

7 400 40 MADE IN SPAIN

*Del Collegio de la Compañia de Iesu. de Granada. B. M.
R. 6516*

FRATRIS

**DIDACIDE TAPIA
SEGOBIENSIS, ORDI-**

NIS EREMITARVM DIVI AVGVSTINI,

in tertiam partem Diui Thomæ, libri duo: vnus de Incarnatione Christi

Domini, alter de admirabili Eucharistiæ Sacramento.

Adiectus etiam est in fine tractatus de

Ritu Missæ.

AD PRÆSTANTISSIMVM ARCHIEPISCO-
PVM CAESAR AVGVSTANVM.

CVM PRIVILEGIO.

SALMANTICAE,

Ex officina Michaelis Serrani de Vargas,

M. D. LXXXIX.

OR quanto por parte de vos fray Diego de Tapia de la orden de Sant Augustin nos fue hecha relacion, diziendo que nos auades compuesto un libro intitulado, el mysterio de la Encarnacion de nuestro Señor Iesu Christo: y otro del Sanctissimo sacramento de la Eucharistia en que quada des puesto mucho cuydado y trabajo, y por ser obra util y provechosa nos pedistes, y supplicastes nos mandassemos dar licencia para lo poder imprimir con privilegio, para que por el tiempo que fuessemos seruido, uos y no otra persona alguna lo pudiese imprimir y uender en estos nuestrs reynos, o coma la nuestra merced fuese, lo qual uisto por los del nuestro consejo, y como por su mandado se hizieron en el dicho libro las diligencias que la pragmática por nos ultimamente fecha sobre la impresion de los dichos libros dispone fue acordado que deuamos de mandar dar esta nuestra cedula en la dicha razon, y otuene lo por bien por la qual uos damos licencia y facultad para que por tiempo de diez años primeros siguientes que corran y se quentē desde el día de la data della podays imprimir y uender en estos nuestrs reynos el dicho libro que de suyo se haze mencion por el original que en el nuestro consejo se nio, que uan rubricadas las hojas y firmado al fin dellas de Lucas de Camargo nuestro escriuano de camara de los que residen en el nuestro consejo, y con que antes que se ueda lo traygays ante ellos juntamente con el original para que se uea si la dicha impresion esta conforme a el, o traygays se en publica forma en como por corrector nombrado por nuestro mandado se nio y corrigio la dicha impresion por el original, y quedá así mismo impressas las erratas por el apūtadas para cada un libro de los que así fueren impresos, y se os tasse el precio que por cada uolumen auys de lleuar, y mandamos que durante el dicho tiempo persona alguna sin uestra licencia le pueda imprimir sopena que el que lo imprimiere, o uendiere aya perdido y pierda todos y qualesquier moldes y aparejos que del tuuere, y libros que uendiere en estos nuestrs reynos, e incurra en pena de cinquenta mil marauedis por cada uez que lo contrario hiziere: la qual dicha pena sea la tercia parte para nuestra camara, y otra tercia parte para el denunciador, y otra tercia parte para el juez que lo sentenciare, y mandamos a los del nuestro consejo presidente y oydores de las nuestras audiencias alcaldes alguaciles de nuestra casa y corte y chanzilleries, y a todos los corregidores asistente gobernadores alcaldes mayores y ordinarios y otros juezes y justicias qualesquier, de todas las ciudades uillas y lugares de los nuestrs reynos y señorios así a los que agora son como los que seran de aqui adelante que guarden y cumplan esta nuestra cedula, y merced que así uos hazemos y contra el tenor y forma della y de lo en ella contenido no uayan ni passen ni consientan yr ni passar en manera alguna sopena de la nuestra merced, y de diez mil marauedis para la nuestra camara. Dada en S. Lorenzo a ueynete y seys días del mes de Septiembre, de 1587. Años.

Y O E L R E Y.

Por mandado del Rey nuestro Señor.
Iuan Vazquez.

Errata.

Pag. 19. col. 1. lin. 11. & 47. primū. leg. preterea. p. 20. c. 2. li. 28. & 39. q. le. cōtra. p. 33. c. 2. li. 34. uero. le. uerō si. p. 32. c. 2. li. 23. ditat. le. dicit. & li. 38. primū. le. preterea. & li. 44. c. 1. le. & p. 38. c. 1. li. 28. appellet. appellat. p. 40. c. 1. li. 26. Vnde le. uide. p. 50. c. 2. li. 9. Verbo secundo. Quia. leg. Verbo. Secundo quia. p. 62. c. 7. li. 32. factum. leg. factum est. p. 64. c. 2. li. 10. ex. leg. est. p. 66. c. 1. li. 44. nisi. leg. si. p. 67. c. 2. li. 3. enim satis. leg. enim sententiam excitatis satis. li. 22. ergo. 1. 1. le. ergo & p. 69. c. 1. li. 24. inuissimus. le. iustissimus. 2. li. 20. antecedent. le. antecedentia. p. 71. c. 2. li. 28. est. leg. & p. 76. c. 2. li. 44. patres. leg. present. p. 77. c. 2. li. 2. primo. leg. conclusio. p. 90. c. 2. li. 37. persona. leg. persona. p. 91. c. 1. li. 19. persona. le. persona. c. 2. li. 7. prefectum. le. perfectum. li. 20. substantia. le. substantiam. p. 92. c. 1. li. 16. personatus. leg. persona siue. p. 99. c. 1. li. 47. etiam. leg. etiam hæc. p. 103. c. 2. li. 15. origine. le. Origene. p. 107. c. 1. li. 17. esse. leg. essentia. p. 120. c. 2. li. 9. eponenfor. leg. eponenfor. p. 125. c. 2. li. 28. hinc. leg. hinc. p. 138. c. 2. li. 20. uehenter. leg. uehementer. p. 148. c. 1. li. 1. pca. cognosceret. leg. cognoscere. c. 2. li. pen. tis. ed. le. si. fed. p. 152. c. 1. li. 9. habere. le. habere. p. 161. c. 1. li. 11. fide. leg. fides. p. 169. c. 1. li. 46. quia. leg. quia. p. 179. c. 2. li. 11. Ratio. leg. Respondeo. p. 181. c. 2. li. 41. rationi. leg. ratione. p. 199. c. 1. li. 1. vtrunque. le. unquodque. p. 203. c. 2. li. 22. quæstiones. le. quæstionum. p. 207. c. 1. li. 32. quam esse. leg. quam esse creaturā. p. 210. c. 2. li. 30. habētis. le. habētis. p. 213. c. 2. li. 29. erā. le. erāt. p. 213. c. 1. li. 12. Lucæ. le. Lucā. p. 228. c. 1. li. 24. rationa les. le. rationalls. p. 230. c. 1. li. 46. quā. le. quā. p. 231. c. 1. li. 1. atio. le. actio. p. 232. c. 2. li. 4. beatitudine. le. beatitudinē. p. 234. c. 1. li. 10. esteasim. le. extasim. p. 241. c. 2. li. 26. secundo. le. secunda. p. 245. c. 2. li. 26. altem. le. saltem. p. 247. c. 1. li. 2. propo sito. le. prepositio. p. 253. c. 1. li. 27. neget. le. negabit. p. 257. c. 2. li. 41. quantitate. le. consequenti. p. 260. c. 2. li. 25. ad. le. ac. p. 261. li. 28. erudien dum. le. erudendum. p. 267. c. 2. li. 16. quidem. le. quid. p. 272. esse. quoniam. leg. quoniam. p. 283. c. 1. li. 47. intrepiti. le. increpiti. p. 285. c. 1. li. 9. locada. le. locada. p. 286. c. 1. li. 32. aut. le. at. p. 290. c. 1. li. 17. deffitutio nē. le. deffrutio. p. 296. c. 1. li. 24. hoc. le. hæc. p. 302. c. 2. li. 25. & ius. le. & habētis. li. 37. si. le. sic. p. 316. c. 2. li. 21. Pauli. le. Paulus. p. 318. c. 2. li. 18. Qua. le. Quæ. p. 334. c. 2. li. 33. imaginationis. le. imaginis. p. 347. li. 36. adorari. le. adorant. p. 350. c. 2. li. 33. si. le. sic. p. 357. c. 2. li. 12. que in porticibus. le. quæ in porticibus. p. 376. c. 2. li. 17. immaculatus. leg. immolatus. p. 379. c. 1. li. 3. si. le. sic. p. 386. c. 1. li. 27. ille. le. illi. p. 406. c. 2. li. 17. Hoc. le. Hoc. p. 416. c. 2. li. 44. quiniā. le. quoniam. p. 440. c. 1. li. 31. antecedens. le. accidens. p. 443. c. 1. li. 16. aliud sit in aliud. le. in aliud sit aliud. c. 2. li. 37. confubstantiationis. le. confubstantialis. p. 465. c. 1. li. 35. neque. le. uel. que. p. 468. c. 2. li. 2. alia. le. ex alta. p. 478. c. 1. li. 27. subiectio. le. subiectio. c. 2. li. 21. subiectio. subiecto. p. 480. c. 2. li. 30. Diu. le. Diu. p. 484. c. 2. li. 11. consecratio. le. consecratio. p. 486. c. 2. li. 16. uina. le. uina. p. 493. c. 1. li. 47. & ad. le. & uer. ad. p. 506. c. 2. li. 15. tantum. le. tamen. p. 508. c. 1. li. 34. indigne. le. in digne. p. 521. c. 1. li. 19. & uis. leg. uis & p. 530. c. 2. li. 22. uidebatur. le. uidebat. p. 535. c. 2. li. 46. dispositionem. le. dispositionum. p. 538. c. 1. li. 4. inito. inito. p. 546. c. 2. li. 20. Magdalena. le. Magdalena. p. 588. c. 2. li. 17. uis. le. uis. p. 592. li. 9. si. le. si. p. 593. c. 2. li. 15. hostia. le. hostiam. p. 601. c. 1. li. 39. Deum. le. Deum non. p. 620. c. 1. li. 42. defunctorum. le. defunctorum.

Con estas erratas está correcto este libro conforme a su original, en fede lo qual lo firme en Sala manca oy 24 dias del mes de Abril. Año de 1589.

Corrector por el Rey N.S.

Manuel Correa
de Montenegro.

PRÆSTANTISSIMO D.D.

ANDREAE DE CABRERA ARCHIEPISCO-
po Cæsaraugustano, Frater Didacus de
Tapia. Salut.

OGITANTI mihi, cui nam in Hispania uniuersa, primitias laborum meorum dedicarem, semper se mihi, illustrissime Præsul, tua dignitas, tua humanitas offerebat. Nam præter illa magna, quæ per te ipsius meruisti quando eam ego ad me oculos conuerto, inuenio multis esse tibi, ut inferuam rationibus deuinetum. Quid enim magis dignum, & æquum esse potest, quam si eminentissimo præsuli subditus, præstantissimo, & illustrissimo ciui conciuis, in florentissima Compluri Academia Doctore Theologo Theologus, humanissimo Domino is, qui sæpe eam expertus est humanitatem, se suaque commendat, ac referat. Accipe ergo libros hos testes meæ in te gratitudinis, quos si lætis oculis, animoque susceperis maxime hoc tuo factò, ad tua in me beneficia cumulus accesserit. Vale.

GO Magister Frater Petrus de Rojas Prouincialis prouinciæ Castellæ, ordinis Eremitarum Diui Augustini, sciens fratrem Didacum de Tapia Theologiam professorem eiusdem ordinis, & uoti, duos libros scripsisse, unum de Incarnatione Christi Domini, alterum de ineffabili Eucharistiæ Sacramento, & sperans eos pijs, & studiosis maxime uiles fore, non modo licentiam, quam ille à me postulauit, do, sed etiam in uirtute salutaris obedientiæ præcipio, ut Typis mandentur, & excudantur. Dat.

Frater Petrus de
Rojas prouincialis.

A D

Esta taffado a quatro marauedis el pliego, en papel.

Ad Lectorem.

SCRIP TVM est, Vir, cum quo est Deus, ait, Ignorantissimus ^{Prou. c. 30.} sum virorum, & sapientia hominum non est mecum, & non noui scientiam sanctorum. Vt ergo mecum sit Dominus dicam, verissimeque fatebor, ignorantissimus sum virorum, & sapientia hominum non est mecum, & non noui scientiam Sanctorum. Quocirca si qua in his libris meis, pie lector, aduerteris, quæ tibi rectè ac iure displiceant, ego ipse legor, ego conspicior, mea illa sunt, meæ tenebræ, & cæcitas comprehenduntur. Quòd si me dum in hac vita maneo cum charitate & veritate, ignorantia meæ, falsitatis, vel etiam erroris admonueris, vberissimum profecto scriptorum meorum fructum reportabo, nec vero victus ac superatus esse videbor: sed multo clarior & illustrior effectus veritate patefacta. Si qua vero rectè ac iure probaueris, & vera esse videris, in eis omnibus ille amandus, ille prædicandus est, apud quem est fons vitæ, & in cuius lumine videbimus lumen. Nec nostra esse vlllo modo putes, nisi quia data sunt: eoque te conuertas licet, vnde tibi etiam datum est, vt illa probares. Nemo enim quod legit, aut in codice ipso, aut in eo, qui scripsit verum esse cernit, sed in radio, ac participatione eius, quæ supra nos est incommutabilis veritatis.

Tabula.

PRIMVS LIBER

DE INCARNATIONE CON-

tinet vigintiseptem Quæstiones.

Quæstio prima. De prædestinatione Christi continet. 6. Articulos pagina. 1.

Articulus primus. Quod conueniens fuerit Christum prædestinari. pag. 1. Artic. 2. Vtrum Christus prædestinatus sit filius Dei. pag. 3. Artic. 3. Vtrum Christus principalis dicatur prædestinatus ratione unionis hypostaticæ quam ratione beatitudinis siue peculiari de ipso ratio. pag. 10. Articulus. 4. Quòd prædestinatio Christi sit exemplar prædestinationis nostræ. pag. 12. Articulus. 5. Quòd Christus Dominus fuerit primus prædestinatorum. pag. 13. Articulus. 6. Quòd prædestinatio Christi sit causa prædestinationis nostræ. pag. 14.

Quæstio. 2. De conuenientia incarnationis continet. 6. Articulos pagina. 25.

Articulus primus. Vtrum possibile fuerit verbum Dei incarnari hominemque fieri. ps. 25. Articulus. 2. Vtrum ad humanam salutem necessarium fuerit uerbum Dei incarnari. pagin. 30. Articulus. 3. Vtrum si Adam non peccasset uerbum haberet carnem. pagin. 33. Articulus. 4. Vtrum principalis Christi incarnatio facta fuerit ad tollendum peccatum originale quam actuale. pag. 39. Articulus. 5. Vtrum conueniens fuerit Deum incarnari à principio mundi. pag. 41. Articulus. 6. Vtrum incarnatio differri debuerit usque ad finem mundi. pag. 42.

Quæstio. 3. De unione uerbi incarnati continet Articulus. 12. pagina. 45.

Articulus primus. Vtrum unio uerbi incarnati sit facta in natura. pag. 45. Artic. 2. Vtrum unio uerbi incarnati sit facta in persona. pag. 47. Articulus. 3. Vtrum unio uerbi incarnati facta sit in supposito, uel hypostasi. pagin. 50. Articulus. 4. Vtrum persona uel hypostasi Christi post incarnationem sit composita. pag. 51. Articulus. 5. Vtrum facta sit aliqua unio anime. & corporis in Christo. pag. 55. Articulus. 6. Vtrum natura humana fuerit unita uerbo Dei accidentaliter. pag. 56. Articulus. 7. Vtrum unio nature diuine & humane, sit aliquid creatum. pagin. 60. Articulus. 8. Vtrum unio uerbi incarnati

sit idem quod assumptio. pagin. 61. Articulus. 9. Vtrum unio duarum naturarum in Christo sit maxima unio. pagin. 63. Articulus. 10. Vtrum unio duarum naturarum in Christo sit facta per gratiam. pag. 66. Articulus. 11. Vtrum unionem uerbi incarnati aliquis merita præcesserint. pagin. 68. Articulus. 12. Vtrum gratia unionis sit homini Christo naturalis. pag. 71.

Quæst. 4. De modo unionis ex parte personæ assumptæ, continet 8. Artic. pag. 73.

Articulus primus. Vtrum personæ diuine conueniat assumere naturam creatam. pag. 73. Articulus. 2. Vtrum diuine nature conueniat assumere. pag. 74. Articulus. 3. Vtrum abstracta personaliitate per intellectum diuinum natura possit assumere. pagin. 76. Articulus. 4. Vtrum una persona sine alia possit naturam creatam assumere. pagin. 78. Articulus. 5. Vtrum quælibet persona diuina potuerit naturam creatam assumere. pagin. 79. Articulus. 6. Vtrum plures personæ diuine possint assumere unam naturam creatam. pagin. 79. Articulus. 7. Vtrum una persona diuina possit assumere duas naturas humanas. pag. 81. Articulus. 8. Vtrum magis conueniens fuerit quod persona filij assumere naturam humanam quam alia persona diuina. pag. 82.

Quæstio. 5. De modo unionis ex parte nature assumptæ continet. 6. Artic. pag. 84.

Articulus primus. An natura humana fuerit magis assumptibilis à uerbo Dei quam quælibet alia natura. pag. 84. Articulus. 2. Vtrum filius Dei assumpsit personam. pag. 88. Articulus. 3. Vtrum uerbum Dei assumpsit hominem. pag. 92. Articulus. 4. Vtrum filius Dei debuerit assumere naturam humanam abstractam ab omnibus indiuiduis. pag. 93. Articulus. 5. Vtrum filius Dei naturam humanam assumere debuerit in omnibus indiuiduis. pag. 93. Articulus. 6. Vtrum fuerit conueniens quòd filius Dei assumpsit carnem ex stirpe Adæ. pag. 93.

Quæstio. 6. De modo unionis ex parte partium humane nature, continet. 3. Artic. pag. 95.

Articulus primus. Vtrum filius Dei debuerit assumere ueram corpus. pag. 95.

Articulus.

Tabula.

Articulus. 2. Vtrum filius Dei debuerit assumere corpus terrenum hoc est carnem, & sanguinem, pag. 96. Articulus. 3. Vtrum filius Dei assumpserit animam, pag. 99.

Quaestio. 7. De modo assumptionis quantum ad ordinem continet 5. Artic. pag. 101.

Articulus primus. Vtrum filius Dei assumpserit carnem mediante animi, pagin. 101. Articulus. 2. Vtrum Dei uerbum assumpserit animam mediante spiritu sine mente, pag. 103. Articulus. 3. Vtrum anima fuerit prius assumpta à filio Dei quam caro, pagin. 103. Articulus. 4. Vtrum caro Christi fuerit prius à uerbo assumpta, quam anime unita, pag. 105. Articulus. 5. Vtrum tota natura sit assumpta à mediocribus partibus quid ne prius assumptum sit totum an partes, pag. 106.

Quaest. 8. De gratia Christi in ordine ad ipsum, continet. 13. Artic. pagin. 109.

Articulus primus. Vtrum in anima Christi fuerit gratia habitualis, pag. 109. Articulus. 2. Vtrum in Christo fuerint uirtutes, pag. 111. Articulus. 3. Vtrum in Christo fuerit fides, pag. 112. Articulus. 4. Vtrum in Christo fuerit spes, pag. 113. Articulus. 5. Vtrum in Christo fuerint dona, pag. 114. Articulus. 6. Vtrum in Christo fuerit donum timoris, pag. 116. Articulus. 7. Vtrum in Christo fuerint gratiae gratis datae, pag. 117. Articulus. 8. Vtrum in Christo fuerit prophetia, pag. 118. Articulus. 9. Vtrum in Christo fuerit plenitudo gratiae, pag. 120. Articulus. 10. Vtrum plenitudo gratiae sit propria Christi, pag. 122. Articulus. 11. Vtrum Christi gratia sit infinita, pagin. 122. Articulus. 12. Vtrum gratia Christi potuerit augeri, pag. 124. Articulus. 13. Qualiter gratia habitualis Christi se habeat ad unionem, pag. 125.

Quaestio. 9. De gratia Christi secundum quod est caput Ecclesiae continet. 7. Artic.

Articulus primus. Vtrum Christus sit caput ecclesiae, pag. 127. Articulus. 2. Vtrum Christus sit caput hominum etiam quantum ad corpora, pag. 128. Articulus. 3. Vtrum Christus sit caput omnium hominum, pag. 129. Articulus. 4. Vtrum Christus sit caput angelorum, pag. 131. Articulus. 5. Vtrum gratia Christi secundum quam est caput ecclesiae sit eadem cum gratia personali ac habituali eius, pag. 135. Articulus. 6. Vtrum diabolus sit caput omnium malorum, pag. 136. Articulus. 7. Vtrum Antichristus sit caput omnium malorum, pag. 136.

Quaestio. 10. De scientia Christi continet. 4. Artic. pag. 138.

Articulus primus. Vtrum in Christo fuerit aliqua scientia praeter diuinam, pag. 138. Articulus. 2. Vtrum Christus habuerit scientiam quam habent beati, uel comprehensores, pag. 138. Articulus. 3. Vtrum Christus habuerit scientiam inditam uel infusam, pag. 141. Articulus. 4. Vtrum Christus habuerit aliquam scientiam acquisitam, & experimentalem, pag. 142.

Quaestio. 11. De scientia beata animae Christi continet. 4. Artic. pag. 145.

Articulus primus. Vtrum anima Christi comprehenderit uerbum sine diuinam essentiam, pag. 145. Articulus. 2. Vtrum anima Christi in uerbo cognoscat omnia, pag. 145. Articulus. 3. Vtrum anima Christi uideat in uerbo infinita, pag. 148. Articulus. 4. Vtrum anima Christi uideat diuinam essentiam clarius qualibet alia creatura, pag. 150.

Quaestio. 12. De scientia indita animae Christi continet. 5. Artic. pag. 151.

Articulus primus. Vtrum secundum scientiam inditam uel infusam Christus omnia sciat, pag. 151. Articulus. 2. Vtrum Christus uti potuerit hac scientia non conuertendo se ad phantasmas, pag. 153. Articulus. 3. Vtrum haec scientia in Christo fuerit maior scientia angelorum, pag. 155. Articulus. 4. Vtrum haec scientia fuerit habitualis, pag. 155. Articulus. 5. Vtrum haec scientia fuerit distincta per diuersos habitus, pag. 156.

Quaestio. 13. De scientia animae Christi acquisita, continet. 4. Artic. pag. 158.

Articulus primus. Vtrum per hanc scientiam Christus nouerit omnia, pag. 158. Articulus. 2. Vtrum Christus in hac scientia profecerit, pag. 159. Articulus. 3. Vtrum Christus aliquid ad hominem dedicerit, pag. 160. Articulus. 4. Vtrum Christus aliquid acceperit ab Angelis, pag. 161.

Quaestio. 14. De potentia animae Christi, continet. 7. Articulos. pag. 163.

Articulus primus. Vtrum anima Christi habuerit omnipotentiam, pag. 163. Articulus. 2. In quo quaeritur ratione generali quae nam potuerit humanitas Christi, pag. 163. Articulus. 3. Vtrum Christi humanitas miranda quae fecit fecerit secundum potentiam, uel impetrauerit tantum ut fierent, pag. 164. Articulus. 4. An iustificare homines conueniat humanitati Christi secundum propriam aliquam formam & facultatem, uel ut est instrumentum diuinitatis, pag. 167. Articulus. 5. An humanitas Christi potuerit assumi, ut instrumentum ad aliquid creandum conseruandum in esse aut etiam annihilandum, pag. 168. Articulus. 6. An humanitas Christi potuerit facere quaecumque uellet circa suum corpus, pag. 171. Articulus. 7. Vtrum humanitas Christi potuerit facere quaecumque uellet, pag. 171.

Quaest. 10.

Tabula.

Quaestio. 15. De defectibus corporis quos assumpsit filius Dei, continet. 4. Artic. pag. 173.

Articulus primus. Vtrum filius Dei debuerit assumere corporis defectus, pag. 173. Articulus. 2. Vtrum Christus assumpserit necessitatem subiaccendi his defectibus, pag. 174. Articulus. 3. Vtrum Christus defectus corporales contraxerit, pagin. 174. Articulus. 4. Vtrum Christus omnes defectus corporales assumere debuerit, pag. 175.

Quaestio. 16. De defectibus animae assumptis à Christo, continet. 10. Artic. pag. 178.

Articulus primus. Vtrum in Christo fuerit peccatum, pag. 178. Articulus. 2. Vtrum Christus per naturam assumptam peccare potuerit, pag. 178. Articulus. 3. Vtrum in Christo fuerit fomes peccati, pag. 183. Articulus. 4. Vtrum in Christo fuerit ignorantia, pag. 185. Articulus. 5. Vtrum anima Christi fuerit passibilis, pag. 186. Articulus. 6. Vtrum in Christo fuerit dolor sensibilis, pag. 188. Articulus. 7. Vtrum in Christo fuerit tristitia, pag. 189. Articulus. 8. Vtrum in Christo fuerit timor, pag. 190. Articulus. 9. Vtrum in Christo fuerit admiratio, pag. 191. Articulus. 10. Vtrum in Christo fuerit ira, pag. 191.

Quaestio. 17. De his quae consequuntur unionem & conueniunt Christo quantum ad esse & fieri continet. 11. Artic. pag. 194.

Articulus primus. Vtrum haec sit uera, Deus est homo, pag. 194. Articulus. 2. Vtrum haec sit uera, homo est Deus, pag. 196. Articulus. 3. Vtrum Christus possit dici homo Dominicus, pag. 197. Articulus. 4. Vtrum ea quae conueniunt filio hominis possint predicari de filio Dei, & contra, pag. 198. Articulus. 5. Vtrum ea quae sunt humanae naturae possint dici de diuina, pag. 200. Articulus. 6. Vtrum haec sit uera, Deus factus est homo, pagin. 201. Articulus. 7. Vtrum haec sit uera, homo factus est Deus, pag. 202. Articulus. 8. Vtrum haec sit uera, Christus est creatura, pag. 203. Articulus. 9. Vtrum haec sit uera, Christus incepit esse, pag. 205. Articulus. 10. Vtrum haec sit uera, Christus in quantum homo est creatura, pag. 207. Articulus. 11. Vtrum Christus secundum quod homo sit persona, uel hypostasis, pag. 209.

Quaestio. 18. De his quae pertinent ad unitatem in Christo continet. 2. Artic. pag. 210.

Articulus primus. Vtrum Christus sit unum, uel duo, pag. 210. Articulus. 2. Vtrum in Christo sit tantum unum esse, pag. 211.

Quaestio. 19. De unitate Christi quantum ad uoluntatem, continet 1. Artic. pag. 215.

Articulus. Vtrum in Christo sint duae naturae, pag. 215. Quaestio. 20. De operationibus Christi continet. 2. Articulos. pag. 224.

Articulus. Vtrum in Christo sit una tantum operatio uel duae, pag. 224. Articulus. 2. Vtrum in Christo sint plures operationes humanae, pag. 228.

Quaestio. 21. De merito Christi, continet. 10. Artic. pag. 229.

Articulus primus. Quod Christus & sibi meruerit, & nobis, pag. 229. Articulus. 2. Quibusnam operationibus Christus meruerit, pagin. 234. Articulus. 3. Quibusnam Christus meruerit sibi, pag. 237. Articulus. 4. Quibusnam Christus non meruerit sibi, pag. 240. Articulus. 5. Quod Christus Dominus meruerit nobis gratiam, & liberacionem à peccato, pag. 245. Articulus. 6. Vtrum ea bona omnia supernaturalia uocationesque, & auxilia quae antecedunt iustificationem meruerit nobis Christus, pag. 250. Articulus. 7. An Christus meruerit in ipso primo conceptionis suae instanti, pag. 255. Articulus. 8. Vtrum merita nostra gratia, & bona omnia spiritalia debeat deant à gratia & meritis Christi, pag. 257. Articulus. 9. Vtrum Christus meruerit & satisfecerit secundum perfectam, & exactam rationem iustitiae, pagin. 259. Articulus. 10. Vtrum purus homo potuerit satisficere de rigore iustitiae, uel adae qualitatem pro peccatis omnium, uel pro proprio, pag. 264.

Quaest. 22. De subiectione Christi ad patrem, continet. 2. Artic. pagin. 266.

Articulus primus. Quod Christus sit subiectus patri, & utrum debeat dici eius seruus, pag. 266. Articulus. 2. Vtrum Christus sit subiectus sibi ipsi, pag. 269.

Quaestio. 23. De oratione Christi continet. 4. Articulos. pag. 273.

Articulus primus. Vtrum Christo competat orare, pag. 273. Articulus secundus. Vtrum Christo sedenti iam ad dexteram patris in excelsis conueniat praees fudere, & orare, pagin. 276. Articulus. 3. Vtrum fuerit conueniens Christum pro se orare, pagin. 278. Articulus. 4. Vtrum oratio Christi semper fuerit exaudita, pag. 280.

Quaest. 24

Tabula.

Quæstio vigesimaquarta. De sacerdotio Christi, continet. 6. Art. pag. 282.

Articulus primus. Vtrum Christus fuerit sacerdos. pag. 282. Articulus. 2. Quod Christus Dominus non fuerit sacerdos secundum ordinem Aaron, sed secundum ordinem Melchisedech. pagina. 285. Articulus. 3. Quod Christus fuerit simul sacerdos, & hostia. pag. 286. Articulus. 4. Quod effectus sacerdotij Christi sit expiatio peccatorum. pag. 288. Articulus. 5. Quod effectus sacerdotij Christi non ad ipsum sed ad nos pertinuerit. pag. 291. Articulus. 6. Quod sacerdotium Christi fuerit secundum ordinem Melchisedech.

Quæstio vigesimaquinta. De eo an adoptio conueniat Christo continet. 4. Art. pag. 296.

Articulus primus. Quod Deo conueniens sit filios adoptare. pag. 296. Articulus. 2. Quod adoptare conueniat toti Trinitati. pag. 298. Articulus. 3. Vtrum adoptio sit proprium rationalis creaturæ. pag. 299. Articulus. 4. Vtrum Christus secundum quod homo sit filius Dei adoptiuus. pag. 305.

Quæstio vigesima sexta, De eo quod Christus dicitur Dei & hominum mediator. 5. Articulus continet. pa. 309.

LIBER SECVNDVS DE EVCHARISTIAE SACRAMENTO,

continet Quæstiones. 11.

Quæstio prima. De Sacramento Eucharistiæ, continet. 7. Articulus. pagina. 356.

Art. 1. De nomine Eucharistiæ. p. 356. Art. 2. Vtrum Eucharistiæ sit sacramentum. p. 358. Art. 3. Vtrum sacramentum Eucharistiæ sit unum uel plura. p. 363. Art. 4. Vtrum Eucharistiæ sit de necessitate salutis. p. 365. Art. 5. An Eucharistiæ sit parulis de necessitate salutis. p. 370. Art. 6. Vtrum institutio huius sacramenti fuerit conueniens. p. 372. Art. 7. Quæ ratione prefiguratum fuerit hoc sacramentum. p. 375.

Quæst. 2. De materia huius sacramenti continet. 10. Art. p. 378.

Art. 1. An materia huius sacramenti sit panis, & uinum.

Articulus primus. Quod Christus sit Dei, & hominum mediator. pag. 309. Articulus. 2. Quod Christus secundum quod homo est mediator Dei, & hominum. pag. 311. Articulus. 3. Quod sancti Dei orant, & intercedunt pro nobis. pag. 312.

Quæstio vigesima septima. De adoratione Christi, continet. 12. Articulus. pag. 319.

Articulus primus. Quid sit adoratio, & quod Deus peculiari ratione adorandus sit. pagin. 319. Articulus. 2. Quod bene antiqui sancti & scholastici auctores distinxerint adorationem in latram, & dultam. pag. 320. Articulus. 3. In quo magis explicatur ratio adorationis latræ, atque dultæ. pagin. 323. Articulus. 4. Vtrum diuinitas & humanitas Christi eadem adoratione adoranda sit. pagina. 326. Articulus. 5. Vtrum humanitas Christi sit adoranda adoratione latræ, pag. 328. Articulus. 6. Quod licitus sit usus imaginum in ecclesia. pag. 330. Articulus. 7. De utilitate qua imagines institutæ sunt, & receptæ in ecclesia Dei. p. 335. Articulus. 8. Quo respondetur obiectionibus. pagina. 336. Articulus. 9. Vtrum Christi crux adoranda sit adoratione latræ. pagin. 342. Articulus. 10. In quo, & respondetur obiectionibus, & presius declaratur ratio adorationis imaginum. pagin. 344. Articulus. 11. Vtrum mater Christi sit adoranda adoratione latræ. pagina. 349. Articulus. 12. Vtrum reliquiæ Sanctorum sint adorandæ. pag. 350.

p. 378. Art. 2. Vtrum materia consecrationis debeat esse presens. p. 381. Art. 3. An quantitas panis & uini ad materiam huius sacramenti sit determinata. p. 382. Art. 4. An solus panis triticeus sit materia huius sacramenti. p. 384. Art. 5. Vtrum Christus Dominus consecrauerit in azymo. p. 388. Art. 6. In quo die Dominus manducauerit pascha. p. 390. Art. 7. Vtrum unum uitis sit propria materia huius sacramenti. p. 398. Art. 8. Quod aqua sit uino permiscenda. p. 399. Art. 9. Quod permixtio aquæ non sit de necessitate huius sacramenti. p. 401. Art. 10. Vtrum aqua miscenda sit utro in parua quantitate. p. 403.

Quæst. 3. De existentia & veritate corporis Christi in hoc sacramento, continet 13. Articulus. pag. 404.

Art. 1. Quod species panis & uini non solum per modum signi, & figuræ contineat corpus Christi. p. 404. Art. 2.

Tabula.

Art. 2. Quod in hoc sacramento sit corpus Christi secū dum ueritatem. p. 409. Articulus. 3. Quod hæc eadem ueritas probatur ex Augustino. pa. 415. Articulus. 4. Quod probatur hæc ueritas ex miraculis. pagina. 417. Articulus. 5. De congruentijs quibus hæc ueritas à sanctis patribus ostenditur, & comprobatur. pag. 416. Articulus. 6. De argumentis quæ hæretici conficiunt contra ueritatem huius sacramenti. p. 417. Articulus. 7. De his quæ obijciunt Iudei atque pagani contra ueritatem huius sacramenti. p. 420. Articulus. 8. Vtrum facta consecratione maneat substantia panis, & uini. pagina. 424. Articulus. 9. Vtrum substantia panis & uini post consecrationem huius sacramenti annihilentur. pagina. 426. Articulus. 10. Vtrum in hoc sacramento fiat conuersio uel transsubstantiatio panis in corpus Christi deque eius ratione & modo. pagina. 431. Articulus. 11. Quod in hoc sacramento maneat accidentia panis & uini. pagina. 437. Articulus. 12. Quod in hoc sacramento non maneat forma substantialis panis. pagina. 438. Articulus. 13. Vtrum hæc sit falsa ex pane sit corpus Christi. p. 442.

Quæstio quarta. De modo quo existit Christus in hoc sacramento continet. 9. Art. pa. 445.

Articulus primus. Vtrum totus Christus sit sub hoc sacramento. pagin. 445. Articulus secundus. Vtrum totus Christus sit sub qualibet parte specierum panis & uini. pagina. 449. Articulus. 3. Vtrum tota quantitas dimensiu corporis Christi sit in hoc sacramento. pagina. 451. Articulus. 4. An pater diuinus, & Spiritus sanctus contineantur in hoc sacramento per concomitantiam. pagina. 455. Articulus. 5. Vtrum corpus Christi sit in hoc sacramento sicut in loco. pagina. 457. Articulus. 6. Vtrum corpus Christi prout est in hoc sacramento moueatur. pagin. 459. Articulus. 7. Vtrum corpus Christi sub sacramento uideri aut cognosci possit intellectu. pagina. 462. Articulus. 8. Vtrum corpus Christi possit uideri oculo glorificato. pagina. 464. Articulus. 9. Vtrum quando in hoc sacramento apparet miraculose caro, uel puer sit ibi uere corpus Christi. pagina. 466.

Quæstio quinta. De accidentibus in hoc sacramento continet. 7. Art. pag. 472.

Articulus primus. Vtrum accidentia maneant sine subiecto in hoc sacramento. pagina. 472. Articulus. 2. Vtrum in hoc sacramento quantitas dimensiu panis & uini sit aliorum accidentium subiectum. pagin. 476. Articulus. 3. Vtrum conseruari possent

reliqua accidentia etiam sublata quantitate. pa. 476. Articulus. 4. Vtrum species quæ remanent in hoc sacramento possint immutari aliquid extrinsecum. pagina. 479. Articulus. 5. Vtrum species sacramentales possint corrumpi, uel ex eis aliquid generari. pagina. 479. Articulus. 6. Vtrum species sacramentales frangantur in hoc sacramento. pagin. 483. Articulus. 7. Vtrum aliquis liquor possit uino consecrato misceri. pag. 484.

Quæstio sexta. De forma huius sacramenti. continet. 5. Articulus pagina. 489.

Articulus primus. Vtrum hæc sit forma huius sacramenti. Hoc est enim corpus meum, & hæc. Hic est enim calix sanguinis mei, &c. pagin. 485. Articulus. 2. Vtrum hæc sit forma consecrationis calicis. Hic est calix sanguinis mei noui, & eterni testamenti mysterium fidei qui pro uobis & promulgetur in remissionem peccatorum. pagina. 493. Articulus. 3. Vtrum prædictis uerbis formæ insit aliqua uis creata effectiua consecrationis. pag. 500. Articulus. 4. Vtrum uerba formæ dicantur assertiue, & signifiuatiue, uel recitatiue. pagina. 503. Articulus. 5. Vtrum forma consecrationis panis consequatur suum effectum antequam perficiatur forma consecrationis uini. pagina. 506.

Quæstio septima. De effectibus huius sacramenti continet. 7. articulos. pag. 507.

Articulus primus. Vtrum per hoc sacramentum conferatur gratia. pag. 507. Articulus. 2. Vtrum ea gratia quam hoc sacramentum confert sit prima gratia uel augmentum gratiæ. pag. 509. Articulus. 3. Vtrum hoc sacramentum conferat aliquid corpori quod uel sit illud quod confert. pa. 512. Art. 4. Vtrum hoc sacramentum conferat aliquid & profit etiam non sumētibus. p. 515. Art. 5. Qualiter debeant esse dispositi ij pro quibus offertur hoc sacrificium uel illis prodesse possit. pa. 519. Art. 6. Vtrum quando offertur hoc sacrificium unum atq; idem pro multis, tantum profit singulis, ac si pro unoquoque illorum offerretur. pag. 520. Art. 7. Vtrum peccatum ueniale impediatur effectum huius sacramenti. pag. 524.

Quæstio octaua. De usu, & sumptione huius sacramenti continet 14. Art. pag. 527.

Articulus primus. Vtrum distinguantur duo modi manducandi corpus Christi sacramentalis, & spiritualis. pag. 527. Art. 2. Vtrum solius hominis sit sumere hoc sacramentum sacramentaliter, uel spiritualiter. p. 531.

spiritualiter. pa. 528. Ar. 3. Vtrum peccator homo ne- rum Christi corpus sumat manducetq; sacramentali- ter. pagin. 531. Articulus. 4. Vtrum homo peccator su- mens Eucharistiam peccet. pag. 533. Articulus. 5. Vtrum qui sibi conscius est peccati mortal. s. existimat autem fesse de illo contritum possit sumere hoc sacramen- tum. sine pramissa confessione sacramentali. pag. 537. Articulus. 6. Vtrum accedere ad hoc sacramentum cum con- scientia peccati mortalis sit grauisimum omnium pec- catorum. pag. 540. Articulus. 7. Vtrum sacerdos debeat denegare Eucharistiam peccatori penitenti. pag. 541. Articulus. 8. Vtrum hoc sacramentum dari possit Hysto- nibus. pag. 545. Articulus. 9. Vtrum pollutio impedi- at sumptionem huius sacramenti. pag. 546. Articulus. 10. Vtrum cibis uel potibus praesumptus impediatur sum- ptionem huius sacramenti. pag. 547. Articulus. 11. Vtrum hoc sacramentum dari debeat non habentibus usum rationis. pag. 550. Articulus. 12. Vtrum expediat quorun- die communicare. pag. 552. Articulus. 13. An liceat om- nino abstinere a susceptione huius sacramenti. pa. 556. Articulus. 14. Vtrum necessarium sit omnibus fidelibus sub utraque specie communicare. pag. 559.

Quaestio nona. De modo quo Chri- stus usus est hoc sacramento qua- do illud instituit continet 4. Art. pag. 563.

Articulus primus. Vtrum Christus sumpserit suum corpus et sanguinem. pag. 563. Articulus. 2. Vtrum Dominus dederit Iudei corpus suum pag. 564. Articulus. 3. Vtrum Christus sumpserit et discipulis dederit corpus suum impassibile. pag. 566. Articulus. 4. Vtrum si hoc sacramentum tempore passionis Chri- sti esset seruatum, ibi Christus moreretur. pag. 567.

Quaestio decima. De ministro huius sacramenti continet, 10. Ar. pa. 568.

Articulus primus. Vtrum consecratio huius sa- cramenti sit propria sacerdotis. pag. 568. Articulus. 2. Vtrum plures sacerdotes possint eandem hostiam consecrare. pag. 573. Articulus. 3. Vtrum ad solos sacerdotes pertineat hoc sacramentum populo ministrare. p. 575. Articulus. 4. Vtrum sacerdos consecratus teneatur sumere hoc sacramentum. pag. 576. Articulus. 5. Vtrum malus sacer- dos Eucharistiam consecrare possit. pag. 578. Articulus. 6. Vtrum fructus huius sit missa boni sacerdotis. quam mali pag. 579. Articulus. 7. Vtrum heretici sibiismatici degradati et excommunicati possint consecrare. pag. 581. Articulus. 8. Vtrum si heretici sibiismatici et degradati consecrēt missamq; dicant re ipsa ea sit alicuius fructus. pa. 582. Articulus. 9. Vtrum liceat ab heretico. uel excommunicato communicatio recipere aut audire missam. Articulus. 10. Vtrum liceat sacerdoti omnino cessare a consecratione Eucharistiae. pag. 584.

Quaestio undecima. De sacrificio mis- sae eiusq; ritu continet 7. Ar. p. 584.

Articulus primus. Vtrum missa sit a Christo insti- tuta. pag. 587. Articulus. 2. Vtrum in missa offeratur sa- crificium. pag. 588. Articulus. 3. Vtrum missa oblati a pro plu- ribus tantum profit singulis. ac si pro uno solum offera- retur ac pluries offerretur. pag. 597. Articulus. 4. Vtrum sacrificium missae profit et offeratur non modo pro ui- uis sed etiam pro defunctis. in remissionem peccato- rum. pag. 602. Articulus. 5. Vtrum conuenienter sit determi- natum tempus celebrationis. pag. 604. Articulus. 6. Vtrum hoc sacrificium offerri debeat in domo sacra debeantq; ad id edificari templa. pagin. 607. Articulus. 7. Vtrum non modo domus in qua offertur hoc sacrificium sed altare et uasa et lintamina ceteraque eiusmodi debeant esse consecrata. pag. 612.

Tractatus de Ritu missae conti- net. 11. capita.

Caput. 1. De sacerdotis ingressu ad sacrarium et uestimentorum ratione. pag. 614. Cap. 2. de prio- ri parte missae. usque ad epistolam. pagin. 615. caput. 3. De his quae a lectione epistolae usque ad canonem fue- rint. pag. 616. caput. 4. continens ea quae ab offerrio- rio. usque ad canonem aguntur. pag. 617. caput. 5. De his quae sunt ab initio canonis usque ad illud communican- tes. et c. pag. 618. cap. 6. De his quae dicuntur ac fiunt ab illis uerbis: communicantes. et c. usque ad consecra- tionem et elevationem corporis et sanguinis Domi- ni. pag. 619. cap. 7. De his quae fiunt ac dicuntur in co- secratione corporis et sanguinis Domini. pa. 620. Cap. 8. Ab illis uerbis. Vade et memores Domini. et c. usq; ad illud memento. et c. p. 622. cap. 9. Ab illis uerbis me- memento etiam Domini simulorum. pag. 623. caput. 10. Ab oratione Pater noster usque ad illa uerba. agnus Dei pa. 624. cap. 11. Continet quae dicuntur ac fiunt ab il- lis uerbis. agnus Dei usque ad finem. p. 629.

Index Rerum quae his duobus libris continentur.

Solet studio sis displicere vehementer, quod sepe inuenta in tabula aliqua notatione, in tex- tu tamen corporeq; libri nihil fere aliud inue- niatur, quae quod in tabula repererant. Ac proin- de decreui non reducere ad indicem nisi ea quae insigniora videbantur. Et quidem primus nu- merus designat folium, litera uero. A. uel B. columnam primam uel secundam.

A. Bstratio abstracta a personalitate quomodo nata possit assumere. f. 76. Adam habuit gratiam ex meritis Christi. f. 17. c. 1. Aduentus Messiae probatur contra Iudeos. f. 43. Accidentis natura an possit terminari immediate ad Deum. f. 87. c. b. Accidentis manet sine subiecto. et quod in eis aliud sit aptitudo ad inherendum. aliud inherensio. f. 472. Natura accidentis quae sit. f. 474. Accidentis an conseruari possent sublata quantitate. f. 476. Admiratio quae ratione proprie conueniret Christo. f. 191. adoptio

adoptare proprie conuenit Deo. f. 196. Excellentia ado- ptionis diuinae. ibi. adoptionis nostrae ratio declaratur f. 197. adoptio conuenit toti Trinitati. et quae nam in adoptione singulari personis tribuantur. f. 298. adoptio- ri est pro priu rationalis creaturae. f. 299. Patres ueteris testamenti erant filij Dei adoptiuus. f. 300. c. b. Qua- ratione soli praedestinati sint filij adoptiuus. et quae ra- tione etiam reprobi et alia huc spectantia. f. 301. et 302. et deinceps. adoratio quid sit et quomodo Deus peculiari ratione adorandus sit. f. 319. Quomodo bene Theologi di- stinxerint adorationem in laetitia. et dulciter fol. 320. adoratio duplex. interior et exterior. f. 323. et quod utraq; adorationem debeamus Deo. f. 324. Ratio du- liae. f. 324. c. b. Christi caro et humanitas qua ratione sit adoranda adoratione laetitia. f. 328. Humanitas Chri- sti uel ut est ratio adorandi uel ut abstrahens a sui po- sito non adoratur adoratione laetitia. f. 329. Differentia inter clauos coronae lanceae et crucis quoad adorationem. f. 348. altare quid significet. f. 612. c. d. amilios an sit materia Eucharistiae. f. 386. angelus angelorum caput Christi. f. 131. angelus iustificatus ex fide in Chri- stum et per meritum eius. f. 133. c. a. Propter angelos non est mortuus Christus. fol. 137. c. b. In angelos quomodo agit humanitas Christi. f. 35. c. b. angelorum cognitio me- ridiana. uel septentrionalis. et matutina quomodo intelligatur f. 141. angelus quomodo confortauerit Christum. f. 141. an- geli sunt filij adoptiuus. f. 299. angeli orant pro nobis. f. 312. et 313. anima corpori unitur ut motor secundum Pla- tonem et declaratur. f. 36. c. b. De animarum creatione Ori- genis error et assertio dogmatis catholici. f. 103. ani- ma in regressu a corpore retineat illum substantiam qua acquisierat per separationem. f. 104. anima Chri- sti an comprehenderit uerbum. et utrum in uerbo cognos- cat omnia. f. 145. anima Christi an uideat infinita. f. 148. antichristus caput omnium malorum. fol. 130. antichristus qualis. futurus sit. f. 137. antitypus quid significet et quo- modo Nazianus. et Basilii eo usi sint. f. 419. apostolo- rum mortes et martyria unico uerbo comprehensa. f. 619. aqua quod sit uino miscenda in Eucharistia. f. 399. Quod permissio aquae non sit de necessitate sacramenti Eu- charistiae. f. 401. De quantitate qua aqua miscenda est. f. 403. augustinus defenditur. f. 185. augustinus locus cre- de et manducasti explicatur. f. 532. Azymum Christus an consecrauerit in azymo f. 388. Ecclesiasticus. conficit in azymo. f. 398. B. Beati in beato potest aliquid esse maius beatitudine. f. 86. c. b. Beatos uidere in uerbo omnia quae in terris per- tinent ad eos dubium est. f. 146. Beatitudine esse qui sine merito alius est quam cum illo. f. 239. Beatitudo impe- tranda est non patradis. f. 309. C. Causa in eod. genere cause potest unum esse prius et po- sterius altero. f. 16. c. a. Causa ob quam aliqui non adhe- reat Christo unde petenda sit. f. 40. c. a. Nihil depende- re posse a pluribus causis totalibus quomodo intelliga- tur. f. 79. et 80. Causa uniuersalis esse sufficientem non tollit cooperationem inferiorum. f. 594. Christus Dominus an dici possit due naturae. f. 54. et 55. Christus ut homo

formaliter uiuit per animam et est per eam. f. 56. c. 4. b. Christi conceptio quomodo facta. f. 105. c. b. Christus ca- put ecclesiae. f. 127. Quomodo Christus sit caput hominum quantum ad corpora. f. 128. Christus ab initio suae concep- tionis uidit Deum. f. 138. Christus nihil ab hominibus di- citur. f. 160. Christus docuit angelos. f. 161. Christus an assumpserit necessitate subiacendi defectibus corporali- bus et an eos contraxerit. f. 174. et quosnam defectus as- sumpserit. f. 176. Christus peccare non potuit per natu- ram assumptam. f. 179. Christus an possit dici homo Diuinus f. 197. Christo non fuit indignum humilitati et pati. f. 199. ex Naz. Vtrum haec sit uera Christus incepit esse. f. 205. Christus quod sit unus et unum. f. 210. in Christo est una substantia uerum sit una existetia disputatur. f. 221. In Christo non fuit contrarietas carnis ad spiritum sicut in nobis. f. 222. c. b. Christi receptio efficax quomodo in- telligatur. f. 250. Christus an possit dici seruus Patris f. 266. Christus qua ratione minor patre f. 268. et qua ratione uel aequalis uel minor. f. 270. Ex Aug. et f. 271. Christus uerus est sub qualibet parte specierum etiam ho- stia inogramente. f. 449. Christus an dederit discipu- lus corpus suum impassibile. f. 566. Communicatio idio- matum f. 198. et 200. Communio an expediat quomodie co- municare. f. 553. et alia huc spectantia. Non communicare omnino an sit licitum. f. 557. Communicare sub utraque spe- cie an sit necessarium omnibus fidelibus f. 559. Communio nec recipere ab heretico uel excommunicato an liceat. f. 583. Cōpositio an laudat imperfectionem disputatur. fo. 53. et 54. corpus Christi in speciebus concitum est et res et sacramentum simul. f. 360. corpus Christi. g. sit uerum sub speciebus. f. 405. et praecipue. f. 409. ex pluribus partibus antiquis. Veritas corporis Christi sub speciebus ex Aug. f. 413. Argumenta quae consistunt heretici contra ue- ritatem huius sacramenti. f. 417. Argumenta quae consistunt Iudei atq; pagani contra hoc sacramentum. f. 420. corpus Christi idem manserit in triduo. f. 439. corpus Christi an sit hoc sacramentum sicut in loco. f. 457. An moueat in- ibi. f. 459. corpus Christi an possit affici aliquo exteriori ut est sub speciebus. f. 460. corpus Christi in sacramento an uideri possit oculo glorificato et quomodo uideatur a se ipso. f. 465. corpus suum et sanguinem an sumpserit Christus. f. 563. corpus suum dederit Christus Iudei. f. 564. corpus unum potest Deus ponere diuersis in locis se- mul. f. 479. c. a. consecratio an sit praemittenda Eucharistiae f. 537. consecrationis uerba explicatur. fo. 621. et 622. consecratio sit nomine Christi. oblatio uero nomine Chri- sti. et ecclesiae. f. 583. consecratio Eucharistiae non est sa- cramentum. f. 359. et 361. consecratione facta an maneat substantia panis. f. 422. consecrationis uerba an habeant uim transubstantiandi. quauis corpus Christi non praexistet. f. 434. Ex ui consecrationis an consecretur corpus Christi uiuum uel mortuum. uel corpus simpliciter eius. f. 446. et 447. consecratio Eucharistiae an sit propria sa- cerdotis. f. 568. An consecrare possint heretici sibiisma- tici. degradati. excommunicati. f. 581. In consecratione non tenemur seruare circumstantias Christi. f. 607. c. a. conuersio quae sit in Eucharistia quomodo differat a creatione et a conuersione naturali. f. 442.

Tabula.

Conuersio an fiat statim post prolationem uerborum uel postquam totus canon est finitus. f. 493. c. A.
Creatura. Vtrum hæc sit uera Christus est creatura. f. 203. Vtrum Christus secundum quod homo sit creatura. f. 204. & f. 207.

D.

Deus Deus summo modo se communicauit creature per incarnationem. f. 3. c. 6. Deus dicitur mortuus non tamen predestinatus aut factus. f. 7. c. a. Deo cum se communicat an accrescat aliqua perfectio. f. 29. c. b. Deus ut sic potest esse terminus primarius humane nature. f. 77. Deus est homo qualis propositio sit. f. 194. & de alijs propositionibus similibus ibi. Deus cur aliquid faciat supra ordinem rerum. f. 474. c. 6. cum Deo familiaritas est fons unde omnia bona promanant. fo. 599. De demon. Diabolus quomodo sit caput omnium malorum. f. 136. Diabolus quomodo aliquibus proficit ut Paulo. f. 565. Diaconus Diaconis an liceat sanguinem uel corpus Domini ministrare. f. 75. Dolor in quo sit uelut in sabieo. ibi. Dona quod fuerint in Christo. f. 114. Dona quid sint disputatur. f. 115. Dono linguarum an Dominus usus fuerit. f. 118. Dona & gratia simili ratione ponuntur in Deo. f. 121. c. 6. Donum Christi quanto fuerit maius quam delictum Adæ. f. 255. c. a.

E.

Effectus sacramenti Eucharistie qui sint. fol. 508. & 509. Effectus unus potest à pluribus totaliter dependere extensius. f. 574. fieri frustra per plura que possunt fieri per pauciora quomodo intelligatur. fo. 574. c. b. Eucharistia. Eucharistie nomen probatur ex antiquis. f. 336. Eucharistia, quod sit sacramentum & quidnam proprie ex his que in illa sunt sit sacramentum. f. 358. restant in hoc sacramento est gratia. fol. 360. Eucharistia sumptio non est sacramentum. fol. 359 & 362. Eucharistia in quo differat ab alijs sacramentis. fol. 363. c. a. Sacramentum Eucharistie an sit unum. f. 363. c. b. Eucharistia an sit de necessitate salutis. f. 365. Eucharistia an sit necessaria adultis necessitate finis disputatur. f. 367. Eucharistia ratione quodam est necessaria ad salutem. f. 268. c. 6. & fol. 369. c. 6. Eucharistia an sit parualis de necessitate salutis. f. 370. Eucharistie sacramentum cur institutum in cena. f. 373. & 375. c. A. Eucharistia cur appelletur panis. fo. 426. c. A. Antè eucharistiam nihil sumere debemus. f. 548. Eucharistie institutio quomodo præcesserit mortem Christi, fundatur tamen in ea. f. 567. esse & existentia. Esse prout est natura uel prout est hypostasis distinguitur. fol. 56. & f. 59. c. a. Tres existentias ponere in Deo intolerabile. f. 78. c. 6. Existentia non est suppositum. f. 91. & 92. Esse quot modis accipitur. f. 211. c. 4. Esse an sit idem quod essentia ibi.

F.

Far est materia Eucharistie. fol. 385. c. b. Fides, quod non fuerit in Christo. fol. 113. c. a. Fides est supra rationem. ratio supra omnem hominem. fol. 575. Filius Dei cur potius quam alia persona factus est homo. fol. 82.

Filius Dei cur assumpsit carnem estirpe. Adæ. f. 93. Filius Dei cur assumpsit corporis defectus. fol. 173. Filius Dei etiam ut homo non est filius adoptiuus. fol. 305. Figura Eucharistie. fol. 375. Figura ueri uel carnis quando apparet in Eucharistia, quid dicendum fol. 468. Forma, denominatio in scriptura aliquando sumitur non tam à forma quam à fine. fol. 305. in sacramento Eucharistie qua ratione uerba possint esse forma sacramenti manentis. fol. 361. Forma subtilis panis non manet in sacramento Eucharistie. fol. 438. Diuersæ sententiæ philosophorum de unitate uel pluralitate formarum folio. 438. Qui ponunt formam corporeitatis non ponunt sufficiens principium formale corporis Christi contenti sub speciebus. fol. 448. Forma sacramenti Eucharistie que sit. fol. 489. De forma consecrationis calicis. fol. 493. Vtrum uerbis forme insit aliqua uis creata effectiua consecrationis. folio. 550. Verba forme an dicantur assertiue uel recitatiue. fol. 503. Euisis an sit danda Eucharistia. fol. 551.

G.

Grammaticorum ingenium. folio. 320. Greci an peccet conficientes in fermentato folio. 397. Gratia Christi habitualis quomodo fuerit dispositio ad unionem folio 68. c. a. Gratia unionis an sit naturalis homini Christo. folio. 71. Gratia habitualis, quod fuerit in Christo. folio. 109. Anima Christi non possit esse gratia sine gratia. Sed possit esse gratia sine illa qualitate quam appellamus gratiam habitualem, ibi. Gratia gratis data, que fuerint in Christo. folio. 117. Gratia plenitudo, quod fuit in Christo. folio. 120. Gratia Christi an sit infinita in genere entis. uel in genere gratie. & utrum secundum intentionem. uel extensionem. Et quid de lege ordinaria, quid secundum omnipotentiam Dei dicendum sit. Quid de gratia unionis, à folio. 122. Gratia Christi an potuerit angeli. folio. 124. Gratia Christi habitualis quomodo se habeat ad unionem folio. 125. Gratia, quod nobis promoueat per Christum. folio. 125. Gratia nostra quomodo dependeat à gratia Christi in fieri. & in conseruari. folio. 259. Gratia augmentum in celebrantibus quotidie. fol. 525.

H.

Hereses que impugnantur. heresis Eutichetis ponentis unam solum naturam in Christo. folio. 45. Heresis Nestorii ponentis duas personas. fol. 47. Heresis Cerdonis & Manichæi, quod Dominus non habuerit ueram carnem. fol. 95. Heresis Apollinaris & Valentinii, quod Dominus traxerit corpus de celo. fol. 96. Heresis Apollinaris, quod Deus non suscepit animam. folio. 100. Heresis Macharij ponentis in Christo unam tantum uoluntatem. fol. 115. Heresis affirmantium in Christo esse unam tantum operationem. fol. 224. Hereses Caluini. Abailardi, Pelagianorum & Simonis circa meritum Christi. folio. 245. Heresis Eustachij, & Vigilantij & aliorum de intercessione Sanctorum. folio. 312. Heresis Iconomachorum qui reiecebant imagines. folio. 330.

Here-

Tabula.

Heresis uigilantij & Eunomij & aliorum contra reliquias sanctorum. f. 350.
Hereses circa materiam Eucharistie. f. 378.
Homo factus est Deus an sit uera propositio, & quos sensus possit sustinere. f. 202.
Humilitatis laus. f. 277
Humanitas christi quare ratione dicatur predestinata. f. 9. c. b. & f. 10.
Humanitas Christi que nam potuerit. f. 163.
Humanitas Christi an fecerit miracula per potestatem, uel solum impetrando ut fierent. f. 164.
Humanitati Christi quare ratione conueniat iustificare homines. f. 167.
Honor quid sit honor, & quod aliud sit quod honoratur aliud ratio & causa honoris. f. 326. & 327
Hordeum an sit materia Eucharistie. f. 385. col. 4.
Hystrionibus danda ne sit Eucharistia. f. 545. & alia huc spectantia.

I.

Ingnorantia distinctio. f. 186.
Imaginum cultus, & usus quod sit licitus. f. 330
Vnus imaginum probatur ex patribus. f. 331.
Vnus imaginum probatur ex historijs. f. 333
Ratio secundum quam nos adoramus imagines incipit declarari. f. 333. Quod duplex sit motus in imaginem, unus ut res que ad id est, alius in imaginem in quantum est imago declaratur. f. 334.
De utilitate qua imagines institute sunt & recepta in ecclesia Dei. f. 335.
Rabbi Moses futebatur iudeis sublatum fuisse usum imaginum propter procliuatè eorum ad idola. f. 336.
Obiectionibus que à iudeis fiunt contra imagines respondetur. f. 336.
Vna imago utrum possit magis coli quam alia. f. 338.
Obiectiones contra imagines Dei patris & angelorum, & responso à f. 338.
Id quod secundum se non habet figuram quibus rationibus figuratur. f. 339
Populus edoceri debet qua ratione proponantur illi imagines rerum diuinarum. f. 340.
De cautione adhibenda in usu imaginum ibi. & 341.
Quomodo differat inter fideles adorantes imagines, & idololatrias. f. 341.
Concilium Elibertinum, & Ephesinum tertium, & D. Epiphanius tollebat imagines respondetur eis. f. 341
Ratio secundum quam adorantur imagines prescius declaratur. f. 345. & 346.
Indiuiduum Deitatis quomodo intelligatur. f. 49. c. a.
Incarnatio, Incarnationis ac predestinationis Christi rationes selectæ ex August. & Naz. f. 1. c. a.
Incarnatio non potest demonstratiue probari potest tamen rationibus probabilibus suaderi. f. 26. c. a. b.
De incarnationis nomine. f. 27. c. a.
Possibilitas Incarnationis defenditur. f. 27.
Quam necessaria fuerit incarnatio uerbi Dei. f. 30. c. b.
Virum Adam non peccant e uerbum sumeret carnem disputatur in utranque partem. f. 33.

Incarnatio utrum facta fuerit principaliter ad tollendam peccatum originale. f. 39
Incarnatio an debuerit esse à principio mundi, uel disferri usque ad finem. f. 41. & 42
Infinitum unum infinitum potest esse maius alio. f. 149
Ingenij parui. magnij; natura. f. 371. c. a.
Instrumenti ratio explicatur. f. 164. c. b.
Instrumentum duplex unum inanimè & alterum animatum. f. 227
Ira quod fuerit in Christo, & alia spectantia ad rationem iræ. f. 191
Ira non nunquam in terris necessaria, in celo uero omnia pax & amor. f. 192

L.

Latria de nomine latria. f. 321. & 322
Quod hoc nomen Deo semper tributur in scripturis ibi.
Ratio latriæ & quedam illius ueluti species. f. 324.
Deo qua ratione tributur latria & qua dulcia. f. 325.
Persona Christi per se adoratur latria, per aliud id est humanitatem. hyperdulia.
Humanitas Christi contra per aliud adoratur latria per se hyperdulia. f. 329
Christus ut homo an sit adorandus adoratione latriæ. f. 330.
cruz Christi an sit adoranda latria. f. 342
Lex antiqua qua conueniens pro illo tempore. f. 250. c. a.
Lex Mosæica distinguitur contra legem fidei. f. 300
Lex Mosæica uel potestate sua non iustificabat ibi.
In media lege Mosæica erant multi pertinentes ad euangelium & in media synagoga erat ecclesia. ibi.
Lex euangelica cur dicatur noua. f. 300
Aliud est loqui de statu utriusque legis. aliud de conditione singularum personarum. f. 300
Lex gratiæ cur dicatur nouum testamentum, f. 494. & 621
Liberum arbitrium, libertas requisita ad meritum que nam sit. f. 231
Cum libero actu quauis ponatur quodlibet extrinsecum nunquam inducit necessitatè absolutam in actu. f. 231. c. b.
Liquor aliquis quando miscetur uino consecrato quid dicendum. f. 484

M.

Malum quod uertatur in bonum cum bene accipitur malum. f. 565
Mæducatio spiritalis Eucharistie est ipse baptismus. f. 511.
Manducatio sacramentalis & spiritalis quid. f. 527.
Peccator an manducet sacramentaliter. f. 531
Maria uirgo an meruerit de condigno esse mater Dei. f. 71. c. a.
Maria uirgo fuit de tribu Iudæ. & Leui. f. 284. c. b.
Maria uirgo qua adoratione adoranda sit. f. 349
Quod honorificentior & illustrior cultus impendatur ei cum adoratur hyperdulia quam si adoratur latria ex coniunctione ad filium. folio. 349. & fol. 350.
Missa non est materia Eucharistie. f. 386

M44

Tabula.

Materia Eucharistiae, uide uerbo, panis & in proprijs nominibus eorū de quibus disputari solet an sint materia huius sacramenti.
Medius mediator Dei, & hominum Christus, f. 309. & 310.
Boni angeli cur non mediatores, ibi.
Spiritus Dei cur non mediator, ibi.
Christus mediator secundum quod homo, f. 311
Meritum merita Christi, an antecendant unionem, f. 68
Merendi causa & ratio non cadit sub merito, f. 69. c. b.
An sancti patres meruerint de congruo incarnationē, fol. 70.
Mereri posset quis quauis non posset peccare declaratur, f. 181.
Meruit sibi Christus & nobis, f. 229
Meritum qui a sit, & quae sunt ad meritum necessaria, fol. 230.
Meruit Christus ut homo, maior autem meriti redun- dabat ex Deitate suppositi, f. 231.
Christus meruit secundum legem ordinariam, ibi.
Aliunde sumitur ratio meriti & ratio laudis, fol. 233 c. b.
Quibus operationibus Christus meruerit, f. 234.
Merendi principium quare ratione debeat esse in eo qui meretur, f. 234. c. b.
Affectus uirium sensitiuarum & motus uoluntatis ut naturae an essent meritorij in Christo, f. 235.
Motus partis uegetinae non erant meritorij, ibi.
Christus non meruit per uisionem beatam, f. 236.
Utrum meruerit per actus liberos secundum quod age- bat uitam beatam, ibi.
Meruit Christus omne quod ante passionem non fuit ab eo habitum & erat pertinens ad beatitudinem, fol. 237.
Corporis gloriam quomodo meruerit Christus, f. 238 & 239
Christus non meruit anime beatitudinem potuit ta- men illam mereri, f. 241. & 242
Meruit nobis Christus uocationem & omnia super- naturalia auxilia, f. 250. c. b.
Christus an applicauerit sua merita peculiariter electis & alia huc spectantia, f. 254
Christus meruit ab instanti suae conceptionis, f. 255
Utrum Christus meruerit de rigore iustitiae, f. 259
Minister malus habet potestatem, & quomodo intelli- gantur quae a sanctis dici solent in malos ministros, f. 278.
Missa ceremonie omnes tractatu de ritu missae, f. 614.
Missa oblata pro pluribus an tantum proste singulis ac si pro uno solū offerretur, f. 697
Missa quod sit instituta à Christo, f. 587
Missa nomen & res quam antiqua, f. 588
Missa boni sacerdotis fructuosior quam mali, f. 579
In missa offert sacerdos nomine ecclesiae quae militat & militauit in terris, f. 581
Missam audire ab heretico uel excommunicato, an li- ceat, f. 583

In missa quod offeratur sacrificium, folio. 588. & 603.
quod offeratur pro mortuis, ibi.
Miracula miraculorum uirtus qualis & quanta in Chri- sto, f. 165. & 166
Ad miracula aliter concurrebat humanitas Christi ut alijs sanctis, f. 166. & 167
Miracula faciuus ossa, & reliquiae sanctorum, f. 351
Miracula quae probant ueritatem corporis Christi in sacramento, f. 455.
Mirabilia quae Deus facit uel reuelat sunt in duplici differentia, f. 420. c. b.
Quando miraculose apparet caro uel puer in hoc sa- cramento an sit ibi corpus Christi, & alia huc spe- ctantia, f. 466
Modi loquendi proprii & improprii in consecratio- ne, f. 442
Modus quo Christus est sub sacramento non potest co- gnosci per uim naturae, f. 463
Mors alius est actus imperfecti, alius perfecti decla- ratur, f. 275
Mulier non potest fungi munere praedicandi, fol. 570. col. b.
Mulierum uirilitas in uirtute, f. 623

N.

Natura humana non est unita uerbo accidentaliter, fol. 57
Duarum naturarum unio in Christo an sit facta per gratiam, f. 66
Quae maior conuenientia fuerit in natura humana, ut assumeretur, f. 84
Natura existens non potest separari ab aliqua perso- nalitate, f. 91. c. a.
Natura prius uidetur assumpta quam partes etiam or- dine executionis, f. 106
Naturae humanae tres status, f. 608
Nomen quauis corporalia prius uocinata à nobis sint, non tamen cum ea nomina tribuuntur spiritua- libus censenda sunt tribui metaphorice, f. 296

O.

Obedientia & subiectio Christi ad patrem, fo- lio. 266
Omnipotencia non potest conuenire humanitati Chri- sti, fol. 163
Per omnipotentiam Dei potest creatura assumi ut in- strumentum ad aliquid annihilandum, uel etiam creandum, f. 168. & 169.
Potentia Dei super omnia, f. 232
Operationes Christi an possent esse meritoriae sine gratia habituali, f. 109. col. a.
Operatio Christi cur dicatur theadrica, f. 225. & 226.
Operationes Christi quare ratione dicantur inconfuse diuinae, & inconuenientes, f. 226
Operationes Christi distinguuntur in tria genera, fo- lio. 226. c. b.
Operationes Christi magis reducuntur ad unum ge- nus quam nostrae, f. 228

Opera=

Tabula.

Operationes Christi distinguuntur in quatuor classes fol. 234
Opera per claragentilium an fuerint ex auxilio dato per Christum, f. 253
Operationes quae possunt inesse uel non inesse Chri- sto in sacramento, f. 460.
Ordo partium in assumptione, f. 101. & deinceps.
Oratio quibus rationibus conuenit et Christo, f. 273.
Oratio uis & propria arma sanctorum, f. 274. c. a.
Oratio est ascensio mentis in Deum declaratur, f. 275
Oratio an conueniat Christo sedenti ad dexteram pa- tris, f. 276
Aliqui tenuerunt, quod etiam nunc orat Christus uo- caliter, f. 278
Christus etiam pro se orauit, f. 278
Oratio uocalis non erat necessaria Christo nisi prop- ter nos, f. 279
Oratio Christi an semper fuerit exauilita, f. 280
Quomodo se habuerit Christus orans pro aliquibus qui non erant saluandi, f. 280. c. b. & 281
Oratio sancti uiri an tantum profuit pluribus atq; uni, fol. 599
Orationis Dominicae expositio tractatur de ritu missae capitulo de oratione Dominica.
Origenis sententia de illo loco Apostoli qui praedesti- natus est filius Dei, f. 10. c. a.

P.

Panis & uinum, quod sint materia Eucharistiae, fo- lio. 378
Panes confecti ex lolio, auena, fabis, cicere, lente, & ex amigdalis, & c. Quod non sint materia huius sa- cramenti, f. 385
Panis & uini subtilantia post consecrationem an anni- hiletur, f. 428
Parascuee quid appelletur in scriptura, & declaratio illius loci, rat autem parascuee pasche contra Bur- gensem, f. 396
Pascha, qua die Dominus manducauerit pascha folio. 390. & utrum eo ipso die Iudaei celebriauerint pas- cha, f. 394
Pascha nomine aliquando significatur cibus paschalis, fol. 396
Paruulis an sit Eucharistia de necessitate salutis, fo- lio. 370
Paruulis an sit danda Eucharistia, f. 551
Pasio passionis anime quomodo fuerint in Christo, & de illarum moderatione, f. 186. & 187.
Peccator peccatores an sint actu membra Christi fo- lio. 129. c. a.
Peccatores Deus nonnunquam appellat filios, fo. 300. col. a.
Peccator supiens Eucharistiam an peccet mortaliter, f. 533 c. b.
Peccatori petenti an sit neganda Eucharistia, f. 541
Peccatori in nullo casu est danda hostia non consecra- ta, fol. 545.

Peccatum peccato originali non existente an ueniret filius Dei propter mortalia uel uenialia delenda, f. 40. c. b. & fol. 41
peccatum, quod non fuerit in Christo, f. 178.
Potentia peccandi an fuerit in ipso, f. 182
Peccati sones non fuit in Christo, f. 183
Persona siue suppositum quid sit & quomodo distin- guatur à ceteris, quae nam dicantur uniri in perso- na, f. 48. c. a.
Persona Christi post incarnationem quomodo compo- sita, f. 51
Persona creata an possit habere naturam alterius rei unitam hypostatice, f. 73. c. b.
Tres personae possent assumere unam numero natura, fol. 79
Vna persona possit assumere duas naturas, f. 81
Pollutio an impediatur sumpcionem sacramenti Eucha- ristiae, f. 546
Praedestinatio, praedestinatus Christus filius Dei: quo modo intelligatur secundum Graecos, & Latinos, f. 3. c. b.
Praedestinationis Christi quod nam sit subiectum, & terminus, f. 9. c. a.
Praedestinatus dicitur Christus principaliter ratione unionis hypostatice quam ratione beatitudinis, fo. 10. c. b.
Praedestinationis nostrae exemplar Christus, f. 12. c. a.
Praedestinatorum primus Christus, f. 13. c. b.
Praedestinatio Christi est causa praedestinationis no- strae, f. 17. c. b.
Præsentia qualis requiratur ad consecrationem Eua- charistiae, f. 381. c. b.
Propbetia, quod fuerit in Christo, fol. 118

Q.

Quantitas panis & uini ad materiam Eucharistiae an sit determinata, f. 382
Quantitatis conditiones secundum modum essendi na- turalem, f. 451
Quantitas corporis Christi est sub speciebus, quia ibi est corpus Christi, f. 452
Quantitas an interiaceat inter corpus Christi, ut est sub speciebus, & spectes ipsas, f. 453.

R.

Regula, quod quae distinguuntur sola ratione possunt aliuicem predicari falsa, f. 48
Regula quod est primum in intentione est ultimum in executione declaratur, f. 106
Regula Ticonij probata à Diuo Augustino de Domi- no, & eius corpore, f. 179. c. a.
Regula qui, quid predicatur de predicato, predica- tur de subiecto non habet locum in diuinitis, fo. 197. col. a.
Regule seruande incommunicatiue idiomati, f. 200.
Regule quocumque loquendi in Eucharistia, folio. 444.

Relig

Tabula.

Reliquiae sanctorum, quod sint adorandae, f. 350
 Reliquiae sanctorum approbantur ex doctoribus anti-
 quis, & ex miraculis, f. 352
 Pro transferendis reliquijs sanctorum, f. 353
 Reprobatio supponit peccatum, & eius est causa pec-
 catum, f. 14, & 15

S.

Sacerdos consecrans au teneatur sumere hoc sacra-
 mentum, f. 576
 Et quid si recordatur se non esse ieiunum, aut esse excō-
 municatum, & c. ibi.
 Sacerdoti an liceat omnino cessare à consecratione Em-
 charistiae, f. 584
 Sacerdos qui rarissime celebrat, male uitae solet esse,
 fol. 585
 Sacerdotis munus proprium quod sit, f. 570
 Sacerdotes, quod non omnes Christiani sint, f. 571
 Sacerdos, quod non possit plura stipendia accipere pro
 una missa, f. 602
 Sacerdos Christus, quod fuerit sacerdos, f. 282
 Sacerdos, unde dicitur, & quae sint eius munera, fo. 283
 Quod fuerit Christus de stirpe sacerdotum, folio. 284,
 & 285
 Christus, quod non fuerit sacerdos secundum ordinem
 Aaron, sed Melchisedech, f. 285, 293
 Christus fuit simul sacerdos, & hostia, f. 286
 Melchisedech, quod fuerit sacerdos, & quid obtulerit
 & quis ipse fuerit, f. 293
 Sacerdos cum consecrat quam intentionem debeat ha-
 bere, f. 497
 Sacerdotium effectus sacerdotij Christi est expiatio
 peccatorum quam nec sacerdotium ueteris legis,
 nec lex potuit efficere, f. 288
 Effectus sacerdotij Christi ad nos pertinebat, f. 291
 Sacramentum ad hoc ut aliquid sit sacramentum neces-
 se est ut applicatum sit signum practicum gratiae
 gratiam facientis, f. 362
 Quando sacramenta sunt actiones cōsistunt in usu ma-
 teriae non sicut in Eucharistia, f. 363, c. a.
 Discrimen inter sacramenta alia & Eucharistiam, fo-
 lio. 363
 Res sacramenti potest percipi ex uoto suscipiendi sa-
 cramenti, f. 366
 Sacramenta nouae legis & ueteris quomodo differant
 f. 502, c. a.
 Per sacramentum Eucharistiae an conferatur gratia, f.
 507
 An hoc sacramentum conferat corpori, f. 512
 Sacrificium duplex uisibile, & inuisibile, & quod in-
 uisibile sit prestantius, & quod sit proprie sacrifi-
 cium, f. 286, & 287
 Congregatio societasque sanctorum est uniuersale sa-
 crificium quod offertur Deo per sacerdotem mag-
 num, f. 287
 Homo indiget sacrificio propter tria, 288, c. a.
 Sacrificium Melchisedech quale fuerit, f. 377, c. b

Sacrificium altaris an deleat peccata, f. 516
 Sacrificium altaris quando offertur pro multis an tan-
 tum pro se singulis ac si pro unoquoque solum offera-
 retur, f. 520
 Sacrificium quod offertur in missa, & nomen & ra-
 tio & finis sacrificij, f. 589, & deinceps.
 De sacrificij ratione non est, quod mactetur animal, fo-
 lio. 592
 Sancti dum uiuunt intercedunt pro nobis, f. 312
 Sancti qui iam decesserunt orant, & intercedunt pro
 nobis, f. 313
 Christum esse mediatorem non tollit, quod sancti orant
 pro nobis, f. 316, & 317
 Sancti doctores quando dissentiant quomodo nos ha-
 bere debeamus, f. 341, c. b.
 Sanctorum corpora honore prosequenda, f. 333.
 Sancti dantur à Deo in patronos, f. 354
 Sanguis quomodo sit unius uerbo, & an sit actu pars
 animalis, f. 96, & 97
 Sanguis Christi pretium nō Demon tulit, sed Deus
 f. 247, c. b.
 Sanguis Christi, quod clamet melius quam Abel, fo-
 lio. 277
 Sanguinem quoties suderit Dominus, f. 495
 Sapientia est interdum saper e quae nolis, f. 426
 Sapientiae donum quid sit, fol. 115, c. b
 Satisfactio Christi fuit secundum exactam rationem
 iustitiae, f. 261
 Argumenta graua, quod ea satisfactio non fuerit de
 rigore, f. 262, & 263
 Et quod sit ea sententia ualde probabilis, f. 264
 Virum purus homo potuerit satis facere de rigore ius-
 titiae uel adaequitate, f. 264
 Membra Christi non satisfaciunt de rigore sicut ipse,
 fol. 265
 Scientia beatorum, quod fuerit in Christo, f. 138
 Scientia infusa Christi, f. 141
 Quae ratione fuerit in Christo scientia acquisita, f. 142
 Quid sciat Christus per scientiam inditam, f. 151
 Scientia & notitia Christi perfectior quam Angelor-
 um, f. 153
 Per scientiam inditam cognouit Christus euidenter
 mysterium Trinitatis, f. 153, c. b
 Scientia indita non dependet à phantasmatibus, f. 154
 Scientia indita Christi perfectior angelorum, & ha-
 bitualis, f. 155, & 156
 Disputatio, quod scientia sint infusa Christo, f. 158
 Siliq est materia sacramenti Eucharistiae, f. 385, c. b.
 Spelta disputatur an sit materia Eucharistiae, f. 386.
 Spes uerus non fuit in Christo, f. 113
 Species indite uel infuse quantae uirtutis & potesta-
 tis sint, f. 152
 Species in Eucharistia quod non contineant corpus so-
 lum per modum signi, f. 404
 De congruentijs ob quas Dominus corpus suum rea-
 liquit, & sanguinem sub specie panis, & uini, fo-
 lio. 416.

Sub

Tabula.

Sub speciebus aliud est ex ui sacramenti, aliud per con-
 comitantiam, f. 445
 Pater diuinus, & Spiritus sanctus an sint ibi per con-
 comitantiam, f. 455
 Species sacramentales an possint corrumpi uel ex eis
 aliquid generari, f. 479
 Sappositum siue persona quomodo differat à natura,
 fol. 88
 Sappositum quid sit, & quomodo distinguatur à cete-
 ris, f. 211, c. b.

T.

Tempus celebrationis missae, quod conuenienter
 sit determinatum, f. 604
 Pro tempore celebrandi religiosorum priuilegijs, fo-
 lio. 606
 Templum erigere, & dedicare ex natura rei est bo-
 num atque laudabile, & ab ecclesijs prudenter, &
 utiliter eriguntur templa, & alia in hanc senten-
 tiam, f. 607
 Templorum sanctificatio, & assidentia Dei, folio.
 611
 Ornamentis templorum preferenda misericordia, fo-
 lio. 611
 Terminus unionis diuinae, & humanae naturae an sit
 aliquid creatum, f. 60
 Terminus unionis an sit absolutum quid uel respecti-
 uum, f. 63
 Terminare naturam humanam conuenit filio Dei ra-
 tione suae personalitatis, f. 75, c. a.
 Terminus transsubstantiationis quis sit, f. 434
 Terminus potest referri, & ad consecrationem, & ad
 conuersionem, f. 435
 Timoris donum fuit in Christo, f. 116
 Timor stricte acceptus nec est in Christo nec in beatis,
 ibi.
 Timoris donum in nobis habet rationem timoris pro-
 priè dicti, f. 117
 Timor mortis fuit in Christo, & alia spectantia ad ra-
 tionem timoris, f. 190
 Typha est materia Eucharistiae, f. 385, c. b.
 Transsubstantiatio panis in corpus Christi eiusque ra-
 tio, & modus, f. 431
 Tristitia, quod fuit in Christo, & de tristitia & fletu
 iustorum pro peccatis hominum, f. 189
 Tristitia quibus modis possit causari, f. 219

V.

Verbum Dei an fuerit mutatum per incarnatio-
 nem, f. 28, c. b.
 Verbi unio facta est in persona, f. 47

Z.

ZE A, & Zeia quid significant, f. 386

SCRIBITUR

SC

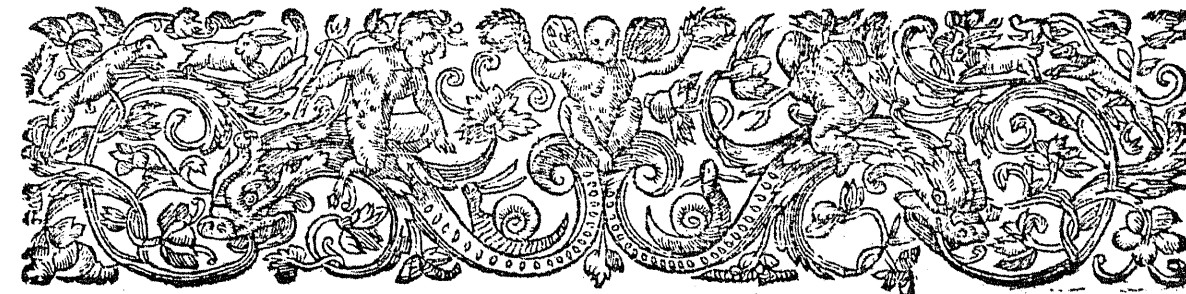

SCRIPTURAE INDEX.

Quam hæc quæ favore Dei scripturæ resperfa sint, & comprobata scripturæ testimonijs lector ipse iudicet, quia vero quando in corpore libri nihil aliud inuenimus quam nuda scripturæ verba, quæ in tabula repereramus, ægrè id ferimus, nec sine causa existimamus eum indicem potius ad ostentationem, quam ad vtilitatem esse comparatum: iccirco ego eas sola notavi testimonia, quæ accuratius elaborata videbantur.

Genef. 2. Inspiravit in faciem eius spiraculum vite fol. 103.
 Gen. 2. Hoc nunc os de osibus meis. f. 623
 Leuit. 18. Non dabis de semine tuo, ut consecretur idolo Moloch. f. 322
 Psalm. 39. Sacrificium & oblationem nolasti. aures autem perfecisti mihi. f. 221
 Psalm. 109. De torrente in uia bibit. f. 229
 Psalm. 109. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. f. 285. & f. 293
 Esai. 8. Antequam sciat puer uocare patrem. &c. folio. 186
 Esai. 29. Dabitur liber scienti literas. &c. contra Iudeos. f. 44
 Esai. 52. Exaltabitur. & eleuabitur. & sublimis erit. f. 127
 Esai. 53. Iustificabit ipse inustus seruus meus multos. folio. 267
 Esai. 63. Abraham non nouit nos. & Israel. &c. f. 317 & f. 625
 Ezech. 35. Suscitabo qui pascat eas. f. 267
 Osee. 3. Sedebit populus meus sine rege. &c. fo. 44. contra Iudeos.
 Malach. 1. Non est mihi uoluntas in uobis. f. 591
 Zach. 3. Ostendit mihi Iesum sacerdotem magnum. folio. 282
 Zach. 12. Eingens spiritum hominis in eo. f. 103
 Matth. 6. Expositio totius orationis Dominice in tractatu de ritu missæ. capite de oratione Dñca. f. 624
 Matth. 7. Nolite sanctum dare canibus. f. 565
 Matth. 9. Misericordiam uolo. & non sacrificium. folio. 286
 Matth. 24. De illo die nemo scit nisi filius hominis.
 Matth. 26. Pater si fieri potest, transeat a me. &c. folio. 281
 Matth. 26. & Marc. 14. & Lucæ. 22. consecrationis uerba. folio. 595 & præcipue opusculo de ritu missæ capite de uerbis consecrationis.
 Matth. 27. Velum templi scissum est. f. 284
 Marci. 7. Voluit neminem scire. & non potuit latere

fol. 171
 Lucæ secundo. Proficiebat ætate, & sapientia. folio. 125.
 Ioannis primo. Plenum gratia, & ueritatis, folio. 120.
 Ioan. 1. Ecce uere Israelita. f. 304
 Ioan. 4. Venit hora quædo nec in monte hoc nec in Hierosol. f. 609
 Ioan. 6. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, folio. 371.
 Roman. 3. Iustificati gratis per gratiam ipsius. folio. 233.
 1. Corinthio. 11. Totum capitulum explicatur. folio. 549.
 1. Corinthio. 11. Conuenientibus uobis in unum. &c. folio. 357
 1. Corinthio. 15. Cum autem subiecta illi fuerint omnia. f. 269
 Ephes. 1. Benedictus Deus, & Pater Domini nostri Iesu Christi. &c. f. 252
 Philippen. secundo. Habitu inuentus ut homo. folio. 58.
 Hebræo. quarto. Qui penetrant coclos. &c. folio. 295.
 Hebræo. 7. Quod Melchisedech fuerit typus Christi. folio. 282
 Hebræo. 7. Et alij quidem plures facti sunt sacerdotes. folio. 591
 Hebræo. 10. Quod hostia ueteris testamenti non poterant perfectos facere alioqui cessissent offerri. folio. 289
 Hebræo. ultimo Iesus ut sanctificaret per suum sanguinem populum. f. 612
 1. Petr. 2. Vos estis genus electum, regale sacerdotium. folio. 569
 1. Petr. 2. Ut uirtutes annuncietis eius qui uocauit, &c. f. 571
 Apocalyp. 1. Fecisti nos Deo nostro regnum. folio. 569.
 Apocalyp. 21. Templum non uidi in ea. folio. 608.

IN NOMINE DOMINI.

QVÆSTIO PRIMA.
 DE PRAEDESTINATIONE
 NE CHRISTI.

Quoniam inter mysteria Christi summum mysterium, & prima ac longè præstantissima causa caterorum omnium, est eiusdem Christi filij Dei prædestinatio, postulat ordo doctrinae, ut primum omnium de ea disputemus, & ab ipso principio, augustoque fonte initium sumamus.

ARTICVLVS. I.

Quod conueniens fuerit Christum prædestinari.

DONET Pater luminum, ut tam altè disputationis nostræ initio sumpto aliquid dicamus. Et quauis Deum fieri hominè, Iudeis fuerit scandalum, Gætibus autem apparuerit stultitia, nos tamè fidelibus de claremus & ostendamus, quàm luceat in hoc opere, cùm sapientia Dei, tàm etià bonitas immèsa. Igitur ad reueniamus. Cùm propriū sit Dei ac summi boni se cōmunicare, & effundere, prius ipse, nostro modo intelligēdi, mēte cōcepit, ac edidit mūdū intelligibile, hoc est, spirituales creaturas, quæ ipsi proximè sunt, & omniū maximè ad ipsum accedūt: deinde uero ne uideretur ea solū quæ propinqua sunt, & ipsi cognata, efficere posse, decreuit facere & creare lōgè remota, hoc est, creaturas corporales, & mūdū istum uisibilem. Tertio loco uidēs spirituale creaturā, & corporale lōgissimè inter se se distare, uoluit suā sapiētā & potētā ostēdere, cōiungēdo in uñare, & ea perparua, illā quæ tātū inter se se distabāt,

hoc est, mūdū spirituale & corporale, & fecit hominè constantem corpore, & mente: ob quā causam homo *impudens* dicitur à Græcis, latinè minor mundus nuncupatur, & Plato, Miraculum mundi solebat appellare. Ultimo uero loco, quoniam summa rei perfectio in eo consistit ut effectus iungatur causæ, & finis principio, iccirco Deus omnia perficiens, omnia complens, suam potentiam manifestans, & summè bonitatem effundens, uniuersum quem creauerat mūdū, corporalem, scilicet, & spiritualement decreuit ad se se trahere, sibiq; coniungere, atq; suscipere in hominè, suscipiens humanitatem. Nihil ergo conuenientius esse potuit quàm quod decerneret Deus & prædestinaret, quod uerbum fieret homo. Ita olim summus ille Theologus Nazianzenus differēbat Oratione secunda in Paphia, aut saltem ex ijs quæ ille dicebat colligi possunt, quæ paruitas nostra dixit. Secunda ratio pro hac ueritate est Diui Augustini. 7. de Trinitate. cap. 3. ea sic habet. Quoniam spiritibus mundis intellectuales, qui superbia non lapsi sunt, filij Dei in forma Dei, & Deo æqualis, & Deus, præbet exemplum permanendi, ut

A seidem

Plato

Greg. Naz.

D. Aug.

se idem exemplum redeundi etiam lapsio præberet homini, qui propter immunditiam peccatorum poenamque mortalitatis Deum videre non poterat, semetipsum exinanivit, non mutando diuinitatem suam, sed nostram mutabilitatem assumendo, & formam serui accipiens venit ad nos in hunc mundum, ut exemplum sursum videntibus Deum, exemplum deorsum mirantibus hominem, exemplum sanis ad permanendum, exemplum infirmis ad conualescendum, exemplum morituris ad non timendum, exemplum mortuis ad resurgendum, in omnibus ipse primatum tenes: Quia enim homo ad beatitudinem sequi non debebat, nisi Deum, & sentire non poterat Deum, sequendo Deum hominem factum, sequeretur simul & quem sentire poterat, & quem sequi debebat. Haec tenet Augustinus. Videtis ergo certè, quam sit in sua varietate conformis sapientia sapientiae, hoc est, Augustinus, Gregorio. Est & alia valde difficilis, & alta ratio, quam late verfat ipse D. August. 4. de Trinit. ca. 18. Quoniam etiam, secundum sapientes huius saeculi, sicut se habet tempus ad eternitatem ita fides ad perspicuitatem veritatis, cum autem Dominus sit via; veritas & vita; decreuit eius bonitas immensa, ut & per fidem ipsius veniremus ad claritatem veritatis, & per temporalem vitam ad eternitatem. Quarta ratio est: Nam cum homines anxie quaererent Deum, & partim propensione quadam naturali & desiderio Dei ducti, partim errore decepti, alij coelum, alij Solem, alij stellas, alij daemonum spiritus siue bonos siue malos, Deos esse putarent. Deus ignorantiae nostrae miseratione permotus, corpoream naturam assumens, & visibilis hominibus apparens ait, Ecce ego & coram; quem quaeritis, adsum: & hanc etiam tangit D. Augustinus. Quinta ratio est D. Augustin. 13. de Trinitat. ca. 13. Nam cum Diabolus vitio peruersitatis suae factus sit amator potentiae, & desertor oppugnationis; iustitiae (sic enim & homines eum tanto magis imitantur, quanto magis neglecta, vel etiam perosa iustitia potentiae student) placuit Deo, ut propter eruendum hominem de Diaboli potestate,

D. August.

D. August.

non potentia Diabolus, sed iustitia vincetur: atque ita & homines imitantes Christum, iustitia quaererent Diabolum vincere non potentia. Non quod potentia, quasi mali aliquid fugienda sit; sed ordo seruandus est, quod prior est iustitia: quid enim erit potentia sine iustitia, nisi caeca, & fera tyrannis? Sexta ratio etiam est ipsius Augustini; Quia cum nos à Deo distarem longissimè, & Dei bonitas nos vellet adducere ad se, necessarius fuit medius aliquis, qui haberet virtutem infinitam, ut coniungeret ea quae distabant in infinitum. Septima ratio est: Quia vnicuique rei conueniens est suus actus, & operatio, sicut hominis est vii ratione, & prudentis hominis prudenter agere: proprium autem est boni se se effundere, & communicare: ergo conueniens est summo bono, summo modo se communicare. Hoc autem voluit facere Deus, quando praedestinavit atque decreuit, quod verbum fieret homo: ergo conueniens fuit ea praedestinatio. Ultimo loco declaratur haec veritas hac ratione: Tribus modis plusquam genere diuersis, Deus, qui est ipsum summum bonum, intelligi potest, se ipsum communicare creaturae. Primum quasi naturaliter communicatio se ipsum: & sic communicauit se vniuerso liberè creandò & seruandò mundum istum. Secundò supernaturaliter, communicatio se ipsum, & sic communicauit se vniuerso; eleuando intellectuales & rationales substantias in consortiū diuinæ naturae per gratiam, cuius non solum capaces ab initio suae conditionis effecit, sed etiā actualiter participes iuxta illud D. Aug. Erat Deus simul in eis, & condēs naturam & largiēs gratiam. Est autem inter hos duos modos tanta distantia, quae iuxta primum modum distributae sunt participationes, imitationes atque similitudines Dei, ita, ut constituerentur illis substantiae rerum, quas naturas entium dicimus cum suis proprietatibus naturalibus, Deus autem ipse extra, & supra totum vniuersum in sibi soli propria, & excellentissima natura remaneret solus, ac sui ipsius fruitione beatus. Iuxta secundum vero modum, Deus communicauit creaturae ea, quae ipsi propria erant; scilicet, esse consortem diuinæ naturae per gratiam inchoatiue,

D. August.

B. Thom.

Cicero.

D. August.

choatiue, & per gloriam perfectè, vidento Deum ac fruendo ipso: quae quia non possunt sic communicari, ut naturalia vel connaturalia sint creaturae, ideò supernaturaliter, & ex superabundantiore gratia Deus, quod sibi soli secundum naturalem ordinem remanserat proprium commune fecit creaturae, ut conregnaret cum illo in eius visione & gloria. Itaque ea Dei communicatio, quae impossibilis erat secundum ordinem naturae, concessa est secundum supernaturalem ordinem gratiae. Tamen excellens autem fuit Dei amor erga creaturam, ut non sat ei fuerit communicare se creaturae, secundum naturalem ordinem, creando vniuersum, nec etiam sat fuerit ei dem communicare se creaturae secundum ordinem gratiae, eleuando ipsam ad consortiū diuinæ naturae, sed etiam se ac suam bonitatem supra modum omnem effundens, ad id vnum quod reliquum erat, & incogitabile eleuauit creaturam ad personalitatem, scilicet diuinam: id quod ad tertium & supremum modum communicandi se spectat. Siquidem secundum hunc tertium modum Deus propriam personam, secundum suam propriam substantiam communicat creaturae, atque ita sibi ipsi ac naturae creaturae communem personam facit, ut creatura, hoc est, homo re ipsa sit verum Dei, & verus Deus. Atque per hunc modum Deus traxit ad se, & eleuauit in hominem totum vniuersum: in eo siquidem & corporea, & vegetatiua, & sensitiua, & spiritalis siue intellectualis natura continetur. Vnde ob summam perfectionem, quam creaturae omnes adeptae sunt, per incarnationem Christi dicitur Eph. 1. Deus in Christo instaurasse omnia, siue quae in caelis, siue quae in terris sunt. Atque Isaias cap. 45. omnes mundi partes inuitat, ut Christum in lucem proferant, nimirum quod ab eo summa earum perfectio proventura esset. Rorate, inquit, caeli desuper, & nubes pluant iustum, aperiat terra, & germinet Saluatorem. Atque hac eadem de causa Christus Dominus Ioan. 3. ait patrem aeternum non vni, vel alteri creaturae solum, sed vniuersis filium suum dedisse. Inquit enim: Sic Deus dilexit mundum, ut

1. Petri 3.

Ephes. 1.

Isai. 45.

Ioan. 3.

filium suum vniuersum daret. Det autem veniam qui ista legit, si in isto articulo ab obijciendis aliquibus rationibus in contrarium abstinuerit, tempus enim refert, quo argumentorum tempestas possit irruere. Placet tamen aduertere, fuisse quosdam Theologos, qui dubitarunt, an fuerit hic quem commemorauimus, summus modus, quo Deus communicari potest creaturae. Et ratio dubitandi fuit; Nam intelligi potest non modo vna, & singularis humanitas assumpta, sed plures, & non modo natura hominis assumi potuit, sed etiam Angelorum, & praeterea potuerunt etiam Pater & Spiritus sanctus, sicut & filius assumere. His adde, quod Dei bonitas est infinita: non ergo dicere possumus, quod se communicauit summo modo. Sed ad has hominum imaginationes dicendum est breuiter, quod Dei quidem bonitas est infinita nec exhaustiri potest eius potentia: nihilominus tamè summo modo se communicauit creaturae: siquidem ipsa capere non potuit altiore diuini esse communicatione. Atque illa quidem communicatio, qua humanitas assumpta est à verbo, & qualis est intensus omnibus, quae intelligi possunt, & interposibiles fuit maxime conueniens.

ARTICVLVS. II.**Verum Christus praedestinatus sit filius Dei.**

Scriptum est de Domino nostro Iesu Christo. Rom. 1. Qui praedestinatus est filius Dei in virtute, secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum. Qui locus occasione dedit disputandi, quare ratione Christus dicatur esse praedestinatus filius Dei. Sunt verò de hac re variae quaedam sed inter eas duae graues & praecipuae expositiones: vna Graecorum altera Latinorum. Graeci vocem Apostoli, quam interpres noster vertit praedestinatus est, accipiunt, ut idem valeat, quod declaratus, hoc sensu Ipse, qui factus est ex semine Dauid secundum carnem, quem proinde constat verum fuisse hominem, declaratus est, ostensus, & manifestatus fuisse filius Dei. Primum

Roman. 1.

A 2 quidem

quidem per mirabilem illam potentiam, quæ apparuit in operibus eius miraculosis. Et hoc est, quod dicitur in virtute, siue per virtutem atque potentiam: nam, in, pro, per, familiare est euangelicis, & apostolicis literis: atque virtutem pro potentia sui hoc loco manifestum est ex Græco. Est enim *δυναμις*, & non *αρετή*. Secundo demonstratus est esse filius Dei, ex spiritu, per quem dedit sanctificationem. Primo ostensus est esse filius Dei, ex eo quod esse potuit dare spiritum sanctum, & remittere peccata, non quomodo sacerdotes, sed sua auctoritate, & propria virtute. Et hoc est, quod dicit, secundum spiritum sanctificationis: nam præpositio, secundum, designat rem eam, qua patefacta est Christi Diuinitas. Tertio, & postremo manifestatus est ex eo, quod cum more cæterorum hominum mortuus quidem fuerit, non tamen à morte potuerit detineri, sed deuicta potius, & conculcata morte surrexerit virtute sua, ac sese vitæ restituerit. Et hoc est, quod sequitur, ex resurrectione mortuorum, id est, ex eo quod surrexit à mortuis. Ante mortem enim ipse vix ad ducebantur, non modo alij homines, verum etiam ipsi eius discipuli, vt crederent eum esse Deum verum: offendebantur enim cum eum comedentem, bibentem, dormientem, laborantemque viderent. Vnde cum primum illud, quod in mari factum est, miraculum conspexissent, dicebant. Quis est hic homo, nam & mare, & venti obediunt ei? Luc. 8. Et propterea etiam Christus dicebat: Habeo multa vobis dicere: sed non potestis portare modo. Postquam verò resurrexit, & ascendit in cælum, & Spiritus venit in discipulos, cum tot & tanta miracula ederentur eius nomine inuocato, persuasum est hominibus, eum esse & Deum & vnigenitum patris filium. Et hoc est quod dicit Apostolus de Christo. Qui prædestinatus. Primo declaratus est filius Dei in virtute, secundum spiritum sanctificationis, ex resurrectione mortuorum. Græcorum ergo interpretatio, vt nullum sit necesse nominare sic habet, quos sequitur Diuus Ambrosius.

Latinorum verò expositio est quod

Luc. 8.
Ioan. 16.

D. Ambros.

Christus quatenus factus ex semine Dauid secundum carnem, prædestinatus est. Primo definitus, & ab æterno decretum fore filius Dei, habens diuinam virtutem secundum quam fons est, & origo omnis sanctitatis, vel sanctificationis: ita vt prædestinatio siue decretum Dei referatur ad personam illam, quæ est filius Dei ratione humanæ naturæ, vel vt subsistens est in natura humana. Quod autem ille homo sit verus Deus in virtute, id est, cū virtute (habet enim illud in significatione Beth Hebraici) id patefactum est ex resurrectione ipsius à mortuis. Et quidem illa priora bene coherent, & inter sese, & cum præcedentibus. Ista verò vltima ex resurrectione mortuorum, nec commodè iungi possunt cum verbo, prædestinatus, nec cum filio Dei, nec cum his, quæ sequuntur in virtute secundum spiritum sanctificationis: ac propterea, vt constet sententia, subintelligunt fere interpretes Latini particulam, patefactum est, seu, manifestatum; quod nos etiam modo fecimus cum ea verba interpretaremur.

Et Latini quidē ad hūc modū exponūt. Vtra verò harū expositionū probabilior sit, difficile est pronūciare. Aliqui eā præferūt, quæ Græcorū est, tū quod nihil in ea salebræ occurrat, tum quod optime quadrat instituto B. Pauli, Verū diligētius singula perscrutanti, probabilior fortasse videbitur, licet difficilior sit, Latinorum expositio. Nam vox Græca *ορισθη* cuius participio hic vtitur Apostolus, licet inter cætera significet declarare, & ostendere. Nec tamē ea significatio maximè propria est eius verbi, nec in ea vsquam reperitur in scripturis, sed in illa potius, qua frequentius ab eloquentissimis, & grauissimis authoribus vsurpatur, quæ est definire, destinare, præfinire, constituere, siue statuere, vel decernere, vt Actorum. 2. Hunc definito consilio, & præscientia Dei traditum interemisistis, & rursus cap. 10. Quia ipse constitutus erat à Deo iudex viuorum & mortuorum, & cap. 17. definiens, siue præfiniens statuta tempora. Et quæ admodū vox simplex, *ορισθη* sic & cōposita *προορισθη* in hac dūtaxat significatione reperitur in sacris literis, vt Act. 4.

Facere

1. Cor. 2.

Rom. 8.

D. Dionys.

Facere quæ manus tua, & consilium tuū decreuerunt fieri. 1. Corinthio. 2. Loquimur Sapientiam Dei in mysterio, quam prædestinavit ante sæcula Deus in gloriam nostram, & ad Romanos. 8. Quos præsciuit, hos & prædestinavit ad Ephesios. 1. Prædestinavit nos in adoptionem filiorum Dei. Et Diuus Dionysius cap. 5. de diuinis nominibus, dicit vocabulum, *προορισθη* peculiare esse Scripturæ: ergo eius significatio non, nisi ex vsu scripturæ, petenda est. In qua verò significatione scriptura vtatur ea voce, ex locis iam adductis patet: ac proinde Latinorum expositio eligenda videtur. Nam quantum eo loco Apostolus non fuerit vsus verbo cōposito, *προορισθη* sed simplici, *ορισθη*: tamen, & simplex, & compositum in scriptura accipiuntur in hac significatione, & fortasse Paulus ipse vsurpauit eo loco simplex pro composito, ac proinde interpretes optime verit, qui prædestinatus est filius Dei. Ergo secundum hanc Latinorum expositionem statuo hanc propositionem: Christus Dominus, vt factus ex Dauid secundum carnem, siue vt homo est prædestinatus filius Dei.

Pro cuius explicatione præmittendum est, quod possumus considerare æternam Christi personam dupliciter. Vno modo secundum se, & vt Dei verbum est. Atque hac ratione Christus Dominus, non est prædestinatus. Quoniam prædestinatio est eorum, quæ libere fiunt, & in tempore, & proueniunt à gratia Dei, quorum nullum conuenire potest Christo, vt verbum est, & æqualis Patri, atque oppositum asserere Nestorium sapit, & Arrianum est. Ac propterea Origenes, & alij Græcicirenebant concedere, quod Christus sit prædestinatus, considerabāt enim eum ratione Diuinæ naturæ. Potest verò persona filij considerari secundò, prout subsistit in humanitate, siue pro vt Dei æternus filius pro nobis factus est homo. Et hac ratione dicimus, quod Christus est prædestinatus esse filius Dei. Quod probatur primum: Quia prædestinatio propriè accepta est quædam Diuina præordinatio ab æterno existēs in mente Dei,

Origenes.

Actorum. 2.

Cap. 10. & 17

Act. 4.

de his quæ per eius gratiam sunt fienda in tempore, est autē hoc in tempore factum à Deo per gratiam vnionis, vt homo esset Deus, & Deus esset homo, nec potest dici, quod Deus ab æterno non præordinauerit hoc se facturum in tempore; quia sequeretur, quod Diuinæ menti, & intellectui aliquid de nouo accederet; & ideo oportet dicere, quod ipsa vnio naturarum in persona Christi eadē sub æterna Dei prædestinatione, ac consequenter Christus vt homo sit prædestinatus.

Secundo arguuntor: Nam tres sunt conditiones requisitæ, & sufficientes ad hoc, vt aliquid dicatur esse prædestinatum. Prima, quod prædestinatio tempore præcedat prædestinatum ipsum. Et ratio est, quia prædestinatio est præordinatio eorum, quæ in tempore faciēda sunt per gratiam.

Secunda conditio est: Quod prædestinatum ipsum sit futurum, alioqui Decretum illud Dei non esset certum, & efficax.

Tertia conditio est: Quod id ad quod aliquis prædestinatur, conueniat ipsi, factum quæ sit per gratiam. Ista verò tres conditiones conueniunt Christo, vt homo est; ergo vt sic debet dici prædestinatus. Declaro minorem, quæ per se tamen satis euidens est: Nam & prædestinatio prius fuit, quam verbum fieret homo, & secundò si filius Dei ipse factus est homo tempore constituto à Deo & tandem tertio Christus vt homo est filius Dei per gratiam vnionis, restat ergo vt merito dicatur prædestinatus vt homo. Sed tertio loco Sapientiam Diui Augustini hæc omnia comprobantem audiamus. Ea gratia (inquit ille) fit ab initio fidei suæ homo quicumque Christianus, qua gratia homo ille ab initio suo factus est Christus, de ipso spiritu, & hic re natus, de quo est ille natus, hæc se Deus esse facturum profectò præsciuit, ipsa est igitur prædestinatio sanctorum, quæ in Sancto Sanctorum maximè claruit; quam negare quis potest rectè intelligentium eloquia veritatis? Nam & ipsum Dominum gloriæ, in quātū homo, factus est Dei filius prædestinatum esse dicimus. Clamat Doctor Gentium in capite epistolatum suarum

De prædest.
Sancto c. 15.

D. August.

A 3

Qui

Qui prædestinatus est filius Dei in virtute: prædestinatus est ergo Iesus, ut qui futurus erat secundum carnem filius David, esset tamen in virtute filius Dei, secundum spiritum sanctificationis; quia natus est de Spiritu sancto, & Virgine Maria. Hactenus Augustinus. Et eadem est sententia D. Hieronymi in. 1. capit. ad Ephes. & eam sequitur Magister in tertio. d. 10. & D. Thom. 3. part. quæstione. 24. articulo. 1. & secundo. Et Tertull. lib. aduersus Praxeam paulo ante finem.

Argumenta, quæ aduersus hanc conclusionem obijciuntur, non nituntur probare illam esse falsam. Sunt enim argumenta scholasticorum, qui non modo reuerenter audiunt Apostolum dicentem de Christo: Qui prædestinatus est filius dei in virtute, verum admittunt etiam interpretationem Diui Augustini, quod Christus his verbis dicatur prædestinatus, ac prædefinitus filius Dei ut homo; & non solum declaratus, & manifestatus filius Dei, ex eo quod surrexit à mortuis ut exponunt Græci. Non ergo sunt qui dicant eam propositionem esse falsam, sed esse impropriam nec fieri posse ut Christus proprie loquendo dicatur prædestinatus filius Dei, etiam ut homo. Idque probant primum: Quia non potest dici, quod Christus sit prædestinatus filius Dei, ratione humanæ naturæ; quoniam hæc propositio est falsa. Humana natura est filius Dei. Similiter etiam nec ratione personæ: quia ea persona non habet ex gratia, quod sit filius Dei, sed ex natura; prædestinatio verò solum est eorum, quæ sunt ex gratia: ergo Christus non potest dici prædestinatus filius Dei.

Ad hoc dico, quod solutio constat ex dictis, si recte intelligantur, prædestinatio enim tribuitur personæ Christi, non secundum se vel pro ut subsistit in natura diuina, sed secundum quod subsistit in humana natura. Vnde cum prædixisset Apostolus, Qui factus est ex semine David secundum carnem, subiunxit, Qui prædestinatus est filius Dei in virtute, ut innueret, quod secundum hoc, quod est factus ex semine David secundum car-

D. August.

nem, est prædestinatus filius Dei in virtute. Quauis enim sit naturale illi personæ secundum se consideratæ, quod sit filius Dei in virtute, non tamen est e naturale secundum humanam naturam, secundum quam hoc sibi conuenit per gratiam vnionis.

Secundò argumentor: Christus non est filius Dei secundum quod homo; ergo non est prædestinatus esse filius Dei, secundum quod homo. Probatur consequentia. Quia cum prædestinatio sit certa, illud est Christus, taleque esse habet, quale est prædestinatum ut haberet.

Ad hoc dico, quod si sensus antecedentis sit, quod non ideò Christus est filius Dei, quia est homo, illud est verum: non enim quia verbum Dei est homo, ideò est filius Dei, sed potius quia verbum Dei est filius Dei naturalis, iccirco ille homo resultans ex assumptione humanæ naturæ est filius Dei. Si verò sensus antecedentis sit, quod Christus secundum quod homo non sit filius Dei per gratiam vnionis, negatur antecedens: & hoc est, quod est prædestinatum de Christo quod scilicet, sit filius Dei secundum quod homo per gratiam vnionis.

Tertiò, pro maiori secundi argumenti declaratione argumentor. Nam id quod conuenit Christo secundum quod homo, conuenit cuilibet homini, eo quod est eiusdem speciei cum alijs hominibus, si ergo Christus secundum quod homo est prædestinatus, esse filius Dei, sequeretur quod cuilibet homini hoc conueniat: hoc autem est falsum, ergo & primum.

Ad hoc dico, quod aliquid potest conuenire alicui homini ratione humanæ naturæ dupliciter. Vno modo sic, quod humana natura sit causa illius, sicut habere intellectum conuenit Petro, eo quod ea proprietas fluit ex principijs naturæ; & hoc modo nec Christo, nec alicui alteri homini conuenit prædestinari ratione humanæ naturæ: & in hoc sensu procedit obiectio. Alio modo dicitur conuenire aliquid alicui indiuiduo ratione humanæ naturæ, in quantum est

est susceptiuum eius proprietatis, vel prædicati, secundum quod homo est, & non ratione alterius nature, consideratis peculiaribus proprietatibus & circumstantijs: sicut Petrus est Pictor, vel Musicus, vel Architectus, non certè secundum quod est animal, sed secundum quod est homo. Et sic dicimus Christum esse prædestinatum ratione humanæ naturæ, quia non suscipit hoc prædicatum, quod est prædestinatum esse, secundum quod est Deus, vel verbū, sed secundum quod est homo. Et Summu listarum more loquendo dici potest vno verbo, quod maior propositio est vera, si accipiatur pro eo quod conuenit Christo in quantum est homo reduplicatiuè, non autem specificatiuè.

Quartò argum. Quia hæc ratio videtur bene consequens: Christus est filius Dei, & Christus est prædestinatus esse filius Dei: ergo filius Dei est prædestinatus esse filius Dei: ex quo sic conclusio est falsa: ergo aliqua præmissarum non est vera: at maior est vera: ergo minor proprie loquendo falsa est, & non vera.

Ad hoc dico, quod ea argumentatio nihil valet, non ex defectu præmissarum, sed consequentiarum: variatur enim appellatio, ut dicunt, eo quod sensus illius minoris; Christus est prædestinatus filius Dei, est quod Christus secundum quod homo sit prædestinatus filius Dei. In consequenti vero innuitur hic sensus, quod filius Dei, ut filius Dei siue ratione diuinæ naturæ, sit prædestinatus. Et ideò ea arguendi ratio nihil habet consequens, sicut nec ista: Filius Dei factus est hic homo, & hic homo est Deus: ergo filius Dei factus est Deus. Et fundamentalis huius fallaciæ causa consistit in eo, quod quauis Deus re ipsa coniugatur cum eo homine, ad hunc sensum, quod Deus verbum est hic homo, & hic homo est Deus benedictus in sæcula, tamen ille homo coniungitur cum Deo ut factus, quia ille ut homo est factus; Deus verò non coniungitur cum illo homine ut factus, nec enim Deus potest esse factus. Ac proinde quotienscunque in consequenti alicuius syllogismi illa prædicata factus, vel prædestinatus, & similia appellauerint

supra Deum vel verbum Dei ut sic, nil valebit illa ratio. Et appellabatur hæc deceptio ab antiquis, fallacia accidentis, cum ea quæ in antecedenti alicui conueniunt per modum denominantis, vel accidentis, inferuntur in consequenti conuenire subiecto, ut sic & essentialiter. Atque hinc colligi potest, quæ causa fuerit concedendi has propositiones; Deus est mortuus, Deus est sepultus, &c. quas ecclesia vniuersa concedit, cum tamen interim negetur ista: Deus est prædestinatus. Consistit autem ratio differentiarum in eo, quod verba, quæ significant apprehensionem animæ, ut prædestino, & similia, applicant suum significatum formale ad significatum formale termini, cui adiunguntur; ac propterea redditur hic sensus, quod Deus in quantum Deus sit prædestinatus, quod est falsum. Ad veritatem autem earum propositionum, Deus est mortuus, sepultus, & similia, sufficit communicatio idiomatum. Ratio verò huius quam assignauimus, differentiarum est, communis modus concipiendi, cum apponuntur ea verba significantia actum animi. Quod si differentis huiusmodi concipiendi causa desideretur, illa certe est; quod quemadmodum quando libidini deditur sequitur aliquid bonum delectabile, tunc quauis cum ea voluptate sit turpitudine coniuncta, & offensa Dei, nec tamen turpitudinem affectare dicitur, nec Dei offensam, sed voluptatem: eo quod nemo intendens ad malum operatur, & intellectus secrete tunc rationem boni delectabilis, quod appetitus sequeretur, à ratione turpitudinis, & offensæ, quam si posset effugisset. Pari ratione intelligendum est id etiam in cæteris animi motibus fieri, ut formaliter, & animi, & eorum omnes actus, tendant in id quod apprehendunt ut sic, & consequenter dicatur Deus prædestinare eum, qui ut sic potest esse prædestinationis subiectum. Scio tamen de peccatoribus dici eos, sibi ipsis mala quæ sibi fuisse, & suam ipsorum perniciem adamasse, sed non tam hæc dicuntur proprie, quam cum affectu, & eloquenter. In re autem scholastica

poterit quidem admitti sicca, & spinosa locutio; improprie vero, & rhetoricæ potius, quam dialecticæ loquendi rationes admitti non debent, quoniam doctrinæ nervum infringunt.

Quintò argum. Quia prædestinatio im- portat antecessorem quandam: ergo ille qui prædestinatur filius Dei non semper fuit filius Dei, sed persona Christi semper fuit filius Dei: ergo non potest dici de eo quod prædestinatus sit filius Dei. Respondetur quod Christus potest considerari, & ut Deus verbum, & ut subsistens in humana natura. Quavis autem ut verbum ab æterno fuerit filius Dei per æternam & naturalem generationem, non tamen semper fuit ut subsistens in humana natura: hoc enim in tempore factum est per gratiam vnionis, qua humana natura nullis suis præcedentibus meritis vnita fuit verbo Dei hypostaticè. Hic si dicas decretum etiam esse, quod Deus esset homo, sicut quod homo esset Deus per gratiam vnionis: ergo sicut ut homo est prædestinatus, ita ut Deus, ne gatur consequentia, quoniam prædestinatio gratia non fit Deo, sed homini, homo siquidem est eleuatus ad eam celsitudinem, ut dicatur filius Dei per gratiam vnionis.

Sextò argument. Nam subiectum prædestinationis semper supponitur ad id, ad quod prædestinatur: sed si Christus proprie dicatur prædestinatus filius Dei non antecedit subiectum, nec supponitur, ad id, ad quod prædestinatur: ergo Christus non potest dici prædestinatus filius Dei, proprie loquendo. Declaro rationis vim: In Petro prædestinato distinguimus subiectum prædestinationis, à gratia nempe, & gloria, ad quam prædestinatur, in Christo vero nullum potest dari subiectum prædestinationis, sed solum datur finis, & terminus illius: ergo non potest dici prædestinatus filius Dei. Verbi gratia: siue dicas, Deus ut homo, siue ille homo, semper & quocunque modo dicatur, ea persona est filius Dei, & hic erat terminus prædestinationis Christi: ergo non supponitur nec supponi potest subiectum distinctum à termino, &

sine huius prædestinationis, quod subiectum dici possit prædestinatum filius Dei: iam enim supponitur esse filius Dei. Hoc argumentum ideò vltimo loco constituitur, quia aliquibus quod difficile videatur, ut eos à sententia deiicerit, non videntes, quare ratione ea locutio possit esse propria.

Respondent verò quidam cum Caiet. quod licet non sit prius natura verbum incarnatum, quam verbum incarnatum esse filium Dei per gratiam vnionis, tamè secundum considerationem abstractiuam intellectus, prius natura est verbum incarnatum quam modus incarnationis, scilicet, per vnionem personalem. Manifestatur autem (inquiunt) talis prioritas ex conuenientia, & differentia inter nos, & hæreticos. Nam verbum incarnatum intelligitur ut commune quid apprehensum à nobis, & ab illis: differentia verò est esse speciales vnionis modos, dum illi per modum templi, vel habitus, nos autem per vnionem personalem verbum incarnatum esse dicimus.

Quocirca licet secundum rem nullus sit ibi ordo, secundum apprehensionem tamen intellectus (quinatus est non solum cõiuncta diuidere, sed etiam vnum, & idè à se ipso abstrahere) inter verbum ut habens carnem, & seipsum, ut habens carnem personaliter iunctam, ordo est naturæ, sicut inter commune & proprium. Et propterea prædestinatio, quæ est mentis actus potest apprehendere & habere pro subiecto primum illud abstractis à tali vnione, pro termino verò secundum determinans vnionem personalem: inter quæ duo est sufficiens rationis ordo, & distinctio. Hæc illi. Sed non videntur animaduertisse, quod secundum hanc interpretationem, ille, qui est prædestinatus filius Dei, non est Christus. Probat: Quia subiectum prædestinationis secundum istos abstrahit ab vnione personali, Christus non abstrahit ab vnione personali, ergo subiectum illud formaliter non est Christus: nec formaliter dicitur & vere & proprie, quod Christus est prædestinatus filius Dei.

Alij ergo sunt, qui respondeant, quod homo est quidem secundum apprehensionem prior Christo, & apprehensus, ut sic

sic est subiectum prædestinationis Christi, ex qua resultat hic terminus, qui est suppositum naturæ humanæ & diuinæ, Christus scilicet, Iesus. Et est hic dicendi modus fortasse probabilior; sed accideret videretur ei idem inconueniens. Nam quæremus, an subiectum formale eius prædestinationis sit is homo Christus Iesus, ut sic, aut alter homo ut sic, aut homo in cõmuni, ut sic: non secundum vel tertium, ergo primum. Alij alias rationes sequuntur, ut qui dicunt quod antecedit Christus ut possibilis quasi inter hominem, ut possibilem, & hominem in actu aliquid differret: nisi quod vnum est in potentia alterum in actu. Et quidem homo possibilis non est subiectum hominis in actu.

Ad argumētū ergo cum dicitur, quod in prædestinatione semper supponitur subiectum prædestinationis distinctum à termino eiusdem, breuiter nego hanc propositionem. Et dico, quod ea habet locum in prædestinatione, quæ est ad gratiam gratum facientem, & gloriam per se primo, non in ea, quæ est Christi filij Dei prædestinatio: in hac enim prædestinatione ad esse substantiale atque diuinum, & subiectū & terminus est idem, nempe Christus, ut homo. Nec verò dico, quod eadem sit ratio subiecti & termini, sed affirmo, quod Christus ut homo specificatiue exercet in hac prædestinatione rationem subiecti, & rationem termini. Quavis autem medio cri ingenio atque capaci necessarium non sit aperire vias, & rationes, quibus hanc solutionem tueatur, & eius mens confortetur, ut hæc sententia in fideat ipsi, & eam plene comprehendat, placet tamen ad hoc asserere nonnulla. Et primò quidem certum est, quod substantia & natura, & tempore prior est accidētī, nihilque est quod ipsam antecedit: nihil ergo mirum, si in prædestinatione, quæ habet pro termino esse accidētale gratiæ, & gloriæ, supponere necesse sit subiectū, in ea vero quæ habet pro termino esse substantiale, qualis est prædestinatio Christi nullum omnino subiectū præsupponatur, nec ad prædestinationem, nec ad terminum eius, eo quod, ipsum subiectum sit effectum per prædestinationem,

& ex cõsequēti habet, & quod non præsupponitur ad ipsa sed cõsequitur, & quod est terminus eius. Quod si videns Deum ut sic non præsupponitur ad prædestinationem, quoniam efficitur per ipsam, cur non æquè dicendum erit, quod Christus non præsupponitur ad prædestinationem suam quoniam efficitur per ipsam? Dico ergo, quod quemadmodum eius decreti, quo Deus decreuit Petrum esse, Petrus procul dubio est & subiectum reale & terminus, terminus quidem, ut effectus per illud decretum, subiectum verò, in quantum ipse Petrus est decretus esse, vereque hoc prædicatum illi tribuitur: pari ratione Christus & est terminus & subiectum suæ prædestinationis, terminus quidem, quia hominè esse Deum factum est Dei decreto, subiectum vero, quia Christus ipse secundum quod homo verè dicitur, & denominatur esse prædestinatus filius Dei. Et hæc de argumentis. Profecta verò sunt hæc omnia argumenta ex alia quadam, quæ versatur de hac sententia, quam citat S. Thom. 3. part. quæst. 24. & tenet Haimon in locum illum epistolæ ad Roman. Qui prædestinatus est filius Dei, & Durand. in 3. dist. 7. quæst. 3. & in eam inclinare videretur Scotus. Dicunt illi, quod hæc propositio, Christus est prædestinatus filius Dei aut hæc etiam, Filius Dei prædestinatus est esse homo, & similes non sunt propriæ. Diceretur autem propriè, quod humana natura prædestinata est vniri filio Dei: atque etiã prædestinatum esse Deum, esse hominem, ita quod natura humana sit quasi subiectum prædestinationis, Deum vero esse hominè sit terminus eiusdè prædestinationis. Hæc ferè illi. De quorum sententia dico primū; Quod natura non proprie dicitur prædestinata, nec is potest esse sensus Apostoli proprius & primus, sed persona subsistens in natura. Quod probo primum; Quia non dicimus naturam alicuius prædestinari, sed ipsum suppositum; quoniam prædestinari est dirigi in salutem, quod est propriū suppositi agentis propter finem beatitudinis.

Secundò probatur. Quia esse filiū Dei, non conuenit humanæ naturæ; hæc enim est falsa, Humana natura est filius Dei: er-

Romans. 1. go cum Apostolus dicit de Christo, Qui prædestinatus est filius Dei, non potest esse sensus, quod humana natura prædestinata sit esse filius Dei.

Dico secundo, negari non posse naturam humanam prædestinatam esse, ut videretur filio Dei, quauis non sit prædestinata, ut sit filius Dei. Probatur euidenter, quia re ipsa natura humana est unita filio Dei, & eleuata ad esse Diuinum: ergo illud erat iam ab æterno præscitum, decretum prædestinatum, & prædefinitum à Deo.

Dico tertio. Quod in ordine ad beatitudinem dici potest humanitas prædestinata, sed minus proprie, quam anima. Probatur, quia anima habet per se suam subsistentiam rationem, & per se ipsam existens, re ipsa recipit beatitudinem modo dum est spoliata corpore, quales sunt animæ beatorum, ut docet fides; sed humanitas nunquam per se ipsam existit, nec existens recipit beatitudinem, tanquam subiectum quod; ergo non potest dici prædestinata proprie, & tanquam quod: Sed dicitur prædestinata, ut natura rei siue suppositi prædestinati.

Nec verò miretur quis, si Sancti sæpe dicant naturam esse prædestinatam. Nam si antecedentia, & consequentia videantur inuenimus, quod loquuntur de prædestinatione naturæ, ut videretur verbo; vel si de prædestinatione naturæ ad æternam felicitatem sermo est, usurpant certe naturam pro ipsis suppositis, qui mos loquendi, & frequens est apud recte loquentes, & etiam apud Philosophos inualuit. Vnde est illud Aristot. in Physicis: natura agit propter finem, cum tamen ipsam ens naturale sit quod agit propter finem.

Aristotel. Multæ aliæ sunt expositiones elegantes eius loci ad Romanos. 1. ex quibus tamen omnibus certissima mihi videtur ea, quam Latini à Diuo Augustino acceperunt, & nos secuti sumus. Et certe Origenes, quem Diuus Hieronymus sequi solet, perparum aut nihil distat à nobis. Solū enim instat in eo, quod quia prædestinari proprie est eius, quod non est, & destinari eius quod est, & Christus absolute loquendo est heri, & nudiustertius, & ab æterno, ideo non potest dici proprie prædestinatus,

Sed destinatus sicut habetur in Græco. Verba Origenis sunt, Obseruandum est, quia non dicit, Qui prædestinatus est filius Dei in virtute, sed, qui destinatus est filius Dei in virtute. Et nemo putet nos de hoc sermone curiosius, quam res patitur, per scrutari. Quauis enim in Latinis codicibus, prædestinatus, soleat inueniri, tamen quod interpretationis veritas habet, destinatus, scriptum est, non prædestinatus: destinatur enim ille, qui est, prædestinatur vero ille, qui nondum est: sicut ij de quibus dicit Apostolus, Quos autem præsciuit, illos & prædestinauit. Præsciri ergo, & prædestinari possunt illi, qui nondum sunt: ille autem qui est, & semper est non prædestinatur, sed destinatur. Hactenus Origenes. Ex quibus verbis constat eum contentire nobiscum, quod Christus ut factus ex muliere, est definitus atque decretus esse filius Dei: sed hæret solū in verbo, prædestinatus; eo quod prædestinatio inquit est eorum, quæ non sunt, filius autem est coæternus Patri. Et certè in Græco non habetur *προορισθέντος*, sed *ορισθέντος*, ut ait Origenes. Cuius interpretationem qui se qui volet dicat, quod noster interpres verbum compositum, prædestinatus, usurpauit pro simplici destinatus, nos vero iam declarauimus qua ratione Christus prædestinatus dici possit ac debeat.

Romans. 8.

Origenes.

ARTICVLVS. III.

Verum Christus principalius dicatur prædestinatus ratione vnionis hypostaticæ, quam ratione beatitudinis, sit que peculiaris de ipso ratio?

SOLEMVS Prædestinationis nomē dupliciter usurpare. Vno modo sine additione, & simpliciter; ut cum dicimus, Petrus est prædestinatus. Alio modo constituendo ipsi terminum aliquem peculiarem, siue determinationem: ut si dicamus prædestinatum fuisse latronem, ut confiteretur Christum in cruce pendentem. Et quoniam communis

nis

nis nostri omnium prædestinationis ratio respicit æternam felicitatem, ut terminum est enim ratio ordinis electorum in vitam æternam) iccirco prædestinatio absolute accipitur respectu beatitudinis. Atque aliqui auctores, ex quibus est Durandus in. 3. dist. 7. quæst. 3. volunt Christum simpliciter dici prædestinatum, in quantum hominem ratione beatitudinis, non autem absolute, sed cum determinatione dici eum prædestinatum ratione vnionis hypostaticæ. Oppositum autem & grauius est, & frequentius, ut videtur à sacris doctoribus, & Scripturam usurpatum, iuxta illud ad Romanos. 1. Qui prædestinatus est filius Dei. Dico ergo quod est peculiaris ratio prædestinationis Christi, ut hominis, & quod ea sumitur per comparationem potius ad vnionem hypostaticam, quæ ipsi propria est, quam in ordine ad visionem Dei, quæ beatitudinis est communis. Pro cuius rei intelligentia intueri debemus, quod gratia vnionis excellentior & sublimior est, quæ gratia beatitudinis, quantum maius est esse Deum, quam frui Deo. Cum ergo prædestinatio sit præparatio gratiæ & beneficio rum Dei, & vnio hypostatica sit summa gratia, summum beneficium, summum bonum eorum omnium, quæ facta sunt, quoniam teste Diuo Augustino, In rebus per tempus ortis nil maius, quam quod Deus fieret homo, restat ut gratia vnionis sit præcipuus terminus prædestinationis Christi.

Durand.

Romans.

io. de Ciuit. cap. 29. D. August.

Item secundo argumentor. Nam quauis finis gratiæ, fidei & charitatis nostræ sit æterna felicitas, & visio Dei viuens, ac proinde ea sit terminus prædestinationis nostræ, tamē ea visio non sequitur ad gratiam vnionis, ut finis simpliciter eius, sed potius secundum eam rationem, qua proprietates sequitur ad substantiam: ergo dicendum est, quod terminus prædestinationis Christi est vnio hypostatica, potius quam visio, quæ consequitur. Tertio arg. prædestinatio nostra iccirco sumitur in ordine ad visionem Dei quia ea est summum bonum existens in hominibus: sed summum bonum existens in Christo ut homine est vnio hypostatica; ergo prædestinatio Christi sumi de-

bet in ordine ad eam. Rationi enim consonum est, ut excellētius & sublimius bonum termini potius ratione habeat, quam non ita excellens bonum.

Quarto probatur: Quia visio beata animæ Christi magis dicenda est esse propter vnionem hypostaticam (decebat enim tanta gloria Deum, & hominem) quam vnio propter visionem: ergo potior finis est vnio personalis, quam visio: ergo penes eam sumenda est Christi Domini prædestinatio. Quocirca bene Scotus in. 2. dist. 49. quæstione. 1. dicebat, de ratione beatitudinis non esse, quod sit perfectissimum, & summum bonum, quod est in beato, sed perfectissimum eorum quæ sunt in actu secundo. Et exemplificat in vnione hypostatica, quæ est excellentissimum bonum.

Scotus.

Quinto. Quidnam vis esse primo, & maxime intentum à Deo in decreto atque prædestinatione Christi, conferre gloriam humanitati, an eam vnire verbo, & efficere ut Deus esset homo? Dices, si recte sentis, certè secundum, quoniam est multo maius bonum: ergo ille erit præcipuus terminus prædestinationis Christi: igitur, cum ut dictum est gratia & gloria, & omnia alia bona animæ Christi consequatur ad vnionem hypostaticam, velut proprietates quædam, nam quod anima Christi euecta sit ad summam gratiam & gloriam, id totum ex vnione hypostatica, quasi resultauit, consequens est quod prædestinatio Christi per se primo terminatur ad vnionem hypostaticam, ad alia verò secundario.

Sed contra hæc est argumentor. Quia licet in aliquo prædestinato possit esse maius bonum quæ visio: tamē prædestinatio, ut constat ex se loquendi, non dicitur absolute, nisi in ordine ad beatitudinem tanquam ad terminum per se primo intentum: ergo nec etiam prædestinatio Christi sumitur per comparationem a vnionem hypostaticam. Ad hoc distinguo consequens: Si enim sermo sit de prædestinatione filiorum adoptiuorum, concedo antecedens, & nego consequentiam. Si verò prædestinatio accipiaturni uersaliter & absolute, ut comprehendit, & filios adoptiuos, & Christum nego antecedens. Quoniam prædestinatio

natio

natio hac ratione dicitur vniuersaliter in ordine ad bonum supernaturale atque gratuitum, & non solum in ordine ad vilionem, Deum vero fieri hominem; & bonum fuit gratuito, & liberaliter concessum & tam supernaturale, vt ordinem ipsum supernaturalem transgrediatur gratiæ, & gloriæ.

Secundò argumētō, Prædestinatio simpliciter non habet pro termino filium naturalem, sed adoptiuum; at Christus etiam vt homo non est filius adoptiuus, sed naturalis per gratiam vnionis: ergo prædestinatio simpliciter non potest eum habere pro termino. Maior probatur ex Apostolo Ephesior. i. dicente: Prædestinavit nos in adoptionem filiorum. Ad hoc dico cum S. Thom. 3. part. quæstio. 24. artic. 1. ad primum, quod Apollolus ibi loquitur de prædestinatione, qua nos prædestinamur, vt simus filij adoptiuui; sicut autem Christus singulari modo præ alijs est Dei filius; ita quodam singulari modo est prædestinatus: vnde neganda est maior loquēdo vniuersaliter de prædestinatione.

Ephef. i.
B. Thom.

ARTICVLVS. III.

Quod prædestinatio Christi sit exemplar prædestinationis nostræ.

NON est quæstio, an actus prædestinantis, quo prædestinatus est Christus, sit exemplar eius actus, quo nos sumus prædestinati, certum est enim, quod vno & eodem actu æterno Deus & Christum, & nos prædestinavit, sed quærimus, an effectus & terminus prædestinationis Christi, sit exemplar effectus, & termini prædestinationis nostræ; quod est re ipsa quæzere, an Christus eiusque bonum excellens sit exemplar bonorum omnium, quæ Deus contulit electis. De qua re nulla est difficultas; nec verò ego vellem, vt eius intellectus à me peteretur, sed ab ijs, à quibus penetratur, & sentitur, qui spiritu diuinissimo acti dicere possunt cum Apostolo: Viue ego, iam non

Ad Galat. 2.

ego, viuit verò in me Christus, & illud, Christo confixus sum cruci; & Ego stigmata Domini nostri Iesu Christi in corpore meo porto. Sed vt rem hanc doctrinæ necessitate compulsus, scholastico more tractem, declaranda in primis est notio nominis, exemplar; nec enim Latini in ea semper significatione illud vsurpare solent, in qua nos accipimus. Illi ergo aliquando vocare solent exemplar id, quod ex alio transcribitur, quodque Græci dicunt, *απογραφω*. Vnde Pollio ad Tullium, ex literis, inquit, quas Pansa misi cognosces omnia; nam tibi earum exemplar misi. Et Plinius epistola 291. Exemplar testamēti, quauis mendosum misi tibi. At non hoc modo loquuntur Theologi, sed exemplar semper appellant id, ex quo aliud describitur, & cui cōformatur, quodque Græci appellare solent *περὶ στυπω*. Sapienterque distinguunt rationem imaginis ab exemplari; ita, vt si alicuius rei similitudo se habeat ad eam, cuius similitudo est, sicut ad principium; vocetur imago. Vnde Sapientia genita imago dicitur. Dei inuisibilis. Si autem ea similitudo se habet, vt principium eius rei, quæ ipsi similis dicitur, appellatur exemplar. iuxta illud Domini dictum ad Moysen: Fac iuxta exemplar, quod tibi in monte monstratum est. Quia enim similitudo artificiatum existens in mente artificis, est forma & principium artificiatum, inde est, quod recte vocetur exemplar per comparisonem ad artificiatum. Econuerso verò quia similitudo rei naturalis in nostro intellectu cōcepta se habet ad obiectum, sicut ad principium, iccirco imago quidem, & simulacrum obiecti dici potest, exemplar verò obiecti dici non potest. Et æternum quidem verbum per comparisonem ad Deum Patrem imago eius dicitur, per comparisonem verò ad res omnes creatas exemplar appellatur. Iam verò veniamus ad rem, & quæramus quid nam boni sit in electis, cuius illustrisimum exemplar, & vt Diui Augustini verbis vtar, clarissimum lumen non sit Christus Iesus Saluator noster. Primò quidem participes facti sumus splendoris, & gratiæ, sed ipse genitus est à patre

ibidem. ca. 5.

Pollio.

Plinius.

Coloss. i.

Exod. 25.

D. August.
De prædest.
Santo. ca. 5.

Hebr. 1. tanquam splendor gloriæ illius, cuius irradiamur splendidissimo lumine, qui est Sol iustitiæ illuminans omnem hominem venturum in hunc mundum; & ab eo accipimus gratiam pro gratia, id est, omnem gratiam. Habemus etiam ius hæreditatis æternæ, iuxta illud, Si filij & hæredes, hæredes quidem Dei cohæredes autem Christi. Sed id habemus per eum, per quem habemus accessum in gratiam istam, in qua stamus & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Item verè nos nominamur, & sumus filij adoptiuui; sed hæc adoptio participatio quædam est naturalis filiationis, ad quam Christus, vt factus ex semine Dauid secundum carnem, prædestinatus est: ac propterea qui per generationem æternam est vnigenitus patris, iuxta illud Ioannis. 1. Vnigenitus, qui est in sinu patris, ille idem per collationem gratiæ est primogenitus in multis fratribus, iuxta illud Apocalypsi. 1. Qui est primogenitus mortuorum, & princeps regum terræ.

Ioan. 1.
Roman. 1.

Roman. 5.

Roman. 1.

Ioan. 1.

Apocal. 1.

D. August.

Tobie. 2.

Quartò Christus Dominus gratuita voluntate Dei prædestinatus est, nullisque sanctissimæ eius humanitatis præcedentibus meritis vnita illa fuit Verbo Dei, vt docet atque testatur Sapientia Augustini lib. de prædestinatione Sanctorum cap. 15. Sed & nos pari modo libera, & gratuita voluntate Dei vocati & prædestinati sumus. Gloriæ tandem ea magnitudo, quam Deus daturus est ijs, qui fidem suam, & amorem nunquam mutant ab eo participatio quædam est immensæ gloriæ Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi, siue felicitatem illam sempiternam spectemus, quæ Deus est: siue illam, qua sanctissima Christi humanitas perfunditur. Iam verò, si per virtutes omnes discurremus, quæ patientia, quæ humilitas, quæ obedientia, quæ mansuetudo, quæ charitas, quæ iustitia electorum, cum iustitia Christi conferri potest? Quæ actio & honestatis officium, aut præstanti à nobis potest, aut occurrere in vita præstanti, quam ille non exhibuerit. Quis labor, anxietas, & angustia tanta aut esse aut fingi potest, quæ ipsum non presserit, & quam ille refugerit, vt nobis virtutis omnis, & tolerantiæ exempla relinquere?

Atque vt nihil tam laboriosum, & atrox Dei feris posset accidere, cuius præclarissimū exemplum non videant, præceperunt, in eo, qui cum diues esset, pro nobis egenus factus est. Idem cum vulpes foueas habeant, & volucres cœli nidus, vbi ponant pullos suos, ille non habebat vbi caput reclinaret. Atque is, qui fundauit terram in æterno tempore, & repleuit eam bipedibus, & quadrupedibus, qui emittit lumen & vadit, stellæ autem dederunt lumen in custodijs suis, vocatæ sunt, & respondent, adsumus, & luxerunt ei cum iocunditate qui fecit illas, hic postea in terris cum hominibus degens verissime clamabat; Ego autem sum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis vt scilicet, afflictiis omnibus, & dedecore afflictis se ipsum exemplum tolerare proponeret. Nec verò tempus est modo amplificandi quanta ille perpessus fuerit, vt nobis formam daret semper benefacendi etiā inimicis perfidis, & ingratis, hoc est sequendi Deum; nam antiquo sapientum Proverbio, seque re Deum, idem est, quod benefac. Propter corruptibilem carnem, verbum caro factum est, benefactor vna cum ingratis vixit, ad captiuos & vilia mancipia venit liber, & princeps, ad sedentes in tenebris Sol è cœlo descendit, cruci affixus est impassibilis, & vita mortem subiuit. Nullus ergo Sanctorum dubitat Christum Dominum exemplat fuisse bonorum omnium, sed doler iuitus; & angitur vehementer, quod exemplar illud non quotidie magis ac magis referat, & ei assimiletur. Hæc enim est vocatio nostra. Nam quos præsciuit Deus & dilexit, eos prædestinavit conformes fieri imaginis filij sui, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus.

Baruch. 3.

Psalm. 21.

Ex Philon.

Ex B. filio.

2. Cor. 8.

Math. 8.

Baruch. 3.

Psalm. 21.

Roman. 8.

ARTICVLVS. V.

Quod Christus Dominus fuerit primus prædestinatorum.

Scriptum est ad Ephes. cap. 1. Benedictus Deus, & pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali, in cœlestibus

Ephes. 1.

stibus in Christo sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti & immaculati in conspectu eius in charitate, qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum in ipso. Et paulò inferius proposuit Deus instaurare omnia in Christo, siue quæ in coelis, siue quæ in terra sunt, in ipso, in quo etiam nos sorte vocati sumus. Et ead. Eph. cap. 2. cum ostendisset Apostolus nos conuiuificatos, & conresuscitados, atque eo prouectos à patre per Christum, ut confideamus in coelestibus, tunc ne ignoraremus omne profectum spirituales, & omnia gratiarum incrementa ei eo se proprie tribuenda, subdidit. Ergo iam non estis hospites, & aduenæ, sed estis ciues filiorum & domestici Dei, superædificati supra fundamentum Apostolorum, & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu, in quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino. Quæ & alia similia, cum spiritus Dei de Christo reuelauerit, intelligere non possum, quæ ratione dubitetur an Christus sit prædestinatorum non modo princeps, sed etiam primus. Nam, si est electus, & nos electi per ipsum: ergo ipse intelligitur primò electus. Si est prædestinatus, & nos prædestinati per ipsum, ergo ipse est prædestinatorum primus. Si per ipsum sorte vocati sumus, cum vocatio sit primus effectus prædestinationis, ipse supponitur ad omnem effectum prædestinationis nostræ. Et tandem si in ipso crescit omnis ædificatio spiritualis constructa, certè ille antecedit: nam fundamentum prius est eo quod super struitur.

Item primò argumentor, quoniam Christus Dominus est causa exemplaris, & finalis nostræ prædestinationis, exemplaris quidem, quia gloria Christi, & eius merita sunt exemplar gloriæ, ad quam prædestinati sumus, & exemplar meritorum atque mediorum, per quæ statutum est à Deo ut illam consequeremur, iuxta illud Romanor. 8. Quos præsciuit, & prædestinavit conformes fieri imaginis filij sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Et Rom. 6. Si enim complantati facti fueri-

Ephes. 2.

Ephes. 1.

Ephes. 2.

Roman. 8.

Roman. 6.

mus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. Quibus locis docet Apostolus, quod electi similes futuri sunt vita & gloria vite & gloriæ Christi, in quo est gratiæ & gloriæ plenitudo.

Est verò causa finalis nostræ prædestinationis, siquidem Deus ab æterno statuit quosdam homines bonos, & beatos efficere eo fine, ut ea re illustraretur magis gloria Christi, & esset caput, & princeps inter multos fratres, quod ita esse constat ex Concilio Tridentino, Decreto de iustificatione cap. 7. Vbi dicitur, quod causa finalis nostræ iustificationis est gloria Dei, & Christi. Ex quo sequitur, quod etiam sit causa finalis nostræ prædestinationis: quoniam idem est finis vtriusque. Dicamus ergo quod proculdubio ordine, & præsuppositione rationis Deus, non solum principaliter sed etiam prius prædestinavit Christum, quam reliquos homines. Quoniam causa exemplaris, si eius naturam, & rationem spectes, non solum dignitate, sed natura etiam & tempore antecedit exemplatum: atque ut dictum est prædestinatio Christi est causa exemplaris nostræ prædestinationis. Quod etiam patet ex eo, quia causa finalis antecedit intentionis ordine ea, quæ ad finem referuntur. Cum ergo Christi gloria sit causa finalis nostræ prædestinationis, efficitur proculdubio, ut Deus prius ordine & suppositione intelligatur voluisse Christi gloriam, & de illa statuisse, quam de gloria cuiuscunque nostrum, quorum certè nemo electus est ad vitam, nisi per Christum.

Colligunt autem ex his aliqua digna sci tu. Primum est, quod prædestinatio, & reprobatio, quæ re ipsa facta est supponit lapsum generis humani, & infectionem totius humanæ naturæ. Supponit, inquam, illam saltem tanquam terminum, à quo educitur nonnulli per prædestinationem, & in quo relinquuntur cæteri per reprobationem. Et ratio est, quia quemadmodum iustificatio, quæ de facto reperitur in hominibus est mutatio quædam de esse peccati ad esse gratiæ, in quo differt à iustificatione qua angeli sunt iustificati: ita similiter prædestinatio hominum quæ re ipsa facta

Conci. Trid.

est à Deo, præsupponit peccatum; quia ut dictum est nullus homo efficaciter prædestinatus est, nisi in Christo, & per Christum. Christus autem Dominus prædestinatus est ad delendum peccatū, & sic tota hominum prædestinatio præsupponit peccatū humani generis. Quod etiam eadem ratione verum est de reprobatione. Quia, si prædestinatio supponit lapsum, constat quod etiam reprobatio, qua relinquuntur omnes ij qui per prædestinationem non educuntur ab ea corruptionis massa.

Et quidem quantum quis tueatur eorum sententiam satis probabilem, qui asserunt, venturum Christum, licet Adam non peccasset, debet nihilominus id, quod modo diximus in omni opinione concedi, Nam prædestinatio nostra supponit prædestinationem Christi, ut moritur, quia ex morte ac passione ipsius prædestinati sumus; ergo supponit peccatū, & massam perditionis: ergo & reprobatio supponit peccatū: nam qui non educuntur per prædestinationem à peccato, illi sunt reprobi.

Secundo colligitur ex dictis id, quod aliqui Theologi, nescio qua persuasione commoti omnino insciantur, videlicet quod detur causa reprobationis, illudque sit peccatū originale. Nā si Christus est primus prædestinatorum, qui re ipsa & de facto prædestinati sunt, & re ipsa prædestinatus est ad delendum peccatum; ergo & eius prædestinatio, & nostra supponit peccatū: ergo iam supponitur causa sufficiens de meritoria, ob quam Deus homines reprober. Probatur consequentia: quia peccatū est sufficiens causa demeritoria siue meritoria reprobationis. Respondent quidam, quod peccatū illud præuisum ante reprobationem pertinebat ad ordinem naturæ, reprobatio autem pertinet ad ordinem supernaturalem, & ideo illud peccatū non potest esse causa reprobationis. Et addunt, quod hæc nostra sententia ferè ab omnibus Theologis reprobat, in quibus omnibus dici non potest quam peccent. Primum, quia sancti, qui præcesserunt D. August. tenebant, ut in plurimum, quod & prædestinationis, & reprobationis detur

causa, sed conueniebant omnes in eo quod reprobationis daretur causa: Dicitur etiam Augustinus, & qui eum secuti sunt, D. August. tenuerunt cum eo, quod datur causa reprobationis. Qui autem dicunt, quod reprobationis non detur causa, nulli inueniuntur præter quosdam scholasticos, qui nec auctoritatibus Sanctorum, nec scripturæ testimonijs ducti, sed suis ipsorum argumentis conuicti, audent de re tanta deiniire. Primum, cum dicunt, quod peccatum illud præuisum pertinebat ad ordinem naturæ, ac propterea non potest esse causa reprobationis, tam est responsio insufficientis, ut vix sim adductus eam refellere. Nam si sermo est de illo peccato ex parte termini, à quo cecidimus per peccatum, ille erat supernaturalis ut constat. Si ex parte præcepti, & legis, & Dei, contra quem peccatum est, illa omnia erant supernaturalia. Si autem sermo sit de peccato illo secundum se, quid attinet illud distinguere ab alijs in eo quod illud spectet ad ordinem naturæ? An verò est aliquod peccatum, quod non per respectum ad aliquem terminum, sed secundum se spectet ad ordinem gratiæ & supernaturalem. Certè nullum: Nam peccatum non est fructus gratiæ, sed deficientis naturæ. Postremò constituto, quod peccata in se ipsis sint ordinis naturalis, quid habet consequens illa ratio, ergo propter ipsa non erit reprobatio, quæ est ordinis supernaturalis. Certè secundum hanc consecutionem iniuste erit quæcunque pœna supernaturaliter constituta, contra quodcunque peccatum, nam illud in se est ordinis naturalis. Sed aliter alij euadere volunt argumentum, dicentes: quod reprobatio accipitur pro odio, quo Deus prosequitur peccatorem, datur causa reprobationis: si verò accipitur pro permissione labendi in peccatum, non datur causa reprobationis. Quibus respondeo, quod reprobatio accipitur pro decreto derelinquendi aliquos, & permittendi manere in peccato, & puniendi eos propter peccatum; & harum rerum omnium causa sufficienter demeritoria est peccatū originale. Quod probo euidenter supposita fide: quia Deus re ipsa aliquos propter solum peccatū originale

ginale iustissimè ieiicit à se, & permittit eos manere in peccato, & damnat æterna pœna propter peccatum: ergo peccatum illud est causa sufficiens demeritoria istorum omnium: quanuis in electis, & in his reprobis, quibus remissum est originale, bonitas Dei non utatur ea causa ad puniendum. Quod verò addunt, reprobationem accipi pro permissione labendi in peccatum, ipsi fingunt. Tum, quia ea nec est definitio rei, nec nominis reprobatio, ut constat. Tum, quia multi permittuntur labi in peccatum, qui non sunt reprobi; ex quorum numero fuit Adam, nam Sapientia eum custodiuit, & eduxit à delicto suo. Postremo, quia puerile est accipere pro definito, & cōstitutio id, de quo est disputatio, nos verò asseueramus cum D. Augustino, & alijs sanctis, quod reprobatio supponit lapsum in peccatum, ergo reprobatio male, & incompacte dicitur permissio labendi in peccatum. Iam enim supponitur esse in peccato homo, qui reprobatur: sed posset dici reprobatio, permissio manendi aliquo tempore, & tandem decedendi in peccato reprobatione denominata ab effectu.

Diximus, quod Christus Dominus sit primus prædestinatorum. Obijcitur tamē in contrarium, quod prius Deus intelligitur velle saluare homines, quam decreuerit illis mittere Redemptorem; sed per illud propositum, & decretum intelliguntur iam homines prædestinati, ergo prius prædestinati sunt sancti Dei homines quam Christus. Pro solutione huius obiectionis, & aliarum, quæ fieri possunt, supponendum est quod de aduentu Christi est duplex opinio. Quidam opinantur, quod quanuis primus parens non peccasset, verbum fieret homo, & quod id est, quod Deus primus omnium voluit. Alij putant quod si Adam non peccasset verbum non fieret homo. Et quidem secundum priorem illam sententiam nihil efficit Argum. quia nil Deus prius voluit, quam communicare suam bonitatem summo modo vniedo sibi naturam humanam in Christo, per quem voluit ut gloriam assequerentur, quicumque illam erant assecuturi: Et sic Christus fuit primò prædestinatus. Iuxta

Sapient. 10.

D. Agust.

Scotus.
B. Thom.

posteriorem verò sententiam dicendum est, quod velle Deum generaliter, & in communi humano generi benefacere, per participationem gloriæ suæ, non est prædestinatio completa, & efficax; quoniam prædestinatio est actus prudentiæ, & sapientiæ Dei, quo Deus certos quosdam homines per certa quædam media voluit ad se ipsum, suamque gloriam deducere, quod ipse fecit propter amorem, & merita præuisa Christi sui, ac propterea ipse est primò prædestinatus; cuius rei latiore expositionem inueniet, qui legerit sequentem articulum.

Secundo argumen. Quia prædestinatio nostra est finis prædestinationis Christi: ergo prior est nostra prædestinatio, quã prædestinatio Christi: quia filius Dei propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cœlis, & incarnatus est ex Maria Virgine, & homo factus est. Respondetur quod certè prædestinatio & gloriæ Christi est finis prædestinationis & gloriæ nostræ quoniam & illud eius bonum est multò excellentius quam nostrum, & nos illi dati sumus. Et hoc est, quod ipse dicebat, *Ioan. 10.* Quod dedit mihi pater maius omnibus est. Et alio in loco: Pater serua eos, quos dedi mihi. Et ad probationem dico, non esse inconueniens, si etiam in eodem genere causæ, primum aliquod & excellens sit aliqua ratione propter secundum, & rursus secundum sit simpliciter propter primum. Verbi gratia, subiectum est vtiq; propter suam operationem, at verò ipsa operatio qualitatesque omnes atque potentie subiecti, sunt propter complementum & bonum esse subiecti.

Hic fortassè aliqui sophistæ reclamabunt, asserentes, fieri nulla ratione posse, ut aliqua duo sint sibi inuicem causæ, in eodē genere causæ: & quod sequeretur quod idem esset causa sui ipsius. Nam, si prædestinatio Christi est finis prædestinationis nostræ, & prædestinatio nostra est finis prædestinationis Christi: ergo prædestinatio Christi est finis prædestinationis Christi: atque adiungent statim eam doctrinam esse contra Aristot. Quibus dicimus breuiter, quod ratio ipsa testatur atque declarat, hanc

Ioan. 10.
Ioan. 17.

hanc doctrinam distinctam, & expositam ea ratione, qua distinximus esse veram. Et ille syllogismus, quem isti formant, nihil efficit. Tum quoniam minor est falsa, nec enim prædestinatio nostra est finis prædestinationis Christi absolute & simpliciter. Tum quoniam ex ijs præmissis solum sequitur, quod Christus in se sit finis sui ipsius, ut refertur ad nos & Saluator noster est, quod est verissimum, quia propter honorem, & gloriã Christi sui dedit ei Deus aliquos in quibus regnaret. Aristoteles verò solum dixit, quod in eodem genere causæ non possunt duo esse sibi inuicem causæ, absolute loquendo, & eodem gradu atque ordine, quod est verum.

Tertio loco argumen. Quoniam Adam non habuit gratiam ex meritis Christi: prædestinatus ergo est sine meritis Christi: ergo Christus non est primus prædestinatorum. Ad hoc dicitur, quod si sequamur sententiam illam, quod quanuis Adam non peccasset, Christus venisset, consequenter dicendum est, quod Adam habuit gratiam per Christum, & nihil valet argumentum. Si verò teneamus sententiam oppositam, nihil etiam efficit: nam admissio, quod Adam ante lapsum non habuerit gratiam per Christum, nõ sequitur quod re ipsa nõ sit prædestinatus per Christum: Et ratio est: quia quanuis aliqui homines habeant gratiam, non tamen intelliguntur, nec vere sunt prædestinati, nisi quando efficaciter ordinantur in vitam æternam, quod Adam per Christi merita est assecutus. Longè itaque abest argumentum, ab eo ut firmitatem nostræ doctrinæ minuere possit. Sed est complurimis difficile intellectu, quomodo inter se se cohereat, quod si Adam non peccasset Verbum non fieret homo, & quod nihilominus Ad e collata fuerit gratia per Christum. Ac propterea discipuli Sancti Thomæ negant, ut in plurimum, quod Adam habuerit primò iustitiam per Christum. Ego verò vehementer exultimo quod Ad e collata est gratia per Christum, & quod ita dicendum sit, quanuis teneamus, quod si Adam non peccasset Christus non venisset. Rem vero declaro in hunc modum: Nullum est inconueniens,

Aristot.

Scotus.

B. Thom.

si præteritum aliquod dependeat à futuro contingenti præuiso in æternitate Dei. Quod cōprobo ex scriptura. Quando Saul peccauit eligens magis sacrificare, quam obedire, vnctus est Dauid à Samuele in regem, si tamen Saul resipuisset, & non adiecisset iterum peccare, & perseuerasset in bono, quod ille vtiq; facere posset, nunquam, ut credo, Deus eum ac successorum eius vita & regno priuasset: nihilominus tamen decretum de Dauide vnendo & regnato dependens ex eo quod Dominus videbat cor Saulis durum semper, atq; rebelle, & esse potuit, & fuit firmum atque infallibile. Parique ratione dico, tuèdo sententiam Sancti Thomæ, quod quanuis Deus secundum ordinem alterius possibilis prædestinationis, quam æterna iua mente & sapientia conceperat, decreuisset dare primo homini gratiam sine ordine ad Christum, sciens tamen & videns infallibiliter, quod erat casurus à gratia, foreque ut indigeret reparatione Christi; decreuit, ut Christus veniret, & per eum daretur primo homini etiam ea iustitia, & status, quem ille ingratisimè erat deserturus. Et certè, si quidem Adam prius quam à prima gratia cecidisset, mulierem conspicatus rupit in ea verba, Hoc nunc os de osibus meis, & caro de carne mea, quod secundum Apostolum sacramentum magnum est in Christo, & in Ecclesia, ignoro ego cur ea gratia dari non potuerit per eum, de quo gratus ille homo prophetauit. Sive hoc tamen, siue altero modo, qui magis placeat quis se declaret, ego non renuam, sed libentissimè accipiam. Omni no tamen puto, quod omnis gratia collata hominibus ipsique Adam a prima vsq; ad vltimam debetur Christo Deo vero, & homini propter nos.

*1. Reg. 15.**1. Reg. 16.**Genes. 29.**Ephes. 1.*

ARTICVLVS. VI.

Quod prædestinatio Christi sit causa prædestinationis nostræ.

ISPVTAMVS modò, utrùm Christus Dominus, præuisus à Deo fuerit, non solum causa exemplaris, & finalis

B

finalis

finalis, sed etiam causa meritoria nostræ prædestinationis: Quod est querere, vtrum Deus quemadmodum prædestinavit nos ad gloriam, quæ esset similis gloriæ, ad quam prædestinabat Christum, & eius participatio quædam, ita etiam nos prædestinaverit, hac causa, quia Christi merita à Deo præuisa, & illi grata hoc impetrarunt ab ipso, vt nos, scilicet, dirigeret, & ordinaret in finem supernaturalem. Vnde cum similes quæstiones mouentur, non est intelligendum, quod sit sermo de ipso prædestinationis actu, qui vnus, & æternus est, quo Christus, & nos prædestinati sumus; imò & quo omnia reguntur, & gubernantur: sed est sermo de prædestinatione, vt terminatur ad tale obiectum. Nam, quemadmodum in rebus vnum est causa alterius, vt homo suarum operationum, ita verè dicere possumus, quod vnum fuit ratio obiectiua ipsi Deo volendi alterum, & quod diuina voluntas terminata est, Verbi gratia, ad hoc, vt velle Petrum esse liberi arbitrij, quia voluit esse hominem. Vnde quem ordinem habent obiecta inter se se, eundem censentur habere actus diuinæ voluntatis, vel vt rectius dicam, vnus & eiusdem actus terminationes diuersæ. Igitur hæc est quæstio, vtrum Christi prædestinatio eiusque merita, & sublimis dignitas ac virtus excellens fuerit Deo ratio nos prædestinandi, & efficiendi summis beneficijs gratiæ & gloriæ.

Sit ergo in hac quæstione grauisima prima conclusio. Deus ab æterno statuit dare nobis, & in tempore dat propter merita Christi omnem gloriam, & gratiam, & dispositiones supernaturales, & vt breuiter dicam, omnia dona spiritualia, quæ hominibus conferuntur. Oppositum huius conclusionis, quoad dispositiones antecedentes gratiam, tenuit Driedo, libro de Captiuitate, & Redemptione generis humani tractat. 2. capit. 4. Ruardus Taper, tomo. 1. articulo. 6. Conradus, 12. quæstione. 114. articulo. 6. capit. in tertio, distinctio. 18. quæstione vnica, in responsione ad argumentum Sco-

Driedo.

Ruardus.
Conradus.

ti contra. 4. conclusionē. Ferrara. 4. contra Gentes, capit. 55. contra quos etiam disputabimus infra quæstione de merito Christi, articulo. 6. quo loco ratio, & complementum doctrinæ postulabit, vt hanc eandem quæstionem quantum in nobis fuerit breuiter, & accurate tractaremus. Probat autem modò nostra conclusio. Primum ex illo Ioann. 1. De plenitudine eius nos omnes accepimus. Ex quo loco Diuus Augustinus, & Chrysostomus colligunt quod omnia bona spiritualia deriuantur ad nos per Christum; quod ita esse magis liquet, ex verbis quæ sequuntur, & gratiam pro gratia. Est enim Hebraismus, quo significatur à prima vsque ad vltimam gratiam, id est, omnem gratiam accipere nos ex plenitudine Christi. Cuius simile est illud Iob. 2. Pelle pro pelle dabit homo pro anima sua. Id enim perinde est ac si dixisset; A primo vsque ad vltimum, & à minimo bono vsque ad maximum, & preciosissimum permittet homo spoliari se se, vt vitam tueri possit.

Secundo probatur ex eodem cap. Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est; quo loco veritas ponitur pro adimplerione promissi. Et ita significat Ioannes, quod Moyses dedit legem quæ illuminaret intellectum; cæterum id quod promiserat Deus veniam se daturum hominibus, & illos ad suam gratiam admissurum, qua lex impletur, id totum per Christum effectum esse. Hæcque ipsum significauit Beatus Paulus ad Ephes. 1. cum ait: Benedictus Deus, & pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in cœlestibus in Christo. Et in eodem cap. dicitur de Christo, quod omnia in omnibus adimpleuit. Item probatur ex Concilio Tridentino; decreto de iustificatione, capite. 5. vbi diffinitur iustificationis exordium in adultis à Dei per Christum præueniente gratia sumendum esse, hoc est, ab eius vocatione: vbi aperte exordium iustitiæ, & prima vocatio tribuitur Christo. Et ratione, potest idem probari. Primò: quia si Deus vocat

Capreolus.
Ferrara.

Ioann. 1.

D. August.
Chrysostom.

Iob. 2.

Ioann. 1.

Ephes. 1.

Conci. Trid.

cat

cat electos, & non per Christum, ergo ab æterno statuit illos vocare sine ordine ad Christum, qui est filius dilectus, & in quo statuit instaurare omnia, quæ in cœlis & in terris sunt. vt habetur Ephesiorum. 1. Quod verò quidam respondent, omnia hæc facere Deum per Christum, vt causam aliqua ratione, non tamè vt merentem illa fieri, nullius est momenti; quia Christus omnia illa pertinentia ad nostram salutem meruit quorum est causa. Primum argumentor, quia sicut per Verbum creauit Deus omnia, ita etià oportuit, vt per Verbum incarnatum conferret prædestinatis omnia, quæ ad secundam creationem pertinebant. Sed de hac prima cõclusionē videatur ille locus, quem citauit, de merito Christi.

Secunda conclusio, quæ respondetur ad quæstionem propositam: Bonitas Christi, & illius excellens virtus à Deo prædestinata, præuisa & amata, fuit Deo ratio, vt ex hominum genere quosdam eligeret, qui ab eodem Christo mandati, & sanctificati essent corpus Christi, & populus acquisitionis eius: hoc autem re ipsa est prædestinare, & sic verè propter Christi meritum prædestinati sumus. Probatur cõcl. primum ex Paulo Ephesiorum. 1. Sicut elegit nos, inquit Apostolus, in ipso ante mundi constitutionem, vt essemus sancti: & in eodem capite: Qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum in ipsum. Quod perinde est ac si diceret, quod prædestinavit nos per merita Christi, vt explicant Diuus Athanasius, Theodor. Chrysof. & D. August. lib. de Prædestinatione sanctorum, & S. Thom. in eum locum. Item D. Hieronym. libr. 1. contra Iouinianum explicans illud, Dilexisti eos, sicut & me dilexisti, dicit: Ideò nos diligit, quia filium diligit; id quod satis explicant illa verba paterna. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Nam si cut in primo homine Deus omnes homines odio habuit, sic in Christo omnes prædestinatos dilexit. Primum probatur conclusio illa consequentia, qua Diuus Augustinus vtitur, lib. de Prædestinatione Sanctorum, capite. 15. & de bono perseveran-

Ephes. 1.

D. Athan.
D. Theod.
D. August.
D. Hierony.
Matth. 17.

D. August.

tiæ, capite vltimo, vbi ex eo quod iustificamur sine nostris meritis, colligit quod etià prædestinamur sine nostris meritis. Et proculdubio recte colligit. Nã si ex nobis ipsis daretur meritum iustitiæ nostræ, illud certe ipsum assignari posset meritum prædestinationis nostræ: cū igitur certum sit secundum fidem, quod iustificamur non per nostra merita, sed per merita, & sanguinem agni immaculati Christi Iesu, qui semel se offerendo abtulit peccata nostra, consequens erit, quod etiam prædestinamur per merita Christi. Item, Deus potuit prædestinare homines propter Christi merita, sicut potuit illos reprobare propter peccatum Adæ, quod præuidebat, & hoc facere pertinet ad honorem & gloriã Christi, nec ex eo læditur ratio diuinæ misericordiæ aut iustitiæ, imò maxime commendatur: ergo sine dubio credendus est ita fecisse: maior enim & illustrior est bonitas & gratia Christi, quam malitia & offensiva Adæ ingrata, & odiosa. Ad hæc Christus est causa omnium effectuum nostræ prædestinationis: ergo est causa nostræ prædestinationis. Consecutio est legitima. Nam cum querimus de causa prædestinationis, non disputamus de causa actus ex parte prædestinantis, sed querimus, vtrum vniuersi effectus prædestinationis proueniant hominibus per Christum, vt principio articuli exposuimus. Antecedens verò probò, quoniam Christus est causa meritoria bonorum omnium spiritualium, & beneficiorum, quæ hominibus conferuntur, vocationis, scilicet, iustificationis, & glorificationis: iuxta illud Ephes. 1. Benedictus Deus; qui benedixit & nos omni benedictione spirituali, in cœlestibus in Christo, siue per Christum: ergo est causa meritoria omnium effectuum prædestinationis nostræ: ergo, & prædestinationis nostræ ipse dicendus est causa meritoria. Et confirmatur: quia prædestinatio est præparatio gratiæ, & gloriæ, vt diffinit Diuus Augustinus, libro de Prædestinatione Sanctorum, capit. 10. & est præparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur, quicumque liberantur, vt diffinit ipse Augustinus, de bono

Hebr. 7

Roman 5

Ephes. 1.

D. August.

B 2 perse.

perseuerantiæ, capit. 14. Sed Deus statuit & ordinavit ab æterno conferre nobis, & re ipsa confert omne beneficium spirituale propter merita Christi sui, ut dictum est: ergo Christus est causa meritoria nostræ prædestinationis. Deinde, certum est quod in scriptura iidem sunt electi, & prædestinati: sed nullus est electus; nisi per Christum: ergo nullus est prædestinatus, nisi per Christum. Probat minor ex illo Ephes. 1. Elegit nos in ipso. Dicit, per ipsum quidem electi & prædestinati sumus, non tamen tanquam per causam meritoriam. Sed quid refert sine probabilitate aliqua effugere, & tergiversari: Nūquid Christi dignitas, & virtus excellens hoc nõ merebatur? Certè merebatur. Nec dixit hoc loco Apostolus: Elegit nos propter ipsum, significans ordinem finis, sed ait, in ipso, quod soli efficienti potest adaptari. Christus verò certè meruit nobis, quod effecit in nobis. Vltimò sic colligo: Si prædestinatio Christi, & nostra inter se se conferantur, Christus est primus prædestinatorum ut dictum est: ergo præintelliguntur eius merita ad nostram prædestinationem: ergo ea merita fuere causa nostræ prædestinationis. Probo vltimam consequentiam: Quoniam merita Christi sufficientia erant, ut nos propter ea Deus prædestinaret. Sed confeci iam pro nostra sententia argumentorum satis: nunc quæ opponuntur videamus.

Primo loco arguitur; Quia prædestinationis Christi non datur aliqua causa meritoria, ut docet D. August. lib. de prædestinatione sanctorum, ca. 15. ergo nec omnino datur causa prædestinationis. Ad hoc dico, quod de prædestinatione possumus loqui dupliciter. Vno modo, ut comprehendit Christum & nos, ita, ut effectus prædestinationis sit totum hoc, gratia, & gloria Christi, & gratia & gloria prædestinatorum. Et prædestinationis sic acceptæ nulla datur causa, præter voluntatem Dei; nam Christi prædestinatio fuit sine vllis meritis, vel suis, vel alienis. Alio modo possumus loqui de prædestinatione, comparando vnam partem alteri, scilicet, Christi Domini gratiam & gloriam, cum gra-

Ephes. 1.

D. August.

tia & gloria aliorum prædestinatorum, & sic Christi prædestinatio verè est causa nostræ prædestinationis, quia voluntatem diuinam terminatam fuisse ad Christum, fuit Deo ratio, ut terminaretur ad electos. Neganda igitur est ea consequentia: Non datur causa meritoria prædestinationis Christi iuxta Diuum Augustinum: ergo non datur causa prædestinationis nostræ.

Secundo argumentor. Remota causa remouetur effectus; sed remota prædestinatione Christi, non remouetur nostra prædestinatio, quia etiã si filius Dei non incarnaretur erat alius modus possibilis nostræ salutis, ut docet Augustinus lib. 13. de Trinitate, cap. 10. prædestinatio ergo Christi non est causa nostræ prædestinationis. Respondetur quod si Christus non fuisset incarnatus fortasse Deus prædestinasset homines saluari secundum aliam rationem comprehensam bonitate sapientiæ suæ; sed quia præordinavit incarnationem Christi simul cum hoc præordinavit, ut esset nostræ salutis causa.

Tertio argumentabatur quidam: Nam certè omnes Doctores, tum sacri, tum scholastici prædestinationem nostram censent in solam Dei voluntatem referendam esse, & quod in hac ratione omnia hominum merita conticescere debent. Respondetur quod ex parte nostra nulla quidem datur causa nec meritum prædestinationis nostræ; si tamen per solam voluntatem Dei excludere velis secundam causam, nempe merita Christi atque ea etiam facias in hac ratione conticescere, id est vehementer falsum, & quod Apostolum pluribus in locis quod D. August. & ceteros patres, & ex scholasticis contra Sanctum Thomam, tertio parte, quæstione. 24. articulo quarto. Sed intelligendum est, quod sicut in remissione peccatorum, in adoptione gratiæ, & ut omnia concludam, in mysterio redemptionis nostræ, nostra merita conticescunt, imo non conticescunt, quia non sunt; affecti verò sumus omnia hæc per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, ut omnes scripturæ paginæ testantur, paritate de prædestinatione nostra loqui, & sentire

D. August.

Ephes. 1.
D. August.
B. Thom.

Roman. 3.

sentire debemus. Et certè ut ego sentio idem est iudicium de eo quod per Christum reconciliati sumus Deo, & redempti, & liberati à peccato, & gratiam accepimus, & de eo quod per ipsam prædestinati sumus, ac proinde sicut primum non potest negari, ita nec secundum.

Quarto loco est argumentum: Nam datur aliquis effectus prædestinationis nostræ, quem Christus nõ meruit: ergo Christus non est causa meritoria nostræ prædestinationis. Consequentia patet, & probatur antecedens; Nam omnia media necessaria ad nostram salutem sunt effectus prædestinationis nostræ, & medium maxime necessarium fuit Christi incarnatio, & missio in mundum: sed Christus hanc suam incarnationem, & missionem non meruit: ergo datur aliquis effectus prædestinationis nostræ, quem Christus non meruit, & ex consequenti nec meruit ipsam prædestinationem.

Ad hoc facile responderi posset, quod quemadmodum Deus verisimè dicitur omnia fecisse, quanuis seipsum non fecerit, sed vniuersa alia à se, pari ratione Christus dicitur causa esse nostræ prædestinationis, & vniuersos eius effectus nobis meruisse, licet, non promeruit seipsum, ex eo, videlicet, quia promeruit omnes alios effectus præter seipsum. Et videtur sanè docta hæc & expedita responsio, sed later aliquid difficultatis in ea. Primum, quia Christus meruit ut sua excellentia opera pretium essent redemptionis, & iustificationis nostræ, ac proinde ut essent merita prædestinationis nostræ.

Secundo, quia si cum dico, Deum fecisse omnia, sub ea voce, omnia, comprehenderem Deum, falsò dicerem, quod Deus fecit omnia: ergo si sub effectu prædestinationis nostræ clauditur in carnatio Christi, & missio in mundum, falsò dicitur quod Christus sit causa meritoria omnium effectuum prædestinationis nostræ, si non fuit causa suæ incarnationis; & ex consequenti cogimur, aut negare, quod incarnatio Christi sit effectus prædestinationis nostræ, aut asserere, quod non omnium effectuum prædestinationis fuerit ille causa. Negare ve-

rò, quod incarnatio Christi sit effectus prædestinationis nostræ, qui conuenit, cum sit medium? Asserere verò, quod non omnium effectuum prædestinationis fuerit ille causa, nihil est aliud, quàm euertere, quod struxeramus. Vndique ergo sunt angustia: ac proinde prescius tractanda res est.

Primo ergo ponendum est, quod prædestinatio Christi absolute loquendo nullo modo est effectus prædestinationis nostræ. Quia, si loquamur de ipso actu diuinæ voluntatis, & intellectus, quo prædestinatur, cum ille sit vnus & idem, quo & Christus, & nos prædestinati sumus, manifestum est quod prædestinatio Christi non potest esse effectus nostræ prædestinationis. Si autem loquamur de illo actu, quatenus terminatur ad tale obiectum, etiam isto modo dici non potest, quod iccirco ille actus terminatur ad prædestinationem, incarnationem, gratiam, & gloriam Christi: quia idem ille diuinus actus terminatur ad hominum gratiam & gloriam, ita, ut hoc secundum fuerit Deo ratio, & causa primi. Hoc inquam, nõ potest dici, quia, si ita esset, sine dubio Deus dilexisset Christum in prædestinatis & non è contrario, contra illud Apostoli: Elegit nos in ipso, &c. Si autem loquamur de ipso obiecto, siue effectu prædestinationis, certissima res est, quod gratia & gloria Christi non est effectus gratiæ & gloriæ nostræ, sed contra potius nostra gratia & gloria est effectus gratiæ, & gloriæ Christi.

Secundo est etiam statuendum, quod incarnatio Christi non potuit esse absolute loquendo effectus nostræ prædestinationis: quod manifestè sequitur ex dictis; nam incarnatio Christi est effectus prædestinationis Christi: sed nostra prædestinatio non fuit ratio nec causa prædestinationis Christi, ut dictum est; ergo nec incarnationis absolute loquendo.

Ad argumentum his positis respondetur in forma: Christus non meruit omnes effectus prædestinationis nostræ, negatur antecedens. Et ad probationem: quia incarnatio Christi est effectus nostræ prædestinationis, negatur hæc propositio: nam

B 3 prius

Ephes. 1.

prius intelligitur decretum de incarnando Christo, & de eius gratia atque gloria, quam de gratia & gloria cuiuscunque alterius hominis in particulari, quoniam in illo, & per illum à patre dilecti, & electi sumus.

Sed obijciat aliquis contra hoc: Nam quanuis ita sit, quod incarnatio Christi, absolute loquendo, non sit effectus prædestinationis nostræ, tamen negari non potest, quin sit medium ordinatum à Deo ad salutem prædestinatorum: ergo Christus non meruit omnia media nostræ salutis, & ex consequenti sequitur, quod non fuit causa meritoria nostræ prædestinationis. Probatur consequentia, quia per prædestinationem statuuntur, & ordinantur omnia media, quibus prædestinati saluandi sunt; qui igitur est causa prædestinationis debet esse causa mediorum: & qui non est causa mediorum, nec est utique causa prædestinationis, præterquam quod medium ordinatum ad aliquem finem utique est effectus eius finis: effectus inquam in genere causæ finalis, id quod est evidens: nã finis habet pro effectu id quod est propter finem.

Respondetur, quod incarnatio Christi potest considerari dupliciter, vno modo secundum se, alio modo, ut est medium ordinatum à Deo ad salutem prædestinatorum. Et quidem, quod incarnatio Christi sit absolute id non est effectus prædestinationis nostræ; non enim, quia nos prædestinati sumus, ideò Deus prædestinavit Christum, ut esset homo. Cæterum quod incarnatio Christi, & eius merita sint media ordinata ad prædestinatorum salutem, id effectum est per nostram prædestinationem; tanquam per finem, non quidem vltimum, & simpliciter, sed secundum quid. Nam Deus prædestinando homines statuit, ut per Christi incarnationem atque merita consequerentur salutem; & sic dico quod Christus Dominus non meruit incarnationem suam absolute. Cæterum quod sua incarnatio & merita essent media ordinata ad prædestinatorum salutem, id factum est ex Christi meritis; quod quo modo sit verum, si sequamur eorum sen-

tentiam, qui asserunt quod etiam non peccante Adam Verbum sumeret carnem, facile est intelligere. Dicendum enim est secundum hanc sententiam, quod Deus ante præuisionem peccati, primò omnium voluit vnionem Verbi cum humana natura propter suam bonitatem & gloriam illustrandam, atque ex amore rei tam excellentis qualem præuidebat futurum esse illum hominem, motus est ad humanum genus, intellectuales creaturas, & cæteras res constituendas. Deinde cum vidisset hominum genus in Adam peccauisse, & id procuratum esse astutia Dæmonis ut impediretur vnio Verbi cum humana natura, tunc Deus illo eodem amore, quo Christum diligebat permotus, statuit perducere ad exitum incarnationem Verbi, tali modo & ratione, ut per eam incarnationem dæmonis astutiam, & consilia frustraret, & liberaret hominem à peccato. Vnde quod Deus decreuerit verbum incarnari, solius diuinæ voluntatis fuit, quod autem decreuerit incarnari eo fine, ut remedium afferret peccato, & multos filios in gloriam adduceret, in hoc Deus habuit rationem, & respectum ad Christi merita, & virtutem; & ex amore, quo Christum diligebat, motus est non solum ad hoc ut homines saluare vellet, sed etiã ad hoc, ut vellet illos saluare per ipsum Christum, tanquam per medium. Et quidem secundum sententiam istam ita dicendum est. Tamen si quis velit illos sequi, qui dicunt quod si Adam non peccaret verbum non sumeret carnem, dicendum est, quod Deus postea quam præuidit peccatum sola sua misericordia motus, noluit humanum genus penitus interire. In qua voluntate, ut supra tetigimus neminem prædestinavit, sed generali quadã voluntate voluit benefacere generi humano, & dæmonis conatus frustrare. Et ex hac voluntate generali factum est, ut Deus decerneret vnire sibi humanam naturam, & assumere illam ad vnionem hypostaticam. Quod si consilium Dei hic constitisset, nec quicquam aliud decreuisset de salute cæterorum hominum, isto tamẽ vno & singulari beneficio vnionis verbi cum hu-

Hebr. 2.

humana natura Deus satis elusisset consilia Dæmonis. & consulisset dignitati, & bono naturæ humane, quanuis reliqui omnes homines interirent. Non tamen hic consistit diuina bonitas, sed vltra progressa est. Et cum post decretum de incarnatione verbi contempleretur merita, & virtutes sublimes atque excellentes Christi sui, motus eius virtutis amore, noluit solum Christum esse, sed decreuit dare illi sui similes homines in filios atque fratres, quorum ipse Dominus esset caput, & princeps, ac inter illos regnaret, verique & cum lætitia diceret: Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi Dominus. Et quia illi homines ad hoc, ut regnare possent, erant à peccato liberandi, & iustificandi, iccirco Deus illo eodem amore permotus, quo Christum & eius merita diligebat, voluit, ut omnis iustitia, & salus istorum hominum in particulari per eundem Christum administraretur: ita, ut esset ipse Christus non solum veniæ impetrator, sed etiam pretij collocator, & redemptor, imò ipsum pretium, ipsa salus atque redemptio; quoniam & eius merita hoc merebantur, & ea res augebat Christi gloriam, & reddebat homines magis addictos, & obligatos illi. Et ita Christi merita præcognita, & amata à Deo fuerunt ratio illi, ut certos quosdam homines vellet perducere ad gloriam per merita, & incarnationem Christi, tanquam per medium, & causam prædestinationis ipsorum. Et ita ex meritis Christi factum est, non quidem, quod Deus vellet Christum incarnari, sed quod Christi incarnationem, & merita ordinauerit Deus, tanquam medium ad salutem eorum, quos prædestinavit, non tamen ita quod sit vltimus eius medij finis gloria nostra, sed potius gloria Christi & Dei.

Sed restat adhuc contra hunc modum dicendi argumentum. Nam secundum istam sententiam, quam modo supponimus, finis principalis, cuius causa verbi incarnatio facta est, fuit hominum salus, & remedium peccati, ita ut sublato isto fine non esset futura incarnatio: ergo prius intelligitur iste finis, quam incarnatio: er-

Hebr. 2.
Ipsi. 8.

1. Cor. 1.

go si Christus & mereri potuit, & meruit hunc finem, & mereri certè potuit, & meruit incarnationem suam: quod non est dicendum.

Respondetur quod quemadmodum secundum istam sententiam ponimus in Deo ad nostrum modum intelligendi duas voluntates: vnã generalem, qua post peccatum præuisionem sua misericordia motus, voluit communi quadam ratione, & generali benefacere generi humano: alteram particularem, qua deinde voluit, & decreuit in particulari benefacere certis quibusdam hominibus, certo & determinato beneficii genere, scilicet, conferendo eis gratiam, & gloriam: & quemadmodum Deus ad vtrumque finem, scilicet, & ad benefaciendum aliqua ratione humano generi, & ad benefaciendum in particulari his particularibus, particulari quadam ratione ordinauit incarnationem Christi, ut medium; ita similiter possumus de ea loqui dupliciter, quatenus medium est. Nam, si consideramus incarnationem Verbi, quatenus illa generali voluntate ordinata est à Deo ad humanum genus, quod in peccato iacebat, erigendum ratione communi; sic Christus Dominus sicut non meruit, ut esset sua incarnatio, ita non meruit, ut esset medium, & ordinaretur ad hunc finem, quia hic finis fuit volitus à Deo sine ordine ad Christum, & nisi ille finis consequendus esset, Christi incarnatio non esset. At verò consideremus Christi incarnationem quatenus per particularem voluntatem, qua Deus certos homines prædestinavit ad gloriam, ordinauit illam, ut medium ad hoc particulare bonum, quod illis erat collaturus; sic inquam dicendum est, quod Deus ex Christi meritis præuisionis motus est, ut vellet Christi incarnationem esse medium ad finem hunc consequendum, quia ex Christi meritis motus est, ut hos certos homines ordinaret ad hunc finem, id est, prædestinaret. Et ita ad argumentum, cum dicitur in antecedenti, quod Christi incarnatio, ordinata est in remedium peccati, ita, ut si peccatum non esset incarnatio futura non esset, distinguendum est

B 4 hoc

hoc modo; Ordinata est in remedium peccati, in communi loquendo, hoc est, quacunq; ratione generi humano remedium afferretur, concedo. Et isto modo incarnatio non esset futura simpliciter, nisi ob hanc causam, & finem, qui finis satis consequeretur ex eo quod Deus fiebat homo. Et sic verum est loquendo consequenter ad hanc sententiam, quod Christus sicut non meruit quod sua incarnatio esset, ita non meruit, quod esset propter hunc finem. Cæterum, si loquamur de remedio peccati hominum, illa ratione particulari, & speciali remedij modo, quo quidam homines per Christum ad gloriam eliguntur, & sanctificantur in filios eius, & fratres, tunc negandum est, quod Christi incarnatio ita fuerit ordinata ad huiusmodi remedium adferendum hominibus & eorum peccato, ut hic fuerit eius finis principalis, & quod non esset alia principalior ratio & finis futuræ incarnationis, quâuis iste non fuisset. Non enim principaliter

propter istos homines glorificandos de creuit Deus, ut incarnatio Verbi esset, sed propter humanum genus ratione generali, & communi vindicandum à miseria, & ignominia peccati, & propter suam gloriam atque honorem tuendum contra astutiam Diaboli, qui sicut sancti dicunt, invidia motus conatus est irritum facere consilium Dei, in exaltando & dignificando genere humano. Et hoc utrunque assequeretur Deus per unionem verbum humana natura, etiam si nullum alium hominem præter Christum prædestinaret. Et ita utrunque stat simul: & quod nisi peccatum esset prædestinatio & incarnatio Christi non esset, & quod Christus, quanuis non meruit, quod esset sua incarnatio, meruit tamen, ut esset remedium peccati, non quidem remedium, quacunq; ratione illud adhiberetur, sed meruit, ut esset remedium peccati per prædestinationem aliquorum hominum in particulari eo modo, quo dictum est.

QVAESTIO

Q V A E S T I O S E -
C V N D A, D E P O S S I B I -

L I T A T E, N E C E S S I T A T E, E T C O N -

V E N I E N T I A I N C A R N A T I O N I S

V E R B I D E I.

ARTICVLVS. I.

Utrum possibile fuerit verbum Dei incarnari, hominemque fieri?

NEXTA circa hunc articulum cuiusdam admiratio in epistola Volusiani ad Augustinum, loquentis in hæc verba. Miror, utrum mundi Dominus, & rector intemperatæ foeminae corpus impleuerit, pertulerit decem mensium longa illa fastidia Mater, & tamen virgo enixa sit solennitate pariendi, & post hæc virginitas patetur intacta, atque intra corpusculum vagientis infantia lateat, cui parua putatur vniuersitas, & tandiu à sedibus suis absit ille regnator, atque ad vnum corpusculum totius mundi cura transferatur. Præterquam, quod nec vllis competentibus signis tantæ Maiestatis indicia clarescant. Quoniam miracula, quæ à Domino facta esse dicuntur, hoc est, leproforum illa emundatio, agrotantium sanitates, & reddita vita defunctis, aliaque similia Deo certè parua sunt. Hæc verba occasione dederunt Diuo Augustino, ut Volusiano respondens epistola. 3. ea de hac re diceret, quæ ab homine summo ingenio admirabilique sapientia dici potuerunt: nos autem perpauca quædam referemus quæ scholæ accommodata esse videantur. Primum, inquit, scire te volo, nõ hoc Christianam habere doctrinam, quod ita sit Deus infusus carni, quæ ex Virgine nasceretur, ut curam gubernandæ vniuersitatis vel deseruerit, vel amiserit, vel ad illud cor

D. Agust.

pusculum, quasi contractam materiam collectamque transtulerit. Hominum est iste sensus, nihil nisi corpora valentium cogitare, quorum nullum potest esse vbique totum. Deus autem & vbique est, & totus in quocunque loco, & nullo continetur loco, & nouit ipse venire, non inde recedendo vbi erat. Et quia non mole, sed virtute magnus est, iccirco nullas in angusto sentit angustias. Nec est incredibile, si verbum hominis transiens simul auditur à multis, & à singulis totum, quod verbum Dei permanens simul vbique sit totum. Quod verò attinet ad miracula Domini, quæ Deo parua esse dicebantur, cum & puri homines illa fecerint, ita responderet Augustinus, ut quæras, quid nam ultra Dei verbum facere debuerit. Nunquid homine assumpto alium mundum facere debuit, ut eum crederemus esse illum, per quem factus est mundus? Atqui si maiorem alium mundum faceret extra hunc, cum non essemus in illo, nihil id ad nos attineret: & æqualis quidem intra hunc fieri non potuit. Si autem fecisset minorem crederemus maiorem esse Patrem, qui fecerat mundum maiorem, quam filium, qui fecit minorem. Quia ergo non oportebat, ut nouum faceret mundum, iccirco noua fecit in mundo. Homo enim de Virgine procreatus, & à mortuis in æternam vitam propria virtute resuscitatus, & super cælos exaltatus, potentius fortasse opus est, quam mundus. Fecit itaque Dominus etiam illa miracula, quæ fecerant Sancti Prophetae, ne esset absurdum, si ipse non faceret quæ per illos fecerat. Sed & proprium aliquid facere debuit, nasci de Virgine, à mortuis resurge-

Hieron. 13.

B 5 re,

re, in cœlos ascendere: hoc Deo qui parum putat, quid plus expectet ignoro. Et quidem, si omnia Dominus mirabiliter fecisset; & si, Omnipotens cum sit, hominem non ex materno utero crearet, sed repente ac subito perfectum & integrum inferret aspectibus, si nullas ex paruulo in iuuenem mutaret ætates, si nullos cibos, nullos caperet somnos, nihil molestiæ sentiret, & imperio ac apparatu totum mundum perterrefaceret, non ne periculum erat ne verus homo fuisse non crederetur, & dū omnia mirabiliter facit, auferret quod misericorditer fecit? Hæc & alia complura dissebat loco citato benedictus ille Doctor populi Dei. Sed, vt res tractetur tam grauius, ingenia parua non sustinent. Et iccirco pro his, qui Theologiam discere incipiunt breuibus aliquibus præceptionibus, & conclusionibus vtetur more scholæ.

D. August.

Ioan. 1.

Durandus. Tho. de arg.

Marf. Gabri.

D. August. D. Ambros.

Prima Conclusio. Incarnatio est possibilis. Hanc si perat infidelis, vt ipsi probem, orabo Deum, vt eum illuminet. Supposita verò fide, eam probo euidenter hoc enthymemate. Est iuxta illud: Verbum caro factum est: ergo est possibilis.

Secunda Conclusio. Non potest probari demonstratiuè incarnationem esse possibilem. Hæc est Durandi in tertio, distinct. 1. quæstio. 1. Thomæ de Argentina, ibid. dist. 1. articulo. 1. conclusio. 1. Marfi. quæstio. 1. articulo. 1. dub. 1. Gabri. dist. 1. quæstio. 1. articulo. 2. conclusio. 4. Et probatur; Id, quod est supra rationem humanam non potest naturali lumine demonstratiuè probari: Sed incarnatio est huiusmodi: ergo. Minor constat ex Diuo Augustino, in epistol. ad Volusianum, & ex D. Ambrosio, libro de Verbi incarnatione, & ex glossa, super illud Ioan. 3. Non sum dignus corrigiam calceamenti soluere. Et certè nunquam nec Iudei, nec Gentiles quibus incarnatio fuit, & stultitia, & scandalum, cõuicti sunt, aut cõuinci potuerunt lumine naturæ, quod incarnatio sit possibilis.

Tertia Conclusio certissima, nec etiã potest demonstratiuè probari incarnationem nõ esse possibilem. Patet, quia quod non est non scitur, nec demonstratur: sed

ipsa incarnatio non est impossibilis: ergo non potest sciri, quod sit impossibilis. Secundò argumentor; Nam nulla ratione potest probari demonstratiuè id, quod est contrarium fidei, Si quidem verum verò non est contrarium, quicquid Olchor. incaute dixerit: sed incarnationem esse possibilem est de fide: ergo non potest vlla ratione demonstrari, quod non sit possibilis.

Quarta Conclusio. Rationibus probabilibus, & congruentijs suaderi potest incarnationis possibilitas. Hæc est communis, & declaratur: Nam id fieri nec repugnat ex parte Dei, cuius potentia est infinita, nec ex parte creaturæ, nam ipsa est in potentia vt in ea fiat quicquid Deus voluerit: nulla ergo ex parte repugnat. Hic si mihi dicas hoc pugnare cum ipsa natura, & ratione creaturæ, quia fieri non potest, vt natura nudetur, & absoluatur à proprio supposito, in isto in hunc modum; Id quod est prius intelligi potest absolui à posteriori, sed suppositum est posterius quid ad naturam, si quidem addit subsistere per se, & id quod se habet ex additione est posterius, ergo potest natura etiam hæc absolui à proprio supposito.

Secundo argumentor: Nam virtute diuina fieri potest, & re ipsa fit, vt accidens sit absque subiecto: ergo eadem virtute fieri potuit, vt humanitas esset absque proprio supposito. Probatur consequentia: Quia hoc postulat natura accidentis, vt & sustentetur in substantia, & ad eam terminetur eius dependentia, Sed hoc non obstante accidens absoluitur à subiecto: ergo poterit natura hæc absolui à proprio supposito. Ac certè, si infidelium ingenium esset bene dispositum, satis esse deberet ad asserendam incarnationis possibilitatem, quod in similibus disputationibus. Vtrum Deus aliquid possit, vbi pars negativa apertissima ratione non demonstratur, omnipotentia Dei est apud viros sapientes quasi in possessione quæstionis, & partis affirmatiuæ. Gentiles enim ipsi si modo nõ desipuerint, fatebuntur cum sapientissimo Augustino concedendum esse multa posse Deum

Olchor.

D. August. Deum

Plato.

D. Hilari. D. Isidor.

D. Cypria. D. Ambros. D. Hierony. D. August.

Genes. 6.

Ioan. 1.

Genes. 46.

Ioan. 1.

Deum quæ nos intelligere, & inuestigare non possumus.

Cæterum cum teste Platone principia graua sint & proluxa, nõ possumus in hoc primo articulo, atque aliquibus sequentibus, non tot dubia tangere, & controuertere, vt fortasse grauent lectorem. Et in primis quibusdam videtur, quod hoc nomen, Incarnatio, non sit cõuenienter vsurpatum ad filij Dei exinanitionem significandam, cum sit inusitatum apud Latinos & præterea Diuus Hilarius in præfatione ad Psalmos, & Diuus Isidorus libro quodam ad Florétinam sororem mysterium hoc non incarnationem, sed incorporationem appellauerint. Respondetur tamen quod scholastici merito vtuntur eo nomine, & illud retinere debent. Probat: nam illo vtuntur antiqui, & eloquentes authores Diuus Cyprianus libro. 2. aduersus Iudæos Diuus Ambrosius super Psalm. 35. Diuus Hieronymus, & Augustinus sæpè. Et quidem regula à probatis authoribus recepta est, quod nouis existentibus rebus noua debent excogitari vocabula; vnio autem Diuini Verbi cum humana natura facta fuit multo tempore post inuentam linguam Latinam: ergo necesse fuit nouum illud vocabulum excogitare. Tertio, quia in sacris literis, caro significat hominem, iuxta illud Genes. 6. Omnis caro, id est, omnis homo, corruerat viam suam: ergo hæc vox incarnatio apta est ad significandam vnionem Verbi Dei cum humana natura. Quarto quoniam hæc vox consonat multum ei, quod habetur Ioan. 1. Verbum caro factum est, quibus verbis Ioannes explicuit hoc mysteriũ. Quod si quis obijciat, quod hæc vox anima, significat hominem in scriptura sicut caro, vt cõstat Genes. 46. Animæ domus Iacob, &c. ergo hæc vnio potius debuit significari voce ducta ab anima quam à carne, si quidem anima carne præstantior est, efficiet hæc obiectio, vt declarem, quæ ratio fuerit, quare cum homo vtroque nomine appelletur in scriptura, nihilominus Diuus Ioannes in initio Euangelij in tonuerit. Verbum caro factum est, & Theologi ipsum secuti hoc mysterium incarnationis vocauerint,

potius, quam animationem. Igitur id factum est multas ob causas: Primò, ad declarandum Dei erga nos ingentem amorem; nec enim dedignatus est id assumere nostræ salutis causa, quod infimum in homine, & vilissimum erat.

Secundò, ad ostendendam summam Dei potentiam: siquidem potuit vnire sibi hypostaticè non solum naturam spirituales, & aliqua ratione sibi cognatam, qualis est anima rationalis, sed & corporalem, qualis est humana caro. Vnde in triuo corpus Christi mansit vnium Verbo Dei. Et ideo in Symbolo confitemur Deum fuisse sepultum. Tertio, quia si Ioannes solum dixisset, Verbum anima factum est, posset quis dubitare, vtrum assumpsisset, etiam carnem. At verò cum dicit: Verbum caro factum est, simul affirmat omnes humanæ naturæ partes esse assumptas à Verbo, nam si viliores Deus assumpsit præstantiores certe non neglexit.

D. August.

Quartò ad ineffabilem Dei bonitatem, & misericordiam voce ipsa, qua Euangelista vtitur exaggeradam, qui factus fuit homo, vt omnes imbecillitates & dolores, quibus natura humana, quia caro est, premitur & subiicitur in hac vita mortali, susciperet, vitamque degeret humilem, & ignominiosam plenam. Vnde Matth. 20. de seipso dicebat Dominus: Non veni ministrari, sed ministrare, & ad Galat. 4. dicitur, quod misit Deus filium suum factum ex muliere, id est, ad imbecillitatem, & miseriam, id enim significat scriptura ea phrasî, Factum ex muliere.

Secundò, contra possibilitatem Incarnationis est argumentum. Quia quæ maximè, & in infinitum distat vniri non possunt; sed natura humana & diuina, distant in infinitum: ergo vniri non possunt.

Ad hoc argumentum nego maiorem. Et ratio est: Quia maior est distantia inter corpus & albedinem, quæ differunt genere; quam inter albedinem & nigredinem, vel Leonem, & equum, quæ differunt sola specie; & tamen illa inter se iunguntur, hæc verò coniungi non possunt: igitur distantia secundum perfectionem, & entitatem nõ impedit vnionem. Et cum in proposito,

posito, quanuis sit summa distantia, sit tamen aliqua proportio inter extrema, proportio, scilicet, potentia ad actum, quia potest humanitas eleuari ad esse diuinum, cõ sequens est vt nihil prohibeat illa inter se se coniungi.

Tertio arguuntur. Vniri est agere: ergo vniri est pati: ergo Deus Verbum non potuit vniri humanæ naturæ, nec enim pati potuit.

Ad hoc argumentum distingo consequens: ergo vniri est pati, alicuius extremi consideratione, scilicet, humanitatis concedo; ex parte vtriusque extremi, negatur: nam & Christus, in quãtum homo factus est à Deo, & tamen suppositum non est factum.

Dico secundò, quod quanuis illæ voces in eo sensu sint à Philosophis acceptæ, vt vniri sit agere, & vniri sit pati: cum tamen ad diuina transferuntur, qua parte clauderint imperfectionem, non retinent significationem eandem, sed modum significandi. Vnde dico, quod in diuinis vniri nõ est pati, sed potius quemadmodam apud Philosophos generans est efficiens, Deus autem generans filium non proprie efficit filium, pari proportione in presenti loqui debemus, & dicere, quod quanuis vniri in rebus Physicis, & naturalibus sit aliquid recipere ac pati, verbum tamen vnitum humanitati eamque suscipiens non patitur. Quarto argu. Quia Verbum fieri hominem, incipere ve esse hominem est mutari: sed Deus mutari nõ potest: ergo nec fieri homo.

Ad hoc argumentum nego maiorem. Quoniam ad hoc vt Deus modo dicatur esse homo, cum ab æterno non fuerit homo, sufficit mutatio vnus extremi, scilicet humanæ naturæ; at verò suppositum Verbi Dei, cum sit huius vnionis terminus, nõ est necesse, quod mutetur, terminus enim sine sui mutatione terminare potest, quia alia terminantur ad ipsum, vt ferè ad sensum videmus. Quintò arguuntur: Esse hominem dicitur de Verbo ex tempore, & est prædicatum absolutum: ergo aliquid ponitur in Verbo, quod ante non habebat: ergo Verbum est mutatum.

Ad hoc argumentum supposito quod Deus verè est homo, non quod in seipso suscipiat aliquam perfectionem, aut esse actualis existentia ab humanitate, sed potius, quia ipse Deus eam suscipit perficit, continet atque ita eleuat, vt ei diuinitatis consortium largiter tribuat, hoc ergo præmissò dicendum est: quod prædicatum nouum, aut est respectiuum, aut absolutum. Si respectiuum, non necesse est, vt dicat aliquam mutationem in eo de quo incipit prædicari: si quidem Deus incipit creare, & scibile incipit sciri sine sui mutatione. Si verò illud prædicatum sit absolutum, aut tribuit aliquod esse subiecto, aut non tribuit. Si tribuit, certè subiectum mutatur: sicut cum esse albi aduenit corpori. Si verò illud prædicatum non tribuit esse subiecto (loquor autem de esse existentia, & perfectionis) subiectum non mutatur. Cum igitur prædicatum homo nõ tribuat esse & perfectionem Deo, sed potius illud suscipiat; dici non debet, quod Deus cum factus est homo est mutatus. Sexto arguuntur: Ratione vnionis hypostaticè sit idiomatum communicatio, ita vt proprietates Dei de homine dicantur, & econuerso: dicimus si quidem quod Deus sit mortuus, & sepultus, & etiam quod homo sit Deus: ergo si quidem de homine dicitur, quod incipit esse, & eo ipso quod incipit esse mutatur, dici etiam potest de Verbo Dei quod incipit esse per incarnationem & mutatur.

Ad hoc quidam docti respondisse dicuntur, quod certè ex communicatione Idiomatum fatendum est quod Verbum per incarnationem incipit esse, & mutatur. Sed pro explicatione huius rei aduertendum est, quod de natura diuina, & humana possumus loqui, aut in concreto, aut in abstracto. Si loquamur in abstracto, non est inter eas communicatio Idiomatum: humanitas enim Christi nec est, nec dicitur diuinitas: & humanitas quidè est creatura, Verbum autem Dei non est creatura, sed Deus benedictus in sæcula. Si autem loquamur de illis naturis in concreto, tunc subdistingendum est. Quia, aut est sermo de illis prout præintelliguntur ante vnio-

vnionem, aut post vnionem. Si post vnionem, verè sit idiomatum communicatio. Si verò ante vnionem, non sit communicatio idiomatum; dicimus si quidè, Deum fuisse in carnatum, & non dicimus, hominem assumpsisse carnem. Quia ergo si quis diceret Verbum diuinum per incarnationem mutatum esse, non supponeret ex modo significandi atque loquendi Deum iam factum hominem, iccirco dicendum non est, quod Verbum per incarnationem mutetur, nec verò quod incipiat esse. Atque; vt magis explicem rem istam, aduertendum est secundò, quod de verbo quando carnem assumpsit possumus loqui tripliciter: aut in quantum est causa efficiens humanitatis, eamque vnies sibi ipsi, aut secundò, in quantum est terminus vnionis, sumpta vnione pro illa actione, qua natura humana est assumpta, & vnita Verbo; aut tertio loqui possumus de Verbo, vt est terminus relationis, quæ reperitur inter res vnitas. His igitur tribus modis potest considerari Verbum. Et cum nec primo nec secundò, nec tertio modo dici possit Verbum mutatum in incarnatione, consequens est, quod non sit mutatum. Non primo, quia causa efficiens, vt sic, non mouetur, sed mouet præsertim prima. Nec secundò, nam terminus actionis sine sui mutatione potest terminare, sicut coloratum sine sui mutatione terminat visionem, & in vniversum loquendo obiectum sine sui mutatione terminat actum. Nec tertio modo: nam Verbum non suscipit, nec habet in se realem relationem ad humanitatem, sed rationis. Et Aristoteles ipse quinto Metaphysicæ text. 29. fatebatur esse quædam relationa quæ ideò talia dicuntur, quod alia referantur ad ipsa, non verò quod ipsa reali relatione referantur ad alia. Ex quo genere sunt relationes omnes, quæ Deo per comparisonem ad creaturas tribuntur.

Aristot.

Victoria.

His positis ad argumentum dico, quod aliud est iudicium de hac propositione, Verbum incipit esse, quam credo, nec ipsum, quem aliqui citant, concessisse Victoriam. Quoniam, & si adderemus specificationem, secundum quod homo, non vale-

ret consequentia, Verbum incipit esse, secundum quod homo: ergo incipit esse, quoniam hoc argumentum re vera; & æquiualeenter sumitur ab inferiori ad superius negatiuè, quod nihil valet. Sicut si quis diceret, antea non erat album: ergo antea non erat coloratum, vel, incipit esse album: ergo incipit esse coloratum. Aliud autem iudicium est de illa propositione, Verbum mutatur. Pro qua dicendum est, quod licet Deus Verbum, factus homo ambulauerit, & multa passus fuerit, & mortem obierit, ac proinde incarnatione facta ratione humanitatis mutetur, quæ tamen verbo tribuuntur prius tempore, aut natura, aut intellectu, quam homo fuerit, non possunt dicere mutationem, quoniam significaretur ea mutatio conuenire Verbo ratione sui ipsius. Et quoniam incarnatio est prior natura, & intellectu, quam Deum esse hominem, si quidem est via ad illud, iccirco non est concedendum, quod Verbum per incarnationem mutetur. Est & alia quædam ratio in contrarium, quæ certè nõ est propria huius loci, sed scholastici eam huc accersuere, illa est; Quia quod pertinet ad rationem boni est perfectio; sed se communicare pertinet ad rationem boni; ergo est perfectio: ergo Deo cum se communicauit accreuit aliqua perfectio, quod est impossibile.

Caietanus.

Ad hoc argumentum Caietanus, prima part. quæst. 19. art. 2. responderet: quod ea perfectio communicandi se est in Deo perfectio libera, & non est inconueniens, quod Deo aut accreuerit ex tempore aut defuerit aliqua perfectio libera, vt si se Deus nõ communicasset. Tertia verò parte quæst. 1. artic. 1. respondet, quod se communicare est perfectio, non tamen in communicante, sed in ea re, cui suam bonitatem communicat. Sed nec prima nec secunda responsio est sufficiens. Nam in primis falsum est, quod prima parte dixit, scilicet, quod perfectio libera adesse possit Deo ex tempore, atque deesse. Hoc, inquam, est falsum, tum, quia esse liberum nõ est conditio diminuens perfectionem, & ex consequenti sequitur quod aliqua perfectio simpliciter possit deesse Deo: tum maximè, quia

quia sequitur per locum ab intrinseco (ut Logici dicunt) Deum non esse purū actū; si quidem est in potentia ad aliquam perfectionem recipiendam, quæcunque illa sit. Nec verò esset infinite perfectus, quod etiam addidit tertia parte. Non quidem est improbabiliter dictum, sed non videtur verum. Et ratio est: Quoniam actio communicandi se est in Deo; & quicquid est in Deo realiter est perfectio: ergo. &c.

Dico ergo ad argumentum, nihil est aliud, qua se Deus communicat, nihil est aliud, quam sempiterna eius intellectio, atque volitio, vnicuique; & simplicissimus eius actus: qui potest considerari dupliciter. Vno modo secundum se, & sic est infinita perfectio, qua Deus nulla ratione carere potest. Secundo etiam potest considerari secundum habitudinem ad tale obiectum, scilicet, ad bonum creaturæ suo tempore producendæ; & hæc habitudinis est ratio rationis in Deo, & ex consequenti non est perfectio, potestque non inesse ea habitudinis actui diuino absolute loquendo, quoniam libere inest.

Ad argumentum in forma, cum inferat: ergo se communicare est perfectio, distinguo consequens: Ex parte actus diuinæ voluntatis, & intellectus, qui actus est ipse Deus, concedo. Ex parte habitudinis ad creaturas in esse producendas, negatur. Et quoniam communicatio vtriusque complectitur & includit, ideo potuit absolute loquendo non esse in Deo communicatio ad creaturas, non tamen defuisset ei aliqua perfectio.

Aduertendum etiam est, quod si siftere vellemus in illa propositione maiori, quod pertinet ad rationem boni, est perfectio, tunc optime quadrat distinctio Caietani. Dicendum est enim, quod id, quod pertinet ad rationem boni existens realiter in ipso est perfectio, quod verò pertinet ad rationem boni, quasi fluens ab ipso, & positum in alijs, illud est perfectio illorum, non illius.

ARTICVLVS. II.

Verum necessarium fuerit ad humanam salutem Verbum Dei incarnari.

VI Sanctorum Patrum lectioni deditus est, innumerabiles causas, & rationes necessarias inueniet, quas secutus est Deus in ordinando & disponendo, quod Verbum carnem assumeret. Nos verò ex D. August. breuia quædam colligemus, vna cum Beato Thoma, illo vno præmissio, quod necessarium dicitur dupliciter vno modo illud, sine quo finis haberi nullo modo potest, ut cibus ad vitam, alio modo id, quod est commodius, & conuenientius ad finem, quamuis finis posset haberi sine illo, quod appellari solet vtile. Quo supposito respondeo dicendum, quod Deum incarnari non fuit necessarium primo modo, Deus enim sapientia, & potestate sua poterat humanam naturam multis alijs modis reparare. Secundo autem modo necessarium fuit Deum incarnari ad humanæ naturæ reparationem. Vnde Augustin. 13. de Trinitate cap. 10. Verum ostendamus, inquit, non alium modum possibilem Deo defuisse, cuius potestati æqualiter omnia subiacerent, sed sanandæ miseræ nostræ conuenientiore alium non fuisse. Id quod liquet in primis. Nam quicquid boni hominibus necessarium erat id totum per incarnationem Dei conuenientissimè, & cum latissimè habetur. Erat necessaria fides, & ideo nos ipse veritas visibilis erudiuit, & docuit, quid credere deberemus. Erat necessaria species, & ea generatur & roboratur in nobis dum consideramus quantum nos Deus diligeret, qui pro nobis, & homo fieri & mori dignatus est: possumus ergo introire cum fiducia ad thronum misericordie eius. Erat necessaria charitas, & hæc in nobis acceditur, cum attendimus, quod cum inimici essemus Christus ad nos venit, & pro nobis mortuus est, & cum tam ardenti dilectione præuenerit eius charitas urget nos ut amemus. Erat nobis in cælum

D. Aug.
5. Metaphy.
tex. 6.
B. Thom.
Arist.

Hebræ. 4.

Roman. 5.
2. Corint. 5.

cælum aperienda via, & ideo visibilis apparuit ille, qui dixit: Ego sum via. Et quia hoc iter non conficitur nisi bene operando, necesse erat, ut se præberet exemplum virtutis omnis & sanctitatis, iuxta illud Augustini; Homo sequendus non erat, qui videri poterat, Deus sequendus erat, qui videri non poterat. Vt ergo exhiberetur homini, & qui videretur ab homine, & quem homo sequeretur Deus factus est homo. Et quidem si Propheta Baruch hominem admones, in quo situm esset suum bonum, dicebat: Disce vbi sit intellectus, vbi sapientia, vbi lumen oculorum & pax in Verbo homine facto inuenimus, quod ibi est intellectus, & sapientia, quia est Verbum & sapientia Dei, ibi est lumen multo verius, quam lumen solis huius, ibi pax, quæ exuperat omnem sensum, & quam solus Dei filius homo factus potuit promittere dicens: Pacem meam do vobis, nam mundus pacem nec promittere potest, nec dare quam non habet, denique si quidem in omnibus operibus Dei maxime lucet misericordia & iustitia, conueniens fuit, ut istæ virtutes splenderent maxime in redemptione nostra. Lucet verò maxime Dei misericordia & bonitas, eo quod pro nobis de cælo ad terram descendit, & iustitia, quia pro nobis pati & mori dignatus est, ut nos eriperet à dæmonibus potestate. Vnde, quia ibi est summa iustitia, dicit scriptura: Sion in iudicio redimetur, Isai. 1. Et quia est summa misericordia dicit: In misericordia sempiterna misertus sum tui. Isai. 54. & quia ibi est summa misericordia & iustitia: ideo scriptura vtrumque coniungens ait: sponsabo te in iustitia, & in iudicio, & in misericordia, & in miserationibus. Quis verò commemorare sufficiat minimam partem bonorum, quæ ex Dei incarnatione promanarunt, siue honorem Dei & Christi sui, siue hominis dignitatem, siue regni Diaboli destructio ne spectes? Certè ista volumine integro vix tangi possunt: sed quo quis magis spiritualis fuerit eò plures & admirabiliores effectus in incarnatione Dei contemplabitur.

D. Ansel. Cæterum aduersus hæc argum. 1. Nam

Diuus Anselmus, lib. Cur Deus homo, docet fieri omnino non posse, ut homo repararetur aliter, quam morte Christi. Vnde explicans illud. Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste, affirmat, quod non potuit calix transferri à Christo, nisi biberet illum, quia impossibile erat, ut mundus aliter seruarietur. Et ratio, quæ eum mouet, est, quia Deus cum sit infinite bonus, non potest contraire suæ iustitiæ; esset vero contra iustitiam Dei, quod peccata hominum impunita manerent, ergo non potuit homo reparari, nisi Christo pro ipso satisfaciente.

Respondetur, quod Diuus Anselmus, dum mysterium incarnationis extollere, & modum reparandæ humanæ naturæ amplificare nititur, longius æquo processisse videtur. Existimauit enim, quod cum potentia Dei semper cum eius iustitia, & sapientia coniuncta sit, non potuit Deus homini peccatum condonare, sine satisfactione exhibita per Christum, quia id esset omnino contra iustitiam. Hæc tamen sententia non videtur vera: sed dicendum est eum D. August. quod Deus multis alijs modis potuit reparare genus humanum salua sua iustitia, atque sapientia. Quod declaro primum, quia si Deus reparasset genus humanum, homine ipso pro suo delicto poenam sustinente, nihil fecisset alienum à sua iustitia: quoniam licet homo non possit perfecte satisfacere pro suo, vel aliorum peccato, non tamen est contra æquitatem diuinæ iustitiæ, ut homine pro suo delicto poenam sustinente Deus illam acceptet.

Secundo id declaro, quia sine præiudicio diuinæ iustitiæ fieri potuit, ut Deus gratis & sine vlla satisfactione peccatum homini condonaret. Quod probō: Nam par & æqualis ratio est quod quis det alteri quod suum est, & quod remittat id quod est sibi debitum: sed quilibet potest absque præiudicio iustitiæ dare alteri gratis quod suum est: ergo & potest, & poenam, & culpam, contra se commissam remittere.

Tertio id declaro, quia cum Deus quādo remittit culpam infundat gratiam, nihil tunc maneret in homine inordinatum, & poena dignum, præsertim cum homo iam

1. Cor. 14.

D. August.

Baruch. 3.

Philip. 4.
Ioan. 14.

Isai. 1.
Isai. 54.

Osee. 3.

Math. 26.

D. August.

iam in gratia posset per bona opera atque afflictiones Deo satisfacere. Et ad Beatum Anselmum ex his liquet responsio: non enim recte colligitur, nec verò peccata tunc manerent impunita, sed non manerent. Et quando Doctores dicunt, quod nisi Christus moreretur homo non redimeretur, id est intelligendum supposita lege. Est verò tenendum indubiè, & firmissimè credendum, quod modus incarnationis Dei fuit omnium conuenientissimus; quod non dico solum propter auctoritatem P. Augustini, sed quia tanti mysterij maiestas, & Dei bonitas hoc postulant, & euincunt.

Secundo argumentor: Quia misericordia est maxima omnium virtutum: conuenientius ergo fuisset, vt Deus reparasset genus humanum misericordia sola gratis cõdonando delicta, quàm iustitia exigendo incarnationem, & mortem acerbam filij sui. Vnde Petrus Abailardus & sequaces, referentè Diuo Bernardo, asserébant, quod Deus sola misericordia reparauit genus humanum, quoniam ita facere fuit conuenientissimum, & ex cõsequenti quod Christus non venit ad genus humanum redimendum, sed ad docendum homines verbo & exemplo; quod ipsum Pelagiani asserébant, quoniam negabant peccatum originale. Et quidem in humanis magis laudari solet, qui gratis offensam remittit, quàm qui aliquam satisfactionem exigat. Deo autem tribuere debemus quod optimum, & honorificentissimum est.

Epist. 109. D. Bern.

Conci. Trid.

Matth. 2.

Matth. 20. Luc. 20. Galat. 2.

Roman. 8.

Ad hoc argumentum dicendum est, quod secundum fidem Catholicam, Deus factus homo, non solum docuit homines viam virtutis, sed etiam à peccato & à Dæmonis potestate liberauit, vt cõstat ex illo: Vocabis nomẽ eius, Iesum, ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum, & illud: Venit filius hominis dare animam suam in redemptionem pro multis, & Luc. 20. Hic est calix noui testamẽti in meo sanguine, qui pro vobis fundetur. & illud Pauli: In fide viuo filij Dei, qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me, & iterum Roma. 8. Qui proprio filio suo nõ pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit il-

lum, & Ioan. 12. Nunc princeps huius mundi ieiicietur foras, & alia multa.

Ad rationes vero allatas respõdeo, quod tanto aliqua actio perfectior est, quanto magis explicat vim, & perfectionem operantis: ergo illa actio est magis Deo conueniens quæ magis explicat Dei perfectionem & bonitatem immensam; sed in incarnatione Verbi magis declaratur Dei bonitas, & perfectio, quàm in gratuita solum condonatione peccatorum: ergo Verbi incarnatio fuit conuenientissimum medium ad reparationem hominis. Declaratur minor: Nam in incarnatione resplendet in primis summopere Dei misericordia; nõ qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo cũ illo non omnia nobis donauit: Quæ verò maior misericordia esse aut fingi potest, quàm quod homini æternis supplicijs deputato, & nihil habenti quo se redimeret, dicat Pater æternus; Accipe vnigenitum meum & da pro te, & dicit filius, Accipe me, & da pro te? Summa verò iustitia splendet in eo, quod Deo, cui homo debitor erat pretium multo maius omni debito solutum est. Dico verò pretium solutum esse Deo; quia, vt doctè Gregor. Theologus docet oratione, 2. in Pascha, satisfactio facienda erat, factaque est Deo, non Diabolo. Sublatum enim est Diabolo per incarnationem & mortem Christi, non quod habuit proprium, sed quod rapuerat alienum. Aufere enim Christus de magna domo eius, quæ perierant non furtum fecit, sed furtum recepit, vt ait Augustinus in sententijs. Splendet primum in hoc opere summa Deipotestas, sapientia, charitas, magnificentia, cæteræque omnes virtutes: est ergo vehementer falsum conuenientius fuisse, vt homo per solam misericordiam repararetur, quam per eum modum in quem est summa misericordia, & summa iustitia, & immensæ aliarum atque innumerarum Dei virtutes conueniunt, & se inuicem complexæ sunt. Ad eam verò congruentiam, quam illi ex humanis asserébant dico, quod etiam inter homines is iudex maximè laudaretur, qui & satisfaceret iniusticiæ, & reum à crimine & supplicio liberaret. Hoc

Ioan. 12.

Roman. 1.

Nazian.

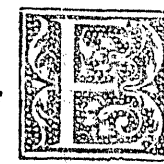
D. August.

Psal. 84.

Hoc verò facere non est hominis infirmi, & ignorantis, sed Dei sapiētis, & potentis. Re autem ipsa is iudex laudatur in humanis, qui non gratis condonat delictum, sed qui excogitata aliqua satisfaciendi ratione minus molesta ei, qui deliquit, simul & satisfacit iustitiæ, & rationem etiam habet misericordiæ. Et hæc de hoc articulo, in quo solèr scholastici latissimè disputare de satisfactione Christi, & de satisfactione puri hominis. Eis verò, qui nouerunt quid sit aptè & concinnè differere, atq; vnūquodq; suo loco dicere, nihil accidere potest grauius, & minus ferendum, quàm aliena misce re proprijs, & ordinè doctrinæ peruertere. Hæc ergo reijciamus intractatū de merito Christi, quæ f. 21. artic. 9.

ARTICVLVS. III.

Vtrum si Adam non peccasset Verbum sumeret carnem.

XTANT de hoc duæ celebres & probabiles sententiæ. Prima est Alexandri de Hales. 3. p. q. 2. mem. 13. Scoti in. 3. d. 7. q. 3. & dis. 11. q. 1. Ambrosij Catherini libro de prædestinatione Christi. Iacobi Naclanti in caput. 1. epist. ad Ephes. Claudij Archiepiscopi Taurinensis, lib. de prouid. tract. 1. artic. 5. & Petri de Tarantasia, qui Papa factus appellatus est, Innocentius tertius, cuius verba refert Dionysius Carthusin. 3. dis. 1. quæst. 2. In quam etiam partem inclinat ipse Dionysius, eam que tenuit Ioannes de Sacrobusto, 1. p. sui operis sermo. 4. Qui omnes docuerunt, quod licet Adam non peccasset, Deus fieret homo. Sed contrariam sententiam tenet S. Tho. & Thomistæ, & Marsilius in 3. q. 1. art. 3. & D. etiam Bonauentura magis ad hanc partem inclinat, in. 3. dis. 1. Nec verò de sunt qui ita inter vtunq; fluctuent, vt illud sine assertione lectori relinquunt: ex quibus fuit S. Tho. in. 3. d. 1. q. 1. artic. 3. & Maioris dist. 1. q. 2. & Gabriel. dist. in. 2. du bio. 3.

Alexand. de Hales. Scotus.

Amb. Cath.

Claudus.

Innocen. Dion. char.

Ioã. de Sac.

B. Thom. Marfi. D. Bonauen.

B. Thom. Maior. Gabriel.

lib. de calog.

Qui cum quæsiuisset, quid causa esset cur Deus legem in solitudine dedisset, eiusque rei plures reddidisset causas valde rationi consentaneas & congruentes, illud eadem adiecit quo nihil dici potuit aut grauius, aut verius. Hæc, inquit, cause afferri possunt verisimiles; nõ veræ soli Deo notæ sunt. Pari ratione, & multo etiam maiori in proposito nostro, quærenti, an nisi Adam peccasset Deus futurus esset homo, verisimilia ego in vtamq; partem alterre curabo, veritatem autem, hominum arbitror scire neminem nisi ei ille reuelauerit, qui, cum esset æternus Deus, pro nobis peccatoribus factus est homo.

Principiò ergo quædam præmittam, quæ certa sunt apud omnes, & indubitata. Secundò loco exponam sententiam Alexandri, & Scoti. Tertio eam, quæ sequitur D. Tho. Postremò vni & alteri breuiter respondebo. Pono ergo in primis, quod filius Dei non solum ob expianda peccata suscepit carnem, sed etiam propter alias causas. Quarum vna est vt erudiret homines vita & doctrina. Vnde Ioann. 14. ipse dicebat: Ego sum via, veritas, & vita, & ca. 18. Ego in hoc natus sum & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati.

Secunda est, vt ferret leges in ecclesia seruandas. Vnde Matth. 17. pater cælestis dicebat. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui ipsum audite. Et in scripturis sæpè, maximè apud Paulum, lex spiritus vitæ, & lex gratiæ, & lex fidei dicitur esse lex Christi, iuxta illud ad Galat. 5. Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. Venit ergo Christus, vt legislator, & propterea dicitur ab apostolo, minister noui testamenti, non li tera qualis fuit Moyses, sed spiritu. Et in Concilio Tridentino, sessione. 6. canon. 21 habentur hæc verba: Si quis dixerit Christum venisse hominibus, vt redemptorem tantum, cui fidamus, & non vt legislatorem, cui obediamus, anathema sit. Vnde, & Propheta dixerat: Legem eius infulcæ expectabunt.

Tertia, vt homines ad iustitiam, & gloriam transferret, iuxta illud: Factus est

Phil.

Phil.

Conci. Trid.

Ioan. 14. Ioan. 18.

Matth. 17.

Galat. 5.

Hebr. 9.

Conc. Trid.

Isai. 42.

1. Cor. 1.

Roman. 5.
Lucæ. 2.

1oan. 17.

Alexan. de
Alex.
Scorus.

est nobis iustitia: & per ipsum habemus accessum ad Patrem. Quarta, ut gloriam Dei illustraret. Vnde Lucæ. 2. nato Domino Angeli cecinerunt: Gloria in excelsis Deo, & ipse Dominus dicebat ad Patrem: Ego te clarificavi. Et denique; venit propter plures alias causas, quæ comprehensionem rationis excedunt. Secundoponendum est, quod nullo hominum existente peccato, Deus non venisset in carne mortali, nec morte subiret; hoc enim factum est duxerat ad expianda peccata; & hæc duo sunt certa & indubitata. Est verò quæstio in eo, utrum peccato non existente Deus allumeret carnem, non quidem morti obnoxiam, sed impassibile, & immortalem, de quo sunt duæ illæ sententiæ, quas adduxi. Vt ergo ab Alexandro, & Scoto eiusque; partis fautoribus incipiamus, eorum sententia est, quod Deus ante præuisionem peccati primò omnium voluit unionem Verbi cum humana natura propter suam bonitatem, & gloriam illustrandam, atque; ex amore rei tam excellentis, qualem præuidebat, futurum esse illum hominem, motus est ad humanum genus intellectuales creaturas, & cæteras res constitutas, hominesque; & Angelos glorificandos. Deinde cum vidisset hominum genus in Adam peccauisse, atque; id procuratum esse astutia dæmonis, ut impediretur unio Verbi cum humana natura, tunc, inquam, Deus illo eodem amore, quo Christum diligebat permotus, statuit perducere ad exitum incarnationem Verbi, tali modo & ratione, ut per eam dæmonis astutiam & consilia frustraret, & liberaret homines à peccato. Vnde quod Deus decreuerit Verbum incarnari, solius diuinæ voluntatis fuit. Quod autem decreuerit ut incarnaret eo fine, ut per vitam ærumnosam & mortem acerbam remedium afferret peccato, multosque peccatores ad statum, & gloriam filiorum Dei traduceret, hoc supponit notitiam peccati primi parentis. Et quidem hæc est huius sententiæ summa, iuxta quam nonnullas statuat conclusiones, si illud præmisero, quod Deus ab æterno unio actu, & simplici cognouit omnia, quæ possunt cognosci, & uno ac simplici actu voluit fieri omnia, quæ in tē

pore futura erant; vnde non est in Deo prius & posterius quoad cognitionem, nec pluralitas cognitionum. Sed tamen; quia quædam res ex natura sua sunt alijs priores, & ad eas præsupponuntur, ita, ut sine illis nec esse, nec cognosci possint, ideo necesse est dicere, quod secundum nostrum modum intelligendi, Deus aliqua cognoscit prius alijs, non quidem tempore, sed ordine, & præsuppositione rationis. Et quoniam Deus ordinatè vult quæcumque vult, & vnum vult esse propter alterum, ut herbam propter animal, & animal propter hominem, ideo licet omnia velit unio actu, tamen nostro modo intelligendi vult prius vnum, quam alterum ut finem, quam media, non quidem tempore sed ordine, & præsuppositione rationis: qui ordo rationis sumitur & oritur ex ordine, quem res habent inter se se.

His positis prima conclusio: Rebus omnibus cognitis à Deo per simplicem intelligentiam, id, quod primum omnium voluit & decreuit Deus, & ex quo cætera omnia fuerunt voluta, fuit suam gloriam manifestare, communicando suam bonitatem, & perfectionem. Probat per primo, ex illo Prouerb. 16. Omnia propter semetipsum operatus est Altissimus, & ex illo Apoc. 1. & 22. Ego sum Alpha & Omega, principium & finis. Secundoprobat per ratione: Nam Deus re ipsa est primum principium & vltimus finis rerum omnium: ergo res omnes ordinatæ & relatæ sunt à Deo in seipsum; aliò qui non essent bene ordinatæ. Nec verò Deus potest habere pro vltimo fine suorum operum aliquid aliud à se: quoniam aliquid aliud à Deo esset præstantius ipso, quo nihil dici aut fingi potest absurdius. Hæc itaque propositio prorsus est certa.

Secunda conclusio. Deus ad hanc gloriæ suæ manifestationem potissimum medium, quod elegit, & quod primo producere voluit, fuit Christus. Probat hæc conclusio. Primò ex Apostolo ad Coloss. c. 1. vbi dicit de Christo, quod in ipso habemus Redemptionem, & remissionem peccatorum, qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ. Quoniam in ipso condita sunt vniuersa, in

cælis & in terra visibilia, & inuisibilia, siue Throni, siue Dominationes, siue Principatus, siue Potestates, omnia per ipsum, & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant, & ipse est caput corporis ecclesiæ, qui est principium primogenitus ex mortuis. Ex quo loco sic arguuntor: Apostolus hic loquitur de Christo ut Christus est, id est, ut habens naturam humanam unitam hypostaticè, hæc enim ratio est Redemptor, & caput corporis ecclesiæ, & primogenitus ex mortuis, & primogenitus omnis creaturæ: at verò Christus, ut habens naturam humanam, non potest dici primogenitus, eo quod sit ante omnem creaturam productus: ergo dicitur primogenitus, quia fuit primò volutus. Rursus; si post lapsum Adæ cognitum, gratiamque; hominibus & Angelis collatam, mundumque; proinde constitutum, si, inquam, post decretum de his faciendis, decretum est de Christo, ut docet cõtraria sententia quomodo dicit Apostolus, quod in Christo condita sunt vniuersa, visibilia, & inuisibilia, id est, propter Christum? Certè videtur, quod ipse sit finis conditionis rerum omnium, primusque; Dei effectus. Ratione verò arguuntor: Nam Christus est maius bonum, quam creaturam vniuersam, finisque; earum: ergo est primò, & maximè volutus.

Tertio arg. Bonum suapte natura est diffusiuum sui: ergo summum bonum est summo modo diffusiuum sui: ergo Deus, qui summe bonus est principio voluit se maximè communicare, & diffundere, quod quidem per solam unionem hypostaticam factum est: ergo eam Deus primò voluit.

Quarto: Finis vltimus, propter quem Deus voluit, ut essent creaturæ, est manifestatio gloriæ suæ, & propter eundem finem voluit, ut esset Christus, sed per hoc quod est Christus magis manifestatur gloria Dei, quam per hoc, quod sint vniuersæ alię creaturæ: ergo id, quod primo & maximè Deus voluit, fuit, ut esset Christus. Declaratur consequentia: nam qui vult consequi aliquem finem, si rem sapienter ordinat medium illud præcipue eligit, per quod existimat se optime posse consequi, quod intendit.

Postremò argu. Quia gratia collata est Angelis propter Christum: ut aliqui docent etiam ex antiquis, eaverò gratia non habuit ullam dependentiam à peccato Adæ, & fuit collata prius, quam esset peccatum: ergo si ne ordine ad peccatum erat decretum de Christo.

Tertia conclusio. Quæuis peccatum non esset, filius Dei assumeret carnem. Hæc conclusio, atque; præcedens ita inter se continentur, ut vna colligatur ex alia, & earum probationes ferè sint eadè, & se inuicè iuuent. Nam, si quod primò voluit Deus fuit Christus, & propter ipsum decreuit cõdere vniuersum, & homines atque; Angelos beatificare, sequitur manifestè, quod licet homo in gratia & iustitia, perseverasset, peccatumque non fuisset, Deus fieret homo. Assumptum verò huius conditionalis probò: Nam in sacris literis Christus dicitur per excellentiam, fructus terræ, iuxta illud Psalm. 66. Terra dedit fructum suum, metaphora sumpta ab arboribus, quia quemadmodum in arboribus fructus, & germè est præstantissima pars illorum, & cuius causa relique sunt constituta, ita Christus germè est & fructus vniuersi, id est, id, cuius producendi gratia tota mundi machina est constituta. Et ideo inter alias causas tempus Messis appellatur in sacris literis plenitudo temporis, quia tunc vnaqueque; res plenè perfecta est, quando cõsequitur suum finem: nato verò Christo peruentum est ad id, cuius causa sæcula sunt constituta. Quam sententiam confirmant Hebræi. Nam, ut refert Burgenfis in scrutinio, & Galatinus li. 1. de arcanis catholice fidei. ca. 2. & 3. dicunt quidam ex ipsis, quod Deus amore filij Phares, siue Messis permotus condidit vniuersum. Idque; roborant testimonio Hierem. ca. 33. Nisi pactum meum esset noctes diesque; & leges cælo non fuissent. Verum est tamen, quod ego hoc testimonium nec in editione vulgata, nec apud. 70. inuenio.

Secundo argu. Nam, si Christus fuit propter delendam peccatum, alioqui non futurus, cum peccatum non fuerit intentum à Deo, sequitur, quod occasione sumpta ex peccato voluit Deus Christum venire; hoc autem videtur incõueniens, quod scilicet,

res omnium præstantissima occasionaliter tantū fieret, quanto enim agens perfectius est tanto magis intendit ea, quæ præstantiora sunt. Tertio arg. Natura humana per incarnationem Verbi diuini valde eleuata, & dignificata est: sed si homo nunquā peccasset, multò dignior & aprior esset, vt à Deo magnis afficeretur honoribus, quā postquam per peccatum infecta est: ergo quauis peccatum non fuisset non destitisset Deus naturam humanam eleuare per incarnationem. Quod confirmari posset ex illo Rom. 5. Si cum inimici essemus reconciliati sumus Deo per mortē filij eius, multò magis reconciliati salui erimus. Igitur, si pro peccatoribus Deus nasci voluit, & mori, pro innocentum certè gloria, & nihil peccantium, & carnem assumere, & nasci dignatus fuisset. Quarto non male argumentantur B. Bonauertura, & alij; Quia nō minor difficultas est in merendo vitam æternam, quam in satisfaciendo pro peccatis, sed Christus venit, vt satisfaceremus pro peccatis: ergo venisset, vt mereremur gloriam.

ROMAN. 5.

D. Bonauert.

Quinō argumētum. Deus in vniuersarum rerum conditione hoc perpetuo seruat, vt in vnoquoque genere aliquid vnum collocauerit, quod sit metrum reliquorum, & in quo tanquam in fontali principio contineatur omnis eius generis perfectio, atq; inde ad reliqua deriuetur, sicut in genere calidorum posuit ignem, in lucidorum ordine solem: ergo siue homo peccasset, siue secus, constitutus esset à Deo in genere supernaturalium bonorum vnus aliquis, qui huiusmodi bona haberet, tanquam caput, & princeps, à quo tanquam à fonte illa dimanarent in eos, qui eorū participes erant: ille verò princeps non esset nisi Christus. Vltimo argu. Nam cum aliquis aliquid facere decernit propter plures fines, quauis vnus eorū cesset, si tamen non cessent alij potiores, non desistit ille à consilio cœpto, at verò incarnatio decreta est ad plures fines, scilicet, ad illustrandā Dei gloriam, & maiestatem, ad bonum ipsius Christi, ad perficiendum vniuersum, ad Deificandam humanam naturam, ad cōferendam ei gratiam & gloriam, ad alia plura bona super

captum hominis vniuerso prouenientia, & tandem etiam ad satisfaciendum pro peccatis, igitur credibile non est de sapientia Dei, quod si vnus hic finis satisfaciendi cessasset, cæteris atq; potioribus manentibus à consilio cœpto destitisset. Et hæc quidem istorum doctorum sententia est.

In explicanda verò secunda illa aliorum sententia magna est difficultas; propterea, quod non bene inter se coherere videtur hæc duo, & quod Christus prædeiuinatus sit ex notitia & occasione peccati, & quod sit primus prædestinatorum; quod tamen vtrūque fatentur, & necesse est fateantur qui tenent hanc sententiam. Adferam: ergo duas rationes, secundum quas tueri possumus hanc sententiam, probabiles, vt opinor. Prima est, quod loquendo de notitia visionis, præuicio peccati fuit posterior, quam prædestinatio Christi, sed loquendo de notitia simplicis intelligentiæ, prius Deus præcognouit peccatum, quam prædestinare Christum, & sic Deus sumpta occasione per peccatum, quod prænoscebat scientiā simplicis intelligentiæ, ordinauit vt Verbum fieret homo ad delendum peccatum. Hic dicēdi modus quibusdam doctis placere nō solet, mihi autē est valde probabilis, & qui viā aperiat ad intelligendum, quā ratione prima gratia ante lapsum potuit Adæ conferri per Christum, quod fortasse est verum.

Et si obiiciat quis: Nā per scientiā simplicis intelligentiæ solum cognoscuntur res vt possibiles, respōdeo, quod etiā cognoscuntur certo & infallibiliter, vt futuræ, si hæc, aut illa conditio poneretur, de quo dubitare non potest, qui sacras scripturas legit. Nā hoc Dñs ipse affirmavit Matth. 11. cum dixit Veli tibi Bethsaida, veli tibi Chorozain, quia si in Tyro & Sidone facta fuissent, quæ facta sunt in te, iam olim incineret, & cilicio poenitentiam egissent. Sciebat ergo Dominus illos acturos poenitentiam, si signa illa vidissent: quod tamen non sciuit scientia visionis, quia non vidit.

Matth. 11.

Item cum de puero apud sapientem dicitur, Raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animā illius, certe sciebat Dominus quid euenturum

Sapient. 4.

rum esset: pluraque alia loca inueniemus similia si voluerimus bene considerare. Quale est illud Davidis. 1. Reg. 23. si tradent me viri Ceilæ? Et dixit Dominus: tradent. Stat ergo, vt & certò hæc sciantur à Deo, & non per scientiam visionis, quia nūquam viri Ceilæ Dauidem tradiderunt. Et hæc de primo loquendi modo.

1. Reg. 23.

Sed, si magis placet, dici etiam potest pro hac sententia, quod Deus cum vniuersum cōdere donaq; naturæ atq; gratiæ cōmunicare decreuisset, præuidissetq; labem peccati, sola sua misericordia motus noluit humanum genus penitus interire, sed ipsi potius benefacere & frustrare Dæmonis conatus. Atq; ex hac generali volūtate factum est, vt Deus decerneret vnire sibi humanam naturam, & assumere illā ad vniuersam hypostaticam. Quod si consiliū Dei hic constitisset, nec quicquam aliud decreuisset de salute cæterorum hominum; isto tamen vno singulari atq; diuino beneficio vnionis Verbi cum humana natura, Deus satis elussisset consilia dæmonis, & consulisset dignitati & bono generis humani, quauis reliqui omnes homines interirent. Haud tamen hic constitit diuina bonitas, sed vltra progressa est. Et cū post decretum de incarnatione Verbi vidisset virtutes sublimes, atque excellentes Christi sui, motus eius virtutis amore noluit solum Christum esse, sed decreuit dare illi sui similes homines in filios atque fratres, quorum ipse filius esset caput & princeps, ac inter illos regnaret, vereque, & cum lætitia diceret: Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi Dominus. Et quia illi homines erant à peccato liberandi, & iustificandi incircò Deus eodem illo amore motus, quo Christum, & eius merita diligebat, voluit vt omnis iustitia, & salus istorum hominū in particulari, per eundem Christum administraretur, ita, vt esset ipse Christus non solum veniē impetrator, sed etiam pretij collocator, & redemptor, imo ipsum pretium atque redemptio: quonia & eius merita hoc merebatur, & ea res augebat Christi gloriam, & reddebat homines magis ad dictos, & obligatos illi. Ex quibus duo effi

Hebr. 2.
1/ai. 8.

ciuntur. Primū, quod ex præuisione peccati decretum est de Christo, & alioqui venturus non esset. Secundò, quod Christus Dominus est prædestinatorum primus. Atque his duobus modis posset hæc secunda sententia declarari, & defendi. Mihi vero omnino necesse est ad primum dicendi modum ex parte recurrere. Nā, si Deus antè decretū de Christo præuidit gratiam Adæ labemque peccati, vtique prima gratia nō est data ipsi ex meritis Christi: nam per scientiā visionis non videtur, nisi quod sit in tempore eo modo, quo fit: Ego vero existimo, quod prima gratia collata est Adæ per Christum. Fundamentum verò huius sententiæ vnicum quidem est, sed graui, & sapiente viro ac modesto dignū, illud est, quod sacræ literæ cum de Aduentu Dei loquuntur illud semper tribuunt remedio peccati, & dicunt, quod venit saluum facere quod perierat. Et præterea hæc est sententia Augustini, in Psalm. 36. ibi, Apud Dominum gressus hominis diriguntur. Quo loco sic habet: Si tu o homo, non dimitteres Deum, non fieret pro te Deus homo. Et Leo Papa in sermone quodam dicit, quod si homo in gratia permanisset, nec creator fieret creatura, nec æternum temporale. Et idem docuit Diuus Ambrosius lib. de Dominicæ incarnationis sacramento, cap. 6. Et istæ quidem sententiæ sic habent: vtra autem vera sit, iudicet is, qui nouerit profunda Dei; ego verò propter scripturæ testimonia, & Patrum quos adduxi auctoritatem, adducor magis in secundam. Superest autem, vt quarto loco vtriusque partis fundamentis breuissimè respondeamus.

D. August.

S. Leo.

D. Ambros.

Ad fundamentum igitur, quod iecimus pro secunda sententia, communis aliorum responsio est, quod sacra scriptura, & patres loquuntur ex suppositione peccati & legis atque decreti de auferendo peccato. Et propterea dicunt, quod propter peccatores venit, & natus & passus est. Itaq; est illis sermo de aduentu in carne mortali, & passibili; qui aduentus non esset si peccatum non fuisset. Sed aduertendum est, quod aliud est hoc modo interpretari scripturæ loca assertoria, quod Christus venit peccatores sal-

uos facere, & similia, quod probabile videtur; Aliud verò est ea ratione & modo interpretari aliqua testimonia Patrum, vt illud Augustini dicentis: Si tu ò homo nõ dimitteres Deũ, nõ fieret pro te Deus homo. Hoc enim est improbable quia nullis clarioribus, & aptioribus verbis potuit exprimi ista sententia. Aliud siquidem est dicere, Christus venit peccatores saluos facere, quod esset verum, quanuis, si non esset peccatum, venisset, ob alios fines, & aliud est dicere, Deus nõ fieret homo, si homo nõ peccaret; hoc enim est manifestissimè negare primam illam sententiam. Vnde, si Deus futurus erat homo quanuis homo non peccasset, ea propositio esset absolute falsa. Quocirca, si ego non tenerè hanc Augustini sententiam aliter responderem ei, vel obijciendo alios Patres, si haberem, vel dicendo, quod non ex professo rem tractabat, vel alia simili ratione.

Veniamus autem ad primam sententiã, & eius principalia capita breuiter examine mus. Ad testimonium Apostoli ad Coloss. 1 respondeo, quod in eo loco Apostolus nunc loquitur de Christo, vt Deus est, vt quando dicit, quod in eo condita sunt vniuersa, nunc vt homo est, vt quando appeller primogenitum ex mortuis, vnumque cõmendat ex altero. Nec hoc est inconueniens, sed vsitatum in scriptura adeò, vt solat scriptura, stylo continenti, & vna eademq; periodo, & de Salomone loqui, & de Christo.

Ad secundum dico, quod Deus ad extra non agit necessario, sed liberè. Vnde nõ sequitur, si aliquid sit maius bonum, quod sit magis & prius volitum, nisi fuerit de illo decretum. Negabit autem B. Tho. & qui sequuntur hanc sententiam, fuisse decretũ de Christo in illo priori rationis. Et hæc etiam pro tertio.

Ad quartum dico, quod non est nostrum præscribere Deo media, quæ ipse adhibuisset ad manifestationem gloriæ suæ nõ existente peccato, sed potius de eis confidenter asserere, esset hominis minus modesti, & inconsiderati.

Ad postremam rationem dico, quod ex nouitiã peccati & redemptoris, futuri decre-

uit Deus, vt omnis iustitia & gloria administraretur per Christum, iuxta ea, quæ diximus cum sententiam S. Th. & nostram declararemus. Et ex his liquet solutio ad primũ argumentũ pro tertia conclusione posita in fauorẽ illius primæ sententiæ.

Ad secundũ dico non esse inconueniens quod Deus, qui non permitteret esse mala nisi ex eis eliceret bona, ex magno & vniuersali malo eliciat magnum, & vniuersale bonum.

Ad tertium dico, quod summum bonũ & vera beatitas est Deo frui, quod haberet homines si non peccassent. An verò ultra hoc Deus fieret homo, nos nescimus; & etiã, vt rùm secundum sapientiam Dei id esset conueniens, nõ existente peccato, ignoramus. Et ex his responderetur ad quartũ.

Ad quintum dico, quod quemadmodũ iuxta sententiam eorum, qui dicunt, quod Angeli non acceperunt gratiam per Christum, non est in eo ordine vnus aliquis, à quo tanquam à fonte & mēsurā cæterorũ gratia deriuetur, præter ipsum Deũ, ita esset dicendum si Adam non peccasset.

Ad postremum dico, quod Deus facit quidem illa omnia, & multa alia per Christum, sed nullum eorum, quæ in argumento numerantur facienda, decreuit per Christum nisi ex suppositione peccati. Hic si arguas, quod si Deus ob finẽ delendi peccatum decreuit, vt Verbum fieret homo, cur hoc non decreuisset ob alios potiores fines, quanuis Adam non peccasset?

Respondeo, quod quãuis illi fines essent potiores secundũ se, id est continerent aliquod maius bonum, non tamen essent potiores in petendo tale remediũ. Vidit enim sapientia Dei, quod huic malo occurrendum erat per tantũ & tale bonum, quanuis solis bonis existentibus non esset addendum hoc bonum.

Dico secundo, quod sapientiæ, & bonitatis Dei fuit ex magno malo elicere magnum bonum, vt eius bonitas mirè splenderet, si quidem, vbi abundauit iniquitas superabundauit & gratia. Itaque eo ipso, quod dare gratiam & gloriam est maius bonum, quam delere peccatum respicet magis Dei bonitas, qui venit delere

lere peccatum, alioquin non venturus.

Postremo dico ad argumentum quod hac in parte, & nos & aduersarij conuenimus. Quemadmodum enim nos ignoramus, an fuerint aliqua rationes & causæ, ob quas Deus veniret, etiam non existente peccato; putamus autem non fuisse, ita & illi egregiè fatebuntur, se id etiam ipsum ignorare, opinari verò quod tales causæ, & rationes fuerint. Quis autem hominũ nouit profunda Dei. Quanuis autem hoc pariter ignoremus, illud tamen æqualiter scimus, quod per incarnationem Verbi non solum humana natura, sed totum vniuersum eleuatum est, nam Deus Optimus Maximus non est pars vniuersi, sed extra & supra vniuersum, cum autem misericordia motus factus est homo, factus etiam est pars & ciuis vniuersi. Nec verò solum humana natura, sed naturales etiam eius defectus ignominia atque flagella, quæ suscepit Deus, illa omnia sunt eleuata, & cooperativa effecta salutis æternæ, illudque rursum eleemosynis & misericordiæ operibus additum est sublime certè & excellens vt Deo ipso exhibita verè dici possint, cum scriptũ sit: Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.

Omissi verò tertiam quorũdam sententiã asserentium ex vna parte, quod Christus est primo rerũ omnium volitus & prædestinatus, & ex alia, quod nõ veniret peccato non existente, quia prædestinatus est dependenter à peccato, vt illi remediũ afferret, & nemo sapiens vult finem, nisi per media. Dico verò me illam omisisse, quod videretur conflata ex partibus repugnantibus. Primo; quia peccatũ nõ est mediũ necessariũ nec requisitũ ad esse Christi, quantum est ex ordine rerũ, sicut media requiruntur ad finem & merita ad gloriam.

Secundo & maximè, quia nemo sapiens intendens duos fines, vnum altissimũ, & summipretij, alterũ comparatione primi multò inferiorem, desistit à primò, quãuis secundus nõ succedat: sed esse Christi in imensum excedit illũ alterũ finẽ, vt remedium afferretur nostro peccato. Ergo, si Christus est primò volitus ordine, & præsuppositione rationis, nunquã Deus ab eo

desistisset etiam nõ existente peccato: præsertim cum illa non sint cõnexa, vt liquet.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum principalius Christi incarnatio facta fuerit ad tollendum peccatum originale, quam actuale.

D hoc dicendũ est quod Christus venit ad delendũ peccatũ iuxta illud Hebr. 9. Nũc autẽ semel in cõsummatione sæculorum ad destructionẽ peccati per hostiã suã apparuit, & Rom. 6. Christus pro peccatis nostris mortuus est. Et consequenter quantum peccatũ aliquod grauius & maius fuerit, tantò principalius Christus venit ad illud delendũ. Dicitur verò vnum alio maius dupliciter; in tẽsiuè, & extensiue. Si autem peccatum originale, & actuale inter se se conferantur, & cõparentur, inueniemus quod originale quidem extensiue maius est: actuale verò grauius intensiue: & hac sola cõparatione facta præponderat ex parte actualis, ratio & causa delendi. Si vero consideremus, quod peccatũ originale ex natura & qualitate sua inficit genus humanũ, actuale vero est propriũ personę cõmittentis: secundũ hanc cõsiderationem grauius est originale peccatũ: quia malum commune peius est, quã malũ particulare: sicut è conuerso bonũ gẽtis diuinius, & eminentius est, quã bonũ vnus. Vnde recte Aristoteles dicebat, quod etiã si idem bonũ sit vni homini & ciuitati, bonum tantũ ciuitatis & gẽnis acquirere & cõseruare maius quid & perfectius ac diuinius esse videtur. Ex his autẽ effici videtur, quod absolute loquẽdo principalius venerit Christus ad tollendum peccatũ originale, quia per se est cõmune: & itã video, placuisse doctis. Sed, vt hæc quæ diximus magis clarentur, sciendum est, quod Pelagiani, vt refert Driedo de captiuitate & redemptiõne generis humani. ca. 2. negabant id, quod in hoc articulo primum asseruimus, nisi mirum venisse Deum ad liberandum hominem à peccato: eandemque sententiam tenuit Bassus quidam tempore

D. Bern. Apostolorum. Et postea Petrus Abailardus, ut refert D. Bernar. epist. 190. ad Innoc. Hæc tamen sententia est hæretica, & contra illud: Vocabis nomen eius Iesum; ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Et certum est, quod baptisimus delet peccata, & delet virtute Christi: ergo venit Christus, ut deleter peccata. Habemusque contra hanc hæresim, doctrinam illorum quatuor Conciliorum, quos D. Gregor. venerabatur, ut quatuor Evangelia. Caterum cum in hæreticorum pectore varix atque pugnantis furix versentur, alij dixerunt per oppositum, Christum ita venisse ad delenda peccata, ut re ipsa & efficaciter redimeret omnia omnium hominum peccata. Et alij dicebant quod saltem peccata fidelium essent re ipsa remittenda, immemores illius sententia: Si opera quis non habeat, nunquid fides poterit saluare eum? & illius. Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus non habet hæreditatem in regno Christi, & illius Matth. 25. **Ephes. 5.** **Matth. 25.** Ite maledicti in ignem æternum: quia esuriui, & non deditis mihi manducare, &c. Vnde August. 21. de Ciuitate. capit. 17. 18. & 19.

Sed cum re ipsa quidam non adhæreant Christo, & consequenter non assequantur remissionem peccati, quia, ut dici solet: Actus actiuorum sunt in patiente disposito, & non in his quæ vim agentis non suscipiunt: cum igitur hæc ita sint dubitari solet, an prima huius rei ratio petenda sit à Dei voluntate, qua voluit istos deserere, vel ab hominum defectu, qui Christo non adhærent. In qua difficultate, quæ grauis, & purè Theologica est, vellem certè sobriè modestèque sentire: præsertim cum viri docti longe aliter loqui videantur. Dico ergo breuiter, quod aliquem Christo Domino adhærere, reque ipsa consequi remissionem peccatorum, id certè in diuinam electionem & voluntatem, sicut in primam causam, referendum est: Quod verò mulri alij non consequantur salutem, quæ in Christo est, nec ipsi adhæreant, id non debemus referre ad Dei voluntatem, sed ad hominum defectum. Et horum quidem primum certum est, & indubitatum apud

restè sentientes. Secundum verò probor: Quia Deo non adhærere est malum: ergo quod homines Christo non adhæreant non est à Deo. Item, quia Deus neminem derelinquit, nisi ab eo derelinquatur.

Tertio Deus præcipit hominibus, ut adhæreant Christo suo, & damnat si non adhæreant: ergo, aut culpa sua non adhærer, aut sine culpa. Si sine culpa, iniuste damnat eos. Si per culpam: ergo id non est à Deo. Et quidem, si non adhærere culpa est, quomodo illius prima causa erit Deus, nec verò secunda, nec tertia: quia Deus non est causa mali? Dico igitur, quod Christus Dominus sufficienter satisfecit pro peccatis totius mundi: in his verò, qui actu ipsi iunguntur Dei, & Christi donum agnoscunt: in his verò qui ipsi non adhærent confidendo iustitiam iudicis derelinquentis, & debitum peccatoris.

Sed obijciat aliquis: Deus præuiso peccato voluit, ut Christus veniret, quod remediū afferret hominibus: in eo ergo, qui sine aliqua culpa sua præter originalem, decessit ab hac vita, quam causam inuenimus, ob quam Christo non adhæsit, nisi Dei voluntatem. Respondeo, quod causa, ob quam is discessit à vita, antequam posset adhærere Christo, fuit iusta Dei voluntas eum derelinquens, sed propter peccatum cuius Deus causa non fuit. Nec verò tenebatur Deus, nec debebat occurrere ordini nature, ne quis infans moreretur antequam ipsi posset per propriam actum adhærere: sed iuste eum derelinquit, ac priuat vita propter peccatum, per quod intrauit mors, ut ait B. Paulus.

At verò circa alias doctrinæ partes, quas in articulo posuimus, quæri solet, utrū, si solū peccatum originale, aut solum actuale esset in mundo, filius Dei veniret morti, & passioni obnoxius pro illo delendo. In hoc dico primò, quod si tantum esset peccatum originale in hominibus, credendum esset, quod Christus Dominus venisset, ut sua morte illud deleteret, probatur: Quia per peccatum originale clauditur regnum cælorum, veniret ergo Dominus illud aperire pro magnitudine amoris sui erga homines.

Dico

Dico secundo, quod si tantum esset peccatum actuale mortale, adeo tamen extensum per orbem terrarum, sicut modo est, crediderim, quod Christus veniret, ut pro hominibus moreretur; quoniam huiusmodi peccatum est maius intensione, quam originale, & est adeo extensum, ut graue & miserandum sit id considerare: ergo si veniret Deus pro solo originali expiando, veniret, & pro actuali isto delendo.

Dico tertio, quod si tantum esset vnum peccatum mortale, concionatores dicere, & prædicare solet, quod Deus veniret pro illo delendo moriturus. Ego tamen hoc non credo, etiam si essent pauca quædam peccata mortalia. Nec tamen rem dissimulo, nec fui Dei consiliarius: sed credo quod non veniret. Tum, quia fortè pauci illi homines peccatores essent reprobi, & restabant innumeri alij homines, in quibus regnaret. Tum, quia pluribus alijs modis Deus illis peccatoribus subuenire posset si veller: & si eos derelinqueret non parum id faceret ad ostendam iustitiam Dei, & bonorum gloriam amplificandam. Nec verò Dei sapientiæ & dignitati conforme esse videretur, si suam maiestatem morti subijceret, nisi pro ingenti causa.

Vltimò dico, quod si tantum essent peccata venialia, credo quod non veniret Christus mortem pro ipsis subiturus. Et hoc est certum, quia per peccata venialia non amittitur gratia Dei, nec clauditur regnum cælorum: & postquàm Christus venit mortem que passus est, finit hæc peccata esse in suis amicis, & valde familiaribus.

ARTICVLVS. V.

Utrum conueniens fuerit Deum incarnari à principio mundi.

RESPONDEO dicendū, quod cum Christus venturus esset ad delendum peccatum, non fuit conueniens, quod veniret ante peccatum, non enim datur, & affertur medicina, nisi infirmis. Vnde ipse Dominus dicebat Matth. 9. Non est opus

valentibus medico, sed male habentibus: non enim veni vocare iustos, sed peccatores. At verò nec statim post peccatum conueniens fuit Deum incarnari. Primò quidem ratione generali: quia si primò illo tempore venisset pateretur calumniam eius si desputaretur enim fabula, & fictio antiquorum: nunc verò cum post longum ordinem populi, & oraculum ac Prophetarum ipsum significantium, & expectantiū ac prædicantium venerit sit euidenter credibile. Et iccirco Apostolus Roma. 1. & 1. Corinth. 15. solet repetere Christum promissum esse, & natum, & mortuū, & etiā resurrexisse secundum scripturas.

Secunda ratio sumitur ex eo, quod cum Christus sit fons & principium gratiæ, iuxta illud: Gratia & veritas per Iesum Christum facta est, & quo aliqua sunt propinquiora suo fonti & principio, magis de ipso participant, sit, ut cum Christus venerit post longum mundi decursum & quasi in media eius ætate, & qui illum antecesserunt, & qui sequuntur abundanter de illo participant, qui quasi medius existit. Que ratio non haberet locum, si veniret in initio mundi.

Tertio propter conditionem, siue qualitatem humani peccati, quod ex superbia prouenerat: vnde eo modo erat homo liberandus, ut humilitatis recognosceret, se indigere liberatore. Vnde super illud ad Galat. 3. Ordinata per Angelos in manu mediatoris, dicit Glos. Magno Dei consilio factum est, ut post hominis occisum non illico Dei filius mitteretur: reliquit enim prius Deus hominem in libertate arbitrij in lege naturali, ut sic vires nature suæ cognosceret. Vbi cum deficeret, legem accepit, qua data inualuit morbus, non legis, sed nature vitio: ut ita cognita sua infirmitate clamaret ad medicum, & gratiæ quæreret auxilium, dicens: Sana animam meam, quia peccaui tibi.

Quarto hoc factum est, ut seruaretur debitus ordo promotionis in bonum, secundum quem proceditur ab imperfecto, ad perfectum, iuxta illud Apost. 1. Cor. 15. Non prius quod spirituale est, sed quod animale deinde quod spirituale; primus homo

de terra terrenus, secundus homo de cælo cælestis.

Quinto propter dignitatem Verbi incarnati. Nam quantò maior iudex veniebat tantò præconum series longior præcedere debebat, vt ait Gloss. super illud Gal. 4. Vbi venit plenitudo temporis. Aliasque congruentias poterit quicunq; doctus; & excogitare & inuenire. Nec verò hac in parte hæsitare debemus, quod videamus Prophetas anxie petentes rumpi cælum, & descendere Dominum, quasi conueniens esset quod venisset ante tempus præfixum: nam Prophetæ illis vocibus solum explicabant sua desideria, & necessitatem Aduentus Dei in terras, non autem, quod id fieri deberet ante tempus lege, & sapientia Dei constitutum. Sicut etiam modò homines spirituales ignorant, quo tempore venturum sit regnum Dei, dicunt tamen quotidie in spiritu; Adueniat regnum tuum: quia iustorum hominum atque sanctorum est talia petere, & desiderare, Dei autem tempora, & momenta diffinire.

Sed aduersus hæc potest opponi primū, quia Christus venit in mundum peccatores saluos facere. Sed plures salui facti fuissent, si à principio humani generis Deus incarnatus fuisset; plurimi enim ignorantes Deum in suo peccato perierunt in diuersis sæculis, & regionibus. ergo conuenientius fuisset, quod à principio humani generis Deus incarnatus fuisset. Ad hoc, quicquid sit de consequentia, nego secundam propositionem: quin potius, si ita fuisset multis antea sæculis, & regionibus, fides tanti mysterij perijisset & fabula ac somnium putaretur.

Secundo argumentor: Quia natura sumit initium à perfectis, non enim ab imperfectis, sed à perfectis incipiens natura in hæc effecta, & postrema dilabitur, vt ait Boetius: sed opera gratiæ, & naturæ hac in parte sunt conformia: ergo opus gratiæ à principio debuit esse perfectum, quod fieret per incarnationem.

Respondetur, quod certè perfectum, & tempore & natura prius est, quàm imperfectum: vnde enim imperfectum, & esse & perfectionem acciperet nisi ab alio atq;

August. tra. 4. in 104

Isai. 64.

Matth. 6. Act. 17.

1. Timot. 1.

Boetius.

perfecto? At verò in progressu, quo vnum & idem procedit ab imperfecto ad perfectum, quem ordinem vocant generationis imperfectum est prius tempore, & consequenter imperfectionem quidem naturæ humanæ, duratione, & natura præcedit æterna Dei perfectio, sed sequitur ipsam consummata perfectio eius in vnione ad Deum.

ARTICVLVS. VI.

Vtrum incarnatio differri debuerit vsque ad finem mundi.

QVICVNQVE fideles sumus rectè nouimus, quod quæ à Deo facta sunt, sapienter, & ordinatè & proprio tempore facta sunt; & cum ipse non distulerit aduentum Christi vsque ad finem mundi; consequens est, quod non debuit differri. Si quis verò aliquam eius rei congruentiam quærat, illa est, quod cum Christus venerit peccatores saluos facere, non debuit differre suum Aduentum vsque ad finem mundi, quia pauci saluarentur, præterea, cum sit causa efficiens & fons boni debuit eo tempore venire, quo multi subsequentes, & multi antecedentes participarent gratia illius, vnde incarnatio differri non debuit vsque ad finem mundi. Quauis autem secundum computationem ætatum venisse dicatur in sexta ætate, facta vero collectione, & cõputatione totius cursus, & durationis mundi, non est hominis prudentis nec edocti mysteria fidei, confidenter asserere, quo tẽpore venerit Christus: quia ea computatione facta colligetur, quo tempore mundus finiendus sit, futuraque dies iudicij: quod nullus hominũ scire potest.

Sed aduersus hæc argu. quia tempora Messie dicuntur in scriptura. Dies nouissimi iuxta illud Isai. 2. Erit in nouissimis diebus præparatus mons, &c. ergo re ipsa incarnatio Christi dilatata est vsque ad finem mundi: ergo ita fieri debuit. Respondetur, quod dies nouissimi in scriptura dicuntur

Roman. 13.

1. Tim. 2.

Isai. 2.

cuntur tempora Christi, eo quod tunc lex expirauerit, finemque habuerit legale sacerdotium, & successerit lex vltima & sacerdotium post quod non erit aliud sacerdotium. Et hoc constat ex Genes. 49. Vbi, cum Iacob dixisset ad filios; Congregamini, vt annunciem quæ ventura sunt in nouissimis diebus, subiunxit ad Iudam; Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est. Dicuntur ergo illi dies nouissimi, quia tunc venturus erat primus & nouissimus, & cui non succedet alius: non verò, quod statim futurus esset dies iudicij post eius aduentum, vt olim putabant Thessalonicenses. Et quidem post Christi aduentum mille, & quingenti, & octuaginta quatuor anni fluxerunt. Et præterea quando considero, quod lex & notitia Dei hisce temporibus delata sit ad Indos, & gentes incognitas, vehementer existimo, quod quemadmodum sol iste corporalis, atque visibilis luce sua iustrat vniuersa & circuit vtrunq; hemispheriũ; ita sol iustitiæ Christus, priusquam orbem iudicij adueniat, luce sua illuminabit orbem vtrunq; & ad omnes gẽtes atq; nationes, quæ sub cælo sunt eius notitia perueniet; quia omnes peccauerunt, & pro omnibus venit, & omnes iudicabit. Vnde si rectè consideremus in Oriente nascens, & discurrrens per meridiem tadè in Hesperias partes ac Septentrionales gratia Christi, & notitia peruenit: ab his vero partibus extremis, in nouũ aliũ orbem cœpit transmeare. Orbe autè peragrato, quãdiu postea mūdus sit duraturus, dicat ille, cui Deus reuelauerit. Nō reuelabit autem. ¶ Sed liber in hoc articulo de aduentu Christi aduersus Iudæos pauca dicere. Per negant Hebræi venisse Messiam: nos verò ex libris scripturarum, quos ipsi, vt nostri notarij seruant, euidenter probamus oppositum. Quam veritatem sic declaro. Inter Prophetas, qui locuti sunt de aduentu Messie, designando tempus huiusmodi aduentus, primus fuit Patriarcha Iacob Genes. 49. quo loco dixit hæc verba: Non auferetur sceptrum de Iuda, nec dux de femore eius donec veniat, qui mittendus est: & ipse erit expectatio gentiũ: sed sceptrũ de

Genes. 49.

Roman. 3.

Gen. 49.

Iuda à magnis tẽporibus est translātũ, nec est dux de femore eius: ergo venit Messias. Sed quidam Rabbinĩ, per eum, qui mittendus erat nolũt intelligere Messiam, sed vel Saulẽ, vel Roboam, vel Nabuchodonosorẽ, cui fuerunt gentes cõgregatæ ob imperij magnitudinem, vt habetur Hierem. 25. Nos ad hoc somniũ atq; figmẽtũ dicimus, quod post istorũ tẽpora manifestũ est fuisse Reges, & duces de tribu Iuda: ergo non intelligitur de eis ille locus. Et præterea quærimus à Rabbinis, qua fronte negent hunc locum intelligi de Messia, cum translatio Chaldaica, facta per Aquelon, quæ apud eos habet autoritatem textus, & nullus ei audet contradicere, legat: Non auferetur habens potestatem de domo Iuda, nec scriba de filijs filiorũ Israel eius vsque in sæcula, donec veniat Messias, cuius est regnũ. Sed nō immoremur: nã qui habetur docti apud ipsos, nobiscũ exponunt hũc locũ, vt Rabbi Moyse Gerundenis, & magnus apud eos Rabbi Cahadiaz in sua trallatione Arabica, quæ legitur in partibus Africæ & Rabbi Camhi in libro suo qui dicitur Sarafyn. Sed veniamus ad aliud testimoniũ. Daniel, qui fuit de vltimis prophetarũ veteris testamẽti, & de Aduentu Christi tractauit, sic habet in ca. 9. suæ prophetiæ: Septuaginta hebdomades abbreviatæ sunt super populũ tuum, & super urbẽ sanctã tuam; vt cõsummetur præuaricatio & finẽ accipiat peccatũ, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur visio & prophetia, & vngatur sanctus sanctorũ. In quo testimonio duo suppono, quia cõcessa sunt nō modo à doctoribus catholicis, sed etiã ab Antiquis Thalmudistis atq; Rabbinis. Vnũ est, quod hic est sermo de Aduentu Messie. Et aliud, quod istæ hebdomades sunt annorũ: quia in scriptura non habetur expressa mentio hebdomadũ, nisi vel dierũ vt Leuit. 23. vel annorum vt Leuit. 25. Tertium verò probò, quod etiã secundũ Thalmudistas, hoc tẽpusest transactũ multis retrò annis. Nã in libro Thalmuth, qui dicitur, Abodazara, cap. 1. habetur, quod septuaginta hebdomades Danielis incipiunt à destructione primi tẽpli, & terminatur in destructione tem-

Hierem. 25.

Moyse Gerundenis, Cahadiaz.

Rabbi Camhi.

Daniel. 9.

Alij decissio sine cõcessio.

Leuit. 23. Leuit. 25.

templi secūdi; inter quas duas destructiones fluxerunt quadringenti nonaginta anni, qui faciunt septuaginta hebdomadas annorum. Quorum annorum primi septuaginta fluxerunt durante destructione templi, quæ facta fuit per Nabuchodonosor: quadringenti verò & viginti anni fluxerunt à principio reedificationis templi secūdi, vsque ad destructionē eius per Romanos. Et idem habetur in libro Cedar Holan, id est, de ordine mundi. Constat ergo, quod secundum ea, quæ in Talmuth habentur, quæ apud Iudæos habentur velut apud nos definitiones totius ecclesiæ, multis antea sæculis finitæ sunt hebdomades Danielis. Et tertio loco id comprobo: quia omnia tempora, quæ ipsi Rabbinī antiqui assignauerunt Aduentus Domini, iam in præteritū transierunt. Et ne hac in parte lectori graui: sim & molestus, dico breuiter, quod de numero Thalmudistarum fuisse quidam, qui vocati sunt Thanai, quorum auctoritas apud Iudæos est maxima post Prophetas. Et ex his tres præcipui scilicet Rabbi Iote, & Rabbi Aaquiba, & alius qui dicebatur de domo Eliæ, assignauerunt iuxta traditiones quasdam & auctoritates tempus Messie, & illa omnia tempora ab eis assignata transierunt. Et Paulus Burgēsis, qui probe istorum libros euoluit, & secreta calluit, latè probat, quod omnia tempora assignata per Rabbi Cahadras, & Rabbi Moysen Egyptium in epist. ad Iudæos Africanos, & Rabbi Leui, & Rabbi Moysen Gerundensem, & Salomonem, & denique per omnes, qui docti habebantur, iā

Rabbi Iote.
Rabbi Aaquiba.

In scrutinio
dist. 3. p. 1.

Paul. Burg.

transierunt. Ad eò ut quidam ex maioribus eorum, videns se hac in parte vndique cōclusum dixerit in libro Cahuedrin, quod omnes termini assignati pro Aduentu Messie iā transierunt in præteritum, & quod non pendebat redemptio, nisi in ipsa pœnitentia. At verò has sententias non retuli, nisi aduersus Iudæos, qui fidem adhibent suis Magistris. Nos autem vltimo loco redeamus ad scripturam, vnde digressi sumus. Osee tertio dicitur de Iudæis: Dies multos, *Osee. 3.* expectabis me: non fornicaberis, & non eris viro: sed & ego expectabo te; quia dies multos sedebunt filij Israel sine Rege, & sine Principe. Quod non fuit in captiuitate Babylonica, in qua & reges habuerunt, & principes quantum ad honorificentiam. Et sine sacrificio, & sine altari, & sine Ephor: carēt enim templo secundum Mosaycam legem regulato, & veste sacerdotali, & sine Teraphim, quod est pertinens ad ritum idololatriæ, & ordinatum ad futura cognoscenda. Quod ideo dicitur, quia Iudæi sine Idolis sunt, & sine Deo, & nec fornicatur, nec habent virum. Vtinam ergo Deus auferat velamen de cordibus eorum, ut videant, quam aperte scriptura diuina miserum eorum statum prædixerit. Sed accidit eis quod dixerat Esaias. c. 29. Erit vobis visio omnium, sicut verba libri signati, quæ cum dederint scienti literas dicent; *Esai. 29.* Lege istum, & respondebit. Non possum, signatus est enim, quod pertinet ad eorum Rabbinos. Et sequitur pro literatis: Dabitur liber nescienti literas, diciturque lege, & respondebit, nescio literas.

QVAESTIO

QVAESTIO TERTIA, DE VNIONE EX PARTE PERSONAE ASSUMPTIS.

ARTICVLVS. I.

*Virum. Vnio Verbi incarnati sit facta
in natura.*

NET catholica fides, quod in Christo est natura diuina vera, & perfecta, & natura humana vera, & perfecta, & quod iunguntur istæ duæ naturæ in vna persona Verbi Dei, itaque vnus Christus est Deus, & homo nõ confusione naturarum, sed vnitæ personæ, nec cōuersione diuinitatis in naturam humanam, sed assumptione humanitatis in Deum. Tenetque vtraque natura in Christo sine defectu suam rationem formalem & proprietatem. Et sicut formam ferui, Dei forma non adimit, ita formam Dei ferui forma non minuit. Hæc est fides huius articuli, quod scilicet hæc vnio non est facta in natura.

D. Athan.

Eutyches.

Geles. Pa.
li. de duabus
naturis cō-
tra Eutych.

Sed sciendum est, quod tempore Martiani Imperatoris, & Leonis primi extitit quidam hæreticus nomine Eutyches, Abbas cuiusdam monasterij Constantinopolitani, qui quemadmodum Nestorius per ignorantiam distinctionis naturæ & personæ putauit, quod in Christo sicut erant duæ naturæ essent duæ personæ, ita ipse per eandem ignorantiam ex vnitæ personæ inferre volebat vnitatem naturæ. Huius autem sententia variè explicatur: conueniunt tamen omnes declarationes in eo quod in Christo esset tantum vna natura. Quidam dicunt eum tenuisse, quod in Christo ex diuina natura & humana, tertia quædam natura conflata sit, & resultauerit.

Alij, quod ante incarnationem quidem diuersæ naturæ erant diuina, & humana: per incarnationem vero humana in diuinam versa est. Alij, ex quibus est Theodoretus, maluerunt eius nobis verba scripta relinquere. Dicebat ille, Deum Verbum, nihil humanum ex Virgine sumpsisse, sed ipsum immutabiliter conuersum, & carnem factam solum per Virginem traiecisse, cruciq; affixam, & appensam esse quæ circum scribi nõ potest vnigeniti diuinitatē, eamque sepulchro mandatam resurrexisse. Et fortasse cum error sibi ipsi inconstans & varius sit, modo ille vnā rationem dicendi modo aliam sequebatur, vel ita hæc tria interpretabatur, ut in vnā sententiam conuenirent, quod fieri posset meo iudicio. Quicquid autem de hoc sit, hæc sententia secundum omnem sui interpretationem est hæretica, & destruit fundamentum religionis Christianæ. Nam, ut à tertia infantia incipiamus, si Christus nihil humanum sumpsit ex Virgine, quomodo scriptum est: Misit Deus filium suum, factum ex muliere? Et quomodo esset mater Iesu, à qua nihil accepit filius? Et, si Verbum caro factum est, quomodo immutabiliter, qua conuenientia dicere potuit hic hæreticus, quod diuinitas est crucifixæ, & appensa, & sepulta & resurrexit? Deinde, si diuinitas cruci affixa est, & sepulta & resurrexit, qua consequentia Apostolus ex resurrectione Christi nostram futuram esse cōfirmat? Nec enim sequitur, si Deus, qui Deus, resurrexit ex mortuis, quod homo etiam resurget. Ait autem Beatus Paulus: Si Christus prædicatur, quod à mortuis resurrexit, quomodo dicant quidam inter vos, quod nõ est resurrectio mortuorum? Et

Castro. lib. 4.
de Hæresib.
Hæres. 4.
Theod. li. 4.
Hæretic. facti
in sine.

Galat. 4.
Ioan. 2.
Ioan. 1.

1. Cor. 15.

Et subdit: Nunc autem Christus à mortuis resurrexit primitiæ dormientium. Primitiæ verò eandem habent naturam cum illo, cuius sunt primitiæ. Et addit: Quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Et, sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur: ergo secundum Apostolum, & Adam, per quem est mors, erat homo, & Christus per quem est resurrectio est homo; & Adam homo peccauit, & Christus, ut homo, resurrexit. Quod si ad primam huius hæresis interpretationem sermonem transferamus, sequitur ex ea, quod Christus Dominus nec sit consubstantialis Patri nec matri: nam nec pater eius nec mater conueniebant cum ipso in tertia illa natura posita ab Eutyche re. Et præterea sequitur, eadem consequentia, quod Christus nec Deus sit, nec homo: nam tertia illa natura nec esset natura Dei nec natura hominis: si quidem vnitas addita, vel detracta naturæ variat speciem. Iuxta secundam verò sententiã sequitur, quod Christus non sit homo: si quidem natura humana per Eutychem non mansit in ipso, humana, sed in diuinitatem versa est. Oro autem, & obsecro in Domino quencunq; Theologiæ tractatorem, ut quando dogma catholicum fundandum est, vel detruendus error oppositus, non nimis hæreat rationibus Physicis, aut Logicis, quoniam Gentiles visò defectu irridebunt. Neceffe verò est, ut incidat aliquis defectus, quia res fidei non possunt ratione monstrari. Apud hæreticos verò nihil efficiet omnino. Sequatur ergo vsus ac regulam conciliorum, & sanctorum Patrum: & ex scriptura atque sanctis prober intentum. Verbi gratia, si contra Eutychem agendum est, prober in primis, quomodo & sacræ literæ, & sancti Patres, & concilia omnia proclamant; quod Christus, & Deus sit & homo, & quod in Christo sunt duæ naturæ: vna quæ conuscat miraculis, altera, quæ succumbit iniurijs. Et aduersus eum hæreticum adferat concilium Chalcedonense actione. 4. & Ephesinum, ca. 3. & Leonem primū in celebri illa epistola ad Flavianum, & Synodum sextam

Conc. Chal.
Cōc. Ephes.
B. Leo.

Constantinopol. act. 11. & Symbolum Athanasij, & concilium Aurelian. 5. cap. 1. & Hispalense, secundum ca. 13. & Toletanū. 1. 5. & 11. & cap. firmiter. de Summa Trinitate, & fide catholica, aliaque similia, in quibus & veritas catholica comprobata est, & damnata hæresis Eutychetis. Si autem quis plurimum instaret in eo, quod mixtio Eutychetis non inuenitur in natura, diceret facile hæreticus, esto id vellet admittere, quod plura potest facere Deus, quam natura producere, & homines imaginari.

Sed præter ea, quæ diximus aduertendum est in hac disputatione ex D. Damasceno, lib. 3. ca. 11. quod non sicut natura diuina dicitur carni iuncta, ita dicitur passa, aut fatigata: nec è conuerso, sicut humana dicitur Deificata, ita dicitur increata, aut infinita. Et ratio est, quia duæ naturæ in Christo non vniuntur immediatè per se ipsas, sed vniuntur in persona: & ideò præter illa prædicata, quæ significant ipsam vnionem, ut quæ ab incarnatione, vel assumptione sumantur, nulla alia prædicata recipiuntur ad alterutrum, nisi prout dicuntur de persona. Et quoniam natura in rebus creatis non dicitur de persona, nisi in concreto, nec enim Petrus est humanitas, ideò solum de natura diuina in concreto, vel de persona filij dicitur prædicata, quæ sunt propria humanæ, & è cõtra de humana in concreto, quæ sunt diuinæ. Dicitur itaque propriè Deus passus, & mortuus, non autem natura diuina: & dicitur homo ille increatus & infinitus, non autem natura humana.

At verò aduersus hæc est argumētum: Nam in simbolo Athanasij dicitur, quod sicut anima rationalis, & caro vnus est homo, ita Deus & homo vnus est Christus: sed anima rationalis, & caro constituunt vnã naturam: ergo diuinitas, & humanitas in Christo constituunt vnã naturam. Ad hoc dicendum est, quod ex anima & corpore constituitur in vnoquoque nostrum duplex vnitas, naturæ, scilicet, & personæ. Naturæ quidem, in quantum anima vnitur corpori formaliter perficiens ipsum, ita ut ex duobus conficiatur vnã natura,

Syn. Const.
D. Athan.
Cōc. Aurel.
Conc. Hisp.
Con. Tolet.
c. firmiter.

D. Damasc.

D. Athanas.

tura, sicut ex actu & potentia, quæ in rebus corporeis sunt, materia & forma. Et quantum ad hoc non attenditur similitudo, quoniam natura diuina nullius corporis potest esse forma, aut pars: Vnitas verò personæ constituitur ex corpore & anima, in quantum inde est, & quasi resultat vnus aliquis subsistens in carne & anima, & quantum ad hoc attenditur similitudo Athanasij. Vnde quando dixit is Doctor: Sicut anima rationalis & caro vnus est homo, & c. accipit vnum hominem personaliter, ut modus loquendi indicat, & non pro natura.

ARTICVLVS. II.

Vtrum vnio Verbi incarnati sit facta in persona.

TEMPORE Theodosij Iunioris exiit Nestorius quidam Episcopus Constantinopolitanus; qui videns aliam esse naturam Dei, & longe aliam naturam hominis, dicebat vnionem in Christo non esse factam in natura, nec etiam in persona. Eius verò hæresis sic explicatur: Dicebat Nestorius primò, quod alia erat persona filij Dei, & alia filij hominis: Deus autem habitabat in illo homine, sicut in proprio templo. Et adferbat illud ad Colos. 1. Complacuit habitare in ipso omnem plenitudinem diuinitatis. Secundò dicebat Nestorius, quod ex hac habitatione consecuta est mutua vnio per amorem inter illum hominem, & Verbum Dei. Ex quo hæreticus tertio colligebat, quod quædam nomina, quæ propriè competunt Deo, tribuuntur illi supposito creato Christi ut esse Deum, filium Dei, & c. Vtebaturq; ad hoc hac ratione: Nam hæc nomina etiam dicuntur de illis hominibus, qui per gratiam adhærent Deo iuxta illud Psalm. Ego dixi, Dij estis, & filij excelsi omnes. Cæterum quia ille homo Christus erat Deo præ cæteris coniunctus per gratiam atque dilectus, iccirco eum fecit Deus participem amplioris honoris, & dignitatis, ita, ut coleretur cum ipso Deo,

Nestorius.

Colos. 1.

Psalm. 81.

peculiariterque Deus cum ipso sua nomina commutaret. Addebatque Nestorius consequenter, quod Virgo Maria non erat dicenda mater Dei, sed mater Christi. Hæc ille hæreticus. Atque hunc errorem alij ante Nestorium tenuerant: eum enim refert Diuus Ambrosius lib. de Dominica incarnationis sacram. c. 6. Fuit autem Ambrosius tempore Theodosij Maioris, & eum etiam tribuit S. Th. Theodoro Mōsteno, qui fuit ante Nestorium.

In hoc veritas catholica docet, quod in Christo est vna tantum persona filij Dei, quæ assumpsit naturam humanam: atque ita vnus Christus est Deus & homo, etq; facta vnio naturarum in vna persona Verbi, iuxta illud concilij Ephesini in epistola ad Nestorium: Non in duas personas partitum, aut diuisum, sed vnum & eundem filium vnigenitum Deum Verbum Dominum nostrum Iesum Christum confitemur. Atque hanc fidem docuit Synodus ipsa Ephesina decem & sex canonibus, Chalcedonensis actione. 5. Constantinopolitana secunda, actio. 4. can. 3. D. Athanasius in Symbolo. Et eam hæresim euerunt omnia illa scripturæ testimonia, quæ probant Christum esse Deum verum. Nec verò secundum eam potuit verè dicere Dominus: Antequam Abrahæ fieret ego sum, & ego & Pater vnus sumus. Nec potuit dicere Baptista: Qui post me venit ante me factus, siue genitus est. Nec potuit dicere Paulus: Decebat eum, per quem omnia, & propter quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, authorem salutis eorum per passionem consummari. Nec potuit dicere Iudas in sua canonica: Iesus populum suum de Aegypto saluans. Fideque catholicam explico aduersus Nestorium hac ratione: Rogo aduersarium, an credat, quod Verbum factus sit homo, carnemque sumpserit, aut neger. Si negat, contradicit Apostolo dicenti: Verbum caro factum est. Si fateatur, fateatur ergo necesse est, quod in Christo eadem est persona filij Dei, & hominis. Nam si est alia persona sub humanitate, quomodo dicitur Verbum sumpsisse humanitatem, & caro factum, esseque homo, quam secundum hæreticos

D. Ambros.

B. Tho. q. de vnione Verbi incarnati art. 1.

Cōc. Ephes.

Cōc. Chalcedonensis
B. Athanas.

Ioan. 8.
Ioan. 10.
Ioan. 1.

Hæbr. 2.

Iud. c. 11.

Ioan. 1.

reticos nec assumpsit, nec Verbum caro factum est, nec fuit homo, sed fecit quædam hominem sibi gratum amoreque coniunctum? Et certè evidens est, quod nisi albū & frigidum in idem suppositum coinciderent, nunquam album frigidum esse diceretur. Nec verò vnquam aliquæ naturæ de se inuicem in concreto prædicantur, nisi conueriāt supposito, Ob quam rationem natura humana, quæ est in Petro, prædicari non potest de ea, quæ est in Paulo: igitur si quidem verisimilè dicimus, quod filius Dei est homo, vna & eadem persona est subsistens in vtraque natura. Ex quo sequitur, quod suppositum & natura aliquo modo differunt in rebus creatis, maximè corporeis. Quod constat: nam fides catholica prædicat filium Dei assumpsisse naturam humanam, & negat assumpsisse suppositum siue personam: ergo aliqua est inter hæc differentia, quæ verò ratio differentia sit, infra tractabimus.

Sed quoniam dicimus vnionem hanc esse factam in persona aduertendum est, quod omne, quod inest alicui personæ, siue pertineat ad naturam, siue secus, vnitur ei in persona. Loquimur autem de inesse propriè dicto, & vt distinguitur contra extrinsecus adiacere, sicut vestis, locus, & tēpus adiacere dicuntur. Ex quo fit, vt tria propriè dicantur vniri in persona, quia propriè sunt in illa. Primum essentia ipsa, vt humanitas. Secundum partes, siue essentiales, vt forma & materia, siue integrales vt manus, & reliqua membra. Tertium accidentia in hærentia supposito, vt quantitas, & albedo. Non tamen eodem modo hæc dicuntur vnita in persona: nam accidentia ita insunt, vt non pertineant ad integritatem personæ: & iccirco solum dicuntur vniri in persona. Partes verò, atque natura, quia pertinent ad integritatem suppositi, integratur enim Petrus ex suis mēbris & ad constitutionem eius in esse specifico iccirco hæc non solum in persona, sed etiā secundum personam vniri dicuntur.

Secundo loco, quoniam essentia in diuinis, siue natura, est idem cum persona, & dicimus quod vnio est facta in persona, non in natura, hoc est, declarandum quantum

in nobis fuerit. Et dicendum, quod quia natura diuina habet rationem naturæ, & persona diuina habet rationem subsistentis in natura, quam differentiam manifestat diuersus modus significandi, & quia sibi vnire atque assumere est subsistentis in natura, suppositum enim est, cui vnitur natura, & cui vnuntur quæcunque alia suscipiuntur ab ipso: iccirco dicimus, quod vnio facta est in persona, & non in natura. Et quidem, vt aliqua natura dicatur addi personæ, sufficit vt persona subsistat in ea. Addi verò aut vniri naturæ nihil dicitur, nisi id spectaret ad naturam; ex quo addito certè solueretur species talis naturæ: sicut ex additione vnitaris soluitur præexistens numerus, quia ex binario fit ternarius. Atque vt hæc melius intelligatur, videor mihi verè hac in parte ita uere posse hanc regulam, quod quannis aliqua duo extrema sola ratione differant, quando tamen prædicatum dicitur de vno extremo ea ratione, qua distinguitur ab altero, si tale prædicatum dicatur de illo altero extremo, efficietur falsa propositio, Verbi gratia, bonum & verum differunt sola ratione, & nihilominus bonum est ratio mouendi voluntatem, atque ea ratio tribui non potest vero. Simileque exemplū afferri potest ex materia de Trinitate. Quia enim hoc prædicatum generans conuenit Patri, vt ab essentia distinguitur; iccirco si prædicatum illud essentiaë tribuatur, & dicamus, quod essentia generat, falsa erit propositio, quannis pater sit essentia. Quia igitur assumere naturam, vnitamque habere, conuenit personæ reique subsistenti, vt distinguitur, contra naturam; iccirco vnionem hanc catholice dicimus factam esse in persona, non autem in natura, quannis persona in diuinis sit natura Dei.

Sed aduertit quidam quod ea, quæ distinguuntur sola ratione possunt verè ad inuicem prædicari, quia ea distinctio non sufficit falsam efficere similem propositionem. Secus autem est quando eis accommodantur alia prædicata, quæ important & requirunt eam distinctionem. Hæc verò regula quoad primam sui partem est falsa; quia essentia & generare in diuinis distinguuntur

tur sola ratione: & tamen hæc est damnata, Essentia generat. Quin potius verum, & bonum & formale obiectum voluntatis distinguuntur sola ratione, & tamen verum non est formale obiectum voluntatis.

Caiet.

Vltimo loco de indiuiduo Deitatis inuenio, vt nonnulli scholastici dicunt, à Caietano, breuiter agendum est. Et Caietanus quidem partim defendendus, partim improbandus est. Improbandus in eo, quod putat San. Thom. cum dicit vnionem factam esse in persona, accipere personam pro indiuiduo naturæ, siue illud sit communicabile, siue incommunicabile: quod liquet esse falsum intuenti literam. Et quam etiam grauitur Caietanus hunc Deum appellauerit semipersonam, dicere, & referre nolo. Nam quannis barbara nonnunquam permittenda sint scholasticis, vt se explicant, tamen incauta, & indigna permittenda non sunt. Nec verò sensum improbo Caietani, sed terminum indignum Dei maiestate. Quis enim ferat appellari Deum semipersonam?

Cæterum, quod attinet ad ipsam huius disputationis substantiam, & principalem positionem de indiuiduo Deitatis, ego fateor ignorare me cur Caietani sententia aliquos scholasticos offenderit, quæ ratione ipsi eius aduersarij effugere possint, quin cum illo conueniant, nisi, quod sunt aliqui, qui verba potius, quam rei intelligentiam considerant. Rogo igitur istos, an sit primum fidei principium, quod in diuinis sunt tres personæ, & vnus Deus? Quod vbi concesserint, rogo iterum, an vnus ille Deus, & princeps, qui omnem hunc mundum regit, sit vnus numero, vel specie. Si vnus numero, nam nobis vnus est Deus; explica, oro, mihi hanc vnitatem numeralem in ratione Dei. Dices, hic Deus. Tunc sic: Deus is, quem signas & colis, est ne Pater, & Filius, & Spiritus sanctus? Vtique non negabis. Illud igitur est indiuiduum Deitatis subsistens in natura diuina, communeque Patri, & Filio, & Spiritui sancto. Et non modo hæc doctrina, quoad rei intelli-

gentiam est vera, sed nec terminus ipse modusve loquendi est nouus nec inusitatus. Nam inuenietur apud Scotum in. 1. d. 26. dis. 4. quæst. 2. & Durandus etiam in. 1. d. 26. quæst. 1. mentionem facit de supposito Deitatis, & non improbat illud nisi acceptum strictè & propriè. Et S. Thom. 1. part. q. 3. ar. 3. dicit, quod abstractis personalitatibus natura diuina posset assumere humanam, & quod esset subsistens & persona non respectiua, sed absoluta. Et 1. p. q. 39. art. 4. dicit, quod hoc nomen, Deus, nonnunquam accipitur pro ipsa natura diuina, nimirum subsistente, & in concreto, vt cum dicimus, Soli Deo honor & gloria. Et apud rerum intelligentes non sunt hac in parte testes necessarii: nam certum est quod in diuinis cuiuslibet abstracto correspondet suum concretum, & quod ibi est hæc Deitas communis Patri, & Filio & Spiritui sancto: ergo est hic Deus communis Patri & Filio, & Spiritui sancto. Et absque dubio, si Deus est communis personis, & Deus est vnus: ergo hic ipse Deus vnus est communis personis. Nec ex positione huius indiuidui Deitatis magis inducitur quaternitas, quæ ex positione Dei vnus in tribus hypostasibus. Finem igitur imponam defensionem huius sententia, quia negari non potest, nisi ex defectu intellectus.

Sed aduersus hæc vnā tantum rationem obijciam. Illa est, quod persona Verbi Dei assumpsit naturam humanam: sed natura humana est per se subsistens: ergo est persona: ergo Verbum assumpsit personam: ergo non est facta vnio in persona, si quidem non est ibi vna, sed duæ personæ. Respondeatur, quod ibi est vna tantum persona. Pro quo sciendū, quod aliud est aliquid esse per se subsistens, siue substantiale, id est, non esse in subiecto nec esse accidens: hoc enim conuenit & supposito & naturæ substantiali, & partibus eius. Aliud verò est aliquid esse per se subsistens, sicut vltimū terminū, & cōplementū substantia, habes perfectam rationem totius: hoc enim est proprium soli supposito, siue personæ in natura rationali, & hoc modo non erat per se subsistens natura humana Christi: nec enim humanitas est suppositum siue persona.

D

Articu-

Scotus.
Durandus.

B. Tho.

T. Timar.

ARTICVLVS. III.

Vtrum vnio Verbi incarnati facta sit in supposito, vel hypostasi.

ADVERTENDVM est, hoc loco, quod ratio mouendi, quæstionem hanc, non est in re, sed in exultimatione hominum. Quoniam re ipsa idem est dicere, quod est facta vnio in persona & in hypostasi, vel supposito: persona enim est hypostasis, vel suppositum rationalis naturæ. Sed quorundam error propriam vocem ignorantium, & distinguendum inter hypostasim & personam Christi, necessitatem induxit huius disputationis.

Secundo aduertendum est, quod nomen hypostasis, communi & frequenti vsu, accipitur pro supposito rationalis naturæ, siue pro persona. Interdum verò etiam significat essentiam. Et quod communi & frequenti vsu accipitur pro persona, probare non est necessitas quia quotiescunque concilia antiqua de vna persona Christi verba faciunt Græcè appellant vniam hypostasim. Quod verò interdum vsurperetur pro essentia, constat ex illo Hebr. 1. Qui cum sit splendor gloriæ, & figura paternæ substantiæ. Quo loco Græcè legitur character hypostaseos. Similitudo autem & æqualitas in diuinis secundum essentiam attenditur. Atque hinc est, quod Græci Arriani callidè atque pestiferè solebant affirmare, quod in diuinis sunt tres hypostases intelligentes per hypostases, non personam, sed naturam, & essentiam; qua fraudè plurimos induxerunt in errorem.

Tertio verò loco declaro, quam sint decepti, qui affirmabatur esse factam vnionem in persona, & non in hypostasi. Nam, ut ait D. Tho. in hoc articulo persona super hypostasim non addit, nisi determinatam naturam, scilicet, rationalem. Secundum quod Boetius dicit in lib. de duabus naturis: persona est rationalis naturæ indiuidua substantia. Et ideo idem est attribuere propriam hypostasim in Christo, & propriam perso-

Hebr. 1.

B. Thom.

Boetius.

nam. Quod intelligentes sancti patres vtrunque in concilio quinto generali, id est, Constantinopolitano secundo damnauerunt dicentes: Si quis introducere conetur in mysterio Christi duas hypostases, seu duas personas, anathema sit. Nec enim adiectionem personæ, vel hypostasis suscepit sancta Trinitas, incarnato vno de sancta Trinitate, Deo Verbo secundo. Quia tantum hypostasis est, cui tribuitur operationes, & proprietates naturæ, & ea etiam, quæ ad naturam rationem pertinent in concreto. Dicitur enim, quod hic homo ratiocinatur, & est ratiabilis, & est animal rationale. Et hac ratione hic homo dicitur esse suppositum, quia scilicet, supponitur his, quæ ad hominem pertinent, eorum prædicationem recipiens. Si ergo sit alia hypostasis in Christo præter hypostasim Verbi, sequitur quod de aliquo alio quam de Verbo verificentur ea, quæ sunt hominis, ut esse natum de Virgine, passum, crucifixum, & sepultum. Et hoc etiam damnatum est in prima Synodo Ephesina sub his Verbis: Si quis personis duabus vel subsistentijs, ea, quæ sunt in Evangelicis, & Apostolicis scripturis, partitur voces, aut de Christo à sanctis dictas, aut ab ipso de se, & quasdam quidem velut homini, præter illud ex Deo Verbum specialiter intellecto applicat, quasdam verò velut Deo decibiles soli ex Deo Patre Verbo, anathema sit.

Tertio quia si detur, quod persona aliquid addat super hypostasim, in quo posset vnio fieri, hoc nihil aliud est, quam proprietas ad dignitatem pertinens, secundum quod à quibusdam dicitur quod persona est hypostasis proprietate distincta ad dignitatem pertinente. Si ergo facta sit vnio in persona, & non in hypostasi, sequitur, quod non est facta vnio, nisi secundum dignitatem, & proprietatem, quæ re vera nec hypostasis est nec persona. Et hoc est damnatum à Cyrillo approbante Synodo Ephesina, sub his verbis: Si quis in vno Christo diuidit subsistentias post adunationem, sola copulans eas coniunctione, quæ secundum dignitatem quandam, vel auctori-

Conc. Cõst.

Cõc. Ephes.

D. Cyrillus
Cõc. Ephes.

duarum personarum diuina & humana. Ad hoc nego consequentiam, quia eadem persona Verbi, ut habens Deitatem est Deus & persona diuina: & illa eadem, ut sustinens humanitatem est homo, & persona humana.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum persona vel hypostasis Christi post incarnationem sit composita.

HÆC res est difficilis intellectu. Ut verò clarius possit videri, faciam quatuor. Titulum in primis explicabo quæstionis opinionemque referam scholasticorum. Secundo veritatem statuam ex patribus. Tertio illam scholastico modo & ratione declarabo. Quarto respondebo argumentis.

Pro primo sciendum est, quod persona Christi considerata præcisè qua Verbum Dei, vel qua Deus, non est composita, sed simplicissima: nec de hoc est quæstio. Itè si consideretur Christus, ut homo, certum est, quod est compositus ex carne humana, & anima rationali: nec de hoc est quæstio. Sed quærimus vtrum, si quidem post incarnationem persona Verbi subsistit in natura humana, & in natura diuina, efficiat ea naturarum copulatio in vna persona Verbi Dei, ut ea persona in quantum subsistens in eis naturis composita dici debeat. In hac ergo quæstione Alexand. Halensis. 3. part. quæst. 6. membr. 2. articulo. 1. Albertus, B. Tho. B. Bonaventura, Scotus, Durand. Gabr. Dionysius, in 3. distinctione. 6. Marfilus, ibi, quæst. 6. art. 3. dub. 5. non volunt admittere, quod persona Christi post incarnationem sit composita. Existimant autem plures ex eis, quod quauis composita cum alio, id est, cum humanitate dici possit, ea tamen non est proprie compositio, sed ea, quæ est ex alijs, quam in persona Christi non admittunt. Nec verò desuere Theologi, qui ordine conuerso admittunt in persona Christi compositionem ex alijs, illam vero quæ est cum alijs reiiciant. Et hæc de primo.

Secundo loco veritatem statuo hac propositione:

thoritatem est, vel secundum potentiam, & non magis concursus secundum adunationem naturalem, anathema sit. Sic ergo patet esse hæresim ab ecclesia damnatam dicere, quod in Christo sunt duæ hypostases, vel duo supposita, siue quod vnio sit facta in hypostasi, vel supposito. Hæc tenus Beat. Thom. catholicè & doctè, & grauius.

B. Thom.

D. August.
B. Leo.

Nazian.

Magister.

Sed aduersus hæc obijcitur primò, quia apud patres inuenitur hic modus loquendi: Vnus Dei filius est aliud propter Verbum, & aliud propter hominem, & quod in eo vnum conuolat miraculis aliud succumbit iniurijs: ergo est ibi vnum & aliud suppositum. Respondetur quod id dicunt patres propter diuersas naturas, quæ in Christo sunt, non propter diuersa supposita. Vnde doctissime Grego. Theologus in epist. ad Dydimum scripsit hæc verba: Aliud & aliud sunt ea, ex quibus Saluator est, non autem alius, & alius. Dico verò aliud & aliud è contrario, quam in Trinitate; ibi enim alius, & alius dicimus ut non subsistentias confundamus, non autem aliud & aliud.

Secundo argumentor: Quia hypostasis est substantia particularis: sed anima Christi, & corpus & natura ex eis composita est substantia particularis: ergo est hypostasis: ergo in Christo est alia hypostasis ab hypostasi filij Dei. Respondetur quod quauis Magister in 3. dist. 5. capit. vltimo, dicat, animam separatam esse hypostasim illud tamen non est verum: quia licet anima per se existat, tamen de ratione hypostasis, vel personæ, est quod sit vltimè complementum naturæ completæ, & substantialis, & illa animæ per se existentia non est terminus naturæ completæ. Et similiter corpus & humana natura in Christo, quauis sint substantiæ quædam particulares, quia tamen veniunt in vnionem cuiusdam completi, scilicet Christi, ideo non possunt dici hypostasis, vel suppositum, sed subsistens illud atque perfectum, ad quod complendum concurrunt illud verè dicitur, & est suppositum.

Tertio argumentor: Christus est homo: ergo est persona humana: ergo in eo sunt

Ale. Halens.

Albertus.
B. Thom.
D. Bonavent.
Scotus.
Durand.
Gabr.
Dionys.
Marf.

D 2 propositione:

positione: Christus est non solum in duabus, sed ex duabus naturis subsistens atque compositus. Hæc fuit doctrina Ecclesiæ vniuersæ tempore Concilij Ephesini, in quo damnatus est Nestorius, & in quinta & sexta Synodo generali, id est, Constantinopolitano secundo, & tertio sæpè repetitur Christum esse compositum ex duabus naturis, & esse subsistentiam siue personam compositam. Idemque habetur in concilio Chalcedonensi, & in Lateranensi, sub Martino primo, canone. 6. & can. 8. Dicitur quod Christus est non solum in duabus, sed etiam ex duabus naturis subsistens, atque compositus. Patres etiam ita asseruerunt Diuus Dionysius de diuinis nominibus, cap. 2. Augustinus, Leo, Damasc. Nazianz. & alij. Et certè magni momenti fuit apud patres & valde necessarium asserere vnum Christum subsistere in duabus, & ex duabus naturis contra Eutychem, qui ponebat vnam naturam, & contra Nestorium, qui diuidebat personam.

Vnde in ordinatione Episcoporum ab ordinando quærit Ecclesia: Credis Christum in duabus, & ex duabus naturis subsistere? Et responderet ille: Credo. Et hæc pro secundo.

Vt verò tertio loco veritatem comprobem, & declarem scholastico modo, sciendum est in primis, quod quando duæ res vniuntur, vnaquæq; illarum dicitur componi cum altera: & id quod ex vtraq; resultat dicitur componi ex illis. Verbi gratia, quando albedo iungitur corpori, tunc & corpus cum albedine, & albedo cum corpore componi dicitur, & præterea album quod resultat dicitur componi ex illis. Vnde duplex compositio ponitur à Theologis. Vna quæ dicitur compositio cum alio; vt ea, quæ est corporis cum albedine. Altera, quæ appellatur ex alijs; vt quæ album ex corpore, & albedine constituitur.

Secundo loco sciendum est, quod compositio ex alijs non vno modo inuenitur, sed quocunq; modo vnum aliquid conficitur, & resultat ex pluribus manentibus in ipso, componi dicitur ex eis. Verbi

gratia. Euidens est quod humanitas componitur atque conficitur ex corpore, & anima rationali, & quod quæcunq; alia natura constat ex suis partibus, non tamen hæc sola compositio ex alijs admittenda est. Nam dicere communiter solemus, quod mixtum componitur ex elementis, quanuis elementa in eo non maneat, nisi secundum qualitates iuxta probabiliorum sententiam. Et dicimus quod Petrus constat ex corpore & anima, quanuis suppositum Petri intelligatur esse distinctum à corpore & anima: ita tamen ex eis resultat atque conficitur, vt sine illis nec esse, nec subsistere, nec intelligi possit. Itaque corpus & anima aliter se habent ad naturam humanam, aliter ad suppositum. Natura enim humana quantumuis sumatur præcisè, claudit formaliter corpus, & animam, seu potius est corpus & anima, simul sumpta & composita: suppositum verò humanum distinguitur realiter à corpore & anima, estque subsistens in eis. Conueniunt tamen in hoc, quod nec humanitas nec suppositum humanum esse possunt aut confici & resultare, nisi ex corpore & anima, quanuis aliter, & aliter.

His statutis probatur in primis, quod persona Christi sit composita compositio ne cum alijs: nam & Verbum suscepit humanitatem, & humanitas suscepta est à Verbo: sunt ergo illa duo vnita atque composita. Quod verò sit etiam composita ex alijs, probatur: Quia Christus non modo est Deus, sed etiam homo vniocè nobiscum, vt docet fides: sed Petrus verè est, & dicitur compositus, & constans ex corpore, & anima: ergo & Christus. Et præterea Petrus dicitur, in, & ex humanitate subsistens, atque compositus, quia est suppositum habens humanitatem: sed Christus est suppositum habens humanitatem & diuinitatem: ergo vt sic est compositus, & subsistens in eis, & ex eis. Certè hæc etià intra limites philosophiæ negari non possunt, nisi à quibusdā, qui nõ penetrarunt compositionem ex alijs, nisi eam, qua corpus componitur ex materia & forma debet et tamen nõ in omnibus desiderare & requirere idem

Magister.
S. Thom.

idem compositionis genus. Vnde & Magister in. 3. dist. 6. & 7. & D. Tho. in hoc articulo concedunt, & defendunt hanc veritatem. Nõ tamè existimer aliquis, quod quando concilia atque Doctores asserunt, Christum esse compositum ex duabus naturis, volunt affirmare, quod inter personam Christi, & diuinitatem eius sit aliqua compositio aut differentia, nisi secundum rationem. Et hæc de tertio quod proposui.

Sed vt impleam, quæ quarto loco agenda promisi aduersus ea, quæ dicta sunt argument. primo: Christus non subsistit per humanitatem aut ex illa: ergo non est compositus atque subsistens ex duabus naturis. Respondeo, quod Christus, vt Deus non dependet ab humanitate: vnde ante quam assumeret eam erat subsistens Deus: at verò Christus vt persona humana nec esse nec intelligi potest, nisi vt sic subsistat per humanitatem, & ex humanitate, hoc enim est esse personam humanam. Et quidem Christus sicut per diuinitatem est Deus ita per humanitatem homo.

Secundo argumentor. Quia, vt nonnulli dicunt ex scholasticis, quos citauimus, in omni compositione ex alijs necesse est, vt illa habeant naturalem inclinationem ad constituendum vnum: hæc verò naturalis inclinatio non erat in humanitate respectu diuinæ personæ: ergo, &c. Ad hoc nego maiorem: quia sufficit ad eam compositionem inclinatio obedientialis.

Tertio argumentor. Quia omnis compositio claudit imperfectionem: ergo non est tribuenda personæ Christi. Ad hoc dico, quod quanuis ratio aliqua in rebus creatis claudit imperfectionem, ea tamen omnis imperfectio remouetur quando illa ratio transfertur ad diuina, licet ratio maneat verè & propriè accepta. Verbi gratia. Generatio in creatis claudit imperfectionem, in diuinis autem non claudit, & tamen est ibi verè & propriè generatio. Atque vt in hoc ipso mysterio exemplum adhibeamus; Vnio in rebus creatis maximè substantialis claudit imperfe-

ctionem in vtroque extremo, vnio autem Verbi cum humana natura non claudit imperfectionem, & tamen est vnio. Parique ratione dico in proposito, quod persona Verbi post incarnationem sine aliqua sui imperfectione est composita: sed quoniam hæc res est difficilis, insto in hunc modum. ¶ Compositum in vniuersum dependet à componentibus: ergo claudit imperfectionem. Respondetur, quod quando aliquid componitur ex alijs, tanquam ex partibus, dependet quidem ab eis: poterit tamen fieri, vt aliquid componatur ex alijs quæ non sunt partes nec dant esse actuale, sed accipiunt. Et applicando ad propositum, dico quod persona Christi potest conferri, & cum humanitate, & cum diuinitate. Si cum diuinitate conferatur, non est inter ea compositio, aut dependentia propriè dicta, vt constat. Si verò comparatur cum humanitate, etiam est certum, quod persona Christi non dependet ab ea in esse personæ simpliciter. Et si loquamur in esse personæ humanæ, dico, quod etiam vt sic ea persona non dependet ab humanitate, sed potius humana natura dependet ab ea persona vt à sustentante, terminante, & perficiente. Sed arguis: Persona humana in suo intellectu claudit humanitatem, vel ordinem ad humanitatem, est enim persona humana hypostasis habens humanitatem: ergo humanitas vel habet se vt forma, vel vt materia, vel vtroque modo respectu personæ humanæ: ergo persona humana dependet ab ipsa in genere causæ formalis, vel materialis.

Respondetur euincere argumentum euidenter, quod inter personam humanam, & humanitatem est aliquis ordo intrinsecus, & formalis; ille tamen ordo non consistit in eo, quod ea persona, de qua nobis sermo, suscipiat esse ab humanitate, sed in eo quod nequit formaliter intelligi sine humanitate. Loquor autem de esse actuale, & perfectiuo. Quam rem exemplo declaro: Deus, vt actualis artifex, & conditor rerum, non potest intelligi sine rebus;

non tamen is ordo efficit, ut Deus dependeat à rebus, sed quod res dependeat à Deo.

Quarto argumentor: Quia semper compositum est melius quolibet componenti: ergo persona Christi non potest esse composita ex humanitate, & diuinitate. Respondetur: Nego antecedens, & probo esse falsum. Nam, si iste mundus, & princeps ille Deus, qui regit illum, considerentur, ut vnum atque compositum ordine quodam, certum est, quod mundus, & eius dux non est melior solo Principe ac duce. Afferrique posset exemplum in sacramento, & re sacramenti.

Quinto argumentor: Quia Deus non venit in aliorum compositionem: ergo, &c. Respondetur, quod non venit Deus in aliorum compositionem, ut pars, sed per hoc, quod alia iunguntur ipsi & continentur ab eo.

Sexto argumentor: Quia si persona Christi est composita: ergo Deus est compositus. Respondetur, quod hac in parte non est difficultas, nisi de modo loquendi. Scimus enim quod Deus secundum se est simplicissimus, & scimus quod Deus factus est homo, & in quantum homo est compositus. Dicere verò posset quis, quod quando dicimus, Deus est mortuus, omnes intelligimus, quod non est mortuus, nisi ut homo: quando verò audimus, Deus est compositus, videtur significari, quod qua Deus sit compositus: & ideò neganda est ea propositio. Quia si consulamus aures modumque communem concipiendi, videtur nomen, compositus, applicare suum significatum supra Deum. Si autem oppositum quis asseruerit, ego non abnuam.

Septimo argumentor. Quia constare ex his, quæ possunt non esse est imperfectio: sed persona Christi constat, & subsistit ex humanitate: ergo claudit imperfectio. In hoc attente considerandum est, quod aliud est loqui de personalitate ipsa Christi, etiam ut humana, & aliud loqui de Christo, in quantum est homo. Nam, si sermo sit de Christo, in quantum est homo, sic claudit formaliter hu-

manitatem, & dependet ab ea tanquam à propria forma, & multa dicit humanitas, quæ dicunt imperfectioem negatiuè: natura enim hominis & minor est Deo, & minor etiam omnibus angelis. Persona verò Christi dicit suppositum, ut distinctum realiter à natura humana. Et de ea persona loquendo dico, quod constare ex his quæ possunt non esse, ita ut ab eis esse reciperet, est imperfectio. Dicit verò, constare ex eis, eo quod illis esse der, & perfectioem, hoc non est imperfectio. Et Verbum, assumens humanitatem non recipit esse, sed confert.

Ultimo argumentor: Quia compositum est suæ partes: sed persona Christi est composita: ergo est suæ partes, ergo Christus est diuinitas, & humanitas. Hac in parte Theologos admonitos esse vellem modestiæ, atque ut semper in allèrendo vitare curent temeritatem, quæ certè à sapientia disidet plurimum. Hæc dixi, quoniam nonnulli eo se solent precipitare inconsideratus, & confidentius, quo pauciora vident. Et quidem in proposito non desunt qui grauitè Gregorium carpant, quod in primo, distinctio-
Gregor.
ne. 28. quæstione. 2. contenderit Christum dici posse duas naturas, cum Concilium
Cœc. Const.
Constantiense, sessione. 15. errore. 4. contra Ioannem Hus, eam propositionem reijciat. Cæterum Gregorium defendere
D. August.
posset in primis Diuus Augustinus dicēs in Enchiridio. quod diuina substantia, & humana vtraque est vnus filius Dei. Et idem
B. Leo.
Diuus Augustinus, tractat. 78. in Ioannem & Leo Papam, epistol. 9. contra Eutychem non dissimili vtuntur loquendi modo.
Conci. Cœst.
Et quidam adferunt sextam Synodum generalem affirmantem quod persona Christi sit duæ naturæ, quanuis ego non inciderim in eum locum. In similibus
D. Greg.
ergo propositionibus diligenter videntur antecedentia, & consequentia, & quæ sit ratio dictorum, & intentio loquentium, & loquendi modus, qui certè apud auctores diuersos diuersus est, & iuxta hæc omnia est iudicandum. Obseruandum igitur est in primis, quod
con-
viri graues sæpè abstracta accipiunt pro-

concretis, & è contra. Quod ita est certum, ut non sit necesse probare. Er in proposito nostro, si consulas aliquos patres videbis, quod loquentes contra Eutychem, atque Nestorium, quorum hic vnitatem persone, ille verò diuersitatem naturarum & pluralitatem negabat, dicere non dubitarunt aduersus eos, quod Christus erat duæ naturæ, hoc est vnus Christus erat verus Deus, & verus homo: quæ sunt duæ naturæ in concreto significatæ, non aliter atque dicere solent Philosophi quod natura agit propter finem, id est, agètia naturalia agunt propter finem. Vel est sensus, quod vnus Christus est duæ naturæ, id est, subsistit, in, & ex duabus naturis. Ioannes verò Hus, quoniam peruerso aliquo sensu, propositionem illam prædicabat, Christus est diuinitas, & humanitas, damnatus est cum propositione sua. Quo vero sensu illam explicauerit, ego ex concilio colligere non potui. Ut autem tenuitas, & paruitas ingenij mei dicat hac in parte, quod sentit, mihi videtur, quod Augustinus, & alij sancti retenta substantia catholicæ veritatis, parum curauerunt de logica formalitate, cuius exacta ratio non permittit, ut abstracta dicantur de suis concretis; nec enim dicimus, quod homo est humanitas, præsertim cum persona Christi non modo non sit humanitas, formaliter loquendo, sed etiam realiter ab illa distinguatur. Illi verò patres, quo se magis explicarent, contra hæreticos, maluerunt dicere: Vnus Christus est duæ naturæ, quam dicere: Vnus Christus subsistit ex duabus naturis. At verò cum labente tempore grauitas illa doctorum, & eloquentia cessauerit, & loco eius successerit proprietas logica, & formalis ratio loquendi, meritò Concilium Constantiense reiecit eam propositionem, Christus est diuinitas, & humanitas, spectans eam rationem formalem loquendi, qua humanitas in abstracto dici non potest de persona Christi. ¶ Dubitari solet hoc loco, vtrum absolute, & sine specificatione Christus dici possit ac debeat compositus. Respondetur, quod quicquid nonnulli dicant, ita dicendus est, quo-

niam ita loquuntur concilia, ut dictum est. Et Petrus Diaconus libr. de incarnatione Verbi, cap. 4. dicit, quod Christus est compositus adunatione duarum naturarum. Nec verò dubium est, quin apud rerum intelligentes nomine Christi intelligatur subsistens, atque compositus, in, & ex duabus naturis, verusque Deus & homo cui est gloria in sæcula.

ARTICVLVS. V.

Verum facta sit aliqua vnio anime, & corporis in Christo.

RESPONDEO, fuisse quosdam, qui licet faterentur, animam & corpus esse assumpta à Verbo, negabant tamen esse vnita inter se se. Quem errorem damnauit ecclesia multis in locis. Ex quibus afferre sufficiat sextam Synodum generalem actione. 11. in epistola Sophronij, & Concilium Ephelinum primo, actione. 13. vbi dicitur quod Verbum diuinum carnem animatam animam rationali sibi copulauit. Et infra. Sancti Patres, ait concilium, non dubitauerunt Sanctam Virginem dicere Theotocon, id est, Deum parientem: non, quia Verbi natura Deitalque in sancta Virgine sumptis exordia, sed quia ex ea natum sit sacrum illud corpus animatum animam rationali. Et certè ratione efficacissima conuincitur hæc hæresis, sumpta vna præmissa de fide, & altera euidenti lumine rationis. Nam si fide tenemus Christum esse hominem: sed, si anima non informaret corpus non esset homo: ergo ipsum informat, secundum fidem.

Sed aduersus hæc argument. 1. quia in nobis ex vnione animæ, & corporis causatur persona, vel hypostasis hominis: si ergo anima, & corpus fuerunt in Christo vnita, sequitur quod fuerit ex vnione eorum aliqua hypostasis constituta: non autem hypostasis Verbi Dei, quæ est æterna: ergo in Christo est aliqua alia hypostasis præter hypostasim Verbi Dei.

*Conc. Cœst.**D. August.**Gregor.**Cœc. Const.**D. August.**B. Leo.**Conci. Cœst.**D. Greg.**Scot. in. 3. d. 6. q. ulti. et Cal. 5.*

Ad hoc argument. neganda est consequentia, quia hoc accidit in puris hominibus, eo quod anima & corpus sic in eis coniunguntur, ut per se existant, sed in Christo uniantur ad inuicem, ut adiuncta alteri principaliori, quod subsistit in natura ex eis composita, & propter hoc ex unione animæ, & corporis in Christo non constituitur noua hypostasis, vel persona simpliciter. Teneamus ergo verum loquendi modum & sinceram veritatem in hoc mysterio, quod scilicet, ex unione animæ, & corporis in Christo non constituitur noua persona, sed natura quædam singularis ex anima & corpore composita præexistenti personæ diuinæ ita coniuncta est, ut constituat illam non quidem in esse personæ simpliciter, sed in eo, ut sit humana persona. At verò secundo argumentor, seu potius replico in hunc modum: Nam Christus est homo uniuocè nobiscum: ergo sicut in nobis constituitur persona simpliciter ex unione animæ & corporis ita debet, &c.

Respondetur, quod ratio uniuoca speciei atque naturæ humanæ non sumitur ex persona, aut ex modo, quo illa constituitur, sed ex principijs essentialibus speciei, & ex specie ipsa, quæ eadem est in Christo & in nobis. Et dico præterea, necessarium quidem esse & intrinsecum, ut habes corpus & animam rationalem uniuocè nobis cum sit persona humana, sed quod ea persona, simpliciter loquendo, non fuerit antea, aut quod non sit etiam diuina, hoc non est omnino necessarium, sed inuenitur in puris hominibus, eo quod eorum natura non adiungatur alteri personæ.

Tertio argu. Quia anima coniungitur corpori, ut uiuificet ipsum: sed corpus Christi poterat uiuificari ab ipso Verbo Dei, quod est fons & principium vitæ: ergo in Christo non fuit unio animæ & corporis. Respondetur, quod duplex est principium vitæ corporalis. Vnū effectiuum; & hoc modo Verbum Dei est principium omnis vitæ. Alio modo est aliquid principium vitæ formaliter. Cum enim viuere uiuentibus sit esse, sicut unumquodque formaliter est per formam suam: ita corpus

2. de Anima
text. 37.

viuit per animam, & hoc modo non ponitur corpus viuere per Verbum, quod non potest esse corporis forma. Ex quibus verbis quæ sunt D. Thom. satis constat, quod secundum sententiam eius tam grauis & docti scholastici, sicut corpus Christi formaliter viuit per animam: ita & habet esse siue existentiam humanam per animam. Et non dico subsistentiam sed existentiam. Aliud enim est personalitas, & aliud actus essendi. Et quidem personalitas est vna in Christo, scilicet, Verbi Dei: actus uero essendi in uiuentibus est ipsa vita: nam viuere uiuentibus est esse. Et sicut humana vita in Christo formaliter est ab anima: ita, & esse humanitatis. Sed de hoc alio fortasse in loco dicemus.

Quarto argum. Anima humana vnitur corpori ut motor, secundum Platonem: ergo vnitur in genere causæ efficientis: ergo Deus poterit supplere vicem animæ. Respondetur quod anima potest comparari & ad informationem corporis constitutionemque speciei siue compositi: & hac ratione vnitur ut forma. Potest secundo anima comparari ad operationes, siue illæ sint totius compositi, siue animæ solius. Et hac ratione anima se habet, ut mouens & efficiens; quod est euidentius, quamuis Plato nunquam id dixisset. Habent tamē omnes istæ operationes animales atque vitales adiunctum ordinem quendam formale ad suum principium effectiuum, ob quem elici non possunt, nisi ab anima: fieri enim non potest, ut ambulatio, locutio, risus sit nisi ab habente animam, principioque uiuenti.

ARTICVLVS. VI.

Utrum natura humana fuerit vnita Verbo Dei accidentaliter.

DICEBANT Eutyches, & Dioscorus, quod in Christo post unionem non erat, nisi vna natura, sicut fuit vna persona. Nestorius uero contra pugnabat, asserens, quod in Christo sicut erant duæ naturæ, erant etiam duæ hypo-

B. Thom.

Plato.

hypostasies atque personæ. Cæterum ecclesia catholica tenet medium, ac docet esse vnitas in Christo naturam diuinam, & humanam, secundum hypostasim siue subsistentiam, ac proinde substantialiter: quod his verbis declarauit Concilium Constantinopolitanum secundum can. 4. Cum multis modis vnitas intelligatur, qui iniquitatem Apollinarij, & Eutychetis sequuntur, &c. vnionem secundum confusionem dicunt. Theodori autem, & Nestorij sequaces diuisione gaudentes æternam vnitatem introducunt: sancta uero Dei ecclesia vniuersque perfidie impietatem reiiciens, vnionem Verbi Dei ad carnem secundum compositionem confitetur, quod est secundum subsistentiam. Et hæc pro dogmate catholico. Pro quo sciendum est, quod ut Philosophi dicunt, substantia non accipitur solum pro essentia atque natura, sed potius substantia, quæ proprie, & in primis, & maxime dicitur est quæ nec de subiecto aliquo dicitur, nec in subiecto aliquo est: & talis est hypostasis, suppositum, vel persona. Sciendum est secundo, quod non est idem vniri in persona, & secundum personam. Nam vnum alteri vniri in persona est non habere diuersum subiectum & hypostasim, sicut album & musicum quæ iunguntur in Petro. Vnde Petro vniantur in persona quæcunque sunt in eo, siue sint eius partes atque natura, siue accidentia. Vniri autem secundum personam vel hypostasim est ita vniri, ut personalitas ipsa, ac subsistentia resultet ex ea re, quæ taliter vnitur. Et quia, ut dictum est, esse hypostasim siue personam prouenit & fluit, tanquam à fonte, à natura & à partibus eius siue essentialibus, siue etiam integranibus, quæ omnia subsistunt per subsistentiam hypostasis: & quia ab accidentibus nec prouenit nec fluit hypostasis, nec uero accidentia subsistere possunt, nec per se nec per aliud: hinc fit quod non possunt dici vniri secundum hypostasim. Quæ autem secundum hypostasim vniantur, substantialiter vniantur, propterea quod vnita sunt secundum eam, quæ proprie, & in primis, & maxime substantia dicitur: & quia in Christo huma-

nitas est vnita hypostaticè, siue secundum hypostasim Verbo Dei, iccirco uerè dicitur esse vnita substantialiter. Et hæc quidem pro isto articulo sufficere videbatur. Sed quoniam aliqui scholastici, ex quibus est Durandus, in .3. dif. 6. q. 4. & fuit D. Th. Durand. B. Thom. D. Bonauent. quæf. 3. art. 2. & D. Bonauentura, dist. 3. quæf. 3. uergerè hanc vnionem putant in accidentalem, eique similem esse aliqua ratione: & quia hæc res grauis est, fit pro rei declaratione prima propositio: Natura humana vnita est cum Verbo substantialiter & non accidentaliter. Hæc constat ex dictis.

Sed probatur præterea primò, quia ad vnionem substantialem duo requiruntur & sufficiunt. Primum est, ut id, quod vnitur, sit substantia, alterum ut tribuat rei, cum qua vnitur denominationem & esse substantiale, & non se habeat, Verbi gratia, ut uestimentum ad corpus, quorum unio est accidentalis & extrinseca: sed ista duo inueniuntur in hac vnione mirabili: ergo est substantialis. Probatur minor: nam & id quod vnitur est substantia, & per eam Verbum habet esse hominis, quod est esse substantiale.

Secundo argumentor: Quia omnis motus, siue mutatio recipit speciem à termino: sed terminus huius mutationis, siue vnionis humanæ naturæ cum Verbo est esse substantiale, quia est esse hominis: ergo hæc unio est substantialis.

Secunda conclusio: Non solum est uerum, quod hæc unio est substantialis, sed etiam ita certum, ut sine errore non possit concedi, quod est accidentalis. Probatur ex Concilio Ephesino primo, can. 2. Si quis inquit concilium, non confitetur carnem secundum substantiam vnitam esse Verbo Dei, anathema sit. Et in eodem concilio dicitur, quod Verbum substantialiter ineffabiliter, & incomprehensibiliter factus est homo: & idem habetur in quinta synodo, can. 4. 5. & 8. & Alexand. tertius in epist. ad Remensem Episcopum, quæ habetur tomo. 2. conciliorum, & refertur in c. cum Christus. de hæreticis. idem definiuisse uidetur. Ait enim quod Christus, ut homo, non est ad aliquid, aut aliquis, sed quid.

Durand.
B. Thom.
D. Bonauent.

Cōc. Ephes.

Alexan. 3.

Tertia conclusio. Hæc vnio humanæ naturæ cum Verbo non assimilatur vnioni accidentali. Probatur: Nam ad vnionem accidentalem maximè pertinere videtur, primum, quod denominatio sit accidentalis, & in hoc, vt constat vnio Verbi cum humana natura non assimilatur ei. Alterū proprium vnioni accidentali est, quod res vnita in sit, propriè loquendo, atque inhæreat subiecto: & manifestum est, quod natura humana nō sic inest, siue inhæret Verbo. Tertium, quod ad vnionem accidentalem pertinere videbatur, est, quod accidens quādo vnitur aduenit rei existenti in actu, & potest abesse absque eius corruptione, atque hoc quāuis inueniatur proportionaliter in hac vnione humanæ naturæ cū Verbo, non tamen est proprium vnionis accidentalis: nam certum est quod vnio, quæ fiet inter animam & corpus in resurrectione, erit substantialis, & tamen corpus aduenit animæ iam existenti in actu: ergo id non est proprium vnionis accidentalis. Dicit tamen potest, quod corpus non aduenit enti per se completo atque perfecto sicut humanitas filio Dei.

Vnde, vt vnique sententiæ, quod ei debetur tribuamus, sit quarta propositio. Quandoquidem esse hominem, adesse & abesse potest Verbo manenti, habet hæc coniunctio vmbra aliquam vnionis accidentalis. Accidentaliter, inquam, earatione, quā id nomen ab accidenti quinto prædicabili logicorum derivatur: quod etiam non requirit subiectū inhærentis, sed prædicationis, quale est Verbum. Sufficiens autem ratio huius conclusionis in conclusione ipsa posita est, vt videtur. Sed instant nonnulli hac ratione: Nullum prædicatū, quod pertinet ad quintum predicabile, facit in creaturis substantialem, & essentialem prædicationem: ergo nec hæc: Verbum est homo, esset eiusmodi. Respondetur, quod cum nunquam in creaturis natura substantialis præexistenti personæ adueniat mirabile est, quod ij quarant exemplum rei singularis. Nonnullam tamen asserere possumus, si esse animæ nostræ fuerimus cōtemplati. Quemadmodum enim vnum & idem esse ante animationem cor-

poris non est corporeum, & animatione facta atque supposita essentialiter & quidditatiuè est corporeum; ita hæc propositio. Hypostasis Verbi Dei est homo, supposita incarnatione Verbi Dei, est æternæ veritatis.

Secundo argum. Quoniam accidenti non potest tribui esse substantiæ: ergo nec creaturæ esse creatoris: ergo Verbum Dei non potest substantialiter esse homo. Respondetur, quod Deus Optimus Max. asserere potest substantialem naturam, etique tribuere suam substantiam: quod autem accidens aut sit substantia aut subsistat, verat natura rerum, & ideo neganda est, consequentia.

Sed aduersus ea, quæ dicta sunt argum. 1. Nam ad Philippenf. 2. dicitur de filio Dei, quod est habitu inuentus vt homo: sed habitus accidentaliter aduenit ei, cuius est, ergo humana natura accidentaliter est vnita filio Dei. Respondetur, quod vt docent Diuus Ambrosius, & D. Chrysol. & O Echemenius in eum locum, nomine habitus ibi, quod Græcè est *σχῆμα* significatur figura forma aut species, ita vt velit Apostolus eo loco, quod Verbum copulata sibi humana natura prætulit veram re ipsa atque operibus formam & speciem hominis. Aliam expositionem solent scholastici asserere ex D. Augusti. libr. 83. quæstio. secundum quam habitus accipitur pro vestimēto, quod formatur secundum figuram eius, qui induit ipsum, ipse verò induens nō mutatur. Et sic natura humana ineffabiliter sociata est Verbo, & eleuata & Deificata sine Verbi mutatione. Mihi tamen planior & probabilior est prior interpretatio, sed quælibet earum est sufficiens.

Secundo argumentor: Quia hæc vnio humanitatis cum Verbo aduenit enti in actu, & potest adesse, & abesse absque subiecti corruptione, & accidit filio Dei, quod sit homo: ergo hæc vnio est accidentaria. Respondetur, quod hæc vnio est naturæ substantialis cū Verbo, & facta secundum hypostasim, quæ maximè substantia dicitur: ac propterea verè & propriè & absolute est substantialis. Ad primā verò partem argumenti dico cum B. Thom. quod illud, quod

Philip. 2.

D. Ambros.
D. Chrysol.
O Echem.

D. August.

B. Thom.

quod

quod aduenit post esse completum, accidētialiter aduenit, nisi trahatur in communionem illius esse completi: sicut in resurrectione corpus aduenit animæ præexistenti, non tamen accidentaliter: quia ad idem esse assumetur, vt scilicet, corpus habeat esse vitale per animam. Verbum autem Dei ab æterno esse completum habuit secundum hypostasim, siue personā; ex tempore autem aduenit ei natura humana, non quasi assumpta ad vnum esse, prout est naturæ, sicut corpus assumitur ad viuere ac esse animæ, sed ad vnum esse prout est hypostasis, id est, ad vnam hypostasim, personam, vel substantiam. Quæ placuit ita referre, vt sciant quidam distinguere inter esse actuale, hoc est, existentiam naturæ hominis, & hypostasim, siue substantiam illius. Ad secundam verò & tertiam partem argumenti, vt exactè respondeam, existimo aduertendum esse, quod quemadmodum apud logicos hæc propositio: Petrus est albus, est denominatiua, hæc verò, hoc album, vt sic, est album, est essentialis, & quidditatiua: ita aliud est dicere, Verbum Dei est homo, aliud dicere, Christus est homo, filius Virginis, filiusue hominis est homo. Quo posito dico primò, quod hæc propositio Christus est homo, filius hominis est homo, est quidditatiua, & prædicatum non potest abesse absque subiecti corruptione, subiecti, inquam, accepti non qua Verbum sed accepti, qua Christus, & qua filius hominis. Si enim Christus non esset homo, maneret Christus vt Deus, non tamen maneret, vt Christus, nec vt filius hominis.

Dico secundo, quod si esse hominem referatur ad Christum, qua Verbum est, sic nec humanitas est de essentia Verbi Dei, nec eius propria passio, sed accidit Verbo, quod sit homo, secundum quod accidere dicitur, quod potest & adesse & abesse. Et secundum hanc considerationem habet hæc vnio nonnullam rationem atque vmbra vnionis accidentalis. At verò, si accidens accipiat, prout diuiditur contra substantiam, iterum dico, quod hæc vnio etiam secundum hanc eandem considera-

tionem est substantialis, quia id quod vnitur est substantia, & vnitur secundum substantiam siue hypostasim.

Solent scholastici asserere similitudines varias, quibus explicent hanc vnionem, nec parum inter se digladiantur: alij dicē tibus cum Scoto, quod est similis vnioni substantiæ, & accidentis: alij cum Durando, quod vnioni qua ramus in fitus est stipiti: alij cum Beato Bonauentura, quod vnioni inter vestem & vestitū: alij denique asserentibus, quod maxima similitudo est vnionis corporis, & animæ. In quo dicendum est, quod profecto omnes illæ aliqua ratione explicant hoc mysterium. Nam, vt de prima loquamur, quam carpit Caietanus hoc loco, sicut substantia adhuc post vnionē habet naturam distinctam à natura accidentis, & conseruat ipsum accidens, & aduenit accidens enti completo: ita Verbum diuinum habet aliam naturam distinctam à natura humanitatis, eamque humanitatem conseruat, atque aduenit humanitas personæ & enti in actu. Parique analogia & proportione aptare possemus cæteras similitudines, quæ tamen in multis deficiunt. Atq; cō filio meo vir Theologus præcipuè vtetur ea, quæ sumitur ab anima rationali, & carne: quoniam recepta est ab ecclesia, vt constat ex simbolo Athanasij, & ea vtitur D. Augusti. in epist. ad Volusianum, & contra Felicianum, & cōtra Maximinum, & Leo in epist. ad Flavianum, & Cyrillus in epist. ad Monachos Egyptios, & Diuus Bernardus lib. de consideratione ad Eugenium. Aduertendum verò est, quod cum in creaturis nihil tam simile sit, quod non maiori ex parte sit dissimile, multa deficiunt in hac ipsa qua præcipuè vt debemus, similitudine.

Nam primò anima rationalis vnitur corpori, vt forma propriè dicta. Secundo ex anima rationali, & corpore fit vna natura, atque essentia. Tertio anima rationalis, & caro iunt partes hominis propriè dictæ. Quæ omnia in ineffabilem hanc vnionem, de qua nobis sermo, non quadrat: præterquam quod in vnione Verbi, cum humana natura est communicatio idiomatum inter corpus & animam, non sic:

Scotus.
Durand.

D. Bonauent.

Caiet.

D. Athanasij.
D. August.B. Leo.
D. Cyrillus
D. Bern.

fic: sed stat similitudo in eo; quod sicut ex anima rationali & carne, quæ sunt diuersæ naturæ, fit vnus homo: ita Deus, & homo vnus est Christus.

D. Athan.

ARTICVLVS. VII.

Verum vnio nature diuina & humana sit aliquid creatum.

VAESTIO est eius generis, quam metaphysici possent versare ingeniose: id quod ipsi faciunt atque etiam moleste & confuse. Si tamen quis rectè consideret credo, quod breuiter & dilucidè poterit illam tractare. Est ergo considerandum, quod vnio accipi potest primum pro actione, qua vnita est humana natura Verbo: & sic significantius exprimeretur hac voce, vnio. Secundo potest accipi pro termino eius actionis, scilicet, pro vnitate illa, siue vno facto per actionem. Tertio pro relatione consequente res ipsas vnitas. Verbi gratia in vnione animæ, & corporis est actio agentis, qua vniuntur, & est vnus resultans ex ea vnione, scilicet, animal, vel homo, & relatio vnionis consurgens inter animam & corpus vnita. Hoc posito dico primum, quod si vnio accipiatur pro actione vniente naturam humanam cum diuina in vna persona, ea actio non est quid creatum ex parte actionis vel agentis: est enim actio Dei, siquidem tota Trinitas fecit Verbum esse hominem: & actio Dei est ipse Deus. Si verò accipiatur vnio tertio modo, scilicet, pro relatione, quæ confurgit inter res vnitas, sic dico, quod est aliquid creatum, prout est in humana natura. Quod probatur: Quia omnis relatio inter Deum & creaturam est realiter in creatura, licet non sit realiter in Deo: sed quicquid est realiter in creatura, est quid creatum: ergo hæc vnionis relatio est quid creatum. Prout autem ponitur à nobis esse in Deo, est ens rationis, non reale, ac proinde non est cur vel creatum, vel increatum dici possit, cum esse reale non habeat: Deus enim non refertur realiter ad nos.

Sed tota difficultas est circa secundam acceptionem, an secundum eam, hæc vnio creatum quid dici debeat. Pro quo præmittendum est primum, quod cum quaeritur, vtrum hæc vnio sit aliquid creatum, non accipitur, creatum, secundum strictam scholasticorum acceptionem pro per se termino eius actionis, quæ est creatio, siue productio totius entis ex nihilo: sed accipitur, creatum, pro omni eo, quod in tempore incipit esse, quacumque id ratione sit. Secundo præmittendum est, quod terminus huius vnionis, de quo termino, atque vno est nobis sermo, potest accipi dupliciter. Vno modo, formaliter: & sic formalis terminus huius actionis est, Verbum Dei esse hominem. Secundo potest accipi ille terminus secundum id, quod re ipsa est in se: re autem ipsa illud vnum ac terminus terminans hanc actionem est substantia, siue persona filij Dei. His positis dico primum, quod vnio accepta pro termino formalis actionis, siue vnionis, est quid creatum. Probatur: Per actionem totius Trinitatis, proprieque dictam non potest fieri Deus atque creator: sed vnio est actio totius Trinitatis: ergo formalis eius terminus non est creator, sed creatum.

Item secundo probatur: Quia quoquo nos verterimus negare non possumus, quod terminus formalis huius actionis sit, Deum esse hominem, ea proprietate, & formalitate, qua his ipsis verbis exprimitur, & declaratur: sed Deum esse hominem vti que factum est, cum Hebr. 3. scriptum sit de Christo: Qui fidelis est ei, qui fecit illum, vbi videndus est Diuus Ambrosius, & Nicolaus de Lyra, & hoc concedit D. Aug. lib. de prædestinatione sanctorum, cap. 15. & libro de bono perseuerantiæ, cap. vltimo, & nisi oculos claudere velimus testibus non egemus: nam Verbum esse hominem præterito tempore ante incarnationem non erat, & modo Verbum est homo, qui est Deus benedictus in secula: ergo factum est Deum esse hominem.

Dico secundo, quod si vnum hoc resultans ex vnitione accipiatur secundum id, quod re ipsa est in se, illud est quid increatum. Probatur: Quoniam illud vnum re ipsa

Hebr. 3.

D. Ambros. Nicol. de Lyra.

D. August.

Calet.

ipsa est substantia ipsa ac persona filij Dei: ergo est quid increatum. Et quantum hæc parum fauere Caietano hoc loco videantur, ex ipso tamen declaro & probatur, quæ dixi. Quemadmodum enim si anima rationalis ab æterno fuisset sine corpore, in temporeque corpori iungeretur, tunc esse illud corporis secundum se non incepisset in tempore, quia non esset aliud illud esse corporis, quam esse æternum animæ: cæterum quod illud esse, esset corporis esse, siue corporeum hoc certè in tempore fuisset: pari proportionem, substantia quidem, & persona filij Dei æterna est; quod verò ea persona sit etiam persona humana, id est, quod Deus sit homo, hoc in tempore factum est. Ex his sequitur, quod persona Christi non quidem vt persona Verbi Dei, sed sub hac formalitate, vt humana facta dici potest. Nam licet tantum ponat aliquid rationis in Verbo, ponit tamen aliquid reale in humanitate, scilicet, quod realiter terminetur ad Verbum, quod à Deo factum est. Nec hoc rectè intelligenti est aliquid aliud, quam dicere, quod Deus homo factus est, quæ est fides nostra.

ARTICVLVS. VIII.

Verum vnio Verbi incarnati sit idem quod assumptio.

SUPPONENDVM est in hoc articulo, quod vnio potest accipi dupliciter: vno modo pro relatione: altero modo pro actione. Si primo modo accipiatur vnio, differt ab assumptione tripliciter. Primum, quia vnio est relatio, vt supponimus: assumptio verò est actio, vel passio. Secundum, quia vnio significatur, vt in facto esse: assumptio verò vt in fieri. Tertium, quia vnio dicitur indifferenter de vtraque natura: vnde humana natura dicitur vnita diuinae, & è conuerso: assumptio autem non dicitur indifferenter, sed determinat vnum extremum; quia diuina natura non dicitur assumpta, sed humana: & humana natura,

non dicitur assumens, sed Verbum dicitur assumens naturam humanam.

Si tamen vnio accipiatur secundo modo, scilicet, pro actione, differt ab assumptione in hoc, quod vnire significat actionem purè & indiffinitè à quocumque agente fiat, assumere verò dicit ordinem quasi formalem ad principium assumens, ratione cuius ordinis formalis assumere conuenit soli Verbo, non aliter atque ambulare, & loqui dicunt ordinè ad tale principium vitale. Et præterea videtur probabile per hoc ista differre: quod vnire proprie est agere: vnde tota trinitas vniuit humanitatem Verbo: assumere verò ex modo quidè significandi est agere, tamè ipsa non est agere, sed suppositare, aut determinare præcise. Quod declaro: Nam humanitatem esse assumptam à Verbo est esse suppositatam in Verbo: ergo Verbum assumere humanitatem est suppositare humanitatem: ergo non claudit actionem re ipsa cum conueniat soli filio. Dicit tamen alius, quod assumere non est suppositare vtcumque, sed suppositare trahendo, & vniendo naturam, ac propterea etiam claudit actionem licet non purè & merè: & hoc etiam est probabile. Atque de differentia inter vnionem, & assumptionem hæc dicta sint.

Sed aduersus primum illud, quod in articulo diximus, est argumentum: Quia vnire significat actionem: ergo & vnio significat actionem: ergo falsum est dicere, quod significat relationem. Ad hoc Caietanus malè respondet, negando antecedens. Existimat enim, quod vnire, assimulare, aliaque eiusmodi significant relationem de formali, quantum significant eam per modum actionis. Dicendum verò est, quod proprium, & primum verbale nomen huius Verbi, vnire, non est vnio pro relatione, sed vnio, siue vnio pro actione. Vnde sicut se habent assimulare, & assimilatio, & similitudo: ita se habent vnire & vnio, vt ita dicamus, & vnio. Et quemadmodum assimulare significat formaliter actionem, connotando, quod ad terminum actionis illius sequatur relatio: ita assimilatio illud ipsum significat. Similitudo verò formaliter significat relationem. Et pari

Calet.

ri omnino proportione de vnire, vnitione, & vnione loquendum est. Sed obijciat aliquis aduersum nos: Nam si primum, & proprium verbale nomē vniciendi, est vnio pro actione, siue vnitio: prius ergo ponenda & tractanda erat differentia inter vnionem pro actione, & assumptionem, quam ageretur de vnione pro relatione. Respondetur tamen, quod quia clarior erat differentia inter vnionem pro relatione, & assumptionem, quam inter vnitionem, & assumptionem, iccirco à magis notis incipimus.

Sed principale dubium huius articuli est, quisnam sit terminus assumptionis. Loquimur autē de assumptione, vt claudit actionem vniciendi humanam naturam. Pro quo sciendum, quod de assumptione possumus loqui dupliciter. Vno modo secundum quod hoc nomine significatur: atque hac ratione, quoniam assumere est ad se sumere, sequitur consequenter, quod assumptionis terminus, à quo est humana natura, & terminus ad quem est hypostasis Verbi Dei. Atque in hoc sensu non disputatur quæstio: quoniam hæc res certa est. Altero modo possumus loqui de assumptione, siue vnitione, prout est actio quædam qua aliquid efficitur. Et hoc modo quærimus, vtrum habeat pro termino aliquid absolutum, vel potius respectiuum. De quo aliqui scholastici, ex quibus sunt

Scot. in 3. d.
1. q. 1. art. 3.
Dur. dist. 5.
q. 2.

Scotus, & Durand. tenuerunt, quod terminus assumptionis est aliquid respectiuum, quauis suam sententiam explicent diuersimodè. Sed pro huius rei declaratione breuiter nonnulla præmittam. Et pono primum, quod per incarnationem secundum fidem catholicam verè & realiter Deus est homo. Pono secundo, quod Deū esse hominem est verum esse reale & absolutum, & substantiale. Pono tertio, quod per illam actionem, quam claudit assumptio, siue vnitio, effectum est, non quidem vt esset Deus, nec vt esset humana natura, sed vt esse hominem compereret Deo.

His statutis, quæ subsecutura sit conclusio certè videris. Dico ergo, quod terminus assumptionis est esse reale & absolutum, scilicet, Deum esse hominem: Hæc conclusio patet ex dictis. Nam Deum esse

Articul. VIII.

se hominem est quod propriè per assumptionem atque vnitionem fit: & hoc est esse reale, & absolutum: ergo id, quod fit est esse reale & absolutum, scilicet, Deum esse hominem. Et prætereà prob. ex quinta Synodo generali, cap. 4. vbi dicitur: Si quis dixerit secundum relationem vnitionem Dei Verbi ad hominem factam esse, anathema sit. Si autem terminus assumptionis, quam Synodus vnitionem appellat, est relatio, sequitur, quod ea vnitio facta est secundum relationem, quod damnatur in Synodo.

Con. Gene.

Tertio argumentor: Nam si ea actio terminata est solum ad esse relatiuum, sequitur ipsam non terminari ad esse substantiale, quod est absolutum: quod si verum esset, sequeretur naturam humanam non esse substantialiter vnitam Verbo, quod est hæreticum.

Quarto, quia vnitio illa est substantialis secundum fidem atque concilia: ergo habet pro termino substantiam. Quin potius quia habet pro termino substantiam, dicta est à concilijs substantialis.

Quinto, quia actio illa ad hoc est ordinata, vt Deus sit homo: iuxta illud Symboli Niceni. Et incarnatus est ex Maria Virgine, & homo factus est: ergo habet pro termino Deum esse hominem, quod certè est esse substantiale. Tandem probo, quia Deum esse hominem factum, quæ est ipsissima fides; & omnes convenimus in eo, quod id factum est per eam actionem, quam assumptionem vocamus: ergo per eam factum est aliquid substantiale: ergo eius terminus est aliquid substantiale.

Cōc. Nicen.

Si autem quærat quis, quidnam sit illud, Deum esse hominem quod dicimus esse terminum assumptionis, sit ne substantia, an accidens, & vtrum distinguatur ab humana natura Christi, an nō: responderetur breuiter, quod terminus huius assumptionis siue vnitionis fuit Christus, siue Deus factus homo, siue Verbum Dei esse hominem: & hoc nec est anima Christi nec corpus Christi nec humanitas, sed est esse substantiale in compositione consistens, non quidem materiæ cum forma, sed naturæ humanæ cum supposito diuino Verbo; Dei. Distinctio verò inter hunc terminum,

& hu-

& humanitatem est ea, quæ inuenitur inter Deum esse hominem, & humanitatem, siue inter Christum & humanitatem, quæ est distinctio includentis, & inclusi.

Cæterum aduersus hæc argumētōr primò, quia per assumptionem non fit humanitas, nec fit Verbum: ergo solumfitaliquid respectiuum. Ad hoc negata consequentia dico cum Arist. 7. Metaphy. quod non fit æs nō fit sphaera: sed fit sphaera ænea: & si albedo & Petrus vniantur, non fieret Petrus nec albedo, sed fieret album; & pari ratione in proposito non fit filius Dei, nec fit per vnitionem humana natura sed filius Dei factus est homo. Hic si instes, quia illud esse hominem nec est entitas incipiens esse in humanitate, quia non est in ea, nec in Verbo: quia in Verbo non potest incipere esse aliqua entitas absoluta: ergo solum fit de nouo relatio: respondeatur, quod verè Deus factus est homo, qui antea non erat homo, & ad hoc sufficit, quod entitates præexistentes, aut præintelectæ incipiant nouo quodam modo substantialiter se habere. Dico prætereà breuiter, quod esse hominē nec est entitas existens in humanitate, nec est inharrens Verbo Dei, cui nihil inharere potest: sed est esse hominem, & hoc est factum, & quid substantiale ac absolutum.

Aristot.

Secundo argumentor: Quia si Verbum dimitteret humanitatem, ea humanitas in propria persona subsistens esset homo, & idem homo, qui antea erat: ergo dissipata illa vnione maneret idem esse hominis: ergo illud non fuit productū per eam actionem. Ad hoc argumentum nego, quod in eo casu maneret idem homo, nec idem esse personale hominis.

Tertio argumentor: Quia si per eam actionem fit aliquid absolutum, illud absolutum si esset necessario esset coniunctum Verbo, non autem appareret posse eiusmodi absolutum dari: ergo. Ad hoc concedo sequelam: nec enim potest esse illud idem nisi in Deo, quia nascitur & resultat ex coniunctione humanæ naturæ cum Deo. Et hæc de hac quæstione.

Sed quoniam in re adeo graui & ad esse

Christi pertinentē magna est cautio adhibenda, & ex alia parte semper modè in asserendo amica sapientia fuit; iccirco hac in parte legentem admonitum esse volo, quod si Scotus & qui illum sequuntur dicere voluissent per hanc vnionem, solum esse respectiuum reultrassè ac effectum esse, & non esse substantiale, ea sententia nullo modo esset ferenda, sed omninò damnanda. Si tamen dicere velint per eam actionem, primo quidem ordine generationis consurgere respectiuum illud extrinsecus apud ipsos adueniens, tandem autem & vltimo fieri etiam Deum hominem, & aduenire vnionem substantiæ; si hoc inquam modo se explicent manere nihil videretur quæstio intra limites Theologicæ disputationis, vel potius esse extra eos quoniam pertinet ad metaphysicam: qua tamen metaphysica alienum est valde asserere, quod ad actionem per se primo sequatur relatio, & quod per actionem siue vnionem substantialem fiat substantia quidem ex consequenti, relatio autem per se primo. Igitur par est credere, quod illi Theologi hoc modo sint intelligendi: sed nec hoc modo illorum sententia vera esse videtur.

Scotus

ARTICVLVS. IX.

Verum vnio duarum naturarum in Christo sit maxima vnionum.

In hac disputatione quidam Theologi tenent, quod hæc vnio dignitate quidem est maxima: at verò secundum formalem rationem vnionis non est maxima. Alij dicunt, quod formaliter est maxima earum omnium, quæ inueniuntur in rebus creatis. Pro declaratione sciendum est primò, quod in omni vnione duarum aut plurium rerum necessè est, vt vnum efficiatur. Id enim importat nomē, vnionis: siquidem vnire, si illud rectè interpreteris, nihil est aliud, quam è pluribus rebus atque diuersis vnum efficere, & vniri est effici vnum.

Scot. in 3. di.
st. 6. q. 1. ad
2. Durand. dist.
5. q. 3.

Secundo aduertendum est, quod ex pluribus

ribus

ribus illis rebus, atque diuersis dupliciter solet vnum existeret atque consergere. Nam aliquando constituitur ex ipsis rebus, quæ vniri dicuntur, tanquam ex partibus, quæ admodum ex vnione animæ & corporis fit vna natura humana, quæ tamen vna natura constat tanquam ex partibus ex ipsa anima, & corpore. Aliquando verò illud vnum consergens per vnionem non constituitur ex ipsis rebus, quæ vniri dicuntur tanquam ex partibus: sed resultat potius ex eis. Verbi gratia, ex materia & forma vnitis resultat vnum suppositum, siue substantia, quæ tamē non constat ex materia & forma, tanquam ex partibus: sed potius profluit ab illis, tanquam à fonte. Ex quo sequitur esse duplicem vnionem, vnam extremorum inter se se, qua scilicet, extrema se ipsis vniantur: vt accidit in materia, & forma. Alteram verò extremorum in aliquo alio, per quæ, scilicet, extrema vniantur, non immediatè inter se se, sed in aliquo tertio. Quædam ergo dicuntur se ipsis vniri & efficere vnum, alia in aliquo tertio.

Tertio aduertendum est, quod quoniam proprius terminus & effectus, ad quem tendit vnio est vnum, & quoniam ex termino sumitur omnis ratio motus, idcirco quanto magis fuerit vnum id, quod fit per vnionem, tanto vnio maior censenda est, siue illa sit extremorum inter se se, siue extremorum in aliquo tertio.

Quarto aduertendum est, quod in hac disputatione variæ fieri possunt comparationes. Nam possumus comparare naturam diuinam & humanam inter se ipsas, & vtranque simul cum substantia, siue personalitate Verbi, in qua iunguntur, & singulas seorsum cum eadem substantia, in qua vniantur. Et sanè res ita se habet, quod natura diuina, & humana non iunguntur, aut constituunt vnum se ipsis, tanquam partibus, atque immediatè alias conficerent vnam naturam, quod est hæreticum. Sed natura diuina cum substantia Verbi constituit vnum suppositum diuinum, & natura humana cū eadem substantia constituit illud idem suppositum diuinum in esse suppositi hu-

mani: & rursus ambæ illæ naturæ, licet non constituant vnum, hoc est vnam naturam, tamen ex ipsis resultat, & constituitur, & tanquam profluit vnum, id est, vnum subsistens in vtraque natura, quod est ipsa persona Verbi.

His positis sit prima conclusio: Vnio naturæ diuinæ cum tribus hypostasibus siue personis Patris, & Filij, & Spiritus sancti ex summa & maxima vnionum. Hæc conclusio est certa quia natura diuina est idem omnino cum persona. Et præterea, tam natura diuina, quam quælibet diuinarum personarum est adeo simplex & vna nihil vt intelligi possit vel magis vnum, vel simplicius vna.

Secunda conclusio. Natura diuina, & humana, non vniantur se ipsis, siue inter se se. Probat: Quia si hoc modo vnirentur constituerent vnam naturam, vt declaratum est, & præterea non vnirentur in persona; quod vtrunque est contra fidem. Si quis verò obijciat, quod natura humana est vnita diuinæ, & vice versa: ergo concedendum est, quod illæ naturæ vniantur se ipsis, & inter se se: neganda est consequentia. Nam ad hoc, vt illæ naturæ verè dicantur vnite, non est necesse, vt se ipsis atque immediatè iungantur, sed sufficit, quod iungantur in Verbo Dei. Aduertendum verò est, quod natura diuina & humana in Christo possunt considerari sub ratione agentis, & instrumenti, & sic vnite sunt inter se se: sed hæc non est maxima vnio.

Tertia conclusio. Quauis illæ duæ naturæ non vniantur se ipsis, tamen vniantur in tertio subsistente in vtraque natura, quod ex ipsis naturis quasi profluit, & resultat: & illa vnio est maxima earum omnium quæ in creaturis inueniuntur. Hæc sententia videtur esse Beati Bernardi, libro quinto de consideratione ad Eugenium, dicentis: Arcem tenet vnitas Trinitatis, in qua tres personæ sunt vna substantia: secundo loco illa præcellit, in qua è diuerso tres substantiæ sunt vna in Christo persona. Et prob. conclusio: Nam ex vnione duarum naturarum in Christo resultat vnum subsistens in vtraque

B. Bernard.

que natura, & illud vnum subsistens est magis vnum, quam sit aliqua res creata, quia est persona Verbi vna & simplicissima: ergo ista vnio duarum naturarum in vna persona vincit ac superat omnes alias vniones. Probat: Consequentia: Quia vt superius dicebam ea est maior vnio, qua efficitur magis vnum: sed nec vna natura, nec vna persona, quæ resultat in nobis ex coniunctione animæ, & corporis est tam vna & simplex, quam est vnum illud subsistens in natura diuina & humana, quod resultat ex complexu vtriusque: ergo, &c.

Et declaro magis hanc rationem: Quia quando aliqua duo in aliquo tertio iunguntur (quod non accipimus in hac quæstione materialiter prout est res quædam, sed formaliter, prout est id in quod plura conueniunt, & ratione cuius dicuntur vnite) quando hoc, inquam, fit tantò ea magis dicuntur iungi, & vniri, quanto illud tertium, in quo iunguntur est magis vnum, & magis simplex: sic enim proculdubio magis vnite se habebunt in illo: sed illud tertium, in quo iunguntur natura diuina & humana in Christo, planè est simplicissimum: ergo ea est maxima vnio.

Sed contra hanc conclusionem, argumentor primò: Illa vnio est maior, in qua extrema, quæ copulantur, efficiunt magis vnum: sed ex corpore, & anima, vnitis efficitur magis vnum, quam ex natura diuina, & humana: ergo hæc est maior vnio. Probat: Quia ex corpore & anima, fit vnum in essentia, & in persona, ex natura verò diuina, & humana solum resultat vna persona.

Ad hoc argumentum negatur minor. Non enim ex vnione animæ & corporis efficitur maior vnio, quam hæc: sed efficiuntur plures vnitates, scilicet, vnitas naturæ, & personæ: quæ quidem vnitates nec per se singulæ, nec ambæ simul efficiunt tam vnum, quam est illud vnum subsistens in natura diuina, & hu-

mana, quod in Christo Dominò ex complexu vtriusque naturæ, resultat.

Secundo argumentor: Ea extrema faciunt magis vnum atque intimius sunt vnita, quæ separari non possunt sine interitu vel alterius vel vtriusque: sed materia, & forma se habent isto modo: nam forma si separatur à materia definit esse: & materia si denudetur ab omni forma non existit: sed natura diuina & humana, in Christo, quauis sint in illo vnite, possunt separari sine interitu alicuius illarum naturarum: ergo illa vnio non est tanta, quanta est vnio materiæ, & formæ.

Ad hoc argumentum negatur antècedens. Nam quod forma dum separatur à materia definit esse, id non prouenit ex magna perfectione vnionis, sed ex eo quod forma habet imperfectum esse; & à materia dependens: atque hoc inde constat, quod anima rationalis tam intimè vnitur cum sua materia, atque anima bruti, cæteræque formæ: & tamen anima, quauis separatur à materia non definit esse: ergo definire esse, aut permanere posse, non est certum signum maioris coniunctionis.

Sed instabit aliquis in hunc modum: Forma ipsa rationalis, de qua nobis sermo, separari non potest à materia, sine eo, quod & natura humana, & suppositum intereat: ergo magis, & intimius vnita est materiæ, quam natura diuina & humana iungantur in Christo: siquidem hæc separari possunt sine interitu alicuius rei.

Respondetur, quod qua parte hoc argumentum miscet definitionem humanæ naturæ per animæ separationem, probat pluribus modis, fieri vnum ex anima, & corpore, quam ex coniunctione naturæ diuinæ; & humanæ in Christo; quod iam supra concessum est: Quæ verò parte tractat de dissolutione humani suppositi nihil efficit: quia etiam natura humana non potest separari à

E diuina

diuina in Christo sine dissolutione humani suppositi, ut humanum est. Nam sine dubio, si illæ naturæ separarentur, iam persona Verbi non amplius esset suppositum humanum, dissoluereturque illud esse hominis, quod per assumptionem resultat.

Tertio argumentor: Quia multa accidentia vniuntur in persona Christi, quæ est maximè vna, & tamen hæc vnio non est maxima: ergo nec illa est maxima, qua vniuntur duæ naturæ in Christo. Ad hoc neganda est consequentia: quia suppositum non resultat aut constituitur ex accidentibus, sed ex natura: igitur accidentia non efficiunt illud vnum, sicut natura, & ex consequenti non est necesse, ut eodè modo vniantur.

Hæc disputare placuit in gratiam sententiæ B. Thom. Modo verò vno verbo dicam, quod sentio. Dico igitur quod ex complexu vtriusque naturæ in Christo id, quod efficitur est maximè vnum. Esse verò maximè vnum posset provenire, vel ex ratione formali, & modo coniunctionis, vel, quia illud vnum in se erat maximè vnum. Si proveniret ex ratione formali, & modo coniunctionis, esset illa vnitas maximè formaliter: quia vero non provenit, nisi ex ea re, in qua fit vnio, ideo solum sequitur, quod ipsa persona sit summe vna: & quod sit summa vnio quoad dignitatem, & quod ex parte eius rei, in qua fit vnio sit maxima: non autem quod ratio & species coniunctionis sit maxima. Nam si humanitas Christi non esset in eo secundum rationem coniunctionis, qua est nostra humanitas in nobis, non esset homo vniuoce nobiscum: est enim homo habens humanitatem: ergo si alia ratione haberet humanitatem Christus, alia nos, non esset eodem modo habens humanitatem: ergo non esset eodem modo homo. Concludo igitur, quod nisi hæc in parte velit quis considerare vnitatem, & dignitatem suppositi, tribuat ei summam vnitatem: quod tamen pertinet ad rationem formalem coniunctionis humanæ naturæ cum Verbo, ea coniunctio est

illius rationis, qua nostra humanitas nostris suppositis iungitur.

ARTICVLVS. X.

Verum, vnio duarum naturarum in Christo sit facta per gratiam.

PRO declaratione huius rei supponendum est, quod gratia, quoad propositum attinet potest accipi tripliciter. Vno modo pro gratuita, & liberali voluntate Dei, qua ipse aliquid facit, habetque aliquid gratum, & acceptum, & hoc modo hæc vnio est facta per gratiam. Secundo modo potest accipi gratia pro gratia vnionis: & cum naturam humanam esse susceptam à Verbo Dei, & vnitam diuinæ, sit summa gratia ipsi collata, consequens est, ut hæc vnio sit facta per gratiam hoc modo acceptam, vel potius sit ipsa gratia: hominem enim esse Deum summa gratia est.

Tertio modo potest accipi gratia pro gratia habituali, & gratum faciente: & secundum hanc acceptionem magna sententiarum varietate controuertitur, an hæc vnio facta fuerit per gratiam. Pro cuius rei intelligentia præmittendum est, quod tripliciter intelligi potest, gratiam habitalem esse necessariam ad vnionem. Primum tam quàm medium quoddam & commune vinculum Deum cum homine, vel humanitate copulans. Secundo modo potest intelligi, quod fuerit necessaria, sicut dispositio humanitatis, reddens illam aptam ad vnionem præcedensque ordine fiendi vnionem ipsam: quemadmodum calor disponit ad formam ignis, non quia est medius copulatur ve formam cum materia: sed quia materia per calorem disponitur & appropriatur ad formam ignis.

Tertio modo potest intelligi, quod fuerit necessaria, sicut quod faciebat ad vnionem, ut decès atq; congruū, nõ aliter atque vigor,

vigor, coloris suauitas, & decor bona quædam qualitas est, & decens dispositio iuuentutis, & pulchritudo facit ad Regiam dignitatem. Vnde Priami forma æstimata est imperio digna. Et secundum hos tres sensus tres existunt sententiæ. Nam Aureolus apud Cap. in. 3. dist. 5. quæstione. 1. & Gabriel, in. 3. distinctione. 1. quæstione. 1. qui etiam citat Ochamum, tenuisse videntur, quod hæc vnio facta fuerit per gratiam, tanquam per commune vinculum. Alexander verò. 3. part. quæstione. 7. membr. 2. artic. 1. & quæstio. 12. membr. 1. artic. 2. tenet hanc vnionem factam fuisse per gratiam habitalem, tanquam per dispositionem præcedentem ordine fiendi, aptamque reddentem humanitatem ad vnionem. Tribuque solet hæc ipsa sententia Beato Thomæ, in. 3. dist. 13. quæst. 3. & B. Bonauent. dist. 2. quæst. 2. artic. 2. & Dionysio Carthus. distinct. 2. quæst. 5. Cæterum B. Thom. hic & Greg. in. 1. dist. 28. quæstio. 2. ad. 17. & Durandus in. 3. dist. 2. quæst. 3. & Scotus in. 3. dist. 1. quæst. 1. artic. 2. tenent, quod hæc vnio nõ est facta per gratiam nec primò nec secundò modo: sed potius ea gratia consequitur ad vnionem.

His positis, quid mihi dicendum esse videatur explico his propositionibus. Prima propositio: Vnio non est facta per gratiam tanquam per vinculum quo humanitas Verbo iungitur. Probatur primò: Nam, si eo modo illa duo essent vnita sequeretur, quod hæc vnio esset facta accidentaliter. Probatur sequela: quia quæ vno medio accidente copulantur accidentaliter copulantur: sed per vos ista duo copulantur media qualitate & habitu gratiæ: ergo copulantur & iunguntur accidentaliter.

Secundo argum. Quia in omni vnione substantiali, siue partium essentialium inter se, siue essentiæ cum supposito, illa vniuntur sine interuentu alicuius mediæ qualitatis: vnio autem humanitatis cum Verbo substantialis est: ergo.

Secunda propositio. Hæc vnio non est facta mediante gratia, quasi necessaria dispositione præintellecta in genere causæ materialis in humanitate iuxta sententiam

Alexandri. Hæc conclusio longè est ab eo, ut sit tam certa, sicut prima. Contra primam enim satis esse deberet, etiam apud metaphysicos, quod accidens non potest esse primus actus suppositi: sed videtur mihi multo probabilior, quam sententia Alexandri. Et probatur primò: Prius est naturam humanam vniri Verbo, quàm habere gratiam habitalem: ergo non vnitur mediante gratia. Probatur antecedens: Nam prius est esse substantiale, quam accidentale: & esse personale est substantiale, esse verò gratiæ est accidentale: ergo prius natura ea humanitas habuit esse personale Verbi, quam fuerit informata gratia. Et explicatur hæc ratio: Quia ea humanitas in eodem instanti naturæ supponitur à Verbo, quo supponitur à sua personalitate si nõ esset assumpta: sed prius natura illa humanitas subsisteret propria subsistentia, si illam haberet, quam afficeretur aliquo accidente: ergo. Et nunc prius natura subsistit ex vnione ad Verbum, quam orneretur gratia: ergo ea vnio non est facta mediante gratia tanquam dispositione præcedenti. Sed ratio, quæ me magis mouet est, quia in phisicis videmus, quod materia, quæ est susceptura formam, disponitur ab agente ad eam suscipiendam, & quæcunque dispositiones sunt eo tendunt, ut forma introducat in materiã. Quod verò natura iungatur supposito id non fit per dispositiones, sed quando fit substantia, per se primo fit suppositum habens naturam. At verò in præsentia est sermo de vnione naturæ, & suppositi: ergo id non fit medijs dispositionibus præcedentibus. Vnde quæcunque dispositiones ponuntur in aere antequam fiat ignis, illæ eo referuntur, ut forma adueniens possit introduci, non autem ut præcedant in natura ignis geniti per comparationem ad suppositum. Nec verò opinionem hanc Alexandri secutus est B. Thom. aut B. Bonauent. aut Dionysius locis citatis: sed quid illi dixerint sequentibus explicabo.

Sit ergo tertia propositio: Gratia habitualis fuit dispositio ad vnionem secundum decentiam & congruitatem, non aliter

Aureol.
Gabriel.
Ocham.

Alexand.

B. Tho.
B. Bonau.
Dionys.
Gregor.
Durand.
Scotus.

B. Thom.

D. Bonauē.
Dionys.
Ricard.

ter atque decor bona quedam qualitas est & dispositio iuuentus. Hæc propositio non est contraria dictis, vt quibus potest intelligere: & est expressa sententia Beat. Thom. de Veritate, quæst. 29. articulo. 2. & in 3. distinctione. 13. quæst. 3. articulo. 1. est & Beat. Bonauent. atque Dionysij locis citatis, communis Ricard. Tarantasię Vdalrico atque alijs apud Dionysium. Et rectè intellecta negari non potest: maxime enim decebat naturam humanam vni tam Verbo habituali gratia alijsque eximijis donibus ornari & perfici: vt quæ tanto erat, & tam intimè ac vnice coniuncta viro, qui cum esset Deus, pro nobis homo factus est.

D. August.

Sed pro sententia Allexandri Hallensis, & consequenter contra nostram secundam conclusionem est argumentum ex Diuo Augustino libro de prædestinatione sanctorum dicente. Quod illa gratia sit homo iustus, qua ille homo factus est Christus: sed homo fit iustus per gratiam habituale: ergo, &c. Ad hoc dico breuiter, quod D. Augustinus, ibi gratiam appellat voluntatem Dei gratuitam.

Secundo argumentor. Quia natura humana de se nõ est idonea, vt copuletur Verbo: ergo necesse est ipsam eleuari ad hanc vnionem per gratiam habitualem. Ad hoc supposita in primis fide sanctissimæ nostræ religionis, quod hæc vnio non fuit ex meritis, & dignitate naturæ, sed ex immensa Dei largitate, & misericordia dico, quod in natura humana est idoneitas ad vnionem secundum potentiam obedientialem: atque hoc sufficit, vt potuerit per Dei voluntatem eleuari ad vnionem. Nec verò ad hoc debuit aut potuit interuenire gratia habitualis, siue aliqua alia qualitas tanquam dispositio præcedens: quoniam vnio substantialis personæ atque naturæ non prærequirit eiusmodi qualitatem.

Duran.

Tertio argumentor: Nam Deus est in se suis secundum esse naturæ, & secundum esse gratiæ, & est in humanitate Christi per vnionem: sed esse gratiæ supponit esse naturæ: ergo esse vnionis supponit esse gratiæ. Ad hoc probe respondet Duran

us negando consequentiam. Nam quantum esse gratiæ ex natura rei supponat esse naturæ, quoniam accidens supponit substantiam: tamen esse gratiæ habitualis, & vnionis, non sunt eo modo essentialiter subordinata, vt si in aliquo est gratia vnionis debeat in ipso antecedere gratia habitualis: quoniam accidens non præcedit substantiam.

Vltimo argumentor: Quia ad hoc, vt diuina essentia vniatur intellectui beati, ponitur in eo aliqua dispositio: ergo ad hoc vt humanitas vniatur Verbo ponenda est, &c. Ad hoc nego consequentiam, quoniam intellectui vniatur diuinitas secundum rationem formæ, & in ordine immediato ad operationem, & ratione vtriusque necesse est, vt potentia perficiatur per habitum, vel dispositionem: in proposito verò neutrum istorum contingit.

ARTICVLVS. XI.

Verum, vnionem Verbi incarnati aliqua merita præcesserint.

RO declaratione huius articuli sciendum est primò fuisse quosdam hæreticos, scilicet, Ebionem, Cherintum, Paulū Samosatenum, & Fotinum, qui Christum purum fuisse hominem & ex Maria omnem sumpsisse originem dicebant. Diuinitatem verò affingebant ipsi non per naturam, sed per excellentem quandam diuinæ gloriæ participationem, quam per opera meruerat. Atque aduersus hoc dogma aquila Euangelica intonuit: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deū, & Deus erat Verbum. Estque damnata hæc hæresis in Concilio Niceno, & Ephesino: in quam sufficiat modo hoc afferre, quod secundum eam non est Deus factus homo, sed potius homo Deus factus est participatione quadam: & consequenter illud Ioānis inuenitur esse falsum, Verbum caro factum est, & illud etiam Apostoli, Exinaniuit semetipsum formam serui accipiens. Origenes autem li. 2. Periarchō cap. 6. alle-

Ioan. 1.

Conc. Nic.
Cōc. Ephes.

Philippus. 2.

Origen.

6. alle-

6. afferuit, quod anima Christi per gratiam & charitatem Deum summopere diligens meruit vt hypostaticè vniretur cum Deo. In quo dupliciter lapsus est: tum quia animas in alia vita præexistentes supposuit: tum quia hanc vnionem ex animæ meritis esse dixit.

Ioan. 3

Luc. 1.

D. August.

Omissis ergo sententijs alienis à fide, sit huius articuli cōclusio, quod Christus non meruit suam incarnationem. Constat hæc primum, quia sacræ literę hoc mysterium semper attribuunt dilectioni & largitati Dei, iuxta illud Ioann. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret. Et Lucæ. 1. Per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitauit nos oriens ex alto. Vnde Diuus Augustinus, sine aliqua hæsitacione docet, habetque pro comperto, quod sicut nos non iustificamur ex meritis nostris præcedentibus; ita nec Christus meruit suam incarnationem, siue esse Christum, quod idem est: & quia in Christo nulla fuerunt merita, vt esset, infert, quod nec in nobis sunt vt iustissimus.

Secundo hoc ipsum hac ratione declaro: Nam cum humanitas Christi assumatur ad esse personale Dei, idem est ordo huius humanitatis ad personam filij Dei, qui est humanitatis Petri ad personam Petri: atque iccirco, sicut natura Petri prius natura personatur per Petrum quam operetur: ita prius natura humanitas Christi personatur per Verbum, quam operetur. Ratio vero euidentis & necessaria, ob quam prius natura humanitas personatur, quam operetur, est duplex. Prima, quia esse est prius, quam operari, & personari pertinet ad esse. Secunda, quia terminus generationis Petri, aut cuiuscunque suppositi est in primis suppositum ipsum, atque deinde ordine naturæ consequuntur operationes, etiam naturales: quemadmodum igitur, si sol fieret, prius natura fieret suppositum solis, deinde luceret: ita prius natura humanitas Christi personata est per Verbum, quam operetur: & ex consequenti omnis eius operatio subsecuta est vnionem, nec potuit illam mereri.

Sed quantum hæc sufficienter exposita,

& probata esse videantur, dubitabit aliquis, quæ sit ratio, cur Dominus mereri non potuerit incarnationem, non quidem per antecedentia opera, sed per subsequenta, non aliter atque quis accepta arma mereri potest strenuè pugnando. Ad hoc respondent quidam, quod semper meritum antecedit præmium. Et ad illam etiam similitudinem dicunt, fieri non posse, vt quis post acceptam rem illam mereatur per subsequenta opera. Nam, aut res illa confertur propter præteritas virtutes, & sic antecedit meritum. Aut ea lege accepta est, vt si rectè illa vsus fuerit eius dominium habeat: & sic etiam meritum præcedit dominium.

Quæ tamen solutio mihi non placet. Nam præterquam, quod videmus gratiam collatam antiquis propter futura merita Christi, & solum antecedenter, quoad acceptionem Dei, peccat etiam hæc responsio. Nam quantum res accepta in ratione præmij, subsequatur opera, tamen in ratione rei certè antecedit. Dicere ergo quis posset, potuisse antecedere vnionem secundum rem ipsa merita, & subsequi in ratione præmij: igitur posset quis secundo dicere, quod Deus, sicut non punit propter ea, quæ quis peccaturus fuisset, nisi mortuus esset, pari ratione nec præmiat ea, quæ quis gesturus est antequam gerat, & ideo non potuit Christus per subsequenta opera mereri incarnationem. Cæterum hæc responsio licet assumat doctrinam Diui Augustini, veram secundum legem statutam per comparisonem ad nos, tamen in ordine ad Christum videtur pati calūniam: quia gratia data est Patribus propter ea, quæ Christus gesturus erat. Et præterea hæc ratio concludit, quod in ratione præmij non potuit antecedere vnio, non tamen quod non posset antecedere in ratione rei.

D. August.

Dico ergo tertio, quod licet res, quæ est præmium certè posset meritum antecedere, sed quando ea res ita est prior, & antecedit, vt sit tota causa, & ratio merendi, fieri non potest, vt cadat sub merito, sitque præmium: constat autem quantitatem meritorum Christi sumi ex ratione excellentissimæ, illius vnionis:

Ergo

ergo quemadmodum, quia gratia est ratio principiumque merendi fieri non potest, ut ipsam mereamur: pari ratione in proposito loqui, & possumus, & debemus.

Controuerti solet in hoc articulo, an Sancti Patres meruerint incarnationem de congruo eam desiderando & petendo. Et ratio dubitandi est: quoniam incarnatio est fons, & principium omnis meriti, siue de condigno, siue de congruo: ergo non cadit sub merito. Dico autem videri mihi, quod Sancti Patres meruerint de congruo non modo accelerationem incarnationis, ut quidam asserunt, sed etiam executionem. Huius vero sententiæ duplex ratio est. Prima: Quia aliqui sancti dicere solent, quod patres antiqui suis illis uerbis, Vtinam dirumperes cœlos & descenderes, & Rorate cœli desuper, & nubes pluuant iustum, & similibus, meruerunt incarnationem. Secunda: Quoniam equum & decens erat, ut munificentissimus Deus ad amicorum preces clamoresque respuerit, & exaudiret eos. Ad rationem verò in oppositum ita respondere curabo, ut & conclusionem declarem, & ei satis faciam. Intelligendum ergo est, quod Deus prius nostro modo intelligendi decreuit Verbum Dei carnem assumere, eamque incarnationem exequi, & deducere ad exitum, quam videret gemitus, & lachrymas sanctorum Patrum hoc petentium: omnis si quidem gratia, & virtus illorum ex Christo, tanquam ex fonte manabat. Videns tamen Deus preces, & clamores eorum, quos propter Christum sanctificauerat, & fecerat amicos suos, voluit, ut in exequenda incarnatione Verbi haberetur etiam respectus aliquis ad gemitus & voces iustorum, qui illam anxie petebant.

Ex his habetur in primis solutio argumenti: stat enim, quod gratia omnis & meritum sanctorum Patrum oriatur tanquam ex fonte ex incarnatione Verbi, & quod nihilominus sancti Patres illam meruerint desiderando, & petendo. Habetur secundo declaratio huius sententiæ, quod sancti Patres meruerint de congruo incarnationem. Non enim est intelligen-

dum, quod nisi ipsi petiissent, & meruissent incarnationem, non esset futura. Sed cum firmum decretum esset de ipsa exequenda, & propter Christum futurum Deus Patribus fidem & gratiam dedisset, illique peterent incarnationem, cuius fidem habebant voluit Deus simul, & exequi, quod decreuerat, & exaudire etiam eos, qui illud petierant. Simpliciter ergo & absolute decretum de incarnatione, & de executione illius antecedit gratiam & gemitus sanctorum Patrum, sed tenui quadam ratione subsequitur, in quantum voluit Deus in ea exequenda non modo facere, quod per summam misericordiam facturus erat, sed etiam simul habere respectum ad clamores, & voces iustorum, quas dicimus de congruo, id est, tenui quadam ratione id meruisse pro æquitate, & largitate donantis.

Et ex his soluta etiam sunt argumenta, quæ quidam congerunt aduersus hanc sententiam. Quia sequeretur, inquit, quod Patres antiqui meruerint primam gratiam, quia meruerunt incarnationem, quæ est fons gratiæ. Et sequeretur etiam, quod meruerint suam prædestinationem, quia meruerunt Christum, qui est causa suæ prædestinationis: sed hæc omnia, ut dixi, soluta sunt, nihilque valent sequelæ.

Sed sunt alia quædam dubia, quæ breuiter dissoluemus. Primum, Vtrum aliquis sanctorum mereri potuerit de condigno incarnationem Patris, aut Spiritus sancti. Respondetur, quod de lege, hoc nullus Sanctus nec ipse Sanctus sanctorum meruit: Probat, quia de eo nulla est lex constituta, nullum Dei pactum, nulla gratia ad hoc ordinata: igitur de lege nemo hoc meruit, nec potuit mereri. Quid autem absolute fieri posset relinquamus, si quidè plura, quæ facta sunt, non intelligimus.

Est aliud dubium, an saltem accelerationem incarnationis potuerint mereri Sancti Patres de condigno, & de lege: cuius quæstionis partem affirmatiuam tenere dicuntur ex scholasticis non pauci.

Respon-

Alexand.
Gabr.
Scotus.
Marf.

Respondetur quod omnia, quæ incarnationem attingunt non possunt cadere sub hominum merito de condigno. Et ratio est, quia meritum hominis iusti non potest se extendere de condigno ad bonum vniuersale totius naturæ, qualis est incarnatio, aut acceleratio incarnationis. Quod dico de lege & secundum ordinem, quem sapientia Dei statuit, & declarauit in rebus à se factis.

Vltimo dubitatur: an beata Virgo meruerit de condigno esse mater Dei. Cuius rei partem affirmatiuam offender aliquis apud Theologum quendam huius temporis, & eam non quidem tenet omnino, sed dicit esse probabilem Gabriel. in. 3. dist. 4. quæstione vnica, dub. 3. Mihi verò hæc sententia videtur ex illarum numero, de quibus dicebat Diuus Hieronymus, quod eadem ratione, qua dicuntur, possunt refelli, quia non habent fundamentum, nec in sacris literis nec in Patribus. Quæuis enim de Virgine canat Ecclesia, quod meruit portare Dominum, non tamen id ita accipiendum est, ut ex iustitia id meruerit, sed meruisse dicitur, quoniam ex gratia sibi data peruenit ad eum sanctitatis gradum, ut congruè esset mater Dei.

Gabri.
D. Hiero.

B. Thom.

ARTICVLVS. XII.

Vtrum gratia vnionis sit homini Christo naturalis.

RO huius rei explicatione aduertendum est, quod cum quærimus, vtrum gratia sit naturalis Christo, id potest intelligi tripliciter. Vno modo, vtrum sit naturalis Christo, in quantum est Deus. Alio, vtrum sit naturalis Christo in quantum est homo. Tertiò vtrum sit naturalis Christo, in quantum est Deus, & homo.

Secundo aduertendum est, quod naturale dicitur dupliciter. Vno modo id, quod est de essentia siue fluit ab illa, ut rationale & risibile in homine. Alio modo id, quod conuenit à natiuitate sicut acci-

dentia propria atque congenita. Rursus posset esse sermo de gratia vnionis, & de gratia habituali. His positis, dico primum quod si Christus, ut sic, id est, ut Deus & homo, consideretur, vtraque gratia est ipsi naturalis. Probat, primo, de gratia vnionis. Nam id quod est de intellectu rei propriissime dicitur, & est naturale: sed de intellectu Christi, ut sic est vnio illa duarum naturarum in vno supposito: ergo est ei naturalis. Declaro minorem: Nam sicut homo, ut sic necessario, & essentialiter claudit vnionem animæ, & corporis: ita Christus, ut Deus, & homo, intrinsecè dicit vnionem earum naturarum in vno supposito. Probat, etiam hoc idem de gratia habituali: Nam passiones, quæ fluunt, ex natura dicuntur naturales ob id ipsum, quod fluunt ex natura: sed Christus ex eo, quod est Deus & homo, sequitur quod sit gratus Deo: ergo hæc etiam gratia habitualis est naturalis ei, proprie loquendo. Quod tamen, ut ratio omnino conuincat, illatum volo pro gratia habituali formaliter, id est, in genere gratiæ, non autem in ratione talis qualitatis. Quoniam existimo, eum quidem hominem, qui est Deus benedictus ipse sit, naturaliter & necessario esse gratum Deo, qualitatem verò gratiæ liberè illi à Deo infundi. Ex quibus efficitur, quod vtraque gratia simpliciter & absolute dicenda est Christo naturalis: nam est naturalis Christo, ut Deus & homo: sed Christus absolute & simpliciter claudit vtrunque: ergo, &c.

Dico secundo, quod si de Christo loquamur, qua homo est specificatiue, ut logici dicunt, hoc est, de illa humanitate sacratissima in particulari, vtraque gratia est ei naturalis, accepto naturali pro eo, quod à natiuitate & generatione ipsa conuenit. Hoc constat, quoniam eam gratiam habuit à principio suæ conceptionis. Si tamen consideraretur particularis illa humanitas, ut coniuncta est cum natura diuina in vno supposito iam dixi, quod ei homini est gratia omnino naturalis.

Dico tertio, quod si Christus consideretur,

E 4 sur,

tur, vt Deus, nec gratia vnionis, nec habitualis est naturalis illi. Nam, si loquamur de gratia vnionis, certum est, quod diuinitati non est naturale, sed liberum vnire se cum humana natura. Et si de gratia habituali loquamur etiam est certum, quod non est naturalis diuinæ nature, nec ei per se ipsam villo modo inesse potest quia est gratia, per participationem.

Dico vltimo, quod si loquamur de Christo, quia homo est reduplicatiue, vt aiunt, neutra illarum gratiarum est ei naturalis: Volo dicere, quod homini, vt sic, siue nature humanæ, vt humana natura est, non est naturale, aut vniri diuinitati, aut habe-

re gratiam habitualem. Atque hoc etiam sine ratione patet: quia nec gratia est fluens à nostra essentia, nec conueniens à natiuitate nostra, nec debita nobis: sed potius, vt ait Apostolus, eramus natura filij iræ. Et hæc de hac disputatione: ex qua facile colligi potest, quod gratia Deiparæ Virginis potest dici ei naturalis, vt cõuua generationi, vel natiuitati: gratia verò Christi, etiam vt profluens ex vi natiuitatis, & coniunctionis diuinæ & humanæ nature in vno supposito: natus si quidem est Christus ex Spiritu sancto, vt naturalis filius Dei & hominis, qui non potest non esse gratus.

Ephes. 2.

QVÆSTIO

QVÆSTIO QVART
TA, DE MODO VNIO
NIS EX PARTE PERSONÆ
ASSVMPTIS.

ARTICVLVS. I.

Vtrum, persona diuina conueniat assumere naturam creatam.

S. Thom.

RESPONDEO cum Beato Thom. dicendum, quod in Verbo assumptionis duo importantur: videlicet, principium actus, & terminus: dicitur enim assumere, quasi ad se sumere. Huius autem assumptionis persona est & principium & terminus. Principium quidem, quia persone proprie competit agere: huiusmodi autem sumptio carnis per actionem diuinam facta est. Similiter etiam persona est huius sumptionis terminus: quia vnio facta est in persona non in natura: & sic patet quod propriissime conuenit persone assumere naturam. Verum est tamen, quod persona diuina agit ad extra, qua Deus: assumpsit verò naturam humanam factusque est homo filius Dei. Sed sunt in hac disputatione duo dubia. Primum, vtrum suppositum creatum virtute propria, & naturali possit duas naturas substantiales sustentare. Ad quod respondetur, id fieri non posse per naturalem potentiam. Nam sancti, vt verè summum miraculū & singulare quid, extollunt incarnationem: non solum, quia Deus homo factus est; sed etiā, quia duæ nature integræ atque perfectæ in vno supposito vnite sunt. Si autem cõcursus duarum naturarum fieri posset per naturam, non esset ea res singularis: siquidem inueniretur quid simile. Et præterea probatur: Nam videmus, quod substantia cuiuslibet nature creatæ est illi dütaxat adæqua-

ta, quoniam solius illius est actus vltimus: ergo non potest alienam terminare naturam: alijque rationibus hoc probari posset.

Sed illud in vtranque partem vehementer agitur; Vtrum Deo per suam omnipotentiam id efficiente possit creatura aliqua habere naturam alterius vnitam hypostaticè. De quo vtriusque sententiæ rationibus consideratis hoc solum verè dicere possum, quod non comprehendo veritatem. Quoniam autem mihi hac in parte rei intellectus deficit, & sapiens esse nõ possum, vellem saltem prudens in eligendo esse, atque iccirco cum plura Deus facere possit, quàm nos intelligere, & rationes partis negantis longè sint ab eo, vt euincant, teneo, quod id ab omnipotente fieri potest. Et probo primum: Quia in re dubia semper Dei omnipotentia est quasi in possessione quæstionis; quod non attendere & verum esse existimare hominis est parum modesti, & inconsiderati, atque ignorantis suam ignorantiam.

Secundo prob. Quia terminare aliam naturam non est perfectio: aliõ qui aliqua perfectio esset in filio, quæ non est in Patre: ergo nihil obstat, quod suppositum creatum terminet duas naturas.

Tertio argumentor: Nam, si opposita sententia vera est, sequitur, quod Angeli lumine naturali intellectus possint intelligere mysterium incarnationis. Et probatur sequela: Nam cognoscunt, quod ea humanitas non subsistit per propriam substantiam: ergo cognoscunt, quod subsistit per alienam: & non potest subsistere per alienam creatam: ergo subsistit per in creatam. Et declaro vim huius rationis:

E 5 Nam,

Nam, quod verè & formaliter subsistit per substantiã formaliter subsistit, & oppositum implicat: sed humanitas Christi subsistebat in aliquo: ergo per substantiam formaliter suppositantem subsistebat, idque cognoscebant Angeli.

Quarto argumentor: Nam videmus fieri nonnunquam monstra referentia specie & figura duas naturas: est enim figura speciei ignium: ergo, quod natura imperfectè & monströse facit casu aliquo, posset sapientia, & omnipotentia Dei facere perfectè.

Quinto inde moueor, quia multa, aut scimus aut credimus facta, quæ nisi facta fuissent, putarentur fieri non posse: & certe meo intellectui multò mirabilia sunt quæ de Sacramento Eucharistiæ confitemur, quam quod Deus naturas Tigridis atque Leonis, vel si mauis etiam gryphidis, & equi (vt prouerbio dicitur) in vnum suppositum iungat.

Sed quæ opponuntur videamus. Sequetur, inquit, ex hac sententia, quod persona creata vna, & eadem terminare possit infinitas naturas, quoniam vbi pluralitas non facit ad differentiã, nec infinitas illã faciet. Itaque videtur istis, quod si vnus punctus potest terminare decem lineas, possit etiam terminare infinitas: & si vnus homo potest habere duas manus, possit etiam habere infinitas manus, & infinitos pedes, & infinita capita, & oculos innumerabiles: & quia hoc pugnat cum rerum natura, & est horridum in conspectu sapientia Dei, inferunt quod nec possit habere homo tres manus, vt videatis, quam sint ridicula, quæ homines obijciunt Dei omnipotentia. Dico ergo, quod & sequela, & illa eius probatio. Vbi pluralitas non facit differentiam, nec infinitas illam faciet, falsa sunt. Quauis enim persona Verbi Dei, quod atinet ad eius immensitatem, possit terminare naturas innumerabiles. id tamẽ non habet locum in persona finita, terminoque tam angusto.

Secundo opponunt: Quia cõcursus ille duarum naturarum cõuenit filio Dei propter eius suppositi infinitatem: ergo non potest conuenire creato. Ad hoc dico,

quod personam Verbi Dei habere naturalem facultatem, vt possit in ea fieri ille cõcursus, conuenit ei propter eius infinitatem: sed fieri posse absolutè, siue secundum potentiam naturalem in terminando, siue obedientialem, id nõ conuenit ratione infinitatis: sed tota ratio facti est potentia facientis, nec requiritur vis aut perfectio infinita in supposito suscipiente duas naturas, sed in agente & coniungente illas. Authores huius nostræ sententia, de consideretur, sunt Scotus in. 4. dist. 1. q. 1. O Cham ibi, quæst. 1. Gabr. ibi, quæst. 2. articulo. 3.

Scotus.
O Cham.
Gabr.
Marf.

ARTICVLVS. II.

Verum, diuina natura conueniat assumere.

EN SVS quæstionis est, vtrum hac sit vera: Deus assumpsit humanitatem, Deus factus est homo. In quo dico, quod quæadmodum, quando Petrus currit, verum est dicere, quod homo currit, quoniam Petrus homo est: pari ratione, & multò potiore, si quidem Verbum Dei per se primo suscepit humanitatem, & est homo, verum est consequenter dicere, quod Deus suscepit humanitatem, & factus est homo: quoniam Verbum Dei Deus est.

Verum disputari solet hoc loco aduersus Durandum, an terminare naturam humanam cõueniat primò & per se filio Dei, & secundariò naturæ diuinæ, aut potius vice versa. Pro cuius rei declaratione sciendum est primò, quod subsistentia vno modo accipitur pro persona: & sic accipiunt concilia: propterea quod hypostasis Græcè rectè veritur, subsistentia, quia significatur in abstracto. Alio modo accipitur pro actu essendi, siue existentia substantiæ. Quemadmodum enim proprium esse accidentis est, inesse, & dicitur in hærentia: ita proprium esse substantiæ dicitur existentia siue subsistentia: & hoc modo nomẽ subsistentiæ solèr accipere metaphysici. Secunda

Secundo scire oportet, quod in incarnatione Verbi omnis efficientia & conseruatio humanitatis coniunctæ Verbo, tribuenda est Deo, qua Deus est. Deus enim agit ad extra, vt vnus: omne vero quod præcisè pertinet ad suppositare & terminare naturam per se primo est tribuendum Verbo Dei: quoniam filius Dei descendit de cœlis & cõceptus & natus & mortuus est pro nobis; vt docet fides, & nec Pater est homo, nec Spiritus sanctus est homo, sed filius Dei factus est homo: & quia ipse est homo, iccirco Deus est homo, & non est conuerso.

Cõc. Nicen.

Dico ergo, quod suppositare & terminare naturam humanam, conuenit per se primò, personæ filij Dei: & ratio, ob quam ei conuenit est sua personalitas siue subsistentia, quod idem est. De hac verò disputatio ne, qua nulla facilior & expeditior est, tam fuerunt variæ & discrepantes sententiæ, tot hinc & inde formata, & contorta argumenta, vt pudeat etiam referre. Omnis autem illa tam fera tempestas orta est ex ignorantia linguæ Græcæ. Cum enim graues authores, atque cõcilia docerent, quod natura humana terminabatur ad subsistentiam filij Dei, & scholastici nomine subsistentiæ non intelligerent personam, sed actum essendi, qui certè est aliquid absolutum; inde fuit, quod in tam varias scinderentur opinioniones. Scire autem debemus, quod nomine subsistentiæ Patres, cum de incarnatione loquuntur, personam intelligunt. Et hæc de hoc articulo satis superq; esse deberent. Sed, vt videatis aliquorum scholasticorum labores, & sententiarum confusionem, tangam breuiter quæ aliqui finxerunt, vt responderent vni tantum argumento Durandi. Probabat ille, quod terminare primò conueniat naturæ diuinæ, & secundariò filio Dei, hac ratione: Nam personæ cõuenit terminare humanitatem ratione subsistentiæ: & subsistentia conuenit personæ diuinæ ratione naturæ; ergo terminare humanitatem conuenit personæ diuinæ ratione naturæ. Minorem probat: quia subsistere est actus essentiæ, & persona diuina est existens per se, siue subsistens per suam essentiam. In quo argumento

Durandus.

Durandus accipit subsistentiam pro actu essendi Dei. Ei ergo vt Caietanus respondeat ponit, si vobis placet, quatuor existentiæ in diuinis, tres personales, & vnã essentialẽ, quo nihil magis alienum à veritate dici potuit ab homine Theologo. Nam si existentia filij Dei est quid personale, & distinctum ab existentia Patris, cur nõ bonitas filij Dei, & sapientia filij Dei, & essentia filij Dei personale quid erit & distinctum à Patre, si quidem existentia, tam est absolutum sicut essentia? Nec enim existentia siue actus essendi dicitur ad aliud. Dicit ergo Caietanus ad Durandum quod personæ conuenit terminare humanitatem ratione subsistentiæ non essentialis, sed personalis; & accipit subsistentiam pro actu essendi, sicut acceperat Durandus. Capreolus in. 3. d. 1. q. 1. dicit quod humanitas dependet à persona in esse existentia, atque hoc accipit à persona ratione essentiæ: & secundo dependet à persona in eo quod est esse suppositatam, atque hoc accipit à persona non ratione essentiæ, sed sui ipsius. Vistoria atque Soto neutra solutio sufficiens videbatur. Et ipsi dicebant cum Thoma de Argentina in. 3. d. 1. art. 2. quod assumere conuenit quidem ratione essentiæ, non tamen tanquam, quod, sed tanquam, quo. Et sicut non valet essentia est principium quo Pater generat, ergo essentia generat: ita non valet, persona assumit ratione essentiæ, ergo essentia assumit, aut terminat. Quod etiam exemplum est Argentinæ loco citato. Rursus Valuas & alij insurgunt contra hos, & ipsi tenent cum Caietano, itaque mira est scholasticorum varietas in respondendo: nos verò facilè dicimus ad maiorem Durandi, quod terminare naturam conuenit personæ ratione subsistentiæ, id est, supposititalitatis, non autem ratione subsistentiæ, id est, actus essendi. Et hoc clare docuit B. Thom. 3. part. q. 3. articulo. 3. ad primum.

Sed aduersus nostram sententiam est argumentum; Quia quauis Pater generet non tamen generat paternitate, sed essentia: ergo quauis persona filij supposititer humanitatem non suppositat hypostasi, sed essentia. Ad hoc nego consequentiam: quia

Caiet.

Capreol.

Vistoria.
Soto.

Tho. de Ar.
gen.

Valuas.

quia in generando includitur virtus & potentia Dei Patris & vis omnis atque potentia est essentia: in supposito vero non includitur, nisi ratio terminandi, quæ omnis includitur in personalitate.

ARTICVLVS. III.

Verum, abstracta personalitate per intellectum natura possit assumere.

ERTVM est, quod si Deum intelligeremus, sicuti est, non possemus aliquid circumscribere à Deo, ita vt aliud remaneret: quoniam quicquid est in Deo est summè vnum, salua distinctione personarum: ergo si vnum tollatur tollitur totum quod est in Deo. Et quidem etiam quælibet personarum tollitur alia sublata, quia distinguuntur solis relationibus, quas oportet esse simul: nos vero non loquimur in titulo articuli de huiusmodi abstractione, secundum realem negationem, sed de illa, quæ dicitur simplicis intelligentiæ, per quam consideramus bonitatem Dei non considerata sapientia, cum tamen bonitas Dei & sapiens sit, & ipsa sapientia. Hoc in primis posito pro declaratione questionis illud etiam addendum est, quod triplex esse potest sensus questionis. Primus, vtrum abstracta ratione omni personalitatis Deitas posset assumere naturam. Secundus, vtrum abstractis personalitatibus relatiuis remanente vero Deo subsistente Deus possit assumere naturam. Et non dico sicut Iudæi aut Gentiles intelligant Deum, quia ipsi ponunt in Deo vnam tantum hypostasim perfectam ac proinde nulla erat in eo sensu difficultas: sed simpliciter intelligendus est hic sensus, vt à nobis est propositus. Tertius sensus est, an abstractis personalitatibus non quidem à natura Dei, sed ab actu assumendi natura solum possit assumere: id est, vtrum positis personalitatibus cum ipsa natura, possit natura Dei assumere humanitatem, ipsis personis non assumentibus. His positis sine confusione sententia

rum & argumentorum multitudine more nostro rem absoluemus.

Loquendo in primo sensu sit conclusio quod abstracta à natura Dei omni ratione personæ illa non potest assumere. Hæc conclusio offendet aspectu primo, sed si rectè intelligatur est verissima: eiusque intellectus simul & probatio consistit in hoc quod vt rectè dicit B. Thom. in. 3. d. 5. q. 2. ar. 3. Si ratio omnis personalitatis circumscribatur à natura diuina ipsa natura nullaratione remanebit subsistens, & sic nec poterit ei conuenire assumere nec aliquid agere, aut sustentare, tanquam quod: est ergo conclusio vera.

Pro secundo sensu questionis sit conclusio: Quod si per intellectum circumscribantur personæ distinctæ, quas fides ponit eis circumscriptis remanet natura diuina subsistens: & hac ratione natura posset assumere. Et ratio huius fundamentalis est: quoniam cum ibi maneat natura diuina subsistens manet consequenter aliqua ratio suppositi sufficiens ad terminandam dependentiam humanæ naturæ, illamque sustentandam. Et secundo argumentor, quia circumscriptis per intellectum personis subsistens ille Deus, qui manet est agens creans finalizans: hæc enim conueniunt Deo, vt sic, atque vt vnus: ergo etiam posset esse assumens.

Sed aduersus hanc conclusionem arg. 1. quia terminare, & sustentare naturam, id solum pertinet ad personam: sed natura diuina subsistens non est persona, quia non est incommunicabilis: ergo non potest terminare & assumere naturam. Ad hoc dico, quod loquendo secundum potentiam absolutam terminare aliquam naturam non solum conuenit personæ propriè dictæ, sed etiam conuenire potest naturæ subsistenti per se, quantum ea non habeat completam & perfectam rationem personæ: nam terminare in Patres est subsistere in aliqua natura, atque ad hoc sufficit vt terminans sit subsistens in se.

Secundo argumentor, quia nec fieri potest nec intelligi, vt natura rationalis reipsa subsistens nec sit persona, nec in personis: at verò, si humanitas iungeretur per se primo

primo naturæ diuine, subsisteretque per eam, certè homo nec esset persona nec in persona: ergo non potest iungi. Probo minorem: Quia natura diuina subsistit communicabiliter: ergo non est persona. Responderetur quod ea hypothèsi facta, quod natura humana terminetur ad diuinitatem subsistentem, concedendum est, quod secundum hoc non est per se primo in persona propriè & completè dicta: quia diuinitas subsistens communicabiliter non habet completam rationem personæ. Sed quoniam eo ipso quod humanitas terminaretur primario ad naturam, secundario terminaretur ad personam, efficitur inde quod humanitas consequenter esset in subsistente incommunicabiliter, & in persona propriè dicta, esset autem per se primo in subsistente per se quod sufficit ad assumptionem: ac fortasse ille homo in eo casu propriè & perfectè diceretur persona humana quoniam ad eum, vt sic, nihil attinebat, quod subsistentia Dei esset in tribus personis, quo minus ea humanitas perfectè terminaretur atque subsisteret.

Tertio argumentor. Quia in Deo non sunt quatuor personalitates, sed tres tantum, ergo illis abstractis nulla remanet personalitas: ergo non poterit assumptio fieri. Dico ad hoc, quod remanet hic Deus subsistens & ille poterit assumere, quia vt sic exercet rationem quandam personæ sufficientem ad assumptionem.

Erat tertius sensus, an positis personalitatibus cum ipsa natura, natura Dei possit assumere humanitatem ipsis personis non assumentibus. Quæ etiam questio subdiuiditur. Nam aut est sensus, si fieri posset, quod assumat natura primario ipsis personis non assumentibus primario, aut nulla ratione assumentibus. De primo sensu questionis Capreolus in. 3. d. tenet partem negatiuam. Et ratio eius est: quia si in Deo esset vna tantum ac absoluta persona, sicut Iudæi intelligunt, essentia non posset per se primo terminare, sed persona: at verò non magis distinguitur essentia à tribus personis, quæ sunt in Deo, quam tunc distingueretur ab illa absoluta: ergo essentia modo

non posset per se primo terminare.

Sit verò in contrarium primo, quod natura humana potest assumi à diuinitate subsistente, ita vt primario, & immediate terminetur ad ipsam diuinitatem, secundario verò, & quodammodo mediata ad personas contrario modo, atque nunc fit in Christo. Atque ad hanc conclusionem asserendam non mihi videor egere alijs argumentis præter ea, quæ posita sunt. Nam sicut terminare est suppositi, ita & agere: sed Deus modo, vt Deus, & vnus agit, & producit ac conseruat res per se primo: ergo vt sic posset etiam per se primo terminare. Sed quoniam nonnullos conuincit ratio Capreoli, atque illa quantum credo, decepti sententiam illam tuerentur, iccirco eius insufficientiam declaro, & argumentor secundo in hunc modum. Si Deus esset vnica tantum persona non posset intelligi agere, quin illa ageret per se primo, & non minus eius essentia est coniuncta tribus personis, quam esset illi soli: ergo non potest intelligi Deus modo agere, quin tres personæ, vt sic per se primo agant. Tunc sic: Hæc conclusio est falsa, & illata ex præmissis veris & constitutis sub forma rationis Capreoli, vt constat: ergo illa eius ratio, & consequentia nihil valebat. Nego igitur Capreolo consequentiam. Et ratio est, quoniam in eo casu non essent nisi vnica subsistentia, illaque incommunicabilis, quæ in rationali natura constituit personam: & cum vnio terminari non posset, nisi ad subsistentiam, necessario tunc terminaretur ad personam immediate. Ceterum modo extat subsistens communicabile, ad quod possit terminari natura absque eo, quod per se primo terminetur ad personam: terminatur autem ad eam ex consequenti.

Sed de secundo sensu questionis extat sententia Durandi per extremum opposita Capreolo. Dicit ille, quod non modo potest per se primo terminari ad essentiam, verum & ita potest per eam terminari, vt non terminetur ad personas nec primario, nec secundario. In quo sit conclusio, quod humana natura non posset ita vnici immediate

Durand. in
3. d. 1. q. 4.

Capreo.

diatè cum diuinitate subsistente, quin eò ipso mediare & secundario vniretur cum personis. Probatur conclusio: Primum ex summa identitate, quæ est inter naturam diuinam & personas, ex qua efficitur, vt non possit subsistens Deus terminare naturam, quam eo ipso non terminent consequenter personæ. Quod declaro: Nam nunc de facto eo ipso, quod humanitas primario & de facto terminata est ad personam filij, terminari etiam dicimus ad essentiam ratione personæ propter summam earum rerum identitatem: ergo propter eandem causam non potest natura humana ita immediatè terminari ad diuinitatem, quin terminetur ad personas. Item argumentor: Nam quauis hic Deus sit principium primario efficiens, atque causans res ad extra, tamen etiam fatemur necessario, quod ipse personæ sunt principium efficiens & causa rerum: ergo eadem ratione, &c. Ex quo colligitur quod ea hypostasi facta, quod natura humana immediatè assumeretur à Deo, vt sic, nõ solum Deus diceretur homo, sed etiam consequenter Pater diceretur homo, & Filius, item & Spiritus sanctus: sicut eo ipso quod Deus creat, & Pater, & Filius, & Spiritus sanctus creant.

ARTICVLVS. IIII.

Verum, vna persona possit sine alia naturam creatam assumere.

IDES docet quod re ipsa naturam humanam assumpsit vnigenitus filius Dei, & non pater nec Spiritus sanctus: ac proinde si vna persona sine alia assumpsit humanitatem certè potuit assumere. Sed vt eam conclusionem scholastico more declaremus, repetendum est ex dictis, quod in assumptione, & clauditur actio & terminus eius actionis. Et quidem quicquid efficientiæ atque actionis fuit in assumptione id totum diuinitati est tribuendum, communeque est tribus personis, quoniam ex diuina virtute processit: id verò quod per-

tinet ad rationem termini, ita conuenit personæ filij Dei, quod non alteri. Atque ex his efficitur quod coniungendo vtrumque quod clauditur in assumptione dicendum est simpliciter & absolutè, quod assumere conuenit tantum vni personæ.

Cæterum Gabriel in tertio, distin. i. q. 1. *Gabriel*, existimat, quod sicut est triplex ratio terminandi in Deo (appellat autem subsistentiam rationem terminandi) sit etiam triplex ratio agendi, & docet non posse à nobis intelligi, quod vna persona possit terminare sine alia, quia nimirum eadem est in Deo ratio agendi & terminandi, & vna persona non agit sine alia: ergo nec potest terminare. At verò fide incarnationis supposita certè facilis & sufficiens est ea huius rei declaratio, quam attulimus. Ad Gabrielem autem dico esse vehementer falsum, quod in Deo sit triplex ratio agendi & operandi, illa si quidem est vna essentia ac potentia Dei. Nec ego imaginari possum vnde Gabriel induerit hanc sententiam, nisi ex illa ignorantia, qua quidam scholastici subsistentiam acceperunt pro existentia. Et cum concilia prædicent in diuinis esse tres subsistências, id est, tres hypostases, ipsi putauerunt, quod essent ponendæ tres existentia, siue actus essendi. Et quia ratio essendi est ratio agendi, ideo fortasse putauit Gabriel, quod in Deo sit triplex ratio agendi. Est verò intolerabile tres existentias, aut tres rationes agendi ponere in Deo: quoniam esse Deum non est magis relatum, quam essentia. Solent hoc loco quidam commemorare plures vniones cum Deo vt gratiæ, & visionis, &c. quas quia non terminat vna persona, inferre volunt, quod nec vnionem hypostaticam possit terminare. Sed est longè differens ratio: quoniam in vnione hypostatica terminus primarius, & per se est persona: in cæteris est aliquid absolutum, & commune personis. Posset etiam opponi secundo, quod vt ait Damascenus libro. 3. fidei, tota diuina natura in vna suarum hypostaseon incarnata est: sed natura est communis: ergo & assumptio. Respondeo verò, quod dicitur tota diuina natura incarnata, non quod omnes tres personæ carnem assumpserint, sed

sed quia nihil deest de perfectione diuinæ naturæ personæ incarnatæ.

ARTICVLVS. V.

Verum, qualibet persona diuina potuerit naturam creatam assumere.

D. Athan.

DOCE T fides nostra, quod in Sanctissima Trinitate nihil est prius, aut posterius, nihil maius aut minus, sed totæ tres personæ coæternæ sibi sunt, & coæquales: atque ita omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus sanctus: sed filius potuit assumere & assumpsit naturam humanam: ergo, & Pater, & Spiritus sanctus id ipsum potuerunt.

ARTICVLVS. VI.

Verum, plures personæ diuinae possint assumere vnā numero naturam.

SI quis consideret, quod tres personæ diuinæ sunt vnus numero Deus, vna essentia vnum numero agens, vnum conseruans, vnum finalizans, videbit, quod in absolutis, & in his omnibus, quæ sunt ad extra nunquam vna persona necessario excludit aliam; ac propterea multò apparet verisimilior sententia eorum, qui dicunt, quod tres personæ possent assumere vnā numero naturam: maxime cū videamus ineffabilem illam coniunctionem & vnitatem, qua tres personæ distinctæ subsistunt in vna natura diuina: ergo possent subsistere in vna natura humana. Atque hanc sententiā tenent Alexand. 3. part. quæst. 2. Marfil. in. 3. quæst. 2. artic. 3. Caietanus cum B. Thom. hoc in loco. Sed oppositum multi tenent, Scotus in. 3. dist. 1. quæst. 2. B. Bonauentura, Ricardus de Media villa, & Albertus, & Dionysius eadem distinctione: quorum grauiora argumenta adferemus, eis-

*Alexan.
Marf.
Caiet.
B. Thom.
Scotus.
D. Bonauē.
Ricar.
Albert.
Dionys.*

que curabimus satisfacere. Obijciunt ergo primò, quia si tres personæ assumerent vnā numero naturam, nec esset vnio in natura, vt constat, nec verò in persona: quia tres personæ nõ coalescunt in vnā: ergo, &c.

Ad hoc dico primò cum B. Thom. *B. Thom.* hic ad secundum, quod ea hypothese facta, humana natura esset assumpta, non in vnitatem solius vnus personæ, sed in vnitatem singularum personarum, ita, scilicet, quod sicut diuina natura habet vnitatem cum singulis personis, ita natura humana haberet vnitatem cum singulis personarum assumptionem. Vel dicito clarius, quod esset vnio in persona, sed non esset tantum vnica vnio ex parte personæ ac termini, si quidem essent tres termini: atque hoc fuit fundamentum B. Bonauenturae. *D. Bonauē.*

Secundo argumentor: Quia natura quæ non vno, sed pluribus suppositis terminatur, est illimitata, & infinita: sed natura humana est finita: ergo non potest, &c. Respondetur, quod aliquam essentiam nõ terminari suapte natura vnico tantum supposito, arguit infinitatem, vt constat in mysterio Trinitatis: at verò secundum potentiam obedientialem potest natura finita pluribus suppositis terminari, cū aliò, qui vno contenta esset.

Tertio argumentor: Quia quod dependet totaliter ab vno non potest dependere ab alio: sed in hac vnione natura humana totaliter & perfectissimè terminatur ab vna persona diuina: ergo non potest terminari ab alia.

Ad hoc argumentum, quod est Scoti, *Scoti.* Caietanus, vt respondeat tripliciter limitat maiorem. Primò, quod intelligatur solum de dependentia causati à causa. Atque hanc limitationem reticere ipse potuisset: nam Scoti maior si vera est eandem vim habet in omni dependentia. Et sicut aliqui scholastici dicunt, quod nihil potest effici à pluribus causis totalibus, quoniam id putant implicare contradictionem, nimirum quia sequeretur, quod essent totales & non essent totales, pari omnino ratione dicere tenentur, quod nihil potest totaliter à pluribus totalibus dependere. *Caiet.*

dere. Secundo limitat Caietanus illam maiorem, quod non habeat locum, nisi in dependentia secundum eandem rationem, & speciem. Atque hoc verè Caietanus dixit, nec negarent contrarij: illud tamen falso adiecit, quod in casu conclusionis dependentia non esset eiusdem rationis in tribus personis. Hoc, inquam, falsum est, quoniam quauis alia sit persona Patris à filio, aliaque ratio Patris, qua Pater est, alia filij, tamen ratio & modus terminandi naturam humanam idem omnino esset in personis, nec id potest negari. Tertio limitat, quod debet intelligi de dependentia totali intensiue, & extensiue. Licet autem tunc humana natura totaliter & perfecte terminaretur ad filium intensiue, nihil obstarat, quominus etiam totaliter, & perfecte terminaretur ad Patrem: sicut ex eo, quod perfecte quis quoad intensiue terminat similitudinem albi, ut quatuor terminet eandem similitudinem. Atque hoc verè & acurè dixit Caietanus, & ex eo responsum est argumento.

Sed arguitur quarto. Quia natura humana eadem ratione, & tam intimè coniuncta est personalitati Verbi, atque si propriæ personalitati coniuncta fuisset: sed si fuisset coniuncta propriæ personalitati, non posset ea coniunctione stante assumi ab alia persona: ergo nec coniuncta personæ Verbi potest assumi. De hoc argumento quid alij sentiant ignoro, mihi tamen est difficilius cæteris, atque eiusmodi ut si solum esset, faceret probabilem sententiam B. Bonauent. Scoti, & cæterorum. Dico tamen primò, quod secundum eorum sententiam, qui putant in rebus creatis naturam identificari personæ, neganda est consequentia: quia persona creata, & propriè constituitur per suam naturam, ut natura intrinsecè identificetur ei personæ. Unde non est intelligibile, quod filius, aut Pater terminent eam naturam absque eo, quod terminarent personam, quod fieri non potest, nec intelligi. Persona verò diuina non identificatur humanitati, & iccirco nihil obstat, quod tres personæ diuine possint assumere humanitatem eandem.

B. Bonauent.
Scotus.

Vel dico secundò, quod hoc est proprium diuinarum personarum, quod cum constituantur, & distinguantur relationibus à nullo absoluto se excludunt: & cum natura assumpta sit aliquid absolutum ex hoc quod assumitur ab vna persona, non excluditur quod assumatur ab alia.

Ultimò argumentor ex S. Thom. hic ad primum: Nam hac hypothesi facta, quod tres personæ assumant eandem naturam numero, sequeretur, quod nec essent vnus homo, quia sunt tres personæ, nec tres homines, quia haberent vnam solum humanitatem. In dissolendo hoc argumento est controuersia inter auctores: nam Caieta. hoc loco, & Durand. in. 3. dist. 1. quæst. 3. & Ricardus dist. 1. art. 1. quæst. 4. dicunt quod data hypothesi tres personæ diuine, nec essent tres homines simpliciter, nec vnus simpliciter, sed secundum quid vnus ratione vnus naturæ, & secundum quid tres ratione trium personarum. Marsilius in. 3. quæst. 2. art. 3. & Scotus lib. 2. sumularum de appellatione, notab. 7. Et Nominales tenent quod dicerentur simpliciter tres homines. Scotus in. 1. dist. 12. quæst. 1. & in. 3. dist. 1. quæst. 3. & S. Thom. hic, & in. 3. dist. 1. quæst. 2. art. 4. dicunt, quod essent vnus homo simpliciter. Et quauis re omnes conueniant, quæstioque videatur esse de nomine, placet hæc presius explicare.

Sit ergo in hoc prima conclusio, quod hac hypothesi facta necessario concedere debemus, quod tres personæ, vel sunt vnus homo simpliciter, vel plures simpliciter. Probatur: Nam vnum & multa diuiduntur ens apud metaphysicos: ergo si sit aliquod ens simpliciter erit necessario, aut vnum simpliciter aut multa simpliciter: sed hypothesi facta verè ibi est aliquod ens homo: ergo vel erit vnus simpliciter homo, vel plures simpliciter.

Secunda conclusio: Non est concedendum, quod in eo casu personæ diuine essent tres homines simpliciter. Probatur: Nomina substantiua significant formam per modum substantiæ, sed substantia per se habet & esse & vnitatem: ergo formæ ut significatæ tali nomine per se habent

B. Tho.

Caiet.
Durand.
Ricard.

Mars.
Scotus.

Scotus.
B. Tho.

bent vnitatem non aliunde, sed homo significat formam per modum nominis substantiui: ergo per se habet esse, & vnitatem, non aliunde: ergo si ea fuerit vna numero forma, dici non potest, quod dicerentur tres homines quauis essent in tribus personis. Et confirmatur: Quia fides docet, quod essentia Dei existens in tribus personis est vnus Deus: quia in parte nulla ratione sunt ferendi Nominales, qui dicunt, quod solum propter hæreticos asserimus tres personas esse vnum Deum, cum secundum proprietatem dicendi sint tres dii. Hoc, inquam, non est ferendum, quia sequitur, quod solum propter hæreticos non dicimus, & fateamur tres Deos, quod est magis falsum, & sacrilegum, quam dici potest: nobis enim vnus est Deus dignus proportionem pari in nostro casu dicendum esset, quod tres personæ non essent tres homines.

Tertia conclusio. In casu, de quo est sermo tres personæ diuine essent vnus homo simpliciter. Hæc sequitur ex prima & secunda conclusione redactis ad formam syllogismi, hoc modo: Tunc vel essent vnus homo simpliciter, vel plures per primam conclusionem, & non essent plures simpliciter per secundam: ergo essent vnus simpliciter per tertiam, sed ex parte terminorum, siue hypostaseon, iam supponimus, quod essent tres.

ARTICVLVS VII.

Verum vna persona diuina possit assumere duas naturas humanas.

RESPONDEO, dicendum, quod siue consideretur persona diuina secundum virtutem, per quam est principium vnionis, siue secundum personalitatem, per quam est terminus vnionis, vtraque ratio est infinita, & immensa, & propterea potest aliam, & aliam naturam assumere: alioqui illa personalitas finita, & limitata videretur. Estque ista sententia cõmunis, & eius ratio conuincens.

Sed aduersus eam est argumentum: Quia ex eo quod Deus factus est homo, rotus ipse est Deus, & rotus ipse est homo: ergo si Deus assumeret duas humanitates, oporteret, quod anima vnus esset vnita animæ ac corpori alterius, & quod etiam duo corpora essent simul, quod est inconueniens.

Ad hoc argumentum, nego consequentiam. Et ratio est: quia filius Dei est sua Deitas, sed non est sua humanitas: nec enim est assumpta natura humana, ut sit ipsa persona Dei, sed ut persona Dei subsistat in natura humana. Atque ex summa vnitatis, & identitate, quæ est inter personam diuinam, & Deitatem effectum est, quod diuina natura vnatur vnione personali naturæ humanæ secundum omnes partes eius. At verò duæ illæ naturæ assumptæ distinguerentur realiter, & inter se ipsas, & à persona, ac proinde non redundaret monstrum illud, & inconueniens, quod fingebat obijciens. Et hæc de hoc articulo. Sed circa illud duo dubia tractanda sunt. Primum, verum in casu nostræ disputationis, quod vna persona diuina assumeret duas humanitates, esset vnus homo, vel plures, Sanctus Thom. in tertio, distinctione. 1. articulo ultimo. Durand. ibi, quæstione. 3. circa finem, & Scotus ibi distinctione. 1. quæstione. 3. atque alij docent, quod essent dicendi duo homines. Et ratio eorum est, quia existimant ad pluralitatem substantiui, quauis illud significetur in concreto sufficere formarum pluralitatem, quauis sit idem suppositum. Sed S. Thom. & Caietan. & Ferr. 4. quæst. cap. 11. tenent oppositum, requiruntque ad pluralitatem substantiui pluralitatem formarum, & suppositorum. Ego verò breuiter dicam, quod sentio. Dico ergo primum, negari non posse, quod in casu nostro nec omnino propriè esset vnus homo propter duas humanitates, nec omnino propriè essent duo, propter vnum suppositum.

Dico secundò: Quod magis propriè esset vnus homo. Et ratio, quæ me mouet est, quia non possum intelligere, quomodo multiplicetur nomen concretum,

F claudens.

B. Thom.
Durand.
Scotus.

B. Thom.
Caiet.
Ferr.

claudens, nempe suppositum, nisi multiplicetur suppositum: quantum enim multiplicentur ea quæ sunt in solo Petro, siue artes, siue qualitates, siue vestes, siue etiam anime, certe Petrus vnus erit: at in casu nostræ disputationis esset vnus tantum suppositum: ergo non essent plures homines. Dico tertio, quod mirabili hac hypothefi facta vocaretur potius duo homines vt dicebat prior sententia. Et ratio, quæ me conuincit est, quod hæc quæstio est de modo loquendi: de illo enim modo tracto. Et mihi certissimum est, quod in casu conclusionis dicerent homines apparuisse suis temporibus duos homines mirabiles, vnus qui diceretur, verbi gratia Emmanuel, alterum, qui diceretur Iesus: & vnus quidem adesse, verbi gratia, Romæ, alterum in Hierusalem. Sed iam video, quid obijcias. Dicis asseruisse me vno temporis momento duo pugnantia, incautum scilicet, hominem & immemorem, ac non attendentem quid dicat quid ve loquatur: nam si rectè aliquid nominamus, illud verè est, quod nominamus: sed nominamus duos per tertiam assertionem: ergo essent duo contra secundam. Respondeo, doctè lector atque modelte, quod hominum vulgus solet res nominare iuxta ea, quæ videt in rebus creatis & in his quibus est assuescitur: hominum autem oculi nunquam viderunt duas humanitates viuas, & per se existentes distantes, atque disunctas loco, tempore, figura, qualitate, operationibus, corpore & anima, quin essent duo homines, & ita appellaretur: ac proinde homines certè dicerent esse duos homines, nec aliter possent de illis loqui aut se se intelligere. Aliquis verò alte sapiens, & cui reuelatum esset mysterium diceret, quod erat vna persona, & fortasse etiam assereret, quod erat vnus homo, potius quam duo, vt nos asseruimus.

Sed illud secundo loco dubitatur, an esset tunc communicatio idiomatum inter personam prout substat vni naturæ humanæ, & eandem, prout substat alij nature. Quidam viri docti tenent partem negatiuam; & eorum ratio est; Quonia, si inter Deum & hominem modo est communicatio idiomatum, ideo est quia natura diuina est sua persona: at in nostro casu

ambæ naturæ humanæ & inter se se realiter, & à persona distinguerentur: ergo non esset communicatio idiomatum. At verò ego cõiungo, & fateor vtrumque, & quod appellarentur duo homines, & quod esset communicatio idiomatum: quia propter vnitatem suppositi, Emmanuel, verbi gratia, esset Iesus, & Iesus esset Emmanuel: ergo quod dicitur de vno posset dici de altero, & ad rationem in oppositum dico, quod communicatio idiomatum sufficiens causa est cõuenientia naturarum in vnus suppositum, nec requiritur ipsarum idemitas cum persona, cuius signum est quod humanitas Christi non est persona Verbi, & tamen est nihilominus inter hominem & Deum communicatio idiomatum: alioqui hæc esset falsa; Deus est mortuus pro nobis, quia non est mortuus, nisi vt homo. Aduertendum verò est propter aliorum importunitatem, quod sicut Dominus in triduo desijt esse homo, & ex cõsequenti illo tempore non poteramus dicere: Hic homo est Deus, quia non supponebatur homo: pari ratione, si in casu nostræ conclusionis moretetur, verbi gratia Emmanuel non posset fieri communicatio dicendo, quod Emmanuel viuuit, scilicet, inquantum est Iesus, quia non supponit Emmanuel, diceretur tamen tunc Iesus mortuus, iuxta doctrinam traditam. Atque de his plura dicerem, nisi essent sophistarum propria, & molesta bonis ingenijs.

ARTICVLVS. VIII.

Vtrum magis conueniens fuerit, quod persona filij assumeret naturam humanam, quam alia persona diuina.

Semper in similibus disputationibus, qui omnino non desipit statuit duo apud se. Primum, quod fuit cõuenientissimum, id quod disposuit Deus. Secundum, quod sunt eius rei plurimæ cõuenientie supra hominum captum. Dicit verò hominum imbecillitas quod cum pater nec procedat nec mittatur ab vno, & persona quæ mittenda erat in mundum daturæ esset hominibus dona, & spiritum, quo

quo Deum diligere, & eleuarentur in celum, conuenienter filius descendit ad nos vt daret dona, & spiritum suum hominibus, qui & procedit à patre & ab ipso procedit spiritus. Vnde Dominus ipse de clarans discipulis ad quid venerit ait: Mittam vobis spiritum Paracletum à Patre. Et Apostolus ait: Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus.

Secundò: Si quidem Deus venit in mundum, vt nos filios Dei faceret factus homo, iuxta illud, Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui non ex sanguinibus, nec ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt: conueniens erat, & congruum, vt per eum, qui est filius naturalis, haberent homines esse filios per participationem, & gratiam, iuxta illud, Quos præsciuit & prædestinavit, conformes fieri imaginis filij sui, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus.

Tertiò: Quia sicut apud nos filius dilectus patris familiam seruos malos & infideles deducit ad Patrem & impetrat ab eo delecti veniam: ita oportebat, vt nos, qui natura eramus filij iræ deduceremur ad Patrem & recõciliaremur per filium. Et hoc est quod ait Apostolus, Rom. 7. Iustificati ergo, ex fide pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem habemus accessum in gratiam istam, in qua stamus atque gloriamur in

spe gloriæ filiorum Dei. Quia enim filius nos peccati reos deduxit ad Patrem ideo dicitur, per quem habemus accessum in gratiam istam.

Quartò: Quia decuit, vt sicut per sapientiam conditi sumus; ita etiam per eum qui est sapientia Patris renouaremur: proprium enim artificis est sua opera restaurare. Scriptum verò est, quod sapientia est omnium artifex.

Quintò: Quia homo peccauerat appetendo Dei scientiam: congruum ergo fuit, vt sapientia Dei eam causam vt propriam suscipere, & qui contra sapientiam deliquerat repararetur per sapientiam: vbi enim abundauit delictum superabundauit, & gratia.

Sextò: Propterea nec Pater, nec Spiritus sanctus carnem assumpsit: sed filius tantum, vt qui erat in diuinitate Dei filius ipse fieret in homine hominis filius, ne filij nomen ad alterum transiret: qui non esset æterna natiuitate filius: Dei ergo filius factus est hominis filius, natus secundum veritatem naturæ ex Deo Dei filius, & secundum veritatem naturæ ex homine hominis filius, vt veritas geniti non adoptione, non appellatione, sed in vtraque natiuitate filij nomen nascendo haberet, vt esset verus Deus, & verus homo, vnus filius. Alias verò plures congruentias quicumque doctus inueniet.

QVÆSTIO QVINTA, DE MODO VNIONIS EX PARTE NATVRAE

NIS EX PARTE NATVRAE

ASSVMPTE.

ARTICVLVS. I.

An natura humana fuerit magis assumptibilis à Verbo Dei, quam qualibet alia natura.

Respondeo, quod assumptibile dicitur, quod potest assumi. Est verò potètia triplex. Vna naturalis, qua lapis tēdit deorsum, & ignis sursum. Alia obediētia, qua res oēs ad nutū obediūt Deo, vt quādo stetit Sol tēpore Iosue; & quādo se se aperuit mare & apparuit cāpus germinās de profundo nimio, per quem omnis natio tranſiuit, quæ tegebatur manu Dei. Tertia est obediētia ipsa, vt stat sub aptitudine, & cōgruitate quadā, quæ inuenitur in vna re potius, quam in alia. Hęc verò aptitudo, & cōgruentia, vt aſūpta sit inuenitur in humana natura potius quā in alia, ppter eius dignitatē simul & necessitatem. Inueniebatur enim dignitas quēdā in ea, propterea quod humana natura in quātū est rationalis, & intellectualis nata est attingere ipsū verbū, cognoscēdo & amādo: necessitas autē inuenta est, quā indigebat reparatione cū subiaceret peccato, quod remitti poterat & deleri. Quod verò duplex hęc ratio, & causa in sola humana natura inueniatur, indeliquet quod naturę irrationali deest dignitas, Angelis verò, qui iā sunt in termino felicitatis vel miserię deest necessitatis cōgruitas. Et quidē nec in natura angelica, nec in irrationali eleuabatur vniuersū ea ratione, qua in susceptiōne humanitatis eleuatū est, in quā & spūs & corpus & superiora & inferiora, & visibilia & inuisibilia cōuenerūt. Si autē de potètia naturali sermo sit, ea nō est maior, propriē loquendo, in vna natura quā in alia: quia in nulla creatura est potètia naturalis ad eā vnionē. Et quidem nec potètia

Iosue. 10.

Sapient. 19.

obediētia est maior in vna natura, quā in alia depra illa congruitate, de qua nobis sermo, quia potètia obediētia creaturę sumitur per cōparatiōē ad potètia Dei absolutam in ordine, ad quā omnes naturę sunt eque assumptibiles, sicut eque subiectę per omnia. ¶ Sed fufē solet à quibusdā disputari, an potuerit Deus naturā irrationalē assumere. Quę quęstio tū per se offendit, tū plura admiscetur in ea pijs auribus indigna atq; iccirco perstringam breuiter quæ fuerint hac in parte sententię & quid mihi dicēdū esse videatur. Enric. quodl. 6. q. 2. & quodl. 13. q. 2. Alex. 3. p. q. 11. & 12. mē. 1. art. 2. Picus Miran. q. 4. suę apologię Dionys. Cart. in. 3. d. 2. q. 2. tenent quod natura irrationalis assumi nō potest, B. Bonau. dicit dedecere id sapiētia Dei quod ego credo esse verissimū. Quidā existimāt vtrāq; disputationis partē esse probabilē, ex quibus est Gab. in. 3. d. 1. q. 2. & Ric. d. 2. q. 1. Cōmunis verò sentētia, quæ modo circūfertur est, quod de potètia absoluta potest Deus assumere quancūq; naturā creatā: & hęc sentētia quę mihi vera videtur posset probari ex corpore Dñi in triduo quod māsit vnitū: nā si cadauer potuit esse vnitū Deo cur nō alia natura. Nec tñ ex hoc licet colligere, quod naturā cū culpa posset assumere, quā culpa pugnat cū Deo. Nec rursus, quod dānari posset, aut pōnā pati pro culpa, propter rationē eandem. Posset tamen cruciatus sustinere: siquidē re ipsa Dominus innocēs cū esset mortem pro nobis peccatoribus, & acerbos dolores passus est. Ad illud autem nostrum fundamentum respondent authores cōtrarix sententię, mansisse quidem in triduo corpus vnitum, non tamen fuisse assumptum, nisi vt partem rationalis naturę atq; in ordine ad mentē. Sciendū verò est, quod hęc responsio potest referri, & ad potètia Dei absolutam

Enricus:
Alexand.
Picus Mirā.
Dion. Cart.
D. Bonau.

Gabriel.
Ricor.

1. Pet. 3.

De Vnionē ex parte nat. assumptæ. 85

Albert.
Vdabre.

Hebr. 2.

solutā, & ad eius sapiētia, quā dedecere naturā irrationalē assumere. Si ad potètia Dei absolutam referatur mihi videtur parui momēti; si ad sapiētia nō est contēnenda, quia videtur sufficiens: siquidem nūquam sapiētia Dei assumptiē corpus, nisi propter mentem. Ceterum Albertus Magnus, in. 3. d. 2. q. 2. ar. 2. & Valricus lib. 5. suę summx. c. 5. & 6. peculiariter inficiātur naturā angelicā assumi posse: quoniam in angelis persona identificatur naturę, & persona assumi nō potest: ergo nec natura. Sed hęc sentētia mihi est multo improbabilior, quā prædicta: vnde & cōmuniter reiecta est ab scholis, & eius fundamentū est insufficiens. Nā si in angelis persona distinguitur realiter à natura, vt quidā dicunt probabiliter, falsum est quod docet Albertus. Si autē nō distinguitur realiter nihil valet ea Alberti cōsequētia. Nā dicemus, quod sicut simile identificatur albo, & tamen se paratur ab albo, itā in proposito dicemus, absolui posse naturam à persona. Et prætereā, quod mihi euidentē argumētū est cōtra Albertū, nunquā Apostolus charitatē Dei inde cōmēdauit, quod nunquā Angelos apprehendit, sed semē Abraham apprehendit, si apprehēdere angelos esset impossibile: hęc ergo sentētia defendi non potest, quantum ego iudico.

Sed aduersus ea, quæ diximus, est argumētum. Nā altius & excellentius est Deo vniri: personaliter, quā ipsum attingere per operationē cognoscēdo & amādo: sed natura irrationalis nō potest eleuari ad hoc secundū: ergo nec ad primū. Occasione huius argumētū disputabo, an vnio hypostatica sit maior atq; perfectior, & excellentius bonum quam visio Dei. Et hęc quæstionē paulò premā: tum, quoniam ipsa per se est scitu dignatū, quoniam præcipua fundamenta eius disputationis, an possit Deus naturā irrationalē assumere, quæ per se offendit, sub honesta hac quæstionē tractabo.

Si quis ergo à me quærat quæ sit maior vnio ea, quæ fit per vnionē hypostaticā an ea, quæ secundū visionē, respondeo breuiter quod ea, quæ fit per vnionē hypostaticā. Paret, quia est vnio substāntialis, visio verò nō itē. Quod si quis secūdō quærat, quæ sit

maior gratia vnire se hypostaticē cū natura humana, an se præbere vidēdū hominibus, dico etiā, quod multo maior gratia est Deum se vnire hypostaticē, quā se vidēdū præbere. Quod probō: quia si attendas boni magnitudinē in rebus per tēpus ortis nullū maius, quā, quod Deus fieret homo, vt in sequētibz magis declarabimus, & D. Aug. 13. de Tric. 9. & de prædef. sanc. c. 15. docet, quod summa gratia quæ potest excogitari, fuit hominē esse Deū: quod si in gratia, nominis rationē velis expendere certē vnio hypostatica nō datur ex meritis, visio verò Dei maxima gratia cū sit datur tamē hominibus ex meritis omnino: ergo maior gratia est vnio, quā visio. Si verò tandē quærat quis, quod sit maius bonū vnio hypostatica, an visio beatifica, in hoc aliquid est maioris difficultatis: vnde partē negatiuā, & quod non sit maius bonū vnio hypostatica, quā visio tenet Durandus in. 3. d. 2. q. 1. Dico tamen, quod proculdubio maius, & excellentius bonum est vnio, hypostatica, quā vnio per gratiā, & gloriā. Et ratio est in primis: Quia per vnionē hypostaticā cōmunicatur creaturę ipsum esse personale Dei verē & realiter, itā vt persona filij Dei fiat persona naturę assumptæ: vnio verò per fruitionem nō tribuit ipsum esse Dei, sed participatiōnē quādā secundū similitudinē & operationē: ergo quāto maius est esse Deū personaliter, quā participatiōnē, tātō maius bonum est vnio hypostatica, quā visio. Itē secūdō: Nā iure optimo receptū est illud: In rebus per tempus ortis nihil maius, quā quod Deus fieret homo. Si ergo nihil maius, est ne maius bonū ceteris, an maius malum? Certē maius bonū: ergo & c. Hic si respondeas, esse maius opus, regredieris eodē. Nā quæram, est ne maius opus bonum, an malum? Certē bonum.

Tertio: Nam maius est esse filium Dei naturalem quā adoptiuum: at per vnionem hypostaticā homo est filius Dei naturalis, & per gratiā & gloriā adoptiuus: ergo maius bonum est vnio hypostatica.

Quarto: Nam si maius bonum est visio Dei, quā vnio hypostatica, igitur nō propterea Christus, in quantum homo est me

Hebr. 1.

Act. 13.

Apor. 5.

lior angelis & præstantior, quia simul est etiam Deus: sed propterea, quia clarius & limpidius videt Deum: hoc verò ipsis sacris literis contrarium est: nam Apostolus inde commendat dignitatem, & excellentiam Christi super angelos, quod ipse sit Deus. Cum enim loqueretur de illo, qui purgationem peccatorum facit, & sedet ad dexteram maiestatis Dei, quæ conueniunt Christo ut homini, subiungit de illo, tanto melior angelis effectus, quanto differetius præ illis nomen hereditauit: cui enim dixit aliquando angelorum, Filius meus es tu, ego hodie genui te? quod de die resurrectionis interpretatur ipse Apostolus in Actis: & ex consequenti loquitur de Christo, ut homo est. Et cum iterum introducit vnigenitum in orbem terræ dicit: Et adorent eum omnes angeli Dei. Et in Apocalyp. c. 5. Angeli Dei, & omnis creatura, quæ in cælo & super terram est, dant honorem & gloriam Agno: igitur proculdubio Agnus, hoc est, Christus, in quantum mortuus & occisus est pro nobis, multo melior est angelis videtur faciem Patris: & non habet hoc nisi per vnionem hypostaticam: ergo vnio hypostatica est maius, & excellentius bonum, quam visio. Denique vnio tenet se ex parte bonorum sicut diuisio malorum: sed est maior vnio: ergo maius bonum.

Sed ea videamus, quæ opponuntur nostræ sententiæ. Primum eorum est: quia vnio personalis siue suppositalis seorsum sumpta communis esse potest rationalibus, & irrationalibus: vnio verò secundum operationem propria est rationalium. Et rursus vnio personalis conuenit creaturæ rationali secundum id, in quo comunicat cum omnibus substantiis, quia conuenit ei secundum quod est natura potens subsistere: vnio verò per operationem conuenit ipsi creaturæ rationali secundum quod est consors diuinæ naturæ per adoptionem: maius ergo bonum est vnio per operationem, quam hypostatica. Ad hæc simul dico, consequentia negata, quod rationes istæ inferunt, quod plus nobilitatis aut perfectionis exigit ex parte creaturæ vnio per operationem, quam hypostatica, quod ego concedo. Sed est aliena

à nostra disputatione: est enim nobis quæstio de eo, quod possit Deus facere in creatura, non de eo, ad quod supponitur maior perfectio in creatura. Et dicimus logicè maius bonum esse id, quod Deus potest facere in natura creata, & re ipsa facit quando vnit illam sibi hypostaticè, longe (inquam) maius, quam id, ad quod ipsa creatura per suam operationem, quantumcumque, eleuatam potest peruenire. ¶ Secundo argu. Quia beatius est concipere Deum mente, quam ventre, ut ait D. Aug. lib. de sancta virginitate: ergo melior est visio, quam vnio. Ad hoc nego consequentiā: quoniam in conceptio nec corporis Dei non fit, ut concipiatur Deus, per vnionem verò hypostaticam fit ut homo fit Deus. Nec ob id Deipara Virgo sancta fuit, quia cinxit corporaliter Deum, sed ob id sancta, quia mente seruiuit humiliter ipsi. Et hoc est quod ait Augustinus: Excellentior mente quam ventre. ¶ Tertio arguitur: Quia maius est eleuare lapidē ad visionem, qua ad vnionem hypostaticam, si quidem illud implicat, hoc non: ergo, &c. Ad hoc nego antecedens: quia potius eo ipso, quod aliquid implicat non est maius, quia non est; & eadem ratione probaretur, quod maius sit, alibi esse non alibi, quam Deum esse; quia illud implicat, & hoc est necessarium. ¶ Quarto argu. Quia quod potest in maius, potest in minus: sed creatura irrationalis potest eleuari ad vnionem: ergo posset eleuari ad visionem, si visio, ut nos aliterimus, est quid minus. Ad hoc dico, quod maior non habet locum, nisi inter ea, quæ sunt eiusdem ordinis, & rationis. Nam illi ipsi, qui hæc opponunt, possunt loqui & intelligere, & non possunt volare quāuis volare sit minus: & homo potest generare hominem, & tamē non potest generare formicam. ¶ Vltimo argu. Quia nil est maius atque præstantius ipso sine vltimo, & beatitudine: talis est visio: ergo ea nihil est maius. Respondetur, quod ut probè ait Scotus in 4. d. 49. q. 1. De ratione beatitudinis non est, quod sit perfectissimum bonum eorum, quæ sunt in beato: sed perfectissimum in actu secundo. Et exemplificat ille author in vnione hypostatica, quæ est excellentissimum bonum. Et ego quidem existimo, quod si-

D. August.

Scotus.

quidem visio ordinatur ad bonum beatiorum, qui Deo fideliter seruiuerunt, absolute loquendo, maius bonum est beatus, quam visio. Sed ut plenius huius argumenti materia intelligatur, sciendum est, quod vltimus finis hominis est altissima eius operatio, ad quam consequitur delectatio completæ, & quietans appetitum: fatiat autem appetitum, quia est complementum hominis & finis, ad quæ est ordinatus, & in quo quasi sistit vltima eius perfectio, quæ est operari. Cæterum multo maius & excellentius bonum est beatitudo hominis obiectiua Deumque ipse, quam beatitudo formalis. Et cum per vnionem hypostaticam eleuetur creatura ad ipsum esse Dei, maius certe est bonum quam visio: quod si non fatiat appetitum sicut visio, ideò est, quia non applicatur per modum finis & operationis: fatiat autem appetitum quoad hoc, quod scit creatura tunc habere se supremum bonum, quod excogitari potest.

Sed esto, maius bonum sit vnio hypostatica, quam visio, absolute loquendo, quæ tamen aliquis, utra earum melior sit homini. Ad quod viri quidam docti respondent, homini meliorem esse visionem, sicut indigenti & pauperi melius est ditari, quam philosophari. Quod tamen ego non bene intelligo. Nam semper quod honestius est anteponendum est delectabili, & est magis propter se experendum, fatebitur quæ Sapiens malle se vnum diem cum virtute viuere, etiam seuera, & difficili, quam mille cum iocunditate. Est autem vnio hypostatica honorabilis, & maius bonum, quam iocunditas visionis: præterquam quod vnio, ut probauimus, est præstantissimum bonum, & non est præstantissimum bonum Dei, quia nec est bonum Dei: ergo est præstantissimum bonum creaturæ. Et præterea argumentor: Quia supposito quod aliquod bonum sit de genere honesti, & sit potens conuenire homini, certe illud erit maius bonum hominis, quod fuerit honestius. Quod verò ex Aristotele illi adducunt, non iuuat. Quia cum proprius actus & perfectio pauperis, ut sic sit ditari, rectè quidem & ingeniosè dixit ille philosophus pauperi melius esse ditari, quam

Aristot.

philosophari, pari que proportione dicam quod homini tendenti ad visionem Dei, & ad suum finem optimum est videre Deum, & assequi finem: homini vero ut sic nihil præstantius, & excellentius esse potest aut etiam excogitari, quam esse Deum.

Vltimum dubium est, an Deus possit vnire sibi, & terminare naturam accidentis immediate (nam mediate certum est quod Christus ut homo habet accidentia.) De hoc sunt variae sententiæ. Nam Basolis in 3. distinctione. 2. q. 1. & Victoria, & Scotus defendere solebant partem negatiuam: sed Marsilius in 3. quæstio. 3. artic. 1. & Gabriel. distinct. 1. quæstio. 2. & Palude, distinctione. 2. quæstio. 1. Almahinus, & alij tenent partem affirmatiuam, quæ sententia mihi probabilior est. Et pro ea aduertendum, quod accidentia duo habent: nam & inhærent supposito, & terminantur vltimo, ac sustentantur per ipsum: & quidem actualis inhærentia separabilis est ab accidentibus: poterit igitur Dei omnipotentia vnum ex his ab altero separare, & terminare accidentia, quantumuis ea non inhærent. Sed contra hæc argumentor primo. Quia si Deus hac ratione modo dicta susciperet, & terminaret albedinem, nec posset dici albedo nec albus: ergo non potest terminare accidentia. Respondetur quod non diceretur albedo, ut constat; nec diceretur albus, quia album claudit terminationem, & adhærentiam accidentis: cæterum verè diceretur habens albedinem, non tamen vniuocè cum albo.

Secundo argumentor, quia pugnat cum natura accidentis, ut subsistat, siue per se, siue per aliud: hoc enim est proprium substantiæ: ergo, &c. Respondetur quod aliud est terminare & sustentare accidentia, aliud verò tribuere, quod subsistat. Et certè Deus non tribueret accidenti quod subsisteret sed tribueret ut existeret absque subiecto inhærentis, & terminaret ipsum. In similibus autem quæstionibus ago gratias Deo meo, qui non fecit quæ nos imaginamur, sed quæ decebant eius sapientiam, & bonitatem.

ARTICVLVS. II.

Verum, filius Dei assumpsit personam.

DO C E T fides catholica, quod filius Dei assumpsit naturam humanam, non autem personam. Et ita diffinitum est in quinta Synodo generali in epistola ad Dioscorum Alexandrinum, & in Concilio Toletano. 11. & D. August. lib. de fide ad Petrum, cap. 2. dicit quod Deus naturam hominis assumpsit non personam. Et quidem si Deus accepisset non modo naturam, sed etiam personam hominis, aut ita accepisset, ut persona hominis statim corrumpere, aut ita ut maneret. Si ut corrumpere, ad quid accepit? Si tamen ita credimus accepisse, ut maneat persona hominis, incidemus in hæresim Nestorij olim ab ecclesia damnatam. Et si non est facta vnio in natura, ut dicebat hæreticus Eutychetes, nec verò est facta in persona, consequens certè est, ut nec Deus sit homo, quod est fidem catholicam prorsus euertere. Dicendum ergo est quod filius Dei non assumpsit personam, sed assumpsit naturam ad vnitatem personæ.

In hoc articulo est quæstio scholasticis celebris, quo differat suppositum siue persona, & natura. Qua de re tanta est opinio num varietas, ut quot authores sunt, tot videantur esse sententiæ. Quapropter mihi hac in re nihil prius occurrit, quam deploranda hominum cæcitas, & ignorantia. Videre enim est, Theologos quosdam de rebus altissimis confidentissimè diffinientes, suoq; inertis syllogismo certitudinem arrogantes, cum tamen nihil presentius, & magis ante oculos, nihil, ut ita dicam, palpabilius nobis esse videatur, quam nostra ipsorum persona; & tamen quid sit persona egregiè certè ignoramus.

Sententiæ ergo multitudinem, quas non pauciores octo enumerat Caietanus, hoc loco ad tria capita reducimus. Prima sententia est Enrici de Gandauo, quod lib. 4.

quæst. 3. vbi dicit, quod suppositum, & natura nullâ ratione differunt, nisi ex modo significandi. Suppositum enim significatur, ut habens naturam, natura verò non item. Et ad hoc reducitur sententia Gabr. in. 3. dist. 1. quæst. 1. & Durandi in. 1. dist. 34. quæst. 1. Et quidem hæc prima sententia falsa videtur. Primum, quia sequitur non esse maius discrimen inter naturam, & suppositum in humanis, quam in diuinis, in quibus suppositum & natura differunt ex modo significandi. Secundò, quia in rebus materialibus, quæ per modum ipsius conuenientem significatur à nobis, diuersus modus significandi oritur ex diuerso modo essendi: cum ergo aliter significetur natura, aliter suppositum, sequitur, quod non sunt omnino idem.

Secunda opinio tribui solet Scoto in. 3. dist. 1. quæst. 1. quod scilicet, Persona solù addit naturæ duplicem negationem: illa est dependentiæ actualis, atque aptitudinalis à termino. Itaque hæc humanitas constituitur in esse personæ, trahiturque ad illud per hoc, quod est nec terminare, nec terminari posse ad aliquam aliam personam, siue terminum. Et ad hanc reducitur opinio cuiusdam Ioannis de Neapoli, de quo Caietanus hoc loco, atque Ocham in. 3. dist. 1. quæst. 1. Dixi verò hanc opinionem tribui Scoto solere, quia non sum certus, quod eam tenuerit, pro quo vide ipsum in. 2. dist. 3. quæst. 2. & 3. Ex qua parte colligi videtur, quod potius tenuerit personam constitui per aliquod posituum, ad quod sequitur duplex illa negatio, sicut ad esse rationale consequitur nec esse brutum, nec posse esse brutum. Sed nihilominus solet hæc sententia eius nomine defendi; & cuiuscunque fuerit videtur esse falsa. Primum, quia cum nec secunda substantia nec accidens constituitur per negationem, falsum erit asserere, quod prima substantia, quæ propriè in primis, & maximè dicitur constituitur per negationem. Et secundo, quia si negatio est ratio formalis suppositi, maximè certè consequens est, suppositum formaliter, esse negatiuum quid & nihil, sicut non videns, & nõ agens. Ex quo sequitur amplius, quod cum agens quod

quod, & primum subiectum substantans naturæ, & accidentibus, sit suppositum: utiq; si suppositum est negatiuum, agens quod & primum subiectum prædicamentorum erit negatiuum. Item tertio, quia negatio fundatur in aliquo posituo, & suppositum habet negationem illam actualis, & aptitudinalis dependentiæ, natura verò non habet: ergo aliquid posituum claudit suppositum, quod non claudit natura.

Tertia est Caietani, & Ferrariensis, & aliorum quorundam sententia, quod suppositum verè claudit aliquid reale, quod non claudit natura. Est verò differentia atque varietas in explicando, quid nam illud sit. Ego autem, ut dicam quid sentio, & clarè ac dilucidè quantum in me fuerit, re exponam; præmitto prius, quod cum quærimus, vtrum suppositum & natura distinguantur, possumus comparare ipsum suppositum, vel ad naturam in comuni sumptam: ut si comparemus Petrum ad humanitatem, vel ad naturam sumptam in singulari: ut si eundem Petrum cum sua humanitate conferamus. Potestque moueri quæstio tam de natura & supposito in rebus, quæ materiam participant, quam in his, quæ sunt expertes materiæ, ut Angeli: nam de diuinis modo non disputamus.

Secundo autem loco illud adiungo, quod non controuertitur, vtrum suppositum & natura, secundum eam perfectam rationem distinguantur realiter, qua Petrus, verbi gratia, distinguitur à Paulo. Nam certum est, quod si suppositum accipitur integrè & perfectè secundum eam rationem, qua concipitur & significatur à nobis, claudit naturam, & accidentia indiuiduantia. Sed est quæstio, vtrum ita distinguantur, sicut includens, & inclusum, aliquidque dicat vnum, quod non dicit alterum: & quid sit illud, quod acceptum secundum suam rationem præcisam, est ratio suppositi, & non est natura.

Hispositis sit prima conclusio: In omni re creata, siue corporea, siue spiritali, suppositum dicit aliquid reale supranaturam. Probatum primò: Omnis talis natura est assumptibilis à Deo, ut diximus articulo præcedenti; & suppositum non est assum-

ptibile à Deo: ergo aliquid reale dicit suppositum: ratione cuius suppositum, verbi gratia, humanum non potest ita coniungi Deo, ut resultet vna persona.

Et natura, ita cõiungitur, ut resultet vna persona. Secundo: Agens quod, sumptum, ut licet, & formaliter est aliquid reale, & natura, ut sic non est agens quod, sed suppositum: ergo suppositum addit aliquid supra naturam.

Tertio: Secunda substantia dicit aliquid posituum; nec enim constituitur per negationem: ergo & prima dicit aliquid posituum & hoc non dicit natura: ergo aliquid dicit suppositum, quod non dicit natura.

Quarto: Omnes fatemur hæc nomina hypostatis, persona, prima substantia, &c. significare aliquid substantiuum, & illud non significat natura: ergo. Item suppositum in omni opinione est terminus & complementum naturæ: ergo addit aliquid supra naturam creatam, quoniam ea non est per se ipsam completa & terminata.

Secunda conclusio. Suppositum in rebus materialibus supra naturam in comuni habet duo, scilicet, accidentia indiuiduantia & rationem subsistentiæ. Probatum, quoniam humanitas solum includit id, quo homo est homo: ceterum Petrus, ut Petrus, & per se subsistit, & accidentia quædam habet.

Tertia conclusio: In rebus materialibus suppositum addit supra naturam solum rationem per se subsistentis. Quod hoc addat inde constat, quod non natura, sed suppositum est quod per se subsistit. Quod verò hoc solum, probatur: Nam, si quid aliud adderet, illa essent accidentia peculiaris, & indiuiduantia: hæc verò etiam habet hæc natura: ergo non addit aliud.

Quarta conclusio. In rebus spiritalibus suppositum addit supra naturam rationem per se subsistentis. Hanc apposui solum propter complementum doctrinæ: probari tamen ea possit ex his, quæ diximus pro conclusione prima.

Habemus ergo ex his, quod suppositum dicit aliquid reale, quod non dicit natura. Quæ sententia inde verisimilior apparet, quod secundum eam omnia consonant. In primis enim consonat fides, quæ ponit

5. Syno. gen.

Cõc. Tolet.
D. August.Gabriel.
Durand.Caiet.
Ferra.

Scotus.

Io. de Neap.
Caieta.
Ocham.

Caiet.

Enric.

humanitatem assumptam à Verbo; quæ certe humanitas re etiam ipsa non est Verbum siue suppositum suum. Vnde in Concilio Basiliens. actione. 22. damnatus est Episcopi cuiusdam error, qui dicebat naturam humanam in Christo esse personam Verbi. Consonat secundo, quod dici solet, suppositum non posse separari à natura, posse verò naturam separari, & absolui à proprio supposito. Consonat tertio, quod suppositum sit aliquid naturæ, si quidem est terminus naturæ: non tamen, formaliter loquendo, est natura, quia nec terminus est terminatum. Consonat quarto, quod persona aut suppositum in eo, quod suppositum, non se habet, vt causa ad naturam, sed vt terminus eiusdem.

Sed contra hanc rationem explicandi differentiam inter suppositum, & naturam, argumētō primo: Nam, si ratio ipsa præcisa suppositi est quid reale distinctum à natura, atque pertinet ad genus substantiale, illud vel erit materia, vel forma vel cōpositum ex materia & forma: at certe ibi sublata natura, nec manet materia, nec forma, nec cōpositum ex vtrisque, hæc enim omnia claudit natura: ergo, &c. Efficiet hoc argumentum, vt si forte rem intellexi, illam vniuersam explanem: sin minus, ipsa explicatione ingenue fatear me illam non tetigisse. Dico ergo, quod quemadmodum accepta qualibet parte ligni, ibi est formalis ligni, & materia, & cōpositum ex vtraque, non tamen ea pars signata est subsistens per se, siue suppositum: si tamē separatur à toto ligno per separationem fit totum quoddam in actu perfectum, & completum, & per se subsistens, quæ omnia ante non habebat, nisi in potentia: & quidem totalitas hæc, atque complementum & per se subsistentia non est materia, non forma, non natura, non ipse actus essendi; nam hæc omnia erant ante in parte ligni; sed est per se subsistentia, & perfectum quid resultans ex diuisione, & terminus ac complementum illorum omnium quæ enumerauimus: illa enim omnia sunt & finiuntur in supposito: pari ergo proportionem, aut prorsus eadem dico ad argumentum, quod formalis, & præcisa ratio

suppositi, & substantiale quid est: & non est materia nec forma, nec natura siue essentia composita ex vtrisque, nec actus essendi, sed est terminus, & complementum istorum omnium, quædamque vltima perfectio, quam suppositualitatem siue per se subsistentiam appellamus. Et quidem appellatione compositi quinto Metaphysicorum intelligenda est non modo essentia composita & secunda substantia, sed etiam prima ipsa substantia, atque suppositum. Vnde non fingimus nouam aliquam substantiam, sed explicamus quid ex proprijs habeat prima substantia supra naturam in abstracto siue in communi siue in particulari sumptam.

Secundo argumentor ex D. Damasceno: Quia quod est inassumptibile est incurabile: ergo non datur entitas inassumptibilis in persona hominis. Et confirmatur: Quia omnis entitas positiua est æquæ in potentia obedienti ad assumptionem; ergo, &c.

Ad hoc dico cum sententia communi scholasticorum, quod sermo est de his, quæ sunt propria naturæ, vt distinguitur contra personam: in his enim quod inassumptibile fuit, incurabile fuit. Et ad confirmationem nego, quod quæcūque entitatis ratio sit in æquali potentia obedienti ad assumptionem: persona enim positiua quid est & inassumptibile est. Quidam autem viri docti respondent, quod ipsa personæ entitas assumptibilis est, personalitas verò assumptibilis non est. Sed mihi magis placet prior solutio. Et ratio est: quia pari proportionem dicerent alij, quod personæ quidem, & natura prorsus idem sunt, nec aliquid reale dicit vnum, quod non claudit aliud: sed vt persona non est quid assumptibile, vt natura verò assumptibilis est.

Tertio argumentor: Quia sequeretur, quod humanitas assumpta à Verbo careat illa entitate positiua: quod videtur inconueniens cum ponatur ea entitas esse vltima & actualissima. Respondetur, quod vt rectè ait Tullius verbo, carere subiicitur hæc vis, potest habere & non habet, de-

Tullius

nali

nalitatem non patitur rerum ordo, & prætereà humanitas Christi cōiuncta sit ineffabili personæ Verbi Dei, secundum eam rationem, qua propria iungeretur, ita scilicet, vt Verbum Dei sit verus homo eiusdem rationis nobiscum, quod nunquam fati creatura mirabitur: cum hæc (inquã) ita sint falsum est dicere quod humanitas Christi caret illa entitate. Sed dicendum est quod humanitas Christi non habet propriam personalitatem, quod est verissimum, & quod habet personam Verbi Dei subsistitque per eam; quod est multò maius, & incomparabiliter dignius. Nec verò ea entitas est actualissima in sensu, quo quidam accipiunt decepti nomine subsistentiæ, quia si personalitas sit actus essendi: sed personalitas est constitutiua primi & vltimi subiecti actus essendi, quod est personæ siue suppositi.

Quarto argumentor: Prius potest separari à posteriori, & natura est prior se ipsa, vt est sub personalitate: posset ergo de potentia Dei absoluta existere absq; vlla personalitate. Respondetur quod quibusdam viris doctis, ex quibus est Caietanus hic, certè ita videtur: mihi autem probabilius est oppositum. Nam ibi tunc ego considero esse formam, materiam, cōpositum, actum essendi accidentia esse separatim subsistit: illud igitur ens ego appellarem suppositum. Et consequenter dico, quod si humanitas separaretur à Verbo tunc personalitas propria ex ipsa separatione haberetur, vt constat in diuisione continui. Et cum dici solet, quod nihil de nouo aduenit humanitati, est sermo de his, quæ non sequuntur ex ipsa separatione.

Quinto argumentor: Quia si suppositi præcisa illa & propria ratio atque ratio naturæ distinguuntur realiter: ergo posset suppositum separari à natura: ergo dari posset suppositum nullius naturæ. Ad hoc nego consequentiam, quia nec esse equi potest separari ab essentia, licet distinguatur: quoniam est inter ea aliquis ordo formalis. Et hæc quidem mihi vera videntur. Sed quidam Theologi ferre sententiam istam non possunt, & ipsi dicunt, quod duplex est entitas vna entitatiua, alia modalis, id est, mo-

dalitatis. Et addunt, quod persona non est quid entitatiuè, sed modaliter. Dico tamen breuiter, quod vt opinor, hæc sententia, si vera est, nihil differt à prædicta, nisi in modo loquendi: nam & nos non dicimus, quod præcisa illa suppositualitatis ratio sit ens quod, cōpletum ac perfectum, sed quod est terminus & complementum entis: vnde nec ponit in numerum contra naturam, quia suppositum & sua natura non sunt duæ substantiæ.

Sed solet hoc loco tractari à quibusdam & quidem prolixè, an suppositum quidditatiuè claudat existere, alijs dicentibus quod existentiæ est quid extrinsecum supposito, ex quibus fertur esse Capreolus, alijs dicentibus, quod est intrinsecum. Ad quod dico, quod suppositum vt sic constituitur per suppositualitatem, siue subsistentiam. Et suppositualitas quidem non est existentiæ, sed est ratio constituens suppositum in esse suppositi, quod suppositum est susceptiuum existentiæ tanquã quod: & hoc est de eius ratione, non tamen ipsa existentiæ. Sed in istis, quia suppositum & subsistens, formaliter loquendo, sunt idem: sed subsistens dicit de formali existentiæ per se: ergo & suppositum. Respondetur quod subsistens vno modo accipitur ita, vt dicat de formali subsistentiam hoc est suppositualitatem, & sic est idem formaliter, quod suppositum, & non claudit existentiæ. Secundo modo subsistens accipitur ita, vt sit idem quod existens, & hac ratione claudit in suo conceptu formali existentiæ, non tamen in actu exercito, sed in actu signato. Volo dicere, quod existens significat habens existentiæ, non tamen est de essentia alicuius rei creatæ, existentiæ illam re ipsa & actu exercito habere: nec hoc dicit existens, sed solum dicit habens existentiæ. Et subsistens hoc modo acceptum ratione differt à supposito. Et hæc de hoc articulo. Considerandum verò est hoc loco, quam hallucinentur, & sibi ipsis aduersa, & pugnancia dicant ij, qui semel opinione aliquam falsam induerint. Putauerunt enim quidam existentiæ esse suppositum, quod valde absurdum est, & manifestè

Capreolus

festè falsum: nam suppositum substat, & naturæ, & actui essendi. Et postea illi ipsi veritate & ratione ducti asseruerunt, quod existentia est quid extrinsecum supposito. Si ergo est quid extrinsecum supposito, quomodo est ipsum suppositum? nam per eos existentia est subsistentia, & subsistentia est hypostasis, & hypostasis est suppositum. Item, si personalitas est existentia, & propterea Caietanus ponit quodam in loco, si Deo placet, tres existentias in diuinis, quomodo si humanitas existeret per se separata nulla esset ibi personalitas cum sit existentia? Sed hæc omittamus. Et certe Caietanus hoc loco benè vidit id, quod est euidens, scilicet, quod personalius suppositum est subiectum quod, existentia, & constituitur per personalitatem.

Caiet.

ARTICVLVS. III.

Verum, Verbum Dei assumpserit hominem.

HAC in parte non est nobis quæstio de re, sed de modo loquendi. Omnes enim catholici fateamur, quod in Christo est vna persona, & duæ naturæ. Atque ita Verbum Dei non suscepit hominem, qui sit alter supposito præter ipsum, sed suscepit naturam humanam: & inde factum est, ut Deus ipse sit homo. Sed de eo, an dicendum sit propriè, Deus suscepit hominem, vel suscepit humanitatem est quæstio. In qua Catherinus libr. de lapsu malorum angelorum complura adfert conciliorum & sanctorum testimonia, quibus patres videntur hoc modo loquendi: Deus assumpsit hominem. Scholastici verò communiter dicunt eam locutionem esse impropriam: quia quod assumitur non est terminus assumptionis, sed præintelligitur ipsi: quod autem præintelligitur assumptioni est natura humana, non suppositum humanum: ergo natura humana est assumpta, & non homo, quia homo claudit suppositum. Ego dico, quod cum sancti Patres dogma hoc probè nossent, & quod spe-

Cather.

ctet ad artem modumque loquendi, nos excederent interuallo longissimo, & certum sit quod eo modo loquebantur, fateri certe debemus, quod erat vera locutio. Quia vel accipiebant hominem pro natura humana, vel erat sensus, quod Deus assumpsit hominem; quoniam assumptione factum est, ut Deus esset homo, non aliter atque dicere solemus, quod lux est actus lucidi, cum ipsa faciat lucidum. Pro modo verò loquendi scholasticorum dico, quod ille & est verus & vsitatus etiam apud sanctos, & est cautior. Qui enim dicit, Verbum assumpsit humanitatem, nullam tribuit audienti occasionem existimandi, utrum forte in Christo sint duo supposita: quod non ita obseruat qui dicit, quod assumpsit hominem. Et me quidem dum ista confidero non parua suspicio tenet, quod cum apud Græcos sæpe vsurpentur concreta pro abstractis, quod est certum, factum inde est, ut antiquissima illa, & fidelissima concilia Græcorum de incarnatione Verbi tractantia dicerent, Deus assumpsit hominem, id est, humanitatem. Latini verò Patres Augustinus, Hieronymus, Ambrosius, &c. fidem illorum conciliorum legentes, & recipientes, ut par erat, modum, etiã loquendi introduxerunt, quod Deus assumpsit hominem, qui tamen si proprietatem spectes magis est Græcus, quam Latinus. Fortasse autem ego fallor & aures Latinæ ferunt & verè & propriè dici, quod Deus assumpsit hominem, quia per assumptionem Deus est homo, aut quia accipitur homo pro humana natura. Vnde Felix Papa, ut refertur in Synodo Chalcedonensi, actione. i. cum ageret de hoc mysterio prudentissimè cauit, ne absolutè diceret: Non est homo à Deo assumptus, sed dixit, Non est homo à Deo assumptus ut alter sit præter illum: quæ est ipsa fides. Eos verò, qui asserunt, ita esse falsam hanc, Deus assumpsit hominem, atque hanc, Deus assumpsit personam hominis omittamus, quoniam ea sententia & falsa est, ut colligitur ex dictis, & in antiquos Patres iniuria, qui dicere nunquam sustinuerunt, Verbum assumpsit hypostasim hominis: dixerunt verò sæpè, Deus assumpsit hominem:

D. August.

D. Hier.

D. Ambros.

minem: ergo ea propositio, absolutè loquendo, non est falsa, sed verissima: in cum bit autem nobis probè illam intelligere.

ARTICVLVS. IIII.

Verum filius Dei debuerit assumere naturam humanam abstractam ab omnibus indiuiduis.

IN hoc supposita veritate fidei, quod Deus factus est homo quidam particulariter existens, & eius humanitas fuit singularis quædam humanitas, quidam respondent non fuisse congruum, quod Deus assumeret naturam humanam in communi, abstractamque ab omnibus indiuiduis: mihi autè videtur quod nec fuit possibile. Primum, quia eo ipso, quod ea natura erat in peculiari quadam persona, repugnabat, eratque implicatio in adiecto dicere, quod erat etiam natura in communi, & abstracta ab omnibus indiuiduis. Secundo: quia etiam pugnat cum natura verè existente extra suas causas, quod non sit particularis alicuius rei natura. Vnde si Deus assumpsisset naturam, prout in hudo intellectu consideratur, non esset incarnatio, sed fictio, quia nulla omnino est talis natura. Et aduertendum est, quod quauis Verbum non assumpsit naturam cum supposito, non tamè sequitur, ergo assumpsit naturam abstractam ab indiuiduis: quoniam verè assumpsit indiuiduam quædam peculiaremque humanitatem, & eam suæ personæ coniunxit.

ARTICVLVS. V.

Verum filius Dei naturam humanam assumere debuerit in omnibus indiuiduis.

PVDET ex parte referre absurda, vel mirabilia, vel ut rectius dicam, absurda mirabilia quæ sequuntur ex parte affir-

matiuæ quæstionis. Nam in primis omnes homines verè essemus Deus. Deinde nullus hominum esset redemptus: quia qui Deus est non indiget redemptione. Item nec aliquis esset redemptor: quia si nulli sunt redempti, nullus potest esse redemptor. Ad hæc omnes homines essent impeccabiles & prædestinati, & nullus eorum generationi vacaret, quia illud est indignum Deo: & consequenter mundus statim finiretur, nec esset cur duraret. Hæc igitur ridicula omittamus.

ARTICVLVS. VI.

Verum fuerit conueniens, quod filius Dei assumpserit carnem ex stirpe Adæ.

DE parte affirmatiua quæstionis nullus manet ambigendi locus. Nam cum omnia, quæ Deus facit atque disponit, sapienter & conuenienter facta ac disposita sint, & ipse disposerit ac fecerit, quod Verbum assumeret naturam humanam ex stirpe Adæ, cõsequens est, illud fuisse conuenienter factum. Quod autem ita fuerit à Deo dispositum constat ex cap. 7. Lucæ, vbi genealogia Christi reducitur vsque ad Adam. Fuit autem hoc ita dispositum à Deo, & conueniens iudicatum plures ob causas. Primum ad comprobandam veritatem carnis susceptæ, siue humanitatis assumptæ. Si enim Christus secundum carnem non traxisset originem ab Adam comituni omnium hominum parètè, posset quis suspicari, quod non erat homo vniuocè nobiscum, qui non processerat ab eo, à quo omnes homines processeramus.

Secundò: Quia, ut sapienter ait D. August. libro. 13. de Trinitate, capit. 18. poterat quidem Deus hominem aliunde suscipere non de genere istius Adæ, qui suo peccato obligauit genus humanum: sed melius iudicauit, ut de ipso, quod victum fuerat, genere assumeret hominem Deus, per quem generis humani vinceret inimicum.

Lucæ. 7.

D. August.

micum. Et hoc propter tria. Primò quidem, quia hoc videtur ad iustitiam pertinere, vt ille satisfaciatur, qui peccauit: & ideò de natura per peccatum corrupta debuit assumi id, per quod satisfactio erat implenda pro tota natura.

Secundò: Quia hoc etiam pertinet ad maiorem hominis dignitatem, dum ex illo genere victor diaboli nascitur, quod per diabolum fuerat victum.

Tertiò: Quia per hoc etiam Dei potentia magis ostenditur, dum de natura corrupta, & infirma assumpsit id, quod in

tantam virtutem, & dignitatem est promotum.

Si autem obijcias, quod decebat, vt Pontifex noster esset segregatus à peccatoribus, vt habetur Hebræ. 7. & magis segregatus esset, si non nasceretur ex stirpe Adæ: ergo non debuit esse ex illa, Respondetur quod decuit, vt esset maximè segregatus à peccatoribus quoad culpam, quam venerat destruere, sed omnino similis quoad naturam, quam venerat reparare.

QVÆSTIO

Conc. Nice.
Conc. Ephes.
Conc. Chal.

B. Tho.

QVÆSTIO SEXTA, DE MODO VNIONIS EX PARTE PARTIVM HUMANAE NATVRAE.

ARTICVLVS. I.

Verum Dei filius debuerit assumere verum corpus.

DICEBAT Olim Cerdon, quod Christus carnem veram non habuit: mentiebatur Manichæus carnem phantasticam habuisse: somniabat Valentinus illam traxisse de coelo: demum fabulabatur Apelles, de solis conflasse elementis. Fides autem catholica, quam & sacræ literæ, & concilia, & sancti Patres docuerunt, est, quod Christus Dominus secundum quod homo, est verè filius David, & Abraham, verè filius Virginis, verè de illa natus, verus homo, verè passus, & mortuus pro nobis. Atque hæc doctrina inuenitur in sacris literis vno quoque verbo: in Symbolis omnibus ecclesiæ: in Concilijs Nicæno, & Ephesino, & Chalcedonensi, & reliquis: in omnibus sanctis Patribus; & deniq; est primum fidei nostræ fundamentum. Huius autem veritatis, quod Christus habuerit verum corpus, triplicem rationem assignauimus ex D. Thom. vt merito facere solemus. Prima est: Nam filius Dei suscipiens nostram naturam, factus est verus homo, & ad verum esse hominis requiritur verum corpus: ergo habuit verum corpus. Secunda: Quia, si non fuit verum corpus eius sed phantasticum: ergo nec veram mortem sustinuit, nec aliquid eorum, quæ Euangelistæ de eo narrant secundum veritatem gessit: sed solum secundum apparèntiam quandam. Vnde sequeretur, quod si Christus nõ verè illa gessit in corpore, nec

verè pro nobis mortuus est, nec nos etiam simus verè redempti: oportet enim effectum proportionari causæ.

Tertia ratio sumitur inde, quod non decebat dignitatem personæ Verbi Dei, vt in eius opere aliqua fictio esset. Vnde Dominus Lucæ vltimo, hunc errorem excludere volens, cum discipuli conturbati, & conterriti putarent se spiritum videre, & non verum corpus, se illis palpandum præbuit dicens: Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere.

Sed opponerent hæretici aduersus hæc illud Apost. ad Philip. 2. In similitudinem hominum factus, & habitu inuetus vt homo. Respondebant autem, & respondent catholici, quod ea similitudo intelligitur per eum modum, quo omnes, qui verè homines sunt, similes esse dicuntur in humana natura, & dicere etiam solemus, quæ generans generat sibi simile, non autem intelligitur similitudo phantastica.

Secundò mouebantur: Quia inde eis videbatur, quod Verbum Dei verusq; Deus susciperet corpus. Sed hæc ratio est eorum hominum, qui vnde summum beneficium recognoscere debuissent, inde sumunt occasionem suæ perditionis: & quia summa misericordia fuit Deum hominè fieri: iccirco illam ferre non possunt, quia tanta est. Oriebatur etiam hic error ex alijs illorum erroribus, & dogmatibus, quod scilicet, creatura corporea mala esset, & à malo Deo facta, quæ figmenta aliena sunt à fide. Quod autem dignitas Dei non sit imminuta per assumptionem carnis sapientissimè tractat Diuus August. in epist. ad Volusianum.

Tertiam

Lucæ. vltim.

Philip. 2.

Tertium eorum fundamentum erat, quia etiam olim in lege dicitur Dominus apparuisse, non tamen secundum verum corpus: ergo nec modo apparuit. Respondetur, quod aduentus Christi olim figurabatur, & modo impletus est: & quia olim solum figurabatur, ideo non exhibebatur secundum veritatem carnis susceptæ, quia vero modo impletus est, ideo est exhibitus secundum veritatem susceptæ humanitatis.

ARTICVLVS. II.

Verum filius Dei debuerit assumere corpus terrenum, hoc est carnem, & sanguinem.

VIDAM hæretici, ex quibus fuit Apollinaris, & Valentinus, offensi, ut dictum est, immensa Dei misericordia, non crediderunt Christum habuisse corpus terrenum, hoc est concretum ex carne, sanguine & humoribus: sed illud putabant traxisse de cælo: Fortasse fictorem illum, & parentem fabularum imitantes, qui loquens de Dijs dicebat: Nec cererem absumunt, atri nec poculavini: Sanguinem amque carent immortalesque vocantur. Sed hæc hæresis eisdem fundamentis refutatur, quibus superior. Cum enim Christus fuerit verus homo vniuersè nobiscum, & passibilis, & re ipsa multa ac acerba sustinuerit, & fuerit filius Virginis, & Davidis, & Abrahamæ quomodo stabit cum ijs, quod corpus de cælo traxit? nec enim illud esse passibile nec eiusdem rationis cum nostro nec sumptum ex Virgine. Hæc si querat Apollinaris, quomodo scriptum est, Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cælo cælestis, quo loco hæreticus utebatur ut ait Theophylactus, Respondetur, quod quia filius Dei Deus cum esset de cælo venit in mundum, peccatore; saluos facere, & quia non humano semine, sed virtute cælesti conceptus est, & propter cælestem ac planè diuinam sanctita-

Homerus.

1. cor. 15.

Theophyl.

tem, propterea vocatus est ab Apostolo, homo cælestis. Et insuper, cum Beatus Paulus, ibi sermonem institueret de iudicio finali, & futurum sit ut Dominus veniat, ac appareat de cælo ad iudicandum, propterea ad hæc alludens dixit, secundus homo, de cælo cælestis. Atque ita interpretatur Theodoretus.

Theodor.

In hoc articulo solet disputari quæstio, utrum sanguis Christi fuerit vnitus hypostaticè Verbo, ita, ut subsisteret per subsistentiam Verbi, sicut eius anima, & corpus. Quæ de re mirum est, quam omnes varient, & quam nonnulli loquantur improbabiliter, alij autem rigide, & inconsideratè aliorum sententias carpant, & qualificent. Adeo, ut viro prudenti eligendū potius esse videatur tacere, quam inter eiusmodi homines loqui. Exponam tamè quod sentio, si prius duo præmiserò. Primum est, quod secundum proprietatem sermonis, & veritatem rei, aliud est vniri alicui secundum hypostasim, & aliud vniri hypostasi eius. Ea enim vniri dicuntur, secundum hypostasim, quæ subsistunt per subsistentiam suppositi, ut anima & corpus. Illa verò vniuntur in hypostasi, quæ insunt ipsi, quacūque id ratione sit: ut anima, corpus, sanguis, humores, potentia, & accidentia omnia. Secundum verò est, quod aliter insunt, atque conveniunt supposito corpus, & anima, aliter sanguis, & humores, aliter accidentia. Corpus enim, & anima sunt de essentia hominis: sanguis autem ac humores sunt fomenta quædam & ornamenta naturæ; accidentia autem in hærent secundum proprium modum.

His positis sit prima conclusio: Sanguis Christi secundum eam rationem est vnitus hypostasi Verbi Dei, secundum quam in nobis proprius sanguis vnitur proprio supposito. In hæc credo, quod convenient mecum viri docti. Tum, quoniam in his, quæ ad naturam attinent humanam, si sinceritatem catholicæ fidei servare volumus, philosophari debemus secundum vniucationem, siue rationem eandem, de Christo, & nobis. Tum etiam secundò quoniam is modus, quo sanguis, verbi gratia, Petri vnitur Petro, sufficiens est, ut

is san

is sanguis Petri esse dicatur, & quod eū fundit Petrus, & quod illa effusio sumit valorem à dignitate personæ fundentis; & denique quæ Christo tribuuntur per habitudinem ad proprium sanguinem, illa proportionaliter alijs hominibus conueniunt. Sed credo, quod immoror in re manifestissima. Nam asserere, quod alia ratione vnitur sanguis Christi ipsi Christo, & alia nostro nobis, nullum videtur habere fundamentum, nisi ortum ex illorum ignorantia: qui ea etiam, quæ Deus sapientissimè, & suauissimè disposuit repleta volunt esse miraculis, & particularibus dispensationibus.

Secunda conclusio: Probabile est sanguinem esse partem actus animalis, quanuis eius generis, ut in alias partes transmutabilis sit. Hanc idè statuo: quia non habeo demonstrationem partis oppositæ; & præterea, quia Caiet. hoc loco illà defendit, & B. Th. tacitè ei cõsentire videtur. 3. p. q. 76. ar. 2. ad 2. & alijs etiã Theologis huius ætatis id ipsum placere solet, quibus sua probabilitas debetur. Si tamè hæc sententia vera est, illud profectò efficitur, ut sanguis non modo in hypostasi, sed etiã secundum hypostasim vnitus sit, sicut manus & brachia.

Caiet.
B. Thom.

Arist.

Tertia conclusio. Probabilius est, quod sanguis sit pars animalis non actu, sed potentia. Hanc probo in primis: quia dicitur esse cõmunis cõfessio medicorū, quibus de his quæ ad suam facultatè pertinet, credere par est. Probatur secundo: quia Aristoteles magni semper habitus apud phisicos, est huius sententiæ. Nam lib. de iuuentute, & senectute. c. 2. & de somno & vigilia. c. 3. & li. 2. de partibus animalium. c. 3. ait, sanguinem esse alimentum animalis. Et rursus in secundo de Anima. c. 4. docet, quod alimentum habet formam realiter distinctam à forma aliti, quæ debet amittere, ut formam aliti suscipiat: ergo sanguis non est pars aliti. Et lib. etiã secundo de partibus animalium, c. 5. & li. 3. c. 5. docet sanguinem esse in venis veluti in vase: ergo non est pars animalis, per hunc philosophum, sicut nec aqua pars vasis. Tertio probatione: Quia actualis pars animalis continua cum sit ipsi toti, subtrahi non potest sine corruptione, aut diminutione, aut dolo

re: sanguis verò sine dolore fluit, & scinditur seu separatur: ergo non est actu pars: ac certè videtur esse eiusdè speciei, quado est in vena, & extravenam. Quarto: Quia dici solet, quod alij tres humores non sunt actu partes: ergo nec sanguis. Quinto: Quia si sanguis est actu pars, & certè non spiritalis, sed corporalis; cõsequens ergo est quod in consecratione panis ex vi cõsecrationis, & non concomitanter esset ibi sanguis, quod negant Theologi. Sexto: Quia hæc sententia est valdè cõmunis Theologis, eam tenet Ricardus in. 4. dist. 44. q. 2. Capreolus in. 3. dist. 3. q. 1. & in. 4. dist. 11. q. 2. Durandus in. 4. dist. 44. q. 2. ad 2. Sorus, dist. 10. q. 1. artic. 2. Gabriel. lectione 13. vel. 5. 3. in canonem, Scotus in. 4. dist. 10. q. 4. B. etiam Bonaventura. & B. Thom. in. 1. q. 1. art. 5. ad primum.

Ricard.
Capreol.
Duran.
Sor.
Gabriel.
Scotus.
D. Bonauen.
B. Thom.

Quarta conclusio: In omni opinione illud retinendum, & dicendum est, quod Verbo Dei vnitus est sanguis hypostaticè hoc est, vel in hypostasi, vel secundum hypostasim. Probat: quia homo viuus atq; perfectus vnum quid dicitur, nec hoc potest, nisi absurdissimè negari: ergo omnia quæ sunt in illo, vnita sunt ipsi, siquidem mconficiunt vnum: ergo vnitus est sanguis Petri Petro, & Christi Christo. Secundo argum. Quia Verbum Dei non solum assumpsit actuales humanæ naturæ partes, sed assumpsit etiam ea omnia, quæ ad veritatem & complementum, & consistentiam humanæ naturæ pertinent, ex quibus est sanguis, atque alij humores: ergo. Tertio: Quia Verbum diuinum assumpsisse, & vniuisse sibi sanguinem, determinatum est à Clemente Sexto, & Pio Secundo, contra concionatorem quendam Barchinonæ, quicum hoc negasset coactus est reuocare sententiam, referente Syluestro in Rofa aurea tractat. 3. Ex hoc infero incaute locutum fuisse Abulensem paradoxam. 2. cap. 43. cum dixit, quod sanguis effusus in passione, aut ante passionem non fuit vnitus Verbo hypostaticè: quod idem sensisse videtur Durandus in. 4. distinctio. 10. q. 1. nu. 19. Dicendum enim est, & castè ac sincerè sentiendū, quod Verbum assumpsit & vniuit sibi ea omnia, quæ ad veritatem;

Clement. 6.
Pius. 2.

Syluest.

Abulen.

Durand.

G & com.

& complementum, & consistentiam humanæ naturæ pertinent, animam, corpus, sanguinem, humores, accidētia. Vnde hæc omnia, & si qua sunt alia imperfectione omni, & corruptione sublata, gloriose resurgens conseruat, & in se se retinet. Illud tamen interim aduertēdū est, quod vnūquodq; istorum vniuit sibi Deus, secundum eam rationem, qua vnicuiq; suauissimè, & naturalissimè conuenit vniri.

Sed necesse est, vt ea, quæ dicta sunt, argumentorū solutione elucidemus. Et primum cōficio ex his, quæ plures latè, & varietate tractant. Nā alius, inquit, sanguis est arterialis in præcipuis venis existens, & sine quo homo viuere non potest, alius nutrimentalis, & nutrimentalē istū nō videtur sibi vniuisse Verbū: præterquam, quod in aliquibus ecclesijs reseruatur sanguis Christi Domini, illeq; euidenter apparet in aliquibus insignijs sanctissimæ crucis: ergo cū nunquā Verbū dimiserit, quod assumpsit, nō videtur assumpsisse sanguinē hunc. Ad hæc argumenta, & similia respōdeo, quod qui ea omnia, quæ in aliquo tempore, & quacunq; ratione fuerunt partes materiales, & aliqua ratione vnita humanitati Christi retenta putāt, & reassumpta cū resurrexit non videtur attendisse hominem esse materiæ fluitantis opus, cuius materia sanguis, & humores continua resolutione euaporantur, & variantur semper quāuis imperceptibiliter, & quod vna ex parte deperditur, & consumitur, alia ex parte restauratur. Ac proinde non quacunq; materiæ pars fuit aliquando in Christo sub forma sanguinis, aut alterius humoris, aut sub alia quacunq; forma, reassumpta est, nec constat modo Christo Dominus ex tota illa materia, quam quacunq; ratione habuerat vnitam in processu vitæ mortalis. Quæ si molestè quis vrgere velit, quid hic dicam de capillis, & vnguibus abscissis, quæ cum partes actū fuerint, esse tamen illa omnia reassumpta credo, quod conceder nemo: nam resurrexerat in resurrectione monstrum quid, & deforme.

Dico ergo, quod Christus Dominus resurgens habet ea omnia, quæ ante habe-

bat pertinentia ad veram, & perfectam rationem humanitatis, corpus, animam, sanguinem, capillos, vngues, accidētia. Sed vt sapienter ait Beatus Augustinus, Nouit Dominus ex his, quæ enumerauimus, necessaria, & decencia relinquere, cætera auferre. Et peculiariter ad ea deueniendo, quæ argumento tanguntur, mihi omnino videtur quod quicunq; sanguis fuit in Christo erat ei vnitus. Nam præterquam quod totus sanguis existens in corpore humano est, vt opinor, eiusdem speciei, solumq; differt secundum qualitates, vt secundum magis depuratum & subtile, aut minus, præter hoc, inquam, argumentor: Nam si Dominus vulnus acciperet, quod funderet pro nobis solum sanguinem nutrimentalem, ea effusio esset infiniti valoris: ergo quicunq; sanguis in Christo fuit erat ei vnitus: quod certè est euidenter, nec potest negari, nisi valdè pueriliter. Sanguinem verò illum in ecclesijs reseruatum fluxisse credo miraculosè ex imagine aliqua Christi percussa: vt de imagine quadam refert Athanasius. Ad illud verò tertium, de sanguine relicto in clauis aut insignijs crucis, cōstat solutio ex dictis: nec enim illud est inconueniens. Vnde & cōmuniter cōceditur, quod nutrimentalis sanguis non fuit reassumptus præcipuè totus.

Secundo argumentor: Quia si sanguis non est vnitus & in hypostasi, & secundū hypostasim sicut corpus & anima, non diceretur assumptus, nec per eius effusionē Dominus nobis meruisset quæ meruit: verè ergo sanguis est actu pars & vnitus secundum hypostasim.

Respōdetur, quod in hoc argumēto illi soli aliquam vim esse putant, qui nūquam cōsiderarūt, quod Christus Dñs cū fatigabatur fame, cū vexabatur siti, cū pro nobis magno sudore & labore premebatur, per hæc & similia nobis merebatur, & tamē fames, sitis, labor, angustia, accidētia sunt: nō ergo vniebatur hæc secundū substantiā, ad sensum scholasticorū; sed ideò erāt infiniti valoris, quia erāt angustie, & fames, & sitis Dei susceptæ pro nobis. Idē igitur dicā de sanguine fuso pro nobis, vnde ad argumentum negatur sequela maioris.

Tertio

Tertio argumentor: Quia sanguis non est actu pars: ergo est substantia re ipsa distincta ab animali: ergo habet proprium suppositum; ergo non potuit vniri hypostaticè. Ad hoc, iuxta opinionem Caietani, liquet negandum esse antecedēs. Iuxta aliorum verò sententiam dico, quod licet in homine sint quatuor humores, non tamen est dicendum, quod sint ibi quinque supposita. Quocirca sanguis, licet non sit actu pars, est tamen de integritate animalis, & depe dens quodammodo ab ipso; cuius signum est, quod sanguis extra venas statim corrumpitur. Considerandumque est, quod sæpe id, quod in aliquo genere, & secundū aliquam rationem est plura, secundum aliam est vnum. Vnde licet, præcise loquendo, sanguis vt sic distinctus sit specie à flegmate, & vtrunq; à natura animalis; tamen in genere entis naturalis totiusq; physici, nulli dubium esse potest, quin animal cū his, quæ ad eius naturam, & consistentiam pertinent, sit vnum tantum ens. Vnus enim equus vnus equus est. Nec verò illa, quæ enumerauimus sunt in hoc genere entia naturalia per se, sed facientia ad ornatum, & consistentiam entis naturalis. Nec vidit hominum quisquam, sanguinem, bilem, aut flegma, existentia per se, nisi quando expulsa sunt per viam corruptionis. Nec hoc est magis mirabile quam quod coriū, & caro, & sanguis sunt tria, & differunt specie. Bos tamen verissimè est vnum, habēs corium, & carnem, & sanguinem.

Quarto argumentor: Filius Dei dicitur sepultus, quia corpus eius fuit sepultum; & descendisse ad inferos, quia anima descendit, cui erat vnitus: ergo dicitur mansisse in cruce, quia sanguis, cui erat vnitus, ibi mansit. Aliquorum solutio est, quod communicatio idiomatum tunc tantum recipitur, quando vnum extremū de altero prædicatur, vt homo de Deo, Deus de homine in Christo. Falsum autem est, quod Verbum sit sanguis: ac proinde, &c. Hæc verò responsio mihi videtur insufficiens: quia etiam est falsa, Verbum Dei est anima, & tamen Verbum ratione animæ dicitur descendisse ad inferos. Dico ergo, quod modus loquendi semper sumitur, & sumi

debet ex communi modo loquendi hominū. Habet autē huiusmodi loquendi modus, vt quādo sepelitur corpus emortuū Petri, dicamus quod sepelitur Petrus; & quia credimus, quod anima eius est in cælo: dicere solemus, quod Petrus est in cælo: nō autem, quia funditur, aut sepelitur sanguis Petri, dicimus, quod fusus est Petrus. Et ratio discriminis est: quia sanguis non est ita præcipua pars, nec ita attingens, atque cōponens naturam hominis, sicut anima, & corpus; & propterea est recepta communicatio idiomatum in vno, & non in altero sicut in nobis fieri solet. Concedunt tamē aliqui, quod filius Dei effusus est in terrā, & man sit pendens in cruce, ratione sanguinis vniti, & reassumpti, quod tamen mihi videtur alienum à more loquendi. Et hæc de hoc articulo. In quo cum quorundam hominum ingenijs confliximus, qui vel ob debilitatem intellectus rem non intellexerunt, vel vt proverbio dicitur, nodum in scirpo quæsiuerunt. Re enim vera nihil aut affirmari certius aut planius esse potest quàm quod sanguis Christi erat ipsius ab eoq; susceptus, & fundebatur ab ipso, & illa effusio erat pretium, & redemptio nostra, quia erat Dei Redemptoris nostri, siue sanguis sit actu pars hominis, siue secus.

ARTICVLVS. III.

Verūm filius Dei assumpsit animam.

NON est propositū meum in hoc opere aduersus hæreticos fuisse disputare, sed ea, quæ fidei sunt summam perstringere. Ac propterea dico breuiter, quod Christum Dominum habuisse, & assumpsisse animam, est fundamentum fidei. Nam fundamentum primum nostræ religionis est, quod filius Dei factus fuerit pro nobis verus homo: verus autem homo veram animam habet: ergo filius Dei assumpsit animam. Præterea opera animæ, siue vegetatiuæ, siue sensitiuæ, siue intellectiuæ, sunt nutriri, crescere, videre, audire, gustare, tangere, fatigari, ambulare, loqui, flere, admirari, interrogare.

re, respondere, diligere, ratiocinari, intelligere, docere: hæc autem omnia inueniebatur in Christo, ut constat ex euangelijs: ergo in illo erat anima: alioqui quicquid in illo gestum est, fictio fuit.

D. August. Tertio: Quia ut argumentatur ille semper sapiens Augustinus contra Felicianum, cur accepta carne animam dispensatio mediatoris omisit. Nisi forte, aut innoxiam sciens medicinæ indigentem esse non credit: aut à se alienam putans redemptionis beneficio non donauit; aut ex toto insanabilem iudicans curare nequiuit: aut ut vilem, & quæ nullis visibus apta videretur abiecit. Horum duo blasphemiam important in Deum. Quomodo enim diceretur omnipotens, si curare non potuit desperatam? aut quomodo omnium Deus, si non ipse fecit animam nostram? Duobus autem alijs in vno animæ causa nescitur, in altero meritum non tenetur. An intelligere causam putandus est animæ, qui eam ad accipiendam legem habitu insitæ rationis instructam à peccato voluntariæ transgressionis nititur separare? Aut quomodo eius generositatem nouit, qui ignobilitatis vitio dicit esse despectam prælata carne, quæ non inflatu Dei sicut animam, sed de limo terre constat esse plasmam? Proh dolor, carnem, inquit hæreticus, solam Christus assumpsit, animam non quæ fuit. Hic si originem vtriusque gnarus rerum contemplator attendas, pretiosior est animæ substantia. Si transgressionis culpam propter intelligentiam, peior est carne. Ego autem Christum, & perfectam sapientiã dico, & scio, & pijsimum esse non dubito. Quorum primo meliorem, & prudentiã

capacem non despexit; secundo eam, quæ magis fuerat vulnerata suscepit. Nec enim aut sapientiæ conuenit de duobus æquæ suis insipientissimam plus amare, aut perfectæ pietati magis indigentem non inuenisse. Hactenus Augustinus. Et hæc eadem veritas diffinita fuit in Concilio Ephesino, & Chalcedonensi, & Romano sub Damaso Papa. Ex quibus Ephesinum sic habet: Dicimus, quod carnem animatam animam rationali Verbum sibi copulauerit, Verbumque substantialiter, & ineffabiliter factus sit homo. Oppositum huius veritatis tutati sunt Arrius, vel saltem eius discipuli, & Apollinaris. Quæ autem opponebatur nullius sunt difficultatis: & iccirco illa decreui relinquere.

Sciendum verò est, quod cum Apollinaristæ assererent Dominum nostrum Iesum Christum, in quantum homo fieri pro nobis dignatus est, non habuisse humanam mentem, viderunt maximè consequens esse, si ita fuisset, ut filius Dei sapientiã, & Verbum Patris, per quod facta sunt omnia belluam quandam cum figura humani corporis suscepisset. Ac proinde suo ipsi argumento conuicti ab ea insania destiterunt. Non tamen (quæ est obstinatorum hominum infelicitas) in melius sed in deterius sententiam mutauerunt, affirmantes eum omnino non suscepisse animam, sed solam carnem de quo iam disputauimus. Atque aduersus vtrumque; vel illud solum Euangelij sufficere debuisset. Proficiebat Iesus ætate, & sapientiã coram Deo, & hominibus, quod nisi habuisset animam, & eam rationalem verum esse non potuit. Sed amentiam istam relinquamus.

D. August.
Conc. Ephes.
Conc. Chal.
Conc. Rom.

L. H. 2.

QVÆSTIO

QVÆSTIO SEPTIMA, DE MODO ASSUMPTIONIS, QUANTVM AD ORDINEM.

ARTICVLVS. I.

Verum filius Dei assumpsit carnem mediante anima.

RESPONDEO dicendum, quod quauis Deus sit immediatè, & intimè in omnibus rebus per essentiã, præsentiam, & potentiam, continens, & conseruans omnia, tamen in ratione causandi non dubium, quin vnum velit facere, & faciat propter aliud: sicut qualitatem, & dispositionem oculorum fecit propter potetiam visiuam, & potentiam propter actum videndi, & actum videndi propter commodum, & perfectionem suppositi. Est tamen Deus intimè, & in qualitate ac dispositione oculorum, & in potentia videndi, & in actu videndi, & in supposito vidente. Atque in genere causæ efficientis Deus operatur inferiora per superiora, & posteriora per primã, & imperfecta per perfecta, sicut producit arborem per solem, & fructus per arborem, & calorem per ignem, & siccitatem per calorem, est tamen in omnibus illis. Pari ergo proportionem dico, quod Deus suscepit corpus ratione animæ rationalis: nec enim corpus exanime, aut bestiale Deus suscepisset. Et animam suscepit, ut naturam humanam susciperet: alioqui nunquam Deus animam suscepisset. Et denique naturam humanam suscepit, ut eam repararet, & emundatam à culpa, ac sanctificatam inferret in cœlestia: & hæc omnia fecit propter suam bonitatem, & gloriam. Et hoc est, quod Beatus Augustinus, tum alijs lo-

D. August.

cis, tum etiam libro de Agone Christiano dicebat his verbis: Inuisibilis, & incommutabilis veritas per spiritum animam, & per animam corpus suscipiens toto homine assumpto, ab omnibus eam infirmitatibus nulla sua contaminatione liberauit.

Sed aduersus hæc argumentor primò: Nam perfectior est modus, quo filius Dei vnitur humanæ naturæ, & partibus eius, quam quo est in omnibus creaturis: sed in creaturis est immediatè per essentiã, præsentiam, & potentiam: ergo filius Dei immediatè vnitur carni, & non mediatè anima. Ad hoc patet solutio ex dictis. Dicendum enim est, quod Deus est immediatè per essentiã, præsentiam, & potentiam in corpore, & anima, & natura suscepta, sicut in alijs rebus; & habet præter hoc ea natura ut assumpta sit in vnitatè suppositi Verbi Dei, quod cætera non habent, & nihilominus suscepta caro est propter animam.

Secundo: Anima, & caro vnita sunt Verbo Dei in vnitatè hypostasis, seu personæ: sed corpus immediatè, & magis propinquè videtur se habere ad hypostasim, quã anima, quia est materia, à qua sumitur principium indiuiduationis: ergo non est assumpta caro mediatè anima. Respondetur quod siue caro & anima, ut partes constitutiue, atque in genere causæ materialis immediatè terminentur, & suscipiantur à supposito, siue mediatè natura, de quo modo non disputo; certum tamen est, quod corpus nostrum, non habet, quod sit hominis corpus, nisi per animam informatam, quæ est forma, & finis corporis. Ac propterea, sicut in hoc genere causæ prior est anima: ita corpus susceptum est mediatè anima. Tertio: Remoto medio separatur ea, quæ per medium coniunguntur: sicut

ficut sublata quantitate tollerentur ea accidentia, quæ sunt in corpore media quantitate: sed separata per mortem Christi anima adhuc mansit eius corpus unitum diuinitati: ergo non iungebatur mediâte anima. Ad hoc respondeo cum B. Tho. quod nihil prohibet aliquid esse causam alicuius quantum ad aptitudinem & cõgruitatem, quo tamen remoto illud nõ tollitur. Quia etsi fieri alicuius dependet ex aliquo, postquam tamen est in facto esse, ab eo non dependet. Sicut, quanuis aliqua ducatur in matrimonium propter pulchritudinem, pulchritudine tamen cessante durat matrimonium: & similiter separata anima remanebat vnio Dei ad carnem.

Hac in parte solent scholastici controuertere duo dubia. Primum, vtrum fuerit aliquis ordo partium in assumptione, sicut diximus, an potius nullus omnino earum partium ordo esse possit quoad assumptionem, sicut tenet Durand. in. 3. dist. 2. quæstio. 2. Pro cuius rei explicatione suppono, quod duplex ordo considerari potest in partibus, quo ad propositum attinet: primus partium in ordine ad suum totum: secundus partium ipsarum in ordine ad se, & ad assumptionem. Quo posito dico primum, quod inter partes, & suum totum est ordo quidam, & prioritas naturæ. Probat: Inter veram causam siue principium & suum principiatum est ordo realis, ac prioritas naturæ: sed forma est realis causa & principium compositi, atque materia similiter: ergo inter partes istas, & compositum est realis ordo, ac proinde potuit Deus ordine naturæ vnum istorum assumere prius natura, quam aliud.

Dico secundo, quod inter has partes secundum se est ordo: nam anima est forma & finis corporis, corpus verò non est finis animæ; ac proinde potuit Deus assumere corpus per animam, & ita fecit. Verum est tamen, quod in genere causæ susceptiue, & materialis, prius est corpus, quam anima.

Dico tertio, quod loquendo de partibus in ordine ad assumptionem liquet ex dictis, quod anima fuit corpori medium, quo assumeretur.

Secundum dubium est, vtrum partes ipsæ; inter quas est hic ordo, quem diximus, assumptæ fuerint, vt quod, vel vt quo. De quo sunt diuersæ scholasticorum sententiæ. Quidam enim dicunt, quod partes assumptæ sunt, vt quod: quoniam quando in triduo corpus, & anima dissoluta sunt ac separata, manserunt tamen unita Verbo Dei: ergo sunt assumptæ, vt quod. Alij autem affirmant, hæc esse assumptæ, vt quo: quia quando compositum fit non dicitur à philosophis, quod materia fit aut forma fit, sed compositum: ergo simili ratione in incarnatione non debemus dicere, Verbum factum est corpus, vel anima, sed factus est homo, assumpsitque humanitatem. Et præterea, quia si propterea corpus est unitum, vt quod, quia mansit unitum in triduo, sequeretur quod vna quælibet ex minutissimis partibus corporis Christi esset vnita, vt quod: quia si discerneretur mansisset vnita: quod idem sequitur de qualibet parte sanguinis reassumptæ, hoc tamen videtur inconueniens: ergo.

Nos autem rationes istas intermittentes, vt sine argumentorum strepitu rem declaremus supponimus, quod medium est duplex, quod, & quo. Medium, quod, dicitur illud, quod ita est medium & ratio, vt aliud fiat, quod etiam ipsum in eo genere fieri dicatur. Sicut medius locus est id, quo transeo ad extremum, & etiam est id, quod transeo, & homo est medium, & causa productionis risibilis, & tamen homo ipse producit. Medium autem, quo, dicitur illud, quod ita est medium, vt aliquid fiat, quod ipsum non dicitur fieri in illo genere. Sicut quando vxor ducitur media pulchritudine, non propterea ducitur pulchritudo. Hoc posito mea sententia est, quod quemadmodum locus medius per comparationem ad terminum est id, quo transeo ac tendo in terminum, secundum se verò etiam est id, quod transeo, & in quod tendo, licet non vltimatè: pari ratione, si partes humanitatis comparentur ad humanitatem sunt mediæ, quibus humanitas assumpta est: si verò secundum se consideren-

ARTICVLVS. III.

Vtrum anima fuerit prius assumpta à filio Dei, quam caro.

CIENDVM est, quod Origenes imbutus Platonicorum doctrina, docuit omnes animas, & animam etiam Christi fuisse creatas à principio mundi ante corpoream naturam. Et con-

sequenter dixit, quod anima Christi ab initio creaturæ fuit inseparabiliter, & indissolubiliter vnita Verbo Dei. Et quidè quod attinet ad animarum creationem, multo tempore antequam infundantur corporibus, eandem cum Origine sententiã tenuit Ioannes quidam Hierosolymorum episcopus, referente B. Hierony. epist. quadam ad Pammachiũ, & Philaster Brixienfis libello de hæresibus. Est autem hic error manifestè contra scripturam diuinam sanè intellectam: si quidè Genes. 2. dicitur, quod formauit Dominus Deus hominẽ de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculũ vitæ: & factus est homo in animã viuentem. Et nequis existimaret, quod spiraculũ illud vitæ antea erat, quam homini inspiraretur, scriptũ est Zachariæ. 12. dicit Dñs, extendens coelum & fundans terrã fingens siue formans spiritũ hominis in eo. Quod autem Origenes addidit, nimirũ animã etiã Christi fuisse illo tempore ante creatã, quanuis ad suũ errorem esset valde cõsequens, supposita tamẽ rei veritate de animarum nostrarum creatione adfert nobis incõmodum peculiare cõtra fidem incarnationis. Quoniã si anima Christi ante creaturam omnem visibilem facta est, non videretur spiritus ille esse eiusdem rationis cum nostris: nam animæ nostræ simul nobiscum incipiunt esse. Est etiam damnatus hic error in sexta Synodo generali, actione. 11. & in capit. firmiter de lumina Trinitate, & fide catholica. Dicendum ergo est, quod anima Christi, sicut & nostræ, est creata in corpore proprio, & simul tempore assumpta cum carne.

Libr. 1. cap. 2.
Periarc. per
multa capita

10a. episcop.
D. Hieron.

Philaster.

Gen. 2.

Zachar. 12.

fiderentur etiam ipsæ assumptæ sunt. Quod si cui hæc probabilia videbuntur secundum ea poterit cõciliare eos, qui Thomistæ, & Scotistæ appellantur. Qui autem primam rationem factam pro secunda sententia soluere nescierit considerare debet, quod aliud est fieri, aliud assumi. Vnde quanuis teneamus modum loquendi Philosophorum, quod non fit materia nec forma, sed compositum, dicere tamen possumus, quod corpus & anima, & humanitas sunt assumptæ à Verbo Dei, & vnita ipsi. Et possemus assignare discrimen: quia vniciq; eo modo conuenit fieri, quo esse & forma nõ est id quod est: ergo non est id quod fit. Ipsa tamen forma verisimè est vnita corpori, tanquam quod est unitum: quia ad hoc non requiritur, vt sit ens completum atque perfectum. Pari ergo ratione dicam, non producit corpus, non anima, & tamen corpus, & anima vniantur, & suscipiuntur. Et præterea quis ferat dicentem, quod anima humana non producit? Nunquid non creatur per se? Certè creatur. Sed hæc omittamus.

ARTICVLVS. II.

Vtrum Dei Verbum assumpsit animam mediante spiritu, siue mente.

IQVET ex dictis, quod sicut Dei Verbum non assumpsisset corpus, nisi animatum, ita non assumpsisset corpus animatum, nisi secundum quod ea anima est rationalis, hoc est capax Dei, & ad eius imaginem creata, quem rationalitatis gradum spiritum siue mentem appellamus in proposito. Ac propterea rectè sequitur, quod sicut Dei Verbum assumpsit corpus mediante anima; ita assumpsit animam mediante spiritu siue mente.

Non tamen sunt assumptæ spiritus ac mens, vt quod, sed vt, quo, quia solum sunt gradus animæ.

Sed aduersus hæc argumentor primo: Quia prius peruenitur ad medium, quam ad extremum: sed filius Dei assumpsit carnem mediante anima: ergo prius assumpsit animam. Respondetur quod in his, quæ sunt priora ordine rationis vel naturæ non requiritur ordo temporis: anima verò Christi dicitur esse mediū ad assumptionem corporis ordine rationis, causalitatis, & naturæ. Et quidem etiam in rebus visibilibus clarè videmus, quod sol cum oritur simul illuminat locum medium, & occidentem: non ergo requiritur processus temporis in his, quæ per mediū veniunt ad extremum.

Ioan. 1. Secundo argumentor: Nam Ioann. 1. dicitur, quod de plenitudine Christi omnes accepimus: non autem possent de eius plenitudine accipere omnes sancti, qui fuerunt ab origine mundi, nisi ipse fuisset ab ipso initio mundi: ergo fuit saltem secundum animam. Respondetur, quod vt Apostolus dicit, & lausimè tractat in epist. ad Romanos, & ad Galat. arbitramur iustificari hominem, non ex lege, nec ex operibus legis, sed per fidem Iesu Christi: est autem fides de futuris, & de præteritis. Vnde quæ admodum nos iustificamur credentes in eum, qui venit peccatores saluos facere: ita iustificabantur antiqui credentes in eum, qui venturus erat. Et propterea dicitur Dominus Agnus occisus ab origine mundi, quia omnes siue antecedentes, siue subsequentes Christum, non aliter salutem, & iustitiam sunt affecti, quam per fidem aduentus & mortis Christi.

Apo. 13. *Caieta.* Sed mouet Caietanus hoc loco dubiū, quod certè non tangerem, nisi me moueret Lectoris vtilitas, quem admonitum esse vellem de his, quæ vel dubia, vel falsa sunt: & prætereà, ne terat tempus imaginando ea, quæ imaginari prorsus inutile & vanum est. Mouet ergo is author dubium an in resurrectione, dum anima redierit ad corpus amittat eam substantiam, & semiperpersonalitatem, quæ acquirat in egressu à corpore: an verò illam retineat. Vocat verò Caietanus illam animæ substantiam, terminum completum, & inadæquatum. Terminum quidem completum ra-

tionem totalitatis, & completionis, quam acquirat anima per separationem: inadæquatum verò, quia per eam substantiam natum est & corpus subsistere, cum tamen tunc non subsistat. Et responderet Caietanus, quod anima, quæ est in corpore subsistit substantia totius: itaque non est quod subsistat actu, sed quo aliquid subsistit: est tamen quod subsistit aptitudine, id est, habet aptitudinem ad hoc, vt subsistat si separetur. At verò postquam semel fuerit anima à corpore separata, quanuis iterum corpus reformet, eique vnatur retinet nihilominus suam illam substantiam, siue vt ipse ait, semiperpersonalitatem. Et sic habet tunc anima rationem semiperpersonæ, quam non habuerat, cum primum corpus informauerat: tunc enim erat tantum seminatura: modo verò post regressum ad corpus, & seminatura est, & est etiam id, quod subsistit: corpus verò tunc subsistit per substantiam animæ.

Cæterum hæc nihil minus videntur, quam vera. Idque probo primum: Quia posita substantia suppositi in resurrectione secundum eam rationem, qua ante subsistebat, non est ipsi animæ alius subsistendi modus necessarius: ergo non est ponendus. Sed dices, quod ille modus necessario coniunctus est cum anima post separationem. Contrà, nam sequitur, quod si qua anima modo prius voluntate Dei extitisset, & deinde iungeretur corpori, haberet alium subsistendi modum à nostris. Et prætereà sequitur, quod re ipsa, & de facto Lazarus, & filius viduæ Naim, & cæteri homines, quos Dominus & sancti Dei atque prophetæ suscitauerunt habebant alium subsistendi modum à nobis: nos enim subsistimus per substantiam corporis, & animæ per se: illi verò subsistebant per substantiam solius animæ per se. Et prætereà animæ illorum habebant alium subsistendi modum à nostris, quibus rebus nihil magis improbabile, & alienum à ratione dici potest.

Secundo: Anima cum separatur nihil acquirat aliud, quam modum quendam extra corpus subsistendi, modumque se habendi: at verò cum ad corpus redit non habet

habet eum modum subsistendi, ac se habendi: ergo non retinet eam semiperpersonalitatem, quæ efficiebatur ex tali subsistendi modo.

Tertio: Sequitur quod non eadem ratione inuenitur substantia in homine modo, & post resurrectionem: nam modo resultat substantia ex tota natura: tunc verò resultabit ex anima.

Quarto: Quia nihil aliud acquirat anima per separationem, quam vt sit & non actu pars: sed postquam regressa est ad corpus est actu pars: ergo amittit modum illum essendi per se, quem ante habebat.

Quinto: Quia substantia, & supposita litas sunt idem: si ergo post resurrectionem substantia est animæ per se, & non corporis, ergo supposita litas est animæ, & non corporis: ergo suppositum post resurrectionem non est humanum per se primum, sed est suppositum animæ. At verò figmenta hæc omittamus: nam neque per facta resurrectio videretur, si non tam perfecte ac eodem modo corpus subsisteret, sicut antea. Subsistebat autem antea per propriam substantiam.

ARTICVLVS. III.

Vtrū caro Christi fuerit prius à Verbo assumpta, quam anima vnita.

HABET Ecclesie sensus, quod vno ac eodem instanti caro Christi composita & organizata est, & animæ vnita, & à Verbo assumpta: quia Verbum non assumpsit per se primo nisi naturam humanam: non est autem humana natura caro sine anima, aut anima sine carne: & iccirco non fuit prius caro Christi à Verbo assumpta, quam animæ vnita. Et ita docuit sexta Synodus generalis actione. 11. in confessione Sophronij, quæ confessio approbata est actione. 13. eiusdem Concilij. Et glossa super illud Hierem. Nouum fecit Dominus super terram & B. Damascen. lib. 3. si dei ca. 2. dicit, quod simul fuit Dei Verbi caro, simul animata caro rationalis, & intellectiua, est que communis sententia Do-

Conc. Cōst.
Hierem. 31.
B. Damasc.

Ioan. 1.

Luc. 7.

ctorum. Atque hæc est legitima ratio probandi similes conclusiones. Quod dico propter quosdam, qui syllogismis non ita cautè formatis, probare nituntur inspiratā, & cordi ecclesie imprellam veritatem, quam certè ipsi dum leuia adferunt fundamenta eneruant.

Sed pro declaratione huius rei, aduertendum est, quod in formatione, & conceptione corporis Christi, atque etiam aliorum hominum duo motus possunt considerari. Vnus localis, quo decurrit sanguis ad matricem, in qua tanquam in officina effingitur corpus humanum. Et iste motus in nostra conceptione habet temporis successionem, atque etiam in conceptione Christi fuit cum continuo, & tempore. Cum discrimine tamen, nō solum quoad temporis breuitatem, sed etiā quoad hoc maximè, quod iste decursus non fit in reliquis mulieribus, sine aliquo voluptatis sensu: at verò beata Virgo nullum eius modi voluptatis, aut delectationis sensum habuit, Spiritu sancto obumbrante ei, hoc est, ipsam defendente ab ardore turpi, & ab actu libidinis. Alter motus est alterationis, cū scilicet, sanguis iam delatus ad matricem vi agentis naturalis alteratur, & mutatur quoad vsque transformetur in corpus membris ac organis distinctum. Et in isto motu consistit carnis conceptio. Qui motus cum nos concipimur non est instantaneus, sed habet temporis successionem. At verò in conceptione Christi fuit instantaneus, propterea quod causa efficiens illius motus erat infinitæ virtutis. Vnde credere debemus, quod corpus Christi nec per minimū tempus præcessit ipsam animationem, aut vnionem cum Verbo: sed Spiritus sanctus qui est agens infinitæ virtutis vno, & eodem instanti illud compegit, distinxit in membra, disposuit, vt animaretur, viuificauit per animam, ac filio Dei personaliter cōiunxit: idque simul atque sacra Virgo suum consensum expressit illis verbis; Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum Verbum tuum. Itaque quod natura per quadraginta aut plures dies operatur id totum diuina virtus vno temporis momento perfecit.

Luc. 1.

Luc. 1.

Sed aduersus hæc argumentor: Quia causa prima plus influit in causatum, quã secunda, & prius vnitur ei: sed Verbum comparatur ad animam Christi, sicut causa prima, & anima, sicut causa secunda: ergo prius Verbum est vnitum carni, quam anima. Respondeo ex B. Tho. quod Verbum Dei per prius intelligitur vnitum carni, quã anima per modum communem quo est in cæteris creaturis per essentiam præsentiam, & potentiam. Prius tamen dico non tempore, sed natura: prius enim intelligitur caro, vt quoddam ens, quod à Verbo habet, quã vt animata, quod habet ab anima. Sed vnione personali prius secundum intellectum, oportet, quod caro vnatur animæ, quã Verbo: quia ex vnione ad animam habet, quod sit vnibilis Verbo in persona: præsertim cum persona non sit, nisi rationalis naturæ.

ARTICVLVS. V.

*Vtrum tota natura sit assumpta mediâ
tibus partibus, quid de prius assum-
ptum sit, totum, an partes.*

HANC quæstionem si leuiter tetigero nemo miretur: quia postquam filius Dei factus est homo, ac nostram naturam assumpsit, quid obsecro ad salutem nostrã profuturum est contentiosè disputare, an ordine executionis prius assumpsit partes vel non? Dicam tamen in primis id, quod est certum. Deinde rem disputabo. Receptum est id, quod D. Augustinus docuit: nimirum, quod Verbum Dei per spiritum animam, & per animam corpus, & sic totum hominem assumpsit. Vnde in assumptione prius consideratur spiritus, deinde anima, tertio corpus.

Sed hoc intelligitur de medio, quo: in quo sensu non loquuntur scholastici: sed quærunt, vtrum partes sint prius assumptæ, tãquam quod, & deinde natura vel potius vice versa prius sit assumpta natura, & deinde corpus, & anima. De quo sunt varix sententiæ. Nam omisso Durando, qui

D. Aug. lib.
de Agone
Christiano.

In. 3. Durã.

nullum ordinem ponebat inter totum, & partes per comparationem ad assumptionem. B. Tho. existimat, quod ordine agentis, & finis ac intentionis prius sit assumpta natura, quã partes: ordine verò executionis, atq; ex parte materiæ prius sint assumptæ partes, quã natura. Non aliter, atq; si simul fieret tota domus, finis quidem & prima, ac principalis intentio agentis esset facere domũ; postulat tamẽ rei natura, vt si domus partialiter, & successiue fieret, prius iaciantur fundamenta, deinde erigantur parietes, tertio tecta ac fastigia imponantur. Scotus verò in. 3. d. 2. q. 2. dicit, quod natura est prius assumpta, quã partes, & ordine intentionis, & ordine executionis. Et quia quauis inuiti ista tractemus, Scoti sententia verisimilior apparet, & congruentior, iccirco pro eius declaratione suppono, quod illa philosophorum maxima, Quod est primum in intentione, est vltimum in executione, & si quæ sunt similes, non habent locũ in ijs, quæ suapte natura efficiuntur post vnum aliquid primum, & consequuntur ad illud: sed in ijs solum, quæ sunt per se termini factionis. Verbi gratia: Quauis fundamẽta domus sint priora ordine executionis, & ipsa domus sit prior ordine intentionis, quia & fundamenta per se fiunt, & domus sit, tamen quoniam vires consequuntur ad sanitatem, & risibile consequitur ad hominẽ, iccirco & ordine intentionis, & executionis prior est sanitas, quam vires, & prior est homo, quam risibile. Secundo loco suppono, quod aliud est assumere, & personare, aliud efficere: solus enim filius Dei assumpsit naturam humanam, & tota Trinitas fecit: ergo illa duo non sunt idem. Munus autem assumptis naturam est illam terminare ac personare.

His positis probatur hæc sententia. Primum: quia Christus Dominus est homo vniuocè nobiscum: ergo secundum vniuocam rationem est vnita eius humanitas suo supposito, & nostra nostro. Probatur consequentia: quia homo dicit humanitatem vnitam supposito: ergo si est vniuocè homo, erit habens humanitatem secundũ eandem rationem habendi. Tunc sic: No-

B Thom.

Scotus.

stra natura sic se habet ad suppositum, quod ipsa est primò personabilis secundum ordinem intentionis, & executionis, & partes sunt personabiles ratione ipsius: ergo, & humanitas Christi per se primò assumpta, & personata est secundum vtrunq; ordinem, & partes ratione ipsius. Probatur assumptum dupliciter. Primò: Quia in quo ordine, & instanti naturæ partes præcedunt totum, neutra ipsarum nata est esse persona, vt constat: ergo in eo instanti non sunt personabiles: ergo natura personatur per se primò.

Secundo probatur idem antecedens: Quia in vniuersum loquendo, sicut esse est actus esse per se primò: ita, & suppositalitas est actus siue complementum naturæ per se primò: ergo secundum vtrunq; ordinem prius suppositatur natura, nec oppositum fieri potest.

Secundo argumentor: Siue res fiat instantaneè siue successiue, idem est ordo statuendus naturæ: ergo quauis domus instantaneè fiat, prius natura intelligitur fieri fundamẽtum, & factum esse fundamẽtum, quam tota domus. Probatur consequentia: Quia si successiue fieret domus, prius & fieret, & factum esset fundamẽtum, quam domus: ergo par ratione, si ordine executionis prius assumuntur partes, verum erit dicere, quod prius assumuntur in fieri, & in facto esse partium: ergo per se primò assumpta est pars, etiam in facto esse partis: & sicut se habuit Verbum in primo instanti assumptionis, ita se habet modo: ergo modo non habet humanitatem assumptam per se primò: ergo Verbum non est per se primo homo, quod est absurdum.

Respondet Caietanus ad hoc, quod non est eadem ratio de Verbo in instanti assumptionis, & modo: quia tunc assumptio erat in fieri, & in facto esse; modo verò est solum in facto esse. Non tamen hac tam obscura ratione fugit argumentum. Quia quauis domus fieret instantaneè, tamen quemadmodum prius natura ordine executionis fiunt fundamenta, quam erigantur parietes: ita, &

Caiet.

prius natura facta sunt fundamenta, quam sint erecti parietes: quia sicut se habet fieri ad fieri: ita factum esse, ad factum esse.

Sed pro sententia contraria argumentor primo: Quia quod est vltimum in resolutione est primum in compositione: sed dissoluta in triduo vnione humanæ naturæ cum Verbo, mansit vnio partium ipsius: ergo prior fuit partium assumptio. Et inuerto argumentum hoc modo: Quod est primum in intentione est vltimum in executione: sed prius fuit in intentione assumere naturam, quam partes: ergo fuit vltimum in executione. Ad hæc, & similia ex dictis responsum est dupliciter. Primo, quod hæc habent locum in his, quorum vnunquodque per se fit, non in his, quorum vnum consequitur ad aliud: sicut siccitas ad calorem. Et præterea diximus, quod aliud est fieri, aliud assumi, ac personari. Et quidẽ creatio animæ, ac effectio carnis præcedunt aliquo ordine humanitatem: sed non personatur nec personabiles sunt, nisi per humanitatem.

Secundo argumentor: In mortẽ Christi Verbum mansit vnitum corpori, & animæ: sed tunc ex partibus cum coniunctæ non essent non constabat totum: ergo non assumpsit partes mediante toto. Respondetur, quod sicut corpus mansit vnitum post separationem ab anima, quauis principio assumptum fuerit per animam: ita etiam partes dissoluto toto manserunt vnitæ, quauis principio fuerint assumptæ, & personatæ per totum. Generaliter enim tenendum est, quod plura requiruntur ad nouam constitutionem rei, quam ad conseruationem.

Tertio argumentor: Quidquid conuenit parti, & toti per prius, conuenit parti saltem in aliquo ordine: sed assumi conuenit partibus, & toti: ergo. Respondeo, quod prima pars antecedentis est in vniuersum falsa in his, quæ concernunt, & requirunt integritatem totius; quæ certè plurima sunt, vt nutrirĩ, augeri, cruciari, esse speciem, & quidditatem, agere, ordinari in prædicamento, & c. Et ex istorum numero

mero est personari: requirit enim persona integram naturam rationalem.

Ultimò argumentor: Nam anima Christi fuit prius creata, quàm assumpta: ergo prius habuit esse, quàm assumeretur humanitas: creatio enim habet pro termino esse. Responderur, quod hac in parte nulla est peculiaris difficultas de anima Christi; quia siue præintelligatur existere ante assumptionem, siue secus, generaliter tamen loquendo verum est, quod animæ rationales, quādo creantur in nullo instāti tēporis exsistunt, aut subsistunt, nisi per existentiam, & subsistentiam totius. Vnde

anima Christi in nullo instāti creata fuit, in quo non esset assumpta; & anima cuiuscunque nostrum in nullo instāti creata est, in quo re vera non informet corpus, & compleat speciem, & subsistat per subsistentiam totius. Et hoc ipsum est, quod postulat eius natura, vt scilicet anima in quo instāti creatur existat per existentiam totius, & subsistat in supposito rationalis naturæ. Quæ articulo consequenti, solent tractari, vtū natura humana sit assumpta mediante gratia, supra, quæstione. 3. articulo. 10. disputata sunt.

QVÆSTIO

QVÆSTIO OCTAVA,
DE GRATIA CHRISTI,
IN ORDINE AD
IPSUM.

ARTICVLVS. I.

Verum in anima Christi fuerit aliqua gratia habitualis.

SI QUIDEM quantò receptiuum aliquid propinquius est causæ influenti, tantò magis participat de influenza ipsius, & gratia ac gloria est à Deo præcipuumque in muneribus eius locum tenet, omnino necesse est, vt in anima Christi quæ erat tam intimè coniuncta Deo fuerit summa gratia. Et quemadmodum Sol lumen in aere efficit, non offuscat, ita Sol iustitiæ verbum quæ Dei, per quod facta sunt omnia, cœlestis gratiæ lumen splendidissimè micans in assumptam humanitatem perenniter influebat. Secundò id erat necessarium propter nobilitatem illius animæ, cuius operationes oportebat maximè propinque attingere ad Deum per cognitionem & amorem, ad quod necesse est eleuari humanam naturam per gratiam. Tertio propter habitudinem ipsius Christi ad genus humanum: Christus enim in quātum homo est mediator Dei & hominum, vt dicitur. 1. Tim. 2. Et idè oportebat quod haberet gratiam etiam in alios redundantem, secundum illud Ioan. 1. De plenitudine eius omnes accepimus gratiam pro gratia.

Quarto: Quia maximè conueniens, & necessariū erat, vt filius Dei etiam in quātum homo esset summè iustus, & gratus Deo: vnde Deus in scriptura illum per excellentiam appellat, Iustus meus, & seruus meus: esse verò iustum, & gratū habetur

per gratiam: ergo necesse est dicere, quod in anima Christi erat gratia habitualis, siue gratum faciens. Vnde scriptum est; Vidimus gloriam eius, gloriam quasi Vnigeniti à Patre, plenum gratiæ, & veritatis. Sed quanuis certum sit, quod cū anima Christi sit perfectissima in esse spiritali, oportet quod sit aliquid perfectius ipsam efficiēter. Et hæc est Deitas aliquid formaliter, & hæc est gratia, & aliquid in ordine ad operationes, & ex sunt virtutes promanantes à gratia: quāuis ergo hæc ita sint, & Deus illa omnia iuxta sapientiæ leges sapientissimè disposuerit, disputant verò homines quæ imaginantur fieri potuisse per absolutam potentiam Dei. Et primo quærunt, an fieri potuisset animam Christi esse vnitam Verbo, & non habere gratiam illam habitualē? Respōdeo, quod de illo nō est dubitandū: liberè enim tota Trinitas gratiam illā infundit in anima. Quæri solet secūdo, an illa anima potuerit esse grata & accepta iusta, & sancta, absque ea gratia habituali. Responderur fieri non posse, vt anima sit grata, iusta & sancta, sine gratia, iustitia, & sanctitate. Cæterū posset Deus animā facere gratā, & iustā, absq; illa qualitate, quam gratiā habitualē appellamus. Quod si quis nō crediderit, refert perparū: quia quanuis hominū ingeniu angustum sit, non idè erit angusta Dei potentia. Tertio dubitatur, an operationes humanitatis Christi sine gratia habituali essent meritoriz, & satisfactoriz de iustitia. In quo dico primū, quod si anima Christi esset grata, quanuis id non haberet per qualitatem illam, quæ nobis de lege infunditur, cum grati efficiamur, sed alia ratione, eius operationes essent meritoriz, & satisfactoriz.

Hæc

Ioan. 1.

1. Timot. 2.

Ioan. 1.

Esai. 51.

Esai. 42.

Hæc sequitur ex dictis. Nec verò habet locum solum in humanitate Christi, sed etiam in quocunque alio homine, seruata sui meriti proportionem.

Dico secundo, quod si Verbum sumpsisset humanitatem in puris, vt aiunt, naturalibus, & destitutam omni dono gratiæ, atque iustitiæ, nihilominus ille homo ratione gratiæ vnionis nõ posset male agere, nec esse ingratus Deo, sed esset eius legi conformis pro ratione suæ naturæ. Ceterum quia ille homo in quantum homo non erat Deus, & in quantum non erat Deus erat quid creatum, & in quantum quid creatum, erat subiectus legi, & ordinationi sapientiæ Dei, iccirco non mereretur, nec posset velle mereri, nisi quod Deus statuisset, vt mereretur. Credo autem, quod si Deus non dedisset ei virtutes, & operationes supernaturales, nunquam ordinasset eum ad merenda supernaturalia: oportet enim, vt virtus, operatio, & præmium proportionentur. Si autem ipse ordinaret, siue referret suas operationes ad aliquid merendum, & obtinendum, credo quod mereret, & obtineret: quoniam nihil faceret nisi conforme legi ac voluntati Dei, atque id eius dignitati debebatur. Hæc dixi breuiter, quæ aliqui multum vrgent & late tractant, propterea quod, si tranquilla, & serena mente considerentur non videntur esse difficilia: & quoniam arbitror, non sine culpa nos cõsumere tempus in his quæstionibus, quibus nos Deus liberauit quando apparuit hominibus plenus gratia, & veritate.

Sed quia diximus secundo loco fieri posse, vt anima esset grata Deo, iusta, & sancta absque peculiari illa qualitate, quam gratiam habitalem appellamus, obijciunt quidam, quod is sit effectus formalis gratiæ habitualis: ergo non potest effici sine illa, sicut non potest fieri album sine albedine. Ad hoc argumentum cõcedo, quod si quidem sapientia Dei per eam qualitatem nos iustificat formaliter, & efficit sanctos, habet certè illa qualitas ex natura sua hoc efficere: ceterum stat, vt aliquis sit effectus naturalis formæ, & non sit adæquatus, sed excedens sicut albedo quidem fa-

Ioan. 1.

cit coloratum, sed nõ sola albedo facit coloratum: & lux solis facit lucidum, posset tamen Deus facere lucidum per lucem aliterius qualitatis.

Dixi tertio loco, quod si Deus assumpsisset naturam aliquam nudam ac destitutam omni dono gratiæ atque omni virtute, ille homo non mereretur supernaturalia bona, quæ Christus nobis meruit: cuius oppositum quidam docuerunt. Et ratio illorum est, quia illæ eius operationes essent suppositi infinite gratiæ, & infinite amiciter go quicquid faceret ac offerret esset infinite meriti, & immensi valoris. Respondeo, quod in homine illo, de quo nobis sermo, possumus considerare gratiam vnionis; & secundum hanc cõsiderationem cadauer retentum in triduo erat infinite gratum: & operationes ignis, si assumeretur natura ignis, essent operationes suppositi infinite gratiæ. Si verò consideremus gratiam formaliter inherentem animæ, & elicentem operationes ac informantem, illæ operationes non essent hominis summe, & infinite gratiæ, illa gratia; imò nec gratiæ supernaturaliter, quia ipse arguens illi abstulit omnem gratiam. Quocirca, quemadmodum si cadauer coniunctum Verbo dilaceraretur, aut si ignis assumptus cõbureret, illæ operationes non essent meritoria, quia ignis non est capax meriti: ita si ille homo nudatus omni gratia, & virtute ac operatione supernaturali operaretur, non mereretur bona supernaturalia; quia qui nõ habet virtutes, & operationes supernaturales, non est capax meriti, & præmij supernaturalis, secundum leges sapientiæ Dei. Verum est tamen, quod is homo nunquam ordinaret suas operationes ad merenda supernaturalia, quia non posset prætergredi legem Dei, aut facere aliquid inordinatum. Est verò inordinatum, velle assequi supernaturalia bona sine operatione, ac virtute supernaturali, quam ipse ex suppositione nõ habebat. Imò verò nec haberet cognitionem rerum supernaturalium: quia nõnulla gratia est supernaturalia cognoscere, & (vt me ipse corrigam) magna gratia, quanuis non sit gratum faciens hominem. Et in similibus quæstionibus mihi est regula

gula generalis, quod qui ponit aliquod absurdum mirari non debet si plura sequantur. Est verò dissonum, & alienum à ratione, quod agens ex vna parte non habeat formam agendi, nec actum supernaturalē, & ex alia se extendat ad merenda supernaturalia. Ac proinde non miretur quis, si ea hypothesi facta, & mereretur Christus, quia Christus est, & non mereretur, quia non habet principium merendi supernaturalia. Miremur autem omnes Dei patientiam, qui attendit & tolerat nostras has imaginationes.

ARTICVLVS. II.

Verum in Christo fuerint virtutes.

VBITARI non potest, quod in Christo Domino fuerint virtutes puriores, splendidiore, & magis heroice, quam ab hominibus intelligi possint. Nam cum omnis virtus, sanctitas, & iustitia ab illo nobis proueniat; non dubium, quin in ipso sit in excellentissimo & heroico gradu: sicut motus est in primo mobili, per quod cetera mouentur, & calor in igne, quo cetera calefiunt. Præterea Christus Dominus secundum sacrarum scripturarum fidem fuit summe iustus, & gratus Deo, adeo vt rectissime dicatur in scriptura per excellentiam, iustus & sanctus sanctorum; iustitia verò & sanctitas omnibus virtutis, & honestatis partibus continetur: ergo in eo fuerunt eximie, & excellentissime virtutes. Et quidem, si absurdum est asserere oculum bene videre sine virtute videndi, aut Tibicinem rectè citharizare sine arte, & facultate citharizandi, quomodo non erit absurdum dicere, aliquem bene, & studiose viuere, sine virtute, qua rectè viuatur: in Christo autem fuerunt excellentissime operationes: ergo excellentissime virtutes. Quia verò sunt plures scholastici, qui omnia reuocant ad quæstionem de potentia Dei absoluta, secundum quam in Christo potuissent non esse virtutes, & ego scire vellem, Deo donante, quid ipse

Daniel. 9.

pro nobis fecerit, & omittere quæstiones tam crebras de eo, quod facere potuerit, respondeo perbreuiter hominibus istis per molestis, quod quanuis Deus posset ita cõfortare, & mouere, & eleuare animam Christi, vt sine virtutum habitibus ederet virtutis opera, tamen sicut quia Christus ambulaturus erat dedit illi Deus pedes, quibus ambularet, ita, quia sanctissime victurus erat conuenientissime, & sapientissime dedit illi Deus virtutes, quibus sanctissime viueret. Et sanè quanuis Dominus eos, qui virtutis habitus dicuntur, non habuisset, tamen negari non potest, quin qui sanctissime vixit, vim & facultatem, & virtutem habuerit sanctissime viuendi. Sed nescio, quomodo ego etiam ipse immergor in quæstionem de potentia Dei. Est verò pro maiore huius rei declaratione aduertendum, quod peculiariter in virtutibus, quæ sunt passionum moderatrices possunt tria considerari. Primum est interior ipsa, & recta dispositio appetitus humani: & hanc omnino necesse est habere, qui virtutem habet. Et quo ad hoc omnes virtutes moderatrices passionum ponendæ sunt in Christo, ita vt esset optime dispositus ad profequendum bonum illarum, & refutandum oppositum. Secundum est exercitium actuum: & quantum ad hoc non oportuit, quod Dominus vteretur exteriori, & proprio actu omnis virtutis. Nec enim (vt aliquod exemplum proponamus) vtebatur magnificentia; quia non decuit, vt qui pro nobis egenus factus est, & docuit paupertatem amare, haberet diuitias, quibus magnificos sumptus faceret. Habuit tamen promptum, & expeditum animum rectè vtendi diuitijs, & illas, si opus esset, & status, ac ratio & causa postularet expèdèdi magnificè atq; decorè, in quo consistit magnificentie virtus. Tertium harum virtutum munus est, coercere sensualitatis impetus, & insurgentes ac effrenatos eius motus compescere, atque sedare: & hoc munus exercent virtutes in nobis peccatoribus atque infirmis non autem in Christo Domino, in quo nõ erant motus illi rationi aduersi, atq; pugnantes. Sed aduersus hæc opponi posset pri-

2. Cor. 8.

Plato.
Plot.
Aristot.
Homer.

primū, quod doctissimi Philosophorū, ut Plato, Plotinus, Aristoteles, & alij constituerint heroicam quandam, & diuinam virtutem, quæ supra nos est: quemadmodum Priamum Homerus de Hectore loquentem facit, quoniam bonitate ac virtute longè præstabat. Nanque illum haud esse putares mortali genitore fatum, sed genus esse Deorum: igitur in Christo non sunt ponendæ virtutes, sed aliquid altius virtute. Respondeo quod hæc non sunt contra nos. Nam siue heroicæ illæ virtutes, animique purgati sint alterius rationis à nostris, siue (quod ego magis credo) sint eiusdem naturæ, propter excellentiam in suo genere dicuntur heroicæ, atque diuinæ non aliter atque aliqui viri appellari solent heroici atque diuini, quia supra modum se inter cæteros extulerunt, cum sint eiusdem naturæ. Siue igitur hoc siue illo modo dicatur consequens est, ut in Christo ponendæ sint excellentissimæ virtutes.

Secundo argumentor: Quia temperantia, & continentia versantur circa concupiscentias prauas, quæ in Christo non fuerunt: ergo non habuit omnes virtutes. Respondetur, quod quantum attinet ad virtutem temperantiæ, & similes iam diximus quid dicendum esse videretur. Pro continentia verò dico, quod accipi solet dupliciter. Vno modo pro temperantia ab omni delectatione actus venerei: & secundum hæc acceptionem est idem quod virtus virginis, quæ perfectissimo modo fuit in Christo. Secundo modo accipitur pro dispositione eius, qui animi perturbationes, & concupiscentias patitur, & quantum ab statu virtutis non deijciatur, sed se ipse contineat, non tamen virtutis statum tuetur, atque conseruat, nisi cum difficultate, & pugna, atque conflictu passionum: & secundum hanc significationem non est admittenda in Christo continentia, quia dicitur imperfectio, & non est verè virtus.

ARTICVLVS. III.

Vtrum in Christo fuerit fides.

VM scriptum sit ab Apostolo, Fides est sperandarum substantiarum, argumentum non apparentium, & B. Augustinus dicat, Fides est credere quod non vides, & communi etiã sermone non dicamur credere ea, quæ euidenter scimus, consequens est, ut fides intrinsecè sit de non visis; Christus autem ab instanti suæ conceptionis vidit Deum, & mysteria fidei: ergo non habuit fidem. Quando autem video quosdam asserentes, quod fides maneat in beatis, siue quoad habitum, siue etiam quoad actum, vehementer suspicor, quod laborat, ut aiunt in equiuoco. Nam nos non appellamus fidem, nisi eam, qua ex obedientia Verbi Dei, rebus non visis, assensimus: illi verò si dem necesse est accipiant in alia significatione, si defensori sunt suam positionem.

Sed aduersus hæc argumentor primo: Quia fides intrinsecè solum petit, ut ego assentiar ob autoritatē dicentis: sed Christus potuit ac debuit assentiri Deo aliqua reuelanti, quantumvis ea alioqui sciret: ergo fuit in eo fides. Respondetur, quod argumentum tangit medium, quo alicui fortasse videatur probabiliter defendi posse oppositam sententiam. Sed ut existimo inde magis nostræ huius veritas ostenditur. Nam qui aliquid euidenter scit, ac nouit quantumvis illud ipsum ei dicatur ab homine fidedigno non responderet, se illud credere, sed iam scire; si autem non sciret, se illi fidem habiturum, quod ipse dixisset, unde beati sunt quidem prompti, & parati credere Deo in his, quæ ipse dixerit, non tamen credunt, verbi gratia, quod est quantumvis ipse dicat, sed vident, & ea claritas ac euidentia rei impedit ne eliciant actum credendi.

Secundo argumentor: Quia ex defectu materiæ; circa quam non potest inferri defectus habitus cum contingat pauperem esse magnificum, & de Christo iam affirmauerimus, quod quantumvis in eo fuerit defectus

fectus diuitiarum & magnorum sumptuum habuit tamen virtutem magnificentiam: igitur similiter dici potest, quod in Christo fuerit fidei habitus, quantumvis defuerit materia, circa quam scilicet, veritas Dei siue Deus eiusque mysteria non visa. Respondetur, quod quantumvis in habitibus materia, circa quam & obiectum re ipsa soleant coincidere, alia tamen est ratio formalis obiecti, & alia ratio propria materiæ: & ideo si deficiat aliquid sub ratione materiæ, non propterea oportet deficere habitum. Sed si deficiat sub ratione formalis obiecti, oportet habitus illius rationem formalem deficere. Et si impossibile fuerit obiectum aliquod formaliter acceptum habere locum respectu alicuius subiecti, impossibile etiam erit in illo habitum locum habere. In proposito vero longe diuersa ratio est magnificentiam, & fidei: quia res, quæ sunt materia fidei inueniuntur apud intellectum Christi, ut Trinitas, sed non sub illa ratione formali qua creduntur: quia non inueniuntur, ut non visa; & ideo non potuit in Christo esse habitus fidei. Respectu autem magnificentiam res, quæ sunt materia magnificentiam, ut diuitiam defuerunt. Sed ratio formalis magnificentiam, hoc est, animus promptus atque paratus ad expendendum eas splendide atque decore, si opus esset, & quando ac quomodo oporteret non deerat in Christo, quia hæc nullam imperfectionem ponunt in eo. Et ex his liquet qua ratione in Christo quantumvis habuerit locum virtus magnificentiam, non tamen fides.

Tertio argumentor: Quia fides est nobilior, quam virtutes morales, sed hæc fuerunt in Christo: ergo, & illa. Respondetur, quod quantumvis fides sit altior virtutibus moralibus, tamen ex essentiali comparatione obiecti ad subiectum importat defectum quendam, qui in Christo esse non potuit: oportet enim, ea quæ creduntur esse non visa per comparationem ad credentem.

Quarto argumentor: Nam ore ipso Christi dictum est, Qui fecerit, & docuerit hic magnus vocabitur in regno caelorum. Et de ipso scriptum est: Cœpit Iesus facere, & docere, sed ipse fuit author, & consummator, & magister fidei, ut ha-

betur, Hebræo. 12. & Ioann. 13. ergo habuit virtutem fidei. Respondetur, quod meritum fidei consistit in eo, quod homo ex obedientia Dei assentit illis, quæ non videt, iuxta illud Rom. 1. Ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine eius. Obedientiam autem ad Deum plenissimè habuit Christus, secundum illud Philippen. 2. Factus est obediens usque ad mortem. Et sic nihil ad meritum pertinet docuit, quod ipse excellentius non impleteret. Ad ea verò, quæ in hoc articulo dicta sunt, videtur consequens esse, quod in Christo Domino non fuerit fides acquisita, sciebat enim, quæ ipsi dicebantur.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum in Christo fuerit spes.

RO huius rei declaratione sciendum est, quod obiectum formale habitus vel virtutis est duplex, quo, & quod. Quo, est ratio, secundum quam attingitur obiectum. Quod, verò est id, quod per se primo attingitur, & ad quod actus ipse per se primo, & principaliter terminatur. Ita verò duo ita se habent inter se, ut nec obiectum, quo, sine obiecto, quod, primo, & per se, nec obiectum, quod, sine propria ratione formali, & obiecto, quo, fundare possint rationem talis habitus. Verbi gratia: In charitate obiectum, quod diligitur primo, est Deus, & ratio formalis est propter Deum: quicquid ergo diligeret Deum, & non propter Deum, vel diligeret propter Deum non tamen diligeret Deum, si ea hypothesis facta non haberet charitatem: oportet enim ut ea duo obiecta formalia se inuicem respiciant, & inter se se contineantur, si ponendus habitus est. Spei autem obiectum, quo, siue ratio qua speramus nos beatitudinem assecuturos; est auxilium Dei; obiectum verò, quod, est ipsa beatitudo summumque bonum arduum futurum possibile haberi: Christus autem à principio suæ conceptionis vidit Deum habitumque fructum diuinam, ergo non sperabat eam: nam quod videt quis quid sperat? ergo non habuit virtutem Theologicam spei. Deficiebat enim in eo

H obiectum

Math. 5.
Act. 1.

Hebr. 12.
Ioan. 13.

Rom. 1.

Philip. 2.

Rom. 8.

obiectum formale quod primum, & per se ac necessario requisitum, tanquam id in ordine ad quod caetera speramus: quem ad modum quicquid per charitatem diligimus, sub Deo diligimus.

Sed aduersus hanc argumētū primo: Quia licet Christus Dñs omnia sciret ac proinde respectu nullius posset habere fidem, tamen erant plura, quae sperabat, ut immortalitas, & gloria corporis, & consummatio sanctorū: ergo cū hęc à Deo speraret erat in eo virtus spei. Et praeterea argum. Quia actus aptus natus elici ab aliquo habitu est imperfectus, si ab illo non eliciatur: sed actus, quo Christus plura sperabat à Deo, erat aptus natus elici à virtute spei: ergo eliciebatur ab ea, vel erat imperfectus. Respōdetur ad hanc, & similia argumenta, quod actus sperandi in Christo respectu eorum, quae in argumento tanguntur, habebat rationem expectationis cuiusdam & desiderij, non tamen propriam rationem spei, scilicet virtutis theologicę. Cuius ratio est duplex. Prima quia deficiebat ratio fundamentalis obiecti, quod, scilicet fructus diuina, ut habenda, ad quam referuntur quae speramus per virtutem spei. Secunda quia quavis Dñs acerba multa, & ardua subiturus esset, & oportuerit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam; tamen loquēdo ex natura rei habenti gloriam animae, non est arduū assequi gloriam corporis, & per accidens aduenit ea difficultas. Vnde quando voluit Dñs ut ea gloria, se se effunderet in corpus effusa est, ut in articulo transfigurationis: igitur sublata in Christo ratione ardui, & praesertim sublato actu, & obiecto primario virtutis spei, ad secundarium illū actum sperandi siue expectandi, quaedam alia erat in Christo sufficientissima dispositio praeter virtutē spei. Quod declaro: Nā Christus, sicut & caeterae beatorū animae ardentissimē diligūt Deum; quae certe est magna ratio firmissimē expectandi ab ipso, quae eis cōuenientia sunt, & habent ipsum sine timore amittēdi, & sciunt ea bona deberi sibi, Deūq; in remunerādo esse fidelissimum. Quid ergo est cur nō cōfidentissimē sperent, diciq; potuerit in persona Christi: In te Domine speravi non cōfundar in

114. 24.

Psalm. 30.

eternum? Et iterū: Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquae vsq; ad animā meā, infixus sum in limo profundi, & non est substantia? Veni in altitudine maris, & tēpestas demersit me, laboraui clamans, raucae factae sunt fauces meae? Defecerunt oculi mei, dum spero in Deū meum? Est autem actus ille, quo Christus quaedam sperabat actus supernaturalis, & Theologicus. Supernaturalis quidem ex parte obiecti, quia gloria corporis, & similia supernaturalia sunt, & ex parte principij, quia illa dispositio excellens, qua hanc Christus sperabat supernaturalis est, & habetur in alijs hominibus per virtutē spei. Et etiā est Theologicus, quia illa non sperantur, nisi à Deo.

ARTICVLVS V.

Vtrum in Christo fuerint dona.

Spiritus sancti dona in Christo fuisse Isaias ostēdit dicēs: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eū spiritus Dñi, spiritus sapientiae, & intellectus, spiritus cōsiliij & fortitudinis, spiritus scientiae & pietatis, spiritus timoris Dñi. Et ratio huius est: quia dona Spiritus sancti, vel sunt virtutes ipsae supernaturales infusae intellectui, & voluntati, quae quo excellentiores sunt, maiora dona sunt: vel est inspiratio spiritus ad egregia aliqua facta: vel sunt dispositiones quaedam differētes specie à virtutibus, & habitibus studiosis, quibus anima est apta nata moueri ab Spiritu sancto. At verò anima Christi perfectissimē mouebatur ab Spiritu sancto: vnde scriptum est, quod Dominus agebatur ab Spiritu in deserto: ergo in eo erant dona Spiritus sancti. Quauis autem hic locus potius supponat dona esse, & quid sint, quā postulet ut disputetur, placet tamen breuiter aduertere, quae quidam de hoc sentiunt. Dicunt ergo, quod tripliciter possunt homines moueri ad bonum. Primò per rationem humanā: & ad hoc ponuntur virtutes acquirunt, scilicet, ut homo promptē & delectabiliter sequatur rationē. Secundò per rationes fidei, & supernaturales: & ad hanc bona sequenda

Psalm 68.

Esai. 11.

Matth. 4.

con-

Indicum. 15.

conferuntur virtutes infusae. Tertio mouerit solēt vi, & instinctu, siue impulsu Spiritus sancti: & ut mens sit hac ratione bene mobilis addūtur dona distincta à virtutibus. Hocq; instinctu Sāson aggrediebatur solus tot millia hominū; Baptistā autē solus est paruulus à matris gremio: Dñs ductus est in desertū. Quādo autē sancti sequuntur hunc instinctū aguntur quidē libere ab spiritu, rationes tamē & causas eius motionis ignorāt, nec attingit ad eas regularationis, vel fidei, quā habent in mēte. Illa vero ignorantia nō potuit in Christo locum habere, qui plene norat rationes, quibus agebatur. Hęc illi: & ego quidē cum essem adolescentēs ita docere solebā. Nō tamen mihi parum profecisse videtur, qui successu tēporis circumspectior est & videt, nec certa esse nec valde probabilia quae vel certa, vel valde probabilia putabat. Atque hanc quae pro distinctione donorum à virtutibus retulimus, mihi nō probantur. Nam quis obsecro ponet sapientiā ad ignorandū causas atq; rationes, quibus mouetur? Quis datum putet cōsiliij donum, nemo, ut cōsulter atq; deliberet, quomodo Deus infundit scientiam, per quā homo nihil scit. Praeterea in omni actu, & opere bono mouemur ab Spiritu sancto: ergo ut simus ab ipso bene mobiles nō requiruntur alij habitus praeter dispositiones virtutum. Si dicas, quod requiruntur ad hoc, ut moueamur, altissima illa & peculiari motione, qua Spiritus sancti instinctu acti operamur necietes rationes, & causas eius motionis, reuolueris eodē. Sequitur enim, quod Deus infundit donū sapientiae ad ea, quae homo ignoraturus est, & donū cōsiliij ad ea, quae homo nec cōsulat, nec deliberat: quod quā sit improbabile nemo dubitare potest. Ponā igitur quid mihi hac in parte certū, & quid dubiū esse videatur. Certū est, quod omnis bona operatio faciens ad salutē, omnis virtus supernaturalis tā intellectualis, quam moralis, quam theologica, omnes illi habitus & dispositiones, qui dicuntur dona Spiritus sancti, hanc omnia sunt dona Spiritus sancti. Consultō verò praeteriui virtutes, quae naturales vel acquisite dicuntur, ut me liberarē ab opinionibus hominū, Meo au-

tē iudicio, omnis vera virtus est donū Spiritus sancti, quia sine eius gratia vera virtus haberi nō potest. Secundo certū est, quod nōnunquā viri sancti ignorāt rationes eorū, quae agunt, & ad quae ab Spiritu sancto mouentur. Nō aliter atq; de hominibus valde fortunatis dicunt Philosophi, eos non oportere cōsultare rationē in agēdis, quia mouentur à nobiliori principio. Vtrum verò dona distinguantur à virtutibus infusis intellectualibus, & moralibus, illud est quod ego ignoro. Existimo autē, quod donū sapientiae est sapientia infusa, qua homo iudicat de rebus secundū altissimā causam, atq; rationes. Donū intellectus est lumen quoddam diuinum, quo sanctorum mens in timē penetrat, & quasi euidēter videt diuina, iuxta illud: Firmamentum est Dñs timētibus eum, & testamentum ipsius, ut manifestetur illis. Id est, hac ratione Deus est firmamentum timētibus eum, & tuetur ac cōseruat illos in omni iustitia, quia eis manifestat, & intima ac profunda ratione videre facit magnalia Dei, & bonorum thesaurum, quae illis promittit atque reseruat. Donū cōsiliij est bona illa cōsultatio, qua quis rectē ac sine errore cōcludit quid facere oporteat secundum leges Dei. Donum fortitudinis est, quo quis quaecūque difficilia aggreditur. Et in primis magna atq; iudicio hominum intolerabilia patitur ob honorem Dei. Donum scientiae est, quo quis rectē iudicat de rebus secundum inferiores causas atq; rationes. Donum pietatis est cultus ipse ac religio in Deum. Et tandem timoris donum satis per se declarat in eo consistere, ut homo praeculis habens Dei maiestatem, ita illam reueretur, & timeat ostendere, dicere ut possit cum sanctissimo Iob, Semper enim quati sumētes super me fluctus timui Deum. Ista igitur virtutes ac rectissimae dispositiones, ut ego arbitror, sunt dona, quibus purificata mens vna cum fide, spe, & charitate caeterisque virtutibus bene mobilis est, agiturque anima ab Spiritu sancto, modo quidē rectē iudicando, & agendo iuxta fidei regulas, modo iuxta rectā rationem, modo vi spiritus, ita acta & correpta, ut cū agēdi causas ignoret rectē tamē agat. Secū

Arist. de bona fortuna.

Psalm. 24.

Iob. 31.

H 2 dum

Rom. 8.

dū quas oēs rationes bene iustēq; viuendi scriptū est; Quicūq; spiritu Dei agitur, hi filij Dei sunt. Atq; ipse Dñs operabatur opera vulgaria ac cōmunia secundū regulam rationis humanæ. Vnde rarò legitur, actus spiritu, semper autē, spiritus Dei operabatur in eo. Et quidē, ego ita hęc intelligo sicut exposui. Cui autē ista nō placēt quæ rat doctiores. Sed caueat ne inueniat præsumptores: nā de donis spiritus nemo potest confidenter asserere nisi qui spiritualis est, & cui Deus reuelauerit. Et quia ego me non arbitror comprehendere nec cōprehēdisse, iccirco fateor meā ignorantia.

Si tamen obiiciat quis, qđ à Philosophis nō ponitur habitus, vel virtus ad sequēdū internū illū motorē certiorē, quā sit ratio sed optima quædā & foelicissima natura, ergo si qua proportio, & analogia hac in parte seruanda est, nō debent poni iniustis virtutes, & habitus studiosi ad sequēdū impulsū spiritus, sed optima natura, respōdetur, quod optima & excellēs, & quantum status huius vitæ patitur beata natura est, quæ omni virtute ornata, & exulta, & gratia ac iustitia Dei prædita est; & hęc nūc vno modo nunc altero operatur cū agitur spiritu Dei. Qui autē de donis spiritus rectē & cordate differere vult, legat qua ratione antiqui patres illa definiant ac interpretentur, & videbit virū nostræ sententiæ an illi aliorum distinctioni faueant.

ARTICVLVS. VI.

Verū in Christo fuerit donū timoris.

Esai. 11.

Scriptū est de Christo Esai. 11. Repleuit eum spiritus timoris Dñi. Vnde nō est dubiū, quod in eo fuerit donū timoris. Sed versatur difficultas in explicādo qua ratione timor potuerit locū habere in Christo qui nec seruibat propter timorem poenæ, nec ignorabat se cadere nō posse in culpā. Vt verò articulū hūc declarē pono in primis esse plures virtutes vel habitus studiosos, qui quāuis maneāt in patria nō tamen manēt secundū eadē officia, quæ exercebāt in via, sed secundū id quod est purissimū in virtute & finis illius. Verbi gratia, vi

ri fortis est in hac vita plena malis aggredi magna pericula, & difficilia quæcunq; ac terribilia sustinere, vt se in virtutis officio cōtineat, atq; cōseruet quod sine anxietate, & difficultate, & aliquo timore nō fit: actus vero fortitudinis in patria erit sine difficultate aliqua, & labore firmissimē ad hærere Deo, & virtuti, qui erat finis ac scopus hominis verē fortis. Secundò præmittēdū est, quod quātū ad propositū atinet, triplex est timor secundū acceptionē doctorū ecclesiasticorū. Vnus seruilis, quo timemus offendere ob metū poenæ, iuxta illud, Oderunt peccare mali formidine poenæ. Alius filialis, quo timeo offendere atq; peccare ob amorē Dei vitæq; studio: in qua acceptione ille ipse dicebat, Oderunt peccare boni virtutis amore. Tertio accipitur pro tremore, quo aliquē valde suspicimus & supra modum veneramus, iuxta illud, Adorāt Dominationes, tremūt Potestates. Tertio ponēdū est, quod id, quod est purissimū, & perfectissimū in timore filiali finisque illius, est ex admiratione, & amore Dei supra modū reuereri illius celsitudinē & se illi profundē submittere, & ex illa reuerētia atq; tremore lōgissimē distare ab eo, vt offendamus oculos maiestatis eius.

His statutis sit prima propositio. In Christo fuit donū timoris perfectissimū. Hęc cōstat rē ex testimonio Esaiæ, tū etiā quia *Esai. 11.* Christo atq; beatis tribuēdæ sunt virtutes & bonæ etiā dispositiones, secundū id quod fuerit purissimū, & perfectissimū in eis: ergo, & timoris donū tribuēdū est ei secundū id quod est purissimū, & finis illius: at vero finis illius est reuereri Dei celsitudinē, & se illi subijcere, & lōgissime distare ab offensa Dei, quæ perfectissimē inueniuntur in Christo: ergo in eo fuit perfectissimē donum timoris. ¶ Secunda propositio: Timor propriē & strictē loquendo nō est in Christo nec in beatis. Probatur primò: Nam secundum communem sapientum positionē, timor est fuga mali: sed de beatis dicitur, quod fruētur omni bono malo rum timore sublato: ergo in eis non est timor. Secundo: Timor secundum propriam rationem adfert afflictionem, & poenam: ergo non est in beatis. Tertio: Timere, & esse

esse securum sunt opposita formaliter: sed Christus & beati sunt summē securi, quod non infligetur eis poena ob sua peccata, & quod non incident in peccatum: ergo non habent timorem. Quarto: Spes, & concupiscentia sunt de bono, vt mihi aduenturo, alioqui quid sperabo aut quid concupiscam: ergo timor etiam est de malo vt mihi infligendo, alioqui quid timebo. At verò hac ratione non ponitur in Christo nec in beatis: ergo non est in eis timor propriē loquendo. Tertia propositio: In nobis miseris viatoribus donum timoris habet rationem timoris propriē dicti. Probatur: Quia, & timemus poenam delicti, & timemus incidere in peccata, & vitale nobis est, vt hęc timeamus: & hoc efficit in nobis spiritus Dei dono suo. Vnde enim talem mē rem haberemus, nisi dono Dei? Colligitur autem ex dictis, quod donū timoris prout fuit in Christo atq; beatis, vel non est timor secundum propriam rationem timoris, vel non habet eundem actum.

Sed aduersus hęc arg. 1. Quia Christus horrebat mortem atq; cruciatus, & sciebat eos sibi inferri, nō modo Deo permittere, sed etiam volente ad expianda nostra delicta: ergo in Christo fuit timor propriē dictus. Respondetur, quod hoc argumentum est alienum à proposito: nam nobis nunc solum est sermo de timore, quo quis timet peccare formidine poenæ, aut omnino timet ne peccet.

Secundo arguitur: Quia quidam dicūt, quod si consideretur Deus, vt potens infligere malū, quāuis illud non sit illaturus, est obiectum timoris: & sic timent beati. Respondetur, quod tam hoc, quā alia, quæcunq; ex eo cōsequuntur, sunt valde improbabiler dicta ob multas rationes. Primo: Quia vt supra dicebamus, qui summē securus est de aliquo non potest illū time requanuis ille alioqui puniat alios. Secundo: Quia timor meus nō potest esse nisi de malo quod ad me pertinet, siue me aliqua ratione perungit: & hic non est in beatis.

Tertio: Quia posse Deum infligere mala malis, & esse immutabiliter determinatum ad beneficiendū bonis non est malū beati aliqua ratione, sed bonū; & vtrunq;

evidentissimē sciunt beati: quid ergo timebit beatus? Quarto: Quia si quis esset timor illius, qui timet aliū ea ratione, quā potest infligere malū, potius esset timor poenæ, quam filialis. Quintò denique: Quia quemadmodum ens per se habet quidem vt possit esse lapis, si tamē illud ens per se fuerit etiam homo nō potest esse lapis ex cōditione siue ratione adiūcta: pariratione, quāuis aliquis, vt potens infligere malū, habeat vt possit ab aliquo timeri: si tamen omnino certus, & securus sim quod mihi nullū malū potest infligere, implicat, quod timeā illū: quādiu certus & securus sum: beati autē certissimē sciūt quod Deus illis nō infliget malū, nec verò potest infligere secundū leges suas quæ sunt firmiores cœlo: ergo certe beati omnes fruuntur omnino bono malorū omni timore sublato. Quo circa qui existimāt, qđ reuerētia illa & tremor qui ponitur in beatis oritur potius ex eo, quod Deus est potēs infligere malum quā ex alijs, lōge meo iudicio fallūtur opinionone: nō enim magis oritur ea reuerētia, & tremor ex eo quod est potens infligere malū, quā ex eo, quod est potētissimus facere bonū; nec magis oritur ex iustitia quā ex bonitate, ex maiestate, ex sapientia, ex pulchritudine, ex diuitijs ceterisq; Dei attributis; ex quibus omnibus oritur in beatis incredibilis quædā veneratio, & supra quā dici potest profunda subiectio sub maiestate Dei, quem appellamus tremorem.

ARTICVLVS. VII.

Verū in Christo fuerint gratiæ gratiæ data.

B

Oni principis est nō modo virū esse bonū, sed etiā præditū, & cumulatum omnibus dotibus atq; virtutibus, quæ ad bonum commune suæ ciuitatis, vel gentis referuntur. Cum ergo Deus Ecclesiæ suæ principem de cœlo miserit bonitatis, & perfectionis immensæ, gratiæ autem gratis datæ faciant ad bonum, & utilitatem ecclesiæ, vt latē docet Apostolus in epistola prima ad Corinthios: conse

1. Cor. 12.

quens est, quod in Christo fuerint omnes
H 3 gratiæ

gratiæ gratis datæ. Præterea: Gratiæ gratis datæ sunt bona distributa ecclesiæ ab spiritu Dei ob eius utilitatem, ut docet Apostolus loco citato: sed Christus est origo, & fons atque Thesaurus immensus, in quo recondita sunt, & à quo nobis proueniunt omnia bona: ergo in eo fuerunt omnes gratiæ gratis datæ.

Item tertio: Gratiæ gratis datæ dantur ad gignendam, & stabilendam fidem, & ad ædificationem corporis Christi: harum vero rerum omnium præcipuus author fuit Christus: ergo in eo fuerunt gratiæ gratis datæ. Et quidem longè aliter, quam in alijs sanctis. Nam in alijs sanctis fuerunt diuise secundum mensuram spiritus, in Christo vero fuerunt omnes simul. Et in Christo fuerunt secundum plenitudinem quia plenam vim, & potestatem habebat ad omnes earum actus perfectè exercendos: in alijs vero sanctis non ita. Rursus in Christo fuerunt per modum habitus, posset enim uti eis pro arbitrio; in cæteris vero erant per modum actus. Quam tertiam differentiam intelligi volo generaliter, & quantum est ex natura gratiæ gratis datæ hominibus. Nam donum linguarum, & si quod est aliud simile, puto quod acceperunt Apostoli per modum habitus, sicut quando Deus infundit sapientiæ donum.

Sed peculiariter circa donum linguarum est dubium, an Dominus illo usus fuerit, quod quidam affirmant, alij negant. Qui affirmant adferunt nonnulla, quibus ea pars suaderi possit. Nã & quando uersatus est cum Aegyptijs, & quando perambulabat Samariam, & propinquas alias regiones, exercuisse videtur donum linguarum. Et Eusebius li. i. ecclesiasticæ hystoriæ capit. 13. refert Dominum scripsisse Abaro Regi epistolam lingua Syra: & Beatus Marcus ea uerba quæ Dominus dixit in cruce, Eloi Eloi refert sermone Chaldaico. Dicat tamen in hoc vnusquisque quod sibi placuerit, ego uero non didici aut definire aut affirmare quod ignoro. Videtur autem mihi, quod hæc quæ attulimus non euincant, quia ut Dominus loqueretur inter Aegyptios eorum lingua

Act. 2.

Eusebius.

Marc. 15.

inter quos enutritus erat, nõ indigebat dono linguarum, & Samaria ac propinquæ illæ regiones eodem ferè idiomate loquebantur, ut credere par est. Syrorum etiam idioma cognatum est Hebræo, aded, ut tẽpore Christi lingua ferè Syra loquerentur Iudæi. Quod autem lingua Chaldaica Marcus retulerit ea uerba. quid prodest, nam Matthæus illa refert Hebræa, præterquam, quod etiam sunt ualde affines illæ linguæ. Et fortasè quantum Dominus gentilibus, & hominibus diuersarum nationum loqueretur, expediebat, ut uteretur lingua Hebræorum, ut ex quibus ortus, & quibus missus, & quorum minister fuerit ostenderet. Scriptum est enim, Christum Iesum ministrum fuisse circumcisionis. Iterum uerò fateor me huius rei ueritatem ignorare.

Math. 27.

Rom. 15.

ARTICVLVS. VIII.

Verum in Christo fuerit prophetia.

VANVIS olim fanorum antiistites, & interpretes oraculorum, & qui spiritu pythonico, aut furore correpti futura prædicebant, prophetæ appellarentur, modo tamen prophetæ nomen multò honorabilius, & religiosius est: solum enim accipitur pro eo, qui spiritu Dei annunciat ea, quæ remotissima sunt ab hominum sensibus, & naturali facultate sciri non possunt, in quibus præcipuum locum tenere solet prædictio futurorum. Quam ob causam D. Hieronymus, & D. Augustinus meritò dicere solent prophetas appellari, quasi futura prædicetes. Respondeo ergo ad quæstionem dicendum cum B. Th. quod propheta dicitur, quasi dicens, & annuncians ea, quæ remota sunt ab hominum cognitione. Non autem potest aliquis dici propheta ex hoc, quod cognoscit & annunciat ea, quæ sunt alijs procul, cū quibus ipse nõ est: ut manifestè constat, si ponamus exemplum secundum locum, & secundum tempus. Nam si quis in Hispania existens, cognosceret, & annunciarer ea, quæ tunc in Flandria, uel Germania agerentur, id esset pro-

D. Hiero.

D. August.

B. Thom.

4. Reg. 5. propheticum. Quemadmodum Elifeus dixit ad Gezi. 4. Reg. 5. quomodo uir descenderat de curru, & occurreret ei. Si uerò aliquis existens in Flandria ea, quæ sunt ibi annunciarer, non esset propheticum. Et idem apparet secundum tempus: propheticum enim fuit, quod Esaias præ-nunciavit, quando cap. 44. prædixit Cytum Regem Persarum reædificaturum esse templum Dei. Non autem fuit propheticum quando Eldras hoc scripsit, cuius tempore factum est. Quando igitur Deus, aut Angeli, uel etiam beati annunciant ea, quæ sunt procul à nostra notitia, hoc non pertinet ad prophetiam, quia non sunt eiusdem status, & conuersationis nobiscum: Christus autem ante passionem erat in eodem statu in quantum non modo erat comprehensor sed etiam uiator: & ideo propheticum erat quando ea, quæ erant procul ab aliorum notitia annunciat. Quocirca ipse se prophetam appellauit Matthæi. 13. dicens: Nullus est propheta sine honore, nisi in patria sua. Et Moyses eodem illum nomine uocat Deuteronomij. 18. dicens in persona Dei: Suscito illis prophetam de fratribus eorum similem tibi, ut Beatus Augustinus docet, & latè tractat cap. 15. & 16. & 17. & 18. libri decimifexti contra Faustum.

4. Reg. 5.

Esai. 44.

1. Esdræ. 1.

Math. 13.

Deuter. 18.

D. August.

Abulen.

Luc. 24.

pheta: sed sumitur specificatiuè. Nec uerò dicit rationem formalem cognitionis requisitæ ad prophetiam, ita ut cognitio prophetica debeat esse cognitio uiatoris, quia uiator est: quia Dominus mansuetus hominibus ea, quæ cognitione beata, uel scietia infusa sciebat, diceretur propheta: quia illa longissimè aberant ab eorum cognitione, & à facultate naturæ. Illudque internum notandum, quod non ualeat hæc deductio, Christus ratione cognitionis comprehensiuæ est propheta: ergo in quantum comprehensor est propheta. Dicendum enim est, quod ratione cognitionis comprehensiuæ non in quocunque sed in uiatore Christus erat propheta, denotat quæ uiator necessariam conditionem cognoscentis ut dici possit propheta. Hæc ut isto stylo dicerem coegit usus scholæ.

Secundo argumentor. Quia si Christus fuit propheta: ergo habuit lumen obscurum, & ænigmaticum, tale enim est lumen prophæ.

Respondetur, quod non modò cognitio obscura, & ænigmatica non est de ratione prophetiæ, sed etiam quòd aliquis propheta fuit aliorum clarior, & limpidiorem notitiam habuit. Vnde Dominus dicebat Numerorum. 12. Si quis fuerit inter uos propheta Domini per somnium aut in uisione loquar ad illum: at non talis seruus meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus est: ore enim ad os loquar ei palam, & non per ænigmata Dominum uider. Hic autem qui tam aperte gloriam Dei uidebat, fuit excellentissimus propheta: ergo Christus propheta fuit quauis apertissimè uideret diuina: nec uerò obscura cognitio est de ratione prophetiæ.

Numer. 12.

Tertiò: Sicut fides est eorum, quæ non uidentur, & spes eorum, quæ non habemus: ita & prophetia eorum, quæ procul distat, sed fides, & spes nõ ponuntur in Christo: ergo nec prophetia. Respondeo quod prophetia est de his, quæ procul distat, non tamen à cognitione uidentis, sed à cognitione eorum cū quibus uersatur: & ideo non claudit eam imperfectione quæ claudit fides,

Quartò Propheta est minor angelis: sed Christus erat maior angelis: ergo non fuit propheta. Facile ad hoc logicus diceret, quod variatur appellatio. Respondetur tamen, quod ex rationibus in communi sumptis non sumitur absolutum iudicium de re. Vnde quemadmodum angelus maior est viatore non tamen est maior Christo, qui fuit viator, & epòrehéfor, & est filius Dei: ita propheta in eo quod propheta minor est angelo, non tamen Christus erat minor angelis, nisi considerata ratione, & quidditate humanæ naturæ, & comparato statu viatoris præciso cum statu beati.

ARTICVLVS. IX.

Verum in Christo fuerit plenitudo gratiæ.

SCRIP TVM est de Christo: Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à Patre, plenum gratiæ, & veritatis. Quem locū quia

quidam male peruertunt, alij non benè defendunt, solumq; illum adferunt, lucidissimam veritatem offuscant. Quid enim verius, quid magis aut crebrius in sacris literis proclamatum, quam quod Christus fuerit plenus gratiæ? Certè quotienscunq; scriptura dicit, dicit autem sæpissimè, quod Christus est filius dilectionis, filius dilectus, sanctus sanctorum, iustus Dei, Agnus sine macula, iustitia nostra, sanctificatio nostra, redemptio nostra, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior coelis factus, & quod in ipso electi, & dilecti sumus, quod est caput corporis ecclesiæ, ex quo totum corpus compactum, & connexum est, quod nõ dedit illi Deus spiritum ad mensuram, quod per ipsum accepimus gratiam, & gratiam pro gratia, & alia eius generis innumera, quotienscunq; inquam, hæc dicit scriptura, quid dicit aliud, quam quod erat plenus gratia, & veritate? Si quis autem velit, vt hanc veritatem scholastica ratione declarem, illi ego

Ioan. i.

Matth. 4.
Daniel. 9.
Hebr. 7.
Ephes. 1.
Ephes. 4.
Ioan. 3.
Ioan. 1.

Ioan. i.

verbis ac doctrina Beati Thomæ respon- B. Thom.
debo: dulcissimum enim est frui labore alieno. Qui respondet, quod plenè dicitur haberi quod perfectè, & totaliter habetur: totalitas autem, & perfectio in his quæ nõ mole magna sunt, potest attendi dupliciter. Vno modo, quantum ad quantitatem eius intentionem; vt si dicam aliquem plenè habere albedinem, si habet eam quantumcunq; nata est haberi. Alio modo secundum virtutem: vt si quis dicatur plenè habere vitam, quia habet eam secundum omnes effectus vel opera vitæ: & sic habet plene vitam homo, nõ autem animal vel planta. Vtroq; autem modo Christus habuit gratiæ plenitudinem. Primo quidem, quia habuit eam in summo secundum perfectissimum modum, quo haberi potest. Atque hoc apparet primò ex propinquitate animæ Christi ad causam gratiæ: quantum enim aliquod receptiuum propinquius est causæ influenti, tantò abundantius recipit. Et ideò anima Christi, quæ propinquius iungitur Deo inter omnes creaturas rationales, maximam recipit influentiam gratiæ eius. Secundò ex comparatione eius ad effectum: sic enim recipiebat anima Christi gratiam, vt ex ea, quodammodo transfunderetur in alios: & ideò oportuit, quod haberet maximam gratiæ, sicut ignis, qui est causa caloris in omnibus calidis est maximè calidus. Similiter etiam quantum ad virtutem gratiæ plenè habuit gratiam, quia habuit eam ad omnes operationes, & effectus gratiæ. Et hoc ideò, quia conferebatur ei gratia tanquam cuidam vniuersali principio, in genere habèrium gratiam. Virtus autem primi principij alicuius generis vniuersaliter se extendit ad omnes effectus illius generis; sicut virtus solis, qui est vniuersalis causa generationis se extendit ad omnia quæ generantur. Et sic secunda plenitudo gratiæ attenditur in Christo, in quantum se extendit eius gratia ad omnes gratiæ effectus, qui sunt virtutes, & dona, & alia eiusmodi.

Sed aduersus hæc argumentor primo: Quia Caietanus, & Erasmus verba illa Ioan. i. Plenum gratiæ & veritatis, tribuunt non Christo, sed Ioanni Baptistæ: existi- Caiet. Erasmus. Ioan. 1.
mant

ant enim, quod ibi, vidimus gloriam eius, gloriam, quasi vnigeniti à Patre, terminetur oratio, & debeat signari punctus, & postea sequatur. Plenus gratiæ, & veritatis Ioannes, &c. Ratio illorum est, quia plenum est nominatiui casus, & generis masculini; ac propterea incongruè aptari potest præcedentibus. Respondetur, quod quoad nos atinet, parum referret de Baptistæ dicere plenum fuisse gratiæ, sicut de alijs dicitur in scriptura. Quod vero pertinet ad illos authores, dici nõ potest quam sine fundamento eripiant Christo, & tribuant Baptistæ verba, quæ sancti Patres de Christo intellexerunt. Ne verò aliquem Græcæ linguæ ignarum addubitare faciat autoritas Erasmi, scire profecto debet, quod in originali Græco est multò apertior sensus. Pro quo sciendum, quod quæ admodum Verbum, *λογος* apud Græcos est nominatiui casus, & generis masculini, ita plenum est nominatiui casus, & generis masculini: vnde si loco nominis, Verbi, substituamus nomen aliquod masculinū, quale est, sermo, liquebit sensus hoc modo, sermo caro factus est, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius gloriā quasi vnigeniti à Patre, plenus gratiæ & veritatis, scilicet erat sermo. In quo nulla omnino est difficultas, nisi quod stylus euāgelistæ est humilis, & planus. Demosthenes enim vel Basilus, & alii loqui illud, plenus gratiæ dixissent aut per genitiuum, vt conueniret, cum vnigenito; aut per infinitiuum secundum phrasim Græcam, aut alia ratione. Euangelista verò humili certè stylo, sed planissimo id dixit de Christo.

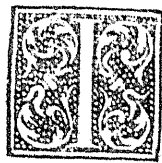
Secundò argumentor: Quia per gratiam habitalem iustificatur impius, in Christo verò nec fuit nec potuit esse peccatum: ergo non habuit gratiam. Respondetur, quod ad gratiam operantem per se pertinet facere iustum: sed quod faciat iustum ex impio hoc accidit ei ex parte subiecti, in quo peccatum inuenitur: anima igitur Christi iustificata est per gratiam operantem, in quantum per eam facta est iusta, & sancta à principio suæ conceptionis, non quod ante fuerit peccatrix, aut etiam non iusta.

Tertiò argumentor: Quia Christus habet gratiam habitalem sicut extra genus existens habentium gratiam non aliter atque sol habet virtutem calefaciendi, sicut extra genus existens calidorum: ergo Christus non habuit gratiam verè & formaliter, sicut sol nõ habet calorem verè, & formaliter. Respondetur, quod quàm incaute loquantur qui ista dicunt, satis apparet vel ex hoc ipso argumento. Dicendum vero est, quod si in sole esset calor formaliter esset imperfectio vt existimant plures philosophi. Quod vero in Christo in quantum est homo sit gratia habitualis formaliter est magna, & altissima eius humanitatis perfectio. Quocirca quemadmodum sol habet virtutem producentem, fouentem, & conseruantem omnia inferiora: ita gratia Christi est vniuersale principium gratiæ omnium nostrum. Et rursus quemadmodum ignis per se est calidus, & est vniuersale principium calidorum, non tamen extra genus existens calidorum formaliter, sed intra: ita Christus, & est habens gratiam & iustitiam formaliter, & est causa gratiæ, ac iustitiæ nostræ. Et ex his duobus integratur vnus integer intellectus modi, quo se habet gratia Christi ad nos. Et quod hæc quæ diximus ita sint, probor: Quia habens gratiam vt existens extra genus habentium gratiam, non habet gratiam eiusdem rationis, nec secundum speciem, nec secundum quantitatem nec secundum modum habendi: Christus autem habet habitum gratiæ eiusdem rationis nobiscum, quantum, & quantitas, & modus habendi à se non inueniatur in nobis. Assignant hoc loco aliqui differèntiam inter gratiam, & dona gratiæ, dicentes: gratiam formaliter non esse in Deo, dona verò esse in Deo.

Sed dicendum est, quod quemadmodum gratia est qualitas: ita dona sunt qualitates. Et quemadmodum, si quis dixerit Patrem in diuinis esse gratissimum filio rectè quidem dicit, sed ea gratia plusquā genere differt à gratiæ qualitate: ita si quis Deum sapientem appellauerit, iustissimè quidem faciet, sed ea sapientia plusquā genere differt à dono sapientiæ.

ARTICVLVS. X.

Verum plenitudo gratiæ sit propria Christi.

N hoc nulla est difficultas. Si enim loquamur de gratia secundum quod perfectissima est, & in suo fontali principio tam quoad sanctitatē & iustitiam, quā quoad virtutem, & operationem: sic plenitudo gratiæ est propria Christi: sicut si diceremus, quod plenitudo lucis est propria solis, quia in eo est perfectissimè secundum omnem rationem lucis corporalis. Sed quemadmodum alia quæ maximè participant lucem, vt luna, & stellæ, & in inferioribus speculum, & crystallus opposita soli, ita resplendent, vt oculos perstringant, & lucidissima esse dicantur: ita ij, qui inter sanctos, & iustos viros sanctissimi, & integerrimi fuere pleni gratia dicuntur, in ordine suo, & proportionē, vt B. Virgo, Ioannes Baptista, Apostoli, & Stephanus. Et non modo illi, qui vltra communem sortem iustorum abundantiorē gratiam, & excellentiorē iustitiam habuerunt, sed etiam iusti omnes, in quantum pertingunt ad mensuram prædestinationis diuinæ, pleni gratia non incongrue dici possunt. Non aliter atque in beatitudine omnes sunt pleni gratia, sicut omnes stellæ cæli sunt splendidissimæ, vnusquisque tamen in ordine suo: nam stella ab stella differt in claritate.

1. Cor. 15.

ARTICVLVS. XI.

Verum Christi gratia sit infinita.

FACILE ad hoc possemus respondere dicentes, quod gratia conferatur animæ Christi, sicut cuidam vniuersali principio gratificationis, & bonorum omnium supernaturalium, quæ conferuntur rationali naturæ, secundum illud Apostoli, Gratificauit nos in dilecto filio suo, & iterum:

Ephes. 1.
Colos. 1.

Artic. XI.

Pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in cælis, siue quæ in terris sunt. Vnde quemadmodum dicere possemus lucem, solis esse infinitam secundum rationem lucis, quia habet quicquid ad rationem lucis pertinere potest, & potens est efficere, & conseruare, & fouere res infinitas, si mundus in infinitum duraret, & in eis rebus in inferioribus tantum efficit, tantumque fouet, quantum diuina sapientia præscripsit, vt lux foueret, ac illustraret inferiora, & præterea horizonte siue terminis, & limitibus mundi huius non continetur, posset enim vltra se tendere: ita & de gratia Christi dicere possumus ac debemus, quod quia habet quicquid ad rationem gratiæ pertinere potest, & quia conuertit ad Deū & fouet, & conseruat, & illustrat mentes rationales, & si infinitæ essent infinitas illustraret, & quia in eis tantum efficit boni, quantum diuinæ sapientiæ lex statuit, vt efficeret ille, qui est fons gratiæ, & quia quauis vel mundus esset maior vel plures mundi essent, omnibus illis renouandis, & purificandis Christi gratia sufficeret iccirco dici debet infinita: nec enim est limitata ob causas supradictas. Sed scholastici non ij sumus, quibus ista sufficiant. Nam, & si vix aliqua possumus capere, omnia tamen volumus penetrare, & statim omnipotentiam Dei ad tribunal vocamus humani iudicij. Quod sæpe repeto, quia sæpius me offendit, tum quia per se indignum est, tum quia nec apud philosophos antiquos, qui Dei potentiam nouerunt, nec apud patres, nec apud graues scholasticos, qualis est B. Thomas video subinde usurpatum. Sed nos cedamus temporij, lector, etiam inuui, & disputemus an gratia Christi sit infinita in genere entis, vel in genere qualitatis, vel in genere gratiæ, vtrum & secundum intentionem, vel secundum extensionem, & quid de lege ordinaria, quid secundum omnipotentiam Dei, quid de gratia vniuersalis, quid de gratia habituali dicendum sit. Rem autem distinguemus quibusdam conclusionibus, vt maiorem lucem habeat oratio.

B. Thom.

Prima conclusio: Gratia Christi est summa, quæ dari potest de lege, nec verò dari potest

De gratia Christi in ordine ad ipsum. 123

potest æqualis de lege ordinaria. In hanc conueniant omnes necesse est, constatque ex illo: De plenitudine eius nos omnes accepimus.

1044. 3.

Secunda conclusio: Illa gratia est finita in genere entis. In hanc etiam conueniunt omnes docti: quoniam & est essentia finita, siquidem ita est qualitas, quod non est substantia, & est accidens, & in subiecto finito. Et præterea, quia fieri non potest, vt aliquid sit infinitum in genere entis, nisi esset infinitum simpliciter ac secundum omnem rationem, quod de solo Deo super benedicto dici potest.

Tertia conclusio: Illa gratia in genere qualitatis non est infinita, imò verò nec summa omnium qualitatum siue accidentium. Quod non sit infinita in eo genere constat, quia est sub determinata specie qualitatis: ergo implicat, quod sit in eo genere infinita. Et aliqui dicunt, quod est eiusdem speciei cum nostra, quod credo esse verum: ergo non est infinita. Quod autem non sit summa declaro, quia cum visio, & dilectio Dei sint finis gratiæ, & magis actuales, erunt certè maioris perfectionis, quam gratia habitualis.

Quarta conclusio: Illa gratia est infinita in genere gratiæ. Hæc intelligenda, & probanda est iuxta ea quæ supradiximus in principio articuli.

Quinta conclusio: Illa gratia habitualis non fuit summa, quæ dari potuit per omnipotentiam Dei, ac præter legem. Hæc est sententia Marfil. in. 3. quæstione. 10. Palud. in. 3. distinctione. 13. quæst. 1. Gabrielis, ibi, quæstione vnica, Thomæ de Argentina, ead. distinc. 13. Capreo. ibi, & Ochami. quæstione. 7. Et probatur primo: Quia ea gratia & habitus ex natura sua non terminatur: ergo potest Deus producere maiorem. Probatur antecedens; Quia aut terminatur ratione suæ speciei: & hoc non, quia est participatio diuini esse: aut ex parte agentis, & nec hoc, quia agens est infinitæ virtutis: aut ex subiecto, & nec hoc, quia quanto ea gratia maior fuerit, tanto reddit capacius subiectum ad participandam Dei bonitatem, & similitudinem: præterquam quod quocumque subiecto dato poterit

Marfil.

Palud.

Gabriel.

Thom. Arg.

Capreo.

Ocham.

aliud perfectius producere Deus: ergo non limitatur.

Secundo argumentor: Gloria animæ Christi potest augeri: ergo & gratia. Patet consequentia; quia illa duo sibi correspondent, siquidem gratia vel quidditatiue vel consequenter est acceptatio ad gloriam. Et probatur antecedens, quia posset Deus facere vt anima Christi clarius, & limpidius videat Deum, quam vider modo.

Tertio argumentor: Ponatur alia similis omnino gratia habitualis in humanitate iuncta supposito diuino, quod suppositum vt homo est non videat Deum detique illi Deus, vt operetur meritorie, tunc augetur ei gratia: ergo posset augeri. Si dicas, quod mereretur aliam gratiam, illa enim supposita non posset augeri, hoc non est responsione dignum, quia nullum habet fundamentum, præterquam quod duo etiam accidentia eiusdem rationis non sunt in eodem supposito.

Quarto argumentor: Quia rationi consentaneum est credere, quod Christus Dominus tantam gloriam habeat, quantam habuisset si suis meritis meruisset illam: & ea gloria non est infinita, & summa creabilis: ergo nec gratia.

Quinto: Quauis quis diceret, quod qualitates supernaturales, & participationes diuini esse, vt amor, & intellectio, & lumen gloriæ, & gratia ex natura sua habent terminum (quod tamen ipse valde diceret absurde) tamen argumentaremur in hunc modum: Licet lux solis habeat quicquid pertinet ad naturam lucis, posset tamen Deus aliam splendidiorē producere: ergo pari ratione de gratia habituali Christi loquendum erit. Præterquam, quod qua sapientia obsecro, & quam cordatè dicer quis, quod Deus in productione eius habitus exhaust potentiam suam, cum potentia Dei non exhaustur in productione bonorum? Nam si exhaustur omnipotentia non est, igitur gratia habitualis Christi non fuit summa creabilis per omnipotentiam Dei.

Sexta conclusio: Illa gratia fuit summè intensa quæ dari potest de lege, non tamen per comparisonem ad Dei omnipotentiam.

tiam. Hæc liquet ex dictis. ¶ Septima conclusio: Ea gratia quoad extensionem fuit infinita in quantum non tot communicatur, quin pluribus communicari possit. Hæc etiam constat.

Octava conclusio: Gratia vnionis in Christo fuit infinita. Probatur & declaratur hæc conclusio: Nam quod ex Dei magnificencia, & gloria humanitati Christi coniunctum & datum est, scilicet, suppositum Verbi Dei, illud est infinitum. At verò contra ea, quæ diximus sunt duo argumenta præcipua. Primum, quia gratia sumit perfectionem à fine, cui commensuratur: sed finis gratiæ Christi erat summa vnio: ergo ea gratia erat summa. Respondetur, quod gratia sumit quidem speciem & essentialem ordinem à fine: sed ad eundem finem possunt referri maior, & minor gratia: quemadmodum in eundem Deum tendunt perfectior, & minus perfecta visio, aut amor: & ad bonum iuentutis potest ordinari maior vel minor decor, & pulchritudo. Et præterea peccat illa ratio: quia finis intrinsecus, & per se gratiæ habitualis, & faciens ad eius speciem, non est vnio hypostatica: alioqui gratia habitualis Christi, & nostra erunt diuersæ speciei: sed ille finis est beatitudo correspondens, vel effectus formalis gratiæ, scilicet, vt diuinæ efficiamur confortes naturæ, & filij Dei nominemur, & simus. Et proculdubio vterque est finis gratiæ in ordine suo, quibus adiungenda etiam est, quæ interioret bona operatio, & vita immaculata.

2. Pet. 1.

Secundo argumentor: Nam nullus, etiã per Dei omnipotentiam intelligi potest gratior Deo, quam Christus: ergo nec vlla maior gratia. Hoc argumentum terrefacit quosdam, qui ea, quæ pertinent ad humanitatem Christi etiam comparatione omnipotentia Dei efferre volunt; quasi laus Christi indigeret nostra imprudentia, aut desiderarent eius humanitatis dores exhaurire Dei omnipotentiam, vt ipsæ perfectæ esse possent. Dico verò ad argumentum, quod loquendo de esse grato, vt est formalis effectus gratiæ habitualis, nõ modo est aliquid secundũ se intelligibile gra-

tius homine Christo, sed etiam id ab hominibus potest intelligi. Nã in ipso Christo potest intelligi maior gloria, quam ea ad quam est homo Christus acceptatus: atque etiam potest intelligi, quod per eadem sacramenta, & dispositiones maior hominibus gratiæ gradus, & gloriæ daretur ex meritis Christi. Possetque Deus facere in nobis de potentia sua absoluta maiores, & vberiores effectus gratiæ ob amorem Christi sui, quam ij, quos iuxta legem positam facit. Quid enim obsecro ipsum prohiberet? Et si habitum gratiæ æquè intentum poneret in homine viatore qui maiorem multo gratiam bonis operibus mereretur, quis responderet ei? Hæc verò intelligenda sunt de gratia habituali, & de proprio ac per se effectu, & sine illius, vt distinguitur contra gratiam vnionis.

Tertio argumentor: Quia sequeretur, quod homo viator posset perungere ad gradum gratiæ Christi. Respondetur tamen, quod nulla est sequela: quia lux aeris quantumcunque crescat, nunquam pertinet ad lumen solis.

ARTICVLVS. XII.

Vtrum gratia Christi potuerit au-
geri.

RESPONDEO dicendum, quod sicut lux solis est splendidissima in natura, & quantitas atque capacitas cœli est maxima, & sunt sufficientissimæ ad conseruandas, & illustrandas, & continendas res omnes corporales, nihilominus tamen eas res omnes fecit Deus in mensura, & modo suis operationibus, & finibus congruente, & posset splendidior rem lucem, & capaciores cœlos creare: ita gratia Christi summa est, nec maior esse potest, nec æqualis de lege. Cæterum est illi assignata mensura secundum definitionem diuinæ sapientiæ: ac proinde de potentia absoluta Dei posset esse maior. Quod his terminis dico, vt videatis, quod nunquam omnipotentiam Dei liberam esse

esse finimus, & solutam à nostris disputationibus.

L. 2.

Sed solet aduersus hæc communiter opponi, scriptum esse, quod puer Iesus proficiebat ætate, & sapientia, & gratia apud Deum, & homines: ergo re ipsa aucta est eius gratia. Et solet etiam communiter responderi, quod in sapientia, & gratia aliquis potest proficere dupliciter. Vno modo secundum ipsos habitus sapientiæ, & gratiæ: & sic Christus in eis non proficiebat. Alio modo secundum effectus, in quantum, scilicet, aliquis sapientiora, & perfectiora opera facit: & sic Christus proficiebat sapientia & gratia congruenter ad ætatem: quia secundum processum ætatis perfectiora opera faciebat, & in his, quæ sunt ad Deum, & in his quæ sunt ad homines, vt se verum hominem demonstraret.

ARTICVLVS. XIII.

Qualiter gratia habitualis Christi se ha-
beat ad vnionem.

CERTVM est, quod gratia vnionis est prior natura, & intellectu, & in genere causæ formalis, & finalis, & quodammodo efficientis gratia habituali Christi. Quod tribus rationibus ostendisse sufficiat. Prima; Quia suppositum eiusque vnio cū natura est prior, quam habitus & operatio, sicut esse est prius quam operari, & esse substantiale est prius, quam accidentale: at verò gratia vnionis vel est suppositum ipsum Verbi Dei vel vnio humanitatis cum Verbo: ergo est prior natura, & intellectu, quam gratia habitualis. Secundo: Quia oportuit, vt qui Deus futurus erat & homo, summè gratus esset Deo: oppositum enim esset alienum ab omni ratione: ergo gratia habitualis Christi habet pro fine gratiæ vnionis. Tertio: Quia gratia causatur in homine ex præsentia diuinitatis, sicut lumen in aere ex præsentia solis: præsentia autem Dei in Christo intelligitur peculiariter secundum

vnionem humanæ naturæ cum Verbo Dei: ergo gratia habitualis in Christo debet intelligi, vt consequens hanc vnionem, sicut splendor Solem, quod pertinet ratione quadam ad genus causæ efficientis.

Aduertendum verò est pro maiore declaratione huius disputationis, quod gratiæ vnionis solent tribui diuersa. Et ratio est, quia includit duo, scilicet, substantiam Verbi Dei terminantem humanitatem, & coniunctionem humanitatis cum substantia ipsa siue hypostasi (coniunctionem verò dico non relationem, sed fundamentum eius, nempe, Deum esse hominem) & iccirco ratione prioris illa vnio dicitur infinita simpliciter, & supra omne genus: ratione verò secundi atque eius, quod addit ratio vnionis supra rem, cum qua est vnio, dicitur temporale quid causatum à Trinitate gratis concessum humanæ naturæ, &c.

Sed aduersus hæc argumentor primo: Quia finis, licet sit prior in intentione, est tamen vltimus in generatione: ergo prior est gratia habitualis, quæ ordinatur ad gratiam vnionis, quam ipsa vnio. Respondetur, quod non modo dicitur finis is, qui consequendus est, sed etiam is, qui præexistit, & finalizat, non vt sit sed quia est, atque vt bene sit: non aliter atque homo finis proximus est earum virtutum, & operationum, quibus ipse perficitur: ad hoc enim ordinatæ sunt, vt naturam rationalem perficiant. Nec modo aliqui fines præexistunt, & finalizant, vt bene sunt, sed etiam, qui vltimus, & præstantissimus finis est rerum omnium ideo finalizat, quia est. Nec efficit res, & ad se se ordinat ac refert, vt perficiatur ipse, sed vt perficiantur illæ: est enim in eo insita summi forma boni liuore carens, ob quam pulchrū mundum pulcherrimus ipse condidit. Et iccirco Deus septimo die dicitur requiescere ab vniuersis operibus suis, & eum sanctificasse, ne videretur aliquo opere suo sic delectatus, quasi faciendi eius egerit, aut beator futurus esset cū fecisset. Ipse enim non indiget aliquo bono; nos autem beati sumus bono, quod ipse est. Et iccirco non sancti-

Boetius.

Genes. 2.

*Aug. de Ge-
ne. ad liter.* sanctificauit diem quo facienda inchoauit
nec diem, quo perfecit, ne fortasse illis fa-
ciendis vel factis gaudium eius auctum
videretur, sed eum diem sanctificauit, quo
ab ipsis operibus in se ipso requieuit.

Secundo argumentor: Dispositio præ-
cedit secundum rationem suam, & intelle-
ctum id, ad quod disponit: sed gratia habi-
tualis in Christo est dispositio quædam ad
gratiam vnionis: ergo præcedit eam. Res-
pondetur, quod illæ vltimæ dispositiones,
quæ secundum multorum philosophiam
dicuntur præcedere in genere causæ ma-
terialis intelliguntur antecedere per com-
parationem ad formam, quæ recipienda
est in materia, non tamen per compara-

tionem ad vnionem suppositi cum natu-
ra: hæc enim non fit medijs dispositio-
nibus. Vel dicendum, quod sunt aliqua
proprietates, quæ consequuntur omnino
rem in genere causæ efficientis, nec re-
quiruntur ad eius generationem, nec vl-
lo modo præcedunt: sicut intellectus, &
voluntas sequitur animam, & habitus
principiorum sequitur intellectum, &
splendor sequitur solem: & ita gratia ha-
bitualis secuta est vnionem. Negari ve-
rò non potest, quod istæ sint qualitates, &
dispositiones conuenientes rei, sicut de-
cor est bona dispositio iuuentu-
tis, & consequitur ad
eam.

QVÆSTIO

QVÆSTIO NONA,
DE GRATIA CHRIS-

TI, SECVNDVM QVOD EST

CAPVT ECCLESIAE.

ARTICVLVS. I.

Verum Christus sit caput Eccle-
siae.

SICVT tota Ecclesia di-
citur vnum corpus mysticū
per similitudinem ad natura-
le corpus hominis: ita Chri-
stus dicitur caput Ecclesiae
secundum similitudinem humani capitis.
In quo potest considerari primo eminentia,
& dignitas: est enim caput multo præ-
stantius, & dignius cæteris membris. Vn-
de qui dignitate cæteros antecellunt capi-
ta dici solent, iuxta illud Samuelis ad Sau-
lem: Nonne cum paruulus esses in oculis
tuis caput in tribus Israel factus es? Et se-
cundum hanc rationem Esaias, cap. 52. eui-
denter loquens de Christo, Ecce, inquit,
exaltabitur & eleuabitur, & sublimis erit
valde. Exaltabitur, scilicet, plusquàm Abra-
ham eleuabitur supra Moysem, & sublimis
erit valde, scilicet, supra Angelos, vt inimi-
ci ipsi crucis Christi Iudæi interpretantur,
testimonium perhibentes veritati, etiam
inuiti. Secundo in capite inuenitur ordo:
est enim primum omnium membrum in
cipiendo à superiori: vnde principia rerum
capita dici solent, vt, caput viæ Ezech. 16.
Et sicut ex primo ducuntur cætera, ita quot
quot à principio mundi gratiam, & iusti-
tiam habuerunt illam per Christum, eius-
que merita sortiti sunt. Et iccirco Chri-
stus dicitur agnus occisus ab origine mun-
di. Tertio consideratur in capite perfectio,
secundum quod vigent in eo omnes sen-

sus interiores, & exteriores, secundum illud
Esai. 9. Senex, & longæuus ipse est caput.
Et hac ratione Christus est caput Eccle-
siae, quia habet plenitudinem omnium
gratiarum. Vnde scriptum est Ioan. 1. Vi-
dimus eum plenum gratiæ, & veritatis.
Quarto consideratur in capite, quod regit
corpus vniuersum, ducitque omnia mem-
bra. Et sic dicitur de Christo, quod educit
oues suas, & cum emisit, ante eas vadit,
& oues illum sequuntur. Et illud, Vbi fue-
rit corpus, ibi congregabuntur, & aquilæ;
& Captiuam duxit captiuitatem, dedit
dona hominibus. Et tandem quādo Chri-
stus ducit in caelum Ecclesiam immacu-
latam, & sine ruga patrique præsentat ait
per Esai. Ecce ego, & pueri mei, quos de-
dit mihi Dominus. Atq; hac ratione Chri-
stus in scriptura dicitur Rex Israel, quod
scilicet, mentes regat, & in regnum celo-
rum credentes, sperantes, amantesque per-
ducat, vt ait August. in sermone quodam
ante Dominicam Palmarum. Quinto in-
uenitur in capite, quod propter vim senti-
di atque mouedi ibi dominantem, influit
in membra virtutem, & operationem. At-
que hac ratione de Christo dictū est Ioan. 1.
De plenitudine eius nos omnes accepimus.
Et Rom. 1. A quo accepimus gratiā.
Et 1. Corinth. 1. Factus est nobis iustitia, &
sanctificatio. Ac tandem hæc omnia com-
plexus est Paulus ad Colos. 1. dicens: Ipse
est caput corporis Ecclesiae, qui est princi-
pium primogenitus ex mortuis, vt sit in
omnibus ipse primatum tenens: quia in
ipso complacuit omnem plenitudinem di-
uinitatis inhabitare, & per eum reconcilia-
ri omnia in ipso.

Aduerten-

2. Reg. 15.

Esai. 52.

Ezech. 16.

Apo. 13.

Esai. 9.

Ioan. 1.

Ioan. 10.

Matth. 24.

Ephes. 4.

Ephes. 5.

Esai. 8.

Ioan. 12.

D. August.

Rom. 1.

1. Cor. 1.

Colos. 1.

Aduertendum verò est, quod ea quæ capiuntur, dignitas, scilicet, & eminentia, gubernatio, perfectio, influentia & operatio, multò perfectius conueniunt Christo, secundum quod est Deus, quam secundum quod est homo. Ratio verò capitis non male loquuntur qui dicunt, quod magis proprie conuenit Christo secundum quod est homo, quam secundum quod est Deus. Et ratio est, quia caput excedit quidem membra ordine, perfectione & virtute: est tamen eiusdem naturæ cum membris, Christus autè ut homo, est eiusdem naturæ nobiscum. Quidam verò sunt, qui hac in parte processerunt longius æquo. Dicunt enim, quod ratio capitis non conuenit Christo secundum quod Deus. Dicendum autem est, quod ratio capitis metaphorica, siue ita accommodatè, & proprie atque Christo, siue secus, conuenit tamen Deo, & conuenit excellentius: siquidem videmus, & fideliter audimus Apostolum dicentem: caput vero Christi Deus.

1. Cor. 11

Galenus. Arist.

Sed aduersus hæc obijci posset, quod principium vitæ aliqui physici in cerebro, alij in corde constituunt: ergo his potius nominibus, quam nomine capitis debuisset Christus appellari. Dico verò quod quauis physicorum disputatio sit, an principium vitæ, & ex quo motus omnis gubernatur, sit in cerebro, aut in corde, aut in capite, quia tamen noster loquendi modus, sicut & intelligendi sumitur in ordine ad sensibilia, & caput per comparationem ad cætera membra habet apertam, & euidentem eminentiam, dignitatem, & perfectionem, iccirco conuenienter Christus Dominus dicitur caput ecclesiæ.

ARTICVLVS. II.

Verum Christus sit caput hominum etiam quantum ad corpora.

HOMINES possunt considerari dupliciter. Vno modo, secundum esse naturæ, secundum quæ rationem, quicquid

boni habent est à Deo, & quicquid mali siue defectus, ortum habuit ab ipsis: Deus enim nec malorum author est, nec imperfectionis causa. Altero modo possunt considerari in ordine ad supernaturalia bona mentis & gratiæ: & hac ratione Christus Dominus sicut in quantum homo factus est nobis iustitia, sanctificatio, & redemptio: ita in quantum homo influit bona etiã in corpora. Primum: Quia sicut anima male afficitur ex vitij corporis, non dubium, quin etiam corpus bene afficiatur ex animi bona mente, & puritate: sed hanc puritatem & rectitudinè efficit in nobis Christus: ergo etiam influit in corpora. Secundò: Quia corpus seruit animæ, estque illius instrumentum, ac proinde quando homo secundum spiritum militat Deo, tunc membra corporis exhibentur arma iustitiæ ut habetur Roma. 6. Quod autem spiritu seruiamus Deo, & Patri, habemus per Christum. Tertio: Quia per Christum confertur nobis non modo gloria animæ, sed etiam gloria, & immortalitas corporis.

1. Cor. 5

Rom. 6

Quartò: Quia in omni opinione, scilicet, siue Deifilius carnem assumeret non existè te peccato, siue assumeret, dicendum est, quod corpora relata sunt ad animas tanquam ad finem, & animæ ad honorè Christi, & visibilia sunt propter homines, & homines sunt relati ad Christum: ergo Christus etiam influit in corpora secundum metaphorice illum influxum, quem finis claudit, & est caput hominum non solum quoad animas sed etiam quantum ad corpora.

Sed aduersus hæc obijci posset: Quia bonum naturale hominis est ordinatum ad supernaturale: si ergo Christus est finis & ab eo dependemus in supernaturalibus: ergo, & in naturalibus. Respondetur, quod siue Christus veniret non existente peccato, siue secus, in omni tamen sententia dicendum est, quod non est prædestinatus nec veniret, nisi ut author bonorum supernaturalium: & iccirco dicimus, quod quoad naturalia non dependemus ab ipso ratione, scilicet, ipsorum naturalium: in quantum vero naturalia relata sunt ad supernaturalia, & supernaturalia ad Christum, confa-

consequenter naturalia relata mihi videntur ad ipsum.

ARTICVLVS. III.

Verum Christus sit caput omnium hominum.

CAPUT habet, ut tale esse dicatur per comparationem ad membra, & partes corporis vniuersas, quibus influit vita aut motu, aut operationem, aut saltè continet in vnu, & cū redemptio, quæ est in Christo Iesu, non modo plures gentes, & nationes conuerterit, & cõplures homines sanctos & iustos effecerit, sed etiã sufficientissima fuerit ut per eam iustificetur, & salui fiant quicunque adhærere voluerint per fidem & amorè, sicut consequenter, ut Christus caput sit omnium hominum, cum discrimine tamen & ordine suo. Nam primum omnium est caput eorum, qui sibi æterno amore cū angelis iunguntur, & quos ipse pascit veritate, puritate, & eternitate, non habentes maculam, nec rugam, & similes effectos Deo, mûdos omnino ac propterea Deum videntes, iuxta illud: Beati mundo corde, quoniã ipsi Deum videbunt. Secundò eorum, qui ei vel in hac vita, vel in purgatorio vniuntur, per fidem & charitatè, quibus annumerandi sunt sancti patres pro eo tempore, quo in limbo fuerunt, expectantes aduentum Christi, & introitum regni cœlestis: Tertio eorum, qui ei iunguntur per fidem. Quarto prædestinati omnes, non dubium quin, quauis adhuc nati non fuerint, tamen potentia & prædestinatione Dei iungantur ipsi. Quintò denique omnes homines, quotquot vel sunt, vel erunt considerata virtute, & redẽptione Christi, & eorum libertate possunt Christo iungi, estq; Christus eorum caput in potentia. Dãnatorum verò nulla ratione Christus caput est: quia nec ipsi vlla iam ratione possunt esse membra.

Rom. 3

Matth. 5

Sed soler hoc loco moueri quæstio, an peccatores habentes fidem sint actu membra Christi. Peccatores autè appello, mortiferis criminibus grauatos, ob quæ homines relegantur à beatitudine, & societate san-

ctorum: alioqui scimus, quoniã si dixerimus, quod peccatò non habemus ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Et quid est iustissimus ille Daniel, qui se opposuit & tã anxie precatus est pro populo suo, seipsum agnoscens, & nos docens. verissimè dicebat: Cū adhuc loquerer & orarè & confiterer peccata mea, & peccata populi mei, &c. In hac ergo quæstione miru est, quàm se aliqui torqueant, & quam seuerè de aliorum sententijs iudicent. Si tamen illa seueritas potius, quam insensitia atq; temeritas appellanda est hominum quorundam, qui nondum agnouerunt, quod locutiones metaphorice non sustinent nec admittunt illas censuras, dummodo quis se explicet in sensu catholico, quod ipse facile facere potest. Igitur quod sentio tribus dictis absoluiam.

1. Ioan. 1

Daniel. 9

Primum illudque fundamentale sit, quod dummodo quis fateatur peccatores sæpe retinere veram fidem amissa gratia per peccatum, & eam fidem esse donum Dei, & eos postquam semel baptismum susceperunt ecclesiæ subijci, & ad eam pertinere nullum est periculum; siue dicas, quod sunt actu membra, quia recipiunt actualem influxum fidei, continenturque intra ecclesiam: siue quod non sunt actu membra, quia non habent vitam charitatis: siue quod sunt homogenea, quia habent fidem eiusdem omnino rationis, siue quod sunt eterogenea, quia non habent vnam iustis spiritum vitæ Christi: & denique siue dicas, quod sunt actu partes, siue in potentia, nihil refert ad fidem catholicam, dummodo te ipsum ad prædictam normam reuoces, & interpretaris. Hæc autem, quæ dixi, probare non curabo, quia nemo illa negare poterit, nisi puer fuerit ætate, vel sensu.

Dico secundo, quod peccatores non sunt membra viuæ Christi. Probaturs Quia in Concilio Tridentino, Sessione. 6. capit. 7. sic habetur: Homo in iustificatione sua accipit per Iesum Christum cui inseritur fidem, spem, & charitatem: nam fides, nisi spes accedat, & charitas, nec perfectè vnit cum Christo, nec corporis eius membrum viuum efficit.

Conc. Trid.

Secundo probatur: Quia in acceptione

I scripturæ,

130 Quæstio IX.

scripturæ, & doctorū ecclesiasticorum vita Christi est vita gratiæ & charitatis, bonorūq; operum: nam fides sine operibus mortua est: at verò peccatores nō habent hanc vitā: ergo nō sunt mēbra viua Christi. Tertio: Quia scriptum est, Qui autem sunt Christi carnem suam crucifixerunt cum vitijs, & concupiscentijs suis, & iterū, Si spiritu viuimus, spiritu & ambulemus: sed peccatores nec vitia sua crucifixerunt, nec spiritu ambulāt: ergo nec sunt Christi nec viuunt de spiritu Christi.

Dico tertio. Quod in eo an peccatores si deles sint actu mēbra Christi quod ad rem attinet nulla est difficultas: certū est enim quod habent veram fidem sed mortuam, & quod habent influxum aliquem vitæ, sed non sufficientem ad veram vitam spiritus, nec vnientem Christo perfectē. Quod autem pertinet ad modum loquēdi magis seruant vim metaphoræ, & cōformiūs patribus loquuntur qui negāt peccatores esse actu & simpliciter mēbra Christi, quam qui asserunt. Et ratio est: Quia in naturalibus vbi fuerit caput & corpus, illuc deferuntur & congregantur membra actu, & simpliciter: sed peccatores, vt sic, nec congregari cum Christo & sanctis possunt, nec regnum Dei possidere: ergo non sunt membra actu & simpliciter. Item si cōsulamur metaphysicos inueniemus verē dictum esse ab illis, quod quædam viuentibus est esse: sed corpora, quæ habent membra sunt viuentia: ergo in illis viuere est esse: ergo membra, quæ habent esse membra actu & simpliciter, habent etiam vitam actu & simpliciter, siquidem in eis esse est viuere: at peccatores non habent vitā illā, de qua nobis sermo, actu & simpliciter: ergo nec sunt membra actu, & simpliciter.

Tertio: Quia mēbrū simpliciter & in actu est simpliciter & in actu cōiunctū: sed mali homines & peruersi per vos sunt mēbra Christi simpliciter & in actu: ergo sunt ipsi coniuncti: ergo si retineant fidē nūquam separabuntur, quod est hereticū. Probatur cōsequentiā: Quia Deus neminem deserit nisi ab eo deseratur, & hi per solam fidem iunguntur: ergo si illam retineant nō separabuntur. Quarto: Quia quanuis aliquid

Artic. III.

possit esse albū, & nigrū, rationale & nō rationale, cōsideratione diuersa, tamē quod sit albū & nigrū, rationale & nō rationale simpliciter & absolute loquēdo, id verat natura rerū. Tunc sic: Peccatores sunt mēbra Diaboli actu, & simpliciter: ergo non sunt mēbra Christi: aliquid enim repugnātiæ inter hæc sentiebat qui dixit, Tollens mēbra Christi faciā membra meretricis. Quinto: Quia scriptura sancta & patres nō modo significāt, quod isti nō sunt viua mēbra, sed dicūt, quod nō sunt Christi, quod nō viuunt de spiritu Christi, quod quanuis sint in domo Dei nō tamē sunt domus Dei nec pertinet ad cōpagē domus. (Quæ sunt expressa verba Augustini li. 7. cōtra Donatistas c. 51.) Sed mēbra actu & simpliciter, quæcūq; sint illa, pertinet ad cōpagē corporis: ergo peccatores nō sunt mēbra actu & simpliciter, sed in potētia, & actu secundū quid, hoc est, actu quodā vnionis ac influxus imperfecto. Ex scholasticis etiā Doctoribus plures adducit Dionys. in. 3. d. 13. q. 3. negantes peccatores esse mēbra Christi. Et Alexander atq; Hugo peccatores faciūt de vnitate ecclesiæ, nō tamē de vnitate corporis ecclesiæ. Itaq; distinguūt inter illa duo & B. Tho. ait, quod qui subdūtur peccatis nō sunt mēbra Christi actualiter, sed potētiā, nisi fortē imperfectē, & secundū quid. Dicere verò nō omittā, quæ memini legisse me apud quēdam. Dicebat ille esse de fide, quod peccatores sunt actu mēbra Christi. Eum verò, quia discipulus erat D. Tho. solū cōueniā verbis ipsius B. Tho. Accipio igitur hæc sola verba, Qui peccatis mortalibus subdūtur nō sunt mēbra Christi actualiter, & quæro, an sint cōtra fidem nec ne. Si contra fidē, ergo errorē in fide affirmavit B. Tho. his verbis, in quibus nemo alius eū reperiret. Dicis, iam subiunxit, nisi fortē imperfectē, & per fidē informē vnientem Christo secundū quid. Egregia sanē respōsio, cum id affirmasset, quod erat cōtra fidē hac moderatione temperavit sententiā, nisi forte imperfectē, & secundū quid. Cōsiderate verba, fortē, imperfectē, & secundū quid. Sed donet Dominus, vt probemus nostra, alios autē omittamus, quod ego certē facere studeo.

Czterū

De grat. Chr. secūdū q̄ est caput Eccl. 131

Czterū aduersus hæc, quæ diximus, præcipuē tertio loco argumentor primo ex parabolis Euangeliorum, vbi ecclesia comparatur sagenæ missæ in mari, & ex omni genere piscium congreganti, id est, bonos & malos, & decem virginibus, quarum quinque erant prudentes, & quinque fatuæ, & in agro patris familias erat simul triticum, & zizania, & Apostolus ait, quod in magna domo non solum sunt vasa aurea & argentea, sed & lignea atq; fictilia, & alia quidem in honore alia verò in contumeliam, & huius generis alia multa, respondetur, quod hæc dicuntur de malis hominibus, quia baptismum susceperunt, per quem se ascripserunt militiæ Christi: & quia fidem habent non tamen, quod sint membra Christi actu & simpliciter, nec, quod pertineant ad compagem domus Dei, sed quia sunt sicut palea in firmamento, vt August. ait loco citato. Et aduertendum, quod aliunde sumitur esse mēbrum ecclesiæ, & aliunde membrum Christi. Primum sumitur ex professione fidei, susceptioneque baptismatis. Secundum ex vita gratiæ, & qui hoc secundum non videt in scripturis & sanctis nunquam illos legisse videtur. Primum verò constat ex acceptione scholasticorum.

Secundo argumentor: Quia membrum etiam & mortuum & aridum, membrum tamen est, & suscipit vitam vegetabilem: ergo pari ratione, &c. Respondetur, quod quanuis exactē seruare velimus analogiā ad naturalia, si tamen membrum non viueret per eam vitam, qua corpus est verē, & absolute viuens, non posset esse membrum actu, & simpliciter: peccator autem quanuis retineat fidem non viuunt per eam vitam qua alia membra sunt, & dicuntur viua, scilicet, per charitatem: ergo non est simpliciter & in actu membrum.

Tertio argumentor: Sunt episcopi, sunt duces, sunt pontifices, & capita populorū: ergo sunt mēbra Christi. Sed sancte Deus, quis ferat sic argumentantem? Quasi diceret: Sunt synceri, sunt humiles, sunt misericordes, sunt pacifici, & mundi corde: ergo sunt membra Christi. Nos ergo dicimus, quod si pontifices, & episcopi, &

duces, & capita populorum sancti, & humiles fuerint, & verbo ac exemplo homines docuerint admirabile præmium reportabunt: de illis enim scriptum est: Qui adiustitiam erudiunt multos, fulgebunt, quasi splendor firmamenti, & quasi stellæ in perpetuas æternitates. Vbi eorum propheta recordatus in primis, quorum virtus latius parauisset, & qui se totos aliorum saluti consecrassent subiunxit: Hi quasi splendor firmamenti, quasi sol, & luna, cœli Dei, à quibus totum lumen oritur, honorabuntur. Et qui non ad corporis, & externa bona non ad humana ista vilia, & abiecta, sed ad iustitiam, & pietatem plurimos informauerunt, hi quasi clarissimæ stellæ cæteris orbis partibus lumen, & gloriam refundent, fixi, & scintillantes manebunt, in Dei eternitate conquiescent. Si tamen auari fuerint, si arrogantes, & superbi, si immisericordes, si se ipsos amantes, & inimici crucis Christi, quanto altiores dignitate, & potentiores fuerint, & quanto magis se glorificauerint in delicijs, tanto maiora tormenta patientur. Hæc effecerunt, vt dicerem, variaz scholasticorum sententiæ, ac coegerunt, vt longius fortasse tractarem, quam par erat. Bonæ enim, & sanæ menti horrorem incurrit, vel audire, quod peccatores sunt membra Christi actu & simpliciter. Nam si auari homines, si superbi, si adulteri, si homicidæ, si blasphemii sunt membra Christi actu & simpliciter, qui nam obsecro sunt membra Diaboli? Vt tamen actu & simpliciter sit aliquis membrum Christi, & membrum Diaboli fieri non potest: nā quæ societas lucis ad tenebras, aut quæ conuentio Christi ad Belial.

ARTICVLVS. IIII.

Verūm Christus sit caput angelorum.

In hac disputatione est aliquid certum, ac constitutum, & aliquid in controuersia positum. Certum est, quod Christus Dominus debet dici caput Angelorum, etiam secundum

I 2

Iaco. 2.

Galat. 5.

D. August.

Dionys.

Alexan. Hugo.

B. Thom.

Matth. 13. Matth. 25.

2. Timot. 2.

D. August.

Daniel. 12.

Philipp. 3.

Apoc. 18.

2. Cor. 6.

cundum quod homo. Est enim angelis prior ordine, quia est Deo propinquior, & perfectione, quia habet multo maiorem gratiam. Deinde virtute, quia influit in illos, tum illuminando, ut docet B. Dionys. c. 7. ecclesiasticę Hierarchie tum etiā imperando: nā est ipsorum Dñs. Vnde ipse dicebat: Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra. Et ad Eph. 1. ait Apostolus, quod pater cōstituit eum ad dexterā suā in cœlestibus supra omnē principatū, & potestātē & virtutē, & dominationē: & omne nomē, quod nominatur nō solum in hoc sæculo, sed etiā in futuro, & omnia subiecit sub pedibus eius. Et Heb. 1. dicitur de angelis, quod sunt ministrato rij spiritus in ministeriū misi propter eos, qui hereditatem capiunt salutis. In ministranda verò nostra salute Christus est caput, & princeps, & per eum cōferuntur, & proueniunt nobis omnia bona: ergo angeli seruiunt ei, iuxta illud: Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terrę dicit: Et adorent eum omnes angeli Dei. Et Matt. 4. Accesserunt angeli & ministrabant ei: est ergo angelorum caput, & princeps. Et quidem apud nos multitudo ordinata in vnum aliquem finem secundū distinctos gradus, & officia efficit vnum corpus mysticum, cuius caput & princeps est qui primum locū tenet: ad finem autem verę beatitudinis, quę veritate puritate, & æternitate continetur, ordinantur homines & angeli, in quibus principem locum tenet Christus: ergo est caput & princeps eorum.

Sed illud est in cōtrouersia positum, an Christus itā sit caput angelorū, ut gratia, & gloria, quam habent data sit eis per merita Christi, & propter ipsum Christum. Qua in altissima quæstione illud in primis vereor, ne quis sanctus ac in sentiendo sobrius admoneat, ne bestia cum sim, audeā rangere montem, ac proinde sine assertione dicam ea, quę sacris scripturis & sanctorum dictis magis conformia esse videantur. Illos autem interim relinquā, qui omnino affirmant verum esse quod ignorāt. In hac ergo quæstione primum videat vnusquisque quam sententiam sequatur

ex illis duabus, quas supra retulimus, q. 2. huius operis articulo. 3. Nam si dixerit cum B. Thom. quod si Adam nō peccasset verbum non assumeret carnem, valde consequens esse videtur illi sententię, quod angeli non fuerint assecuti gratiam per Christum. Quod declaro: Nā si decretum de Christo supponit præuisionē peccati lapsusq; Adē, ergo supponit præuisionē gratiæ, à qua cadebat ergo & præuisionē gratiæ angelorū: quia in quo priori videtur à Deo gratia primi hominis, videtur & gratia angelorū: ergo ea gratia nō fuit data propter merita Christi. Verū est tamen, quod hæc deductio non est itā necessaria, quia possint ij, qui dicunt, quod Adam non peccante Christus nō veniret, tueri nihilominus, quod gratia sit data angelis, & primo ipsi homini per Christum, ut alio in loco meminimus ostendisse. Cæterum id videtur plurimis esse omnino consequens. Atque, ut ego existimo, iccirco B. Thom. tenuit hanc sententiam, quoniam putauit suis alijs sententijs, & opinionibus esse consequentem: & sapientis viri est id semper curare & prouidere in suis scriptis ne posteriora obstant primis. Siqui verò dixerunt cum Alexandro, & Scoto, quod quauis Adam non peccasset Verbum fieret homo, quoniam Christus est primo dilectus, & propter quem condita sunt vniuersa, is tenebit profecto consequenter, quod gratia, & gloria data est angelis per merita Christi; non quod eos Christus liberauerit à peccato: sed quod in statu gratiæ, & gloriæ, ac filiorum Dei collocauerit. Ego autē quod sentio exponā sequētibz.

Prima conclusio: Christus Dominus non est mortuus propter angelos. Hęc est sententia Beati Augustini in Enchiridione ad Laurentium, cap. 61. & eam sequuntur scholastici communiter, & debet haberi pro certa. Pro cuius explicationē aduertere oportet, quod quauis in opinione sit, vtrum si Adam non peccasset filius Dei venisset, tamen non est in opinione, sed certum apud omnes, & constitutum, quod si venisset non existente peccato, non venisset moriturus: quoniam si homines tantum essent reducendi, & eleuandi

uandi ab statu naturali ad statū gratiæ, & gloriæ, nō fuisset necesse Christum mori: quia nulla suberat culpa, pro qua expiāda moreretur. Quia verò homines reuocādi fuerunt, & traducendi ab statu peccati ad statum iustitiæ, iccirco pro nobis Christus mortuus est. Et propterea in scriptura peccata generis humani assignantur pro causa mortis Christi, iuxta illud ad Rom. 4. Traditus est propter delicta nostra, & 1. Cor. 15. Mortuus est propter delicta nostra. Et ratio est, ut dixi, quia si homo nulli culpæ obnoxius esset, nulla indigeret satisfactione. Postquā autē peccauit nō potuit cum Deo reconciliari, nisi media satisfactione Christi, quā Dñs exhibuit morte sua: vnde solum mortuus est ut hominū peccata deleret, atq; eos à debito mortis eriperet, quæ per peccatū intrauerat in hunc mundū, ut ait Apostolus Roman. 5. Ex quibus omnibus constat conclusionē verā esse. Nam cū angeli non fuerint educti ab statu peccati ad statum iustitiæ, non dicitur Christus mortuus pro ipsis, nec, proprie loquendo, redemisse ac liberaffe eos, qui nunquam fuere captiui.

Secunda propositio: Angeli iustificati sunt, & gloriā obtinuerunt ex fide in Christum venturū, & per merita eius. Hęc est mihi verisimilior, quam opposita, Quauis manifestē sentiam longē me esse ab eo ut comprehendam veritatem, eam tamē probo in primis, quia Dei cognitio ac essentia mensuratur æternitate, & æternitas amplectitur omnia tempora: sed cū Deus in nouissimis temporibus introducit vniogenitū in orbem terrę dicit: Et adorent eum omnes angeli Dei: ergo quando in principio temporis creauit angelos proposuit etiam illis Christum adorandum per fidem, quem propositurus erat re ipsa colendum temporibus futuris. Nulla verò creatura adorat Christum, & credit in eū, quæ non assequatur gratiam, & quæ cunq; alia bona supernaturalia per Christū: hoc enim omnino pertinet ad Christi dignitatem, qui est verus Deus, in quo condita sunt vniuersa: ergo angeli per ipsum iustificati sunt.

Secundo: Angeli habuerunt fidem in

Christum, quia non est credendum, quod ineffabile illud mysteriū, quod Seraphim nunquam satis admirantur, ignorauerint. Præsertim cum nato Dño ipsi cecinerint: Gloria in excelsis Deo: & celebrauerint illud mysteriū, quod antea illos nouisse, & secunda hæc & prima etiam ratio colligebat. Atque oppositum alienum esse à ratione existimauerit omnis, qui considerat quā exempti sint angeli à nostrorū dierū, & temporū successione ut qui sint supra tempus. Tūc vltra: In quo mihi præceptū est, ut fidē collocē meā, in eo etiā præceptū est & spem, & amorē collocare: sed angeli ex præcepto Dei habuerūt fidē in Christo: ergo in eo spem suā & amorē collocarūt: ergo per ipsum sunt assecuti iustitiā. Probo consequentiā: Quia verā iustitia est in eo fidē spem & amorem collocare, ac cōstituire, in quo debes cōstituire ac tibi præceptum est: & in vniuersum creatura rationalis iustificatur per eum in quem credit, seruata tamē proportione, ut in quantum Deus est iustificetur per eum, ut Deum: in quātū verò mediator per eū ut mediatorum. ¶ Tertio: In ordine naturę hoc est perpetuum, ut primum in essendo in aliquo genere sit etiam primum in efficiendo, ut primum mobile est causa omnium motuum, & ignis causa calidorū: quæ propositio loquendo de causis vniuersalibus, & in ordine ad ea, quæ per se infunduntur ac fiunt videtur esse vniuersaliter vera: sed Christus est primus in essendo quoad bona gratiæ: ergo est primus & vniuersalis effector bonorū gratiæ, & à quo gratia omnis deriuatur, sicut lux à sole: ergo tam homines quā angeli recipiunt gratiā ab ipso.

Quarto id probatur ex scripturis: Nam si teste Apostolo, in Christo siue propter Christum condita sunt vniuersa, & est caput omnis principatus, & potestatis, & Deus constituit eum ad dexteram suam supra omnem potestatem, & subiecit omnia sub pedibus eius, ipsumque dedit caput super omnem Ecclesiam, qui omnia in omnibus adimplet, id est, perficit, & operatur, consequens est, ut si caput est principatum, & Angelorum, illis infundat gratiam: quoniam secundum

B. Dionys.
Math. 28.
Ephes. 1.

Heb. 1.

Heb. 1.

Math. 4.

B. Thom.

Alexand.
Scotus.

D. Augus.

Rom. 4.
1. Cor. 15.

Rom. 5.

Heb. 1.

Colos. 1.

Luc. 2.

Colos. 1.
Ephes. 1.
Colos. 2.

cundū scripturæ vsum Christus dicitur caput, eo quod motū influat, ac vitā spiritua-
 lē his, quorū caput est, iuxta illud ad Ephe-
 sios. 4. Qui est caput, ex quo torum eor-
 pus cōpactum, & cōnexū secundū opera-
 tionē vniuscuiusq; in eī bri augmentū facit
 in charitate. Et quidē Matt. 7. exhibēt demo-
 nia clamantia, & dicentia: Christe fili Dei
 viui, vt quid venisti ante tempus torquere
 nos? quasi iā antea illū in cœlis sensissent
 infensum, cū eis propositus est adorandus.
 Quinto vero loco, quoniā quidā scholasti-
 ci, cū in hāc ipsam quæstionē incidissent,
 dicebant, eā videri sibi nō improbabilē, &
 cupere se vehemēter, vera vt esset, induci
 tamen in eam non posse, quoniā nusquam
 apud antiquos auctores & doctores eccle-
 siasticos appareret, satisfaciamus huic eorū
 desiderio. Hāc igitur tenet D. Hieronymus.
 explicans illud Eph. 1. Ipsum dedit caput
 supra omnē ecclesiā, & Ephes. 4. Ipse est,
 qui ascēdit, vt adimpleret omnia. Theodo-
 retus in eum locū ad Eph. 1. Vt gratia Dei
 pro omnibus gustaret mortē. O Echem-
 nius super cap. 2. epistolæ ad Heb. B. Bernardus
 serm. 22. super Cāt. & ser. 1. de circūcis. Ori-
 genes hom. 1. in Leuiticum, & alij in locis.
 Innuit etiā eā Rupert. Abbas, in illa verba
 Ioan. 8. Ille homicida erat ab initio. Quod
 si qui ex his authoribus lōgius æquo pro-
 cessisse videantur, atq; dixisse, sanguine vel
 passione Christi Angelos purificatos esse,
 gratiamq; affectos, par est credere eos no-
 mine sanguinis vel passionis, Christi meri-
 ta intellexisse. Ex recētoribus autē plures
 hanc sententiā docuerūt: ex quibus fuere
 Caiet. 3. p. q. 7. art. 11. Ambr. Catherinus lib.
 de Angelorū bonorū gloria. Naclantus in
 medula sacre scripturæ in sexta ætate mū-
 di. Rodericus de Solis, 1. part. artis seruēdi
 Deo, & alij. Optarē autē ego, vt qui cōtra-
 ria sentiūt graues aliquos ex antiquis patri-
 bus proferrent affirmantes, quod gratia nō
 sit data Angelis per Christum; quo & ipsi
 cautos, & modestos in asserendo se esse
 ostenderent, & ego à mea opinione desi-
 sterem tatorū patrum auctoritate permo-
 tus. Sed in contrarium versa res est: nā illi
 nemine attulerunt, & nos aliquos proferre
 potuimus.

Ephes. 4.

Matt. 7.

D. Hier.

Ephes. 4.
Theodor.Ephes. 1.
O Echem.

Origen.

Rupert.
Ioan. 8.Caiet.
Cather.

Roderi.

Sed aduersus hęc argumentor primo:
 Quia sequeretur inde, quod primo homini
 ante peccatū data esset gratia propter Chri-
 stum, siquidem angelis collata est, quod
 quidam putant esse inconueniens. Respō-
 detur, concedendo sequelam, & negando
 id esse incōueniens. Ac certē, quanuis ego
 in presenti disputatione, quod attinet ad an-
 gelos verē fatear me ignorare veritatē, de
 primo autē homine prorsus teneo, quod
 ei data sit gratia, etiam ante peccatū pro-
 pter Christum, idq; in omni sententia. Nā si
 Deus prouidens, quod viri Ceilæ cōmo-
 rantes tradituri essent Dauidē nisi aufuge-
 ret, responsū dedit ei, vt fugeret, quem
 tamen illi nunquam tradiderunt, quantō
 magis potuit dare gratiam primo homini
 propter Christum ex prouisione peccati,
 in quod re ipsa incidit? Igitur qui putant,
 quod non existente peccato Christus non
 veniret, non ideo debent negare primam
 gratiam collatā esse homini propter Chri-
 stum etiam ante lapsum. Ac ego certē mi-
 rari satis nequeo, quam aliqui viri docti ad-
 hereāt opinionibus, in quibus nutriti sunt
 & fidant inerti syllogismo. Nam si Domi-
 nus vnxit Dauidem in Regem contem-
 plans, quod Saul perseueraturus esset in
 peccato, si elegit similit̄ ob causam Hiero-
 boam, si denique prophetica fere omnia,
 quæ Deus fecit aut dixit per prophetas
 suos, dependebant à futuris contingentibus,
 in quibus tamen Deus nec fallere po-
 tuit nec falli, quis nō videat Adæ potuisse
 dari primam gratiam propter Christum
 venturum?

1. Reg. 16.

3. Reg. 12.

Luc. 2.

Secundo argumētōr: Quia angelus, qui
 quando Christus natus est pastoribus ap-
 paruit, dixit ad illos: Natus est vobis hodie
 Saluator: dixisset autem: Natus est nobis,
 si angelis collata esset gratia ex meritis
 Christi: ergo non acceperunt eam ex Chri-
 sti merito.

Cæterum hoc argumentum plurimis
 ex causis non conuincit. Primum, quia illi
 duntaxat Saluatoris nomen propriē con-
 uenit, qui alium à malo, cui subiacer
 eripit. Vnde cum Angeli non fuerint
 obnoxij peccato, non dicitur Christus
 propriē illorum Saluator. Quæ doctrina
 est

D. Gregor.

Apoc. 7.

Apoc. 5.

est D. Gregor. li. 2. 8. Moral. cap. 14. Secun-
 do, quia licet angelis etiā natus esset Chri-
 stus, quia tamen homines ad gaudiū exci-
 tabant, iccirco angeli hominibus natū esse
 dicebant, non negantes esse sibi natum. Po-
 stremo, quia quis nouit, an indecens, & in-
 conueniens putauerit sapientia Dei tunc
 aperire pastoribus hoc mysterium, quod
 ille qui nascebatur, erat principium gratiæ
 Angelorum, & eorum quodammodo li-
 berator & redemptor? Itaq; hoc argumen-
 tum nihil efficit. Tertio arg. Quia Apoc. 7
 homines redempti clamabant: Salus Deo
 nostro, qui sedet super Thronū, & Agno.
 Angeli verò solum dicebant: Benedictio,
 & claritas, &c. Deo nostro. Ex quo vide-
 tur colligi, quod homines quidē ex meri-
 to Agni iustificati sint, non tamē Angeli,
 sed ex sola liberalitate & misericordia Dei.
 Respondetur, quod qui hoc opponunt le-
 gere possunt caput quintum eiusdem libri
 ibiq; videbunt angelos & homines, & vni-
 uersam creaturam dantem gloriam Agno.
 Fortasse verò c. 7. iccirco homines peculia-
 riter laudabant Agnum, quia solum pro il-
 lis Christus mortuus est, vt Agnus man-
 fuerus. Quarto: Sancti Patres non sunt ad-
 missi ad gloriam antequam Christus mo-
 reretur, eo quod morte sua illos redeme-
 rit: ergo nec Angeli fuissent gloriam adepti
 antequam Christus nasceretur, si ex me-
 ritis Christi gratiam acceperunt.

Ad hoc negatur consequentia: Nā quia
 homo peccauit, & pro illo peccato delen-
 do Christus mortuus est, iustē decretū fuit
 nequis hominū regnū intraret prius quā
 Christi mors & satisfactio exhiberetur: at
 verò Angelus perseuerauit in gratia acce-
 pra: & ideo cōgruū fuit, vt nō prohibere-
 tur à visione Dei. Si quis tamē inferat inde
 quod homo nō peccasset & Christus ve-
 nisset, possent antecedētes homines trās-
 ferri in statum beatorum, videreq; Deum
 antequā Christus in cœlū intraret, id vide-
 tur esse cōsequens. Et hęc de hoc articulo.

Sed quæret aliquis hoc loco, qua ratione
 humanitas Christi possit agere in Angelos
 cū res corporea nō agat in incorporea? Et
 respondēt quidā, quod quemadmodū phā-
 tasma sub lumine intellectus agentis po-

test in animā intellectuā agere, eamq; im-
 mutare secundū intellectū: sic aliqua res
 corporea virtute iunctæ diuinitatis, potest
 in spiritus separatos. Sed hęc non omnino
 probāda sunt. Primū; quia phāsmata nō
 agunt in intellectum, sed sunt materia, ex
 qua educitur forma, quæ est velut princi-
 piū agendi. Secundo, quia inter animam, &
 omnia corporea, quæ in nobis sunt, est pro-
 portio formæ & materiæ: vbi autē est tale
 vinculū nulli dubiū, quod corpus agat in
 animā, sed est extra id, quod quæritur. Po-
 stremo: quia non est necesse recurrere ad
 has angustias. Dico ergo, quod cū humani-
 tas Christi, vt instrumentū diuinitatis, agat
 in animā intellectuā per se infundēdo do-
 na & virtutes, eadē ratione potest agere, &
 in angelos. Et cū illud audio: Quæ est ista
 virtus, quæ corpus tāgit, & cor abluit, desi-
 no mirari, quomodo humanitas possit ele-
 uari ad purificādos spiritus. Et siquidem
 Dñs sola volūtate, ac verbo suo sanitate
 corporis, & sanctitatē animæ infundebat,
 nō solum imperratoriē, sed etiā efficaciter
 in ordine suo, quid mirum, si nō modo il-
 luminet angelos, sed etiā meritis eius, &
 voluntate, & virtute diuinitatis adiuncta,
 ministrētur per eum omnia angelorum
 bona?

ARTICVLVS. V.

Utrum gratia Christi, secundū quam
 est caput ecclesiæ sit eadem cum gra-
 tia personali ac habituali eius.

Espondeo, quod cū Dñs dica-
 tur esse caput nostrū, secundū
 quod motum ac vitā spiritua-
 lē influit, & gubernat ac regit
 suos, & vnum ac idē principium sit essen-
 di, & agēdi, Deus enim per essentiā suā est
 & operatur ac sol per eandē lucē lucidus
 est, & illustrat vniuersa, & ignis per eundē
 calorē calidus est & calefacit: ita Dñs per
 eādem gratiam, & dona, ac virtutes heroi-
 cas, & excellētes, & iustus est, & in nos gra-
 tiam transfundit: ac proinde eadem est in
 illo gratia, qua eius humanitas sanctissima,
 & gratissima est, & gratia capitis, sed com-
 parationē diuersa.

Aduertendum vero est, quod Dominus est caput ecclesiæ secundum quod interiorius influit, & propria virtute, ac auctoritate: alij vero pontifices, & rectores sunt capita in quantum exteriorius gubernant pro loco, & tempore, & vnusquisq; in ordine suo, idq; in persona Christi, iuxta illud: Nam & ego quod donauit, si quid donauit, propter vos in persona Christi. Et illud etiam addendum est pro rei declaratione, quod sicut aliud fuit peccatum in Adam, & aliud in vno quoq; nostrum pro diuersitate subiectorum: ita alia est gratia habitualis in Christo, & alia atq; distincta numero in vno quoque nostrum. Sed superest discrimen, quod in Adam distinguitur duplex peccatum, scilicet, personæ, quod consistit in actu primi peccati Adæ, & peccatum naturæ deriuatum ab illo actu peccati Adæ, in nos hinc transfusum. Ob quam rationem dici solet, quod in Adam persona corrumpit naturam: vnde nos illud peccatum vnà cū natura contrahimus. At vero gratia Christi non deriuatur ad nos per actionem naturæ, sed per actionem voluntariā Christi, qua meruit nobis, & voluntariè influit gratiam: vnde non oportet in Christo distinguere duplicem gratiam, quarum vnarepondeat naturæ, alia personæ: sicut in Adā distinguitur peccatū naturæ, & personæ.

ARTICVLVS. VI.

Vtrum Diabolus sit caput omnium malorum.

RESPONDEO, quod caput dicitur id, quod eminens, & præstantius est: & quia talis est Diabolus respectu malorum, iccirco rectè caput dicitur. Secundò: Quia caput est primum membrum, & Diabolus primo peccauit, & se se omnibus imitandum proposuit, & cæteris quasi vexillum euexit, vt se sequerentur, iccirco rectè caput dicitur, præcipuè superbiorum hominum, & ambitiosorum, iuxta illud: Ipse est rex super omnes filios superbiorum. Terriò: Quia caput dicitur, quod cæ-

2. Corin. 2.

Iob. 40.

Artic. VII.

tera membra regit, & ducit ad suum finem, & Diabolus regit, ac trahit suos, eos, scilicet, qui aguntur spiritu Diabolico, sicut sancti aguntur spiritu Dei. Et prætereà, quia in vniuersum filios omnes perditionis ducit ad suum finem, in quantum astutia Dæmonis peccatum intravit in hunc mundum, & ab eo peccato emanauerunt omnia peccata, iccirco Diabolus malorum omnium dicitur esse caput. Quauis enim non omnia peccata instinctu Dæmonis agantur, vt placere video quibusdam magnis, tamen omniaratione quadam ab eo processerunt, siquidem inuidia, & malitia eius cecidimus in primum illud, & vniuersale peccatum, ex quo cætera pullularunt. Non tamē vellem, vt tardus aliquis & indoctus existimaret ea prorsus ratione duci aliquos, & trahi à Dæmone, qua sancti trahuntur, & aguntur spiritu Dei: aliud enim est intus agere, & illabi menti, quod est Creatoris, aliud mille nocendi, & fallēdi artibus homines trahere, atque peruertere, quod est hostis.

ARTICVLVS. VII.

Vtrum Antichristus sit caput omnium malorum.

PRÆTER eos homines nefarios atq; peruersos, de quibus Ioannes dicit in. 1. Can. capit. 4. ^{1. Ioan. 4.} Et nunc Antichristi multi sunt, quoniam ^{2. Thessa. 2.} teste Apostolo mysterium iam operatur iniquitatis, certum est, quod is, quem communi sermone appellare solemus per antonomasiam Antichristum, futurus sit quidam singularis homo ab alijs distinctus, & malitia ac potētia insignis. Hoc enim habet traditio ecclesiastica, & communis sensus fidelium: & de illo scriptū est, ^{2. Thessa. 2.} Tunc reuelabitur illē iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui eū, cuius est aduentus secundum operationē Sathanæ in omni virtute, & signis. Quæ Apostoli verba efficiunt, vt arbitror, de ipso Antichristo præcipuè, & maximè intel-

De grat. Chr. secundū qd est caput Eccl. 137

Esai. 11.

Daniel. 11.

Theodor.

Lyra.

Zachar. 11.

ligendum esse locum illum Esai. 11. vbi loquens de Christo ait: Et spiritu labiorum suorum interficiet impium. Atq; de eodē Antichristo multis verbis prophetauit Daniel cap. 11. cum inter alia dicit: Et faciet iuxta volūtatē suam Rex, & eleuabitur & magnificabitur aduersus omnem Deū, & aduersus Deum Deorum loquetur magna, & dirigetur donec compleatur iracundia: perpetrata quippe est definitio, & Deum Patrum suorum non reputabit, & erit in concupiscentijs scēminarum, nec quenquam Deorum curabit, quia aduersus vniuersa confurget, Deum autē Maozim in loco suo venerabitur, & Deum quem ignorauerūt patres eius colet. Quæ omnia, & alia, quæ ibi iunguntur, quadrare non possunt Antiocho, de quo hæc non nulli sunt interpretati, sed debent intelligi de Antichristo vt Theodoretus docet eo loco, atq; de eodem interpretatur Lyra illud Zach. 11. Suscitabo pastorem, qui id, quod stat nō enutriet, & carnes pinguium comedet, & vngulas eorum dissoluet. O pastor, & idolum, gladius super brachium tuum. Igitur, quia hic Antichristus omni genere malitiæ insignis erit, adeò, vt videantur Dæmones spiritum suum ei infudisse, & quia extollit se aduersus Deum, & complurimos auertet præstigijs atque

fallacijs; iccirco omnes hæretici, & superbi ac arrogantes, qui aduersus Deum ambulantes erecto collo, & homicidæ, & adulteri, & auari, maliq; omnes; quoniam ea faciunt, in quibus Antichristus insignis est ac excedit, propterea Antichristum capi put habere dicuntur. Et prætereà potest dici istorum caput, & princeps, quia eum imitantur. Quauis enim Antichristus sit posterior, tamen congruè dici potest aliquis alterum referre & imitari, quia ea facit, in quibus alter insignis est, aut erit, sicut inuidus, ac superbus, quauis non nouerit Diabolum, illum tamen certe imitatur. Ex qua vero patria, aut familia oriundus sit, certo non noui: existimo autem futurum genere Iudæum.

Aduertendum autem est, fuisse, vt dicitur, nonnullos, qui asseuerarunt Antichristum futurum quidem singularem aliquem hominem, secundum scripturas, illum tamen iam præcessisse, & fuisse insignem aliquem hæreticum istorum temporum. Ego verò existimo esse traditionem ecclesiasticam, & dogma catholicū, quod futurus sit Antichristus talis, qualis supra descriptus, & propositus est. De quo videte Theodoretum lib. 5. Diuinarum decretorum, cap. de Antichristo. ^{Theodor.}

Q V A E S T I O D E C I M A, D E S C I E N T I A

C H R I S T I

A R T I C V L V S. I.

Verum in Christo fuerit aliqua scientia praeter diuinam.

Ioan. Symb. Ath.

Ex Arist.

IDES Catholica docet, Verbum Dei assumpsisse veram naturam humanam, & quod est perfectus Deus, & perfectus homo: perfecti autem hominis est, & intelligere & bene intelligere, & scientiam rerum habere. Nam si boni oculi est clarè & bene videre, & perfecti citharædi bene pulsare, & in vniuersum vnumquodque perfectum est per suam operationem quomodo, non erit perfecti hominis bene intelligere, & bene viuere, cum præstantissimæ & maximè propriæ eius operationes sint, quæ oriuntur à virtutibus intellectus, & voluntatis. Igitur supposita fide, nulla est hac in parte vel difficultas, vel apparens dubitandi ratio. Et constat hæc veritas ex processu historiarum, & doctrina Euangeliorum, & ex concilijs. Alia verò, quæ huc accersiri solent, aliena sunt à proposito.

A R T I C V L V S. II.

Verum Christus habuerit scientiam, quam habent beati, vel comprehensores.

QUOD Christus Dominus non modo, vt Deus, secundum quam rationem est ipsa sapientia, & beatitudo per essentiam, sed etiam, vt homo, ab instanti

suæ conceptionis viderit Deum, fueritque secundum mentis superiorem rationem beatus, communis confessio est doctorum Theologiae. Sed pro rei declaratione aduertendum est primò, quod aliud est querere, vtrum Christus modo videat Deum facili visione, quod est certissima, & constantissima fides (Dominus enim Iesus assumptus est in cœlum, & sedet à dextris Dei) aliud verò est querere, an dum fuit viator viderit Deum ab instanti suæ conceptionis: hoc enim non pollet eadem certitudine. Sed nihilominus ita omnino tenendum est. Quod probabo maximè ex locis Theologicis, quoniam res est pure Theologica, atque grauisima. Et in primis hoc vehenter comprobant testimonia sacrae scripturae. Nam Ioann. dicitur: Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à Patre, quam gloriã vidit Ioannes quando in monte coram ipso, & alijs duobus discipulis transfiguratus est. Ex qua transfiguratione sumitur aliud argumētum. Nam illa gloria, & claritas diuina, non modo à diuinitate Christi, sed etiam ab anima eius refluxit, & redundauit in corpus, iuxta communem expositionem: ergo illius animam tunc erat beata. Item eodem in capite dicitur: Deum nemo vidit vnquam: Vnigenitus, qui est in sinu Patris, ipse enarrauit. Quo loco Christus præponitur Moyse in hoc, quod quæ ipse vidit apud Patrem visione beatifica nobis enarrauit: Moyse autem non quæ vidit, sed quæ audiuit proposuit. Item Ioan. 3. ipse Dominus dixit ad Nicodemum: Amen dico tibi, quia quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur. Testabatur autem summa mysteria fidei. Et paulò inferius: Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo filius hominis,

Mar. ultim.

Ioan. 3.

Matth. 17.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 12.

Hebr. 1.

Coloss. 2.

D. August. Nazian.

D. Basil.

D. Chrysost.

D. Ambros.

D. Hier. lib. 1.

in 104. c. 17.

D. Cyril.

D. Hiero.

Esai. 7.

hominis, qui est in cœlo. Verè autem est in cœlo vereq; beatus qui Deum videt. Et hoc declarauit ipse Dominus Ioan. 12. quando dicebat: Si quis mihi ministrat me sequatur, & vbi ego sum, illic & minister meus erit. Non dixit, Vbi ero, erit, sed, vbi sum erit. Aliaque multa inueniuntur similia testimonia. Quale est illud Apostoli Hebræo. 1. Tantò melior angelis effectus, quantò differentius præ illis nomen hæreditauit. Cui enim dixit aliquando Angelorum: Filius meus es tu, ego hodie genui te? Si ergo tanto melior angelis effectus est, videbat vtiq; Deum, quem illi videt. Cum etiam in ipso dicantur absconditi thesauri sapientia, & scientia Dei, & non in angelis. Vt autem veniam ad auctoritates Doctorum, illud præmitto, non videri mihi hominis prudentis, præsertim in re tam graui, citare testimonia, quæ non dicant nec testentur id, de quo agimus. Et ego quidem fateor, me in nullum incidisse ex proceribus illis, & viris heroicis, ac plane Diuinis Augustino, Nazianzeno, Basilio, Chrysostomo, Ambrosio, Gregorio Magno, Hieronymo, qui clarè & distinctè de hac re disputet, suamq; dicat sententiam. Quod minimè mirandum est de homine parum erudito, qualis ego sum. Dicunt tamen hi patres, & plures alij, quod Dominus ab instanti suæ conceptionis fuit perfectus vir, & quod gratia ac veritate, & sapientia non proficiebat, nisi secundum quod homines in dies magis ac magis illum mirabantur, vt ait Cyrillus, aut secundum quod ipse magis ostendebat suam sapientiam. Atque inde magnum argumentum sumitur, quod si scientia Christi æqualis semper manebat, & ipse sciebat omnia vt dicitur in euangelijs, & hoc habuit ab instanti suæ conceptionis, vt iterum patres testantur, valdè certè consequens est, quod viderit Deum secundum eorum doctrinam. Vt autem ego referam expressa quæ legi, magni mihi ponderis sunt illa verba Hieronymi in illud Esai. Vt sciat reprobare malum, & eligere bonum. Adhuc pannis inuolutus habebit boni maliq; iudicium. Vt per hæc verba discamus infantiam humani corporis diuinæ non præiudicasse sa-

pientia: sapientia autem verè diuina in cognitione, ac visione Dei consistit. Augustini etiam locum citat Marfil. in. 3. q. 10. art. 2. Remigius apertè hoc dicit in illa verba: Ecce aperti sunt ei cœli. Magister cum scholasticis vniuersis dist. 14. & 26. quorum auctoritatem contemnere, quando omnes sibi consentiunt, hominis est inconsiderati, & indocti. Nam quauis in tanta multitudine aliqui sint ineruditi, & etiam pugnares atque rixosi, tamen magnum veritatis argumentum sumitur vel ex hoc ipso, quod similes homines pugnae amici conueniunt. Tertio probatur hæc veritas: Nam qui solum considerauerit, quod nobis sermo est de eo homine, qui erat Deus benedictus in sæcula, forasle stupefactus maiestate tanti mysterij, non poterit inficiari videre Deum, & habere eam gloriam, ac dignitatem eum, qui & Deus erat, & per quem ceteram beatitudinè sunt affecti. Adde quod Moyse vidit claritatem Dei, & Paulus raptus est in tertium cœlum, vt locupletissimum, & ineluctabile testimonium darent eorum, quæ prædicabatur. Nec enim omnino certum potest esse id, quod testes solum se audiuisset testentur, nullus autem viderit. Et propterea Paulus, & Moyse viderunt mysteria quæ in hac vita hominifas est. Cum igitur filius Dei ad hoc natus sit, & ad hoc venerit in mundum, vt testimonium perhibeat veritati, & de illo scriptum sit. Ecce testem populis dedi eum, ducem, ac præceptorem gentibus, & vox patris intonuerit. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite, quis dubitet vidisse eum illa, de quibus testificabatur. Deinde Dominus, qui alijs iustitiam & gratiam conferebat habebat vtiq; iustitiam; ergo qui dat, vt beati simus, erat ipse beatus. Quod si quis obijciat, etiam dedisse nobis immortalitatem, non autem habuisse immortalitatem ante resurrectionem, non rectè existimabit, quia immortalitas obstabat redemptioni, dignitas verò animæ, & visio Dei non obstabat. Præterea Christus Dominus non habebat fidem obscuram, & ænigmaticam, nec vnquam patres inueniuntur hoc docuisse: ergo qui hoc negant, concedunt certè, quod viderit.

Marfil. Remig. Magista

2. Cor. 12.

Ioan. 18.

Esai. 55.

Matth. 17.

videbat Deum. Insuper Christus non sibi meruit animæ gloriam, sed nobis: ergo tenebat Deū: alioqui illā certē meruisset. Et hæc pro hac parte. Si quem autem ista non conuicerint, solum illum admonebo, prudens ac modestus ut sit, & non ante dicat oppositum, quam ostendat nobis patres id asserentes, aut concilia, aut fide dignum aliquod, & non inepte aliarum testimonium. Alias dicere, quod Christus Dominus in hac vita mortali non videbat Deum, merito iudicabitur temerarium, & scandalosum, & magnæ reprehensione dignum. Vnde solus Lutherus hoc dixit, & Erasmus vertit in dubium.

Erasmus.

Argumenta autem graua, quæ militent aduersus hanc doctrinam, nulla vidi. Sed ex physicis solent scholastici illud accerere, quod non potest esse cum summo gaudio summa tristitia coniuncta: sed in Christo in cruce pendente fuit summus dolor, atque tristitia: ergo non fuit summum gaudium: at qui videt Deum summè gaudet: ergo non videbat Deum. Ad hoc respondent aliqui doctores scholastici, contraria non posse esse in eodem per se, sed bene per accidens, ut cum quis in nauī deambulans, tendit versus partem contrariam eius ad quam fertur nauis. Sed facit contra hoc primum, quia exemplum non quadrat: aliud est enim hominē mouere se ipsum & aliud ferri. Et in exemplo proposito, nauigans ille mouet se versus unam partem, ad contrariam verò nullo modo se mouet sed fertur. Facit secundò: Quia duæ qualitates contrariæ non possunt esse simul in eodem subiecto in gradu intenso, siue per se, siue per accidens, non enim patitur natura rerum, ut in eodem subiecto sit summum frigus, & summus calor, vnde cumque calor ille frigusque prouenerit: at gaudium & tristitia sunt qualitates contrariæ: videtur ergo quod non possint esse simul nec per se nec per accidens. Dicunt ergo alij, quod sicut Dominus per totam vitam continuit gloriam animæ, ne efflueret in corpus, ita in cruce retinuit gaudiū, quod ex clara Dei notitia promanabat. Sed ij multò peius consilium acceperunt. Nam cum maxima sit exuberantia gaudij, atq;

lætitie, qua perfunditur qui Deum videt, si necesse erat, ut cōtineretur tempore passionis, quo Christus dolere atque tritari posset, necesse profectò fuisset ut retenta esset toto processu vitæ Christi, qui fuit cōtinuus quidam labor & dolor: quia quando gaudium summum est, & exuberans pellit tristitiam omnem, ac proinde nō potuisset Christus contritari, & mœstus esse, nec dolere præterquam, quod gaudium illud, sicut & visio mensuratur æternitate ea verò, quæ mensurantur æternitate, alieum est à ratione per tempus intercidere. Respondeo igitur ad argumentum, quod gaudium atque tristitia similesque affectiones, vel qualitates, proculdubio sunt relata, non quidem secundum esse, sed secundum dici. Habet enim gaudium atque tristitia respectum ad obiectum, atque rationem, ob quam quisque gaudet, siue tristatur: & cum gaudium atque tristitia in Domino non essent de eodem secundum idē (gaudebat enim, quia videbat Deum, dolebat quia pendebat in cruce, lætabatur propter redemptionis bonum, & quia sciebat quam gratum esset illud sacrificium, tristabatur propter passionis & doloris magnitudinem viscera penetrantis) iccirco illa duo non erant contraria, poterantque eidem cōuenire: sicut apud nos decedēte amico dolet aliquis de eius morte, & gaudet quia testamentum eius locupletior est. Hic tamen si istes, qua ratione summum illud gaudium non absorbebat tristitiam omnem atque dolorem, vnde cumque ille proueneret, respondeo libenter, fateri me hac in parte peculiarem Dei dispensationē, quod & faciunt, & necesse est faciant omnes Theologi. Sicut enim summum omnium miraculorum fuit, quod idem suppositum esset Deus & homo: ita miraculum fuit, quod idem homo esset viator, & comprehensor: miraculum, quod gloria animæ nō deriuaretur, & se se effunderet in corpus: miraculum, quod à superioris gaudij potentie nihil solatij in inferiores redundaret: miraculum, quod inferioribus perturbatis, nec superiores potentie, secundum altissimam suam partem turbarentur, nec à sua perpetua operatione cessarent, nec

19-

remitterent opus, nec quierem ac delectationem, vel ex minima parte resolverent. Vnde semper præ oculis habendum est, ita temperatam fuisse gloriam in Christo dum viator fuit, ut potentie omnes permitterentur pati, quod erat naturale.

ARTICVLVS. III.

Utrum Christus habuerit scientiam inditam, vel infusam.

PRO huius rei declaratione sciendum est, quod scientia apud Theologos est duplex, acquisita, & infusa. Scientia acquisita est, quæ naturali facultate, & lumine ac labore nostro paratur. Infusa verò, quæ à Deo infunditur. Est etiam ac dicitur aliqua scientia infusa duplici ex causa. Vel, quia est tam sublimium rerum, atque rationum, ut nullo modo lumine naturali intellectus possit acquiri, nisi supernè Deus mentem illustraret, & altissimarum rerum notiones infunderet: & hæc dicitur infusa per se. Vel secundò, quia gratis quidem à Deo collata est, quauis eius generis esset, ut nostro posset labore parari: & hæc dicitur infusa per accidens, ornata seque Deum illa primum parentem, & Salomonem, ac alios. Et hæc quidem per se atque ex natura rei loquendo acquisita est, vel, ut rectius loquamur, comparabilis nostro labore.

Secundo loco sciendum est, quod ut constat ex Augustino lib. 4. de Gen. ad litter. capit. 32. & 34. in Angelis ponitur duplex cognitio. Vna diei vel meridiana, quam mens angelica pura charitate inhærens Verbo Dei rationes rerum videbat in Verbo. Alia vespertina, qua per species sibi à principio inditas, vel infusas naturas rerum in eis ipsis agnoscebat: quæ eadem rectissimè appellatur matutina, quando mens, quasi rediens ad lucem ex inferiore hac cognitione in laudem creatoris assurgit. Quia ergo Christus Dominus multò excellior angelis est, caputque eorum, oportet ut quem admodum in eis fuit scientia indita, vel in

Hebr. 1.

fusa: ita ponatur in Christo, qui fuit plenus gratiæ, & veritatis. Ac certè cum in Christo nō modo fuerint dona naturæ, sed etiam ^{Ioan. 1.} omnia supernaturalia, quæ in rationalem naturam cadere possunt, & ratio humana siue intellectus proculdubio capax sit eius scientiæ, omnino necesse est concedere, eam infusam fuisse Christo: ne hac in parte minus perfectus, & quoad supernaturalia dona inferior angelis maneat, qui supra modum excellentior est. His adde, quod scripturæ loca, quale est illud, In quo absconditi sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei, & iterum, Requiesce super eum spiritus sapientiæ, & intellectus, & terrò, Non secundum visionem oculorum iudicabit, nec secundum auditum aurium arguet, hoc etiam scientiæ genus à sensibus non acceptum, nec dependens complecti videntur. Vnde cum esset Iesus annorum ^{Coloss. 2.} duodecim, quasi fulgurans, & radiare permittens scientiam infusam, mirabilia inter doctos responsa dabat, nec temere Iudæi dicebant, ^{Esai. 11.} Quomodo hic literas scit cum non didicerit? Et quidem in sanctis viris atque sapientibus sæpe fuerunt supernaturales illustrationes rerum, quæ superabant lumen rationis. Omnes autem perfectiones, & gratiæ, quæ in alijs sanctis fuerunt per modum actus transeuntis, siue, ut logici dicunt, passionis, illæ certè in Christo ponendæ sunt perfectissimè, & secundum rationem habitus inditi, & collati à Deo, quo vteretur cum veller, & ad ea noscendā, quæ veller.

Pro solutione verò argumentorum, quæ fieri possent, hoc solum animaduerte oportet, quod quauis scientia infusa comparatione visionis beatæ imperfecta, hoc est minus perfecta sit, nō tamen ea in perfectione, quæ pugnet cum perfectiore notitia. Experientia enim comperimus habere nos duas notitias differentes, etiam eiusdem rei, sub lumine atque ratione diuersa, non aliter atque totum esse maius sua parte, & per sensum accipimus, & intellectu tenemus.

Articul.

ARTICVLVS. IIII.

Verum Christus habuerit aliquam scientiam acquisitam, & experimentalem.

FFFICIT sententiarum varietas, vt in proposito nonnullæ referendæ sint, quod tam enrarè viri docti & graues fecisse leguntur: quonia certè est consumere tempus. Sciendum autem est in primis, quod scientia experientialis, hoc est, notitia euidentis habita per experientiam, qua, verbi gratia, sentimus ignem calefacere, & continuum, ac concitatum motum lassare, & fatigare corpus, negari non potest fuisse in Christo, nisi enim ipsi conuenerit sequetur ineluctabiliter, eum non habuisse corpus sensitium, & obnoxium passionibus, vt qui nec flagella & spinas, nec clauos senserit perforantes, nec extensionem in cruce, quod dicere est alienum à fide. De hac enim experimentalis notitia loquebatur Apostolus dicens: Didicit ex his que passus est obedientiam. Si verò de scientia acquisita, hoc est, à nobis per demonstrationem comparata, sermo sit, circumferuntur de ea tres opiniones. Prima Durandi in. 3. dist. 14. quæst. 4. qui admittit, vt probabilius, quod in Christo fuit quidem scientia infusa rerum omnium naturalium à principio suæ conceptionis, sed nulla præter eam acquisita: quoniam illa infusa est eiusdem rationis cum acquisita, quemadmodum visus à natura datus, & per miraculum receptus, & Abel à parente genitus atque Adam à Deo formatus eiusdem speciei sunt. Vnde hæc scientia est infusa non per se, sed per accidens iuxta supradicta articulo præcedenti. Hæc itaque sententia visa est Durando probabilior, & eadem tribuitur Scoto in. 3. d. 14. q. 3. quo loco redarguit quidem ille ratione B. Thom. expressam in hoc articulo, sicut solent scholastici alij aliorum infringere, & labefactare ratione. Quod verò teneat sententiam Durandi ex eo non collegi. Se-

Hebr. 5.

Durand.

Scotus.

Artic. IIII.

Secunda sententia dicit, quod in Christo fuit duplex scientia, infusa, scilicet, infusa per se, quæ suapte natura est eleuatiore, quam scientia nostra; & infusa per accidens, quæ est eiusdem rationis cum humana: & vtraque; habuit Dominus à principio suæ conceptionis, nullam verò postea comparauit. Hæc sententia post prolixam certè de hoc disputationem tandem insedit Paludano in. 3. d. 14. q. 2. & eam Thomas de Argenti. q. 4. dicit fuisse sententiam doctissimorum hominum. Tertia sententia est B. Thom. in hoc articulo, & Thomæ de Argentina loco citato, asserentium, quod Christus habuit scientiam per se infusam ab instanti suæ conceptionis, & postea à tempore procedente comparauit sibi scientiam acquisitam, illo prorsus connaturali modo, quo nos eam parare solemus, abstrahendo species à phantasmatis, & conficiendo demonstrationes rerum, quas secudum eam rationem, & modum antea ignorabamus. De hac ergo re tot extant sententiæ. Quid autem mihi dicendum esse videatur explico sequentibus.

Dico primum, quod in Christo fuit scientia acquisita ex parte obiecti, siue ex natura sua id est, cognitio rerum earum, quæ lumine naturali intellectus cognoscuntur, quando abstrahimus species à phantasmatis, & conficimus demonstrationes. Hæc est certa & indubitata: quoniam si attentè legantur conueniunt in ea omnes Doctores. Albertus, Alex. B. Tho. Thomas de Arg. Ricardus, Scotus, Palud. Durand. Et merito, quoniam ea cognitio est perfectio naturalis hominis, vt homo est: ergo non potuit Christo defuisse. Quod si in Christo Domino ponitur scientia beata, quæ soli Deo connaturalis est, & indita siue infusa, quæ est connaturalis Angelis, profectò est non modo æquum verum etiam omnino necessarium, vt ponatur in eo illa scientia, quæ est connaturalis homini, si quidem verè fuit homo, & est manet que in æternum.

Dico secundò, bene coniungi & coherere posse, vt ex vna parte infusa sint Christo scientiæ naturales, & ex alia exercuerit etiam operationes sensuum, & intellectus

Palud.

Tho. Arg.

B. Thom.

Albert.

Alex.

B. Tho.

Th. de Arg.

Ricard.

Scotus.

Palud.

Durand.

eo

De scientia Christi.

eo naturali modo, quò nos exercere solemus. Et de operationibus quidè sensuum non est dubium. Pro alijs autem sciendum, quod intellectus agens (qui vt ego sentio idem est cum possibili, non aliter atque vnus oculus & recipit species, & videt, & aliquos lucis radios emittit) habet duo præcipuè munera, nempe abstrahere species à phantasmatis, & facere euidentiam primarum propositionum immediate, & mediantibus illis cæterarum, ex quibus duabus operationibus secunda est perfectior priore, & finis illius. Quoniam prima est quasi præparantis materiam, secunda, vt inducentis formam intelligibilitatis, assequenti; finem & perfectionem intellectus. Fuit autem vtraque; in Christo. Nã de secunda nemo dubitauerit. Primam autem etiam fatebitur, qui animaduertit, quod quauis quis optimè cognoscat fratrem suum, & alios homines, & naturas herbarum vel arborum, quando tamen hæc se offerunt sensui exercet vtrique; intellectus agens functiones suas, conuertendo se ad phantasmata denudando & abstrahendo actuales species, inspiciendo in phantasmatis, vel speciebus ea, quæ considerat, & illa comparando cum phantasmatis ipsis, quo certa cognitio fit. Atque hoc facit intellectus agens non obstantibus quibuscumque præuijs notitijs, vt in nobis ipsis manifestè experimur. Habent enim hoc naturale vinculum intellectus & phantasmata, vt quando vel hæc ferunt intellectum, vel intellectus conuertit ad illa aciem suam, nunquam id fiat nec fieri possit sine actuali specie, quauis innumeræ habituales notitiæ præcesserint. Vnde quauis primo parenti, vt communis sententia fert, infusæ sint scientiæ omnes, credo tamen, quod eum non habere proprias & naturales operationes sensuum interiorum & intellectus agens dicet nequeatur, non aliter atque nos quando aliqua denuo offeruntur, quæ sæpius antea intellexeramus, facilius illa & melius apprehendimus ac intelligimus. Ex his constat, quod quantum ego sentio ex illis tribus sententijs, quas supra commemorauimus, eligenda secunda est. Quam probo primum:

Quia aut Christus nouit omnia, quæ sciri possunt lumine intellectus agens, aut aliqua ignorauit. Si quis dicat, quod ignorauit aliqua etiam in toto decursu vitæ, videat ipse quam honorificè de Christo loquatur. Si autem illa omnia nouit, vt doctores dicunt, & credere par est, sequitur eam scientiam esse ipsi infusam, vt asserbat secunda sententia. Declaro verò sequelam: Nam si Christus hos habitus non accipit per infusionem, ergo eos successu temporis comparabat, & in eis proficiebat: ergo vno tempore plura sciebat hæc scientia quam alio: ergo quando ad finem vitæ pro nobis uenit, vel dices quod tunc aliqua ignorabat, vel quod quauis viginti annos superuixisset nihil profecisset omnino. Hoc secundum (constitutum, quod scientiam denuo comparabat) frigidum est, & alienum ab omni ratione. Qui enim vsque; ad triginta tres annos profecerat, profecisset certe post. Quia hoc videmus positum in ordine rerum, vt nunquam obiectum atque; natura desit ingenio & scientiæ, quauis ingenium & scientia sæpe non adæquent desintque naturæ. Quod adeo est infallibile, vt in ipso Deo, obiectum sit æquale intellectui. Primum verò est contra positionem communem authorum etiam tertiæ sententiæ.

Secundo argumentor: Quia scientia acquisita ex his, quæ vnus aliquis homo videt, & expertus est, valde est imperfecta comparatione scientiæ, quæ poni debet in Christo: ergo, &c. Probo antecedens: Quia experientia vnus hominis vnã præsertim prouinciam incolentis est parua: ac proinde quauis supra modum esset ingeniosus, non posset inde deducere perfectam omnino, & vniuersalem rerum omnium scientiam, qualis ponitur in Christo.

Tertio: Quia Adæ sunt infusæ scientiæ omnes naturales quoad habitus & species, faciebatque; hoc ad perfectionem viri illius: ergo & Christo sunt infusæ. Quarto: In Christo virtutes omnes cuiuscumque; sint ordinis fuerunt infusæ: ergo, & scientiæ: oportebat enim secundum intellectum, & voluntatem esse perfectum. Quinto: Quia nobilius est semper fuisse in habitu quàm fuisse in potètia, & reducere se ad habitum: ergo illud

illud prius tribuendum Christo est. Vltimo: Quia quando patres dicunt, quod Dominus pannis inuolutus habebat boni maliq; iudicium, & quod sciebat omnia, non loquuntur peculiariter de scientia naturali aut supernaturali: ergo de vtraq; intelligenti sunt. Et hæc pro ista sententia. Illa verò, quæ ordine prima fuit, videtur esse improbabilis, & à doctoribus iure deserta. Quoniam cum scriptum sit de sapiente, Plura supra sensum hominum ostensa sunt tibi, & soleat Pater cæli munificus puras mentes seruorum suorum irradiare intelligentia rerum earum, quæ lumine naturæ cognosci non possunt, magna cum improbabilitate dicitur, quod Christo non fuerit infusa scientia, nisi eius rationis & generis, ut eam homo suo ingenio possit acquirere. Et præterea omnia, quæ supra retulimus ad probandum, quod in Christo sit scientia infusa per se destruant hanc sententiam.

Sed aduersus hæc argumentor primo: Quia scriptum est Lucæ. 2. quod proficiebat Iesus sapientia: ergo, &c. Respondeo, quod ab antiquioribus interpretibus ferè intelligitur hic locus, non quod illi quicquam accesserit ab ipso momento, quo diuinitas humanitati copulata est, sed quod Dominus sapientiam suam quotidie magis declararet, eiusq; thesauri vim in dies magis exereret, procedens ab actibus sapientibus ad sapientiores pro dispositione cõ filij sui. Et hæc est communis expositio patrum. Ad-

Eccles. 3.

Luc. 2.

diderim verò pro tertia sententia ex citatis quod scholastici, qui dicunt, quod asserere Christum acquisiuisse scientiam, sapiat Nestorium, propterea quod D. Damasc. lib. 3. de fide, asserit quod qui accessionem sapientie in Christo ponunt non adorant vniorem secundum hypostasim, hi inquam nimis rigidi sunt, quales homines indocti sepe esse solent. Quoniam, si rectè considerentur Damasc. verba, solū ille negat, quod Christo fiat accessio sapientie, quæ competit ipsi, quæ est Verbum Patris, videtur Iansenius in concordia, c. 12. explicans illa verba Lucæ iam citata.

Secundò argumentor: Quia frustra est, quod caret propria operatione, sed intellectus agens in Christo, nisi ille scientiam de nuò compararet careret propria operatione: ergo, &c. Ad hoc liquet ex dictis, negandam esse minorem, imò promptè, facilliter, & optimè illas operationes exercebat. Et quanuis respondere possemus quod ex duabus operationibus intellectus agentis supra memoratis illa, quæ est abstrahens, & disponens materiam est imperfectior, ac proinde non esse inconueniens, quod illa defuisset, dummodo illa, quæ est quasi inducentis formam intelligibilitatis adesset. Non tamen ad hoc est recurrendum, quia non est verum, quod ea operatio defuerit, sed ambe erant in Christo.

B. Damasc.

Iansen.

Q V A E S T I O

Q V A E S T I O V N -
DECIMA, DE SCIENTIA

B E A T A A N I M A E
C H R I S T I .

A R T I C V L V S . I .

Verum anima Christi comprehenderit Verbum, siue diuinam essentiam.

NON est sermo de comprehensione, in quantum comprehendere, est apprehendere, assequi atque tenere, iuxta illud: Sic currite ut comprehendatis, sed de comprehendendo proprie, ita ut immensi Dei, qui nullos limites habet, quasi limites attingantur: & ita eum complectatur anima Christi, ut cognoscat quantum cognoscibilis est intensiue, & extensiue. Secundum quam acceptionem inconfesso est apud omnes, & scriptura sæpe testatur, quod Deus est incomprehensibilis à creatura: finitum enim non potest comprehendere infinitum: at anima Christi est creatura: ergo non potest comprehendere Deum infinitum. Et quidem in Deo optimo Maximo immensitas cognitionis, & immensitas Dei adæquantur: nec enim aut cognitio illa obiecto, aut obiectum illud immensæ cognitioni deesse potest, sed omnino paria sunt, & æqualia: at cognitio animæ Christi in infinitum distat à cognitione Dei qua Deus est: ergo in infinitum distat à comprehendendo Deum. Si tamen obijciat quis, maius & excellentius esse vniri Deo in persona, quam comprehendere ipsum; sed anima Christi vnitur Deo in persona: ergo comprehendit ipsum, respondebimus, quod in infinitum maius est comprehendere Deum, quod soli Deo potest competere, quam iungi in persona, quod & potest conuenire, & se ip-

1. Cor. 9.

Hier. 32.

sa conuenit creaturæ. Verum est tamen, quod altius & venerabilius est iungi Deo in persona, quam videre illum. Vnde nos multo magis veneramus in Christo homine, quod Deus est, quam quod Deum videt. Comprehendere autem secundum quod homo, est impossibile.

A R T I C V L V S . II .

Verum anima Christi in Verbo cognoscit omnia.

VERSANTVR de hoc variæ sententiæ. Quidam dixerunt, quod anima Christi videt omnia quæ sunt in Deo ita limpi de consummate atq; perfectè, sicut Verbum videt se ipsum. Atq; ij non cognouerunt, quid inter Deum & hominem, atq; intellectum diuinum, & intellectum humanum interesset: quocirca prima hæc sententia stulta est, & erronea. Alij dicunt, quod anima Christi cognoscit omnia, quæ nouit Deus, nõ tamen ita perfectò modo: & ij etiam multò longius æquo processerunt. Quoniam si ad cognoscendū aliquid in Deo requiritur aliqua virtus cognitiua, utiq; ad videndum innumerabilia in innumeris generibus, requiritur virtus immensa. Præterquam quod etiam absq; ratione siue argumento per se ipsum liquet, non posse creaturam cognoscere omnia, quæ Deus cognoscit. Alij dicunt, quod nõ modo Christus, sed etiam quilibet beatus videt in Verbo omnes quidditates rerum, ad quas se potest extendere diuina potentia, non tamen quilibet beatus videt existentiam earum rerum omnium. Quæ tamen sententia eisdem ferè rationibus

Alber. Alex. Bonavent.

Duran. in. 3. d. 14. q. 1.

K quibus

Scot. dist. 14 quibus superior potest impugnari. Est, & quarta sententia quorundam, qui asserunt quod anima Christi videt in Verbo omnia, quæ sunt in Deo, non quidem actualiter sed habitualiter: potest enim se conuertere ad quacumque rem relucens in Verbo. Atque hanc sententiam plures non recipiunt: quia visio beatifica cum mensuratur æternitate debet consistere in actu inuariabili, & semper eodē. Et ego quidem ita credo, esse nimirum aliqua, quæ inuaria biliter videt beatus: nec id ut credo negarent auctores eius sententiæ. An verò possit præterea se conuertere ad aliquid aliud & illud videre in Verbo, id maneat sub disputatione. Mihi autem est valde rationi consentaneum, atque probabile, & dignum dignitate Christi. Si forte autem ita corripit orietur non ex mutabilitate obiecti, sed ex potentialitate, & imperfectione omnis creaturæ, nihil autem definitio.

His præmissis, quanuis videam aliquos Theologos, quos satis mirari non possum intrepidè & cōfidenter asserere, quid Christus videat in Verbo, ego in primis fateor me id ignorare. Quid autem sentiam subijciam sequentibus. Dico primum, quod anima Christi videt in Verbo plura, & altiora, & puriora, quam cæteri beati, & quæ homines possint excogitare. De hac nemo dubitauerit. Dico secundo, quod Christus Dominus videt in Verbo omnes homines, qui sunt, fuerunt, vel erunt, & actus eorum siue bonos, siue malos. Et ratio est, quia futurus est iudex viuorum & mortuorum, & dabit unicuique secundum opera sua: ergo nouit ea: siquidem iudex noscere debet ea, de quibus iudicat. Dico tertio, quod cum scriptū sit, In nomine Iesu omne genuflectatur cœlestium terrestrium, & infernorum, & quod omnia tradita sunt Christo à Patre eius, & ipse sit finis omnium, verisimile est, quod noscat omnia, quæ sunt, fuerunt, vel erunt, & consequenter ea, quæ sunt in potentia creaturæ, quia qui noscit, ac comprehendit essentiam, videt omnes virtutes eius. Et fortasse conijciebant aliquid veri philosophi, qui dixerunt, summam perfectionem hominis consistere in eo, quod in eorum anima descri-

Symb. Apof. Matth. 16.

Philip. 2.

Matth. 11.

beretur vniuersus orbis. Ut autem finis voluatur, & respondeat principio, dico vltimo, quod præter hæc, quæ enumerauimus, inenarrabiles sunt diuitiæ, & ineffabilia arcana quæ Deus in essentia sua ostendit Christo, & suis pro ratione sapientiæ suæ, & vniuscuiusque virtutis ac gloriæ. Et quidē pro certo habeo, quod ad quodcumque voluerit Christus eiusue humanitas se conuertere, intelliget illud. Quod fortasse verum est de quocumque beato; alioqui non haberet, quod vellet. Cum discrimine tamen, quia beatus quicumque conuertet se ad obiecta infra suos limites, omnia enim ibi ordinatissima sunt; sanctus verò sanctorum absolute poterit se conuertere ad quodcumque arcanum Dei. Quando autem ista tractamus miror, quod non opprimamur rerum magnitudine; ac proinde hæc non dixi, nisi cum debito timore, & tremore paruitatis intellectus humani, præsertim mei.

Sed aduersus hæc argumentor primo: Nam illa omnia hoc videntur habere fundamentum, quod quilibet beatus videt in Verbo ea, quæ pertinent ad suum statum. Hoc autem non videtur verum, quia sequeretur, quod plura videret in Verbo, qui minor est in beatitudine, ut si plura fortasse pertinerent ad suum statum. Respondetur, quod quantum atinet ad ea refutanda, quæ diximus, obiectio est impertinens. Nam quanuis plura pertinerent ad statum minus beati, & ea omnia ille videret, tamen multis alijs in rebus excederet beator. Pro illa verò maiori propositione assumpta in argumento, quæ communiori sermone inter aliquos scholasticos vsurpari solet, aduertendum est, quod ea, quæ diuina, & supernaturalia sunt, non possunt à nobis intelligi, nisi ex scripturis, & patribus, qui quod puriores erant, eò melius, quæ Dei sunt intellexerunt. Ex libris autem Danielis prophetiæ euidenter apparet, quod quanuis angelo Persarum iniuncta esset à Deo cura Regni illius nesciebat tamē quid expediret ei & resistebat Archangelo Michaeli quousque; edoctus est à Deo, quid fieri oporteret. Et sapiens Augustinus libro de cura pro-

Daniel.

D. August.

mortuis gerenda non putabat matrem suam Monicam scire in qua perplexitate tunc esset ipse constitutus: non ergo est certum, quod quicumque beatus videat in Verbo ea, quæ in terra sunt, eum attingentia. Et cum inter ea, quæ pertinere videntur ad patronos Prouinciarum vrbium, & ordinum, & ad patres familias, siue maiores natu alia eiusmodi sint, ut quanuis agantur in terra, faciant tamen ad beatitudinem, & alia fiant in hac vita, & ea quæ pertinent ad futuram vitam, quales sunt orationes precesque effusæ, incertum sit an nota fiant sanctis per peculiare reuelationes, vel per actum æternum visionis beatificæ: & denique cum beatorum status ex propinquitate, & ordine ad Deum æstimandus sit multò magis, quam ex his, quæ in hac vita laboriosa reliquerunt, dolendum est, quod cum tanta prius examinanda essent, quæ ignoramus, & cum tam lateant nos iudicia Dei, accipimus tamen incerta pro certis, & de illis intrepidè definimus. Ego igitur solum asserui, quod qui iudex futurus est debet cognoscere iudicandos, & eorum facta, quod est verisimum, ut suum munus rectè obire possit. Quod autem quilibet beatus videat in Verbo ea, quæ pertinent ad suum statum, hoc est, quæ in hac vita quomodocumque pertinent ad eos, non asserui, quoniam ignoro vtrum verum sit, & non est hominis prudentis ea in probationem veritatis assumere, quæ nescit an vera sint. Existimo autem, quod beatus quicumque scit ea omnia, quæ ad ipsum pertinet scire: sed quænam illa sint illud nescio, Deus scit.

Secundo argumentor: Quia quanuis Dominus iudicaturus sit orbem terrarum & ipse sit superior omnibus non tamen sequitur, quod noscat omnia, quæ facta sunt; quia aliud est iudicare ad quod requiritur notitia, aliud verò esse superiorem. Respondetur, quod quanuis diuersa sit illorum duorum ratio, tamen pertinet ad dignitatem Christi habere vtrunque.

Tertio argumentor: Quia sequi videtur ex dictis, quod scientia animæ Christi adæquetur scientiæ visionis Dei. Respondetur, quod quanuis anima Christi non so-

lum noscat omnia, quæ facta sunt, qui potest se conuertere ad quodcumque illorum, sed etiam noscat per actum visionis beatificæ, non tamen sequitur aliquod inconueniens, si sermo sit de æqualitate in numero scitorum; semper enim restat duplex discriminem. Primum, quod longè aliter illa comprehendit Deus, quam anima Christi. Secundum, quod sicut hæc differētia est immensa ita innumera alia sunt, quæ cognoscit Deus præter ea, quæ cognoscit anima Christi. Et sicut non est inconueniens dicere, quod si Deus, & quilibet beatus cognoscant quatuor res, æquantur quoad hoc in numero scitorum: ita nec hoc, de quo nobis quæstio. Illa enim quæ exiitunt per pauca sunt comparatione eorum, quæ esse possunt.

Restat quarto loco vulgare illud evangelij testimonium: De illo die nemo scit nec filius hominis. In quo Origenis expositio contemnenda non est, asserentis intelligi ea verba debere de corpore Christi, quod est ecclesia. Solet enim hæc phrasia in scriptura vsurpari, ut caput accipiat pro suo corpore iuxta illud, Saule Saule cur me persequeris. Probabilior autem est interpretatio Diui Augustini ut dicatur Dominus ea nescire, quæ non oportet eum reuelare. Quanuis autem hæc expositio dura alicui fortasse videatur, apparebit autem probabilior, si nonnulla scripturæ loca expendimus. Primum est Ioannis. 15. Vbi Dominus discipulis ait: Vos autem dixi amicos, quia omnia, quæ audiui à Patre meo, nota feci vobis. Certum est autem, quod non dixerat illis ea omnia, quæ acceperat à Patre, nec verò plura, quæ ipsis postea reuelauit, sed ea tantum, quæ ita acceperat, ut essent pro eo tempore hominibus aperienda, & indicanda. Secundum est Apostoli, 1. Corin. 2. vbi ad eos verba faciens, qui capere aliora de Christi diuinitate non poterant. Non, inquit, iudicavi me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Hoc igitur inter eos Paulus ignorabat, quod per eum scire non poterant. Vnde & subiūxit: Non potui vobis loqui, quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Atque hæc

Matth. 24.

Origen.

Actor. 9.

D. August.

Ioan. 15.

1. Cor. 2.

D. August. interpretatio præter D. Augustinū, est plu-
D. Hiero. riu aliorū D. Hiero. & D. Hilarij, & Theo-
D. Hilarij. phylacti, qui rem hanc pulchro simili decla-
Theophy. rat. Quemadmodum, inquit, in humanis
 quærētibus puerulis ea, quæ patres habent
 in manibus, parētēs illa nōnūquam occul-
 rāt, & dicere solent, non habemus ea, quæ
 quæritis, atq; hac ratione plorātes filios cō-
Math. 24 pescunt: itā & Dñs ab inquisitione diei
 illius Apostolos comprimere volēs, quam
 eos nosse non oportebat dixit; de die illo
 nec filium hominis scire.

ARTICVLVS. III.

Verū anima Christi videat in Verbo
infinita.

RESPONDEO, quod cū
 Christus per sciētiam beatam
 cognoscat ea omnia, quæ Deus
 videt sciētia visionis, & substā-
 tiæ siue entia per se, quæ Deus ea sciētia vi-
 det, sint finita, vniuersitas autē entiu siue
 simpliciter, siue secundum quid, quæ Deus
 videt, sint infinita: quoniā innumeræ erunt
 cogitationes & affectiones creaturarū ra-
 tionaliu, quas omnes æterna visio Dei am-
 bit atq; complectitur, cōsequens est quod
 hac ratione Christus videat infinita, nisi
 omnino velimus his quæ dicta sunt præce-
 dente articulo repugnare.

Sed aduersus hæc ob aliquorū instātiā
 obijciemus plura quā par esset. Primū est,
 quia nō potest creatura plura simul vide-
 re, quā Deus simul facere: sed Deus nō po-
 test simul producere infinita: ergo nec
 creatura potest illa cognoscere: at anima
 Christi est creatura: ergo, &c. Respōdetur
 dicere aliquos, quod Deus non potest si-
 mul facere infinita, quia non posset plura
 deinde producere cū vnam infinitū non
 possit esse maius alio. Quasentētia posita
 dicēdum est, quod Deū nō tot producere
 quin plura producere possit, est magna per-
 fectio: arguit enim & cōuincit eius omni-
 potentiam. Tamē si Deus nō cognosceret
 tot, quin plura posset cognoscere, hoc esset
 magna imperfectio, quoniā maneret Deus

Artic. III.

in potētia passiva ad recipiendā aliquā per-
 fectionē, & ex cōsequenti non esset purus
 actus. Et quidē visio tā Dei, quā beatorum
 qua Deū vident, mēsuratur æternitate, &
 est tota simul: cæterū productio ex parte
 creaturarū nō mensuratur æternitate, nec
 est tota simul. Quibus addendū est, quod
 nō est idem modus cognitionis & produ-
 ctionis rerū: quia in intellectu adunatur di-
 uisa, in productione verò ad esse diuiditur.
 Et ideò ad argumētum dicēdum est iuxta
 istorū sentētiā plura videre animā Chri-
 sti, quam Deus possit facere simul. Suppo-
 nit tamē respōsio, vt videtis, quod vnum
 infinitū nō possit esse maius alio. Rei autē
 veritas est, quod potentia Dei maior est in
 intellectu, & visione hominis, & si homo po-
 test simul videre infinita, potest & Deus
 facere. Sed de hoc infra.

Secūdo argumentor: Infinito nō potest
 aliquid esse maius: sed plura cōtinentur in
 scientia Dei, quā in scientia animæ Christi:
 ergo nō sunt infinita quæ videt Christus.
 Respōdetur, quod ratio infiniti nō est ratio
 substātiæ, sed accidentis: accidens verò ar-
 ctatur ad suū subiectū, & nō excedit nec se
 extendit vltra illud. Vnde infinitum in li-
 nea cōsiderādum est secundū rationem li-
 neæ; & infinitum in numero binario arcta-
 tur ad numerū binariū, & infinitū in circu-
 lationibus cœli ad motū cœli. Quocirca
 licet anima Christi videat infinita, sunt ta-
 men alia plura infinita, quæ videt Deus.
 Et præterea nō modo infiniti binarij, & in-
 finiti quaternarij plures sunt, quam infiniti
 binarij, vt ipsa ingenij lux limpidissimè
 ostendit, nisi essent aliqui, qui luci tene-
 bras offundunt: sed etiam vnum infini-
 tum est maius alio in eodem genere. Nā
 si infiniti binarij, & infiniti quaternarij
 plures sunt, quam infiniti binarij: ergo
 vnitates, quæ continentur in infinitis bi-
 narijs, & infinitis quaternarijs simul, plu-
 res sunt, quam quæ continentur in infini-
 tis binarijs: nisi forte hoc aliquis neget, quia
 nō mirabor. Et quidē, si aliqui vellent tan-
 tillum subsistere, & nec affectionibus du-
 ci, nec catātum retinere, in quibus à pueri-
 tia sunt enutritis, ed haurire lumē intelle-
 ctus in ipsa sua doctrina viderēt, quod di-
 cimus.

De scientia beata animæ Christi.

cimus. Nā isti verè affimāt, quod si colligā-
 tur affectiones, & intellectiones, quas beati
 siue damnati habent per totam æternitatē
 illæ erunt infinita: quia non clauduntur in-
 ter duo extrema, siue pūcta, vel terminos.
 Tūc sic: Volitiones, & intellectiones bea-
 torum tantum collectæ per æternitatem
 erūt infinita: ergo volitiones & intellectio-
 nes beatorum & damnatorum simul plu-
 res erunt: ergo vnum infinitum est maius
 altero. Sed Deus meus, lumen oculorum
 meorum in abscondito, nonne tua lux cla-
 rissimè ostēdit, quod si essent tantum qua-
 tuor homines, durātes in æternum, succes-
 siuæ intellectiones, & volitiones eorum
 essent infinita? Certè ostendit. Cum ergo
 sint in æternum permāsurū innumerabiles
 Angeli, Archangeli, Seraphin, homines ex
 omni gēte & tribu & lingua, & populo, &
 natione dantes gloriam Agno, non ne isto-
 rum omnium intellectiones & volitiones
 plures erunt? Certè incomparabiliter plu-
 res. Vnum ergo infinitū etiam in vno ge-
 nere est maius alio, nec hoc negari potest.
 Et qui hoc solo nituntur fundamento, vt
 affirmant Deum nō posse facere simul in-
 finita, quia exhauriretur deinde eius potē-
 tia cum vnū infinitū nō possit esse maius
 alio, satis declarant se homines esse, & ba-
 culoniti arundineo. Referam tamē vobis
 quæ quasi per somnium memini legisse
 me, cum essem adolescēs, vt videatis, qui-
 bus argumentis nōnulli conuicti doceant
 Deum nō posse simul facere infinita, nec
 vnum infinitum posse esse maius alio. Si
 Deus, ait quidam, posset producere infini-
 tos homines, producat eos, verbi gratia, or-
 dinatos hinc versus Oriētem, quorum sin-
 guli singulos præcise habeāt pileos, seque-
 retur, quod posset Deus auferre ab istis infi-
 nitos pileos, & tamē quilibet maneret cū
 suo pileo. Probatur: Volo quod auferat
 omnes pileos hominum parium, puta, se-
 cūdi, quarti, &c. manētibus imparibus, &
 tamē tertius det pileum suum secūdo, &
 alij duo impares, scilicet, quintus, & septi-
 mus, det pileos suos quarto & sexto, & itā
 cōsequenter fiat de reliquis: tūc demum
 sublati erunt infiniti, & quilibet manebit
 cum pileo. Hoc est argumētum quod ille

appellat egregium. Si tamen dixisset hic
 author quod ea hypothesi facta manerent
 infiniti homines cum pileis, & infiniti si-
 ne pileis, & plures essent, qui habent pileos
 & qui nō habent simul, quam illi soli, qui
 habēt dixisset, profecto id quod vnusquisq;
 videt in mente sua, ac proinde vnum infi-
 nitum potest esse maius alio.

Tertio argumentor: Quia scientia visio-
 nis cognoscitur ea sola, quæ sunt secundū
 aliquam differentiam temporis: sed in nul-
 la differentia temporis erit verum dicere,
 quod transierunt infinita: ergo nō possunt
 videri infinita. Minor declaratur: Quia nū-
 quam signabis mihi tempus, in quo sit ve-
 rum dicere: Nunc transierunt infinita: quo-
 niam illa erunt clausa duobus terminis.
 Ad hoc argumentum posset distingui mi-
 nor, & dici, quod definite atq; distributi-
 uè non dabitur aliqua eiusmodi differen-
 tia, sed collectiuè dabitur. Syncretius tamē
 erit negare consequētiā. Nam colligam
 totam futuram durationem, quā verè
 complectitur, & ambit æterna visio, & di-
 cam, quod in ea tota duratione erunt infini-
 ta. Qui verò hoc argumento commoti ne-
 gauerunt, vel animam Christi, vel etiam
 Deum ipsum videre infinita, non videtur
 discreuisse nostras has cum motu & tem-
 porē labentes operationes ab æternitate,
 qua mensuratur visio Dei.

Quarto argumentor: Quia si Christus vi-
 det infinita: ergo eius sciētia & visio est in-
 finita, quod est impossibile. Respōdetur,
 quod sciētia habet, vt sit finita, vel infinita
 sicut & alias cōditiones ex ordinē ad pro-
 priū obiectū: propriū autē obiectū intelle-
 ctus est quod quid est: atq; iccirco, si quod
 quid est, id est, essentia est infinita, scientia
 cōprehēnsua eius est infinita. Si verò essen-
 tia erit finita formaliter, quāuis res, de qua
 est sciētia, vel numero vel lōgitudine, vel
 alia quacūq; ratione sit infinita. Ex quo li-
 cēt colligere, quod videre intellectu quid-
 ditatem angeli sit multo perfectius, quā
 videre infinitos homines: quia perfectio es-
 sentialis cognitionis sumitur à quidditate
 rei, & illa multitudo hominum atq; extē-
 sio accidit obiecto intellectus.

Quinto argumentor: Notitia cuiuslibet rei earum, quas cognoscit anima Christi est alicuius perfectionis: ergo cum illæ res sint infinitæ æquiualeat ea Christi notitia infinitis notitijs alicuius perfectionis: ergo est infinitè perfectæ. Ad hoc negatur consequentia, loquendo de perfectione intè sua. Quæuis enim sol sit perfectior infinitis rebus generabilibus, & corruptibilibus, & quanuis homo excedat infinitas species, ac indiuidua brutorum animalium, nõ in de sequitur, quod sit infinite perfectus, sed quod est altior. ¶ Sexto argumentor: Quia infinitum dicitur esse illud, cuius quantitatem accipiētibz semper est aliquid accipere extra. ergo infinitum est, & re & cognitione impertransibile: ergo non potest cognosci: ergo non cognoscuntur infinita ab anima Christi. Respondetur, quod infinitum in actu quantitative accipiēdo partem post partem, sicut est impertransibile realiter, ita est impertransibile secundum cognitionem, apprehendendo, & numerando vnam partem post alteram. Sed sicut intellectus in specie hominis comprehendit innumerabilia indiuidua quoad essentiam, & generaliter sicut materialia possunt accipi ab intellectu immaterialiter, & multa in vno: ita potest anima Christi videre infinita in Verbo Dei, quod vnum existens continet infinitas infinita.

ARTICVLVS. IIII.

Verum anima Christi videat diuinam essentiam clarius qualibet alia creatura.

IN respondendo huic quæstioni nulla est ambiguitas homini fidei. Certum est enim, quod qui tanto melior & excellentior angelis effectus est, quanto differentius præ illis nomen hereditauit, in maiore gloria est apud Deum, etiam ratione humanitatis assumptæ qualibet creatura. Primum: Quia quod quis melior & sanctior est, eo clarius videt Deum: sed sanctus sanctorum ceteros excellit sanctitate: ergo clarius videt Deum. Declaratur maior: Nam scriptum est: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum vident: ergo qui purior est clarius videt. Secundum: Quia gloria correspondet gratiæ: sed Christus est filius dilectus, in quo dilecti, & electi sumus, & a quo accipimus gratiæ pro gratia: ergo sicut est summe gratus, ita habet etiam summam gloriam. Tertium: Nam qui propinquior in cælis Deo est, ille habet maiorem gloriam: sed Deus constituit Christum ad dexteram suam in cælestibus supra omnem Principatum, & Potestatem, & Virtutem, & Dominationem, & omne nomē, quod nominatur, ad Eph. 1. & omnes angeli in Apocalypsi dant honorem, & gloriam Agno: ergo altissimus residet ille rex Regum, & summa gloria fruitur, & clarius videt Deum. Addit hoc loco quidam, quod etiam de potentia Dei absoluta nõ potest dari maius lumen gloriæ, maior ve charitas lumine, & charitate animæ Christi. Sed hæc omittamus, quia etiam sine argumento liquet esse falsa.

Hebr. 1.

Matth. 5.

Matth. 17.
Ioh. 1.

Ephes. 1.

Apoc. 5.

QVÆSTIO

QVÆSTIO DVODECIMA, DE SCIENTIA

INDITA ANIMAE

CHRISTI.

ARTICVLVS. I.

Verum secundum scientiam inditæ, vel infusæ Christus omnia sciat.

VM supra dixerimus in Christo Domino ponendam esse scientiam rerum, quæ ex sensibus cognosci possunt, quæ est propria hominis, ut homo est, & scientiam Angelorum, hoc est, inditam vel infusam, quia melior, & altior angelis effectus est, & beatam, quia ab instanti conceptionis fuit comprehensor, & in his omnibus tantum excelluerit, quantum sol stellæ excedit, consequens est, ut secundum illam scientiam omnia norit. Et quidem, cum omnes reuelationes, & supernaturales ac infusæ notitiæ, quas homines vquam habuerunt, non aliter prouenerint à patre luminum, nisi ob merita, & amorem Christi sui, quanto magis credendum est, Christum ipsum habere earum rerum omnium, & aliarum innumerabilium clariorem, & altiorem notitiam. His tertio accedit, quod cum anima Christi, qua ratione spiritus est, & conuenit cum angelis, capax sit scientiæ inditæ, ac infusæ à Deo, oportuit impleri capacitate illam, iuxta dignitatem Christi & mensuram de fixam inscrutabili iudicio, & sapientia Dei. Quia verò inscrutabilia sunt iudicia Dei, & nos ignoramus, quantum dignatus fuerit hac scientia decorare Christum suum, multa obijciam, quia multa sunt mihi difficultia in hac disputatione. Et primo quidē quanuis Christus per hanc scientiam nosse potuerit cogitationes cordium, & alia innumerabilia, quæ pertinent ad prudentiam;

Hebr. 1.

sive ad ea, quæ agenda sunt, tamen nulla necessitas, aut ratio cogit, ut afferamus eum cognouisse hac scientia infusa cogitationes omnes, quas per totam æternitatem habituri sunt damnati actusque eorum: non igitur Christus hac scientia omnia nouit. Respondeo, quod ego eam rationem, & necessitatem nõ inuenio: ac proinde ita iudico, ut obijciens proponebar.

Secundo arguitur: Quia, esto plura mysteria, & omnia, quæ ad mores pertinent nouerit, alia tamen innumerabilia singularia, & naturas, & proprietates, & accidentia eorum, quæ ubique terrarum sunt, & quæ terra marique, abdita vnaquaque hora atque momento oriuntur, & intereunt, illa certè cum ad finem charitatis nõ referantur, nosse non videtur Christus hac scientia. Adde innumerabiles artes quæ scire vel indignum est, vel saltem nõ necessarium. Ad hoc respondet quod iuxta doctrinam sapientissimi Augustini in libris de Genesi ad literam, notitia rerum naturalium, quæ à Deo productæ sunt, data est angelis in principio suæ formationis: id verò quod angelis collatum est multo magis est Christo tribuendum. Nec verò aliquam rem, aut artem scire indignum est, nisi forte quæ do ea notitia potest esse homini occasio mali, aut auocamentum à rebus altioribus; quod nõ habet locum in Christo. Verum est tamen, quod nos animæ viles, & angusta vasa nõ comprehendimus, qua ratione intellectus tantarum rerum molem complecti possit & sustinere. Tertio: Quia singularia nõ cognoscuntur intellectu, sed sensu: at scientia indita est intellectu: ergo per eam nõ cognoscuntur singularia. Respondetur, quod qua ratione singularia cognoscantur ab intellectu quæstio est multum agitata inter scholasticos:

D. August.

asserere verò, quod non cognoscuntur ab intellectu est vehementer alienum à ratione, & contra clarissimam experientiam.

Quarto argumentor: Nam esto aliqua singularia cognosceret per hanc scientiam, tamen cum vniuscuiusque singularis sit propria, & peculiaris dispositio, & consequenter propria species, non posset Christus habere tam innumerabiles istarum rerum omnium species. Respondetur, quod species illæ intelligibiles, quæ infusæ sunt, ex suo genere & non per accidens, non solum sunt alterius rationis ab acquisitis, sed sunt etiam altioris ordinis: quia sic sunt similitudines alicuius naturæ, verbi gratia, humanæ, quod representant eam in quacumque sit dispositione accidentali: ita quod per vnam speciem potest intellectus cognoscere quiddam in hominem, & omnes eius individuales conditiones & dispositiones, etiam quoad existere. Atque videtur hoc rationi conformem. Nam cum huiusmodi species sint exemplaræ à diuina essentia quæ vna existens distinctissimè representat res omnes, & earum conditiones, consentaneum rationi esse videtur, vt species, quæ spectant ad supernaturalem ordinem hoc à Dei essentia illimitata participant, vt quælibet earum representet aliquam vnam naturam, vel etiam plures cum his omnibus, quæ illis naturis accidit. Ex quo sequitur primò, quod vna species superioris ordinis potest sufficere ad euidens, & claram notitiam tam speciei, quam singularis, vt singulare est: nec oportet ad hoc multiplicare species. Sequitur secundò, quod quia Christo tribuenda est hæc scientia infusa secundum rationem perfectam, cognouit ille per eam omnia individua secundum omnes suas conditiones, & existencias, potuitque fieri vt etiam per eam cognouerit cogitationes cordis. Nec verò hæc istarum specierum tam exacta representatio fit, ex mutatione specierum, sed rerum, quæ mutantur, & representantur ab specie pro ea dispositione, in qua sunt.

Quinto: Res futuræ contingentes non possunt sciri hac scientia in se ipsis quia nondum sunt, & hæc scientia non mensuratur æternitate, nec verò in causis, quia non ha-

bent causam determinatam: ergo non possunt cognosci. Respondetur, quod qui attendit, quod hæc, de qua loquimur notitiam imprimat, & dat & reuelat Deus omnia sciens non hesitauerit ob hoc argumentum: sicut nec ob illud quod cognitio fit per assimilationem, & assimilatio requirit existentiam vtriusque extremi: ergo non possunt cognosci ab anima Christi futura. Respondetur enim ad minorem, quod vt aliqua extrema sint similia à parte rei, necesse est, vt sint: vt autem intellectus noster informetur specie, siue notitia alicuius rei, non est necesse, vt illa sit, alioqui vbinam manebit cognitio prophetarum? Itaque hoc argumentum futile est, & inane.

Sed possent hoc loco nonnulla quaeri, & dubitari, quæ placet breuiter controuertere. Primum est: An hæc singularium notitia, quam habebat Dominus esset intuitiua. In quo alij aiunt, alij negant. Dico verò primò, quod cognitio singularium, quæ habebat Christus per hanc scientiam erat clara & euidens, siue illa singularia essent presentia, siue præterita, siue futura. Hæc liquet ex excellentia luminis: siquidem hæc scientia perfectior est, quam nostra naturalis, & ista est euidens: ergo illa.

Dico secundò, quod ea notitia respectu futurorum ac eorum, quæ erant præterita, non est dicenda intuitiua, sed abstractiua. Probat: Quia quod non est non videtur ea notitia, quæ est rei presentis: talis est intuitiua: ergo quod non est non videtur notitia intuitiua.

Secundo argumentor: Nam ea sola cognitione cognoscuntur & obijciuntur vt presentia, quæ apud nos sunt futura, vel transierunt, quæ mensuratur æternitate: sed cognitio per species infusas non mensuratur æternitate, vt verissimè supponimus: ergo huic cognitioni non obijciuntur vt presentia ea, quæ non sunt: ergo eorum notitia non est intuitiua, quanuis sit ita clara, & euidens ac si esset rerum omnino presentium.

Dico tertio, quod in eo, vt rum notitia rerum tunc temporis existentium distantium tamen à Christo esset intuitiua, an non, mihi est non parua difficultas. Et ratio dubitandi,

tandi, ex vna parte est: Quia quando notitia intuitiua dicitur esse cognitio rei presentis, non est sensus, quod sit cognitio rei, quæ coexistit tempore ipsi cognoscenti: nec enim ego degens Segouix dicor videre notitia intuitiua fluuium aut arbores Toleti: sed est sensus, quod sit notitia rei presentis secundum locum ipsi cognoscenti, quando cognoscens dependet à loco, & tempore, qualis est homo. Ac propterea videtur, quod ea singularium notitia in Christo non esset intuitiua. Facit autem ex altera parte hanc esse excellentiam luminis infusi, vt prophetæ eo illustrati ita viderent quæ gerebantur, ac si oculis ipsis collustrarent, & ipsis presentia essent: cum igitur hoc lumine ita videantur res atque ea, quæ cernimus, & illæ res coexistant tunc actu, inuenitur profecto ibi ratio notitiæ intuitiue. Ac propterea secunda hæc sententia verisimilior alicui fortasse videbitur, præterquam quod cum de re constet, & omnes asseramus eam notitiam esse claram ac euidens, & rei existentis eo tempore quo cognoscitur, est questio de nomine, vt rum dicenda sit intuitiua an non. Mihi autem intuitiua videtur.

Quæritur secundo loco, vt rum ista notitia intuitiua Christi esset perfectior quàm ea, quam habent angeli de ipsis singularibus existentibus. Et ratio dubitandi est, quia obiectum est idem, vt supponimus, & eodem modo se habens ad vt rumque intellectum, & intellectus angeli naturaliter est perfectior intellectu Christi: ergo, & perfectior etiam est eius notitia, quam Christi. Et ita quidam tenere dicuntur. Respondetur, quod notitia intuitiua, quam habuit Christus de singularibus per scientiam infusam, est multò perfectior, quam notitia intuitiua angelorum respectu eorum singularium. Quod probatur: Quia lumen infusum, quo utebatur Christus in tali cognitione, erat multò perfectius, quàm lumen infusum angelo, siquidem melior hic angelis effectus est: ergo notitia profecta ab eo lumine erat perfectior: qui enim habet meliorem visum melius videt. Ratio autem & principium ista videndi erat lumen, quod alij considerare debuissent.

Nihil itaque concludere eorum ratio.

Vltimò dubitatur, an per istam scientiam cognouerit anima Christi euidenter articulos fidei, vt Deum esse Trinum: & Vnum. Respondetur verò ex supradictis, quod cum Christo sit infusa notitia eorum omnium mysteriorum, quæ hominibus à Deo reuelata sunt, & articuli fidei sint eiusmodi, consequens est, vt eorum etiam sit infusa notitia: non autem obscura, & ænigmatica: ergo clara & euidentis: quod certè Deus & potuit facere, & credibile est fecisse. Verum est autem, quod siquidem hoc asserimus, asseramus etiam necesse est, quod hæc Christi cognitio indita sit, non modo perfectior cognitione infusa prophetis, & indita angelis in principio, sed etiam alterius rationis. Quod probatur: Quia angeli per eam non cognoscebant euidenter Trinitatem: sed, vt in attestante cognoscimus, quæ ille nobis dicit. Quam etiam eorum cognitionem euidens, vt in attestante, solum assero iuxta quorundam opinionem, det autem nobis Dominus & infundat lumen, quo videamus habuisse quidem Christum cognitionem inditam siue infusam perfectissimam. Quot autem sint, & quanta, quæ per illam noscebat, relinquamus in scrutabili consilio, & iudicio Dei.

ARTICVLVS. II.

Verum Christus vt potuerit hac scientia non conuertendo se ad phantasmatia.

In hoc, omisis aliquorum sententiarum, dicam breuiter, & sincere quod sentio. In Christo Domino fuit triplex scientia. Prima beata, & æterna: & secundum hanc habebat continuum actum, atque perennem, non dependentem à phantasmatibus, vt liquet, sed à lumine gloriæ, & specie ac obiecto essentia Dei. Habebat secundo Christus scientiam ex suo genere acquisitam, & notitias plures sensuum interiorum, & exteriorum

riorū naturales hominibus: & in hisce utebatur phātaſmatibus, ſicut homines in ſtatu etiam innocētiae feciſſent, & Adā fecit ante lapſum. Nec enim hoc oritur ex imperfectione, aut ex eo, quod anima ſit ſubiecta corpori, ſed ex ipſa rerum natura, quæ hoc poſtulat. Tertiò: Erat in Chriſto ſcientia infuſa, & indita; atq; in uſu eius nō depēdebat à phātaſmatibus, quoniam ſpecies & lumē eius ſcientiæ ſunt infuſa, nec in eis anima beata dependet à corpore. Nec verò ea, quæ Chriſtus per eam ſcientiam noſcebat poterant repræſentari à phātaſmatibus, quia nullæ ſunt earum rerum ſpecies ſenſitiuæ ſive phātaſmata, niſi ea Chriſtus in ſe ipſo formaret, vt in eis illa ſpecularetur more noſtro, pro voluntate ſua.

Sed aduerſus hæc argumentor primo, ex illo vulgari philoſophorū axiomate; Oportet intelligentem phātaſmata ſpeculari: ergo Chriſtus nihil poterat intelligere hæc ſcientia, ſine phātaſmatibus. Reſpōdetur dicere philoſophos verè, vt credo, fieri nō poſſe, vt nos aliquid intelligamus, niſi conuertēdo nos ac referendo ad phātaſmata, & ab eis incipiendo. Hoc autem inde eſt, quod anima pro hoc ſtatu eſt ſubdita corpori & ſenſibilibus, adeò, vt quemadmodum corpus eſt prius quam animal, & animal prius quam rationale; ita prior ſit corporum motio actiua, deinde ſenſuū actio, tertio functio rationis & intellectus ex naturali, vt dicebamus vinculo, quod habet anima pro hoc ſtatu cum ſenſibilibus, quæ ſtatum & ordinem tātum, philoſophi cognoscere potuerunt. At verò in quantum anima in ſceliciori alio ſtatu cōſtituta non depēdet à corpore & ſenſibilibus, & videt Deum, cōuenitq; cum angelis in lumine, & infuſione ſpecierum, nō indiget utiq; reuolutione phātaſmatum, vt quæ ſupra omne tempus ſit cōſtituta, & corporalia trāſcenderit, non iam ſubiecta, ſed dominans corpori.

Secundo argumentor: Quia dici etiam ſolet, quod ſicut colores ad viſum; ita phātaſmata ad intellectum: ſed potētia viſiua Chriſti nō poterat videre ſine colore: ergo nec intelligere ſine phātaſmate. Reſpōde-

tur, quod quanuis maior propoſitio omnino vera eſſet, nihil cōcluderet contra nos. Solum enim haberet locum in his, quæ ſola naturæ facultate ſciuntur: nobis autē ſermo eſt de ſciētia beata, aut indita, quæ eſt alterius rationis. Sciēdum verò eſt, quod quemadmodum colores, ſive colorata, ac lucida, ſunt materia, circa quam, potentia viſiua: ita phātaſmata ſunt materia intellectus agentis, atq; poſſibilis. Diſſert autem, quod formale obiectum & terminus viſionis ſunt colores, nō tamen formale obiectum, & terminus intellectiois ſunt phātaſmata, ſed quidditates repræſentatæ per ſpecies intelligibiles abſtractas à phātaſmatibus. Sed tertio loco referam vobis mirabilia, quæ homines curioſi inferūt ex hac nō depēdentia huius ſcientiæ à phātaſmatibus. Sequitur enim, aiunt, primò, quod Chriſtus poterat intelligere hæc ſcientia in ter dormiendum. Imo ſequitur, quod nunquam ſecundum hanc ſcientiam dormiebat. Quia cum haberet ſpecies, & nō indigeret ſenſu, ac cōuerſione ad phātaſmata, eſſet eius intellectus in cōtinuo motu. Inferunt tertio, quod nec ſomniauit aut ſaltem ex reuolutione phātaſmatum nō poterat abduci, ſive decipi ſomno: quia nō dependebat à phātaſmate. Ad hæc reſpōdeò quod in nobis ſenſu non operāte atq; ſopito, actio etiam intellectus auferatur neceſſe eſt, & ex cōſequenti homo tūc, & ſecundum corpus, & ſecundum ſpiritum omnino cōqueſcit: in Chriſto verò certum eſt, quod cum comprehenſor eſſet à beata viſione nunquam ceſſabat, & ex cōſequenti eius intellectus inter dormiendum, nō intermittebat omnem actum, ſicut & noſter. Hoc autē ſi quis conſiderauerit, non mirabitur admodum, quod cū veller, cōſideraret etiam aliqua ſecundum ſciētiam inditam, vel quod non poſſet decipi ſomno. Sed qua ratione ſe habebat ad dormiēdū, & ad ſomniandum, ego relinquo diſputāndum curioſius iſta indagātibus, ne incidā in eam Auguſtini ſententiam, Omnis anima curioſa indocta eſt. Exiſtimo autem, quod Dominus in uſu huius ſcientiæ poterat diſcurrere ex vno ad aliud cum veller, quia vnūquodq; recipitur ad modum recipientis,

D. Auguſt.

ipientis, & Chriſtus eſt naturæ rationalis ac diſcurſiue. Verū eſt tamen, quod etiam in principijs videbat conſiſſiones, ſine diſcurſu.

ARTICVLVS. III.

Vtrum hæc ſcientia in Chriſto fuerit maior ſcientia angelorum.

DVO ſunt genera rerum, quæ ſciētia indita ſciri poſſunt. Primū res omnes naturales, quæ mundi viſibilis ac inuiſibilis nomine cōtinentur. Et ſi de his loquamur fortalle verum eſt, quod humanitas Chriſti recepit minus vniuerſales ſpecies, & magis dearticulas, pro qualitate ſue nature, vt qui carnem ſulcipiēs didicit ex his, quæ paſſus eſt obedientiam, diſceret etiam hæc ratione naturæ imbecillitatē, ſtat autem, vt ſpecies ſit minus vniuerſalis, & notitia clarior. Sciuntur etiam hæc ratione ſupernaturalia myſteria, rationes, & iudicia Dei. Et de his loquendo ego non dubito, quin omni ratione maior, & perfectior fuerit ſcientia animæ Chriſti, quam ſcientia angelorum. Quoniam ſcientia indita ſecundum hanc conſiderationem proſus pertinet ad ordinem ſupernaturalem, & dona gratiæ ſecundum quæ ſupra modum excedit is, quæ adorāt angeli, & qui eſt Rex & Dominus & doctor angelorum, & bonorum omnium ſupernaturalium ſons: quia hæc non ſunt meſurata pro ratione naturæ, ſed gratiæ Dei.

Sed aduerſus hæc argumentor primo: Quia influētia cauſarum ſuperiorum modificatur ſecundum ſubiecta inferiora: at verò anima Chriſti erat inferioris naturæ, quam angeli: ergo eius ſcientia indita fuit minor, non quidem ex defectu influentis, ſed ex parte ſubiecti recipientis. Reſpondetur, quod aliud eſt dicere, aliquid ex parte ſubiecti eſſe imperfectius, aliud verò dicere, id quod eſt in ſubiecto eſſe imperfectius. Primum in propoſito eſt verum: ſecundum falſum. Nam quod habet anima Chriſti ab influente Deo multò perfectius

eſt, quam quod habent angeli, quāuis ipſa ſit inferioris, & minus perfectæ naturæ. Rem autem declaro exemplo: Maior calor eſt in vino, aut in alimento, ſi aſpiciamus ſubiectum, quam in ferro: at verò in ferro ignito & incenſo multò maior eſt, non ex parte ferri, ſed ab igne influente. Quo circa meritò dubitari poſſet, vtrum etiam quoad res naturales maiorē, & perfectiorem ſciētiam inditam, ac ſpecies vniuerſaliores haberet Chriſtus, quā angeli. Verum eſt tamen, quod Deus eſt obſeruatiſſimus legis naturæ quam ipſe dedit: & videtur id natura rerū poſtulare, vt inferior natura vtatur ſpeciebus minus vniuerſalibus rerum naturalium: illa verò maior aſſumpta in argumento non habet locum, quando ſuperior cauſa agit per intellectū, & quando quò amplius recipit inferior eò ſit capaciore, vt accidit in noſtro propoſito.

Secundo argumentor. Quia ſcientia angelorum non eſt diſcurſiua: ſcientia verò indita Chriſto erat diſcurſiua: ergo erat imperfectior. Reſpondetur, quod hæc ſcientia ex infuſione, & altitudine & puritate, & ratione ſua non erat diſcurſiua. Quod autem Chriſtus per eam diſcurreret ex eo, quod in naturam rationalem erat recepta, non eſt inconueniens.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum hæc ſcientia fuerit habitualis.

CONSTITVTO, quod ſcientia indita animæ Chriſti fuit maior ſcientia angelorum, quia & ipſe excellior angelis eſt, & ſicut anima illa ſupra communem modum vni-
ta eſt Verbo: ita ſupra communem modum habuit ſcientiam, ſuper eſt diſputare de eius ſcientiæ qualitate, vtrum habitualis fuerit, an non. In quo reſpondeo, quod de ſola Dei beata viſione exiſtimant ſapiētes irā eſſe continuam vniſormem, atque perennem, vt nūquam ab actu deſiſtat, & omnia, quæ per illam vident beati ſemper videant; quoniam id poſtulat eius perfectio. At verò de notitijs ac ſcientijs infuſis angelis

Hebr. 10

angelis, vel hominibus, aliter philosophandum est: quoniam habetur illæ per species diuersas, & in omni natura creata, & finita habet locum illud, Pluribus intentus minor est ad singula sensus: nõ ergo intelligendum est, quod angelus vel homines semper cõsiderent actu ea omnia, quorum cognitionem acceperunt: sed pro uoluntate sua, & opportunitate oculos mētis coniungunt ad ea, quæ uolunt, nõ aliter, atq; nos in usu sensuum, atq; sciētia acquirunt facimus. Omnis nãque creatura, sicut quoad esse exiuit de potentia ad actum: ita nõ est semper in actu suarum omnium operationum. Si quis uerò querat, an habitus sciētia sit specierum collectio, & ordo, an uerò facultas ipsa & potestas intelligendi ac iudicandi, ego quidem in sciētia uerūq; includi uideo. Formaliter uerò sciētia certè notitia est, facultas intelligendi est, lux spiritualis est, quam facultatem & lucem in sciētijs acquisitis nos usu ac exercitatione ingenij, & doctrina aliorum hominum in nobis ipsis quasi excitamus acquirimus, & augemus. Angeli uerò quoad naturalia habent, ut credo, tale & tantum lumen infusum, ut habitus non indigeant sed eis sufficiant species. Quoad supernaturalia uerò existimo, quod indigent habitu, unde & fides & charitas erat eiusdem rationis in illis & in nobis, & lumen gloriæ ad uidendum Deum nemo nõ requisit in angelis. Et denique siquidem supernaturalia lumine naturæ cognosci non possunt, necessarium est aliud lumen. Sciētia igitur indita, siue infusa animæ Christi, habitualis erat, & ea utebatur quando uolebat.

Sed quæstioni hæc obijcio. Primum: Quia maior est perfectio sciētia existētis in actu, quam existētis in habitu uel potentia: ergo hæc sciētia Christi erat semper in actu. Respondetur, quod humanitati Christi eiusq; gratijs, & dotibus maxima perfectio tribuenda est: sed iuxta leges sapientia Dei constitutas naturis rerum: illa uerò sciētia natura sua est habitualis.

Secundo argumentor: Quia Christus per hanc sciētiā nouit infinita: quæ uerò actu considerabat finita erant, impossibile enim infinitum enumerare, & pertrā-

fire. Finiti autem ad infinitum nulla est comparatio: ergo restabāt infinita in actu, quæ nõquam cõsiderauit: ergo frustra accepit illorum sciētiā, quia frustra est potentia quæ nõ reducitur ad actum: ergo nõ accepit illam sciētiā. Respondeo uideri mihi, quod Christus hac sciētiā cognouit ea omnia mysteria, quæ alijs reuelata sunt & quæ necessaria erant ac decebat ut ipse sciret. Et quia hæc innumera erant, & ad quodcunq; uellet se conuerrere illud intelligeret, iccirco dici solet quod cognouit infinita, non autem quod illa essent infinita in actu. Fortasse uero ea est huius sciētiæ altitudo, ut per eam sciri possent infinita singularia. Nec esset frustra ea cognitio sed necessaria, ut anima Christi cognosceret quæcunq; uellet, & quæ ipsum scire decebat, ad quem finem infusa est ea sciētiā: possit tamen Deus intra limites finiti conferre, & mensurare, quæ ipsum oportebat ac decebat scire.

ARTICVLVS. V.

Vtrum hæc sciētia fuerit distincta per diuersos habitus.

VNT de hac quæstione, sicut de alijs multis, uariæ sententiæ. Ego sine strepitu argumētorum dicam quod sentio. Quemadmodum ad

sciētiā acquisitam triarequiruntur, lumen naturale, intellectus, species intelligibiles, & determinatio eius luminis ad tale obiectum per facultatem, & potestatem quandam faciliter & prompte iudicandi de illo genere subiecti, quem uocamus habitum: pari ratione in sciētia indita, uel infusa est lumen infusum, & species intelligibiles, & determinatio luminis ad hoc, uel illud genus obiecti, per facultatem de illo prompte iudicandi. Existimant autem nõ nulli, & ut ego puto, rectè sentiunt, quod lumen illud infusum, & supernaturale nõ distinguatur re ipsa, sed ratione ab habitibus infusis. Queadmodum enim habitus dei requirit lumen infusum, & est lumen ipsam

ipsum infusum, & habitus prudentiæ infusæ requirit lumen infusum, & est lumen ipsum infusum: ita potestas cognoscendi, & iudicandi de his, quæ à Deo infusa, & indita sunt requirit lumen infusum, & est ipsum lumen infusum.

Aduertendum uerò est, quod alia est ratio luminis, & alia habitus. Lumen enim tenet se ex parte potentia, & significatur in genere tanquam lux intelligentiæ: habitus uerò sumunt rationem, & distinguuntur per ordinem ad tale genus, & rationem obiecti, propterea quod experimur in uero genere, in quo nos uehementer exercuimus, faciles esse, in alio uerò tardiores. Ac propterea non est incoueniens, quod cum dicatur esse unum lumen in genere, quia significatur in genere, sint tamen habitus diuersi ob diuersam rationem obiecti. Si quis autem querat, uerum de speciebus infusis possemus iudicare sine illo lumine, responderetur, quod si species sint rerum supernaturalium fieri non potest, ut de rebus supernaturalibus sine lumine superna-

turali iudicemus. Si uerò sint rerum naturalium, possemus quidem uti, & iudicare de eis, nõ tamen tam perfecta, euidenti, & uniuersali ratione, sicut per lumen infusum: quæ enim de cœlo nobis ueniunt puriora sunt. Qui autem hæc dicunt non tollunt actualem illuminationem, & splendorem luminis intelligentiæ irradiantem hominibus per modum auxiliij Dei, sine quo etiam ij, qui habitus & facultates habent sentiunt se aliquando non modo tardos, sed etiam omnino ineptos ad intelligendum, quasi interposito uelamen inter eorum intellectum, & res intelligibiles.

Ultimo uerò loco aduertendum est, quod quauis hæc sciētia ponatur in anima Christi, qua ratione conuenit cum angelis, tamen tam est perfectior, ut ea cognoscat Christus, quæ superant cognitionem angelicam, ut cogitationes cordis, & futura contingentia.

QVÆSTIO DECIMA TERTIA, DE SCIENTIA

A N I M A E C H R I S T I
A C Q U I S I T A.

ARTICVLVS. I.

*Verum per hanc scientiam Christus no-
uerit omnia.*

QM superius in hanc ipsam quaestionem incidissem, asserui cum Paludano Christum Dominum omnia sciuisse, quæ per scientiam acquisita fieri possunt, & comparari, eo quod scientiæ omnes etiam illæ, quæ suapte natura sunt acquisitæ, ipsi fuerint infusæ diuinitus. Atque addebam, non modo hoc non impedire intellectum possibilem, & agentem quominus possint suas operationes obire, & exercere, sed etiam id fieri multò facilius promptius, atque perfectius, quando habituales scientiæ, siue notitiæ præfuerint menti, non aliter, atque ego quauis infixum in intellectu habeam totum esse maius sua parte. Si tamen se se Petrus obiecerit sensui, & ostenderit maiorem sua manu, tunc & sensus exterior, & interior, & intellectus ipse, & habitus mentis exercent sua munera: quando actu considero eam veritatem, multo facilius & promptius, quam si nunquam illam nouissem.

Hoc igitur, & semper existimaui, & modo existimo verum esse: sed debeo aliorum referre sententias. Quidam graues & docti affirmant ex vna parte Christum has scientias suo ingenio per inuentionem comparasse, & ex alia omnia sciuisse. Sed facit contra hanc sententiam, quod si Christus hos habitus scientiæ acquisitæ non accepit per infusionem: ex-

go eos successu temporis comparabat, & in eis proficiebat: ergo vno tempore plura sciebat hac scientia, quam alio: ergo quando ad finem vitæ pro nobis venit, vel aliqua ignorabat, & ita conclusio non esset vera, vel quauis viginti annos superuixisset, nihil profecisset omnino, quod est alienum. Et quidem responso probabilis mihi non se offert. Nisi fortè dicat quis, quod quando peruenit, verbi gratia, ad viginti quinque annos, iam sciebat omnia, nec ultra profecit, quoniam ex his, quæ viderat, & comprehenderat, intellexerat reliqua. Habent enim omnia ad inuicem proportionem, & dependentiam, & conueniunt in rationes plures vniuocas, & constant ex eisdem principijs in genere, atque hac via, & ratione potuit anima Christi venire in rerum omnium notitiam. Verum hæc responso præterquam quod in propria domo, & sede imaginationis sine fundamento est fabricata, potest etiam sufficienter refelli, quia naturale est hominibus, quando per inuentionem notitiæ rerum acquirunt, melius eas res intelligere, si ad sensum demonstrantur, & cernantur oculis, & tractentur manu, & earum qualitates experimento discamus, quam si intelligantur per proportionem ad alia. Si ergo Dominus ingenio ac serenitate mentis plusquam angelica peragraret terras, ac nationes diuersas, & videret peculiare aliquas species lapidum, herbarum, animalium, aliarumque rerum, non dubium, quin si non omnium scientiam per infusionem iamante acceperat, vel plura tunc intelligeret, vel certè perfectius naturas, & proprietates rerum penetraret per se ipsas, quam penetrauerat

uerat tunc, quando secundum proportionem, aut contrarietatem, aut dependentiam aut generales rationes vniuocas, intellexerat. Præsertim cum vna, & eadem species in diuersis regionibus habeat qualitates, & proprietates diuersas. Igitur Magister Victorius homo boni ingenij, & candidi, quantum eius scripta declarant, & ex aliorum fama collegi, videns superioris sententiæ difficultatem sicillam temperabat, ut diceret, illam non esse ita intelligendam, ut anima Christi sciret ea omnia prorsus, quæ lumine intellectus agentis illustrari possunt, sed intelligendam esse moraliter, sicut communi loquendi more dicere solemus, absolutissimum aliquem mathematicum omnia scire, quæ ad scientias mathematicas spectant. Hæc ille, & fortè verè. Sed facere videtur in contrarium, quod iuxta hanc doctrinam multa certè Christus ignoraret. Alij dicunt, quod ad sciendum omnia scientia acquisita, iuuabatur Christus scientia infusa. Et ego quidem credo, & affirmo, quod infusa iuuabat, & perficiebat acquisitam: sed non inde sequitur, quod anima Christi omnia sciret per acquisitam iuxta istorum sententiam. Alij dicunt, quod ille intellectus erat multò præstantior, & eminentior cæteris, quod est verissimum, & ego concedo etiam in se ipso. Sed non inde efficitur conclusio. Quidam partiuntur scientias naturales, & alias ex eis infusas Christo volunt, alias acquisitas, ut habeat omnes. Caietanus hoc loco imaginatur Christo Domino ministerio Angelorum allata fuisse omnia singularia opportuna, & necessaria ad habendam scientiam rerum omnium per inuentionem, quasi non esset facilius infundere phantasmata. Mihi semper visa est probabilior ea sententia, quam supra expositam dedi, quod acceperit Dominus omnes scientias per infusionem multò potiore, & excellentiore ratione, quam Adam. Cum autem in hac materia tot video dissentientes opiniones, tamque destitutas solidis fundamentis, nihilque esse firmum, & constitutum, nisi commune illud, Habuit scientiam beatam infusam, & acquisitam, sæpe venit in mentem peculiari fortasse Dei iu-

dicio factum esse, ut à cognitione scientiæ Doctoris hominum & angelorum scientes ipsi detecerint.

ARTICVLVS. II.

Verum Christus in hac scientia profecit.

DECISIO huius quaestionis pendet ex ea sententia, quam quisque articulo præcedenti tenuerit. Nobis autè dicendum est, quod duplex est profectus scientiæ. Vnus secundum essentiam habitus, prout, scilicet, ipse habitus scientiæ augetur. Alius secundum esse actum, ut cum aliquis per eundem, & æqualem habitum scientiæ primò minora, dein de maiora alijs demonstrat. Hoc autem secundo modo certum est, quod Christus in scientia profecit, sicut in ætate: quia, scilicet, secundum augmentum ætatis magis ac magis suam sapientiam ostendebat. Sed quantum ad ipsum habitum scientiæ non proficiebat: quia perfectè habuit ab initio omnem scientiam per infusionem. Sed facere videtur contra hoc, scriptum esse Lucae 2. quod Iesus proficiebat Sapientia, & ætate, & gratia apud Deum, & homines. Respondeo tamen à plerisque sanctis exponi locum illum de augmento secundum esse actum, quod attinet ad sapientiam, & gratiã in quantum Dñs quotidie magis thesauros sapientiæ suæ ostendebat, & Dei gloriã magis illustrabat. Mirabile autè est, quàm se fecerit Caietanus hoc loco ignorantem modè scientiæ sanctorum. Cum enim videret Beatum Thomam suæ sententiæ hac in parte timèrem, commendat authoris modestiam, inde scilicet, quod vehemèter dubius, & fluctuans inter duas sententias significaret, se opinari quæ reuera nesciebat, Beatus autem ille ea laude non indigebat, quoniam id fecisset etiam insolentissimum ingenium. Ego autem arbitror non esse dubium, quin si excellentes viri rogarentur de pluribus, quæ nos accepimus ab eis, & pro certis habemus, illi verissimè dicerent se fuisse du-

bios.

Victor.

Caiet.

Lucae 2.

Caiet.

B. Thom.

bios. Nam quo præstantiorem mentem habent eo plura vident in vtrâque parte, & fauentia, & etiam obstantiam: & quo altiores intellectu eo cautiores sunt, & parci magis in asserendo. Ex quo est, quod præclarissima ingenia, vt Platonis, Aristotelis, & Augustini, sæpe solent obijcere ad vtrâque partem, & rem insolutâ relinquere, quod certè proprium est summorum virorum, & videntium quam sint incertæ rationes hominum. Sed hæc omittamus: quia quicumque sapientes sunt rectè sciunt, & norunt suam ignorantiam: nec enim parua sapientia pars est nõ exultimare quenquam, se scire quod nescit; at qui indocti sunt hi soli multum sapiunt, & omnia sciunt.

Plato.
Arist.
D. August.

ARTICVLVS. III.

Vtrum Christus aliquid ab homine dicerit.

VI dicunt Christum Dominum successu temporis scientias comparasse, viderint, qua ratione, & modo defendant nihil eum omnino discere potuisse. Potuit enim accidere, vt ab alijs de natura vel proprietatibus rerum aliquid audiret, & edoceret: nobis autem nihil facilius, quam consequenter asserere, nihil eum ab homine didicisse. Qui enim omnia ante sciebat, quid addiceret de nouo? Qui splendidissimus est omnium planetarum, velut Sol, quomodo ab alio poterit illuminari? Qui calorem habet intensissimum, quomodo ab alio calefiet? Verat enim natura rerum, vt qui in summo habet aliquam formam perficiatur ab inferioribus, & participantibus eam: semper siquidem agens est nobilius patiente, & beatus est dare quam accipere. Qui ergo datus à Deo est hominibus in doctorem, non sicut Moyses, aut Dauid, aut Salomon, aut Paulus, sed sicut ipse verus filius Dei, vtrique omnia sciebat, & nec necesse habebat aliquid ab hominibus discere, nec id fieri poterat.

Acto.
Ioc. 2.

Sed aduersus hæc argumentor primo: Quia in omni sententia, quâdo Dominus

rerum naturas, ordinem, & pulchritudinẽ considerabat ab obiecto, & potentia pariebatur notitia: sed in rebus multæ sunt inferiores homine: ergo potuit Dominus ab hominibus accipere sicut à rebus.

Responderetur, quod Dominus iam ante sciebat, quæ actu considerabat. Sed sciendum est præterea, multum interesse inter accipere scientiam à rebus, vel ab homine. Nam acquirere eam ex obiecto est eo modo, & ratione acquirere, & comparare, quo ipsa scientia comparabilis est, & quem postulat natura rerum: nam ab obiecto, & potètia paritur notitia: accipere verò illam ab homine est accipere vt ignorantem à sciẽte, & discipulum à magistro. Atq; hoc modo illam accipere decebat Christum, cum scriptum sit: Ecce testem populis dedi eum, ducem ac præceptorem gentibus. Ita que primam ex his duobus solum infert esse aliquem in scientia proficientem quod postulat natura hominis, nisi diuinitus aliud disponatur. At verò secundum infert, & proficientem, & discitem ab homine alio, & vt sic inferiorem ipso. Quocirca hoc argumentum non modo secundum nostram sententiam, sed etiam si teneremus oppositam non euincit.

Esai. 55.

Matth. 16.

Origen.

Ioan. 3.

Luc. 5.

Luc. 2.

Secundo argumentor: Quia sæpe Dominus legitur in Euangelio alios interrogasse: ergo aliqua ignorabat. Ad hoc probe responderet Origenes homilia. 19. super Lucam, quod Dominus interrogabat, non vt aliquid disceret, sed vt interrogatus erudiret. Ex vno quippe doctrinæ fonte promanat, & interrogare consulto, & respondere sapienter. Atque hanc Origenis doctrinam veram esse constat ex Euangelio. Ioannis enim secundo dicitur, ipse sciebat, quid esset in homine, & Lucæ. 5. dicitur, quod sciebat cogitationes. Nec sine causa vtrunque coniunxit Euangelium Luc. 2. vt ex vna parte diceret eum interrogasse

Doctores, & ex alia stupuisse omnes, qui audiebant super prudentia, & responsis eius.

Articulus.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum Christus aliquid acceperit ab Angelis.

D. August.

Ioan. 6.

Hebræi.

Burgens.
Esai. 52.

B. Dionys.

VM VIDEREM citari à quibusdam Augustinum in secundo super Genesim ad literam, affirmantem Angelos à Christo didicisse recurri ad eum locum, ibi autem solum ille doctor affirmat Angelos esse illuminatos à Verbo Dei, quod est ipsa fide. Loquebatur enim de Christo, non ratione humanæ naturæ, sed qua Verbum Dei est, per quod facta sunt omnia, & cuius aspectu ac luce beati sunt, quicumque verè beati sunt. Nihilominus tamen cum in illum etiam proat homo est quadrent illa verba. Tantò melior Angelis effectus, quantò differentius præ illis nomen hæreditauit, cui enim dixit aliquando Angelorum, Filius meus es tu, Ego hodie genui te? Et sancti patres, quod ego viderim, nusquam affirmant, quod Christus disceret ab Angelis; & ipsi Rabbinus, vt refert Burgensis, illud Esaiæ. 52. Et exaltabitur, & eleuabitur, & sublimis erit valde, ita interpretati fuerint de Christo, vt dicant, exaltabitur plusquam Abraham & eleuabitur plusquam Moyses, & sublimis erit valde, scilicet, supra Angelos Dei. Et antiquissimus ille Dionysius Areopagita capit. 7. libri de cœlesti Hierarchia dixerit, quod supremi Angeli mysteria carnis assumptæ discunt à Christo, & eos ipse Iesus sine medio docet, teneo consequenter, & affirmo Angelos non docuisse Christum, sed potius ipsos à Christo edoctos esse. Et iuuat facitque pro hac parte hæc congruentia, quod quauis mens humana cum sit longe inferior Angelis, apta nata sit confortari, & illuminari per Angelos, etiam in naturalibus, tamèn videretur indignum, si anima assumpta in suppositum. Verbi Dei fontemque sapientiæ, vnde angeli sapiunt, non ex ipso fonte, sed ex me-

dijs riuis derivatis perfunderetur sapientia. Denique quicumque crediderit, & confiderauerit, quod Christus Dominus erat verus Deus sibi persuadet omnino, quod in donis gratiæ atque sapientiæ Angelos omnes longissime excedat, etiam ratione humanitatis assumptæ.

Sed aduersus hæc argumentor primo: Quia Beatus Dionysius libro de Cœlesti Hierarchia, capit. 4. dicit: Video, quod ipse Iesus super cœlestium substantiarum super substantialis substantia ad nostram transmutabiliter veniens obedienter subijcitur Patri, & Dei per Angelos formationibus; ergo Christus eruditur per Angelos. Respondeo, quod ego certè dum hæc scribo non habeo copiam eius authoris Græcè scripti, vt possim iudicare, vtum illa formatio ad intellectum Christi referenda sit, inspecto originali vocabulo. Existimo autem referendum esse ad ea, quæ ministerio Angelorum agebantur, circa Christum, vt quando stella duce Magi venientes adorauerunt eum, & per aliam viam, in scio Herode, reuersi sunt: & quando liberatus est à crudelitate Herodis: & quando ductus & reductus est ex Aegypto: & alia multa similia, quæ leguntur in Euangelio facta ministerio Angelorum circa Christum. Et hæc interpretatio colligi videtur ex Dionysio in verbis subsequentiibus eius capit. Ait enim, quod per medios Angelos nunciatur Ioseph à Patre dispensata Iesu ad Aegyptum recessio, & rursus ad Iudæam de Aegypto reductio.

B. Dionys.

Matth. 2.

B. Dionys.

Matth. 2.

Luc. 52.

Secundo argumentor: Quia Lucæ. 22. Legitur, quod apparuit Christo Angelus de cœlo confortans eum: ergo erudiebatur per Angelos. Solent enim qui alios consolantur plures ad id tristibus rationes afferre, ac declarare. Respondeo, negata in primis consequentia: quod menti meæ valde insidet eorum sententia, qui dicunt, hanc Angeli confortationem, non modo esse relatam ad demonstrandam, & comprobandam veritatem, ac proprietatem humanæ naturæ Christi, sed etiam fuisse indigentia: egebat enim sanctissima illa humanitas, in maxima an-

L. gustia

104n.4.

gustia constituta exteriori aliqua consolatione cœlesti atque purissima, & eius supernæ patriæ leuante partem molestiæ, ut hac ratione in determinato iam, & constituto medio illa tam grandis angustia confisteret, non aliter atque quando Dominus fatigabatur ex itinere indigebat requie, quanuis & aliter posset laborem illum leuare. Ad cuius rei clariorem intelligentiam oportet meminisse communis illius doctrinæ, quod in Christo non erat redundantiæ gloriæ, & virtutis superiorum virium in inferiores, sed vnaquæ-

que permittebatur agere secundum propria. Egit ergo illa angustia aliquo consolatore, siue solatione ultra procederet magis ac magis comprimens, & affligens sensuum ac corporis partes. Apparuit etiam ille Angelus proculdubio ad exemplum, & informationem nostram, ut videamus, quam sit fidelis Deus, & adiutor in opportunitatibus, quamque adsit homini tunc, cum maxime eius ope, & patrocinio indiguerit.

2. Cor. 1.

QVÆSTIO

QVÆSTIO DECI-
MA QVARTA, DE P.

TENTIA ANIMAE
CHRISTI.

ARTICVLVS. I.

Vtrum anima Christi habuerit omnipotentiam.

IVE fide hac in parte, siue rationem naturalem consideremus, certum est, & euidenter, quod anima Christi non erat omnipotens. Si fidem quidem, quia de solo Deo scriptum est; Omnipotens nomen eius, & Gen. 17. Ego Dominus omnipotens, & Tob. 13. Non est alius omnipotens: anima vero Christi non est Deus, sed creatura, ac specie infima inter rationales siue intellectuales. Si vero rationem naturalem consideres, euidenter est, quod agere consequitur esse, calidum enim calefacit, frigidum frigidat, lucidum illuminat, homo generat hominem, prudens bene consultat, & salubria esse filia dat: solus autem Deus est ipsum esse immensum infinitum incircumscriptum: ergo solus habet potestatem immensam, & infinitam, ac illimitatam.

Gen. 17.
Tob. 13.

Sed aduersus hanc argumentor primo: Anima Christi scit omnia, quæ scit Deus; ergo, & potest omnia. Respondetur, quod antecedens est vehementer falsum, & indignum auditu. Innumerabiles enim res, & innumerabilia genera rerum scit Deus, quæ non scit anima Christi, eo scilicet interiecto spatio immenso, quod est inter Deum, & creaturam.

Secundo argumentor: Sane anima Christi scit legem plura angelis, & quodlibet mysterium ac quodlibet genus entis potest cognoscere: possit ergo, & omnia facere. Respondetur admissio antecedenti, quod qui illam consequentiam formant considerare debuissent omnes homines ac etiam bruta aspiciere, & videre celum, terram, maria, montes, & non posse fa-

cere formicam: non ergo valet, potest cognoscere: ergo potest facere, quia cognoscere res preexistentes, est accipere perfectionem à rebus; quod est creaturæ: efficere vero res omnes est dare illis perfectionem, quod est proprium Dei.

Tertio argumentor: Quia Matth. 28. dicebat ipse Dominus: Data est mihi omnis potestas in caelo, & in terra: ergo ea humanitas erat omnipotens. Respondetur, quod si ea verba in Christo referamus ad Deum utique omnis potestas data est ei, cui per generationem æternam datum est esse Deum: si vero referas ad hominem etiam hac ratione verisimile dictum est, datam esse ei omnem potentiam in caelo, & in terra sue dignitati ac officio congruentem, & necessariam, ut signa facta in caelo, terra, & mari declarant. Hæc vero manifestiora fient sequentibus.

Matth. 28.

ARTICVLVS. II.

In quo queritur ratione generali, quænam potuerit humanitas Christi.

Ritror nihil esse facilius quam propositæ quæstioni ratione quadam satisfacere, altera vero ratione respondere non modo esse difficultissimum sed etiam inaccessibile. Si enim generali ratione queratur quænam potuerit facere Christus ut homo in rebus creatis respondere debimus illa omnia facere potuisse quæ ad Dei gloriam illustrandam ad confirmationem doctrinæ suæ & comprobandum & persuadendum mysterium personæ suæ ad liberandos homines à potestate Demonis, & asserendos in libertatem gloriæ filiorum Dei, & denique illa quæ ad salutem, & gloriam hominum requiruntur & ordinantur;

L. 2 hæc

hæc inquam omnia facere potuit, & ad hoc data est illi potestas in cœlo, & in terra. Si vero velis vt exactatione definiam quæ nam illa humanitas facere potuerit, & ad quæ se extendat aut extendere potuerit iuxta sapientem Dei ordinationem? Respondeo nunquam me fuisse Dei consiliarium & neminem scire quæ sunt Dei nisi spiritum Dei, fuere vero illa quæ potuit facere ac fecit magna, & innumerabilia, & plurima constant ex scripturis impletum est enim illud, Cæci vident surdi audiunt, claudi ambulât, leprosi mundantur, mortui resurgunt, & illa omnia quæ Moyses famulus Dei, & cæteri prophætæ fecerunt, fecit & ipse ne esset absurdum si ipse non faceret quæ iam ante fecerat per illos, fecit etiam signa in cœlo, terra, & mari, & hominibus, & eiecit Dæmonia, vt omnium se Dominum ostenderet, & quia nouus homo venit in mūdum noua fecit in mundo, nasci enim de Virgine à mortuis resurgere in cœlum ascendere Spiritum sanctum dare visibiliter à seculo non est auditum nec factum, nisi postquam Verbum caro factum est. Si igitur potentia quæritur, fortasse hoc potentius est quæ facere mundum, vt sapientissimi Augustini verbis, & sententia vtat.

ARTICVLVS. III.

Verum Christi humanitas miranda quæ fecit, fecerit secundum potestatem, vel impetrauerit tantum vt fierent.

QUANTO VIS hæc quæstio prima fronte ad finem charitatis non admodum pertinere videatur, tamē proculdubio nō parum facit ad diligendum Deum, scire, qualem potestatem dederit hominibus, & prædicare Dei largitatē. Est ergo quæstio: An Christi humanitas secundum potestatem fecerit miracula, & quænam sit illa potestas. De quo est duplex sententia. Quidam dicunt, quod solum illa faciebat per modum intercessionis, alij quod etiam per mo-

Duran. in. 3.
d. 1. q. 4.
Tho. 3. par.
quæst. 13.

dum instrumenti. Atq; est inter eas sententias nō parua distantia. Nam instrumentum, si propriè instrumentum est, attingit effectiue id, ad quod mouetur à principali agente, & illo tanquam medio virtus principalis agentis attingit ad producendum effectum. At verò is, qui oratione sua impetrat à Deo, vt faciat miracula, nō attingit, propriè loquendo ipsum opus miraculosum, sed solum impetrat à Deo, vt illud efficiat. Igitur pro huius rei explicatione aduertendum est, quod omne instrumentū habet duplicem actionem. Vnam quæ est conformis, & proportionata formæ ipsius instrumenti. Alteram, ad quam eleuatur instrumentū ex motione principalis agentis. Verbi gratia, ferra habet duo, & secare, & conficere scannum, & quanuis neutra actionem efficere possit, nisi moueatur ab alio, cum discrimine tamen, quia cum mota scindit non eleuatur ad aliquid efficiendum, quod excedat rationem suæ formæ. Cum verò scindendo facit scannum, tunc motione artificis eleuatur ad efficiendum scannum, qui effectus excedit facultatem formæ, quæ est in ferra. Ea enim solum est facultas ad scindendum: at verò scannum est effectus proportionatus formæ, quæ est in mente artificis. Ex qua differentia sequitur altera, quod quoniam scindere est actus cōgruens cum forma ferræ, iccirco à quocunq; moueatur ferra, scindet: at verò quoniam facere scannum est aliquid, quod excedit formam ferræ, iccirco quanuis ferra scindat nunquam tamen attinget ad conficiendum scannum, nisi moueatur ab eo, in quo sit forma, & ars cōficiendi scanni. Et est aduertendum præterea, quod agens naturale, atq; finitum, quanuis possit eleuare, & re ipsa eleuet instrumentum ad aliqua opera, efficienda, quæ excedunt rationem formæ ipsius instrumenti, tamen ea, opera ad quæ instrumentum eleuatur semper habent aliquam conuenientiam, & proportionem cum facultate propria, & vti ipsius instrumenti. Verbi gratia, quanuis facere scannū, sit supra formam ferræ, tamē sectio, quæ est propria actio ferræ, proportionē aliquā habet ad efficiendum scannum, quia illius forma sicut & alia

alix artificiales detractioe, & augmento generatur. Atq; hinc est, quod sicut nullum instrumentum potest habere superiorem illam, & excedentem actionem, nisi moueatur ab artifice: ita etiam artifex non potest exercere illam actionem, quocunq; instrumento; sed necesse est, vt vna quælibet ars sua propria habeat instrumenta. Considerandum verò in super est, quod quemadmodum instrumenta habent duplicem actionem, vnam conuenientem, & proportionatam suæ formæ, alterā instrumentalē, ad quam eleuatur motione agentis, vt dictum est; sic etiam actio propria instrumenti præsupponitur actioni instrumentalī, ac superiori; habetq; necessariam quandam & præuiam connexionem, & proportionem ad illam. Atq; hoc modo agunt agentia finita. Cæterum agens infinite virtutis mouendo instrumenta potest ea eleuare, non solum ad actiones altiores, & excedentes propriam eorum facultatē, sed etiam ad effectus, qui nullam habeant proportionem cum formis, siue facultatibus naturalibus, & proprijs instrumentorum. Verbi gratia, posset Deus hac meacutione describere in aduerso pariete quodcunq; voler. Itaq; quanuis necesse sit vt si prima causa assumat instrumentum, illud instrumentum aliqua ratione cōcurrat ad effectum, tamē cuiuscunq; generis sit propria actio instrumenti, per eam actionem potest Deus attingere quæcunq; effectum voluerit; Cuius ratio est infinita vis & efficacia agentis. Si enim quantō agens præstantius est, eō instrumentis ineptioribus æquè bene atq; alius artifex operatur, sequitur manifestè, quod artifex, cuius est infinita virtus, quocunq; instrumento quantumuis improporionato poterit efficere, quod voluerit. Vltimoque loco addendum est, quod agens principale dum mouet atque eleuat instrumentum ad opus efficiendum, nō ponit in illo aliquam qualitatem permanentem, qua formaliter eleuetur ad illud opus, sed hoc ipso quod mouet eleuat. Itaque motio passiva transiens in instrumentum eleuat ipsum, & facit, vt attingat effectum, dum, scilicet, virtus agentis illa motione per medium instru-

mentum ad passum vsque transfunditur, quæ virtus intentionalis dici solet propter spirituales quandam rationem essendi, quam habet in instrumento transfusam ab intentione, & vi atque natura principalis agentis.

His constitutis, dico primum, quod etiam alij sancti à Christo mihi videntur, non modo per modum intercessionis, sed interdum etiam per modum instrumenti ac effectiue efficisse miracula. Probatur primo: Quia est sententia D. Gregor. secundo libro Dialogorum, cap. 31. quo loco refert sanctissimum Benedictum rusticum cuiusdam vincula aspectu ipso, & visione dissoluisse, & potentis cuiusdam Gothi ferocitatem repressisse. Et subdit: Ecce est Petrus quod dixi, quia ij qui omnipotentem Deo familiariter seruiunt, aliquando mira facere etiam ex potestate possunt. Et quidem videtur Iosue capit. 10. voce Iosue consiliteri fecisse, & Petrus Actorum primo, verbis ipsis pessimos coniuges necauisse.

Item secundo in consecratione panis per verba sacerdotis facit Deus, quæ illa significant. Et rebus etiam sensibilibus dat Deus potestatem conferendi gratiam tanquam instrumentis: ergo credendum est quod dederit sanctis suis potestatem hæc ratione faciendi miracula.

Secunda propositio: Anima Christi concurrebat ad miracula, quæ faciebat, non solum, vt causa, sine qua non, scilicet, orando, aut impetrando, sed etiam vt causa effectiua, instrumentalis attingens ipsa opera miraculosa: & ita non solum Deus faciebat miracula ad præces animæ Christi, sed etiam faciebat per ipsam animam atque humanitatem. Probatur primum: Quia quanuis de Christo legatur interdum in Euangelio, quod orabat ad faciendam miracula, tamen per sepe etiam legitur, quod illa faciebat sine oratione impetrando, & sui etiam corporis contactu. Et expresse dictum est in Euangelio, quod virtus de illo exibat & sanabat omnes: ergo signū est, quod illa faciebat per humanitatem tanquā per instrumentum quo utebatur diuinitas. Secundo probatur: Quia per

verba, & characterem sacerdotis, & per sacramenta efficiuntur opera suapte natura miraculosa, & hæc omnia sumunt vim ab humanitate Christi: ergo à fortiori dicendum est, quod humanitas Christi effectiue, & instrumentaliter facit miracula. Tertio: Quia si alij sancti interdum hoc faciebant, vt diximus, quanto magis credendus est ille fecisse qui dedit eis illam potestatem, & verisimile dixit, Sine me nihil potestis facere?

Ioh. 15.

Tertia conclusio: In Christi humanitate, cum edebat hæc miracula, erat virtus quædam, qua eleuabatur ad attingendum illud opus participata à Verbo. Hæc constat, quia anima Christi non poterat attingere ad illud opus, per suam formam: ergo attingebat per virtutem altiorē à principali agente illi impressam. Sed quia rogabit aliquis, an ea virtus ad facienda miracula fuerit aliqua qualitas habitualis, & permanens aut secus, sit in hoc quarta conclusio, Quod hæc virtus, nec in humanitate Christi, nec in quouis alio sanctorum fuit permanens aliqua forma, & habitualis potestas ad edenda miracula per modum, verbi gratia, quo charitas se habet ad diligendum. Hanc conclusionem quoad alios sanctos arbitror esse receptam: Quemadmodum enim prophetæ, non quotienscumque vellēt futura atque distantia providebant, sed quando illuminabantur superne, vt docet Augustinus lib. 12. super Gen. ad literam: ita nec sancti, quotienscumque volebant faciebant miracula. Habitibus autem vtimur certe quando volumus. Et hoc ipsum comprobatur B. Gregor. 2. Dialogorum, capit. 3. exemplo Pauli, & Benedicti, qui aliqua desiderarunt, quæ assequi, aut facere non poterunt. Sed loquendo peculiariter de Christo in oppositum huius conclusionis videtur magis inclinare Nicolaus de Lyra, super quintum caput Matthæi.

D. August.

D. Gregor.

Nicol. Lyra

Sed alij tenent nostram sententiam. Et ea probatur primo: Quia hæc virtus est ad ea quæ naturaliter fieri non possunt, & consequenter ad res, vel oppositas, vel valde differentes, vt ad viuificandum, & occidendum, & faciendum descendere ignem de caelo, & sedandam reptatam maris, &c. Sed ista non possunt reduci ad vnā

Luc. 8.

aliquam qualitatem naturalem, atque finitam: ergo.

Secundo probatur: Nam si talis qualitas daretur iam qui illam haberet dici posset causa in suo ordine miraculi, & non modo instrumentum, quod soli Deo conceditur. Sequela verò declaratur: Nam quauis calor, in quantum existit in animali, sit instrumentum animæ ad producendam carnem, tamen in ordine ad propriam operationem verisimile dicitur, quod calor est causa calefaciendi: sicut habens charitatem causa diligendi: ergo pari ratione si quis talem qualitatem haberet suapte natura productiuā miraculorum, esset non modo instrumentum, sed verè ac proprie causa miraculi.

Vltima conclusio: Virtus instrumentalis, qua Christus & alij sancti edebant miracula, nihil est aliud quam motus passiuus, quo mouentur & eleuantur à Deo ad opus miraculosum, verbi gratia, quando Dominus dixit, Lazare veni foras, & exiit, qui erat mortuus ligatus manus & pedes, vt miraculum in miraculo miraremur, diuinitas dedit virtutē illi voci, eaque; vsus est ad admirabilem illum effectum. Hæc præterquam, quod sequitur ex dictis probatur, quia in instrumentis ex eo, quod eleuantur ab agente ad aliquem effectum, non ponitur aliqua qualitas permanens ad effectus illos excedentes, sed motione ipsa artificis eleuantur. Hoc igitur si sufficit, superfluum certè poneretur qualitas illa permanens. Sed pro huius disputationis complemento aduertendum est, quod inter modum, quo concurrebat humanitas Christi ad miracula edenda, & eum, quo ceteri sancti, erant in signes differentie. Nam præterquam, quod Christus meruit ad æqualitatem, & etiam superabundanter, vt ea miracula ederentur, quæ ad fidem incarnationis faciebant, Sancti verò non ita hæc merebantur, præter hanc, inquam differentiam, quæ modo non admodum facit ad propositum erant alie. Prima, quod humanitas Christi erat instrumentum coniunctum diuinitati ad facienda miracula. Alij verò sancti erant ac sunt instrumenta separata, & ex consequenti quantā differentia est inter manum scribentem,

Ioh. 15.

rem, & calamus, tanta & multo maior restabat differentia inter humanitatem Christi, & alios sanctos, quando illi concurrebant, vt instrumenta. Secunda differentia est, quod Christus etiam si sæpè oraret, vt in plurimum tamen, & fortasse semper faciebat miracula potestatiue: alij autem sancti per orationem, & intercessionem, potestatiue autem raro, & infrequenter.

D. Cyril.

Ioh. 15.

Tertia differentia erat, quod virtus miraculorum in Christo, quauis non esset aliquis habitus permanens, id est, forma atque facultas suapte natura miraculorum effectrix, & operatrix, tamen erat in eo illa virtus per modum habitus: quia quando volebat faciebat miracula: in alijs verò sanctis erat hæc virtus per modum actus. Atque, vt opinor, hoc est quod volebat Diuus Cyrillus atque alij, quando ponunt in Christo facultatem inhærentem ad facienda miracula. Quartam verò differentiam adducere non est necesse, quod virtus Christi extendebat se ad plura, & maiora miracula: vnde ipse dicebat: Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent.

ARTICVLVS. III.

An iustificare homines conueniat humanitati Christi secundum propriam aliquam formam, & facultatem, vel vt est instrumentum diuinitatis.

Conc. Trid.

IT in hoc prima conclusio: Quod Christus in quantum homo per gratiam suam, & opera meruit iustificationem hominibus. Hæc est fides catholica diffinita à Concilio Tridentino Sessione sexta, canon. 1. & 10.

Secunda propositio: Iustificare effectiue attingendo, scilicet, productionem gratiæ, conuenit humanitati Christi in quantum est instrumentum diuinitatis. Probatur primum: Nam iustificare hominem secundum se est opus diuinum, & miraculosum: sed ad eiusmodi opera humanitas Christi concurret effectiue solum, vt in-

strumentum, sicut dictum est: ergo, & ad hoc opus attingendi efficienter gratiam hoc modo concurret. Declaro maiorem: Nam sicut conficere corpus Christi secundum se est opus supernaturale, & miraculosum, ceterum, quia sacerdotes illud conficere est de lege, non appellatur miraculosum: pari ratione eleuare hominem ad esse diuinum per infusionem gratiæ, opus est supernaturale, & miraculosum: sed non appellatur tale propter statutam legem: illud tamen certè est eiusmodi, vt à solo Deo fieri possit. Secundo probatur: Nam gratia per se ipsam, esto distinguatur à charitate, non est actiua: rursus charitas non est actiua charitatis in altero, sed amoris in se ipsa: gratia verò, & charitas Christi ac nostra sunt eiusdem speciei: ergo quauis iustitia Christi sit medium, quo nos iustificamur, non tamen ita, vt ea eius gratia sit facultas, & forma naturalis ad producendam gratiam nostram, sicut calor ignis producit calorem in ligno. Sed efficit Christus in nobis iustitiam, quia meruit illam nobis, & vt instrumentum diuinitatis.

Sed aduersus hæc argumentor primò: Quia gratia est in Christo, vt in principio ac fonte totius gratificationis, à quo accipimus gratiam pro gratia: ergo est causa effectiua illius. Respondetur, quod probatur argumentum ea, quæ diximus conclusionem prima, vel etiam secunda.

Secundo argumentor: Christus per suam scientiam potest illuminare alios: ergo potest per gratiam iustificare. Respondeo, quod qui habet scientiam virtute illius formæ potest alios instruere, docere, & illuminare: non tamen potest per habitum scientiæ alteri habitum scientiæ sine medio infundere, sicut calor producit infunditque calorem. Itaque laboramus in æquiuoco. Longè enim aliud est aliquem per scientiam, vel fidem, vel charitatem suam alterum docere, instruere, admonere, & ædificare, ita vt scientiam, fidem, vel gratiam recipiat, & longè aliud ipsam scientiam, gratiam, vel fidem esse qualitates productiuas similiū habituum in altero sine medio, sicut calor producit calorem.

L. 4. Tercio

Tertio argumentor: Sacramenta habent virtutem iustificandi: ergo & Christus siue humanitas Christi. Responderetur: Quis dubitet, quod potiore ratione habeat illa Christus? Sacramenta enim id habent, vt instrumenta separata, humanitas vero Christi vt instrumentum coniunctum. Vnde, & sacramenta habent vim per Christum sicut penna permanum scribentis. Pariq; proportionem loquendum est de sacerdote absolvente.

Quarto argumentor: Sacerdos habet potestatem conficiendi corpus Christi, habetque illam habitualiter per characterem: ergo potiore ratione Christi humanitas habebit facultatem ad producendam gratiam secundum propriam aliquam formam. Responderetur: Quod non sicut lux habet virtutem illuminandi, & calor calefaciendi, ita character est virtus conficiendi corpus Christi: sed character est potestas in instrumento separato ad recipiendam virtutem superioris agentis, & ex consequenti est potestas instrumentalis. Itaque intelligendum est, quod quemadmodum aqua in baptismo, quando assumitur ad iustificationem hominis, non recipit ad illum effectum producendum aliquam virtutem per manentem productiuam gratiæ, sed solum eleuatur motione Dei ad abluendam mentem, estque Dei instrumentum, ad hunc effectum, pari ratione dicimus, quod licet character sit permanens quædam, & habitualis facultas, qua sacerdos consecrat quando vult, non tamen est virtus conficiendi, sicut calor calefaciendi; sed Deus eleuat illud instrumentum & vtitur eo, quando sacerdos vult consecrare.

ARTICVLVS. V.

An humanitas Christi potuerit assumi, vt instrumentum ad aliquid creandum, conseruandum in esse, aut etiam annihilandum.

Agatho.

LIQVID simul esse & non esse, omnino impossibile est. Et rectè quodam dicebat Agatho hoc priuari Deum, vt

possit genita ingenita facere, quoniam id infixum est menti. Quando autem video aliquos rationes quasdam ineuidentes formantes, & propter eas aliquid potentia Dei subtrahentes, vehementer admiror. Et ratio generalis, quæ me mouet in similibus quæstionibus, quæ plurimæ sunt, & in contrariam partem non modo inclinatur, sed etiam prorsus trahitur. Nam, vt cum alterius sententiæ defensore loquar, quando tu dicis, aliquid per omnipotentiam Dei fieri non posse, aut ideò dicis, quia non intelligis, quia ratione fieri possit; quod si propterea hoc asseris sequetur certè mirabile illud inconueniens quod sapienter deducit & irridet Augustinus in epist. ad Volusianum, scilicet, aliquid posse facere Deum quod nos intelligere, & inuestigare non possumus. Quod si nō es tam hebes & imprudens, vt Dei potentia aliquid neges, ista ratione motus restat, vt hoc ideo asseras, quia non modo non intelligis qua ratione id fieri possit, sed habeas rationem claram & euidētē, qua ineluctabiliter concluditur Deum hoc facere non posse. Concluditur inquam non modo apud ingenium hominum exiguum, & angustum; sed etiam apud ingenium angelicum, & ex natura rei, ad quod vicissim ego respondeo, asseras mihi hanc rationem, & ego tibi libenter assentiar. Quandiu autem immensam Dei potentiam euidentiæ tuæ rationis non oppugnaueris, certè qui illam ruerit atque defendit securior est, & quasi in possessione quæstionis. Igitur de præfenti disputatione sunt duæ sententiæ. Et alij aiunt; alij negant. Nec desunt qui dicant, quædam ex his posse Deum media creatura, vt conseruare rem in esse, alia nō posse, vt creare: non, inquam posse, quoniam id non est factibile. Ergo rem tractabo breuiter: quia non admodum necessaria videtur. Resumendum autem est in primis ex dictis in art. 3. quod instrumenti est duplex virtus. Vna secundum propriam formam, iuxta quam rationem potest dici causa. Altera instrumentalis in ordine ad supercedentem effectum, secundum quam proprie dicitur instrumentum. Et solet dici hæc virtus intentionalis, quia habet esse quoddam

quoddam spirituale, secundum intentionem, & actiuitatem principalis agentis.

Secundo aduertendum est, quod ratio, ob quam aliqui doctores scholastici negant creaturam assumi posse, vt instrumentum ad creandum est, quoniam requiritur, inquit, necessario materia supposita, & præuia actio instrumenti ad actionem principalis agentis. Atque ij, qui ista dicunt, fatentur, quod ea actio instrumenti prærequiritur in operibus miraculosis sæpe est eiusmodi, vt ex natura sua nihil faciat ad effectum principalem: sed eleuatur (aiunt) ad illum in quantum defert præceptum, & imperium Dei, vt fiat ille effectus. Verbi gratia, aqua in baptismo sua vi naturali nō potest abluere, nec attingere sordes anime: sed nihilominus ea lotio est dispositio, & per eam eleuatur illud instrumentum ad iustificandum hominem modo prædicto. Illi ergo ita se explicat: ac certè ex hac ipsa explanatione se aperit difficultras. Nā si illa actio antecedens ex sua natura nihil facit omnino ad effectum principalem inducendum, videtur eleuari posse instrumentum ad illum effectum sine actione illa præuia, quæ ex natura sua nihil prorsus facit. Vt ergo à facilioribus inchoemus.

Sit prima propositio: Nō modo aliquid creatum potest assumi per Dei omnipotentiam ad aliquid conseruandum in esse, sed etiam re ipsa sunt multa, à quibus alia res dependent in esse quoad fieri & conseruari. Hæc constat multis exemplis. Lux enim dependet prorsus à sole, dispositio, vltima à forma substantiali, propria passio ab essentia, proprii effectus à causis æquiuocis, &c.

Secunda propositio: Loquendo de conseruatione totius entis, vna creatura possit assumi à Deo vt instrumentum conseruationis entis. Probatur: Quia iā supponitur materia, circa quam agat illud instrumentum, & cui deferat imperium Dei. Quauis enim cōseruatio sit quasi cōtinua quædam creatio, tamen negari nō potest, quia in ea iam supponatur aliquid factum: si qui dem non conseruatur nisi quod est.

Tertia propositio: Loquendo secundum absolutam Dei potentiam, de qua nobis

sermo in tota hac disputatione, creatura possit assumi vt instrumentum ad annihilandum aliquid. Hæc etiam sequitur ex dictis: Quia quando subest materia, cui deferatur imperium, tunc creatura potest assumi, vt instrumentum Dei ad effectum, ad quem ex natura sua non habebat proportionem: sed hic iam subest materia: ergo, &c.

Vltima conclusio: Creatura potest assumi vt instrumentum ad aliquid creandum. Hæc est difficilior alijs, sed probatur. Nā Deus vocat ea, quæ non sunt, sicut ea, quæ sunt: sed vis & imperium Dei defertur ad creaturam præexistentem, vt ex ea fiat, quod ei placuerit, nihil ad id præstante naturali operatione, & vi instrumenti: ergo potest etiam ea vis, & imperium Dei ferri per aliquod instrumentum ad rem factam per imperium ipsum: quoniam, vt dixi, vocat ea, quæ non sunt, itaquam ea, quæ sunt. Atque hæc ratio, vt arbitror, non modò rem aliquo modo demonstrat, sed ostendit præcipuè non esse certam ac stabilem, sed infirmam, & ineuidentem rationem illorum, qui propterea putant hoc non posse Deum, quia arbitrantur instrumenta etiam de potentia Dei absoluta non habere vim, nisi ad ea, quæ præexistunt, & per operationem aliquam præuiam: quod vtrunq; demonstratum est ratione facta, quam sit in euidens.

Aduertendum vero est pro hac conclusione, quod quauis creaturam assumi, vt instrumentum ad res creandas nō pugnet cum absoluta omnipotentia Dei, fieri tamen possit, vt pugnet cum lege sapientiæ eius: quoniam homines sunt proni ad idololatriam, & possent inde sumere occasionem errandi, & ob alias etiam causas, tenentur autem præcipuè in hoc articulo ad ea respondere, quæ adferunt authores contrariæ sententiæ, siquidem defendo bonam causam, nimirum facere posse Deum quæ homines, & angeli nō possent intelligere. Et in primis ad fortissimam illam rationem ductam ex eo, quod instrumentum etiam per omnipotentiam Dei non possit assumi, nisi ad præexistentia, & cum propria operatione præuia circa existētia, iam

declaratum est, eam propositionem non esse euidentem, nec veram comparatione scientiæ, & potentiæ Dei: ipse enim videtur instrumento longè aliter, quàm nos viles animæ, vt ait sapiens Augustinus, existimus. Et sicut per se ipsum tanquam principale agens vocat ea, quæ non sunt, sicut ea, quæ sunt ita id ipsum facere potest per aliud tanquam per instrumentum deferens vim, & mandatum Dei ad rem factam per ipsum imperium, & conferendo medio illi deferenti vim Dei actionem vimque instrumentalem ad illum effectum, alioqui deferens solum imperium Dei videretur esse conditio, sine qua non.

Secundo argumentor: Quia si creatura, vt instrumentum Dei, concurrere etiam ad creationem potest, quid negabimus posse creaturam? Iam certe ratione quadam omnipotens esse videbitur. Respondeo, quod creaturam, vt instrumentum Dei concurrere posse ad aliquid creandum, non est potestas creaturæ, sed Dei sublimitas atque maiestas, in quem refertur quicquid creatura facit: præterquam quod tunc creatura non esset causa eius rei. Et insuper omnes homines admonitos esse velim, vt sibi per suadeant creaturam assumptam à Deo, vt instrumentum, plura posse, & plura etiam non posse, quam nos imaginari possumus. Et inter alia non posset assumi creatura ad creandum se ipsam, nec ad hoc, vt aliquid subsisteret in se, & à se: nec fortasse ad hoc, vt Deus fieret angelus, aut homo. Sed de hoc argumento hæc tenent.

Tertio argumentor: Quia nulla creatura potest in Deum operari, & creaturam concurrere, vt instrumentum ad annihilationem est: Deum subtrahere suum concursum à conseruando illam creaturam: ergo non potest assumi, vt instrumentum, &c. Respondetur ad hoc, quod consequentia non est bona, & minor est falsa; & maior non est ad propositum. Quia quemadmodum quando Deus cum aliqua causa operatur, atque concurrat ad effectum, id non est causam operari in Deum: ita Deum medio instrumento aliquid in nihilum redigere, non est illud instrumentum agere in Deum, sed Deum vt causam, & instru-

mento. Et minor etiam est falsa: Quia creaturam concurrere vt instrumentum ad annihilandum, non est Deum subtrahere suum concursum formaliter loquendo, sed est Deum vt creaturam, & eam eleuare ad aliquam actionem, qua exercita consequatur rem illam redactam in nihilum, subtrahi concursui Dei, quia non habet esse. Non aliter atque quando aqua expellit formam ignis vnà cum actione, & vi aque subtrahit Deus concursum ad conseruandum ignem: & posset Deus si vellet per actionem aquæ corrumpere formam ignis sine inductione formæ aquæ. Ac fortasse quando Beatus Petrus (vt aliqui dicunt) dolosus illos coniuges voce interemit, non induxit ea voce in eos aliquam formam positiuam pugnantem cum vita, quoniam id est multiplicare miracula sine necessitate: sed intelligendum est eam Apostoli vocem esse eleuatam à Deo ad hoc, vt sine auxilio naturæ vitam coniugibus illis eriperet, quod alioqui natura face re solet inductis formis, & dispositionibus cum vita pugnantibus. Parique ratione credo posse Deum per instrumentum, quod ipsi placuerit, rem annihilare, eamque totam ita disijcere, vt tollat esse formæ atque materiæ, siue suppositi.

Quarto argumentor: Quia conseruare res in esse est habere Deum suum concursum appositum ad eas, & creatura non potest agere in Deum: ergo Deus non potest rem conseruare media creatura. Sed respondetur negata in primis consequentia. Quia hoc quod nos asserimus non est creaturam agere in Deum, sed est Deum applicare suam vim per tale instrumentum, quod ipse bene & potest facere, & scit. Et non vno modo accidit, Deum concurrere: concurrat enim ac fouet res

se solo, tum etiam medijs alijs: nisi velimus actionem, & concursum secundarum causarum auferre.

Articulus.

ARTICVLVS. VI.

An humanitas Christi potuerit facere quæcumque vellet circa suum corpus.

RESPONDEO dicendum quod in Christo, qua homo erat, inueniebatur duplex potestas, siue facultas: vna naturalis, ac secundum propriam formam, quæ habebat: altera verò, vt erat, instrumentum diuinitatis. Et secundum priorem facultatem non poterat res immutare à suo proprio ordine, & naturali: at vero secundum posteriorem non dubium, quin in suo corpore, & alijs in rebus posset facere quæcumque vellet. Ac propterea quando audio sanctos patres toniens affirmantes de Christo, quod volens esuriebat, & sitiebat, & fatigabatur, & tradebatur, non id intelligo solum per comparationem ad omnipotentiam voluntatis diuinæ; sed etiam quia vt instrumentum diuinitatis poterat Christus de suo corpore disponere vt vellet, aut sinendo, vt lassaretur ac esuriret, aut etiam reficiendo, & recreando. Quauis autem in statu innocentie eiusmodi labores non essent, & ipse Dominus immunis esset à peccato, tam è sicut de statu gloriæ assumpsit comprehensionem, & de statu innocentie immunitatem à peccato: ita & de statu culpæ assumpsit necessitatè subiaccendi pœnalitatibus huius vitæ.

ARTICVLVS. VII.

Verum humanitas Christi potuerit facere quæcumque vellet.

D. August. quæst. 77. Marc. 7.

BEATVS Augustinus lib. quæstionum veteris & noui testamenti, cum quæsiuisset quid esset, quod Marci. 7. cum esset in sinibus Tyri, Dominus intrans in domum voluit neminem scire, & non potuit latere, respondet in hæc verba: Impossibile prorsus est, vt Saluatoris voluntas

non impleatur, nec potest velle quod scit fieri non debere: iccirco quod factum est id voluisse dicendus est. Noluit autem se prodi à discipulis quod esset in domo, quibus ipse præceperat; In viam gentium ne abierit, erat enim in sinibus Gentilium, & tamè voluit ac libenter accepit se requiri ab incolis. Et vtrunq; ita factum est, ac proinde voluntas Saluatoris impleta est. Hæc in summa benedictus ille & humilis doctor. Vt autem ea scholastico more declarem, sciendum est, quod in Christo, etiam vt homo, erat duplex voluntas; vna absoluta, perfecta & efficax, altera verò conditionata ac imperfecta. Et quidè ea omnia, quæ Dñs absoluta & perfecta voluntate voluit, siue per se fieri, vt homo erat, siue per Deum, siue per alios, facta sunt. Decebat enim eius sapientiam & voluntatem Patri conformem, nihil omnino absolutè, & deliberatè velle facere Deum, nisi quod sciret Deum etiam velle: ergo id factum est. Rursus decebat sapientiam Christi & potestatem voluntatis eius, cui omnia dedit pater in manus, vt nihil absolutè & efficaciter fieri vellet per se, vel per alios, quod non fieret: redundaret enim hoc in defectum sapientiæ ac potestatis eius. Alia verò erant, quæ volebat Dñs, non absolutè & efficaciter, sed voluntate conditionata, vt quod calix transiret ab ipso, vel quod omnes homines salui fierent, Et hæc voluntas non semper impleta est, quia nec ita sunt hæc volita, vt omnibus conderatis re ipsa fierent, & exhiberentur: sed ita, vt si possibile esset secundum Dei legem atque sapientiã voluisset Dñs, vt calix transiret ab ipso: & nisi per homines staret, vellet omnes saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Declaramus autè voluntatem absolutam, & efficacem quando dicimus, volo hoc fieri, conditionatam autem, & imperfectam, ac non prorsus determinatam, quando dicimus, vellem hoc fieri.

Sed aduersus hæc argumentor primo ex illo loco Marci iam citato, vbi Dñs latere volens non potuit: ergo, &c. Ad hoc dico primo, verè & sapienter respondisse B. Augustinum, quod Dñs voluit non prodi à suis, & ita factum est, & libenter accepit se requiri ab alijs, & ita factum est, & semper eius

Math. 10.

Ioh. 13.

Math. 26. Timot. 1.

Marc. 7.

D. August.

D. Gregor. Math. 9.

B. Thom.

Ioan. 8.

Agatho.

eius voluntas impleta est. Dico secundo, quod illud testimonium, & similia bene interpretabimur, si dixerimus, quod Dominus voluntate humana antecederi quædam nolebat fieri ob eam, quæ modestia, & gloriæ ac honorum contemptio appellatur, quæ tamen omnibus cõsideratis fieri vellet ob gloriam Dei, & hominum utilitatē, & propterea fit, & hoc est quod docet D. Gregor. 19. Moralium cap. Quo loco, per hoc, inquit, quod Dñs Matth. 9. præcepit taceri virtutes suas seruis suis, se sequentibus exemplum dedit, vt ipsi quidē virtutes suas occultari desiderent, & tamē vt aliorum exemplo proficiant prodantur inuiti. Sic ergo, vt addit B. Tho. præceptum illud designabat voluntatem ipsius, qua humanam gloriam refugiebat secundum illud Ioan. 8. Ego gloriam meam non quæro. Volebat tamen absolute, & se & virtutes suas sciri, & manifestari ad utilitatem aliorum. Dico tertio, & breuiter, quod quia Dominus tunc fecit, vt lateret quantum homines facere solent ingrediendo domum, suis silentium præcipiendo, non se manifestando palam, & tamen tandem agnitus est, iccirco dixit Euangelista, quod non potuit latere. Dico quarto, quod vt opinor, si quis bono ingenio consideret has solutiones, illæ omnes conueniunt in vnam, scilicet, quod factum est, quod Dominus fieri voluit.

Secundo argumentor: Quia Agatho Papa in epistola quadam recepta in sexta Synodo generali, hoc, quod est, Dominū

latere voluisse, & nō potuisse, refert ad voluntatem humanam existimans esse inconueniens, quod ad diuinam referatur: ergo falsum est, quod Dominus facere potuit etiam quæ volebat, vt homo. Respondetur, quod Dominus etiam ea, quæ absolute & deliberatē volebat non poterat scilicet facere secundum facultatem humanā, poterat tamen in quantum erat instrumentum diuinitatis: & consequenter, absolute loquendo, dicendum est, quod poterat ea facere.

Tertio argumentor: Quia Dominus facturus aliquid scilicet orabat: nemo autem petit ab alio quæ ipse facere potest: ergo, &c. Respondetur, quod rectē quis petit ab altero quæ vterque facturi sunt in ordine suo: Christus autem, vt homo, verisimiliter dicere potuit, Omnia opera nostra operatus est in nobis Dominus. Et quidem ipse dicebat, pater in me manens ipse facit opera, & propterea orabat: tum etiā, quia oratio est aptissimum medium ad res impetrandas à Deo, & efficiendas, in quam cadit illud, cū sit vna omnia potest. Et quia sicut medici, cuiusque morbo suum ac peculiare adhibent medicamentum: ita vnicuique, & commune sanctorum remedium est deprecatio, & per eam nos efficimus dignos qui recipiamus beneficia Dei. Et ideo orabat Dominus ad informationem nostram, & vt ostenderet Patrem celestem esse, à quo omnia bona promanant.

Esai. 56. Ioan. 14.

Sapient. 6.

Esai. 53.

QVÆSTIO

QVÆSTIO DECIMA QVINTA, DE DEFECTIBVS CORPORIS QVOS ASSVMPSIT FILIVS DEI.

ARTICVLVS. I.

Vtrum filius Dei debuerit assumere corporis defectus.

PROPRIVM ac peculiare est sapientiæ Dei vno, & eodem medio plures ac excellentes fines assequi, & immensa bona efficere: id quod maxime in opere præsentis resplendet. Assumpsit enim Dei Verbum vna cum humanitate corporales defectus, nostrasque miseras ob plures causas valdeque vigentes. Prima fuit, quia filius Dei factus est homo eo fine, vt Patri satisfaceret pro peccatis generis humani. Vnus autem satisfacit pro alio cum poenam alterius culpæ debitam ipse sustinet. Et hoc fecit Dominus cum pro nobis tanta passus est, iuxta illud Esai. 53. Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Secunda causa & ratio fuit, ad fidem incarnationis astruendam. Etenim diuinitas ea ratione voluit atque concessit, vt hos defectus pateretur humanitas, vt disceremus Verbum verè fuisse hominem, & non visione, aut apparitione solum peractum fuisse mysterium mirabilis huius dispensationis. Si enim quauis Christus tot mala perpeffus fuerit, & sustinuerit famem, sitim, lassitudinem, poenarum acerbiteratem, mortem, nihilominus tamen longissima hæreticorum phalanx, scilicet Simon, Menander, Cerdon, Marcion, Valentinus, Basilides, Bardisanes, Manes, & alij permulti docuerunt eum nihil hu-

manæ habuisse naturæ, clarum est multo plures hoc errore inducendos fuisse, si nunquam humanos istos suscepisset defectus. Tertia causa est, vt nobis patientiæ insignia documenta daret, iuxta illud Hebr. 12. Recogitate eum, qui talem sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem, vt non fatigemini animis vestris. Quarta, vt confidentius eius clementiæ ac misericordiæ fideremus, & speraremus fore, vt præsto nobis subueniret, vt qui periculum fecerit malorum, quæ sustinemus, & infirmitatis humanæ. Atque hanc rationem certè benignissimæ humanitatis plenam assignat Apostolus Hebr. 4. dicens: Teneamus spei nostræ confessionem: non enim habemus Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato. Et eiusdem epistolæ capit. 5. dicit, eum didicisse ex his, quæ passus est, obedientiam. Quam autem ad miserendum valeat experientia miseræ, satis expressit illa, quæ dixit: Non ignara mali miseris succurrere disco. Quinta causa fuit, vt se Deus nostri vehementer amantem ostenderet, vt qui tam indigna pro nobis pati voluerit, ac proinde nos sibi magis obstrictos, & obligatos redderet. Cum enim beneficia, vt ait Diuus Athanasius, tunc maxime grata esse soleant, quando fiunt cum detrimento beneficientis, voluit Dominus pro nobis tot & tanta pati. Et quia natura humana post peccatum vix sibi persuaderè poterat, se non esse despectam, iccirco voluit Deus, vt videremus illum non solum beneficientem, sed etiam compatiëntem.

Hebr. 12.

Hebr. 4.

Hebr. 5.

Maro.

Athanas. li. de Incarnatione de Verbis.

Sexta,

Sexta, vt ostendatur grauitas malitiæ, & magnitudo peccati, pro quo delendo Deus mortuus est: & vt discamus, non esse magna mala pœnæ, quæ Christus ipse passus est sed ea esse magna mala atque fugienda, ob quæ delenda passus est. Alias causas, & rationes mirabiles afferet quicumque sapiens, & plures etiam sunt, quæ comprehensionem rationis, & angelorum mentes excedunt.

Esa. 53.

Sed aduersus hæc obiicitur: Quia indignum fuisse videtur, vt Deus istos defectus doloresque susciperet, & per hæc magis Dei cognitio impediri videbatur, secundum illud Esa. 53. Desiderauimus eum defectum & nouissimum virorum, virum dolorum, & scientem infirmitatem, & quasi absconditus vultus eius, & despectus: vnde nec reputauimus eum. Et præterea, quia sanctorum patrum desiderium non videtur impletum, qui dicebant: Cōsurge con surge, induere fortitudinem brachium Domini, & congruentius per fortitudinem, quam per infirmitatem videbatur potestas diaboli posse superari. Desiderabat huius argumenti grauitas longiorem tractatum, vt explicarem quibus rationibus Dominus tam humilis apparere dignatus est. Ac certè, si quauis Deus pauper, humilis, & mansuetus aduenerit despectus, & nouissimus virorum, tantum tamen valeret apud homines bona mundi huius, tamque tenentur desiderio terrenorum, vt illis fere omnes inhierent. Quò processisset obsecro quantumcunque se extendisset auaritia, fastus, ambitio, deliciae, & voluptates, ac curæ mundi huius, si Dominus ipse cum gloria, & maiestate temporali apparuisset? Certè iam Deus mundum ob sua peccata delisset. Nam, vt ait ille semper sapiens, hæc medicina hominum tanta est, quanta non potest cogitari. Quoniam quæ superbia sanari potest, si humilitate filij Dei non sanatur? Quæ auaritia sanari potest, si paupertate filij Dei non sanatur. Quæ iracundia sanari potest, si patientia filij Dei non sanatur? Quæ impietas sanari potest, quæ charitate filij Dei non sanatur? Nolite homines amare temporalia, quæ si benè amantur amaret ea homo, quem suscepit fi-

D. August.
De agone
Christi. c. 11.

Artic. I.

lius Dei. Nolite timere contumelias, & cruces, quia si nocerent homini, non ea pareretur homo, quem suscepit filius Dei. Hæc omnis exhortatio, quæ iam vbiq; prædicatur, vbiq; veneratur, quæ omnem obedientem animam sanat, non esset in rebus humanis, si non essent facta illa omnia, quæ stultissimis displicent. Quem dignatur imitari vitiosa iactantia, vt ad virtutem possit adduci, si erubescit imitari eum, de quo dictum est, antequam nasceretur, quod filius Altissimi vocaretur? O medicinam omnibus consulentem, omnia tumencia comprimentem, omnia tabescentia resicientem, omnia superflua resercentem, omnia necessaria custodientem, omnia perita reparantem, omnia deprauata corrigentem. Hactenus Augustinus.

Luce. 1.

Sed vt ad ea veniamus, quæ sigillatim argumento tanguntur, non fuit indignum Deum ista suscipere, si non fuit indignum benefacere, & sanare genus humanum, & omnibus patientiæ ac sanctitatis exempla proponere, & ad vitam beatam ducere, nec impediatur hac viâ sed parabatur cognitio Dei. Nec enim impediatur inde, quod inuisibilis Deus apparuit visibilis, vt constat, siquidem nos sequimur, & cognoscimus visibilia: nec, quia pauper, & humilis apparuit, vt declaratum est, & id sentit omnis homo, qui pauper, humilis & afflictus est: nullum enim maius habet solatiū quam aspicere in authorem & consummatorem salutis. Iudæi verò, qui putant non impletum esse desiderium illud patrum, Consurge, con surge, induere fortitudinem brachium Domini, nondum intellexerunt illud scripturæ: quia in manu occulta pugnat Dominus. Quod si Apostolus de se ipso dixit, Cum infirmor tunc potens sum, quanto potiori ratione de ipsa potentia, & sapientia Dei dicere potuit, ac dixit: Prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiā, ipsis autem vocatis Iudæis atque Græcis Christum Dei virtutem & Dei sapientiā: quia quod stultum est Dei sapientius est hominibus, & quod infirmum est Dei fortius est hominibus. Quem locum interpretans Beatus Augustinus, Quia, inquit, per

Hebr. 12.

Esa. 51.

2. Cor. 12

1. Cor. 1.

Lib. 1. de Do
ctrina Christi
c. 11.

De defect. corp. quos assumpsit fil. Dei. 174

per superbiam homo lapsus est, humilitatem adhibuit Dominus ad sanandum; serpentis sapientia decepti sumus, Dei stultitia liberamur. Quomodo autem illa sapientia vocabatur, erat autem stultitia contemnentibus Deum: sic ista, quæ vocatur stultitia sapientia est vincens diabolum, quem multo fortius, & potentius fuit infirmitate, quam robore superasse. Quod si placuit Deo per stultitiā prædicationis saluos facere credentes, o homo tu quis es, qui respondeas Deo? Si tamen hæc omnia sapientia carnis non intellexerit, non mirabor, mirandum enim esset si intelligeret.

Rom. 9.

ARTICVLVS. II.

Virum Christus assumpsit necessitatem subiaccendi his defectibus.

B. Thom.

RESPONDEO dicendum ex Beato Thoma, quod duplex est necessitas. Vna quidem coactionis, quæ fit ab agente extrinseco: & hæc necessitas contrariatur naturæ, quando cogitur natura, & voluntati, quando cogitur voluntas: quorum vtrūque est principium intrinsecum. Alia autem est necessitas naturalis, quæ consequitur principia naturalia, vt formam, secundum quam necessarium est ignem calefacere: vel materiam, sicut necessarium est corpus ex contrarijs compositum dissolui. Secundum igitur hanc necessitatem, quæ consequitur materiam, corpus Christi subiectum fuit necessitati mortis, & aliorum eiusmodi defectuum, quia beneplacito diuinæ voluntatis permittebatur carni Christi agere, & pati quæ propria erant. Loquendo verò de necessitate coactionis per comparisonem ad naturam, distinguendum mihi videtur. Nam quauis Christus Dominus secundum propriam virtutem, & facultatem naturæ humanæ, non poterat non mori, & erat subiectus fami, lassitudini, vulneribus, & dolori, tamē vt instrumentum diuinitatis coniunctæ propelleret defectus hos omnes posset. Quod certè ipse dice-

bat Ioan. 16. Nemo tollit animam meam à me, sed ego pono eam. Atque iterum: Potestatem habeo ponendi animam meam. Et tertio: Sciens, quia omnia dedit ei pater in manus. Vnde eos, qui aduenerant ad comprehendendum eum sola voce prostrauit. Quod si sermo sit de illa necessitate coactionis, qua contra deliberatam nostram rationem, & voluntatem aliquid agere, aut pati compellimur, sic etiam certum est, quod Christus Dominus non coactè, sed maxime voluntariè, & spontaneè pro nobis omnibus mortuus est, quauis voluntate, vt natura, refugeret mortem. Atque secundum hanc rationem varia scholasticorum dicta conciliare quis poterit alijs assentientibus, quod poterat effugere mortem, ex quibus est Carthusiensis, alijs negantibus, ex quibus est Durandus, Gabriel, & alij.

Ioan. 10.

Ioan. 13.

Ioan. 18

Carthusien.
Durand.
Gabriel.

ARTICVLVS. III.

Virum Christus defectus corporales contraxerit.

SUPPONENDVM est in primis pro declaratione huius quæstionis, quod contrahere, vt probe ait Durandus, importat necessariam quandam consequentiam vnius ad alterum: est enim contrahere quasi simul cum alio trahere: non aliter, atque nos eo ipso, quod homines sumus, trahimus discursiuos esse admiratiuos, atque risibiles. Atque hinc fit, vt qui ex sua ipsorum origine, & natiuitatis vi atque natura, habet defectus mortalis naturæ, contrahere illos dicantur. Quo posito dicendum est, quod quauis si naturam humanam quis consideret physicè, atque si in puris naturalibus nati essemus, vtrūque eo ipso, quod quis homo esset, mortalis etiam esset, & corruptibilis: sicut ea omnia, quæ infra lunam oriuntur, & intereunt. Si tamen oculos ad superna tollamus, & sacratissimæ nostræ religionis documenta, consideremus, certum est hominem irà conditum fuisse, & eo mune re originalis iustitiæ donatum à Deo, vt posset

Dur. in. 3. d.
15. q. 1.

posset non mori, & mortalitatis defectus euitare, si in accepta iustitia perseverasset. Ablata vero per peccatum iustitia qua præseruabatur natura, mors & cæteri defectus orti sunt, iuxta illud Apostoli: Per vnum hominem peccatum intrauit in hunc mundum, & per peccatum mors. Ac proinde omnes, qui ex primo parente, & simul dænata, per quam peccauerat, cõiuge, per carnalem generationem, & concupiscentiam orti sunt, vna cum originali peccato trahunt mortem cæterisque defectus. Cum autem Verbum Dei naturam humanam assumpsit, non per carnalem propagationem, nec infectam labe peccati, sed sole, cœlo, Angelis puriorem, consequens est, eum hos defectus non contraxisse, sed assumpsisse voluntariè propter eas causas, quæ supra à nobis commemoratæ sunt, & alias plures.

Sed aduersus hæc obijcitur primo: Quia si naturam humanam secundum se consideremus, eo ipso quod quis homo est, mortalis erit, vt nos ipsi dicebamus: sed Christus Dominus verè fuit homo: ergo ratione naturæ contraxit mortem, cæterosque defectus, esto, non contraxerit ratione peccati. Respondetur, quod de rebus non est absolute iudicandum prout sunt inconsideratione, sed prout re ipsa habent esse. Re vero ipsa, nunquam natura humana condita fuit in puris naturalibus, nec relicta suis viribus, sed ornata atque munita iustitia originali, qua effugere posset hos defectus, & se semper in optimo vitæ statu cõseruare. Ac proinde nunquam natura humana in has, quas patimur pœnas, & defectus deuenisset, nisi propter peccatum, quo est ablata iustitia, qua continebamur in statu vitæ. Cum igitur in Christo non fuerit peccatum, quod sola causa fuit mortis, & cæterorum malorum consequens est, vt hos defectus non contraxerit, sed assumpsit.

Secundo argumentor: Quia beata Virgo, iuxta plurimum sententiam non fuit concepta in peccato originali: sequeretur ergo, quod etiam ipsa non contraxerit hos defectus. Respondetur, quod quicquid sit de antecedenti, de quo modo non dispuro,

consequentiæ est nulla. Nam si virgo fuit exempta à peccato originali, id fuit ex privilegio, ex lege verò erat obnoxia peccato, & eguit redemptore, redemptaque fuit, & redempta mirabili modo, nimirum antequam captiua. At verò nihil horum habet locum in Christo, qui fuit gratia, & iustitia, & redemptio captiuorum. 1. Cor. 1.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum Christus omnes defectus corporales assumere debuerit.

QERTVM est peculiari Dei cura, & prouidentia decretum, & statutum esse quosnam defectus corporales assumpturus esset Christus, & quibus cariturus. Ac proinde valde est ab omni prudètia remotum & alienum, aliquid hac in parte asserere, nisi quod scripturis sãctis, & sanctorum patrum dictis fuerit cõforme, in quibus, & per quæ Dei cõsilia nobis reuelata sunt. Pro declaratione ergo rei propositæ, supponendum est, quod defectus corporales sunt varij, atq; multiplices. Quidam enim sunt pugnantés cum perfectione scientiæ, & gratiæ, vt ignorantia, pronitas ad malum, difficultas ad bonum. Alij sunt merè corporales, sed consistentes in defectu virium interiorum, siue exteriorum, ac virtutis gubernatiuæ & formatiue, vt Epydymia, spasmus, paralysis, cæcitas, surditas, claudicatio mutilatio membrorum. Tertij sunt morbi, & ægritudines variæ, quæ partim ex culpa subiecti, & inordinato vitio, partim ex leuiori aliquo defectu, ac lassitudine virtutis gubernatiuæ, & iam quidem ex nimio labore ac defatigatione, iam ex immoderata vigilia, iam ex nimia inedia, iam ex ardore Solis, iam ex rigore frigoris, iam ex aeris infectione, iam ex alimentorum vitio & qualitate, iam ex influenza cœlesti, alijq; innumeris causis suboriti solent quales sunt febres, dolores laterum, capitis, & stomachi, lepra, scabies, & c. atq; ij omnes defectus corporales, quos secundo & tertio loco enumerauimus, non in omnibus

nibus hominibus inueniuntur, sed in quibusdam, & alij in alijs pro ratione causarum. Sunt verò alij defectus corporales, qui vniuersos omnino homines consequuntur, vt fames, sitis, lassitudo, ac defatigatio, mors: quos B. Damascenus naturales & indelectabiles passiones appellabat. Naturales quidem, quia illas cum natura ipsa accipimus & hereditamus. Indelectabiles verò, quia tristem illam ac miseram hereditatem recusare omnino non possumus, sed passiones illæ omnes ineluctabiliter mortales vniuerso cõsequuntur. Deo autè gratias qui hæc dulcia ac salutifera nobis effecit per Christum Dominum nostrum. His politis ad quæ sita respondeo Christum Dominum non assumpsisse illos defectus, quos ordine primo, secundo ac tertio retulimus, sed ratione, & causa dissimili. Eos enim, quos primo loco enumerauimus non assumpsit, quia perfectioni gratiæ & scientiæ pugnant: fuit autem Dominus plenus gratiæ, & veritatis sicut dilectum filium decebat. Secundi etiam generis defectus habuisse Christum valde indecens est, nec id pie aures sustinent audire, estq; & dictu & auditu indignum. Præsertim cum eorum defectuum assumptio non faceret ad finem redemptionis, sed potius impediret & obesset. Nec verò vnquam sancti patres quid tale docuerunt: sed potius vel omnino reiecerunt, vel silentio præterierunt, indignum existimantes talem de filio Dei quæstionem haberi. Defectus etiam tertij ordinis, non est dicendum Christum habuisse, quia nec scripturæ nec sancti patres dixerunt, aut inuenerunt, eum morbo aliquo, aut ægritudine laborasse, sed potius oppositum. Et quidem aliqui ex illis morbis, qui ad tertium

hoc genus referuntur, in mundos faciebant homines in populo illo, vt lepra, ac proinde asserere eos defectus Christum habuisse valde indignum esset, & alienum. At verò defectus quarti ordinis assumpsit Christus ad redemptionem nostram ob illas causas, atq; rationes, quas articulo primo huius quæstionis enumerabamus.

Sed aduersus hæc argumentor primo: Nam siquidem Christus suscepit infirmitates nostras, vt curaret omnes defectus nostros, & curat ac sanat omnes: ergo debuit assumere omnes. Respondetur, quod Deus suscipiens humanitatem nostram, & humilitatem, famem, sitim, dolores cæterisque passiones, & mortem, curauit omnes defectus nostros quos vniuersos Christum suscepisse nec oportuit, nec etiam decuit.

Secundo argumentor: Quia nihil verabat Christo inferri ab extrinseco cæcitate, aut mutilationem, aut illum incidere in febrim: posset ergo habere illos defectus. Respondetur, quod Christus ex assistentia, diuinæ virtutis, quæ eum ab eiusmodi malis defendebat, non potuit illis subiacere: id quod ipse etiam sapientia & virtute sua, & vt instrumentum diuinitatis optime erga se ipsum facere poterat.

Tertio argumentor: Quia Christus suscepit mortem: ergo & cæteros defectus, qui sunt minores morte. Respondetur, quod oportebat Christum pati, & mori, non tamen oportebat, neq; decebat mancum esse, aut cæcum, aut ægrotum: præterquam, quod mors est defectus communis omnibus hominibus, illi verò qui in argumento tanguntur, non item. Act. 17.

QVÆSTIO DECI- MASEXTA, DE DE- FECTIBVS ANIMAE ASSVMPTIS A CHRISTO.

ARTICVLVS. I.

Verum in Christo fuerit peccatum.

SCRIPTVM est, Talis enim decebat vt nobis esset pontifex, sanctus, Innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excellior cœlis factus, qui non habet necessitatem quotidie, quemadmodum sacerdotes prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi: hoc enim fecit semel se offerendo. Et iterum: Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Et tertio: Tanto melior angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hereditauit. Cui enim dixit aliquando angelorum: Filius meus es tu, Ego hodie genui te? Oportebat autem filium Dei nullum omnino habere peccatum multis de causis. Primo: Quia venerat de cœlo in terram, vt pro hominibus satisfaceret, & eos ad primum illum ac gloriosum statum reuocaret, vnde exciderant: at verò ille status erat expers culpæ omnis, atque peccati: ergo oportuit, vt in eo nullum omnino esset peccatum. Secundo: Quia Christus fuit exemplar omnis iustitiæ, omniumque sanctorum, etiam eorum, qui nunquam peccauerunt; quales fuere angeli, & beata Virgo: igitur in eo nullum omnino fuit peccatum. Tertio: Quia primum lucidorum lucisque fons, qualis est sol, nullas in se ipso patitur tenebras: ergo splendidissimum illud iustitiæ iubar nullum omnino habuit in se peccatum. Denique qui erat ipsa iustitia sanctificatio & redemptio, qui filius Dei erat, in

quo omnes sanctificati & electi sunt, qui de cœlo venerat, & ideo venerat, vt peccata deleret, quomodo haberet peccatum? Certè nullo modo: cum esset ille sanctus sanctorum, & iustus per excellentiam, de quo scriptum est: Iustificabit ipse iustus seruus meus multos. Et iterum: Vnde debent Gentes iustum tuum, & cuncti reges in clypeum tuum.

Sed aduersus hæc argumentor primo: Quia Apostolus 2. Corinth. 5. de Christo loquens dicit: Eum, qui non nouerat peccatum pro nobis peccatum fecit: ergo Christus suscepit etiam culpam: ergo fuit in eo peccatum. Respondetur ex Diuo Gregorio Nazianzeno, quod quauis Apostolus de se ipso dixerit, Factus sum Iudæis tanquam Iudæus, vt Iudæos lucrerem, his, qui sub lege sunt, tanquam sub lege essem, vt eos, qui sub lege erant lucrifacerem: factus sum infirmis infirmus, vt infirmos lucrifacerem, quod tamen Paulus de se ipso dicere non sustinuit hoc sustinuit Christus. Non enim solum Iudæis Iudæus, & infirmis ac humilibus infirmus & humilis apparere dignatus est, sed quod multo maius esse quicumque fatebitur, voluit pro nobis & peccatum & maledictio nominari. Dicitur verò Deus Christum fecisse peccatum, non quod haberet in se peccatum: sed quia fecit eum hostiam pro peccato. Sicut Osee 4. dicitur de sacerdotibus comedentibus hostias oblatas pro peccato; Peccata populi mei comedet. Vel dicitur Deus Christum fecisse peccatum propter similitudinem carnis peccati, in qua Christus venit ad nos iuxta illud; Misit Deus filium suum in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne, hoc est, de similitudine carnis

nis peccati, quæ ipsius erat damnauit peccatum in carne peccati, quæ nostra est. Sunt autem ambæ istæ expositiones B. August. varijs in locis & aliorum etiam doctorum grauii. Addit verò hic sanctus ideo Christum dici factum pro nobis maledictum, quia pendens in ligno mortem, quæ de maledicto Dei venerat, suspendit in ligno, verum vt sit illud, Maledictus omnis, qui pender in ligno.

Secundo argumentor: Quia Psal. 21. scriptum est in persona Christi: Deus Deus meus respice in me, quare me dereliquisti, longe à salute mea verba delictorum meorum: ergo in Christo fuere delicta. Respondetur, quod vt ait B. August. epist. 120. hæc ex persona sui corporis Christus dicit, quod est ecclesia. Hæc ex persona dicit infirmitatis carnis peccati, quam transfigurauit in eam similitudinem carnis peccati, quam sumpsit ex Virgine. Hæc sponsus ex persona sponsæ loquitur: quia vniuit eam sibi.

Quomodo & apud Esaiam, vbi dicit. Sicut sponso alligauit mihi mitram, & sicut sponso ornaui me ornamento: alligauit mihi, & ornaui me, vnus vox est, & tamen sponsum & sponsam Christum intellegimus, & ecclesiam. Vnde olim prima Ticonij regula probata à Diuo Augustino fuit de Domino, & eius corpore quando in scripturis sacris capitis & corporis, id est, Christi & ecclesiæ vna persona inuicem iuxta illud: Saule Saule, cur me persequeris Acto. 9. Et ad Galat. 3. dicitur fidelibus: Ergo Abraham semens es cum sit vnus semen Abraham, quod est Christus. Non enim dixit in seminibus, quasi in multis, sed in semine, quasi in vno. Et semini tuo, qui est Christus.

Tertio argumentor: Quia Christus propositus est nobis ad exemplum vite, sed nos indigemus exemplo, non modo ad bene viuendum, sed etiam, vt peniteamus de peccatis: ergo debuisset in Christo esse peccatum. Respondetur, quod si exemplar lucis tenebrosum esset, quidnam esset verè & purè lucidum? Si exemplar boni fuisset malum, quidnam esset verè bonum? Igitur eo ipso, quod Christus propositus est à Deo in exemplum vite omni prorsus vitio & macula & labe pec-

cati caruit. Dedit autem peccatoribus sui ipsius illustrissimum exemplum ad penitendum: siquidem imponens eis, vt pro peccatis proprijs poenam sustineant, ipse pro alienis tam dira passus est.

Quarto argumentor: Quia scriptum est Hebr. 2. quod in eo quod Christus passus est, & tentatus potens est & his, qui tentantur auxiliari: sed maxime indigebamus auxilio Christi contra peccatum: ergo debuit in eo esse peccatum. Ratio quod non fit potens quis ad auxiliandum eo quod cecidit, sed quia magna & grauius sustinuit, & didicit experientia ipsa, quale & quantum sit mala pati. & propterea promptus efficitur ad auxiliandum alijs. Vnde voluit Dominus diripari & tentari, vt misericors fieret. Quod circa ad Hebr. 5. hortatur nos idem Apostolus pontificis clementiæ & misericordiæ fidere, qui tentatus est per omnia pro similitudine absque peccato.

ARTICVLVS. II.

Verum Christus per naturam assumptam peccare potuerit.

ST quæstio inter scholasticos, vtrum Christus per humanitatem aliqua ratione peccare potuerit, siue beatificata esset ea humanitas, siue secus: id est, vtrum ex natura rei posset peccare. In quo sit conclusio, quod Christus nulla ratione peccare potuit. Quæ conclusio & est de re graui, & videtur mihi verissima: sed eam quidam non absque negligentia culpa inopè faciunt auctorum, pluresque adferunt negantes, quæ asserentes. Ac proinde eam probo primo: Quia antiqui omnes & graues scholastici, quando in hanc quæstionem inciderunt tenuerunt hanc sententiam. Docuit eam Magister in 3. dist. 12. & sine dubio ac asseueranter amplectitur, quod non parum mouere debet eos, qui aduertunt eius viri modestiam in asserendo. Tenuit Alfiodorensis, Alex. & Alber. Magnus, Qui, Christus, inquit, peccare non potuit, quia nobilissimum est non posse peccare. Docuit D. Anselmus lib. 2. cur Deus homo, capit. 10. D. Bonauentura, & S. Tho.

B. Thom.
Ricardus.

& S. Thom. in 3. distin. 12. Ricardus etiam de Media Villa, Potentiam, inquit, habet Christus similem in specie potentia, qua alij peccant sed ipse peccare non potuit. Idem tenuit Chartusianus, & Petrus de Tarantasia, & Valricus, & Capreolus in tertio, distinct. 12. Oppositam sententiam blasphemam appellat & erroneam: de qua tamen censura viderint sapientiores. Prima verò ratio, quæ me mouet, vt existimem hanc partem esse verissimam est: Nam, aut ea, quæ per naturam humanam fiunt necessario, & ex natura rei, verificantur de supposito, aut secus. Si non necessario verificantur, sed ex aliquo accidenti, ruere certe videbitur tota fides catholica, quia non erit necessario fatendum, quod Deus pependit in cruce, quod mortuus est pro nobis, & redemit nos. Si autem necessario hæc verificantur, & conueniunt supposito, & humanitas peccat tanquam natura atq; ratio, utiq; suppositum Verbi Dei peccabit, tãquã quod peccat, suppositum autem illud, Verbum Dei est, & Deus est, & Deus peccare non potest: ergo nostra conclusio vera est. Atq; in isto hac ratione: Nã hanc causam & rationem habet ecclesia dicendi, quod Christus patiebatur, flagellabatur, prædicabat, quia per humanitatem ista faciebat: & certe non aliter Deus passus est, nec illud est intelligibile, nisi ratione humanitatis: ergo si humanitas assumpta peccaret, Christus peccaret, ergo & Deus peccaret.

Secundo argumentor: Humanitas iuncta est Verbo, vt ratio & forma agendi operationes humanas: sed operatio formæ, & rationis agendi tribuitur supposito: ergo peccatum humanitatis tribueretur supposito. Tertio argumentor: Ea Christi humanitas est vnita Verbo secundum eam rationem, & tam intimè, sicut mihi mea, alioqui non esset Christus vnioe homo nobiscum: sed locutio mea, siue vera, siue falsa, & actio mea, siue bona, siue mala mihi imputantur. nec oppositum potest intelligi: ergo & actio quæcumq; eius humanitatis, siue bona, siue mala Christo imputantur. Itaq; si meritum eius humanitatis tribuitur Christo: ergo & demeritum tribuere tur, si esset aut esse, posset in ipso.

Chartusia.
Pet. de Tar.
Valri.
Capreo.

Quarto argumentor: Quia si mea humanitas peccaret & puniretur, ego & peccare & puniri: ergo posset Christus peccare, atque puniri, nisi nostra sententia vera sit. Quod incoueniens quãuis intrepidè ac libèter deuoret Durandus in 3. d. 12. q. 2. verè tamè est incoueniens. Quod probò: Nam si Christus in eo casu punitur, aut ideò punitur, quia aliquid aliud, scilicet, humanitas peccauit: & hoc esset iniustum, scilicet, puniri innocèntem ob peccatum alterius, punireturq; persona Verbi & non peccasset. Aut ideò punitur, quia verè si humanitas peccauit, suppositum illud peccauit, suppositum autem illud peccare non potest, ergo nec propterea puniri. Et aduertendū est, quod si humanitas Christi peccaret ad illud peccatum cõcurreret Verbum peculiari quadã ratione, qua non cõcurreret Pater aut Spiritus sanctus, quia esset ab illo personaliter: sed qui hoc modo cõcurrit ad peccatum, scilicet, vt suppositum atq; persona eliciens actum, tanquam quod, talis vere dicitur auctor peccati: ergo si natura assumpta peccaret, Verbum sine dubio author fuisset eius peccati diceretur. Vltimo argumentor: Nã sapientia Dei in operibus suis semper seruauit hunc ordinem, vt multa reducatur ad vnum, & difforme ad vniiforme, & imperfectum ad perfectum, & variū atq; mutabile ad stabile & firmum: ergo omnis iustitia nostra, quæ imperfecta & varia atq; mutabilis est reducitur ad iustitiam Christi perfectam, firmam & stabilem, & quæ non possit deficere, semper enim prima principia firma sunt, & quæ se aliter habere non possint.

Sed oppositam sententiam, & quod Christus per naturam assumptam posset peccare tenuere nonnulli. Ex quibus est Dur. in 3. d. 12. q. 2. Marfil. q. 9. art. 3. Gabr. ead. d. q. 1. quãuis non ita assensuiter, & dist. 1. q. 2. Scotus, in 3. dist. 2. q. 2. Arguit autem Durandus pro sua sententia, tã ex vna parte apparèter, & ex alia improbabiler, vt nescias, qua ratione illa duo coniungi possint. Et constituto, quod humanitas esset assumpta in puris naturalibus format hanc rationem. Quod non est perfectius in essendo, non est perfectius in operando: sed ea natura non esset perfectior in essendo: ergo nec in operando:

Duran.

Duran.
Marfil.
Gabr.
Scotus.

operando: ergo posset peccare. Respondeo tamen, quod hæremus in principio: humanitas enim non nec aut ambulat, sed homo. Et quãuis ei humanitati secundum se ac præcise sumptæ non repugnaret esse principium, quo, peccati, sed repugnabat ratione suppositi, quod non potest male agere: est quæ illud suppositum & in essendo, & in operando in immensum perfectius, quã suppositum merè humanum.

Ad formam argumèti dico, quod si sermo sit de ente & operante, vt quod constat discursum esse nullum, nec assumi debuisse in minori naturam, sed suppositum & tunc minor esset falsa, quia illud suppositum est perfectissimum. Si verò sit sermo de ente & operante, vt, quo, nihil efficit argumentum: quoniam non posse peccare non proueniebat ex natura præcise, sed ex vinculo naturæ atque suppositi: ex quo fit, vt non posset ea natura peccare, nisi peccante supposito Verbi Dei.

Arguit secundo: Quia suppositum non dicitur agere alia ratione, nisi eo quod sustentat principia actionum & ea actio non potest plus imputari supposito Verbi Dei, quam si non esset vnium humanitati: ergo non cogemur dicere, quod illud suppositum peccat, licet peccaret per humanitatem assumptam. Respondeo, non esse verum quod suppositum non alia ratione dicitur agere, nisi quia sustentat naturam, quæ est principium agendi, nisi esset sermo de eo genere sustentandi, ex quo fiat vt suppositum dicatur agens: suppositum ergo sicut est ens per se primo proprie, & maxime, ita per se primo proprie & maxime dicitur agere, nec sustentat sicut basis atq; columna sustinet arcus, sed ita vt faciat vnum ens substantiale atque per se cum natura, & ei proprie & potissimum tribuatur esse & agere. Quod verò secundo loco addidit Durandus, scilicet, quod actio assumptæ humanitatis non potest magis imputari Verbo Dei, quam si assumpta non esset, mihi est falsum, & intolerabile propter eas causas, quas in probanda nostra sententia assignauimus.

Durandus.

Tertio argumentabantur quidam antiqui, qui Magistrum præcesserunt: Quo-

niam Ecclesiastici. 31. inter Sapientis laudes enumeratur, quod potuit transgredi, & non est transgressus. Respondetur, quod aliquid pertinet ad laudem inferioris, quod superiori tributum, esset vituperium. Vnde Diuus Dionysius de diuinis nominibus, capit. 4. Furibundum, inquit, laudatur in cane, vituperatur in homine. Et Aristot. 4. Ethicorum, & eius discipulus Calisthenes apud Arrianum, ridiculum esse putant laudes hominum transferre ad Deos: vnde Deus, optimus & sapientissimus cum sit non potest peccare: laus ergo Christi est non posse peccare, quãuis alij possint.

Quarto argumentor: Quia ea humanitas potuisset ita assumi, vt ignoraret se esse assumptam: ergo nihil prohibet, quin potuisset peccare.

Ad hoc negatur consequentia: Nam impertinens est, quod ea natura sciret vel nesciret se esse assumptam ad hoc, vt posset peccare: causa siquidem ob quam non potest est, quia illud suppositum non potest male agere.

Quinto arguit Marfilus: Quia Christus potuit mereri: ergo potuit peccare. Respondetur, quod consequentia nihil valet. Et ratio est: Nam ad merendum satis est, quod sit quis liber ad vtranque partem contradictionis atque viator, & quod adiuuetur à Deo ad bonum. Quo loco aduertendum est, quod quis non eo dicitur liber, quia potest bene agere & male: iam enim Deum non liberum faceremus, si quidem non potest male agere: sed dicitur quis liber ex eo, quod se habet ad vtranque partem contradictionis, & potest, verbi gratia prædicare, & non prædicare, loqui & tacere, ambulare & non ambulare. Christo vero rationi suppositi repugnabat aliquid agere aut prætermittere, quod agere aut prætermittere non liceret. Et quemadmodum Deus atq; beati verè ac summe liberi sunt, sed nihil possunt agere, nisi intra limites legis Dei æternæ atq; sanctissimæ, & ea est vere libertas, atque potentia non posse seruire peccato atque deficere: ita & de Christo dicendum est fuisse liberum, ad vtranque intra limites paterni

ac diuini mandati, quæ vera libertas est.

Sexto argumentor: Quia Deo per naturam mortalem non repugnat mori: ergo nec peccare. Negatur consequentia, quia mala pœnæ non deuiant à ratione & regula Dei, sicut mala culpæ: vnde Deus infligit pœnam, sed non malè facit.

Septimo: Quia si Deus assumeret naturam ignis, posset comburere domum innocentis: ergo peccaret. Ad hoc quidam dicunt, quod non permetteretur quia dirigebatur ea natura à Verbo. Sed dico, quod per naturam non liberam, nec bene ageret suppositum eius naturæ, vt sic nec malè: nec enim male agit ignis, qui comburit innocentem: siquidem vt suppositum eius naturæ, & habens eam vt rationem agendi, non est agens morale.

Octauo: Quia Christus habuit potentiam peccandi: ergo potuit peccare. Respondetur, quod si per potentiam peccandi intelligas liberum arbitrium, quod re ipsa facit ac exercet peccatum, vtique Christus habuit liberum arbitrium eiusdem rationis cum nostro, non tamen potuit peccare. Quæmodum enim æger habet pedes, sed ob infirmitatem currere non potest: ita Deus & Christus, & beati habent liberum arbitrium, sed tamen ob libertatem ac potentiam deficere ac seruire peccato non possunt. Et cõsiderare debuissent authores contrariæ sententiæ, quod hoc & alia plura argumenta, quæ formant, militant etiam supposita veritate, quod Christus erat simul comprehensor, & viator: quo supposito ipsi fatentur eum non posse peccare, quia beatitudo firmat in bono.

Nono argumentor: Quia Verbum in suam humanitatem non habebat efficientiam alterius rationis ab ea, quam habebat vt Deus: sed Deus alijs naturis permittit malè agere, concurratque cum eis ad actionem, quæ est actio peccati: ergo simili ratione, &c. Ad hoc dico, quod aliud est concurrere ad aliquam operationem, vt suppositum illam eliciens, & exercens; aliud verò concurrere, vt causam vniuersalem. Et quidem defectus causarum particularium atque operationum earundem non reducit ad defectum causarum vniuersa-

lium, defectus verò operationum verè est defectus peculiaris suppositi agētis, & edētis illas operationes. Quibus addendum est, quod pura omnis, & mera efficientia operationum humanitatis Christi, Dei certe erat, vt sic: Verbum autem edebat illas operationes peculiari ratione, scilicet, vt suppositum, quod habet rationem proximi principij, quod, atque formalis; cui principio verissimè tribuuntur operationes cum omnibus suis qualitatibus, vt eius propriæ. Nec enim vllum restat principium, quod, bene aut male agens præter ipsum, ac proinde non potuit Verbum permittere humanitati coniunctæ, vt male ageret: quoniam proculdubio suppositum ipsum esset male agens, & peccans.

Postremo loco Marfilus, qui nullum putat inconueniens, quod humanitas dicatur agere & non homo, argumentatur: Quia aqua calefacta dicitur calefacere, & certè ipsa non calefacit, sed calor, existens in ea: ergo falsum est, quod actiones sint suppositorum.

Ad hoc quidam respondent, quod ea calefactio est ab igne. Qui tamen, vt ego sentio, non satisfaciunt argumento: quia aliud est reducere aliquam actionem ad primum principium mouens in eo genere, quem dicam ad calefaciendum esse ignem: aliud verò reducere operationem in proprium suppositum, & in proximum operans, vt quod.

Dico ergo ad argumentum, quod verè tunc aqua calefacit per formam caloris sibi aduenientem: & sicut ea forma caloris habet tunc esse per illud suppositum, ita habet operari per ipsum. Et de hoc articulo hætenus.

Tractant verò hoc loco quidam, nescio qua ratione moti, vttrum posset Deus assumere naturam humanam, quæ nec haberet gratiam habitualement nec esset beata. De quo Picus in Apologia, conclusionem quartam, & Alexand. Hallens. 3. parte, quæstione. 11. membro. 1. articulo. 1. & Enricus, quodlibet. 16. tenent partem negatiuam. Respondeo tamen breuiter, quod Verbum potuit assumere naturam humanam, quæ nec haberet gratiam habitualement nec

Marfilus.

Luc. 2.

nec gloriam: quoniam terminare naturam humanam & producere in eius mente, & intellectu ac voluntate gratiam habitualement & gloriam sunt valde distincta, nec habent connexionem ad inuicem necessariam, & libere Deus eas qualitates, & actiones infundit & dat: ergo potuit non infundere. Et præterea probatur: Quia quantumuis daremus quod ad vniõnem hypostaticam naturali sequela sequeretur productio gratiæ habitualis, atque gloriæ in humanitate assumpta, quemadmodum ex essentia sequuntur potentia, tamen Deus de sua potentia absoluta posset impedire eiusmodi fluxum, & efficere vt sisteret: quemadmodum impediuit ne gloria animæ Christi redundaret in corpus quandiu in hac vita mortali fuit. Quod si Deus vellet concurrere cum ea humanitate, vt viveret, & non vt videret Deum, nec intelligeret, quis diceret illi, cur fecisti?

ARTICVLVS. III.

Vtrum in Christo fuerit fomes peccati.

AFFIRMAVERUNT heretici Pelagiani, motus secundum fomitem inclinationem esse naturales & bonos, illudque non sine dolendo plausu prædicauerunt; Viuificate membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem mundam, libidinem bonam, concupiscentiam optimam, &c. Cum tamen Apostolus dixerit ad Coloss. 3. Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem immunditiam, libidinem concupiscentiam malam. Contra quos hæreticos videre licet Diuum Augustinum in libris Hypotyposicon, & præcipue libro. 4. eruditissimè differentem: Hæc tamen impudentia & ignorantia omissa, sciendum est pro huius rei explicatione, quod motus illi concupiscentiæ effrænes aduersusque rationi non sunt fomes peccati, quantumuis ab ipso, tanquam à fonte, orientur: sed fomes proprie loquendo apud Theologos est inclinatio, siue habitualis concupiscentia car-

Coloss. 3.

D. August.

Picus.

Alexan.

Enric.

nis partisque sensitiuæ in ea, quæ sunt contraria rationi, quæ appellari etiam solet lex carnis, atque membrorum, alijsque nominibus. Næc verò putandum est nomine fomitis intelligi solum inclinationem illam, & principium motus luxuriæ, sed etiam odij, auaritiæ, inuidiæ, & reliquorum omnium malorum; quantumuis dicatur lex carnis propterea quod rebellio partis inferioris ad superiorem magis & clarius ostenditur in motibus carnis. Orta verò est hæc inclinatio & habitualis concupiscentia, pronitasque ad malum ex eo, quod natura destituta est per peccatum iustitia originali, qua in bono contineretur, non tamen est peccatum in renatis verè, & proprie; sed dicitur peccatum, quia à peccato est, & ad peccatum inclinatur. Quam veritatem sanctissimè diffiniuit Concilium Tridentinum, Sessione. 5. canone. 5. & est expressa doctrina Diui Augustini libro. 1. contra duas epistolas Pelagianorum, capit. 13. vbi sic habet: Sed de ista concupiscentia carnis falli eos credo, vel fallere, cum qua necesse est, vt etiam baptizatus, & hoc si diligentissimè proficit & spiritu Dei agitur pia mente confligat. Sed hæc etiam si vocatur peccatum non vtique quia peccatum est, sed quia à peccato facta est sic vocatur: sicut scriptura, manus cuiusque dicitur, quod manus eam fecerit. Peccata autem sunt quæ secundum carnis concupiscentiam vel ignorantiam illicitè fiunt, dicuntur, cogitantur. Hæc Augustinus ibi, & libro. 1. de Ciuitate, capi. 24. & libro. 14. capit. 10.

His positis sit conclusio, quod in Christo Domino non fuit fomes peccati nec de hoc fas est dubitare. Ita docuit D. Augustinus, lib. 1. contra duas epistolas Pelagianorum, cap. 11. Et ratio quæ ibi obiter prægit benedictus ille doctor est sufficiens, nimirum, quia illi habent peccati fomitem, & concupiscentiam carnis, qui per libidinem carnis, & originem ab Adam concepti, & generati sunt: at verò Christus non per concupiscentiam carnis, sed obubrante & operante Deo de Spiritu sancto conceptus est: ergo in eo non fuit fomes peccati. Et quidè cum fomes elaudat duplicem respectum,

Conc. Trid.

D. August.

D. August.

ad peccatum, scilicet, quod à peccato est, & ad peccatum inclinatur, euidenter conuincit hæc ratio esse de fide, quod fomes non fuerit in Christo in quantum est à peccato. Quod vero etiam non fuerit in eo in quantum inclinatur ad peccatum, & quod omnino non fuerit, probatur primo: Quia secundum legem statutam à Deo cum hominibus, nemo vnquam haberet fomitem & concupiscentiam ad peccatum, nisi ex peccato orta esset: sed in Christo non est orta ex peccato: ergo nec fuit ad peccatum. Secundo: Quia ille fomes non fuit in Adā ante lapsum; Christus verò multo honoratior, & perfectior, & sanctior fuit, quam Adā. Tertio: Quia Christus fuit fons ipse & exemplar totius gratiæ iustitiæ, & sanctitatis: ergo dedebat quod haberet fomitem peccati. Quarto: Quia ille defectus non expediebat ad finem redemptionis: ergo quantum Christus habuerit corpus passibile ut pro nobis satisficeret, non tamen decuit ut istum defectum assumeret.

Quinto: Quia nunquam fuit fomes peccati, nisi in eo, in quo posset esse peccatum: sed in Christo non potuit esse peccatum: ergo non fuit in eo fomes peccati. Ratio etiam Sancti Thomæ in hoc articulo docta est, & ingeniosa: Quia quo perfectior fuerit virtus eo magis subijcit appetitum: ergo perfectissima & in summo gradu heroica virtus omnino subijcit temperatque & moderatur appetitum.

Sed aduersus hæc argumentor primo: Quia si quo virtus est perfectior, eo magis debilitatur vis fomitis, sequeretur quod in hominibus valde perfectis, ut Ioanne Baptistâ, prorsus tolleretur fomes. Respondetur quod hoc non est argumentari contra conclusionem, sed contra vnā ex rationibus allatis. Caietanus verò defendens illam rationem, propterea quod est Beati Thomæ dicit, quod quando naturalia non sunt læsa per peccatum, potest sopiri, & extinguere fomes per virtutes excellentes: quando autem sunt vulnerata non potest. Quicquid autem de hoc sit, mihi videtur Caietanus doctior se ipso: sequitur enim, quod peius habeat homo post peccatum quam si pure in sua natura constitisset, ir-

firmiorque sit ad bonum & ad malum procliuior. Quod est verissimum. Quoniam quemadmodum secundum fidem iustitiæ hominis per gratiam Dei collata, est interior quædam, & bona dispositio quoad esse, & operari ita esse peccatorem, interior quid est & inhærens animæ, & mala quædam ac obliqua mentis dispositio, qua à suo statu deiecta est, & auersa à Deo. Fieri autem non potest, quin quæ in se ipsa male habet ægreque disposita est non ægre operetur. Oppositum verò docere solent aliqui scholastici istorum temporum sequentes Caietanum in. 1. 2.

Ad propositum verò argumentum respondeo, negando consequentiam. Non enim sequitur, quod si virtus Christi, qui multo sublimior angelis effectus est, eò pertingebat, ut omnino tolleretur fomitem pertingeret etiam ad id virtus aliorum hominum, quantum perfecta: interest enim complurimum inter vnā virtutem, & alteram. Quando autem res grauis ac pure Theologica agitur, non multum hære dum est in congruentijs, quas adferunt viri docti, sed procedendum ex principijs fidei, ut ex eo quod Christus conceptus est de Spiritu sancto, quod erat Deus & homo, quod erat gratiæ fons, quod non descendit ab Adā per carnalem originem. Ad eam enim congruentiam, nisi vrgentes alias causas haberemus, dicere posset quis, quod sicut mali habitus quantumcūque peruersi non possunt extinguere in hominibus bonam inclinationem mentis naturalem, ita nec boni, quantumcūque perfecti eam inclinationem sensus, nisi id ex speciali Dei gratia, & priuilegio proueniat.

Secundo verò argumtor: Quia in Christo fuit inclinatio sensus in suum bonum sensibile, desiderabat enim cibum fame affectus & lassus quietem: ergo fuit fomes in eo. Respondetur, quod in Christo erat naturalis inclinatio sensus in bonum sibi consonum per gratiam & virtutem subijcientem sensum omnino ac sine vlla repugnātia rationi: negatur ergo consequentia.

Tertio argumtor: Nam ab eodem principio deriuatur fomes peccati, & passibili-

tas

tas corporis, scilicet, ex subtractione originalis iustitiæ: sed in Christo fuit passibilitas corporis; ergo & fuit fomes peccati: presertim cum in eo non fuerit iustitia originalis ad eum modum quo in Adā. Respondetur, quod Dominus assumpsit passibilitatem corporis, ut pro nobis pateretur, & satisficeret, fomitem verò peccati non assumpsit: quia nec expediens erat ad finem redemptionis, nec decebat eam personam, & sanctitatem, nec descendit ab Adā per carnalem originem, & denique ob causas supra assignatas. Et quantum in Christo non fuerit iustitia originalis quoad omnes effectus, fuit tamen quoad aliquos, & vnus ex eis fuit sublatio fomitis.

Vltimo argumtor: Quia fomes in renatis non est peccatum: ergo sicut potuit Christus assumere naturam in puris naturalibus: ita & assumere fomitem. Respondetur, quod non assumpsit, quia est ex peccato, & inclinatur ad peccatum, & ob causas commemoratas. Et quidem omnino repugnabat, habere fomitem, ut causatum ex peccato, quod esset in eo supposito, & multo euidentius repugnabat fomitem exire in actum peccati.

ARTICVLVS. IIII.

Utrum in Christo fuerit ignorantia.

RESPONDEO, quod triplex est ignorantia. Vna malitiæ dispositionis, quæ est cum falsitate coniuncta, & opponitur contrarietati scientiæ, appellaturque proprie error. Alia priuatiua, quando quis nescit, quæ scire tenetur, vel quæ pro ratione suæ naturæ, & ætatis aptus est scire. Alia negatiua, quæ tantum dicit negationem notitiæ, & appellatur nescientia. Et quidē hoc tertio modo in Christo fuit ignorantia si ita appellanda est, quoniam complura scit Deus, quæ nescit anima Christi. Primo verò, & secundo modo non fuit ignorantia in Christo: quia sicut fuit plenus gratiæ, quæ excludit omnē peccatum, vitium & defectum virtutis: ita fuit plenus scientiæ & veritatis, quæ excludit omnem erro-

rem, & defectum notitiæ. Aduertendum autem est, quod cum ignorantia proprie non dicatur, nisi primo & secundo modo, qua ratione non fuit in Christo absolute loquendo non est dicendum, quod in Christo fuerit ignorantia, sed vera & summa sapientia: alioqui & beatos etiam omnes, & supremum angelum faceremus ignorantes, quia plura non sciunt, quæ nouit spiritus Domini.

Sed aduersus hæc in duobus authoribus vidi adducta verba B. Augusti. in illud Psalmi. 21. Deus Deus meus, quare me dereliquisti. Vbi ait, Loquitur causam ignorans, quare illū dereliquerit Deus. Et aiunt ij authores ea verba dura esse, durè venosare. Ego verò satis mirari non possum homines tam incaute loquentes presertim in hisce, quæ omnibus legenda proponunt. Nam aut viderunt Augustinum, aut non. Si non viderunt, quomodo iudicant quæ non vident? Si viderunt, quomodo non intellexerunt euidentissimè interpretantē ea verba, aut de veteri homine, qui simul cum Christo crucifixus est, aut de corpore Christi: adeo, ut cum ad illa verba Psalmi peruenisset, Ego autem sum vermis, & non homo, addat expresse hic sanctus, Ego autem iam non ex persona Adā loquens, sed ego proprie Iesus Christus? Quid clarius, & euidentius? Qui autem desiderat longam & mirabilem expositionem huius Psalmi in sensu prædicto legat sapientem ipsum Augustinum, epistola. 120. Eos verò, quos offenderunt illa verba, Loquitur causam ignorans, mirum est quomodo non offenderint illa, quæ versus antecedenti præcesserant, Longe factus es à salute mea, quoniam longe est à peccatoribus salus. Quæ siquidem impijssimè de Christo dicuntur deberemus certe alium loquentem introspicere, idque non modo in Augustino, sed etiam in Dauide. Nam qui conuenit Christo de se ipso proprie dicere: Longe à salute mea verba delictorum meorum? Hæc dicere me coegit autoritas, & sapientia Augustini summe omnibus sapientibus veneranda, cum tamen donante Deo, semper ob oculos habeam nostra prospicere, aliena non reprehendere, sed, si accurate

M 5 te

B. Thom.

Caiet.

Iod. 1.

re scripta sint, venerari & sequi: dulce enim est frui labore alieno: sin minus tacite ac sine iniuria dimittere, nisi fortè aliud veritatis periculum postulauerit.

Esa. 8.

Secundo argumentor: Quia Esa. 8. scriptum est de Christo; Antequam sciat puer vocare patrem suum & matrem suam auferetur fortitudo Damasci. Respondetur sensum esse, antequam per ætatem loqui liceat, incipiet de inimicis triumphare.

Tertio argumentor: Quia Christus sæpe deciperetur secundum sensum, non aliter atque nos imaginamur solem paruum, fractam virgam in aqua, duas candelas ex reflexione radorum, &c. ergo in eo fuit deceptio.

Ad hoc dico primo, quod apparere minor ea, quæ distant, non est deceptio, sed naturaliter confurgit ex comparatione obiecti siue basis distans ad potètiã visuã.

Dico secundo, quod deceptio sensus circa proprium obiectum non est naturalis simpliciter, sed provenit ex accidentali aliqua dispositione obiecti, qua ita comparatur ad sensum, ut appareat aliud, quam res habet, & confurgat deceptio in sensu. An autem hunc etiam defectum assumpsit Dominus, non omnino diffinio. Sed videtur mihi, quod siquidem eiusmodi error non esset in statu innocentie, nec fuerit etiam in Christo, sed plenè potius intellectus Christi sapientia præseruabat sensum ab errore.

Quarto argumentor: Esto, quod aliquis error non esset culpabilis, non haberet ille rationem culpæ: ergo haberet rationem poenæ: ergo nõ implicabat, quod Christus per naturam humanam eam poenam sustineret; sicut non implicabat, quod defatigaretur & moreretur, & alios defectus sustineret. Responderur, quod videtur probabilis, & bene deducta ratio, sed non facit contra doctrinam traditam, quod re ipsa non fuerit in eo talis erroris defectus. Pugnat autem cum Dei bonitate, & fidelitate aut per seipsum, aut medio errore Christi nos inducere in errorem, & intellectus defectus non faciebat ad redemptionem, nec similem defectum oppositum scientie Christus suscepit.

ARTICVLVS. V.

Verum anima Christi fuerit passibilis.

ATI APVD PHILOSOPHOS generaliter dicitur omne id, quod aliquid recipit, siue illud conueniens sit, siue secus: secundum quam rationem, & sentire, & intelligere est quoddam pati. Secundo modo, & magis proprio ac vulgari sermone pati dicitur id, quod afficitur aliquo disconuenienti. Et quoniam in nobis affectiones sensus, scilicet concupiscentia, ira, timor, tristitia, &c. sæpe sunt turbulentæ rationemque repellunt, & ferunt ad illicita, quod homini dissonum est aduersumque rationi, iccirco proprie dicuntur passionēs. At verò in Christo, quia affectiones istæ atque motus nec ferebantur ad illicita, nec oriebantur nisi iuxta normam, & dispositionem rationis, nec verò rationem ipsam trahebant ac perturbabant; iccirco iure in eo nomen passionis amiserunt, & propassiones dicuntur. Ac proinde Græcorum illa, ἀπαθεία, id est status animi tranquillitas atque pacatus, & liber ab his affectionibus, qui contrarationem insurgunt, mentemque perturbant, quem Stoici in suo viro sapiente frustra desiderabant, in Christo Domino inueniebatur. Non tamen erant in eo affectus isti siue passionēs sine transmutatione corporis, sicut in beatis, sed cū transmutatione: nec vero cum transmutatione solum, sed etiam cum perturbatione corporis, qualis in statu innocentie minime fuisset, siquidem factus est Dominus in agonia, & sudauit sanguinem. Pro maiore verò huius rei declaratione nihil video commodius me afferre posse, quam id quod B. Thom. adfert in articulo. 4. huius questionis. Dicit ille, quod animam in corpore constitutam dupliciter contingit pati, vno modo passione corporali, alio modo animali. Passione quidem corporali patitur per corporis læsionem. Nam cum anima sit forma corporis, consequens est, quod vnum

Luc. 22.

B. Thom.

vnum sit esse animæ, & corporis: & ideo corpore perturbato per aliquam passionē corporeã, necesse est quod anima per accidens perturbetur, scilicet, quantum ad esse quod habet in corpore. Quoniam igitur corpus Christi fuit passibile atque mortale, necesse fuit ut etiã eius anima hoc modo passibilis esset. Passione autem animali pati dicitur anima secundum operationem, quæ vel est propria animæ, vel principalis est animæ quam corporis. Et quãuis secundum hanc rationem, & intelligere & sentire quomodo cūque, sit quoddam pati, tamen nobis sermo est de affectionibus sensus, quæ prout sunt in hominibus rationem antevertunt, atque perturbant, & repellunt, qualis est ira, concupiscentia, timor, tristitia, atque ij affectus fuerunt in Christo sicut & alia, quæ ad naturam hominis pertinent. Vnde Augustinus dicit in libro. 14. ciuitatis Dei; Ipse Dominus in forma serui vitam agere dignatus humanam, adhibuit eas vbi adhibendas esse iudicauit. Nec enim in quo verum erat hominis corpus, & verus hominis animus falsus erat humanus affectus. Sciendum tamen est, quod ut in principio articuli tangebamus, huiusmodi passionēs aliter fuerunt in Christo, quam in nobis quãtum ad tria. Primò quidem quãtum ad obiectum, quia in nobis plerumque huiusmodi passionēs feruntur ad illicita, quod in Christo nõ fuit. Secundò quãtum ad principium, quia huiusmodi passionēs frequenter in nobis præueniunt iudicium rationis: sed in Christo omnes motus sensitiui appetitus oriebantur secundum dispositionem rationis. Vnde August. dicit. 14. de ciuitate Dei, quod hos motus certæ dispensationis gratia ita cum voluit Christus suscepit animo humano, ut cum voluit factus est homo.

D. August.

D. August.

D. Hiero.

thæ. quod Dominus noster ut veritatē assumpti hominis probaret, verè quidem contristatus est, sed ne passio in animo illius dominaretur, per propassionem dicitur quod coepit contristari & moestus esse, ut passio perfecta intelligatur, quando animo id est, rationi dominatur, propassio autem quæ est quidem in appetitu sensitiuo, sed ulterius non se extendit ut aliqua ex parte perturbet rationem. Hæc ex Beato Thoma transcribere libuit, ne inciderem in illud cuiusdam vituperium, qui potiora, & commodiora videns deteriora sequebatur. Pro solutione verò argumentorum, quæ contra hanc doctrinam possent afferri, solum considerandum est, quod passionēs, quæ ex concupiscentia fomiteque peccati oriuntur, non ponuntur in Christo, sed affectiones quædam subiectæ conformesque rationi, & has ipsas Dominus propria voluntate suscipiebat & intellectu ac ratione moderabatur. Quocirca in ea quæstione quorundam, an eiusmodi affectiones in Christo præcesserit deliberatio, ita; ut obiectum deliberationis fuerit ipsa affectio secundum eam moderationem, qua suscipienda erat, immeritò aliqui tenent partem negatiuam. Affirmatiua enim est vera, & est expressa doctrina D. August. lib. 14. de ciuitate, capit. 9. Et possemus illam probare: Quia rationis moderatio præcipue, & primò versatur circa affectus, non circa res: in affectu enim ipso contingit medium, vel defectus vel excessus ad rationem: affectus ergo est, qui primo ratione regulatur à qua alienum est valde, asserere, quod Christus non dispensabat hos motus, quos etiã apud nos sæpe vir sapiens ex rationis iudicio regit ac moderatur, quantum hominis fas est.

Matth. 26.

B. Thom.

D. August.

Sed argumentantur illi: Quia hoc concedere non est necessarium: satis enim esse videtur, quod post deliberationem obiecti atque materie, ut verbi gratia, quod numulariorum mensuræ euertendæ sunt passio consequeretur sponte sua conformis rationi. Sed responderur, quod consequeretur passio conformis rationi, & ratione ipsa suscepta & temperata, alioqui non diceretur Christus suos affectus regere & moderari, quod

Matth. 21.

quod est inconueniens. Argumentantur vero alij, quia alienum est à ratione desiderare in Christo cum verberabatur post vnumquolibet ictum suam deliberatione ad alium ferendum moderatè. Cæterum hoc frigidum est & puerile, nam non ista dicimus nos. Sufficit enim ad similia vnū propositum mentis.

ARTICVLVS. VI.

Verum in Christo fuerit dolor sensibilis.

QERTVM est, quod Dominus multos, & acerbos dolores pro nobis sustinuit. Nā cum ad dolorem requiratur ac sufficiat læsio corporis, & sensus læsionis & corpus Christi lædi posset, quia erat passibile atque mortale multisque modis læsum sit, & haberet sensum læsionis, quia habebat potentias omnes naturales, sequitur quod in eo fuerit dolor. Imo verò quia delicatissimi cuiusque; & optimè compoliti delicatissimus est sensus, nō dubium quin fuerit in Christo dolor acerrimus: per mittebatur enim corpori, & humanitati eius agere & pati quæ erant naturalia. Nulla verò ratione putandum est, aut D. Hilariū, quem adferunt Magister & scholastici, aut aliquem alium sanctorū voluisse excludere à Domino veritatem doloris, quando hoc videntur sonare, sed necessitatem eius doloris suscipiendi. Quāuis autē aliud sit querere, Verum in Christo sit dolor, aliud verò quid sit dolor, in quo et tanquam in subiecto recipiatur, sciēdum tamen est, quod dolor nec est læsio corporis, nec perceptio læsionis, sed est passio consurgens ex corporis læsione percepta sensu. Quantumcunque enim corpus læderetur, & vel perforaretur clauo, vel feriretur gladio, si tamen non perciperetur non confurgeret dolor, vt constat in examinatis, & cæteris, qui quouis modo extra se facti sunt. Et rursus quantumcunque corpus lædatur, & læsio apprehendatur intellectu vel imaginatione, si tamen non sentitur

D. Hilari.
Magister.

Artic. VI.

non sequitur dolor, vt si ego aperte viderem abscindi mihi digitum, si tamen non sentirem non consequeretur dolor. Et constat in his qui calidis adhuc plagis superiæ duntur, ij enim quauis grauiter tunc lædantur, & hoc ipsi sciant nihil tamen dolent aut perparum, quia fere non sentiunt dolorem perturbato organo tactus. Requirit, itaque; dolor, & læsionem corporis, & sensationem. Si quis verò querat, in qua parte sit dolor, sicut in subiecto, respondeo videri mihi, quod sit in parte læsa, vt aliqui Theologi tenuerunt. Ad quod mox ueor primum experientiam: nos enim, quando scinditur vena eo in loco sentimus dolorem. Deinde quia vehementer credo cōmuni modo loquēdi, & quidem homines dicuntur tritari animo, dolere autem dicimur pede, & capite & brachio, & stomacho, & ita loquuntur omnes homines. Si quis autē me in hac decisione putauerit arguendum, vt artificem sensualem, facile patiar, dum tamen ipse ostēdat veritatem. Sed præueniam obijciendo breuiter quæ mihi obijci posse putō. Primum, quod dolor sit passio, & obiectum eius sit malum: ergo pertinet ea passio ad appetitum. Secundo, quia delectatio atque; voluptas est in appetitu: ergo & dolor, contraria enim sunt circa idem. Responderetur, familiare esse atque commune philosophis ac rhetoribus vnum & idem nomen tribuere causæ, & effectui secundum analogiam, vel potius attributionē. Ac proinde dolor primo accipitur pro affectione quadam, quæ consurgit in tactu, quādo vel scinditur, vel pungitur, vel premitur, vel aliquid contrarium sibi atque; nociuum patitur. Secundo translatum est nomen ad significandam eam passionem, & afflictionem appetitus, quæ prouenit ex ipso dolore, de qua passione verificatur, quod habet pro obiecto malum, & quod opponitur delectationi, aut voluptati, quæ capitur ex bona, & equabili affectione & dispositione corporis. Quemadmodum enim in sensu odorandi, & audiendi videmus, quod bono odore, & consonantia bene afficitur sensus, quoniam obiectū consistit in proportione quadam, quæ optimè conformatur, & adaptatur sensui, & in

In 3o Tit. 15.
S. Thom. &
Scotus.

De defect. animæ assumptis à Christo. 189

de sequitur delectatio in appetitu, malo vero odore & dissonantia male afficitur sensus, & inde fit vt ipse appetitus ægreferat dissonantiam aut foetorem: pari ratione dolor est in ipso membro læso, qui ingratiā sensationem faciens, affligit appetitum, & ea afflictio etiam appellatur dolor. Et fortasse hæc non distinguere atque aduertere in causa fuit, vt negaretur experientia. Sentimus enim dolorem in parte læsa. Dicere verò, quod dolor quauis sit in appetitu extenditur per totum corpus omnino est improbabile, loquendo secundum rationem vniuocam doloris. Nam si est passio potētiae appetitiuæ, non potest esse extra illam: nullus siquidem actus, & nulla affectio immanens est extra suam potentiam, vt constat ex definitione actuum & passionum immanentium: & hoc significat nomē ipsum, immanens. Ex his autem sequitur, quod verus dolor prout est causa afflictionis appetitus, requirit veram læsionem. Afflictio verò illa appetitus, quam appellamus dolorē potest prouenire ex sola imaginatione, vt accidit dormientibus.

ARTICVLVS. VII.

Verum in Christo fuerit tristitia.

QVM istæ passiones tam sint affines, vt & nomen sæpe commutent (nam tristitiam sæpe dolorem appellamus, & ad dolorem necessario consequitur tristitia pro ratione, & quantitate doloris) in promptu est quid respondeamus quæstioni: fuit siquidem in Christo tristitia sicut & dolor. Aduertendum verò est, differre inter dolorem atque; tristitiam, quod dolor proprie dictus causatur ex læsione corporis, sensu tactus percepta; tristitia verò causatur ex quocunque malo, atque nociuo apprehenso per intellectum, vel imaginationem. Cum igitur Dominus tot ac tanta mala pro nobis perpeffus sit, & in primis videret hominum pro quibus moriebatur ingratitudinem, ignorantiam atque peccata, non dubium, quin ex apprehensione tantorum malorum valde contristatus sit. Vn

de, & Luc. 19. fleuit super illam ciuitatem, ^{Luce. 19.} quæ flere se nesciebat. Et Matt. 26. dicebat: ^{Math. 26.} Tristis est anima mea usque ad mortem.

Sed aduersus hæc argumentor primo: Quia Christus voluntate sua suscipiebat hæc mala, & poterat ea euitare si voluisset: ergo non tristabatur de eis. Responderetur, quod quauis Dominus pati veller, erat tamen in eo tristitia: quoniam ea nasci solet etiam ex re quam absolute volumus, quādo secundum aliquam aliam rationem nolimus: vt quando quis proijcit merces in mare tempore naufragij imminētis. Sic igitur quauis Dominus absolute hæc mala pati veller, non ideo non tristabatur patiens, quia mala erant.

Secundo arguētor: Quia Eccles. 12. dicitur. ^{Eccles. 12.} Non contristabis iultum quicquid ei acciderit: ergo in Christū nō cadebat tristitia. Responderetur, quod quando in scriptura aut sanctis doctoribus leguntur similia verba, illa nō ponunt in iustis insensibilitatem, sed ostēdunt magnitudinem animi ac spei in Deū & cōfidentiam, & etiā paruipensionē malorū. Nisi enim mala sentiret ac tristarētur, nūquā scriptura tā opere illos hortata esset, & armasset ad patientiā dicens: ^{Eccles. 2.} Fili accedēs ad seruitutē Dei sustine sustinationes Dei, cōiungere Deo & sustine, vt crescat in nouissimo vita tua. Omne quod tibi applicitū fuerit accipe, & in dolore sustine, & in humilitate tua paciētiam habe. Et Apostolus admonebat, vt in Ioganimitate, & paciētia supportaremus iniūcē. ^{2. Cor. 6.} Quādo ergo iusti irruentibus malis nō perturbantur, nec animo cōcidunt, nec succumbunt tristitijs, quod est ipsum cōtristari, nō ideo est, quod sint alterius naturæ, in quā nō cadat tristitia, sed quod sunt maioris virtutis, vt ait B. Chryso. Et præter hæc omnia, ^{D. Chryf. 2. Cor. 7.} etiam est tristitia secundū Deū, nō modo quādo dolet iustus ac tristatur de suis peccatis, sed etiā quia sancti tristantur pro malis hominibus, quod tam bonū Deū offendētes, & tanta amittētes bona, & perdētes se ipsos, etiā quid perdāt ignorāt, vt ait Basil. ^{Basil. Philip. 3.} Vnde Paulus fleuit inimicos crucis Christi, Dauid tenuit defectio ac tristitia pro peccatoribus derelinquentibus legem Dei; Hieremias flebat ^{Psal. 118.} ^{Thren. 1.} super

super his, qui debebantur de populo, & cū lachrymæ ex natura non sufficerent fontem lachymarum deposcebat, & planctū extremum. Et deniq; Dñs sæpe fleuisse dicitur in Euangelijs, nō ob aliud certè, quā ob peccata nostra. Quāuis ergo iustū non deprimat tristitia, tamē iustus Dominus, & ob mala quæ patiebatur, & ob peccata nostra tristabatur.

Tertio argumentor: Quia vir sapiens, & iustus non cōtristabitur pro delictis & criminibus, in quæ ipse non cadit, nec verò ob corporis & externa bona: quoniam, cū non sint vera bona indignū est pro illis tristari. Respondeatur, quod si de nobis miseris loquamur in multis offendimus omnes, ac proinde tristari ac dolere debemus de peccatis, & amissione etiam bonorū corporis ac eorum, quæ dicuntur fortunæ tristitiā am infert viro sapienti, secundum eam rationē ac proportionem, quo illa bona sunt: magis enim tristamur de amissione vitæ, quā fame, & magis de amissione salutis, quam pecuniæ: idq; est conforme rationi. Et præterea sanctus ipse sanctorum, de quo nobis sermo, tristabatur de peccatis nostris, ut modo dicebamus: amor enim faciebat eum vnum nobiscum. Ac proinde non solum erat in ipso tristitia secundum appetitum sensitivum, sed etiā secundū rationē.

ARTICVLVS. VIII.

Vtrum in Christo fuerit timor.

RESPONDEO, quod Aristoteles ipse, quem ut tam doctum & acutum scholasticum venerantur, solet in metaphysicis magnam libri partem expendere in extendenda alicuius nominis significatione, quod esto ipse non fecisset quilibet vir sapiens facere debet: quoniam habet hoc hominum sermo, & consuetudo loquendi. Timor autem secundum propriam, & cōmuniorem significationē, claudit vna cū apprehensione mali futuri aliquam spem euadendi inde, quod ut in plurimum nos

euafuros speramus, vel ob incertitudinem mali imminētis, vel quia fidimus nostræ industriæ, & viribus, vel deniq; quia amor ipse, quo nos prosequimur, efficit, ut vix nobis persuadeamus omnino euētura mala illa. Re tamen vera naturalis animi fuga & paor mali imminētis timor dicitur, quāuis nō habeat homo viam: aut spem euadēdi. Et itā loquuntur homines & est doctrina D. Damasceni li. 3. fidei. c. 23. Vnde, quātum ego existimo, qui certitudinē habet mortis imminētis, ut damnatus ad mortem multo magis ac vehementius timet, quoniam minus audeat: & nō dico quod magis proprie, sed dico, quod proprie & vehementius timet. Effet autem mirabile si quis ex eorum numero, qui Aristotelis verba utcumq; arripiūt, & deuorāt, nō interim attendentes, quid in eis verū, quid opinabile, quid falsum sit, quid extendendū, aut limitandū, persuadere nobis vellet quod dānati ad mortem nō timent mortem, cū videamus eos penē exanimatos præ magnitudine metus: Christus ergo Dominus quāuis sciret euentū rerū, & se non euafurū mortē, & alia mala, timuit tamē mortē, & itā docent sancti, & scriptū est, quod coepit pauere, & tēdere.

Sed aduersus hæc argumentor primo: Quia Christus poterat euitare ea omnia mala: ergo nō erat cur timeret. Respondetur, quod quāuis Christus ratione diuinitatis posset illa omnia euitare, sciebat tamen, quod erant euentura, & quod nō expediebat illa euitare, & quod stante præcepto ac lege statuta à Patre nō poterant euitari, ac propterea timebat mortem, & alia quæ subiturus erat.

Secundo argumentor: Quia Christus Dñs mortuus est, ut per moriē destrueret eum qui mortis habebat imperiū, & liberaret eos, qui metu mortis obnoxij erāt seruituti, ut ait Apostolus. Hebr. 2. Et ipse Dñs dicebat ad suos: Nolite timere eos, qui occidunt corpus animā autē nō possunt occidere. Vnde, D. Hilarius nō putat bene coherere, ut ex vna parte mori timerit, qui ex alia sic adhortabatur suos ad gloriam martyrij. Et B. Hiero. in c. 26. Matt. Erubescat, ait, qui putat saluatoreē timuisse mortē, & passio-

Ioh. 11. Luc. 19.

Iacobi. 3.

Daniel. 9.

D. Damasc.

Matth. 26.

Hebr. 2. Matth. 10.

D. Hilari.

passionis pauore dixisse, Transeat à me calix iste: ergo nō est dicendū, quod in Christo fuerit timor. Responderetur, quod, ut bene quidam diuorū ait, in illa Apostoli verba; Cupio dissolui & esse cū Christo, quid est hoc quod miles audeat & Dux timeret? Certè in Domino cum timeret ostēditur naturæ identitas, & infirmitas, in Paulo vero gratiæ magnitudo: vnde & Paulus timebat proculdubio, & dux eius audebat. Et quia quāuis motum naturæ sequens resurgeret mortem, ardenti tamē & feruentissimi voluntate eam pro nobis oppetiit, adeo, ut ipse diceret Lucæ. 12. Baptisma habeo baptizari, & quomodo coarctor vsq; dum perficiatur. Iccirco ad feruorem hunc, & promptitudinem animi, & anhelans patēdi desiderium respicientes sancti dicere solent, eum non timuisse.

ARTICVLVS. IX.

Vtrum in Christo fuerit admiratio.

RADEM ratione & via procedendum est in hoc articulo sicut in præcedēti. Si quidē ex vna parte logici dicunt, quod admirari tunc accidit, quādo ignorata causa videmus effectum: & ex alia in euangelijs dicitur Luc. 2. & Matt. 8. quod miratus est Iesus, qui planē omnia norat: quāuis certè verendum esset illa his contraponere. Sed quia quidā ob infirmitatem intellectus hærent in hac re declarāda, sciendum est, vel potius in cōmuni sermone euidentissime videndum, quod nos non vno modo dicimur admirari. Miramur enim, & quādo viso effectu, ut terræ motu, aut inudatione fluuij ignoramus causam. Et etiā admirari inusitatiorē sermone nihil est aliud, quam cum veneratione suscipere, & quasi stupere præ magnitudine rei, quāuis causam nouerimus. Licuit enim aureo illi & iustissimē decātato potēte dicere de suo Aenea, Artificumq; manus inter se operumq; labores Miratur. Et in sequentibus vtrunq; cōiunxit, mirari & stupere cū ait; Hæc dum Dardanio AENEÆ miranda videntur, Dum stupet. Licuit & principi elo-

Philip. 1.

Lucæ. 12.

Lucæ. 2. Matth. 8.

Verg. 1. AEncl.

quij Romani dicere, Quid faciam Stoico, qui mecum vixit tot annos, quē & admiror, & diligo? Sæpeq; Tullius vtitur ea voce in ea significatione, & nos mirari sæpius dicimur ædificij magnitudinem, hominis ingenium, virtutē, puritatē angelicā. Et cū de ingenti malo ac lamētabili sermo esset, licuit Apostolo dicere ad Galat. 4. Miror, quod sic tā cito trāserimini ab eo qui vos vocauit in aliud Euangeliū, quāuis nosset causam. Igitur, ut quis verissimē dicatur rem aliquā admirari, nō est necesse, ut causam ignoret. Et quidem in proposito, qui obsecro conuenit quibusdā authoribus dicere, ut effugiant illud argumentū, quod scilicet, admiratio est cū ignoratiā causæ, & Christus omnia sciebat: ergo nō mirabatur? Quis, inquam, cōuenit respondere, quod non semper Dominus vtebatur scientiā indita, & humana, qua cognoscebat occulta? Nūquid etiam tunc ea scientia non vtebatur, quando in Centurione cū volutate aspiciebat, & mirabatur fidem, quam ipse merito ac voluntate sua infuderat, & effecerat in eo ad cōsolationē aliorū? Illud, inquā, quod ipse peculiari gratia effecerat, ignorabat? Certè hoc est puerile & inane. Sed aduersus hæc obijciunt ex B. August. primo super Gen. c. 8. vbi dicit, quod mirabatur Dñs, nobis mirandū esse significat: ergo mirabatur solum ad instructionē nostram. Respondeo tamē, quod vtriq; quod mirabatur Dñs, nobis valde mirandum est, sed non ideo ipse non mirabatur, sicut quāuis passus sit ut nos pareremur, non ideo non patiebatur.

ARTICVLVS. X.

Vtrum in Christo fuerit ira.

RO vltima huius quæstionis parte, & resolutione dicendum est, quod iste & alij similes affectus, de quibus nobis sermo habitus est, aliter sunt in nobis, & aliter in Christo. Nos enim subiacemus illis ratione peccati, in quo nati sumus, & sepe in nobis sunt peccata, iunguntur ve cum peccato, & semper aut excæcant aut saltem aliqua ratione perturbāt statū, & trāquillam consi-

Cic. 4. Acad. demic.

Galat. 4.

Matth. 8.

D. August.

considerationem mentis: in Christo verò solum fuerunt in quantum sunt naturales, & conformes, ac temperati ratione & nulla ex parte turbantes, aut impediens operationem rationis, sed potius vt ministri exequentes ipsius imperium. Et cum ira sit effectus tristitiæ (na ex tristitia alicui illata cõsequitur in eo appetitus vindicandi ac reducendi ad mediũ illatam iniuriam) & in Christo fuerit tristitia, cõsequens est, vt fuerit etiam ira. Sed ira aliquando est cõ peccato, scilicet, quando quis quærit vindictam, sine ordine rationis, iuxta illud; Ira viri iustitiam Dei non operatur, quod non potuit esse in Christo, aliquando verò est secundum rectam rationem, vt cum quis feruet corrigere & emendare, quæ male ac iniuste facta sunt. Secundum quam rationem solent aliqui interpretari illud Psalmi; Cogitatio hominis confitebitur tibi, id est, ira iusta, qualis fuit in Phinee, Elia & Moyse, qui zelo zelati sunt pro Dño Deo exercituum, & Dauid in matutino interficiebat omnes peccatores terræ, & nitebatur disperdere de ciuitate Dei omnes operantes iniquitatem. Nec ea defectio quæ illum tenebat Psal. 118. pro peccatoribus derelinquentibus legem Dei, erat sine iusto dolore, & ira, quod leges Dei violarent, & huiusmodi ira fuit in Christo, quæ dicitur ira per zelum: & est valde laudabilis, & propria sanctorum; zelo enim domus Dei comeditur, vt ait B. August. Qui omnia quæ ibi peruersa videt satagit emendare, & si emendare non potest tolerat & gemit.

Sed aduersus hæc argumentor primo: Nam puritas & sanctitas beatorum, excludit ab eis omnem iram: vnde aliquid de diuinis conijciebat, qui dixit; Tantæ ne animis celestibus iræ? Sed Christus erat sanctior & purior beatis: ergo in eo nõ fuit ira. Respondetur, quod in coelis omnia pax,

Psal. 75.

Psal. 100.

Psal. 118.

D. August.

Vergilius.

amor, & iustitia moderatur: nec verò mala ibi locum habere possunt, longissimè a diuino choro semota, & segregata: hic verò permanent coacta oberrare circa mortalem naturam, cum non possint morte sua mortale genus relinquere. Et iccirco vbi iusta ira coercens mala & reducens ad medium, quæ inæqualia sunt, & accedens fortitudinè ad ea mala repellenda. Christus autem quauis esset purior angelis, erat tamen non modo comprehensor, sed etiam viator, & ideo necesse fuit, vt iram nonnũ quam susciperet, siquidè inter multa mala verfabatur, quæ corrigi, & emendari oportebat.

Secundo argumentor: Quoniam vt ait B. Greg. in 5. Moral. c. 35. etiam illa ira, quæ est per zelum turbat oculum mentis: ergo non fuit in Christo. Respondetur quod, vt ait B. Tho. in nobis secundũ naturalem ordinem potentie animæ mutuo se impediunt, ita scilicet, quod cum vnus potentie operatio fuerit intensa, alterius intentio, & operatio remittatur. Et ex hoc procedit, quod motus iræ etiã si sit secundũ rationem moderatus, vt cunq; impedit oculũ animæ contemplantis. Sed in Christo per moderationem diuinæ virtutis vniciq; potentie permittebatur agere quod erat ei propriũ, ita quod vna potentia ex alia non impediatur. Et ideo sicut delectatio mentis contemplantis nõ impediatur tristitiam, vel dolorem inferioris partis: ita e conuerso passionis inferioris partis in nullo impediatur actũ rationis. Imo, vt ego existimo, etiam in ipsa ratione & intellectu Christi non impediatur tristitia orta ex passione, & iniurijs, & peccatis hominũ per delectationem proueniẽtem ex visione pulchritudinis Dei.

D. Greg.

B. Thom.

QVÆSTIO

QVÆSTIO DECIMA SEPTIMA, DE HIS

QVÆ CONSEQVUNTUR VNIONEM, ET
CONVENIUNT CHRISTO QVANTVM
ADESSE ET FIERI.

ARTICVLVS. I.

Vtrum hac sit vera, Deus est homo.

NONVLLAM Ecclesie Dei mihi viderer iniuriã irrogare, si multis modis conarer ostendere, veram esse hanc propositionem, Deus est homo. Hæc enim est ipsissima fides, & fundamentum nostræ religionis, & confessio omnium sanctorum. Siquis vero quærat, qua ratione nos eam propositionem intelligamus, & verificemus, respõdeo breuiter, quod supposita veritate catholica, quod natura humana vnita est cõ verã natura diuina in vera persona siue hypostasi filij Dei, hæc est propria & verissima propositio, Deus est homo. Quemadmodũ enim hæc est vera, Homo currit, viuit, est albus, est studiosus, est rationalis, & sufficit ad hoc verificandũ, quod Petrus viuit, est albus, studiosus & rationalis: ita hæc est vera, Deus est homo; quia filius Dei qui vere Deus est, est homo. Et hæc satis esse videtur pro declaranda hac propositione.

Sed controuertitur multis inter scholasticos, Vtrum hæc propositio, Deus est homo, sit propria, & in qua materia sit, logico rum more loquendo. Pro quo aduertendũ in primis est, quod cõ religiosus Theologus piarum aurium offensionem debeat pertimescere in similibus, questionibus, ita est declaranda veritas, vt etiam modi loquendi atq; modestie ratio habeatur, atq; ita colenda modestia, vt veritas non peri-

cliterur. Et præterea quoniã hæc quæstio multum habet admixtum de logica, in veritate enim catholicam omnes quotquot fideles sumus cõuenimus, & logica est de rebus, vt significantur nominibus, aduertendum est, quod subiectum huius propositionis, de qua agimus, potest significari vel nomine Dei, vel nomine Verbi, vt sic atque præcise, vel nomine Verbi in quantum est suppositũ humanum, vt si dicas, Verbum in quantum suppositum humanum est homo: vel deniq; nomine Christi, atque Iesu. Iam igitur statuo sequentes propositiones. Prima sit, Hæc propositio, Deus est homo, est vera & propria, nec oppositum potest defendi. Probat, quia alioqui sequeretur, quod proprie Deus nõ est homo.

Secundo argumentor: Quia hæc est propria, Petrus est albus, aut homo est albus, quando habet albedinem: ergo & hæc est propria Deus est homo, siquidem Deus suscepit & habet humanitatem.

Secunda propositio: Si in hac, Deus est homo, subiectum accipiat, pro Deo absolute, hæc propositio est in materia contingenti. In hac consistit tota difficultas, quæ quosdam permouit, ac proinde ea est declaranda: quauis ego ita existimẽ esse veram & claram, vt nisi à contententibus pertinaciter negari non possit. Quam tenet Scotus in 3. distinctione. 7. quæstione. 2. Durand. eadem distinct. & quæst. Gabrie. Caieta. Ferrar. ibi, quæst. vnica, Caiet. hoc loco Ferrara. 4. contra Gent. cap. 46. Probat: Constituto, quod est sermo de Deo absolute, Deus libere factus est homo, & vt summulistæ loquun-

Scotus.
Durandus.
Caieta.
Ferrara.

N loquun-

loquuntur, contingenter, atque dimissa humanitate maneret Deus, quod nisi imperitissimè negari non potest. Sed extrema quæ libere, & contingenter iunguntur, faciunt propositionem contingentem: ergo ea propositio est in materia contingenti.

Secundo argumentor: Per id, quod prædicatur substantialiter, & in quid, congruè respondemus ad quæstionem, quæ fit de essentia & quidditate rei: sed quæritur quænam sit quidditas & essentia Dei, incongruè responderemus esse hominè: ergo ea propositio, Deus est homo, non est in materia naturali, & necessaria, quæ requirit, ut prædicatum sit de quidditate subiecti, aut saltem per se illi conueniens.

Tertio: In ea propositione nec prædicatum est de intellectu subiecti, nec subiectum de intellectu prædicati: ergo non est per se.

Quarto: Quia quando propositio est per se prædicatum, dicitur de subiecto, & de quolibet contento sub illo, quod debet esse certum, quando prædicatur aliqua natura creata: sed non quilibet persona diuina est homo: ergo.

Quinto: Quia si ad prædicationem per se futureret, ut subiectum indeterminate acceptum supponeret, & verificaretur pro aliquo supposito, hæc esset per se, Animal est rationale, quia homo est rationalis.

Et tandem, ut finem imponam, sic argumentor: Possent enim logicus videri, si contra ita disputarem: Aut hæc propositio, Deus est homo, est naturalis, & necessaria ratione primarij significati illius termini, aut quia accipitur Deus pro Verbo, inquatum est suppositum humanum. Dices quia accipitur pro Verbo, ut persona humana, tunc sic: Ergo si acciperetur pro primario significato, non esset in materia naturali, & ego ita accipio: ergo mea conclusio est vera. Sed eos, qui hæc negant omitamus, non enim attendunt sua illa sententia tacitè auferri misericordias Dei. Nam ubi est misericordia & ineffabilis amor, & dignatio, atq; libertas, qua Deus naturam humanam longissimè distantem suscepit, & habet & est homo, si necessario, & natu-

raliter est homo: si autem non necessario, nec naturaliter est homo, ergo libere est homo: ergo ea propositio non est in materia naturali, & necessaria: ergo est in contingenti.

Sed aduersus hæc argumentantur quidam: Quoniam species quidditatiuè, & per se prædicatur de quolibet indiuiduo, efficiturque inde propositio in materia naturali: sed Deus siue persona filij Dei verè est suppositum naturæ humanæ: ergo de Deo, ut accipitur pro eo supposito, prædicatur homo quidditatiuè. Respondeo, quod nomen speciei concretum quidditatiuè, & formaliter, & per se prædicatur de quolibet indiuiduo, non tamen prædicatur eo modo de illo, quocunque nomine & ratione significetur. Verbi gratia, hæc propositio est essentialis, Hoc album est album, si tamen indiuiduum illud album significes alio nomine & dicas, Petrus est albus, corpus est album, Muscicum est album, iam ea prædicatio est accidentalis, & denominatiua. Quod si aliud exemplum desideratur, certum esse debet apud eos, qui ordinem prædicamentorum intelligunt, quod ens, substantia, corpus, viuens, animal, homo, re ipsa sunt prima substantia, verbi gratia, Petrus, tamen hæc est per se ac naturalis propositio, Petrus est homo, aut rationalis, & hæc est accidentalis, Viuens est rationale, licet possit verificari de Petro. Et ratio est, quoniam rationale nõ conuenit naturaliter uenti in eo, quod viuens, sed in eo quod Petrus, nec necessario viuens coniunctum est cum Petro, aut rationali, siquidem posset esse in planta, & brutis. Atque ex his constat argumentum illud solum concludere, quod de Deo, ut significatur hoc nomine, suppositum humanum aut accipitur pro illo, homo prædicatur quidditatiuè, quod est certissimum, & nos modo asseremus. Non autem concludit, quod loquendo de primario significato, & de Deo indefinite efficiatur inde propositio naturalis, & per se.

Tertia propositio: Si ille terminus, Deus, accipitur pro hypostasi Verbi Dei, ut sic, & præcisè, hæc propositio,

Caiet.

tio, Deus est homo non est in materia naturali & necessaria, sed libera. Hæc est Caietani hæc, & est certa constatque ex dictis. Nam sicut Deus in eo, quod Deus, non habet quod sit homo: ita nec Verbum eo ipso, quod est Verbum est homo, sed libere Dei Verbum suscepit & iunxit sibi humanitatem.

Quarta propositio: Si Deus in illa propositione accipitur pro supposito Verbi, in quantum est suppositum humanum, illa propositio est in materia naturali. Pater, quia est similis huic, Petrus est homo.

Quinta propositio: Si acciperetur ille terminus pro isto, Christus Iesus, ea propositio est in materia naturali. Probat: Quia nisi Verbum esset homo, Verbum ipsum Dei non esset Christus: ergo Christus in eo quod Christus claudit, quod sit homo: unde ut sic non erat antequam naceretur ex Virgine. Hactenus ea posui, quæ quanuis à multis videam controuerti existimo esse certa. Sed illud restat quærendum, absolute, quid dicendum est, Ea propositio secundum communem concipiendi modum est in materia naturali, an non? In hoc sit vltima conclusio quod ea propositio absolute & secundum communem modum concipiendi est in materia libera, & contingenti, non in naturali. Hanc sententiam ex scholasticis tenent Scotus, Gabri. Durand. & Marsil. quæst. 6. respondendo ad argumenta. Oppositum tenet B. Thom. cum discipulis, à quo non discederem, nisi meratio conuinceret, aut vehementer persuaderet. Probat ergo conclusio: Nã si trahitur ille terminus, Deus, in ea propositione, Deus est homo, ut stet pro Verbo in quantum est hypostasis humana, illud erit ex communi modo concipiendi, ad quæ responsum confugiant ex discipulis Beati Thomæ non parum docti: hoc autè fatis apparet falsum duplici ratione. Primum, quoniam comparatione omnium hominum per pauci sunt docti, qui in Verbo concipiunt personam humanam, & intelligunt esse ponendam: ergo ille non est communis modus concipiendi catholicorum. Quod adeo verum est, ut vir ptu-

Scotus.
Gabri.
Durand.
Marsilius.
B. Thom.

dens consilio meo vsurpare non debeat hunc sermonem, Verbum est persona humana, nisi apud viros doctos: quia fidelium communitas ac vulgus nec id intelligeret, nec edificaretur. Semper autem in ore habere debemus, quod Deus factus est homo pro nobis: Secundo, & maximè moueor ad hanc partem tuendam, quoniam qui eo modo respondent, dum pio zelo amplificare nituntur maiestatem eius propositionis, potius potius dignitatem deprimunt, id extenuant: Nam piæ, & fideles aures cum audiunt, Deus est homo, hoc pijsissime, & fidelissime intelligunt sibi à Deo misericorditer datum, quod Deus omnipotens, immensus, & infinitus est homo. Secundum quam intelligentiam maximè, & Dei misericordia ineffabilis, & nostra dignitas, & eius propositionis maiestas amplificatur: quod non ita lucet sed potius omnino extenuatur, si quis dicat, Hypostasis humana Christi est homo. Quod si inter se se comparauerimus has duas propositiones, Deus est homo, & Persona humana in Christo est homo, aperitissimè videbimus quanto clarius, & augustius prior illa resplendeat, verbis ipsi nobis significantius commendantibus Dei largitatem. Est igitur valdè à veritate alienum, quod fideles promiscuè eum sensum accipiant eius propositionis. Sed quia graues rationes exigua ingenia nec ferre possunt, nec intelligere, mutemus stylum, & redeamus ac demergamur in logicam. Et pro declaranda nostra sententia suppono, quod in propositionibus contingentibus veris, ut Petrus est albus, Animal est rationale, subiectum, verbi gratia animal, non accipitur pro homine, nec Petrus pro hoc albo: quoniam ea propositio esset necessaria, si sic acciperetur subiectum, ut constat: sed accipiuntur subiecta pro per se significatis, & supponitur coniunctio animalis cum rationali & Petri cum albedine: & quia illa copulatio nõ est necessaria simpliciter, iccirco efficitur propositio contingens. Quo posito declaro conclusionem hæc ratione. Hæc propositio Deus est homo, nõ est

in materia naturali, nisi Deus accipiatur pro Verbo, in quantum est hypostasis humana: sed quantum est ex vi & forma eius propositionis, non accipitur eo modo: ergo ea propositio non est in materia naturali. Probat minor: Nam hæc est similis formæ, Animal est rationale, homo est albus, & tamen animal non trahitur à rationali, ut staret pro homine: ergo nec Deus trahitur à prædicato homine, ut staret pro hypostasi humana. Et certè ad summum si traheretur illud subiectum Deus, traheretur ut staret pro Verbo, ut sic: & tamen hæc, Verbum Dei ut sic, est homo, est in materia libera & contingenti, non in naturali, ut declaratum est: ergo ea propositio, Deus est homo, non est in materia naturali.

Sed aduersus hæc argumentor primo: Quia hæc propositio, Deus generat, est in materia naturali: ergo & hæc, Deus est homo. Ad hoc negatur consequentia: Quia Deum esse patrem, & patrem in diuinis generare, est naturale ac necessarium, & ipsa necessitas: at verò quod Deus fieret homo non erat ei naturale.

Argumentor secundo: Quia sequi videtur, quod hæc unio non sit substantialis; siquidem ea propositio nõ est in materia naturali. Respondetur negando sequelam. Quoniam copulatio, qua substantialis natura vnitur supposito, est substantialis, non accidentalis, vnde hæc propositio est in materia naturali, Christus est homo. Et quemadmodum animal ac rationale, & corpus & anima iunguntur substantialiter, & tamen hæc propositio est contingens, Animal est rationale, corpus est animatum, propterea, quòd de intellectu eius subiecti non est tale prædicatum, sed accidit ea coniungi: ita nõ fuit necessariũ, quod Deus iungeretur cum homine, sed summe liberum.

Tertio argumentor: Quia hæc propositio, Deus est angelus est in materia remota: ergo hæc, Deus est homo, non modo non est in naturali, vel libera, sed est in remota. Respondeo illam propositionem esse in materia remota, cuius subiectum, & prædicatum significant formas, siue na-

turas ita diuersas, ut supapte natura conuenire non possint in vnum suppositũ. Quo circa hæc, Deus est angelus, videtur mihi in remotiore materia, quam hæc, leo est equus. Cæterũ, quia semper scientiæ supponunt suum subiectum, & hæc scientia est de mysterijs fidei, quorum maximum est, Deum factum esse hominem, iccirco supposita omnipotentia Dei, & fidei veritate dici non potest, quòd ea propositio, Deus est homo, sit in materia remota. Quia quod est, vti que & esse potest: sed re ipsa verum est, quod illæ duæ formæ sunt iunctæ in vna hypostasi: ergo & esse potest: igitur ea propositio non est in materia remota, sed in libera ad vtrunque, & contingenti. Considerata verò solum hominis natura nihil certè remotius à Deo. Sed hæc fuit eius misericordia, ut quia homo per superbiam voluit fieri sicut Deus, Deus ipse verus fieret per humilitatẽ hominis: nam exinaniuit semeipsum formam serui accipiens.

Philip. 2.

ARTICVLVS. II.

Verũ hæc sit vera, Homo est Deus.

HAC in parte pro scholasticis nihil aliud scire necesse est, quam quod homo indefinitè sumptum potest supponere pro quocunq; supposito humano: & cum filius Dei sit suppositum humanum & diuinum, cum sit, inquam, homo, & sit ac fuerit semper Deus, consequens est rectè dici, quod homo est Deus. Non tamen ita ut in cõmunicabile nomẽ lignis & lapidibus, aut angelis, aut hominibus tribuamus sicut idololatræ faciunt, absit. Sed, quia filius Dei verè est Deus, & verè pro nobis factus est homo iccirco dicimus, quod homo est Deus, non quia homo est & minor patre, sed quia Deus est, & æqualis patri. Cum enim in forma Dei esset non rapinam arbitratus est esse se æqualẽ Deo, sed semeipsum exinaniuit formam serui accipiens. Vnde cum nos vnam ac eandem hypostasim Deum ac hominem appellamus, Deum dicimus propter formam Dei,

Dei, & hominem propter formam hominis.

Sed quantum hisce Gentilibus responderimus, est tamen aliud argumentum quod obijci possit inter catholicos. Illud est: Nam hæc est vera, Deus est pater: si ergo homo est Deus, & Deus est pater, sequitur, quod homo sit Deus pater, quod est alienum à fide. Respondeo, quod si definiretur Deus, quia Deus, non dubium, quin in ratione & essentia sua clauderetur esse Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum: nihil enim in Deo est accidentale, sed est ibi summa necessitas, & vnitas, & formalitas, excepta distinctione personarum. Vnde hæc est per se & summe necessaria ac verissima propositio, Deus est pater. Sed quantum filius sit Deus, & homo sit Deus, non sequitur, ergo filius est pater, vel homo est pater. Et ratio est, quia non distribuitur medium, nec quicquid est Deus, est pater.

Aduertendum verò est, quod vera illa, & celebrata regula logicorum in propositionibus per se; Quicquid prædicatur de prædicato, prædicatur etiam de subiecto, ita habet locum in creaturis, ut semper distribui possit subiectum in hanc formam, homo est animal, & Petrus est homo: ergo Petrus est animal, Paulus est homo: ergo Paulus est animal, & ita de reliquis. In diuinis autem non semper hoc habet locum, ut constat in materia huius argumenti. Atque id credo euẽnire ex eminentia rationis illius. Non autem hæreat quis in eo, quod cum de Deo imenso, & infinito sermo esset definitionis nomen vsurpauimus: nam balbutiendo, ut possumus excelsa Dei resonamus. Longam hoc in loco aliqui texunt disputationem de hac, Omnis Deus est homo. Quas quæstiones cuperem vehementer ab scholis relegari. Ac propterea solum dico, quod nos credimus in vnum Deum, & quod valde improprie dicitur,

Omnis Deus, nec id sine
horrore audiunt
fideles au-
tes.

ARTICVLVS. III.

Verũ Christus possit dici homo Dominicus.

DIVVS Augustinus libri retractat. capit. 19. sic habet; Non video vtrum rectè dicatur homo Dominicus, qui est mediator Dei & homi-

num, homo Christus Iesus; cum sit vti que Dominus, Dominicus autem homo, quis in eius sancta familia dici potest. Et hoc quidem ut dicerem apud quosdam legi tractatores catholicos diuinorum eloquiorum: sed vbicunque hoc dixi, dixisse me nollem. Postea quippe vidi non esse dicendum, quantum nonnulla possit ratione defendi. Illo tamen loquendi modo vti sunt plures antiqui. Gregorius Theologus ad Elidonium, Dydimus lib. 3. de Spiritu sancto, Chrysostom. homilia quadam de cruce, Damascenus libro. 3. fidei. Dicendum verò est, quod cum Christus Dominus, in quantum Deus, sit æqualis patri, & in quantum homo minor patre, si de eo sermo sit in quantum est Deus, non est dicendus homo Dominicus, sed homo. Domi-

nicus, iuxta illud Beati Ioannis, Et timus in vero filio eius, hic est verus Deus. Si verò sermo esset de illo, in quantum est homo, dici possit homo Dominicus; quia vti que Christus, ut homo, Dei est & Domini est, iuxta illud Apostoli, Omnia vestra sunt, vos autẽ Christi; Christus verò Dei. Et ipse Dominus dicebat discipulis; Vado ad Deum meum, & Deum vestrum. Sed

quia rogabit quis, absolute qua ratione loquendum sit, quis ve vsus fidelibus rerenendus? in hoc dico, quod Beatus Augustinus sano prudentique consilio retractat eum loquendi modum, ac dicit, quod dixisse se nollet. Et ratio est manifesta: Quia quemadmodum Christus, ut homo, est minor patre, & quid creatum, & seruus Dei, iuxta illud, Parum est ut sis mihi seruus ad

su scitandas tribus Iacob, & iustificabit ipse iustus seruus meus multos, ca. 53. & tamen

N 3 non

D. August.

1. Tim. 2.

Nazianz.

Dydim.

D. Chryf.

D. Damaf.

1. Ioh. 5.

1. Cor. 3.

Ioh. 20.

D. August.

Esa. 49.

non est dicendum absolute nec introdu- cedum in vsum, Christus est minor patre, est creatura, est seruus, sed dicendum est est equalis patri, est creator, est Dominus, siquidem verè est Deus, ita non est dicen- dus homo Dominicus, sed Dominus.

Secunda ratio ad idem est: Quia quem- admodum propositiones modò dictæ, ab- solute prolatae, & in communè vsum ad- missæ fauerent Arrio, ita hæc, Christus est homo Dñicus, insonat nescio quid Nesto- rianum, aut saltem congrue posset ab eo vsurpari. Ille enim fateretur libenter, quod Christus est homo Dominicus.

Sed aduersus hæc argumētō: Quia Chri- stus rectè dicitur homo diuinus: ergo, & potest dici homo Dñicus. Respondetur, quod in hisce, nisi aures consulamus, & vo- cabulorū vsum ac significata nouerimus sæpe hallucinabimur. Hoc verò nomē di- uinus, ita est vsurpatum, & in vsum recep- tum, vt dicatur de his, quibus deitas conue- nit essentialiter, & de his, quibus conuenit denominatiue ac participatiue: siquidē di- cimus, tres personas diuinas, & diuinus spi- ritus, & sapientia diuina, & alia multa: & di- cimus præterea diuinos homines, diuinus ille Paulus, & Theodoretus solet appella- re antiquos patres diuinitissimos. Hoc verò nomen Dominicus non vsurpatur nisi de nominatiue, sicut si diceremus, sanguis Do- minicus, sed id quod est Domini illud dici- tur Dominicū. Et ob eandem rationē di- cere possumus homines deificatos, nō au- tem rectè diceremus personas diuinas dei- ficatas. Fert verò vsus, vt dicantur perso- næ deificæ.

Theodor.

ARTICVLVS. IIII.

Verum ea que conueniunt filio homi- nis possint predicari de filio Dei & e contra.

Theodor.

RESPONDEO dicendum quod Nestorius vt refert Theo- doretus lib. 4. Græcarum fabu- larum cap. de Nestorio eas vo- ces, que Christo tribuuntur in tres quasi clas-

ses diuidebat, & alias dicebat significare di- uinam humanamque naturā, vt Christus: alias naturā simplicē incorporeā, & diui- nā, vt Deus: alias naturā corporeā, & hu- manā, vt homo & de his, quæ pertinebant ad vtranque naturam prædicabat diuina, & humana, vt de Christo: at verò nec de homine prædicabat diuina, nec de Deo prædicabat humana. Vnde fatebatur Chri- stum fuisse natum de Virgine & fuisse ab æterno: non tamen dicebat, vel Deum na- tum fuisse de Virgine, vel hominem ab æterno fuisse. Verba eius sunt, nō peperit, o- ptime Maria Deum; sed peperit hominē diuinitatis instrumentum, alioqui nulli esset reprehensioni affinis Gentilis, qui dijs matrem inducit, & in Concilio Ephesino in quo damnatus fuit, hæc eius verba re- feruntur: Si quis Dei Verbo tentat passio- nes tribuere anathema sit. Catholici verò posuerunt ea quæ dicuntur de Christo, si- ue secundum diuinam naturam, siue se- cundum humanam, dici posse tam de Deo, quam de homine. Vnde in Cōcilio Ephe- sino. i. canon. 4. dicitur: Si quis duabus per- sonis seu substantijs id est hypostasisbus eas, quæ in euangelicis, & apostolicis con- scriptionibus sunt, diuidit voces vel ea, quæ de Christo à sanctis dicuntur, vel ab ipso Christo de semetipso, & aliquas qui- dem ex his homini applicandas credide- rit, aliquas verò soli Verbo deputauerit, anathema sit. Et huius ratio est, vt ait Bea- tus Thomas, quia cum sit vna, & eadem hypostasis vtriusque naturæ eadem hypo- stasis supponitur nomine vtriusque natu- ræ. Siue ergo dicatur homo siue Deus sup- ponitur hypostasis diuinæ & humanæ natu- ræ. Et ideo de homine possunt dici ea, quæ sunt diuinæ naturæ, tanquam de hy- postasi diuinæ naturæ: & de Deo possunt dici ea, quæ sunt humanæ naturæ, tanquā de hypostasi humanæ naturæ. Sciendum tamen, quod in propositione, in qua ali- quid de aliquo prædicatur, non solum attē- ditur quid sit illud de quo prædicatur, sed etiam secundum quid de illo prædicetur. Quauis ergo non distinguantur ea quæ prædicantur de Christo distinguuntur tamen secundum id, secundum quod vtrun-

Cōc. Ephes.

B. Thom.

vtunq; prædicatur: nam ea, quæ sunt diui- næ naturæ prædicantur de Christo secun- dum diuinam naturam, ea autē, quæ sunt humanæ naturæ prædicantur de eo secun- dum humanam naturam. Vnde Augusti- nus dicit in primo de Trin. Distinguiamus quid in scripturis sonet, Secundū formam Dei, in qua æqualis est Patri, & quid, secun- dum formā serui, quam accepit, in qua mi- nor est Patre, & infra, quid, & propter quid & quid secundum quid dicatur, prudens, & diligens, & pius lector intelliget.

D. August.

Sed aduersus hæc argumētō: Quia indignū esse videtur, & etiā blasphemum tribuere Deo ea, quæ ad defectū hu- militatem & abiectiōem pertinet: sed ea, quæ sunt humanæ naturæ in Christo, sunt huiusmodi vt pati & mori, & ad pedes discipulorū prostrari, & iniurias perferre: er- go hæc nullo modo dici possunt de Deo. Respondetur, quod si hæc quæ in argumē- to tanguntur tribuerentur Deo secundum di- uinam naturam, id esset indignum & etiā blasphemū, nihil autem Deo derogatur si hæc attribuatur ei secundum naturā assūm- ptā. Vnde in quodā sermone Cōciliij Ephe- sini dicitur: Nihil putat Deus iniuriā quod est occasio salutis hominibus: nihil enim abiectorum, quæ elegit propter nos iniuriā facit illi naturæ, quæ nō potest esse subie- cta iniurijs: propria verò facit inferiora, vt saluet naturā nostrā. Quando ergo abiecta & vilia sunt diuinā naturā non iniuriatur, sed salutē hominibus operatur, quomodo dicis ea quæ causa nostræ salutis sunt iniu- riæ occasiōe Deo fuisse? Quocirca persua- dens Greg. ille Theologus in eiusmodi homines inuehitur oratione secūda in pas- cha his verbis. Quid ad hæc nobis sycophā- tæ dicūt, acerbi, inquam, isti diuinitatis ex- pensores rerum laudandarum reprehē- sores, circa lucem tenebro si, circa sapientiā insipientes, & ineruditi, ingrata creaturæ, diaboli fragmenta, pro quibus gratis Chri- stus mortuus est? Siccine beneficium cri- mini tribuis? Eo ne paruus, quia propter te humilis, quia ad quem errantem venit pa- stor ille bonus animam suam pro ouibus ponens? Venit, inquam, ad montes, & col- les, in quibus sacrificabas, & palantem in-

Cōc. Ephes.

Nazian.

Ioan. 11

Ioan. 8.

Ioan. 10.

Osee. 4. Esai. 65.

uenit, & inuētā in istem humeris, quibus & crucis lignum sustulit, acceptam que ad supernam vitam reduxit, eoque subiectam eodem numero atque ordine collocavit, quo eas quæ nunquam ab ouili oberra- runt, quia lucernam hoc est carnem suam accendit, & domum euertit, mundum, sci- licet, à peccato repurgans, & drachmam re- giam, videlicet, imaginem fœdis affecti- bus obrutam, conquisiuit, atque angelos amicos suos ob repertam drachmam con- uocat, lætitiæque participes facit, quos in- carnationis quoque mysterijs initiauerat. Hæc cene obijcis Deo, atque iccirco inferio- rem esse censēs, quia lineo præcingitur, ac discipulorum pedes abluit, optimamque exaltationis viam ostendit, nimirum hu- militatem? Quia propter humi depressam animam se deijcit, vt peccati mole deor- sum vergentem secum attollat. Quin illud quoque obijcis, & reprehendis, quod cum publicanis comedit, & publicanos in disci- pulos conuertit, vt ipse quoque aliquid lu- cretur, quid tãdem peccatorum salutem. Velut si quis eo nomine medicum accu- set, quod ad corporis morbos se demittat fœtoremque perferat, vt sanitatem ægro- tis restituat, atque eum etiam qui humani- tatis, & commiserationis affectu per mo- tum in foueam se ipsum inclinat, vt prolap- sum iumentum secundum legis præscrip- tum seruet. Hactenus Nazianzenus.

Ioan. 19. Luc. 15.

Luc. 5.

Ioan. 13. Luc. 9.

Luc. 14. Luc. 13.

Luc. 7. Luc. 5.

Exod. 23. Luc. 15.

Secundo argumētō: Quia opposita nō possunt dici de eodem, sed ea, quæ sunt pro- pria humanæ naturæ, sunt contraria his, quæ sunt propria Dei, Deus enim est in- creatus, immutabilis, & æternus, humana verò natura est creata, temporalis, & mu- tabilis: ergo ea quæ sunt humanæ naturæ non possunt dici de Deo. Respondetur, quod opposita prædicari de eodem secun- dum idem est impossibile, sed secundum diuersa sæpe est necessarium: sicut de ho- mine secundum corpus dicitur, quod est materialis, & quantus, & secundum ani- mam, quod est intelligens. Vnde ad hoc ex corpore articuli li- quebat respon-

si-

ARTICVLVS. V.

Verum ea, quæ sunt humana naturæ possint dici de diuina.

DOCE T fides catholica, quod in admirabili incarnationis dispensatione duæ naturæ distinctæ, & inconfusæ cōiūnerunt in vnam ac eandem hypostasim Verbi Dei. Est autem discriminē inter nomina concreta, & abstracta, quæ abstracta solū significant formā, siue naturam, vt albedo & humanitas, concreta verò claudunt etiā suppositum, vt homo, & album. Atque hinc fit, vt concreta humanitatis prædicentur de Deo propter vnitatem suppositi, vt cum dicimus, Deus est homo, Deus pro nobis passus est: abstracta verò non prædicentur de se inuicem propter distinctionem naturarum, quas solum significant abstracta. Nec enim dices quod humanitas est diuinitas, aut diuinitas est humanitas: siquidem realiter & longissimè distinguuntur. Sed vt clarius ista intelligantur placuit ea per sequentes regulas declarare. Prima regula: Si concreta diuinæ naturæ in Christo conferantur cum concretis humanæ naturæ, fit communicatio idiomatum: itaq; catholicè dicimus, Deus est homo, est passus, mortuus, &c. Hæc est verissima, & constat ex ipsa scriptura. Hieremiæ enim 23. dicitur: Suscitabo David germen iustum, & regnabit rex & sapiens erit, &c. Hoc est nomen quod vocabunt eum tetragrammaton: sic enim habetur in Hebræo. Et Zachar. 12. Effundam spiritum gratiæ, quod est proprium Dei, & aspiciet in me, quæ cōfixerūt, quod est hominis: & in ipsis scripturis sacris nuncquidē traditus fuisse dicitur, vt Rom. 4. Nunc verò se ipsum tradidisse, iuxta illud ad Titum c. 2. Qui tradidit semetipsum pro nobis. Nunc suscitatus, iuxta illud 1. Corinthio. 6. Deus autem & Dominum suscitauit, nunc se ipsum suscitans, vt in Euangelio ipse Dominus Iesus dicebat: Soluite templum hoc, & in triduo reedificabo illud. Et iterum: Potestatem habeo ponendi animam

Hierem. 23.

Zachar. 12.

Rom. 4.

Tit. 2.
1. Cor. 6.Ioan. 2.
Ioan. 10.

Artic. V.

meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Et denique de ascensione in cælum Actorum. 1. scriptum est; Videntibus illis eleuatus est. Et in libr. Psalmodum: Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem, & Ascendit Deus in iubilatione. Et tandem in Euangelio; Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo.

Actor. 1.
Psalm. 67.

Ioan. 3.

Secunda regula: Si abstracta cū abstractis conferantur, non fit mutua prædicatio: nec enim diuinitas est humanitas nec humanitas est diuinitas, nec diuinitas est creatura, nec humanitas est creator. Hæc satis liquet.

Tertia regula: Si concreta diuinæ naturæ conferantur cum abstractis humanitatis, ita vt concreta diuinitatis de abstractis humanitatis velimus prædicare, notum fit cōmunicatio idiomatum: siquidem quauis Deus sit creator, non tamē humanitas est creator, nec humanitas est infinita, nec primum principium, quauis Deus sit infinitus, & primum principium. Denique humanitas non est Deus: ergo regula est vera.

Quarta regula: Si conferantur abstracta diuinitatis cum concretis humanitatis, ita vt prima de secundis prædicemus, non fit communicatio idiomatum. Probat: Nā homo ille est genitus, & essentia nō est genita, & essentia non est spirans, homo verò ille est spirans; & homo ille fuit expirans ac mortuus, essentia verò nō fuit mortua. In hac quarta regula eruditus aliquis posset herere. Et iccirco pro eius intelligentia aduertendum est primò, quod viri graues & antiqui sancti, vt homines decebat eloquentes, non se obstringebant regulis logicorum, sepeque abstracta accipiebant concretis. Ac propterea pie ipsi & verè ac rhetoricè loquentes de Christo & morte & mortem occidentē dicebant, quod viuens mortalium partu mors moritur, dum deuorat vitā, & perit mors ipsa, quæ perdebat omnes, dum omnium perimere vult salutem, atq; illud, cum in ligno mortua vita fuit: vbi certè concreta humanitatis, scilicet, mori & similia de illa vita dicitur, qui Deus est. Quem etiam loquendi modum & vsurpare solent, & debent confici-

De consequentibus vnionem. 201

cionatores, qui rem ipsam magis exaggerat, & exprimit significantius. Hoc tamen non obstat regulæ, vt videtis, quia reducit ad primam illam, quæ concreta de concretis prædicari dicebamus.

Secundo aduertendum est, quod in hac regula solum volumus, quod abstracta diuinitatis, & concreta humanitatis non habent, quod inuicem prædicentur, & subiiciantur: non tamen dicimus, quod id non possit contingere. Fortasse enim si quis diceret, homo est Deus, & Deus est deitas, ergo homo est deitas, nullum committeret defectum.

Quinta regula: Si abstracta humanitatis velimus prædicare de concretis humanitatis, vel diuinitatis, non habet locū prædicatio, nec fit cōmunicatio idiomatum: nec enim dices, Deus est humanitas, filius Dei est humanitas, Christus est humanitas, aut homo est humanitas.

Sexta regula: Si abstracta diuinitatis prædicemus de concretis diuinitatis, aut de persona Verbi, aut de illis nominibus, quæ claudunt diuinitatem & humanitatem, vt Christus, optimè fit prædicatio: Deus enim est deitas, & filius Dei est deitas, & Christus est deitas. Quin etiam, vt supra dicebamus sequi videtur, quod homo sit deitas: siquidem Christus est homo, & Christus est deitas. Non tamen valet Admittitur prædicatio: ergo fit communicatio idiomatum: quauis enim Christus sit deitas, & sit genitus, non sequitur: ergo deitas est genita.

Septima regula: Prædicata, quæ important negationem, cuius opposita affirmatio continet Christo, non debent dici de Christo absolute. Verbi gratia, non est dicendum, Christus incepit esse, Christus non scit, quæ scit Deus: sed debemus dicere, Christus secundum quod homo incepit esse, nec scit omnia, quæ scit Deus.

Aduertendum verò est vltimo loco, quod quauis aliqua sint, quæ cōueniunt naturæ diuinæ, & humanæ in Christo, vt cognoscere futura, esse saluiferā esse sanctam, &c. aliter tamen cōueniunt diuinitati, aliter humanitati. Illi essentialiter, huic participatiue: illi, vt primæ formæ, ac principali agenti, huic vt instrumento: illi deni-

que vt Deo, huic vt communicari potuit creaturæ. Et præterea multa sunt, quæ cōueniunt diuinitati, & non humanitati, vt esse Deum, esse omnipotentem, esse à se.

ARTICVLVS. VI.

Verum hæc sit verè, Deus factus est homo.

CONSTAT hanc propositionem, de qua nobis sermo, esse veram, & certam, esseque fundamentum fidei catholice, & continere thesauros misericordie Dei. Propter nimiam enim charitatem suam misit Deus filium suum, factum ex muliere. Et Ioan. 1. dicitur: Verbum caro factum est, hoc est, Deus homo factus est, vt explicat Athanasius, & ecclesia vniuersa. Atque illam propositionem esse veram constat euidenter supposita fide. Nam id quod est, & nō semper fuit, factum est: sed Deus est homo, & non semper fuit homo: ergo factus est homo. Siue ergo dicamus, Deus factus est homo, siue, Deus homo factus est, vera est propositio: quoniam semper intelligitur ea factio verificari non ex parte Dei, sed secundum quod Deo cōuenit esse hominem ex tempore per assumptionem humanæ naturæ, & non ab æterno.

Galat. 4.
Ioan. 1.

D. Athanas.

Sed aduersus hæc argumentor primo: Fieri hominem, est mutari: sed Deus non potest esse subiectum mutationis secundum illud Malach. 3. Ego Dominus, & nō mutator: ergo illa videtur falsa, Deus factus est homo. Respondetur, quod quando humana natura, & eius suppositum incipit esse de nouo, sicut accidit in rebus creatis, tunc suppositum quod fit verè mutatur, Verbum autem Dei copulans sibi humanitatem, non iccirco mutatur nec ea copulatio fit per mutationem ipsius, sed per mutationem naturæ, quæ subsistit, & continetur per suppositum. Itaque præexistentem Dei personam fieri hominem nō importat mutationem in personā, sed in naturā iuncta personæ. Et ratio huius rei est; Quia quando suppositum fit, tunc per-

Malach. 3.

transmutationem sui acquirit esse humanum: sed persona præexistens, quæ fit homo, sola terminatione naturæ humanæ fit homo, & habet esse humanum, terminare verò aut personare nunc primo naturam humanam non est mutari, sed subsistere nunc primo in illa: & ideò filius Dei prius non erat homo, quia non personabat naturam humanam, & in tempore factus est homo, quia incepit personare naturam humanam: ac propterea cum dicitur, Deus factus est homo, Deus non solum est subiectum propositionis; sed etiam factio: hoc est personationis. Hac enim ratione fieri, nihil est aliud quam Verbum Dei personare nunc primo, & subsistere in natura, in qua ante non subsistebat.

Secundo argumentor: Quia Deus absolute non est factus: ergo non est factus homo: à superiori ad inferius negatiue. Sicut non est animal: ergo non est homo. Respondeo, quod id non est argumentari à superiore ad inferius negatiue quod valet; sed à simpliciter ad secundum quid quod non valet. Quauis enim Petrus non possit fieri homo, fit tamen musicus.

Tertio argumentor: Quia fieri hominem est fieri substantiam: ergo est fieri simpliciter: ergo si Deus factus est homo, factus est simpliciter. Respondetur, quod in rebus creatis, quando producit substantia, semper ea absolute fit, quia absolute ante non erat: at verò in hac mirabili dispensatione filius Dei, æternus Deus, in tempore factus est homo. Et ideo Deum fieri hominem, non est fieri simpliciter; sicut apud nos, quicquid Petro existeret adueniat, nuncquam ille tamen fit simpliciter.

ARTICVLVS. VII.

Verum hæc sit vera: Homo factus est Deus.

N hunc articulum deueni non parum labore defessus, & multo amplius me de fatigauit legere cõtendentes auctores, & se ipsos atq; lectorem excruciantes circa propositionem, quæ

fatius esset pacifice declarare, in quo sensu falsa sit, in quo vera: cum & in falso & in vero sensu accipi possit à doctis: indocti verò non penetrant, & consequenter eo modo accipiant, quo ipsis fuerit declarata: ergo sine strepitu argumentorum dicam breuiter quod sentio. Ea propositio, de qua nobis sermo, absolute loquendo, est falsa.

Probat: Quoniam sicut hæc, Deus factus est homo, bene sonat atque catholicè quia in communi modo concipiendi facit hunc sensum, quod Deus præexistens factus est homo: ita hæc; Homo factus est Deus, non bene sonat, neque catholicè: quia facit hunc sensum, quod homo præexistens factus sit Deus. Si autem dixerit aliquis, eum non esse germaniorem & magis communem modum concipiendi eam propositionem, mihi non restat alia ratio aduersus eum, nisi dicere, quod ingenia sunt diuersa, mihi autem facit eum sensum.

Secundo probatur: Quia hæc de præsententi est falsa; Homo fit Deus, supponente homine, ut supponit, pro persona filij Dei, ut sustinet humanitatem: ergo illa de præterito est falsa; Homo factus est Deus. Probo antecedens: Quoniam ille homo semper fuit Deus.

Tertio probatur: Quia nisi hic esset communis eius propositionis sensus, ac proprius, nunquam Beatus Damascenus dixisset lib. 3. de fide; Non hominem Deificatum dicimus, sed Deum humanatum: id enim est fieri Deum, quod Deificari. Et Beatus Cyrilus dicit, Deum hominem esse factum, sed non è cõtra, hominem factum Deum.

Dico secundo, quod si homo in ea propositione supponeret pro persona diuina, ut sic, multo certius esset, quod ea propositio esset falsa: siquidem ea persona semper fuit Deus: propria tamen suppositio est ea, quam declarauimus.

Dico tertio, quod si illud, factus, accipiat, ut determinatio compositionis hæc erit vera: homo factus est Deus: quia est sensus, per incarnationem factum esse, quod homo fit Deus. Sed hic sensus est impropius, & quem vix aliquis possit penetrare. Alios plures sensus eius propositionis fingunt, & imaginantur scholastici, quos consultò

sultò, & iure omitto, quia confundunt ingenia & nihil adferunt vtilitatis. Concedit etiam B. Tho. quod si homo faceret suppositionem simplicem hæc esset vera: Homo factus est Deus: quia non semper homo fuit Deus. Cæterum hæc etiam est impropria acceptio in hac propositione circa materiam huius articuli. Quidam existimat pia indigere interpretatione illa verba Diui Augustini. 1. de Trinitate capit. 13. Talis erat illa susceptio, quæ Deum hominem faceret, & hominem Deum, nimirum quasi id non esset verè & proprie & catholicè dictum, aut quasi negari posset factum esse per illam susceptionem, & Deum esse hominem, & hominem esse Deum.

ARTICVLVS. VIII.

Verum hæc sit vera: Christus est creatura.

N hac quæstione est aliquid certum, & aliquid in controversia positum. Receptum est non esse absolute dicendum, ac sine determinatione aliqua, quod Christus sit creatura. Nam cum Arriani Christum faceret creaturam & minorem Patre, non dubium quin eo modo loquendi eorum heresi fauere videremur, ac proinde ea propositio vsurpanda non est nec inroducenda in vsum. Illud tamen scholastici controuertunt ac versant in vtranque partem; an secundum proprietatem sermonis hæc sit vera, Christus est creatura. Partem affirmatiuam tenet Caietanus, & Gabrie. in 3. d. 11. q. 1. & Almaynus ibidem. Sed oppositum, & quod ea propositio absolute loquendo falsa sit, tenuit Magister, in 3. d. 11. Albertus Magnus, ibi. B. Thom. in 3. d. 11. q. 1. art. 2. B. Bonauentura, q. 2. Durand. q. 3. Capreol. q. 1. Henricus in sua summa, & Valericus lib. 5. suæ summæ, cap. 12. Marfil. in 3. q. 9.

Mihi autem dicendum videtur, quod ea propositio; Christus est creatura est neganda, non solum ne conueniamus cum Arrianis tribuentibus rationem creaturæ

etiam personæ filij Dei, sed etiam quod absolute sit falsa. Pro cuius explicatione illud præmitto, quod stando in proprietate, & rigore, ut aiunt, logicæ, quemnam sensum faciat apud homines aliqua propositio considerandum est. ex communi modo concipiendi, non autem eruendum vel potius occultandum argumentis contrariis, & sophismatibus, reuente sensu communi. Exempli gratia, deambulans quis aliena rura dicere solet. Hæc herba nascitur in horto meo. Si quis verò logicus concludere vellet sensum esse, quod illa eadè numero herba nascitur in horto alterius, quoniã hic est pronome demonstratiuum, non esset ille conuincendus argumentis, sed ut incius repellendus, communi concipiendi modo: sunt enim aures consulendæ. Igitur quod ea propositio falsa sit probo in primis. Nam eam constantissime negat D. August. lib. 1. de Trinitate. capi. 6. & 13. & lib. 83. quæstiones. q. 67. Et si quis consulat Diuum Augustinum Christum appellentem creaturam, videbit, vel quod expresse contraponebat in eo increatum creato, vel explicitam determinationem apposuit in oratione ipsa, vel saltem paulò ante illam apposuerat, & hoc semper est in sanctis doctoribus considerandum. Et eandem propositionem negat Beatus Ambrosius lib. 1. de fide c. 67. 9.

Secundo argumentor: Quia ea propositio absolute dicta, Christus est creatura, certè offendit pias & synceras aures, sonatque Arrianum aliquid, quod non esset, nisi nomine creaturæ sic dictæ, conciperetur de Christo aliquid alienum ab eius suppositi æternitate, & maiestate. Vnde cum Arrius Maximo & præclarissimo viro Alexandro Episcopo Alexandriæ prædicantiæ qualiterem & consubstantialitatem filij restitisset satis se contradixisse putauit vocans Christum creaturam. De quo vide Theodor. lib. 4. hæretic. fabularum cap. 1.

Secundo argumentor: Quia nomine creaturæ concipimus & intelligimus id, quod aliquando non fuit: sed Christus semper fuit ergo non est creatura. Alioqui absolute diceretur de Christo, quod fuit, & non fuit.

Tertio: Quia omnis creatura re ipsa incipit

B. Thom.

D. August.

D. August.

D. Ambros.

Alexand.

Theodor.

Caiet.
Gabrie.
Almaynus.
Magister.
Albert.
B. Thom.
D. Bonauent.
Durand.
Henric.
Valeri.
Marfil.

B. Damasc.

B. Cyril.

cepit esse, itaque habuit esse post non esse & non est à se. Hæc vero non conueniunt Christo: Christus enim heri, & nudius tertius ab æterno, ut ait Apostolus: ergo non est creatura.

Hebræ. 13.

Quarto: Quia illud prædicatum, quod si simpliciter dicatur, excludit à Christo personam atque naturam diuinam nõ potest de illo prædicari simpliciter: sed creatura sine determinatione appositã est eius modi: ergo nõ potest de illo prædicari simpliciter. Probat minor: Nam creati apud Theologos est produci, & fieri ab alio secundum se totum, nulloque subiecto præ supposito: igitur ei, cui tribuitur simpliciter ratio creaturæ, tribuitur etiam, quod secundum se totum sit productum, sitque ex nihilo: persona verò filij Dei cum sit Deus non est creata nec natura diuina est producta: ergo dici nõ potest, quod filius Dei, in quo hæc sunt, sit creatura. Quod autem quidã opponunt, res naturales modo produci, & generari, non tamen ex nihilo; id non modo non obstat, sed etiam fauet huic rationi: Nam creaturam appellamus id, quod secundum se totum est acceptum & dependens à Deo, & existens cum posset non existere: quales sunt cæli, & terra, & angeli, & homines, & cætera omnia à Deo in quibus suppositum, & materia, & forma, & natura, & accidentia, & esse, sunt accepta, & libere facta à Deo.

Vltimo quò finis principio respondeat, argumentor: Nam acceptio nominis sumenda est ex communi vsu loquendi: at verò nos communi vsu loquendi creatorem contraponimus creaturæ, dicentes: Quicquid est aut creator est, aut creatura; & existimamus creaturam, absolute loquendo, nõ esse creatorem, & oppositum ut blasphemum repellimus, & execramur: ergo cum Christus sit creator, nõ est dicendum absolute, Christus est creatura.

Sed aduersus hæc argumentor primo: Nã Christus est homo, & homo est creatura: ergo Christus est creatura. Respondetur ad minorem: Homo est creatura, in eo quod homo, concedo. Si vero sumatur homo distributiue, omnis homo est creatura, negatur. Hæc enim sunt Dei admiran-

da dignatio, ut aliquis homo esset creator: quanuis in eo, quod homo creatura sit. Secundo ut respondeam, suppono, quod vis argumenti consistit in eo, quod homo & creatura habent se sicut inferius, & superius: vnde si homo dicitur de Christo debet dici creatura. At verò si rectè cõsiderauerimus, inueniemus, quod etiã apud Dialecticos ipsos accidit, ut quanuis duo se habeat sicut superius & inferius, aliquè tamè ordinè & modũ significandi dicat, aut habeat superius, quem nõ dicit inferius. Verbi gratia: Sapientia, ut sic, aut albedo, non dicitur ordinem ad subiectum: at verò tam habitus, quam accidēs, quæ superiora sunt dicunt ordinem ad subiectum. Et quidem scientia est scibilis scientia, & metaphysica non dicitur metaphysicabilis metaphysica. Dico igitur, quod homo est creatura secundum essentialia naturæ creaturæ: at verò secundum illum ordinem, quo creatura dicitur id, quod secundum se totum dependet ab alio, & ante non erat, non verificatur creatura de homine Christo. Et ut hæc magis declarem dico tertio, quod si quis formaret hanc rationem; Filius Dei est homo, & homo est creatura: ergo filius Dei absolute, & simpliciter est creatura, cõclusio esset falsa, & nõ ob aliud, nisi propter ordinem, què dicit creatura, & nõ dicit homo. Alioqui sicut Deus dicitur homo, aut substantia animata diceretur creatura.

Secundo argumentor: Quia si hæc propositio non esset vera, Christus esset creatura, sequeretur quod nec ista esset vera; Christus secundum quod homo est creatura. Nam quando prædicatum repugnat subiecto, nunquam verificatur de subiecto; etiam secundum determinationem appositam, nisi determinatio diminuat de prædicato: sed determinatio in ea propositione nec tollit nec minuit rationem prædicati; homo enim verè est creatura: ergo nec ea propositio esset vera. Respondetur satis esse, quod propositio, quæ ante erat falsa, fiat vera per determinationem, secundum quæ prædicatum conuenit subiecto: ut in hac; Homo secundum quod est corpus, nõ habet animam rationalem; Petrus, secundum quod homo est natura communis. Dico præ-

præterea, quod in ea propositione determinatio verè temperat ac moderatur prædicatum: quoniam creatura vniuersaliter accepta dicitur etiam de supposito secundum se: efficit autè determinatio in ea propositione, ut dicatur de supposito solum ratione naturæ.

Tertio argumentor: Nam creator non præcindit creaturam: vnde sancti dicunt, quod creator sit creatura: ergo creatura nõ præcindit creatorem. Respondeo, quod loquendo de creatura sine determinatione & simpliciter dicta, falsum est assumptum. Hoc enim est quod asserimus, quod Christus atque creator, non est simpliciter creatura; sed est creatura ratione humanitatis. Nec obstat, quod sancti illa duo coniungunt & contraponunt: nam contrapositione ipsa satis exprimunt, atque declarant, secundum quam naturam vnũquodque illorum ipsi tribuendam sit. Nam si creatorem esse Christum præmiseris sustulisti certè periculũ omne addendi statim, creaturam, & appellandi Christum limitatum, finitum, infirmum, mortalem: intelliguntur enim hæc ratione humanitatis assumptæ.

D. August.

Quarto argumentor: Nam Beatus Augustinus de fide, & Symbolo, ca. 4. vtitur eo modo loquendi, ut Christum absolute appeller creaturam: ergo possumus id nos facere. Respondeo antecedens esse falsum, quod atinet ad eum locum. Et in vniuersum loquendo, si quis cõsular Diuum Augustinum, Christum appellansem creaturam, videbit, vel quod expresse contraponerat in eo increatum creato, vel explicitam determinationem in oratione ipsa apposuit, vel saltem paulò ante illam apposuerat. Non aliter atque Dominus etiam dixit apud Ioan. c. 14. Pater maior me est; sed cum hoc dixerit, ut redderet rationem eius, quod immediate præmiserat, nempe, Vado ad patrem, quod conuenit ipsi ratione humanitatis, satis colligitur ex antecedentibus determinatio: & hoc quidè semper est in sanctis doctoribus considerandũ. Et in vniuersum tenendum, quod ea quæ iuxta vulgarem concipiendi modum possunt ingerere dubitationem, an Christus sit

Ioan. 14.

Deus, non sunt dicenda: quæ verò modo ipso loquendi, & communi consuetudine ita recepta sunt, ut intelligatur, secundum quam naturam Christo tribuantur, illa dicenda, & vsurpanda sunt.

ARTICVLVS. IX.

Verum hæc sit vera: Christus incepit esse.

VANVIS in hoc articulo non parum difficultatis inuenierim; tamen re considerata omnino videtur mihi idem esse iudicium de hac propositione, Christus incepit esse, & de illa, Christus est creatura. Nam si absolute & proprie diceremus, quod Christus est creatura, etiam diceremus, quod incepit esse; & si absolute diceremus, quod incepit esse, diceremus esse creaturam: creatum enim est, quod incepit esse. Huc accedit, quod cum Arriani affirmauerint, Christum etiã quatenus Verbum creatum, quid esse, & accepisse esse cum non fuisset, non dubitum, quin admitenda & vsurpanda non sit illa propositio; Christus incepit esse. Ratio verò metaphysica, quæ fundat hanc sententiam, est: Quia id dicitur incepere esse quod antea nõ fuit, absolute loquendo, & sine determinatione: at verò absolute loquendo, Christus ante fuit & semper fuit, quanuis non semper fuerit homo: ergo non est dicendum, quod incepit esse. Sicut quando corpus incipit esse album nõ dicimus, hoc album incipit esse, si antea præcesserat corpus illud: & quando vas deauratur, aut intexitur auro, non dicimus quod incipit esse tunc, sed incipit esse deauratum.

Sed aduersus hæc argumentor primo: Quia Christus, ut sic, claudit naturam diuinam & humanam in vnum suppositũ, & secundum hanc rationem ante nõ erat, sed factus est: ergo incepit esse. Verbi gratia: Si æs incipit esse sphericum, sequitur bene: ergo sphaera ænea incipit esse: ergo cū Deus inceperit esse homo, & nomẽ Christus significet Deum & hominem, sequitur

tur, quod Christus inceperit esse. Respondetur, quod quauis nomen Christus, significet suppositum habens naturam diuinam & humanam, & vt habens naturam humanam inceperit esse, tamē quia supra modum excedit suppositum illud, ac natura diuina naturam humanam, iccirco tantum propendet eius dignitas, vt siquidem hac ratione semper fuit, non dicatur incipere esse. Ad illud autem simile dico, quod in eo ex modo significandi sphaera habet rationem principalem subiecti: & iccirco cum antea non esset sphaera inceperit esse. Dicere verò possemus, quod illud æs sphericum ante erat, quauis non vt sphericum: at verò in nomine, Christus, principaliter supponitur, & significatur natura diuina, & suppositum.

Secundo argumentor: Ad idem, Christus est Deus, & homo, Deus & homo ante non erat: ergo Christus ante non erat. Respondetur, quod quauis illud copulatum ante non esset, verè tamen erat Deus Verbum, qui modo est homo: & hoc sufficit vt dicatur Christus fuisse. Tenet enim ista sententia, quod quando aliquid absolute, & sine determinatione ante erat, per, est, de secundo adiacente (vt dicitur in schola) quicquid ipsi postea adueniat, siue substantiale fuerit, siue accidentale, non ideo dicitur incipere esse. Et propterea quauis Christus secundum esse humanum, quod est esse substantiale inceperit esse, non sequitur, quod inceperit esse, quoniam ante fuit.

Tercio argumentor: Christus generatur: ergo incipit esse: sit enim quod generatur. Respondetur, quod si sermo sit de generatione æterna nulla est consequentia: quoniam ibi non est processus de non esse ad esse. Si autem est sermo de generatione temporali, iam illud prædicatum, generatur, trahit subiectum, vt stet pro Christo, in quantum est homo: & vt sic incipit esse.

Quarto argumentor: Quia Beatus Augustinus tracta. 105. in Ioannem ait, Prius quam mundus esset, nec nos eramus nec ipse mediator Dei & hominū homo Christus Iesus: ergo, &c. Respondetur, quod

proculdubio Augustinus loquebatur de D. August. Christo in quantum est homo, satisque existimauit se declarauisse illis verbis: quod si alicui non ita videatur nihil id refert. Placet autem in hoc articulo Theologos admonere & obsecrare, vt semper grauitatis & modestiæ Christianæ meminerint. Videre enim est, quendam in Scotū, & Durandum oppositum tenentes inuentum iam totam miseri Scoti machinam ruere facientem, iam eius dicta figmenta appellantes, trasonem agentem, & parum interim aut nihil dicentem. Hoc verò omisso, qui nonnulla dixit minus probabilia, dum aliorum argumenta conaretur refellere, efficit aliorum non iam immodestia sed ignorantia, qui vix Scotum liberant ab errore vt respondeam eorum indoctæ rationi ad tam temere loquendum, & definiendum de opposita opinione. Aiunt in primis verè & catholicè dici: Hic homo, demonstrato Christo, creauit omnia: ergo accipitur ibi, hic homo, pro Verbo Dei, vt sic: ergo non potest dici: Hic homo inceperit esse: quia Verbum Dei non inceperit esse. Respondetur, quod quemadmodum apud rectè loquentes admittitur hæc propositio. Hoc album est quoddam corpus, atque substantia, vbi, hoc album, supponit pro subiecto materialiter accepto, & admittitur etiam tanquam essentialis, & propria & vniuersa hæc propositio, Hoc album est album, atque quale, vbi, hoc album, supponit pro subiecto, vt subest tali formæ: eodem modo dicere possent illi authores, quod in hac, Christus inceperit esse, supponit Christus pro Verbo Dei, vt est Deus simul & homo, secundum quam rationem non fuit ab æterno. Illa ergo argumenti consequentia nihil valebat. Obijciunt secundo, Christum ipsum Dominum dixisse ad Iudeos: Antequam Abraham fieret, ego sum: ergo dici non potest, Christus inceperit esse. Respondetur, quod qui dixit, Antequam Abraham fieret ego sum, vt Deus, etiam dixit: Vado ad Deum meum, & Deum vestrum, vt homo: & qui dixit ratione diuinitatis: Ego & pater, vnū sumus, dixit ratione humanitatis: Pater maior me est, & ego man-

Ioan. 8.

Ioan. 20.

Ioan. 10.

Ioan. 14.

data

data eius seruo, & denique sicut scriptum est ab Apostolo de Christo, vt Deo, Christus heri, & nudius tertius ab æterno: ita scriptum est de Christo, vt hominē; Caput autem Christi Deus. Quæ loca & alia similia, mirum est, authores illos non conuulisse, sunt enim innumera.

Dicere etiam tertio loco, quod sancti nonnunquam negant illam propositionem, nihil concludit. Quoniam authores contrariæ sententiæ non volunt facere sanctos incautos, & imprudentes, sed potius sapientissimè negantes tales propositiones: quia possunt accipi in sensu Arriano: atque in hoc omnes conuenimus, id quæ ipsum facerent Scotus atque Durandus. Nec est nobis quæstio, an similes propositiones sint in vsum introducendæ, sed, an secundum proprietatem, & exactam rationem acceptæ essent veræ. Vnde quæ quidam referunt audiuisse se, de Alexandro tertio illam propositionem respuentē, ego credo esse veram: prudenter enim Papa noluisse propositionem illam approbare, quam non expediebat in vsum introduci. Miror autem, quomodo hic idem author neget hanc, Christus inceperit esse, quoniam oportet attributum supposito, non repugnare supposito materialiter accepto, & tamen concedat in rigore hanc, Christus est creatura: quasi magis minus ve repugnaret Verbo Dei incipere esse quæ esse. Hec efficit, vt responderē pro Scoto, quorundam ingeniu, qui eius sententiam vix ab errore liberabant, quibus eo solo sapientior sum, quod meam ignorantiam non ignoro, rationumque mearum defectum, vt par est timeo, & mihi, vbi quæstio est aliquam disputavi, persuadeo, fore alios qui rem, & acutius videant, & prudentius tractent, & diligentius euoluerint.

ARTICVLVS. X.

Verum hæc sit vera, Christus, in quantum homo est creatura.

SENSVS quæstionis est, vt vtrum hæc propositio sit vera: Christus secundum quod est homo est creatum quid.

De qua nulla est difficultas. Docet enim fides catholica, quod Christus factus est ex semine Dauid secundum carnem, & cepit esse in tempore, & vt homo est minor patre: ergo est creatum quid, & non increatum: & Christus in quantum homo non est creator: ergo est creatura. Et denique supposita fide, quod Christus est Deus & homo, euidentissimum est lumine naturæ, quod secundum quod est homo non est Deus: At verò cum tam varia sint hominum ingenia; non desunt, qui affirmant, quod ea propositio est falsa, Christus secundum quod homo est creatura, si illud, in quantum, sumatur reduplicatiuè. Ac proinde siquidem Inturia temporum efficit, vt hæc effugere non possimus, cum reduplicatiuis logicorum congreddiar. Sciendum autem est in primis, quod apud eos illud, in quantum, solè sumi specificatiuè, & reduplicatiuè. Specificatiuè, quando specificat, siue designat rationem, secundum quam aliquid altè conueniat, quauis non sit præcisa, & generalis causa: sicut quando dicimus: Petrus secundum quod homo est musicus, non secundum quod animal, Christus secundum quod homo est humilis, & subiectus Deo, est crucifixus, &c. Reduplicatiuè autem sumitur, quando facit sensum causalem, ita vt terminus, siue subiectum, quod afficitur reduplicatiuè, sit causa prædicati sibi attributi: vt si dicas, Leo secundum quod est animal, est sensitiuus, homo in quantum est discursiuus, est admiratiuus. Et quidem quando dicimus, quod Christus in quantum homo est quid creatum, illud, in quantum, sumi potest specificatiuè, vt constat, & etiam reduplicatiuè: quoniam esse hominem est sufficiens, & necessaria ratio & causa, vt fit quid creatum: essentialiter enim hoc requirit eius natura, vt si est creatum quid, fit in quantum homo. Sumpto verò illo, in quantum, reduplicatiuè, dixi asseruisse quoddam, quod ea propositio sit falsa; Christus in quantum homo, est creatura. Et ratio eorum est, quia sua præiacens est falsa, scilicet, Christus est creatura. Pro cuius explicatione secundò sciendum est, solenne esse

neote.

neotericis summulistis reduplicatiuam propositionem exponere per quatuor exponentes. Verbi gratia, propositionem hanc, Homo in quantum est admiratiuus, est risibilis, exponunt hæc, Homo est admiratiuus, & homo est risibilis, & admiratiuum est risibile, & quia est admiratiuum, est risibile. His luminibus vel, si maius, tenebris illi propositionem eam vel illustrant, vel obscuram reddunt, quannus hoc secundum magis videantur affectu. Ceterum quidam docti præterquam quod vident hoc medio nihil effici minus, quã similes propositiones elucidari, negant præterea sophistis suas illas tam celebres exponentes. Quo infortunio nullum vt credo maius sophistis potuit accidere: nec enim sine dolore, & fletu deserere poterunt quas tam longo tempore nutriuerunt. Ac certè in proposito siquidem hæc est vera, Christus secundum quod homo est creatura: dicere ego non possum, quod hæc sit eius exponens, & præiacens, Christus est creatura, quam existimo esse falsam. Ne verò necesse sit regredi huc, dico quod licet propositio reduplicatiua, vt in plurimum, sustinere possit & pati quatuor illas exponentes, est tamen angustis fati ingenij, existimare id fore in omni casu inuolabile. Sunt enim in logicis aures consulendæ, & attendendus concipiendi modus, & vt supra dicebamus, male sonat illa propositio absolute prolata, Christus est creatura. Piè autem atque catholicè prædicatur, auditur, & creditur, quod Christus in quantum homo, est creatura: nec enim, vt sic, est creator. Atque vt credo, quod attinet ad istorum rationem doctis ista sufficiunt. Præterquam, quod, vt supra articulo præcedenti dicebamus, cum de specificatione ageremus, sufficit ad reduplicatiuam, vt terminus affectus reduplicatiue reddat causam prædicati, siue præiacens sit absolute vera, siue fecus. Vt si quis diceret, Homo in quantum est quid continuum diuidi potest in infinitum: & tamen homo non potest diuidi in infinitum.

Sed argumentor secundo aduersus principalem nostram positionem: Quia quicquid prædicatur de quocunq; homine se-

cundum quod homo, prædicatur de illo per se & simpliciter: sed hæc est falsa, Christus est creatura: ergo & hæc, Christus secundum quod homo, est creatura. Propter hæc & similia argumenta aduertendum est, quod quannus humana natura diuinitati comparata, tenebræ dici possit, & non modo diminutum aliquid, sed quasi ipsum nihil, cæterum, si humanitas Christi comparetur ad ea prædicata, & proprietates, quæ conueniunt Christo in quantum est homo non est censendum, quod ei, vt homo est, conueniant secundum diminutam aliquam rationem. Et hoc est certum, & euidens. Nam quannus humanitas diuinitati comparata tantum distet, quantum creatura distat à Deo, quæ est supra quam dici potest immensa, & infinita distantia, tamen in ordine ad sua prædicata naturalia vel accidentalia, quid obsecro demeretur humanitas Christi, cum verissima & perfectissima sit, quominus eius proprietates secundum absolutam rationem de illa dicantur, & ratione illius de Christo, in quantum est homo: Certè nihil. Verum est tamen, quod cum indifferenter ea prædicata possent intelligi tributa ratione personæ & naturæ, tunc si solius humanitatis ratione conueniant tribui non debent sine specificatione, alioqui reddent sensum falsum, & periculosum, vt si quis dicat Christus est creatura. Quo præmisso, dico ad argumentum, quod cum generaliter omni homini non conueniat aliud esse, nisi secundum humanam naturam, consequenter quidquid prædicatur de illo secundum humanam naturam, prædicatur per se, & simpliciter. At verò cum Christus non solum sit suppositum humanæ naturæ, sed etiam diuinæ, secundum quam habet esse increatum, & sempiternum, non sequitur, si secundum quod homo, est creatura, aut incepit esse, quod absolute sit creatura, aut inceperit esse. Pro cõplemẽto verò articuli illud addẽdũ est, quod terminus affectus reduplicatiue habet vim accipiturq; secũdũ rationẽ prædicati: prædicatũ verò tenetur formaliter, id est, tribuitur subiecto ratione formæ. Hoc cõstat: Nã si dicã, ho-

mo

mo in quantum albus disgregat visum, sensus est homo, quia est albus, disgregat visum.

ARTICVLVS. XI.

Verum Christus secundum quod homo, sit persona, vel hypostasis.

M

IHI in hac re videtur dici dum quod cum Christus secundum fidem sit Deus & homo, sitq; vna & eadem persona ac proinde sit vna & eadem persona diuina & humana quod hæc sit absolute concedenda; Christus secundum quod homo est persona. Quod probor: Quia subsistens in humanitate, illamq; habens est suppositum humanum: sed Christus secundum

quod homo, est subsistens in humanitate, illamque habens ergo est suppositum humanum: ergo est persona.

Secundo probor: Quia Christus est persona humana; & non est persona humana vt Deus, ergo est persona humana vt homo.

Tertio. Quia ea propositio; Christus secundum quod homo est persona humana, solum est falsa in eo sensu, in quo intelligatur quod in Christo est persona humana realiter distincta ab hypostasi diuina, & causata ex principijs humanæ naturæ. Ille verò non est communis concipiendi modus eius propositionis: norunt enim omnes Theologi quod ratio personæ humanæ in Christo non requirit vt re ipsa sit distincta, seorsumque subsistens ab alia; sed solum, quod subsistat in humanitate.

O

QVAESTIO

Q V A E S T I O D E C I - M A O C T A V A , D E H I S

QVAE PERTINENT AD VNITA-
TEM IN CHRIS-
T O .

ARTICVLVS. I.

*Verum Christus sit vnum, vel
duo.*

NON est hoc loco quaestio, an in Christo sint duae personae, vel supposita sed supposita fidei veritate, quod in Christo est vna tantum persona, habet autem duas naturas, est quaestio de modo loquendi, vtrum, scilicet, sit dicendus vnus propter vnam hypostasim, vel duo propter duas naturas. Ad quod respondeo, quod Nestoriani ponentes in Christo duas personas, dicebant ipsum esse duos masculines. Quidam autem, qui, ut refert Magister, ponebant vnam personam, sed duo supposita, dicebant esse vnum masculinum, sed duo neutraliter. Nos autem, cum videamus suppositum in natura rationali esse omnino idem, quod persona, & catholicè fateamur in Christo vnum suppositum, & vnam personam, subsistentem in duabus naturis, dicere omnino debemus, quod Christus est vnus & vnum. Ita nos docuerunt sanctissimi & sapientissimi patres, Athanasius in Symbolo, dicens de Christo; Quilibet Deus sit & homo, non duo tamen, sed vnus est Christus. Gregorius Nazianzenus in epistola ad Cledonium, magnifice ut caetera. Ut paucis, inquit rem complectar, aliud quidem atque aliud sunt ea, ex quibus Seruator constat (nisi vero id quod cerni non potest idem est cum eo,

Magister.

D. Athan.

Nazianz.

quod in oculorum aspectum cadit, & quod temporis expers est cum eo, quod tempori subest) non tamen aliud atque aliud, absit. Ambo enim haec copulatione vnum sunt. Deo nimirum humanitatem atque hominem diuinitatem suscipiente, aut quocumque tandem alio verbo quispianam eam rem duxerit exprimendam. Augustinus contra Felicianum capite 11. In mediatore, ait, Dei & hominum, aliud, Dei filius, & aliud, hominis filius; aliud, inquam, pro discretionem substantiae, siue naturae, non aliud pro vnitatem personae.

D. August.

Probatum autem haec doctrina primò: Nam quod est vnum supposito atque numero illud simpliciter dicitur vnum non plura, sed Christus est vna persona vnicumque suppositum: ergo dici debet vnus atque vnum.

Item secundo. Nam ad hoc, ut Christus duo esse diceretur, exigebatur, ut praedicata, quae de ipso dicuntur ponerentur in numero: sed praedicata quae affirmantur de Christo non ponuntur in numero: non enim sunt duo habentis humanitatem & diuinitatem in Christo, sed vnum & idem numero, & hoc est, quod significare voluit B. August. i. de trinitate, dicens vtrumque scilicet Deus & homo, Deus propter suscipientem Deum, & vtrumque homo propter acceptum hominem: quod non esset verum, nisi Deus & homo essent vnum quid in Christo.

D. August.

Aduersus haec autem non habeo quid opponam, nisi verba eorum Doctorum qui dicunt, quod Christus est natura diuina, & humana: sed haec sunt duo: ergo Christus non est vnum quid. Respondeo quod

De his quae pertinet ad vnitatem in Christo. 211

quod solent viri graues abstracta usurpare pro concretis. Vnde sensus est, quod Christus est Deus & homo: vel certe est sensus, quod in Christo erat diuinitas, & humanitas. Alioqui certum est, quod persona Christi nec formaliter nec re ipsa est humanitas. Aduertendum verò est in hoc articulo, quod cum sancti dicant in Christo esse aliud & aliud, sensus est, quod habet aliam & aliam naturam: naturae verò ac formae differentes non efficiunt plura, sed vnum, quando sunt in vno supposito. Videmus enim, quod corpus, & anima, & artes omnes & formae, quae sunt in Petro non efficiunt nisi vnum, nempe Petrum.

ARTICVLVS. II.

Verum in Christo sit tantum vnum esse.

RO intelligentia huius quaestionis aduertendum est, quod esse quoad propositum attinet, accipitur tripliciter. Vno modo pro esse essentiae, id est, pro quidditate rei, & specie atque natura, sicut esse hominis appellamus eius definitionem, hoc est, animal rationale. Secundo modo potest accipi pro subsistentia, hoc est, ratione illa peculiari, quam dicit suppositum condistinctam contra naturam, in quantum suppositum subsistit omnibus, quae in sunt. Tertio accipitur pro actu essendi, siue existentia, quare cum actu non existeret actu existit. Et quidem in homine, verbi gratia, duplicem actum substantialem esse videmus. Primus est actus essendi, quae tertio loco existentiam appellabamus. Secundus actus siue effectus supposito maximè proprius & naturae minimè conueniens, est terminare, complere, & suppositare naturam, siue naturas substantiales. Hoc verò constituto in hac quaestione in primis est certum, quod si loquamur de esse essentiae in Christo est duplex esse, id est, sunt duae naturae diuina & humana, quod est ipsa fides. Secundo est certum, quod sicut in Christo est vnica persona, vnumque subsistens: ita

est vnū subsistere, id est, vnum suppositare, & terminare, atque complere, quae in ipso sunt, qui est proprius actus siue proprietatis suppositi. Itaque haec sunt certa. Sed illud vehementer agitur, an in Christo sit duplex existentia, vna, scilicet, diuinitatis, & alia humanitatis, vel potius existentia diuinitatis sit etiam existentia humanitatis formaliter loquendo: sicut eadem est existentia animae & corporis hominis. Faciet autem non parum ad huius rei intellectum scire, quod de existentia sunt variae sententiae. Quidam enim docti existimant, quod sit idem cum personalitate, siue subsistentia. Quod tamē ego existimo esse falsum. Nam etiam in diuinis vbi summa simplicitas est, sunt tres personae, & vna existentia: quod magnū signum est, quod in creaturis persona, & existentia sunt distinctae: sicut ex eo, quod ibi sunt tres relationes, & vnū absolutum, sequitur, quod in creaturis relatio distinguitur ab absoluto. Alij existimauerunt, quod existentia re ipsa sit essentia. Atque hoc etiam mihi videtur falsum. Nam cum essentiae sint aeternae, & existentia producatur vi agētis, recipiaturque in essentia, ob quam ratione esse creaturarum dicitur esse receptum, cumque tantum in essentia faciat existere, quantum inter esse, & non esse, sitque existentia proprius actus essentiae, itaque potentia suae; cum haec in qua vera sint alienū esse videtur asserere, quod essentia sit ipse actus essendi. Alij verò, ex quibus est Caietanus dicit, quod existentia distinguitur & ab essentia & a persona. Et mihi quidem ita videtur. Nec verò dicere effugiā, quod hac in parte sentio; ut si minus alicui verū esse videatur, ingeniosus & doctus adiuuet deficientē. Ego igitur existimo, quod ex essentia & actu essendi cum omnibus illis, quae sunt & consistunt in Petro resultat vltimū quoddam totale, atque perfectū, terminans, quae in eo sunt, a quocumque alio diuisum & separatum, quod appellamus per se subsistens atque suppositum: in quo in existentia accidentium est actus ipsorum accidentium. Existentia vero simpliciter est actus naturae, per quam, scilicet, & natura, & Petrus ipse existit. Et quoniam haec existentia est entis per se, atque substantiae; ideo appellatur existentia per se, & non

Caiet.

& non unquam etiam dici solet substantia. Si quis tamen ex hoc inferat, quod est idem cum substantia accepta pro supposito vel suppositalitate, magna certe illi accidet æquiuocatio.

Ultimò aduertendum est, quod peculiariter de hac quæstione qui libet sapiens debet sobriè modestèq; sentire, non modo ob rei difficultatem, quæ ex ipsis metaphysicæ penetralibus eruenda est, verum etiam ob periculum imminens vtrinq;: Et ratio est ex vna parte, quoniam si proprius actus integre, & perfectè essentia atq; naturæ est existentia, sicut actus voluntatis est velle; tunc proculdubio, sicut qui à Christo tolleret proprium velle humanum tolleret voluntatem humanam: ita qui tolleret existentiam humanam tolleret igno- rante humanitatem, incidereq; in Manicheum. Econuerso vero atq; pro aliq; parte est etiam timenda Charybdis. Nam si forte hoc habet naturarum, vt omnes naturæ substantiales, etiam integræ, quæ in vnum suppositum conuenerunt, existant per vnam & eandem existentiam idest actum essendi, qui eam vnitatem existentia negat incidit per ignorantiam in Nestorinum. Ac proinde, cum ego non magis sed minus alijs rem hanc arbitrer me comprehendisse, dicam planè quod sentio, alijs relinquens suam sententiam, qui se existimant rem intellexisse. Igitur, quod in Christo non sit tantum vna existentia, sed duæ, diuina, scilicet, & humana defendit B. Bonauen. in 3. dist. 6. Scotus eadem. dist. quæst. 1. Durand. quæstio. 2. Ricardus eodem loco, & vt opinor B. Thom. tertia parte, quæstione. 2. articulo. 5. ad tertium, & articulo sexto, ad secundum. Et de vniuersione Verbi incarnati articulo quarto, ad primum. Et in hoc articulo si attente legatur solum concludit, quod subsistere personaliter est vnum in Christo, non solum secundum naturam diuinam, sed etiam humanam, quod est verissimum & supra à nobis positum, & declaratum. Probo autem hanc sententiam primo, quia in corpore & humanitate Christi erat vita formaliter, distincta à Verbo: ergo erat esse existentia distinctum ab existentia

D. Bon.
Scot.
Dur.
Ricar.
B. Tho.

Verbi, siue Verbo ipso. Consequentia constat: quia viuere. viuentibus est esse, vt aiunt philosophi. Probo autem antecedens. Nam Verbum eaque vita; quæ est ipse Deus, non est vita formalis essentia cuius creatæ, sed principium effectiuum omnis vitæ omniumq; bonorum. Itaq; si in Christo est duplex vita: ergo est duplex existentia. Si enim vna & eadem forma dat esse corporis & viuentis & animalis & hominis, vtiq; dat etiam existere corporis & viuentis. Existere autem viuentis est viuere. Vnde principium illud philosophorum, Viuere viuentibus est esse, negari non potest, non quia ipsi dicunt, sed quia est euidentis.

Secundo argumentor: Quia intus & naturalius sequitur esse ad essentiam, quam agere ad potentiam: sed in Christo quia duplex potentia est duplex actio: ergo duplex existentia, quia duplex natura. Quia verò hoc argumentum apud me est graue, & neruosum, placet vim illius declarare. Ego igitur certum esse puto, quod sicut in naturalibus materia se habet, vt potentia, & forma se habet, vt actus: ita in metaphysicis essentia se habet, vt potentia, & esse vt actus eius potentia. Et quemadmodum forma actuat materiam tanquam subiectum quo, ens autem naturale est, quod habet formam & materiam tanquam quod, ita existere actuat essentiam, tanquam subiectum quo subiectum vero, quod est suppositum ipsum. Ex quibus sic formo rationem. Tam intus & certè magis intus, & naturalius se habet existentia ad essentiam, quam velle ad voluntatem: sed ad duas voluntates in Christo consecuta est duplex operatio, ad duos intellectus duplex intellectio: ergo ad duas essentias atque naturas duplex existentia. Ad eos verò, qui negant consequentiam, quia velle est in voluntate, sicut in subiecto, quo iam dixi, quod etiam existentia est in essentia, sicut in subiecto, quo: estque ibi propria ratio, & prima potentia & actus. Et iuuat ad hoc ratio. B. Bonauen. quod actus secundi proportionantur, & consequuntur

D. Bon.

D. Bon.

quantur ad actus primos: sed in Christo sunt actus secundi proprii vniuscuiusq; potentia atq; naturæ: ergo, & actus primi: ergo quemadmodum ibi est vnum agens, ratione verò plurium potentiarum sunt plura agere: ita est vnum subsistens, sed ratione duarum naturarum est duplex existentia, & non dico subsistentia, siue personalitas, sed existentia.

Sed aduersus hæc obijciuntur primo, quod in sexta Synodo gener. Actor. 11. dicitur, quod in carne Christi est vna existentia, cum Verbo: ergo & c. Respondetur quod hac in parte aliqui scholastici ignari linguæ Græcæ hallucinantur. Quando enim in antiquis concilijs, aut authoribus Græcis legitur quod in Christo erat vna subsistentia, aut existentia, non est sermo de actu essendi, sed de hypostasi vt liquet ex originalibus, & prætere a quod eo loco dicitur esse vna existentia non reperitur: vna vero subsistentia pluries, & verissimè dicitur, idest vna hypostasis.

Conc. Gen.

Secundo argumentor: Nam sequitur ex opposita sententia, quod Verbum diuinum existat per existentiam creatam, quod est inconueniens. Respondetur, quod Verbum Dei, vt Verbum, & subsistit & existit per esse Dei increatum; vt homo autem subsistit etiam per suppositum æternum; sed sicut intelligit intellectio creatam & vult voluntate creatam, & viuunt per animam & per vitam creatam: ita necesse est vt existat per existentiam creatam, quia vita est existentia viuentis.

Tertio argumentor: Nā sequitur quod existentia creatam sit perfectio Verbi, quod est inconueniens. Respondetur, quod sicut anima, & vita, & sapientia & sanctitas humanitatis Christi sunt perfectiones existentes in ea formaliter, non autem perfectiones Verbi, quia Verbum est: ita de existentia dicendum est, nullam enim adfert aliam difficultatem existentia humana, quæ virtus aut sapientia, aut vita.

Quarto argumentor: Quia sequitur ex

opposita sententia Beatam Virginem non esse matrem Dei: quia terminus generationis esset aliquid creatum. Respondetur id minimè sequi: beata enim virgo peperit Christum, qui erat Deus & homo. Sicut autem vt homo vivebat per animam: ita existebat per eam, subsistebat autem ea humanitas in persona filij Dei. Terminus verò generationis Christi fuit Deum esse hominè: estq; quoad suppositum, increatum, quoad totum illud complexum, factum atq; creatum.

Quinto argumentor: Quia existere est proprietas personalis; conuenit siquidem personæ per se primo: sed proprietates personales non multiplicatur in Christo, sicut nec ipsa persona: ergo. Respondetur, quod sicut viuere & sapere & velle & loqui, sunt personæ atq; suppositi, vt quod viuunt & sapit, naturæ verò vt principij, quo, ita & existere. Afferere autem, quod illa non multiplicatur in Christo alienum est à fide. Hæc argumenta in contrarium fecere vt referrem aliquorum hominum ingenia, qui dicunt esse euidencia. Satius autem fortasse fuisset illa nec referre, quia nullam habent apparentiam. Ego autem fateor me ob eam, quæ modestia appellatur vnicuiq; reliquille suæ probabilitatè. Mihi autè certum videtur & euidentis, quod si in Christo erant operationes vitales humanæ: ergo vita humana formaliter effecta à Verbo qui est fons vitæ, & distincta ab ipso: ergo & existentia humana: nam viuere nihil est aliud, quam vitaliter esse. Quod si dixeris, Christus erat vnus existens: ergo erat in eo vna existentia: dicā & ego, Christus erat vnus sapiens, vnus volens, vnus viuens. Et si tu ipse intuleris: ergo erat in eo vna sapientia, vna voluntas, vna vita, videbis defectum tuæ consequentia. Nam antecedens est verum ob vnitatem personæ, & consequens hæreticum ob diuersitatem formæ atq; naturæ. Sed hæc sententia inde orta fuit, quod putarent aliqui subsistentiam, de qua in concilijs, esse actum essendi cum terminus sit persona.

O; Quæ-

Q V A E S T I O D E C I - M A N O N A , D E V N I -

T A T E C H R I S T I Q V A N T V M A D
V O L V N T A T E M .

A R T I C V L V S . I .

Verum in Christo sint duae voluntates.

IN hoc articulo principium quoddam vniuersale ponemus quo vti possimus ad dissoluen- dos reliquos huius quaestio- nis articulos. Pro quo sciendum, quod tempore Agathonis papae fuit Macharius quidam Episcopus Antiochenus, qui asseruit in Christo vnam tantum fuisse voluntatem scilicet, diuinam: cuius haeresis fautores dicti sunt Monothelitae, quasi vnius assertores voluntatis. An autem primus eius auctor fuerit iste Macharius non est praesentis disputationis excutere: & forte aliquis alius praecesserat. Nam D. Damascius, qui fuit multo tempore ante Macharium disputat contra eam sententiam li. 3. fidei cap. 14. Igitur hanc haeresim supposita incarnationis fide ratione evidenti possumus conuincere. Quoniam sicut vnius naturae intellectualis, aut rationalis vna est voluntas: ita duarum naturarum duae voluntates. Praeterea: Si vna est in Christo voluntas, aut illa erit diuina, aut humana, aut tertia ex illis composita. Si diuina tantum: ergo Christus non habuit integram & perfectam humanitatem: perfecta enim hominis natura non est sine voluntate: si vero est humana tantum, ergo Christus non erit Deus, quoniam Deus sine voluntate diuina esse non potest. Si vero est tertia ex illis composita, cum eiusmodi voluntas consequatur ad naturam compositam, constat, quod illam ponere est Euthichianum. Et si hoc verum esset, quod aiunt isti veritatis inimici, vbi erit illud *Luce. 22.* Pater si vis, transfer calicem hunc a

me. Verum tamen non mea voluntas, sed tua fiat? Et illud *Phil. 2.* Factus est obediens usque ad mortem? Obedientia vero voluntaria quaedam subiectio est, quae in Christo intelligi non potest, nisi secundum voluntatem humanam. Et Dominus Ioan. 3. cum dixit, Descende de caelo, non ut facerem voluntatem meam sed voluntatem eius, qui misit me patris, suam certe & propriam appellauit voluntatem, quae erat carnis eius, iuxta sapientissimum Athanasium & diuinitissimos patres coactos sexta Synodo Generali: in qua sub Agathone papa contra hanc haeresim definitum est act. 17. his verbis: Iuxta quod olim prophetae de eo & ipse nos Dominus Iesus Christus erudiuit, & sanctorum patrum nobis tradidit symbolum, duas naturales voluntates in eo, & duas naturales operationes indiuisas, inconuertibiliter, inseparabiliter, inconfuse, secundum sanctorum patrum doctrinam adaeque praedicamus, & duas naturales voluntates non contrarias, absit, iuxta quod impij asseruerunt haeretici, sed sequentem humanam eius voluntatem, & non resistentem, vel reluctantem, sed potius subiectam diuinae eius atque omnipotentis voluntati. Atque pro hoc articulo omnino vide epistolam Agathonis act. 4. eiusdem concilii. Constit. 6. vbi exprimitur egregia forma asserendi dogmatis catholici ad quam remittere vellem aliquos scholasticos, ut videant, unde petenda sint argumenta in doctrina fidei, scilicet ab scriptura, & patribus. Et haec pro articulo. Queritur autem secundo loco an in Christo fuerit aliqua voluntas sensualitatis, vel, ut congruentiori nomine utamur, fuerit in eo appetitus sensitivus eiusque morus. Nec enim prudenter sic loqueremur: In Christo fuit sensualitas. Ad hoc igitur respondetur ex dictis, quod sicut ad naturam hominis sequitur appetitus

D. Damasc.

Luce. 22.

Philip. 2.

Ioan. 3.

D. Athan.

Conc. Gen.

tus rationalis: ita ad naturam sensitivam, siue animalis, sequitur appetitus sensitivus. Christus autem secundum fidem catholicam verè homo fuit: ergo etià verè fuit substantia animata sensibilis: ergo habuit appetitum sensitivum. Tertio queritur, an in Christo sint duæ voluntates quantum ad rationem. Et dicendum est, quod quemadmodum intellectus accipi solet & pro intelligendi facultate, & pro actu siue assensu, pari ratione voluntas, & accipitur pro appetitu ipso rationali ac potentia volendi. Et hæc quidem una est in Christo, sicut in quocunque; alio homine humana voluntas. Si tamem accipiatur pro actu eius non est una sed plures species. Est enim vnus actus, quo volumus finem; & communi nomine appellatur voluntas, alius atque; diuersus quo sequimur media & dicitur electio; tertius & ratione quadam complectens vtrumque; qui dici solet intentio. Et primus quidem actus sequitur voluntatem, vt natura quædam est: secundus vero pertinet ad voluntatem in quantum est appetitus rationis, id est, ratiocinantis alicuius, siue ordinantis, & conferentis vnum cum alio dicta tibus; vt hoc eligatur propter finem illum. Tertius vero consistat ratione quadam ex vtroque; Ex quo liquet responsio ad aliam quæstionem. an in Christo fuerit liberum arbitrium. Dicendum enim est, quod voluntas in quantum ex ordinatione & collatione rationis eligit ea, quæ sunt ad finem, appellatur liberum arbitrium: & cum voluntas in Christo fuerit electiua eorum, quæ sunt ad finem propter finem ipsum, consequens certè est, quod in ipso fuerit liberum arbitrium. Quinto loco queritur, an voluntas humana in Christo voluerit aliud, quam Deus vult. Et præmittendum est, quod voluntas suapte natura sequitur bonum, fugit vero malum. Accidit autem aliquid esse malum secundum se, bonum vero atque; conueniens in ordine ad finem: sicut potio per se malum quid & amarum est, conducit tamen ad sanitatem, & hac ratione bona est. Et illud etiam est animaduertendum, quod voluntas vt natura & appetitus sensitivus, quantum est de se, feruntur in obiectum absolute, ac propterea quando illud contrarium fuerit appetitui, id refutabit voluntas, vt natura & appetitus sensitivus se-

cundum se, refutabit, inquam, id, quod aliqui voluntas vt ratio eliger, quia bonum est ad finem. Ex his efficitur, quod cum dolores, læsio corporis, mors, &c. mala secundum se & discouenientia & contraria sint voluntati, & appetitui, refugiebat quidem ea, voluntas humana Christi, vt natura atque; appetitus etiam sensitivus, quæ tamen volebat Deus, vt Christus pateretur, atque; ipse Christus per voluntatem rationis acceptabat. Consistat igitur, quod Christus secundum voluntatem, vt natura est, & secundum appetitum sensitivum, secundum se aliud voluit, quam Deus, sed secundum voluntatem rationis semper idem volebat quod Deus iuxta illud, Verum tamen non sicut ego volo, sed sicut tu. De hoc vero paulò inferius sexto queritur, vtrum in Christo fuerit contrarietas voluntatum. Et supponendum est, quod cum ratione potestatis, & actus petatur ex obiecto, tunc accidet contrarietas voluntatum, quando vna fugit, & refutat id, quod prosequitur altera. Obiectum autem voluntatis potest considerari dupliciter. Vno modo materialiter, & vt res quædam est, alio vero modo formaliter, & secundum eam rationem, quæ ea res amatur, aut odio habetur. Et hoc modo accipi debet ad hoc, vt sit contrarietas voluntatum. Itaque; requiritur, quod idem secundum idem sit volitum, & non volitum. Verbi gratia, nulla est in ægro voluntatum absoluta contrarietas, si ponatur fastidium: quaratione insuaue quid & amarum est: vel intantum absolute & ebibat, vt faciens est ad sanitatem & quidè ad hoc, vt in vno, & eodem esset voluntatum contrarietas, requiritur, vt idem ipse vna voluntate eius vt actu aliquid secundum aliquam rationem velit, quod ipse alia voluntate, vel actu nolit atque; refugiat secundum rationem eandem. Ex his clare liquet, quod in Christo nulla fuit contrarietas voluntatum; quia licet vnum voluerit secundum voluntatem rationis, atque; diuinam scilicet, mori, & aliud secundum voluntatem vt naturam, appetitumque; sensitivum secundum se, scilicet, mortem & passionem euadere. Non tamen passionem illam prosequerantur illæ voluntates atque; fugiebant secundum rationem eandem, sed diuersam. Quod enim refugiebat sensus atque; voluntas, vt natura,

tura, quia malum secundum se erat, & oppositum bono vitæ, id ipsum amplectebatur voluntas rationis: quia nobis erat ad æternam salutem necessarium. Quæ duo inter se se conferre atque; respicere & illud, quod omnibus consideratis propenderet amplecti, & sequi nec ad sensum pertinebat, nec ad voluntatem, vt naturam. Nec vero sensus, aut voluntas, vt natura in Christo impediēbat, aut retardabat rationis voluntatem: quia in eo non erat contrarietas carnis ad spiritum. Quod si sensus fecisset aut voluntas vt natura, certe dicerentur in Christo esse voluntates contrarie. Ob quam causam D. Bonau. & Diony. Chart. vere dicunt esse falsum, quod ad contrarietatem voluntatum requiratur, vt quod vna acceptat alia respuat, secundum rationem eandem alioqui non esset contrarietas carnis ad spiritum. Sensus vero noster est, quod vbi fuerit ea oppositio secundum rationem eandem, ibi erit contrarietas voluntatum eaque; propriissima. Quotiescunque; aut inferior non sequitur id quod superior, vult sequi eo modo, quo vult, non dubium quin sit contrarietas & repugnancia inter eas voluntates vel appetitus. Sed quia, vt omnes huius quæstionis articulos, quos videbamus, quasi communi quodam vinculo copulari, continent stylo dictare, atque; percurrere, quæstiones aliquas intermisi scitu dignas, ideo eas huc reuocemus oportet. Igitur circa. 3. artic. huius quæstionis, queri solet, an in Christo fuerit aliquis actus voluntatis indeliberatus, quia in re multa solent dici. Ego vero eam sic intelligo. Existimo in primis quod in Christo Dominus & sensus & voluntas, vt natura permilla sunt agere, quæ propria sunt vt docet communis sententia. Dico secundo, quod illæ potentie, vt natura, ita permilla sunt agere, & pati secundum propria, vt tamen ea omnia essent disposita secundum dispositionem rationis, hæc est sententia D. Aug. 14. de ciuit. c. 9. Vbi sic habet. Etiam ipse Dominus in forma serui adhibuit affectiones, siue passiones, vbi adhibendas esse iudicauit. Verum ille: hos motus certæ dispensationis gratia ita cum voluit se episcopo animo humano, sicut cum voluit factus est homo. Dico. 3. quod Chri-

stum Dominum habere hos motus non fuit ex infirmitate conditionis humanæ, sed quoniam ira ipse voluit atque; disposuit. Hoc tertium si bene consideretur est consequens ad 2. & est expressa sententia D. Aug. eo in loco, quam ipse sufficientissime probat vniuerso verbo, quia infirmitas omnis Domini ex potestate fuit, quia voluit suscipere, & leuare infirmitatem nostram. Et hæc quidem tria debent esse certa. An vero ea dispositio, & moderatio illorum omnium motuum ortum habuerit ab aliquo actu humanitatis habente eam vim disponendi & moderandi vel ex merito aliquo dono collato illi humanitati vel ex heroico & summo gradu virtutum, quæ efficiebatur vt ea moderatio rediret in appetitum sensitivum: & in voluntatem, vt naturam, vel ex omnibus his, aut aliquibus eorum, ego non iudico omnino, quoniam ignoro. Arbitror autem omnino esse dicendum, quod humanitas Christi, vt instrumentum diuinitatis, habuit eam potestatem disponendi, & moderandi motus illos. Atque; ex his dico ad dubium hæc duo simul stare, & quod illi motus essent naturales, quia permittebatur natura agere secundum propria: & præterea, quod omnes illi essent secundum dispensationem, & moderationem rationis terminos præfigentis, & modum eis actibus.

Est alia quæstio, an Christus Dominus poterit preuenire omnes eos actus, essentque; liberi libertate contradictionis. In quo multa dicunt, & aliqui sibi fortasse aduersa atque; pugnantia. Si tamen quæ modo diximus, vera sunt, non est difficilis huius solutio quæstionis. Ergo partem affirmatiuam existimo omnino esse veram. Et probō primum. Quia qui potest disponere, & moderari aliquos actus certè liber est absolute loquendo respectu illorum, nec enim moderabitur quis quæ non sunt sita in eius potestate; sed Dominus disponebat & moderabatur eos actus: ergo liberi erant ipsi, poteratque; absolute vitare.

Secundo argumentor: Quia vt supra dicebamus ex sapientissimo Augustino, Christum Dominum habere hos motus, non fuit ex infirmitate, sed ex potestate, quia voluit suscipere infirmitatem, ergo poterat preuenire & non habere. Tertia ratio est,

D. Bon.

D. August.

quia quod illi motus non possint præueniri, accidit ex aliquo defectu rationis, qui nõ est ponendus in Christo. Tandem concludo: Quia ea impotentia non ponebatur in statu iustitiæ originalis, ergo nec est ponenda in Christo: igitur hi actus & dicebatur naturales, quia permisis viribus agere secundum propria, naturaliter producebantur; & erant nihilominus liberi libertate cõtradictionis, quia illos Christus poterat præuenire & non habere quos vellet. Sed quantum hæc, quæ diximus consentanea rationi esse videantur, nunquam tamen effugiemus argumenta. Quorum primum sit: Quia illi actus, siquidẽ liberi sunt, meritorij erunt. Respondetur quod sint utiq; quoniam Dñi bonitas omnia sua pro nobis obtulit. Erunt vero tales ratione præcedentis imperij & dispositionis.

Secundo argumentor: Quia in Christo Dño fuit appetitus sensitivus sicut in nobis: ergo habuit actus in deliberos, & nec præventos, nec qui præueniri possent & anteverti iudicio rationis, sicut nos habemus. Respondetur cõsequenter negata: Quoniam aliud est loqui de substantia actuũ aliud de moderatione, & modo, siue dispositione illorũ: in qua nostra infirmitas deficit, Christi vero potestas non deficiebat. Tertio: Quia voluntas, vt natura antevertit deliberationẽ rationis quod si illa sequatur, iam habebit voluntas rationẽ liberi arbitrij: ergo motus voluntatis vt nature in Christo nulla ratione erant liberi, nec deliberos. Respondetur non dicere nos quod motus voluntatis, vt nature habeant vt sic se qui moderationem rationis, sed dicimus, quod id quod non habent in quantum tales habent ex potestate Christi. Itaq; inter voluntatem, vt naturam; atq; ipsam, vt est rationalis, & vocatur liberum arbitrium, hoc interest, quod motus voluntatis vt est libera sequitur deliberationem rationis, & ex ea deliberatione libere & voluntarie suscipitur: vt quãdo quis studere deliberans, applicat se ad studendũ. Motus vero voluntatis, vt nature, nascitur quãtu est de se sine deliberatione rationis ex sola connaturalitate aut incompactione, & contrarietate obie-

cti apprehensi. Malũ enim atq; nociuũ eo ipso quod malũ est refutat naturaliter & fugit voluntas, prosequitur vero bonum. Quod autẽ ij motus voluntatis atq; appetitus sensitivi, sint antecedente quadam ratione præuisi & dispositi, cõstituto illis termino & moderatione ab eo, qui cuncta gubernat & moderatur, & qui pro bona voluntate sua illos assumpsit, nullum certe est inconueniens. Producebantur autẽ per modum, quo voluntas naturaliter mouetur ex connaturalitate, aut cõtrarietate obiecti simpliciter apprehensi & cõsequenter non dicebantur procedere ex deliberatione vniuocẽ, & secundum eandem rationem cum actibus formaliter & in seipsis deliberatis. Quarto argumentor: Quia ad apprehensionem sensus sequitur motus in appetitu sensitivo sine moderatione rationis in nobis: ergo & in Christo. Ad hoc iam patet, quod his omnibus erant termini cõstituti & præfixi modo exposito. Itaq; disponebat Dñs, vt illi actus tali ratione & modo producerentur. Quinto argumentor: Nam Dñs non poterat per potentiam humanitatis vitare dolorem quãdo crucifigebatur: ergo saltem motus appetitus sensitivi erant naturales, & sine de liberatione aut libertate. Quidam doctus ad hoc, totum concedebat. Sed quia hæc sententia stare nõ potest cõ doctrina D. Augustini, superius adducta, & à Theologis merito, & vt ego arbitror, necessario recepta, & illi motus essent secundum dispositionem & moderationem Dñi ab eoq; libere & voluntarie suscepti. Ad argumentũ dico, quod aliud est loqui de Christo, in quantum sibi ipsi libere & voluntarie imposuit necessitatẽ talia & tanta patiendi, permisis eius viribus agere & pati, quæ natura ferebat iuxta præscriptos terminos: aliud verò est loqui de eo, quod absolute facere potuit. Absolute enim liberẽ suscepit & tolerabat omnia illa, adeo, vt Dñs & esurierit, & sitiuerit, & dolores sustinerit, atq; lædentia senserit voluntarie, voluntate humana: tũ approbatũ, vt cõstat, quia elegit, & dignũ duxit sentire dolores: tũ etiã causaliter, siue imperatiuẽ; quia illi dolores erant subdi-

D. August.

De unitate Christi quantum ad voluntatẽ. 219

ti voluntati humanæ Christi, in quantum voluntas eius erat instrumentum diuinitatis. Nec verò ego mente cõsequi possum cur tantum aliquos scholasticos clauis, lancea, flagella, dolor perterrefecerint, vt cum cetera omnia Christi potestati subijciant, vnum tamen excipiant dolorem, quasi vel difficilius fuerit dolorem subditum habere, quam alia quæcunque, siue quæ in celo, siue quæ in terra sunt, vel non esset Domino dignum dolori posse præcipere, aut nobis non esset non modo vtile sed etiam summis laudibus celebrandum, libere & voluntarie pro nobis dolores eos fuisse susceptos. Igitur sicut vno verbo disturbauit cohortem, & ceciderunt omnes in terram: ita potuit terrere & propulsare dolorem (absolute loquendo, & quantum est ex vi potestatis sibi datæ.) Nec hoc potest negari, quia est euidentis sententia sanctorum vide Dionysium Carthusium in 3. de hac questione.

Vltimò argumentantur aliqui: Quoniam aciei oculorum Christi opposito obiecto, omnino necessariũ erat, & nõ liberũ Christo illud videre: ergo non omnes eius affectiones & motus liberi erant libertate cõtradictionis. Hoc argumentũ & similia propria sunt quorundã hominũ, quos nihil ita fatigat, quã proprij angustia ingenij. Dico ergo, quod aliud est oculos ad sensibilia leuare eaq; intueri & aspicere, aliud vero cõstituto, quod aciei oculorũ opponantur, obiecta apprehendi. Et primũ quidẽ ita præueniebat atq; moderatus est Redemptor noster, vt tẽplum ingressus oculos ad eius pulchritudinẽ contuendã non leuauerit, adeo vt mirati discipuli dicerent, Magister aspice? Sæpeq; in euãgelio non sine causa describitur Dñs aut intuens, aut oculos cõuertens, & leuans. Ad secundũ verò, qui aliquã præuentionẽ & moderationẽ, aut libertatẽ desiderat, satis ipse imprudens & ineptus est, quia nulla omnino desideratur, nec in ea apprehensione, vt sic aliqua moralitatis ratio inueniri potest, sed in actu aspiciendi, vel non aspiciendi tota cõsistebat. Alioqui opponat etiã si placet, quod obiectoposito, & applicato intellectu ad intellectionẽ non poterat non intelligere.

Mar. 13.

Accersiri autẽ hic solet ex Scot. in 3. d. 15. Scot. quibus modis causetur tristitia in voluntate, & dici quod quatuor modis. Primus ex nolitione, siue refutatione absoluta læsivi, & mali quod patimur. Secundus ex conditionata, vt quãdo nollẽ dilectũ amicũ relinquere, & relinquere: nec de his duobus potest dubitari. Tertius modus, inquit Scot. est, quãdo aliquid accidit voluntati cõtraria naturalẽ inclinationẽ eius, tũ enim, quãuis nullã habeat voluntas nolitionẽ, nec absolutã, nec conditionatã, causatur in voluntate tristitia. Hic modus est mihi dubius, & eũ negabat Ochã, & Gabriel, & Victoria. Atq; ego ex illo, quod tristitiæ affectio in voluntate, & quælibet alia est passio affectiua, sicut & delectatio & iocunditatis affectio actũ aliquẽ cõsequitur, nisi illa affectio habeatur habitualiter. Quartus modus est quãdo aliquid accidit insensum valde appetitui sensitivo: tunc enim ex colligantia appetitus sensitivi cũ voluntate, in eodem supposito tristatur voluntas. Et quãuis huc etiã modũ supradicti auctores nõ probent, mihi videtur quod eũ negare, sit negare id quod experimur. Quid enim cõpertũ magis quã itã nõnunquã vehementer affici sensum, vt prius vna cum illõ sapiatur voluntas, quã ratio incauta præuiderit? Præterquã, quod etiã quãdo mens se colligit, & cõsiderat læsuum, quo afficitur homo ipse, redundat ex dolore tristitia in voluntate, vel inuita etiã & repugnãte ratione. Sed circa art. 6. præsius exanimandum est, an in Christo fuerit aliqua cõtrarietas voluntatũ. Pro quo supponẽdum est in primis, quod proprijsimẽ cõtrarietas voluntatum tunc inuenitur, quando quod vna voluntas amplectitur alia refutat, secundum rationem eandem, vt si vnus vellet cõseruare bonum publicum puniendo malefactorem; alius autem vellet impedire bonum publicum, & quod nõ puniretur, aut vnus vellet, vt quis iter faceret ad subueniendum amico, alius nõ vellet. Ex quo efficitur, vt quando voluntas vult aliquid secundum deliberationem rationis, quia bonum & honestum est, & sensus secundum se appetit aliud, atque oppositum, non est ibi propter hoc solum contra-

Gabr. Victoria.

contrarietas voluntatum, quia nec eadem est ratio obiecti. Atque ex hoc primo colligitur secundus quidam apparentis contrarietatis modus. Ille est, quando quod vna voluntas vult alia refutat consideratione & ratione diuersa. Itaque est contrarietas in voluto materialiter sumpto: Sicut quando quis ex parte vult cōseruare merces, quia ipsi vtilis sunt, & ex parte vult projicere ad euadendum periculum. Atque diuersitas hæc non est vera contrarietas. Tertius contrarietatis modus accidit quando duæ voluntates feruntur ad opposita, & quauis non ferantur ad ea secundum idem tamen vna retardat aliam, & impedit. Atque hæc, vt existimo, non incongruè dicitur contrarietas. Nam quæ voluntates inter se se de aliquo obiecto prosequendo, vel non prosequendo concurrant & pugnant, vnaque aliam vel omnino impedit, vel etiam retardat, non dubium, quin inter se aduersæ & contrariæ sint; nisi quis non velit contrarietatem aliquam constituere inter duos homines inter se digladiantes, & contententes, aut neget contrarietatem & rebellionem carnis ad spiritum.

Hoc posito prima conclusio est: Potuit Dominus secundum voluntatem absolutam velle mori, & secundum aliam voluntatem conditionatam refugere mortem. Verbi gratia, potuit per voluntatem diuinam velle absolute mori, & per humanam subconditione velle non mori, scilicet, si non esset necessarium. Hæc propositio est certa, nec de ea licet dubitare, cum scriptum sit: Pater si fieri potest, transeat à me calix iste. Quin verò, & posset per voluntatem, vt naturam, refugere mortem, per voluntatem vero sequentē deliberationem, & imperium rationis appetere mortem quod supra etiam declaratum est, & expositum, quia ratione hæc voluntates non sint contrariæ, quia non sunt secundum idem. Si vero quis roget, an potuerit esse in eo absoluta contrarietas voluntatum, circa volitum materialiter sumptum, ita quod vna eius voluntas absolute velit appetere mortem, & alia absolute refutat mortem ratione di-

uersa, respondeo, quod de hoc variæ fuerunt sententiæ. Quia à parte affirmatiua stat, quod per voluntatem, vt dicunt, sensualitatis, siue per appetitum sensitiuum, refugiebat mortem absolute, quam deliberata voluntate appetere volebat: ergo erat ibi absoluta contrarietas, &c. Probat, ut antecedens: Quoniam ad sensum non spectat ponere, & adhibere conditiones. Facit verò pro parte negatiua: Quia videtur, quod vna voluntas tunc retardaret aliam, durumque esse videtur eiusmodi contrarietatem absolute ponere, etiam circa volitum materialiter sumptum. Cæterum, vt opinor, hac in parte conueniunt, & qui aiunt, & qui negant. Pro quo supponendum est, quod voluntas potest dici conditionata dupliciter. Vno modo quando explicitè atque distinctè volumus sub conditione: vt quando quis vult studere, si vacaret. Secundo modo voluntas conditionata solet dici ab aliquibus ea, quæ fertur in rem secundum se, & simpliciter sumptam, non verò consideratis omnibus, quæ circumstant, quauis nulla tunc explicetur conditio, sed sit simplex prosecutio rei, vel refutatio. Hanc igitur voluntatem aliqui conditionatam appellant, & merito: quia quauis actus sit tunc absolutus, re tamen ipsa æquiualeat conditionato. Atque huius signum est, quod quando hic actus iungitur in voluntate cum suo opposito tunc is est conditionatus respectu alterius. Verbi gratia, quando imminet tempestas, si seorsum mihi offeratur proiectio mercium, simpliciter illam refuto. At vero cum omnia tunc quæ circumstant perpenduntur, iam tunc habeo voluntatem absolutam proijciendi merces, conditionalem vero non proijciendi, scilicet, nisi immineret periculum. Igitur, quia huiusmodi simplicem voluntatem, verbi gratia, non proijciendi alij absolutam vocauerunt, alij conditionatam, iccirco videtur inter eos esse dissensio; cum tamen conueniant in eo, quod istæ duæ voluntates fuerunt in Christo. Dic ergo, quod in Christo fuit contrarietas voluntatum conditionata, si placet tibi hic loquendi modus, sin minus dic, quod etiam fuit absoluta

ta contrarietas circa volitum materialiter sumptum, sed vide vt rectum sensum tenas iuxta modum explicatum, quia contrarietas circa volitum materialiter sumptum non est contrarietas. Et quidem in hac quæstione sæpe voluntatis nomine actum ipsum voluntatis accipimus.

Secunda conclusio: Quauis hæc ita sint quod quæ diuina voluntas Christi & humana absolute volebant id refugiebat caro, si tamen applicentur singula singulis, & commode comparentur eodem modo, quoniam comparabimus, dico quod hac ratione nulla fuit contrarietas in voluntatibus Christi, etiam quoad volitum materialiter. Declaro hanc propositionem. Nam in primis, si sensus & voluntas humana, vt natura, ex vna parte, & voluntas diuina, vt auctor harum naturarum ex alia comparentur, certum est, quod conueniebant in voluto, non modo formaliter, sed etiam materialiter sumpto. Probat: Nam diuina voluntas volebat, quod tam voluntas humana, vt natura, quam sensus sequerentur ita suos motus naturales, vt haberent odio, siue refugerent mortem: ergo secundum hanc comparisonem erat conformitas in voluto.

Item secundo probatur: Quia istæ inclinationes naturales voluntatis humanæ atque appetitus sensitivi sunt à Deo: ergo tribuuntur Deo: ergo non potest dici, quod sint contra eius voluntatem, quoniam ipse non facit, nisi quæ vult. Item tertio valet: Hoc est bonum: ergo & factum & volitum à Deo. Si tamen quis velit de absoluta, & deliberata voluntate sermonem habere quæ elicit actum omnibus consideratis certum est, quod sicut voluntas diuina disponebat, vt Christus pro nobis peccatoribus moreretur, ita hoc ipsum Dominus per voluntatem humanam acceptabat: & sensus etiam huic voluntati morigerum & obedientem se præbebat, rationemque Dominam & imperatricem sequebatur proprio timore posthabito. Igitur hæc propositio negari non debet.

Tertia conclusio: Impium est asserere, voluntatem diuinam & humanam in Christo absolute & vere esse contrarias: proba-

tur, ex diffinitione sextæ Synodi Constantinopolitane act. 4. & 17. vbi sic habetur. Prædicamus duas naturales voluntates non contrarias, iuxta quod impij asseruerunt hæretici, sed sequente eius humanam voluntate, & non resistentem, vel reluctatam, sed potius subiectam diuinæ eius atque omnipotentis voluntati. Quæ veritate non modo sancti, sed etiam sacre literæ cōtestatur euidenter. Quædo enim Psal. 39. dicitur de Christo: Sacramenti & oblatione noluit, aures autem perfecisti mihi, quacumque; ratione hic verius intelligatur describitur summa Christi obedientia, & cōformitas ad voluntatē paternā. Si enim quis accipiat hoc modo; aures perfecisti, id est, perfodisti, siue perforasti mihi, tunc intelligitur allusio esse ad id, quod Exod. 21. legimus præceptū fuisse de seruo Hebræo, qui in anno remissionis seruitutē prætulit libertati: eius enim aures iussit Dominus per herum perforari subula in signū perpetuæ seruitutis. Igitur, si ad id præceptū Spiritus sanctus respexit, sensus est, Addixisti me tibi in seruo perpetuo: Si verò, vt alij dicunt, idque frequētius & cōmunius, aures perfecisti mihi, id est, quod aperuisti mihi, vt idem hic significetur, quod cum dicit Esai. c. 50. Dominus Deus aperuit mihi aurem; tunc id est sensus efficitur: nam Deus aperire aures dicitur, cum animū ita illuminat, vt ad auctandū & obediendū adaptet. Tandem, si cum Græcis legamus corpus autem adaptasti mihi eundem sensum colligimus. Nam cum quis se totū tradit obedientiæ Dei, tunc corpus eius ad obsequiū Dei formatur, etque se tradit & adaptat. Euidēs, ergo est, quod si quidem teste Apostolo Hebr. 10. hæc testimoniū intelligatur de Christo, eius certè voluntas humana cōformis erat voluntati diuinæ. Item teste Apostolo Acto. 13. locus ille Esai. c. 49. Parū est, vt sis mihi seruus, ad suscitandū semen Iacob; & fœces Israelis conuertendas, & illud modo citatum, Dominus Deus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico, retrorsum non abij, intelliguntur de Christo Domino: ergo eius voluntas humana cōformis erat voluntati diuinæ iuxta illud, Ego quæ placita sunt patri meo facio semper & Matthæi. 26. dicitur, Pater si fieri potest, transeat à me calix

Matth. 26

Psal. 39

Exod. 21

Esai. 50

Hebr. 10

Acto. 13

Esai. 49

Esai. 50

Matth. 26

lix

Ioan. 8.

lix iste, verumtamen non sicut ego volo sed sicut tu. Quibus verbis Dominus expressit obedientiam, & partis inferioris, siue sensus, & voluntatis vt naturæ. Si vero sanctorum testimonia quaerantur, ea sunt innumera. Quis enim sanctorum negaret id, quod tam euidenter sacræ literæ restantur. Quod adeo verum est, vt duo sola testimonia sanctorum inuenire potuerit quidam hæreticus Macharij discipulus, quæ in suum errorem possent de torquere. Vnum Gregorij Theologi libro secundo, de filio. Alterum sancti Cyrilli. Quæ tamèn duo testimonia concilium Constantinopolitanum sextum actione nona, euidenter ostendit perperam ab hæretico inducta esse, euidenterque allere nostram veritatem. Iam vero, si placet, eam comprobemus rationibus, quæ fide supposita omnino euincant. Prima: Quia omnis, qui est amicus Dei, & dilectus ab eo, habet voluntatem illi conformem: ergo & Christi voluntas, in quantum homo, erat conformis voluntati diuinæ.

Nazianz. B. Cyril.

Conc. Const.

Secundo; voluntas serui obedientis domino est conformis voluntati domini: ergo & voluntas humana Christi erat conformis diuinæ. Antecedens est euidentis & consequentia euidentissima. Nam ille, qui cum in forma Dei esset, semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, plenissime in ea forma obediebat Patri.

Philip. 2.

D. Bon.

Item tertio arguit recte D. Bonauent. in tertio hac distinctione. Quia quando voluntas subiecta vult, non quidem idem quod superior, sed illud, quod voluntas superior vult eam velle, tunc illæ duæ voluntates formaliter & absolute sunt conformes: ergo cum semper voluntas humana Christi voluerit id, quod diuina volebat illa velle, certum est, quod erant conformes.

Quarta: Nam sicut verum cononat vero, ita & bonum bono: ergo & voluntas humana Christi consonabat diuinæ. Vltimo, quia opposita siue contraria non se compatiuntur simul: ergo si illæ duæ voluntates erant contrariæ, quando implebatur siue fiebat humana, non implebatur diuina, sed efficiebatur id, quod diuina voluntas effici noluit: hoc autem dicere est

impium ergo impium est asserere, quod absolute loquendo illæ duæ voluntates fuerint contrariæ. Si tamen alicui occurrat quod ad Galat. c. quinto dicitur, quod caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, & consequenter est contrarietas voluntatum quando spiritus vnum concupiscit, & caro aliud: ergo cum hoc fuerit in Christo, nam per voluntatem charitatis volebat passionem, secundum illud Esai. 53. Oblatus est, quia ipse voluit, secundum carnem autem refugiebat passionem, sequitur, quod fuit in eo contrarietas voluntatum: respondetur, quod in nobis per concupiscentiam carnis impeditur, aut retardatur concupiscit etiam spiritus, quod in Christo non fuit, & ideo in eo non fuit contrarietas carnis ad spiritum: sicut in nobis. Vltimo loco quaeritur, an per voluntatem deliberatam potuerit Christus nolle vel velle aliud, quam Deus. Quidam author existimat partem affirmatiuam esse probabilem. Et ratio eius est, quia poterat considerare rationes humanas præcise, & secundum eas exire in actum absolutum. nolitionis moriendi. Hæc tamen sententia mihi est valde improbabilis, quia Christus habebat præceptum moriendi: ergo non potuit exire in talem actum deliberate. Probo consequentiam; quia non vacat culpa, quando teneris præcepto diuino ad aliquid, considerare tunc solum rationes humanas, & secundum eas præcise exire in actum deliberatum, & absolutum oppositum præcepto. Et confirmatur: Quia in nobis culpa est exire in similem actum: ego actus ille in Christo non potest nisi absurdissime poni.

Gal. 5.

Esai. 53.

Victoria.

Secundo argumentor: Quia cum Dominus semper dum deliberabat aduerteret, & præsentibus haberet rationes diuinas & æternas, quam habet probabilitatem asserere, quod exiret in talem actum oppositum præcepto secundum rationes humanas, aut quæ prudentia esset inspectis rationibus diuinis, absolute deliberare, & exire in actum secundum humanas? Certe esset ea imprudentia multo maior, quam si rationes diuinas non considerasset.

Et

Aristot. Et ratio est, quia secundum Aristotelem in ethicis, quanuis in artibus non vituperetur is, qui errat sciens & volens, in moralibus tamen tantò quis imprudentior est, quantò magis sciens peccat. Teneo ergo cum sententia communi Doctorum quod per voluntatem deliberatam non potuit Christus absolute velle aliud, quam Deus. Si verò loqueremur de voluntate quadam conditionata, illud mihi videtur nec debere, nec posse negari. Nam inter alia quando apud Lucæ. 19. videns ciuitatem fleuit super illam, quæ flere se nesciebat, ego non dubito,

Lucæ. 19.

quod id fecerit misertus gentis suæ, & antiqui populi, quem secundum aliquas rationes, quas considerabat nollet excindi. Nec verò aut ista voluntas conditionata, aut voluntas vt natura, aut que dicitur sensualitatis contrariebantur in Christo simpliciter loquendo, eius voluntati diuinæ, & humanæ, nec eas aut impediabant aut retardabant. Quod certè fecissent si essent contrariæ, quia contraria non possunt bene se compati in eodem subiecto. Colligitur ex his omnibus dogma catholicum, quod duæ naturales voluntates Christi, diuina, & humana, non fuerunt contrariæ.

QVÆSTIO

QVÆSTIO VIGESIMA, DE OPERA-

TIONIBVS CHRISTI.

ARTICVLVS. I.

Verum in Christo sit vna tantum operatio vel duæ.

PRO explicacione supponendum est, quod in hoc articulo operatio accipitur in genere. Est enim quæstio. Vtrum præter operationem diuinam fuerit in Christo operatio humana realiter distincta, an verò istæ operationes humanæ sint plures numero, vel etiam specie, nõ disputamus. Secundo est supponendum, quod omnes illi hæretici, qui in Christo posuerunt solum vnã voluntatẽ, etiã posuerunt solã vnã operationem. Arrius enim, & Apollinarius, quia nõ posuerunt in Christo animã intellectualem, sed quod Verbum esset loco animæ, atq; metis, negabãt cõsequenter operationem mentis, & voluntatis humanæ. Euthices etiam, & omnes, qui posuerunt vnã naturam in Christo compositam, & conflata ex duabus, cogebantur ponere vnã etiam operationem. Theodorus Mopsuestenus, & eius discipulus Nestorius, si rectè illorum sententia consideretur, posuerunt Christum esse purum hominem. Et consequenter cum in eo solum esset natura humana, non diuina nisi secundum affectum quendam, & habitationem, sicut in homine, maxime sancto, & grato Deo, certum est, quod secundum eos non erat in Christo, nisi vnã operatio, nempe, humana. Post modum verò Macharius patriarcha Antiochenus sententiam rogatus in concilio Constantinopolitano sexto semper negauit, & nõquam fateri voluit duas naturales voluntates, & operationes in

Conc. Const.

Christo tanta pertinacia, vt diceret & protestaretur se id non concessurum, licet projiceretur in mare aut discerperetur in membra. Quam hæresim secuti sunt Sergius, & Cyprus atque alij. Contra hos tamen hæreticos omnes sit conclusio catholica, quod in Christo fuere duæ operationes naturales, diuina, & humana. Probatur conclusio ex diffinitione concilij Constantinopolitani sexti, vbi sic habetur: Iuxta quod olim propheta de Christo, & ipse nos erudiuit, & sanctorum patrum nobis tradidit Symbolum duas naturales operationes in eo prædicamus. Et actione quarta diffinitur in hæc verba: Duas naturales operationes indiuisè, inconuertibiliter, inconfusè, inseparabiliter in eodem Domino Iesu Christo Deo nostro glorificamus.

Item Leo papa in epistola ad Flauianum, quæ est recepta, Agit, inquit, vtraque forma tam, scilicet, diuina, quam humana, quod proprium est, nempe Verbo operante, quod verbi est, & carnè exequentè, quod carnis est. Sed comprobemus hanc veritatem rationibus deductis ex principijs fidei. Et prima ratio pro conclusione, atque fundamentalis sit: nam opposita sententia tollit incarnationem Verbi: ergo tollit fidem catholicam: ergo est hæretica. Probatur assumptum: Nam vna quælibet natura, & maxime rationalis habet propriam operationem: sed in Christo erant duæ naturæ differentes diuina & humana: ergo & duæ operationes, diuina & humana.

Secundo argumetor: Nã in Christo fuit, atq; est natura diuina perfecta, per quam

subitan-

substantialis est Patri, & humana natura perfecta, secundum quam est homo eiusdem atque vniuocæ rationis nobiscum: sed diuina natura in eo habet suam operationem: ergo & humana habet suam operationem: ergo in Christo sunt duæ operationes.

Tertio: Quia si in Christo fuit vnica tantum operatio, illa esset diuina: operatio autem diuina præcise, & formaliter non potest esse meritoria, cum meritum sit alicuius ad perfectionem, atque finem tendentis: ergo operatio Christi non fuit meritoria: hoc autem est contra fidem: nam meritis Christi redempti sumus, & cum Deus ob sua merita exaltauit ac dedit illi nomen, quod est super omne nomen.

Philip. 2.

Quarto: Nam in Christo fuit vna operatio sibi ac patri communis, cum ipse dicat Ioannis. 5. Quæcunq; pater facit hæc similiter & filius facit, nec hoc negabant plures ex illis hæreticis, quos retulimus. Est autem in eo, & alia operatio, quæ non conuenit Patri, vt orare, esurire, & alia eiusmodi, quæ euangelistæ tradunt, eum vel fecisse, vel fuisse passum: ergo non fuit in eo vna tantum operatio. Et certè, si Christus Dominus, vt homo, non habuisset operationem liberam suam, & voluntariam, nunquam se proposuisset nobis imitandum, nec dixisset, Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Matth. 11. & Ioannis. 13. Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Possemus etiam hæreticos obnuere complurimis sanctorum Patrum testimonijs. Sed non existimaui consentaneum esse scholasticæ resolutioni in rem manifestissima grauare lectorem, præsertim cum facile sit Concilium Constantinopolitanum consulere, vbi plures referuntur scriptores ecclesiastici pro sententia catholica.

Ioan. 5.

*Matth. 11.
Ioan. 13.*

Conc. Const.

D. Dionys.

Sed contra eam arguebat Macharius, vt constat ex Concilio Constantinopolitano: citata auctoritate Beati Dionysij episcopi Atheniensis, qui secundo capite, li-

bri de diuinis nominibus dicebat: Discreta autem est benignissima circa nos Dei operatio per hoc, quod secundum nos ex nobis integrè verèque humanatum est Verbum, quod est supra substantiam, & operari, & pati quæcunq; humanæ eius diuinæque operationi congruunt. Vbi humanam, & diuinam vnã operationem nominauit, vnoque nomine illam expressit. Nam quauis interpres verterit, diuinam, & humanam, à Beato tamen Dionysio vno nomine dicta est Theandrica, hoc est diuina, & virilis, dictione vnica composita ex duabus, θεός & ανήρ, quod Græcis familiarissimum est.

Ad hoc argumentum Concilium sufficientissimè responderet, in primis quidem sincere, & verissimè interpretans illud testimonium. Beatus enim Dionysius videns, quod in Christo humana operatio participabat virtutem diuinæ, operationis, & diuina operatio, vt abatur humana, iccirco operationem Christi humanam appellauit Theandricam, id est, diuinam virilem. Atque hæc interpretatio constat ex eius epistola quarta ad Caium; vbi de Christo loquitur in hæc verba: Super hominem operabatur ea, quæ sunt hominis, quod monstrat virgo supernaturaliter concipiens, & aqua instabilis terrenorum pedum sustinens gravitatem. Manifestum est autem, quod quauis & concipi, & ambulare sit hominis, vtrumque tamen tam agere, quam pati supernaturaliter, & diuinitus in Christo fuit. Deinde ostendit Concilium euidenti eiusdem Dionysij testimonio, quod posuerit in Christo duas operationes, diuinam, & humanam. Dicit enim secundo capite, de diuinis nominibus, quod his quæ pertinent ad humanam eius operationem Pater, & Spiritus sanctus, nulla ratione communicant. Nisi quis dixerit secundum benignissimam, & misericordem voluntatem, quia, scilicet, Pater, & Spiritus sanctus, ob suam misericordiam voluerunt Christum agere, &

P pati

pati humana. Et pro maiori explicatio-
ne dicendum est, quod quia eius modi
actiones sunt Dei, & hominis, & quia su-
scipiunt à natura diuina, & à supposito
operante infinitatem, & diuinitatem quan-
dam, iccirco dicuntur Dei viriles, siue
diuinæ viriles. Quemadmodum enim
instrumentum ab artifice motum acci-
pit ab artifice vim quandam, & impul-
sum, perficiturque ea instrumenti opera-
tio, atque eleuatur, & dirigitur in pro-
prium finem artificis: pari ratione natura
humana in Christo, voluntasque eius crea-
ta à diuinitate mota accipiebat in se vim
quandam suppositi Verbi Dei, atque dei-
tatis perficientis, & eleuantis operationes
hominis Christi, & dirigentis ad finem
redemptionis: voluntas siquidem diuina
vtebatur humana, vt instrumento quodam
agente ex liberationis iudicio.

Secundo argumentor: Quia Concilium
Constantinopolitanum, loco citato docuit,
quod operationes Christi erant indiuisæ:
ergo erat vnica tantum operatio. Hoc ar-
gumentum nullam habet apparentiam,
sed illud formauit, propter quosdam qui
vix intelligunt verba Concilij.

Aduertendum ergo est, quod Conci-
lium cum ageret contra illud idem hære-
ticorum dogma, contra quod ante Diuus
Athanasius pugnat acerrimè allusit ad
eam fidem atque verba, quæ Diuus Atha-
nasilus expresserat in symbolo suo, iam
olim ab ecclesia recepto. Ait ergo, quod
in Christo glorificamus duas naturales
operationes inconfusæ, quoniam incarna-
tio facta est non confusione substantiæ,
sed vnitate personæ. Ac propterea, & ope-
rationes diuina, & humana non erant con-
fusæ, sed distinctæ; quia nec erat confusa
natura: & erant etiam indiuisæ propter vni-
tatem personæ. Et dicitur tertio, quod erant
inconuertibiles. Nam quemadmodum
Christi incarnatio facta est, non conuer-
sione diuinitatis in carnem, sed assumptio-
ne humanitatis in Deum, pari ratione ope-
ratio diuinitatis non est conuersa in ope-
rationem humanitatis, nec operatio huma-
na versa est in diuinam: sed sunt illæ opera-

tiones prædicandæ incouertibiliter. Quar-
to dicitur inseparabiliter, quod, & verissi-
me dictum est, & clarissimè. Nam si non
fuit nec erit aliquod tempus vel instans, in
quo sanctissima illa humanitas separata
fuerit à diuinitate, consequens est, quod
nec eius operatio est separabilis. Prædica-
mus ergo cum ecclesia catholica duas ope-
rationes in Christo inconfusæ, indiuisæ, in-
conuertibiliter, inseparabiliter. Et hæc pro
secundo.

Tertio argumentor: Nam principalis
agentis, & instrumenti vna, & eadem est
operatio, sed humana natura in Christo
fuit instrumentum diuinitatis: ergo erat in
eo eadem operatio diuinæ naturæ, & hu-
manæ. Hoc argumentum erat vnum ex
eis, quæ formabat Macharius, & alij hære-
tici. Fatebantur enim ipsi præter ope-
rationem diuinam in Christo operatum quod-
dam humanum; negabant tamen huma-
nam operationem: quemadmodum si fa-
ber faciat scamnum, vna utique operatio
erit, resultabit tamen operatum. Operatio-
nes itaque humanas, quas Christus gere-
bat, operata ipsi appellabant, non operatio-
nes.

Pro explicacione huius argumenti ad-
uertendum est, quod operationes Christi,
diuinæ & humanæ, ita considerari possunt,
vt distinguantur in tria genera. Quædam
enim ita se habent, vt in eis concurrat so-
la natura diuina sine consortio humanæ,
vt in morione corporum cælestium, &
conseruatione rerum naturalium. Quæ-
dam verò sunt eiusmodi, vt eas Christus,
vt homo, ageret ratione propriæ formæ, &
virtutis inherentes, vt quando considera-
bat, quando videbat, quando ambulabat
ad quæ omnia proprium principium, &
formam habebat naturalem. Quod si
de his duobus operationum generibus
loqueremur, euidentissimum est eas fuisse
atque esse distinctas in eo, qui habebat
formam Dei, & formam hominis. Sed
erat tertium quoddam operationum ge-
nus, in quibus natura diuina concurre-
bat cum humana ad operandum, ita ta-
men, quod natura diuina concurrebat, vt
prim-

principium principale actiuum, huma-
nitas verò non concurrebat per pro-
prium aliquam formam, quæ esset natu-
rale principium earum operationum,
sed solum per modum instrumenti, vt
quando Dominus mirabiliter sanabat
ægros; quando illuminabat cæcos; quan-
do mortuos suscitabat. Atque ope-
rationes istius generis fuerunt, vt credo,
hæreticis nonnulla occasio errandi. Tum
quoniam omnes operationes hominis,
Christi similes harum, atque eiusdem
omnino rationis esse putauerunt. Tum
etiam, quia & has operationes, & alias
quascunque hominis Christi negauerunt
esse operationes, solumque concedebant
esse operata quædam.

Hoc constituto, pro explicacione ar-
gumentum responderetur, quod instrumen-
tum est duplex, vnum inanime, quod
non agit, sed agitur. Alterum anima-
tum, anima rationali liberoque vtens
arbitrio, quod ita agitur, vt etiam agat.
Et ita sequitur intentionem principalis
agentis, atque primi, vt etiam habeat
proprium intentionem. Et tale instru-
mentum erat humanitas Christi: ipsius
ergo erat vera operatio humana, talis-
que dicenda est tum ea, ad quam ha-
bebat propriam formam, vt ad aman-
dum Deum, atque orandum; Tum
etiam illa, ad quam sine propria forma,
& naturali, eleuabatur à diuinitate con-
iuncta, qualis erat miraculorum ope-
ratio. Et quanuis in hoc secundo ope-
rationum genere magis propriè serua-
tur instrumenti ratio, vt constat, tamen
humanitas Christi in omnibus suis ope-
rationibus dicitur à sanctis diuinitatis in-
strumentum. Atque ita sincere est præ-
dicandum, quia in omnibus illis, & age-
batur, & eleuabatur, & perficiebatur à
Deo. Et quanuis ad eas operationes, quæ
sunt secundi generis haberet propriam
formam, tamen hoc non efficit, quo-
minus dicatur instrumentum, siquidem
& Plato ipse apud Philosophos mundi
huius merito celebratus, atque vt ipsi di-
cunt, & sentiendi, & rectè loquendi gra-
uissimus author fatebatur causas creatas

esse instrumenta diuinitatis, quod cer-
tè est verissimum. Nam comparatione
Dei illæ non tam causæ, quam instru-
menta quædam dici debent: Christus ve-
rò, vt homo, eiusmodi instrumentum
erat, vt etiam esset agens liberè, & vo-
luntariè suas operationes. Alij in sum-
ma respondent, quod sicut in artificia-
libus factio scamni est operatio artificis,
secare verò operatio serræ, quæ dispo-
nit ad illam priorem: ita in operibus
miraculosis Christi tangere, verbi gra-
tia, ægrum, erat operatio Christi homi-
nis, sanare verò operatio diuinitatis. Sed
ij nisi magis se explicent non videntur
aduertisse in quod periculum incidant.
Sequitur enim, quod sanatio leprosi, vt
sic, illuminatio cæci, vt sic, non fuerit
Christi hominis operatio, quod est ve-
hementer falsum: nam erat operatio Chri-
sti humana libera, & voluntaria, quan-
uis non haberet ad eam humanitas formam,
& principium naturale, sicut ad ambu-
landum.

Quarto argumentor: Quia vbi est
vnum tantum operatum, ibi est vna tan-
tum operatio: sed vnum, & idem erat
operatum humanitatis, & diuinitatis, ver-
bi gratia, suscitatio passiva Lazari: ergo
vna sola erat operatio: ergo diuina, & non
humana.

Ad hoc argumentum nego primam
propositionem: euident enim est, quod
vnus effectus producit à pluribus cau-
sis agentibus ordine suo.

Vltimò loco, posset quis desiderare, vt
illi argumento satisficeremus: In Chri-
sto propter vnitatem suppositi est vna
existentia: ergo & vna operatio propter
eandem rationem, quoniam & esse & ope-
rari, est suppositi.

Dico tamen, quod hæc ratio nullam
habet difficultatem, nisi supposita senten-
tia illa, quod sit vnica existentia in
Christo. Quid vero de hoc
dicendum esset supra
tractauimus.

(?)

P a Articulus

Matth. 8.
Iohann. 9.

Plato.

ARTICVLVS. II.

Verum in Christo sint plures operationes humanae.

VAESTIONEM hanc mouere necesse fuit propter modum loquendi antiquorum patrum, qui operatione humanam Christi vnam appellabant: alio qui res erat clara, & quæ quæstione peculiari non indigebat. Ponendum ergo est in primis, quod propriè loquendo, ea operatio dicitur humana, quæ est hominis in quantum homo; ea vero dicitur à philosophis moralibus esse hominis in quantum homo, quæ procedit à ratione per liberam eius voluntatem. Quæ verò operatio à ratione, & voluntate non procedit, illa conueniet quidem homini secundum superius aliquod aut naturale prædicatum, atque ratione nõ vero quatenus homo est.

Secundo ponendum est, quod in Christo nullus erat motus sensitiuæ partis, qui non esset ordinatus à ratione, quia voluntas rationales in Christo volebat eos motus certos quosdam terminos attingere, & non transilire illos.

Tertio ponendum est, quod motus na-

Artic. II.

turales partis vegetatiuæ, & elementaris dicuntur in Christo voluntarij, voluntate humana, & approbatiuè, quia dignum dacebat illos habere, & causaliter siue imperatiuè; quia subditi erant voluntati humanæ Christi, in quantum voluntas eius erat instrumentum diuinitatis.

Quarto ponendum est id, quod ex dictis sequitur. Nimirum, quod cum non modo actus mentis, sed etiam actus partis sensitiuæ, atque vegetatiuæ, & elementaris in Christo essent voluntarij, consequens est, vt si operationes consideremus ex parte principij operationis humanæ, scilicet, rationis, & voluntatis multo magis erat vna operatio Christi, quam cuiuscunq; alterius hominis: quoniam in puris hominibus nec operationes partis elementaris, nec vegetatiuæ, nec primi aliqui, & inevitabiles partis sensitiuæ motus subduntur rationi, & voluntati.

Quauis autem hac ratione Christi esset vna operatio, tamen, absolute loquendo, & ex parte obiecti certum est, quod in eo erant plures operationes, & numero, & specie, & genere differentes, quemadmodum in cæteris hominibus.

Et hæc pro isto articulo sufficient: nam quæ in eo difficulta miscentur non sunt huius loci.

QVÆSTIO

QVÆSTIO VIGESIMA PRIMA, DE

MERITO CHRISTI.

ARTICVLVS. I.

Quod Christus, & sibi meruerit, & nobis.

SCITVT Christi æterni Dei & veri hominis, benignitas, & bonitas fuit, vt simul eisdemque actibus, & sibi mereretur, & nobis: ita visum est catholicæ huius veritatis vtranque partem simul elucidare. Hæc ergo catholica propositio, quod Christus Dominus, & sibi meruerit, & alijs probatur primo, ex c. 2. epistola ad Philipp. Humiliauit semetipsum Dominus noster Iesus Christus factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltauit illum & dedit illi nomen, quod est super omne nomen. Quo loco ea dictio, propter quod, significat, obedientiam atque humilitatem Christi tanti meriti apud patrem cælestem extitisse, tantumque valuisse apud eum, vt propter eam exaltauerit eum Deus ad summam celsitudinem, & donauerit nomine, quod est super omne nomen.

Hebr. 5.

Item Hebræo. 5. dicitur de Christo: Qui in diebus carnis sue preces, supplicationesque ad eum, qui possit illum saluum facere à morte cum clamore valido, & lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia. Et Apocalyp. 5. Dignus est agnus, qui occisus est accipere gloriam, & virtutem. Atque in eundem sensum explicatur illud Ephes. 4. Quod autem ascendit quid est, nisi quia descendit primum in inferiores partes terræ.

Apoc. 5.

Ephes. 4.

Item Psalm. 109. dicitur Dominus de-

torrente in viabuisse, & propterea exaltauisse caput. Hoc est ea erit strages hostium Messia, vt eorum sanguis inundans, & in torrentis modum fluens potum in via præberet, satians abunde victorum iram. Et quia Dominus merito virtutis suæ tam in signem de hostibus victoriam reportabit, iccirco exaltabit caput. Intelligendum enim est, quod quemadmodum in alijs psalmis per lauare manus, vel tingere pedes in sanguine occisorum declaratur hebraica phrasi insignis victoria: ita & hic per bibere sanguinem occisorum, iuxta illud Num. 23. Ecce populus quasi leana cõ-

Num. 23.

Psalm. 44.

surget, & quasi leo erigetur, non accubabit donec deuoret prædam, & sanguinem occisorum bibat. Et Psalm. 44. Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ: quo loco psaltes epithalamium canit Christi, & ecclesiæ. Et primò quidem statuit, atque proponit decantaturum se Christi laudes egregias: Eructauit cor meum verbū bonum, &c. Deinde sequitur narratio: speciosus forma præfilijs hominū, diffusa est gratia in labijs tuis: propterea, &c. Hoc est gratissima mihi est tua doctrina, sanctissimaque; verba exeunt de ore tuo: propterea benedixit te pater in æternum, ac voluit vt semper præstares noua opera, per quæ agnoscaris plenus gratia. Et, Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea vnxit te Deus, id est, honor vnctionis datus est tibi propter tua merita, & virtutes excellentes. Et Esai. 53. si posuerit pro peccato animam suam videbit semen longæ uum. Et paulò inferius, pro eo quod laborauit videbit, & saturabitur. Estque diffinita hæc veritas in Concilio Tridentino, Sessione sexta, capite septima. Quod vero nobis etiam meruerit

Concl. Tri.

P 3 gratiam,

gratiâ, & remissionem peccatorum constat: nam tota scriptura plena est testimonijs hoc comprobantibus, atq; clamât gratiam & remissionem peccatorum iustificationem & vitam æternam esse effectus humiliationis & p[er]sionis D[omi]ni nostri Iesu Christi, nec aliud esse nomen sub cœlo datum hominibus in quo oporteat nos salu[us] fieri, & Deum propitium esse humano generi per D[omi]ni nostri Iesu Christi, & eundem Dominum nostrum Iesum esse mediatorem & reconciliatorem, qui pacem fecit inter Deum & hominum genus. Recôciliatorem dico, non talem solum modo qualis est medius inter aliquos discordes amicus, qui innititur soli gratiæ, qui porrigens preces solas, & supplicationes pacem facit: sed qualis est, qui emit, qui satisfacit, qui pretium exoluit. Atque hoc est, quod sancti dicunt Apocal. 5. Redemisti nos Domine in sanguine tuo ex omni tribu, & lingua, & populo. Et ad Gala. 3. dicitur, quod Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Et ad Coloss. 1. dicitur, quod est pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in cœlis, siue quæ in terris sunt. Facileq; erit unicuiq; plura alia inuenire, & adferre testimonia. Et quid est licentiam mihi dabit lector, si ab adducendis sanctorum auctoritatibus abstinero, tum, quia nulli existunt hæretici, nec verò extiterunt nisi per pauci, qui hæc veritatem negarent, de quibus inferius comodiore fortasse loco dicemus: tum verò, quia ubi omnes conueniunt, non est necesse peculiarem aliquem nominare. Quis verò sanctorum negaret Christum nobis meruisse? Igitur catholica hac veritate constituta, eam scholastico more & ratione declarare oportet. Supponendum est in primis, quod meritum est opus liberum, & studiosum, cui de iustitia debetur merces.

Ad hoc autem, ut aliquis mereatur, tria sunt necessaria, scilicet, agens, quod meretur, merces, quæ meretur, & actio per quam meretur. Atque hinc fit, ut ad meritum tria requirantur. Primum est debita proportio merentis ad mercedem, ut, scilicet, qui meretur sit in statu acquirendi mercedem.

Quapropter qui sunt omnino in termino non merentur, quia nihil valent acquirere, nec verò unquam ulterius procedit, qui in termino est, alioqui non esset in termino. Secundum est talis comparatio, & habitudo agentis ad actionem, ut sit Dominus suorum actuum. Aliter enim non posset agens aliquid mereri, nec dignum fieri, cui operanti, & laboranti merces rependatur. Quocirca quæ agunt necessitate naturæ, aut per violentiam nihil merentur. Tertio requiritur proportio actionis ad mercedem, ut, scilicet, æquiparetur mercedi, non quidem secundum quantitatem absolutam, quæ proportio requiritur, in emptionibus, & venditionibus, sed secundum æqualitatem proportionis. Actio verò hoc modo proportionata ad æternum præmiū, quod nobis in cœlo promittitur, est ea, quæ ex fide & charitate proficiscitur. Tria ergo hæc inueniebantur in Christo, ac propterea ille mereri potuit. Primo enim status, & proportio ad mercedem nõ defuit illi. Nã quauis qui habet munus gloriæ, si omnino sit in termino non faciat opus remunerabile, quando verò non, tantum est in statu patriæ, sed etiam viæ, opus eius potest esse remunerabile propter statum viæ. Atq; hoc reperiebatur in Christo. Nam quem admodum anima ex perfecta coniunctione cum Deo statum habuit patriæ: sic ex coniunctione cum carne passibili atque mortali habuit statum viæ. Et sicut fuit viator ac comprehensor: ita habuit & gloriam ad fruendum, & gratiam ad merendum.

Item secundo, & liber erat, & Dominus suorum actuum. Atque tertio eius operationes ex charitate proficiscerentur: nihil ergo deerat, quo minus mereri posset. Ex his, quæ ex sanctis doctoribus Bonauentura, atque Thoma desumpta sunt, colligere quis poterit, & formare plures rationes. Prima: Nam cuiuscunque redditur merces pro suis operibus, ille meretur: Christo est reddita merces propter suam humilitatem, & obedientiam, iuxta illud, Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen, ad Philip. 2. ergo Christus meruit. Secunda: *Philip. 2.*

*D. Bonou.
B. Thom.*

Si-

Sicut fruitio est actio comprehensoris: ita meritum viatoris: sed Christus fruebatur, in quantum comprehensor: ergo merebatur, ut viator. Et declaratur hæc ratio: Quoniam in Christo & erat passibilitas ratione cuius erat viator, & facultas naturæ, quia erat liber, & facultas gratiæ, quia erat gratus: ergo merebatur. Tertia: Quia satisfactio sine merito non potest esse: sed Christus satisfecit pro nobis, scriptum enim est Ioan. 1. can. c. 2. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris: ergo habuit meritum. Alias similiter cõficere quisq; poterit, sumpto promedio ipso D[omi]no & mediatore nostro Iesu Christo in ratione redemptoris, pacificatoris, recôciliatoris, sacerdotis, & hostiæ, humilis, obedientis, iusti, &c. Velut qui redimit sanguine suo meretur captiuorum liberat: Christus nos redemit sanguine suo: ergo, &c. Et rursus: Qui est viator, obediens, atq; iustus meretur per actus studiosos, & procedentes à gratia: Christus D[omi]nus, & viator fuit, & iustus, atq; sanctus sanctorum, & obediens usq; ad mortem: ergo merebatur per actus studiosos.

Secunda huius articuli propositio sit: Quæuis meriti Christi valor infinitus ex supposito ipso & deitate redudaret, meruit tamẽ nõ ut Deus, sed ut homo specificè. Prima pars est certa: quia quo maior est offerentis dignitas, eò magis æstimatur opus: infinitus ergo ille valor ex infinita proueniebat dignitate personæ. Sed & secunda pars est euidentis supposita fide. Primum: Nã formaliter ille merebatur, qui obediens patri, qui se humiliabat, qui patiebatur dira, qui moriebatur pro populo: sed hæc præstitit Christus, ut homo, nõ ut Deus: ergo meruit nõ ut Deus, sed ut homo.

Secundo argumẽtor: Quia mereri ut sic, est nõ habetis: sed hoc nõ conuenit Christo, ut Deo, sed ut homini: ergo meruit ut homo. Tertio: Quia mereri, ut sic est inferioris ad eum, à quo meretur, Christus verò secundum diuinitatẽ æqualis est patri, secundum humanitatẽ verò minor est patre: ergo nõ meruit ut Deus, sed ut homo. Itẽ quarto: Si Dei Verbum ita in sua substantia sola permãssisset, ut nõ fieret homo, nec mereri posset, nec satisfacere: assumpsit, verò hu-

manitatẽ, in qua mereretur, & satisfaceret: ergo meruit ut homo. Quinto: Christus ut Deus, erat nõ modo beatus, sed & beatitudo ipsa atque felicitas: sed qui meretur, ut sic, est viator: ergo Christus non meruit ut Deus, sed ut homo.

Tertia propositio: Christus meruit secundum legẽ ordinariã. Probatur: Nã omnis iustus vere viator, meretur secundum legẽ ordinariã: Christus fuit vere viator: ergo meruit secundum legẽ ordinariã. Itẽ secundo probatur: Nã qui videt oculo accepto ex dispensatione aliqua secundum legẽ naturæ videt: ergo quauis Christus fuerit viator, ex dispensatione tamẽ secundum legẽ merebatur ordinariã, & non per miraculũ, sed potius ea suppositione facta miraculum esset, si non mereretur.

Sed cõtra primã propositionẽ argumentor primo: Christus nõ potuit peccare: ergo nõ potuit mereri. Probatur cõsequẽtia: Nã libertas ad meritum requisita in hoc consistere videtur, quod homo possit facere, & nõ facere id, quod sibi est præceptum, iuxta illud, Qui potuit transgredi, & nõ est transgressus. Ad hoc negatur cõsequẽtia: Nã licet voluntas Christi esset determinata ad bonũ, nõ erat determinata ad unũ bonũ: poterat enim hoc, vel illud bonũ facere, & non facere. Et hæc est vera & perfectissima libertas, siquidẽ summus Deus maxime liber est, & tamẽ non potest male agere. Hæc ergo libertas in viatore iusto sufficit ad meritum: sciendumq; est, quod libertas ad obseruandũ præceptum non consistit in eo, quod quis possit fragere præceptum & non frangere: sed in eo quod actus, qui cadit sub præcepto sit liberta quod absolute potuerit Christus non hæc pati atque illa non mori, non hoc facere, quauis haberet præceptum, quod hæc faceret siue pateretur: simul verò non stabat habere præceptum patiendi, & non pati. Estque in similibus regula Generalis, quod quauis cum actu libero ponatur quodlibet extrinsecum, siue scientia Dei sit, siue voluntas efficax, siue præceptum, aut propositio de præterito vera, nunquam tamen hæc inducunt absolutam necessitatem in actum.

P. 4.

Secun-

Secundo argumentor: Sicut Christus ante passionem habuit gloriam animæ & non corporis: ita & sancti, qui nunc sunt in gloria: ergo sicut illi non merentur, nec Christus meruit: Ad hoc negatur consequentia: quoniam illæ animæ sunt omnino extrastatum viatorum: quoniam & beatæ sunt, & impassibiles.

Tertio argumentor: Omne meritum est ex charitate: sed meritum Christi non potuit esse ex charitate: ergo ille non potuit mereri. Probatur minor: Quia fieri non potest, ut idem sit principium meriti, & terminus, siue merces: at charitas, quæ erat in Christo, pertinebat ad eius præmium: ergo non poterat esse principium merendi.

De hoc argumento latius dicemus articulo. 3. huius quæstionis: Breviter autem dico, quod merebatur per charitatem profectam à scientia infusa: charitas verò, quæ est merces consequitur ad visionem.

Dico secundo, quod non est inconueniens, quod mereretur charitate consecuta ad visionem, nec sequitur, quod idem sit principium, & terminus, siue præmium. Et ratio est, quia merces, & præmium eius meriti Christi non erat illa charitas, nec enim ipse meruit sibi animæ beatitudinem, sed merces erat, verbi gratia, gloria corporis.

Quarto argumentor: Remoto priori, remouetur posterius: sed à Christo remouetur meritum gloriæ animæ, quæ prima est: ergo remouendum est quodcumque posterius, quale est, verbi gratia, meritum gloriæ corporis.

Ad hoc argumentum dico primo, quod si meritum beatitudinis animæ remouetur à Christo ob defectum gratiæ atque iustitiæ, sequeretur vtrique & cætera, quæ sequuntur esse remouenda: hoc autem est falsum; & ideo ratio non sequitur.

Sed dico secundo, quod remoto priori remouetur id quod posterius est, quando posterius istud non est natum consequi ad aliud prius: meritum verò, verbi gratia gloriæ corporis, potest provenire & ab anima iusta merente gloriam animæ, & rursus potest provenire ab anima comprehendente per visionem, & existente in via per con-

fortium ad carnem passibilem: & hoc secundo modo erat in Christo meritum gloriæ corporis, & similitum, licet non mereretur animæ beatitudine. Denique meritum gloriæ animæ, & meritum gloriæ corporis ac aliarum rerum non habent ordinem essentialem, & ideo ratio non sequitur.

Quinto argumentor: Meritum consistit potissimum in actu charitatis: sed actus charitatis in Christo non fuit liber: ergo nec meritorius: ergo Christus nil meruit. Probatur minor: Quia qui vident Deum, cum ille contineat rationem omni boni in communi, & in particulari, & voluntas naturaliter feratur in suum bonum plenum atque perfectum sequitur, quod necessario, & non libere amat.

Ad hoc argumentum quis fortasse negaret, actum charitatis Dei in beatis esse necessarium quoad exercitium: diceretque solum esse necessarium quoad specificationem: quæ est sententia S. Thom. de verit. quæst. 22. art. 6. Sed existimo eum actum naturaliter, & necessario consequi visionem, & apprehensionem summi boni, atque veritatis illius antiquæ & inenarrabilis pulchritudinis. Et respondeo, quod Deum libere Christus amabat, ut is amor consequitur scientiam infusam, & ut consequitur scientiam acquisitam, atque fortasse etiam actus charitatis consequens visionem per comparisonem ad proximum est meritorius in viatore. Quæ res considerari mihi efficitur probabilis, tum, quia iste actus in ordine ad proximum in particulari liber videtur, quoad exercitium: tum secundo, quia si alia angelorum obsequia, quibus Deo ministrant, ponerentur in viatore, ego non video cur non essent meritoria: ergo pari ratione loquendum est in proposito.

Sexto argumentor: Qui habet plenitudinem gratiæ, non potest mereri: sed Christus habuit plenitudinem gratiæ: ergo non potuit mereri. Probatur maior: Nam meritum auget gratiam: ergo qui habet plenitudinem gratiæ non potest mereri.

Ad hoc negatur maior: Nam plenus gratia potest mereri alia etiam sibi. Et ad probationem dico, quod non est necesse, ut meritum augeat gratiam gratum facientem in eo, qui meretur. Nam cum gratia Christi

B. Thom.

si sit in summo, non potuit amplius crescere. Meruit verò alijs, & gratiam & augmentum gratiæ. Sed, quia propositio illa catholica continebat vtrunquæ, & quod sibi meruit, & quod meruit nobis contra hanc secundam partem argumentor primo: Quia ut dicitur Ezechiel. 18. Anima, quæ peccauerit ipsa morietur: ergo & anima, quæ meruerit ipsa remunerabitur: ergo Christus non meruit alijs.

Ezech. 18.

Ad hoc dico, quod peccatum singularis personæ non nocet, nisi sibi ipsi: sed peccatum Adæ, qui constitutus est à Deo principium & caput naturæ, deriuatur ad alios per propagationem carnis, & similiter meritum Christi, qui est constitutus à Deo caput omnium hominum, quantum ad gratiam, se extendit ad omnia eius membra.

Secundo argumentor: Quia quicumque alij homines à Christo non possunt alijs mereri, cum scriptum sit Ezech. 14. Si fuerint in ciuitate Noë, Daniel, & Iob filium & filiam non liberabunt, sed ipsi iustitia sua liberabunt animas suas: ergo nec Christus potuit aliquid nobis mereri.

Ezech. 14.

Ad hoc dico, quod alij homines, atque angeli gratiam habent, ut participes effecti non ut capita atque principia, ex quibus ad alios transfundatur gratia: in Christo verò est gratia, sicut in capite & fonte, à quo omnes accipimus gratiam pro gratia.

Ierem. 1.

Tertio argumentor: Merces, quam quis meretur debetur ei secundum iustitiam, ut constat Roma. 4. Si ergo Christus meruit salutem nostram, sequitur quod salus nostra non sit ex gratia Dei, sed ex iustitia. Et quod iniuste agat Deus cum eis, quos non saluat, cum meritum Christi ad omnes se extendat. Ad hoc dico, quod sicut peccatum Adæ non deriuatur ad alios, nisi per carnalem generationem: ita meritum Christi non deriuatur ad alios, nisi per spirituales generationem, quæ fit in baptismo, per quam homines Christo incorporantur, iuxta illud ad Galat. 3. Quicumque in Christo baptizati estis Christum induistis. Unde nulla eis irrogatur iniuria, qui accedere ad Christum volunt per baptismum & fidem, & charitatem, ut regenerentur. Hæc verò regeneratio per comparisonem ad eos qui generantur

Galat. 3.

in Christo est gratia, quoniam hoc ipsi non meruerunt. Et etiam ea generatio est gratia si consideremus, quod Christus Dominus gratuita Dei voluntate prædestinatus est Redemptor hominum. Iustificatio autem eorum, qui Christo adherere volunt debita est Christo de iustitia. Atque hac ratione Apostolus hæc omnia solet coniungere dum dicit: Iustificati gratis per gratiam ipsius, per Redemptionem, quæ est in Christo Iesu. Gratis ait, quia non nostris meritis iustificamur. Addit per gratiam ipsius iustificatio, quia est donum Dei. Subiungit: per Redemptionem, quæ est in Christo Iesu, propterea quod Christus pro nobis satisfecit, & meruit nostram iustificationem.

Quarto loco argumentor: Quia sicut meritum consistit in actu virtutis: ita & laus, sed nemo laudatur ex opere alterius: ergo nec meretur ex opere alterius: ergo Christus non meruit alijs. Pro declaratione huius argumenti suppono, quod Christus Dominus dupliciter intelligitur meruisse nobis. Primum, quia meruit, ut nobis aliquid conferretur, verbi gratia iustitia. Secundo quia opera bona, quæ nos facimus per meritum ipsius sortiuntur & valorem, & ordinationem ad talem finem. Quo posito dico, quod actus virtutis habet rationem laudis per comparisonem ad proprium agentem, qui se laudabiliter gerit: ac proinde non potest vnus laudari propter actum alterius. Sed ratio meriti sumitur in ordine ad finem, atque præmium: ac proinde & mihi dari potest aliquid propter meritum alterius, & rursus valor operum meorum, meritum & ordinatio in finem effici potest, & provenire ex merito alterius.

Quinto argumentor: Quia gratia est sufficiens principium meriti: ergo superfluit meritum Christi. Ad hoc respondent doctores. Quidam, quod reatus naturæ non tollitur omnino per gratiam. Cuius signum asserunt, quia antiqui patres gratiam habentes non poterant peruenire ad gloriam propter reatum naturæ. Sed dico ad argumentum, quod ea gratia, quæ est merendi principium, confertur mihi per Christum.

S. Tho. q. de grat. Christ. artic. 7.

Sexto argumentor: Aut Christus meruit

runt nobis sufficienter, aut insufficienter. Si sufficienter, meritum nostrum non requiritur ad salutem. Si insufficienter, hoc est insufficientis gratiæ: quorum utrunque est inconueniens.

Ad hoc dico, quod meritum Christi sufficienter operatur, ut quædam causa vniuersalis salutis humanæ: sed oportet hanc causam applicari singulis per sacramenta, & per fidem formatam, quæ per dilectionem operatur. Et ideo requiritur aliquid aliud ad salutem nostram præter meritum Christi. Et adiungenda est hæc solutio quin to argumento.

ARTICVLVS. II.

Quibus nam operationibus Christus meruerit?

VO clarius tractemus rem hanc, faciliusque illa comprehendendi possit, visum est operationes atque passiones Christi Domini, ut hominis, in quatuor classes siue ordines distribuere. Primus ordo est earum operationum, quæ vel eliciebantur à virtutibus moralibus, vel ab intellectua libus: itaque respectu earum, & habebat propriam formam, & earum erat Dominus: erantque illæ operationes liberæ, & humanæ, natura & genere suo: quales erant actus obedientiæ, humilitatis, charitatis, oratio atque ieiunium, &c. Atque de his sit prima conclusio: Quod hisce operationibus Dominus merebatur, nec hac in parte est cur immoremur: nam opera virtutis & studiosa hominis iusti viatoris profecta à gratia, utique meritoria sunt: tales erant earum operationes: ergo erant meritoria.

Secundo: Quia fides catholica est, quod Christus Dominus per humilitatem, & obedientiam clamore valido, & lachrymis se ipsum offerens Deo exaudiri meruit pro sua reuerentia, & exaltari; par autem & equalis ratio est de cæteris eius generis operationibus: ergo in dubium verum non potest, quin illis meruerit. Atque obsecro, quibus

Hebræ. 5.
Philip. 2.

nam actibus Dominus merebatur, si istis non mereretur?

Secundus ordo est earum operationum quarum comparatione Dominus se habebat non ut agens per propriam formam, sed ut instrumentum, diuinitatis, ut in sanatione leprosi, in suscitatione Lazari, aliisque operibus mirabilibus, & excedentibus facultatem ac proportionem naturæ creaturæ. Et de his sit secunda conclusio. Quod istæ erant etiam meritoria. Et quantumvis aliqui nescio quam philosophiam confingant de ratione instrumenti, iuxta quam istæ operationes, vel vix, vel nulla ratione possint esse meritoria formaliter acceptæ, dicendum tamen est omnino, quod sint meritoria. Probat: Nam isti actus erant boni, & formaliter liberi, ac voluntarij: & tales actus sunt meritorij in homine iusto: ergo & in Christo erant meritorij. Secundo: Isti actus, quibus Dominus beneficiebat, & mirabiliter sanabat ægros, erant ex electione, & à charitate profecti: ergo erant meritorij. Tertio: Iustus quis & amicus Dei si talia apud nos operetur per gratias gratis datas, illæ operationes erunt meritoria: ergo & operationes istæ Christi.

Quarto: Definitio meriti conuenit his operationibus: ergo sunt meritoria. Probat: Quia meritum est opus bonum hominis iusti, ac viatoris, profectum à gratia Dei: nihil horum deficit his operationibus: ergo sunt meritoria.

Sed contra hæc est argumentum: Nam in eo, qui meretur debet esse principium eius operis: in Christo non erat principium talium operationum: ergo illis non merebatur. Probat: minor: Quia non est illi collata aliqua forma, quæ ex sui naturæ esset facultas edendi miracula, quod modo supponimus: ergo non erat in eo principium illarum operationum.

Hoc argumentum nullam omnino habet difficultatem, si intelligatur secundum quam rationem debet esse principium merendi in eo, qui meretur. Sciendum ergo quod principium merendi requiritur in merente secundum eam rationem, qua principium boni actus & studiosi requiritur in agente, ut eius opus sit bonum. Tunc autem

Math. 8.
Ioan. 11.

tem iuxta veram philosophorum moralium doctrinam principium actus est in agente, quando actus est in eo, ut in sciente, quid qualeque & quomodo faciat, & Arist. eligente agere propter finem: non autem requiritur forma, quæ sit quasi habitualis, & naturalis, ac propria facultas illorum actuum, qualis est calor calefaciendi, & charitas amandi.

Ex his ad argumetum negatur minor. Et ad probationem dico, quod committitur in ea non subtilis, sed aperta & magna æquiuocatio. Esse enim in Christo merendi principium, non est esse in eo illam formam, quam requiritur: sed est operationem meritoriam esse in eo sicut in sciente, & eligente, &c. (supposita gratia) sic enim intelligendum est.

Tertius ordo est earum operationum, quas philosophi morales affectus vocant, atque passiones, quæ erant in Christo in quantum eius vires sensitivæ, & naturales permittiebantur in Christo agere & pati, quæ natura ferebat & postulabat. Atque ad hos affectus reducitur motus etiam voluntatis, ut naturæ. Atque de his sit tertia propositio: Istæ operationes, quantum ex ultimo, erant meritoria. Probat conclusio: ex Theologia atque doctrina Diui Augustini. Sapientissimus enim ille vir. 14. de Ciuitate. c. 9. sic habet: Cum de Domino in Euangelio ista referuntur, quod super duritia cordis Iudæorum contristatus sit cum ira, quod dixerit: Gaudeo propter vos, ut credatis, quod Lazarum suscitaturus, lachrymas fuderit, quod concupiuerit cum discipulis suis manducare Pascha, quod propinquante passione tristis fuerit anima eius usque ad mortem, non falso utique referuntur: verum ille hos motus certæ dispensationis gratia ita cum voluit suscepit animo humano, ut cum voluit factus est homo: ergo si ij motus voluntarij fuerunt certoque rationis iudicio temperati, sequitur, quod fuerunt meritorij.

D. August.

Marc. 3.
Ioan. 11.
Lucæ. 22.
Matth. 26

D. August.

Secundo loco argumentor: Ex ipso Diuo Augustino in eod. lib. 14. capit. 10. Docet enim ibi diuinus ille doctor, primos homines in paradiso constitutos nullis perturbationibus nec affectibus priusquam deli-

querint, aut agitados fuisse aut affectos. Ex quo sic argumentor: Si primi parentes in ea vitæ felicitati tantum poterant, ut his affectibus non subiacerent, partemque sensitivam ita tranquille & pacatè tenebant, ut nulla ne minima quidem affectio, aut motus contra rationis imperium traheretur, quomodo dubitabit quis, quin secundus ille Adam de celo cælestis, cui omnia dedit pater in manus, esto, affectus illos susceperit, ita tamen tenuerit & temperauerit, ut & vere illos habuerit, quo verus homo omni ex parte hominibus appareret, concederetque naturæ quæ sua sunt, & rursum eorum omnium absolute Dominus, & rector extiterit, ne potentia suæ & dignitati derogasse videretur? Teneo ergo, quod si quidem liberè suscipiebantur, regebantur que certo rationis iudicio, & imperio, erant illi motus meritorij. Est verò aduertendum hoc loco, quod de lachrymis gaudio, & tristitia similibusque affectibus dupliciter loqui possumus: vno modo in quantum procedunt libere, & in genere moris à virtutibus existentibus in viribus sensitivis, atque de his certissimum est esse meritorios nec vero ij pertinent adhuc tertium ordinem, sed ad primum: in hoc enim tertio genere solum ponuntur motus procedentes à viribus sensitivis, & voluntate ut naturæ, quædam sunt quæ est alia eorum confidens ratio. In quarto ordine collocantur illi motus qui erant in Christo ratione partis vegetatiuæ ut digereret alimentum & augmentari, & si qui alij conueniunt ipsi ratione alii cuius alterius superioris atque vniuersalis naturæ. In quo sit quarta propositio: quod ij motus non erant meritorij. Probat: Nam isti motus à natura sua habent ut in se ipsis ita per modum naturæ producantur, ut sint etiam extra genus liberi, & voluntarij & participantis rationem: ergo non erant meritorij, nec verò quisquam quod ego sciuerim posuit illos meritorios. Sed dicit quis: Liberè & voluntariè isti motus erant suscepti, & poterant taxari atque commensurari sicut motus partis sensitivæ: ergo etiam erant meritorij.

Ad hoc dico existimare me (quicquid alij dicant) posse Dominum ut instrumentum

1. Cor. 15.

Ioan. 13.

mentum diuinitatis ea præstare quæ in antecedenti continentur data est enim illi etiam antepassionem, omnis potestas in cælo, & in terra quauis ea post resurrectionem declarata sit: ergo admissio antecedenti consequentia est neganda, quoniam pars sensitua est particeps rationis, nataq; ipsi obedire menti in omnibus suis motibus per gratiam Dei, ut constat in primis parentibus. Cum ergo isti motus trahi possint ad genus rationalium motuum ita, ut non sint extra genus liberi, & voluntarij intelligibile est, quod in Domino essent meritorij, quauis permitterentur per modum naturæ produci. Poterant enim quantum est ex vi gratiæ, & potestate Domini produci per modum actuum moralium, & voluntariorum nec id pugnaret cum illis actibus. Hæc vero omnia non habent locum in parte vegetatiua, quocirca illi motus solum poterant esse materia meriti, quia Dominus voluntariè, & humiliter illos suscipiebat & tolerabat: in hac verò difficultate ego mihi timeo, & fortasse fallor patienter. Sed quoniã in Domino non modo grant actus conuenientes viatori, sed etiam operationes comprehensoris cõuenientes ipsi, ut agebat vitam diuinam in æternitate aduertendum propterea est, quod in beatis sunt aliqui actus liberi, quos ipsi habent in illa vita beata nec enim quia beatiore iccirco minus liberi: sed potius multo liberiore sunt, exempti, & absoluti ab hac vita in qua seruimus etiam legi peccati, seruique sumus doloris, famis, & angustiarum aliorumque incommodorum, & necessitatum huius vitæ. Itaque sunt in beatis actus liberi, sunt & necessarij in quibus numeratur dilectio Dei.

Sit itaq; ordine quinta cõclusio: Quod actus qui erant liberi in Christo etiam in quos habebat secundum quod agebat vitam beatam erant meritorij in eo. Hæc cõclusio inde efficitur mihi probabilis, quia constituto, quod illi actus erant liberi, & in homine viatore non video quid obstaret quominus essent meritorij.

Si vero dicat quis, quod quia comprehensor non meretur iccirco actus qui sunt comprehensoris, ut sic non sunt merito-

rij defectu proportionis agentis ad progrediendum ulterius in merito, qui enim est in termino non progreditur; dico ad hoc primum, verum esse comprehensorum mereri nõ posse per actus necessarios. Posset vero mereri per actus liberos si simul esset viator, & comprehensor, qualis fuit Dominus.

Dico secundo, concludere illam rationem, quod illi actus non erant meritorij, ut erant comprehensoris formaliter, sed ut referebantur à viatore in Deum, viator autem proportionem habet ad merendum etiam per eos actus.

Dico tertio, id quod multo verius est nimirum, quod ego hac in parte sicut in alijs compluribus non comprehendo veritatẽ. Fortasse enim aliquid latet mysterij propter quod quæcunque operationes conueniunt alicui ratione vitæ beatæ, non sint meritorie quauis accidat esse in viatore, & fortasse etiam non est tale mysterium, humiliemus ergo sensus nostros, & comprimamus alas mentis quousq; euolemus, & videamus.

Sexta propositio: Christus non meruit per visionem beatificam nec per dilectionem beatam quæ inde consequitur. Probat: Quia ut proverbio dicitur, ex Aristotele necessarijs, nec meremur, nec demeremur: sed illi actus sunt necessarij: ergo illis non meremur. Item lucet hac in parte ordo mirabilis, aliquæ ut operationes sint quæ ob sui imperfectionem non sint meritorie, aliæ que eleuentur ad meritum; tertiæ, quæ se se multo altius efferentes cælumque ipsum penetrantes transcendant ordinem meritorie operationis, & indigent, quo enim iam indigeat bono, qui omnino iunctus est fonti bonorum potanti iustos torrente voluptatis suæ? Non tamen ita me conuincit hæc ratio, ut asseram non posse eam dilectionem etiam per potentiam Dei absolutam, esse meritoriam quoniam à prudentia, & modestia didici non meriri Dei potentiam infinitam meis aut opinionibus aut tortis syllogismis, qui ut multum erunt syllogismi, & opiniones hominum viliumq; noctuarum. Facillimè verò intelligitur etiã ab hominibus, quod opera-

operationes necessariæ possint esse merito-
 riz referri ad præmium, ut dependentes à liberis. Atque fortasse Apostolus raptus vsque ad tertium cælum, & visione atque intelligentia Dei peregrus atque angeli dignus effectus meruit ea visione, & charitate excellenti: Alijque electi, & peculiariter amici Dei qui remoti ab hominum tumultu, vel ut quædam Cherubim ardent in terris fortasse, quando per estecafim sunt extra se atque rapiuntur, merentur, & omnino credo, quod merentur, alio qui conducibilis esset ipsis non ardere aliquidque illis demeretur de præmio propterea, quod tam fuissent charitate incensi, & inflammati, ut extra se fierent, & dilecto numine absorberentur, quod qui diceret nõ ipse certe lumen hautiret numinis illius. Et præterea, cum potentius sit bonum, quam malum, & plura fateamur esse mala in sua causa, ut in cætu Loth, cur impossibile nobis videtur, si qua sint bona, & meritoria prout dependent à tali causa. Et hæc de hoc articulo, de quo iccirco, ut ego existimo, foelicius est disputatũ, quod non ingruerit in eum argumentorum tempestas.

ARTICVLVS. III.

Quidnam Christus meruerit sibi?

CHRISTVM Dominũ & sibi, & nobis meruisse, quæ fides catholica est, supra artic. 1. constitutum: de eo vero quidnam sibi meruerit inter catholicos partim cõuenit partim vero est dissensio. De eo in quod omnes conuenere sit prima propositio. Christus Dominus meruit sibi gloriam corporis, & nominis exaltationem atque ea omnia, quæ ad hæc reducuntur. Hæc quod at tiner ad scripturæ testimonia satis comprobatur ex illis, quæ adduximus supra, sufficiatque modo illud cõmemorare Philip. 2. Factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod, & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen quod est super omne nomẽ: & Ioan.

12. Cum clamaret Dominus clarifica me 10. an. 12. pater claritate, quã habui priusquam mundus fieret iustam patrem vocem, & responsum reddens ait, clarificauit, & iterum clarificabo, quam secundam clarificationem necesse est intelligamus de exaltatione nominis, & resurrectionis claritatẽ. Probatur præterea cõclusio: Quoniam est expressa sententia D. Augustini tracta. 104. in Ioannem: ubi tractans illud, clarifica filiũ tuum ait, quod humilitas claritatis est meritum, & claritas humilitatis est præmium atque ut Christus resurrectione, clarificaretur prius humiliatus est passione. Et D. Ambrosius tractans illud idem testimonium docet ibi ostendi, quid & quantum mereatur humilitas? eadem est sententia Magistri in. 3. distinct. 18. Altiſiodor. lib. 3. tracta. 1. Alberti Magni, in. 3. distinct. 18. D. Thom. ibi, & quæst. 19. tertiæ partis, artic. 3. Et quibus cunquẽ alijs locis suæ doctrinæ D. Bonauent. atque Scoti in ea distinctione, communis omnibus Theologis, Thomæ de Argentina, Dionysio Carthusia, Ricardo Durando, Capreolo, & certè omnibus nec enim aliter credendum est quin omnes cõsentiant in tam vera & iusta causa.

Et ratione probatur conclusio: Primũ, quia necesse est concedere Christum meruisse per sua merita, atque passionem omne illud quod ante passionem non fuit ab eo habitum, nec naturæ debitum, & erat pertinens ad beatitudinem. Sed gloriã doctesque corporis nominisq; exaltatio sunt eiusmodi: ergo ea Christus meruit. Declaratur maior: Quod enim quis aliquid mereri non possit iuste operans, & sanctè aut ideo erit, quia erat iam habitum ab eo, & meritum debet præcedere præmium saltè natura. Aut quia erat naturale, aut quia nulla ratione faceret ad beatitudinem. Sed impassibilitatem corporis cæterasque doctes certum est spectare ad beatitudinem easque non habuisse Dominum ante passionem. Item exaltatio nominis eius super omne nomen non dubium quin faciat ad eius foelicitatem: nam, & philosophi fatebantur, quod gloria est pars aliqua foelicitatis, ut foelix, & clarus habeatur, & viuatur in honore apud omnes. Cõstat autẽ quod

Rom. 7.

Arist.

Psalm. 35.

Philip. 2.

D. August.

D. Ambros.

Magister.

Altiſiod.

Albert.

B. Thom.

D. Bonau.

Scotus.

Thom. de Ar.

D. Dionys.

Ricardus.

Durandus.

Capreo.

quod hanc exaltationem, & nominis claritatem non habuit Christus ante passionem: ergo meruit eam. Quæ exaltatio in tribus potissimum consistere videtur, primo in notitia cordis, ut cognoscatur esse verus Deus, & verus homo. Secundo in reuerentia externa atque corporea. Tertio in confessione oris, atque hæc tria tetigisse videtur Apostolus ad Philip. 2. quando dixit propter quod, & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen quod est super omne nomen, ut scilicet, cognoscatur, non modo verus homo sed etiam verus Deus nomen enim facit rei notitiam. Secundo dicit, ut in nomine Iesu omne genuflectatur quantum ad externam reuerentiam. Tertio, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus noster Iesus Christus, in gloria est Dei patris quoad oris confessionem.

Philip. 2.

Apo. 5.

Item argumentor secundo, ex illo Apocalyp. 5. Dignus est agnus qui occisus est accipere virtutem, & diuinitatem, & gloriam, & fortitudinem, in hunc modum, omne opus, per quod operans est dignus accipere præmium à Deo est eiusdem præmij meritorium. Sed de agno illo immaculato dicit Ioanes, quod dignus fuit morte, & sanguine suo accipere virtutem, & gloriam, & diuinitatem: ergo ea meruit: quæ eadem omnino ratio confici potest, ex illo, factus est obediens, usque ad mortem, propter quod, & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen.

Tertio argumentor: Quoniam alij homines iusti prius, non habentes gloriam corporis illam merentur: ergo nulla omnino ratio est, cur hoc sancto sanctorum denegetur.

Quarto argumentor: Quia nobilius est habere aliquid per se, quam habere illud per aliud, semper enim causa, quæ est per se potior est ea, quæ est per aliud, ut dicitur 8. Physic. text. 39. Hoc autem dicitur aliquis habere per se ipsum, cuius est aliquo modo causa, hoc vero modo habet rem aliquam qui illam meretur: ergo nobilius est habere aliquid per meritum, quam sine merito. Omnis vero nobilitas, & perfectio Christo tribuenda est: ergo consequens

Arist.

est, quod ipse per meritum habuerit omne id quod alij per meritum habent. Nisi tale sit, ut illo aliquando caruisse magis dignitati Christi, & perfectioni præiudicaret quam per meritum accrescat. Quæ ratio & causa fuit, ut nec beatitudinē animæ nec scientiā nec gratiam, nec vnionem hypostaticam meruerit, ut infra dicemus, quia cum meritum non sit, nisi eius quod nondum habetur, oporteret, quod Christus aliquando istis caruisset, quibus carere magis diminueret dignitatem Christi, quam illam auxisset meritum.

Sed formari solent in contrarium apparentes rationes. Prima est: Quia nullus meretur id, quod est sibi debitum: sed Christo ex eo, quod est filius Dei per naturam debetur hæreditas æterna: ergo Christus non potuit sibi mereri.

Ad hoc dico breuiter, quod Christo, ut Verbo Dei per naturam debetur ipsa felicitas. Ut homini vero debitum est habere gloriam aliqua ratione sine merito, & per modum naturæ, ut si consideres animæ beatitudinem, aliqua vero ex parte cum merito, ut si gloriam corporis spectes. Atque hæc clariora fient his, quæ infra dicenda sunt. Atque si in istis, quod etiam, quia illa gloria corporis debita erat filio Dei: ergo non poterat illam mereri, responderetur negando consequentiam, quia mereri est facere simpliciter, & de nouo debitum aut alio titulo debitum: quemadmodum id quod meruit Dominus in instanti suæ conceptionis fecit debitum alijs titulis per alias actiones subsequentes.

Secundo argumentor: Quia gloria corporis consequitur ad gloriam animæ naturali consecutione nisi impediatur, sed Dominus non meruit gloriam anime, quod modo supponimus: ergo nec gloriam corporis.

Ad hoc argumentum quidam respondent, quod gloria corporis non sequitur, naturaliter gloriam animæ: sed ex diuina ordinatione iuxta congruentiam humanorum actuum, & ideo potest cadere sub merito, existimantque hanc esse responsionem S. Thom. 3. part. q. 19. art. 3. ad 3. Qui tamen doctissimus vir fortasse longe aliter respondet

S. Thom.

der: videtur enim velle, quod Deus hanc quasi proportionalitatem, & congruentiam posuit, & ordinauit, ut sicut anima operatur in hac vita, & meretur per corpus, ita ex gloria animæ redundaret gloria corporis, atque vtrunq; caderet sub merito. Constituto vero, quod gloria corporis caderet sub merito, non est inquit S. Tho. cur quis existimare possit Christum non meruisse illam. Quicquid vero sit de interpretatione vera huius sancti Doctoris, prima illa solutio mihi non placet, quoniam exillimo cum Beato Augustino, quod gloria naturali quodam fluxu redundat in corpus nisi impediatur. Et ad rationem dico, quod si quidem Dominus iam hac vita mortali, verè non habuit gloriam corporis potuit illam mereri, & verè meruit. Vnde neganda est consequentia, quia gloria corporis non erat consecuta ex certa dispensatione. Et dico secundo, quod gloria corporis, etiam quando actu iam est consecuta potest considerari, & ut fluens ab animæ gloria consecutione naturali, & ut habita per meritum.

D. August.

Tertio argumentor: Nam Christo est tribuendum id, quod est perfectius, & dignius: sed nobilius est habere gloriam per modum naturæ, & ab intrinseco, sine merito, quam cum illo: ergo hoc est Christo tribuendum, ergo Dominus non habuit, per meritum gloriam corporis.

Ad hoc dico, quod certè habere beatitudinem sine motu, & merito perfectius est, & nobilius quam habere per meritum, atque tanto certè melius, quanto melius est finem, & bonum habere coniunctum quam habere necessitatem tendendi in illud, quo circa Deus optimus maximus habet perfectionem omnem, fundaturque hoc in vera quadam antiquorum philosophia, quam Aristoteles tangit in libris de cælo. Dominus autem, & habuit gloriam corporis, ut fluentem ex animæ gloria quam per modum naturæ habuerat. Quod dico intelligi quandiu sapientia Dei non ordinauit, ut sisteret ea gloria in anima, & rursus habuit eam per meritum, & vtroque titulo habere perfectius est quam vno solo. Cæterum, ut hæc res melius intelligatur, aduertendum est, quod tota perfectio, quæ

Arist.

est habere corporis gloriam ab intrinseco, & naturali quadam consecutione competit Christo, siquidem ad hoc satis est, quod ea gloria sit debita ex vi natiuitatis, quantumuis speciali dispensatione factum sit, ut ei non redderetur statim. Atque huic perfectioni accessit alia, quod scilicet, eam gloriam proprijs meritis affectus est Dominus. Vnde in Christo potest considerari duplex perfectio, prima, quod habuit virtutem communicandi gloriam suo corpori. Altera, quod actu eam communicauerit, primam habuit ab instanti conceptionis, eo ipso, quod filius Dei, & videns Deum fuit ab eo instanti. Secundam habuit post modum duplici ratione, tum quia sublatum fuit impedimentum, ac proinde animæ felicitas naturali fluxu redundauit in corpus. Tum etiam quoniam eius merita hoc merebantur à Deo. Nec verò dignitati Christi derogat non habuisse illam gloriam statim à principio, quoniam Christo non sunt tribuenda ea, quæ obstant finire demptionis, qua redemptione maximè eius bonitas, & virtus declaratur: nec verò nobilius aut perfectius esset Christo statim gloriam corporis recepisse, quam de tanta gloria redemisse genus humanum: per corpus passibile, per ærumnas, & mortem acerbam. Imo verò hoc secundum multo perfectius, & illustrius est primo. Et magis dignum bonitate Dei, quam dilexit nos.

Quarto argumentor: Quia gloria corporis inesse Christo à principio ex vi gloriæ animæ nisi appositum esset impedimentum: ergo Christus non meruit gloriam corporis directe: sed a ratione solum impedimenti. Ad hoc dico, quod ego hac in parte non assentior cuidam doctore, cuius est hoc argumentum, atque sententia in distinct. 8. tertij, & nego consequentiam. Nam quantum captius nisi teneretur, captius non esset, non tamen dicor ego, quædo redimo captiuum, id per se querere, ut tollantur vincula, sed per se primo quero libertatem alia vero secundo. Itaque hæc Scoti sententia non videtur vera, quod probo primum, quia testimonia scripturæ, quæ affirmant, quod Dominus merito obedientiæ suæ meruit, & gloriam corporis, & no-

Scotus.

Philip. 2.

& nominis exaltationem non indigent ea interpretatione, ut intelligantur, quoad remotionem impedimenti solum, nec vero illam patiuntur, nec hoc poterit Scotus probare sufficienter, aut ex patribus aut ex ratione. Et præterea argumentor: Quia cum Dominus à principio natiuitatis non habuerit gloriam corporis, quid verat quominus ad eam dirigeret suum meritum, aut quæ potius ratio patitur oppositum? Et præterea Dominus suis operibus sanctissimis dignus fuit accipere gloriam corporis, quis neget? & vnusquisque meretur à Deo id quod accipere dignus est: ergo meruit gloriam corporis, ut sic, & directè. Quibus accedit, quod videmus agètia naturalia actione sua directè, & per se spectare atque respicere formam in introducendam tanquam finem: non vero intendunt ita per se primo remotionem impedimentorum, quauis & ea curent remouere: igitur necessario, dicendum est, quod etiam in moralibus præcipue ordinatissimis, per se primo respicitur finis, & beatitudo, & non sola nec per se primo amotio impedimenti.

Vltimo argumentor: Quia Christus non meruit habitus infusus, eo quod sunt proprietates, quæ consequuntur ex vnione hypostatica, & lumine gloriæ: ergo nec meruit gloriam corporis, quæ consequitur ad gloriam animæ. Ad hoc dico, quod communior sententia scholasticorum non ponit, quod Christus meruerit ea quæ habuit à principio, idque rationabiliter, ut articulo sequenti dicemus. Habuit vero Dominus à principio gloriam, habitus infusus non vero gloriam corporis, cuius ratio est, quia habere à principio gloriam corporis obstabat. Fini redemptionis: in habendis vero habitibus infusis, & nullum inerat impedimentum redemptionis, & maxima præterea congruitas elucebat, quia faciebant ad finem redemptionis: siquidem illæ virtutes principia erant merendi. Et Domini dignitatem illustrabant, & decebat, ut qui secundum mentem erat comprehensor, omnibus animi donibus, & ornamentis præditus esset. Atque hæc de hoc articulo.

ARTICVLVS. III.

Quidnam Christus non meruerit sibi.

MIRABERIS fortasse Lector cur cum maximus fere totius operis splendor, & pulchritudo in ordine, & recta dispositione consistat, deliquisse tamen hac in parte videar volens, & disunxisse ea, quæ ratio postulabat, ut vna eademque quaestione, & stylo consequenti disputarentur. Scito vero me in rebus tractandis prolixitatem fugere supra modum, ut quæ, & grauet ingenium, & molestie adferat complurimum. Ac proinde cum animaduertentem si quaestiones horum duorum articulorum iungerentur, vnum effecturas longiorem, malui parum molestus videri, quam nimium curans illud, affirmatio, & negatio ad vnum, & idem reducuntur. Sed ad rem veniamus.

Prima conclusio: Christus non meruit sibi vnionem hypostaticam. Probatum manifestè: quia aut intelligitur, illam meruisse ante vnionem, aut post vnionem. Non ante, quod probabo. Tum, quia ante vnionem hypostaticam non intelligitur esse Christus, quoniam vnio est de intellectu Christi: ergo ille qui merebatur per aduersarium ipsum non esset Christus, tum secundo, quia euidentissimum est, quod non posita vnionis hypostaticæ dignitate non cadit sub merito, tam excellens bonum. Tum præterea tertio: quia receptum est, quod vnio hypostatica supponitur, atque est principium in merito Christi: ergo non cadit sub merito, quia principium merendi non cadit sub merito. Quod vero nec illam meruerit post ipsam vnionem constat, hoc eodem argumento tertio, quod certè continet doctrinam catholicam.

Secundo argumentor: Testimonio D. Augustini, qui dicit: quod ea gratia fit homo iustus, qua ille homo factus est Christus, sed homo fit iustus, sine meritis antecedentibus, gratuita Dei voluntate (de hac enim

D. August.

enim erat ibi sermo Diuo Augustino) ergo & Christus gratuita Dei voluntate ac sine meritis factus est Christus, & quoniã de hoc egimus supra sufficiat ista dixisse: præsertim cum de hoc nemo dubitare possit.

Secunda conclusio. Christus Dominus non meruit sibi animæ beatitudinē. Probatum primo ex illo Ioan. 1. vidimus gloriam eius gloriam quasi vnigeniti à Patre plenum gratiæ & veritatis, quo loco infinuatur eam gloriam atque gratiã propterea fuisse datam quod erat vnigenitus à Patre ergo non ex meritis. Sed ex vnione hypostatica atque ex presentia deitatis sequebatur in anima Christi visio & gratiarum plenitudo.

Secundo argumentor: Si Christus Dominus meruit beatitudinē animæ sequitur, quod habuerit virtutem spei. Quod est falsum. Probo autem sequelã: Quia spes est respectu beatitudinis animæ, quam meremur si cut respectu principalis obiecti, nec verò illam meretur qui non sperat: ergo Christus habuit spem, si illam meruit.

Tertio argumentor: Nam si eam meruit sequi videretur, quod à principio non habuerit visionem illam & beatitudinem, quod dici non potest: ergo non meruit eam. Item argumentor: Quia contradictione inuoluerit videretur, quod qui habet animæ beatitudinem mereatur illam: at Christus à primo instanti suæ incarnationis, habuit animæ beatitudinem quod est certum: ergo contradictio est, quod illam promeruerit. Declaratur maior: nam contradictionem inuoluit, quod creatura sit in termino suæ felicitatis, & moueatur ad eundem terminum habendum: sed beatus, per beatitudinē animæ est in vltimo termino suæ felicitatis: ergo fieri non potest, ut moueatur simul ad illum habendum. Quinto argumentor: lumen gloriæ atque visio est principium charitatis quæ ad illam consequitur, item est principium scientiæ atque virtutum infusarum in Christo: ergo ea visio est principium vtriusque, charitatis scilicet, & æternæ atque beatæ, & eius quæ sequitur ad scientiã infusam. Tunc vltra: Nihil potest esse principium & terminus meriti, sed ea visio erat principium omnium charitatis quæ erat in Christo: ergo erat principium

omnis meriti: ergo non poterat esse terminus alicuius meriti. Sexto: Ea visio est prima gratia concessa Christo, sed prima gratia non cadit sub merito: ergo ea visio non cadit sub merito. Septimo argumentor: Quia meritum beatitudinis non est nisi viatoris. Si ergo Dominus meruit beatitudinē animæ: ergo fuit viator respectu eius.

Octauo argumentor: Quia perfectius est aliquid habere per modum naturæ, quam per meritum: ergo cum Christo tribuendum sit id, quod est perfectius: ratio postulat ut dicamus, quod habuit beatitudinem per modum naturæ. Hic si inlites, quia perfectius esset vtroque modo ac titulo eam habere; respondeo esset vtrique perfectius si fieri possit, sed videtur in hac re vnus titulus pugnare secundum legem statutam cum alio.

Vltimo loco, quoniam istæ rationes quas formaui non conuincunt meum intellectum apertè breuiter quæ me impulerit causa, ut tenear hæc sententiam. Illa fuit duplex. Prima, quia consideravi quod semper forma, quæ absolute est ante meritum non cadit sub merito, & gloria animæ Christi certè natura præcessit meritum absolute loquendo. Secundo causa fuit quia cum viderem esse de hac re duas sententias contrarias, & me tam sublimem veritatem attingere non posse, prudenter me facturum putavi si vbi deficiebat mihi antiquorum patrum testimonia, aut euidentis ratio succederet in eorum locum prudentia & accederem pluribus atque ut credo sine præiudicio doctioribus. Hæc vero nostram sententiam docuere Mag. in 3. d. 18. S. Tho. 3. p. q. 19. ar. 3. Scot. & Dur. & Palud. & Capre. & Caieta. Nec vero dubium quin S. Tho. & Scot. plures alij sequantur sui discipuli. Et D. Bonau. d. 18. 2. part. eius distinctionis. q. 1. dicit esse communior sententiam: & tenet Tho. de Arg. illa d. 18. & Gab. ibi quaest. vnic. Marfil. in 3. q. 12. Opposita autem tenet in primis doctus Alb. in 3. d. 18. art. 7. & tenere dicuntur Guillelmus quidam de Rubione, & Bafolis, & Maior illa dist. & Aluísiodor. 3. libro. tracta. 1. capite. 7. id autem quod dictum est de animæ beatitudine, de eius etiam continuatione, & de scientia etiam infusa atque virtutibus, reliquisque eius humanitatis donis & ornamentis intelligendum est,

Magist. B. Thom. Scotus. Durand. Paludan. Capreo. Caieta.

Albert. Guillel. Aluísiodor.

Q & quæ

242 Quæst. XXI.

& quæ omnia habet Dominus ex vnione ipsa hypostatica, & visione Dei deriuata: nam qui dat formam aliquam dat vtiq̃ue consequentia ad formam. Et quidem ad explicandum quid nam Dominus meruerit sibi, quid non meruerit, hæc satis pro scholastica resolutione viderentur. Cæterum temporum abusus eo nos deduxit, nihil vt scire videamur, nisi sumus insipientes, & continuo Dei potentiam in litem euocemus, & contendamus nõ posse illã facere ea quæ nos miseriamq̃; viles intelligere nõ possumus.

Sit itaque quauis certè inuiti ista tractemus, Tertia conclusio. Loquendo secundum potentiam Dei absolutam, Christus mereri potuit animæ beatitudinem. Hæc est certa, & euidens in Theologia. Nam si quid per aliquos obstat, quominus mereri possit beatitudinem, illud est, quia habet illam: potuisset autem Dei potentia efficere, quod non haberet illam, non infundendo illi humanitati lumen gloriæ, nec se se vniendo intellectui in ratione speciei intelligibilis: ergo potuisset efficere; quod mereretur, vni- co illo merendi impedimento sublato, adiunctisque requisitis ad merendum. Sed in re moram manifesta. Nam qui- libet iustus per fidem, & charitatem meretur gloriam: ergo in casu posito iustus iustorum potuisset, & cognoscere Deum per fidem, vel scientiam infusam, & illum per charitatem diligere atq̃; mereri beatitudinem.

Quarta conclusio. De potentia Dei absoluta fieri potuit, vt quauis Dominus habuerit à principio gloriam animæ, illam tamen meruerit. Probatur primo; Quia quod Dominus in instanti suæ conceptionis meruit, meruit etiam postea, fecitque sibi alijs titulis debitum: ergo pari ratione quod habuit à principio suæ conceptionis, potuit suum facere alio titulo, illudque mereri: ergo potuit mereri beatitudinẽ, quam habebat.

Item secundo: Quia meritum, & præmium possunt esse simul: ergo potuit fieri, vt Dominus mereretur in instanti conceptionis gloriam, quam in illo in-

Artic. III.

stanti habuit. Probatur antecedens: Nam re ipsa consequitur quis augmentum gratiæ eo temporis momento, quo illud meretur: ergo meritum & præmium possunt esse simul. Et quauis quis respondere possit, quod stant quidem simul præmium & meritum, non tamen tale præmium, & tale meritum dico, quod nihil obstat quominus tale præmium stare possit cum merito, vt ex sequentibus apparebit.

Tertio argumentor: Hoc est intelligibile: ergo potest fieri à Deo. Declaro antecedens. Nam in instanti, quo quis meretur augmentum gratiæ, est ibi meritum, & est præmium, gradusque gratiæ, non quidem vt principium eius operis meritorij, cuius fuit præmium, sed vt terminus & merces: ergo possumus pari proportionem intelligere, quod sit in aliquo instanti gloria, & sit opus meritorium, & non sit gloria vt principium eius operis, sed vt præmium meriti à gratia, & charitate profecti. Hic si respondeas eam gloriam necessario futuram principium eius operis meritorij, nam consequitur ad eam charitas; & scientia infusa, quæ erant principium meriti, hæc, inquam, si dicas nihil dices omnino. Nam fac (singere libet quoniam tibi) quod Deus cuius virtuti nituntur omnia, tollat consecutionem illam siue resultantiam scientiæ infusæ & charitatis à visione, infundat vero ei humanitati eam scientiam infusam cognitionem, & amorem: nam certè tibi nullapatebit via effugiendi argumenti vim; quoniam non erit gloria principium eius operis, sed erit præmium concomitans meritum.

Quarto: Abroget Deus legem illam, qua rationem operis meritorij terminis huius vitæ conclusit ac definiuit, & si quidem in damnatis sunt plura mala opera, sint illa demeritoria, opera autem bona beatorum sint meritoria, nihil enim prohibet cum & libera sint plurima illorum, & voluntaria & studiosa, & sublata sit ea lex, quod extra hanc vitam opera bona, aut mala non sint meritoria, nec demeritoria. Tunc sic: Illa bona opera, & libera in-

telligi possunt esse meritoria: ergo intelligi possunt esse meritoria gloriæ. Probo consequentiam: Primum, quia illa gloria posset non esse principium, sed terminus eorum operum, vt modo dicebamus. Tum secundo: quia quod vna ratione erat in illis iustis poterant alia ratione, & titulo facere suum, & mereri. Quod vt melius intelligatur, argumentor quinto: Id quod habeo, & mihi debetur vno titulo possum facere debitum alio titulo: ergo quauis qui vident Deum habeant beatitudinem, possunt tamen secundum potentiam Dei absolutam eam facere suam nouis titulis, & meritis. Consequentia est legitima, & declaro antecedens. Quoniam re ipsa gloriam corporis habet Christus ex vi, & dignitate vnionis hypostaticæ, & secundo ex meritis, ergo vnum & idem potest haberi duplici titulo. Hic tu mihi dicis. Habet quidem Christus gloriam corporis etiam ex meritis, sed quando illam meruit, non erat glorificatus secundum corpus, eratque in statu merendi. Sed in isto: quia iam supposueramus Deum abrogare posse illam legem de non merendo eos, qui sunt extra hanc vitam: fuisse ergo tunc beatus in statu merendi: quod si fuisset in eo statu posset vtiq̃ue nouis titulis mereri beatitudinem. Dicere vero eos, qui sunt apud Deum, illumque vident non posse etiam de potentia Dei absoluta edere opera meritoria, valde absurdum est; cum illi & liberiores sint, & gratissimi Deo, & maximè voluntariè ac studiose operentur. Sed tandem argumentor: Quoniam Deo non est impossibile omne verbum. Id est omne quod intelligibile est quocunq̃ue intellectu: ergo non caret imprudentia negare potentiam Dei id, quod tu intelligere non possis. Nisi fortasse putes incoueniens esse, quod Deus plus possit facere, & maius quam tu possis intelligere.

Sed quauis de hac conclusione dubitare, alienum sit valde à prudentia, fortasse tamen alicui difficilia videbuntur ea, quæ quidam aduersus eam machinantur. Primum vero eorum argumentum

est, quia ad meritum præsupponitur cognitio fidei, & fides non stat cum visione: ergo nec meritum. Ad hoc respondeo. Mirabile est, quod quis opponat omnipotentiam Dei, quod meritum non possit esse sine fide omnino immemor, quod hic tractatus est de merito Christi, qui non habuit fidem; potest igitur esse meritum sine fide. Dico ergo quod sufficit cognitio Dei per scientiam infusam siue aliaratione, quarum innumeras sciet Deus: est enim tam puerile rationes, & vias aliquid faciendi occludere Deo velle, vt ego certè sola necessitate opinionum coactus ista tractem. Replicas autem, quia lumen gloriæ atque visio beatifica est principium eius cognitionis infusæ efficitque ipsam: ergo non potest esse terminus meriti.

Ad hoc dico breuiter: Si est principium non sit principium, si ab ea fluit ea scientia infusa non fluat, & efficiat hoc Deus, qui iam nobis manifestare dignatus est, quid nam in hisce possit, siquidem gloriam corporis naturaliter fluentem & redundantem ex animæ beatitudine continuit, & quasi coercuit in Christo intra mentem ipsam ne se se effunderet vterius & complecteretur corpus vniuersum.

Secundum argumentum est: Quia non potuit in Christo esse spes simul cum visione: ergo nec meritum. Probatur antecedens: quia quod videt quis, quid sperat? Ad hoc dico, quod certissimum est etiam re ipsa & de facto Christum sperauisse gloriam corporis, licet videret Deum: vtrum autem processerit ille actus ab habitu spei an non, nihil refert ad propositum. Dico igitur ad antecedens, quod licet habitus spei non possit esse nisi in ordine ad Deum non habitum tamen nihil obstat, quod quis speret actu aut habere gloriam corporis, aut animæ debitam alio titulo. Dicit potest secundo, quod licet secundum legem statutam, vnusquisque beatus respiciat beatitudinem, vt præmium quod in alia vita, scilicet præsentati meruit, sitque iam in termino, tamen secundam absolutam Dei potentiam fieri

Q 2 posset,

Bonavent.
Caieta.

posset, vt videns Deum se referat ad eam visionem, vt ad præmium, quod eodem instanti est habiturus per meritum; & sic haberet spem, quod re ipsa & de facto accidisset in angelis fatetur D. Bonavent. in tertio, distinctione. 18. & Caietanus. Prima harum solutionum distinguit spem in habitum, & actum. Secunda verò absolute fatetur spem. Cum autē dixi, quod vnusquisque beatus respicit beatitudinem, vt præmium quod meruit in vita præsentis, generaliratione locutus sum; nec volui comprehendere Christum.

Tertio argumentor: Quia meritum est à gratia imperfecta, beatitudo à gratia perfecta: sed gratia perfecta & imperfecta non possunt esse simul: ergo nec beatitudo, & meritum. Hoc argumentum est sufficiens ad probandum, quod secundum legem statutam non possunt esse simul in homine puro beatitudo & meritum. Loquendo tamen de potentia Dei absoluta, nihil valet omnino, quia quo perfectior esset gratia posset esse perfectius meritum. Tamque ea ratio obijcitur incaute, vt re ipsa in Domino sit fides catholica, quod fuerit meritum. An verò fuerit etiam in eo perfectissima gratia, tu videris, & dubita si pores. Memento verò, quod nihil possumus, nisi quod licite iureque possumus. Summa responsionis est, satis esse alienum, si quis diceret ex perfectione gratiæ provenire, quod quis mereri non possit. Atque ex hoc constat solutio ad quoddam aliud quartum argumentum, quod deducunt ex connaturalitate & perfectione gratiæ.

Quinto arguunt: Quoniam præmium beatitudinis extrahit hominem à via, & ideo non potest esse simul cum merito, quod est opus viatoris. Ad hoc dico breuiter, quod si præmium beatitudinis extrahit hominem à via hoc est, statu merendi, non extrahat faciatque Deus hoc decretum, vt qui vident Deum mereantur suis bonis operibus, & liberis. Præter quā, quod sicut modo concedunt Theologi, quod actus poenitentiae atque fidei concurrentes in iustificatione peccatoris in vno genere antecedunt gratiam & chari-

tatem, & vt sic non sunt meritorij, in alio consequuntur gratiam & charitatem, & vt sic sunt meritorij: ita diceremus in præsentis quod beatitudo habitam iam vt præmium extrahit hominem à via. Considerata verò in quantum, licet sit præsentis, actus tamen liberi arbitrij & meritorius tendit, & terminatur ad eam, in illo priori non erat præmium habitum nec extraheret hominem à via.

Sexto arguunt: Quia felicitas habet rationem quietis, meritum autem est motus liberi arbitrij tendentis in felicitatem: fieri autem non potest, vt quis quiescat & moueatur simul: ergo non potest esse meritum simul cum beatitudine. Hoc non habet aliam difficultatem à supradictis. Dicā enim primum, quod quiesco in quantum habeo, moueor in quantum alio titulo, & ratione acquirō, & meum facio. Dicam secundo, quod in illo vno instanti temporis, quo & mereor beatitudinem, & habeo, quiesco in beatitudine, vt iam per meritū parta: moueor verò ordinando meritum ad eam. Sicut concedunt Theologi, quod in eodem instanti homo habet gratiam, & operatur per illam: & rursus in eodem instanti se disposuit auxilio Dei ad illam habendam. Sed traducamus hæc ad aliam materiam, si placet; & fingamus (liberæ enim sunt cogitationes hominum) quod calor, vt decem existens in aere sit non modo dispositio, sed meritum formæ ignis. Et ponamus iuxta sententiam Peripateticorum, quod in illo eodem instanti est in ea materia forma ignis & operatio. Ecce vbi in eodem instanti esset & meritum formæ, & forma, & operatio per formam secundum communiorum philosophorum sententiam. Quid ergo mirum tibi videtur, si possit Deus facere, vt meritum, & forma illa quæ cadit sub merito sint simul tempore: siquidem re ipsa facit, quod dispositio ad formam & ea forma sit simul? Si enim dixeris, quod meritum debet antecedere, dicā etiā, quod debet præcedere dispositio. Et hæc sufficiat pro assertōe quartæ nostræ conclusionis, quæ verissima est. Considerandum verò est hoc loco, quod principium merendi, ex quo ratio & valor

& dignitas meriti sumitur eo ipso, quod est eiusmodi non cadit sub merito, qualis est in nobis gratia, & in Christo Domino vno hypostatica. De principijs vero alterius generis facile intelligitur, posse Deum statuere, vt aliquis faciat sibi debitum gratia, & bonis operibus, id, quod Deus ante dederat, vt cognitionem ipsius, quæ requiritur ad eliciendum opus meritorium.

ARTICVLVS. V.

Quod Christus Dominus meruerit nobis gratiam, & liberationem à peccato.

ICEBAT hac temporū tempestate Caluinus Christum Dominum nihil sibi meruisse, nobis autem omnia. Petrus autem Abailardus referente Diuo Bernardo epistol. 190. Dicunt, inquit, doctores, quod hac necessitate incarnatus est filius Dei, vt homo qui aliter liberari non poterat, per mortem innocentis iure liberaretur à iugo diaboli. Sed vt nobis videtur, nec diabolus vnquam ius aliquod in homine habuit, nisi fortè Deo permittente, vt carcerarius, nec filius Dei, vt hominem liberaret carnem assumptam. Hæc Abailardus. Pelagiani etiam docuerunt, Christum nullam gratiam nobis promeruisse, nec à peccato genus humanum vnquam liberasse, sibi que soli suam virtutem profuisse, & eundem ad hoc solum venisse, vt demonstraret nobis viam salutis, & documenta traderet æternæ vitæ. Primus verò auctor huius hæresis fuisse videtur quidam Bassus sub tempore Apostolorum, qui vt refert Philaster, negabat sperari salutem in Christi maiestate. Si monem verò in presenti referre non est necesse, qui non Christum, sed se ipsum fatebatur. Dicebatque se venisse, vt per agnitionem suæ sapietiae salutem præberet hominibus. Erat autem eius mens atque sapientia insignis quædam; quæ stabat in prostibulo meretrix nomine Helena, quæ vna secum fecerat habitare, de quo videte

Theodor. lib. 1. hæret. fabul. Quidam autem Theodor. tem eius discipuli angelos dicuntur accessisse ad reconciliandum homines. Vt videatis, quæ foris in hærencorum pectore versentur. Nec vero mirabiles videri debent tam discrepantes sententiæ, sola que sui deformitate, & falsitate conformes. Nam quod obsecro, aliud monstrum ex hæresi, & discordia gigni potest, quā quod sibi soli meruit, vt dicit Pelagiani, & quod solum sibi non meruit, vt ait Caluinus, & quod nihil nobis meruit, vt cum Pelagianis sentit Abailardus. Et est hæc sententia conformis illi eorum hæresi, quod pueri non nascuntur in peccato originali. Hæc itaque hæresis, quod Christus nil nobis meruit, nec nos à peccato liberauit, destruenda & euerrenda est argumentis deductis ex locis Theologorum. Et in primis, quoniam non omnes hæretici ea impudentia sunt, vt concilia omnia etiam antiqua, & illa quatuor, quæ D. Gregor. venerabatur D. Greg. vt quatuor euangeliare iuciant, & aspernentur, iure enim possemus postulare, & obtinere etiam à petulantissimis & insolentissimis eorum, vt altem audiant, ea tanquam quosdam patres antiquos declarantes, quid de fide sentirent: videamus ergo, quid concilia senserint, & nobis tradiderint. In simbolo fidei edito in Concilio Nicæno dicitur de Christo: Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de coelis & incarnatus est, passus & mortuus est. Hæc Nicenum. Et eadem serè verba ponuntur in simbolo Concilij Constantinopolitani, quæ dicitur secunda synodus. Concilium verò Ephesinum, quod appellatur tertia synodus in ultimo capite suorum decretorum sic habet: Ineptum est & stultum dicere, quod is, qui ante omnia sæcula est consempiternus Pater, secundæ generationis egerit, vt esse inciperet: sed quia propter nostram salutem naturam sibi copulauit humanam, & processit ex muliere, iccirco dicitur esse natus carnaliter. Et idem dixit Concilium Chalcedonense quarta, scilicet, synodus. Conc. Chal. Et cōc. Trid. ses. 6. c. 7. & 3. diffiniuit, quod Conci. Trid. ex meritis Christi iustificamur. Liqueat ergo ex concilijs, quod merita Christi nobis

Ioann. 1.

Matth. 17

Ephes. 4.

Rom. 5.

nobis profuerunt, & quod siquidem propter nostram salutem mortuus est, saluos certè nos fecit, & redemit morte sua. Eademque veritas catholica, & quod Christus Dominus nobis meruerit gratiam, probatur primo. Nam Ioann. cap. 1. dicitur, quod de plenitudine eius omnes accepimus, & gratiam pro gratia, id est, omnem gratiam. Omnis ergo nostra gratia ab ipso deriuata est. Hocque ipsum sonat ea vox, paterna, crebro in euangelij repetita: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Quicquid enim gratum est Patri, per Christum gratum est, & placet. Et Ephes. 4. ait Apostolus: Vnicuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi, propter quod dicit: Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem; dedit dona hominibus. Quod autem ascendit, quid est, nisi quia & descendit primum in inferiores partes terræ. Qui descendit ipse est, & qui ascendit super omnes cælos, ut adimpleret omnia. In quibus verbis planè asseritur, quod omnis gratia quæ datur hominibus, datur secundum mensuram donationis Christi. Et id quod sequitur mirum in modum confirmat hanc sententiam: Veritatem autem facientes in charitate crescimus in illo per omnia, qui est caput Christus, ex quo totum corpus compactum, & connexum per omnem iuncturam subministrationis secundum operationem vniuscuiusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui, in charitate. Nihil potuit significantius dici, ad explicandum, quod omnis operatio, omnis motus, omnis vis & efficacia & energia, quam habent fideles habent à Christo, & per Christum: quem, admodum membra à capite vitam, & motum recipiunt, quo & agunt, & viuunt. Eademque veritas confirmatur efficacissime ex illo Pauli ad Roman. 5. Non sicut delictum, ita & donum. Si enim vnus delicto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei, & donum in gratia vnus hominis Iesu Christi in plures abundauit. Et paucis interiectis: Si enim vnus delicto mors regnauit per vnum; multo ma-

gis abundantiam gratiæ & donationis, & iustitiæ accipientes in vita regnabunt per vnum Iesum Christum: igitur sicut per vnus delictum in omnes homines in condemnationem: sic & per vnus iustitiam in omnes homines in iustificationem vitæ. Sicut enim per inobedientiam vnus hominis peccatores constituti sunt multi: ita & per vnus obediendum iusti constituentur multi. Et quid clarius, quam id, quod dixit Apostolus principio huius capitis quinti: Iustificati ergo ex fide pacem habemus ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Christus ergo est, qui nos deduxit ad Patrem, & dedit, ut filij Dei nominemur, & simus. Vnde paulo inferius dicitur: Gloriamur in Deo per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem reconciliationem accepimus. Et idem docuit Apostolus ad Ephes. ca. 2. dicens, quod Christus fecit pacem reconcilians ambos populos Deo in vno corpore per crucem, interficiens inimicitias in semetipso, & veniens euangelizauit pacem vobis, qui longe fuistis, & pacem ipsi, qui prope: quoniam per ipsum habemus accessum ambo in vno spiritu ad patrem. Et capit. 3. repetit, quod in Christo habemus fiduciam, & accessum in confidentia. Et cap. 1. eius epistolæ dixerat Apostolus: Benedictus Deus, & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in cælestibus in Christo, id est, qui maxima nobis bona contulit, & summis beneficijs affectit in omni benedictione spirituali; quæ spiritualis benedictio vniuersam donorum multitudinem complectitur: & inter cætera remissionem peccatorum, donationem iustitiæ, adoptionem in filios. Cuius in epistola sua posteriori c. 1. meminit Apostolus Petrus, consortium diuinæ naturæ illam nominans. Illa verò clausula, in Christo Iesu, adiecta est propter eos, qui alios inducebant mediatores, sicut de schola Simonis modò dicebamus, & videre licet apud Diuum Epiphanium, secundo

1. Ioan. 3.

Ephes. 2.

Ephes. 3.

Ephes. 4.

2. Pet. 1.

D. Epiphani.

Ephes. 2.

Ephes. 1.

1. Cor. 1.

1. Tim. 2.

Galat. 3.

Matth. 10.

Luc. 1.

do tomo, libro primo contra hæreses. Et ea propositio, in, posita est loco, per. Estque sensus; Deus pater contulit nobis omnem benedictionem spiritualem per Christum, non per Simonem, qui se prædicabat venisse, ut salutem afferret hominibus, non per Menandrum, aut angelos. Et rursus capit. 2. dicitur, quod Deus cum essemus mortui peccatis conuiuificauit nos in Christo, cuius gratia estis saluati, & conresuscitauit, & confedere fecit in cælestibus in Christo. Et paulò inferius dicitur, quod sumus creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus: ergo sicut esse, & viuere debemus ei quinos fecit, & produxit: ita ipsum recte viuere debemus ei, per quem creati sumus in operibus bonis, atque esse spirituali. Et præterea ca. 1. dicitur, quod proposuit Deus instaurare omnia in Christo, siue quæ in cælestibus, siue quæ in terris sunt, & quod ipsum dedit caput supra omnem ecclesiam, quæ est corpus ipsius, qui omnia in omnibus adimplet: ergo omnia dona, & gratiæ veniunt à Christo, & per Christum. Sed dum hæc & similia adfero, quæ plurima sunt video eos, qui dixerunt virtutem Christi sibi soli profuisse eumque nihil aut contulisse suis meritis, aut meruisse nobis, nihil fecisse aliud, quam negauisse illum esse redemptorem, & saluatorem hominū. Si enim nihil mihi sua obedientia, passione, & sanguine profuit, nihil meruit, nihil contulit, vique nec me redemit. Qui enim redemit plurimum, & confert captiuis, & meretur, ut in libertatem vindicentur. Dicere vero, quod Christus non redemit nos, non tam est hæreticorum more testimonia scripturæ torquere, & ex proprio cerebro interpretari, quam impudentissimo ore atque Sathanico oblatrare scripturæ vniuersæ. Quid enim sibi volunt illa verba: Factus est nobis iustitia sanctificatio, & redemptio? Et alio in loco: Qui dedit redemptionem semetipsum pro nobis? Et illud Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum? Venit dare animam suam in redemptionem pro multis? Visitauit, & fecit redemptionem pro multis? Visitauit, & fecit redemptionem plebis suæ. Et sancti cano-

bant agno Apocaly. 5. Redemisti nos Domine in sanguine tuo. Et Lucæ. 19. Filius hominis venit querere, & saluum facere, quod perierat. Et Matth. 1. Ipse saluum faciet populum suum. Et Ephes. 5. Christus caput ecclesiæ, ipse est saluator corporis, & c. Atque ille, qui exterioris hominis acerrimo bello petitus inter luctam exclamabat; Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius, id est, peccatis, quæ generat corpus hoc morti, & corruptioni subiectum? quid respondeat audiamus Spiritu sancto plenus. Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum: ergo per Iesum Christum liberamur à peccatis. Aliaque sunt eiusmodi innumera testimonia, quæ recentere non est necesse, sed concludere solum veritatem quidem ipsam purissimo sole clarius splendere. Minimè verò mirandum esse, si qui per peccatum tenebantur adhuc in captiuitate Babylonica, & tartareis tenebris circumfusi erant, redemptionem venientem à Deo non agnoscerent. Sed eorum ingratiā cæcitatem, & ingratiūdinem cæcam augeamus testimonijs sanctorum Patrum; quauis certè ægrè, & inuitus ferè referā nonnulla, eo quod fatius videretur admonere lectorem, ut cuiuscunque Doctoris Ecclesiastici codicem aperiat: nulla enim erit eius scripti pars, quæ hanc veritatem non doceat, atque contineat. Et in primis spectemus quid illud Theologiæ culmen, fidus carne vestitum, Lucifer inter sidera, Gregorius inquam Theologus sentiat. Illa ergo rosa inter flores oratione secūda in pascha sic habet: Enim verò, alienum non fuerit rem ac doctrinam inquirere, à multis quidem neglectam meo autem iudicio studiosè perquirendam: cui nam sanguis ille pro nobis exhaustus, & quam ob causam fusus est, ille, inquam, nobilis sanguis Christi, & Pontificis, & sacrificij. Nos enim à diabolo detinebamur, ut pote qui venundari essemus sub peccato. Quod si redemptionis pretium non cuiquam alij, quam detinenti persoluitur, quæro cui tandem, oblatum est, & quam ob causam.

Apoc. 5.

Luc. 19.

Matth. 1.

Ephes. 5.

Rom. 7.

Nazianz.

Si diabolo, ô indignam contumeliam, si non à Deo solum, sed Deum quoq; pro redemptionis pretio accepit latro, adeoq; insigne, & excellens tyrannidis suæ præmium, cuius causa nobis quoque parci æquum erat. Si autem patri: primum quo modo id factum est: nec enim ab ipso tenebamur. Deinde quæ ratio afferri potest, ut vnigeniti sanguine pater oblectetur, qui ne Isaac quidem Patri oblatum acceperit, sed arte substituto in rationalis victimæ, locum sacrificiû permutarit. Per spicuum utique est patrem quidem pretium accepisse, non tamen quod petierit, aut eo opus habuerit: verum, quia diuina dispensatio ita ferebat; & quia per humanitatem à Deo assumptam homini sanctitatem afferri oportebat, atque ut tyranno per vim superato nos liberaret ad seque inter media filij opera reduceret. Multa dixit Theologus scitu dignissima. Primum suppositus pienter, quod sanguis ille pro nobis fusus sit, sistens, & reconcilians nos Deo, quoniam id scripturæ omnes, omnes sancti, omnis ecclesiæ sensus, hæc ipsa vox Iesus sonat: nisi fortasse, & eam nobis isti hæretici volunt eripere. Deinde declarauit, homines sub diaboli potestate detentos per peccatum. Quod nisi verum esset nunquam eum in euangelij Dominus appellasset principem mundi huius, nec dixisset: Venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam: cum præmisset nonnulla de potestate Sathanæ in homines. Et hæc contra illum alterum errorem Petri Abailardi, de quo in principio huius articuli. Tertio adiunxit Gregorius Christum sanctitatem hominibus attulisse, eosque assersisse in libertatem: quod certe fecit meritis, & sanguine suo. Sed sapientissimum Augustinum audiamus, Deum sic alloquentem capi. 14. suarum Meditationum: Desperare utique potuissem propter nimia peccata mea, & infinitas negligentias meas; nisi Verbum tuum Deus caro fieret, & habitaret in nobis. Sed desperare iam non audeo: quia cum inimici essemus reconciliati sumus per mortem filij tui: quanto magis reconciliati saluauerimus per eum. Omnis nanque spes, & totius fi-

Gen. 22.

Ioann. 14.

D. August.

Rom. 5.

ducæ certitudo mihi est in pretioso sanguine eius, qui effusus est propter nos, & propter nostram salutem. In ipso respiro, & in ipso confusus ad te peruenire desidero, non habes meam iustitiam, hoc est, naturæ viribus aut legis, partam. Hanc enim Augustinus appellat iustitiam hominum: sed eam, quæ est ex filio tuo Dño nostro Iesu Christo. Et capit. 14. sequenti: O immensa pietas, ô inestimabilis charitas, ut liberares seruum, filium tradidisti. Deus factus est homo, ut perditus homo de potestate dæmonum erueretur. Consonat ergo sapientia sapientiæ, hoc est, Augustinus Gregorio contra Abailardum. Est ergo Christus meritis suis iustificator, & reconciliator hominum. D. Cypri. lib. 2. ad Quirinum contra Iudæos, hanc ipsam veritatem comprobatur ex Esai. cap. 35. ibi, Deus noster ipse veniet, & saluos faciet nos. Et Esai. 42. Ipse redimet eos. Et rursus, tu es Deus Saluator. Et Psal. 24. Docene, quia tu es Deus Saluator meus. Et Matth. 1. dicebat Angelus ad Ioseph. Pariet filium (loquitur autem de Virgine) & vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Et Lucæ. 1. Angelus nunciauit pastoribus, quia natus est vobis hodie saluator. Idem docet D. Theodor. vna cum Apostolo. 1. Tim. 2. ibi, Vnus & mediator Dei, & hominum, homo Christus Iesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus. Et tractat etiam lib. 6. Græcarum curationum, & multis prosequitur D. Bernard. in sermonibus de Annuntiatione. Sed de his hactenus. Satque fit scire, nullum scriptorem Catholicum non supposuisse hanc veritatem. Ac propterea contra oppositum errorem per pauci disputant ex professo.

Sed contra hanc veritatem catholicam est primum argumentum: Prima gratia, qua iusti sumus, & reconciliamur Deo, nõ datur nobis per Christum, nec per eius meritum: ergo Christus non meruit nobis gratiam. Probatur antecedens ex Apostolo dicente: Si gratia non ex operibus, id est, non ex meritis, alioqui gratia iam nõ est gratia. Ad hoc dico, quod licet prima gratia nõ sit ex meritis nostris, ex tamẽ ex meritis Christi,

Philip. 3.

D. Cypria.

Esai. 35.

Esai. 42.

Psal. 24.

Matth. 1.

Lucæ. 1.

Theodor.

1. Tim. 2.

D. Bern.

Rom. 11.

sti, ut constat ex auctoritatibus sanctorum inductis. Et hoc aperte docet D. Paulus ad Rom. 3. cū ait: Iustificati gratis per gratiã ipsius per redemptionẽ, quæ est in Christo Iesu, quæ proposuit Deus propiciatorẽ per fidẽ in sanguine ipsius ad ostensionẽ iustitiæ suæ. Quo loco aduertendũ est, quod postquam Apostolus dixit, quod eramus iustificati gratis per gratiam Dei, adiunxit per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, quem proposuit, &c. Quibus verbis declarauit ad iustificationem nostram aliquid concurrere ex parte Dei, scilicet, gratiam. Et ideo dixit: Iustificati gratis per gratiam ipsius. Et aliquid ex parte Christi, scilicet, redemptionem: & ideo dixit per redemptionem quæ est in Christo Iesu. Et aliquid ex parte nostra, nempe fidem, quæ per dilectionem operatur: & propterea tertio adiecit, per fidem. Ostendit etiam Apostolus finem, propter quem Deus voluit in iustificatione nostra, & gratiam simul concurrere & redemptionem, quæ est in Christo Iesu, dicens: Ad ostensionem iustitiæ suæ, id est, ut se ostenderet, non modo misericordem, sed etiam iustum. In nullo enim alio opere tam Deus suam iustitiam declarauit, atque in hoc. Cum enim semper eius misericordia superexaltet iudicium, & cū peccatoribus leniter agat, multumque remittat de iure suo, maiorem tamen poenã expetiit à Christo, quam hominũ delicta meruerant. Et ideo dicitur, copiosa esse apud eum redemptio. Vnde persapienter quidam auctor huc aduocauit illud Iob. c. 6. Vtinam appenderentur peccata mea in statera, quibus iram merui, &c. ut mysticẽ dictum à Christo in cruce pendere. Volens enim Iob Dominicæ passionis grauitatem ostendere, Vtinam, inquit, appenderentur in lance diuinæ iustitiæ peccata mea non per culpam, sed per assumptionem poenæ; quibus iram patris merui, & calamitas quã patior, quasi arena maris hæc grauior appareret. Gratis ergo iustificati sumus, quia Deus sine vllis meritis nostris bonis nos iustificat, non tamen sine meritis Christi. Et quanuis tam pro peccatis satisfactionem exegerit, gratis tamen redemptorem, & satisfactorem ipse nobis misit, &

Rom. 3.

Galat. 5.

Iacob. 2.

Psal. 129

Iob. 6.

virumque in nostra iustificatione inuenitur, & gratia, & pretiosissimum pretium comparatione diuersa. Et hoc est quod dicebat diuinissimus Petrus, 1. can. ca. 1. Non corruptibilibus auro, vel argento redempti estis de vana vestra cõuersione, sed pretioso sanguine, quasi agni immaculati Christi.

Secundo argumentor ex Diui Augustini verbis, in enchirid. cap. 53. Quicquid gestum est in cruce Christi, in sepultura, in resurrectione, in ascensione in cœlum, in sede ad dexteram Patris, reliquisque mysterijs, ita gestum est, ut his rebus non mysticẽ tantum dictis, sed etiam gestis configuraretur vita Christiana, quæ hic geritur. Nam, ut à primo incipiamus, propter natiuitatem dicit Petrus: Quasi modo geniti in fantes lac concupiscite, propter crucem. Et Paulus: Qui autẽ Christi sunt carnem crucifixerunt cum vitijs, & concupiscẽtijs suis. Et propter sepulturã, consepulti enim sumus cū Christo per baptismum in mortem, propter resurrectionem. Vt quemadmodum Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris: ita & nos in nouitate vitæ ambulemus: propter ascensionem verò in cœlum, sedemque ad dexteram Patris. Si autem consurrexistis cū Christo, quæ sursum sunt querite, vbi Christus est in dextera Dei sedens, quæ sursum sunt sapite, nõ quæ super terram. Et ipse Dominus dicit: Exemplum enim dedi vobis: ut quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Et Apostolus Petrus ait: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia eius. Et Paulus: Estote imitatores mei, sicut & ego Christi. Et illud: Apparet benignitas, & humanitas saluatoris nostri Dei omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem, & secularia desideria, sobrii & iusti & piẽ viuamus in hoc seculo. Consequens ergo est, ut Christus venerit in mundum non ad liberandum hominem, sed ad docendum, ostendendamque viam salutis.

Ad hoc argumentum dico, quod qua parte assumit, quod actio Christi est nostra instructio, & quod qui Christum sequitur debet, quomodo ille ambulauit, & ipse

1. Pet. 1.

D. August.

1. Pet. 2.

Galat. 8.

Rom. 6.

Ibidem.

Colos. 3.

Ioan. 13.

2. Pet. 2.

1. Cor. 11.

Tit. 2.

1. Ioan. 2.

ambulare, cõtinet certe id, quod est ipsissi-
ma fides, ac propterea illud fideles omnes
fufcipiunt, amplectuntur, venerantur. Cum
autem post longam, quæ poffet adduci, re-
fimoniorum phalangem, ad illam confe-
quentiam ventum est; ergo Christus venit
ad docendum homines, non ad liberan-
dum, nec redimendum, ventum est certè
ad hæreticam confequentiam. Quid enim
obfecro habet confequens illa ratio: Chri-
stus venit ad docendum homines, & ostè-
dendum eis viam falutis: ergo non venit
ad liberandum, & redimendum eos? Cer-
tè nihil. Intelligere enim debent ho-
mines isti in suum redemptorem ingrati,
& infœlices, pro quibus gratis Christus
mortuus est, quod quemadmodum in ve-
teri legum latione ea fuit Dei nostri sapien-
tia mirabilis, vt vnaquælibet lex tam con-
ueniret ftatui eius reipublicæ tẽporali, at-
que si nullam aliam ob causam lata efferet,
& tam informaret mores, ac si ad hoc so-
lum efferet instituta, & tã significaret futuri
Christi myfteria, ac si posita fuiffet ad hæc
solum significanda: pari ratione hæc fuit
Dei nostri in opere redemptionis admiran-
da dignatio, vt quoniam vtroque indige-
bamus, idè vno eodemque opere, & nos
instrueret, & pro nobis satisfaceret, ac redi-
meret eos, quos instruebat.

Tertio argumentor: Quia si Christus
nos redemit, atque iustitiam meruit, & li-
berationem à peccato; nullis ergo modo
nos indigemus meritis, nullaque est in no-
bis requirenda iustitia & restitudo, qua &
liberemur formaliter à peccato, & mereamur
æternam beatitudinem. Ad hoc dici-
mus, quod aliud est pretium redemptionis
actu esse solutum, & exhibitum pro gene-
re humano: aliud verò omnes homines
actu & re ipsa exẽptos esse à seruitute pec-
cati. Primum est verum: hoc enim fecit se-
mel se offerendo Dñs noster Iesus Chri-
stus: atq; hoc volumus catholici significa-
re cum dicimus, quod Christus sufficien-
ter redemit genus humanum. Ad secun-
dum verò requiritur, vt Christo adhærea-
mus, & ei in corpore mur per fidem saluti-
feram, & sacris literis commendatam, hoc
est per fidem, quæ per charitatem opera-

Hebr. 7.

Galat. 5.

tur. Quemadmodum enim peccatũ origi-
nale non hæreditauerunt, qui non fuerunt
filiij Adam per carnalem generationem: ita
nec salutem & iustitiam, quæ in Christo
est assequuntur, nisi qui regenerantur in
Christo, eique adhærēt per fidem, & amo-
rem. Hanc autem responfionem iccirco
itã distinxit, quoniam hæretici huius tem-
poris triumphare sibi videntur de nobis, si
comprobent Christum efficaciter nos re-
demisse, id est, actu soluisse pretium, quasi
nos diceremus oppositum. Dicimus vero,
quod quauis hoc ita fit, tamẽ omnes au-
ri, & homicidæ & superbi, & fornicatores,
& adulteri, maliq; omnes homines in qui-
bus principem locum tenent hæretici, nõ
habent hæreditatem in regno Christi, &
Dei, quoniam Christo cuius sanguis pro
eis fufus est, non conformantur. Latius ve-
ro de hisce dicemus alio loco, si Dominus
dederit.

Ephes. 5.

ARTICVLVS. VI.

*Verum ea omnia bona supernaturalia
vocationeque & auxilia, quæ ante-
cedunt iustificationem meruerit no-
bis Christus.*

LIQVI scriptores ecclesia-
stici istorum temporum ve-
rè & catholicè afferentes iusti-
tiam, & gratiam nobis dari
per Christum, existimant tamen ea, quæ
gratiam & iustitiam antecedunt ordine
naturæ, qualia sunt vocatio, illuminatio, fi-
des, dulcis virtutis affectus, aut etiam ge-
hennæ horror, aliaque eiusmodi ita dari
gratuita Dei voluntate, vt non etiam pro-
ueniant nobis ex merito Christi, sicut pro-
uenit gratia, & iustitia. Et quoniam hæc
res grauis est, & ego longè aliter sentio, ic-
circo in primis animaduertendum duxi,
qui nam sint præcipui auctores huius sen-
tentia. Eam tenuit Driedo lib. de captiui-
tate, & redemptio generis humani, tract. 2.
cap. 4. Ruardus Taper tomo. 1. articulo. 6.
Conradus. 12. quæstio. 114. art. 6. Capreo. in
3. distinct. 18. quæstio. vnic. in resp. ad argu-
menta

Driedo.

Ruard.
Conrad.
Capreo.

Ferrara.

menta Scoti, contra quartam conclusio-
nem Ferrara. 4. cõtra Gent. cap. 55. Et cer-
tè quauis homini sapienti supra modum
colenda modestia sit, & fugienda temeritas,
quæ à sapientia disidet plurimum, di-
cere tamen audeo hanc sententiam nullã
omnino probabilitatem habere præter eã,
quam illorum doctorum auctoritas, & in
fide sinceras conciliat, ac me penitere
eos in talem fuisse mentem inductos. Igitur,
quoniam religiosum, & sanctum est
omnibus præferre veritatem, eam præfer-
tim, quæ & facit ad honorem Christi, & sa-
cris literis, ni fallor, tradita est, & ecclesie
diffinitione constat: sit in hoc conclusio.
Omnis gratia, siue supernaturale donum
collatum hominibus à Deo faciensque ad
eorum salutem, datur ex meritis Christi.
Probatur primum ex illo Ioan. c. 1. De ple-
nitudine eius nos omnes accepimus, &
gratiam pro gratia. Ex quo loco D. Aug.
& Chrylost. colligunt, quod omnia bona
spiritualia deriuantur ad nos per Christum.
Et certè id liquet ex illis verbis; gratiam
pro gratia. Est enim hebraismus, quo sig-
nificatur à prima vsque ad vltimam gra-
tiam, id est, omnem gratiam accipere nos
ex plenitudine Christi. Cuius simile est il-
lud Job. 2. Pelle pro pelle dabit homo
pro anima sua. Id enim perinde est, ac si di-
xisset: A primo vsque ad vltimum, & à mi-
nimo bono vsque ad maximum, & pretio-
sissimum, permitteret homo spoliari se, vt vi-
tam tueri possit.

Ioan. 1.

D. Aug. & Chryst.

Job. 2.

Ephes. 1.

Secundo argumentor ex illo loco Apo-
stoli ad Ephes. cap. 1. Benedictus Deus, &
Pater Domini nostri Iesu Christi qui be-
nedixit nos omni benedictione spirituali
in celestibus in Christo, hoc est, affecit
omni spirituali munere, & beneficio per
Christum: quæ expositio est omnium pa-
trũ, & interpretum Diui Pauli: ergo quod-
cunq; beneficium spirituale nobis proue-
nit per Christum: at vocatio, auxilium, fi-
des, &c. spiritualia sunt: ergo dantur nobis
per Christum.

Tertio argumentor: Certum est, quod
scriptura & sancti patres nomine gratiæ nõ
intelligunt solum illum habitum, quem
scholastici nomine gratiæ iustificantis ap-

pellant, faciuntque nonnulli essentia in-
herentem non voluntati. Hoc, inquam, cer-
tum est: nam omne bonum spirituale, siue
donũ, gratia rectissimè vocatur: ergo cum
gratia & veritas per Iesum Christum facta
sit, vt constat Ioan. 1. sequitur quod omne
donum spirituale datur per Christum.

Ioan. 1.

Quarto argumentor: Nam omne bo-
num procedit in nos ex dilectione bona
voluntate Dei: sed Deus nos diligit in Chri-
sto, qui est filius dilectionis, in quo sibi cõ-
placuit, & in quo elegit nos, vt habetur ex-
presse ad Ephes. c. 1. ergo omne bonum spi-
rituale, &c.

Ephes. 1.

Quinto argumentor: Nam in illo cap. 1.
expresse habetur, quod vocati sumus in
Christo: ergo per merita Christi vocamur:
nec potest oppositum defendi.

Item sexto: Si per Christum regenera-
mur in filios Dei, vt omnes catholici sup-
ponimus, cur eripimus Christo regenera-
tionis principia, si per eum instauratur om-
nia, estque caput corporis ecclesie; atque
ipse in euangelijs seipsum comparat viti,
quomodo stabit cum his principijs fidei,
quod aliquod bonũ spirituale habeamus,
nisi per ipsum? Nec enim aliquid habet
palmas, quod non fluxerit à vite, nullus,
vel motus, vel influxus est in corpore nisi
à capite: nõ diceretur omnia instaurari per
ipsum, si fides in nobis non instauratur per
ipsum. Nec verò ego intelligere possum,
qua ratione vel apparenti, cum Paulus di-
cat: Vobis datum est, non solum, vt in eũ

Ioan. 15.

Philipp. 4.

credatis, sed etiam, vt pro illo patiamini: &
alio in loco; In Christo sorte vocati sumus
dicere quis audeat, pati quidem datum es-
se nobis per Christum, charitatem dari per
Christum, vocationem autem ad fidem,
fidemque ipsam non dari per Christum?
Item scriptum est: Ego sum via, veritas, &
vita: nemo venit ad Patrem nisi per me: vo-
catio autem ad fidem, fidesque ipsa, & alie
dispositiones vix sunt ad veniendum ad
patrem: ergo illa omnia conferuntur per
Christum. Complura alia formari possunt
ex varijs scripturæ locis argumenta nõ cõ-
temnenda, nisi ab eis, qui etiam dum dispu-
tant, dogma catholicum nihil aut afferre,
aut aliquo pretio ducere consueuerunt; ni-
si

Ephes. 1.

Ioan. 14.

Driedo.

Ephes. 1.

si inertes quosdam syllogismos, & sophismata horrida, quasi reuelata veritas humano ingenio niteretur, & tali ingenio. Quauis autem ex his, quos commemorauimus, Ioannes Driedo in quacumque disputatione Theologica, & in hac presenti ex scriptura sanctisque patribus, ut virum sapientem decet, conficiat argumenta, & probare nitatur suam sententiam; illud tamen ego ferre non possum, quod cum adduxisset locum illum Pauli ad Ephes. 1. Benedictus Deus, & Pater Domini nostri Iesu Christi qui predestinavit nos in adoptionem filiorum per Christum Iesum in ipsum, secundum propositum voluntatis Dei, in laudem gloriæ gratiæ suæ, in qua gratificauit nos in dilecto filio suo, in quo habemus redemptionem per sanguinem eius, &c. distinguit inter esse gratos adoptionisque filios, & esse predestinatos. Atque addit primum quidem, scilicet, nos habere gratiam iustificantiem, id per Christum atque eius merito nobis conferri, secundum verò illud, scilicet, esse predestinatos, easque dispositiones, & dona, quæ gratiam & charitatem antecedunt, non provenire nobis per Christum, aut eius merito, sed ex sola voluntate Dei, sine merito, & intercessionem mediatoris, atque hoc voluisse Apostolum, quando postquam dixit; Predestinavit nos in adoptionem filiorum per Christum Iesum, adiecit, secundum propositum voluntatis Dei: quasi dicat nos esse quidem filios adoptionis per Christum; illa verò omnia, quæ gratiam iustificantiem antecedunt, & in summa predestinationem ipsam nostram non esse per Christum. Debuisset autem homo sapiens considerare, quod quauis Apostolus duas ibi predestinationis nostræ causas commemorauerit, primam Dei misericordem voluntatem, secundam mediatoris Christum Iesum, non tamen distinguit effectus alios: mediatori tribuens alios Dei voluntati. Sed potius, quemadmodum, quando dixit, Predestinavit nos in adoptionem filiorum per Christum, non exclusit Dei voluntatem: ita quando adiecit, secundum propositum voluntatis suæ non exclusit mediatoris; sed dixit quod Deus secundum propositum voluntatis suæ præ-

destinavit nos, & gratificauit in dilecto filio suo Christo Iesu, ita ut effectus omnes predestinationis nostræ bonæque spiritualia vniuersa à Deo nobis proveniant per Christum. Ex quo aliud sumitur argumentum pro nostra sententia: Nam si in Christo predestinati sumus, certè omnis predestinationis effectus nobis provenit per Christum: de quo latius diximus cum de predestinatione Christi ageremus. Sed ad eam sententiam, quam patres Concilij Tridentini, nobis expressam reliquerunt, veniamus. Qui sessione. 6. cap. 5. declarauerunt iustificationis exordium in adultis à Deo per Christum Iesum præuenientem gratiam sumendum esse: ergo non modo iustificatio, sed & eius initium atque exordium sumendum est per Christum. Quod nam verò hoc initium, & dispositio sit, synodus ipsa declarat conclusione. 6. & 7. & 8. Est timor, quo vtiliter peccator concutitur, est antecedens fides, est spes, est poenitentia peccati: omnia ergo hæc sunt per Christum, iuxta Concilij Decretum. Id verò in Driedone laudo, quod oppositum cum modestia dicebat, sentiens quam dissonaret scripturæ testimonijs. Quocirca subiunxit tandem. Demus fidem in nobis esse primam gratiam, cadentem sub merito Christi. Donet autem, sine potius fateatur, necesse est, non modo habitum gratiæ iustificantis, sed fidem etiam, timorem, poenitentiam, cæteraque spiritualia dona dari nobis per Christum Iesum, à quo accepimus gratiam pro gratia: id quod euidenter scriptura loquitur.

Sed sit contra hæc primum argumentum ex Driedone: Fides datur ex gratia, id est, ex gratuita Dei voluntate, qua ipse trahit hominem ad iustitiam, in qua iam est particeps meritorum: tractio ergo illa omnis, & præuentio, atque vocatio, non est per Christum, sed per solam voluntatem Dei iuxta illud Ioan. 6. Nemo venit ad me, nisi Pater meus traxerit illum. Quibus verbis innuitur Driedo, quod ea præuentio, & vocatio sit sine merito Christi. Cæterum debuisset vir sapiens meminisse scriptum esse Ioan. 14. Ego sum via, veritas, & vita: nemo venit ad patrem, nisi per me.

Secun-

Conc. Trid.

Driedo.

Ioan. 6.

Driedo.

Ioan. 6.

Ioan. 14.

D. August.

Secundo idem auctor arguit ex Diuo Augustino libro de predestinatione sanctorum dicente, quod homo quisque ab initio fidei ea gratia fit Christianus, qua filius Dei ab initio factus est Christus: sed Christus ex sola predestinatione, & abique villo suo merito factus est Christus: ergo, & vnusquisque homo ex sola Dei voluntate & predestinatione sine merito Christi habet, ut sit predestinatus, & conditus, præparatus, & dispositus ad re ipsa assequendam efficaciam meritorum Christi.

Ad hoc dico, sensum sapientissimi Augustini esse, quod sicut Christus voluntate gratuita Dei, sine proprio merito factus est Christus; ita vnusquisque hominum voluntate misericordie Dei, sine suo merito fit Christianus. Et quia hoc erit euidentius consulenti Augustinum, iccirco non immoror. Et certè incautè Driedo videtur vsus esse hoc testimonio. Nam, si omnis homo per Augustinum, gratia Dei fit Christianus, sine merito Christi, cum D. Augustus ibi nomine Christiani claudat bonos Christianos numero, & merito, ut dicitur; sequitur, quod isti boni Christiani fiant sine merito Christi, quod catholicè neget ipse Driedo. Et certè nomine fidelis, atque Christiani, patres, nisi aliud ipsi declarèt, intelligunt habentes fidem operantem per charitatem. Cuius rei locupletissimus testis potest nobis esse Oecumenius. Qui interpretans illa verba Diui Iacobi, Abraham nonne ex operibus, &c. dixit, nihil esse certius, quam veram fidem non esse in peccatoribus. Quod certè ideò dixit quoniam plures patres eum appellabant fidelem, qui haberet fidem in ea recta dispositione, quæ ipsi consona est & debetur, fidem, inquam, operantem per charitatem.

Tertio argumentor: Quia predestinatio est summa gratia, & beneficium nobis concessum à Deo: non tamen est ex merito Christi: ergo non omnis gratia est ex merito Christi. Minor probatur: Quia sæpe in scriptura dicitur, quod sumus predestinati secundum propositum voluntatis suæ, & quod non est volentis, nec currentis, sed Dei miserentis.

Oecumen.
Iacob. 2.Ephes. 1.
Rom. 9.

De hac re latius diximus alio loco. Modò dico, esse vehementer falsum, quod non sumus predestinati in Christo: in ipso enim sumus dilecti, & electi, & predestinati, & vocati. Et istæ omnes sunt manifestæ scripturæ voces. Nec ita, similiaque argumenta sunt alicuius ponderis, nisi apud eos, qui putant Dei gratiam, & beneplacitum pugnare cum ea voluntate, qua voluit Deus propter suam misericordiam, ut assequeremur salutem in Christo Iesu.

Quarto argumentor: Quia non est necesse, ut qui meretur aliquid mereatur totum id quod requiritur ad illud: quilibet enim iustus meretur vitam æternam, & tamen non meretur fidem, nec primam gratiam, nec alia, quæ necessario requiruntur, & antecedunt: ergo quauis Christus meruerit nobis gratiam, non est necesse fateri, quod etiam meruerit dispositiones, quæ antecedunt. Ad hoc dico, quod quauis non sit necesse, ut qui aliquid meretur, mereatur omne id, quod antecedit ipsum, necesse tamè est concedere secundum scripturas, quod Christus Dominus meruit nobis non solum gratiam, & charitatem, & ea, quæ consequuntur, sed etiam omnes dispositiones, & bona spiritualia, quæ antecedunt: quoniam in ipso electi & dilecti sumus. Sed de argumentis hætenus: satis enim leuia sunt quæ contra hanc veritatem opponuntur. Potest tamen fieri argumentum, de aliquibus operibus præclaris, quæ fecerunt aliqui infideles; de quibus nec credi potest quod sine Dei auxilio ea fecerint, nec quod id auxilium detur per Christum.

Ad hoc ego existimo cum Philone ea ut in plurimum opera non fuisse bona, sed mala, & vitiosa aliquibus circumstantijs. Si qua tamen bona fuerunt, credo sine numinis impulsu effici non potuisse, ut dicebat Plato. Effecta vero esse speciali auxilio Dei dato per Christum, cuius charitatis laetudo immensa est, nec est qui se abscondat à calore suæ misericordie. Ita tenet Vegeta. lib. 4. c. 7.

Sed quoniam catholici variè hac in parte loquuntur, & non vno modo se expli- cant, iccirco animaduerto, quo omnes eorum sententias comprehendam, quod aut

Ephes. 1.

Plato.
Psalm. 18.

Vegeta.

vo-

volunt præuia auxilia interiores illumina-
tiones timorem Dei & fidem nõ conferri
hominibus propter merita Christi, sed so-
lam gratiam & charitatem, & ea quæ iusti-
tiam consequuntur, atque hoc iam dixi-
mus & probauimus esse falsum. Aut dicunt
secundo, hæc quidem omnia Christum
meruisse, sed applicationem eorum meri-
torum non esse ex meritis Christi: & hoc
etiam est falsum. Nam quando vocamur,
atque vtili timore concutimur, & præue-
niente gratia excitamur, id fit ex meritis
Christi: meruit enim Christus, vt Deus ei
daret aliquos homines, in quibus regna-
ret. Aut dicunt tertio meruisse Dominum,
vt sua merita applicarentur hominibus,
sed quod applicarentur his id eum nõ me-
ruisse: ac propterea cum huic dantur, id nõ
esse ex meritis Christi, sed ex sola volunta-
te Dei. Et tertium, hoc etiam credo esse fal-
sum: quoniam Christus Dominus sciebat
futura, & videbat, quinam in eum essent
creditori: & orabat pro eis. Vt manifestè
constat Ioan. 17. vbi ait: Ego pro eis rogo,
non pro mundo, sed pro his, quos dedisti
mihi: & pro eis ego sanctifico me ipsum,
vt sint & ipsi sanctificati in veritate. Et pau-
lò inferius Apostolos respiciens loquitur
in hæc verba: Non pro eis tantum rogo, sed
& pro eis, qui creditori sunt per verbum
eorum in me. Quis autem credat Chri-
stum fuisse orationem pro his, quæ non
cadebant sub merito eius? ergo vere cum
pro his peculiariter orauerit, vt pater eos
custodiret, & sanctificaret, & inter se se, ac
cum ipso Christo vniret, id totum Chri-
stus meruit. Et certè, si Dominus redem-
ptionem suam nõ applicuit alicui, nec pre-
mium soluit pro Paulo, non videretur pro-
priè redemisse Paulum contra id, quod ille
fateretur ad Galat. 2. Qui dilexit me, & tra-
didit semetipsum pro me. Nec verò Chri-
sto tantum deberent redempti, quantum
debent, nisi peculiariter eos redemisset.
De quo ingenti beneficio ipsi magnificè
gratias agunt dicentes Apocalyp. 5. Rede-
misti nos Domine ex omni tribu, & lin-
gua, & populo, & natione, & fecisti nos
Deo nostro regnum. Aut dicere possunt
quarto loco id, quod quis vix intelliget, ni-

Ioan. 17.

Galat. 2.

Apoc. 5.

si persæpe in eo cogitationem posuerit,
Christum Dominum meruisse electis pec-
culariter, vt eis applicarentur sua merita.
Sed cum ad salutem vnus cuiusq; & Dei
bona voluntas, & Christi meritum, tan-
quam causa secunda concurrant, dicere
quis posset, prius intelligi, quod Pater æter-
nus gratuita volutate sua hos homines pec-
culariter, quasi obiecerit, & proposuerit
meritis Christi, quam meritum Christi eos
peculiariter respiciat efficaciter liberan-
dos. Itaque logicorum more loquendo,
hæc causalis est vera. Hos homines pec-
culariter respicit meritum Christi: quia eos
dedit ei pater, cum quibus regnaret, & de
quibus verè, & cum lætitia diceret; Ecce
ego, & pueri mei, quos dedit mihi Domi-
nus. Hæc autem causalis est falsa: Hi pec-
culariter eliguntur à Deo, quoniam eos pec-
culariter, & non alios respiciebat meritum
Christi cum effectu. Atq; hoc quod quar-
to loco dixi, mihi videtur necessario verum.
Primum: Quia alioqui prius intelligeretur
in sanctificatione nostra, iustitia atque re-
demptio Christi, quam Dei misericordia,
nec esset verum, quod superexaltat mise-
ricordia iudicium. Secundo: Quia causa
prima prior est, quam secunda: ergo, quia
Dei beneplacitum peculiariter hos respi-
cit, idè eos respicit meritum Christi. Et
hoc ipse videretur significasse, cum ait, Tui
erant, & tu mihi eos dedisti. Tertio: Quia
in intelligibile est, quomodo Christus, quo
nondum nato patres veteris testamēti ex-
titerunt, ordinauerit sua merita, & eorum
applicationem ad Abraham. Intelligen-
dum ergo est, quod Deus proposuit Abra-
ham meritis Christi, & propter ipsa præui-
sa eum vocauit & iustificauit Deus. Itaq;
stant hæc duo simul, & quod Christus me-
ruerit applicationem suorum meritorum
his, quos pater elegit, & proposuit, & quod
pater elegerit eos propter merita Christi
sui, & per merita saluandos, & quod nihilo-
minus in eius beneplacito fuerit, aut hos
liberare, aut illos per eius merita.

Quauis autem leuia sint, quæ opponun-
tur huic applicationi factæ per merita Chri-
sti, sed vnum eorum eligamus, illud est;
quia sicut peccatum Adæ deriuatur in ho-
mines

Hebr. 2.

Iac. 2.

mines per naturalem generationem: ita me-
ritum Christi per spiritualemente regeneratio-
nem: sed peccatum Adæ non fuit causa,
quod generarentur homines naturaliter,
sed quod geniti nascerentur in peccato: er-
go pari ratione meritum Christi non fuit
causa, quod aliqui regenerentur, sed quod
regenerati iustificentur. Ad hoc dico, quod
si quis tam premere velit hanc similitudi-
nem ipse viderit in quod periculum inci-
dat. Nam sequitur: Peccatum non est cau-
sa generationis nec naturæ posterorum: er-
go meritum Christi non est causa regene-
rationis, & gratiæ regeneratorum.

Item sequitur: Peccatum non est causa,
nec quod isti nascantur secundum natura-
lem generationem, nec quod aliqui in ge-
neraliter nascantur: ergo meritum Christi nec
est causa, quod isti generentur, nec quod
aliqui regenerentur, quicunque illi sint, nec
aliqua ratione est causa iustitiæ, & regene-
rationis eorum, quod est absurdum. Ad
rem ergo dicitur, quod vt restatur Apосто-
lus Roma. 5. Non sicut delictum, ita & do-
num, multo que efficacius fuit meritum
Christi ad nostram salutem, quam peccatum
Adæ ad perditionem: quoniam peccatum
procedit ex infirmitate humana, gra-
tia verò ex immensitate bonitatis diuinæ.
Potentior verò est voluntas Dei ad salu-
dum, quam voluntas humana ad perden-
dum: atque iccirco quauis Adam peccan-
do solum fuerit causa peccati originalis,
quod contrahunt, qui ab eo descendunt, ta-
men Christus per sua merita, & est causa
gratiæ ac beneficiorum omnium, quibus
regenerantur electi: & rursus est causa,
quod regenerentur.

Rom. 5.

S. Tho. lec. 5
ad rom.

ARTICVLVS VII.

An Christus meruerit in ipso primo cõ-
ceptionis suæ instanti.

IN hac quæstione supponen-
dum est, quod non querimus,
an Christus ab instanti conce-
ptionis mereri potuerit habitu
& potestate: hoc enim est certum, cum Do-

minus à principio conceptionis fuerit per-
fectus vir, quoad habitus scientiarum atq;
virtutum, & facultatem vtendi libero ar-
bitrio, secundum quam rationem sancti in-
terpretantur illud: Fœmina circumdabit
virum. Sed hoc constituto, est quæstio,
vtum Christus non modo habitum, & fa-
cultatem merendi, sed etiam vsum, & actum
merendi habuerit in ipso primo conceptio-
nis instanti? De quo sunt oppositæ senten-
tiæ D. Thom. 3. part. quæstio. 34. articulo. 3.
& Scotus in tertio, distinctio. 18. quæstionē
vnica, tventur affirmatiuam partem, quos
cum nomino eorum etiam discipulos fe-
rè omnes me nominare certum est. Alex.
& Albertus Magnus, & Valericus tenent
partem negatiuam: Diuus Bonauentura, &
Durand. & Ricardus ea modestia fuerunt,
vt nolent diffinire quod ipsi probè sciebant
ab hominibus ignorari. E contrario verò
quidam auctor scriptum reliquit partem
affirmatiuam, ita esse certam, vt oppositum
sit periculosum. Sed hæc relinquamus: hæ
multo periculosius est qualificare quod
nescias. Dico ergo, quod ea sententia, quæ
dicit Dominum in ipso primo suæ conce-
ptionis instanti meruisse, videtur rationa-
bilior esse. Et ratio, quæ me ad hoc mo-
uet est: Nam Domino tribuenda est ma-
xima perfectio in omnibus, in quibus, vel
auctoritas, vel ratio euidens non obstitit:
sed nulla vel auctoritas est, vel ratio, quæ
obstat, quominus dicamus, quod Domi-
nus in eo instanti habuit actum merendi:
ergo id dicere debemus. Et de auctoritate
quidem certum esse puto. Sed probò, quod
nulla etiam sit impediens ratio. Quia om-
ne agens habens actum primum perfectum,
& obiectum præsens in ratione obiecti, si
non impeditur, nec actus eius est successi-
uus, potest agere pro quocunque instanti:
sed in Christo Domino in eo instanti erat
gratia, erat obiectum præsens, ille non im-
pediebatur agere, nec actus voluntatis est
successiuus: ergo nihil obstat, quominus di-
camus, quod tunc meruit. Et hanc ratio-
nem, quæ sumpta est ex Scoto loco citato,
remq; hanc vniuersam sic declaro ex D.
Thom. Nam quod in aliquo instanti me-
ritum esse non possit, dupliciter potest cõ-
tinge-

Hier. 31.

B. Tho.
Scotus.

Alexan.

Albert.

Bonauent.

Durand.

Ricard.

Scot.

B. Tho.

tingere, vno modo ex parte operantis, alio modo ex parte actus (Deus siquidem, & obiectum nunquam deficiet.) Ex parte quidem operantis potest hoc contingere propter defectum duplicis facultatis, scilicet gratiæ. Sicut si diceremus, quod in instanti, quo quis peccauit mortaliter, non potest mereri, quia non habet gratiam, & secundo ex defectu facultatis naturalis, sicut puer in tempore instanti, quo non habet vsum liberi arbitrij non potest mereri, quia non habet arbitrij vsum. Neutrum tamen in proposito dici potest. Christus enim in primo instanti habuit facultatem gratiæ, vt constat, & facultatem naturæ; quoniam vsum liberi arbitrij habuit: alioqui non potuisset esse comprehensor: ergo ex parte Christi operantis nihil deerat ad meritum in illo ipso temporis instanti, atque momento, similiter nec ex parte actus meritorij. Quod enim aliquis actus in aliquo instanti esse non possit, potest contingere dupliciter. Vno modo per hoc, quod in actu illo successio inuenitur: & sic in instanti compleri non potest. Secundo per hoc, quod actus supponit quædam, quæ præcedere in instanti non possunt: sicut non potest esse, quod ignis si est extra locum suum generatus, in primo instanti sue generationis sit in proprio loco, quia præexigitur motus, qui non potest esse in instanti. Neutro vero istorum modorum impeditur, quin Christus in primo instanti meruerit. Primo quidem, quia motus liberi arbitrij, in quo meritum consistit, non habet successione, sed est simplex & instantaneus. Secundo verò, quia ad motum voluntatis non præexigitur, nisi actus apprehensiuæ virtutis, qui quidem motus in eodem instanti est cum actu voluntatis, eo quod bonum actu apprehensum mouet voluntatem, simul autem est motio mouentis & motus mobilis. Ipsa vero apprehensio boni in Christo non præexigebat aliquam inquisitionem ad hoc, quod esset certum iudicium de bono: quia Christus statim de omnibus verum & certum iudicium habuit: constat ergo, quod nihil prohibet Christum in primo instanti meruisse, & quod id debet concedi.

Et præterea sic argumentor: Beati verè & maximè liberi sunt: cum enim in Dei imaginem transformentur, verè sunt domini principes, & liberi, completumque est in eis illud. Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis: sed Dominus ipse ab instanti conceptionis fuit beatus: ergo fuit verè & maximè liber: ergo potuit tunc habere actum liberum, & meritorium: ergo habuit eum. Valet enim hæc consequentia à posse ad esse in hac materia. Vltimus sic procedo: D. August. super Genes. ad litteram fatetur de angelis, quod in instanti sue creationis intellexerunt: & si philosophos respiciamus Avicena & Algazel putabant, quod intelligentiæ sunt corææ, & tamen quod vna earum est producta ab altera per actum intelligendi alterius: ergo hoc non est in intelligibile: ergo intelligere debemus, quod in Christo ita factum sit, quod in primo instanti intellexit, & amauit Deum & meruit. Amavit, inquam, non modo necessario, vt beatus, sed etiam liberè, omnia referendo in ipsum. Quod probatur: Nam videmus, quod anima in eodem instanti sentit, & sentit se sentire: ergo cum mens sit multo altior, & subtilior in eodem instanti potest & amare, & exercere quancunque comparationem requisitam ad merendum. His adde, quod potentia rationalis in Christo non fuit minus perfecta, quam potentia naturalis alterius creaturæ: sed aliqua potentia naturalis in instanti, in quo incipit esse, habet suam operationem, sicut D. August. dicit, quod lumen in instanti, in quo est, illuminat, ergo Christi potentia rationalis habuit actum in eodem instanti.

Sed contra hanc sententiam argumentor primo: Quia ad meritum requiritur de liberatio, sed deliberatio requirit tempus: ergo anima Christi non potuit mereri in primo instanti sue creationis. Ad hoc dico, quod discursus omnis & inquisitio deliberantis requiritur ad certitudinem iudicij, & conclusionis de re agenda: quocirca in intellectu ita perfecto, vt sit in fine cognitionis, non requiritur illa inquisitio ad actum voluntatis: hæc verò perfecta dispositio rationis fuit in Christo à principio, & sic potuit

10an. 8.

D. August.

Aucen.
Algazel.

D. August.

tuit tunc esse actus meritorius. In summa dico, quod deliberatio accepta pro certitudine iudicij, & conclusionis, hæc requiritur ad actum meritorium, sed potest esse in instanti, & ita fuit in Christo: sed deliberatio accepta pro inquisitione, & consultatione dubia non fuit in Christo nec requiritur ad meritum.

Secundo argumentor: Quia sicut meritum consistit in actu liberi arbitrij, ita & demeritum: sed Angelus non potuit peccare in primo instanti sue creationis, quia sic in primo instanti sue creationis fuisset malus, quod est falsum: ergo nec anima Christi potuit mereri in primo instanti sue creationis. Ad hoc dicitur, quod voluntas rationalis naturæ naturaliter inclinatur in bonum, non autem in malum: & ideò in primo instanti sue creationis, nisi aliquid impediatur, potest ferri in bonum, non autem in malum, in quod non fertur nisi per errorem, aut defectum aliquem, qui non est genitus cum natura. Ac proinde dici solet, quod angelus non potuit in primo instanti peccare.

Tertio argumentor: Quia quando sunt duo motus ordinati, impossibile est, quod in eodem instanti terminetur vterque: sed creatio animæ Christi, & motus liberi arbitrij eiusdem, sunt duo motus ordinati, quia motus liberi arbitrij supponit creationem: ergo impossibile est, quod motus liberi arbitrij terminetur in eodem instanti, in quo creatio terminatur. Ad hoc nego maiorem in motibus instantaneis: nam illuminatio, & visio in eodem instanti terminantur. Habet autem locum in successiuis. Verum est tamen, quod in illo eodem instanti prius natura est animam esse, quam operari, & vna operatio potest esse ordine suo prior natura, quæ alia.

Quarto argumentor: Sicut se habet natura ad actum naturæ; ita gratia ad actum gratiæ: sed natura non potest in actum gratiæ: ergo gratia non potest in actum naturæ: ergo Christus non potuit per gratiam habere actum naturæ, qui est eligere. Ad hoc negatur consequentia prima. Et ratio est, quia cum gratia sit perfectio naturæ, fieri non potest, vt sicut se habet gratia ad

naturam, ita natura se habeat ad gratiam. Aliud enim est perfectio, aliud perfectibile. Et ad formam argumenti dico, quod ea proportio non est legitime commutata: solum enim inde potest inferri, quod si cut se habet natura ad gratiam, ita actus naturæ ad actum gratiæ.

Vltimo argumentor: Quia imbecillitas organorum impedit vsum liberi arbitrij, vt constat in infantibus: sed Christus hanc imbecillitatem assumpsit, sicut & alias: ergo non potuit mereri in primo instanti. Ad hoc dico, quod Christus non assumpsit defectus, qui redundare possent in imperfectionem gratiæ & scientiæ: qualis defectus fuisset ineptitudo organorum ad actum animæ, vnde hunc defectum Christus non assumpsit. Erant itaque organa Dei munere idonea ad operationem animæ. Sicut etiam in statu innocentis sapientissimus Augustinus arbitrabatur non fore in pueris recentèr natis tantam ineptitudinem, & ignorantiam, quanta modo est.

D. August.

ARTICVLVS. VIII.

Vtrum merita nostra, gratia, & bona omnia spiritualia dependant à gratia & meritis Christi.

RO huius intelligentia præmittendum est, quod dupliciter intelligi potest gratia nostra cum meritis, cæterisque bonis dependere à gratia, & meritis Christi. Vno modo, tanquam ex radice, ex qua in nos deriuatur gratia, & tanquam ex fundamento, cui innituntur nostra merita. Alio modo ita, vt & in fieri, & in esse nostra gratia dependeat à gratia Christi, & ad nostra merita peculiari concursu concurrat Deus per merita Christi, & ex quantitate concurrant ipsa merita.

Hoc constituto prima conclusio fit certa secundum fidem, quod ad hoc, vt opus sit meritorium necesse est, vt ad eum concurrat meritum Christi tanquam

R prima

prima radix, & fundamentum, cui inni-
runtur merita nostra, & gratia. Hæc con-
stat. Nam nullum opus est meritorium,
nisi sit ex charitate, & gratia profectum, vt
constat ex Apostolo. 1. Corinth. 13. sed gra-
tia non datur nobis nisi ex meritis Christi:
ergo ad hoc, vt opus nostrum sit merito-
rium necesse est vt concurrat meritum
Christi, saltem hoc modo, quo diximus.

Secunda conclusio etiam certa: Quo-
tiscunq; augetur nobis gratia, & dimi-
nuitur poena temporalis virtute alicuius
sacramenti actu suscepti; illud augmen-
tum gratiæ, & diminutio poenæ non est si-
ne nouo concursu, & applicatione meri-
torum Christi & satisfactionis eius. Pro-
batur: Nam sacramenta sunt instrumen-
ta quædam, quibus mediantibus nobis
applicatur meritum, & satisfactio Chri-
sti: ergo quâdo digne ab aliquo suscipiun-
tur, verè ei applicatur meritum Christi.
Et declaro hanc rationem: Quia in digna
inceptione sacramenti in omni senten-
tia, vel ex attrito fit homo contritus, vel
si fit contritus ei confertur maior gratia ex
vi sacramenti: est ergo ibi actualis concu-
rsus, & applicatio meritorum Christi.

Sit tertia conclusio in quam vir doctus
Ruardus Taper non vult conuenire in ar-
ticulo septimo, de satisfactione, mihi ta-
men vera videtur. Illa est; Quod gratia
opera bona, & omnia spiritualia munera
dependent ex meritis Christi, non solum
in fieri, sed etiam in esse, & in conseruari,
estq; in quocunq; bono opere actualis cõ-
kursus, & applicatio meritorum Chri-
sti: & quotiescunq; operatur homo aliquod
opus meritorium, Christus operatur in illo
& facit vt faciat homo. Quam sententiam
ego inde mihi persuadeo, quia existimo,
quod statuit pater cœlestis pro ea beneuo-
lencia, qua dilexit vnigenitum suum, ita
eum extollere, & honorare, vt sicut nihil
in natura facit, nisi per Verbum, ita nihil,
nisi propter illum, vt homo est faciat ex
his, quæ ad nostram iustificationem, & re-
parationem spectant. Et quemadmodum
primum mobile est vniuersale agens, cui
forma omnis & natura corruptibilis, om-
nesque corporei motus subiiciuntur: ita

existimo, Christum Iesum esse vniuersa-
le agens, & causam bonorum spiritua-
lium. Atque sicut omnia noua benefi-
cia Dei nouam eius beneficentiam re-
quirunt: ita requirunt nouam applica-
tionem, & concursum, atque imputa-
tionem meritorum Christi. Et eos etiam,
qui plura atque maiora beneficia acce-
perunt à Deo non dubito plus de Chri-
sti meritis participare, ac proinde nouas
Christo gratias debere, cum nouum
aliquod donum, & munus assequun-
tur. Atque hæc omnia loculenter mi-
hi probat celebris ille locus Pauli ad E-
phesios, 1. vbi pater dicitur elegisse nos,
vocauiße, gratificasse, & benedixisse om-
ni benedictione spiritali in cœlestibus
in Christo, per ipsum instaurans omnia,
quæ in cœlis, & quæ in terris sunt. At-
que illa etiam perpetua eiusdem Apосто-
li analogia, quod simus corpus Christi,
& membra de membro. Humani au-
tem corporis membra pendunt à capite
perpetua quadam & iugi ratione influen-
te vitam, & operationem. Quod idem
etiam constat ex similitudine palmitum
& vitis repetita in euangelio Ioannis. 15.
Et peculiariter de bona operatione de
qua erat maior difficultas argumentor:
Nam ad operationem meritorum duo
requiruntur, forma supernaturalis, & au-
xilium: sed forma, siue gratia ipsa, est in
me per actualem applicationem merito-
rum Christi: ergo & auxilium superna-
turale est in me per actualem applica-
tionem meritorum Christi. Sed certum
est quod auxilium hoc ad singulos actus
datur, vt diffinierunt concilia: ergo ad
quenlibet actum concurrunt merita Chri-
sti. Quocirca non modo rhetoricè, sed
etiam, vt propriissime dictum accipio,
& sincerissime audio illud Beati Cy-
priani, de laude Martyrij, vbi marty-
rem inducit secum cogitantem, quod
in ea crudelitate carnificum, plus pro
quo patitur, Christus ipse patiatur. Et
quod necesse sit eum videri cuncta to-
lerare cui victoria debetur, & pugna.
Quod optimè interpretabimur iccir-
co dictum, quod Christus tunc eiusque
auxi-

auxilium, & vis pro illo, & cum illo mili-
te pugnet.

Sed contra hanc doctrinam argumen-
tor: Nam merita Christi non existunt mo-
do in rerum natura: transferunt enim: gra-
tia etiam gratum faciens qualitas est abso-
luta, & videtur omnino mansura ipsa ani-
ma & subiecto disposito manente: ergo no-
stra gratia & merita non dependent à gra-
tia & meritis Christi. Ad hoc dico, quod li-
cèt meritoria operationes Christi transie-
rint in esse naturæ, quemadmodum cæte-
rorum hominum operationes, semper ta-
men eas respicit Deus, & manent in ac-
ceptione diuina: quod est manere in gene-
re causæ moralis. Gratia verò nostra dico,
quod dependet à gratia Christi, vt gratia
est: & quod quemadmodum radius absen-
te sole definit esse, micat verò per illum, ita
gratia nostra desineret esse, nisi fulgore ra-
diaret gratiæ Christi. Et quemadmodum
oculis corporis videmus nullum lucis ra-
diū resurgere, nisi mediante sole: ita si ocu-
los mentis illuminatos haberemus, vide-
remus vtique spiritus nostros non fulgere
lumine gratiæ, nisi per Christum.

Secundo argumentor: Quia gratia, vel
ex natura talis qualitatis, vel saltem ex
lege constituta habet quod subiectum fa-
ciat gratum: ergo non indiget illa irradia-
tione gratiæ & meritorum Christi: ad hoc
dico, quod cum Deus sapienter & suauiter
cuncta disponat talem nobis contulit gra-
tiæ rationem, vt sicut Deus neminem ha-
bet acceptum nisi in ordine ad Christum:
ita nec gratia nos faciat ei acceptos nisi in
ordine ad gratiam & iustitiam Christi. Et
in naturalibus videmus, quod radius lu-
cis ex natura sua illuminat: & tamen id
facit per solem, in quantum dependet ab
eo in fieri, & in conseruari: ita est in no-
stro proposito.

Sed in isto in hunc modum: Quia si gra-
tia daretur, & non propter Christum, illa
esset eiusdem speciei, atque naturæ cum
gratia, quæ nunc confertur: ergo hæc
gratia non dependet in esse à gratia Chri-
sti. Ad hoc ego admitterem antecedens,
& negarem consequentiam. Nam & lux
modò dependet à sole; & si Deus illam

crearet sine sole, esset rationis eiusdem,
& non dependeret à sole. Verum est ta-
men, quod antiquorum gratia non potuit
dependere à gratia Christi in esse causæ
efficiētis naturalis, quia ea gratia tunc non
erat. Semper tamen gratia omnis, iustitia
& bonum supernaturale fuit ex accepta-
tione, & meritis Christi.

ARTICVLVS. IX.

Verum Christus meruerit & satisfice-
rit secundum perfectam, & exa-
ctam rationem iustitiæ.

HAEC res est difficilis in-
tellectu, & plurimis quæ-
stionibus inuoluta: donet Do-
minus, vt dilucidè illam tra-
ctemus, & quod multò maius ac precio-
sius est, veritatem attingamus. Et pri-
mo quidem doctorum sententias statu-
mus: deinde præmitteremus quædam pro
intelligentia quæstionis: tertio ei respon-
dere curabimus. Sunt autem de illa duæ
sententiæ. Prima Scoti in tertio, distin. 20.
quæstione. 1. & distinctione. 19. quæstio. 1.
& in quarto, distinctione. 15. & Gabriel.
quarto, eadem distinct. Durandi in tertio,
distinctione. 20. quæstione. 2. Medinæ
dice de poenitentia, tract. 3. quæstione. 1. Ij
dicunt, quod Christi Domin. meritum, &
satisfactio nõ fuit de toto rigore (vt aiunt)
iustitiæ. Contrarium verò docent Sanct.
Thom. in quarto, distinctione. 15. & quarto
contra Gent. cap. 54. B. Bonauent. in tertio
distinctione. 20. quæstione. 3. & 4. Vegali.
7. cap. 8. & 9. Osius in confessione fidei. ca.
2. & 48. Driedo de captiuitate, & redem-
ptione, gene. humani. fol. 37. Ruardus Ta-
per articulo. 6. Burgenf. in scrutinio, dist. 5.
cap. 9. 10. 11. & est sententia communis Ca-
rietano, Capreolo, Ferrariensi, Dominico
de Soto, libro. 3. de natura & gratia, capit. 6.
& in quarto, distinctione decimanona, quæ-
stione prima. Et quidem qui assertunt
Christum Dominum non satisfecisse de
rigore iustitiæ, sed ex suppositione gra-
tiæ, dupliciter se possunt explicare.

Vno modo ita, vt dicant opera Christi & merita formaliter non fuisse tanti valoris, vt nostris demeritis adæquarentur, sed bona voluntate Dei fuisse acceptata pro peccatis hominum, ac si illi æquarentur. Quod si hoc modo aliqui doctores se explicent videtur ea sententia omnino improbabilis, & indigna: quoniam iustitiæ, & sanctitati Christi omnino debetur longe vt superet nostra peccata. Possent vero secundo dicere, opera & satisfactionem ac merita Christi, non modo esse æqualia secundum formalem, ac inhærentem bonitatem nostris demeritis, sed ea longe excedere, nihilominus tamen eum nõ satisfecisse de rigore, quoniam quæcunq; habebat debebat Deo, & ipsi accepta referebat. Et si hoc modo se explicent relinquenda est illis sua probabilitas. Hæc de sententijs. Aduertendum autem est pro intelligentia quæstionis, quod satisfactio est re-
compensatio iniuriæ illatæ; & differt à restitutione in hoc, quod restitutio reparat detrimenta illata in alijs bonis; satisfactio vero honoris, & dignitatis damna refarcit. Et quidem ali-
quando accidit, vt is, cui satisfactio fit multum de iure suo remittat, & liberaliter agat cum eo, qui satisfacit. Atque hæc satisfactio dicitur imperfecta. Nõ quia animus satisfacti sit imperfecte placatus; sed propterea quod talis satisfactio aliqua ex parte niritur liberalitati eius, qui offensus est. Multipliciter autem contingit, vt satisfactio fundetur in liberalitate eius, cui fit, nimirum quia id, quod redditur pro iniuria minus est eo, quod debetur, vel quia licet sit æquale, est tamen alio titulo debitum, aut alienum, vel quia non habet ex se valorem, sed ex dono & gratuita æstimatione eius, cui fit satisfactio: vel denique quia satisfactio non fit ab eo qui deliquit, sed ab altero. Ex quibus fit, quod ea satisfactio est plena atque perfecta, in qua nihil istorum reperitur. Vnde satisfactio perfecta est compensatio pro illata iniuria æqualis, non ex alieno, aut alioqui debito habens ex se valorem, & facta ab eo, qui vel ipse iniuriam intulit, vel pro eo, qui intulit habet ius satisfaciendi.

Secundo præmittendum est ne ob ig-

norantiam nominum hallucinemur, quod licet satisfactio plena atque perfecta, & ea, quam scholastici appellant, de rigore iustitiæ, sint idem, tamen satisfactio ad æqualitatem non est idem, quod satisfactio perfecta. Nam satisfactio ad æqualitatem dicitur ad differentiam eius, in qua redditur minus, quam debebatur. Atque iccirco ille dicitur non immerito adæqualitatem satisfacere, qui tantum reddit, quantum debet, siue sit alioqui debitum, siue se-
cus. Hæc vero dixi secundum magis communem acceptionem scholasticorum huius temporis. Re enim vera, si æqualitas esset absoluta, & nulla ex suppositione, in idem incidere satisfactio ad æqualitatem, & satisfactio perfecta. Et ita loqui solebat Aristoteles in moralibus de æqualitate, quæ inuenitur in iustitia.

Tertio loco illud præmittam: Quod si recte vereq; supposuero, complurimum faciet ad huius rei intelligentiam. Illud vero est, quod in Christo, & erat meritum ac satisfactio & infinitus valor menti, ac satisfactionis. Et quidem meritum ad satisfactio reducebatur in eum, qua homo erat: valor autem illius in dignitate personæ. Ac proinde Christus merebatur, & satisfacerebat infinite, non solum secundum quod homo erat, sed quia Deus & homo erat. Nec enim satisfaceret ac mereatur, nisi si homo esset, nec esset illud meritum, & satisfactio infiniti valoris, nisi Deus esset. Itaque differt inter mortem, & satisfactionem Christi, quod quævis eius mors in particulari accepta non abstraheret à persona diuina, erat enim mors Dei, & hominis, siue Christi, non tamen Christus mortuus est secundum quod Deus, sed præcise secundum quod homo. At vero infinita Christi satisfactio, & valor illorum operum nõ conuenit Christo præcise, qua homo erat, sed quia Deus & homo erat.

His positis prima conclusio: Christi Domini satisfactio non modo fuit æquiualens, sed etiam longe superans nostræ peccata, & offensam. Hæc tam debet esse certa apud catholicos, vt probare nõ sit necesse. Filius enim Dei, & sanctus sanctorum, in quo oēs dilecti & electi, & prædestinati sumus,

sumus, & qui factus est nobis iustitia, & sanctificatio, & redemptio habet iustitiam, & gratiam, & sanctitatem altioris ordinis, quoad quantitatem, quam nos miserissimi peccatores. Quod si virtutes omnes rerum inferiorum nulla ratione possunt adæquare virtutem Solis, quanto magis intelligere debemus omnes fideles, quod nec iustitia omnis, & sanctitas hominum & angelorum pertingere potest ad sanctitatem, & puritatem lucis illius, cuius participatione sancti, & puri sunt, quicunq; sancti & puri fuerint ac erunt? Nec rursus eorum malitia & offensa adæquabit incarnati Verbi Dei merita, & bonitatem.

Secunda conclusio. Si consideretur in Christo præcisa ratio merendi, & satisfaciendi, illa conueniebat ei, qua homo erat: & quicquid ei conuenit, qua homo est debitum Deo est.

Probat prior pars: Quia mereri & satisfacere est non habentis, & inferioris: meretur enim quis, & facit sibi debitum, quod non habet: & meretur apud eum qui habet, & redditurus est præmium.

Probat vero secunda pars: Quia Christus, vt homo, est quid creatum ac factum: Misit enim Deus filium suum factum ex muliere: ergo vt sic dependebat à libera voluntate Dei.

Item, vt homo, erat seruus iuxta illud: Parum est vt sis mihi seruus, & c. ergo quicquid est, Domini est. Tertio: Vt sic erat summe humilis, atque dicebat, Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde: ergo quicquid boni habebat gratum ferebat Deo, & intimè ac summe ipsum recognoscebat, & subdebat ei. Quarto: Vt homo est prædestinatus: ergo accipit gratiam à Deo liberaliter. Tandem, quia quicquid vt homo habuit per gratiam habuit, non per naturam: ergo illud omne debitum erat Deo.

Tertia conclusio, Christi Domini satisfactio fuit de toto rigore iustitiæ: itaque satisfecit Deo pro nobis secundum perfectam, & exactam rationem iustitiæ. In hac conclusione probanda, quanuis pluribus testimonijs scripturæ & sanctorum non abu-

teremur, quibus Christi iustitia, & satisfactio commendata & amplificata est. Quale est illud: Empti enim estis pretio magno, glorificate, & portate Deum in corpore vestro. Et illud: Et tu in sanguine testamenti tui eduxisti vincos de lacu. Et illud: Quem proposuit Deus propitiacionem per fidem in sanguine ipsius ad ostensionem iustitiæ suæ. Et iterum: Si vnus delicto mors regnauit per vnum, multo magis abundantiam gratiæ, & donationis, & iustitiæ, accipientes regnabunt per vnum Iesum Christum. Quibus verbis significatur, quod multo maius & potentius, & efficacius fuerit meritum Christi, quam delictum Adæ. Fuit autem Adamus ob suum delictum factus reus cum posteris secundum perfectam rationem iustitiæ: ergo Christus Dñs perfecta iustitia satisfecit. Et tandem illud: Exauditus est pro sua reuerentia. Et Beatus Augustinus dicit. 13. de Trinitate capit. 13. quod cum diabolus vitio perueritatis suæ factus sit amator potentis, & desertor oppugnatoreque iustitiæ, & homines tanto magis eum imitentur, quo magis neglecta iustitia, atque etiam perosa, potentis student, placuit Deo, vt propter erudiendum hominem non potentia diabolus, sed iustitia vinceretur. Et eadem est sententia Gregorij Theologi oratione secunda in pascha. Possent tamen authores contrariæ sententiæ respondere hæc testimonia, solum probare primam conclusionem supra positam, quæ non nisi absurde negatur. Ac proinde ab adducendis testimonijs abstinemus. Probat vero scholastico modo conclusio: Nam, vt supra positum, & deductum est, meritum, & satisfactio Christi conueniebat ei, non modo qua homo erat, sed etiam qua Verbum Dei, siue Deus erat: alioqui non fuisset tam immani valoris, & dignitatis. Sequitur ergo, quod ea satisfactio fuerit perfecta, & exacta secundum omnem rationem & seueritatem iustitiæ. Probo simul, & declaro consequentiã: Quia huic satisfactioni conueniunt omnes qualitates perfectæ satisfactionis: fuit siquidem æqualis, ac longè superans, vt dictum est, non aliena, quia Deus satisfacie-

Rom. II.

I. Pet. II.

bat, & omnia sunt Dei, nec alioqui debita; quia ipse nihil debebat. Quis enim prior dedit illi, & retribuetur ei? Et habebat in se valorem ac dignitatem immensam, quia erat immensa dignitas personæ offerentis. Et tandem erat ea satisfactio facta ab eo, qui quanuis ipse non peccauerit, nec dolus inuentus fuerit in ore eius, habet tamen in nos omne ius, quod excogitari potest; & ex consequenti habet ius pro nobis satisfaciendi: ergo ea satisfactio fuit omnino perfecta in ratione iustitiæ. Ac certe victa quodam modo Dei sapientia à malitia videretur; si volens nobis suscitare redemptorem, is tamen non secundum perfectam iustitiam, nos liberauisset; cum per vnum hominem secundum perfectam iustitiam rei facti essemus. Et hæc pro hac conclusione.

Sed quia prudentium virorum est ita extollere excellentia merita Christi, nihil ut detrahant maiestati Dei, & authores contrariæ sententiæ dicent, se tribuere Christo, ut homini, & eius merito ac satisfactioni quicquid rei creatæ tribui potest; dare verò Deo quicquid ipsi debetur, deberi autem ei omne, quod factum, & creatum est, iure suo exoptulabunt, ut eos audiamus modeste, atque patienter. Sunt enim multa, & fortia ac graua, quæ opponunt.

Primum igitur argumentantur: Quia Christus, ut homo, est seruus Dei, & humilis: ergo quicquid habet debet Deo, & ipsi acceptum fert: ergo eius satisfactio habet vim ex liberalitate & gratia Dei. Respondetur negando vltimam consequentiam. Quoniam argumentum solum probat, quod ea quæ conueniunt Christo præcise, ut homo est, fundentur in gratia & liberalitate Dei: mei erit autem, & satisfacere in iure conueniunt ipsi, qua Deus, & homo est.

Secundo argumentor: Quia Christus, ut homo, & opera eius & merita, & satisfactio & valor siue dignitas eorum, omnia sunt quid creatum: ergo debentur Deo: ergo hæc satisfactio est ex debitis. Respondetur quod illa quidem omnia sunt quid creatum: sed filius Dei, qui per illa merebatur, in-

creatum quid est, & Deus est & nihil vlli debet, quod ipse non habeat per naturam. Et ab ipso habet hæc satisfactio, quod sit de rigore iustitiæ.

Tertio: Quia satisfactio est ad alterum, ut verè docent philosophi morales: sed Christus est Deus: ergo nõ potest, proprie loquendo, satisfacere Deo. Hic quidam respondent, quod filius per passionem satisfacit patri, & ex consequenti hæc satisfactio est ad alterum suppositum. Quæ tamen euasio mihi nõquam probata est: quia peccator per se primò offendit Deum, & per se primo tenetur satisfacere Deo, & cum satisfacit illi primo satisfacit. Vnde ad argumentum dico, quod satisfactio Christi est ad Deum, siue se ipsum per alteram naturam. Et quod hoc non sit vllum inconueniens declaro. Nam quemadmodum secundum philosophos ipsos, & logicos, vni non est maius, aut minus se ipso simpliciter, nec aliquid est seruus ac Dominus sui ipsius (hæc enim sunt ad alterum). Christus verò, ut homo, & minor est se ipso, ut Deus, & seruus sui ipsius: pari ratione in nostro proposito dicendum est.

Aristot. in prædic.

Quarto argumentantur Duran. & alij: Quia inter patrem & filium non est iustitia perfectè, nec parentibus possunt filij reddere æquale: ergo, &c. Ad quod dico, quod etiam in humanis inter filium suorum, & emancipatum, atque patrem potest esse iustitia. Et filij quidem in humanis debent parentibus, quod sunt; quoniam liberè, & voluntariè eos genuerunt, ac sunt causæ efficientes illorum. Filius verò æternus tam est ex natura sua Deus, quam pater: quantum sit à patre. Nec ibi est ratio causæ & effectus, nec prioris, & posterioris: nec ibi est aliquid maius, aut minus. Ac proinde potest filius apud patrem per humanam naturam mereri, & satisfacere de iustitia.

Duran.

Quinto argumentor: Quia quouisunque solutio est alterius rationis à debito, liberum est creditori acceptare solutionem: nec enim tenetur creditor pecunias accipere, si sibi debetur triticum, sed satisfactio redemptoris fuit alterius rationis à debito, scilicet, à peccato & iniuria: ergo nõ tenebatur pater eam acceptare. Respondetur, quod maior

maior propositio habet locum in restitutione, non semper, sed ut in plurimum: at verò in satisfactione in vniuersum est verum, quod solutio est alterius rationis à debito: quia debitum est iniuria; solutio vero opus studiosum.

Sexto argumentor: Quia si meritum Christi fuit infinitum, & valor satisfactionis eius inestimabilis, sequi videtur inter alia; quod nec Deus potuerit præmiare condigne merita Christi: siquidem nec fuere, nec erunt infiniti homines, quibus culpam remittat, & gratiam largiatur per Christum. Respondetur, quod aliud est mereri gratiam infiniti hominibus, si essent, aliud verò mereri, ut Deus illos produceret in esse. Primum meruit Christus, non secundum. Nec verò decuit, ut hoc secundum mereretur. Vnde sufficienter eius merita præmiat Deus, cum gratiam tribuit, & gloriam omnibus, qui Christo suo volunt adhærere per fidem, & observationem mandatorum eius. Et quanuis non tot detur gratia per Christum, quin pluribus possit conferri, non tamen aliqua ex parte manet Christus sine præmio: quia non meruit ipse, nisi, ut accedentibus ad eum daretur gratia pro ratione dispositionis subiecti, quam ipsa gratia efficit homine cooperante per liberum arbitrium.

Septimo argumentor: Quia opera Christi erant finitæ entitatis ac perfectionis: ergo non erant valoris immensi. Respondetur, quod illa opera finitæ entitatis ac perfectionis erant, siquidem creatum quid erant: sed quod ea offerret Verbum Dei pro nobis, valoris erat, & meriti inestimabilis, propter personæ infinitatem.

Octavo argumentor: Christus satisfecit ratione gratiæ vnionis, & habitualis existentis in anima, siue mente: ergo non satisfecit ex proprijs, sed ex gratis acceptis. Et quidem quod Christus fuerit, gratia fuit: ergo hoc totum debetur Deo. Respondetur gratiam vnionis (quod est Christum esse) non esse factam supposito Verbi Dei, sed naturæ humanæ. Similiter gratia habitualis est facta naturæ, non supposito. Et tandem omnia bona gratis collata Christo in ordine ad humanitatem,

alia dicuntur, non in ordine ad suppositum. Ac propterea, si natura humana satisfecisset, non satisfecisset ex proprijs. Veruntamen, quia Verbum Dei satisfaciebat, satisfaciebat ex proprijs. Et quidem, si humanitati Christi collata sunt immensa beneficia per gratiam Dei, debeat gratiæ Dei humanitas cõplurimum: filius autem, qui natura Deus est, nihil debet gratiæ.

Nono: Iudex non tenetur acceptare satisfactionem vnus pro alio, nec etiam patris pro delinquente filio, nec Domini pro seruo: ergo Deus non tenebatur de rigore acceptare satisfactionem oblatam à filio pro nobis peccatoribus. Respondetur, quod iudex non tenetur acceptare satisfactionem, nisi vel eius, qui deliquit, vel illius, qui pro delinquente habet ius satisfaciendi: & Verbum, quando humanitate assumpta ouem errantem quæ suat, & satisfecit pro nobis peccatoribus per vitam ærumnosam, & mortem acerbam, vsum est iure suo. Si verò quæras quod nam sit illud ius satisfaciendi, quod habuit filius Dei, paternum ne an dominatum, quod tandem? Nam pater non habet ius satisfaciendi pro filio, nec Dominus pro seruo; respondeo breuiter, quod Verbum patris habet in nos omne ius, quod excogitari potest.

Decimo argumentor: Quia si quodlibet opus Christi erat infinite meritorium, sequitur, quod ab ipsa natiuitate, & conceptione Christi erat solum pretium per actum meritorium ipsius. Respondetur, quod in fonte bonorum bona superabundant, & effluunt. Ac proinde quanuis gutta sanguinis Christi fusi pro nobis suffecisset ad redemptionem hominum, hæc vero fuit Dei admiranda dignatio, ut omnes suos actus, labores, & dolores incredibiles, & passionem obrulerit Deo pro nobis: vnde in passione consummata est redemptio: & illa omnia oblata sunt, ut vnum pretium.

Vltimò argumentor: Quia si Christus Dominus satisfecit, de toto rigore iustitiæ, ergo non poterat pater æternus non acceptare satisfactionem.

R 4 Quod

Quod videtur esse falsum: quia nihil est quod necessitatem possit inferre Deo. Ad hoc quidam respondent distinguendo cōsequens. Non poterat pater non acceptare ex rigore iustitiæ, quæ attenditur secundū rationem dati, & accepti: nego consequentiam. Non poterat non acceptare propter vnitatem voluntatis diuinæ patris & filij, ratione cuius fieri non potest, vt filius offerat, & pater non acceptet: concedo consequentiam. Hæc tamē solutio mihi nō probatur, quia diuertit ad id, quod se habet, vt accidens ad quæstionem, & nō saluat meritū de rigore iustitiæ in satisfactione Christi. Vnde quauis Christus offerret satisfactionem finitam & non æquiualem esset verum, quod non poterat pater non acceptare propter vnitatem voluntatis. Posset ergo secundo dici, quod sufficit ad hoc, vt Christus dicatur satisfecisse de rigore iustitiæ, quod dedit æquiuale, atq; etiam exuperans in rigore: non verò eo quod pater omnino teneretur acceptare. Et tunc ad argumentum: Satisfecit de rigore iustitiæ, cōcedo: ergo non poterat pater non acceptare: distinguo consequens. Ex parte pretij oblatis, concedo: quoniam nullus in eo erat defectus. Ex parte acceptantis, nego, quia ille est liber, etiam cum æquiuale offeratur. Atq; hæc solutio omnium maximè probabilis videretur, nisi tacitè supponeret, quod filius non habebat ius satisfaciendi pro nobis. Si enim habet ius satisfaciendi, & reddit æquiuale, non potest non acceptare is, cui facienda satisfactio est. Concedo ergo, quod secundum hanc sententiā, stante prædestinatione & passione Christi, & oblata ab illo, pater non poterat non acceptare, & alioqui faceret iniuriam Deo filio. Absit autem à Deo, facere vt possit alicui iniuriam. Bonitas enim non male faciet. Quauis autem multis contenderim, hæc partem tueri, longiorq; fuerim, quam par esset, vt vides, humanissime lector, vt traverò harum sententiarum vera sit, mihi est valde dubium. Nam, licet valor operum sumatur à dignitate personæ, & nunquam Christus tantumdem meruisset, nisi Deus esset, hæc tamen omnia nō offerebat Christus, vt Deus, sed vt homo: ergo & ipse of-

ferēs, & illa omnia debita erāt Deo largiēti per gratiā, & omnia bona quæ Christus habuit, & vt ipse Christus esset Christus, hominumque redemptor. Dicent vero alij, quod ipse offerens erat infinitæ dignitatis.

ARTICVLVS. X.

Verum purus homo potuerit satisfacere de rigore iustitiæ, vel ad æqualitatem pro peccatis omnium, vel pro proprio.

NONIAM in hanc quæstionem defessus perueni disputatione præterita, dico breuiter, quod si de homine absque gratia Dei sermo sit, certum est secundum fidem, quod nec potest suis virtutibus reconciliari Deo, nec pro se, nec pro alijs satisfacere. Si tamen iuuetur gratia Dei, tunc nō quidē poterit, aut mereri apud Deum, aut ipse si satisfacere de toto rigore iustitiæ: quoniam quicquid habet debet Deo non modo ratione creationis, sed multis alijs nominibus: & quod plura recipit beneficia tanto in maiori debito & obligatione est. Si verò meritum, & satisfactio ad æqualitatem dicatur, quando tantum merui, quā tum mihi datur, & tantumdem soluo atq; offendi, siue id fundetur in gratia, siue secus, tunc dico quod per gratiam Dei potest esse tam bonus actus formaliter, quo merear, quantum malus ille, quo demerui. Erat siquidem ille malus actus, quia defuit ei perfectio ac bonitas, quam potuisset, & debuisset habere. Nō tamen posset purus homo satisfacere ad æqualitatem pro peccatis totius mundi per gratiam, quæ datur secundum legem ordinariam. Quod absque ratione liquet. Nam quomodo satisfactio vnius hominis æqualis erit omnibus culpis omnium hominum, nisi ea gratia esset alterius ordinis quoad essentiam, vel quantitatem ab ea, quæ datur puris hominibus? Si tamen Deus vellent illam acceptare, ac si esset æqualis, quis dicet ei, cur fecisti. Est *Iob. 9.* verò inter meritum, & satisfactionem cōsideranda differentia, quod si quis seruiat Regi,

Regi, non ideo minus meretur, quod bono & magno Domino seruit: ac proinde iure accipiet præmium æquale labori. Si quis autem vel leuiter verbo offenderit Regem, vix recompensabit offensam morte acerba; longissimèque aberit à satisfaciendo, si verba verbis recompenset, aut facta factis: quia quo maior est persona, in quam peccatur; tanto maior est offensa, & maior requiritur recompensatio, si æqualis futura est. Ac proinde, quauis quis per gratiam Dei possit mereri aliquid apud Deum; secundum æqualitatem; quo modo autem possit satisfacere Deo ad æqualitatem pro offensa graui in ipsam commissam, non dicam pro alijs, sed etiam pro se, non intelligo. Scimus autem, quod poenitens remissis iam peccatis ex diuina misericordia gratis, satisfacit per gratiam Dei in hac vita pro culpis, vel satisfatur in futura.

Conci. Trid. sess. 6. c. 9.

Sed aduersus hæc argumentor: Quia homo iustus est membrum Christi, eiusque meritum & satisfactio nititur, & coniungitur meritis, & satisfactioni Christi: sed Christi satisfactio fuit perfecta, & ad æqualitatem, etiam considerata seuera ratione iustitiæ: ergo & satisfactio puri hominis. Ad hoc argumentum negata in primis cōsequentia: Quoniam quando ego satisfactio gratia se tenet ex parte acceptantis, & communicatio satisfactionis Christi misericorditer mihi fit, non transferendo æqualitatem in meam satisfactionem sed participationem quandam: sicut ignita ab igne habent esse & posse. Dico præterea pro ma-

iore declaratione, quod aliud est dicere, Satisfactio mea coniuncta cum satisfactione Christi, & simul accepta est æqualis, & perfecta simpliciter, quod est verissimum, & de illo dubitare, nec est sapientiæ, nec artis, posito & constituto, quod satisfactio Christi est perfecta: aliud verò, & longè diuersum est dicere, quod satisfactio mea, vt sum membrum Christi, est perfecta simpliciter, & superexcedens. Hoc enim est falsum: Nam, vt rectè docet Caietanus, *Caiet.* quauis ea satisfactio capiti Christo innitatur, non tamen recipit eandem cum satisfactione Christi æqualitatem: sicut imperfecta participant quidem à perfectis esse, & posse; non tamen illis æquantur. Nec verò digitus, quauis recipiat influxum à capite, plenam eius vim & perfectionem recipit. Et quidem, si satisfactio hominis iusti, vt est membrum Christi, est perfecta simpliciter, & superabundans, & omnis iustus est membrum Christi; sequitur, quod cuiuscunque hominis iusti satisfactio est in rigore perfecta, & quidem pro omni culpa & poena, quod est vehementer falsum. Cōsiderare ergo debemus, quod aliud est aliquam operationem vniri Deo, vt personæ proprie, & non mysticè loquendo: ea enim operatio erit infiniti valoris, & satisfactionis, ac meriti: aliud verò & longè diuersum est aliquam operationem vniri Deo, vt causæ vniuersali, atq; personæ mysticæ. Tunc enim ea operatio pro quantitate influxus habet vim, & efficaciam, & semper supponit gratiam misericorditer concessam operanti.

Q V A E S T I O V I G E - S I M A S E C V N D A , D E S V B I E C T I O N E C H R I S T I A D P A T R E M .

ARTICVLVS. I.

Quod Christus sit subiectus Patri, & utrum debeat dici eius seruus.

CONSTITVTA fide catholica, quod Christus Dominus sit & verus Deus, & verus homo, mihi videntur ea, de quibus est praesens disputatio, valde plana, ipsissimaque fidei fundamenta. Sed antiquorum haereticorum improbitas, & quorundam catholicorum, qui se Theologos profitentur, ignorantia efficiet, ut haec illis declaremus. Sufficere autem alioqui videretur, rogare dubitatem fidelem, an credat Christum esse verum Deum, & verum hominem? Dicit ille firmisimè credo. Rogo iterum, an verum sit, quod alia ratione est Deus, & alia homo? Quod utique non negabis, nisi sis insipiens. Tunc ultra quaero, qua ratione est homo, est aequalis Deo patri, an non? Respondebis, est inaequalis, & minor patri. Igitur tandem interrogo, si ut sic est inaequalis, & minor Deo, est ne exemptus à subiectione Dei, aut eius inimicus, & inobediens, aut amicus seruus & obediens? Non exemptus à subiectione Dei, quia omne factum à Deo subiectum est ipsius ditioni ac Dominio. Nec verò Deo est inimicus, & inobediens (auertat Deus tam immanem sacrilegamque dementiam) restat ergo ut Dei seruus sit, Deoque & amicus, & subiectus, & consequenter sibi ipsi, ut Deo. At verò, si de Christo loqueremur, ut Deus est, nec Deo patri est subiectus, quia est ipse Deus, nec sibi propter rationem ean-

dem, quia Deus est, sufficienterque soluta haec omnis quaestio est de subiectione Christi ad patrem, sed iam illam in suas partes distinguamus. Habet natura humana quid commune cum omni creatura, quia est quid creatum, & habet praeterea quid ipsi peculiare, quia rationalis est: & secundum utranque considerationem Christus, ut homo, est maximè subiectus patri. Si enim de illo loquamur secundum id, quod humanitas habet commune cum omni ente creato, certum est, quod omne ens creatum Deo est subiectum in quantum & est, atque dependet ab ipso, & est inferius Deo, & subditur quoad esse & operationem potentiae Dei. Atque his omnibus modis Christus ratione humanitatis, vel in quantum homo subiectus est patri. Primum, quia ab ipso factus est & in mundum missus. Scriptum siquidem est, Quando venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, factum ex muliere. Et illud: Ego hodie genui te. Quod non modo de aeterna generatione, sed & de temporali natiuitate, & de gloriosa resurrectione scriptura ipsa, & sancti interpretantur. Secundo: Inferior est quò ad gradum bonitatis. Et hoc est quod Dominus dicebat ad quendam Matth. 19. Quid me interrogas de bono? Vnus est bonus, Deus. In quae verba Diuus Hieronymus dicit: Qui magistrum vocauerat bonum, & non Deum, vel Dei filium confessus erat, discit hominem, quauis sanctum in comparatione Dei non esse bonum. Per quod voluit significare, quòd ipse secundum humanam naturam non pertinebat ad gradum bonitatis diuinæ. Atque hoc ipsum est, quod Dominus significat, quando dicit: Pater maior me est, hoc est, & ma-

De subiectione Christi ad Patrem. 267

& maior & melior: quoniam in his, quae non mole magna sunt, idem est malus, quod melius, ut dicit D. Aug. lib. 8. de Trinitate. c. 8. Certumque est, quod Deus est ipsa essentia bonitatis. Natura verò omnis creata est participatio quaedam bonitatis illius. Tertio Christus, ut homo, subiicitur diuinæ dispositioni, & potentiae Dei, cui subiicitur omne quod factum est. Vnde Diuus Dionysius. 4. cap. caelestis hierarchiae dixit, quod Christus subiicitur Dei patris ordinationibus: quia quæcunq; circa humanitatem Christi acta sunt diuina dispositione acta sunt. Et secundum hanc rationem omnis etiam creatura Deo seruit, iuxta illud Sapientiae. 16. creatura tibi factori dei seruiens. Sed si loquamur de humana natura peculiariter, in quantum rationalis est, atque illi est lata lex à Deo, voluntarièque, & libere obedit mandatis eius. Hac ratione Christus, ut homo, fuit maximè obediens & subiectus patri. Vnde ipse dicebat Ioan. 8. Ego noui eum, & sermonem eius seruo. Et iterum: Quae placita sunt ei facio semper. Et ad Philip. 2. dicitur: Factus est obediens usque ad mortem. Atque hinc est, quod in sacris literis Christus non modo dicitur subiectus patri, ut liquet, 1. Cor. 15. Sed etiam saepe dicitur, seruus, ut constat Esai. 42. Ecce seruus meus suscipiam eum, electus meus complacuit sibi in illo: anima mea: dedi spiritum meum super eum: Qui locutus euidenter congruit cum illa voce paterna: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Et cap. 43. Verè vos testes mei, dicit Dominus, & seruus meus, quem elegi. Et cap. 53. exprimitur haec sententia ibi: Iustificabit ipse iustus seruos meos multos. Nam alia vulgata non modo antiqua, sed & noua & emendata legunt: Iustificauit seruus meus multos. Et expresse. 70. legunt: Iustificare iustum bene seruiem multos. Et alij legunt: Et cognitione sui multos iustificabit iustus seruus meus. Et illud: Parum est, ut sis mihi seruus. Ad suscitandas tribus Iacob, & feces Israel conuertendas dedi te in lucem gentium, ut sis seruus meus, usque ad extremum terrae. Et illud: Haec dicit Dominus formans me ex utero seruus sibi. Et Ezech. 34.

chi. 34. dicitur: Et suscitabo super eas pastorem unum seruum meum Dauid. Et subditur, Ego autem Dominus ero eis in Deum, & seruus meus Dauid princeps in medio eorum. Et Psal. 39. cum dicitur: Aures autem perfecisti mihi; negari non potest, quod ibi loquatur Dominus ad patrem. Et siue legatur, Aures perfecisti, siue, Corpus adaptasti, siue, Aures perforasti, vel aperuisti certum est ibi significari seruitutem & obedientiam Christi. Et Zacha. 3. dicitur, Adducam seruum meum Orientem. Et ad Philip. 2. dicitur, quod exinaniuit semetipsum, formam serui accipiens. Et in epistola ad Romanos dicitur: Minister circumcissionis. Et quidem mirum, si seruus in scripturis voluerit appellari is, qui de se ipso dicebat; Ego autem sum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis. Cuiusque fuerit tam admiranda dignatio, ut voluerit etiam appellari, seruus hominum, ut constat ex illo testimonio timonio capitis. 53. citato, iuxta versionem 70. Et Dominus ipse Matth. 20. dicebat: Filius hominis non venit ministrari sed ministrare. Et Luc. 22. Scriptum est: Ego in medio vestri sum, sicut qui ministrat. Quod si corporaliter etiam seruiēbat lauantis pedes discipulorum, cur humilis Dominus dici nōllet id quod facere dignabatur? Et expresse ad Hebr. 8. dicitur: Christus sanctorum minister & tabernaculi veteris. Et D. August. explicans illud Psal. 103. Producens foenum iumentis, & herbam seruituti hominum. Bene, inquit, Christus seruus, si seruus, quibus Christus seruiuit: de quo scriptum est, Bene seruiem multis. Qui est locus citatus Esai. 53. Quem sic interpretabatur etiam Diuus Hieronymus, & D. Theod. in ea verba Ezech. 35. Suscita bo, qui pascat eas seruum meum Dauid. Sic habet cum supra dixerit: Ego pascam, quem etiam seruum appellat. Quis autem hic est? an perspicuum eum esse Dominum Christum? Et videndus est D. Chryl. in oratione, quod Christus sit Deus, atque ad idem spectat, quod ad Hebr. 3. appellatur Christus Apostolus, & Pontifex, siue sacerdos hostiarum.

Sed

Sed quæ huic veritati opponuntur videamus. Et primum sit ex Diuo Damasceno ca. 21. libri tertij fidei, quo loco humanam naturam non vult agnoscere seruam, & ignorantem, nec vult concedere, quod Christus sit subiectus alicui: ipse enim est Dominus omnium: ergo Christus, etiam vt homo, non potest dici subiectus patri, nec seruus Dei. Pro explicatione huius rei notandum est id, quod plurimum conducet ad intelligenda aliqua testimonia Diui Gregorij Theologi, Diui Cyrilli, Damasci, & patrum, qui floruerunt tempore Concilij Ephesini primi. Est ergo aduertendum, quod ea synodus coacta est contra Nestorium impiè & hæreticè diuidentem in Christo supposita, ac proinde semper magnificentem, & in ore habentem voces illas, Christus est subiectus Patri, est seruus, est minor, afferentemque has denominationes respicere supposita, ac proinde intelligi aliud non posse, quin vnus esset homo, de quo hæc dicebantur, atque alius esset vere filius Dei, & æqualis patri, qui nõ rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo. Contra hunc ergo pugnantem diuini viri atque catholici semper in disputationibus respiciebant suppositum. Et quoniam illud suppositum secundum se est æquale patri, iccirco plures scripturæ voces sonantes in Christo aliquid inferius ita interpretabantur, vt nihil detrahi videretur dignitati suppositi. Ex quo ortu esse credo illud D. Hilarij interpretatis illud: Pater maior me est. Donantis, inquit auctoritate pater maior est, sed minor nõ est filius, cui vnũ esse donatur. Quæ doctorem sanctũ videtis, nec in illis verbis, pater maior me est, agnoscere voluisse minorem esse filium hominis, ne scilicet, an sam daret suspicandi esse duo supposita, nec cum Nestorio, vel solo modo loquendi conuenisse videretur. Igitur D. Damasc. loco citato primũ considerat naturam humanam secundum se facitque illam seruam, & ignorantem. Secundo considerat eam vt iunctam Verbo: & sic facit eam luce & radijs diuinitatis splendentem liberam, & cognoscentem futura. Tertio considerat suppositum, ac Ver-

D. Damasc.**D. Hilarij.****IOH. 14.****D. Damasc.**

bum secundum se, quod videt esse apud Deum, & æquale Deo, & quod omnia per ipsum facta sunt. Et quoniam hoc nomẽ, seruus, & dominus, vbi natura est in supposito non denominat naturam, sed suppositum; iccirco noluit concedere, quod filius qui est Dominus, sit seruus etiam & subiectus. Quauis autem hæc omnia rectissimè dicta sint, potuisset tamen addere hic sanctus, vt sæpe addit Diuus Augustinus, & peculiariter primo de Trinitate capit. 7. aliam considerationem, scilicet, suppositi non secundum se, sed vt homo est, siue vt habens humanitatem. Et sic dicendum est quod filius, vt homo, & se ipso, vt Deo, & Patre, & Spiritu sancto minor est. Non quod distinguamus supposita, sed rationes atque naturas. Nam & quilibet nostrum melior est vt rationalis, quam, vt corporeus. Atque hanc declarationem summus Theologus Gregorius Nazianzenus verissimam esse fatetur oratione secunda de Theologia his verbis: Nam quod ratione humanitatis pater filio maior intelligendus sit, vere quidem dici potest: sed nõ perinde honorificè. Quid enim mirum Deũ homine maiorem esse? Vbi satis declarat & verum esse, quod dicimus, & quæ illum ratio mouerit, non vtendi tunc hac solutione.

D. August.

Secundo argumẽtor: Quia quod est subiectum Deo, & patri, est creatura: Christus non est creatura: ergo non est subiectus patri. Ad hoc dicendum est, quod sicut non est intelligendum, quod Christus absolute, & simpliciter sit creatura, sed solum secundum humanam naturam, siue apponatur determinatio, siue non: ita non est intelligendum, quod Christus simpliciter & absolute, sit subiectus patri eiusque seruus, sed solum secundum humanam naturam. Et quauis hanc determinationem satis claudat & innuat nomen, Christus, rectè intelligenti, tamen vt caute loquamur, & Nestorium, atque Arrium euitemus, semper ea determinatio explicanda est. Ad minorem ergo argumenti dico, quod Christus, vt Verbum, atque Deus creator est; & fecit omnia, & non est subiectus patri: Ceterum ipse, vt homo, quid factum &

& creatum est. Et hæc est fides catholica: alioqui non esset verus homo.

1. Cor. 15.**Hebr. 2.****D. August.****Nazian.****Matth. 28.**

Tertio argumẽtor: Nam in prima epistola ad Corinth. ca. 15. dicitur. Cum autem subiecta illi fuerint omnia; tunc ipse filius subiectus erit ei, qui sibi subiecit omnia. Sed sicut dicitur ad Hebræos ca. 2. Nunc necdum videmus omnia subiecta ei: ergo nondum ipse est subiectus patri, qui ei subiecit omnia. Ad hoc respondet D. August. 1. lib. de Trinitate ca. 8. & Greg. Theolog. oratione secunda de Theologia, quod tunc Christus tradet regnum Deo, & patri quando iustos, in quibus nunc regnat per fidem perducturus est ad speciem, vt scilicet, videant ipsam essentiam communem patri & filio. Et tunc totaliter erit patri subiectus, non solum in se, sed etiam in membris suis per plenam participationem diuinæ bonitatis. Et tunc etiam omnia erunt ei plene subiecta per perfectã adimplerionem suæ voluntatis de eis, secundum quã rationem modo non omnia illi subiecta sunt: sunt vero subiecta quantum ad potestatem, iuxta illud Matth. vltimo: Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra.

Vltimo vero loco pro complemento huius articuli admoceo, cauendum esse, ne frequenter v surperetur, & introducatur hic modus loquendi, Christus est seruus. Quoniam, vt piè, atque sapienter aduertit, & ponderat Adrianus Papa, in epistol. quæ præmittitur ad Concilium Francophordiense tomo tertio, concil. nouæ imprefionis, nunquam in nouo testamento inuenietur, aut, quod pater Christum appellauerit seruum, aut quod ipse Christus patrem ipsum Dominum suum vocauerit, quauis appelleret sæpe patrem & Deum suum. Nos vero semper ad certam mensuram loqui debemus, nec existimare id sine Dei consilio factum esse respicientis Nestorij labem, Arrij, & aliorum.

ARTICVLVS. II.

Vtrum Christus sit subiectus sibi ipse.

M

OVETVR hic articulus sicut & præcedens propter Arrium, & Nestorium perperam interpretantes subiectionem Christi ad patrem diuidentesque & separantes supposita, quauis hoc ipsi facerent ratione & modo diuerso; de quo non est hic locus disputandi. Mouetur etiam ad declarandum Concilium Ephesinum primum coactum contra Nestorium. Quauis autem habeat hæc disputatio eandem omnino rationem cum præcedenti apud catholicos rectè intelligentes: tamẽ quo magis nobis caueamus aduertendum est primo cum B. Tho. 3. p. q. 20. art. 2. quod esse Dominum, vel seruum attribuitur personæ, vel hypostasi secundum aliquam naturam. Quocirca cum Christus dicitur esse Dominus, vel seruus sui ipsius, vel quod Verbum Dei est Dominus hominis Christi hoc potest intelligi dupliciter. Vno modo, vt intelligatur hoc esse dictum ratione alterius hypostasis, vel personæ, quasi alia sit persona Verbi Dei dominantis, & alia hominis seruentis. Et hoc pertinet ad hærefim Nestorij. Ac proinde in synodo Ephesina. 1. in condemnatione Nestorij canone. 6. dicitur: Si quis dicit Deum, vel Dominum esse Christi ex Deo patre Verbũ, & non magis eundem ipsum confiteretur, & Deum esse & hominem, vt pote Verbum factum carnem secundum scripturas anathema sit. Atq; in hoc sensu negant sancti, qui tunc floruerunt; & omnino negare etiam nos debemus, Christum esse minorem, se ipso, vel esse sibi subiectum. Alio modo potest intelligi Christus subiectus esse sibi, atque se ipso minor secundum considerationem naturarum diuersarum conuenientium in vnã hypostasi. Et sic dicere possumus ac tenemur eum secundum eam naturam, qua cum patre conuenit simul cum patre præesse & dominari, secundum vero alteram naturam, in qua nobiscum conuenit, subesse & seruire, atque esse se ipso minorem. Sed secundo loco maximè aduertendum est, quod cum hoc nomen, Christus, sit nomen personæ, sicut & hoc nomen, filius, illa per se & absolute possunt dici de Christo, quæ conueniunt

B. Thom.**Con. Ephes.**

Ioann. i.

niant ei ratione suæ personæ, quæ æterna est, & vt æterna est, vt quod sit æqualis patri, Deus, Verbum, per quod facta sunt omnia. Sed ea, quæ conueniunt ei secundum humanam naturam, sunt attribuenda cura determinatione, vt videlicet, simpliciter dicamus Christum esse maximum, & Dominum, & præsentem. Quod autem sit subiectus, vel seruus, vel minor attribuendum ei est cum determinatione, scilicet, secundum humanam naturam. Sed super est, vt eam, quæ ex his colligitur conclusio, comprobemus, scilicet, Christum, vt hominem, esse subiectum sibi ipsi, vt Deo, vnus cum sit mediator Dei, & hominum, verus homo, & æternus Deus.

1. Tim. 2.

Probatum ergo conclusio primum: Nam filius secundum diuinitatem est æqualis patri, vt constat ad Phil. 2. Et pater est maior filio secundum humanam naturam, vt constat ex euangelij: ergo & filius est maior se ipso secundum humanam naturam.

Philip. 2.

Ioan. 14.

Secundo argumentor: Nam Christus secundum humanam naturam est seruus Dei patris, secundum illud Ioan. 20. Ascendo ad patrem meum, & patrem vestrum, Deum meum, & Deum vestrum: sed quicumque est seruus patris, est seruus filij: alioqui non omnia, quæ sunt patris, essent filij: ergo Christus secundum humanam naturam est seruus sui ipsius, vt Dei. Sed iam sapientiam ipsam Augustini audiamus de hac re ita differentem. 1. de Trinitate ca. 7. Errauerunt homines minus diligenter seruantes, aut inruentes seriem vniuersam scripturarum, & ea, quæ de Christo Iesu secundum hominem dicta sunt ad eius substantiam, quæ ante incarnationem sempiterna erat, & sempiterna est, transferre conati sunt. Et illi quidem dicunt, minorem filium esse, quam pater est: quia scriptum est ipso Domino dicente, Pater maior me est Ioan. 14. Veritas autem ostendit secundum istam modum etiam se ipso minorem filium. Quomodo enim non etiam se ipso minor factus est, qui semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens? Nec enim sic accipit formam serui, vt amitteret formam Dei,

Ioan. 20.

D. August.

Ioan. 14.

Philip. 2.

in qua erat æqualis patri. Si ergo ita accepta est forma serui, vt non amitteretur forma Dei, cum & in forma serui & in forma Dei idem ipse sit filius vnigenitus Dei patris, in forma Dei æqualis patri, in forma serui mediator Dei, & hominum homo Christus Iesus, quis non intelligat, quod in forma Dei etiam ipse se ipso maior est, in forma autem serui etiam se ipso minor est. Non itaque immerito scriptura vt vtrunque dicit, & æqualem patri filium, & patrem maiorem filio: illud enim propter formam Dei, hoc autem propter formam serui sine vlla confusione intelligitur. Et hæc nobis regula per omnes sacras scripturas dissoluendæ huius quæstionis ex vno capite epistolæ Pauli Apostoli promittitur, vbi manifestius ista distinctio commendatur. Ait enim: Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æquale Deo, semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Est ergo Dei filius Deo patri natura æqualis, habitu minor. In forma enim serui, quam accepit maior est patre. In forma autem Dei, in qua erat etiam, antequam hanc accepisset, æqualis est patri. In forma Dei Verbum, per quod facta sunt omnia, in forma autem serui factus ex muliere, factus sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret. Proinde in forma Dei fecit hominem, in forma serui factus est homo. Nam si pater tantum sine filio fecisset hominem, non scriptum esset; Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Ergo, quia forma Dei accepit formam serui, vtrunque Deus, & vtrunque homo: sed vtrunque Deus propter accipientem Deum: vtrunque autem homo propter acceptum hominem. Hæcenus sapiens Augustinus. Cuius verbis, si placet, claudamus riuos, nec eius limpidiſsimæ vndæ quid nostrum immiscescimus.

1. Tim. 2.

Philip. 2.

Ioan. 14.

Ioan. 1.

Galat. 4.

Genes. 1.

Conc. Eph.

D. Cyril.

Domi.

D. Damas.

Dominus: fatuum enim est, vel potius impium hoc sentire vel dicere. Et D. Damas. libro. 3. fidei. cap. 21. dicit: Vnum ens cum sit Christus, non potest seruus esse sui ipsius, & dominus. Videtur ergo, quod Christus nulla ratione sit subiectus sibi ipsi.

Ad hoc argumentum vt respondeam, quantum eius declaratio satis constat ex doctrina articuli, placet tamen nonnulla perstringere ex his, quæ diximus supra cum de satisfactione Christi ageremus. Dico ergo, quod quantum vnus suppositum, & in vna sola natura perfecta subsistens non possit dici se ipso maius, ac minus simpliciter, & absolute, tamen vnus suppositum habens duas naturas realiter diuersas integras, & perfectas in suo genere, potest dici secundum vnam se ipso maius, aut minus, secundum alteram: & hoc verissime & propriissime loquendo. Quocirca Christus vt homo verissime, & propriissime loquendo, est minor se ipso, vt Deo: certe tam proprie sicut in quantum Deus verissime fuit ab æterno, & in quantum homo in tempore, & sicut in quantum Deus pati, aut mori non potuit, & in quantum homo passus & mortuus est, & sicut in quantum homo minoratus est paulo minus ab Angelis, & in quantum Deus æqualis est patri. Et hoc constituto ad Synodum Ephesinam, & sanctos patres, qui tunc scripserunt, dico, constare euidentissime, quod ipsi solum negabant Christum sibi esse subiectum, ac seruum in illo sensu hæretico, quod aliud atque diuersum suppositum esset illud, cui dominium ab eo, cui seruitus tribuebatur, soloque amoris vinculo aut alio simili copularentur. Quocirca semper instabant illi patres in eo, quod Christus esset vnus ens, ac proinde non posset seruus esse sui ipsius: nimirum ad eum sensum, secundum quem hæretici interpretabantur ea verba. Cæterum Diuus Augustinus non agens inter Nestorianos, non modo rei veritatem explicuit; sed etiam admittebat eam vocem, Christus est subiectus sibi ipsi, & similes. Et certe ita sapienter, & sufficienter scripturæ verba exposuit, &

Hebr. 2.

D. August.

declarauit mysterium, vt quantum Nestorium ipsum, & Nestorianos omnes præsentibus haberet, potuisset, imò & debuisset libera voce clamare, & contestari homines vniuersos, quod Christus, vt homo, minor est se ipso, vt Deo, atque vt homo, sibi, vt Verbo, subiectus est. Hæc enim est ipsissima fides, quam negare poterit nemo, nisi qui primum initium, & fundamentum fidei (mysterium dico incarnationis) non nouerit. Quoniam si Christus verus Deus, & verus homo est, utique intelligi aliud non potest, quin, vt homo, minor sit se ipso vt Deo: at & est verus homo & Deus benedictus in sæcula, &c.

Secundo argumentor: Quia vt Athanasius dicit in suo Symbolo, sicut anima rationalis, & caro vnus est homo, ita Deus & homo vnus est Christus: sed homo non dicitur subiectus sibi ipsi, vel seruus sui ipsius, aut maior se ipso propter hoc, quod corpus eius subiectum est animæ: ergo nec Christus dici potest subiectus sibi ipsi, propter hoc, quod eius humanitas subiecta est diuinitati ipsius.

D. Ath.

Ad hoc argumentum dico, quod etiam homo vere dicitur imperfectior, vt corporeus est, se ipso vt rationalis est: atque in illo si sit recte constitutus mens imperat, sensus obedit. Quocirca sapienter Plato. Plato posuit inter hominis partes genus quoddam iustitiæ. Sed est peculiaris ratio in nostro casu. Quoniam in homine non est aliqua natura totalis integra, & perfecta, cui existenti in subiecto tribuatur imperare: alia verò & diuersa realiter totalis integra, & perfecta, cui existenti in subiecto tribuatur obedire, quæ est causa philosophis moralibus, aut saltem debet esse existimandi, quod eiusdem ad se ipsum, etiam consideratis partibus diuersis, non est obedientia atque iustitia simpliciter. At verò in filio Dei, & est diuinitas, & est humanitas: quæ sunt duæ naturæ realiter diuersæ, integræ, atque perfectæ. Est ille verus Deus, & verus homo. Ac proinde dico, & credo firmissime, quod ille homo obediebat Deo, ita proprie, sicut quilibet alius iustorum. Quod si quis discrimen aliquod requirat, illud

illud ego signabo libenter: quoniam ille perfectissimè obediebat Deo eius voluntati conformatus in omnibus, nos tamen infirmi, lutea vasa, filij iræ in multis offendimus omnes. Illud verò quod adduci solet, quod eiusdem ad se ipsum non est relatio, satis est frigidum ad inferendum, quod Christus, ut homo non sit sibi subiectus, ut Deo. Quoniam illud suppositum secundum diuersam naturam multipliciter comparatur, & vnus quilibet nostrum rectè dicitur aut imperfectior esse, aut prius quid secundum esse corporeum, quam secundum esse rationale.

Ultimo loco aduertimus differri inter

Ephes. 2.

Iacob. 3.

istos modos loquendi; Christus est subiectus sibi ipsi, & Christus secundum quod homo est subiectus sibi, ut Deo. Differunt inquam: quoniam secundus multo cauior, & explicatior est. Cuius ratio est, quia secundum philosophos similia relatiua nõ dicuntur respectu sui, propriè loquendo nisi sub intellecta aliqua determinatione, quæ determinatio expressa est in secundo modo loquendi. Nos ergo communi sermone nec vsurpamus nec vsurpare debemus primum, sed secundum loquendi modum.

Q V A E S T I O

273
Q V A E S T I O V I G E -
S I M A T E R T I A , D E

ORATIONE CHRISTI.

ARTICVLVS. I.

Vtrum Christo competat orare?

NON est propositum meum. in sumere verba, cum id rei difficultas non postulauerit. Atq; iccirco in hac disputatione pono in primis, quod Christo in quantum Deus est, non competit orare. Tum quoniam oratio est ad superiorem. Tum quia eiusdem ad se ipsum secundum naturam eandem non est oratio. Hoc autem accideret, si Christo, ut Deo, conueniret orare. Tum tertio, quia, quid obsecro orabit, ut fiat qui omnipotens est? Sed illud tractat Theologi, vtrum ipsi, secundum quod est homo, conueniat orare. Respondeo verò dicendum, quod Christo conueniens maxime fuit orare in diebus carnis suæ. Primum propter meritum, quia sua oratione merebatur nobis, qui non eramus digni muneribus, & beneficijs Dei. Secundo propter exemplum, ut scilicet, discipulos suos, atque in eis fideles omnes hortaretur ad orationis studium: in cuius exercitio maxime superatur aduersarius. Propter quod Dominus dicebat discipulis Matthæi 26. Vigilate, & orate, ne intretis in tentationem. Et alio loco: Genus hoc non eijcitur, nisi in ieiunio & oratione. Et hoc est, quod dicit D. Ambrosius in Luc. libro. 5. capite quodam de oratione Iesu: Noli infidiatrices aperire aures, ut putes filium Dei, quasi infirmum rogare, ut impetret quod implere non possit. Potestatis enim est auctor, obedientiæ magister: ad præcepta virtutis suo nos informat exemplo. Et D. Augustinus tractat. 104. in Ioann. Poterat

Hebr. 5.

Math. 26.
Marc. 9.

inquit, Dominus in forma ferui, si hoc opus esset, orare silentio. Sed ita se patri exhibere voluit precatorem, ut meminisset, nostrum se esse doctorem.

Tertio propter veritatis argumentum, ut ostenderet se verum hominem, & vere à Deo missum. Propter quod dicitur Ioan. 11. Gratias ago tibi Domine, quoniam audisti me. Ego autem sciebam, quoniam semper me audis: sed propter populum istum, qui circumstat dixi, ut credant, quia tu me misisti.

Quarto propter officium, quia Christus inter alia erat sacerdos: & pontifex: vnde ad ipsius officium pertinebat & offerre sacrificium pro peccatis, & pro delinquentibus orare. Quocirca ad Hebræos. 5. capit. dicitur: Omnis pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum. Et cap. 7. talis decebat ut nobis esset pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelior coelis factus, qui non haberet necesse prius pro suis delictis orare, deinde pro populo, &c. His ergo alijsque multis de causis orauit Christus. Et probatur prætereà hæc veritas. Quia Christus nihil fecit, nisi quod erat conueniens: sed ipse orauit, ut constat Luc. 6. exiuit in montem orare, & erat per noctans in oratione Dei. Et idem habetur Marci. 1. & 6. & 14. & Lu. 22. & 23. & Ioan. 12. & 17. alijsque multis euangeliorum locis. Et Apostolus Hebr. 5. dicebat: Qui in diebus carnis suæ preces supplicationesque effudit ad eum, qui posset illum saluū facere, &c. Et ex auditus est pro sua reuerentia. Item & oratio maxime spectat ad perfectionem vitæ cõtemplatiuæ, sed decuit Christum summam perfectionem habere: vtriusque vitæ ergo decuit ipsum orare.

S Item

Ioan. 11.

Hebr. 5.

Hebr. 7.

Luc. 6.

Marc. 6.

Hebr. 5.

Item oratio est propria sanctorum virtus: ergo qui fuit maxime iustus, & obediens Deo atque subiectus, ipse decuit ut oraret: talis est Christus ut homo: ergo conueniens fuit ut oraret. His adde, quod nullum magis decet orare, quam eum, qui & dignior est exaudiri, & facilius impetrabit: ergo Christo maxime conueniens est orare. Et quidem orare est opus valde meritorium, & non dicitur imperfectum in subiecto: ergo fuit in Christo. Sed quia in hisce nulla est difficultas scholastica, atque ea, ut par est proficere & amplificare spectat ad patres antiquos, & concionatores egregios Verbi Dei, ab eis nos super sedeamus, id solum admoniti, ut Christum orando imitemur: est enim oratio vis & propria arma sanctorum in quam recte quadrat illud, Cum sit vna omnia potest.

Posui in hoc articulo primum, quod orare non competit Christo, ut Deus est, sed postulat fortasse tyro, ut ad illud testimonium Pauli respondeam ad Rom. 8. Ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Videtur ergo, quod in Deum cadat oratio respondetur, quod proculdubio Spiritus sanctus non orat sicut nec gemit: quia superiorem non habet, & omnipotens est valens efficere per se ipsum quæcunque voluerit. Dicitur autem postulare pro nobis, quia facit nos postulare diffundendo charitatem in cordibus nostris inflammantem ad cœlestia. Ita locum illum interpretatur Diuus Augustinus in epistola ad Probam, de orando Deum. Quo loco id declarat ex illo Deutero. 13. Tentat vos Dominus Deus vester, ut sciat si diligitis eum, id est, ut faciat vos scire. Et libro vnico de Trinitate, & Unitate Dei, cap. 3. exponit eodem modo, illud Genes. 22. Nunc cognoui, quod timeas Deum, &c.

Et libro de Bono perseverantiae cap. 23. docet, quod sicut dicitur latus dies, quia latus homines reddit: ita dicitur spiritus postulare, quia facit postulare.

Secundo: Alicui difficultatem faceret Diui Chrysostomi auctoritas homilia. 63. in Ioannem, ubi explicans illa verba Ioann. 14. Pater gratias ago tibi, quoniam audisti me, docet, quod ea verba exponenda

sunt de Christo secundum quod Deus: at vero in eis verbis Christus orasse patrem intelligitur, eique gratias agere: ergo Christo conuenit orare, ut Deus est.

Ad hoc dico mihi esse vehementer probabile, quod Diuus Chrysostomus propter hæreticorum instantiam filium efficientium minorem patre, aut diuidentium supposita, traxit illud testimonium ad Christum, qua Verbum est. Quia eius mente supposita, certe ingeniosissima fuit interpretatio. Quia enim voluntas patris semper impletur, & voluntas Verbi Dei vna & eadem est cum voluntate patris, iccirco voluntas eius semper impletur. Et quia tunc aliquis audiri dicitur, quando voluntas eius impletur, iccirco Dominus dixit: quoniam audisti me. Itaque sunt ea verba non deprecatoria, sed affirmatiua. Dicit itaque Christus, in quantum Deus: Quoniam audisti me, id est, fecisti, quæ erant in verbo tuo, ut fierent, & implesti voluntatem meam, quæ est eadem cum voluntate tua. At vero necessitatem orandi exclusit in illis verbis quæ postea sequuntur. Ego autem sciebam, quia semper me audis. Quasi diceret, nulla ad id indigeo oratione, quod ab æterno accepi. Atque huc spectat sublimis illa sanctorum interpretatio, qua Christum, ut Verbum faciunt audientem à patre: nimirum, quoniam ab ipso accipit deitatem per generationem æternam.

Sed contra conclusionem huius articuli argumentor primo: Quia Christus est Deus benedictus in sæcula: ergo est omnipotens: ergo cum omnia facere possit non competit ipsi aliquid ab alio petere: ergo non decuit illum orare. Ad hæc, & similia, ut respondeamus, semper est habenda præ oculis illa distinctio de Christo, ut Deo, & ut homine. Quia supposita dico; quod Christo ut homini, competeat Deum orare: quia, ut homo, non erat omnipotens: & præterea, ut sic in omni actione sua dependebat à Deo. Et quanuis ille idem, ut Deus, esset omnipotens: ipse tamen non orabat; nisi ut homo, ad exemplum nostrum ad bonum fidei nostræ, ad merendum nobis, &c. ut dictum est.

Item

Itē secundo opponunt scholastici, quia non oportet orando petere, quod aliquis certo scit esse futurum, nec quod certo scit non esse futurum: sed Christus futura omnia nouerat: ergo non decuit ipsum orare. Ad hoc communis responsio est, & vera, quam adfert S. Tho. 3. p. q. 21. ar. 1. quod inter alia, quæ Christus sciuit futura, sciuit quædam esse fienda propter suam orationem: & hæc conuenienter petijt à Deo. Itaque quemadmodum Dominus vidit Lazarum resuscitandum, non aliter, quam clamore suo: ita multa vidit fienda oratione sua. Quocirca ex eo, quod cognouit finem, non sequitur, aut non cognouisse media, aut ea non esse necessaria ad eum finem: sed potius sequitur oppositum.

Terrio argumentantur, & D. Thom. & D. Bonau. in 3. d. 17. Quia oratio est ascensio mentis in Deum, ut docet D. Damasc. li. 3. fidei c. 14. sed intellectus Christi non indigebat ascensione in Deum, quia semper intellectus eius erat Deo coniunctus, non solum secundum vniōem hypostaticam, sed etiā secundum fruitionem beatam: ergo Christo non conueniebat orare. Facile ad minorem argumenti, quæ est D. Damasceni loco citato, dici potest, quod Christus Dominus secundum fruitionem beatam non indigebat ascensione in Deum: quia semper illum intuebatur. At vero secundum alias virtutes, quarum actus non mensurabantur æternitate, semper quidē ascendebat in habitum non tamen in actu. Et sic sicut indigebat orare, ita & ascendere per orationem. Sed ut secundo respondeamus, supponendum est, quod motus physicè, & proprie loquendo est actus entis in potentia ad ulteriorem gradum formæ, siue accessum ad finem, atque terminum, ut in calefactione ac motu locali videre licet. Ac proinde hic motus nuncupatur à philosophis actus imperfecti, quia quod mouetur secundum eum non peruenit ad suum finem, & perfectionem, & ex consequenti est imperfectum. Est vero alter motus virtutis cognitiuæ, qui dicitur actus perfecti: quoniam mobile quando mouetur secundum illum est perfectum, & in suo termino, atque fine. Verbi gratia, quando intellectus intelligit, videmus, quod eius finis, &

perfectio est intelligere, & quod intelligere ut scire non indiget successione, sed in instanti eius actus formatur, perficitur, atque completur: igitur quando intellectus mouetur intellectionis motu, iam suam perfectionem habet & terminum, adeo ut eius propria perfectio, & terminus sit intelligere: merito ergo hic motus appellatur actus perfecti. Sed sciendum præterea est, quod quia mens nostra infima est in ordine intellectualium & in graue atque terreste corpus immersa, prouenit hinc, quod sæpe cum dubitatione discurrit & voluit informes quasdam cogitationes, atque animo nunc fluctuat in vnam partem, nunc in aliam. Et huiusmodi discursus dubiæ mentis per comparationem ad eam cognitionem, ad quam cupimus peruenire, non dubium quin dici debeat motus imperfecti. Atque nobis sæpe dum diuina cogitamus accidit hæc imperfectio adeo, ut & quid oremus, sicut oportet, nesciamus. A Christo vero remouendæ sunt omnes imperfectiones: ac proinde ei conuenit ascensus in Deum, non in quantum est actus imperfecti, sed in quantum est actus perfecti. Quia ratione conuenit & beatis, atque nos etiam dum perfecta iam cogitatione, & formata aliquid contemplamur moueri dicimur in illud actu perfecti. Itaque, ut vno verbo dicam, ascendere in Deum dicit mens, quæ se præsentat Deo, siue continuo id faciat, siue secus, siue perfecte, siue imperfecte. Atque hæc de articulo primo. Si quis vero querat, an Christo conueniat orare secundum sensum, respondetur breuiter, quod Christo non conuenit orare secundum sensum: ita ut oratio sit elicita, & dicta siue proposita à sensu. Quoniam oratio secundum Diuos Augustinum & Damasc. est petitio decentium à Deo, & est actus rationis, per quem aliquis aliquid petit & superiorem deprecatur, ut ait, S. Tho. 2. 2. q. 83. art. 10. Cæterum, si quo loco apud patres inuenieris quod orabat, secundum sensum partem interpretare, hoc ideo dici, quia sensitiuæ partis affectio potest esse materia, quæ oratio offert Deo, & orandi motiuum. Vnde recte quidam dicunt, quod in oratione, quæ Dominus fudit ea nocte, qua traditus est, ratio erat sensus aduocatrix.

ARTICVLVS. II.

Verum Christo sedenti iam ad dexteram patris in excelsis conueniat preces fundere, & orare.

HAEC quæstio est grauis, & scitu digna, & de qua peculiariter ego certe scire desideravi, quid senserit sapiens Augustinus: solum reperi verba quædam trac. 102. in Ioan. quæ huic disputationi præponere libet, quoniam digna sunt eius sapientia, & continent dogma catholicum circa intercessionem aut non intercessionem Christi. Tunc, inquit, in eius nomine petunt qui petunt, quando in sono eius nominis non aliud quam res ipsa est, quæ hoc nomine vocatur intelligunt, nec animi vanitate, vel infirmitate confingunt, tanquam in alio loco patrem, in alio filium ante patrem stantem, & pro nobis rogantem spatia sua quæque amborum occupantibus molibus, & Verbum ad eum cuius est Verbum, facere verba pro nobis, interuallo interposito inter os loquentis & auriculas audientis, & alia talia quæ sibi animales interdum; carnales in cordibus fabricant. Quicquid enim tale spiritualibus Deum cogitantibus ex corporum consuetudine occurrit negando atque respuendo, tanquam importunas muscas ab interioribus oculis abigunt, & sinceritate eius lucis acquiescunt; qua teste ac iudice has ipsas imagines corporum suis in ternis aspectibus intuentes falsas omnino esse conuincunt. Hi possunt utcumque cogitare Dominum nostrum Iesum Christum, in quantum homo est, pro nobis interpellare patrem: in quantum autem Deus est, & nos exaudire cum patre. Quod eum significasse arbitror ubi ait: Et non dico vobis, quia ego rogabo patrem de vobis: Ad hoc quippe intuentium, quomodo non rogat patrem filius, sed simul exaudiunt rogantes patrem & filium, non nisi spiritualis oculus mentis ascendit. Hæc D. Augustinus. Ergo pro parte affirmatiua extant rationes non parui momenti. Prima: Quoniam Dominus

Ioan. 16.

Artic. II.

ipse Ioan. 14. Loquens ad discipulos de his quæ post mortem suam euentura erant; Ego, inquit, rogabo patrem & alium paracletum dabit vobis. Et Ioan. 1. can. capit. 2. dicitur: Aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum. Et Apostolus Rom. 8. Christus, inquit, qui est ad dexteram Dei, interpellat pro nobis. Et Origenes in Lea. hom. 7. Christum facit non modo patrem orantem, sed & anxium, & sollicitum in modum aduocati. Et accedit præterea ratio, quoniam Christus non modo est Deus, sed & homo: ergo ut sic minor patre: ergo dependens ab eo: ergo nihil obstat quominus patrem orare possit. Hæc & alia similia obijciat quisquam.

Sancti patres, quo ab Arrio, atque Nestorio longissime recedant, & ab eorum impietate populum Christianum adducant, tam solent dignitatem Christi ad dexteram patris sedentis euehere, & amplificare, ut etiam ea testimonia, quæ commode atque catholicè de illo, ut homo est, intelliguntur nonnunquam ex his D. Theod. & Ambr. ad eius trahant diuinitatem. Quocirca, ut incipientem Theologum instruamus, certa separemus ab incertis.

Pono ergo primum, quod Christus Dominus, etiam postquam ascendit in cælum, & sedet ad dexteram patris in excelsis, quauis sit alterius gloriæ, est tamen eiusdem naturæ nobiscum. Itaque non modo est Deus, sed etiam homo verus. Hæc propositio est ipsa fides.

Dico secundo, quod ut homo etiam in cælis degens, est minor patre. Hæc est euidenter consequens ad primam: & constat ex euangelij.

Dico tertio, quod Christus, ut homo in omni operatione sua est dependens à Deo. Hæc etiam constat. Quia omne quod factum est dependet à Deo in sua operatione; quo auertente manum suam omnia redigerentur in nihilum; filius vero Dei, factus est homo. Quod si quæ causæ creatæ eam eminentiam habent, ut effectus pendeant ab ipsis, non modo quoad fieri, sed etiam quoad esse & operari, quod lucet clarius in sole & luce videmus, satis esset indignum & stolidum hoc non tribuere

Ioan. 14.

1. Ioan. 2.

Rom. 8. Origen.

Psal. 103.

Deo

Act. 17.

Deo, & causæ causarum, in qua viuimus, mouemur & sumus.

Dico quarto, quod Christi hominis in cælo humilitas, & non est minor, quam fuerat in terra, & summe perfecta est. Hæc est certissima. Quoniam cælum est proprium regnum, & sedes virtutis & sanctitatis: ergo ibi maxime illæ omnes fulgent & splendent mirabiliter. Nullum verò astrum splendidius est humilitate: si quidem tam magnum est esse paruū, tam altum & excellens esse humilem, ut sapientia æterna patris sapientiæ thesaurus aperire volens dixerit: Venite ad me, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Est verò huius rei summa, quod hæc virtus non pugnat cum illo statu: ergo est ibi.

Matth. 23.

Dico quinto, quod si quæ in Christo esset oratio in cælis dum staret Patri illa esset, sine aliqua anxietate & sollicitudine. Hæc est etiam certissima: quia Christus Dominus passione consummata liber est quacumque anxietate & sollicitudine, imò vero liber est eo modo quicumque beatus, qua libertate Christus eos liberauit. Ut veniamus autem ad id, de quo quæstio est, sit vltima propositio, quod quauis hæc quæ dicta sunt, verissimè Christo conueniant, non tamen ille iam orat aut preces fundit pro nobis. Hanc conclusionem non ideo constituo, quod plenè eam ex scripturis, aut alio argumento intelligam, aut comprehendam: sed quoniam hoc mihi ingenium est, ut in re tam sublimi, & pure Theologica, nihil arbitrer me scire, præter id, quod sancti patres docuerunt, & que esse non putem à diuinis illis viris vel tantillum deficere. Illi ergo, dum legunt, Filii hæc scribo vobis, ut non peccetis: sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum. Et illud item, Qui mortuus est, qui & resurrexit, qui sedet ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis & similia, sic ea interpretantur, ut illa interpellatio non sit postulatio submissa, sed eius passionis, quæ pro nobis & semel suscepta, & oblata est, æterna commemoratio in conspectu sanctæ Trinitatis admittit, præsentatioque vulnerum, ac sanguinis melius loquentis, quam Abel.

Galat. 4.

1. Ioan. 2.

Rom. 8.

Hebr. 12.

Illum enim terra conseruauit iacentem, & calidum, cæloque ac sideribus expositum, magno clamore peccentem & inuocantem iusticiam Dei, & vlticem manum eius; Christi verò sanctissima humanitas merita, vulnera, sanguis pro nobis fusus, semper proposita sunt Deo, ut in hæc illu intuens nostri misereatur, largaque manu concedat remissionem peccatorum, iusticiam & ea omnia, quæ ad salutem sunt necessaria. Estque etiam ea interpellatio Christi illius fauor, dilectio, & miseratio nostri.

Ita rem hæc exponunt ex antiquis Diuus Hieron. in cap. 8. epist. Rom. D. Theodor. & D. Ambrosius. O Echem. Glossa etiam interlinealis eo in loco dicit, quod interpellat Christus non voce, sed miseratione. Et Nicolaus de Lyra, ibi idem docet D. Chrysostomus. eod. in loco; & D. Anselmus; & D. Bonauentura. in 3. d. 17. docens Christo conueniens fuisse orare: addidit maxime in diebus carnis suæ. Et Rupertus, Abbas libr. 9. de diuinis officijs c. 3. nihil non doctè & eruditè dixit de hac re præterquam, quod plus iusto premit oppositam sententiam. Videtur enim illam facere contra fidem: quod ego non auderem dicere. Et ratio quæ me mouet est: Quonia si sancti illi patres, quos vidit eruditissimus ille vir, aut is, quos ego citavi, non solum dicerent, quod interpellat Christus vulneribus, & miseratione, sed adderent etiam omnes, quod omnino non rogat patrem, nec precatur etiam oratione omnimodica libera, atque omni ex parte secura repulsa: si in hoc, inquam, distincte omnes conueniret, ego certè putarem illam esse traditionem ecclesiasticam. At verò nec hoc dicunt; nec ego habeo unde diffinire possim, quod sit contra fidem asserere, quod Christus, ut homo, ut minor patre, & dependens ab ipso se conuertat ad patrem aliquid rogans. Sed siquidem sancti illi hoc videtur negare illos audiamus, adferam usque huius sententiæ, quæ etiam sequuntur Neotherici Adamus, Claudius, Guilielaudus, Trexus, & alij nonnullas congruentias. Et prima sit. Nam forte hic honor fuit eius passioni debitus; ut iam deinceps diademate coronatus à patre non postuleret aliquid aut precetur.

D. Hiero. Theod.

D. Ambros. O Echem.

Cyriil. Photius.

Nic. de Lyra.

D. Chrysostomus.

D. Anselmus.

D. Bonauentura.

Rupertus; Abbas.

Adamus.

Claudius.

Trexus.

S 3

Secun

Matth. 28.

Secunda: Quia non sine causa post resurrectionem suam dixit: Data est mihi omnis potestas in caelo, & in terra. Sed ut doceret munus suum iam esse, non orare, sed potestate excellenti hos corrigere, illos subleuare, remittere vocem quibusdam, & illos iustificare. Tertia ratio est: Quoniam videmus, quod ecclesia non inuocat modo Christum, ut roget patrem; sed semper precatur, miserere nobis. Et quauis responderi posset, quod loquitur ecclesia sine determinatione, & ideo de Christo dicit id quod maius & dignius est: tamen est instatia, quia ecclesiam nunquam nec sine determinatione nec cum illa illud usurpauisse. Ora pro nobis, non paruum argumentum est huius sententiae. Me vero quartum vehementer mouet, illud est, quod quauis verum sit, quod qui tacet nec negat nec fatetur, tamen siquidem ille sacrae scripturae voces, qui interpellat pro nobis & similes vocabant interpretes, ad hoc, ut Christum facerent deprecantem, videntur sancti, dum ad alia diuertunt, tacite negauisse eius locutionem, esse posse illum, quem textus specie prima obijciebat. Ac proinde non possum non tenere, quod Christus modo non fundit preces. Iterum tamen repero, quod ego non calificarem propositionem oppositam sicut qualificabat Rupertus, quoniam altissima sunt mysteria & inuestigabiles rationes Dei. Et non desunt auctores contrariae sententiae, ex quibus est Dionysius in c. 2. epistolae. I. Ioan. Et ipse idem auctor citat quosdam tenuisse hanc sententiam in c. 16 euangelij Ioan. ibi. Et non dico vobis, quia ego rogabo patrem, & viderit esse B. Thom.

Rom. 8.

Dionys. Ioan. 16.

B. Thom.

in c. 7. epistolae ad Hebraeos. Ad interpellandum pro nobis. Ad Origenem si respondere necesse est, dicerem, quod illic rhetorice potius quam dialectice amplificavit Christi Iesu intercessionem, quod facere sepe soleat conuocatores, non imprudenter, quoniam vulgus hominum non cognouit aliam rationem intercessionis, praeter eam, quam inducit Origenes. Quae, ut credo, causa fuit diuinis Apostolis, ut nomine vterentur interpellantis, & aduocati: quoniam, ut vult, quo verbo vtitur Paulus, sine interpellatione, & allocutione non fit. Verum est tamen, quod ego dum haec scribo, non nihil timeo ne exeat Barbarus aliquis, & indoctus ex eorum numero, qui iocundo sapientes se se putant, quod nihil sciant nec vnquam auctorem aliquem elegantem attigerunt, & clamet id praedicatoribus non licere. Sed illum omittamus, si placet, quia nec loquetur rhetorice nec dialectice. Ad testimonia sacrae scripturae in contrarium adducta iam respondimus, ea interpretando iuxta veteres. Et ad illud Ioan. 14. Si rogare illud, de Christo dicitur, sedente ad dexteram Dei, dico, quod qua ratione & phrasi Paulus facit eum interpellantem, eadem ipse se fecit rogantem. Ad rationem vltimam, qua formauimus neganda est vltima consequentia. Quoniam Christum, ut hominem, esse minorem patre & dependentem ab eo, positum est in rei natura. Illum vero adhuc preces effundere, aut non effundere positum est in decreto, & ordinatione Dei: ac proinde ex vno non potest legitime inferri aliud. Decretum enim est, ut preces effunderet, & orationem solum in diebus carnis suae.

rum est tamen, quod ego dum haec scribo, non nihil timeo ne exeat Barbarus aliquis, & indoctus ex eorum numero, qui iocundo sapientes se se putant, quod nihil sciant nec vnquam auctorem aliquem elegantem attigerunt, & clamet id praedicatoribus non licere. Sed illum omittamus, si placet, quia nec loquetur rhetorice nec dialectice. Ad testimonia sacrae scripturae in contrarium adducta iam respondimus, ea interpretando iuxta veteres. Et ad illud Ioan. 14. Si rogare illud, de Christo dicitur, sedente ad dexteram Dei, dico, quod qua ratione & phrasi Paulus facit eum interpellantem, eadem ipse se fecit rogantem. Ad rationem vltimam, qua formauimus neganda est vltima consequentia. Quoniam Christum, ut hominem, esse minorem patre & dependentem ab eo, positum est in rei natura. Illum vero adhuc preces effundere, aut non effundere positum est in decreto, & ordinatione Dei: ac proinde ex vno non potest legitime inferri aliud. Decretum enim est, ut preces effunderet, & orationem solum in diebus carnis suae.

ARTICVLVS. III.

Verum fuerit conueniens Christum pro se orare.

Questionem huius articuli, cuius affirmatiua pars certa est, docte ut caetera, complexus est D. Thom. Cum quo respondeo, dicens, quod Christus pro se orauit dupliciter. Vno modo, exprimendo affectum patris sensitiuum, vel etiam voluntatis simplicis, quae consideratur, ut natura, sicut cum orauit à se calicem passionis transferri. Alio modo, exprimendo affectum voluntatis deliberatae, quae consideratur, ut ratio, sicut quando petiuit gloriam resurrectionis. Verumque verò dequit illum facere. Primum quidem, ut ostenderet susceptae carnis, & humanae naturae veritatem, quam euidenter monstrabat

Hebr. 5.

B. Tho.

Matth. 26.

Ioan. 17.

ex

ex

una parte spiritus promptitudo, ex alia infirmitas carnis & pauor. Atque ut nobis praeberet exemplum fortiter tolerandi ea, quae natura ipsa vehementer fugit, & horret: ac proinde sunt perpessi difficilia. Atque tertio, ut in his ipsis rebus asperis sensu reluctantem disceremus voluntatem nostram Deo subijcere & conformare. Ob quam causam Dominus factus in agonia, & deprecans, ut si fieri posset, calix ille transferretur, adiunxit, Non tamen sicut ego volo, sed sicut tu. Secundum etiam fuit conueniens, primo, ut nobis daret exemplum orandi, & ut ostenderet patrem suum esse auctorem, à quo & aeternaliter processit secundum diuinam naturam, & secundum humanam ab eo habere quicquid boni haberet. Sicut autem secundum naturam humanam quaedam bona habebat à patre iam percepta, ita etiam expectabat ab eo quaedam bona nondum habita, sed percipienda. Et ideo, sicut pro bonis iam perceptis in humana natura gratias agebat patri recognoscendo eum auctorem, ut constat Ioan. 11. & 26. ita etiam, ut patrem auctorem recognosceret, ab eo orando petebat ea, quae sibi deerant secundum humanam naturam. Qualia sunt corporis gloria nominis exaltatio & alia. Et in hoc etiam nobis dedit exemplum, ut de perceptis nobis muneribus gratias agamus, & etiam nondum habita orando postulemus. Et haec sufficienter pro declaratione huius articuli. Quod si quis aduerterit rationes vnius partis alteri etiam congruere, non id molestè ferat, quoniam inde solum sequitur, quod eius generis ratio sit & vniuersalior, & melior.

D. Hilar.

Sed in contrarium est argumentum. Quoniam Diuus Hilarius libro. 10. de Trinitate parum ante finem, dicit de Christo, quod cum sibi non proficeret deprecationis sermo, ad profectum tamen nostrae fidei loquebatur. Videtur ergo quod Christus non sibi orauerit. Ad hoc responderetur, quod Diuus Hilarius loquitur quantum ad orationem vocalem, quae non erat necessaria propter ipsum, sed solum propter nos. Vnde signanter dicit, quod sibi non proficiebat deprecationis sermo. Si enim

desiderium pauperum exaudit Dominus, ut dicitur Psalmo. 9. multo magis solaluitas Christi habet vim orationis apud patrem. Vnde ipse dicebat Ioann. 11. Ego sciebam, quoniam semper me audis: sed propter populum, qui circumstant dicit, ut credant, quia tu me misisti. Ita S. Thom. Et quidem quotiens consideratis sanctos patres de vocali oratione Christi agere, ita respondendum est. Sed quia non raro incidimus in aliqua sanctorum testimonia, in quibus non habeat locum haec expositio, nisi gratis eam admittere velimus, accito lectorem admonitum esse volo, ut si forte cum aliquo discipulo Caluini, aut alterius haeretici, qui neget Christum sibi aliquid orasse & meruisse fuerit congressus, ille quae adferat alicuius patris testimonium simpliciter dicentis, Christum non sibi orasse sed nobis, attendat primum diligenter, an is factus fuerit eo tempore & loco, quo catholicis pugna erat cum Arrianis, aut Nestorianis, qualis fuit cum Arrianis, Athanasio Nazianzeno, & pluribus eius aetatis: cum Nestorianis Cyrillo Leoni & alijs: Quod si hoc inuenerit, sciat eum scriptorem respexisse suppositum, ut Verbum Dei, quae est, ut caueret ab haereticis, & ideo dixisse verisimile, quod non orabat Christus sibi ipsi, ut Deo, quia ut sic, nullius boni egeret, sed orauisse nobis. Si vero & haec interpretandi ratio, quae certe legitima est in doctrina illorum sanctorum locum non habuerit ob aliquam causam, dicere debemus, quod quia sanctissima illa humanitas immensa iam à Deo acceperat beneficia, & ut ita dicam, bonum omne, si quidem Deum habuit, & vidit ab incarnatione ipsa, nobis autem deerant omnia bona, & oratio est eorum, quae quis nondum habet, iccirco Dominus, quauis in diebus carnis suae aliqua expectaret, etiam sibi, nobis tamen, & non sibi, dicitur orauisse. Quoniam, si quae illi deerant, cum misericors nostris conferantur nullum ferè illi bonum, nobis autem omnia deesse viderentur. Et si quis videret, quod

Psalm. 9.

Ioan. 11.

B. Tho.

Psalm. 9.

Psalm. 9.

Psalm. 9.

Psalm. 9.

Hebr. 5.

Psalm. 9.

Psalm. 9.

ARTICVLVS. IIII.

Verum oratio Christi semper fuerit exaudita.

SENSVS quæstionis est, vtrum semper Christus impetrauerit, assecutusque fuerit, vt re ipsa fieret id, quod fieri orauerit. Quæ de re extant testimonia hinc & inde quæ pugnare videntur. Nam Ioan. 17. loquens Dominus de ijs, quos dedit illi pater, & qui sermonem seruaerunt, ait expresse: Ego pro eis rogo non pro mundo rogo, sed pro his, quos distulisti mihi. Et Ioan. 11. ait ad patrem: Ego autem sciebam, quod semper me audis. Et Apostolus Hebræ. 5. dicit, quod exauditus est pro sua reuerentia. Cæterum in illo ipso ca. 17. dicuntur quædam, ex quibus quis colligeret oppositum. Sic enim habetur: Non pro eis autem rogo tantum, sed & pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me, vt omnes vnū sint: sicut tu pater in me, & ego in te. Ex quo sumitur argumentum, quod non omnes, qui credunt perueniunt ad hoc, vt vnū sint per charitatem & gratiam: & hoc rogauit Dominus: ergo non omnis eius oratio fuit exaudita. Item Lucæ. 22. orauit pro crucifixoribus dicens: Pater ignosce illis, quia nesciunt, quid faciunt, quibus tamen non sunt remissa peccata. Et præterea Matth. 26. petijt à se transferrî calicem passionis quem tamē ebibit: ergo nō semper assecutus est quod postulauit. Hæc hinc & inde. Sed non mihi videor tutius hæc in parte captari posse analogiam, & proportionem, quæ teneat, vt dicunt, à fortiori, quam si passionem ipsam sanguinemque effusum pro nobis consideremus. Est ergo certum secundum fidem, quod Dominus pro omnibus mortuus est & redemit totum genus humanum, cum scriptum sit. 1. Ioan. 2. Christus est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum; sed etiam pro totius mundi. Et D. Paulus. 2. Cor. 5. Deus, inquit, erat in Christo, mundum reconcilians sibi: & ta-

Ioan. 17.

Hebr. 5.

Luc. 22.

Matth. 26.

1. Ioan. 2.

2. Cor. 5.

men re ipsa & effectu non omnes vniuersaliter homines, sed pauci quidam salutem sunt assecuti. Quod etiam est fides catholica. Ex quo fit, quod cum maius, & pretiosius sit fundere sanguinem, & vitam, quàm fundere preces, & non omnes illi salui facti sint, pro quibus Christus fudit vitam, sequitur, quod nec necessario ea omnia facta sint, pro quibus vt fierent, patrem orauit. Quæ vt melius intelligantur, dico, quod certissimum esse credo cum Diuo Augustino, imo verò cum D. Ioanne Evangelista, quod Dominus à principio sciebat, qui nam, & quot essent in eum credituri, vt peruenirent ad regnum, & qui etiam, vel non credituri, vel non ita credituri, vt venirent ad vitam. Et ex illo, stando in eadem analogia, quod pro predestinatis fudit sanguinem, & orationem intentione deliberata, & voluntate absoluta, vt perciperet eorum bonorum fructum. Quos peculiariter significauit fortasse Dominus, quando sciens se sufficienter redimere totum genus humanum sanguine suo, dixit tamē Matthæ. c. 26. Hic est calix sanguinis mei, qui pro vobis, & pro multis effundetur, in remissionem peccatorum. Nec negari potest, quin de illis loqueretur, quando dicebat Ioan. 17. Ego pro eis rogo, non pro mundo, sed pro his, quos dediisti mihi. Pro cæteris autem, quauis & sanguinem fuderit, & non nunquam orauerit, habuit se tamen ad eos illo modo, quo se habet pater ad omnes, cum de illo dicitur. 1. Tim. c. 2. Deus vult omnes homines saluos fieri. Ita inquam se habet, vt quantum est ex parte sua, velit omnes assequi salutem, nisi per illos steterit. Quæ volendi ratio dici solet à Diuo Damasceno, & scholasticis voluntas antecedens, siue conditionata. Sed requirunt hæc omnia, vt aduertamus tertio loco, cum S. Thom. quod oratio est interpretatiua voluntatis humanæ: voluntas autem simpliciter hominis est voluntas rationis. Hoc enim absolute volumus, quod secundum deliberatam rationem volumus. Illud autem, quod volumus secundum partem sensiuam, eiusque impulsu, vel etiam secundum motum voluntatis simplicis, & consideratæ, vt natura, id non simpliciter volumus,

D. August.

Ioan. 6.

Matth. 26.

Ioan. 17.

1. Tim. 2.

D. Damasc.

lumus, & secundum absolutam, & deliberatam rationem sed secundum rationem quãdam communem, atque partialem, scilicet, si aliud non impediatur, & vrgentior ratio non obstat. Secundum autem voluntatem deliberatam & absolutam nihil voluit aliud, nisi quod sciuit Deum velle. Et idem omnis eiusmodi voluntas Christi impleta fuit: nam & fuit Deo conformis, & ex consequenti fit, vt omnis eius oratio, quæ à tali voluntate procedebat fuerit exaudita. Quoniam & secundum hoc aliorum orationes implentur, quod eorum voluntates sunt Deo conformes iuxta illud Rom. 8. Qui autem scrutatur corda scit, id est, approbat quiddesideret spiritus, id est, quid faciat sanctos desiderare: quoniam secundum Deum id est secundum conformitatem diuinæ voluntatis postulat pro sanctis. Atque ex his satis constat, qua ratione possimus, & debeamus conciliare loca adducta in principio articuli. Sed aduersus hæc sit primum argumentum peculiariter ex illo loco citato Matth. 26. Pater si fieri potest transeat à me calix iste. Qui tamē calix ab eo non fuit translatus: ergo non semper ille fuit exauditus. Ad hoc dico, quod hunc locum pijsimè, & sapientissimè declarant plures sancti: sunt que eorum omnes interpretationes suscipiendæ. Sed mihi verissima, & valde literalis est declaratio D. August. in enchiridione, verba citat S. Thom. in cathena in hæc verba. Matth. 26. D. Ambros. li. 16. in Lucã, Origen. ho. 35. in Matth. Chrys. homil. 84. in Matth. 10. 2. quod hoc Dominus petijt, quasi homo naturali voluntate mortem reculsans, non quod absoluta, & deliberata vo-

Rom. 8.

Matth. 26.

D. August.

D. Ambros.

Origen.

D. Chrys.

luntate postularet, vt omnino transferretur calix; sed id faciebat ad instructionem nostram; demonstrare volens suam voluntatem naturalem, & motum siue affectum partis sensitivæ. Atque hæc expositione verissimè & fortissimè obstruimus os cuiuscumque hæretici. Sed pro conditionatoribus mirabiles sunt aliarum sanctorum expositiones. Qualis est illa D. Hilarij super Matth. can. 31. Non vt ipse preteriretur orat; sed vt in alterum id, quod à se transit, accedat. Atque ideo pro eis orat, qui passuri post ipsum erant. Vt sit sensus, quomodo à me bibitur calix iste passionis, ita bibatur à meis sine spei diffidentia, sine sensu doloris, sine metu mortis.

D. Hilar.

Secundo argumentor: Nam Dominus orauit vt peccatum crucifixoribus suis ignoscereetur: non tamē omnibus peccatum illud fuit dimissum: ergo non semper, &c. Ad hoc dico, quod ego certissimum esse puto, quod Dominus orauit pro omnibus crucifixoribus, & voluit relinquere exemplum Stephano orandi pro lapidantibus, Andreæ pro crucifigētibus, nobis pro omnibus, qui nos persequuntur. Cum discrimine tamen. Nam vnâ & eadem oratio procedebat ex absoluta & deliberata voluntate, per comparisonem ad eos, quos ipse agnoscebat esse suos, per comparisonem vero ad alios non item, qui non saluabuntur quia noluerunt poenitere. Et videtur mihi hæc declaratio magis vera, & pia & magis faciens ad ædificationem nostram, quàm aliarum. Et si quid illæ veri dicunt in hac continetur. Ita respondet D. Chrys. quem citat B. Tho. in cathena super Luc. cap. 23.

D. Chrysof.

QVAESTIO VIGESIMA QVARTA, DE SACERDOTIO CHRISTI.

ARTICVLVS. I.

Vtrum Christus fuerit sacerdos.

SCIENDVM est hoc loco, quod Deus per prophetas suos denunciavit de Christo, fore aliquando, vt ex genere Dauid corporaliter natus constitueret æternum templum Deo, quod appellatur ecclesia, & vniuersas gentes ad religionem Dei veram conuocaret, quæ est domus fidelis, & immortale templum: in quo si quis non sacrificauerit immortalitatis præmiū non habebit. Cuius templi & magni, & æterni quoniam Christus fabricator fuit, ideo necesse est habeat in eo sempiternum sacerdotium; iuxta illud: Qui est minister tabernaculi veri, quod figit Deus, & non homo. Nec vero potest quisquam, nisi per eum, qui constituit templum ad aditum templi, & ad cōspectum Dei peruenire. Dauid etiam Psal. 109. id ipsum docet dicens: Antequam luciferum genui te. Iurauit Dominus, & non penitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Quam figuram interpretatur Apostolus Hebræ. 7. Primum quidem, ait, qui interpretatur rex iustitiæ. Deinde autem, & rex Salem, quod est rex pacis, sine patre, sine matre, sine genealogia: nec initium dierum nec finem vitæ habens: assimilatus autem filio Dei, manet sacerdos in perpetuum. Per quæ omnia, & alia, quæ ibi sequuntur docet Apostolus Melchisedech fuisse typum Christi Domini. Ipse enim est, vt ait Apostolus, pax nostra, & apud prophetam est, & princeps pacis, & iustus noster siue iustitia. Et quidem Abraham, atque aliorū

Hebr. 3.

Psal. 109

Hebr. 7.

Ephes. 2. Esai. 9.

insignium virorum genealogiam & auos solet scriptura diuina recensere, sacerdotis verò Melchisedech, nec patrem nec genus docuit, nec quanto tempore vixerit, nec quo tempore vitæ finem acceperit. Atque hac ratione, sine patre, sine matre, sine genealogia esse dicitur, & nec finem dierum nec finem vitæ habens, esse; quoniam scriptura diuina nihil horum docuit. In Dominum autem vere quadrat vnunquodque eorum. Est enim sine matre, vt Deus; quia vt sic ex solo patre genitus est. Sine patre, vt homo: ex sola enim matre Virgine natus fuit. Sine genealogia, vt Deus: nec enim auorum ordinem, & genealogiam habet, qui est ex ingenito genitus. Non habuit etiam vt Dei Verbum initium dierum: quia eius est sempiterna generatio. Nec verò sortitur vitæ finem: nec enim vt Deus, mortalis est, nec vt homo iam moritur, nec illi ultra mors dominabitur, postquam semel pro peccatis mortuus est. Atque 1. Reg. c. dicitur: Suscuro mihi sacerdotem fidelem, & transibit in conspectu meo omnibus diebus. Quis autem futurus esset ille, cui Deus æternum sacerdotium pollicebatur, Zacharias, nomine ipsi posito apertissimè docuit, cap. 3. dicens: Et ostendit mihi Dominus Iesum, sacerdotem magnum, stantem coram angelo Domini. Et Satan stabat à dextris eius, vt aduersaretur ei. Et dixit Dominus ad Satan: Inrepet Dominus in te, qui elegit Hierusalem. Nunquid non iste torris est erutus de igne? Et Iesus stabat indutus vestibus sordidis, & stabat antefaciē angeli, qui respondit & ait ad eos, qui stabant coram se dicens: Auferte vestimenta sordida ab eo. Et dixit ad eum: Ecce abstuli

Rom. 6. 1. Reg. 1.

Zachar. 3.

li à te iniquitatem tuam & indui te mutuatōrijs. Et dixit: Ponite cydarium mundam super caput eius. Et posuerunt cydarium mundam super caput eius, & induerunt eum vestibus. Et angelus Domini stabat, & contestabatur angelus Domini Iesum dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: Si in vijs meis ambulaueris, & custodiam meam custodieris; tu quoque iudicabis domum meam, &c. Hæc Zacharias. Sed Iudei putant hæc de Iesu esse dicta filio Naue, qui successor fuit Moyfi, aut de Sacerdote Iesu filio Iosedech, in quos nihil congruit eorum, quæ propheta narrauit: non enim sordidati vnquam illi fuerunt, cum alter eorum princeps potentissimus fuerit alter sacerdos. Nec vero aut perpessi sunt aliquid aduersi, vt tanquam titio eiectus ex igne putarentur, aut aliquando in conspectu Dei, & angelorum steterunt, aut propheta de præteritis loquebatur potius quam de futuris. Locutus est igitur de Iesu filio Dei, vt ostēderet eum primo in humilitate, & carne esse veterum. Hæc enim est vestis sordida, vt pararet templū Deo, & sicut titio igni ambureretur, id est, ab hominibus tormenta perferret, & ad extremum occideretur. Titio enim vulgus nominat extractum foco, torrem semuistum & extinctum. Quomodo autem, & cum quibus mandatis à Domino mitteretur in terram, declarauit spiritus Dei per prophetam docens futurum, vt vbi voluntatem patris fideliter, & constanter impleset acciperet iudicium atque imperiū sempiternum. Et ideo dicit: Si in vijs meis ambulaueris iudicabis domum meam. Quæ autem fuerint vitæ Dei, & quæ præcepta eius, nec ambiguum est, nec obscurum. Deus enim cum videret malitiam, & falsorum Deorum cultum per orbem terrarū inualuisse, vt nomen eius iam ex hominum memoria esset pene sublatum, siquidem Iudei quoque ipsi, quibus arcanum Dei creditum fuerat, relicto Deo viuo, ad colenda signa irrita dæmonum fraudibus aberrarant, nec intrepiti per prophetas reuerſi ad Deum volebant. Tunc ergo Deus filium suum principem angelorum legauit ad homines, vt eos conuerteret ab

impijs & vanis cultibus ad cognoscendum & colendum Deum verum, & vt eorum mentes à stultitia ad sapientiam, ab iniquitate ad iustitiæ opera traduceret. Hæc sunt vitæ Dei, in quibus illum ambulare præcepit: hæc præcepta quæ seruanda mandauit. Ille vero exhibuit Deo fidem iuxta illud. Hebr. 3. Consideratè Apostolum, & Pontificem confessionis nostræ Iesum, qui fidelis est ei, qui fecit illum. Et ca. 2. dicitur esse fidelis pontifex ad Deum. Non autem est necesse, vt immoremur in addendis testimonijs noui testamenti ad comprobandam hanc veritatem catholicam. Sunt enim plura, & peruulgata, quæ si quis videre volet, legat totam epistolam ad Hebræos maxime à cap. 2. vsque ad 8. Atque etiam puto superuacaneam esse aut sanctos patres, aut concilia afferre pro hoc dogmate, quoniam pleni sunt eorum omnium libri. Sed pro maiori huius rei explicatione sciendum est, quod sacerdotis, qui vel eo, quod sacris deditis & dicitur sit, vel ex eo quod sacra det sic dictus est, aliquot sunt munera propria. Primum orare pro populo; deinde pro eo offerre sacrificia: atque tertio illum reconciliare Deo. Vnde in Leuitico, Numeris, & Deuteronomio præcipitur sæpè, vt sacerdos oret pro eo, qui deliquit. De secundo etiam constat: Nam certum est, quod offerre sacrificia pertinebat in legē veteri, & vniuersaliter in omni re publica semper pertinuit ad sacerdotes. Et constat ex illo Pauli. Hebr. 7. Omnis pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Et Esdræ lib. 1. c. 1. dicitur: Vitulos, & agnos, & hœdos in holocaustum Dei cœli instrumentum, sal, vinum, & oleum secundum ritum sacerdotum, qui sunt in Hierusal. detur eis per singulos dies, & offerant oblationes Deo cœli, orientique, &c. Et tam secundum, quam tertium constat ex illo Ecclesiasti. 45. Vbi loquens scriptura de Aarō summo sacerdote, Ipsum, inquit, elegit ab omni viuente offerre sacrificium Deo, incensum & bonum odorem, in memoriam placare pro populo suo. Et Dan. 3. Non est in tempore hoc dux, princeps & propheta, nec

Hebr. 3.

Hebr. 2.

Hebr. 7.

Leuit. 16. Num. 15.

Hebr. 7.

1. Esdræ. 1.

Ecclef. 45.

Daniel. 3.

nec oblatio nec, sacrificium nec, holocaustum, &c. ut possimus inuenire misericordiam tuam. Ex quo colligitur solere Dominum placari dum illa offererentur a sacerdotibus. Quarto loco, proprium est sacerdotis docere legem Dei, & prædicare, atque esse velut patrem populi. Iuxta illud Ecclesia. 45. Dedit ei in præceptis suis potestatem in testamentis iudiciorum, docere Iacob testimonia & in lege sua lucem dare in Israel: Et Mal. 2. dicitur: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius. Et Aggæi. 2. dicitur: Interroga sacerdotem legem. Atque illis sæpè vitio datur legis ignorantia, quale est illud Mal. 2. Viuificant animas, quæ moriuntur. Est etiam pontifex, publicus parens: Propter quod licebat in lege interfectori reuerenti ad patriam in eius morte non antea. Cuius rationem vide si placet, apud Philonem libro de specialibus legibus. Christus ergo in primis orauit pro populo suo, iuxta illud Hebræ. 5. Qui in diebus carnis suæ preces, supplicationesq; ad eum, qui possit illum saluum facere a morte cum clamore valido, & lachrymis offerens, exauditur est pro sua reuerentia. Et apud Ioannem capit. 16. iam iam moriturus multa orat patrem pro suis. Pater sancte conserua eos, quos dedisti mihi: nunc autem pro eis rogo, & alibi sæpè. Secundo etiam obrulit sacrificia, nõ quidem illa legis cruenta, sed per proprium sanguinem introiuit semel in sancta æterna redemptione inuenta, vt habetur Hebræ. 9. Et rursus cap. 7. dicitur de Christo, quod non habet necessitatem quotidie quemadmodum sacerdotes prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi: hoc enim fecit semel se offerendo. Et tertio ipse humanum genus reconciliauit Deo secundum illud ad Col. 1. In ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia. Fuit etiam doctor populi Dei. Cum scriptum sit: Dedit vobis doctorem iustitiæ Ioel. 2. Et Esai. 30. Oculi tui videbunt præceptorem tuum & aures tuæ audient verba post tergum mentis: hæc est via ambulate in ea. Et c. 55. Ecce dedi eum ducem, ac præceptorem Gentibus. Et Psalm. 2. Ego autem constitu-

Eccles. 45.

Mal. 2.

Aggæi. 2.

Mal. 2.

Num. 35. Philo.

Hebræ. 5.

Ioan. 16.

Hebræ. 9.

Hebræ. 7.

Colos. 1.

Ioel. 2.

Esai. 30.

Esai. 55.

tus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius, prædicans præceptum eius. Et in nouo testamento sæpe pater diuinus admonet, vt ipsum audiamus, & sæpissimè fit mentio de eius doctrina. Et vltimò in eius morte tanquam veri parentis nos miserari, exules, & nostrarum animarum homicidæ sumus in cœlestem patriam reuocati in cuius signum, quando Dominus exirauit velum templi scissum est significante Spiritu sancto, quod tunc propalata est Sanctorum via. Et hoc est quod docuit diuinitus Paulus Hebræ. 9. dicens: Et ideo noui testamenti mediator est, vt morte intercedente in redemptionem earum præuaricationum, quæ erant sub priori testamento, repromissionem accipiant, qui vocati sunt æternæ hæreditatis.

Matth. 17.

Matth. 27.

Hebræ. 9.

Sed contra hæc argumentor primo: Quia ea quæ fuerunt in veteri testamento erant figura & vmbra futurorum ad Col. 2. Sed Christus non traxit carnem originem ex sacerdotibus veteris legis, fuit enim de tribu Iuda: ergo non conuenit ipsi esse sacerdotem.

Colos. 2.

Hanc rationem non ideo adduxi, quod ipsa habeat aliquid consequens: sed quia tangit rem scitu dignam. Sciendum ergo quod aliud est dicere, Virginem Mariam non fuisse de tribu Iuda, aliud verò dicere, quod fuit etiam de tribu Leui. Primum enim sapiensissimus Augustinus libro 23. contra Faustum merito ferre non potest. Et ratio est, quia cum Dominus non fuerit filius Ioseph, sed Virginis, si illa non fuit de tribu Iuda, sequitur quod Christus secundum carnem non fuit de tribu Iuda, quod est contra fidem. Scriptum enim est: Vicit leo de tribu Iuda: & De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Et Hebræ. 7. ait Apostolus: Manifestum est, quod ex Iuda ortus sit Dominus. Secundum vero, quod etiam descenderit Dominus de tribu Leui. D. August. non improbat lib. 2. de consensu euangelistarum, cap. 1. dicitur firmissimè tenendum esse carnem Christi ex vitroque genere esse propagatam Regum, scilicet, & sacerdotum. Et est expressa sententia Gregorij Nazianzeni, qui dicit, nutu superno contigisse, vt regium genus sacer-

D. August.

Apo. 5.

Hebræ. 7.

Psalm. 131.

Nazianz.

dotali

ARTICVLVS. II.

Quod Christus Dominus non fuerit sacerdos secundum ordinem Aaron, sed secundum ordinem Melchisedech.

Exod. 6. 4. Reg. 11. 2. Paral. 22.

Beda. B. Tho.

B. Tho.

Exod. 28.

B. Thom.

Esai. 33.

Hebræ. 7.

dotali stirpi iungeretur, vt Christus, qui rex est & sacerdos ab vtrisque nasceretur secundum carnem. Et præterea certum est, quod tribus regia & sacerdotalis connubijs iungebantur, vt constat de primo summo sacerdote, qui accepit vxorem filiam Aminadab sororem Naafon, qui fuit dux in tribu Iuda Exod. 6. & 4. Reg. 11. & 2. Paral. 22. Iocada sacerdos duxit vxorẽ Iosaberb filiam regis Ioram. Ac propterea dicendum est, quod Dominus descendit ex vtraque tribu. Quauis venerabilis Beda, & Sanct. Thom. teneant oppositum. Et aduertendum est, quod si fiat vis in verbo, aliud est Virginem fuisse de stirpe Leui, aliud fuisse de tribu Leui. Fuit quidem illa de stirpe Leui, sed de tribu Iuda, quoniam per lineam masculinam descendebat à tribu Iuda. Et quauis S. Thom. in catena citet Bedam pro sua sententia, ipse tamen Beda Luc. 1. te net nostram.

Secundo argumentor: Quia in lege veteri non erat idem legislator, & sacerdos. Vnde Dominus dixit ad Moysen Exo. 28. Applica Aaron fratrem tuum, vt sacerdotio fungatur mihi: ergo cum Christus fuerit legislator non debuit esse sacerdos. Ad hoc dicendum est cum D. Thom. quod alij homines habent peculiare quosdam gratias: sed Christus tanquam omnium caput habet perfectionem, & complementum omnium gratiarum. Et ideo quauis in lege alius esset legislator alius sacerdos alius rex: sed hæc omnia in Christo conueniunt, iuxta illud Esai. 33. Dominus iudex noster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster, ipse veniet & saluabit nos. Tertio obijci posset, quia sacerdos est minor angelis: Christus verò est tanto melior angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditauit: ergo, &c. Ad quod dico, quod sacerdotialis dignitas est in hominibus. Atque ideo si natura vtriusque consideretur, meliores sunt angeli. Si verò ad dona gratiæ respiciamus existimo, quod non modo summus ille pontifex, de quo nobis sermo, sed plures etiam alij sacerdotes aliquos angelos antecedunt.

REFIDI quidam homines, & sanctissimæ nostræ religionis inimici Christum faciebant sacerdotem quendam legale, nihil maius in illo esse credentes. Quæ causa mihi fuit disputandi breuiter hunc articulum. In quo sit conclusio catholica, quod Christus non fuit sacerdos legalis secundum ordinem Aaron, sed sacerdos legis nouæ secundum ordinem Melchisedech. Probat: Quoniam est expressa doctrina Apof. epis. ad Heb. per multa capita. Quo loco inter alia dicit: Si ergo consummatio per sacerdotium Leuiticum erat, populus enim sub ipso legem accepit, quid adhuc necessarium fuit secundum ordinem Melchisedech alium surgere sacerdotem, & non secundum ordinem Aaron dici? Item hæc est doctrina D. August. lib. contra Iudæos, & lib. 10. super Gen. ad literam, & D. Hieronymus super Psalm. 109. constat quæ ex illo testimonio; Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech: videndusque est ibi D. August. Sed incipiamus rationibus ex scriptura deductis, & comprobare veritatem, & ostendere simul vtriusque sacerdotij differentias.

Hebræ. 7.

D. August.

D. Hiero.

Psalm. 109.

D. August.

Argumentor ergo primo: Quia teste Apoltolo ad Hebræ. 7. simul transfertur, & sacerdotium & lex: sed lex verus est translata per Christum: ergo & sacerdotium: ergo non fuit ipse sacerdos secundum legem veterem, sed secundum nouam.

Hebræ. 7.

Secundo: Item dignius est testamentum nouum & lex, quam vetus, iuxta illud: Si enim prius culpa vacasset non vtrique secundi locus inquireretur: ergo dignius est sacerdotium legis nouæ, quam veteris: ergo Christus fuit sacerdos secundum hunc ordinem nouæ legis, & non secundum illum. Item cum sacrificia sunt diuersa,

Hebræ. 8.

fa, sacerdotia etiã sunt diuersa: sed antiqui offerebat animalia, Christus verò suū corpus obtulit, & sanguinem figuratam per panem & vinū oblatum à Melchisedech: ergo est sacerdos secundum ordinē Melchisedech, & non secundum Aaron. Item secundum legem plures facti sunt sacerdotes, eo quod morte prohiberentur permanere: Iesus autem eo quod maneat in æternum sempiternum habet sacerdotiū: ergo sunt differentia hæc sacerdotia. Et ad uerte, quod non solum Dominus, ut homo est sacerdos æternus in se, sed etiam in suis sacerdotibus, quoniam character sacerdotalis est indelebilis: ac propterea in resurrectione omnes, qui modo sunt sacerdotes erunt sacerdotes: non tamen illi episcopi, qui renunciantes pompis sæculi huius & sanctè ac pie uiuētes digni inuenti fuerint æterna vita erunt tunc episcopi, quoniam episcopatus non est, ordo sed dignitas. Præterea tota virtus legis & sacerdotum illius non poterat dare vitam æternam, quia si ex lege hæreditas, ergo gratis Christus mortuus est, ut habetur ad Gala. ca. 3. sed Christus saluare in perpetuum potest accedēs per semetipsum ad Deum, ut dicitur Hebr. 7. ergo non fuit sacerdos legalis, sed longe excellentior. Et certè si Christus fuisset sacerdos secundum ordinem Aaron, nihil esset, cur modo sacerdotium Leuiticum non maneret aut non maneret: ergo ille non fuit sacerdos secundum ordinem Leui.

ARTICVLVS. III.

Quod Christus fuerit simul sacerdos, & hostia.

SUPPONIT huius articuli disputatio, quid nam sit hostia, siue sacrificium. Sed propter quosdam non agnoscentes sacrificium, in quibus maximè agnoscere debuissent, placuit præter morem nostrum breuiter hac de re aliqua dicere. Sciendū ergo est, quod sacrificiū est id, quod in honorem Dei ipsi offertur, siue oblatio ipsa, inter quæ duo nihil fere differt. Nā

sicut finis noster modo dicitur Deus, modo apprehensio & fruitio Dei, est tamen idem finis: ita & in proposito dicendum est, quocirca sacrificij nomine modo rem ipsam oblatam, modo oblationem accipiemus sine discrimine. Est vero duplex sacrificium, uisibile, qualia erant sacrificia, & pecudes immolatæ in lege veteri, & inuisibile, cuius signum est ipsum uisibile, quod multò perfectius est & per se gratum Deo. De quo Propheta desiderans peccatis suis Deum habere propitium, Si uoluisses, inquit, sacrificium dedissem, utique holocaustis non delectaberis: sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicias. Quo loco intuendum est, quod ubi Deū dixit nolle sacrificium, ibi Deum ostendit uelle sacrificium, ut intelligamus differentiam uisibilitum illorū & inuisibilis sacrificij. Nec enim uult Deus sacrificiū trucidari pecoris: sed uult sacrificium contriti cordis. Hinc & alio loco Psal. Si esuriero, inquit, non dicam tibi, meus est enim orbis terræ, & plenitudo eius. Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hyrcorum potabo? Ostendens verò, quænam sacrificia illi grata essent subiungit: Imola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo uota tua, & inuoca me, &c. sic honorificabis me. Et per Michæam, cap. 6. dicitur: Quid dignum offeram Domino? Curuabo genu Deo excelso? Nunquid offeram ei holocaustomata, & vitulos anniculos? Nunquid placari potest Dominus in millibus arietum, aut in multis millibus hircorum pinguium? Nunquid dabo primogenitum meum pro scelere meo, fructum uentris mei pro peccato animæ meæ? Indicabo tibi o homo, quid sit bonum, & quid Dominus requirat à te. Utique facere iudicium, & diligere misericordiam, & sollicitū ambulare cū Deo tuo. Et Hebr. 13. scriptū est: Beneficentia, & communio: nolite obliuisci: talibus enim hostijs promeretur Deus. Ac per hoc ubi scriptū est: Misericordiam uolo, & non sacrificiū, nihil aliud, quā sacrificium sacrificio prælatum est. Quoniam illud, quod ab hominibus

nibus appellatur sacrificium, signum est veri sacrificij. Estque misericordia uerum sacrificium iuxta id, quod modo ex Paulo commemorauimus. Et certè qui uirtutum actus negaret esse sacrificia, non uideretur nosse & penetrasse, quod uinat in lege spiritus. Vnde quidam, qui sub occidenti litera moriebatur, erat uero ingenio admirabili, hanc ueritatem ingenue fatetur his uerbis: Perfectæ & inculpatae uictimæ uirtutes sunt, & operationes his congruentes, quas Aegyptium corpus affectibus obnoxium abominatur. Vnde scriptum est: Abominationes Aegypti sacrificemus Domino? Satisque esset alienum, si quis diceret, quod foenum & aliarum herbarum, quas teste Teophrasto, offerrebant antiqui, sint sacrificia, ac pecudes etiam & earum cruor immolata sint sacrificia, laus uero Dei, misericordia, patientia, effusio sanguinis pro Christo non sint sacrificia cum & per se grata sint, & oblata Deo. Sed uidetur quidam doctores desiderare, quod faciat quis materiam sacrificij, ut illud dicatur sacrificium. Quasi qui offert foenum faciat foenum, aut qui offert agnum faciat agnū, certè non facit, & tamen offerre dicebatur sacrificium. Ac propterea martyres, quantum nec uitæ suæ, nec necis haberent potestatem, gratissimum Deo obtulerunt sacrificium, mortem fortissimè perferentes in eius honorem. Quod non uolo intelligi dictum rhetoricè, & per amplificationem heroici actus martyrij, sed uerè & propriè. Verè enim & propriè Eleazarus pro patrijs legibus moriens gratissimum sui ipsius obtulit sacrificium. Atque ipse homo Dei nomine consecratus, & Deo deuotus in quantum mundo moritur, ut Deo uiuat sacrificium est. Nam & hoc ad misericordiam pertinet, quam quisque in se ipsum facit. Et propterea scriptum est: miserere animæ tuæ placens Deo. Cum etiam corpus nostrum per temperantiam castigamus eo sine, ut non exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato, sed arma iustitiæ Deo sacrificium est.

Eccles. 30.

Roma. 6.

Rom. 12.

Ad quod exhortans Apostolus ait ad Romanos: 12. Obsecro itaque uos fratres per misericordiam Dei, ut exhibeatis cor-

pora uestra hostiam uiuentem, sanctam Deo placentem, rationale obsequium uestrum. Si ergo corpus, quo inferiore tanquam famulo, uel instrumento uirtutis anima, sacrificium est, cum eius bonus & relictus usus refertur ad Deum, quanto magis anima ipsa cum se refert ad Deum, ut igne amoris eius accensa ei incommutabili formæ subdita reformetur, sacrificium est. Atque ex his efficitur, ut tota ipsa redempta ciuitas, hoc est congregatio, societasque sanctorum, sit uniuersale sacrificium, quod offertur Deo per sacerdotem magnum, qui penetrauit coelos Iesum, qui etiam se ipsum obtulit in passione pro nobis secundum formam serui, ut tanti capitis nos efficeret corpus, & eam formam obtulit, atque secundum eam mediator sacerdos, & sacrificium est. Colligamus ergo, quod quia sacrificium est id, quod offertur Deo ad reuerentiam ipsius & ad placandum ipsum, uerè & catholicè secundum legem spiritus dicendum est, quod eius altare est cor nostrum, cum illud sursum habemus ad Dominum, eius unigenito sacerdote placamur, ei truentas uictimas. cædimus, quando usque ad sanguinem pro eius fide & honore certamus. Tunc suauissimum adolemus incensum, cum in eius conspectu pio sancto que amore flagramus. Et dona eius & nos ipsos uouemus, & reddimus, cum in ara cordis hostias sacrificamus obedientiæ, humilitatis, & laudis. Verum est tamen, quod quia homines, affueti uisibilibus uisibilia primo nominant, & quia in rebus uisibilibus nulla inuenitur alia ratio boni honesti, nisi quia sacrificia sunt & in honorem Dei referuntur, ideo ista corporea & uisibilia, communiter obtinuerunt nomen sacrificij, sed si illa dicuntur sacrificia que aliam rationem boni, & accepti Deo non habent, nisi, quia ad eius honorem assumuntur, quanto magis sancta & honesta uita laus Dei, & strenuæ uirtutis actus sacrificia erunt ad eum finem relata, sine quo misericordia ipsa sacrificio prælata non est sacrificium. Et hæc quidem dicta sunt, ut fidelibus perfectam rationem sacrificij, & ueram declararemus. De quo uideendus est. D. Augustinus

Genes. 14.

Hebr. 7.

Galat. 3.

Hebr. 7.

Psal. 50.

Psal. 49.

Michæ. 6.

Hebr. 13.

Matth. 9.

Hebr. 4.

D. August.

stinus lib. 10. de Ciuit. Est vero summa hu-
ius doctrinæ, quod siquidem sacrificium
exterius dicitur tale in ordine ad interius,
& ut ita dicam, de nominatiue, & extrinse-
cè, multò magis interius ipsum opus erit
sacrificium. Vt ergo ad rem veniamus, de
claro ex S. Thoma, quomodo Christus
fuerit etiã hostia & sacrificium. Nam ho-
mo indiget sacrificio propter tria. Primò
ad remissionem peccati, per quod à Deo
aueritur. Et ideo Apostolus dicit Hebr. 5.
quod ad sacerdotem pertinet ut offerat do-
na, & sacrificia pro peccatis. Secundo ut ho-
mo in statu gratiæ cõseruetur semper Deo
inhærens, in quo eius pax & salus confi-
sit. Vnde & in veteri lege immolabatur
hostia pacifica pro offerentium salute, ut
habetur Leu. 3. Tertio ad hoc, quod spiri-
tus hominis perfectè Deo vnietur, quod
maximè erit in gloria. Vnde & in veteri le-
ge offerebatur holocaustum, quasi totum
incensum, ut dicitur Leuit. 1. Hæc autem
per humanitatem Christi nobis prouene-
runt. Nam primum quidem per eum nos-
tra peccata deleta sunt iuxta illud Roma-
nor. 4. Traditus est propter delicta nostra.
Secundo per ipsum accepimus gratiã nos
facientem saluos iuxta illud Hebr. 5. Fac-
tus est omnibus obtemperatibus sibi cau-
sa salutis æternæ. Tertio per ipsum adep-
ti sumus perfectam beatitudinem, iuxta
illud Hebr. 10. Habemus fiduciam per san-
guinem eius in introitum sanctorum, scili-
cet, in gloriam cœlestem. Igitur ipse Chri-
stus in quantum homo non solum fuit sa-
cerdos, sed etiam hostia perfecta simul exi-
stens hostia pro peccato, & hostia pacifica
& holocaustum. Et hoc est quod ait Apo-
stolus Ephē. 5. Et tradidit semetipsum pro
nobis, oblationē, & hostiam Deo in odo-
rem suauitatis.

Sed obijcere quis posset, quod omnis
hostia ex hoc, quod Deo offertur, Deo san-
ctificatur: sed humanitas Christi à princi-
pio fuit sanctificata, & Deo coniuncta: er-
go non potest dici, quod Christus fuerit
hostia. Ad hoc responderetur cum eodem
D. Tho. quod sanctitas humanitatis Chri-
sti à principio non impedit, quin ipsa
humana natura cum in passione oblata est

Deo, sanctificata fuerit nouo modo, scili-
cet, ut hostia actualiter tunc exhibita per
passionē: imo sanctissima illa humanitas
continua quadam ratione seipsam offe-
rebat.

ARTICVLVS. IIII.

Quod effectus sacerdotij Christi sit ex-
piatio peccatorum.

MIC aduertendum est primo,
quod est quæstio de expiatio-
ne peccatorum, ut prouenit à
summo pontifice nostro, &
sacerdote Christo per actus proprios sacer-
dotis, qui sunt sacrificare, & offerre pro pec-
catis. Querimus enim an effectus istorū
actuum fuerit remissio peccatorum, & ex-
piatio, non autem disputamus qua ratio-
ne, illi actus concurrerint ad hunc effectū
effectiue physicè, an solum meritoriè, vel
aliò modo. Quo posito respondeo, dicen-
dum cum S. Thom. quod ad perfectam
emundationem duo requiruntur, secundū
quod duo sunt in peccato, scilicet, macula
culpæ, & reatus poenæ. Macula quidem
culpæ deletur per gratiam, qua cor pecca-
toris conuertitur in Deum: reatus autem
poenæ totaliter tollitur per hoc, quod ho-
mo Deo satisfacit. Sacerdotium verò ve-
teris legis neutrum istorum poterat effice-
re, sicut nec lex vetus: quia, ut ait Aposto-
lus, si ex lege esset iustitia: ergo gratis Chri-
stus mortuus est. Sacerdotium vero Chri-
sti facit vtrumque. Hoc vero, quod dici-
mus, tam de sacerdotio veteris legis, quam
de sacerdotio Christi est expressa doctrina
Dni Pauli ad Hebr. 9. Quo loco docet,
quod in statu veteris legis munera offere-
bantur, & hostiæ, quæ non possunt iuxta
conscientiam perfectum facere seruientem
solummodo in cibis, & in potibus, & in va-
rijs baptismatibus, & iustitijs carnis, vsque
ad tempus correctionis impositis. Chri-
stus autem assistens pontifex futurorum
bonorum per amplius, & perfectius taber-
naculum non manu factum, id est, nõ hu-
ius creationis nec per sanguinem hircorū,
aut

aut vitulorum, sed per proprium san-
guinem introiit semel in sancta æter-
na redemptione inuenta. Si enim san-
guis hircorum, aut vitulorum, & ei-
nis vitulæ aspersus inquinatos sanctifi-
cat ad emundationem carnis; quanto
magis sanguis Christi, qui per Spiri-
tum sanctum semetipsum obtulit immu-
culatum Deo; emundabit conscientiam
nostram ab operibus mortuis, ad seruient-
dum Deo viuenti? Et capit. 10. sic habet:
Et omnis quidem sacerdos præsto est quo-
tidie ministrans, & eisdem sæpe offerens
hostias, quæ non possunt auferre pecca-
ta. Hic autem vnus pro peccatis offe-
rens hostiam in sempiternum sedet in dex-
tera Dei; & c. vna enim oblatione con-
summauit in æternum sanctificatos. Et
hæc quidem duo testimonia comple-
ctuntur quæ propria sunt vtriusque sa-
cerdotij. Pro gratia vero, & salute sempiterna,
quæ nobis prouenit per pontifi-
cem, & sacerdotem nostrum, habetur
testimonium ad Hebr. 5. Vbi ait Aposto-
lus: Et quidem cum esset filius Dei didicit
ex his, quæ passus est, obedientiam, & con-
summatus factus est omnibus obtempe-
rantibus sibi causa salutis æternæ, appella-
tus à Deo pontifex, iuxta ordinem Mel-
chisedech. Et tandem quod pontifex nos-
ter pro peccatis nostris satisfecerit, do-
ceridem Apostolus Hebr. 7. dicens: Ta-
lis enim decebat, ut nobis esset pontifex
Sanctus innocens, impollutus, segregatus
à peccatoribus, & excelsior cœlis fa-
ctus, qui non habet necessitatem quotidie
quemadmodum sacerdotes prius pro suis
delictis hostias offerre, deinde pro popu-
li. Hoc enim fecit semel se offerendo. Et
hæc sufficiant pro hoc articulo. Plena ve-
rò huius rei notitia requirebat, ut nosset
quis differentiam legis veteris & nouæ.
Proportionale enim discrimen erit inter
vtriusque sacerdotium. Sed hæc pertra-
ctare non est huius loci. Atque ego vno
verbo tetigi eam differentiam, quantum
attinebat ad propositum.

Sed contra hæc est argumentum. Nam
Apostolus dicit Hebr. 10, quod hostiæ ve-

teris testamenti non poterant perfectos
facere, alioqui cessassent offerri, eo quod
nullam haberent conscientiam peccati
cultores sufficienter semel mundati: sed
in ipsis commemoratio peccatorum per
singulos annos fit. At vero hoc idem ac-
cidit modo, quod offerimus quotidie pro
peccatis: ergo per sacerdotium Christi
non expiantur peccata. Est hoc argu-
mentum graue & difficile, & eius ma-
teria scitu digna. Sermo verò est in hoc lo-
co Apostolo de sacrificio expiationis, quod
decima die mensis septimi offerebatur à
summo pontifice legis: in qua, ut vere ait
D. Chrysolom. non erat vera peccato-
rum remissio, sed corporales quædam
emundationes, & vmbra atque figuræ re-
missionis: nec erat sacrificium quod om-
nia exhauriret peccata, sed illius tantum
vmbra, & carnales quædam victimæ. Ex
eo verò Apostoli argumento duo quis
in nos iacula contorquere posset. Pri-
mum, quod quemadmodum illi sæpe
offerebant: ita & nos in noua lege sæpe
offerimus: ergo sicut illa sacrificia non
faciebant perfectos, quod constat, quia
non cessabant offerri: ita nec nostra.

Ad quod responderetur, quod apud eos
erant plura sacrificia, & varia, ut con-
stat Leuit. 16. & Numerorum. 29. ac cer-
te si vnum sufficeret non multiplicaren-
tur. Cæterum nobis non est nisi vnum
sacrificium: quoniam illud est sufficiens.
Sed dicis, cur hoc sacrificium repetitur: nã
si esset sufficiens, cessasset offerri secundum
Apostolum.

Ad hoc respondent quidam, ea verba
Apostoli intelligenda esse formaliter: con-
sistit enim vis rationis in hoc, quod lex or-
dinauit cultores etiam eisdem singulis
annis offerre idem sacrificium. Hinc nam-
que sequitur, quod si sacrificium illud
mundasset cultores à peccato, non iussisset
lex; ut cultores iam mundati illud of-
ferrent: quoniam tales non indiguis-
sent iterato sacrificio. Et propterea se-
quitur, quod cessassent offerri à semel
mundatis. Nec minuitur efficacia ra-
tionis, propterea quod semel mundati
poterant

B. Tho.

Hebr. 5.

Leuit. 3.

Leuit. 1.

Rom. 4.

Hebr. 5.

Hebr. 10.

Ephē. 5.

B. Tho.

Hebr. 10.

Hebr. 5.

Hebr. 7.

Hebr. 10.

D. Chryf.

Leuit. 16
Num. 29

B. Tho.

Galat. 2.

Hebr. 9.

poterant iterum peccare: ac per hoc indigerent alia oblatione: quoniam vis rationis consistit in ratione formali cultorum, ut iam erant mundati, quos lex non iuberet singulis annis offerre, si fuissent mundati. Ita nonnulli. Vereor autem, ne si hoc ego modo respondeam, non tam Theologicè, & grauitè, quam logicè respondisse videar, ne dicam, sophistice: quoniam nec exacta illa & logica formalitas familiaris est sacris literis, nec digna earum grauitate, nec recepta in communem vsum loquendi. Nec enim dicit quis, quod sacramentum poenitentiae cessaret iterari, si mundum faceret suscipientem: nam & facit mundum, & repetitur, quia peccat iterum qui suscipit. Vnde ea interpretatio est contra intentionem Apostoli. Vult enim ibi concludere, quod si illæ hostiæ mundarent cultores, omnino cessassent offerri, & ut logicè dicam, absolutè: quæ illatio nulla est secundum eam interpretationem: ergo ad illud testimonium respondeo, quod nos non offerimus multa sacrificia sed vnum, & non modo vnum ratione ac genere, sed vnum & idem numero. Nec enim offerimus vnum agnum hodie, & alium cras: & non modo offerimus vnum & idem, sed & oblatio nostra non est aliud, quam eius oblationis commemoratio, qua Christus semetipsum obtulit patri. Christus enim semel mortuus est, & ea morte, ut quæ haberet virtutem spirituales celestem & sempiternam, mundauit in æternum sanctificatos propter quod eius dicitur esse æterna redemptio: & nec pro præteritis, nec pro presentibus, nec pro futuris peccatis est necessaria alia oblatio. Hanc responsionem confirmo in primis per Apostolum ipsum in verbis antecedentibus, scilicet, capitis noni. Nec ut sæpe, inquit, offerat semetipsum, quemadmodum pontifex intrat in sancta per singulos annos in sanguine alieno: alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi. Nunc autem semel in consummationem sæculorum ad destitutionem peccati per ho-

Hebr. 9.
1. Pet. 3.
Hebr. 10.
Hebr. 9.

stiam suam apparuit. Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium; sic & Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. Secundo probō testimonio Diui Chrysostom. In hunc locum ille sic habet: Quid ergo nos non ne per singulos dies offerimus? Offerimus quidem: sed ad recordationem facientes mortis eius. Et vna est hæc hostia non multæ. Quomodo vna est, & non multæ? Quia semel oblata est: oblata est in sancta sanctorum. Hoc autem sacrificium exemplar est illius, id ipsum semper offerimus: nec nunc quidem alium agnum, erat tunc alium, sed semper eundem ipsum proinde vnum est, hoc sacrificium hac ratione. Alioqui, quoniam in multis locis offertur multi Christi sunt? Nequaquam: sed vnus vbiq; est Christus, & hic plenus existens, & illic plenus vnum corpus. Sicut enim qui vbiq; offertur vnum corpus est, & non multa corpora, ita etiam & vnum sacrificium. Pontifex autem noster ille est, qui hostiam mundantem nos obtulit: ipsam offerimus & nunc, quæ tunc oblata quidem consumi non potest. Hoc autem quod facimus in commemorationem fit eius, quod factum est. Hoc enim facite, inquit, in meam commemorationem Luc. 22. Non aliud sacrificium sicut pontifex: sed id ipsum semper facimus; magis autem recordationem sacrificij operamur. Hactenus Diuus Chrysostom. Debet autem intelligere homo doctus, quod cum dicimus, nostram oblationem non esse, nisi commemorationem eius sacrificij, non est sensus, quod nos non offeramus. Sed quoniam nos offerimus in memoriam Christi, & non aliud offerimus, quam Christum, & ipse non moritur modo, sed semel mortuus est, ideo dicitur nostrum sacrificium esse rememoratio illius. Qui vero desiderauerit scire, quam multiplicarentur hostiæ in veteri lege, legat peculiariter caput. 29. Numerorum, & inueniet, quod lex etiam quantum attinet ad vnum tantum sacrificij genus, nunc offert

D. Chrys.

Luc. 22.

1. Pet. 3.

Num. 29.

ARTICVLVS. V.

Quod effectus sacerdotij Christi non ad ipsum, sed ad nos pertinuerit.

VAESTIO huius articuli est vna ex illis, in quibus non modo sentiendum est doctè, sed etiam loquendum caute.

Ille vero explicatur duabus propositionibus. Prima est, quod absolutè loquendo non est dicendū, quod effectus sacerdotij Christi pertinuerit ad ipsum, aut quod profectus obtulerit oblationem vel sacrificauerit. Pro cuius intelligètia supponendū est, quod cum plura sint munera, & effectus sacerdotij præcipua tamen sunt duo, scilicet, placare Deum, & satisfacere pro peccatis. Quo vno constituto satis liquet non esse dicendum, quod Christus obrulerit pro se, siquidem nunquam Deum habuit offensum, nec inuentum est in eo peccatum, pro quo offerret & satisfaceret. Sed probatur conclusio ex Apostolo Heb. 7. Talis enim decebat, inquit, ut nobis esset pontifex, Sanctus, innocens, segregatus à peccatoribus, & excelsior cælis factus; qui non habeat necessitatem quotidie, quemadmodū sacerdotes prius pro suis delictis offerre, deinde pro populi.

Hebr. 7.

Secundo probatur ex diffinitione synodi Ephesinæ primæ, canone. 10. Vbi sic habetur: Si quis dicit Christum pro se obtulisse oblationem, & non magis pro nobis solum. (Non enim indignum sacrificio qui peccatum nescit) anathema sit. Ex qua concilij diffinitione colligitur, & nostra propositio, & ratio fundamentalis articuli, quam proposuimus, scilicet, quod proprium munus sacerdotis sit offerre pro delictis.

Conc. Eph.

Hebr. 7.

Tertia vero probatio est: Quia sacerdos constituitur medius inter Deum & populum: ille autem indiget medio ad Deum, qui per se ipsum accedere ad Deum non potest: & talis participat effectum sacerdotij: hoc autem Christo non competit, cum de eo dicat Apostolus Heb. 7. Accedēs per semetipsum ad Deum semper viuens, ad interpellandum pro nobis: ergo non

Hebr. 7.

T 3 conue.

offert vnum vitulum, nunc duos, nunc tres, nonnunquam verò multo plures: Prima enim die solennitatis mensis septimi offerebantur tredecim vituli, secunda duodecim; tertia vndecim, quarta decem, quinta nouem, sexta octo, septima, septem octaua sex, nona quinque decima quatuor, vndecima tres, duodecima duo, decimatertia vnus tantum vitulus offerebatur.

Esai. 43.

B. Tho.

Conc. Ephes.

D. August.

Secundo argumentor: Quia solus Dei est peccata delere iuxta illud Esaiæ. 43. Ego sum qui deleo iniquitates tuas propter me; sed Christus non est sacerdos, secundum quod Deus, sed secundum quod homo: ergo sacerdotium Christi non est expiatiuum peccatorum. Ad hoc responderetur ex Diuo Thom. quod licet Christus non fuerit sacerdos, secundum quod Deus, sed secundum quod homo, vnus tamen, & idem fuit sacerdos, & Deus. Vnde in Synodo Ephesina legitur, si quis pontificem dicit, & Apostolum nostrum fieri, non ipsum ex Deo verbum, quando factum est caro, & secundum nos homo: sed tanquam alterum præter eum seorsum, hominem ex muliere, anathema sit. Et ideo in quantum eius humanitas operabatur in virtute diuinitatis, illud sacrificium erat efficacissimum ad delenda peccata. Hæc autem omnia, quæ de sacerdotio Christi diximus, Sapienter, & breuiter complexus est Diuus Augustinus, libr. 4. de Trinitate dicens: Quoniam quatuor considerantur in omni sacrificio, cui offeratur, à quo offeratur, quid offeratur, pro quibus offeratur, idem ipse vnus verusque mediator per sacrificium pacis, reconcilians nos Deo vnum cum illo manebat, cui offerebatur, vnum in se faciebat, pro quibus offerebatur, vnus ipse erat, qui offerebat & quod offerebat.

conuenit Christo suscipere in se effectum sacerdotij, sed eum alijs communicare. Congruèque ad hoc declarandum possumus uti hac analogia, quod in naturalibus primum agens in aliquo genere, ita est influens, quod non est recipiens in illo genere: sicut primū mobile eo genere motus non mouetur ab aliquo, & sol ita illuminat quod non illuminatur. Christus uero est fontis totius sacerdotij, à quo participauerunt omnes sacerdotes legum omnium diuinarum quamcunq̄ue potestatem, & uirtutem sacerdotalem habuerunt, siue in lege naturæ, siue ueteri, siue noua. Omnia enim bona spiritalia, & quæ ad illa referuntur, per Christum nobis proueniunt: ergo.

Secunda propositio: Christus participauit aliquos effectus sui sacerdotij, probatur: Quia Christus seipsum obtulit in sacrificium in passione: sed per eam non solum alijs meruit, sed etiam sibi: ergo sacerdotium Christi habuit effectum etiam in ipso.

Secundo probatur: Quia Christus orauit pro se sicut alij sacerdotes: unde Apostolus Hebr. 5. loquens de Christo, ut sacerdos erat ait: Qui in diebus carnis suæ preces supplicationesque ad Deum, qui posuit illum saluum facere à morte, cum clamore valido, & lachrimis obrulit, & exauditus est pro sua reuerentia: ergo sacerdotium Christi habuit, &c.

Tertio: Quia oblatio sacrificij est de iure naturæ: unde quilibet subiectus Deo tenetur illi offerre sacrificium: sed Christus Dominus fuit patri subiectus secundum naturam humanam, & obediens: ergo iure naturæ tenebatur offerre sacrificium in signum subiectionis, & obedientiæ.

Quarto: Quauis in statu innocentie nullum futurum esset peccatum; inueniretur tamen uera ratio sacrificij oblatis in signum subiectionis, & obedientiæ: ergo non obstat nullum fuisse in Christo peccatum, quominus aliqua sacrificandi ratio fuerit ei in ordine ad ipsum.

Sed clariora fient hæc si contra pri-

am conclusionem opposuerimus eam rationem, quam formauimus pro secunda, quod Christus se ipsum obtulit in sacrificium, quando passus est; & per passionem suam non solum alijs meruit, sed etiam sibi: ergo sacerdotij effectus ita redundat in Christum, ut non solum pro alijs, ut dicebat Synodus Ephesina, Cōc. Ephes. sed etiam pro se obtulerit.

Pro declaratione huius argumenti sciendum est, quod Christus per passionem tripliciter potest intelligi sibi meruisse. Vno modo ratione deuotionis, & charitatis, qua sustinuit passionem. Alio modo in quantum se obtulit, & ea passio fuit sacrificium, non quidem, ut satisfactorium, & placatiuum pro se ipso; sed prout erat cognitio quædam Dei, & pertinebat ad eius reuerentiam, & cultum. Tertio modo potest fingi oblatum illud sacrificium, ut reconciliatiuum, & satisfactorium pro Christo. Et hæc tertia fictio asserita hæretica est. Et hoc est, quod damnauit Concilium Ephesinum, quando dixit Christum nobis solum obtulisse.

Et pro maiori intelligentia huius rei aduertendum est, quod postquam misere amisimus iustitiam originalem, & in peccatum lapsi sumus, cum quotidie peccaremus, & indigeremus ea gloria Dei, qua parcat, & reconciliatur peccatoribus, offerebant & offerunt Dei cultores sacrificia sua pro peccatis. Unde obtulit, ut sacrificium accipiatur prout placatiuum est, & expiatiuum culpæ. Quæ quia in Christo nulla fuit non est dicendus, quod pro se ipso obtulerit sacrificium. At uero secundum nominis significationem primæuam, & sufficientem ad rationem sacrificij, sacrificium cognitio quædam est reuerentialis Dei, debita Deo, quia creator conseruator, & largitor est omnium bonorum. Ac propterea dico, quod effectus sacerdotij Christi aliqua ratione redundauit in ipsum, scilicet, & primò, & secundo modo, ex his quos commemorauimus. Quauis enim non obtulerit pro se, ut peccatore,

catore, obtulit tamen pro se contestans, & recognoscens, quod sit minor patre, & subiectus, & obediens. Sacerdotium uero legis naturæ & ueteris, pro se etiam offerebat, & sacrificabat. Quoniam stat sententia: lex homines constituit Sacerdotes, infirmitatem habentes. Quod idem de sacerdotibus legis nouæ eadem ratione dici potest. Iterum autem admoneo, non esse recipiendum in communem usum loquē di, quod Christus obtulerit pro se sacrificium, propter causam, & rationem expositam, quia scilicet, sacrificium communiori usu accipitur, pro ut est expiatiuum, & satisfactorium.

ARTICVLVS. VI.

Quod sacerdotium Christi fuerit secundum ordinem Melchisedech.

VIT Sacerdos ille Melchisedech figura Domini in tribus ob quæ Dominus rectissimè dicitur sacerdos secundum ordinem Melchisedech. Primum in persona, ut docet, & interpretatur Apostolus ipse Hebr. 7. Dicebatur enim secundum nominis interpretationem, rex iustitiæ. Deinde autem erat & rex Salem, quod est rex pacis, sine patre, sine matre, sine genealogia, nec initium dierum, nec finem uitæ habens, &c. In quibus omnibus docet Apostolus, Melchisedech fuisse typum Christi Domini. Ipse enim est uerus rex iustitiæ, & pacis. Unde à prophetis appellatur, iustus noster, & princeps pacis. Et quidem Abraham atque aliorum insignium uirorum genealogiam, & uos solet scriptura diuina recensere. Sacerdotis uero Melchisedech nec genus do cuit, nec patrem, nec quanto tempore uixerit, aut quo uitæ initium aut finem acceperit. Et hac ratione dicitur, esse sine patre, sine matre, sine genealogia, & nec initium dierum, nec finem uitæ habens: quoniam scriptura diuina nihil horum docuit. In Dominum autem uerè quadrant omnia. Est enim, sine matre, ut Deus: quia ut sic ex solo patre genitus

est. Sine patre, ut homo, ex sola enim matre Virgine natus fuit. Sine genealogia, ut Deus: nec enim auorum ordinem, & genealogiam habet, qui est ex ingenito genitus. Non habuit etiam, ut Dei Verbum, initium dierum, quia generatio eius est sempiterna. Nec uero sortietur uitæ finem, nec enim, ut Deus mortalis est; nec ut homo iam moritur; nec illi ultra mors dominabitur, postquam semel pro peccatis nostris mortuus est.

Secundo erat figura Christi in officio: nam & rex erat & sacerdos. Nec nos conturbent aliqui Iudæi aut hæretici, aut quicumque alij contententes Melchisedech non fuisse sacerdotem. Nam hæc ueritas constat ex scriptura, & ex patribus, & ecclesia uniuersa. Nec dubito, quin docti quique etiam ex Iudæis antiquis illam docuerint. Et ita docet Philo lib. de cōgressu quærendæ eruditionis gratia. Antepositur uero figura huius sacerdotij sacerdotio legaliper comparisonem ad significationem pontificis nostri & sacerdotis Christi. Tum quia Melchisedech benedixit Abraham, qui pater fuit omnium tribuum gentis Iudæicæ; sine contradictione uero maior & dignior est, qui benedicit, quam qui benedicitur. Tum secundo, quia cum Abraham dederit decimas Melchisedech, & omnes sacerdotes legales essent in lumbis Abraham, consequenter fuerunt in eo omnes decimati; quæ res magnam excellentiam significauit eius sacerdotij. Quocirca recte Eucherius episcopus Lugdunensis, qui ante mille annos floruit in Genesim sic ait, quod autem Patriarcha magnus decimas dedit Melchisedech sacerdoti post benedictionem, illud spiritualiter expressit, melius, uel delictet, futurum sacerdotium in populo Gentium; quam Leuiticum, quod in Israel de ipso erat nasciturum; futurumque, ut sacerdotium ecclesiæ habens præputium, benediceret in Abraham circumciso sacerdotium Synagogæ.

Tertio & maximè Melchisedech fuit figura Christi in sacrificio, quod obtulit. Primum, quia sicut Melchisedech obtulit panem & uinum, ita Christus reliquit nobis in sacrificiū uerū corpus, & uerū sanguinē suum.

suam sub speciebus panis, & vini. Quam veritate illo Melchisedech sacrificio fuisse adumbratam, quoniam aliqui heretici negant, apud quos nihil omnino firmum est, probat ex D. Aug. 16. de Civit. Dei c. 22. Quo loco ibi inquit (loquebatur autem de Melchisedech.) Primum apparuit sacrificium, quod nunc offertur Deo toto orbe terrarum; impleturque illud, quod longe post hoc factum per prophetam dicitur ad Christum, qui fuerat venturus in carnem: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Item rem hanc optime declarat Casiodorus commentarijs super Psalmos, declarans illud: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Cui, ait, hoc potest veraciter, & evidenter aptari, nisi Domino salvatori, qui corpus & sanguinem suum in panis ac vini erogatione salutariter consecrauit. Sicut ipse in euangelio dicit; Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam æternam. Et paucis interiectis: Quem ordinem per mysticam similitudinem Melchisedech rex iustissimus instituit, quando Deo panis & vini fructus obtulit. Constat enim pecudum victimas perijisse, quæ fuerunt ordinis Aarō & Melchisedech manere potius institutum, qui toto orbe in sacramentorum erogatione celebratur. Hæc Casiodorus. D. etiam Isidorus lib. 1. de officijs ecclesiasticis c. 18. Sacrificium, inquit, quod à Christianis offertur Melchisedech rex Salem figurat in typum corporis, & sanguinis Christi primum obtulit, primumque mysterium sancti sacrificij imaginariè idem expressit, præferens similitudinem Domini, & Salvatoris nostri Iesu Christi sacerdotis æterni, ad quem dicitur: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. D. etiã Hieronymus, libro de quæstio. Hebraicis, sic habet. Quod autem ait, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, mysterium nostrum, in verbo ordinis significatur nequaquam per Aaron irrationalibus victimis immolandis, sed oblatore pane & vino, id est, corpore & sanguine Domini Iesu. Et in Psalm. 109. Solum, inquit, dicamus, quare dixerit secundum ordinem: Nequaquam eris sacerdos secundum victimas Iudaicas; sed eris sacerdos secundum ordinem Melchisedech. Quomodo enim Melchisedech rex Salem obtulit panem & vinum, sic & tu offeres corpus tuum, & sanguinem verum panis & verum vinum. Item Eusebius Emisenus sermone. 5. de Paschate ait. Hic Melchisedech, cuius genealogia, vel origo notitiam illius temporis latuit oblatione panis & vini hoc Christi sacrificium præsignavit, de quo Propheta prænunciat: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Diuus etiam Cyprianus in epistola ad Cæciliam loquitur in hæc verba. Quod Melchisedech typum Christi portaret, declarat Spiritus sanctus in Psalmis ex persona patris ad filium, dicens: Ante Luciferum generavi te: iuravit Dominus, & non poenitebit eum; Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Qui ordo utique hic est de sacrificio illo veniens, & inde descendens, quod Melchisedech sacerdos Dei summi fuit, quod panem & vinum obtulit, quod Abraham benedixit. Nam qui magis sacerdos Dei summi, quam Dominus noster Iesus Christus, qui sacrificium Deo patri obtulit, & obtulit hoc idem quod Melchisedech obtulerat, id est panem & vinum, suum, scilicet, corpus & sanguinem? Et videndus est de hoc Eusebius Cæsariensis libro. 5. demonstrationis euangelicæ, & Diuus Hieronymus, in epistola ad Euagrium hunc Melchisedech ordinem sic declarat, ex sententia vetustissimorum auctorum Hippolyti, Irenæi, Appollinarij, Eustachij, & aliorum. Dicitur ergo Christus sacerdos secundum ordinem Melchisedech ratione sacrificij, primum propter illius rationem, genus & figuram expressam.

Secundo, quia figurabatur per illud sacrificium vnitas, & charitas adducta, & effecta per Christum. Quoniam sacrificium Melchisedech constat ex his, quæ ad vnum aliquid rediguntur. Ex multis namque granis vnus panis efficitur, & ex multis racemis vinum confluit.

Et

Et ita Christus Dominus per suum sacerdotium & sacrificium vnitate ecclesiæ fecit collectam ex multis. Quam rem ita interpretatos fuisse ante ipsum homines Dei testis est D. Aug. in illa verba Ioan. 6. Caro mea verè est cibus: ergo in summa Christus Dominus dicitur sacerdos secundum ordinem Melchisedech, quoniam Melchisedech figurabat ipsum personam, officio, & genere, atque effectu sacrificij. Quibus addendum est, quod nec vnctus fuerit oleo sacerdotali, vt Moyses præcepta iubent, sed oleo exultationis, & fidei ac bonæ mentis puritate. Dicitur præterea Christus vt totum versiculum Psalmi de claremus, sacerdos in æternum, quoniam semper ipse se se offert patri, & eius sacerdotio, non succedet aliud: & propterea quod finis atque effectus eius sacrificij, quod Christus obtulit, non fuerunt bona temporalia sed æterna, quæ per eius mortem adipiscimur. Propter quas rationes Christus dicitur pontifex assisit, & semper viuens, & non præsentium pontifex, sed futurorum, ac æternorum bonorum. Atque hæc omnia in sacerdotio etiam legali figurata fuerunt: quia introitus pontificis legalis semel in anno in sancta sanctorum cum sanguine animalium, scilicet, hirci & vituli, quæ immolauerat extra mirabilis figura est pontificis nostri Christi æterni Dei, qui penetravit coelos, & intrauit intra penetralia, & secretum æternorum bonorum: atque hoc per sanguinem suum quem effudit, non in coelis, sed extra immolando seipsum pro nobis in terra. Quod verò sacerdos ille legalis semel intrabat, in anno, hoc est, integro & perfecto cursu solis in sancta sanctorum, satis exprimit sacerdotem nostrum semel moriendo in æternum consummasse sanctificationis. Opponere autem quis posset doctrinæ huius articuli, quod cum sacerdotium legale propinquius fuerit Christo,

quam sacerdotium Melchisedech, & sacra illa, quæ antecesserunt, signa eo significantius exprimerent Christum, quo propinquiora erant, consequenter magis debuisset dici Christus sacerdos secundum ordinem Aaron, quam Melchisedech. Sed respondendo, quod comparando peculiare quid legis naturæ cum alio legis veteris, non est necesse, vt aut perfectior aut dignior sit figura legis veteris, imò verò tanto excellentior & mirabilior apparet figura, quanto à tempore remotiori adumbravit veritatem. In proposito verò, si oblationem ipsam nostram consideremus, nihil expressius illam potuit significare, quam quod à priscis illis, & heroicis temporibus, Melchisedech sacerdos Dei altissimi obtulit panem & vinum. Si vero etiam sacrificij effectum consideres, & cætera omnia, quæ commemorauimus, iam liquet excellentia sacerdotij Melchisedech. Verum est tamen, quod si in sacrificio Christi consideretur effusio sanguinis cruenta, expressius ea significata est per sacerdotium legale. Sed videre videor curiosum aliquem lectorem auentem audire, quis fuerit Melchisedech. Ego vero non decreui à meo proposito abduci. Legat qui volet longam de hoc disputationem apud Diuum Hieronymum in epistola ad Euagrium. Et pure ac sincere sentiat cum scriptura, & patribus, quod Melchisedech fuit verus & purus homo, & sacerdos Dei altissimi, & rex Salem. Ex quo verò genere fuerit scriptura diuina reticuit. Et sunt varix de hoc sententiæ. Diuus Hieronymus putat eum fuisse Sem filium Noe. Et ego nunquam legi quid firmum afferre possim. Est autem mihi cum Theodoro verisimile, quod fuerit ex gentibus incolentibus Palestinam, quoniam illorum erat, & rex & sacerdos. Et nostro instituto hæc sint satis.

Q V A E S T I O V I G E -
S I M A Q V I N T A , D E
E O , A N A D O P T I O C O N V E -
N I A T C H R I S T O .

ARTICVLVS. I.

Quod Deo conueniens sit filios adop-
tare.

R S T Doctorum scholastico-
rum per antiqua sententia, re-
ferente Ricardo, quod adop-
tio non proprie, sed metapho-
ricè conueniat Deo. Aduer-
tendum autem est, quod quauis terrena,
& humana primum à nobis nominata sint
non tamen propterea, cum ad cœlestia, &
diuina ea nomina traducuntur, censenda
sunt metaphoricè dici & improprie, sed
potius saepe propriissime & perfectissime.
Verbi gratia, quauis prius nostra locutio
nominata sit non tamen ideo angeli non
proprie loquuntur, nec propterea à materia
cœli non est vera materia, quod iuxta ali-
quos philosophos sit alterius rationis à no-
stra, & prius fuerit hoc nostra nominata.
Et pari ratione existimo adoptionem illà
qua Deus nos adoptauit in filios, verè &
proprie esse adoptionem. Quæ est expres-
sa sententia Diui Augustini, libro de spiri-
tu & anima. Quo loco dicit, quod secun-
dum proprietatem adoptati sumus. Et ita
tenet Magnus Albertus, & D. Bonauent.
& S. Thom. in 3. part. q. 23. quauis in ter-
tio tenuerit oppositum. Et ratio, quæ hanc
partem, vt arbitror, pene euincit est, quo-
niam secundum regulam sapientis Augu-
stini quotiens verba scripturæ secundum
proprietatem intelligi possunt, non est ad
figuram & metaphoram recurrendum.
Cum ergo secundum proprietatem intelli-

Ricard.

D. August.

Alber.

D. Bonau.

S. Thom.

D. August.

gi possit, quod nos sumus optimi, & beni-
gnissimi Dei filij adoptui, non est cur id
proprie nõ intelligatur, nisi forte ideo quia
nos terret misericordia tā ineffabilis. Nec
capere potest nostra cogitatio tam admi-
rabilem bonitatem. Quod verò id proprie
intelligi possit explico ex S. Thom. in hūc
modum: Apud nos aliquis homo adoptat
alium in filium in quātum gratuito & vo-
luntarie admittit eum, & vocat ac trahit ad
participationem suæ hæreditatis: Deus au-
tem est infinite bonus, & propter suā sum-
mam bonitatem admittit creaturas ad par-
ticipationem suorum bonorum: & præci-
puè rationales, quæ in quantū sunt ad ima-
ginem Dei factæ capaces sunt eius beatitu-
dinis & gloriæ, quam Dei filius & Verbū
accepit generatione sempiterna: quæ qui-
dem cōsistit in fruitione Dei, per quam ip-
se Deus beatus & scelix est, & inenarrabi-
liter diues, vt qui & est, & habet omne bo-
num: hoc autem dicitur hæreditas alicuius
ex quo ipse diues est: ergo in quantū Deus
admittit homines ad inenarrabiles diuitias
gloriæ suæ, & hæreditatem beatitudinis di-
citur eos adoptasse. Hoc autem habet plus
adoptatio diuina, quā humana, quia Deus
hominem, quem adoptat, facit idoneum,
per gratiæ munus ad hæreditatem cœle-
stem percipiendam. Homo autem non fa-
cit idoneum eum, quem adoptat: sed po-
tius eum, quem idoneum esse putat, eligit
adoptando. Atque hæc magna est huius
nostræ adoptionis excellentia, quoniam ef-
ficat non solum, vt habeamus ius filiorum
Dei, verum etiam vt simus, iuxta illud: Vi-
detè qualem charitatem dedit nobis Deus
vt filij Dei nominemur, & simus. Habe-
mus

B. Tho.

1. Ioan. 13

De eo an adoptio conueniat Christo. 297

2. Pet. 1.

Galat. 4.

mus itaque participationem, & consortiū
diuinæ naturæ. Nam dum Deus adoptat
aliquem in filium, dat illi esse supernatura-
le, infundendo fidem, charitatem, & gratiā
iuxta illud, magna & pretiosa nobis pro-
missa donauit, vt diuinæ efficeremur con-
sortes naturæ. Et consequenter immittit
in corda nostra spiritum clamātem, Abba
pater. Quam vim cōferendi internum ali-
quod bonum, & esse adoptato, non habet
humana adoptio. Tria ergo sunt in hac
adoptione diuina. Vnum ex parte adopran-
tis, scilicet, quod ex gratia quis assumat, vel
adoptet. Aliud ex parte adoptati, quod fiat
ex non filio filius. Tertium ex parte effe-
ctus, & finis: quia non habenti ius ad hære-
ditatem datur ius per adoptionem. Atque
ex his omnibus constat, vt arbitror, quod
hæc filiorum Dei sit vera & propria ado-
ptio. Sed vt occurramus compluribus ar-
gumentis, quæ possent in angustias redige-
re parum discernentem. Sciendū est, quod
quæcunq; conditiones adoptionis adfe-
rantur ex iuribus & consuetudinibus hu-
manis pugnantibus cum hac adoptione, illæ
omnes vel erunt accidentales adoptioni
humanæ, vel si fuerint propriæ adoptionis
humanæ, saltem non erunt propriæ adop-
tionis, vt sic. Quemadmodum enim esse
corruptibile proprietatis est corporum infe-
riorum, non tamen conuenit corpori, vt
corpus est; nam conueniret & cœlo: pari
ratione, quauis aliquid sit proprium ado-
ptionis humanæ, quod non inueniatur in
hac adoptione diuina, id tamen erit pro-
prium adoptionis humanæ ratione mate-
riæ, & non adoptionis, vt sic: quæ regula in
pluribus similibus seruanda est. Atque, vt
hanc doctrinam declarem exemplis, vi-
demus in primis, quod in adoptionibus hu-
manis adoptans non est principium essen-
di adoptato. Omnes verò filij Dei per ado-
ptionem, & omnis creatura est à Deo, non
tamen inde sequitur, quod hæc nostra non
sit adoptio. Et ratio eius discriminis est,
quia in humanis ex eo, quod vnus nascitur
ex alio, habet ius ad hæreditatem: nisi for-
tè secundum ius culpa sua ab hæreditate
pellatur: atque iccirco is non potest adop-
tari. Nos tamen non habemus ius ad hære-

ditatem Dei ex eo, quod sumus à Deo.
Secundo: Etiam adoptatus in humanis an-
te adoptionem non solet esse in potestate
adoptantis. Hoc vero adoptioni diuinæ cō-
uenire non potest, quia omnes Dei sumus
in quocunq; casu. Sed nec hoc secundum
pertinet ad rationem adoptionis: nec ponit,
aut tollit illam. Tertio: Adoptatus non
succedit in hæreditatem adoptatis, nisi de
cedente adoptante. Hoc autem liquet pro-
prium esse, non adoptionis, sed adoptionis
humanæ. Prouenit autem ex eo, quod bo-
na temporalia non possidentur à pluribus
commode, & ex integro: & iccirco neces-
se est, vt decedat adoptans ad hoc, vt ado-
ptatus succedat in hæreditate. Hæredita-
tem autem beatam possunt omnes simul,
& ex integro possidere propter nobilem na-
turam spiritualium & verorum bonorum.
Ac proinde hæc tertia conditio non reperi-
tur in adoptione nostra: sed manet intra
mortalem naturam & bona imperfecta, &
corruptibilia.

Sed addamus argumenta nonnulla. Et
primum sit; Quia adoptio introducta est
propter defectum filiationis naturalis: sed
in Deo non est talis defectus: ergo Deo nõ
conuenit filios adoptare. Ad hoc vno ver-
bo satisfaceremus ex dictis, quod maior
propositio habet locum in adoptione hu-
mana: Deus verò propter suam bonitatē
nos adoptat in filios. Sed extendamus ista,
& dicamus, quod operari ad supplendam
suam indigentiam est hominis non autem
Dei, qui operatur propter communican-
dam suam bonitatem, & perfectionem. Et
ideò licet in humanis introducta sit adop-
tio ad supplendum defectum filiorum na-
turalium per filios adoptiuos, in diuinis ta-
men est adoptio ad communicandam si-
militudinem & participationem filiatio-
nis naturalis, quæ est in Christo Iesu æter-
ni patris filio, iuxta illud Roman. 8. Quos
præsciuit & prædestinauit, conformes fieri
imagini filij sui vt sit ipse primogenitus
in multis fratribus.

Secundo argumentor: Nam dicunt iu-
ristæ, quod non adoptatur, nisi extranea
persona: sed nullus hominū est extraneus
à Deo conditore vniuersi: ergo nullus ho-
minum

minum potest adoptari à Deo. Respondetur, quod in humanis qui non est filius est extraneus, id est, non habens esse ab adoptante: & cum filius naturalis non adoptetur, consequens est, quod sola extranea persona possit adoptari. At verò nos, quanuis habeamus esse à Deo, non tamen sumus eius filij naturales: & ideo possimus esse adoptiui per gratiam ipsius, per regenerationem, quæ est in Christo Iesu. Et quoniam simili modo & ratione soluentur quæcunque argumenta fient, satius erit, vt ab eis superfedeamus.

ARTICVLVS. II.

Quod adoptare conueniat toti Trinitati.

Hoc nulla est difficultas: sed possit facile formari plures rationes pro veritate declaranda; cõstituto quod generatio filij naturalis in diuinis fit per operatione ad intra, productio vero siue factio aut creatio filij adoptiui fit per operationem ad extra. Ergo cū opera Trinitatis ad extra sint cõmunia toti Trinitati, & adoptatio filiorum sit eiusmodi, sequitur, quod est communis. Secundo: In Deo est vna substantia: ergo vna virtus: ergo vna operatio: ergo hic effectus exterior communis est toti Trinitati. Nec dubitari potest quin facere quemcunque effectum in creaturis, cõmune sit toti Trinitati: filius autem adoptiuius est factus, & non genitus à Deo generatione naturali: ergo id fit à tota Trinitate. Ex quo efficitur, vt tam sit hic effectus à patre, quam à filio, quam ab Spiritu sancto: & eo modo, ac æqualiter sicut est à patre sit à filio, & Spiritu sancto, & sicut in adoptato est pater, ita sit filius, ita & Spiritus sanctus; & æqualiter ille dependeat & vniatur tribus personis: & quod Deus sit per se primo adoptans, sicut est per se primo creans, & adoptet, vt vnus, non vt trinus, sicut mundū regit vt vnus. Oportet autem meminisse differentie inter proprium, & adoptatum. Adoptio enim nostra quanuis nō sit

propria alicui personæ diuinæ, sed communis toti Trinitati, appropriatur autem patri omnipotenti, vt actori, & ideo peculiariter inuocamus, & dicimus; Pater noster, & pater Domini nostri Iesu Christi: nostrū ^{1. Cor. 1.} spiritum ad Deum patrem ea appellatione dirigentes. Filio vt exemplari quia eius filiatio, siue, vt Verbum Dei consideretur siue vt homo est exemplar filiationis nostræ. Atque etiam filius, vt homo, est causa efficiens instrumentalis adoptionis nostræ. Spiritui verò sancto tribuitur impressio gratiæ, qua sumus filij Dei. Nec vero moueat, quod in humanis nō adoptat, nisi qui potest esse pater, & est similis in natura, &c. Nam istæ sunt conditiones adoptionis humanæ. Aduertendum autem est, quod licet Deo propriè conueniat adoptare, filius tamen Dei adoptiuius non est propriè filius Dei, sed solum secundum metaphoram, & similitudinem. Nam vera ratio filij in hoc consistit, quod sit productus à principio viuente coniuncto in similitudinem naturæ. Cum ergo adoptatus à Deo non sit similis Deo secundum eandem speciem, atque naturam, sequitur, quod non verè & propriè est filius, sed secundum metaphoram. Vnde nec adoptio humana facit propriè filium; quia quanuis adoptatus sit similis in specie, id tamen non habet ex adoptionis beneficio. Imo verò adoptio humana minus facit filium quam diuina: quoniam nec producit adoptatum, nec ponit aliquid in ipso, quod ratione aliqua referat patrem, quod tamen facit adoptio diuina. Qui ergo adoptatur à Deo verè quidè & propriè est filius adoptiuius, non tamen verè & propriè est filius. Vnde longè alia ratione Christus est filius Dei, quam nos. Nos enim per adoptionem efficitur fratres Christi, quasi eundè patrem habentes cum ipso, qui tamen alio modo est pater Christi, & alio modo pater noster. Est enim pater Christi naturaliter, generando: est vero pater noster voluntarie, aliquid faciendo, quod est commune Patri, Filio, & Spiritui sancto. Quocirca filius in diuinis non est filius totius Trinitatis, sed patris æterni: nos autem adoptare conuenit toti Trinitati.

Articu-

ARTICVLVS. III.

Vtrum adoptari sit proprium rationalis creaturæ?

RESPONDEO, dicendum, quod solius creaturæ rationalis est posse adoptari à Deo. Quoniam filius adoptiuius eleuatur ad esse cœlestē, atque diuinum, efficiturque consort; & particeps diuinæ naturæ, iuxta illud; Magna & pretiosa nobis promissa donauit, vt diuinæ efficeremur consortes naturæ. Sed ad altitudinem huius esse non potest eleuari, nisi rationalis creatura: ergo illa sola potest adoptari. Item secundo clarius probatur: Nam illa sola creatura potest adoptari, quæ est capax gratiæ, & gloriæ; gloria enim est hæreditas ad quam adoptamur per gratiam, sed sola creatura rationalis, homo, scilicet, & angelus, est capax gratiæ & gloriæ, eo quod sola ad imaginem Dei creata est: ergo sola creatura rationalis potest à Deo adoptari. Non tamen adoptati sumus omnes, sed illi de quibus dicitur Romano. 8. Quos præsciuit, & prædestinavit, conformes fieri imaginis filij sui, vt sit ipse primo genitus in multis fratribus. Nec enim hæc adoptatio est consequens naturam, sed consequens gratiam. Vtrum autem aliqui reprobi nonnunquam sint filij Dei adoptiui infra dicendum est.

2. Pet. 1.

Rom. 8.

D. Chryf.

Gene. 6.

Sed contra hæc obijcere quis posset, quod D. Chryf. hom. 22. in Gen. negare videtur angelos esse filios Dei: ergo non sunt dicendi filij adoptiui. Ad hoc dico, quod D. Chryfost. non negauit Angelos esse filios Dei per gratiam: sed cum ostendere vellent illam scripturam; Videntes filij Dei filias hominum, &c. intelligi non posse de angelis; id doctè probauit ex scripturæ phrasi, in qua angeli non solent appellari filij Dei. Eratque argumentum illud sufficiens, & efficax, si benè perpendatur. Et ratio est, quia apud homines Græcos eo tempore solum erat in vsu editio. 70. Et apud. 70. nullus, vt credo, dabitur locus, in quo angeli

appellentur filij Dei, eo quod si quis locus scripturæ per filios Dei angelos significauit, tunc illi interpretes loco filiorum Dei substituebant angelos, vt videre licet Iob ^{106. 1.} primo: ibi, Cū quadam die venissent filij Dei. Et Iob. 38. ibi, Et iubilarent omnes filij Dei. Quibus locis 70. legunt angelos. Et ^{106. 38.} go secundum Phrasim, & editionem. 70. credo, quod argumentum erat efficax ad probandum, quod in ea scriptura Genesis, nomine filiorum Dei non intelligantur angeli. Quod tamen angeli sancti & humiles ac propterea in suo principatu persistentes sint filij Dei adoptiui, non potest negari, tum ob rationes factas, tum, quia vbi est forma debet esse effectus formalis: sed in angelis est gratia & charitas, & gloria: ergo in eis est adoptio. Quod si illi eleuantur ad esse diuinū per gratiā, & efficiuntur ex nō filij Dei filij Dei per gratiā, & habēt per illam ius ad regnum cœlestē: ergo sunt filij Dei adoptiui. Sed iam video, cur homines ista controuertant, nempe, vt videamur angelos defendere: illi vero non egent defensione nostra, ista itaque omittamus.

Efficitur tamen sententiarum varietas, vt disputemus, an patres veteris testamenti, qui Deo placuerunt per fidem, quæ per charitatem operatur, sint verè & propriè filij Dei adoptiui: an potius imperfectè, & improprie, & solum figurarè. De quo quidam aiunt, quod illi non verè fuerunt filij Dei adoptiui. Alij vero dicunt, quod licet fuerint filij Dei adoptiui, comparati verò ad nos fuerunt filij petropum atque figuram. Nos autem quoniam quicumque defectus aliquibus accidit, ille certè irrepsit ex ignorantia legis naturæ veteris atque nouæ, ideo de ijs legibus præter morem nostrum nonnulla tangemus inuiti: nec enim aliter resintelligi poterit.

Ponendum ergo est in primis, quod est sermo de filijs adoptiuis Dei propriè loquendo, non autem de filijs quacunque ratione, & titulo appellentur à Deo. Nam certum est, quod ratione creationis posset dici Deus pater omnium nostrum, iuxta illud, non ne ipse est pater tuus, qui fecit, & creauit te? Imo verò si tam latè loquē- ^{Deut. 32.} dum est ea est Dei nostri bonitas, vt peccatores

tores ipsos nonnunquam appellet filios, iuxta illud Hierem. 3. Conuertimini filij reuertentes. Nec verò vnquam illi filio, qui deuorauit substantiam suam viuendo luxuriose, pijsissimus pater negauit nomen filij. Loquimur itaq; de filijs per gratiam.

Secundo est notandum, quod lex Moysayca proprie sumpta distinguitur contra legem fidei. Quia, quanuis Iudei cultores legis Moysaycæ haberent præceptum credendi in Christum, & in eo collocandi suã spem, & amorem, illud tamen præceptum non erat proprium legis Moysaycæ; sed iam inde à principio mundi hominibus constitutum, si modo, vellent consequi veniam suorum delictorum. Et ita Diuus Paulus in suis epistolis sæpe distinguit legem Moysaicam à fide, iuxta illud Roman. 4. Non enim per legem promissio Abrahæ facta est, vt hæres esset mundi, sed per iustitiam fidei. Atque de hoc discrimine videte Diuũ Augustinũ, libro de spiritu, & litera eruditissimè differentem.

Tertio aduertendum est, quod lex vetus vi & potestate sua non iustificabat, lex verò fidei iustificabat. Et hoc est, quod docet Apostolus Roma. 10. Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus legis. Et ad Galat. 3. Si ex lege hæreditas: ergo gratis Christus mortuus est. Et hæc est doctrina D. Augustini in epistola ad Vitalem & tract. in Psalm. 73. & 70. & 83. & serm. 13. de verbis Apostoli, & lib. de quæstion. noui & veteris testamenti, & lib. 18. de Trinitate, & lib. 4. contra Faustum Manichæũ. Idem docuit D. Hieron. in 1. cap. episto. ad Galat. & D. Basilin. 1. cap. Esai. & D. Tho. in 10. cap. epist. ad Hebr.

Quarto aduertendũ est, quod cū omnis iustus viuat ex fide, quæ per charitatem operatur, & eo ipso pertineat ad legem fidei & nouam; consequens est, quod in lege veteri, atque naturæ fuerint multi pertinentes ad euangelium, & in media synagoga fuerit etiam ecclesia, id est, congregatio aliquorum hominum euangelicè viuentium. Nec vero lex euangelica dicitur noua, quia post veterem lata est: sed quia renouat hominem interiori, & coniungit sæculis æternis, in quibus erit cœlũ nouum,

& terra noua. Vnde D. Paul. ad Galat. 3. 2. Pet. 3. probat fidem esse lege antiquiorem. Et hæc est doctrina D. Augusti. lib. 83. quæst. 62. tom. 4. & libro de peccato originali. cap. 27. & lib. 1. de peccatorum meritis, & remissione, c. 11. & lib. 3. contra duas epistol. Pelag.

Quinto loco aduertendum est, id, quod ex his omnibus colligitur, & quo iam respondemus quæstioni, quod aliud est loqui de statu vtriusque legis, aliud de conditione singularum personarum. Si de statu loquamur veteris legis, ille fuit timoris, atque seruorum: nec dicebantur filij, qui erant sub illa, nisi ea latitudine, quam supra significauimus: & sicut ea lex erat vmbra euangelicæ, ita & illius iustitiæ omnes erant vmbrae iustitiæ nostræ. Itaque si considerentur Samuel, & Dauid, & Esaias, & Moyses præcise ratione status sub illa lege & quantum est ex vi, & potestate illius, non erant in statu filiorum Dei, sed seruorum. Et hoc est, quod volunt, & docuerunt sanctissimi illi patres, quos quidam coaceruauit in primum caput Esai. Cyrillus Athan. August. O Echum. Ambros. Chryf. &c. Volunt enim, quod Iudæi ratione status sub illa lege seruiunt cum matre sua & solum typicè, & secundum figuram appellantur filij, re autem vera serui erant, quos exterior litera insonans deterrebat, non autem filij Dei, nec eis debebatur hæreditas æterna, alioqui gratis Christus mortuus esset; si aliter, quam per fidem, & amorem in ipsum, quibus duobus lex noua continetur, parari hæreditas posset. Si tamen conditionem singularum personarum consideremus, dico, quod omnes, qui sub lege naturæ, aut veteri fidem & gratiam habuerunt Abraham, Iob, Melchisedech, Moyses, Samuel, Dauid, & quicumque iusti verè & proprie fuerunt filij Dei adoptiui. Nec dicendi sunt, vt sic filij adoptiui tropicè, & per figuram, sed absolute. Quod constat, nam formaliter efficiuntur filij Dei adoptiui per gratiam, fidem, & charitatem, extrinsecusque virtutes: sed gratia, fides, & charitas illorum, & nostra sunt eiusdem rationis: ergo & adoptio & filiatio sunt eiusdem rationis. Nec verò vnquam figura, & figuratum

D. Cyrill.
D. Athan.
D. August.
O Echum.
D. Ambr.
D. Chryf.

Galat. 21

ratum sunt eiusdem speciei in esse naturæ: illorum verò charitas & nostra sunt eiusdem rationis, & speciei: & in quibusdam illorum maior etiã erat gratia, & perfectior fides, & charitas, quam in aliquibus ex nostris: ergo non potest dici, quod figurate solum fuerint filij per comparisonem ad nos.

Sed pro complemento huius doctrinæ notandum est sexto loco, quod aliud est loqui de adoptione filiorum Dei secundum eius rationem essentialem; aliud de perfectionibus nobis adiunctis ratione status, & temporis, sub quo dedit Deus, vt viuere-mus. Si enim loquamur de perfectione, & ratione essentiali adoptionis, certè patres veteris testamenti iustè & sanctè viuentes fuere filij adoptiui, sicut modo sunt iusti fideles, si tamen sermo sit de perfectionibus nobis adiunctis ratione status, longe illos superamus. Tum, quia isto tempore spiritus sanctus largius se & vberius effundit: vnde initio nascentis ecclesiæ visibiliter dabatur, quod nunquam ante visum fuit. Tum, quia nostra adoptio liberat nos à iugo & seruitute legis; quod non efficiebat antiqua: Tertio, quia illis non erat apertum regnum cœlorum, quanuis haberent ius ad illud: nostrò verò tempore velo iam templificis proposita est sanctorum via. Maior etiã est & illustrior atq; communior notitia Dei, & reuelatio mysteriorum eius, exhibitaque sunt nobis ad Dei gratiã, & beneuolentiam conciliandam vberiora multo, & efficaciora remedia. Alijsque iustionibus antecessit nostra adoptio, quas vi ri docti & reperire poterunt apud doctores sanctos, & etiam excogitare. Atque ob has fortasse rationes iusti veteris testamenti paruulis comparantur ab Apostolo dicente ad Galat. 4. Quanto tempore hæres paruulus est nihil distat à seruo, cum sit Dominus omnium; sed sub tutoribus, & actoribus est, vsque ad diffinitum tempus à patre.

Soler etiam disputari in hac materia, an reprobi atque præsciti existentes in gratia dicendi sint filij Dei adoptiui. De quo quidam dicunt videri sibi, quod sint dicendi filij adoptiui; alij, quod non sunt dicendi. Alius

vero quidã, quod hominũ est ingeniu, affirmat, quod hæc sententia est heretica. Sincera autem veritas est, quod re ipsa, & Almahinus, qui admittit illam secundam sententiam in tertio, dist. 10. & Gabr. & quicumque alij pro ea citantur, & qui tenent primam, & qui tertiam sententiam, omnes conueniunt in primis in dogma catholicũ cum scriptura, & Diuo Augustino, lib. de correctione, & gratia ca. 9. Illud verò dogma est contingere sæpè, vt filij perditionis ac reprobi, aliquo tempore vitæ præsentis habeant veram fidem, veram charitatem, & gratiam; ita vt si in illa decederent habituri essent hæreditatem sempiternam. In hanc itaque veritatem conuenimus omnes catholici. Sed quidam dicunt, quod soli prædestinati dicuntur filij Dei adoptiui. Quorum sententia sic explicatur; Quanuis reprobis, qui aliquo tempore iustè viuunt, habeat tunc veram iustitiam, & gratiam, & propterea filius Dei dici possit, sicut dicitur iustus, & amicus; tamen ea gratia atque iustitia non fundat rationem filij adoptiui, nec rationem verè filiorum Dei secundum eam rationem, qua more loquẽ descripruræ aliqui appellantur filij adoptionis; nisi ea gratia & iustitia procedat ex æterna prædestinatione. Et quoniam ij, de quibus est sermo, non sunt prædestinati; circò non computantur inter filios adoptionis. Filio siquidem adoptiuo vult pater etiam in humanis non velleitate solum, sed absoluta voluntate dare suo tempore hæreditatem: voluntas autem absoluta Dei efficax est semper. Reducitur itaque controuersia inter hos authores ad hanc quæstionem, Vtrum adoptio filiorum secundum morem loquendi sacrarum literarum, atque etiam in humanis claudat, siue vt sum multarum more loquar, connotet præter iustitiam & gratiam, voluntatẽ patris absolutam admittendi in hæreditatem. Quæ quæstio longissimè abest ab eo, vt vna eius, aut altera pars hæretica censeri debeat. Fauet autem sententiæ Gabrielis complurimum Diuus Augustinus lib. de Correctione, & gratia, c. 9. Cuius verba placuit referre fideliter. Sunt, inquit, rursus quidam, qui filij Dei propter susceptam tempo-

Almahinus
Gabriel.

D. August.

D. August.

temporaliter gratiam dicuntur à nobis; nec sunt tamen Deo. De quibus ait idem Ioannes; Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis; quòd si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum. Non ait, ex nobis exierunt, sed, quia non manserunt nobiscum, iam non sunt ex nobis; verum ait, ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Hoc est quando videbantur in nobis non erant ex nobis. Et tanquam ei diceretur, vnde id ostendis? respondet. Quia si fuissent ex nobis permansissent utique nobiscum. Filiorum Dei vox est, Ioannes loquitur in filiis Dei loco præcipuo constitutus. Cum ergo filij Dei dicunt de his, qui perseverantiam non habuerunt; Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis, & addit, quod si fuissent ex nobis permansissent utique nobiscum; quid aliud dicunt nisi non erant filij, etiam quando erant in professione, & nomine filiorum? non quia iustitiam simulauerunt, sed quia in ea non permanserunt. Hactenus Augustinus. Quibus verbis, & sequentibus manifestè affirmat sapiens ille vir, & verè doctor Israel, quod secundum usum scripturæ reprobis non appellantur filij adoptionis, aut promissionis. Nec enim perit filius promissionis, sed filius perditionis, ut ille idem doctor affirmat in verbis sequentibus eius capituli. 9.

Sed contra hæc sumi posset argumentum ex Apostolo ad Romanos. 8. dicente: Qui spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt: sed omnes iusti etiam præsciti spiritu Dei aguntur: ergo sunt filij Dei. Ad hæc facile dicerent isti auctores, quod utique qui spiritu Dei aguntur ex prædestinatione æterna hi filij Dei sunt, secundum illam; & qui spiritu Dei aguntur, secundum præsentem iustitiam, illi sunt etiam filij secundum præsentem iustitiam. Non tamen isti dicuntur in scriptura filij adoptionis, vel promissionis, licet eo ipso, quod habent gratiam sint tunc filij Dei. Similique modo dicendum est ad similia testimonia.

Secundo: Quidam ad probandum eorum doctorum sententiam esse hereticam adferunt decisionem Concilij Constantiensis, qui Sessione. 8. & 15. damnauit Ioannem Hus, qui dixit, quod reprobis quan-

uis in gratia sit, non est pars ecclesiæ, & membrum Christi. Quod tamen argumentum nullius momenti est. Quoniam illi auctores expresse fatentur eos habere veram iustitiam, & gratiam, esseque proinde membra Christi secundum præsentem iustitiam: nec de hoc est quæstio. Sed addunt insuper, quod nihilominus, qui non sunt prædestinati non dicuntur filij adoptionis simpliciter & absolute. Quoniam adoptio dicit ordinem ad voluntatem absolutam conferendi gloriam; & de hoc est quæstio. Est verò tam alienum à prudentia moueri his argumentis ad damnandam aliquam sententiam, ut hæreticam, ut indignum sit etiam recensere. Hactenus aliorum Doctorum sententias commemoravi, & exposui, rogabit tamen fortasse quis, quid nam parvitati meæ de hac controversia videatur. Ego vero quid sentiam declarabo sequentibus propositionibus.

Prima: Præsciti aliquando habent veram fidem, gratiam, charitatem & iustitiam: & secundum quod habent veram iustitiam similes efficiuntur iustitiæ Christi, & ius ad hæreditatē celestem, atque ut sic sunt eo tempore filij Dei per gratiam. In hanc propositionem omnes conuenimus, & de ea nec est, nec debet, nec potest esse dubitatio, & est Diui Augustini loco citato.

Secunda propositio: Secundum morem loquendi sacrarum literarum existimo, quod præsciti non appellantur verè filij promissionis, nec filij adoptionis. Quod probò in primis, quia est sententia D. Augustini. siue modus loquendi ipsius illo cap. 9. citato. Quo loco si habet. Nec nos moueat, quod filiis suis quibusdam Deus non dat istam perseverantiam. Absit, ut ita esset, si de illis prædestinatis essent, & secundum propositum vocatis, qui verè sunt filij promissionis. Quo loco euidenter D. Augustinus quibusdam illis filiis cõtraponit filios promissionis. Par ergo ratio erit de filiis adoptionis. Et quidem promissio æternæ vitæ ei facta est qui perseverauerit: nec vero unquam deficit promissio Dei.

Secundo cõprobo ex illo Ioan. 1. ca. 2. iam citato; Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis permansissent

utique nobiscum. Quem textum præter ea, quæ supra adducta sunt ex Diuo Augustino, quæ certè deberent sufficere, sic inducit idem Augustinus loco citato: Non ait, si fuissent ex nobis, veram, non fictam iustitiam tenuissent. Videretur enim significasse ista dicens, quod nunquam illi habuerant veram iustitiam. Sed ait, si fuissent ex nobis, permansissent nobiscum. Erant itaque in bono, sed quia in eo non permanserunt, non erant, inquit, ex nobis etiam quando erant nobiscum. Nec enim dicit, non sunt, sed, non erant. Hoc est non erant da numero filiorum, etiam quando erant in fide filiorum: quoniam qui verè filij sunt, præsciti & prædestinati sunt, conformes imaginis filij eius.

Rom. 8.

Item secundo argumentor: Filij adoptionis, & promissionis distinguuntur in scriptura contra filios perditionis, & præsciti numerantur inter filios perditionis: ergo non numerantur inter filios adoptionis. Declaro vim huius argumenti: Nam scriptura cum agit de filiis adoptionis absolute, non loquitur peculiariter in ordine ad Augustinum, vel Franciscum, aut ad aliquam temporis particulam, sed generaliter, & in vniuersum comprehendit omnes fratres Christi, quos dedit illi Dominus, in quibus regnaret: & præsciti, absolute loquendo, clauduntur sub nomine filiorum perditionis: ergo non clauduntur sub nomine filiorum adoptionis.

Hebr. a.

Rom. 8.

Tertio: Adoptio filiorum tam dicit ordinem secundum modum loquendi scripturæ ad prædestinationem æternam, ut accipiatur pro ipsa possessione hæreditatis: ergo secundum usum loquendi eius nulli præsciti dicuntur verè filij adoptionis. Probat antecedens: ex illo Romano. 8. Ipsi intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei expectantes, id est, beatitudinē sempiternam.

Quarto: Finis prædestinationis nostræ nunquam frustratur: & adoptio filiorum est finis secundum scripturam prædestinationis nostræ: ergo nunquam frustratur: ergo nunquam ad præscitos verè spectat adoptio filiorum, nam frustraretur. Probo minorem propositionem huius syllogismi ex

illo Ephes. 5. Prædestinauit nos in adoptionem filiorum.

Quinto: In scriptura ijdem cõsentur fratres Christi, & filij adoptionis: sed non dicuntur fratres Christi, nisi prædestinati, iuxta illud, Quos præscivit, & prædestinauit cõformes fieri imaginis filij sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus: ergo nec dicuntur verè filij adoptionis.

Rom. 8.

Sexto: Filij promissionis, & adoptionis pro eisdem habentur in scriptura, ut supra dicebamus: sed filij promissionis solum dicuntur in ea prædestinati, iuxta illud Rom. 9. Qui filij sunt promissionis æstimantur in semine: ergo, & filij adoptionis, &c.

Rom. 9.

Tandem argumentor: Nam scriptura hac in parte tam seruat altum & mirabilem loquendi modum, ut similes homines, qui non sunt in bono perseveraturi, nolit appellare verè discipulos Christi: ergo nec referuntur in ea, inter eos, qui verè sunt filij adoptionis. Ratio consequentiæ tenet etiam à fortiori: antecedens probò ex Diuo Augustino. Cuius verbalubiungam; quoniã euidenter constabit ex eis, quod tenuerit nostram hanc sententiam. Ille ergo capit, illo citato, quo ex professo tractat hæc quæstionem, loquitur in hæc verba: Ipse saluator, Si manseritis, inquit, in verbo meo, verè discipuli mei estis. Nunquid in his computandus est Iudas, qui non mansit in verbo eius? Nunquid in his computandi sunt illi, de quibus euangelium sic loquitur; Ex hoc multi discipulorum eius abierunt retro & iam non cum illo ambulabant? Nūquid non & isti discipuli appellati sunt loquente euangelio, & tamen non erant verè discipuli, quia non manserunt in verbo eius; secundum id quod ait, si manseritis in verbo meo verè discipuli mei estis? Quia ergo non habuerunt perseverantiam sicut non verè discipuli Christi, ita nec verè filij Dei fuerunt, etiam quando esse videbantur, & ita vocabantur. Appellamus ergo nos, & electos Christi discipulos, & Dei filios; quia sic appellandi sunt quos regeneratos pie viuere cernimus: sed tunc verè sunt, quod appellantur, si manserint in eo, propter quod sic appellantur. Si autem perseverantiam non habent, id est, in eo quod cõ-

D. August.

Ioan. 8.

Ioan. 6.

Ioan. 8.

perunt esse non manent, non verè appellan-
tur, quod appellantur, & non sunt; apud
eum enim hoc non sunt, cui notum est
quod futuri sunt, id est, ex bonis mali. Hęc
sunt Augustini altissima & doctissima ver-
ba, quæ non negabit, nisi parum sapiens, &
immodestus. Ex quibus deducitur alia ra-
tio: Nam si tunc verè sunt quod appellan-
tur, si manerint in eo, propter quod sic ap-
pellantur, vt constat ex euangelio, & nulli
præficti manent in eo, propter quod appel-
lantur filij Dei: ergo nulli præficti nume-
rantur in scriptura inter verè filios Dei.

Roma. 8. Sed contra hanc secundam propositionem
est argumentum: Nam Apostolus ad
Romanos ca. 8. dicit, Accepistis spiritum
adoptionis filiorum Dei, in quo clama-
mus, abba pater: ipse enim spiritus testimo-
nium reddit spiritui nostro, quod sumus fi-
lij Dei: si autem filij & hæredes, hæredes
quidem Dei, cohæredes autem Christi:
sed inter eos, ad quos scribebat, aliqui es-
sent præficti: ergo illi etiam dicuntur verè
filij Dei, & adoptionis in scriptura. Simi-
lia huic sunt testimonia, quæ possunt op-
poni. Sed mirum est, cur obijciens non sub-
sumat in minori. Sed aliqui inter eos essent
etiam iniusti: ergo iniusti, & mali homines
dicuntur filij adoptionis, secundum Apostolum.
Potuisset enim hoc absurdum inferre ead-
em consecutione: quod signum est,
quam sit nullius momenti ea ratio. Ne-
gari enim non potest, quin ea epistola
directa sit generaliter ad fideles Romanos:
ex quibus tamen non omnes habebant
eam fidem, quæ per dilectionem opera-
tur. Dico ergo ad similia testimonia v-
no verbo, quod sicut ecclesiæ vniuersa, dicitur
sancta propter sanctos: ita peculiaris
quæcunque congregatio fidelium dicitur
esse congregatio filiorum Dei, & electo-
rum & filiorum adoptionis propter eos,
qui verè sunt electi, & verè habiti, & nu-
merati à Deo inter fratres Christi, & fi-
lios suos. Addendum etiam est ex doctrina
Diui Augustini, quod quando Apostoli
verba faciebant ad fideles, qui pie & san-
ctè viuere videbantur, omnes illos appel-
lant filios Dei & adoptionis, & electos: at-
que nos ipsi dum ad eos loquimur idem fa-

cere debemus. Nostrum enim est iudicare
secundum præsentem iustitiam, & con-
gregationes fidelium debitis titulis conde-
corare cum omni modestia. At vero cum
scriptura mentionem agit de filijs adoptio-
nis, & promissionis, & fratribus Christi, &
hæredibus regni, & verè filijs Dei non ad
hos peculiariter verba faciens, sed simplici-
ter filios adoptionis significans, tunc certè
his nominibus solos comprehendit eos,
qui secundum altissimam causam, & eius
æternam præscientiam tales iudicantur.

Genes. 17. 3 Quocirca cum ille, qui potens est & face-
re pollicitus est, se daturum Abraham filios
Genes. 17. Proculdubio prædestinatos in-
telligebat, vt diuinitate explicat D. Au-
gust. lib. de prædestinatione sanctorum ca-
pit. 10. Exactam verò hanc loquendi ratio-
nem, & discrimen inter eos, qui aliquo tẽ-
pore verè iusti fuerunt, & prædestinatos in-
nuit scriptura, quando peculiariter aliquos
appellat verè discipulos, & verè filios: tunc
enim sermo est de electis. Quocirca quan-
do Dominus Ioan. 1. dixit de Nathanael,
Ecce verè Israelita, ego non dubito, quin
significauerit ipsum esse ex electorum nu-
mero, & adducor ex scripturæ phrasibus, quæ
non solet ea ratione loqui, nisi de electis.
Sed quauis hæc ita sint, & per filios pro-
missionis, & adoptionis, & fratres Christi,
in genere loquendo, scriptura significet so-
los electos, quæret quis, an secundum pro-
prietatem locutionis, præficti, qui tamen
aliquo tempore pie viuunt, dici possint,
& debeant verè, filij Dei, & adoptionis, &
promissionis filij. In quo respondeo, vide-
ri mihi quæstionem hanc apud sinceros,
& sapientes homines valde planam. Po-
test siquidem vnusquisque vtrovis modo
loqui, dum tamen bene se explicet. Quem
admodum enim, qui dicit, quod fides iusti-
ficat, & declarat eam iustificare, vel in quã
tum per dilectionem operatur, vel dici iu-
stificare, in quantum radix est, & fundamen-
tum salutis, & iustificationis, rectè loqui-
tur, & qui rursus dicit, quod fides non iusti-
ficat, & se declarat; quia destituta pia & re-
ligiosa vita, & à charitate distracta, non iu-
stificat, catholicè se explicuit: pari ratione,
qui præfictos appellat verè filios Dei, &
adoptio-

adoptionis, quo tempore pie viuunt, & de-
clarat, se ideò illos verè filios Dei, & ado-
ptionis appellare, quia tunc habent veram
fidem, & iustitiam, sanè loquitur, nec cum
eo cuiquam debet esse lis: si quidem vere
illi sunt grati Deo, & iusti. Qui autem
negat esse verè filios Dei & adoptionis, ac
promissionis; & declarat, se id propterea
negare, quia quauis verum sit, quod illi
tunc habent veram fidem, veram gratiã,
& iustitiam, & ius ad regnum, haber tam-
en hoc modus loquendi scripturæ, vt
non dicantur verè filij Dei, & promissio-
nis, aut adoptionis, nisi qui absolute, & non
pro hoc temporis momento, sed secun-
dum Dei præscientiam sunt adoptati, &
quorum iustitia, filiatio, & adoptio manat
ex æterna Dei prædestinatione, qui, in quã,
hoc dicit sanè loquitur. Si verò duo isti in-
ter se se conferantur, videbitur primus lo-
qui, vt hominem loqui decet, nempè se-
cundum præsentem iustitiam. Secundus
autem loquendi modus potest esse eius,
qui omnem æternitatem intuetur, & no-
uit qui nam præficti futuri sint, id est, ex
bonis mali: vnde est modus loquendi scri-
pturæ. Nos autem, quia sumus subiecti tẽ-
pori, secundum tempus debemus absolute
iudicare, ac dicere, quod omnis, qui est in
gratia, verè est filius Dei per gratiam, &
membrum Christi. Et ita colligitur ex
D. August. Augustino, libro de correctione, & gratia,
capit. 9.

Sed aduersus hæc sunt duo argumenta.
Primum: Quia hic, de quo nobis sermo,
est verè iustus: ergo habet gratiam: ergo
est filius adoptiuus, is enim est effectus gra-
tiæ. Respondetur, quod ille est filius secun-
dum præsentem iustitiam, non tamen se-
cundum prædestinationem, siue adoptionem
æternam, nec secundum vsum lo-
quendi scripturæ. Et sicut non valet; Est
iustus: ergo est prædestinatus: ita nec in pro-
posito: est enim aliqua gratia, & adoptio
quæ nõ manat ab æterna prædestinatione.

Item argumentor: Nam absoluta denomi-
natio semper fit à forma inhaerente, sicut
albus dicitur, qui habet albedinem: ergo
non est dicendum, quod scriptura non ap-
pelleret filios adoptionis eos, qui habent for-

mam, per quã adoptamur in filios, scilicet,
gratiam. Respondeo verò, sæpe contingere,
vt denominatio etiã apud homines su-
matür à fine. Vnde sapienter Solon nõ ap-
pellabat foelicè, nisi eum qui beate iam &
foeliciter obijisset: & apud nos nemo dicitur
perseuerans, nisi ex sanè. Et hunc loquẽ-
di modũ seruat sacra scriptura hac in par-
te, vt docet Aug. vbi supra.

ARTICVLVS. III.

Verum Christus secundum quod homo
sit filius Dei adoptiuus.

STatuendum est hoc loco se-
cundum fidem catholicam, quod
Verbũ patris est eius filius na-
turalis, & Deus de Deo, & qu-
quauis Dei æternus filius factus sit homo
nõ sunt tamèn in eo duæ personæ, sed vna
tantum subsistens in duabus naturis. Hęc est
ipsa fides, ac propterea non est quæstio an
Verbũ, vt Verbũ sit filius adoptiuus:
Nec etiam est quæstio, an humanitas sit fi-
lius adoptiuus; sed an suppositum, vt ha-
bens humanitatem, id est Christus, vt ho-
mo, sit filius Dei adoptiuus, hoc est filius
per gratiam adoptantis, non per naturam.

Hoc posito prima propositio fit: Absolu-
te loquendo, dici nõ potest, quod Christus
sit filius Dei adoptiuus: Probatur: Quia ista
propositio Christus est filius Dei adopti-
uus secundum communem modum con-
cipiendi innuit, quod non sit filius natura-
lis: hoc autem dicere est totam fidem per-
uertere: ergo non est dicendum.

Secundo argumentor: Ea propositio ab-
solute accepta est Nestoriana: ergo est rei-
cienda, & dananda. Probatur antecedens:
Nam quid amplius Nestorius desiderare
potuisset ad tutandam suam hæresim, quã
vt ei concederetur, quod Christus erat fi-
lius adoptiuus? Dicebat enim ille, quod ho-
mo Christus erat vnitus Deo non in perso-
na, sed per peculiarem amorem, & affe-
ctum. Qui certè amor non efficeret ip-
sum, nisi filium adoptiuum. Fauet
etiam ea propositio Arrio facienti fi-
lium minorem patre, & alterius naturæ:
V filius

filii enim Dei adoptiuus alterius naturæ est à Deo.

D. Ambr. Ultimo argumentor: Nam sancti patres constantissime negant Christum esse filium Dei adoptiuum. Diuus Ambrosius, libro. i. de fide capite nono. Christus, inquit, filius est, non per adoptionem, sed per naturam. Per adoptionem nos filij dicimur; ille per veritatem naturæ est. Diuus Hilarius, libro. 3. de Trinitate ait: Nos sumus filij Dei, sed non talis hic filius. Hic enim verus, & proprius est filius origine, non adoptione, veritate, non nuncupatione. Diuus Hieronym. in primo capit. epistola ad Ephesios dicit, quod Christus Iesus natura filius est, nos verò adoptione. Diui Augustini plurimæ inuenies testimonia contra Arrium.

Secunda propositio: Christus etiam secundum quod homo, dicendus est filius Dei naturalis non adoptiuus. Hæc sententia est Magistri, in. 3. distinctio. 10. eam sequuntur Albertus Magnus, & Diuus Bonauentura, & Sanct. Thom. eo in loco, & Ricardus & Alexand. estque communis scholasticis. Et probatur primùm, quia teste Diuo Gregorio Nazianzeno, & ratione ipsa de Christo, etiam vt homo est, debemus honorificètisimè loqui: ergo nõ est dicendus filius Dei adoptiuus, sed naturalis.

Secundo argumentor ex Diuo Thom. Nam illud, quod de aliquo dicitur secundum perfectam rationem, non est dicendum de eo, secundum rationem imperfectam, sicut, quia Petrus dicitur naturaliter homo secundum propriam rationem hominis, nunquam dicitur homo secundum illam significationem, qua similitudo, vel imago dicitur homo, licet forte ipse assimiletur alteri homini: Christus autem est filius Dei secundum perfectam rationem filiationis: ergo quauis secundum humanam naturam ut creatus, & iustificatus, non tamen debet dici filius Dei, nec ratione creationis, nec ratione iustificationis, sed solum ratione generationis æternæ, secundum quam est filius naturalis: ergo non est dicendus adoptiuus etiam vt homo.

Tertio argumentor: Nam gratia habi-

Magister.
Albert.
Bonau.
B. Tho.
Ricard.
Alexan.
Nazianz.
B. Thom.

tualis tunc facit filium adoptiuum, quando facit de non filio filium: at verò Christus, vt homo, non est factus de non filio filius, sed cum humanitatem suscepit tunc, qui erat filius naturalis per naturam, factus idem est homo, & filius naturalis per gratiam vnionis.

Quarto argumentor: Nam si Christus, vt homo, potest dici filius adoptiuus Dei, hoc nõ ideo erit, quod in Christo sint duæ personæ; hoc enim est hæreticum. Retinet igitur, vt ideo dicatur, vt homo, filius adoptiuus, quia hæc filiatio potest ipsum denominare ratione filius naturæ; sicut passio, crucifixio, natiuitas temporalis, &c. secundum hoc enim videbitur posse Christus ratione naturæ humanæ assumptæ in gratia, & gloria beatiudinis participatæ dici filius adoptiuus, sicut dicitur beatus beatitudine participatæ ratione naturæ assumptæ, sed hoc videtur excludi ex eo, quod filiatio non est naturæ sed personæ: ergo non debet dici Christus filius adoptiuus ratione humanæ naturæ. Sed cum in eo maneat filiatio naturalis, debet dici filius naturalis.

Quinto argumentor: Nam si Christus, vt homo, est filius adoptiuus: ergo vt sic non alia ratione est filius, quam Moyses, aut Abraham: hoc vero est contra modum loquendi scripturæ: ergo est falsum. Probat minor: Nam Apollolus de Christo, etiam vt homine, loquens distinguit eum à Moyse, sicut filium à seruo, dicens ad Hebræ. capi. 3. Moyses quidem fidelis erat in tota domo eius, tanquam famulus in testimonium eorum, quæ dicenda erant: Christus autem tanquam filius in domo sua: ergo Christus, etiam vt homo, non dicitur filius Dei adoptiuus, sicut alij sancti. Atque pro maiore huius rei intelligentia; Norandum est, quod sicut in humanis, qui est filius naturalis, & legitimus non adoptatur in filium; sed ei debetur hæreditas, quia filius est: ita Christus, vt homo, habet quidem excellentissimè omnia bona patris, & viæ, quæ debentur filijs adoptiuis: non tamen iure adoptionis, sed ex eo, quod est filius Dei naturalis. Itaque non fuit opus Christo ad hoc, vt haberet omnia

omnia bona patris, & viæ, vt adoptaretur à Deo: quoniam ex hoc ipso, quod erat naturalis Dei filius, habuit ea bona iuxta illud Diui Ioannis: Vidimus gloriam eius gloriam quasi vnigeniti à patre plenum gratiæ, & veritatis. Et quauis Deus ad extra libere agat, decens tamen erat, & cõgruum, vt humanitati filij naturalis Dei ea omnia dona conferrentur.

Tertio ea, quæ præcipua mihi videbatur pro declaranda hac sententia, quæ certe non est facilis intellectu. Et contra eam argumentor primo: Quia gratia habitualis facit filium adoptiuum: sed in Christo, vt homine, erat gratia habitualis: ergo ille erat filius adoptiuus. Ad hoc dico, quod quia vnunquodque recipitur ad modum recipientis, iccirco sæpe contingit, vt vna & eadem forma non vnium, & eundem effectum habeat; idque ex parte subiecti. Sicut actus contritionis in homine peccatore facit de non iusto iustum; in homine verò iusto id non facit ex eo, quod iam erat iustus: ac proinde ille actus solum potuit augere iustitiam. Gratia ergo habitualis in nobis quidem efficit, vt simus filij adoptiuus, qui antea non eramus filij: in homine verò Christo; quoniam iam ipse erat filius naturalis, id non efficit: sed manet ille etiam, vt homo filius Dei naturalis; non ratione humanæ naturæ; sed per gratiam vnionis. Et ea gratia habitualis ipse non facit de non filio filium adoptiuum: sed est quidam effectus resultans in humanitate Christi eo ipso, quod ille filius Dei est, & conceptus de Spiritu sancto.

Secundo argumentor: Christus Dominus non obstante, quod est ipsa beatitudo, & beatus per essentiam, est etiam beatus beatitudine participata, in quantum est homo: ergo pari ratione, quauis, vt Verbum, sit filius Dei naturalis, debet tamen dici filius adoptiuus per gratiam in quantum est homo.

Respondetur, quod aliquod suppositum secundum aliquam naturam esse beatum beatitudine participata, non pugnat cum eo, quod est esse beatum essentialiter, se-

cundum aliam: sicut Christum esse passibilem secundum humanitatem, non tollit esse impassibilem secundum diuinitatem. At verò effici filium adoptiuum pugnat cum eo, quod est esse filium naturalem. Quoniam, cum filius adoptatur efficitur ex non filio filius: ita vt nec esset ante filius naturalis, nec adoptiuus. Si quæras, vnde habes, quod filius adoptiuus efficitur ex nulla ratione filio filius, cum possit effici beatus secundum humanitatem, qui erat beatus secundum diuinitatem; respondeo me hoc inde colligere, quia nos vtimar nominibus, secundum quod imposita sunt ad significandum, & secundum communem modum concipiendi. At verò apud nos hoc nomen, filius adoptiuus, impositus est ad significandum eum, qui factus est filius per adoptionem; cum alioqui nulla ratione esset filius. Et iccirco non est dicendum, quod Christus sit filius adoptiuus. Et quando sancti dicunt, humanitatem Christi esse adoptatam, solum volunt esse euectam ad summam celsitudinem vnionis cum filio Dei, & ornatum excellentissimis animæ dotibus.

Tertio argumentor: Nam Christus secundum quod homo est, & dicitur seruus Dei, vt constat pluribus scripturæ locis, quæ nos supra adduximus, cum de hac re ageremus. Potest ergo dici filius adoptiuus; quæ denominatio dignior est.

Ad hoc respondetur sicut ad secundum argumentum, quod esse seruum secundum vnã naturam, non tollit esse æqualem secundum aliam: nam & serui nostri iure civili sunt alioqui æquales, & liberi quoad naturalia. Esse autem filium adoptiuum, infert non esse filium naturalem; in quo multo inferior est denominatio filij adoptiuus, quam serui, quauis honorabilior sit quoad rem significatam. Et iccirco Christus, licet dicatur seruus, vt homo; non tamen potest dici filius adoptiuus. Hæc sunt fortissima, vt arbitror, quæ pro opposita sententia possent opponi: quam

Ricard.
Durand.
Coc. Franc.
tenuere aliqui Theologi, vt refert Ricardus in tertio, distinctione. 10. & tenet etiam Durand. distinctione. 4. quæstione prima. Quidam verò, qui modo scripsit hanc nobis oppositam sententiam damnat omnino, propter Concilium quoddam Francophordienfe, quod diffiniuisse dicitur Christum, etiam vt hominem, non esse filium adoptiuum contra Archiepiscopum quendam Toletanum, qui id asserbat.

Adrianus.
Ad hoc dico, quod Papa Adrianus eo loco certè rejicit, quod Christus, etiam

vt homo, sit filius adoptiuus; quantis multò euidentiùs damnat eam propositionem in sensu Nestorianorum, in quo sensu est manifestè hæretica. Multa verò prius consideranda, & videnda essent, quam ea sententia in sensu, in quo Durand. & alij se explicant, hæretica diceretur, etiam consideratis verbis Adriani eo in loco. Habetur autem illud Concilium in tertio tomo ex quatuor, in quos modò digesta sunt.

QVÆSTIO

1. Tim. 2.
Hebr. 9.
2. Cor. 5.
Ephes. 2.
1. Cor. 1.
Hebr. 7.
Hier. 23.

Roma. 5.

D. August.

QVÆSTIO VIGESIMA SEXTA, DE EO QVOD CHRISTVS DICITVR DEI, ET HOMINVM MEDIATOR.

ARTICVLVS. I.

Quod Christus sit Dei, & hominum mediator.

HANC veritatem etiam ex hæreticis ipsis, vix inuenti sunt qui negarent, atque ij ipsi certè non tam propriè hæretici, quam profus infideles, & apostata à Christo, & scriptura dici debent, eo quòd innumeræ sunt, & euidentes scripturæ voces protestantes hanc misericordiam. Vnus est, inquit Apostolus, 1. ad Timoth. 2. mediator Dei, & hominum homo Christus Iesus. Et ad Hebr. 9. Ideo noui testamenti mediator est morte intercedente. Et illud. 2. Corinthio. 5. Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Et denique vbicunq; Christus in scriptura dicitur pax nostra, iustificatio nostra, redemptio nostra, spes nostra, vita nostra, sacerdos, & pontifex noster, iustus noster, rex noster, qui mittendus erat, & missus est, in quo sibi complacuit Deus pater, & per quem habemus accessum ad patrem, semper hæc veritas nobis proponitur, & declaratur. Quam Diuís Augustinus nobis tradebat his verbis. Cum beatitudo (quicquid philosophi mundi huius se discernent, & suam miseriam solari conentur) impetranda sit non patrandà: atque omnes homines quandiu mortales, &

peccatores sunt, etiam miseri sint necesse sit. Querendus est medius, qui non solum homo, verum etiam Deus sit, vt homines ex mortali miseria ad beatam immortalitatem huius ipsius mediij beata mortalitas interueniendo perducatur; quem nec non fieri mortalem oportebat, nec permanere mortalem. Mortalis quippe factus est, non infirmitate Verbi diuinitate, sed carnis infirmitate suscepta, non autem permanfit in ipsa carne mortalis, quam resuscitauit à mortuis. Quoniam hic est fructus mediationis eius, vt nec ipsi propter quos liberandos mediator effectus est in perpetua, vel carnis morte remanerent. Ac proinde mediatorem inter Deum, & homines, & mortalitatem habere oportuit transeuntem, & beatitudinem permanentem, vt per id, quod transit congrueret morituris, & ad id quod manet, ac per id etiam quòd manet transferret ex mortuis. Atque cum se interposuisset medius Dæmon immortalis, & miser, vt ad immortalitatem beatam transire non finat, quoniam in hoc ipse persistit, quod impedit, id est, in ipsa miseria ideò occurrit, & interposuit se immortalis, & beatus, vt mortalitate transacta, & ex mortuis faceret immortales, quòd in se resurgendo monstrauit, & ex miseris beatos: quia beatitudo nunquam ab ipso discessit. Hæc ille vere sapiens.

Sed contra hæc obijcitur primo: Angeli mali sunt immortales cū bonis angelis, &

V 3 Deo

Deo, miseri cum hominibus: ergo debent etiam dici medij, vel mediatores inter Deum, & homines. Respondetur, quod quavis angelis malis ex parte conueniat cum rebus immortalibus, & ex parte cum mortalibus, & hac consideratione possent nonnulla ratione dici medij; nos tamen loquimur de bono mediatore, qui nos reconciliat Deo, non de malo, qui nos auertat à Deo: & qui cum miserimus ipse sit nostram miseriam leuare non potest: atque cum beatitudinem nec amet nec habeat non potest illam nobis conferre: & denique cum Deum & eius sclicitatem odio habeat, nos certè ad Dei beatitudinem, quam habet inuisam non adducet; sed quantum in ipso fuerit, conabitur auertere. Sed iam Augustini ipsius responsionem, & verba percipite: Sunt quidem mali angeli immortales cum bonis, miseri cum hominibus. His vero contrarius est mediator bonus, qui aduersus eorum immortalitatem, & miseriam, & mortalis esse ad tempus voluit, & beatus in æternitate persistere potuit. Homo itaque mortalis & miser longè seiunctus ab immortalibus, & beatis, quid eligat medium, per quod immortalitati, & beatitudini copuletur? Quod possit delectare in dæmonum immortalitate miserum est; quod possit offendere in Christi mortalitate iam non est ibi: ergo cauenda est miseria sempiterna, hic mors timenda non est, quæ esse non potuit sempiterna, & beatitudo amanda est sempiterna. Alius est ergo medius malus, qui separat amicos, alius medius bonus, qui reconciliat inimicos.

Secundo argumentor: Nam esto id non sit proprium malorum angelorum at boni angeli certè sunt medij, vel mediatores inter Deum, & nos: ergo esse mediatorem non est proprium Christi. Probatu antecedens ex Diuo Dionysio de diuinis nominibus capite. 4. Respondetur, quod ut docet Diuus Augustinus, lib. 9. de ciuitate. capit. 15. ex quo tota huius articuli doctrina sumpta est, angeli boni non rectè dici possunt medij inter Deum, & homines. Cum enim vtrunq; habeant commune cum Deo, & beatitudinem, & im-

D. August.

D. Dionys.

D. August.

mortalitatem; nihil autem horum cum hominibus miseris, & mortalibus, quomodo non potius remoti sunt ab hominibus Deoque coniuncti, quam inter vtrofque medij constituti? Dionysius verò dicit esse medios, non secundum eam rationem, secundum quam loquebatur Augustinus, & quæ ad rationem mediatoris, ac satisfactoris requiritur, quod scilicet aliquid habeant commune cum homine. Sed dicit eos esse medios, quia secundum gradum naturæ sunt infra Deum, & supra homines constituti. Verum est tamen, quod mediatoris officium exercent dispositiuè, & ministerialiter, non ea ratione, qua vnus est Dei, & hominum mediator homo Christus Iesus. De qua propria, & principali ratione mediatoris per comparationem ad cæteros sanctos agemus articulo. 3. huius quæstionis.

Tertio argumentor: Nam esto mali angeli non possint dici mediatores, demus etiam nec bonos, cur tamen hoc negabimus ipsi spiritui Dei, de quo scriptum est Roman. 8. Ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus? Nam postulare interpellare, gemituque, & preces pro nobis fundere munus est mediatoris. Respondetur, quod Spiritus sanctus, cum sit per omnia Deo æqualis, non potest dici medius, vel mediator inter Deum & homines, sed solus Christus, qui licet secundum diuinitatem æqualis sit patri, tamen secundum humanitatem, secundum quam passus est minor est patre. Expositio vero Diui Augustini, & communis eius loci est, quod Spiritus sanctus dicitur postulare pro nobis, quia Spiritus Dei efficit, ut postulemus gemitibus inenarrabilibus, quæ salutaria sunt. Et quidem dona spiritus in scriptura, spiritus appellari solent, iuxta illud, Si Spiritum sanctum accepistis, & Spiritum sanctum acceperunt.

D. Dionys.

1. Tim. 2.

Rom. 8.

Philip. 2.

D. August.

A. Cor. 19
A. Cor. 10.

Articu-

ARTICVLVS. II.

Quod Christus secundum quod homo est mediator Dei, & hominum.

VM medium, & propriè loquendo, & maxime quoad propositum attinet, sit id, quod ita intercedit inter duo extrema, ut illa coniungat, & nos cum adhuc inimici essemus, reconciliati fuerimus Deo per mortem Christi consequens est, quod ipse fuerit medium siue mediator Dei, & hominum secundum quod homo: nam secundum quod homo passus est, & mortuus, & satisfecit pro nobis. Et hoc est, quod docuit Apostolus ad Coloss. 2. Placuit per eum reconciliari, omnia in ipso pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in cælis, siue quæ in terris sunt. Et illud: Noui testamenti mediator est, morte intercedente Hebr. 9.

Rom. 5.

Coloss. 2.

Hebr. 9.

Sed contra hæc obijcitur primo: Quia videmus, quod medium semper distat ab extremis: sed Christus, ut homo est eiusdè naturæ nobiscum: ergo non potest esse medius. Respondetur, quod Christus ut homo distat à Deo inferioritate naturæ, ab hominibus verò dignitate gratiæ & gloriæ. Distantia verò in natura non requiritur in medio, nec in mediatore, ut constat euidenter.

Secundo obijcitur: Oportebat mediatorem nostrum & Deum esse & hominem: sed quia ut Deus conuenit in natura cum patre, non cum hominibus, idè non potest esse mediator, ut Deus: ergo quia ut homo conuenit in natura cum hominibus non cum Deo, iccirco non poterit esse mediator ut homo. Propter hoc argumentū & similia tenent aliqui, quod Christus est mediator, ut Deus, & homo. Et ex parte quidem verum dicunt: sed nec loquuntur propriè nec rem videntur omnino intelligere. Pro eius declaratione pono in primis, quod filius quoad naturam diuinā est æqualis patri & vnus cum ipso: ac proinde Verbu ut Deus non potest distare à pa-

tre nec esse medium inter nos, & Deū. Tamen ut homo & potest, & re ipsa distat à Deo inferioritate naturæ, & ab hominibus dignitate gratiæ. Ex quo iam incipit elucescere, quod ex illa minori assumpta non licet inferre conclusionē propter rationē differentem vtriusq; naturæ. Sed statuo secundo quod Christus non dicitur mediator Dei & hominum, quoniam auferat peccatum ratione quacunq; illud auferatur: sed quia auferit, ut satisfactor, ut pretij collocator ac premium, ipsum & redemptor, quæ omnia videris conuenire Christo, secundū quod est homo, quauis Deus principaliter & authoritatiue & auferat peccatum, & efficiat hæc omnia per Christum, ut hominem. Tertio adiungo quod quemadmodum religio, id est, pietas in Deum, duo dicit, pietatem, & Deum: aliter tamē & aliter: nam pietatem claudit formaliter, Deum verò dicit ut terminum, à quo specificatur, & quo sublato religio non erit religio, sed impietas: ita satisfactio & meritum Christi duo requirebat, opera, scilicet, satisfactoria hominis, & suppositi Dei dignitatem. Aliter tamen, & aliter: nam opera satisfactoria hominis dicit formaliter, suppositi verò Dei dignitatem concernit, tanquam principium, à quo eorum operum valor, & æstimatio redundaret, & quo sublato sanctissime eius humanitatis dignitas & satisfactoris valor tolleretur. Nō tamē idè satisfactio est Christi in quantum Deus est, sed in quantum homo est, eo quod formaliter satisfactio dicit opera satisfactoria, quæ nō possunt esse opera Dei, ut Deus est, formaliter loquendo, id est, elicita ab ipso in quantum est Deus. Et hoc est, quod docet D. August. lib. 10. confes. ca. vltimo, in quantum homo, in tantum mediator, in quantum Verbum, non medius, quia æqualis Deo. Et nono de ciuitate Dei, capit. 15. Non ob hoc mediator est Christus, quia est Verbum, maxime quippe immortale, & maxime beatum Verbum, longè est à mortalibus miseris, sed mediator est secundum quod homo.

D. August.

ARTICVLVS. III.

Quod sancti Dei orant & intercedunt pro nobis.

E hacre tam scripsere multum late, atque diffuse, ut eo ipso opera nostra non inutilis esse videatur, si dilucide atque succincte eam tractauerimus. Sciendum est ergo, quod antiquus quidam Eustachius damnatus in Concilio Gangrensi, & Vigilantius Gallus, contra quem scripsit Dicit Hieronymus, & post multa tempora Valentes, & Iohannes Vicleph, & Iohannes Hus, & tandem Martinus Luterus, & O Ecolampadius, dixerunt, non oportere nos orare sanctos, nec illos intercedere pro nobis: vnus est enim mediator noster homo Christus Iesus. Institutum nimirum eorum est, euertere pietatem, & defraudare nos sanctorum auxilij. Ego vero duo faciam. Statuam in primis dogma catholicum: deinde eorum precipuis obiectionibus respondebo.

Prima propositio: Sancti dum viuunt, orant & intercedunt pro nobis. Idque constat ex scriptura, & probatur. Nam vnus homo Moyses sexcentis millibus armatorum impetrat a Domino ventiam. Exo. 32. Abraham orat pro Sodomitis, tantumque valet eius deprecatio, ut sine iustis Sodomis inuenirentur, non fuissent euerfa. Idem intercedit pro Abimelech, & exaudita est eius oratio. Genes. 20. paulo ducentas septuaginta sex animas in naui Dominus condonauit. Orat Stephanus Martyr pro persecutoribus Dominum suum imitatus. 1. ad Timot. 2. ait Apostolus: Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & pro omnibus, qui in sublimitate sunt constituti, ut quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate, & castitate: hoc enim bonum est, & acceptum coram Salvatore nostro Deo. Et se-

D. Hiero.

1. Tim. 2.

Exod. 32

Genes. 14.

Genes. 20.

Act. 7.

1. Tim. 2.

quitur. Vnus est enim mediator Dei, & hominum homo Christus Iesus. Quæ verba si tollunt iustorum orationes, & intercessiones per modum obsecrationum, & intercedentium, atque alios a Christo intercedere orando pro nobis, vel id nos ab eis postulare impium est, & iniurium in Christum, qui redemit nos, & tradidit semetipsum pro nobis. Vt hæretici dicunt, Quomodo tam impie Paulus Timotheum, & fratres eius Ecclesie, hortatur intercedant pro omnibus hominibus, obsecrantes Dei misericordiam? Quomodo dicit, bonum id esse, & acceptum coram Deo? Quomodo tam turpiter eodem in capite lapsus est, & sibi pugnantia dicit? Quomodo Romanos precatur, ut orent pro ipso? Qua ratione flexis genibus se exhibet intercessorem pro Corinthiis, pro Ephesiis? Quid est illud quod dixit ad Hebræos. cap. 5. Omnis pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum vt offerat dona & sacrificia pro peccatis? An tam impie Paulus in mediatorem ingratus erit, vt ingentem ei irroget contumeliam? Quæ hæc tanta cæcitas, & tam impia dementia est, vt innumeris, & clarissimis scripturæ vocibus resistent homines perditis? Posset etiam hæc propositio probari ex vsu ecclesie, ex concilijs, ex sanctis patribus, ex grauissimis historijs. Sed ista relinquamus: nam tibi est hæc veritas in scriptura euidenter expressa, vt O Ecolampadius ipse concesserit negari non posse, quin sancti dum in hac vita viuunt orent, & intercedant pro nobis. Et quidem quando Hierem. 15. dicebar Dominus; Si steterint Moyses, & Samuel coram me non est anima mea ad populum istum, ad quem statum volent hæretici, vt ista referamus? Si ad futurum, innuitur, quod sanctis facultas sit astandi Deo, & obsecrandi pro alijs. Si ad presentem, vt sensus sit; Quauis modo Moyses, & Samuel viuerent, amici, inquam, illi mei, & maximè familiares, & orarent pro populo isto, nunquam a me impetrarent, vt parcerem populo huic tam ingrato; si igitur eis ista expositio placet, cur non videtur

Ephes. 3. Hebr. 5.

Hiere. 15.

dent, vel suam cæcitate, vel quod iusto rum oratio, & intercessio plurimum valeat apud Deum? Exaggerans enim Dominus, quam esset populi sceleribus offensus, & irritatus dixit, si steterint coram me Moyses, & Samuel electi mei, & maxime familiares, quos semper orantes pro populo exaudire solebam, nunquam tamen a me obtinerent, vt huic tam scelerato populo putarem esse parcendum, notumque est illud Deuteronom. 5. Ego sequenter, & medius fui inter Dominum & vos, tempore illo; nec videbitur Iudæis talis vsus omnino defuisse, cum putauerint Christum in cruce Eliz opem implorasse. Sed veniamus ad eam partem, in qua hæretici maxime insistant. Et sit secunda propositio: Sancti & iusti, qui iam decesserunt & cum Deo vita diuina in æternitate fruuntur, orant & intercedant pro nobis. Atque piuum vile, & sanctum est, hos, qui in hac lachrymarum valle viuimus ipsos precari, vt orent & intercedant pro nobis. Probat: Primum ex scriptura, Zacharie primo, cum sermo esset de angelo, qui apparuit Zacharie, habentur hæc verba: Respondit Angelus Domini, & dixit; Domine exercituum, vsque quo tu non misereberis Hierusalem, & urbem Iuda, quibus iratus es? Iste iam septuagesimus annus est. Et respondit Dominus angelo, qui loquebatur in me verba bona, verba consolatoria. Cum ergo angeli Dei in scriptura dicantur orare pro nobis, & hoc non sit absurdum, nisi apud absurdos hæreticos, sequitur, quod synceriter id, & proprie accipiendum sit iuxta Diui Augustini vulgarem & veram regulam: igitur angeli in cælo orant pro nobis: ergo & spiritus sanctorum, qui decesserunt: nam scriptum est, quod erunt similes angelis Dei in cælo. Et quantum id non esset scriptum, æquum est existimare, quod si angeli orant pro nobis in cælo etiam iustorum animæ orabunt. Item secundo lib. Machab. cap. 15. dicitur Iudas Machabæus vidisse per somnium Oniam, qui fuerat summus sacerdos virum bonum, & benignum verecundum visum, modestum moribus, & eloquio decorum, & qui a puero in virtutibus exer-

Zachar.

Tobi. 12.

D. August.

Matth. 22.

2. Mach. 15.

citatus sit, manus protendentem orare pro omni populo Iudæorum. Ac post hoc apparuisse, & alium virtum ætate, & gloria mirabilem, & magni decoris habitudinem circa illum, respondentem vero Oniam dixisse; Hic est frater amator & populi Israel, hic est qui multum orat pro populo, & vniuersa sancta ciuitate Hieremias Propheta Dei. Extendisse autem Hieremiam dextram, & dedisse Iudæ gladium aureum dicentem; Accipe sanctum gladium munus a Deo, in quo deiciet aduersarios populi mei Israel. Scio hæreticos rejicere hunc librum inter Apocripha. Sed vtor nihilominus eo testimonio; tum quia institutum meum in hoc opere non est dimicare cum hæreticis, sed instruere Catholicos: tum etiam, quia esto illud esset meum institutum, non video quid hæretici videant in hoc testimonio, propter quod rejiciendum id putent potius, quam illud, quod adduximus ex Zacharie, cap. 1. si rem ipsam vtroque loco enarratam spectemus. Item Apocalypf. cap. 5. vidit Iohannes quatuor animalia, & viginti quatuor seniores, qui ceciderunt coram agno habentes singuli cytharas, & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum. Et Apocalypf. 7. vidit angelum stantem ante altare, habentem Thronulum aureum, & data sunt ei incensa multa, vt daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum Dei. Et ascendit fumus incensorum de orationibus Sanctorum de manu Angeli coram Deo. Secundo argumentor ex Concilijs. In Concilio Chalcedonensi, actione. 11. habetur hæc veritas. Nam ibi magna voce patres clamauerunt dicentes: Sanctus Martyr Flavianus oret pro nobis. In Synodo Nicena, actione. 3. & 6. petitur intercessio Dei patris, & semper Virginis Mariæ, & sanctorum angelorum, omniumque sanctorum. Item inuocationes sanctorum decernuntur in Concilio Arelanenfi, cap. 23. suorum Decretorum, & in Concilio Gerundenfi, cap. 3. in Concilio Toleta. 5. cap. 1. & in concilio Tolet. 6. cap. 2. & in concilio

Zach. 1.

Apoc. 5.

Apoc. 7.

Conc. Chal.

Conc. Nicæ.

Cōc. Arel.

Conc. Geru.

Cōc. Tolet.

Concilio secundo Bracharenfi cap. 9. & in Conc. Florentina sessione. 5. & in Tridēna sessione. 2. 5.

Tertio argumentor ex sanctis: Nam hæc est doctrina Dionysij Areopagitzæ de ecclesiastica Hierarchia, Cyrilli libr. 6. aduersus Iulianum. Hieronymi aduersus Vigilantium, Cypriani epistola ad Cornelium papam. Bernard. sermone. 66. super Cantica, D. Greg. 12. Moral. cap. 13. & libr. 4. Dialogorum ca. 33. Ambrosij libr. de fide resurrectionis, Chrysof. homil. 66. ad populum, & 42. in Genes. Basilius etiā ep. in Iulianū. in Martyrem Mamanta, Gregor. Nazianz. in Cyprian. Athanasium, & Basiliū. Theodor. lib. 8. de curatione Grægarum affectionum, & in Philotheo. Leo, serm. 7. & secūdo de Petro, & Paulo, & Beate homilia de muliere Chananea. Item in missa Iacobi Apostoli fratris Domini Hierosolymorum episcopi sic habetur: Commemorationem agamus sanctissimæ, immaculatæ, gloriosissimæ, benedictæ, & dominicæ nostræ matris Dei, & semper Virginis Mariæ. Atq; idem habetur in missa Basilij, & Chrysofomi. Traditio verò ecclesiæ, & usus & per se ipsum, & ex his patribus constat.

Quarto argumentor rationibus: Primum ex scriptura constat, quod homines sancti dum viuerent, & ante aduentum mediatois, & post intercedebant pro alijs, vt constat testimonijs adductis conclusione prima: ergo & mortui dunt agant cum Deo, possunt orare & intercedere pro nobis. Quid enim prohibet, quin orent pro nobis, cum nos charitate prosequantur, & no uerint angustias nostras, & anxietates, & postulationes? Nouerint inquam vel in Verbo hæc videntes, vel peculiari aliqua reuelatione, de quo modo non disputamus. Et quidem cum diues ille epulo curauerit ne sui fratres irent in locū tormentorum, & de hoc interpellauerit Abraham quid mirum videtur hæreticis, si spiritus iustorum in cælo curent, vt tentationes vincentes regnum Dei assequamur & orent pro nobis. Atque ex eodem scripturæ fundamento hoc confirmo. Nam sancti dum viuunt orant pro se, & pro alijs,

D. Diony.
D. Cyrill.
D. Hiero.
D. Cypria.
D. Bernar.
D. Gregor.
D. Ambros.
D. Chryso.
D. Basil.
Nazianz.
Theodor.
B. Leo.
Beda.

Genes. 4.
Exod. 32

Luc. 16.

Act. 7.

1. Cor. 12.

ac pro eis intercedunt, & id sit sine iniuria mediatoris: quæ ergo cæcitas est existimare, quod si orent pro nobis in cælo magis irrogent mediatori contumeliam?

Secundo argumentor: Ex euangelijs, & prophetis constat, angelos curam gerere nostris: sunt enim administratorij spiritus, missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis: si igitur nostram curam gerunt, cur non poterunt orare pro nobis communem Deum, vt resistamus tentatori, & euadamus victores, aliaque beneficia Deus nobis conferat? Certe orare possunt pro nobis, & quod se ipsa ita faciunt, constat ex Zacharia, capit. 1. Igitur, si angeli possunt orare pro nobis, & spiritus etiam iustorum in cælo id possunt.

Tertio argumentor: Scriptum est: Gaudium erit angelis Dei in cælo super vno peccatore penitentiam agente; & sciunt sancti angeli bonam illam mentem, & conuersionem, de qua tantopere lætantur à sola Dei gratia & largitate provenire: ergo, & orare possunt, & orant munificentissimum Deum, vt nobis misericordiam largiatur.

Quarto: Si ex visibilibus, & humanis diuina licet conijcere, certe videmus in humanis amicis plurimum posse apud æquissimum, & clementissimum principem: igitur in cælesti illa, & ordinatissima Hierarchia credere debemus Dei amicos plurimum posse apud eius clementiam. Ac proinde lucet in hac veritate congruentia quædam naturalis. Lex enim ipsa clementiæ, & æquitatis dicitur, vt princeps ipse æquus, & clemens aliquid donec precibus amicorum, quæ sine illorum interuentu non donaret: quoniam nulla esset causa donandi.

Sed hæreticorum obiectiones expendamus. Exultant in primis illi testimonio Diui Augustini libro de cura pro mortuis gerenda, capit. 13. Ex quo colligunt eum dubitauisse, an sancti nos adiuuent, & addunt affirmauisse aperte eos non esse inuocandos libro. 22. de Ciuitate Dei, capit. 10. Pro cuius sancti doctrina sciendum est, quod ipse eo loco, & capitibus sequentibus, vnum affirmat, & de altero dubitat.

Zach. 1.
Danielis. 6.
Hebr. 1.

Psal. 90.

Zach. 1.

Luc. 15

D. Augus.

Affir-

Affirmat, quod defuncti non agunt nobiscum, nec nostra sentire possunt: sicut agunt nobiscum ij, cum quibus viuimus. Hoc est quod affirmat verissimè. Dubitat verò, qua ratione nouerint, quæ apud nos aguntur, probans ex scriptura, quod sæpe ea cognoscunt. Et in hac altissima quæstione profunda Augustini sapientia hæret dubitabunda, an constituto, quod ipsi non agunt nobiscum, quod generaliter intelligendum est: nouerint tamen nostra, eo quod alij spiritus defunctorum hinc proficiscuntur ea illis annunciant, vel quia angeli dicunt, vel quia Deus reuelat, vel si fortè nonnunquam etiam, quando nos adiuuant, non nouerunt peculiariter quid agamus, sed generaliter nobis suis orationibus opitulatur. Sicut, & nos oramus pro mortuis, cum quid agant nesciamus, nec illis præsentem sumus. Et quando martyres apparent ad opem alicui ferendam, an id fiat per præsentiam martyrum, vel per angelorum ministerium, vel nonnunquam per præsentiam nonnunquam per angelos suscipientes personas martyrum, hæc res, inquit Augustinus, altior est, quam vt à me possit attingi, & abstrusior, quam vt à me valeat scrutari. Ergo docuit hic sanctus eo loco, quod defuncti per vires atque naturam propriam rebus viuorum interesse non possunt de ratione vero, & modo quo sciunt nostra dubitat Augustinus, & dubitabit quicumque sapiens. Quod si non dubitat, non iccirco non dubitat, quia sapiens est, sed quia est præsumptor insipiens, nisi hoc forte Deus illi reuelauerit. Vt tamen ad rem redeamus, Augustinum ista dicere non est asserere, quod sancti non orent pro nobis, aut quod nos eorum orationibus, & intercessionibus non iuuemur. Atque vt hæreticorum stultitia, & impudentia deprehendatur professor Augustinum eo ipso libro, de cura pro mortuis, capit. 16. Ille sic habet: Hinc & illa soluitur quæstio; quoniam modo Martyres ipsis beneficijs, quæ dantur orantibus indicant se interesse rebus humanis, si nesciunt mortui quid agant viuui. Non enim solis beneficiorum effectibus,

verum etiam ipsis hominum aspectibus confessorum apparuisse Felicem cum à Barbaris Nola oppugnaretur, adiuuimus non incertis rumoribus, sed testibus certis. Verum ista diuinitus exhibentur, longè aliter, quam se se habet vtitatus ordo, &c. Non igitur idèò putandum est, viuorum rebus quoslibet inter esse posse defunctos; quoniam quibusdam sanandis, vel adiuuandis martyres ad sunt. Sed ideo potius intelligendum est, quod per diuinam potentiam martyres viuorum rebus inter sunt; quoniam defuncti per naturam propriam viuorum rebus interesse non possunt. Quamquam ista quæstio vires intelligentiæ meæ vincat, quemadmodum opitulentur martyres his, quos per eos certum est adiuuari. Quid euidentiùs, & expressius dici potuit hæreticis, vt videant quam cæci sint in sanctis interpretandis. Sed nō est minus pro nobis euidens ille locus, quem citant ex 22. de Ciuitate Dei, capit. 10. Verba Augustini sic habent: Faciunt ista miracula Martyres, vel potius Deus, vel orantibus aut cooperantibus eis, vt fides illa proficiat, qua eos non Deos esse nostros, sed vnum Deum habere nobiscum credamus. Docet itaque D. August. eo loco, & alijs pluribus eius operis capitibus, nos nec orare, nec inuocare sanctos, vt Deos nec illis sacrificare. Sed fateatur præterea, quod Deus facit miracula, quæ per eorum templa fieri perhibentur orantibus, vel etiam cooperantibus sanctis: ergo iuxta doctrinā D. Aug. orant sancti & intercedunt pro nobis. De quo vide ipsum, lib. 20. contra Faustum cap. 21. Quo loco ille doctor, de quo dementes tantopere exultant sic habet. Populus Christianus memorias Martyrum religiosa celebritate concelebrat, & vt meritis eorum associetur, atque vt eorum orationibus adiuuetur. Et tractatu. 84. in Ioan-nem, & super Psalmum. 120. adducunt hæretici, & Chrysofom. præfatione in Psalmū. 4. Cuius verba si quis considerauerit, videbit, quod commendat ille Dei benignitatem, & clementiam, qui præsto est exaudire nos, nec contemnit peccatores confugientes ad eius gratiam, & miseri-

D. Chryf.

cor-

cordiam. Tum etiam redarguit homines desides, qui Dei amicos pro se continuo interpellant, cum tamen interim ipsi nec digito tangant, aut leuent suauē onus legis Dei. Et quoniam etiam constat pluribus testimonijs huius sancti, quod ipse acerrime tueretur sanctorum intercessionem, & orationes pro nobis, iccirco nō immoror.

D. Hiero.
Galat. 3.

Referunt, & Diuum Hieronymum explicantem illud ad Galat. 3. Vnusquisque onus suum portabit in hæc verba: Docemur dum in presenti sæculo sumus siue orationibus, siue consilijs inuicem nos posse iuari. Cum autem ante tribunal Christi venerimus non Job, non Daniel, nec Noe rogare posse pro quoquam, sed vnumquemque portare onus suum. Ridicula sane obiectio. Scilicet, quasi nos negaremus, quin vbi ceciderit lignum, ibi manebit. Et quod vnusquisque iudicabitur secundum eum statutum, in quo discesserit, quæ est fides catholica, iuxta quam credere debent hæretici, quod si hæretici permanserint, nunquam Job nec Daniel illis impetrabunt delicti veniam, sed vnusquisque onus suum portabit. Adiungunt præterea hæretici plures patres asserentes, sanctos non esse adorandos; quod ipsi faciunt ea impudentia, qua cætera. Apertissimè enim constat, illos patres solum asserere sanctos non esse inuocandos, vel adorandos, vt Deos. Videte Augustinum 22. de Ciuitate Dei, & Hieronymum libro. 3. contra Vigilantium, & Epiphanium, tom. 2. secundo, hæresi. 78. Quis, o insanum caput (ait Hieronymus) aliquando martyrem adorauit? quis hominem putauit Deum. Et Epiphanius; Non est Deus Maria, & nemo in nomen eius offerat.

1. Timot. 2.

1. Ioan. 2.

Hebr. 7.

Secundo loco arguunt ex illo, Vnus est mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, & 1. Ioannis secundo. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, & Hebræo. 7. Solus Christus sempiternum habet sacerdotium, accedens per semetipsum ad Deum semper viuens, ad interpellandum pro nobis. Pluraque sunt

eiusmodi testimonia, ex quibus hæretici volunt effici impium esse alicuius sanctorum opem, & patrocinium implorare.

Ad hoc dico, quod Dominus solus est Redemptor, atque etiam mediator totius generis humani, & vniuscuiusque in particulari, ipse accedit per semetipsum ad Deum. Ac propterea quicumque orant, & impetrant virtute gratiæ, & meritum eius, orant & impetrant: qui veniunt ad patrem, & accedunt ad Deum per eum veniunt ad patrem, & accedunt ad Deum, ille reconciliavit genus humanum, & se se interposuit inter Deum & homines: ac propterea vnus est mediator Dei, & hominum homo Christus Iesus. Sed peto à miseris illis, qui errore gaudent, & etiam nobis insultant, tantus ille prædicator, redemptoris nostri Pauli tollebat vnum mediatorem Christum Iesum Dominum nostrum, cum sæpe flectebat genua pro alijs ad Deum, & patrem Domini nostri Iesu Christi, & orabat pro fratribus. Ephesio. 3. secundo Timoth. 1. prima ad Thessalonicen. 1. ad Philippen. 1. capite primo? Quid hic hiscere poterunt hæretici? Dicent, quod irrogabat Paulus iniuriam mediatori. Credo non fore eos tam impudentes in Apostolum, ne fortè misera plebs, quam decipiunt elabatur è manibus. Negabunt eas epistolas. Atqui non adduximus, nisi quas ipsi recipiunt. Fingent id non esse intercedere pro alijs. Atqui hæc est mera fictio. Nam sanctos orare pro nobis, est intercedere pro nobis. Nec nos asserimus, quod sunt mediatore, & intercessores, sicut Christus: sed quia nos redemptos sanguine Christi adiuuant orationibus suis petentes, & impetrantes nobis beneficia cœlestia. Dico ergo, quod secundum sanam, & catholicam doctrinam, quemadmodum Christum esse propitiationem pro peccatis nostris non efficit, vt in peccatis persistentes iusti simus, nec tollit pia, & bona opera nostra, sed potius postulat, ad hoc enim nos redemit, vt simus sancti corā ipso;

ita

De eo quod Christus dicitur Dei, & hom. & c. 317.

ita esse redemptorem, propitiatorem, recondiliatorem, mediatorem hominum, non tollit sed postulat potius, & requirit, vt tantæ gratiæ respondeamus seruientes Deo in omni sanctitate, laborantes, orantes pro nobis, & pro alijs, desiderantes, vt alij etiam orent pro nobis. Atque hinc hæreticorum cœcitas euidenter colligitur. Quoniam eo argumento quo sanctorum pro nobis orationes reiiciunt reiicere possent, & orationes nostras pro nobis. Vnus est enim sedens ad dexteram patris, qui interpellat pro nobis. Possent id quod desiderant labefactare studium omne virtutis, & sanctitatis: quia ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Possent (contemnere sacerdotia; quia solus Christus sempiternum habet sacerdotium. Possent denique omnem ecclesiæ Dei Hierarchiam euertere.

Roma. 8.

1. Ioan. 2.
Hebr. 7.

Aduertendum tamen est, quod quemadmodum Deus peculiari ratione bonus est, secundum quam nemo bonus nisi solus Deus eam tamen rationem non expressit nomen, bonus, & ideo sancti homines dici possunt suo modo boni: ita Christus peculiari ratione est aduocatus, & mediator noster, secundum quam vnus est mediator Dei, & hominum. Sed eam rationem non expressit nomen, aduocatus, vel intercessor: & ideo alij suo modo dicuntur intercessores. Hoc tamen nomen, redemptor, exprimit id, quod soli Christo conuenire potest: & ideo nemo præter eum potest dici, redemptor.

Matth. 6.

Iacobi. 5.

Apoc. 6.

Item opponunt, scriptum esse, pater noster, qui es in cœlis. Nō angelum, inquit vel Patriarcham, vel Prophetam mortuum, sed patrem tantum inuocari iubet. Quasi nos diceremus Deo orandum non esse, nisi simul sanctos inuocemus, aut quasi isti non legerint illud, orate pro inuicem vt saluemini. Quod si facere debeo, cur non possum inuocare sanctū, non vt Deū, nec vt redemptorem, sed vt Dei seruum, & amicum qui oret pro me.

Adferunt, & illud Apocal. Vindica sanguinem nostrum. Ex quo sic colligunt: Sancti, quantum orent, sui sanguinis vindictam impetrare non potuerunt: inanis ergo

est eorum omnis oratio, & inuocatio. Sancte Deus, quanta peccata in vno verbo. In primis, ex eo quod vnum aliquid non impetrent quis inferet, nisi stupidus, quod nil omnino impetrent. Deinde vnde habent, quod non impetrauerint? Nunquid ex illo responso; Expectate modicum tempus donec impleatur numerus fratrum vestrorum? Atqui si hæc verba attendant, videbunt, quod & impetrarunt vindictam, & vindictam suo tempore exercendam, nisi fortè Deus hæreticis non videtur dare, quæ ita datur, vt suo tempore detur. Quod si diceremus sanctos ea oratione explicauisse suum affectum, quem tamen non volebant ad exitum deduci, nisi teundum sapientissimam & ordinatissimam Dei voluntatem enim imitantes qui dixit, Pater si fieri potest, transseat à me calix iste, nihil certè diceremus, quod non esset vehementer probabile. Atferri ab istis solet & illud; Abraham non nouit nos, & Israel ignorauit nos Esai. 63. ergo sancti nec sciunt, quæ pertinent ad viuos, nec eis opitulantur. Respondetur constare ex eo capite prophetam nomine populi Israel deplorare calamitatem suam, & docere se desertos iam esse ab Abraham, & Iacob cæterisque patribus verumque refugium, & spem omnem collocandam esse in Deo viuo. Dicit vero ille populus; Abraham nesciuit nos, & Israel ignorauit nos, non modo, quod se sentirent desertos à patribus; sed etiam, quia spiritus defunctorum per vim, & potestatem suam nec nobiscum degunt, nec nostra sciunt; nec si scient iuuare nos possent; nisi hoc eis Deus dederit, ob quas causas legitima est, & vera vox Prophetæ: Tu enim pater noster, Redemptor noster à sæculo nomen tuum. Abraham nesciuit nos, & Israel ignorauit nos, quod autem spiritus defunctorum per facultatem suæ naturæ, nec nobiscum maneat, nec sciāt quæ apud nos accidunt colligi videtur ex illo. 4. Reg. 22. vbi Iosifæ regi iusto dicitur: Colligam te ad patres tuos, & colligeris ad sepulchrum in pace, vt non videant oculi tui omnia mala, quæ inducturus sum super istum locū. Constatque nostra hæc interpretatio ex

Apoc. 6.

Matth. 26.

Eesai. 63.

4. Reg. 22.

Diuo

D. August. Diuo Augustino lib. de cura pro mortuis gerenda. Et certè quanuis vera esset opinio plurium scholasticorum, quod sancti in Verbo vident etiam ea omnia, quæ ad ipsos pertinent in vita præsentis, vera erunt ea, quæ diximus, quoniam eo tempore sancti illi patres non erant introducti in gloriam Dei. Et quid mirum videretur hæreticis, si spiritus Dei comparans eo loco homines cum Deo tribuerit vnicuique parti sua & propria, hominibus quidem mori, atque deficere, & nec proprijs filijs, nec sibi etiam ipsis opem asferre posse. Deo vero semper benefacere, & saluare in perpetuum. Obquam rationem Dominus dicebat in Euangelijs: Nolite vocare vobis patrem super terram: vnus est enim pater vester. Legitima ergo, & euangelica est vox prophetæ: Abraham nesciuit nos.

Tertio loco nituntur suum errorem confirmare rationibus. Primum, quia quæ possunt sancti videre obsequia nostra, aut audire cordis clamantis affectum? Respondetur, quod nos etiam cum Diuo Augustino, & certi sumus, quod sancti illa nouerunt & qua ratione nouerint ignoramus, vtrum angelis reuelantibus, vel Deo, vel his, qui discedunt plura nunciantibus, vel quia vident in Verbo, vel quacunque alia ratio-

ne: nihil enim de modo isto habemus certum, & definitum. Sed quod sancti sepe intercedunt pro nobis, id est certum. Quod verò aliqui hæreticorum addunt; Mortui sunt sancti, quomodo ergo aliquem iuuare poterunt non viuentes? magis impium est, quam vt responsum mereatur. Quid enim amplius dicerent, vel Ethnici illi, qui animum cum corpore putarunt extingui, vel impius Diagoras Milesius, Theodoros Cyrenæus, Euaemerus Vegeates, & alij, qui negato Deo, prouidentia, præmio, pœna, merito demeritæ suæ *ad hoc* sunt nuncupati? Sanctissima vero nostra religio docet, quod Deus cum se dicit Deum Abraham, Isaac, & Iacob non se appellat Deum mortuorum, sed viuorum, & scriptum est, Iustorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis, vili sunt oculis insipientium mori; illi autem sunt in pace. Quocirca Doctor ille gentium, qui raptus est vsque ad tertium cœlum vt eorum, quæ prædicabat illustrius posset asferre testimonium, cupiebat dissolui, & esse cum Christo. Viuunt ergo sancti cum Deo, cui honor, & gloria in sæcula sæculorum.

Matth. 22.
Sap. 3.

2. Cor. 12.

Philip. 1.

1. Tim. 1.

QVÆSTIO

QVÆSTIO VIGESIMA SEPTIMA, DE

ADORATIONE

CHRISTI.

BREVIS RATIO NOSTRI

INSTITVTI.

EXpeditis mysterijs Incarnationis Christi æterni Dei, & veri hominis, ratione quorum omnium colendus, & honorandus est breuiter absolueremus tractatum de adoratione Christi, si ex proprijs solum agendum esset. Sed quia ecclesiæ Dei necessitas, & istorum temporum calamitas non patitur, quin generaliter de adoratione, & cultu imaginum agamus, dabit lector veniam, si proprijs nostræ quæstionis parum per intermissis, de eare, quæ maximè necessaria est, paulò liberius disputauerimus.

ARTICVLVS. I.

Quid sit adoratio, & quod Deus peculiari ratione adorandus sit.

D. Damasc.

QVONIAM, vt docet Diuus Damascenus, libro. 4. fidei ex duplici natura compositi sumus, intellectualem, & sensibilem, duplicem adorationem Deo offerimus, spirituale, quæ consistit in interiori mentis deuotione, & corporalem, quæ consistit in exteriori mentis humilitatione. Et quia in cultu Dei ac spectantibus ad religionem id, quod est exterius, referri debet ad id, quod est interius sicut ad principalius: ideo ipsa exterior adoratio fit, & fieri debet propter interiorem, vt videlicet, per signa humilitatis, quæ corporaliter exhibemus, excitetur noster affectus ad subiiciendum se Deo; quia conaturalis est nobis, vt per sensibilia ad intelligibilia procedamus. Quod verò peculiaris

ris cultus honor & veneratio Deo debeatur, id est manifestissimū. Quoniam adoratio externa repræsentatiua est internæ adorationis, & reuerentiæ, qua mens se humiliat & offert. Humiliat verò se mens nostra Deo & offert quasi suæ creationis principio; quasi suæ operationis causæ primæ; quasi suæ beatitudinis fini; quasi bonorum omnium fonti, & auctori vniuersali: quæ omnia soli Deo conueniunt: ergo ille peculiari ratione coli debet, & adorari.

Secundo probatur: Nam cultum externum exhibemus Deo, non quod ipse eo indigeat, sed vt in nobis gignatur per sensibilia opinio vera de Deo. Opinio autem, siue sententia de eo, quod Deus sit vnus, & super omnia exaltatus, gigni in nobis, & stabiliri non potest per sensibilia nisi per hoc; quod ei aliquid separatum, & honores ac titulos peculiare, & excellentes exhibemus, qui alijs tribui non possint, nisi aut ratione diuersa, aut adulatione peruersa: ille ergo peculiari ratione colendus & honorandus est.

Tertio: Hæc habet humana consuetudo

do (quæ ad opinionones gignendas valet cōplurimum) quod honor qui exhibetur ei, qui summum locum in republica tenet, reginempe, aut imperatori, nulli alij exhibetur: ergo animus hominis excitandus est ad hoc, quod eam æstimationem habeat de summo Deo, quam debet habere per hoc, quod ei exhibeat peculiarem aliquem cultum & honorem. Et certe, cum honor sit virtutis & beneficentiæ præmiū debitum quidem, sed inæquale, vt fatentur philosophi, & sola Dei bonitas ac largitas immensa sit, & incomparabilis, non dubium, quin ei peculiaris adoratio, honor, & cultus debeat. Sed quia in hoc & catholici, & hæretici & prorsus infideles conuenimus, nullaque est barbaria tam valta, & agrestis, quæ numen Dei peculiari ratione non suspiciat, ista si placet omittamus.

ARTICVLVS. II.

Quod bene antiqui sancti, & scholastici auctores distinxerint adorationem in latrîam, & duliâ.

VLTA vidi, & audiui ac nonnulla legi: sed nunquam legi de aliquo hominum eam insolentiam, vt gloriaretur literas, & secum natas, & cum ipso morituras, nisi de quodam Grammatico nomine Polemone. Nec id omnino falsò dixit: Nam quam obsecro vitam literæ habere possent in eo ingenio? Afficere itaque solet iactantiæ vitium genus illud hominū, ex quibus Laurentius Valla, atque Calvinus Theologos taxant, quod ex ignorantia linguæ Græcæ distinxerint inter latrîâ, & duliâ: atque latrîam quidem Deo tribuerint, duliâ vero alijs sanctis accommodauerint. Cum tamen inter *λατρεύω*, & *δουλέω* nihil hac in parte intersit omnino, & vtrunquæ significet, seruiō. Quod comprobant ex illo Leu. 23. Opus seruale non facietis in eo. vbi. 70. legūt *λατρευτον* atque Leuit. 18. cum dicitur de semine tuo nõ dabis seruire principi Græcis est, *λατρεύω*. His dictis exultant quasi victores, &

Valla.

Leu. 23.

Leu. 18.

Theologos irrident atque subsannant, nihil interim curantes, aut attendentes quid dicant dum modo maledicant.

Sciendum ergo, quod quanuis *λατρεύω* significatione natua æquè amplum sit atque *δουλέω*, vt colligere licet ex Suida, & Phaurino, non tamen est nouum, aut inusitatum principes cuiuscunquæ facultatis vt aliqua voce paululum à primæua significatione deflecta. Fatetur enim Porphyrius, impius quidem ille, sed doctus & eruditus, primò appellatum esse genus vniuscuiusque generationis principium. Deinde & multitudinem eorum, quæ sunt ab vno principio, vt Græcorum genus aut Troianorum.

Tertio vero acceptum esse à logicis pro eo; cui supponitur species, aut quod de pluribus differentiibus specie, in eo quod quid est prædicatur: qua ratione semper accipitur ab ipsis logicis prioribus illis significationibus longe ablegatis. Item fatetur Aristoteles Metaphysicorum quinto, *φύσις*, naturam, ortum primo, & natiuitatem significasse: accipitur autem à philosophis pro specie & natura rei. Et quidem mirabile videretur, si *κέντρον*, centrum, significatione primæua id exactè significaret, quod definit Euclides, punctum, scilicet illum, à quo omnes lineæ ductæ ad circumferentiam sunt æquales. Mirabile inquam dictu, si non antea lapis in centrum descendere dicebatur, id est, humilem locum, & profundum, quam centrum esset à mathematicis peculiari aliqua ratione acceptum, & definitum. Non ergo immoremur in re certissima quod nempe solent artes & scientiæ aliqua verba cõmunia peculiari ratione vsurpare. Sic sacramentū quod significatione primæua significat iusuradū teste Marco Varrone, accipitur à Theologis pro visibili signo inuisibilis gratiæ. Sed videamus an fuerit aliqua causa, & ratio sufficiens, quam scholastici sequerentur in vsurpando nomine Latrîa pro cultu, qui soli Deo exhibetur; ac in referendo proinde duliâ ad cæteros diuos. Certè Scriptura sacra Græcè scripta, quando agit de colendo Deo, plurimum vtitur verbo, latreuo. Et quod multò magis ponderandum est, quando

Suida.

Phaur.

Porphi.

Arist.

Euclides.

sermonem facit deseruendo eis, qui nec sunt, nec æstimantur Dij, non vtitur verbo, latreuo, sed duleuo.

Quorum primum probo: Nam Exodi quarto ibi, Dimitte populum meum, vt seruiat mihi, & Exodj vigesimotertio ibi; Seruietis Domino, & Deuteronomij sexto, ibi; Illi soli seruietis; & Deuteronomij decimo, ibi; Vt diligas eum ac seruias; & Deuteronomij vigesimooctauo ibi; Eo quod non seruietis Domino Deo tuo, & Iosuz vigesimosecundo ibi, Seruiatis in omni corde, & eodem loco, Vt seruiatis seruitutem Domino, & capite vigesimoquarto. Seruite ei perfecto corde cum similibus sex aut septem eius capituli testimonijs. Et iudicium nono. Idola proiecerunt, & seruietunt Domino, & secundo Paralip. 33. præcepit Iudæ, vt seruiret Domino Deo Israel, in ijs omnibus locis haberetur, latreuo. Et quod, vt dixi, præcipue ponderare debemus, quando sermo est deseruendo alijs, non vtitur scriptura verbo latreuo, sed communi verbo duleuo, aut dulia, vt constat Genes. decimoquarto ibi, Seruietant Chodorlahomor, & Genes. decimoquinto, ibi; Gentem cui seruituri sunt, & capite vigesimoquinto, & vigesimoseptimo. Fratris seruietis, & capite vigesimo nono. Seruiam tibi pro Rachel, & per totum capit. 30. & 31. & Exodi vigesimoprimum. Sex annis seruiet tibi, & Deuteronomij decimoquinto, quatuor habentur huius acceptionis testimonia, & eadem est acceptio apud Prophetas, vt constat Esai. decimoquarto. Possentque certè de hac re afferre innumera testimonia: semper enim scriptura cauet, ne quando est sermo deseruitute homini exhibita vtatur voce, latrîa, aut, latreuo.

Iosue. 24.

Iudic. 9.

2. Para. 33.

Genes. 14.

Genes. 15.

Genes. 29.

Exod. 21.

Deut. 15.

Esai. 44.

D. August.

Item Diuus Augustinus decimo de Ciuitate Dei, capite primo, sic habet: Hic est diuinitati, vel si expressius dicendum est, deitati debitus cultus, propter quem vnico verbo significandum, quoniam satis mihi idoneum non occurrit Latinum, Græco vbi necessè est insinuo,

quid velim dicere. Latrîam quippè vbi-cunquæ sacrarum literarum, scriptum est nostri interpretati sunt seruitutem. Sed ea seruitus, quæ debetur hominibus, secundum quam præcipit Apostolus Tit. 2. stulus seruos Domini suis subditos esse debere, alio nomine Græcè hincupari solet. Latrîa verò secundum consuetudinem, qua locuti sunt, qui nobis eloquia diuina condiderunt, aut semper, aut tam frequenter, vt penè semper ea dicitur seruitus; quæ pertinet ad colendum Deum. Et post alia tandem concludit, quod latrîa interpretatur seruitus, sed ea qua colimus Deum.

Idemque repetit libro decimoquinto contra Faustum capite nono. Sed iam video, quid respondeat huic testimonio non quidem Valla, aut Calvinus; sed quidam eis ingenio nõ dissimilis. In promptu responsio est, Augustinus Græca non admodum nõuit. Nec mirum, si hoc ille dicat. Nam ipse idem, nec eloquij Romani principi Tullio concedere vult Græcæ linguæ peritiam, fortasse, ne & Latino sermone, & Græco excellere videretur. Qui autem Tullium, qui multo familiarius in Græcis versabatur, quam nos in Latinis, & qui duobus, aut tribus libris Græcè edidit totam Græciam perterrefecit, negat Græca exactè nouisse, quid mirum si hoc idem de Augustino inficietur? Sed veniamus ad Græcos scriptores Ecclesiasticos. Trecenti, & eo plures episcopi, coacti sunt in Concilio Nicæno secundo, quorum maior pars Græci erant, Græcè loquebantur, & prædicabant, Græca legebant. Qui tamen omnes sapientissimi, & pijsimi viri in id conuenerunt, quod cultus latrîæ in spiriti; & veritate beatæ Trinitati tribuitur ab Orthodoxis. De quo videnda est epistola Tarasij, & totius Synodi ad Imperatores, quæ habetur in fine Concilij illius. Et Diuus Damascenus libro tertio dicit, quod solum rerum omnium procreatorem, & opifi-

Tit. 2.

Erasimus.

Conc. Nicæ.

D. Damasc.

X

& opificem adoramus, & latriæ cultu veneramus. Est vero hæc huius verbi acceptio tam non modo recepta in Ecclesia à Græcis Sanctis quod satis superque nobis esse deberet; Sed etiam conformis vsui antiquorum Græcorum recte loquentium, vt Fauorinus (quod pace dixerim Vallæ & Caluini, si modo is cum ecclesia illam habere voluisset eis longe doctior) affirmet, quod latria est seruitus Deo soli conueniens.

Fauorinus:

Quod adeo inualuit, vt latria accipitur pro sacrificio ipso, quod soli Deo offerri notum est, & latreuo pro sacrificare. Quod si idololatræ non alia ratione dicuntur à recte loquentibus, quam quod Deo debitum honorem & cultum deferant idolis, quis nam poterit defendere non hoc significare latreuin? Habent ergo scholastici quid sequantur, quando latriæ nomine solum Dei cultum significant, dulam vero generaliter dictam, & Deo tribuunt & sanctis, peculiariter verò acceptam referunt ad sanctos. Et proculdubio ea vox latria in hæc significatione recepta est in ecclesia Dei, atque hic est eius vsus apud sanctos antiquos, & scriptores ecclesiasticos.

Leu. 23.

Sed obijciunt illi, quod Leu. 23. habetur; Opus seruire non facietis vbi Græcis est, latreuton, atque addunt locum illum; Non dabis de semine tuo seruire principi: quo loco vtitur scriptura eodem verbo, latreuin. Quibus respondeo cum Diuo Augustino verbis citatis, quod hæc differentia inde ortum duxit, quod latria apud eos, qui nobis eloquia diuina tradiderunt, aut semper aut penè semper accipitur pro seruitute, quæ pertinet ad colendum Deum. Cui veritati non obstat, quod rarissime inueniatur ea vox in alia significatione. Quem admodum quauis, genus, philosophis sit teste Porphyrio, quod prædicatur de pluribus differentibus specie in eo quod quid, aliquando tamen philosophi accipiunt in alia, atque primæua significatione secundum quam Aristoteles ipse

Porphyri.

Aristot.

dicere solet, genus hominum. Et proculdubio si tam licet exactè expendere istam iam posset vnusquisque elegantes illas Vallæ differentias irridere, eo quod illæ nonnunquam etiam à bonis auctoribus negligantur. Sed, vt prouerbio dici solet, vna hirundo non facit ver. Illud autem vehementer admiror, quod cum illi diligenter (vt credere par est) conquiserint loca scripturæ, in quibus latria non referatur ad Deum vnum, illum inueniunt, Opus seruire non facietis. Nam quod addidere; Non dabis de semine tuo seruire principi, satis doctè ac peritè fecerunt: nobis enim telaportexerunt, quibus eos confodiamus; & tueamur nostram sententiam. Pro quo sciendum, quod

Leuit. 23.

Leuit. 18. vbi vulgata legit, Non dabis de semine tuo, vt consecratur idolo Moloch. 70. vertunt; Non dabis de semine tuo seruire principi. Itaque seruire ibi, si vulgata & Hebræa, & paraphrastes Chaldaicus consulantur, accipitur pro consecrare, siue sacrificare, & princeps pro principe quodam idolorum, siue demoniorum, quem gentes eo tempore pro Deo colebant. Et aliqui suspicantur fuisse Saturnum. Et cum teste Diuo Augustino. 10. de Ciuitate Dei capite quarto, latria, & sacrificium ei tribuatur, qui aut vere est, aut esse puratur Deus, fit vt idè dictum sit, Non dabis de semine tuo latreuin principi, quia sermo erat de Principe idolorum, qui colebatur, vt Deus, atque ei parentes filios sacrificabant. Ex quibus omnibus constat, quod latreuo eo loco non solum sumitur in ordine ad eum, qui colebatur pro Deo, sed etiam accipitur pro consecrare, vel sacrificare. Ac proinde hoc testimonium nobis fauere contra Calvinum & Vallam videtur omnis, qui oculos habet.

Leu. 18.

D. August.

Secundo posset quis obijcere, quod scriptura dum sermonem facit deseruendo Deo, sæpe vtitur verbo, duleuo, quod certe est verissimum: ergo falsum est, quod latria peculiariter significet cultum Dei.

Respon-

Respondetur, quod Theologi non negant, quod duleuo, vel dulia sit vox communis, & ad Deum atque homines referatur: sed id concedunt atque eam peculiari ratione acceptam tribuunt speciei inferiori dignitate, siue adorationi diuorum. Nec inde sequitur, quod latria non sit specialis cultus Dei. Non aliter atque ex eo, quod dispositio est vox communis habitui, & dispositioni, non sequitur, quod habitus non sit peculiaris dispositio; nec quod male habitus contra dispositionem peculiariter acceptam distinguatur, aut quod dispositio non sit nomen speciei distinctæ, contra habitum.

Tertio putauerit quispiam, quod latria, & adoratio idem sint, & cum scriptura vtitur nomine adorationis, non solum ad Deum, sed etiam ad homines, & non raro ad discipulos, & iniustos, consequenter existimabit, quod latria ad homines etiam referatur. Sed si id putauerit sciat se vehementer deceptum. Nam vbi Latini vertunt, adoro, vel adoratio Græcis nec est latreuo; nec latria, sed profcyneo, & profcyneis: quod Verbum significat genua flectere, & supplicare.

ARTICVLVS. III.

In quo magis explicatur ratio adorationis, latriæ, atque duliæ.

PORTET FOR- tasse prius rem velut imaginem adumbrare, deinde suis eam coloribus absolueri, atque perficere. Nolle itaque necesse est primo, quod vt docet Diuus Augustinus, libro vnico contra sermonem Atrianorum, capit. 23. Honorare superius quid est quam adorare: omnis enim qui adorat honorat: quauis non omnis qui honorat adoret. Est verò adorare secundum scripturæ vsus honorem

D. August.

alicui exhibere ob eius excellentiam cum peculiari quadam humiliatione. Ex quo fit, vt ea adoratio non modo Deo, sed etiam creaturis tribuatur, sicut Abraham adorauit populum terræ Genes. capit. 23. & Iacob adorauit fratrem suum Esau Genes. 33. & capit. 43. fratres adoruisse dicuntur Ioseph. Et sunt complura eiusmodi testimonia. Cæterum quantis non modo Deus, sed etiam aliqua creaturæ dicuntur in scripturis adorari, non tamen adorantur secundum rationem eandem, vt docet Diuus Augustinus, & Beatus Thom. 2. 2. quæstione. 84. & Alexander Halensis. Et ratio est, quia cum adoratio sit honor alicui exhibitus propter eius excellentiam, & excellentia Dei sit longe alia ab excellentia cuiuscunque creaturæ, efficitur, vt longe alia sit ratio adorationis, & adoratio, quæ exhibetur Deo ab ea, quæ exhibetur creaturæ.

Genes. 23.
Genes. 43.D. August.
B. Thom.
Alex. Alex.

Est autem duplex adoratio, interior, & exterior, vt docet Diuus Damascenus, libro quarto fidei, capite decimotertio, & Beatus Thomas 2. 2. quæstione. 84. articulo secundo & tertio. Interior adoratio consistit, & in intelligentia, seu cognitione, qua aliquis cognoscit eum, quem adorat, esse dignum honore, ob aliquam excellentiam, & in voluntate atque affectu, quo se illi submittit: qui affectus adeo est necessarius ad adorationem, vt sine illo cognitio excellentiæ, quantacunque illa sit non sufficiat. Quod constat. Nam in demonibus est cognitio excellentiæ diuinæ, siquidem credunt, & contremiscunt, vt habetur Iacobi secundo, & tamen quoniam eis deest hic affectus, non adorant, sed blasphemant Deum. Quem admodum verò adoratio generaliter accepta diuiditur in interiorem, & exteriorem; ita & latria, siue cultus Dei in interiorem, & exteriorem distinguendus est, & vterque Deo tribuendus. Quoniam, vt ex D. Damasceno dicebamus, sicut sumus compositi ex intellectuali, & corporali natura: ita etiam duplicem adorationem

D. Damasc.

B. Thom.

Iacob. 2.

D. Damasc.

Deo offerre debemus, spiritualem, & corporalem. Atque corporalis quidem consistit in exterioribus humilitatis, & submissionis signis, inflexione genuum, humiliatione, prostratione, elevatione manuum, & similibus. Spirituales vero latria consistit in interno affectu, puritate, & deuotione, iuxta doctrinam sapientis Augustini in Enchiridione, capite tertio. Quo loco dicit, quod fide, spe, & charitate colitur Deus. Et capite quinto docet, quod cultus Dei initiatur fide, tenetur spe, perficitur charitate. Et libro duodecimo de Trinitate capite decimoquarto, inquit: Et quis est cultus Dei, nisi amor eius, quo nunc desideramus eum videre, & fides, qua credimus, & spes, qua speramus nos eum assecuturos. Sunt vero quædam genera seruitutem, quas veluti species latriæ soli Deo exhibere debemus, desumpta ex Diuo Augustino, decimo de Trinitate, capite quarto. Quorum meminit Thomas Valdensis de Sacramentalibus, titulo decimotertio, capite. 117. Primum est sacrificium altaris: siue cordis. Secundum effusio sanguinis, & vitæ in martyrio. Tertium quando incendio amoris flagrantis nos Deo vouemus, & nostra. Quartum quando dies solennes, & festos celebramus Deo, ne memoriam beneficiorum eius ingrata rollat obliuio. Quintum, sacrificium est spiritus humiliatus. Vltimum, quando per fruitionem Deo ipsi inhæremus. Hæc Valdensis.

D. August. Sed iam Augustinum ipsum si placet loquentem audiamus. Huic, inquit, nos Deo Deorum, & nostro seruitutem, quæ latria Græcè dicitur, siue in quibuscunque sacramentis, siue in nobis ipsis debemus. Huius enim templum simul omnes, & singuli templi sumus; quia & omnium concordiam, & singulos habitare dignatur, non in omnibus quam in singulis maior: quoniam nec mole distenditur nec partiuone minuitur. Cum ad illum sursum est; eius est altare nostrum; eius vnigenito cum sacerdote placamur, ei cruentas victimas cædi-

mus. Quando vsque ad sanguinem pro eius veritate certamus, & suauissimum adolemus incensum. Cum in eius conspectu pio sanctoque amore flagramus, ei dona eius in nobis nosque ipsos vouemus, & reddimus, ei beneficiorum eius solennitatibus festis, & diebus statutis dicamus, sacramusque memoriam, ne volumine temporum ingrata subrepat obliuio ei sacrificamus hostiam humilitatis, & laudis in ara cordis igne feruidæ charitatis, ad hunc videndum sicut videri poterit, ei que cohærendum ab omni peccatorum, & cupiditatum malarum labe mundamur, & eius nomine consecramur. Hactenus Augustinus. Et hæc de latria.

Pro dulia vero, sciendum est, quod quauis ea possit accipi laxissime, pro quocunque obseruantia genere, quo quis alterum reueretur, ex quacunque causa ea obseruantia oriatur; proprie vero dulia est seruitus, quam seruus exhibet Domino; ac proinde dulia continet in se latriam, quæ est seruitus exhibita Deo, & rursus eam virtutem, qua serui inter homines Dominos venerantur. Et quoniam ea virtus, per quam serui Dominos suos temporales venerantur, non habet proprium nomen, sicut seruitus, quæ Deo impenditur; ideo secundo nomen duliæ appropriatum est ad significandam eam seruitutem, qua serui inter homines Dominos venerantur. Primo ergo modo accipiendo duliã, constat, quod non diuiditur contra latriam, nec est omnino idem cum ipsa. Cuius ratio est; quia superius non diuiditur contra inferius, nec est conuertibiliter idem cum ipso, vt apparet in animali respectu hominis: sed dulia primo modo accepta est superior ad latriam: ergo nec distinguitur contra eam, nec est conuertibiliter eadem cum ipsa. Si vero accipiatur dulia secundo modo, sic est virtus specie distincta à latria. Quod probatur: Nam vbi est alia ratio debiti, ibi necesse est, quod sit alia virtus, quæ debitum reddat. Alia autem ratione

ne debetur seruitus Deo, & homini: sicut & alia ratione dominium competit Deo & homini. Nam Deus plenarium, & principale dominium habet respectu totius & cuiuslibet creaturæ, quæ totaliter eius subijcitur potestati. Homo autem participat quandam similitudinem diuini dominij, secundum quod habet particularem potestatem super aliquem hominem, vel super aliquam creaturam. Et ideo dulia, quæ debitam seruitutem exhibet homini dominanti, alia virtus est à latria, quæ exhibet seruitutem diuino dominio, de hyperdulia vero solum dico, quod quia, hyper, apud Græcos auget in compositione; sicut, per, aut, quam, apud Latinos: circò hyperdulia exhibetur quibusdam diuis inter sanctos ipsos præclaris, & heroicis, & qui habent peculiarem affinitatem ad Deum, vt Virgini beatæ. & de dulia tantum.

Matth. 4.

2. Timoth. 1.

Rom. 2.

Rom. 1.

D. August.

Magister.

Glossa.
Psal. 67.

Diximus latriam soli Deo ineffabilique Trinitati deberi, quod est verissimum. Et hoc est quod docuit Dominus Math. 4. dicens; Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli serues. Et Apostolus. 2. Timoth. 1. cum dixit; Soli Deo honor & gloria. Quo loco nisi de isto latriæ peculiari honore loqueretur, nunquam ipse dixisset Roman. 2. Gloria & honor omni homini operanti bonum. Atque hæc eadem est illa gloria, quam velle Apostolus Romano. 1. vt dedissent Deo illi, qui cum Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt; & mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum & quadrupedum, & serpentum. Est etiam doctrina Diui Augustini, libro. 3. contra Maximinum Arrianorum episcopum, capit. 23. & libro. 12. de Trinitate, capit. 14. & in Enchiridione, aliisque locis citatis, & eam amplectuntur omnes scholasticæ cum Magistro in tertio, distinctione nona.

Sed est in contrarium argumentum: Nam Glossa super illud Psalm. 67. Deo Domino de fontibus Israel, Deo, inquit,

cui debetur latria, Domino cui debetur dulia. Et Glossa interlinealis in illud Psalm. 7. Domine Deus meus, in te speraui, ait; Domine propter potentiam, cui debetur dulia, Deus propter creationem, cui debetur latria. Idemque affirmat Diuus August. libro secundo quæstionum super Exod. quæstione. 94. Vbi dicit, quod dulia debetur Deo, tanquam Domino, latria vero non nisi Deo tanquam Deo.

Ex quo sumitur argumentum: Nam Deus & est Deus & Dominus: si ergo dulia debetur illi, tanquam Domino, & latria tanquam Deo; non magis ei debetur latria, quam dulia. De hoc multa dicunt, controuertentes, & disputantes hanc Diui Augustini, & glossæ sententiam. De quo videte si placet Diuum Thom. in tertio, distinctione nona, quæstione prima, articulo. 3. quæstione prima, & 2. 2. quæstione. 81. articulo. 3. & Alexandrum de Hales. tertia parte, quæstione. 30. membro. 1. articulo tertio, & Gabriel. lectione. 49. super canonem. Est verò facilis hac in parte, & expedita responsio; quod quemadmodum, si propria proprijs accommodare, & formaliter loqui velimus, dicemus, quod animal in eo, quod animal est sentitium, homo vero in eo, quod homo est rationalis; pari ratione dulia in eo quod dulia refertur ad Dominum, ac proinde Deo tanquam Dño tribuitur. Quoniam propria notio huius nominis dulia postulat illud relatum, nempe Dominum: latria vero vt latria, debetur proculdubio Dei maiestati (quam cum nominò deitatem intelligo.) Itaque dulia accipitur locis illis generaliter, & ratione solum distinguitur à latria: non vero accipitur pro ea specie adorationis, quæ tribuitur alijs sanctis. Sed fortasse quis logicis delectatus instabit; Dulia quæ superior est refertur ad Dominum: ergo & eius species latria scilicet, debet referri ad Dominum; quia quod conuenit superiori debet conuenire inferiori. Cum hoc tamen ego logicè arguente agam logicè.

Et dico primum; quod de rebus agimus, vt subijciuntur nominibus. Et

X 3 hac

Aristot.

hac ratione loquendo illa vltima propositio sæpe fallit: scientia enim est scibilis scientia; metaphysica vero non est metaphysicabilis metaphysica, nec scibilis metaphysica, vt ille alter dicebat; eo quod ea nomina non bene se habeant ad inuicem.

Dico secundo, quod metaphysicè, & ex natura rei loquendo, quemadmodum nulla se habet ad dominum generali ratione: ita latria se habet ad Dei maiestatem, qua maius excogitari non potest; & in qua inuenitur eminens ratio dominij. Non tamen refertur ad eum in eo quod Dominus: sed secundum aliquid particulare & excellens, quod continet etiam rationem dominij. Quemadmodum metaphysica refertur quidem ad suum obiectum re ipsa, non tamen in eo, quod scibile, sed in eo quod metaphysicabile, si sic loqui licet. Alij dicunt, quod perfectiones Dei sunt in duplici differentia. Quædam non possunt communicari creaturæ nec secundum rationem eandem, nec secundum idem nomen. Quales sunt Deus, omnipotens, creator: nec enim aliquid aliud à Deo est Deus, aut omnipotens, aut creans. Aliæ verò sunt perfectiones Dei communicabiles creaturis; non quidem secundum eundem gradum, nec secundum rationem eandem sed secundum idem nomen, vt bonitas, sapientia, dominium. Dicitur enim creatura bona, dicitur nonnunquam sapiens, & domina. Quia ergo primæ perfectiones ita sunt propriæ Deo, vt nec secundum nomen possint communicari creaturis: ideo adoratio, quæ debetur Deo ratione illarum perfectionum significatur nomine peculiari, & denotante adorationem soli Deo debitam, quæ dicitur latria.

Quia vero aliæ perfectiones Dei, sunt communes secundum nomen: ideo adoratio, quæ debetur Deo ratione illarum perfectionum, significatur nomine importante adorationem communem Deo & creaturis: quale est nomen Dulix. Ita respondebat Alexander, & Gabriel locis citatis. Et nec displicet responsio; nec

Alexand.
Gabriel.

est contraria his quæ nos diximus.

Secundo argumentor: Nam eadem est charitas, qua amatur Deus & proximus: ergo eadem debet esse adoratio, qua adoratur Deus & proximus: ergo non differt inter latriam & duliam.

Respondetur, quod ratio diligendi Deum, & proximum, est vna & eadem non solum specie, sed & numero; imo est simplicior & magis vna quam vnitas numerica. At vero ratio honorandi, & adorandi Deum, atque alios sanctos est diuersa, vt dictum est.

ARTICVLVS. III.

*Vtrum diuinitas, & humanitas
Christi eadem adoratione adoranda sit.*

SI QVIS SATHANI
co deceptus spiritu, affirmaret in Christo Domino esse duas personas, & hypostasias, vt olim Nestoriani

offensi tantæ misericordiæ magnitudine asseruerunt, dicere ille deberet consequenter, quod nec diuinitas Christi, & humanitas, nec ille homo, & Deus eadem adoratione colendi essent: id quod hæretici affirmabant ac proinde Concilium Constantinopolitanum secundum, quod est quinta Synodus Generalis, canone nono, illos anathematizat in hæc verba: Siquis in duabus naturis adorari dicit Christum, ex quo duæ adorationes introducuntur, sed non vna adoratione Deum Verbum incarnatum, cum propria ipsius carne adorat, sicut ab initio Dei ecclesiæ traditum est, anathema sit.

Ergo pro declaranda fidei veritate sciendum est, quod in eo, qui honoratur, duo possumus considerare, scilicet, eum, cui honor exhibetur, & causam honoris. Propriè autem honor exhibetur toti rei subsistenti. Nec enim dicimus, quod sapientia hominis honoretur, sed homo ipse sapiens. Si vero aliquando rationi ipsi,

ipsi, & causæ honorandi honorem tribui viderimus, debemus existimare, quod in illa totum ipsum honoratur. Causa vero honoris est id, ex quo is, qui honoratur habet aliquam excellentiam. Nam honor est reuerentia alicui exhibita, propter sui excellentiam. Et ideo si in vno homine sint plures causæ honoris, vt prælatio, scientia, & virtus; erit quidem illius hominis vnus honor ex parte eius, qui honoratur; plures tamen secundum causas honoris. Homo enim est, qui honoratur, & propter scientiam, & propter virtutem. Sic ergo, cum in Christo sit tantum vna persona diuinæ & humanæ naturæ, & etiam vna hypostasis, & vnum suppositum est certe eius vna adoratio, & vnus honor absolute ex parte scilicet eius, qui adoratur, sed ex parte causæ, ob quam adoratur, possunt dici esse plures adorationes, vt scilicet, alio honore honoretur propter sapientiam increatam, & alio propter sapientiam creatam. Si tamen ponerentur in Christo plures personæ, vt hæretici Nestoriani posuerunt, sequeretur, quod simpliciter essent plures adorationes. Et hoc est quod in Concilio Ephesino primo, canone octauo in capitulis Cyrilli reprobatur, cum sic definitur: Si quis audet dicere assumptum hominem coadorari oportere Deo Verbo, quasi alterum alteri, & non potius vna adoratione honorificat Emanuelem, secundum quod factum est caro Verbum, anathema sit.

Sciendum est secundo, quod honorari, vt causam honoris non est honorari simpliciter, sed cum tali determinatione: ita quod illud, vt causa honoris est conditio diminuens honoratum.

Quocirca non valet hæc consequentia propriè loquendo: Sapientia honoratur, vt causa honoris: ergo honoratur. Quoniam honorari non est, nisi terminantis passiuè actum honorandi: non terminat autem honoris actum, nisi persona, cui exhibetur honor. Et hinc habetur, quod Christo debetur simpliciter vna adoratio, & quod humanitas

eius vt abstrahit ab hypostasi est inadornabilis: quemadmodum, & cæteræ causæ adorandi sunt inadornabiles, propriè loquendo. Quia tamen quandoque dicitur de hisce rebus, quod honorantur, vel adorantur: iccirco non faciendo vim in vocabulis, dicito quod licet humanitas Christi adoretur, atque ei vt abstrahit à supposito non debeatur adoratio latriæ, vt infra dicemus, ecclesia tamen spiritu Dei edocta vnica adoratione adoratur Christum, dicendo: Miserere; & non, simul miserere, & intercede, eo quod respicit ad vnitatem personæ, quæ sola propriè loquendo dicitur honorari, & adorari; quanuis adorari possit varijs ex causis, vt dictum est.

Tertio loco sciendum est, quod causa honoris, est id, quo persona excelsit. Hoc autem inuenitur dupliciter, per modum formæ, vt sapientia, virtus: vel per modum operationis, vt creare, vincere, docere. Excellunt enim homines non solum sapientia, potentia, virtute, dignitate, sed etiam quia vicerunt, quia doctuerunt, &c.

Sed contra hæc est argumentum: Quia honor est propriè præmium virtutis, vt Aristot. docet Philosophus, quarto Ethic. meretur autem virtus præmium per actum: cum ergo in Christo sit alia operatio diuinæ, & humanæ naturæ, consequens esse videtur, quod alio honore sit honoranda humanitas Christi, & alio eius diuinitas.

Respondetur, quod operatio non est quæ honoratur, sed est ratio honoris. Et ideo per hoc quod in Christo sunt duæ operationes non ostenditur, quod eius sint duæ adorationes, sed quod sint duæ adorationis causæ.

Secundo argumentor: Quia humanitas Christi, si non esset vnita Verbo, esset adoranda propter excellentiam sapientie, & gratie quam habet: sed nihil dignitatis est ei subtractum per hoc, quod est vnita Verbo: ergo natura humana in Christo est quadam propria adoratione veneranda, præter veneracionem, quæ exhibetur diuinitati ipsius.

X 4 Respon

Respondetur, quod humanitas Christi, si non esset vnita Dei Verbo haberet propriū suppositum, cui præcipue deberetur honor: sed quia humanitas Christi, est vnita personæ digniori, iccirco illi personæ præcipue debetur honor, cui humanitas est vnita: nec tamen per hoc minuitur dignitas humanitatis Christi, sed augetur.

ARTICVLVS. V.

Verum humanitas Christi sit adoranda adoratione latriæ.

RO intelligentia huius disputationis aduertendum est, quod Nestorius hæreticus dicebat, Christum coadorandum esse cum Dei Verbo. Vtebatur autem hoc modo loquendi, quoniam existimabat in Christo esse duo supposita, vnita per affectum amoris, & honoris communicationem. Quapropter re vera non adorabat Christum ea adoratione, qua Dei Verbum: sed potius quemadmodum diuidebat supposita; ita & diuidebat adorationem. Addebat autem, quod adorantes Dei Verbum coadorabant quodammodo Christum propter vnionem affectus, & communicationem honoris. Antiqui vero patres, viri sanctissimi & diuinissimi acerrime restiterunt horum verborum veneno, asserentes, quod Christus æternus Deus, & verus homo est vnus, & adorandus cum Patre & spiritu sancto adoratione latriæ, cum incontaminata carne eius: & quod humanitas Christi, vt vnita Verbo, & accepta ratione suppositi tanquam id quod adoratur, adoranda est adoratione latriæ. Et hæc est catholica veritas, quam definiuerunt Concilium Ephesinum 1. c. Conc. Cōst. 8. & Concilium Cōstantinopolitanum. 5. circa finem, & idem docuit Diuus Cyrillus in defensionibus ad orientales episcopos. Et D. August. sermone. 58. de Verbis Domini circa finem loquitur in hæc verba: dicunt hæretici, filium non natura esse Deum, sed creatum. Quibus respondendum, quod si filius non est Deus natura,

Cōc. Ephes.

Conc. Cōst.

D. Cyril.

D. August.

sed creatura, nec colendus est omnino, nec vt Deus adorandus, dicente Apostolo coluerunt, & seruiuerunt creaturæ, potius quā creatori. Sed illi ad hoc replicabunt, & dicent: Quid est quod carnem eius, quam creaturam esse non negas, simul cum diuinitate adoras, & ei non minus quam diuinitati deseruis? Ego Dominicam carnem in dō perfectam in Christo humanitatem ideò adoro, quod à diuinitate suscepta, & Deitati vnita est, vt non alium & alium, sed vnum eundemque Deum & hominem filium Dei esse confitear. Denique si hominem separaueris à Deo, illi nūquam credo nec seruiro. Velut si quis purpuram vel diademaregium iacens inueniat, nunquid ea conabitur adorare? Cum vero eis Rex fuerit indutus periculum mortis incurrit, si ea cum rege adorare quis contempserit. Ita & in Christo Domino humanitatem non solam, vel nudam, sed diuinitati vnitam, scilicet, vnum filium Deum verum, & hominem verum si quis adorare contempserit æternaliter morietur. Atque idem August. super Psalm. 98. Sciendum, inquit, quod in Christo terra est, id est, caro, quæ sine impietate adoratur: suscepit enim de terra terram, quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit. Hæc sine impietate à Verbo Dei assumpta adoratur à nobis; quia nemo carnem eius manducat, nisi prius adoret: sed qui adorat non terram intuetur, sed illum potius, cuius scabellum est propter quem adorat.

D. August.

D. Damasc.

Item Diuus Damascenus libro .3. fidei Orthodox. capit. 8. Dux, inquit, sunt naturæ Christi ratione & modo differentes, vnitas verò secundum hypostasim. Vnus ergo Christus est Deus perfectus, & homo perfectus, quem adoramus cū patre & spiritu sancto vna adoratione cū incōtaminata carne eius; non in adorabilem carnem dicentes. Adoratur enim in vna Verbi hypostasi, quæ hypostasis generata est, non creaturæ, venerationem præbentes: non ergo vt nudam carnem adoramus, sed vt vnitam deitati in vnā hypostasim Dei Verbi duabus reductis naturis. Timeo carbonem tangere propter ligno copula-

copulatum ignem: adoro Christi Dei mei simul vt anque naturam propter carni vnitam deitatem. Hæc Damascenus. Cuius certè elegantissima fuit comparatio. Habemus ergo ex dictis, quod quemadmodum quando rex est vestitus, regem vestitum adoramus vnica adoratione: ita Verbum Dei diuinitatem habentem, & humanitatem siue humanitatem, & carnem prout est in ipso adoramus vnica adoratione. Cuius veritatis ratio est; Quoniam vt supra diximus, honor adorationis propriè debetur hypostasi subsistenti; quanuis ratio honoris possit esse aliquid non subsistens, propter quod honoratur persona, cui illud inest. Adorare ergo humanitatem Christi, vt existentem in Verbo nihil est aliud, quam adorare Verbum Dei habentem humanitatem: Verbum autem habens humanitatem siue Christus vere Deus est, & vnus est: ergo adorandus est vnica adoratione latriæ.

Sed necesse est, vt huic veritati aliam subiungamus, quo res plene intelligatur. Sciendum ergo, quod humanitas Christi dupliciter potest considerari. Vno modo, vt est in Verbo: & sic humanitas est id, quod adoratur tanquam quod, & subsistens. Iam enim diximus, quod hoc modo adorare humanitatem, nil sit aliud, quā adorare Verbum, subsistens in humanitate. Sed potest præterea considerari humanitas dupliciter, vel vt est ratio adorandi, vel vt abstrahens à supposito est id quod adoratur. Et neutro istorum inodorum adoratur adoratione latriæ. Sed potius si de humanitate, vt ratione adorandi; sermo sit vna & eadem persona Christi adoratur adoratione latriæ propter suam diuinitatem, & adoratione hyperdulix, propter humanitatem.

Quod probō: Quia, si humanitas esset ratio adorandi adoratione latriæ, sublata quacunque alia ratione, & natura seu perfectione, adoraretur suppositum adoratione latriæ. At verò sublata diuinitate nulla est ratio adorandi aliquam rem adoratione latriæ, vt constat: ergo humanitas non erat ratio adorandi ea adoratione. Quod vero si consideretur secundum se, & vt separa-

ta à supposito, non sit adoranda adoratione latriæ, conitatur euidenter, quia humanitas, vt sic, non est Deus, sed creatura; quantumuis ea perfecta sit, & prædita omni gratiarū genere: ergo non est adoranda adoratione latriæ, quæ debetur soli Deo. Et hoc est quod D. August. dicebat loco citato: Si hominem separaueris à Deo, illi nūquam credo, nec seruiro. Et Diuus Damascenus ibi: Non ergo, vt nudam carnem adoramus sed vt vnitam deitati. Atque idem sapienter dixit glossa in illud Psalm. 98. Adorate scabellum pedum eius. Quo loco, Caro, inquit, à Verbo Dei assumpta sine impietate adoratur à nobis; quia nemo carnem eius spiritualiter manducat, nisi prius adoret: non illa dico adoratione, quæ latriæ est quæ soli creatori debetur. Quæ verba intelligi debent de humanitate siue carne secundum se sumpta. Ex quibus omnibus inferendum est, vt bene intulit Caeteranus quod adorari, vt rem adoratam contingit dupliciter, vel per se, vel per aliud. Et quidem persona Christi per se adoratur latriæ, quia per diuinitatem; quæ est ipsa personitas: per aliud verò hyperdulix, quia per humanitatem. quæ est aliud ab ipsa persona. Et è contra humanitas Christi per aliud adoratur latriæ: per se autem non, sed adoratur hyperdulix, siue consideretur, vt ratio adorandi, siue vt subtili intelligentia diuisa, & separata à Verbo adoratur. Colligendum est secundo, cum Vuald. in doctrin. fidei tomo. 1. libro. 1. articulo. 3. capit. 44. errauisse hæreticum Vvicleph in eo, quod dixit, humanitatem Christi eiam per se consideratam esse adorandam cultu latriæ, & quod si Verbum deponeret humanitatem ea humanitas dimissa, & de posita esset per se ipsam adoranda cultu latriæ; quoniam ille homo resultans per dimissam humanitatem contulerat nobis beneficium redemptionis, ac proinde diuinos honores merebatur. In hoc itaque sicut in alijs multis errauit Vvicleph, si loquebatur propriè de diuino cultu latriæ, & de humanitate per ordinem ad seipsam & ad eius rationem.

Aduersus tamen ea, quæ dicta sunt, vnū solum obijciam. Illud est, quod Christus,

D. August.

D. Damasc.

Glossa.

Calet.

Tho. Vuald.

1. Tim. 20.

vt homo est minor patre, & obediens atque subiectus. Atque ipse dicebat discipulis: Vado ad Deum meum, & Deum vestrum: ergo vt sic non est adorandus adoratioe latræ: ergo falsum est, quod humanitas & caro Christi sit adoranda adoratioe latræ.

Hac in parte cautè agendum est, & dicendum, quod cum dicitur, Christus vt homo non est adorandus adoratioe latræ; si sit sensus, quod ille homo, absolute loquendo, non est adorandus adoratioe latræ, illud est vehementer falsum, & damnatum, vt ostendimus. Si verò accipiatur ea propositio, vt faciens sensum formalem, atque vt aiunt reduplicatiuum, quod ille homo ratione humanitatis solius, & præcise vt homo, non est adorandus adoratioe latræ, subdistingendum est. Nam per se loquendo, verum est, quod Christus ratione humanitatis non est adorandus adoratioe latræ. Nec enim ea persona adoratur adoratioe latræ, quia est in ea humanitas: sed quoniam est in illa diuinitas. At verò per accidens, hoc est, per aliud loquendo, Christus etiã vt homo adoratur adoratioe latræ: quoniam ea humanitas cõiuncta est in vnum suppositum cū æterno Deo, cui est honor diuinus in sæcula. Et propterea, absolute loquendo, ille homo adoratur adoratioe latræ, vt concilia diffiniuerunt. Itaque etiam vt homo, adorandus est adoratioe latræ, non ob humanitatem præcise, sed quia iuncta est ea humanitas Dei Verbo: & etiam quia homo vt sic claudit suppositum, & ille homo specificatiue claudit suppositum diuinum.

1. Tim. 1.

ARTICVLVS. VI.

Quod licitus sit vsus imaginum in Ecclesia.

VERVNT olim quidam hæretici dicti Iconistæ ab Icone, vel imagine siue Iconomachi, qui imagines reijciebant, & demoliebantur. Cui errori fauerunt plures Græcorum imperatores, & in

primis Leo tertius imperator Constantinopolitanus, ob hanc hæresim Platina teste à Gregorio Papa huius nominis tertio, & imperio & communione fidelium priuatus est. Constantinus etiam quintus imperator, & Leo quartus eius Constantini filius in eadem hæresi fuere. Et cum vxor huius Leonis, Irene dicta viro defuncto imperium teneret nomine filij Constantini, scilicet, sexti Concilium secundum Nicænum congregari fecit in vrbe Nicæna, in quo à trecentis & quinquaginta episcopis diffinitum est, vt quis sacras imagines delendas dicerent anathemate ferirentur. Quam tamen ecclesiæ diffinitionem Constantinus sextus grandior factus malorum quorundam hominum persuasione deceptus recipere noluit. Qua causa fuit inter alias Latinis recedendi à Græcis. Atque hunc errorem post multa tempora succitarunt Valdenses, quibus consentiunt Viclephistæ. Atque hac ætate Carolus stadius, & Balthasar quidam Hieboiaer hæretici Lutherani idem docuerunt in quibusdam Germaniæ partibus. Laborem autem inuestigandi, quis fuerit in ecclesia primus author imagines demolendi decreui relinquere alijs, & incumbere donante Deo in asserendo, & comprobando catholico dogmate. Vt vero maxime, & præcipue locis & argumentis Theologicis (quoniam hac ratione & via est defendenda fides, & hæretici confutandi. Et in primis, quoniam hæretici cõcilia hac in parte nobis obijciunt, vt infra dicemus probo ex concilijs. Concilium Nicænum secundum multis certè de causis grauissimum septem actionibus integris de hac re diffinit: & tandem diffiniuit, quod quicumque venerandas imagines non suscipit anathema sit. Et quicumque sententias sacræ scripturæ de Idolis contra venerandas imagines adducit, anathema eis dicimus.

Cõc. Nicen.

Cõc. Nicen.

Octaua Syno gener.

Cõc. Later.

Item octaua synodus generalis idem diffiniuit actione. 1. & actione. 4. & actione. 10. cano. 3. & 7. idem habetur in tribus Lateranensibus concilijs, atque oppositam insaniam Carolus ille Magnus compressit medio concilio Fræco fordienfi, quam infelicissimus quidam Foelix in Gallias, &

Ger.

Germaniam inuexerat. Idem habetur his temporibus in Concilio Senonensi, decreto. 14. & vltimo. Et vltimo synodus Tridentina, sessione. 25. statuit hanc fidem de cultu imaginum, & anathematizat contrarium sentientes.

Secundo probo ex patribus antiquis D. Damasc. libro. 4. cap. de sanctis imaginibus ait: Quia vero non omnes noscunt literas, nec lectioni vacant, patres excogitauerunt vt velut quosdam triumphos in imaginibus describere, ad velocem memoriam; quapropter multotiens imaginem Christi crucifixionis videntes & salutaris passionis in rememorationem venientes procedentes adoramus. D. Greg. ep. ad Secundinum; Imagines (ait) quas à nobis tibi dirigendas per Dulcidium Diaconum tuum rogasti, mihi tibi. In qua re valde nobis tua postulatio placuit: quia illum toto corde, tota intentione queris, cuius imagines præ oculis habere desideras: vt visio corporalis quotidiana reddat exortum, vt dum picturam vides ad illum animo inardescas, cuius imaginem consideras: non abs re facimus si per visibilia inuisibilia demonstramus. Et eadem epist. ad Secundinum: Scimus, quod imaginem saluatoris ideo nõ petis, vt quasi Deum colas, sed ob recordationem filij Dei in eius amore recalescas, cuius imaginem videre desideras. Et nos quidem, nõ quasi ante diuinitatem ante ipsam proster nimur: sed illum adoramus, quem per imaginem, vel natum, vel passum, vel in throno sedentem recordamur, & dum nos ipsa pictura quasi scriptura ad memoriam filium Dei reducimus, animus noster aut de resurrectione lætificatur, aut de passione demulcetur. Ideoque direximus tibi tabulas trinas, imaginem saluatoris, sanctæ Dei genitricis Mariæ, Petri & Pauli Apostolorum continentes. Et idem habetur libro. 9. registri, epist. 31. Venerabilis Beda libro de temporibus laudat Theodosiũ, quod cum esset Catholicus simul atque regnum accepit, mox in regia vrbe imaginẽ illam venerandã, in qua sanctæ sex synodi erant depictæ & à Philippico fuerat deiecta prius in loco erexit. D. August. libro de visitatione infirmorum, Habent, inquit,

D. Damasc.

D. Grego.

Lib. 7. Reg. cap. 33.

Beda.

D. August.

Christianorum arcana illius Dominicæ crucis quoddam venerabile monumentum, quod de crucis ipsius imaginatione crucem cognominant; quod nos etiam omni veneratione dignissimum fatemur, & ad recordationem crucifixi nostri veneramus. Habetur enim in cruce verbera hominis patientis imago, per quam salutifera nobis Iesu Christi reuatur passio. Hanc cõpletè humiliter, veneratione suppliciter: cum hoc ad memoriam tibi reduces, nec Deus est nec homo præsens, quam cerno figura: sed Deus est, & homo, quem signat sacra figura, Verus homo verusque Deus tam è vnus vterque, &c. scilicet, ipse nota sunt, crux & crucifixus, hæc & ego veneror, & Christum semper adoro. Atque D. Chrysostom. in parabola de semine. Non ne iniuria afficit regem, qui vestem regiã violat? Non nouisti, quod is qui iniuria afficit imperatoriam imaginem in imperatorem ipsum veluti exemplar imaginis, eiusque dignitatem iniurius est? Nescis, quod quicumque ex ligno & coloribus imagini conuitia dicit, illum nõ damari veluti in rem inanimatam, sed contra regem ipsum dixerit. Iudicatur enim occultè regi iniuriam intulisse. Et mirabiliter Basilius in epistola, qua in Iulianum desertorem inuehitur, Cõsisteor, inquit, filij Incarnationem, dein de sanctam Mariam, quæ secundum carnem illum peperit, hanc Deiparam vocas. Suscipio etiam sanctos Apostolos, prophetas, & martyres, qui pro me apud Deum supplicat: quo per illorum intercessionem propitius mihi sit Deus noster benignissimus, & remissionem peccatorum mihi gratis largiatur. Quam ob causam & historias imaginum illorum honoro, & palam adoro. Hoc enim nobis traditum à sanctis apostolis non est prohibendum; sed in omnibus ecclesijs nostris eorum historias erigimus. Diuus Ambrosius lib. 3. ad Gratianum Imperatorem capit. 9. Quid ergo, ait: nunquid cum diuinitatem, & carnem adoramus, Christum diuidimus? Nõ quando in eo & diuinam imaginem, & crucem adoramus, ipsum parumur, absit. Stephanus Bostrorum episcopus, Etenim, inquit, si Adã imago dæmonum fuisset, vtrique reprobatus

D. Chrysost.

D. Basil.

D. Ambr.

Stephan.

dus fuisset: quando vero Dei imago est honore prosequendus est. Omnis enim imago siue angelorum, siue prophetarum aut Apostolorum, aut Martyrum, aut alioqui iustorum virorum in nomine Dei facta sancta est. Non enim ipsum lignum honoratur, sed ipsum illud, quod in ligno datur contemplandum. Diuus Hieronymus sermone quodam de imaginum admisione hæc verba scripta reliquit: Et enim ut concessit omnibus gentibus adorare quæ manu facta sunt, Iudæis quidem crustas illas, quas fabricauit Moyses, præterea duo Cherubin aurea ita nobis Christianis crucem largitus est, & bonorum operum imagines pingere, & venerari. Exat & testimonium Diui Cyrilli expositione in Math. & Gregor. Nicæni, sermone de Patriarcha Abraham. Quo loco, Vidi, inquit, non infrequenter passionis figuram, nec sine lachrymis eiusmodi picturam transij, cum, scilicet, opus artificij in personam significatam demonstratum esse viderem. Et paulo inferius: Qui imaginem aspicit, non ex pictura, & colorum tinctura similitudinem accipit: sed ad contemplationem primi exemplaris animum reducit. Diuus Nilus in epistola ad Olimpiodorum hoc idem longa oratione confirmat. Item Leontius episcopus Neapoleos Cypri. libro. 5. Apologiz contra Iudæos doctissime ut si quis alius, comprobatur hoc dogma catholicum. Apud quem inter alia, quæ dixit mirabiliter habentur hæc verba: Apud nos non adorantur, ut dii, sanctorum imagines, typi, characteres. Nam si Deos in ligno imaginis adorarent futurum esset ut omnes, & reliqua quoque ligna adorarent: si vero ut Deum adoraret lignum non sanè ubique extincto characterem imaginem exurerent. Ego verò quatenus duo ligna crucis colligata sunt typum quidem adoro, propter Christum, qui in eo crucifixus est. Cum verò fuerint dissoluta à se, abijcio ea & exuro, quoque. Et paulo inferius. Hinc etiam propter Christum Christianique passionis passim in ecclesijs, in domibus, in foro in picturis, in syndonibus, in promptuarijs, vestibus, omnibus denique in locis hanc figuram ponimus; quo con-

D. Hier.

D. Cyril.
Greg. Nicæ.

D. Nilus

Leontius.

tinuo contemplantibus nobis hæc in mentem veniant & non obliuiscamur, quem admodum tu ô Iudæa oblitus es Domini Dei tui: Sicut autem tu adoras librum legis non naturam membrarum, aut atramenti adorans, sed verba Dei, quæ in illo continentur: sic & ego imaginem Christi adorans non lignorum, aut colorum naturam adoro, absit, sed characterem inanimatum Christi: quia cum hunc habeo Christum me tenere per ipsum, & adorare mihi videor. Non aliter atque Iacob accipiens vestem Ioseph sanguine conspersam, eam est osculatus, suisque oculis circumposuit; non ipsam vestem diligens, aut honorans, sed per eam existimans, se Ioseph ipsum osculari, & in manibus tenere: sic & Christiani omnes imaginem Christi, aut Apostoli, aut Martyris tenentes, animo videtur nobis ipsum Christum, aut martyrem amplecti. Hæc inter alia homo ille mirabilis.

Iam verò, quid Diuus Athanasius apud

Deum agens, & apud homines pro ratione nominis immortalis memoria dignus de hoc senserit dicere non est necesse: obsecro tamen, ut legatur ille eius piissimus sermo, de imagine Iesu in Beryto. Beatus etiam Sophronius Hierosolymorum episcopus, sermone de sancto Cyro, & Ioanne, piissimè commendat imagines, earum etiam miraculis relatis. Antiquus etiam quidam episcopus nomine Manzoni testatus est in

secunda Synodo Nicæna, se liberari fuisse morbo imposita imagine saluatoris par-

ti dolenti. Diuus etiam Theodoretus in libris de vitis patrum, fatetur admirandum illum Stelitrem siue Symeonem tam fuisse celebrem sanctitate, ut Romani in omnibus officinarum vestibulis exiguas eius imagines collocarint, custodiam quædam & securitatem rebus suis illinc promittentes. Facileque adnumerare esset Gregor. Nazianz. Procopium, Anastasium, innumerabiles alios, quos recenset Synodus Nicæna. Sed qui contempserit eorum auctoritatem, quos enumerauimus, quos nam alios reueretur? Qui non viuit in ea fide, quam grauissima illa Synodus Nicæna profiteretur, in qua obsecro fide viuit?

Certe

Certè non in ea, quæ radix est, & fundamētum salutis. Sancti ergo illi patres iam citati satis nobis superque sint ad amplectendum hoc dogma catholicum. Sed veniamus tertio loco ad historias, quo euidenior fiat hæc traditio. Eusebius lib. 7. historiz ecclesiasticæ cap. 14. Sozomenus lib. 5. cap. 20. Nicephorus lib. 6. cap. 15. mentionem faciunt cuiusdam imaginis, quam erexit Saluatori ea mulier, de qua in euangelio legitur, quod liberata sit profluuio sanguinis. Nec id illi historici ad idololatriam referunt, sed ad pietatem.

Eusebius.
Sozomenus.
Nicephorus.
Matth. 9.D. Damasc.
Euag.
Nicephorus.D. Damasc.
Nicephorus.

Aristot.

animal est & imago, cum discrimine tamen, quoniam non est animal verum sed pictum: est tamen imago vera; & veritatis animalis imago. Ac proinde dupliciter potest à nobis considerari, scilicet, & ut animal est, secundumquam rationem pictum illud animal secundum se est obiectum, & terminus considerationis: Et secundo potest considerari, ut est imago; & quando hac ratione imaginis mouet considerationem nostram; tunc terminus considerationis est res vera, & vere representata per imaginem, intueorque tunc leonem, verbi gratia, quem non vidi, quasi viderem. Sed res fieri fortasse euidenior altero exemplo allato. Præteriens vidi arborem pulcherrimam, & altitudinis incredibilis dupliciter postea me possum habere, ad eius speciem relictam in anima. Nam si considerem illam, ut speciem inharentem imaginati, vel ut accidens, vel ut arborem, non veram, sed imaginatam, certè tunc illa species habet rationem termini, & obiecti. Si autem illa eadè species moueat, & quasi feriat animam in ratione imaginis (quod est maxime naturale) tunc in ea, & per eam considero veram arborem illam, quam vidi & ea est terminus & obiectum memoriz meæ. Rogo enim, quando quis dulces filios rememoratur aut parentes, nunquid terminus & obiectum eius memoriz est species impressa, aut filius imaginatus, vel verus? certe verus. Et generaliter, atque in vniuersum loquendo; quando quis intelligit hominem, aut lapidem, obiectum eius intellectus, nec est Verbum ipsum, nec etiam lapis, aut homo effigiatus, & in esse representatiuo, sed obiectum est lapis atque homo verus, id quod est certum, & euidens: quauis homo verus non aliter mihi representetur, quam per eam speciem, siue effigiem. Pari ergo omnino ratione dico, quod nos cum adoramus imagines, non lignum adoramus, non lineamenta, & effigies, non sculptum Deum adoramus, absit. Sed adoramus verum Deum nobis representatum per imaginem, veros sanctos nobis representatos per imaginem. Et hoc est adorare imaginem, ut exercet actum imaginis, vel

Item Diuus Damascenus, lib. 4. cap. 17. & Euagrius lib. 4. ecclesiasticæ historiz. c. 26. & Nicephorus referunt Christum Dominum vultus sui effigiem lineo panno diuina potestate sua impressam, ad Abgarum regem Edessenorum transmisisse. Alteram sui imaginem fertur Dominus impressisse lineo & dedisse cuidam Veronicæ. Quam admota Tyberio dicitur ille sanatus ab ægritudine ac propterea Christo decreuisse diuinos honores. Certum etiam est, quod Constantinus ille magnus, qui tempore Syluestri Papæ baptizatus est, dedit ecclesiæ pretiosas imagines; & quod sanctissimus ille pontifex cum ecclesiæ vtebatur imaginibus; siquidem & ipse imperator Apostolos Petrum & Paulum, qui ipsi apparuerant per imagines, quas pontifex, & ecclesiæ seruarant, ac retinebant recognouit. Quæ omnia refert Damascus in vita Siluestri, & Nicephorus lib. 6. affirmat Lucam depinxisse imaginem Christi, & Beate Mariæ, & sanctorum Apostolorum Petri, & Pauli. Et quoniam ego in re theologica, & fidei non arbitror me aliquid scire, præter id, quod sancti patres & concilia docuerunt, & quod ecclesiæ sensus vsus & traditio retinuit: accircò quod attinet ad hanc veritatem catholicam grauer comprobendam, hæc sufficiant. Sed ut eandem scholastico more & ratione declarem, & à peruerforum hominum obiectionibus defendamus, intelligere debemus cum Aristotele acerrimi semper ingenij homine libro de memoria, & meminisse; quod animal, verbi gratia, pictum in tabula, &

ut

vt imago est. Imaginem enim veri Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi exercere actum imaginis, nihil est aliud, quam repræsentare mihi verum Saluatorem, cuius illa est vera imago. Atque hoc ipsum est, quod diuinitatem dicebat Gregorius: Nos quidem non quasi ante diuinitatem, ante imaginem prosternimur; sed illum adoramus, quem per imaginem, vel natum, vel passum, vel in throno sedentem recordamur. Idem docebat Nissenus dicens: Qui imaginem aspicit, non ex pictura, & colorum tinctura similitudinem accipit; sed ad contemplationem primi exemplaris animi reducit. Tota itaque ratio, & subtilitas intelligendi rem hanc consistit in eo, quod imago Saluatoris, etiam si accipiat formaliter, id est, si accipiat tabula vt subest figuræ potest considerari dupliciter. Primo, vt obiectum, quod & vt Deus pictus, & fideles non adoramus imagines hac ratione. Nec enim adoramus Deum pictum, sed verum. Potest secundo accipi illa imago, vt repræsentat Deum verum: est siquidem imago veri Dei: & hac ratione nos adoramus imagines. Vnde doctus ille Leontius iam citatus, cum dixisset se adorare characterem inanimatum Christi, subiunxit, secundum quem actum, vel rationem ipsum adoraret, dicens, quia cum huc habeo Christum me tenere per ipsum, & adorare mihi videor: non aliter atque Iacob vestem Ioseph ex osculari Ioseph ipsum osculari & in manibus tenere arbitrabatur.

Ex his autem omnibus fit, quod quando Theologi scholastici dicunt, quod duplex est motus in imaginem, vnus in imaginem secundum quod res quædam est, alius in imaginem in quantum est imago alterius: non distinguit tunc imago in imaginem materialiter, vel formaliter, scilicet, in aurum, vel figuram: ita vt dicamus, adorari imaginem Christi non secundum materiam, sed secundum formam hoc est figuram. Hic inquam sensus est falsus; quoniam sicut tabula re ipsa non est Deus, ita nec figura re ipsa est Deus, & nos non adoramus nisi Deum.

Secundo est falsus: quoniam sicut ima-

go sumitur, vt res quædam ex parte materiam, si sumatur, vt marmorea; similiter sumitur, vt res quædam ex parte formæ, si considerentur lineamenta, siue figura. Hæc itaque omnia sub vno membro distinctionis comprehenduntur, scilicet, sub imagine vt res quædam est, quantum exemplum datur de materia: quia manifestius habet rationem rei, & exercere non potest actum imaginis. Tertio est falsus ille sensus: quoniam quando quis mouetur in imaginem, in quantum est imago alterius, tunc mouetur in rem, quam imago repræsentat, vt colligitur ex Aristotele loco citato. Motus autem in imaginem, vt est figura quædam vel relatio, non est motus in rem sed diuersus ab illo: sicut enim intellectus in consideratione figuræ.

Cuius euidentis argumentum est, quod posset quis adamare figuram, atque eam cum delectatione intueri, & odio habere personam: ergo ille motus, habet pro termino & obiecto figuram, vt res est, non vt imago est. Quoniam certe adamaret ille & intueretur cum delectatione personam ipsam in imagine, si ad imaginem vt sic se cum delectatione retulisset. Hoc enim est adamare imaginem in quantum exercet actum & rationem imaginis, adamare, scilicet, personam repræsentatam in imagine. Est ergo intelligendum, quod in prædicta distinctione res distinguitur, contra imaginem, quod alia est ratio imaginationis in ratione obiecti, quod, siue rei pictæ, secundum quam non adoratur, & alia est eius ratio vt est vera imago alterius rei veræ, & sic adoratur, quoniam id nihil est aliud, quam adorare rem, quæ repræsentatur in ipsa. Hanc vero eandem doctrinam docti quidam, & acuti explicant his verbis: Dicunt illi, quod in ea communi distinctione res contra imaginem distinguitur, quoad vtriusque proprium actum. Ita quod imago terminat motum, vt res, quatenus exercet actum rei cuiusdam, vt res est. Et similiter terminat motum, in quantum imago, quatenus exercet actum imaginis. Et quia res, vt res in se est quædam entitas, ideo tunc terminat; vt res quando terminat ratione sui, siue formaliter, siue materialiter. Et quia

D. Grego.

Grego. Niss.

Leontius

Aristot.

quia imago tunc tantum exercet actum imaginis, quando ratio eius actus est exemplar, ipsa autem est conditio agentis, seu, vt magis proprie loquar, medium, quo agens fertur in rem, non vero medium, quod, sed, quo, ea ratione qua quando per verbum hominis intelligo hominem, id quod apprehendo, & intelligo tanquam quod non est verbum ipsum, sed homo verus intellectus per verbum & in verbo. Quia ergo tunc imago exercet actum imaginis quando ratio eius est exemplar, ideo motus in imaginem, vt sic, est in ipsam quidem, non tamen secundum se, sed secundum aliud in ipsa: quoniam terminans est exemplar, quod est aliud ab ipsa, sed est repræsentatum in ipsa. Constat ex his, quod adoratio non terminatur ad imaginem, quatenus est res, siue secundum materiam, siue secundum formam: sed quatenus exercet actum imaginis. Tunc vero adoro imaginem saluatoris vt exercentem actum imaginis, quando adoro verum saluatorem repræsentatum per imaginem. Sicut tunc tantum apprehendo verbum intelligibile hominis, vt exercens actum verbi, quando apprehendo verum hominem repræsentatum per verbum. Quæ omnia euidenter confirmat D. August. lib. 20. contra Faustum, dicens: Si vero præcise Deo seruire proponerent, & si per cultum dulcæ, aut item lætæ creaturæ Dei non ipsam, sed Deum cogitantes cultum exteriorem impenderet, soli Deo seruirent.

ARTICVLVS. VII.

De utilitate, qua imagines institutæ sunt & receptæ in ecclesia Dei.

XPOSVI quantum in me fuit via etiam, & ratione philosophica; quantum fideles distemus ab idololatria, & quod venerantes imaginem saluatoris & sanctorum, nihil aliud, quam saluatorem, & diuos honoramus. Nec enim lignum ipsum honoratur, sed illud, quod in ligno datur contemplandum,

vt verbis vtar receptis in Synodo secunda Nicæna. Sed entendum est vt aduersarijs sanctissimæ nostræ religionis, & fidei ostendamus, qua utilitate imagines ab ecclesia sint, & institutæ, & retentæ. A quibus peto per Deum immortalem, quid sit imago, e natura, quam mortalium mentes pati, & affici picturis, eis que multo etiam magis, quam verbis excitari & commoueri. Segnius, ait Lyricus, irritant animos demissa per aures, Quam quæ sunt oculis subiecta fidelibus. Nequam ille adolescens Terentianus suspectans tabulam quandam pictam, vbi inerat pictura hæc: Iouem quo pacto Danaæ misisse, aiunt, quondam in gremium imbrem aureum, atque fucum factum mulieri. Nec vero id Deum aliud fecisse nisi eum, qui templi cœli summa sonitu concutit, quantum se ad turpitudinem perpetrandam accenderit, ipse declarat. Ego vero, inquit, homuncio hoc non facerem, nec ludam ludum, quem ille lusit? Ego vero id feci ac lubens. Vide te ergo, quam se ille concitavit ad libidinem, quali cœlesti magisterio. Quid igitur, curabunt mali angeli per seruos suos flagitia Deorum hominibus depicta proponere ne flagitia flagitia putentur, & vt quisquis ea fecerit non homines perditos sed cœlestes Deos imitatus esse videatur, & non licebit ecclesiæ Dei illis occurrere describendo in pictura Deum verum, ieiunantem, contemplantem patrem orantem, decertantem cum spiritu maligno, & tentatum per omnia pro similitudine absque peccato? Certe licet. Licet impijs (quibus tamen nihil mali licet) depingere Deorum turpitudinem, vt turpido admittatur impudentius, & vt omnia conflagent libidinibus, siquidem abominabiles illi dii ardent in libidinem, & non licebit nobis nostris proponere Dei sanctitatem & iustorum hominum heroica facta, & virtutes admirandas, quo mens nostra rapiatur honestatis, & virtutis gloria, ac pulchritudine? Certe licet, & semper licebit. Et quidem, si pictura non valeret complurimum ad afficiendos hominum animos, nunquam elegantes poetæ eam vim picturis, & imaginibus tribuissent, quam tamen sæpe tribuunt.

Matth. 4.

Hebr. 4.

Poet.

buunt: Vnde Aeneas ille Vergilianus cū vidit magno in templo Iliacas ex ordine pugnas, Bella que iam fama totum vulgata per Orbem, Multa gemit largo que humectat flumine vultum. Constitit, & lachrymans. En Priamus, inquit, sunt hic etiam tua præmia laudi: Sunt lachrymæ rerum, & mentem mortalia tangunt. Sic ait atque animum pictura pacit inani. Nec vero vnquam ficta illa Dido verba protulit magis plena affectus, quam vbi Iliacas vestes, ensēque Dardanium conspexit. Tunc enim paululum lachrymis & mente morata, dixit nouissima verba: Dulces exuuia; dum fata Deūque sinebant, Accipite hanc animam. Et quæ obsecro alia causa fuit Demonibus, & eorum ministris pingendi, & representandi in theatris suos illos turpes & abominandos Priapos, Ioues potētes ad mala, Venerem disinctam atque lasciuam, aliaque eius generis innumerabilia, nisi vt matrona, quæ honesta processerat ad theatra impudica recederet & miseri homines ea, quæ aguntur aspicientes ad flagitia non ficta, sed vera inardescerent? Si ergo rerum turpium, & flagitiosarum pictura valet ad flagitium, cur rerum honestarum, imago non valebit ad honestatem? Igitur quoniam naturale est homini ex his, quæ videt tendere ad ea, quæ non videt, & quocunque vel leui signo obiecto rei amara nouo quodam affectu affici in illam, & quoniam imago subinde propofita nos facit continuo recordari rei, quam representat, est que imperitis loco scripturæ, & quia nonnunquam magis etiam mouet imago, quam scriptura, vel sermo. Vnde Gregorius Nissenus in contemplatione vt diximus, imaginis Abraham filium immolaturū à lachrymis sibi non poruit temperare, quas tamen crebra eiusdem historiar lectio fortasse non extorserat. Et tandem quia imaginibus subinde propofitis, & aspectis conseruatur in nobis illius memoria quem debemus ex tota mente & ex toto corde, & totis viribus diligere, & continuo ante oculos habere: iccirco imagines tenemus. Et propterea Sathanas cū seruis suis eas conatur delere, vt deleat interiorē etiā Dei in nobis imaginem, & amorem ac me

Greg. Nisse.

moriā eius sempiternam. Posui in his duobus articulis, & comprobauī imagines esse venerandas; declarauī quantum fideles ab idololatria distent, & quæ nobis ex vsu imaginum utilitas proueniat, restat, vt respondeamus his, quæ contra imaginum venerationem obijciuntur.

ARTICVLVS VIII.

Quo respondetur obiectionibus.

RIMO obijcit Iudæus, quod in scriptura non est fundamentum adorandi imagines, & quod Deus ipse manu facta sepe prohibuit adorari, vt constat pluribus locis scripturæ. Quoniam autem hæc res grauissima est, licebit vt credo satis respondere. Dic ergo mihi, o Iudæe, quid est quod super terram extet quod non sit manu hominum factum, aut creatum à Deo? Quid? Arca Dei quæ ex lignis setim constructa fuit non ne opus est hominis? Quid altare, quid propitiatorium, quid vrceus in quo manna recondebatur? quid mensa & candelabra? quid interiores & exteriores cortinæ? Sunt ne opera manuum hominum, quæ Salomon fieri mandauit? Præterea Cherubin, & sex alata illa, quæ circa altare Domini fuerunt cum sint animalia, & imaginēs angelorum, & opera manuum hominum nunquid fuerunt ciecta, & à Iudæis conculcata? Quam igitur ob causam honorabantur, nisi quod Dei mandato imagines illæ angelorum erant sacratæ? Vobis autem Iudæis prohibitus est imaginum vsus propter idololatriam, ad quam proni eratis periculum vitandum. Quam ob causam iuste tollitur imago. Vnde & vester Rabbi Moyses fate-
Rabbi Moy.
 tur Iudæis sublatum fuisse vsum imaginū, ratione procliuatatis eorum ad idola gentium. Illud tamen Exodi, Non facies tibi sculptile, nec aliquam similitudinem, ideo solum dictum est, vt prohiberentur imagines falsorum Deorum, quos gentes adorabant, & ne in eis imaginibus crederetur inesse diuinitas, & ne putaretur diuinitas esse
Exo. 20.

D. Damasc.

esse figurabilis, quod credere extremæ stultitiæ est, vt ait Damascenus; & quia illi ex pronitate ad idololatriam facile sibi persuaderent, imagines esse Deos.

4 Reg. 18.

Secundo obijciunt hæretici, quod Rex Ezechias 4. Regum. 18. confregit serpentem æneum, quem fecerat Moyses: non ergo sunt ferendæ imagines. A quibus peto in primis, si bonum est delere imagines, & confingere, quia confregit Ezechias, cur non æque iustum existimabitur eas facere, quia fecit & Moyses, & posuit ex præcepto Domini serpentem æneum, quem cum percussi aspicerent sanarentur? Sed veniamus ad rei intellectum. Confregit quidem Ezechias serpentem illum æneum, non quia malum erat imaginem illam, & figuram retinere, ad beneficij memoriam sempiternam: sed quia videbat populum diuinis honores illi deferre, tanquam aliquid numinis esset in eo. Hanc vero fuisse causam, qua rex illum confregerit ipsa Regum historia satis declarat dicens; Ipse dissipauit lucella, & contriuit statuas, & succidit lucos, confregitque serpentem æneum, quem fecerat Moyses; si quidem vsque ad illud tempus filij Israel adolebant illi incensum vocauitque nomen eius Nahasthan. i. æs eorum, vt scilicet, metallum esse scirent, quem pro numine colebant. Vides itaque causam quare contractus sit serpens; quia scilicet pro Deo colebatur. Considerauit autem sapiens ille Rex populum esse ad idololatriam pronum, vt qui non semel tantum & iterum, sed sæpe idola coluisset. Et credens aliter non futurum, vt populo ab eo errore liberaretur, nisi serpente contracto, iccirco illum confregit. Atque ne ex serpente contracto occasionem doloris haberent, credentes se aliquod numen perdidisse, prudenter, serpentis nomen in vocem metalli, aut æris commutauit, vt & præsentis, & posterij scirent nihil in eo fuisse diuinitatis. Parique ratione omnes fideles, qui aliquid plusquam hominum vulgus nitimur scire de lege Sancta Dei existimamus, quod

Num. 21.

quannis imaginum vsus sit bonus, & Ecclesiæ utilis, si tamen inde idololatria ita oriri cognosceretur, vt ei communi pesti aliter occurrere non possit, nisi imaginibus deleatis, essent proculdubio illæ iudicio, & præcepto maiorum delendæ. At nunc Christianus populus donante Deo, non est ad idololatriam pronus, nec vt Iudaicus ille initiatus est vnquam Beelphegor, nec adorauit Astartem Deam Sydoniorum, nec Baal, nec Idolis templa construxit: quapropter nulla subest nunc causa imaginum demoliendi. Quod si vnus aut alter sumat inde occasionem errandi non ideo imagines debent auferri; quoniam leges, & statuta non peculiarem aliquem, sed communem hominum statum respiciunt, qui certè male haberet si tollerentur imagines: quoniam serpens paulatim Dei obliuio in summam cresceret impietatem. Quod vel non vident qui nos oppugnant, vel si vident, satis declarant, quam desiderent religionem omnem, & cultum delere. Et certè si hominibus tollerentur veræ imagines, veri Dei, & Saluatoris nostri, cum ipsi natura instigante viuere non possint sine Deo, quapropter misericors ille Deus, & miserator factus homo visibilis dicit: Ecce ego, ne falsum aliquem colatis loco meij; cum itaque viuere nequeant homines sine Deo, continuo facerent imagines, vel falsorum Deorum, vel quas ipsi colerent tanquam Deos. Quod ne fidelibus accidat, prouidet ecclesia cum instituit imagines, in quibus Deum verum rememoramus, & colamus.

Tertio dicit nobis quis: In imagine non est, nisi materia, & effigies, & esse pictum, vel representatiuum: aut ergo aliquid adoratis istorum, aut nihil. Si nihil, non ergo adoratis imagines. Si aliquid, cum illa omnia sint creata, & muta: ergo res creatas, & mutas adoratis. Respondeo, quod fideles nec adoramus Tabulas, nec effigies, nec esse pictum, aut Deum pictum. Absit. Nihil istorum adoramus, tanquam rem
 Y adora

adoratam, siue obiectum quod, & terminum adorationis. Sed adoramus imagines in quantum exercent actum imaginis, id est, in quantum in illis adoramus rem representatam. Et ad illam maiorem dico, quod in imagine, verbi gratia, Saluatoris, etiam est ipse saluator, ut representatus. Et quidem saluator ipse verus est id, quod adoro. Esse vero representatum est tunc conditio adorandi, ut declaratum est supra in exëplo verbi mentis, ut verbum est. Nec enim illud est, quod intelligo, sed intelligo verum hominem in illo, si verbum est. verbum hominis. Quocirca bene habet illud: Hoc Deus est, quod imago docet, sed non Deus ipsa. Hanc videas, sed mente colas, quod cernis in ipsa. Effigiem Christi cum transis pronus adora: Nec tamen effigiem, sed quod designat honora.

Et ex his liquet solutio alterius argumenti, fere eiudem formæ. Tabula ut subest figuræ est imago: & ut sic non adoratur: ergo non adoratur imago. Respondetur enim ex dictis, quod nunquam adoratur imago, ut res. Et hoc solum concludit argumentum illud, si quid concludit.

Quarto arguunt hæretici: Nam ferri non potest, quod vna imago magis colatur, quam alia eiusdem Sancti. Respondetur, quod non est nouum hominum animas, viles, & ignorantes ea condemnare, quæ non intelligunt. Certum verò est, & pro comperto illi habere debent, quod nisi crediderint non intelligunt.

Dico igitur, quod quemadmodum memoria vnius sancti magis colitur in vno loco, quam in alio propter maiora inde consecuta beneficia; & quemadmodum imago crucis, vel signum idem est vbi que secundum se, factum tamen ab vno maiorem virtutem habet quam ab alio; & quemadmodum ex honore, & memoria loci in alicuius sancti honorem consecrati, maiora incolæ beneficia consequuntur, quam ex memoria altioris sancti, quæ habeatur eodem in loco:

22. de Ciuit.
cap. 8.

ita vna, & eadem imago venerabilior est, propter maiora facta miracula in eo signo, quam alia imago eiusdem rei. Quorum rerum omnium rationes solus ille inuestiget, qui nouit profunda Dei. Sunt verò effecta, & miracula euidencia. Quæ de re audiant hæretici quid dicat sapiens Augustinus, epistola. 137. Verum tamen, ait, ad ista, quæ hominibus visibiliter nota sunt, quis potest eius consilium perscrutari, quare in alijs locis hæc miracula fiant, in alijs non fiant? Multis enim notissima est sanctitas loci, vbi beati Felicis Nolensis corpus conditum est. Et nos nouimus Mediolani apud memoriam Sanctorum multa fieri mirabiliter. Nunquid non & Africa Sanctorum Martyrum corporibus plena est? Et tamen nusquam hic scimus talia fieri. Sicut enim quod Apostolus dicit non omnes sancti habent dona curationum, nec omnes habent diuinationem spirituum; ita nec in omnibus memorijs Sanctorum ista fieri voluit ille, qui diuidit propria vnici que pro ut vult.

Quinto loco peculiariter obijcitur contra imagines Dei Patris, & Angelorum. Nam D. August. libro de fide, & Symbolo, capite. 7. tomo. 3. Sacilegium esse putat Deum Patrem sub forma humana sedentem in Christiano templo collocare. Et quidem ipsi Deo cum sit incorporeus nulla imago corporalis potest poni ut incorporeus est; quia ut Damasc. dicit: lib. 4. in spiritibus summæ est, & impietatis figurare, quod est diuinum; quauis in nouo testamento, quia Deus factus est homo, possit in sui imagine corporali adorari. Quæ omnia & citat ex Damasceno, & approbat D. August. 3. parte, quæstione. 25. articulo. 3. Saltem ergo eiusmodi imagines depingere, & venerari nefas est non ferendum.

Pro huius rei declaratione sciendum est, quod triplici ex causa, vel ratione figurari possunt ista. Primo ad effingendam, vel figurandam diuinitatem secundum se. Secundo potest figurari Deus, aut angelus secundum eam speciem, in qua apparuit, ut ea species

cies, & forma nobis representetur: ut si depingatur senex sedens super solium excelsum, & eleuatum.

Tertio figurari potest, ut per sensibilem aliquem effectum veniamus in cognitionem Dei. Quo constituto dico primum, quod figurare deitatem primo modo est stultum, nefarium, & impium. Stultum quidem; quia lumine ipso rationis constat Deum non esse figurabilem. Nefarium autem, & impium, quia male sentit de Deo, qui putat eum circumscribi posse, & figurari. Nihil veropius, aut magis sacrilegum, quam male de Deo sentire; & pestilentem de ipso sententiam ea figuracione insinuare. Atque hac ratione dicebat D. Augustinus nefas esse simulachrum Dei in Christiano templo collocare, ut scilicet, putaretur Deus humana forma circumscriptus. Ne verò cui videar pro meo arbitratu interpretari Augustinum, eius verba ipsa subiungam. Credimus, inquit, quod Dominus noster Iesus Christus sederet ad dexteram Dei patris. Nec ideo tamen quasi humana forma circumscriptum esse Deum Patrem arbitrandum est, ut de illo cogitantibus dextrum, aut sinistrum latus animo occurrat, aut id ipsum, quod sedere pater dicitur flexis polpitibus fieri putandum est; ne illud incidamus sacrilegium, quo execratur Apostolus eos, qui commutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem corruptibilis hominis. Tale enim simulachrum Deo nefas est Christiano in templo collocare, & multo magis in corde nefarium est, vbi vere est templum Dei, si à terrena cupiditate atque errore munderetur. Hactenus Augustinus. Ex cuius verbis constat, eum illos damnasse, qui ita Deum depingerent, ut arbitrentur illum humana forma circumscriptum. Et Apostolus etiam eos execratur loco citato, qui putauerunt diuina humanis esse similia. Et eodem modo intelligendus est D. Damascen. & Concilium Nicænum secundum actionem quintam, in principio vbi non admittit inuisibilis Dei figuram, &

imaginem, cum ille sit infigurabilis, & in circumscribibilis. Et certe eiusmodi deitatis figura non modo non poni, sed nec intelligi, aut fingi potest. Et hæc de primo.

Dico secundo, quod depingere Deum, aut angelos in ea specie, in qua apparuerunt, ut scilicet ea species monstraretur, & ostendatur, est licitum & ab antiquis temporibus usurpatum in Ecclesia Dei. Hæc propositio, quod attinet ad angelos expressè habetur in Concilio Nicæno, actione quinta. Vbi cum rogaret Gentilis, cur angelos in tali forma depingeremus responderet Catholicus, quoniam in ea forma apparuerunt his, qui digni facti sunt illos videre. Quæ ratio etiam figuræ eius speciei, in qua Deus apparuit potest adaptari. Et quidem cum illi in ea specie se præbuerint aspiciendos, liceret que sanctis viris eos in ea specie, & forma intueri, & venerari, cur non licebit, nobis describi, & representari speciem eandem?

De tertio modo, & ratione figurandi, dico quod quia naturale est nobis ex sensibilibus ad intelligibilia deuenire, iccirco & licet, & vtile est nobis vmbis quibusdam, & imaginibus uti ad deueniendum in spiritualia ex sensibilibus. Declaro simul ac probò hanc propositionem. Scriptura ipsa Spiritu sancto inspirata inducit Deum acuentem gladium, & euaginantem, & leuantem brachium, ut significet iustam eius animaduersionem in impios. Illi enim apud nos sunt affectus hominis exardescens in vindictam. Facit eum senem, & habentem capillos albos, ut lanam albam, ut designet Dei æternitatem, & eius veræ vitæ longitudinem; quoniam apud nos homines cani diu vixerunt. Locat etiam eum in throno, quo illius celsa maiestas, & iudicandi auctoritas ostendatur. Cur ergo non erit licitum his eum formis figurare, non quo figuram habere intelligatur, sed ut per vmbas hæc & figuras proprietates eius agnoscamus, & sit pictura nesciētibz legere quod nobis legentibus est scriptura diuina? Et quidem cum duplici ex causa ista soleant depingi, & ad docendos, atque

Y 2 in

D. August.

1. Cor. 12.

D. August.

Rom. 1.

D. Damasc.

B. Thom.

D. Damasc.
Conc. Nicen.

Conc. Nicæ.

Deut. 32
Ezech. 5

Dan. 7.

Esai. 6.

instruendos homines, de his rebus siue naturis, & secundo ad venerationem, & cultum illarum imaginum, vtraque ratione; & modo id facere licet. Quod enim liceat, & vtile sit ad instructionem, id est, evidens, & iam probatum, quoniam picturæ, vt dicebamus, codices sunt populorum: & quemadmodum libri per sensibilia ducunt eruditos ad intelligibilia: ita picturæ instruunt populares, quos nos erudimus; vt si in tabula viderint angelum adumbratum forma iuuenili, & pulchra cum alis, & diademate, per iuuenilem formam, ac pulchram intelligant perfectionem, ac robur, quodque sit ea natura semper vigenens, per diademata, quam sit illa alta, & ingenua, & per alas agnoscant subtilitatem, & celeritatem conficiendi quæ velint, & se agendi quod placeat. Quod autem liceat eas imagines, & figuras ad cultum etiam referre, & adorare probatur: quoniam sancti viri, qui digni facti sunt vel Deum videre sub illis vmbriis, vel Angelos, eos in ea specie adorabant, & venerabantur: ergo id ipsum nos in imaginibus facere possumus. Probatur consecutio, quoniam qui adorat imaginem modo iam exposito non adoratur, nisi prototypum: sed prototypum talium imaginum licuit adorare: ergo licet eas adorare. Addendum autem est cum sancta, & catholica Synodo Tridentina, hæc omnia ita intelligenda esse, vt si qui ab usus irreperint omnino aboleantur; ita vt nullæ falsi dogmatis imagines, aut rudibus præbentes occasionem erroris statuatur.

Conc. Trid.

Et si aliquando historias, vel narrationes Sacræ scripturæ cum id indoctæ plebi expediet exprimi, & figurari contigerit, doceatur populus non propterea diuinitatem figurari, quasi corporeis oculis conspici, vel coloribus, aut figuris exprimi possit. Omnis porro superstitio in imaginum veneratione, & sacro vsu tollatur: omnis lasciuia vitetur: nec venustate procaci imagines depingantur. Erudiarur subinde populus, quod in imagi-

nibus nec est vita, nec diuinitas, nec adoranda est effigies ipsa, sed id quod illa repræsentat. Vitetur quantum in maioribus est omnis erroris occasio; & si ex falsa aliqua sententia de Deo, aut angelis aliqua erecta est, & processit imago, aboleatur, & instruat populus. Imago etiam inuitata Dei non introducatur, nisi cum doctorum ac piorum hominum, & prælatorum iudicio, & auctoritate: quoniam ecclesia non consuevit omnia figurata proponere, vt colenda. Nec enim, quia scriptum est; Petra autem erat Christus, aut Deus apparuit in rubo ardenti, iccirco vel petra, vel rubus ardens proponitur fidelibus, vt imago Dei. Talia ergo non sunt admittenda. Vbi tamen fuerint omnia ista eruditio plebis, consuetudo, ac pietas colentium, securitas ab errore, vt licet etiam imagine Dei patris. Vt si depingatur in ea forma, qua Danieli Deus dicitur apparuisse. Nam si Dominus nos instruit de diuinis in Evangelio per parabolas, dicens; Quidam homo habuit duos filios & dixit adolescentior, &c. & per hominem intelligit Deum; per duos filios, iustum, & peccatorem, vel populum Iudaicum, & Gentilem, cur non poterimus exprimere in tabulis quæ ille verbis expressit, vmbriisque ad ea intelligibilia, & imaginibus vt? Et quauis ego in Concilio Niceno secundo, vbi de hac re latissimè disputatur, non inuenerim, quod imago Dei patris admittatur, video tamen, quod ecclesia Dei viuens, sub qua gratia Dei viuo, illam admittit, non quidem primo illo modo, ex iam dictis; sed secundo ac tertio. Ac propterea dico esse licitum vsum illius. Nihilominus tamen non laudant homines docti huiusmodi multiplicationem imaginum Trinitatis, aut Deitatis aut Dei patris, aut Spiritus sancti, nisi in specie columbæ, & igneæ linguæ super discipulos, sed potius vt verè infigurabilis tanquam supra nubem aliquam splendens, & auream existens, & inuisibilis pingendus esset Deus, vt vel sic erudiretur popu-

1. Cor. 10
Exod. 3.

Dan. c. 7.

Luc. 15.

Conc. Nicæ.

Act. 2.

populus, quod Deus est infigurabilis. Quocirca sapientissime Moyses statuens angelis sedem absque sedente, & Deum significauit esse maiestatis supereminens, ac inuisibilis, & populo suo abstulit occasionem errandi. Et nobis exemplum præbuit, quam cautè ista fieri deberent, prout pertinent ad Deum Patrem, aut Deitatem secundum se omnino infigurabilem. Et quidem si non est vniuersalis vsus ecclesiæ depingendi Deum patrem absolutè, & sine limitatione standum esse arbitror sententiæ Concilij Nicæni.

Conc. Nicæ.

Sexto loco hæretici innumera adserunt scripturæ testimonia, quibus idola, & sculptibilia damnantur, quæ omnia ad imaginum cultum traducunt, & in eas contorquent. Eos tamen omnes, qui ista facerent longe ante damnauerat Synodus secunda Nicæna: quoniam inter adorantes idola, & nos, tantum interest, quantum inter fideles, & infideles. Primo quidem, quoniam illi, vel adorabant imagines, vt res quasdam, credentes in eis esse aliquid numinis, propter responsa, quæ demones dabant in eis, & propter alios eiusmodi effectus, qui ipsis videbantur mirabiles, vel etiam stuebant imagines creaturis, falsisque dijs quas veneratione patriæ venerabantur in imaginibus. Atque tertio figurabant, & effungebant Deum putantes diuina humanis esse similia. Nos vero adoramus imaginem Christi, qui est verus Deus, non effigiem adorantes, sed id quod repræsentatur in effigie, non credentes in effigie esse numen aliquod, sed scientes potius eam esse inanime quoddam: nec putantes Deum, qua Deus est lineamentis circumscribi, aut figurari posse. Absit.

Coc. Eliber.

Coc. Ephes.

Vltimò obijcitur nobis Concilium Elibertinum canon. 36. cui placuit picturas in ecclesia esse non debere, & Concilium Ephesinum tertium dicens, quod si quis Dei Verbi incarnati figuram, & sanctorum omnium idæas in imaginibus inanimitatis, & mutis materialibus coloribus depingere studeat anathema sit. Post cu-

ius decreti promulgationem illi Imperatores, de quibus supra mentionem feci, imagines omnes è templis auferri, & comburi præceperunt. Obijcitur, & antiquus Epiphanius discindens velum pendens in templo, in quo imago Christi depicta erat. Ad hæc vero dico, quod Concilium illud Elibertinum fuit provinciale, & fortasse vidit populum suum decidentem in idololatriam, occasione sumpta ex imaginibus, & ideò illas statuit delendas. Quicquid tamen de hoc sit, non est, quod stemus aut credamus eius decreto. Ad Ephesinum tertium dico, quod non recipitur ab Ecclesia Dei, imò illud anathematizat Synodus Nicæna secunda, & D. Damascen. libro secundo, aduersus Iconomachos dicit esse execrandum. Ad Diuum Epiphanium respondeo, quod vel id eius operibus impositum est ab hæreticis, vt Concilium Nicænum actione sexta, & D. Damascen. libro primo, aduersus Iconomachos sentiunt, vel ob particularem aliquam rationem, & circumstantiam sensu id expedire suæ plebi. Vel vltimo dico, quod Diuus Epiphanius, vt spiritua- lis erat, & imaginum repræsentatione non indigens, ex se se & animo suo de rudi populo iudicauit, ac propterea velum illud discidit, nec voluit admittere imaginem, sed quauis ille in ea sententia fuerit, non est, quod grauissimo illi, quem retulimus Sanctorum senatui, & concilijs opponatur. Doctissime enim olim admonebat Vincentius Lyrinensis, vt inter antiquos illos, & vetustos auctores, vnius siue paucorum sententiæ primum omnium generalia, si qua sunt, Conciliorum decreta præponamus. Deinde, si ea non habeantur, sequamur multorum atque magnorum consentientes sibi sententias magistrorum, qui in fide, & communione catholica sanctè, sapienter, constanterque vixerunt. Quibus hac lege credendum est, vt quicquid omnes, vel plures vno eodemque sensu manifestè frequenter, perseveranter, velut quodam sibi consentiente magistrorum consilio tradendo firmauerint id pro indubitato, certo, ratoque habeatur. Pro nostra vero causa,

Epiph.

Coc. Nicæ.
D. Damasc.Coc. Nicæ.
D. Damasc.

vinc. Lyrin.

& sunt concilia, & multa grauissimorum patrum testimonia, vt constat ex dictis.

ARTICVLVS. IX.

Vtrum Christi crux adoranda sit adoratione latræ.

D. August.

BENEDICTVS ille, & fidelis doctor populi Dei Augustinus, sermone. 19. de sanctis, tomo. 10. de cruce loquitur in hæc verba. Crucifixus noster à morte surrexit, & celos ascendit, crucem nobis in memoriam suæ passionis reliquit, crucem reliquit ad sanitatem, hoc signum præsidium est amicis obstaculum inimicis. Huius crucis mysterio rudes catechizantur. Eodem mysterio fons regenerationis, consecratur eiusdem crucis signo, per manus impositionem baptizati dona gratiarum accipiunt, cum eiusdem crucis caractere basilicæ dedicantur, altaria consecrantur, altaris sacramenta cum impositione dominicorum verborum, conficiuntur, Sacerdotes, & Leuitæ per hoc signum ad sacros ordines promouentur, & vniuersaliter omnia ecclesiastica sacramenta in huius virtute perficiuntur. Qui hoc mare magnum, & spatiosum, in quo sunt reptilia quorum non est numerus absque naufragio transire desiderat, crucem sequatur, crucem teneat, & eam non deferat, quousque ad optatum salutis portum perueniat. Hoc cursum nostrum dirigit, hoc ad agonem nos instruit; hoc in luctamine adiuuat, hoc ad victoriam prouehit, hoc ad coronam peruehit, hoc maleficia destruit, & omnia dæmonum machinamenta ad nihilum redigit. Et quod faciebat in terra corporis Christi præsentia, hoc facit cum fideli inuocatione nominis Christi victoriosæ crucis insignita memoria. Et de visitatione infirmorum libro secundo, capite tertio admonet, vt complectamur humiliter, &

suppliciter veneremur crucem Christi, & imaginem crucifixi, quam rem ipsam etiam verbis prosequitur. Et multa de crucis excellentia dicit de Symbolo ad Catechumenos, tomo nono, capite primo, & sermone. 130. de tempore, & de altercatione ecclesiæ, & Synagogæ, tomo sexto circa medium, & contra Faustum Manichæ. libro duodecimo, capite. 30. & de Ciuitate Dei, libro. 22. capite decimotertio, & Psalmo. 141. Testimonia habemus Damasceni libro quarto, capite duodecimo, D. Gregor. libro septimo, epistola, 126. Gregorij Nissenii in vita Macrianæ. Chrysostomi homilia, quod Christus sit Deus, D. Hieronym. Psalm. 98. & alia innumerabilia, quæ colligit Alanus Copus libro quarto, capite sexto, & alij scriptores huius temporis. Nescio tamen, quæ pestis inuaserit discipulis Lutheri, peculiariter, vt in crucem stomachentur. Sed in promptu ratio est, inimici sunt crucis Christi, & labijs quidem libertatem spiritus proferunt, re tamen ipsa carnis libidinem audivissime infectantur. Sciendum est ergo, quod honor, vel reuerentia non debetur quidem, nisi rationali naturæ, creaturæ autem insensibili non debetur honor, vel reuerentia, nisi ratione rationalis naturæ. Et hoc dupliciter, vno modo in quantum repræsentat rationalem naturam: alio modo, quia ei coniuncta est. Si igitur loquamur de ipsa cruce, in qua Christus crucifixus est, vtroque modo est à nobis veneranda, vno, scilicet, modo in quantum repræsentat nobis Christum extensum in ea: alio modo ex contactu ad membra Christi, & ex hoc, quod eius sanguine est perfusa. Et vtroque modo adoranda est eadem adoratione, qua Christus adoratur, scilicet, adoratione latræ: & propter hoc etiam crucem alloquimur, & deprecamur, quasi Christum ipsum. Si verò loquamur de effigie crucis Christi, in quacunque alia materia, vt lapidis, vel ligni, argenti, vel auri: sic veneramur crucem, vt imaginem, tantum Christi, quam veneramur adoratione latræ, vt articulo præcedente

D. Damasc.
D. Grego.

D. Hiero.

Alan. Cop.

Philip. 3.

Durand.
Picut.

cedenti explicatum est. Si qui vero non admittunt hanc nostram sententiam, quæ ad literam ex Sanct. Thom. sumpta est, obsecro, vt parumper nos audiant: fortasse enim apparebit non posse defendi oppositum. Arguit ergo Durandus in. 3. distinctione. 9. quæstione. 2. cuius rationes etiam ipsi Pico in apologia, quæstione. 3. vix sunt euincere, quia nunquam anima siue ratio dicit imaginem in quantum est imago esse idem cum exemplari, nec signum in quantum signum esse idem cum signato: sed semper inter ista est distinctio in re, & in conceptione animi. Habitudo enim eorum ad inuicem est relatiua: relatiui autem esse est ad aliud esse. Et ideo quod attribuitur exemplari, vel signato nunquam est attribuendum imagini, vel signo, quantumcunque consideretur sub ratione imaginis, vel signi. Ob quam rationem, proprie loquendo, nunquam reuerentia exemplaris, vel signati debetur signo, vel imagini. Et præterea illud, quod non potest esse subiectum susceptiuum sanctitatis, vel virtutis, non potest esse secundum se terminus adorationis: sed lignum crucis, in quo Christus pependit, non est subiectum susceptiuum sanctitatis, vel virtutis: ergo secundum se non potest esse terminus adorationis. Quod si reducit nos in rememorationem Christi, id facit quæcunque figurata, vel signata: ergo non debetur cruci, in qua Christus pependit honor aliqua alia ratione, quam alterius materiæ cruci. Hæc opponunt Durand. & alij, quos non cito, quia non videntur penetrauisse, quæ ratione fideles omnes adoremus imagines. Et quantum istæ rationes sufficienter solute sint ex dictis art. præc. procedunt enim de imagine, vel signo, vt re, & non vt ea exerceret actum imaginis, vel signi: pro maiori tamen declaratione huius rei, ponendum est in primis, quod inter speciem aut imaginem hominis, siue illa interna sit, siue externa, & hominem ipsum multa differunt, si secundum suam esse naturalem considerentur. Species enim vel imago est accidens, homo est substantia. Species vel imago non est homo, sed imago hominis vel homo figuratus, species est præsens: homo sæpe absens; esse repræsentans vel

repræsentatiuum est esse conueniens imagini hominis, esse vero repræsentatum est hominis ipsius. Iam videtis quam videar cum Durando & alijs Theologis conuenire, quia & cum veritate conuenio, cum Durand. quæ pugnare est iam esse prostratum. Sed ponendum est secundo id, quod non est minus euidens, quod quia in nobis est intellectus, & distinctio atque comparatio rationum, iccirco non solum per species, vel imagines apprehendimus rem repræsentatam, verum etiam imaginem ipsam apprehendimus, vt rem distinctam à repræsentato, & opponimus has duas inter se ipsas, multaque inuenimus inter eas differentias. Quod eum facimus semper imaginem ex vna parte, & ex alia rem quæ repræsentat, vt duas res esse inuenimus. In pecudibus autem & brutis quoniam non est ea distinctio, & comparatio rationum euidenter apparet ratio & actus speciei, vel imaginis in quantum imago est, quoniam relinquitur quasi solus: Quæro ergo quando ouis specie lupi, quati percutia patet & tremit, tremit ne speciem an rabidum lupum? Quando mihi per speciem internam, vel externam obiectus est iudex, & angor atque contristor, timeo ne imaginem, vel iudicem? Quando tibi in mentem venit absens amicus, nunquid est speciei, vel amici potius ea dulcis memoria? Est certe veri, & fidelis amicus. Vnde autem ista procedunt, & efficiuntur, nisi ex eo, quod tunc imago exercet actum, & rationem imaginis, qui actus est obijcere, & repræsentare mihi verum iudicem, & verum amicum, quos tunc vnum timeam, alterum amem, non figuratum, aut imaginatum? nec enim illum timeo, sed verum, repræsentatum autem per figuram, vel imaginem. Itaque species, & imago tunc non est id, quod timeo, sed timeo iudicem obiectum per imaginem, ac proinde timere vel amare imaginem in quantum exercet actum imaginis, est timere, vel amare amicum repræsentatum per imaginem. Et non est timere iudicem effigiatum aut eius effigiem, aut esse repræsentatiuum ipsius effigiem, sed

sed timere iudicem representatum in effigie, ita quod effigies tunc est conditio, vel medium ad timorem, non autem id, quod timeo. Pari ergo omnino ratione dico, quãdo ante saluatoris crucem, vel imaginem prosternimur quicumque fideles sumus, non est, ô homines, res à nobis adorata illa tabula, non effigies, non esse illud representatiuum, & accidentale, sed id, quod representatur in imagine, illud est quod adoramus, ei preces soluiamus, ipsi humiliamur. Et quemadmodum apprehendere specie, vt exercet actum speciei, vel Verbi nõ est apprehendere ipsam, vt distinguitur à re representata, sed est apprehendere rem representatam per eam: ita adorare imaginẽ saluatoris, vt exercet actum imaginis veneratione latræ; nihil est aliud, quam Christum verum Deum & hominem colere, & venerari. Qua propter quando aliqui dicit dicunt, quod adoramus imaginem in quantum representat, intelligendum est, quod imaginem esse representantem, vel representatiuam est conditio, vel medium adorationis, non autem est res adorata. Quemadmodum quãdo dicimus, velle finẽ, prout est in intellectu sensus est, quod esse in intellectu est conditio, seu medium quo feror in finem. Nunquam enim voluntas tendit in incognitum. Igitur Durando concedo, quod nunquam anima dicit imaginem, in quantum est imago, esse idem cum exemplari & reliqua, quæ in eo antecedente sumuntur: sunt autem extra propositum: quia procedunt secundum esse naturale, & reale imaginis, vt distinctæ contra exemplar, quod est loqui de imagine, vt res quæ est. Nos vero dicimus, quod quando apprehendimus imaginem, vel speciem, vel verbum, vt exercet actum imaginis, non habemus pro obiecto & termino, in quem recipimus, eadẽ imaginis: sed eam rem, quam representat imago: atque hoc & anima pia experitur, & mens, & ratio dicunt esse verissimum. Quocirca Aristoteles ille semper acutus loco citato, hanc nostram sententiam probat à signo, quia nonnunquam ita mouemur, & afficimur à re, & in rem sola eius specie, & memoria percusi, vt ignoremus, an memoremur

Lib. de mem.
& memorijs.

tunc rei quam præsentem aliquo tempore habueramus, vel potius vera illa tunc senserimus.

Atque ex his constat solutio ad secundum argumentum Durandi: nec enim adoramus rem non capacem virtutis, & sanctitatis propter se ipsam, sed propter eum, qui vera sanctitas est, representatum in ipsa. Vnde Beatus Athanasius Alexandrinus episcopus testatur, ideò fideles olim crucis conformes cruci Christi fecisse, sacræ autem lanceæ, vel arundini, conformia nõ fabricasse, vt si quis infidelium eos accusaret, quod lignum adorarent, facile possent crucis figuram ex duobus lignis compositam separare, & sic formam crucis destruetes, & nihili materiam ligni estimantes eidem infideli persuaderent, quod non lignum colerent, sed eum qui in illo pependit in figura crucis venerentur. Ita refert concil. Colon. inde cal. præc. 11.

ARTICVLVS. X.

In quo, & respondetur obiectionibus,
& pressius declaratur ratio adorationis imaginum.

QUONIAM totum hunc imaginum cultum Zuinglius Carolitadius & alij hæretici hac re impetate abiecerunt, aliqui verò pij & catholici, iuis argumentis rem eandem fecerunt spinosam, conabor quantum potuerim rem premere; & explicare. Argumentor ergo & oppono contra cultum imaginum in generalid, quod ab scholasticis communiter circumfertur, quod scilicet, idem motus est in imaginẽ, & in id, cuius est imago. Ex quo sic colligo: ergo etiam imago, vt sic; siue figura est id quod adoratur tanquam quod, quãuis non vltimo. Probo hanc consequentiam: Nam, quia idẽ motus est in spatium medium, & in terminum, ideò spatium medium, siue locus medius terminaturorum tanquam quod, licet non vt terminus vltimus motus. Et rursus, quia idem motus animæ est in medium & in finem; iccirco

me-

medium etiã terminat, vt quod, & est volitum. Tunc vltra: Imago, vel figura est id quod adoratur tanquam, quod, licet non vltimo, & imago, vel figura Saluatoris nostri Dei, vt sic distinguitur à Deo, vt constat, quia opponuntur relatiuè, & innumeris etiã alijs rationibus: ergo aliquid aliud à Deo adoratur, vt res ipsa adorata, & quidem adoratione latræ; quod videtur pijs auribus dictu absurdissimum. Quoniam in re inanimi, & distincta à Deo considerata, vt distincta est, quis homo sapiens fiduciam collocabit? Aut quomodo inuocabimus rem non potentem loqui, aut intelligere, aut respondere: quæ omnia certa fides est conuenire imagini Christi, vt figura quædam, & imago est? Nam, vt sic & distinguitur à Christo & inanimis est, & muta, quãuis habeat aliquem ordinem ad ipsum.

Ad hoc argumentum quidam Theologi respondent, concedendo id, ad quod ratio deducit; & quod absurdum dictu modo dicebatur. Imo verò hoc se illi modo explicant; & continet hoc argumentum ipsam eorum sententiam. Verum certè aut illi falluntur grauitur, aut ego grauitur fallor, nollem autem falli vel leuiter, quoniã in re tam graui nullum peccatum est leue.

Pro explicatione igitur statuo in primis, quod imago tam interior, quam exterior accipi potest & apprehendi à nobis, vt obiectum, quod, & terminus vltimus nostræ apprehensionis, quãuis eiusmodi obiectum dicat relationem ad aliud. Hoc si intelligatur est euidens. Nam quando nobis est disputatio de verbo mentis; etiam vt verbum est, terminus vltimus, & obiectum eius disputationis est verbum, quia verbum, & sic tribuimus illi, quod sit accidens & productum per intellectum, & expressa hominis, verbi gratia species, quæ conueniunt verbo hominis, vt verbum est. Et tamen tunc non disputamus principaliter, nec vlla alia ratione de natura hominis, imo nec hominem apprehendimus; nisi oblique, quoniam illud verbum est verbum hominis. Et hac ratione nemo vnquam catholicorum dixit, quod adorat imaginem, scilicet, tanquam obiectum; quod, & termi-

num principalem; quoniam id est mera idololatria.

Secundo est notandum, quod dupliciter imago potest dici medium quid in adoratione adoratum à nobis. Vno modo ita vt quemadmodum quãdo volo medium propter finem, & medium est volitum & finis est volitus, & in illa quasi via atq; tendentia prius occurrit voluntati medium exequendum, tanquam quod volo, quãuis finis; sed principaliter & vltimo occurrit finis: ita in adoratione prius adorem imaginem, vt rem adoratam, principaliter verò, & vltimo Saluatorem. Et quemadmodum in motu, locus medius terminat prius, sed principaliter, & vltimo terminat vltimus terminus: ita in nostro proposito.

Secundo modo potest intelligi, quod imago sit adorationis medium adoratum à nobis eo modo, quo verbum mentis est apprehensum à nobis, cum exercet actum verbi, vel imaginis. Quando verò verbum exercet actum verbi, tunc est quidem medium ad apprehendendum rem intellectã non tamen apprehenditur tanquam quod prius apprehenditur, sed tanquam mediũ, in quo apprehendo rem intellectã. Quod est euidens: Nam experimur, quod sine aliquo obiecto prius apprehenso apprehendo ego verum hominem per verbum, siue speciem hominis. Tota ergo difficultas consistit in eo, an imago sit medium adorationis: primo illo modo, tanquam res, scilicet, adorata; minus tamen principaliter, vel secundo modo, scilicet, solum vt exercens actum imaginis: atq; vt in ea & per eam adoro Deum ad quem solum terminatur adoratio, tanquam ad id, quod adoratur. Imaginem autem adoramus verè sicut vere concipimus verbum hominis, quando per eum concipimus hominem, non quod res concepta, vt quod concipitur, sit verbum, sed obiectum, nec quod res adorata, vt quod sit imago, sed prototypus: per verbum autem, & imaginem concipio obiectum & adoro prototypum. Ego primum illum adorandi modum probare non possum. Dico vero, quod secundo isto modo adorantur imagines, & quod ad hanc adorationis ratione nos instruit ecclesia Dei in Concilio

Y 5 lio

Cōc. Nicen.

lio Nicæno secundo, dicens: Effigie Christi cum transis pronus adora. In quo primo versu concilium posuit id, in quod omnes catholici convenimus, & convenire te nemur. In secundo vero versu expressissime mihi videtur se declarasse, iuxta nostram sententiam, illamque definiisse cum ait, Non tamen effigiem, sed quod designat honora. Et illud rursus: Hanc videas, sed mente colas quod cernis in ipsa. Hæc itaque verba ego veneror & amplector, & iuxta doctrinam primi versus suppliciter adoro imaginem. Quia vero posset id fieri & adorari imago, vel figura dupliciter, vel tanquam quod adoratur, vel tanquam id, in quo aliud adoratur, iuxta de hoc nos illuminant versus sequentes. Non tamen effigiem sed quod designat honora; Hanc videas sed mente colas quod cernis in ipsa. Et quidem quando concilium imaginem, vel effigiem non contraposuit exemplari dixit adora, quia in ea adoratur exemplar. Quando vero effigiem contraposuit exemplari tribuens unicuique quæ sua sunt, dicit; Hanc videas sed mente colas, quod cernis in ipsa. Et illud, non effigiem, sed quod designat honora. Sed cum concilium dicat non honores imaginem, vel effigiem, quæ utique exemplaris imago est, quidam neotericus dicit, honora tanquam, quod, figuram ipsam, vel imaginem, propter prototypum. Qui si sentiat in illa esse adorandum prototypum, nobiscum sentit. Si dicat esse adorandam tanquam quod, ex relatione & ordine ad prototypum, mihi videtur non interpretari, sed adversari concilio. Nam concilium, cum de figura loquebatur, de ea re loquebatur, quæ habebat ordinem & relationem ad figuratum, & tamen dixit; Non effigiem, sed quod designat honora: ergo illa ut sic non est honoranda, tanquam quod colitur, & honoratur. Igitur quantum ex concilio, & Diuo Gregorio atque alijs antiquis colligitur, quando adoro imaginem, si separem imaginem ab esse rei representatæ, ut vere separata est, sic colitur res representata, tanquam quod, imago vero, ut medium quo. Si vero accipiatur imago in quantum ipsa cum re representata consideratur, ut totum quod-

D. Grego.

dam, tunc est terminus adorationis, secundum quod Christus est representatus in ipsa, vel ut alijs verbis dicam, exhibetur honor Christo in sua imagine. Et contra oppositam istorum Theologorum sententiam, quæ si falsa est in re gravissima, ut dixi, falsa est, argumentor primo: Quia honor patriæ non debetur, nisi vel ipsi Deo secundum se, vel ipsius Dei esse representato: sed in imagine nec est deitas, secundum se formaliter, ut constat, nec secundum se representatum: ergo illi non debetur latria tanquam rei adoratæ, & termino quod. Probo minorem evidentem. In imagine est formaliter esse representatum: ergo non est formaliter in ea esse representatum: sed solum est in imagine esse representatum, sicut representatum in representativo, hoc est, sicut unum correlativum est in alio. Hic tu mihi dicis; non debetur latria, nisi Deo, vel secundum se, vel in aliqua re representato propter se ipsum; sed alteri à Deo debetur propter Deum; & sic debetur imagini propter Deum. Bene respondisti. Et hæc quidem est mea sententia, si bene te declaraveris. Quando igitur dicis, quod debetur imagini latria propter Deum; si idem hoc dicis, quia Deus representatur in ipsa; & sic adorare illam propter Deum est adorare Deum in illa: & ego assentior. Si vero dicere velis, quod secundum esse formale, quod habet figurativum & representativum, ut distinguitur ab esse Dei, quanvis non à relatione ad ipsum Deum, adoratur imago tanquam res adorata, ut quod; id dico esse falsum; quoniam ecclesia Dei nunquam adorat esse representativum Dei, ut distinctum ab esse representato, licet habens relationem ad ipsum. Et est magna æquivocatio in illo verbo, adoro imaginem propter prototypum; nam ego adoro imaginem propter prototypum representativum in ipsa & colo Salvatorem in sua imagine representatum. Si tamen tu adoras imaginem propter prototypum, id est propter ordinem & relationem signi ad prototypum, quam relationem habet formaliter in se ipsa; ego tibi non assentior; quia nec hoc est adorare imaginem propter Deum, sed propter relationem ad Deum, quam

quam relationem habet effigies, ut effigies est; & ut distinguitur contra id quod representat, non autem habet Deum in se formaliter, nec secundum se, nec representatum. Ac proinde adorare imaginem, vel figuram, ut rem adoratam, isto modo, non est adorare Deum, sed adorare id, quod refert Deum.

Et secundo argumentor, expendendo istorum Theologorum exempla. Quem admodum, inquit, quando volo media propter finem, & finis est volutus, & medium est volutum, & ita quando adoro imaginem propter prototypum, & imago est adorata tanquam quod, & etiam prototypus. Quod exemplum, si hac in parte quadrat iam sequitur, quod non eadem adoratione, qua adoro prototypum debeam adorare imaginem, nec idem sit secundum rationem motus in imaginem, & in id, cuius est imago. Probo sequelam. Nam non est idem actus voluntatis, quo ferimur in finem, & in media ad finem: unus enim est electio, alter, qui dicitur simplex voluntatis actus. Quod & receptum est ab scholasticis, & adeo verum, ut etiam quando uno atque eodem actu intendo finem per media, resolvaatur ille unus intentionis actus, in duas species differentes, quorum unus est in media, alter in finem. Contra secundum vero exemplum de motu locali, sic obijcio: Terminum medium motus est finis, materia, & terminus non repugnans motui, quanvis ibi susteret: si tamen adorationis motus susteret in imagine ea materia siue finis esset repugnans adorari: ergo est longe dissimilis ratio: igitur exempla istorum Theologorum potius evertunt suam positionem. Et mihi certe videtur ista sententia esse contra illa verba Doctissimi Leonis recepta in Concilio Nicæno secundo. Nos non picturæ aut imagini cultum exhibemus adoramusque, sed prototypum. Secundum vero istorum sententiam, pictura etiam & imago, est quod adoratur, licet propter relationem ad prototypum. Ac propterea falsa essent simpliciter illa verba: Non exhibemus cultum imagini, sicut falsum esset dicere, quod voluntas non fertur in media, quanvis feratur in ea pro-

Cōc. Nicæ.

pter finem. Et quidem qui prælo mandaverit sententiam hanc, eo modo quo isti se explicant, neminem vidi præter unum, quem vix possum intelligere. Nam cum ex una parte videatur eam tenere, ex alia tamen loquitur in hæc verba: Cum adoratur imago, non relatio adoratur, non figura, sed persona adoratur representata in imagine, & persona Christi representata in imagine non distinguitur, nisi secundum rationem à persona Christi. Hoc bene. Sed subdit: Certe adoratur ex eo, quod Christum representat, & habet in se ipsum representatum. Ex quibus efficitur, quod imago, ut sic adoretur. Nam imago & figura, ut sic, est quæ Christum representat, & habet in se representatum.

Sed de his hæc teneas: Videte pro nostra sententia D. Bonavent. in 3. distinct. 9. quæstio. 2. qui clarè, & distinctè loquitur. Et dico breviter, admoneo quæ fideles, quod res adorata tanquam, quod, non est figura ipsa imaginis, non relatio ad prototypum, non esse representans; siue representativum, quod est formaliter in imagine, sed adoramus Christum representatum in imagine, sicut in verbo & per verbum hominis ferimur in hominem & intelligimus ipsum.

Sed iam à longè reliquimus illud argumentum: Idem motus est in imaginem, & in id, cuius est imago: ergo etiam imaginem, ut rem adoratam adoramus, licet principalius, & ultimo adoremus prototypum. Ad hoc respondebo breviter; quoniam proculdubio scholastici, qui eam propositionem modo exposito explicaverunt, non consulerunt textum Aristotelis. Nec enim dicit, quod feror in imaginem, & in id, cuius est imago, ad eum modum quo feror in locum medium, & deinde in terminum ultimum motus, nec sicut re ipsa volo media, tanquam, quod, licet velim propter finem. Sed ille loco citato loquens de speciebus reseruat in memoria, & declarans qua ratione memoremur dicit id fieri per hoc, quod species aliqua ferit sensum ut imago, vel exercens actum imaginis, facitque nos videre rem absentem, quasi esset præsens. Ex quibus verbis aliqui bene collegerunt, quod idem est motus in imaginem,

D. Bonavent.

Aristot.

nem, & in id, cuius est imago, scilicet, iccirco, quod vnus est motus, quo vtor specie, & apprehendo rem repræsentatam in specie non tamē speciem vt obiectum quod. Et quia hæc philosophia omnibus comperta est, & euidenter apparebit hoc dixisse Aristotelem, si quis eum voluerit consulere, iccirco non immoror. Constat vero ex hac solutione, quod non ferimur in imaginem, tanquam in obiectum quod, quando imago, species, vel verbum exercent actum imaginis. Sed dicitur esse vnus motus in eam & in rem, quia vno illo motu per eam, & in ea apprehendimus rem: adeo, vt eo modo moueri nil sit aliud, quā apprehendere rem per speciem.

Præterea argumentor ex proprijs huius articuli: Quia sicut crux Christi fuit instrumentum passionis eius, & mortis, & contigit illum: ita etiam & multa alia, vt clauus, corona, lancea, quibus tamen non exhibemus latræ cultum: ergo videtur, quod crux Christi non sit adoranda adoratione latræ.

Ad hoc respondetur, quod secundum quod crux illa benedicta, & sacra consideratur ratione contactus corporis Christi, non solum adoramus crucem, sed ea omnia, quæ Christum contigerunt, clauos, spinas indumēta, &c. Atque vtinam mihi da retur videre particulam aliquam illius terræ beatæ, quæ Dei vestigijs pressa est: certè illam adorarem adorādo in ea Dominum Deum meum, & Deum Deorum. Vnde **D. Damasc.** lib. 4. fidei cap. 12. docet pretiosum lignum, vt sanctificatum tactu corporis, & sanguinis, decenter adorandum, clauos, indumēta, lanceam, & sacra eius tabernacula, quæ sunt presēpe, spelunca, &c. Vt consideretis interim filij hominū, qui splendidas domos & altas desideratis & erigitis, quas Deus domos incoluerit. Ista tamen non repræsentant Christum ipsum per modum imaginis, sicut repræsentat crux. Ac proinde crux illa Christi duplici ratione veneranda est, scilicet, & vt imago, & ratione contactus: illa verò, quæ supra memorauimus, & alia eiusmodi solum ratione contactus. Atque hinc etiam efficitur, quod crucem Christi veneramus in

quacunq̄ue materia: non autem veneramus clauos, aut spinas in aliqua alia materia.

Tertio argumentor: Quia si humanitas Christi adoratur, ideo est, quia est vnica filio Dei in persona: quod de cruce aut vestimentis Christi dici non potest: ergo, &c. Respondetur, quod non modo sunt adoranda adoratione latræ, quæ incidunt in idem suppositum verbi, sicut humanitas, sed etiam & imago, & ea quæ Dominum contigerunt. Cū discrimine tamen. Quia adorare ea, quæ vel incidunt in idem suppositum, vel re ipsa coniunguntur, & sunt in ipso, adorare inquam, quando sunt, & in quantum sunt in ipso, est immediatè, & in se ipso illum adorare. Verbi gratia adorare carnem Verbi, est adorare Verbum immediate: & adorare vestimenta Christi in ipso, erat adorare Christum vestitum. At verò quando adoramus, vel imagines, vel quæcunq̄ue alia, re ipsa iam separata à Christo, quæ ipsum contigerunt, tunc adoramus ipsum in imagine vel vestimentis, &c.

Quarto argumentor: Quia pius filius non debet venerari id, quod patri fuerit cōtumeliæ, vt lignum, quo esset suspensus: at Christus in ligno crucis probrosam hominibus mortem passus est, secundum illud Sapient. 2. Morte turpissima condemnatus eum: ergo non debemus crucem venerari.

Respondetur, quod in cruce Christi, quā tum ad intentionem crucifigentium, & estimationem infidelium, consideratur opprobrium Christi: sed quantum ad effectum nostræ salutis consideratur virtus diuina ipsius, qua de hostibus, peccatis, & Sathana triumphauit, secundum illud ad Colos. 2. Ipsum tulit de medio, affigens illud cruci & spolians principatus, & potestates, traduxit confidenter palam triumphans illos in semetipso. Et ideo dicit Apostolus. 1. Corint. 1. Verbum crucis pereuntibus quidem stultitia est, his autem, qui salui sunt, id est, nobis virtus Dei est. Totam vero hanc de adoratione imaginum disputationem concludo, admonens fideles, & apud hæreticos ac infideles catholica,

ca, & verissima voce proclamans, ecclesia Dei imagines, vt Deos non adorat, spem & fiduciam suam non collocat in eis, nihil sanctitatis inhærens, nihil vitæ, nihil numinis, nihil sensus in illis recognoscit. Falsissimum hoc impium sacrilegum & nefarium putat. Vnde in septima Synodo generali legitur hoc decretum: Christiani venerabiles imagines non Deos appellant, nec seruiunt eis, vt dijs, nec spem salutis ponunt in eis, sed ad memoriam & recordationem primitiuorum venerantur eas. Et Diuus Damascus ait patres nostros constituisse in imaginibus quædam veluti trophæa repræsentare ad promptam memoriam. Siquidem imaginem Christi videntes in memoriam redimus, & proidentes adoramus non imaginem, sed imaginē repræsentatam. Dicimus verò, & verissimè docemus, signum Christi ac cæteras imagines veluti pietatis, signa conseruanda, eademque non propter ipsa, sed propter ea, quæ repræsentant veneranda: solum vero Deum vnum ac verum adorandum, ac nihil beneficij auxiliij, aut solaminis aliunde, quam à Deo exquirendum, vt ait Concil. Colon. in præceptum primum Decalogi.

ARTICVLVS. XI.

Vtrum mater Christi sit adoranda adoratione latræ.

MRIDENT nos hæretici, quod diuam Virginem appellemus, spem nostram, alijque eiusmodi titulis honoremus, quasi nouum sit, & inusitatum, etiam in Scriptura, quod Verbum Dei dicatur lux mundi, & Apostoli lux mundi, Verbum dicatur, sol & sacerdos ille magnus, de quo Ecclésiasti. 26. Sol oriens mundo, Deus corona & gaudium, & homines etiam quos de diuinis instruimus, corona nostra & gaudium, istorum verò vnusquisque eo titulo illustratur, secundum rationem, & modum quo eo participare potest. Atq̄; ad eundem mo-

dum dicitur quidem spes nostra ille, ad quem dicebat Abraham; Domine Deus quid mihi dabis? Et qui respondebat; Ego sum merces tua magna nimis. Et dicitur, spes nostra, sacratissima Virgo, cum discrimine tamen. Ille enim dicitur spes nostra, quia ipsi tota spes nostra præcipue & maxime nititur, & ab eo præmia speramus; quia est Deus spei & confidentiæ nostræ, in quem qui sperant, beati. Virgo autem spes nostra dicitur propterea, quod Christus, qui est spes salus, & vita nostra se per illam nobis dedit, quodque ipsa apud filium materna fiducia nobis impèret beneficia. Quocirca, & crucem bene ac pie salutamus, acclamantes, quod per eam redempti sumus, & scimus, quod per Christum redempti sumus, per hunc sicut per redemptorem: per crucem sicut per instrumentum mortis acerbæ, quam pro nobis ille obire dignatus est: ergo impios istos omittamus, quos certè quod pertinet ad honorem Virginis, facillimum esset obruere, Sactorum auctoritibus. Igitur, vt breuiter rem hanc expediamus, præmittendum est, quod in sacra Virgine possumus considerare & mirabilem eius sanctitatē, & coniunctionem ad filium. Quo constituto sit prima propositio: Si Virginis gratiam & sanctitatem attendamus ea est adoranda adoratione hyperdulæ. Probatur: Nam hæc adoratio debetur Sanctoꝝ præcipuis, vt dicebamus, & Deo maxime iustis: nullus vero diuorum coniunctior Deo fuit, quam mater eius.

Secunda propositio: Si in Virgine consideremus coniunctionem ad filium, subest in ea ratio, qua adoretur adoratione latræ. Probatur: Quia multò coniunctior fuit Beata Virgo Christo, quam crux, vel vestimenta, cum conceperit, & portauerit eam in vtero nouem mensibus; cum panis inuoluerit, ac lactauerit eam: sed crucem adoramus adoratione latræ adorando in ea illum, qui pro nobis tam dura pati dignatus est: ergo & Virginem matrem ea ratione possemus adorare.

Tertia propositio: Honorificentior, & illustrior cultus impenditur Beatæ Virgini, cum adoratur hyperdulia, propter virtutes

D. Damasc.

Sapient. 2.

Colos. 2.

1. Cor. 1.

Ioh. 8.
Matth. 5.

ca,

Gene. 17

tes

tes eius heroicas, & excellentes, quam cū adoratur cultu latræ ex coniunctione ad filium. Probat: Nam ratio, ob quam Virgo adoratur latræ, communis est ipsi, cum rebus inanimis; nec tunc adoratur ipsa ut res adorata, sed Christus in ipsa. Ratio verò, ob quam adoratur hyperdulia est eius pura mens grata, & coniuncta Deo, quæ tanta dignitate est, ut non modo cælum, sed cælum cœli dici debeat. Cœli dico huius visibilis; quia quantum cælum terram exuperat, tantum pura mens cœli puritatem antecellit. Cœlum etiam dico, si manuis illius intelligibilis, qui est beatitudo sanctorum: cuius cœli cœlum est mens pura, id est cœlestis sedes: quoniam anima iusti sedes est sapientiæ: sapientiæ verò Deus noster est, & beatitudo sanctorum: igitur multo præstantior est in Virgine ratio & adoratio hyperdulæ, quam latræ.

Secundo argumentor: Quia multo altior & felicitior est virgo ob eam rationem, propter quam est adoranda hyperdulia, quam ob eam, propter quam posset adorari latræ: ergo si adorationes istæ bene, & æquè impenduntur, maior cultus, & excellentior debet esse in Virgine hyperdulia, quam latræ. Antecedens constat ex dictis, & ex Augustino libro de Sancta Virginitate, c. 3. ubi loquitur in hæc verba: Beatior ergo Maria percipiendo fidem Christi, quam concipiendo carnem Christi. Nam & dicenti cuidam, Beatus venter, qui te portauit, ipse respondit, imo beati, qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud: Denique fratribus eius, id est, secundum carnem cognatis, qui non in eum crediderunt quid profuerit illa cognatio; sic & materna propinquitas nil Maria profuisset, nisi fecerit licius Christum corde, quam carne gestasset.

Quarta propositio: Absolute loquendo Virgo non est adoranda adoratione latræ; sed hyperdulæ: nec si id introduceretur, esset ferendum. Probat: primo; quoniam in Virgine multo honorificentior est cultus hyperdulæ, quam modus ille latræ; ipsi debitus ex coniunctione ad Christum: ergo non est adoranda latræ, sed hyperdulia. Secundo probatur ex D. Thom. 3. part.

D. Aug. 1.

Luc. 11

B. Tho.

q. 25. art. 3. ubi docet, quod occasio erroris, quæ nobis vitanda est, efficit, ut rationalis creatura non adoretur, ut imago Dei, & pari ratione non debet adorari latræ licet fuerit res coniuncta Christo: ne scilicet motus adorationis sistat in rationali creatura, secundum se. Quocirca, sicut carnem Verbi, & humanitatem Verbi, & Christum hominem adoramus latræ, non modo, quia res adorata est persona Verbi subsistens, sed etiam ad vitandum errorem distinguentiū supposita: ita personam beatæ Virginis sola hyperdulia honoramus ad vitandum errorem eorum, qui latræ terminarent ad beatam Virginem secundum se. Non enim rudis plebs tantum discerneret, ut adoraret latræ Christum in beata Virgine & seorsum adoraret hyperdulia, ipsam secundum se, sine qua discretionem error subesset. Et ideo simpliciter dicitur, quod non est adoranda latræ, sed hyperdulia. Quæ omnia cōfirmat vsus ecclesiæ, quæ est magistra veritatis. Sed est obiectio, quæ declarat hanc materiam: Nam mater Christi habet relationem ad ipsum: ergo propter ordinem ad filium esset adoranda adoratione latræ. Ad quod respondetur, quod si sensus sit, quod propter rationem vel relationem, quam habet matris, est adoranda adoratione latræ, illud est falsum. Si sit sensus, quod in ea, quæ tulit eum, posset adorari filius, iam diximus esse verum, & quod ut sic subest ratio latræ. Sed si non est beata Virgo adoranda ea ratione propter causas expositas.

ARTICVLVS. XII.

Utrum reliquie Sanctorum sint adoranda?

Nihil omnino in hac disputatione inuenimus, in quo non occurrant nobis hæretici: qui nihil magis desiderant, quam ut pietatem omnem evertant. Ex quibus Eunomius, & Vigilantius, & V. vicephista, & ante antiquum illum Eunomium alij, & post V. vicephistas,

clephistas, genimina viperæ illius Lutheri. Et impugnant sanctorum post obitum miracula, & contemnunt reliquias atque sepulchra, & exagitant nos, quod habeamus in singulis provincijs præcipuos quosdam patronos, & diuos tutelares more Gentilium. Irrident translationes, & quæcunque alia fideles pie faciunt in honorem corporum & reliquiarum Sanctorum, id quod sine aliqua auctoritate Verbi Dei fieri dicunt, à quo ipsi nunquam excidissent, si illud pie ac iuxta Sanctorum patrum sensum interpretari vellent. Ego autem breuiter, ut de more est, reliquias & sepulchra Sanctorum veneranda esse atque Deum ipsum satis id nobis miraculis editis ostendisse comprobabo, tum ex scriptura diuina, tum ex concilijs & patribus antiquis. Et primum quidem hæreticis, & eorum impio affectui tam indulgebo, ut non adferam, nisi ea testimonia verbi Dei, quæ nulla tergiversatione negari possint. Atque illis omisit, quæ quotidie ipsi in biblijs legunt, de cura, quam Sancti patres habuerunt de sepulchris corporum suorum, atque ut eorum ossa transferrentur, scire vellem. 4. Reg. 13. quomodo legant. Non ne ibi scriptum est. Mortuus est Eliseus, & sepeliebunt eum: Latrunculi autem de Moab venerunt in terram in ipso anno. Quidam autem sepelientes hominem viderunt Latrunculos, & proiecerunt cadaver in sepulchro Elisei, quod cum tetigisset ossa Elisei reuixit homo, & stetit supra pedes suos. Deo igitur gratias agamus, qui reliquit in verbo suo testimonium huius veritatis, quod in sepulchris & memorijs Sanctorum per reliquias illorum fiunt miracula, & mortui suscitantur. Quocirca de ipso Eliseo scriptum est Ecclesiastici. 48. In vita sua fecit monstra, & in morte mirabilia operatus est.

4. Reg. 13

Eccles. 48

Item eodem libro Regum cap. 2. habetur hoc testimonium: leuauit Eliseus pallium Elie, quod ceciderat, reuersusque stetit super ripam Iordanis, & pallio Elie, quod ceciderat ei, percussit aquas, & non sunt diuisæ, & dixit, Vbi est Deus Elie etiam nunc percussit; aquas & diuisæ sunt huc atque illuc. Honorauit ergo Deus Eliam

seruum suum, & eo defuncto medio ipsius pallio fecit miraculum: & id constat ex Verbo Dei. Quid autem referat pallium dicere, vel ossa, vel reliquias viderit hæreticus. Item Actorum. 19. dicitur, quod sudaria Pauli, vel semicinctia deferebantur super languidos, & recedebant ab eis languores, & spiritus nequam egrediebantur. Qui autem fatetur per sudaria & semicinctia Pauli viuentis in hac vita mortali, & absentis effici miracula, negat vero posse fieri ipso defuncto per eius ossa, ignorat certe ille honorem animarum Sanctorum, errat neciens scripturas quoniam Deus Deus est Pauli, Petri, Stephani seruorum suorum fidelium, non est autem Deus mortuorum sed viuorum. Nec malè in hac causa de adorandis reliquijs, ut poterimus illis scripturæ locis, in quibus quæ fiebant intra Sancta sanctorum fieri dicebantur coram Domino. Sicut quando dicitur Leuit. 10. de Nadab, & Abiu, quod mortui sunt coram Domino. Et 2. Reg. 6. David saltans coram arca Dei, saltasse dicitur totis viribus coram Domino, & rursus quod Michol vidit Regem David subsilientem atque saltantem coram Domino. Quid ergo David tantum venerabat arcam Dei, in qua erat mânia, & virga & tabulæ, tamque Deum sibi tunc præsentem faciebat, ut ludens coram arca coram Domino ludere diceretur, atque dum arcam adorabat Deum se putaret in ea adorare, & non liceat nobis adorare gloriosum sepulchrum Saluatoris, aut eorum etiam ossa, qui templa fuerunt Spiritus sancti? Qua hoc dicitur impudentia? Si loco, & nomine Sancta sanctorum Dominus ponitur in scripturis, & in rebus sacris, quæ ibi erant, Hebræi Dominum venerabantur, & adorabant, non potero ego crucem illam in qua Deus passus est, & per quam me redemit venerari, & in ea adorare Dominum? Certe possum. Habemus ergo expressum in scriptura, quod Deus miraculis magnis, & evidentibus commendat reliquias Sanctorum. In adducendis vero testimonijs Sanctorum ita procedam, ut prius ex illis comprobem, quæ hæretici maxime subsannant, memorias, scilicet, Sanctorum, qui patroni habentur alicuius vrbs & provincie,

Act. 19

Marc. 12

Leuit. 10.

2. Reg. 6.

cia, & particulam, vel puluisculum terræ, qui sacra corpora tetigerit veneranda. De qua re istorum hæreticorum caput Vigilantius quondam dicebat: Prope ritum Gentilium videmus sub prætextu religionis introductum, puluisculum nescio quod in modico vasculo pretioso linteamine circumdatum osculantes adorare. Quid igitur de hoc sentiat Augustinus, quem ipsi hæretici non negant fidelem doctorem, atque sapientem in primis videamus. Is in gravissimo illo opere de Civitate Dei, lib. 22. ca. 8. scripta reliquit, quæ sequuntur: Acceperat quidam ab amico suo terram sanctam de Hierosolymis allatam, ubi sepultus Christus die tertio resurrexit, eamque suspendit in cubiculo suo, ne quid mali pateretur. At ubi domus eius ab illa infestatione, de qua supra purgata est, quid de illa terra fieret cogitabat, quam diutius in cubiculo suo reuerentiæ causa habere volebat, forte accidit, ut ego & collega tunc meus episcopus Syriensis ecclesiæ Maximinus in proximo essemus, ut veniremus rogauit, & venimus. Cumque nobis omnia retulisset etiam hoc petiuit, ut infoderetur alicubi, atque ibi orationum locus fieret, ubi etiam possent Christiani ad celebranda quæ Dei sunt congregari. Non restitimus. Factum est. Erat ibi iuuenis paralyticus rusticanus, qui hoc audito petiuit à parentibus suis, ut illum ad eum locum sanctum non cunctanter afferrent. Quo cum fuisset allatus, orauit, atque inde continuo pedibus suis sanus abscessit. Hæc Augustinus de puluisculo terræ sanctæ. Qui quam cum alta sapientia coniunxerit pietatem, videtis. Atque hic idem, cuius autoritate anti qua illa, & grauisima concilia Nicænum secundum, & Constantinopolitanum sextum vtuntur cum primis, & appellant doctorem illustrissimum illo ipso. ca. 8. cum commemorasset miracula, quæ ad memorias martyrum fiebant, & deuenisset ad memoriam Diui Stephani, loquitur in hæc verba: Quid faciam? Vrger huius operis implendi promissio, ut non hic possim omnia commemorare, quæ scio; & proculdubio plerique nostrorum cum hæc legent, dolebunt me tam multa prætermi-

D. August.

Coc. Nicen. Conc. Const.

fisse, quæ vti que mecum sciunt. Quos iam nunc, ut ignoscant, rogo, & cogitent quam prolixus laboris sit facere, quod me hic non facere suscepti operis necessitas cogit. Si enim miracula sanitarum, ut alia raceam modo velim scribere, quæ per hunc martyrem, id est, gloriosissimum Stephanum facta sunt in Colonia Galamensi, & in nostra plurimi conficiendi sunt libri, nec tamen omnia colligi poterunt. Hæc Augustinus de his, quæ solus ipse sciebat de memoria vnius martyris. Cuius plura alia referrem testimonia, si id ducerem necessarium. Diuus Basilus sermone de Martyre Iulita enumerat complura beneficia, quæ incolæ eius vrbis, in qua martyr sepulta est assequabantur per eius corpus, & ad eius sepulchrum. Quæ tanta fuere, ut aquæ etiam vrbis ante plura detrimenta ciuibus afferentes ob saluginem, & amaritudinem, conditis eius sanctæ reliquijs dulces effectæ sint, salubres, & suaves: eandem gratiam tota illa ciuitate accipiente per huius sanctæ corpus humatum, quam olim Hiericuntini acceperant per Elizeum. Et D. Augustinus epistola quadam fatetur ad sepulchrum beati Episcopi Felicis tot miracula fieri, ut ipse etiam litigantes quosdam eò miserit, ut res miraculo declararetur. Quid ergo vetat, quominus ciues in eis vrbibus præcipue eos sanctos colant, & habeant patronos, qui se illis maxime fautores præbuerunt? Sed proferamus eruditissimum patrem Hieronymum, qui contra istos pro ingenio suo pugnet acrius. Ille aduersus Vigilantium in hunc modum scribit. Quis, ô insanum caput, aliquando Martyres adorauit? Quis hominem putauit Deum? Non ne Paulus, & Barnabas, cum à Lycaonibus Iuppiter, & Mercurius putarentur, & eis vellent hostias immolare, sciderunt vestimenta sua, & se homines esse dixerunt? Non quod meliores non essent olim mortuis hominibus Ioue, & Mercurio: sed quod sub Gentilitatis errore honor eis Deo debitus deferretur. Quod & de Petro legimus, qui Cornelium se adorare cupientem manu subleuauit, & dixit: Surge, nam & ego homo sum. Et audes dice-

D. August.

D. Basil.

D. August.

D. Hier.

Act. 14.

Act. 16.

re

re illud nescio quid, quod in modico vase transferendo colis? Quid est illud, nescio quid, scire desidero? Expone manifestius, ut tota libertate blasphemem. Puluisculum nescio quod, in modico vasculo pretioso linteamine circumdatum. Doleat martyrum reliquias pretioso operiri velamine, & non vel pannis, vel cilicio colligari, vel proijci in sterquilinum, ut solus Vigilantius ebrius, & dormiens adoretur. Ergo sacrilegi sumus, quando Apostolorum basilicas ingredimur? Sacrilegus fuit Constantinus Imperator, qui sanctas reliquias Andree, Lucæ, & Timothei transtulit Constantinopolim, apud quas dæmones rugiunt, & Vigilantij inhabitatores eorum sentire præsentiam consentunt? Sacrilegus dicendus, & nunc Augustus Arcadius, qui ossa beati Samuelis longo post tempore de Iudæa transtulit in Thraciam? Omnes episcopi non solum sacrilegi, sed & fatui iudicandi, qui rem vilissimam & cineres dissolutas in Serico & vase aureo portauerunt? Stulti omnium ecclesiarum populi, qui occurrerunt sanctis reliquijs, & tanta lætitia, quasi præsentem viuentemque prophetam cernerent susceperunt, ut de Palæstina, vsque Chalcedonem iningerentur populorum examina, & in Christi laudem vna voce resonarent? Hæc Hieronymus agens cum Vigilantio eo modo, quo cum pluribus istorum agendum esset. Habemus etiam de Sanctorum corporum depositione, honoribus dignis, & translatione testimonia Dionysij Areopagite, de celesti Hierarchia. cap. 7. D. Chrysostom. homil. de virtutibus, & vitijs tom. 5. & homil. 8. & 66. ad popul. eod. tomo. Epiphanius lib. de vitis, & interitu prophetarum. Abdia, lib. 7. histor. apostolicæ. Theod. lib. 5. hist. ecclesiasticæ. B. Damasc. libro. 4. fidei ca. 3. Diui Ambrosij de Sanctis Geruasio, & Prothasio, quorum corpora dum ipse transferret cæcus sanatus est. Quem auscultemus obsecro in sermone de Nazario, & Celso. Quod si dicas mihi (ait) quid honoras iam in carne resoluta, & consumpta, de qua nulla iam cura Deo est? Honoro (respondet) in carne martyris exceptas pro Christi nomine cicatrices: honoro

Constantin.

Arcadius.

*D. Dionys.
D. Chrysost.
D. Epiph.
Theodor.*

*D. Damasc.
D. Ambros.*

viuentis memoriam perennitate virtutis: honoro in cineribus semina æternitatis: honoro corpus, quod mihi Dominum meum ostendit diligere, quod me propter Dominum mortem docuit non timere. Cur autem non honorent corpus illud fideles, quod reuerentur, & demones, & quod affixerunt in supplicio, sed glorificant in sepulchro? Honoro itaque corpus, quod Christus honorauit in gladio, quod cum Christo regnabit in celo. Hactenus Diuus Ambrosius. Nec verò purer quis me hac in parte adduxisse omnia, quæ etiam indoctus quisque possit inuenire apud patres. Sed pro resolutione scholastica testes quosdam locupletes adducere volui, qui cuilibet fidei satis superque sint ad fidem huius dogmatis roborandam, & os hæreticorum obstruendum. Et diffinita est hæc veritas in Concilio Lateranensi sub Innocentio tertio, & Tridentino. Et Concilium Gægrense capit. 20. suorum decretorum anathematizat eos, qui reprehenderit fieri basilicas in memoriam martyrum. Et certè, ut Diuus Augustinus ait, libro primo de Civitate Dei, capite decimo tertio, si paterna vestis, & annulus, ac si quid est huiusmodi tantocariis est posteris, quanto erga parentes est maior affectus, nullo modo ipsa spernenda sunt corpora, quæ vti que multo familiarius atque coniunctus, quam quælibet indumenta gestamus. Hæc enim ad ipsam naturam hominis pertinent. Ex quibus verbis constat, ut ait S. Thom. quod qui habet affectum ad aliquem etiam ea, quæ de ipso post mortem relinquuntur, veneratur, & non solum corpus eius, sed etiam aliqua exteriora, ut vestes & similia. Manifestum est autem, quod Sanctos Dei in veneratione habere debemus, tanquam membra Christi, Dei filios, & amicos, & nostros intercessores. Et ideò eorum reliquias, qualescunque honore congruo in eorum memoriam venerari debemus, & præcipue eorum corpora, quæ fuerunt templa, & organa Spiritus sancti, in eis habitantis, & ope

*Coc. Lat. 22.
Conc. Trid.*

Conc. Gægr.

D. August.

S. Tho.

1. Cor. 6.

Z & ope

& operantis, & sunt corpori Christi configuranda per gloriosam Resurrectionem. Evidentissimū verò huius à nobis debiti honoris iudiciū est, quod & ipse Deus eiusmodi reliquias amicorū suorū honorat, in eorum præsentia miracula faciendo.

Iā verò expēdamus ea, quæ hæretici obijciunt. Negāt cū primis, fas esse nobis corpora in animata aliquo honore prosequi, ac proinde eorū omnia post obitū miracula rejiciūt. Puto, quod qui isto modo disputāt, aut sui ipsorū oblitī sunt, aut omnē humanitatē exuerūt. Ita ne, tā ipsi projiciunt corpora charorū suorū filiorū aut parētū ac si essent corpora lapidū, aut belluarum? Nullo omnino prosequūtur honore? Nul la ratione eorū mouetur affectus dum, vel dulcis amici, vel nati exanime corpus aspicūt? Nunquā id credā de homine, quātun uis agresti, & barbaro. Ac valde mirādum est, quod cum isti tā se iactent, & appellari velint bonarū literarū professores, nūquā legerint honore corporibus mortuis habitū apud omnes gentes. Quæ certē est naturæ vox & cōsensus, quā omnes poetarū & historicorū resonāt libri, atq; omnia gētiū omniū monumenta. Et subest certē in nostro proposito peculiaris ratio, & multo excellentior, quod scilicet, sancti viuūt Deo apud quē omnia viuunt, & qui est Deus eorū: non est enim Dens mortuorum sed viuorū, vti ipse dicebat Matt. 22. ergo æquū est Deum suorū corpora afficere honore; nos autē ea venerari. Et quādo pro Sancto rū corporibus honorādis nō militaret plures alix rationes, quæ ex sanctis patribus colliguntur, interrogare velle hæreticos, Nunquid viuebat arca testamēti? sentiebāt tabulæ latētes intus? poterat intelligere manna, vna, virga, quæ olim frōduerat? Quomodo ergo affirmatis, quod rei exanimi, & experti rationis nullus debetur honor? Hæc enim omnia tā antiquus ille populus Dei venerabatur, vt nulli præterquā sacerdoti arcā tangere liceret. Et cū illam educeret Dauid de domo Obeth. 2. Reg. 6 accinctus erat Ephoth lineo, & saltabat (inquit scriptura) corā Dño. Viditque omnis populus pijsimū, & prudentissimū Regem subsilentē, & saltantē corā Dño, corā quo

Marci. 12.

Matth. 22.

Num. 17.

4. Reg. 6.

vilē fieri est esse honore dignissimū. Arcæ itaq; Dei Dauid diuinos honores exhibuit, inuisibile venerās tanquā videns, & eum honorans in ea re, quæ Deo sacra erat, & venerabiles continebat reliquias; nos Deū in corporibus sanctorum suorū non honorabimus? In eo vero, quod secūdo loco hæretici addunt, quod diuos tutelares habeamus, more gentium, satis ostēdunt se nihil curare aliud; quam vt latine loquētes miserā plebem decipiant. Nos enim nec diuos tutelares habemus more gentium, nec locorum vel hominum genios admittimus, & omnē Deorum penatium turbam nomina dicimus esse inania, & sine re; vel potius diaboli figmenta, & imposturas, qui nisi hæreticos fascino allet, nūquā tā stupide disputaret. Quid enim habēt cōsequēs istę rationes, gētiles habent diuos tutelares: ergo fideles nō habeant sanctos Dei patronos, cum illi sint dæmonum imposturæ, isti summi Dei amici? Ac si diceretis: Gētiles sequūtur mala, igitur vos ne sequamini bona: illi habent falsos Deos, vos nō adoretis verum. Manichæi fingebant Deum vnum malum & crudelem: vos ne fateamini vnum Deū bonum, & misericordē. Et prætereā, si Dñs ex angelis suis alios alijs prouincijs & hominibus deputauit, vt cōstat ex scriptura, cur alienū vobis videtur, à dispositione ineffabilis Dei, si alicui populo peculiari seruū suum apud ipsum cum angelis viuentem det in patronum? Non video certē, quid in hoc consilio munificentissimi Dei possit reprehendi. Nisi fortē hæretici habito consilio, & adhibitis consultoribus stultissimis, ipsorum, scilicet, mentibus subditis peccato decreuerūt, id à Deo imprudēter fieri, oportereque rescindi factum. Generalis verò responsio ad similes obiectiones tradita nobis est à D. Augustino contra Faustum Manichæum, lib. 20. circa finem. Quo loco dicentibus Manichæis nos plura retinuisse de moribus Gentium Augustinus in hæc verba respondet: Cum iustus ex fide viuatur, finisque præcepti sit charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, maneatque ad confirmandam vitam fidelium tria hæc, fides, spes, charitas,

Daniel. 10.
Psal. 90.

D. August.

Rom. 1.

1. Tim. 1.

charitas; vnde fieri potest, vt pares cum aliquo mores habeat, qui hæc tria cum illo paria non habet. Qui enim aliud credit, aliud sperat, aliud amat, necesse est, vt aliter viuatur. Et si vltus quarundam rerum similis videtur esse nobis cum Gentibus, sicut cibi, & potus, rectorum, vestimentorū, laucrorum, & qui ex nobis coniugalem vitam gerunt vxorum ducēdarum, & habendarum, filiorum gignendorum, nutriēdorum, hæreditandorum, longe tamen aliter his rebus vitur, qui ad alium finem vsus earum refert, & aliter, qui ex his Deo gratias agit, de quo tamen falsa non credit. Sicut enim in ipso errore vestro cum eo pane vescamini, quō ceteri homines, & fructibus viuatis, & fontibus, lana, & lino si-

militer texto amictamini, nec in his tamen parem ducitis vitam, non aliud edendo, aut bibendo, aut induendo; sed aliud sentiendo, & credendo; & ad alium finem ista omnia referendo; finem scilicet vestri erroris, atque vanitatis: ita nos, & in his, & in alijs, quæ similiter sumimus, non similiter cum gentibus viuimus, easdem res non ad eundem finem referendo; sed ad finem legitimi diuiniq; præcepti, charitatem de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta: à quibus quidam aberrantes conuersi sunt in vaniloquium. Hactenus Augustinus, cum doctrina cuius desidero incipere, medium tenere, & finire.

D. August.

Z *

Q V A E S T I O

QVAESTIO VIGESIMA OCTAVA, DE SACRAMENTO EUCARISTIAE.

Ioan. 1.
Baruch. 3.
Ioan. 13.
Esai. 8.

ILLI qui cum esset Sapiencia Dei, Deusque ipse pro nobis caro factus est, cum inter homines agens sciret, qui venit hora eius, ut transiret ex hoc mundo ad Patrem, lactescere volens pueris suis, quos dedit illi Dominus, corpus suum in cibum, & sanguinem suum in potum sumendum fidelibus dereliquit. Atque de hoc altissimo ineffabilique Sacramento institutus est à nobis sermo.

ARTICVLVS. I.

De nomine Eucharistiae.

VIDAM DOCTUS bene scripsit Synonyma, hoc est, eiusdem sensus vocabula poetis, homonyma verò, id est, diuersae significationis voces sophistis, & impostoribus maxime vtilis esse, ne facile deprehendatur eorum fraus atque doli. Quorum cum principes sint haeretici abhorrent illi hac temporum tempestate à nomine Eucharistiae, semperque in ore habent, dum illa tractant hanc vocem, coena Domini. Quid autem intendant ea phrasi ac appellatione, & facile est intelligere, & ipsi per se declarant: atque ego in sidias aperiā breuiter. Si coena est, dicunt nonnulli, ex connotatione temporis, vesper erit celebranda. Si coena est, ait Ioannes Alasco, non nisi multorum accubitu in eadem mensa ritè fiet. Si coena est, addit Lutherus, & Buzerus, & Zuinglius, missae illae privatae, & angulares damnatae ab Apostolo sunt proculdubio. Nam cum vnusquisque suam coenam faciat, iam non est Dominicam coenam

nam manducare. Si coena est, aiunt alij, & communio sub vtraque specie non praebetur, atque editur simul, & bibitur, vtrique de coena Dominica efficietur coena canina. Si coena est actio quaedam erit, ait Calvinus, in vsu consistet, vsu consumetur. Iam verò coena etiā Domini generaliter comprehendit coenas Typicas & vulgares, quibus Christus Apostolos, aut populum paupum, aut quibus se refecturum beatos metaphorice in scripturis pollicetur. Scilicet, haec erat meta, ad quam peruenire desiderabant, ut nihil in sacramento praesentiae verae, ac substantialis agnoscerent, ad spirituales typos, & metaphoras confugerent. Certe videtis, quam illi pestiferum virus sub verbis abscondant.

Sciendum verò est, quod id, quod Dominus in vltima coena dedit discipulis, Dominus ipse in euangelijs panem vocat, qui de caelo descendit, verè cibum vocat; corpus suum & sanguinem vocat, carnem suam vocat. Apostolus etiam. 1. Cor. 11. appellat, corpus & sanguinem Domini, sicut verè est corpus, & sanguis Domini, vocat mensam Domini. 1. Cor. 10. vocat benedictionem. B. Lucas vocat, fractionem panis. Appellatur etiam hoc sacramentum à patribus sacrificiū; Christū enim offerimus in missa. Appellatur Synaxis, vel communio; quia hoc

Ioan. 6.

1. Cor. 11.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

Iustinus.
Irineus.
Cyprianus.

D. Ambrosius.

Athanasius.
Chrysostomus.
Echumenus.

Luc. 14.

hoc Sacramentum est signum vnitatis. Dicitur etiam viaticū; quia illo munimur, & praeparatur, quando ex hac vita profecturi sumus. Et quide tam mirabile mysteriū & tam ineffabile charitas multis debuit nominibus nominari, quoniam multa bona efficit in nobis. Antiquissimi vero patres Eucharistiā vocauerūt, quasi bonā gratiā, eamque nomenclaturam populare esse voluerūt, ut cōstat ex Iustino Apolog. 2. & Irenaeo, lib. 4. & lib. 5. & Cypriano tracta. de coena Dñi, & D. Ambr. in c. 11. epist. 1. ad Corint. Ac proinde ab antiquis temporibus semper Christiani illa vsi sunt ab. Adducēdis autē patrum testimonijs abstinēbo; quia sunt innumera. Hac igitur voce vtendū est, non illa, quā intrōducere conantur haeretici, eāque appellationē coenae Dñi repudiat. D. Ambrosius. Ambr. c. 11. 1. ad Corint. Sed quae adferunt haeretici pro sua illa voce videamus. Putāt & magnis clamoribus praedicat eum esse modū loquēdi Apostoli in epist. 1. ad Cor. cum ait, Cōueniētibz vobis in vnum, iam nō est Dñicam coenam māducare, &c. Quā epistolā modo amplectuntur modo reiiciunt. Sciendū vero est, quod Apostolus nūquam nomine coenae intellexit sumptionē corporis & sanguinis Dñi, ut manifestè cōstat ex D. Chryl. & D. Atha. & O Echumenio, & D. Ambr. alijsque interpretibus. Quoniam ipse de ea cena loquebatur, in qua vnus esuriebat, alius autē erat ebrius. Nunquam verò permissum fuit, aut vsitātū in ecclesia tātū epotare de illis speciebus, ut ebrietas inde redundaret. Coenam ergo appellat Apostolus, quae publica erat, & quae promiscue pauperibus & diuitibus parabatur de cōmunibus cibis, & eā opponit priuatae quā vnusquisque praesumebat ad manducandū, nō expectatis alijs. Solebant enim Christiani cōuiuia publica statis diebus intra ecclesias suas celebrare tanquā mutuae fraternitatis testimonia, eaque vocabant coenas Dñicas, siue, quia post perceptionē corporis & sanguinis Dñi, quod ipse Dñs in coena exhibuit discipulis, coenae illae exhibebantur, siue, quia illae coenae communes erant pauperibus, & potentioribus admirationē Dñi, qui omnes ad coenam vocabat. Quae ratio placet Chrysolto. Vel quia fie-

bāt intra aedes sacras, quas antiqui appellabant Dñicas. Quaeque autem ratione illae coenae Dñicae dicerentur, certū est Apostolo. 1. Cor. 11. nō placuisse, quod illae haberentur in ecclesia, siquidē dicit, Nunquid domos nō habetis ad māducandū, & bibendū, aut ecclesiam Dei contemnitis? Et certum etiam est, quod eae coenae cōstabant ē cōmunibus cibis, quibus vnusquisque in domo sua vesciliceret. Atque hinc ortū habere illae, quas modo charitates dictimus; antiqui verò Graeci, agapes appellabāt, quae in poticibus ecclesiae annexis sternebantur, sicut ex Tertulliano, & Clemēte Alexandrino, & Paulino, & Iricis Christianis apparet. Absit autē, ut extra portas ecclesiae eijcerentur, si cōstaret ē corpore Dñi. Quando vero Apostolus subiungit, Institutionē Sacramenti cōcedimus haereticis, eū innuere, vel quod Corinthij coenas illas haberint pro Sacramento, vel potius, quod perceptionē Sacramenti illis miscuerint. Quod tamē vtrūque improbat Apostolus, ut cōstat ex eius verbis, quibus eos relegat in domos suas ad ea ratione māducandū, & bibendū. Certum igitur est, quod Apostolus eo loco praedictū, quod cōmunibus ē cibis parabatur, appellat coenam Dñicam ob eam inter alias, quas iam adduximus, causam, quod fieret ad imitationē coenae Dñi. Vnde redarguit eos, quod cū ea coena, & Dominū, & Apostolos, magistrum, & discipulos ex aequo cōtinuerit ac proditorem ipsum ciborū, & mysteriorum participem habuerit, Symbolūque fuerit dilectionis, & humilitatis, reuerentiae atque modestiae, Corinthij tamē per insoletia pauperes despiciebat, & diuites quide opipare, lauteque cenabant, & inebriabāt alij verò cōplures esuriebat. Et hoc inquit Apostolus, nō est Dñicam coenam māducare, hoc est, ad imitationē coenae Dñi coenam instituire, sicut haec vestra instituta est. Et haec pro primo argumēto haeticorū sumpto ex testimonio Apostoli, quae malè intellexerūt, quia sanctos patres legere, aut eis credere noluerūt. Secundū verò eorū fundamentū est, quod Ignarius, & D. Aug. accipiant nomē coenae Dñi, pro isto Sacramento. Ergo ita illud nūcupare debemus. Nā & Cyprianus

1. Cor. 11.

Tertul.
Iren.
Paulin.

tractatui de hoc Sacramento inscripfit hunc titulum, De coena Dñi. Respondetur de more esse ministris Sathanæ ambigua quæq; sectari, & obscuriora lucidioribus anteferre, vt sagittæ in obscuro rectos corde. Nec alia de causa aduersarij nostri ea voce delectantur, quam quod sperent aliquam se inde opem laturos suis fraudibus. Demus ergo, quod S. Ignatius semel vel ad summum bis coenam Dñi appellauerit, fateamur, quod D. August. aliquando non abhorret ab ea voce: cum tamen libri capere non possint testimonia, quibus patres, in quibus est Augustinus, vtuntur nomine Eucharistiæ, cumq; hæc vox longo & integro ecclesiæ sæculorum ordine recepta fuerit populariter, cur ea neglecta, vtat voce coena Dñi, quam rarissimè pauci quidam patres vsurpauerunt, quia in vltima coena hoc sacramentum institutum est? Respondebunt hæretici, vt credo, in promptu ratio est: quoniam ea vox ambigua est, & flexibilis ad vtranq; partem, & utilis nobis ad decipiendum. Hoc si dixerint, id certe dicent, quod in mente habent. Quod autem ex Cypriano addiderit nullius est momenti. Tu, quia acturus de hoc Sacramento, quod in coena Dñi institutum est, inscribere potuit titulum, quo diceret se de ea coena tractaturum. Tum, qui nō probabunt aduersarij, quod ipse posuerit illum titulum. Tertio & maxime, quia toto sermone non vsurpat eam vocem coena Dñi pro isto sacramento. Vtitur vero voce Eucharistiæ sermone de baptismo Christi, & manifestatione Trinitatis, & de oratione Dñica ibi, panem nostrū quotidianū & epist. 17. & epist. 72. & alijs pluribus locis. Et hæc sufficiant, vt admoneamus retinendum esse huius vocis vsum.

ARTICVLVS. II.

Verum Eucharistia sit Sacramentum.

ORPORIS & sanguinis Dñi Sacramentum rectissimè Eucharistia, id est, bona gratia nuncupatur, cum vere, & realiter Christum contineat, qui est fons,

& origo omnis gratiæ. Quod autem sit Sacramentum, declaratur in hunc modum: Omne remedium ordinatum principaliter in subsidium vitæ spiritualis sub sensibilibus signis, dicitur Sacramentum: sed Eucharistia est huiusmodi: ergo est sacramentum. Declaratur minor propositio. Nam cum corporalia gerant similitudinè rerū spiritualium, fit, vt quemadmodum in viuentibus corporeis non sola requiritur generatio, per quam vita comparatur, nec sufficit vis etiam augmentatiua, per quam viuens ad perfectam quantitatem deducitur, sed requiritur etiam alimentū, per quod homo & augetur, & conseruatur; similiter in spirituali vita præter baptismum, quæ est spiritualis regeneratio, & cōfirmationem, per quam spirituale augmentum nobis acquiritur, necessariū est aliud Sacramentum, quod vitam eandem spirituales conseruet & tueatur: hoc vero Sacramentum est Eucharistia, vnde sub speciebus, quæ nutriunt vitam corpoream nobis est propositum. Atq; hæc veritas definita fuit in concilio Florentino sub Eugenio. 4. in instructione Armenorum, & in concilio Trident. sess. 7. capit. 1. & in capite firmiter. de summa Trinitate, & fide catholica, & in ca. cum Martha. de celebratione missarum.

Sed quoniam in hoc Sacramento, quoad propositum attinet, inueniuntur quatuor, primum est consecratio, quæ fit per verba sacramentalia, habentia vim atque virtutem transsubstantiandi panem & vinum, in corpus & sanguinem Christi. Secundū est species ipsæ sacramentales, hoc est, externa accidentia panis & vini. Tertium corpus & sanguis Christi, sub his speciebus contenta, & quartum deniq; vsum & sumptum earum specierum, dubium est, quodnam istorum sit vere ac proprie Sacramentum Eucharistiæ, & pro quo illorum supponatur: nam de hac re sunt variae doctorum sententiæ. Marfil. in. 4. q. 1. artic. 1. & q. 6. artic. 2. & D. Thom. in. 4. distinct. 8. quæstione. 1. dicunt consecrationem esse Sacramentum Eucharistiæ. Alij affirmant corpus Christi sub speciebus contentum, esse proprie Sacramentum Eucharistiæ. Ex quibus est

Conc. Flor.

Conc. Trid. c. 1. & c. Firmiter. de summa Trinitate.

Marfil. B. Tho.

Tho. Vual. pius ille & doctus Thomas Vvaldensis, libro de Sacramentalibus, cap. 21. Vbi dicit, quod quanuis alijs sacramentis conueniens sit hæc definitio; Sacramentum est inuisibilis gratiæ visibile signum; tamen sacramentum Eucharistiæ aliter definire debemus, dicentes, quod est inuisibilis gratia sub visibili signo. Intelligit autem per inuisibilem gratiam Christum contentum sub speciebus. Et sunt qui afferant, quod nec consecratio, nec corpus Christi sub speciebus contentum, est proprie sacramentum, sed sumptio eius, & vsum, ad quem cætera omnia ordinantur.

Pro explicatione huius rei præmittendum est cum Magistro in quarto, d. 8. cuius sententia hac in parte approbata est in cap. cum Martha. de celebratione missarū. §. distinguendum est. quod in sacramento Eucharistiæ sicut in quolibet alio sacramento tria inueniuntur. Vnum, quod est sacramentum tantum, aliud, quod est res tantum, tertium, quod est res & sacramentum simul. Sacramentum tantum est illud, quod solum habet significare. Res tantum est id, quod significatur per sacramentum, nec tamen ipsum consideratur, vt signum. Res verò, & sacramentum simul est, quod & significatur, & significat. Ratio autem sacramenti consistit in significando.

Hoc supposito sit prima conclusio: Cōsecratio Eucharistiæ, nec est sacramentum tantum, nec res & sacramentum simul. Probatur: Consecratio, vt nomen præ se fert, est actio, per quam efficitur sacrum, vel sacramentum: ergo ipsa non est sacramentum, sed sacramentale quid, & via ad sacramentum.

Item sacramentum Eucharistiæ, siue accipitur pro eo, quod est sacramentum tantum, siue pro eo, quod est res & sacramentum simul, non consistit in fieri, sed in facto esse, vnde per acta consecratione adhuc reseruat in sacrario: sed consecratio tantum consistit in fieri: ergo ipsa non est sacramentum. Hic si obijcias, solere dici à philosophis, quod in instantaneis idem est fieri, & factum esse; ergo nihil vetat quominus consecratio, quanuis consistat in fieri sit sacramentum: responderetur sensum

eius dicti esse, quod in instantaneis in instanti, in quo est verum dicere, quod aliquid fit, est verum dicere factum esse: itaque in eodem instanti illuminatur aer, & est illuminatus, non autem volent significare philosophi, quod in actionibus instantaneis idem formaliter fit actio, & terminus actionis. Quod si id illi dicerent falso dicerent, sed non dicunt.

Secunda conclusio. Sumptio Eucharistiæ nullo modo est sacramentum. Probatur. Sumptio sacramenti nihil est aliud, quam applicatio sacramenti requisita ad hoc, vt illud habeat suum effectum, sicut applicatio cibi requiritur ad hoc, vt cibus nos nutriat, & habeat suum effectum: ergo ea sumptio non est sacramentum. Probatur consequentia: Quia in vniuersum loquendo applicatio rei, & res; quæ applicatur, distinguuntur: applicatio enim cibi non est cibus, & applicatio ligni ad ignem non est lignum.

Secundo argumentor: Quia vsum rei nō est ipsa res, sed sumptio sacramenti est vsum eius: ergo non est sacramentum. Atque hæc ratio secunda vtitur ad hoc probandum Sancti Thom. 3. parte, quæstione. 78. articulo primo.

Tertia conclusio. Si loquamur de Eucharistia, vt est sacramentum tantum, corpus Christi contentum non est sacramentum Eucharistiæ. Hæc postulabat, vt hoc loco poneretur, sed declaranda est paulo inferius in hoc articulo.

Quarta conclusio. Si loquamur de Eucharistia, vt est sacramentum tantum, sic est dicendum, quod species sensibiles panis, & vini, vt signa quædam sensibilia sunt proprie sacramenta. Itaq; quemadmodum in baptismo ablutio est res sensibilis ex se indeterminata, determinatur verò ad hoc, vt sit peculia re signū per hæc formā: Ego te baptizo in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti: itaq; & species sensibiles in Sacramento Eucharistiæ ex se sunt indifferetes, determinantur verò ad significandum corpus & sanguinem Christi per has formas partiales; Hoc est corpus meū, & hic est calix sanguinis mei; &c. & per eas constituitur in esse sacramenti. Ex quo sequitur, quod hoc nomen Sacramentum

Magister.
Innocent.

B.Tho.

Tho. Wald.

Conc. Trid.

Magister.

mentū Eucharistiæ in recto supponit pro speciebus. Quam sententiam tenet Magister in 4. d. 8. c. vlt. & Innocentius in capit. cum Martha. de celebratione missarum, & S. Tho. 3. p. q. 73. art. 1. Dicit verò Innocentius eo loco, species sacramentales esse proprie sacramentum Eucharistiæ, significans corpus Christi verum sub speciebus contentum, atque etiam vnionem spirituale per gratiam, ex qua resultat corpus Christi mysticum. Et probatur cōclusio ratione. Nam Sacramentum est signū sensibile, quod modo supponimus ex sententia Theologorum: ergo sacramentum Eucharistiæ est signum sensibile: & quidem permanens, quia sacramentum hoc est permanens; sed in eo nil aliud sensibile permanens inuenitur præter species panis, & vini: ergo illæ proprie sunt sacramentum. Et quidem, quod incautē Thomas Waldensis negauerit sacramentum Eucharistiæ esse, quemadmodum & alia sensibile signum, conitatur ex concilio Tridentino, Sess. 13. cap. 6. vbi dicitur commune esse sacramentum Eucharistiæ cum alijs sacramentis, quod sit inuisibilis gratiæ visibilis forma. Dicendum ergo est, quod sit aliquid sensibile proprie, & formaliter. Nec verò potest supponere pro alio sensibili, nisi proprie speciebus manentibus, vt deductum est: igitur sacramentum Eucharistiæ videtur sic diffiniri posse, vt sit sacramentum institutum in speciebus panis & vini, significans vt trunquē corpus Christi, verum, scilicet, & mysticum.

Quinta conclusio, Corpus Christi sub speciebus contentū, est in Eucharistia res & sacramentum simul. Hanc conclusio- nem tenet Magister in 4. d. 8. & habetur in ca. cum Martha. de celebratione missarum & in cap. hoc est. de consecratione. ditin. 2. Sed vt eam perfectē intelligamus, aduertendum est, quod corpus Christi verum sub speciebus contentum, dupliciter potest considerari. Vno modo quatenus continetur sub ipsis speciebus, & est quodammodo effectus consecrationis. Ex eo enim quod illa materia sensibilis conuertitur in corpus Christi per consecrationem resultat, quod corpus ac sanguis Christi sub illis

speciebus contineatur. Et secundum hanc considerationem corpus Christi verè habet rationem rei significatæ per species sensibiles. Quoniam sicut vnus panis ex multis granis efficitur ita vnum corpus constat ex multis membris. Et sicut panis est alimentū vitæ corporalis: ita corpus Christi est alimentum vitæ spiritualis. Et quia sacramenta efficiunt, quod significant, & significant quod efficiunt, & forma illa; Hoc est corpus meum significat corpus Christi.

Secundo modo verum Christi corpus ibi contentum potest considerari secundū quod significat corpus Christi mysticum. Nam quemadmodum corpus cōstituitur ex multis membris: ita corpus Christi mysticum coalescit ex multis personis in eadem fide, & charitate convenientibus. Et hoc est quod dicebat Apostolus, 1. Corinthio. 10. Vnus panis, & vnum corpus multi sumus omnes, qui de vno pane, & de vno calice participamus. Et secundum hanc considerationem corpus Christi contentum sub speciebus est sacramentum, ac proinde est res simul & sacramentum.

Sexta conclusio. Res tantum in hoc sacramento est gratia, qua anima suscipientis alitur, & vegetatur, siue vnio corporis Christi mystici. Hæc conclusio est accepta à Magistro, & Innocentio locis citatis, & est communis. Sed pro eius explanatione aduertendum est, quod quia gratia & charitas non modo est vita ecclesiæ, & omnium animarum Sanctarū, sed etiam est ratio, & causa eius vnitatis, qua iusti omnes, & inter se se, & cum Christo iuncti, & copulati sunt, non aliter atque in corporalibus vita hominis non modo est eius vita, sed etiam est ratio vnitatis membrorum omnium, & inter se se, & cum capite ipso; sit inde, vt idem sit dicere, quod res in hoc sacramento est gratia, vel quod est vnitas, & charitas, qua omnes dignè sumentes inter se se coniuncti, & copulati sunt. Sacramentum enim hoc conferendo gratiam efficit eam vnitatem. Atque hanc veritatem innuebat Diuus Augustinus tracta. 2. 6. super Ioannem dicens de hoc sacramento; O Sacramentum pietatis;

D. August.

Conc. Col. in
Symb. A. pos.

1. Cor. 10.

Magister.
Innocent.

D. August.

tatis, & signum vnitatis; o vinculum charitatis. Ex quibus omnibus inferre possumus, quod quemadmodum in viuentibus naturalibus necessaria est realis vnio alimenti, & alii ad hoc, vt viuens nutriatur, & vegetetur: ita etiam ad hoc, vt Christus in Eucharistia contentus sit alimentum animæ necesse est, quod secundum rem vnietur cum homine. Et ex tali vnione, secundum rem resultat vnio secundum affectum; quæ consistit in eo, vt maneamus in Christo per charitatem. Atque hinc est, quod in capite firmiter de Summa Trinitate, & fide catholica, & in cap. cum Martha. de celebratione missarum. dicitur, quod in Eucharistia ad perficiendum mysterium vnitatis accipimus ipsi de suo, quod accepit ipse scilicet, Christus de nostro, id est, de nostra natura.

ca. Firmiter.
c. cum Martha.

Iam vero contra id, quod diximus conclusionem primam, quod consecratio, non sit sacramentum argumentor primo. Quia sacramentum est id, quod efficit quod significat, eiusmodi est actio consecrandi: ergo illa est sacramentum. Respondetur, quod si sensus maioris sit, quod sola sacramenta efficiunt quod significant; consequentia erat bona, sed maior est falsa. Quoniam plures sunt actiones, quæ efficiunt quod significant; & tamen non sunt sacramenta; vt constat in pluribus benedictionibus, & consecrationibus. Si autem in maiori solum velis asserere, quod id cōuenit sacramentis licet sit eis commune cum alijs; conceditur maior, & minor, & negatur consequentia: quia medium non distribuitur, quemadmodum nec in ista, homo est viues sensibile, & eiusmodi etiam est Leo: ergo homo est Leo. Igitur si maior constaret ex definitione, aut adæquata proprietate rei bene deduceretur ea ratio, quia tam è constat ex prædicato cōmuni, ideo similes omnes rationes nil valent. Præterquam, quod cum sacramenta dicuntur efficere quod significant terminus eius efficientiæ debet esse gratia gratum faciens & sacramentalis, quod applicari non potest illis verbis: & tertio dico inde solum sequi, quod ea verba sint forma sacramen-

ti eo modo, quo infra dicemus.

Secundo argumentor: Ex forma sacramenti, & eo, cuius est forma, efficitur sacramentum: sed verba illa; Hoc est corpus &c. sunt forma consecrationis: ergo consecratio est sacramentum. Ad hoc respondetur, quod ea verba nec sunt forma consecrationis, nec corporis Christi cōiuncti, sed specierum sacramentalium, quarebus eæ species per ea verba determinantur ad significandum corpus Christi verum, & mysticum. In sacramentis enim id dicitur habere rationem formæ, quod determinat materiam ad significandum. Et certum est, quod species panis & vini, quæ de se sunt indifferentes, determinantur ad significandum corpus Christi ex verbis adiunctis. Ac propterea verba dicuntur forma specierum, non solum in fieri, sed in facto esse. Propterea quod ex prolatione consummata verborum, per quam perficitur consecratio, resultat, vt tales species sint sacramentum, significans corpus Christi: atque hæc significatio manet in ipsis speciebus, quantumuis forma transferat. Quod si verba ad consecrationem comparentur potius videbuntur habere rationem principij actiui, quam formalis.

Sed contra hæc solutionem insto in hunc modum. Nam si albedo sit forma albi, albedine transeunte transit album: ergo si verba sunt forma specierum illarum atque sacramenti, illis transeuntibus dissoluetur sacramentum. Respondetur, quod ea verba sunt forma etiam manens specierum ratione determinationis relicte in speciebus per consecrationem non tamen secundum substantiam verborum. Videmus autem, quod actione transacta manet terminus, qui est eius effectus, quasi formalis; sicut transacta conuersione à peccato manet homo conuersus.

Insto secundo, quia vehementer est falsum dicere, quod verba consecrationis non sunt eius forma, in quantum est actio. Nec enim esset talis actio, vel consecratio, nisi per ea verba formaliter.

Respondetur, quod in ordine ad consecrationem falsiue acceptam certū est, quod ea

verba se habent, ut principium. Et hoc est, quod diximus. Quamvis autem sint ratio formalis consecrationis actiue sumptæ, sunt tamen eius forma, ut actionis Sacramentalis, non ut Sacramenti. Specierum verò sunt forma ut Sacramenti, ratione determinationis illis impressæ. Videbitur autem fortasse hæc res difficilis intellectu, nisi persæpe quis in ea cogitationem posuerit.

Tertio loco argumentor: Nam consecratio sacerdotis est Sacramentum ordinis: ergo consecratio Eucharistiæ est Sacramentum Eucharistiæ. Ad hoc neganda est consequentia. Nam in Sacramento ordinis cum quis consecratur verè ei confertur gratia per eam consecrationem. Cæterum in consecratione Eucharistiæ cum materia conuertitur in corpus & sanguinem Christi, quamvis sit ibi effectus gratuitus, non tamen est gratia gratum faciens, sed efficitur postea ab ipsa Eucharistia. Ad hoc verò, quod aliquod sit verè & proprie Sacramentum, necesse est, ut applicatum sit signum practicum gratiæ gratum facientis, quæ proprietates conuenit & speciebus sacramentalibus, & consecrationi sacerdotis, non tamen consecrationi Eucharistiæ. Atque huius signum est, quod consecratio in ordine non dicitur, nisi sacerdotis. In hoc vero sacramento consecratio dicitur esse Eucharistiæ consecratio: ergo est actio, qua sacramentum conficitur, non vero Sacramentum ipsum.

Dixi conclusione secunda, quod Sacramentum Eucharistiæ non est eius sumptio. Contra quod opponitur, quia sumptio est inuisibilis gratiæ sensibile signum, significans, quod corpore Christi spiritualiter alimur & nutrimur: ergo est sacramentum. Respondetur, quod sumptio sacramenti non est signum gratiæ sacramentalis; sed requiritur ad hoc, ut sacramentum conferat gratiam. Et quidem in naturalibus, quæ uis requiratur applicatio cibi, non tamen applicatio est quæ nutrit, sed cibus, nec applicatio specierum refert spiritualement cibum sicut refertur species.

Dixi conclusione tertia, quod corpus

Christi non est sacramentum tantum, sicut dicebat Vvald. & docuit etiam Capre. in d. 8. 4. Obijcitur tamen contra hoc; quia corpus Christi contentum sub speciebus confert gratiam: ergo est sacramentum. Respondetur necesse esse ad hoc, ut aliquid sit sacramentum, quod conferat gratiam, ut signum sensibile per se, quod non conuenit corpori Christi, ut contento sub speciebus. Secundo argumentor: Quia cum adoramus sacramentum, adoratio potissime fertur in corpus & sanguinem Christi: ergo corpus & sanguis Christi sunt sacramentum proprie loquendo. Respondetur antecedens huius enthymematis esse verum sed consequentiam nihil valere. Nam etiam quando adoro imaginem, adoratio fertur in prototypum: quoniam adoro illam propter prototypum, & tamen imago non est prototypus, sed est id, in quo adoratur prototypus. Conclusionem quarta respondi dubio proposito dicens, quod si sermo sit de sacramento, tantum sacramentum Eucharistiæ sunt species ipsæ panis & vini, ut determinatæ per verba consecrationis. Contra eam tamen obijcitur primo: Quia in quolibet sacramento nouæ legis id, quod uisibiliter obijcitur sensui, efficit inuisibilem effectum sacramenti, sicut ablutio aquæ in baptismo efficit, & characterem baptismalem, & ablutionem spiritualement: sed species panis & vini, quæ subijciuntur sensui in hoc sacramento, non efficiunt, nec ipsum corpus Christi verum, quod est res, & sacramentum, nec corpus mysticum, uel unionem per charitatem, uel gratiam, quæ est res tantum in Eucharistia: ergo species illæ uisibiles non sunt sacramentum. Respondetur, quod quemadmodum aqua in baptismo, quæ corpus tangit, non abluitor, nisi per uirtutem Spiritus sancti, quæ est sacramenti uirtus: ita species panis, & vini non efficiunt aliquid, nisi uirtute corporis Christi veri, quæ est uirtus huius sacramenti, per quam species illæ uisibiles efficiunt unitatem corporis mystici, siue gratiam, qua mens alitur, quæ est res in hoc sacramento.

Secundo argumentor: Quia sacramenta nouæ legis perficiuntur in usu materiæ, sicut

ARTICVLVS. III.

Utrum sacramentum Eucharistiæ sit unum, uel plura.

Respondeo dicendum, quod prædictæ species panis, & vini sunt unum Sacramentum unitate integrata ex pluribus, quæ conficiunt aliquod unum perfectum. Referuntur enim, & ad unum sub eis contentum, scilicet, ad unum Christum. Quia quamuis species panis primo repræsentet corpus, & species vini sanguinem; quia tamen sanguis & corpus Christi nec re ipsa inter se se sunt separata nec disiuncta à Christo; ideo ex consequenti quælibet illarum specierum repræsentat Christum; & utraque simul species perfecte unum illud repræsentat. Referuntur etiam illæ species ad unam rem significatam, non sub eis contentam, quæ est corpus Christi mysticum. Et tertio etiam comparantur tanquam signum & causa ad unam spiritualement refectionem integram & perfectam, habentem similitudinem integræ, & perfectæ refectionis corporalis, quæ comprehendit cibum, & potum: & sic sub illis speciebus continetur coeleste alimentum uitæ spiritualis. Ex quibus omnibus colligi potest hæc ratio, quod siquidem Sacramentum est signum; & ex illis duabus speciebus completur, & perficitur unum integrum, & perfectum signum unius Christi contenti, corporis Christi mystici, & refectionis spiritualis, atque perfectæ per gratiâ, & fidem, quæ per charitatem operatur; consequens est, quod hoc sacramentum sit unum. Nec uero aliter loqui licet: quoniam in conc. Florent. sub Eugenio. 4. proponitur ecclesie hoc Sacramentum, tanquam unum ex septem sacramentis. Et in conc. Trid. Sess. 7. cano. 1. diffinitur Sacramenta non esse plura, nec pauciora, quàm 7. Si tamen sacramentum Eucharistiæ non esset unum, certe essent plura, quam septem. Et sanè maxime congruum, & rationi consentaneum est, ut Sacramentum unitatis, quale est hoc, sit etiam unum.

Sed

sicut baptismus in ablutione & confirmatio in Chrismatis consignatione: ergo Eucharistiæ Sacramentum est usus ipsæ materia: sed species illæ non sunt usus materia: ergo nec sunt sacramentum. Respondetur, quod quando sacramenta sunt actiones quædam, ut baptismus & confirmatio tunc cum actiones sensibiles perficiantur in usu alicuius materiæ, necesse est ut fateamur consistere ea sacramenta in eo usu. At uero Sacramentum Eucharistiæ, proprie & formaliter loquendo, non est aliquid transiens, nec actio, ut dictum est: & ideo maior propositio assumpta in argumento generaliter loquendo est falsa, & ratio non procedit. Considerandum uero est hoc loco, cum Sanct. Thom. 3. part. quæst. 73. ar. 1. quod hæc est differentia inter Eucharistiæ & alia sacramenta, quod Eucharistia continet aliquid sacrum absolute, scilicet, ipsum Christum, aqua uero baptismi (ut in ea ponamus exemplum) continet aliquid sacrum in ordine ad aliud, scilicet, uirtutem ad sanctificandum. Et ideo Sacramentum Eucharistiæ perficitur in ipsa consecratione materiæ, alia uero sacramenta perficiuntur in applicatione materiæ ad hominem sanctificandum. Et ex hoc etiam consequitur alia differentia, quod in Sacramento Eucharistiæ id, quod est res & Sacramentum, est in ipsa materia: id autem quod est res tantum, scilicet, gratia, est in suscipiente: in baptismo autem utrunque est in suscipiente, scilicet, & character, qui est res & sacramentum, & gratia remissionis peccatorum, quæ est res tantum. Et eadem ratio est de alijs Sacramentis. In fine uero huius articuli admoneo, nemo miretur, si uiderit apud auctores Sacramentum modo dici species sacramentales, modo corpus contentum, modo consecrationem. Id enim non magis est mirandum, quam si uideatur naturam modo accipi pro natiuitate, modo pro essentia integri rei, modo pro materia, modo pro forma. Ea uero, quæ diximus

vera sunt, ut opinor, proprie loquendo.

(?)

B. Thom.

Galat. 5.

Coci. Flor.

Conc. Trid.

Sed cum de vno sermo sit, qui est terminus metaphysicus, non poterimus effugere disputationem metaphysicam. Præsertim cum non desint qui in ista huic conclusioni, & doctrinæ aliqua ex parte contradicant. Pro cuius declaratione pono in primis, non esse viri sapientis existimare vnum vna solum ratione dici. Si enim vnum lapidem vident, atque considerant, habent similes partes, & omni ratione indistinctas, considerent etiam & vnum hominem ex mente corpore, carne, ossibus, sanguine, flegmate, capillis, unguibus, alijsque pluribus partibus, atque diuersis consuetudinibus, & resultantem, considerent vnum exercitum, vnum ædificium, vnam ciuitatem, vnum prandium, & ut Aristotelis utar exemplo, calcem vnum, qui vnus cum sit ex partibus conitatur & rebus longè diuersæ naturæ, ad formam vnam, & speciem siue rationem redactis. Ille ergo. 5. Metaphysicæ varias tractans acceptiones vnus, quo illas omnes acceptiones ad vnam aliquam certè ingeniose reduceret, tandem text. 11. concludit in hæc verba. Vniuersaliter ea, quæ non habent diuisionem earatione, qua non diuiditur, dicuntur vnum. Vt si vna domus in quantum domus, non diuiditur quantumuis alia ratione eam diuiseris; vna tamè est in quantum domus. Si homo in quantum homo non diuiditur, quantumcumque; alijs rationibus diuidatur vnus homo est. Et sub iungit; Plurima itaque; vnum dicuntur, eo quod aliquid vnum aut agunt, aut patiuntur, aut habent, aut ad aliquod vnum referuntur. Ex quibus omnibus sic colligo: Quod non diuiditur, ea ratione, qua non diuiditur, est vnum: sed sacramentum Eucharistiæ in eo, quod est perfectè representare Christum contentum, & refectionem perfectam spiritualem, non diuiditur: ergo est vnum. Item, hoc sacramentum vnum aliquid efficit, vnum continet, ad vnum refertur, ut declaratum est: ergo est vnum secundum Aristotelem ipsum valde strictè & proprie loquentem.

Cæterum Gabriel in quarto, distinct. 8. quæstio. 2. dicit, quod quantumuis Eucharistiæ aliqua ratione possit dici vnum sacramentum, tamen propriè, & in rigore sermonis

(sic enim aliqui loquuntur) non est vnum nec in genere entis, nec in genere signi, sed duo. Et probat suam sententiam primò; Quia hoc sacramentum propriè non est vnum visibile, nec vnum conuentione, nec enim sunt continuæ species panis, & vini, nec est vnum vnitate signi, vel sacramenti: nam laicus dum recipit corpus, verè recipit sacramentum: & tamen adhuc restant species vini, quæ sunt aliud sacramentum. Et præterea laicus communicans sub vna specie recipit tantam gratiam quantum sacerdos communicans sub duabus: ergo sub vna specie panis continetur verum & perfectum sacramentum, eaque sola significat refectionem spirituale perfectam: parque ratio est de speciebus vini: ergo sacramentum Eucharistiæ non est vnum, sed plura sacramenta. His accedit, quod in Concilio Carthaginensi, cap. 24. & capitulo de consecratione, distinctione secunda dicitur, quod Eucharistiæ est plura sacramenta, & sacerdotes ipsi quotidie missæ sacrificio peracto fatentur, quod eos pura & sancta refecerunt sacramenta, ex quibus confici potest hæc ratio: Quando aliquid est vnum in vno genere, non potest esse plura in eodem genere: sed secundum Concilium Carthaginense Eucharistiæ est plura sacramenta: ergo non potest esse vnum sacramentum.

Vt respondeam his argumentis, & rem declarem, dico primum, quod considerationem illam Sacramenti secundum rationem continui, vel entis, vel visibilis potuisset Gabriel reticere; quoniam est impertinens ad propositum, nec enim est sermo de illa ratione vnus. Alioqui quando sacerdos sumit corpus nunquam sumeret vnum sacramentum, quoniam semper sunt iam partes diuise, & nec quotidiana nostra refectione, nec domus est eo modo vnum quid.

Dico secundo, quod cum Sacramentum propriè sit signum, eius vnitas debet sumi ex vnitate significationis: & cum species panis, & vini, significant vnam integram, & perfectam refectionem spiritualem, & vnum Christum sub

sub illis contentum, dicendum est, quod sint propriè & formaliter vnum Sacramentum. Vna enim, & perfecta, ac integra refectione cibum & potum requirit. Et præterea quemadmodum corpus Christi per se, & perfectè significatur per speciem panis: ita eius sanguis per se, & perfectè significatur per speciem vini: & ex consequenti Christus integer & perfectus per species simul panis, & vini integrè & perfectè significatur: ac proinde Eucharistiæ non est, nisi vnum integrum, & perfectum sacramentum. Arbitror igitur, quod Eucharistiæ est vnum sacramentum, etiam vnitate specifi- ca, integra & perfecta. Vnum, inquam, secundum rationem sacramenti: sicut domus in genere domus, aut prandium in genere prandij.

Ad primum Gabrielis dico, quod laicus sumens corpus verè recipit sacramentum quoad virtutem eius; non tamè quoad integram, & perfectam significationem. Nec vero species vini sunt aliud sacramentum totale, sed partiale. Et si obijcias, quod sumens corpus etiam sumit sanguinem, quia corpus non est sine sanguine; ergo ibi est perfectum sacramentum & representatio neganda est consequentia. Nam quantumvis sumpto corpore sumatur sanguis, id tamen non sit per se, sed per concomitantiam; ac propterea non est ibi perfecta representatio, nec rei contentæ, nec refectionis spiritualis. Nec enim laicus sumit sanguinem per modum potus, & ad perfectam representationem requiritur, quod & corpus, & sanguis Christi sumantur per modum cibi & potus.

Eodem modo respondendum est ad secundum. Quantumvis enim verum sit, quod laicus sumens corpus recipit tantam gratiam quantum sacerdos sumens etiam sanguinem per se, id tamen prouenit ex virtute & efficientia corporis Christi, non ex perfecta representatione. Efficit enim corporis Christi virtus, ut quod integrum non est quoad representationem, sit integrum quoad effectum.

Ad tertium responderetur, quod istæ species panis & vini dicuntur plura sacramenta, eo quod nomen perfectum, atque totius tri-

bui solet etiam partibus, ex quibus totum illud resultat. Et cum istæ partes sint plures, consequenter dicuntur sacramenta in plurali numero. Nec vero est inconueniens si in his, quæ ordine consistant, aliquid sit vnum specie & plura in eodem genere secundum rationes diuersas. Quod probò. Nam ternarius est vna species in genere numeri, & tamè ternarius, & quaternarius, ex quibus tamquam partibus constat, sunt duæ species in eodem genere. Et magna aliqua, ac splendida domus, quantumuis contineat sæpe plures habitationes sufficiens vna tamè est domus. Quod vero magis Gabriel miretur in genere ipso substantiæ, vbi maxime ens, & vnum reperitur, compositum est vna substantia, & forma est substantia, & materia est substantia, cum discrimine tamè. Illud enim dicitur substantia, ut perfectum quid, & integrum in eo genere, istæ dicuntur substantiæ ut partes substantiæ. Sic & sacramentum Eucharistiæ vnum quid est integrum, & perfectum sacramentum. Est verò plura sacramenta ratione partium, quæ suo etiam modo sunt sacramenta.

ARTICVLVS. III.

Utrum Eucharistiæ sit de necessitate salutis.

Proest quodlibet Sacramentum dici necessarium ad salutem, vel ratione finis, vel ratione præcepti. Ratione finis dicitur aliquod sacramentum necessarium ad salutem, quando sine illo salus non potest haberi: qualia sunt baptismus & poenitentia. Baptismus quidem quoad omnes, poenitentia verò solum quoad lapsus in peccatum mortale. Cuius ratio est: quia illa sacramenta sunt de necessitate salutis ex parte finis, quæ tollunt defectum incompossibile salutis: at baptismus & poenitentia sunt huiusmodi, baptismus sanè quoad omnes propter peccatum originale; quia omnes nascuntur filij iræ poenitentia verò quoad eos qui lapsi sunt in peccatum mortale: quod certe est incompossibile salutis, nisi homo de illo conuertatur: sunt ergo ista sacramenta de necessitate salutis.

salutis ex parte finis, ita vt sine illis, vel re ipsa & in actu, vel si facultas desit in voto susceptis haberi salus non possit. Cum autem Eucharistia non ordinetur ex ratione sua ad tollendum defectum incompossibilem saluti, sed ad augmentum quoddam & perfectionem in bono, consequens est, quod non sit necessarium absolute ratione finis. At verò ratione præcepti illud dicitur necessarium, quod vt faciamus nobis præceptum est. Et cum scriptum sit Ioan. 6. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem non habebitis vitam in vobis, consequens est, quod ratione præcepti Sacramentum Eucharistiae sit necessarium. Atque etiam si sermo sit de hoc Sacramento quoad rem sacramenti, id est vnionem cū corpore Christi mystico, & gratiam, certum est, quod ea res est necessaria ad salutem necessitate finis.

Ioan. 6.

Proposui breuiter, quid hac in parte dicendum esset: sed postulat rei difficultas vt latius ista tractemus. Supponendum ergo est in primis, quod res alicuius sacramenti potest percipi ante sumptionem sacramenti, ex voto suscipiendi Sacramenti. Quod ad hoc verum est, vt res vel effectus sacramenti baptismi haberi possit per votum suscipiendi baptismi. Quocirca ante perceptionem huius sacramenti Eucharistiae potest homo effectum salutis eius percipere per ipsius votum. Est verò differentia inter baptismum & Eucharistiam, quæ tum ad duo. Primo quidem, quia baptismus est principium spiritualis vitæ, & ianua sacramentorum: Eucharistia verò est quasi consummatio spiritualis vitæ, & omnium sacramentorum finis, si quidem per susceptionem ordinis sit præparatio ad cōsecrandam Eucharistiam. Per susceptionem verò aliorum sacramentorum præparatur ad eam suscipiendam. Quocirca perceptio baptismi est necessaria ad inchoandam vitam spiritualem; perceptio verò Eucharistiae ad eam consummandam. Secunda differentia est, quod per baptismum ordinatur homo ad Eucharistiam non aliter atque vita suapte natura ordinatur ad perfectionem ipsius vitæ, & ens atque substantia quælibet ordinatur ad se ipsam in

esse perfecto. Et ideo ex hoc ipso, quod pueri baptizantur ordinantur per ecclesiam ad Eucharistiam; & quemadmodum ex fide ecclesiae credunt, sic ex intentione ecclesiae desiderant Eucharistiam, & per cōsequens recipiunt ipsius effectum. Sed ad baptismum nemo ordinatur per aliud præcedens Sacramentum: & ideo ante susceptionem baptismi non habent pueri aliquo modo baptismum in voto, sed soli adulti. Et iccirco rem sacramenti baptismi non possunt percipere sine actuali perceptione sacramenti. Ex quibus plane colligitur, quod saltem per comparationem ad pueros non eo modo sit de necessitate salutis Eucharistia, sicut baptismus.

His constitutis disputandum est primo an saltem adultis sit æque necessaria Eucharistia, sicut baptismus? Deinde, an etiã paruulis? Pro parte affirmatiua primi dubij est argumentum: Nam sicut in adultis dum adest copia baptismi, non sufficit votum ipsius; sed ultra illud requiritur, vt baptismus in re suscipiatur: ita etiam, dum adest copia Eucharistiae sufficit eius votum: ergo respectu adultorum par est, & æqualis vtriusque ratio. Et confirmatur: Quia quæ sunt eiusdem dispositionis, eiusdem obligationis esse debent: sed præceptum de suscipienda Eucharistia, & præceptum de suscipiendo baptismo, sunt æqualis dispositionis: nam de Baptismo dicitur Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto non potest introire in regnum Dei; & de susceptione Eucharistiae dicitur Ioan. 6. Amen amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius Sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quæ verba, vt manifestissimè constat continent dispositionem eandem præcepti. Primum ex asseueratione affirmatiouis: nam vtriusque dicitur, amen amen dico tibi, & vobis. Secundo ex energia & efficacia coniunctionis adiunctæ; Nisi quis renatus fuerit, & nisi manducaueritis. Porro modo ex magnitudine pœnæ non habebi-

Ioan. 3.

Ioan. 6.

tis

tis vitam, & non intrabitis in regnum caelorum.

Sit in hoc conclusio: Sacramentum Eucharistiae in adultis non est necessarium necessitate finis, sicut baptismus. Hæc conclusio, vt video, est communis scholasticis, & eam probat Caieta. 3. parte. quæst. 73. artic. 3. Hac ratione baptismus, inquit, suapte natura est necessarius secundum actum ipsius exhibitionem: quoniam principium secundum ordinem generationis debet esse secundum rem in esse reali exteriori; Eucharistia verò suapte natura est necessaria secundum votum; quia finis saluatur secundum esse in intentione. Itaque baptismus per se saluat secundum eius perceptionem, & per accidens, vt in voto. Eucharistia vero non solum per se saluat consummando salutem, secundum eius perceptionem: sed etiam per se saluat, vt in voto, eo ipso, quod habet rationem finis.

Caietan.

Hanc Caietani rationem, ob quam Eucharistia non sit necessaria, sicut baptismus venerant plures scholastici, qui post Caietanum fuerunt. Ea tamen nihil habet probabilitatis. Primum; quia quauis quando deest facultas operis, voluntas pro factore putetur ab eo, qui inspector est cordis, quod in baptismo ipso sicut in alijs locum habet: verè tamen, & proprie loquendo, euidenter est falsum, quod finis saluatur secundum esse in intentione, si dicere velis, quod habere finem in intentione sit affectus illi. Quauis enim is, quem ego habeo in intentione, scilicet æterna beatitudo, & gratia Dei, sit finis meus, non tamen sequitur si habeo in intentione, quod iccirco habeam illum finem: sicut non sequitur, si habeo in intentione sanitatem, quod habeam sanitatem. Et rursus quemadmodum, quando intendo sumere Eucharistiam Eucharistia est finis in intentione mea; ita quando intendo baptismum, baptismus est finis meæ intentionis. Si ergo finis saluatur secundum esse in intentione, eadem ratio erit de baptismo, & de Eucharistia præsertim cum ex natura rei habeat baptismus, vt possit esse præstantior finis hominis, quam sumere Eucharistiam, eo quod baptismus sit de necessitate salutis, Eucha-

ristia verò non item. Tertio, quia mera fictio est asserere, quod baptismus quidem, suapte natura est necessarius in re, per accidens verò in voto; Eucharistia verò suscipitur per se, & ex natura rei in voto. Hoc inquam discrimen nullum omnino habet fundamentum. Sed generaliter tenendum est, quod præcepta sacramentorum dantur pro actibus suscipiendi ipsa sacramenta. Sed si copia defuerit sacramenti, tunc res sacramenti percipitur per votum ipsius. Excipere verò ab hac vniuersali, & verissima regula sacramentum Eucharistiae, & dicere quod per se, & ex natura rei sumitur in voto, nec habet fundamentum, vt dixi, nec omnino caute dicitur. Quia si ex natura rei, & non ob defectum copiae habet, quod percipitur in voto, nihil erit cur illud percipiamus in re. Et tandem sicut quia baptismus est principium vitæ non habeo vitam, nisi habeam illud principium vitæ; ita quia eucharistia est causa perfectionis, non habeo perfectionem, sine illa causa: & sicut ob defectum copiae vnum suppletur per votum, ita & aliud. Legitima ergo ratio, nisi forte etiã ego fallor, huius conclusionis est ea, quæ sumitur ex natura huius sacramenti. Sumi enim voluit Dominus sacramentum hoc, tamquam spiritalem animarum cibum, quo alantur, & confortentur viuentes vita illius, qui dixit; Qui manducat me, ipse viuet propter me: Itaque hoc sacramentum ex natura sua est ianua viuientium, & regenerantium per gratiam quos in bono perficit, & confortat. Et quia qui viuens est, & regeneratus per gratiam baptismi assequeretur gloriam, quauis da remus, quod nihil illi vltioris boni accresceret, & proveniret, hinc fit, quod hoc sacramentum non sit necessarium necessitate finis, ea ratione quia est necessarius baptismus.

Ioan. 6.

Ad argumentum dico, illud concludere, quod secundum necessitatem præcepti par est vtriusque sacramenti ratio. Negatur verò, sequi ex eo argumento, quod sit æqualis ratio secundum necessitatem finis. Quoniam illo solo constituto, ad quod ordinatur per se baptismus, nempe regeneratione per gratiam, habeo vitam æter-

æternam, & illadē mpra non habeo. Ac proinde baptisimus est necessarius simpliciter ex parte finis. Perfectio verò illa, ad quam ordinatur Eucharistia, per se loquendo, supponit viuentem iam, & regeneratum, ac proinde absolute loquendo & ex natura rei, posset haberi salus sine illa. Et si dicas, quod ille effectus est gratia, responderetur, quod per se loquendo est augmentum, & confortatio in gratia, vel gratia, quæ supponit gratiam.

Ad cōfirmationem ex testimonio euangelij, responderetur primo, quod sicut ait Diuus Augustinus exponēs ea verba Ioā. 6. Hunc cibum & potum carnis, & sanguinis sui, societatem vult intelligi corporis, & membrorum suorum, quod est in prædestinatis, & vocatis, & iustificatis, & glorificatis Sanctis, & fidelibus eius. Vnde sicut ipse dicit ad Bonifacium, nulli est aliquatenus ambigendum, tunc vnum quæque fidelium corporis sanguinisque Domini participem fieri, quando in baptisimate membrum corporis Christi efficitur, nec alienari ab illius panis calicisque consortio, etiam si antequam panem illum comedat & calicem bibat, de hoc sæculo in vnitate corporis Christi constitutus abscedat.

Respondetur secūdo, verum esse, quod nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, susceperitque baptisimum in re vel in voto, non intrabit in regnum cœlorum & verum etiam esse, quod nisi manducauerit panem cœlestem, susceperitque Eucharistiam in re, vel in voto non habebit vitam in seipso: vnde ipse baptisimus continet votum siue intentionem Eucharistia. Quauis autem re vera ita accidat, quod nisi quis renatus fuerit, & nisi manducauerit, non viuet, non tamen inde sequitur, quod ex natura sua Sacramentum Eucharistia sit ita necessarium simpliciter ad salutem, sicut Sacramentum baptisimi: sed solum sequitur, vel quod sit ita necessarium sicut baptisimus, vel ita coniunctum cum illo, quod est necessarium ad salutem, vt quando hoc non habetur, nō habeatur id, quod est necessarium ad salutem. Ac proinde, nisi manducauerit quis panem hunc in re, vel in voto non habe-

bit vitam in semetipso. Et ad illam formā argumenti, quod quæ habent dispositionem eandem, debent habere eādem vim, respondetur id certè intelligendum esse, quantum patitur rerum natura. Ex ratione verò istorum Sacramentorum cōstat, primo quod effectus baptisimi est hominē regenerare per gratiam. Constat secundo, quod isto solo effectu posito vitam haberemus. Constat tertio, quod Sacramentum Eucharistia supponit hominē regeneratum. Constat denique quod baptisimus ordinatur ad Eucharistiam, & cōtinet eius votum. Ex quibus efficitur, quod nisi quis renatus fuerit, & nisi manducauerit non viuet, cum discrimine tamen explicato.

Ex his colligi debet secunda propositio, quod Eucharistia ratione quadam est necessaria simpliciter ad salutem. Loquor verò de Eucharistia in re vel in voto. Probat: Quia cū baptisimus sit necessarius simpliciter ad vitam, & cum baptisimo semper sit cōiunctum votum de Eucharistia, sequitur, quod vbi non est Eucharistia in re, vel in voto, ibi non est id, quod est necessarium ad salutem.

Tertia propositio sit, quod realis, & frequens susceptio Eucharistia ex natura sua est maximè utilis ad perseverandum in gratia, & assequendum vitam æternam. De hac nulla potest esse controuersia. Si tamen quis mihi opponat, quod manducatio cibi corporalis est de necessitate salutis corporalis, ergo manducatio cibi spiritualis est de necessitate salutis spiritualis: nihil certè opponet aduersum huic tertia conclusioni. Nam quod necessarium fuerit, vtique & maximè vtile erit: quauis non vtile præcise. Vt vero constat doctrina tradita, dico ad argumentum ex Durando in 4. distinct. 9. quæst. 2. quod non est simile de vita corporali, quæ de necessitate tendit ad desitionem, nisi ei subueniatur per alimentum corporale: & de vita spirituali, quam nullus potest amittere, nisi volens. Et ideò alimentum hoc spirituale potest quidem proficere ad perfectionem, & augmentum vitæ spiritualis: sed non est simpliciter necessarium ad continuationem

uationem vitæ, loquendo ex natura rei. Est tamen quandoque necessarium ratione occurrentis præcepti, quo adulti omnes tenentur recipere hoc Sacramentum, Diuus Thom. tertia parte, quæstione. 73. articulo tertio, & Sorus distinctione octaua quarti, respondent, quod hæc est differentia inter alimentum corporale, & spirituale, quod alimentum corporale conuertitur in substantiam eius; qui nutritur: & ideò non potest homini valere, ad vitæ conseruationem, nisi realiter sumatur: sed alimentum spirituale conuertit hominem in seipsum. Secundum quòd August. dicit in libro Confessionum, quod quasi audiuit vocem Christi dicentis sibi, Nec tu me mutabis in te, sicut cibum carnis tuæ. Sed tu mutaberis in me. Potest autem aliquis in Christum mutari, & ei incorporari voto mentis, etiam sine huius Sacramenti perceptione. Hæc vero responsio non efficit, quin hoc Sacramentum sit necessarium simpliciter, & ex natura rei saltem in voto. Atq; idem omnino, quod in ea affirmatur de Eucharistia posset quis baptisimo accommodare: quoniam vita etiam spiritualis regenerat hominem in Christum. Potest vero aliquis in Christum mutari, & ei incorporari voto mentis, sine perceptione reali baptisimi: ergo sequeretur, quod quemadmodum baptisimus est necessarius, ita & Eucharistia, secundū dicta istorum authorum. Quod si hic interponas distinctionem illam Caietani, de per se, & per accidens, iam dixi illam esse in hac parte inanem: quoniam omnia præcepta sunt de actibus præceptorum, exhibendis, quando præceptum obligat, & facultas adest. Quando autem deest facultas, tunc voluntas à Deo spirituum pro facto reputatur. Et certè si de Eucharistia loquamur per comparisonem ad necessitatem præcepti, eius sumptio realis requiritur per se, & quod sumatur in voto est ex accidenti. Si verò sermo sit per comparisonem ad necessitatem finis, & quis dicat, quod votum Eucharistia per se, & ex natura rei requiritur: ergo is tam necessarium facit necessitate finis Sacramentum

Eucharistia, quam baptisimi, præter hoc, quod facit necessariā per se Eucharistiam in voto, & baptisimum in re. Ex accidenti vero baptisimum in voto, & Eucharistiam in re. Ex quo inferre posset quis, quod Eucharistia præstat quo admodum necessitatis in voto, baptisimus verò præstat quo admodum necessitatis in re. Simpliciter verò & vnum, & alterum est necessarium necessitate finis. Quæ omnia mihi non videntur ita probabilia, sicut quæ anteponebam. Tandem autem dico in hoc dubio, quod dum considero testimonia scripturæ, & tam multa, ac tam varia dicta Sæctorum Patrum, quæ qui non iudicat præcipue in re theologa esse consideranda Theologus non est, sed homo insipiens: ergo dum ista considero fateor, quod hæc quæstio de necessitate Eucharistia vincit meum intellectum. Existimo verò & credo, quod realis sumptio Eucharistia est necessaria necessitate præcepti. Existimo & credo, quod sine re ipsius & effectu, hoc est sine vnione cū corpore mystico Christi, nulli vnquam salus patere potuit, sine vnione, inquam, vel vt effecta per baptisimum, vel etiam per Eucharistia. Ac proinde ea res est necessaria necessitate finis. Existimo, quod votum Eucharistia est coniunctum cum baptisimo, ac proinde, quod nemo saluatur sine Eucharistia in re, vel in voto. Existimo, quod quando obligatio occurrit sumendi in re hoc Sacramentum, qui non sumit non assequetur salutem, quoniam violat illud præceptum. Alia disputatione iactentur dum modo in omni disputatione hoc retineamus, quod qui non manducauerit carnem, & biberit sanguinem Domini, non habebit vitam in semetipso. De quorum verborum plena, & perfecta interpretatione, Ioan. 6. fateor me nec inuenisse, nec potuisse excogitare quid omnino infideat menti. Dixi verò quod assequi potui. Catholice verò, & humiliter, atq; ex consequenti sapienter me locutum putabo si dixero, quod ecclesia Dei ab Spiritu sancto edocta, optimè interpretatur verba spon si sui, & illa

B. Tho.
Sorus.

D. August.

Caietani.

Durand.

& illa semper sensit, quod baptismus semper fuit necessarius necessitate finis, vel in re susceptus, vel si omnino copia deeat in voto. At verò salus multis cõtrig sine sumptione Eucharistiæ, nec eius voto explicito. Et iccirco quauis eisdem verbis Dominus dixerit, Nisi manducaueritis, & nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, voluit tamen in baptismo inducere necessitatem præcepti & finis, & in Eucharistia necessitatem præcepti. Et quidem in baptismo continetur votum omnium virtutum, & tamen non omnes sunt de necessitate finis, & idem dicendum est de sumptione Eucharistiæ.

ARTICVLVS. V.

An Eucharistia sit paruulis de necessitate salutis.

VAE pro parte affirmatiua vrgent rationes sunt duæ. Prima Generalis; quia scriptum est Ioan. 6. Amen amen, dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quorum verborum mentionem faciens D. August. lib. 1. contra duas epistolas Pelagianorum. c. 22. sic habet: Nec illud cogitatis eos, id est, hec illud animaduertitis, paruulos vitam habere non posse, qui fuerint expertes corporis, & sanguinis Christi, dicente ipso; Nisi manducaueritis carnem meam, & biberitis sanguinem meum, non habebitis vitam in vobis. Secunda ratio est, quia ab alijs quibus patribus legitur factitatum, ut conferretur paruulis Eucharistia; quod proculdubio constat esse verum, & eos ita fecisse.

Ista sunt, quæ potissimum militant pro parte affirmatiua. Sciendum verò est, quod manifesta illa Domini vox; nisi manducaueritis, &c. diuersos Doctores, & ingenia varia distinxit in varias sententias, quas ad tres possumus reducere. Primi in ea sunt opinione, ut nihil ad infantes per-

Ioan. 6.

D. August.

tineat illud præceptum, quoniam arbitratur Christum sermonem dirigere ad adultos, actusque iubere proprios adultorum, hoc est, comedere & bibere spiritualiter simul, & sacramentaliter: ac proinde discernere, & iudicare animoque, & fide apprehendere, quis & qualis sit ille cibus, & potus, & se probare ne edant indigne. Quæ omnia, ut videris, sunt adultorum. Probant verò suam sententiam primum: Quia ista non possunt conuenire paruulis: ergo illud præceptum non spectat ad illos. Scriptum enim est: Prober autem se ipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat.

Secundè probant: Quia quauis eo præcepto non præciperetur Eucharistiæ sumptio Sacramentalis, & realis, sed spiritualis solum, non tamen posset conuenire paruulis; quoniam ad eam requiritur actus fidei, & memoria passionis Domini: non autem possunt paruuli habere eos actus.

Postremo argumentantur: Quia dum infans baptizatur, non proprie manducat, sed renascitur, & aliud est renasci, aliud manducare etiam spiritualiter. Cum ergo Dominus (inquiunt) apud Ioannem præcipiat carnis suæ esum, siue spirituales tantum, siue insuper sacramentalem, in neutro sensu illud præceptum infantes potest implicare, ut ipsi teneantur per se manducare etiam spiritualiter: sed sufficit, ut manducent, cum quibus paruuli in baptismo membra Christi efficiantur. Hoc itaque præceptum adultos per se respicit; paruulos verò non, nisi consecratione, & coniunctione quadam.

Secundè fuerit, qui considerantes vim & Generalia verba illius præcepti putauerunt necessario paruulos statim à principio pascendos Eucharistia. Atque ij quauis id fieri præciperent, vel non putauerunt esse necessarium, sed probabilem aliquam causam pro illius temporis ratione habuerunt, vel certè si id putauerunt esse necessarium in applicatione præcepti lapsi sunt. Diffiniuit enim Syn. Trid. Sessio. 21.

Cõc. Trid.

Sessio. 21.

Sessione. 21. capit. 4. paruulos vsu rationis carentes, non obligari ad sacramentalem Eucharistiæ communionem: si quidem per baptismi lauacrum regenerati, & Christo incorporati adeptam iam filiorum Dei gratiam in illa ætate amittere non possunt. Atque hæc de secundis.

D. August. Tertia sententia est D. Augustini, in cuius libris multæ dubitationes incidunt, eo quod agens contra diuersos hæreticos ita vrger illud præceptum, Nisi manducaueritis, modò pro vna manducatione, modò pro altera, spirituali, scilicet, vel sacramentali, ut alteram negligere videatur. Pro cuius declaratione in primis necesse est animaduertere, proprium esse hominū parui ingenij, & angustij particulariter, & diuisim, & ut ita dicam dearticulate pro ingenij paruitate ea, quæ dicuntur accipere, atque ita aliquibus rebus accommodare, ut non videant, quia ratione illæ sententiæ ad alia etiam se possint extendere. Ingenia verò magna, & capaciora rectè vident, quod cum verba sint notæ, & signa conceptuum, quantum conceptus aliquis est vniuersalior, & altior; tãtò eius verba vniuersalior, & altior accipienda sunt. Conceptus autem Dei est conceptus intelligentis altissimi, & infinite perfecti, ac propterea in eius verbis eisdem non modo sunt sensus diuersi, & varia ac diuersa vniuersi, & eiusdem sententiæ applicatio; sed etiam hæc omnia sunt & præuisa, & intèra ab eo, qui dedit, ut & plurimè intelligeremus ad ædificationem corporis Christi sub eisdem verbis; & ut sententiam eandem atque præceptum diuersa ratione diuersis, verè tamè applicaremus: ergo D. August. ut opinor optimè omnium vidit, præceptum quidè illud omnes comprehendere; sed ratione diuersa esse paruulis & adultis applicandum. Vidit, inquam, quod paruuli ex vi eius præcepti nulla ad sacramentalem, & realem Eucharistiæ perceptionem necessitate tenentur, quibus dignè illud percipiendi deest requisita capacitas, sed edere pro ipsis alia membra Christi, quibus inferuntur. Nam quemadmodum cætera omnia, ut est fidei confessio, & inuocatio nominis Domini, &c. per alios explentur

pro infantibus; si quidem scriptum est; Qui non crediderit condemnabitur, at tamen infantes non credunt actu, & salui fiunt, quia illis prodest fides aliena. Quemadmodum igitur infantibus aliena fides; ita & aliena perceptio Eucharistiæ prodest. Ac quemadmodum præceptum de habenda fide Generale est, licet infantes per ætatem nequeant credere actu: ita præceptum de edenda Eucharistia in genere profertur, licet infantes non sint capaces edendæ Eucharistiæ actu aliquo spirituali. Et quemadmodum adulti tenentur credere actu proprio, quauis infantibus sufficiat habitu per sacramentum baptismi acquisito credere, sic etiam præceptum, Nisi manducaueritis, adultos iubet actu proprio sumere Eucharistiæ sacramentaliter, & spiritualiter, licet infantibus sufficiat effectus per baptismum acquisito, & habituali quodam voto sumere Eucharistiæ per eos, qui illam suscipiunt. Nam in Sacramento baptismi, & in gratia atque habitu fidei tunc infuso comprehenduntur, & spes, & charitas, & perceptio Eucharistiæ, & inuocatio nominis Domini, & observatio mandatorum, & quæcunq; vel facere vel pati fidelis debuisset, si ad eam ætatem & gradum peruenisset, in quo talia præcepta complenda erant. Omnia enim necessaria, & habuisse & fecisse iudicaturis, cuius ciuitatis supernæ concessum est, & per quem non stetit, quò minus obiret omnia munia ciuitatis. Et hoc est, quod D. August. significat in epistola ad Bonifacium dicens: Nulli est aliquatenus ambigendum, tunc vnumquenq; fidelium corporis sanguinisque Domini participem fieri, quando in baptismo membrum Christi, corporis efficitur, nec alienari ab illius panis, calicisque consortio, etiam si antequam panem illum comedat, & calicem bibat, de hoc sæculo in vnitatem corporis Christi constitutus abscedat. Hisce videor mihi explicasse Diui Augustini sententiam, & lucem aliquam attulisse lectori, ut eius varia testimonia intelligere possit. Apud quem sapientissimum virum stant simul hæc duo; & quod infantes nulla omnino necessitate teneantur ad sacramentum

D. August.

Aa 2 cali.

taliter, & actu manducandum; & quod nihilominus illud præceptum, Nisi manducaueritis, &c. ad illos etiam se extendat. Quemadmodum enim in baptismo habitu credunt: ita & incorporantur corpori Christi, & habitu spiritualiter manducant corpus, & sanguinem Domini. Et ipsum incorporari per baptismum corpori Domini est spiritualiter manducare corpus Domini, id est, esse participem corporis & sanguinis eius.

Sunt verò contra hanc sententiam duo argumenta. Primum: Nam paruuli per nos cum actu; & sacramentaliter nõ manducant, censentur tamen manducare per alios: ergo pari ratione possent censerì baptizati per alios, licet actu non baptizentur. Respondetur negando cõsequentiã. Et ratio est in promptu. Nam membrorum operationes non valent alijs opitulari, nisi fuerint corpori adhærentia: ante baptismũ verò nullum est sacramentum, quo paruuli incorporantur Christo: atq; idẽ ipsi nec aliena fides, nec manducatio prodesse potest, nec rem sacramenti possunt percipere. Ex hoc verò, quod pueri baptizantur regenerantur in Christo, & ordinantur ad Eucharistiã. Et sic sicut ex fide ecclesie credunt; sic ex intentione ecclesie desiderant Eucharistiã, & per consequens recipiunt rem ipsius.

Caiet.

Secundo Caietanus, & alij conueniuntur detrahi baptismũ, si dicamus præceptũ illud, Nisi manducaueritis, aliqua ratione quæcunque illa sit, ad paruulos pertinere. Sed immeritò certè queruntur. Alioqui declament si placet in fidem, & cetera omnia, sine quibus nemo vitam habebit. Nos vero dicimus, quod quemadmodum hæc fides, scilicet, & gratia, sufficienter efficiuntur in paruulis per baptismum, per quẽ regenerantur in Christo, & incorporantur eius corpori mystico: ita etiã per illud sacramentum efficiuntur participes corporis, & calicis Dñi. Hoc vero non est detrahere baptismũ, sed eius vim explicare, & amplificare dignitatẽ: cui certè derogat qui dicit, hæc nõ præstare baptismum. Igitur hæc sententiã D. August. vt arbitror, tenenda est. Illa verò prima, quauis

facilis & expedita esse videatur, habet tamen infirma fundamenta. Nam si Eucharistiã iccirco pertinet ad adultos, & nulla ratione ad paruulos, quia licet scriptum sit; Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, adiecit tamen Apostolus; Probat autem se ipsum homo, &c. quæ paruulis conuenire non possunt. Dicere posset & alius, baptismũ ad adultos pertinere, & nulla omnino ratione ad paruulos: quia licet scriptum sit; Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, nõ potest introire in regnum Dei, adiunctum etiam est ab apostolo Petro; Agite penitentiam, & baptizetur vnusquisq; quod paruulis conuenire non potest. Ac proinde sicut hoc illatum est falsum, ita & illud fundamentum eius sententiæ est infirmum.

Ad primum propositũ in principio dubij respondetur, quod illa vna & eadẽ sententiã non eodem modo applicanda est adultis & paruulis. Adultis enim præcipitur actus sacramentaliter manducandi: pueri vero nulla necessitate tenentur manducandi sacramentaliter, sed fiunt participes corporis & calicis Dñi per ipsum baptismum secundum rem illius sacramenti, habitu suscipiendo illud spiritualiter, sicut habitu suscipiunt fidem, & gratiam.

Ad secundum argumentum constat solutio ex dictis circa secundam sententiã.

ARTICVLVS. VI.

Verum institutio huius sacramenti fuerit conueniens.

Questio est, & de cõuenientia institutionis huius sacramenti absolute, & de conuenientia temporis, in quo est institutum: quam scholastico more & ratione breuiter absoluemus. Constituta ergo cõclusione affirmatiua, quoniam ipse Dominus est, qui instituit hoc sacramentum, cuius nulla actio potest esse, nisi conueniens, ea declaratur, & probatur primum; Quia sicut generatio necessarium est ministrari alimentum ad sustentationem vitæ, & aug-

& augmenti: sic regenerato per baptismum conueniens fuit Sacramentum institutum ad conseruationẽ, & augmentationẽ vitæ spiritualis receptæ per baptismum tale autem est sacramentum Eucharistiæ, in quo continetur fons spiritualis vitæ: ergo conuenienter fuit institutum. Et præterea, quemadmodum animæ vegetatiuæ, quæ est formale principium naturalis vitæ rerum generabilium, Deus indidit potentiam generatiuam, per quam res viuens efficitur, & augmentatiuam, per quam genitum agmentatur, & roboratur, & nutritiã, per quam nutritur, & in esse conseruatur, quandiu viuunt: quandiu enim anima viuunt nutriuntur iuxta philosopho-phosita conueniens fuit, Deum inter sacramenta instituire tria, per quorum vnũ anima efficiatur viuens vita spirituali, & supernaturali: & hoc est sacramentum baptismi, & per aliud in viuente spirituali vita spiritualis augeatur, & roboretur, & hoc est confirmationis Sacramentum, & per aliud viuens spirituale in vita spirituali, sicut per alimentum nutriatur, & confortetur: & hoc est Sacramentum Eucharistiæ. Præterea, æquum fuit, vt in nobis iugis memoria maneret eius singularis sacrificij, quo Dominus se ipsum pro nobis obtulit in ara crucis, sed hoc fit per hoc sacramentum: ergo conuenienter est institutum. Qua etiam conuenientia mirabili Sacramentum hoc fit institutum, declarat Diuus Chrysostomus sermone quodam, inducens Dominum nos omnes alloquentem his: Nam parentes quidem alijs sæpe filios suos tradunt alendos ego autem (inquit) non ita, sed carnibus meis alo, & me ipsum vobis appono, vos omnes generosos esse volens, & bonas vobis prætendens de futuris expectationes. Quippe vobis hic me ipsum trado multò magis in futuro. Volui frater esse vester; carnem propter vos & sanguinem assumpsi; vobis vicissim ipsam carnem & sanguinem, per quæ cognatus vester factus sum, trado. Atq; hæc de primo.

B. Tho.

Quoad secundum verò dico ex Diuo Thom. quod conuenienter hoc Sacramentum fuit institutum in cœna, quando, sci-

licet, Christus vltimò suos discipulos est allocutus, & cum eis conuersatus: conueniens enim erat, vt tunc se in Sacramentali specie eis dereliqueret, quando secundum propriam ab eis erat discessurus. Vnde Eusebius Emisenus dicit, quia corpus assumptum ablatum erat ab oculis, & illaturus sideribus, necesse erat, vt die cœnæ Sacramentum corporis, & sanguinis sui consecraret nobis, vt coleretur ingiter per mysterium, quod semel offerebatur, in pretium. Secundo quia sine fide passionis Christi nunquam potuit esse salus, secundum illud Romano. 3. Quem proposuit Deus propitiorem per fidem in sanguine ipsius. Et idẽ oportuit omni tempore apud homines esse aliquid repræsentatiuum Domini cœnæ passionis, cuius in veteri quidem testamento præcipuum Sacramentum erat agnus paschalis. Vnde, & Apostolus dicit. Corinth. 5. Pascha nostrum immolatus est Christus. Successit autem ei in nouo testamento Eucharistiæ Sacramentum, quod est rememoriatiuum præteritæ passionis; sicut & illud fuit præfiguratiuum futuræ. Et idẽ conueniens fuit, vt imminente passione celebrato prior Sacramentum nouum Sacramentum institueret. Vnde Leo Papa dicit, quod vt vmbra cederent corpori, antiqua obseruantia à nouo excluditur Sacramentum; hostia in hostiam transit, sanguine sanguis aufertur, & legalis festiuitas dum mutatur impletur. Tertio, quia ea, quæ vltimò dicuntur ab amicis recedentibus, & magis nos ac vehementius afficiunt, & pressius hærent memoriæ. Quia igitur, vt Beatus Alexander Papa dicit nihil in sacrificij maius esse potest, quã corpus & sanguis Christi, nec vlla oblatio hac potior est, ideo, vt in maiori veneratione haberetur Dominus in vltimo discessu suo à discipulis, hoc Sacramentum instituit. Et hoc est quod Augustinus dicit in libro Responsorum ad Ianuarium: Saluator quò vehementius commendaret mysterij huius altitudinem vltimum hoc voluit infigere cordibus, & memoriæ discipulorum, a quibus ad passionem digressurus erat. Ista verò omnia pijsimè, & sanctissimè comple-

Conc. Trid. xa est Synodus Tridentina, Sess. 13. cap. 2. his verbis: Ergo Saluator noster discessurus ex hoc mundo ad patrem, sacramentum hoc instituit, in quo diuitias diuini sui erga nos amoris, velut effudit, memoriam faciès mirabilium suorum: & in illius sumptione colere nos sui memoriam præcepit, suamque annunciare mortem, donec ipse ad iudicandum mundum veniat. Summi autem voluit hoc sacramentum, tanquam spirituale animarum cibum, quo alantur, & confortentur viuere vita illius, qui dixit: Qui māducat me ipse viuere propter me.

Ioan. 6.

Sed contra hæc primò posset quis obijcere, quod in hoc Sacramento multa videntur implicata contra rationem; vt accidentia esse sine subiecto; & maius contineri in minori; & quod homo ab homine manduceretur, &c. Sed de his suo loco peculiariter habendus est sermo. Et dicendum est breuiter, hæc non esse contra rationem; sed esse eiusmodi, vt ostendant mirabilem Dei erga nos dignationem, quæ maior est, quam potuisset, aut cogitari, aut intelligi.

Secundo argumentor: Quia hoc sacramentum viaticum dicitur: ergo ab eo temporis initio, quo homines fuerunt in via, de huius institui. Præsertim cum per hoc sacramentum membra Christi & cum Christo, & inter se vniantur; & Christus Dominus sit caput eorum, etiam iustorum, qui fuerunt à principio mundi.

Respondetur, quod hoc sacramentum non dicitur viaticum, eo quod sit sacramentum quo debeat viator, in quocunque tempore viator extiterit; sed potius eo quod patefacta iam per mortem Christi Iesu Dei æterni & veri hominis via vitæ, quæ antea habebatur ignota muniat & præparet nos ad digne emigrandum è vita, & euolandum in cælum: ac propterea institui non debuit nisi imminente iam Christi passione. Atque etiam non fuit conueniens hoc sacramentum institui ante aduentum Christi ratione rei contentæ, quæ est ipse Christus, quem non decebat realiter contineri sub specie panis, & vini ante quam esset de Virgine natus. Nec etiam id con-

ueniebat ratione rei significatæ, & non contentæ, scilicet, ratione perfectionis, & vnitatis corporis mystici: quoniam homines antea erant in statu puerorum, & imperfecto. Hoc vero Sacramentum competebat statui perfecto gratiæ: vnde bona gratia nuncupatur. Nunquam tamen hominibus desuere sacramenta, & auxilia Dei pro ratione temporis, & status, quibus Deum colerent, & ipsi per fidem, & charitatem iungerentur.

Tertio argumentor: Nam philosophi verè dicunt, quod ex eisdem nutrimur, ex quibus sumus: sed per baptismum, qui est spiritualis regeneratio, accipimus esse spirituale, vt dicit Diuus Dionysius, libr. 2. ecclesiast. Hierarchiæ: ergo per baptismum etiam nutrimur: ergo non fuit necessarium instituere hoc sacramentum, quasi nutrimentum spirituale.

Respondetur, quod ex eisdem nutrimur, ex quibus sumus alimenta enim debet esse quam similia rei alitæ, vnde, & caro carnem nutrit; non tamen eodem modo nobis aduenientibus. Nam ea, ex quibus sumus, nobis adueniunt per generationem; eadem autem, vel non admodum dissimilia in quantum ex eis nutrimur nobis adueniunt per māducationem. Vnde sicut per baptismum regeneramur in Christo: ita per Eucharistiam manducamus Christum. Atque hæc argumenta rationibus diuersis pugnant contra institutionem sacramenti, quam primo posuimus: At verò peculiariter contra tempus illud ante passionem, quo institutum est, argumentor quarto loco. Quia hoc sacramentum dicitur memoriale Dominicæ passionis: sed memoria est præteritorum: ergo inconuenienter est institutum, dum adhuc Dñs viueret. Respondetur, quod arguens, totum oppositum inferre debuisset: Eo enim ipso, quia hoc Sacramentum futurum erat memoriale Dominicæ passionis, atque totius illius temporis felicissimi, quo Deus in terris apparuit, & cum hominibus vixit, institutum est paulò ante, quam discederet de hoc mundo ad patrem: non aliter, atque solet sponsus discedens dulci sponse aliquod pignus dare, quo semper ipsius recorderetur.

Quinto

Matth. c. xlii. Quinto argumentor: Quia per baptismum aliquis ordinatur ad Eucharistiam, quæ non, nisi baptizatis dari debet: sed baptismus institutus est post Christi passionem, & resurrectionem, vt liquet ex Matthæi capite vltimo: ergo inconuenienter hoc Sacramentum fuit institutum ante passionem.

Ad hoc argumentum, & similia generaliter dicendum est, quod sunt leuissima. Quoniam cum hæc duo non habeant inter se se essentialium ordinem, quoad sui institutionem, sed liberum, scit Deus ingentes causas, ob quas ita fecerit. Dicere tamen poterit nostra imbecillitas, quod quia hoc Sacramentum pignus erat, & memoriale Dei agentis cum hominibus, & discedentis, iccirco dare Deus illud debuit, & instituere cum esset in hac vita. Et secundo; quia figura agni paschalis in hoc Sacramento implebatur, iccirco illo die coenæ debuit institui. Et tertio, quod quia hoc Sacramentum erat dignissimum, iccirco tunc institui, & relinqui discipulis debuit, cum maximè eius memoria cordibus infingeretur imminente, scilicet, passione, & iam iam diuina largitate se profundente ad extremum ob amoris magnitudinem.

Et quarto quia Sacramentum hoc, quantum sit posterius in perceptione, quam baptismus, est tamen prius in intentione, & ideo debuit prius institui. Et quinto dici potest, quod baptismus iam erat aliqua ratione institutus in ipso Christi baptismo; & iam aliqui baptismo Christi baptizati erant. Vnde Ioannis tertio discipuli Baptistæ dicebant ei: Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum. Et præter has plures alias causas, & rationes huius rei poterit quicunque sapiens excogitare.

ARTICVLVS VII.

Qua ratione præfiguratum fuerit hoc sacramentum.

VANTO hoc Sacramentum altius est, & mirabilius, tanto pluribus, & expressioribus rationibus præfiguratum est, Deo sic prouidente. Deceui autem de eo non contendere, quæ figura præstator fuerit, nam nec ipsæ figuræ sunt contentiones, sed vnitatis amicæ: & vna quælibet earum suo modo & ratione mire exprimit rem significatam. Cum verò in hoc sacramento tria considerare possumus, scilicet, id, quod est sacramentum tantum, species, scilicet, panis, & vini, & id, quod est res, & sacramentum, scilicet, corpus Christi verum, & tertio, quod est res tantum, scilicet, effectus huius sacramenti: offert se primo loco illud tam celebre Melchisedech sacrificium Gen. 14. de quo Diuus Cyprianus in epist. ad Cæcilium, loquitur in hæc verba: Itè in sacerdote Melchisedech sacrificij Dominici sacramentum præfiguratum videmus, secundum quod scriptura diuina testatur, & dicit: Et Melchisedech Rex Salem protulit panem & vinum: fuit autem sacerdos Dei summi, & benedixit Abraham. Quod autem Melchisedech typum Christi portaret, declarat Spiritus sanctus in Psalmis ex persona patris ad filium dicens: Ante Luciferum genui te: Iurauit Dominus, & non poenitebit eum. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Qui ordo vniuersè hic est de sacrificio illo veniens, & inde descendens, quod Melchisedech sacerdos Dei summi fuit, quod panem & vinum obtulit, quod Abraham benedixit. Nā qui magis sacerdos Dei summi quā Dñs noster Iesus Christus, qui sacrificium Deo patri obtulit, & obtulit hoc idē quod Melchisedech obtulerat, id est, panem & vinum, suum scilicet, corpus, & sanguinem. Hæc Cyprianus. Sūtque huius figuræ plura alia Sactorum testimonia, quæ modo referre non est nostrum institutum: Videat qui volet Diuum Hieronymum in epistola ad Euagrium, & in Psalm. 109. ubi: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Et libro, de questionibus Hebraicis, & Eusebium Emisenum oratione quinta, de Paschate, & Eusebium

Genes. 14. Cyprianus.

Psalm. 109.

D. Hiero.

Euseb. Emis.

Euseb. Cæs. Cæsariensem libro quinto. demonstratio- nis euangelicæ capite. 3. Constat itaque il- lud Melchisedech sacrificium nostrum præfigurasse, maximè quoad speciem, & rem etiam ac sacramentum.

Quoad id autem, quod est res & Sa- cramentum, siue res contenta, illud cer- tè figura agni paschalis expressit mirabi- liter, id quod ex sacris ipsis literis habe- mus. Nam quod agnus ille paschalis fue- rit Christi figura, testatus est Ioannes Euangelista, capite. 19. Vbi rationem red- dens, quare milites non fregerunt crura Christi, ait: Facta sunt autem hæc, vt scriptura impleretur: Os non commi- nueis ex eo. Quæ verba ita, vt à Ioan- ne citata sunt, habentur in Exodo ca. 12. cum de ritu edendi agni paschali sermo haberetur. Mirabilis autem est illius agni paschalis ad Christum immolarum, & in hoc sacramento contentum, consonantia, vt figuræ ad figuratum. In primis enim ag- nus cerre dicitur Dominus noster Iesus Christus qui tollit peccata mundi. Et si- cut agnus coram tondente se, obmutuit, & cum pateretur non comminabatur E- saia. 53. & 1. Petri primo. Deinde sicut, quando filius est sanguis illius agni pascha- lis, perijt omne primogenitum in terra AE- gypti, & facta sunt à Deo iudicia in Deos AEgypti: ita sanguine Christi deleta sunt omnia peccata, & iudicium factum est mundi, & princeps huius mundi eiectus est foras. Præterea sanguine illius agni liberati sunt Israelitæ ab exterminatore si- ue angelo percussente, & ita sanguine Chri- sti liberamur à Dæmone & à morte qua ille nobis semper inferre conatur. Quod autem eius illius agni figuraret sumptio- nem corporis Christi, pte declarat San- ctissimus Gregorius, homi. 21. super euan- gelia. Quid sit sanguis agni, inquit Grego- rius non tam audiendo, sed bibendo, didi- cimus. Qui sanguis super vtrumq; postem ponitur, quando non solum ore corporis, sed etiam ore cordis hauritur. In vtroque etiam postea sanguis agni est positus, quan- do sacramentum passionis illius cum ore ad redemptionem sumitur, ad imitatione quoq; intenta mente cogitatur, simulq; &

Ioan. 19.

Exod. 12

Ioan. 1.

Esa. 53. 1. Pet. 1. Exod. 12

Ioan. 12.

Exod. 12.

D. Gregor.

fide radiatur mens, & ardescit affectus cha- ritate. In nocte etiam illi comedere iussi sunt agnum, quia & nos in Sacramento mo- do dominicum corpus accipimus, & vela- minibus, ac speciebus circumuelatum, vi- suri postea regem in sua maiestate splen- dentem, nec nostras ipsorum conscientias nunc videmus. Quadrat & illud, quod co- medere illi iussi sunt azymos panes cum la- ctucis agrestibus. Panes quippe sine fermè- to comedit, qui recta opera, sine infectione mali finis exercet; qui mandata misericor- diæ sine admixtione peccati exhibet. Car- nes insuper agni cum lactucis agrestibus edendæ sunt, vt cum corpus redemptoris accipimus, nos pro peccatis nostris in fletu- bus affligamus, quatenus ipsa amaritudo poenitentiae abstergat à mentis stomacho humorem vitæ peruersæ. Hæc fere Grego- rius. Iam verò si spectemus tempus solen- nitatis agni paschalis, inueniemus, quod per omnia ille typus extiterit rei contentæ in hoc Sacramento. Agebatur enim ea so- lennitas luna. 14. & 15. mensis Nisan, id est primi, post æquinoctium, scilicet, cum lux iam tenebras, & dies superat noctem. Quia nimirum, vt ait Rupertus Ticeensis, ab im- molatione agni immaculati Christi Iesu cepit lux iustitiæ peccatorum tenebras su- perare. Nec non & in Aprilis verna tempe- rie tellus reflorescit, totusq; post hyemem quasi post senium iuuenescit orbis. Quæ satis docent, quod modo homo ille antea vetus, atq; aridus, & frigidus pruina pecca- ti, spiritu renouatus, fide viridis, spe lætus, & charitate floridus, paschalis agni epulis intersit spiritualibus. Et tandem acutus il- le diabolus, & elegans dæmon Caluinus fatebatur ritum agni analogum fuisse huius sacramenti. Nec prætereundam illud est, quod agnum illum paschalem lex iubebat immolari, antequam comederetur: quod maxime suffragatur vsui ecclesie. Si quidẽ sacerdos post consecrationem Eucharistiæ offert, dicens: Offerimus præclaræ maie- staturæ de ruis donis, ac datis hostiam pu- ram, hostiam sanctam, hostiam immacula- tam, panem sanctum vitæ æternæ, & casti- cem salutis perpetuæ. Et ipse Dñs ante im- maculatus est, quam nos ipsum in hoc sa- cramento manducemus. Quod si tertio lo- co effectum Eucharistiæ consideremus, fo- uentis animam & reficientis omni gratia- rum munere, aptissime illam præfigurauit manna, de quo dicitur Sap. 16. Angelorum esca nutritiusti populum tuum, & paratum panem de cælo præstitisti illis, sine labore omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suauitatem. Et Apostolus de hoc typo loquebatur. 1. Cor. 10. dicẽs: Om- nes eadẽ esca spiritualẽ mēducauerunt, & oēs eadẽ potũ, spiritualẽ biberũt, &c. Vbi fit allusio ad manna, quod Deus legitur de cælo misisse patribus in deserto Exod. 16. & ad aquas, quæ fluxerunt de petra. Nã simili forma, postquam nos per baptismum ma- re transiuimus, vbi nostra peccata merfa, & extincta sunt, labores, & pericula deserti idest, sæculi huius cœlesti isto pane refecti toleramus, quousq; cœlestem patriam tibi- bis promissam intrẽmus. Atq; eodem allu- dit ipse Dñs dicens Ioã. 6. Patres vestri mã- ducauerunt manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis de cælo descendens, vt si quis ex ipso mãducauerit, non moriatur, & reliqua, quæ sequuntur capite eodem. Sunt præterea & alia huius sacramenti fi- guræ. Nam quoad rem contentam certissi- mum est eius figuram præcessisse in omni- bus sacrificijs veteris legis: si quidem ea adumbrabant Christum patientem, & se- ipsum pro nobis immolantem. Et quidem ipse Apostolus Hebr. 9. docet, quod illud expiationis sacrificium, quando pontifex semel in anno cum sanguine intrabat in Sa- cta sanctorum, fuerit figura Christi immo- lati, & immolantis. Et deniq; bene mihi videtur docuisse B. Damascenus lib. 4. fi- dei. c. 14. quod panes propositionis, qui po- nebantur super mensam sanctuarij, fuerint vmbra huius sacramenti. Et hæc sufficiat: quia non instituumus modo singula perse- qui. Solum volui animaduertere, quod Lutherus tam petulanter, & impudenter inuehitur in figuras huius sacramenti, vt meo iudicio fatius esset ea verba delere o-

Exod. 12.

Rupert.

Exod. 12

cræ

Sap. 16

1. Cor. 10

Exod. 16.

Ioan. 6.

Hebr. 9.

D. Damasc. Exod. 25

bluione sempiterna, quam commemorare. Illum atq; V. vicleph, alioq; eiusmodi irrisores impugnat Thomas V. vald. to. 2. de Sacramentalibus à ca. 19. Videndus est de hoc Clitoveus lib. 1. contra OEcolam- padium. cap. 2. & 19. & lib. 2. c. 5. & Ioannes Gloperius li. contra Sacramentarios ca. 43. & Gabriel. super canonem lectio. 55. & B. Bonauent. in. 4. d. 8. art. 1. Si quis verò do- ctrinam huius articuli legens offendat in eo, quod in sacrificio missæ nulla de agno paschali mentio habeatur, cum sit tam ex- pressa figura, responderetur quod ibi solum ponuntur ea sacrificia, quæ & ex parte of- ferentis, & rei oblatæ grata fuerunt, Abel, scilicet, Abrahæ, & Melchisedech, qui om- nes extiterunt in lege naturæ; quæ non est abrogata sed perfecta per gratiam. Sacrifi- cium verò agni paschalis, & erat legis Mo- saicæ, & sæpe offerebatur indigne. Sed ad- uersus hæc obijciunt hæretici inter alia, quod Melchisedech nõ obtulerit panem, & vinum, sed exercitum Abrahæ pauerit, vt constat Gen. 14. præcipue, ac euidentius iuxta versionẽ. 70. & Chaldaicam. Respõ- detur, quod si quidem sacri Doctores, illi, in quam, antiqui ecclesie proceres, affir- mant Melchisedech panem & vinum ob- tulisse, non dubium, quin grane fundamẽ- tum haberet, illud vero esset inter alia, quod illud verbũ protulit Gen. 14. in suo fonte habet etiam allusionem ad rẽ diuinam, & oblatione. Quocirca secundũ ipsorũ He- bræorum traditiones Melchisedech obtu- lit panẽ, & vinũ, vt testatur Salomon Ia- chius, & Rabbi Samuel, & Rabbi Iohai, qui dicitur ante Christũ extitisse. Et Philo- li. de Abrahamo dicit expresse in Scriptura contineri, quod Melchisedech non solum socios Abrahæ cõuiuio exceperit, sed pro eis etiã hostias obtulerit. Non autem cõn- stat hoc, nisi ex illis verbis: Protulit panẽ & vinum: ergo ex illis colligitur vtrum, que fecisse Melchisedech. Ita Math. Galenus de sacrificio Mis- se, cap. 3.

Tho. Vual.

Clitoveus. Ioan. Glop. Gabriel. D. Bonau.

Q V A E S T I O S E - C V N D A , D E M A T E R I A

H V I V S S A C R A -

M E N T I .

ARTICVLVS. I.

An materia huius sacramenti sit panis
& vinum.

MIRABILE, vel potius miserabile auditu est, in quot erroribus, & quales demeritas deuenerint haeretici circa materiam huius Sacramenti. Quidam proprio nomine dicti catharistae, id est mundatores, vel purgatores, generali verò Manichaei, cum assererent quibus omnes ex pugna, & commixtione mali Dei malos esse, & infectos, in eam execrabilem superstitionem deuenerunt, ut dicerent, Eucharistiam conspersam cum semine humano sumendam esse, ut inde, sicut de alijs etiam cibis docent, substantia illa diuina purgetur. Quod quam fieret nefaria turpitudine, dicere etiam ac referre pudet. Hac enim de causa eorum virgines infelicissime violabantur, ut videatis imposturas, & machinamenta Diaboli. Istorum mentionem facit Diuus Augustinus, lib. de haeresibus, cap. 46. Hisaenones videntur qui Caraphryges dicuntur, quod Phrygiae prouinciam habitarent. Hic de eodem Diuo Augustino libro citato cap. 26. de infantis anniculi sanguine, quem de toto eius corpore minutis punctio- num vulneribus expungunt, quasi Eucharistiam suam conficere perhibentur, miscentes eum farinae, panemque inde facientes. Qui puer si mortuus fuerit habetur apud eos pro martyre, si autem vixit pro magno sacerdote. Tertio loco constitui possunt Artotyritae; quibus oblatio

D. August.

propria nomen dedit. Offerunt enim panem, & caseum dicentes à primis hominibus oblationes de fructibus terrae, & ouium fuisse celebratas. De quibus Augustinus eodem lib. c. 28. Quarto succedant, Aquarii. De quibus metio sit eo in loco. c. 64. Ij plus nimio amici sobrietatis, eam adeò colebāt, ut eius conseruandae causa, etiam pro calicis consecratione sibi non vrendum vino, sed aqua arbitrentur. Veritas autem catholica est, quod materia huius sacramenti est panis & vinum: ut constat Matth. 26. Marci. 14. Luc. 22. 1. Corint. 11. & diffinitur concilio tertio Carthagin. cap. 24. suorum decretorum, & Sexta Synodo generali canon. 32. & in concilio Florentino sub Eugenio, 4. in instructione data Armenis, & in concilio Tridentino, sess. 13. capit. 1. Nec in hoc oportet immorari nam est vox scripturae, conciliorum Sanctorum, & totius ecclesiae Dei. Et haec pro constituenda hac veritate. Sed cum quaeritur ratio eius institutionis, ut materia sit panis, & vinum, ego fateor, quod quotiescunq; adsunt euidentia scripturae vel ecclesiae Dei testimonia, haec est mihi sufficiens, & efficax ratio, ne dicam solam. In similibus enim mysticis illud Diui Augustini libentissime audio, caelum tonat, ranae taceant. Non tamen hoc ideo dixerim, quod vituperem eos, qui aliquas congruentias pro capiti humano offerre conantur: sed potius laudo, dummodo id humiliter modesteque fiat. Quae ratio à sapientissimis viris legitur factitatum. Sunt igitur proculdubio rationabiles causae huius institutionis. E quibus vna videtur: quia sicut baptismus est spiritualis ablutio: ita Eucharistia est

D. August.

Marc. 14.

Luc. 22.

Matth. 26.

1. Cor. 11.

Cōc. Cart.

Sexta Syno.

do gener.

Conc. Florē.

Cōc. Trid.

D. August.

est spiritualis resectio: ergo sicut materia baptismi est illa, quae magis conuenit proprie ablutioni: si conueniens materia Eucharistiae est illa, quae aptius, & communius conuenit resectioni. Haec verò sunt panis & vinum; panis per modum cibi, vinum per modum potus: ergo panis, & vinum sunt conueniens materia huius Sacramenti.

Secundo, quia hoc Sacramentum est resectio viatorum ab hac lachrymarum valle ad Dei gaudia redeuntium. Vnde & viaticum dicitur, resectio autem viatorum, quibus non licet per celeritatem itineris, & desiderium perueniendi in patriam exquisitoria quaerere: constat ex facile parabilibus, qualia sunt panis & vinum. Vnde apud nos factum est iam tritum sermone prouerbum. Pane ac vino iter peragitur. Tertia congruentia sumi potest ex his, quae in hoc Sacramento significantur: significatur enim, & res contenta, scilicet, Christus & res non contenta, nepe, eius corpus mysticum, & ipsius passio & animae resectio.

D. August.

Quae omnia illis speciebus aptissime representantur. Corpus quidem verum, & mysticum, ex eo quod, sicut panis conficitur ex pluribus granis, & vinum confluit ex pluribus racemis: ita corpus Christi verum constitutum est ex pluribus membris; & mysticum constat ex pluribus personis. Ratione etiam suae praeparationis conuenientissimè panis representat Christi passionem: quia panis in clybano igne coquitur: & vinum torculari exprimitur. Et simili quadam ratione Dominus, & coctus est igne passionis, & de eius corpore tormentorum, & vulnerum vis sanguinem expressit. Et quemadmodum in passione fluens ille sanguis à corpore est separatus: ita in hoc Sacramento seorsum sumitur species panis, ut Sacramentum corporis, & species vini ut Sacramentum sanguinis. Quod autem significetur etiam animae resectio, satis ipsum per se constat. Panis siquidem & vinum alimentum est.

D. Damasc.

Quartam rationem adhibet Diuus Damascenus. Quia consuetum est hominibus manducare panem, & bibere vinum: ac propterea eis Dominus suam diuinitatem

copulauit, faciens ea corpus & sanguinem suum, ut per ea, quae consueta sunt, & in quibus vita conseruatur, mens ad caelestem vitam, & superna transferretur. Et denique concludamus cum Diuo Augustino horrore fore, si carnem erudam comederemus, & deuorarem sanguinem. Et ideo nobis Dominus in hoc Sacramento carnem & sanguinem nobis commendauit. Et propterea etiam ne ab incredulis religioni Christianae insultaretur, & nec veritas desit, nec horridum aliquid, aut ridiculum fiat. Istae ergo videntur causae, & rationes probabiles: nam verae, & praecipuae soli Deo notae sunt. Id autem sincerissimè affirmandum, & firmissimè credendum est, quod quauis huius institutionis rationes ignorarem, nulla tamen materia, conuenientius eligi potuit, quam panis & vini, quam elegit & instituit sapientia Dei.

Argumenta contra veritatem propositam non possunt leuia non esse. Sed opponi solet, quod cum hoc sacramentum sit passionis Christi memoriale, & carnes animalium, quae in lege veteri immolabantur, significantius passionem representarent, videntur carnes potius, quam panis, & vinum fore consecrandae.

Respondetur, quod proculdubio si carnes consecrarentur, & ponerentur materia huius sacramenti, plura essent, & grauiora inconuenientia, quam homines possint intelligere. Qui igitur ista dicunt, in qua carne vellent institui hoc sacramentum? In carne Christi manente sub propria specie, an in carne alicuius animalis? Si materia esset caro Christi sub propria specie, pudet etiam referre, quae sequuntur. Nam in primis comederemus carnes humanas. Quae verò est natio tam barbara, & ferina, quae deuoret humanas carnes? Certè nulla; nisi in belluarum feritatem degenerauerit. Quo circa apud praefatos illos Philosophos, atque sapientes, *ανθρωποφαγία*, monstra habebantur in natura, ut qui humanitate omnem exuissent. Quid quod si illa caro assaretur, vel coqueretur, iterum videremur Christum crucifigere, si cruda maneret, certè nec immanes

nes illi barbari carnem humanam deuorant crudam. Adde, quod si illa vesceretur tandem confumeretur, Christus vero secundum propriam speciem immortalis, impassibilis, & incorruptibilis est. Et denique quam absurda, & horrida hominibus futura esset ea institutio, Ioan. 6. declarauerunt, qui dicebant: *Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Si autem caro alterius animalis institueretur in materiam, videremur imitari illa animalium cruenta sacrificia, quæ in lege veteri celebrabantur: cum tamen verisimè fateamur legem illam cessasse. Et nec illæ carnes crudæ sumi possent, nec paratæ decenter & reuerenter tractari, nec ea animalis carotam esset communis, quam necessitas postulare. Et præter hæc omnia, falsum est, quod ea caro significantius repræsentaret ea, quæ in Eucharistiæ Sacramento repræsentantur. Species enim panis corpus Christi verum significat, & eius passionem, & vnitatem ecclesiasticam, & solidam refectionem mentis, quæ omnia carnis animalium non ita quadrant. Atque ex his licet colligere quæ ratio fuerit, cur cum hoc sacramentum, & in lege naturæ, & in scripta significatum fuerit, tamen institutum est in materia, in qua præfiguratum fuit in lege naturæ, & non in ea in qua præfiguratum fuit in lege scripta. Ratio, inquam, est, tum quia lex naturæ perseverat, lex vero scripta cessauit: tum quia conuenientior fuit materia, in qua præfigurabatur in lege naturæ.*

Solet secundo obijci, quod in aliquibus prouincijs non inuenitur triticum, vel vinum: ergo hæc non est necessaria materia huius sacramenti, quod pro salute omnium est institutum. Communis autem, & vera responsio est, quod debet deferri triticum, & vinum ad eiusmodi regiones, id quod pro vsu huius sacramenti non admodum difficile est. Et hæc de hoc articulo.

Sed est dubium, an si esset aliqua regio ad quam non posset asportari vinum, vel conferuari, posset summus Pontifex dispensare vt solum consecraretur in pane. Quæ quæstionem mouet Innocentius tertius, lib. 4. mysteriorum missæ. cap. 23. & inde-

1047.6.

B. Tho.

Innocent.

cisam relinquit. Ego vero breuiter ponam quæ certa sunt, deinde id, quod est dubium. Dico ergo primum, quod qui consecraret panem sine vino, peccaret graui peccato sacrilegij. Probat: Quia est præceptum diuinum consecrandi vtrunque speciem: Sic censet Gelasius Papa capit. 2. comperimus de consecratione distinct. 2. & Innocent. vbi supra, & Sanct. Thom. in quarto, dist. 11. quæstione 2. quia tunc non consecraretur integrum Sacramentum.

Dico secundo, quod si sacerdos conficeret sine vino, esset vera consecratio. Probat: Quia consecratio panis, vel vini sunt actiones absolutæ, & vna non dependet ab alia: ergo si sacerdos consecraret panem verè consecraret. Hæc duo quæ posuimus certè sunt vera. Et quod sacerdos ille consecraret, & quod in nullo casu id liceat inconsulto summo Pontifice, sed peccet grauius, qui id facit. Sed est dubium, an posset Pontifex dispensare vt id fieret. Quibusdam videtur vera pars affirmatiua, ex quibus est Adrianus in quarto tractatu de Eucharistia, & Angelus verbo Eucharistia. Gabriel super canonem lectione. 53. & Turrecremata in cap. cum primis de consecratione, distinctio. 2. citat Albertum Magnum, qui tamen dubitater responderet. Et probatur hæc sententia primum: Quia æquum & rationale videtur, vt pontifex tunc dispenseret propter intolerabile dænum, quod incurreretur ex defectu sacramenti, præsertim cum illud corpus non esset sine sanguine. Et hæc est ratio angeli.

Secundo argumentor: Quia hoc Sacramentum non est necessarium necessitate finis sicut baptismus, vel poenitentia pro his, qui post baptismum peccauerunt: ergo poterit in eo dispensari modo supra dicto.

Tertio argumentor: Quia Innocentius octauus dispensauit de facto cum Noruegianis, quod qui dicunt adducunt scholiam in additiones ad chronicam Eusebij folio. 152. Onufrii in suo chronico. Volaterranum, libro 7. capit. 4. Sed partem negatiuam tenent Syluester verbo Eucharistia, primo, quæstione quinta, & Paludan. in quarto, distinctio. 11. & Caietan. quæstione

Gelasius.

Innocent. B. Tho.

Adrianus Angelus. Gabriel. Turrecremata.

Albert. Mag. 111.

Angelus.

Innocent. Scholiam.

Onufrius Volaterra. Syluester. Palud. Caietan.

Soto.

stione. 74. art. 1. & Soto, in. 4. distinctio. 9. quæst. 1. art. 1. Ego vero dico, quod apud me prior illa sententia non est probabilis ratio autem est, primum, quia pro secunda sententia militat diuinum præceptum euidenter; illa tamen prior nititur rationibus ex arbitrio hominum profectis atq; illis parui momenti.

Et secundo argumentor: Quia quemadmodum baptismus Dei beneficio & largitate institutus est in materia maxime communis secundum rationem refectionis, quæ tamen integra si defuerit non erit integrum sacramentum. Et tenere videtur hæc ratio à fortiori, vt dicunt; Quia si quid ex æquitate animi diffiniendum esset ab hominibus, potius diffiniendum videretur pro baptismis, qui est omnino necessarius ad vitam, quam pro Eucharistia.

Et tertio confirmo: Quia casus, quem illi authores fingunt, est metaphysicus: re enim ipsa in omni regione haberi potest triticum, & vinum sufficiens pro materia & vsu sacramenti Eucharistiæ. Exercitatus autem in sacris literis videbit, quod sapientissimi Dei lex, & præcepta atq; instituta non respiciunt eos casus metaphysicos nec propter eos hæc præcepta amittunt suam vim. Et quidem hisce temporibus quauis initio conuersionis alterius orbis, cui sol iustitiæ qui lustrat vniuersa, in nouissimis diebus apparere dignatus est magna dicatur fuisse indigentia vini, & tritici, etiam pro vsu huius sacramenti: non solum tamen non ideo deductus sum ad alteram sententiam, verum etiam mirabile Dei consilium suspexi, & contemplatus sum. Cum enim hoc sacramentum Eucharistiæ illustriorem fidem, & altiore quandam dispositionem requirat, effectum est Dei prouidentia, vt ipsa necessitate compellente tempus expectaretur, quo homines illi cultiores essent in fide, ne corpus & sanguis Dei conculcarentur.

Ad primum argumentum dico, quod fingere, quod in aliqua regione bene culta, & disposita ad susceptionem huius sacramenti, deficeret modus, quo illuc asportaretur triticum, & vinum sufficiens pro vsu huius sacramenti, est mera fictio. Et tamen hypothèsi facta, tribuendum id esset Dei iudicio occulto potius, quam permittendum, vt sine vino consecraretur. Videmus si quidem, quod multi decedunt, quibus accuri non potest per baptismum, & id tribuimus Dei iudicio.

Ad secundum dico, quod illud si rectè consideretur, non parum nobis fauet. Nā si in baptismum non cadit dispensatio cum omnino necessarius sit, cur cadet in sacramenti Eucharistiæ integritatem, cum hoc sacramentum non ita necessarium sit.

Ad tertium de dispensatione Innocentij cum Noruegianis dico, quod ego eos authores, quos illi citant non vidi, nec credo verum esse, quod cum ea prouincia in hoc fuerit dispensatum. Quod si dispensatum ab aliquo pontifice fuit, aliud est facere, aliud prudenter & ritè facere.

ARTICVLVS II.

Verum materia consecrationis debeat esse præsens.

Onueniunt ferè Doctores in eo, quod cum forma verborum in hoc Sacramento contineat pronomen demonstratiuum, sitque ea demonstratio rei præsentis, secundum sensum, requiritur proculdubio præsentia materiæ, alioqui ex parte formæ supponeretur aliquid falsum. Constatque hæc doctrina ex vsu ecclesiæ, secundum cuius traditionem, & consuetudinem materia absens non consecratur. Illam vero materiam dicimus esse præsentem, eamque illius præsentiam requiri, quægiore loquendi & censendi hominum præsentia rei censetur, vere vt dicti possit, hoc est, vel hic est, &c. Quæcirca quæstiones illæ quorundam, quid si materia sit post tergum, quid si post parietem, &c? mihi videntur

Durand.

dentur quæstiones hominum otio abuten-
tium: nec enim ea materia dicitur præsens
& obiecta sensui. Et fortasse non male di-
cebat Durandus in quæstione. 6. distinctio-
nis. 11. quarti, quod si materia sit in distan-
tia quidem longissima, ad quam tamen se
posset extendere visus, non iccirco præsens
esse diceretur. Sicut nec etiam nos per op-
positum absentes esse dicimur cæcis, quã-
do nos vel audiunt, vel tangunt, vel corã
ipsis sumus: quapropter cæcus bene posset
consecrare.

Sed in oppositum argumentor pri-
mum, quia quibusdam videtur, quod si
quis manibus teneret materiam post ter-
gum tamen positam, eam posset consecra-
re. Respondetur, quod si res ita haberet mi-
hietiam id est probabile. Sed ferre non
possam hominum ingenia, terentium tẽ-
pus in his imaginationibus,

Caietan.

Secundo argumentor: Nam sacramen-
tum matrimonij potest celebrari inter ab-
sentes: ergo & potest consecrari materia
absens. Ad hoc argumentum quidam ne-
gant antecedens. Ex quibus est Caietan.
in opusculo de matrimonio. Quo loco
quæritur fateatur, quod illud matrimonium
est indissolubile, negat tamen esse Sacra-
mentum. Alij admissio antecedenti negat
consequentiã. Et ratio est: Quia cum fun-
damentum in Sacramento matrimonij sit
contractus quidam naturalis, & civilis,
quem Dominus euexit ad Sacramenti di-
gnitatem, & consensus vtriusque partis
conferatur moraliter præsens per procura-
tores, sit, vt matrimonij Sacramentum pos-
sit celebrari inter absentes. At verò alia sa-
cramenta requirunt præsentiam materiæ,
quia consistunt in consecratione materiæ
vel personæ: & sic absens non potest bap-
tizari, nec ordinari, nec absolui à peccatis.
Ad hunc modum quidam respondent, &
certè in baptismo eius susceptio & passio
est personalis, in consecratione sacramentali
actus poenitentis debet esse personalis, &
in Eucharistia præsentem debere esse ma-
teriam ipsa forma declarat. Quid vero de
matrimonio dicendum sit, non est huius
loci pertractare.

Tertio argumentantur aliqui: Nam de

monstrationes, quæ fiunt per intellectum
proprie sunt demonstrationes: ergo quan-
uis in forma consecrationis claudatur pro-
nomen demonstratiuum, sufficit ad ra-
tionem eius formæ demonstratio per in-
tellectum, quæ potest esse rei absentis.

Respondetur breuiter, quod quemad-
modum omnis actio, quæ dicitur ad extra
est circa particulare, & quemadmodum
peculiariter consecratio est circa particu-
lare: ita demonstratio contenta in forma
consecrationis, debet esse alicuius particu-
laris noti ad sensum.

Quarto alij argumentantur, qui tenent
oppositam sententiam: Nam quando sa-
cerdos plures hostias simul congregat,
tunc consecratio peruenit ad eas, quæ la-
tent sub alijs; possetque etiam sacerdos vi-
num transubstantiare calice cooperto: er-
go in consecratione, inquit, non requiritur
præsentia materiæ. Respondetur, quod
quando sacerdos consecrat multas hostias
simul, tota illa multitudo est præsens, &
quando calix est coopertus etiam est præ-
sens. Atque hinc fit, quod quanuis ex ho-
stijs alia sint sub alijs, & quanuis sacerdos
ignoret numerum earum, verè tamen il-
læ omnes consecrantur, & siue calix coo-
pertus sit, siue secus, vera est consecratio.
Adeo, vt licet, casu aliquo mutatum esset
vinum, quod sacerdos iniecerat, dum ta-
men subesset vinum, vere consecraretur,
quoniam intentio & est & esse debet abso-
lutè consecrandi hoc, vt forma sonat.

ARTICVLVS. III.

An quantitas panis & vini ad mate-
riam huius sacramenti, sit in deter-
minata.

HIC ponendum est in primis,
quod non vertitur in dubiũ,
an materia huius sacramenti
sit indeterminata adhuc sen-
sum, quod possit esse infinita. Sed quæri-
mus, an materia huius sacramenti, vt stat
& subijcitur præsentie sacerdotis, sit inde-
terminata, confusa quadam ratione: quo-
niam

niam posset esse tanta, vel tanta, maior vel
minor.

Secundo ponendum est, quod aliud est
aliquid posse facere, aliud ritè, ac beneface-
re: non controuertimus modo, quantam
materiam possit sacerdos licitè consecra-
re (id quod secundum prudentiæ leges de
finiendum esset, pro ratione temporis, &
circumstantiarum.) Sed quærimus, an sit
indeterminata ea, quam consecrare potest
siue id ipse licitè fecerit, siue illicitè; in-
determinata inquam, quo ad magnitudinem
vel paruitatem subiectam presentie.

His positis respondeo, dicendum, quod
quantitas panis, & vini ad materiam hu-
ius sacramenti, requisita est indetermina-
ta, modo explicatò, tam quoad magnitu-
dinem, quam quoad paruitatem. Cuius ra-
tio est, primum; quia concurrentibus om-
nibus, quæ sunt de necessitate sacramenti,
est verum sacramentum: sed quæcunquæ
sit quantitas panis, & vini præsens sacer-
doti, concurrat ex parte materiæ; id quod est
de necessitate sacramenti: ergo poterit cõ-
secrari. Igitur dum modo maneat verus pa-
nis, & verum vinum, non est aliqua eius
quantitas determinata.

Secundo argumentor: Quia in omni-
bus habentibus materiam ratio determi-
nationis materiæ sumitur ex ordine ad fi-
nem: Sicut idè ferram ex ferro confici-
mus, quia ordinatur ad sciendum; finis
autem huius sacramenti est vsus fidelium:
ergo oportet, quod quantitas materiæ in hoc sa-
cramentò determinetur per comparationem
ad vsum fidelium, non autem po-
test esse, quod determinetur ad vsum fi-
delium, qui nunc occurrunt, aliò qui sacer-
dos paucos parrochianos habens, non pos-
set consecrare multas hostias: ergo relin-
quitur, quod materia huius sacramenti de-
terminetur per comparationem ad vsum
fidelium absolute: numerus autem fide-
lium est indeterminatus: ergo dici nõ po-
test, quod materia huius sacramenti sit de-
terminata.

Sunt vero contra ea quæ dicta sunt duæ
sententiæ. Prima est asserentium, quod est
quidem determinata quantitas panis, &
vini pro materia huius sacramenti, ex par-

te magnitudinis: sed non est ea determi-
natio nobis nota. Ita tenet Palud. in quar-
to, distinctio. 11. quæstio. 1. articulo. 3. con-
clusionè. 1. & Alexand. Hales in supple-
mento, & Angelus verbo, Eucharistia: Et
ad hanc potest reduci aliorum sententia,
qui dixerunt, quod sacerdos non potest cõ-
secrare materiam, nisi in determinatã quã-
titate, scilicet, quantum cedere debet in
vsu fidelium. Horum mentionem facit
Durandus in quarto, dist. 11. quæstio. 6.

Secunda sententia est aliorum, qui di-
cunt, quod aliqua quantitas panis, & vini,
est ita parua, vt consecrari non possit. Ita
tenet Capreolus in quarto, distinctio. 13. quæ-
stio. 1. ad argumenta contra secundam
conclusionem. Et videtur tenere Palud.
dist. 12. quæst. 5. Igitur in gratiam horum
doctorum, & præcipue contra ea, quæ nos
diximus esse argumentum. Primum; quia
ea materia, quæ nobis potest esse præsens
non potest esse infinita: ergo est finita; &
limitata: ergo nota est Deo determinatã
illa quantitas, quæ potest esse materia cõ-
secrationis. Respondetur, quod id, quod
non est non scitur: & quanuis materia quæ
potest esse præsens sacerdoti, non sit infini-
ta, absolute tamen non est ita determinata,
vt hæc proposita nõ possit proponi alia
aliqua ratione maior, quod certè est eui-
denter, verum moraliter loquendo. Et ic-
circo verisimè dicimus, quod non est de-
terminatã quantitas panis, & vini pro ma-
teria huius Sacramenti.

Secundo argumentor: Quia secundum
Hugonem de Sancto Victore, Sacramen-
tum irritum reputatur si contra institu-
tionem celebratur: ergo intentio ministri
debet concordare institutioni sacramen-
ti: sed institutio eius fuit propter vsu
fidelium: ergo, si minister tantum intendat
consecrare, quantum potest in vsu fide-
lium cedere, verum est Sacramentum; ali-
tèr non. Respondetur, quod doctus ille
Hugo de Sancto Victore idè dixit, irri-
tum esse Sacramentum, si contra institu-
tionem celebretur; quoniam si omittatur
aliquid eorum, quæ secundum diuinam
institutionem pertinent ad rationem sacra-
menti, irritum erit, & nullum sacramen-
tum

Palud.

Alex. Alf.
Angelus.

Durandus.

Capreo.

Palud.

Hugo de S.
Victore.

Durand.

tum. Atque pro nostra sententia doctè contra istos arguit Durandus. Primo, quoniam ea tantum intentio ministri requiritur, quæ est de his, quæ intrinsicè pertinent ad Sacramentum, alia vero nec tollit nec ponit, sed habet se per accidens. Si enim aliquis baptizaret puerum non ea intentione, ut puer gratiam consequeretur, sed pecuniæ cupiditate, vel alia ratione, tunc sinistra illa intentio non irritat Sacramentum: ergo pari ratione, quavis Sacerdos haberet intentionem consecrandi plures hostias, quæ essent necessariae, dum tamen vellet consecrare, consecratio teneret.

Secundo arguit Durandus: Quia magis est contra institutionem huius sacramenti, si conficiatur solum intentione faciendi ex eo veneficium, vel sacrilegium, quam si conficiatur absque intentione, quod cedat in usum fidelium, vel cum intentione, quod non cedat in eum usum: sed primum illud non euacuat Sacramentum: ergo nec secundum. Atque hæc de secundo argumento.

Tertio argumentor: Quia ministris ecclesie non est à Domino data potestas ad ea, quæ faciunt ad irrisionem fidei, & Sacramentorum eius, secundum illud 1. Corinthio. 10. Secundo potestatem, quam dedit nobis Deus in ædificationem, & non in destructionem: sed hoc esset ad irrisionem Sacramenti, si vellet sacerdos consecrare totum panem, qui venditur in foro, & totum vinum, quod reconditum est in cellario: ergo sacerdos hoc facere non potest. Responderetur, quod potestatis ministrorum ecclesie duplex finis considerari potest: unus, qui est proprius actus, siue effectus eius potestatis, alter est finis operantis: & secundus hic finis non tollit proprium effectum. Quocirca, si sacerdos intendat consecrare corpus Christi propter aliquam malum finem, peccabit quidem propter eam intentionem, sed nihilominus perficiet Sacramentum, ob potestatem sibi datam.

Quarto argumentor: Nam, si quis baptizetur in mari, non tota aqua maris sanctificabitur per formam baptismi, sed solum aqua illa, qua corpus baptizati abluitur: et

ergo nec in hoc Sacramento superflua quantitas panis, & vini consecrari potest. Ad hoc negatur consequentia: quoniam baptismi sacramentum perficitur in usu materiarum: & ideo per formam baptismi non plus de aqua sanctificatur, quam quantum venit in usum: sed hoc sacramentum perficitur in consecratione materiarum, & ideo non est simile.

Sed quinto loco ij, qui putant dari tam parvam quantitatem panis, & vini ut consecrari non possit, arguuntur: Quia illa materia non est sensibilis, & sacramentum est signum sensibile: ergo ea materia non posset consecrari. Negamus tamen, quod detur aliquid, in quo maneat veritas panis, vel vini, & quod id non esset sensibilis, & ex natura sua & re ipsa; & quando consecratur hostia quælibet eius pars est sensibilis, & ex natura sua, & in suo toto, quod per se primo consecratur. Alij obijciunt, quod videatur fuisse determinata quantitas vini, quoniam dictum est, Hic est calix. Oportet vero vinum contineri in calice; ac per hoc quantitatem eius non excedere. Sed hoc frigidum est, quoniam sicut cum dicitur: Hic est panis, potuisset esse maior, aut minor ea materia; & esse vnus, vel plures panes: ita & de calice dicendum est. Et hæc de hoc articulo.

ARTICVLVS. III.

An solus panis triticeus sit materia huius Sacramenti.

CIENDVM est, quod res, quæ assumuntur ad usum sacramentorum, sunt semper illæ, quibus propriè, & per se competit ratio significata per nomen, sicut aqua, quæ est materia baptismi, est aqua naturalis, cui propriè & per se, & primo competit ratio aquæ, & non aqua rosacea, vel alia eiusmodi. Et si militer in sacramento extremæ unctionis oleum est materia, illud, scilicet, solū, cui primo cõuenit ratio nominis, scilicet, oleū oliuarum, non oleum amygdalinum, vel similia:

Ioan. 12.

similia: cum ergo panis, & vinum sint materia huius sacramenti, constat, quod nomine panis intelligi debet, qui propriè & per se talis est, scilicet, triticeus. Vnde glossa super illud Ioan. 12. Nisi granū frumenti cadens in terrā mortuū fuerit; Cum sint, inquit, multa grana semini, nulli se cõparat, nisi frumētū. Vnde mos coepit ecclesie, de hoc solo grano corpus Dñi cõfici. Itē secūdo hoc ipsum declaratur: Quia ad usum sacramentorū assumitur ea materia, quæ cõmunius apud homines in talē usum venit inter genera verò panis cõmunius vñtur homines pane triticeo, atq; alij panes non sunt introducti, nisi ob huius panis defectū ergo solus panis triticeus est materia huius sacramenti.

Conc. Flor.

Tertio hoc ipsum probatur; & ex usu ecclesie, & ex communi sententia doctorū, & quia in cõcilio Florēno explicatū est, quod materia huius sacramenti sit panis triticeus. Et ita docet D. Damasc. lib. 4. c. 14. D. Basiliius li. 1. cõtra Eunomiū, Origenes tract. 31. circa illud Matthæi, hoc est corpus meū. Sed quia circa hoc variæ subscriptiones, & plurimæ dubitationes, iccirco quo eas ad formā aliquā rationis, & artis reducamus, iaciendū est, & tēnēdū firmiter hoc fundamētū, quod materia huius sacramenti est panis triticeus, quod enim aliqui opponūt in aliquibus regionibus non inueniri, leue est pari siquid ratione dicere possent, quod vinum non est materia sanguinis, quia in aliquibus regionibus non inuenitur. Ex his sequitur primo quod panes cõfecti ex lolio, auena, fabis, cere, lēte, & id genus alia, imò, ut cõmuniter dicitur, & ex hordeo, non sunt materia huius sacramenti. Sequitur secūdo id, quod est multo euidentius, quod panes vel pastæ ex amygdalis, castaneis, nucibus alijsq; eiusmodi fructibus aut radicibus arborum non sunt materia huius sacramenti. Sequitur tertio, quod dicere, ut Caietanus dicit, quod dumodo fiat & resulter panis, non est curandū ex quibus granis fiat ad hoc, ut sit apta materia huius sacramenti, vel est nihil dicere, vel rem relinquere in ambiguo. Nam quavis dicat se loqui de eo, qui est, & dicitur verè & simpliciter panis, dicent

Caiet.

tamen Aethiopes, quod hordeū est suus panis, & Indi, quod suum maizū est suus panis, & plures regiones antequam tritico vterentur, communiter utebantur varijs generibus panum, quæ omnia velle ut materia sint sacramenti alienum est à ratione. Ac proinde non habemus vnde colligamus quis sit verus panis & congruens materia huius sacramenti, nisi ex granis atq; genere materiarum, ex quibus conficitur panis. Præter hoc autem fundamentum aliud iaciendum est, nimirum, quod dummodo panis sit triticeus, nihil refert ad materiam huius sacramenti, vtrum genera aliqua tritici non modo differant qualitatē, sed etiā specie, an non; quemadmodum dummodo sit aliquid vitum vitis, nihil refert, an vna sint diuersæ qualitates, & specie, an secus. Itaque ea quæstio physicis relinquatur: ad nos autem non spectat. His constitutis incipiamus iam summarij, & breuiter declarare quid sentiamus de diuersis materiis, de quibus Theologi disputant an sint materia huius sacramenti.

De siligine dico, quod quavis non sit ita potens, & solidæ nutritionis, atq; alia genera tritici, verè tamē est triticum, imò & panes ex ipso delicati sunt, & faciles, & gustui iocundi, ut constat ex grauibus authoribus, nos appellamus, trigo candial. Et de hoc non est dubium, quod sit materia huius sacramenti. Quod autem Sancti Thom. 3. p. quæstione. 74. articulo. 3. dubitauerit, an siligo esset materia huius sacramenti, inde prouenit proculdubio, quod existimauerit siliginem significare id, quod nos appellamus eenteno, & Græci atq; Latini Græco nomine Typham vocant. Sed nec de hoc dubitare debemus esse materiam huius sacramenti, quoniam est species quædam imperfecta tritici. Vnde ex Typha in terris feracibus solet nasci triticum, & Triticum in arēno sis ac sterilibus solet ad Typham de generare ob virtutis terræ defectum. Et hæc de siligine & Typha. De farre, Hispanè verò, scandia, dico quod est genus tritici, & ex eo nascitur triticū, & illud ex tritico nascitur, & panes ex ipso cõfecti recepti sunt in cõmunē usum etiā

D. Tho.

B b apud

apud delicatos, illo vtuntur Astures in Hispania, ac propterea est conueniens materia huius sacramenti. Et qui hoc negant, vt S. Thom. loco citato, fortasse accipiunt farrem pro quadam alia pabuli specie, qua vescuntur animalia apud Cathalonios.

De spelta, Græcè zeia, non vt aliqui dicunt, zeia, nam Zea Græcis est Iouis, & Latonæ filia; quæ Diana apud homines, Proserpina apud inferos, Luna in cœlo nuncupatur, igitur de spelta sunt variæ sententiæ.

S. Thom. loco citato, & Marilius in quarto, quæst. 6. artic. 1. & Syluester verbo Eucharistia, primo, quæst. 1. atque alij negant esse materiam huius sacramenti. Albertus Magnus in quarto, dist. 11. artic. 7. & Thomas de Argentina, artic. 1. & Palude, & Soto, & Caietanus tenent oppositum. Ego dico, quod ego speltam nunquam vidi, nec scio quod genus frumenti sit, ac proinde diffinire non possum quid de hoc dicendum sit, nisi generali quadam ratione.

Dico ergo primum, quod certè Zeia apud Græcos generale nomen est, & accipitur vtm pro genere hordei, tum pro pabulo, frumento, tritico, foeno, herba, gramine, quæ ille nomine Xilos, vel Xilon solent significare. Dico secundo, existimare me, quod spelta est varia in varijs regionibus, ac proinde de ea tam diuersa dicuntur.

Dico tertio, quod vbi magis accesserit ad hordeum, quam ad triticum non erit materia huius sacramenti. Sicubi autem, vt quidam referunt, accesserit ad triticum erit materia. Atque hoc documentum seruandum est in similibus, & non imprudenter diffiniendum, quod omnino sit materia, vel secus. Accidit enim, vt quod frumentum in hac prouincia, & regione appellatur tal nomine, sit materia huius sacramenti; & in alia prouincia illud idem nomen accommodetur frumento, quod non est materia. Et quæ peculiariter hoc inueniatur in spelta, inde mihi sit probabile, quod Palude refertur in pluribus ecclesijs consecrari panem ex spelta, & S. Thom. etiam hoc fatetur. Et quidem si spelta sit quam Græci zeian peculiariter acceptam appellabant, laudat Homerus terram, quæ illa ferat, ac proinde videtur esse delicata species triti-

ci. Ex alia verò parte relatū mihi est, quod spelta in Italia est pabulum iumentorum: ac proinde videntur eo nomine significari genera diuersa frumentorum.

De Amilo dico, quod quauis S. Thom. loco citato, & Scotus in quarto, dist. 11. quæst. 6. & Syluest. verbo, Eucharistia, primo, §. 2. dicant non esse materiam conuenientem, cautius tamen mihi videntur loqui qui tenent oppositum. Et ratio est, quia cum amydon fiat ex purissimo tritico & sæpe tā liquida ferè sit ea massa, ex qua hostiæ conficiuntur, atque amydon, videtur mihi non caute negari, quod si coagularetur, & condensaretur, fieretque pasta, & coqueretur, esset materia huius sacramenti. Et ita tenet Palude, & Soto improbare non audent.

De massa dico, quod quem admodum carnes nisi sint assæ, vel coctæ non sunt cibus hominum, ita massa, nisi coquatur, vel alia ratione paratur, non est panis, nec materia sacramenti. Cum enim panis efficiatur ex massa, sequitur quod massa non sit panis formaliter loquendo. Si quis verò quærat, an massa & panis differant natura, & specie substantiali. Respondetur, quod

S. Thom. in 4. distinct. 11. quæst. 2. art. 2. q. 2. & Syluest. verbo Alchimia, quæst. 1. & verbo Eucharistia. 1. §. 2. & Ricardus in 4. dist. 11. quæst. 1. & Caieta. 3. p. q. 74. art. 3. tenent, quod illa distinguuntur specie. Sed Scotus in quarto, dist. 11. quæst. 6. & Maioris, quæst. 2. dicunt ea non differre specie, sed

qualitate. Et hæc sententia est mihi probabilior. Et ratio est, quia quauis carnes coctæ, vel assæ sint cibus hominum, & crudæ non sint cibus hominum, non tamen video cur caro cruda, & assa distinguantur specie, nec id credo magis, quam si mihi diceretur, quod pomum decoctum, vel assatum differret specie à se ipso, antequam applicaretur igni. Et si arguas, inde sequi, quod panis, vt sic vel non est substantia, vel differret specie à massa, respondetur, quod sicut carnes assæ, cum sint cibus hominis, & sunt substantia, & non differunt à crudis, nisi qualitate diuersa, quæ tamen diuersa qualitas requiritur, vt sint cibus: ita dicendum est de pane, quod natura, & substan-

Scotus.
Syluest.

Palud.
Soto.

B. Tho.
Syluest.
Ricard.
Caiet.

Scotus.
Maior.

substantia rei non differt à massa, sed qualitate, quæ tamen requiritur, vt panis sit panis. Quod secundo aliqui dicunt, scilicet, quod panis non potest reduci ad massam: ergo est differentis speciei, nullius est momenti, quoniam nec carnes assæ, vel coctæ poterunt reduci ad eam ipsam dispositionem, quam habebant dum erant crudæ pluresque similes instantias possemus adducere. Si istes tertio, quoniam vna acerbæ, ac restæ, siue orisphacium differt specie ab vniuerso: ergo & panis à massa, nil efficit omnino, quoniam si ea, quæ cōmoraasti specie differunt, non eo consistit ea differentia, nec inde solum provenit, quoniam acresta calescit & torretur sole, & fit vna. Sed provenit ea differentia ex ordine naturæ, qui est inter illas duas species, siue naturas, sicut inter embrionem, & hominē: quæ duobus differunt forma substantiali, atque specie, & præterea habent naturale ordinē inter se. Et rursus ex embrione generatur homo per actionē, & vim naturæ. Et pari ratione loquendum est de acresta & vniuerso, si differunt specie: quod tamē mihi non est magis certū, quā quod pomū maturū differat specie à se ipso, acri, duro, & immaturo; quod censeo esse falsum. Sed illa accidentiū diuersitate inde provenire puro, quod postulet rei naturā, vt vna, & eadem species in diuersis statibus diuersa habeat qualitates, sicut caro arietis bona, & salubris est, agni verò non item, & hædi est bona, non capri. Quid autem dicendum sit quādo farina tritici mixta est farina alterius generis frumenti, vt hordei, vt declarem dico in primis, quod si mixtio fieret per appositionem partium, sicut quando grana tritici miscentur granis hordei, tunc in ea parte massæ vel panis, quæ constaret ex farina hordei non fieret consecratio. Si vero sermo sit de mixtione propria, quæ accidit quando tritico dum commolitur mixta sunt grana hordei, in farina vero non est seorsum discreta pars, quæ est hordei ab ea quæ est tritici, & multo minus ea discretio manet in massa iam subacta, ad hoc bene respondent Doctores communiter, quod modica permixtio non soluit speciem: quia id quod est modicum absumi-

tur à magno. Ac propterea, si sit modica admixtio alterius frumenti ad multo maiorem quantitatem tritici poterit exinde confici panis, qui est materia huius sacramenti. Si vero sit tanta permixtio, vt vel illud aliud frumentum superet triticum quantitatem, vel proximè adæquet, non manebit conueniens materia huius sacramenti. Et absque dubio tenendum est, quod consecrare in materia, de qua dubites, an sit conueniens, est peccatum mortale.

Sed contra ea, quæ dicta sunt argumentor primo: Quia accidit, vt seminato tritico crescat hordeum, lolium, vel auenæ. Id enim, quod re ipsa vsu venire potest, querebatur qui dixit, Grandia sæpe quibus mandauimus hordea sulcis, Infelix lolium, & steriles dominantur auenæ. Ex quo sic argumentor: Deductum est Typha, quod nos centeno, & farrem, esse materiam huius sacramenti, eo signo dato, quod producatur ex tritico: sed seminato tritico accidit, vt crescat hordeum, lolium & auenæ: ergo hæc & similia possunt esse materia huius sacramenti.

Respondetur non debere sapiētem hominem admirari, si ex tritico in terris diuersis, vel etiam in eadem diuersis temporibus generetur granum diuersarum longe specierum, propter diuersam terræ dispositionē & diuersos aspectus cœli, & constellationum. Aliter tamen ea, quæ commemorauimus, vel similia generantur ex tritico, aliter generantur far, & Typha. Quia illa generantur ex tritico per accidens, & via corruptionis, sicut ex vino generatur acetum, non virtute vini, sed ob impressionem aliquam, & accidens peregrinum, & ex viuo generatur cadauer. Sed Typha & far ordine naturæ & generationis generantur, quando vel triticum est debile, & imperfectum, vel terra minus potens, vel accidit fortasse vt tritice. Et in animalibus videmus, quod fortia generantur ex fortibus, & debilia ex debilibus ordinē tamē generationis: ergo mirum videri non debet, si ex tritico generetur etiā debile aliquod & imperfectū triticū, ob minus potentē virtutē generatū.

B. Thom.

S. Thom. &
Scotus.
Marfil.
Syluest.
Albertus.
Tho. Argē.
Palud.
Soto.
Caiet.

Palud.

B. Tho.

Secundo argumentor: Quia id quod est corruptum iam transiit in aliam speciem, sed aliqui conficiunt ex pane corrupto: ergo ille iam non erat triticeus: ergo non solus panis triticeus est materia. Respondetur, quod quando corruptio est tanta, ut solvatur species panis, quod ex colore, sapore, atque alijs accidentibus licet colligere; ex tali materia non potest confici corpus Christi. Aliquando vero non est tanta corruptio, quæ speciem solvat; sed est aliqua dispositio ad corruptionem quod declarat aliqua immutatio saporis; & ex tali pane potest confici corpus Christi; sed peccat conficiens propter irreuerentiam sacramenti.

Tertio argumentor: Nam hoc sacramentum est rememorativum Dominicæ passionis: sed magis ad id videtur congruens panis hordeaceus; qui est asperior, & quo Dominus turbas pavit Ioan. 6. quam triticeus: ergo panis hordeaceus est materia huius sacramenti. Respondetur, quod vix inuenitur aliquod frumenti genus, in quo considerari non possit aliquis congruentia, & comparatio rationum; id tamen non sufficit ad hoc, ut sit materia huius sacramenti. Facileque erit plures rationes tangere dissonantia. Nam hordeum nec est panis assuetus hominum, sed equorum pabulum; nec nutrit, nec confortat: suamque illam duritiam facile poterimus vertere ad intentum oppositum arguenti. Nam dicemus cum D. August. quod durities illa significat veterem legem; panis vero triticeus ob suavitatem, significat legem gratiæ, & suavitatem August. Christi.

Ioan. 6.

D. August.

ARTICVLVS. V.

Verum Christus Dominus consecrauerit in azymo.

RAECI in ea sunt hæresi, ut putent non licere in azymo consecrare, quæ illis fuit vna ex causis decedendi ab

ecclesia Romana, quæ conficit in pane azymo: atque ea de causa Latinos omnes azymitas vocant, & eos anathematizant, ut testatur B. Anselmus in quadam epistola de fermentato, & azymo. Et, ut refert Guido Carmelita non permittunt Latinos sacerdotes in eorum altaribus sacrum mysterium conficere. Quod si ipsis nescientibus, vel inuitis celebrauerint lauant altaria, quoniam ea credunt, esse polluta ex falso (ut asserunt) sacrificio, per sacerdotem Latinum in azymo confecto. Atque idem affirmant cum Græcis Armeni, & ut quidam dicunt Ruteni.

B. Anselm. Guid. Carm.

Probant vero suam sententiam hac ratione: Eo pane conficiendum est hoc Sacramentum à nobis, quo Christus ipse, cum illud Sacramentum instituit, confecit; ipso enim opere exemplum nobis dedit, ac expressis verbis admonuit, ut quemadmodum ipse fecit, ita & nos faciamus: Christum autem in fermentato confecisse euangelium Ioannis testatur dicens, eum ante diem festum paschæ cenasse cum discipulis, in qua coena Sacramentum istud instituit, nobisque tribuit potestatem illud conficiendi: at Iudæi, ante pascha utebantur fermentato non azymo: ergo Dominus consecrauit in fermentato, nec nobis licet oppositum facere. Hæc Græci quorum sententiæ aliqui inuoluunt sententiam Burgensis, & aliorum Latinorum, atque indignè, & parum doctè confundunt vnam cum altera; cum tamen sint longè diuerse, ut videbimus: ergo Græci dicunt, primo quod Christus confecit in fermentato, & secundo quod non licet conficere in azymo, & tertio, quod confecit: antequam Iudæi celebrarent Phasæ, scilicet, ante illam vesperam, in qua comedebatur agnus paschalis. Quorum prima duo absque dubio sunt falsa: de tertio vero in articulo sequenti disputabimus. Igitur hunc errorem satis reuincemus, si sacrorum euangeliorum protulerimus testimonia manifesta. Matthæus capite. 26. sic habet: Prima autem die azymorum accesserunt discipuli ad Iesum dicentes;

Ioan. 13.

Matth. 26.

accesserunt discipuli ad Iesum dicentes; Vbi vis paremus tibi comedere pascha? At Iesus dixit; Ite in ciuitatem ad quendam, & dicite ei; Magister dicit, tempus meum prope est apud te facio pascha cum discipulis meis. Et fecerunt discipuli, sicut constituit illis Iesus, & parauerunt pascha. Vespere autem factodiscumbebat cum duodecim. Et infra. Coenantibus eis accepit Iesus panem, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & ait: Accipite, & comedite; hoc est corpus meum. Hæc Matthæus. Apud Marcum vero capit. 14. ita legitur: Et primo die azymorum, quando pascha immolabant dicunt ei discipuli: Quo vis eamus, & paremus tibi, ut manduces pascha. Et mittit duos ex discipulis suis, & dicit eis: Ite in ciuitatem, & occurret vobis homo lagenam aquæ baiulans sequimini eum, & quocunque introierit dicite Domino domus; quia Magister dicit; vbi est refectio mea, vbi pascha cum discipulis meis manducem. &c. Et abierunt discipuli eius, & venerunt in ciuitatem, & inuenerunt sicut dixerat illis; & parauerunt pascha. Vespere autem factovenit cum duodecim, &c. Et manducantibus illis accepit Iesus panem, & benedicens fregit, & dedit eis, & ait: Sumite, hoc est corpus meum. Et tandem Lucas capit. 22. scripta reliquit hæc verba: Venit autem dies azymorum, in qua necesse erat occidi pascha; & misit Petrum, & Ioannem dicens; Euntes parate nobis pascha, ut manducemus. &c. Et parauerunt pascha. Et cum facta esset hora, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo; & accepto pane gratias egit, & fregit, &c. Constat euidenter ex his testimonijs, quod Dominus instituit hoc Sacramentum ea hora, siue vespera, qua comedit pascha. Pascha autem comedebatur, & parabatur in azymis: ergo absque dubio confecit in azymis.

Marc. 14.

Luc. 22.

Ioan. 13.

His nostris fundamentis Græci ita respondent, peior ut sit responsio, & absurdior, quam sententia. Negant tres hos Euangelistas vera narrasse: & aperte dicunt esse mentitos, & correctos à Ioanne illis verbis; Ante diem festum paschæ. Sed scire vellemus à quo nam diuorum patrum

isti didicerint respondere sanctis euangelij negando eorum veritatem? A Basilio ne, aut summo illo Theologo Nazianzeno, aut Athanasio, aut Cyrillo, aut Chrysostomo? Certè à nullo: nam omnes Græci sancti quatuor euangelia venerantur. Item faciamus Euangelistas non scripsisse euangelia Spiritu sancto dictante, & suggerente, sed cæterorum historicorum more humanum pati, & labi potuisse: quæremus tunc à Græcis, an saltem concedere velint nobis, illos fuisse viros prudentes, iustos, atque cordatos? Quid ergo tres illi viri iusti, atque cordati ita in mendacium conspirarunt, ut omnes eadem omnino mentientes referrent? Absit à nobis tam insignis insanaque blasphemia. Quid, si euangelistæ humani tantum scriptores fuere, & potuerunt errore labi, cur magis Ioanni crederemus, quam Matthæo, quam Marco, quam Lucæ, quam eis omnibus simul? Hac ergo reiecta dementia, quæ si semel admitta esset proculdubio vim omnem, & auctoritatem labefactaret sacramentum literarum, declaremus Euangelistarum omnium dicta conuenire, & Ioannè nihil dixisse, quod cum Matthæo, Marco, vel Lucapugnaret: verum enim consonat vero, & fieri non potest ne vera sint, quæ spiritu Dei scripta sunt. Ergo, cum mos supputandi dies apud Iudæos sit à vespera in vesperam, ut constat ex scriptura, & coena ageretur die. 14. mensis primi ad vesperam, ideo alij euangelistæ dixerunt hæc peracta esse prima die azymorum, computabatur enim ea prima dies ab ipsa vespera, & quia solennitas paschalis habebatur, decima quinta die mensis primi, & hæc acta sunt die antecedenti, iccirco Ioannes sequens communem rationem supputandi, & naturalem ordinem dierum dixit ante diem festum paschæ, vel ut Græca legunt, ante autem festum Paschæ. Quod autem scriptores sacri in horis, & diebus, & parentibus, ac filijs modo sequantur computationem legalem, modo communem, & naturalem, id constat ex scriptura. Sed ut hæc responsio, & concordia Ioannis euidentior fiat proferamus, scripturæ testimonia

Bb 3 Exodi. 12.

Exod. 12. Exodi. 12. habentur hæc verba : Seruabitis agnum vsque ad quartamdecimam diem mensis huius, in molabitque eum vniuersa multitudo filiorum Israel ad vesperam.

Leuit. 23. Legitur mense primo, quartadecima die mensis ad vesperum phase Domini est, & quintadecima die mensis huius solennitas azymorum Domini est. Et idem omnino repetitur Numerorum. 28. Mense autem primo, quartadecima die mensis phase Domini erit, & quintadecima die solennitas. Quid ergo obsecro, accidit Græcis, aut qua occasione paralogizati sunt in his verbis Ioannis? Si testante scriptura, & rei veritate phase comedebatur decimaquarta die mensis, & dies decimaquinta erat dies festus, atque solennis, sic ipsa restat, & loquentes scriptura, si & decimaquarta dies est ante decimaquintam, & hic ordo naturalis peruerti aut negari non potest? Cur non potuit dicere Ioannes, cum de decima quarta die loqueretur ante diem festum paschæ? Id certe dicere potuit, & dixit. Matthæus verò Marcus, & Lucas, supputauerunt dies, secundum consuetudinem legalem à vespera in vesperam. Et iccirco dixerunt Dominum coenauisse cum discipulis prima die azymorum.

Secundo pro sententia Græcorum argumentor: Nam quidam docti ex Latinis ipsis docent, quod Christus coenauit cum discipulis, & instituit hoc sacramentum decimatertia die mensis primi; passus verò est die decimaquarta: sed die decimatertia non coenabatur in azymo, sed in fermentato: ergo Dominus instituit hoc sacramentum in fermentato. Respondetur, quod quicquid sit de ista aliquorum Latinorum sententia, de qua in articulo sequenti disputandum est, ex ea non sequitur, quod Dominus, vel coenauerit, vel instituerit hoc sacramentum in fermentato. Et ratio est: quia Dominus, qui voluit secundum istorum sententiam præuenire diem azymorum, ut ratio mysteriorum omnium, & figurarum de ipso completeretur, voluit etiam eadem ratione manducare pascha, quam parari iusserat iuxta ritus illos omnes, & ceremonias, quas lex instituerat. Ac propterea sequitur, quod & coenauerit, &

instituerit hoc Sacramentum in azymo, etiam secundum hanc sententiam. Ne vero in hac disputatione accidat æquiuocatio, attendendum est, quod Iudæi computabant menses ac dies secundum cursum lune; nos autem iuxta menses solares, siquæ sæpè, ut dies siue luna. 14. & 15. mensis primi siue Martij succedat in Aprili, iuxta computationem, qua nos utimur. Et propterea auctores nostri nunc ad Martium nunc ad Aprilèm referunt diem illum paschalis, sed Iudæi perpetuò illum celebrabant die. 14. & 15. mensis Martij iuxta eorum computationem.

ARTICVLVS. VI.

In quo die Dominus manducauerit Pascha.

AM vero quoniam id postulat ratio huius disputationis ad illam quæstionem veniamus, quæ & grauissima, & mihi quidem longè difficilis est, vtrum quinta illa feria, in qua Dominus manducauit pascha fuerit decimaquarta luna primi mensis, in qua agnus paschalis secundum legem immolari debuit an vero Dominus celebrauerit pascha vno die antequam à Iudæis celebraretur, luna scilicet decimatertia? quia de re inter Catholicos ipsos non modica dissensio est. Pro illorum verò sententia, qui asserunt eum præuenisse vnum diem (pro qua multum laborat doctissimus Burgenfis in caput. 25. Matthæi.) argumentor primo: Sexta feria, in qua Christus passus est fuit luna 14. ergo quinta feria præcedens erat decimatertia. Consequencia est euidentis; & antecedens habetur Ioann. 18. vbi dicitur, quod Iudæi non introierunt prætorium Pilati, ut non contaminarentur, sed manducarent pascha. Sed cum pascha manducari non possit legitime nisi decimaquarta luna ad vesperum, ut habetur Exod. 12. Sequitur, quod Christus fuit passus ea die. 14. ergo celebrauit ipse pascha die 13.

Secunda ratio est: Nam Ioann. 19. ex-

Burgenfis.

Ioan. 18.

Exod. 12.

Ioan. 19.

preste dicitur: Erat autem pasceue paschæ: cum ergo pasceue alicuius festi idem sit, quod præparatio, ad diem illum festi: & non dicatur erat pasceue sabbati, sed pasceue paschæ: manifestè ostenditur, quod in illa die pascha sperabatur, & parabatur. Item si sexta feria ad vesperum, quando Christus passus est, fuisset dies decimaquinta, sequeretur, quod res ipsa, & veritas non corresponderet propriæ figuræ: quod est magnum inconueniens, cum figura fuerit euidentis. Nam cum agnus paschalis absque dubio significaret passionem Christi, & ad eius agni immolationem sola decimaquarta luna esset tempus determinatum: adeo, ut impediti à commestione agni in illa luna obuentum comminationis, non possent supplere defectum in decimaquinta, aut alia quacumque die sequenti, ut habetur Numerorum. 9. lequitur nullo modo dici posse, quod res ipsa figurata per agnū paschale, scilicet, passio Christi, fuerit die decimaquinta. Quarta ratio est: Quia sexta feria, in qua Christus passus est, non fuit celebris, nec solennis in obseruantia Hebræorum: ergo non fuit dies decimaquinta mensis primi. Constat consequentia; Nam Exodi. 12. de illa die legitur: Dies decimaquinta, & prima erit sancta ac solennis, nihil operis facietis in ea, exceptis his, quæ ad vescendum pertinent. Prohibitū igitur est in illa die quicquid operis prohibetur in sabbato, exceptis his, quæ spectant ad vescendum. Assumptum autem probatur: Nam multa fecerunt Iudæi in illa sexta feria, quæ nullo modo licebat fieri in sabbato, & quæ satis ostendunt eum diem non fuisse illis solennem, ut accusare, flagellare, præsentare, & examinare testes, postulare sententiam definitiuam, quæ omnia exereuerunt in Christum Dei. Et augetur rationis vis. Nam hæc iudicialia, etiam apud nos sunt illicita in diebus festis: multo ergo magis Iudæi, qui tam sequuntur literam occidentem illa festa obseruarent.

Num. 9.

Exod. 12.

Marc. 15

Hier. 17

Item angariauerunt patrem Alexandri, & Rufi, Marci decimoquinto, quod est prohibitum in diebus solennibus, ut constat Hieremias decimosep-

mo. Quo loco quanuis de sabbato sermo sit, est idem intelligendum de diebus solennibus. Nec est dicendum, quod hoc facerent ex odio Christi; nam in medio illo odio, & sæuo furore nimis tenaces ostendebant præceptorum Moyses, legemque obrendebant dicentes; nos legem habemus. Et præterea, quod ille etiam non fuerit Iudæis dies solennis, patet expressè in sepultura Christi: fuit enim sepultus eo die per Ioseph ab Arimathia, & Nicodemum homines iustos, qui nullo modo fecissent id, quod fieri in solenni die non licebat. Vnde super illud Ioannis decimonono, propter pasceuen Iudæorum, dicit Diuus Augustinus: Acceleratam vult intelligi sepulturam, ne advesperaceret: quoniam iam facere aliquid non liceret. Constat verò, quod si feria illa sexta, fuisset dies decimaquinta, non liceret magis tunc mortuum sepelire, quam in sabbato.

Ioan. 19.

Ioan. 19.

D. August.

D. Hiero.

Ioan. 19.

Leu. 23.

Leu. 23.

Item eodem loco Ioannis decimonono dicitur: Erat enim magnus dies ille sabbati. Quod ideò dixit Euangelista, quia concurrebant duæ festiuitates, sabbati, scilicet, & diei decimaquintæ mensis primi. Dies enim decimaquinta, & vigesima prima, erant celeberrimæ festiuitatis, ut habetur Leuitici vigesimotertio.

Pro declaratione huius sententiæ, supponunt eius auctores primò, quod dies vnus, & naturalis apud Hebræos computatur ab occasu solis vnus diei, & terminatur ad occasum solis alterius. Et sic intelligitur illud Leuitici vigesimotertio. A vespera vsque ad vesperam celebrabitis sabbata vestra. Secundo supponendum est, quod mensis apud eos est lunaris, & perficitur ex triginta diebus,

& duodecim horis naturalibus, & duabus tertijs vnius horæ cum tribus minutis; quæ computatio concordat cum computatione Ptolemei, & Astronomorum, est enim vera secundum cursum medium Lunæ, qui est inuariabilis. Atque in hæc duo omnes conuenimus.

Tertio ponendum est, quod annus Hebræorum incipit à Calendis, seu nouilunio, quod est propè æquinoctium vernale. Et hoc tertium etiam est verissimum & constat Exod. 12. & 13.

Exod. 12.
Exod. 13

Quarto supponendum est, quod omnia festa Hebræorum præter sabbatum exordium computationis, & per consequens mobilitatem per diuersas ferias hebdomadæ sumunt à neomenia, seu nouilunio primi mensis prædicti. Verbi gratia, sit prædicta neomenia, quinta feria, tunc dies solennitatis azymorum erit quinta feria; quia est in luna decimaquinta, & festum tubarum erit in die sabbati. Nam si sex menses Lunares computentur à neomenia mensis primi, quæ ceciderit feria quinta, vsque ad neomeniam septimi, erunt centum septuaginta, & septem dies integri, qui reuoluti per hebdomadas finiuntur in sexta feria inclusiue. Et sic neomenia mensis septimi erit in sabbato, consequenter festum expiationis erit feria secunda: nam occurrit decima die à festo tubarum, & proportionalis mobilitas atque computatio debet fieri in reliquis festis. Et in hoc etiam quartum omnes conuenimus.

Quinto supponendum est, quod in quacunquæ die coniunctio luminarium secundum medium cursum lunæ propè æquinoctium vernale occurrerit, in eadem die est neomenia mensis primi, nisi in certis casibus, in quibus transferenda est ad sequentem diem, & quandoque ad subsequentem. Qui quidem casus sunt duo. Primus, quando talis coniunctio transcendit decimam octauam horam eiusdem diei. Cuius translationis ratio est, quia tunc magis declinat talis coniunctio ad diem sequentem, quam ad illam, in qua est, cum iam transactæ essent tres partes illius diei, & vltima ipsa pars inciperet præ-

teriri. Atque talis coniunctio vocatur apud Hebræos nouilunium verus, seu antiquum. Itaque si nouilunium æquinoctij vernalis esset in decima octaua hora sabbati, vel infra, tunc neomenia esset in eadem die sabbati, & illa dies esset principium computationis festorum totius anni. Si autem coniunctio esset vltra decimam octauam horam, tunc talis neomenia esset transferenda ad diem Dominicam immediatè sequentem: & per consequens festa illius anni transferrentur ad ferias correspondentes diei Dominicæ, & non diei sabbati.

Secundus casus est, quando nouilunium vernale occurrerit in secunda feria, quarta, vel sexta. In his enim tribus feriis non potest figi neomenia æquinoctij vernalis. Ratio autem istius secundi casus pro feria secunda, & quarta est, quoniam si in eis figeretur neomenia primi mensis, tunc festum expiationis, quod est celeberrimum concurreret, vel vno die ante sabbatum, vel die sequenti post sabbatum. Et hoc apud Hebræos erat inconueniens, quia cum in eis festis non possent, vt isti dicunt, parari cibaria, grauis fieret populo ea concurrentia diei festi cum sabbato, siue esset à parte post, siue à parte anteriori. Quod autem verè incideret hoc festum expiationis in eo casu cum sabbato modo prædicto, ostendere nunc omittam, propter prolixitatem calculationis. Sed sufficiat nosse, quod vere si neomenia mensis primi esset feria secunda, tunc festum expiationis esset feria sexta, & sic concurreret cum sabbato à parte anteriore. Et si ea neomenia esset in quarta feria festum expiationis occurreret in Dominica, & sic essent duo dies continui, in quibus non liceret parare cibaria. Ratio autem, quare in feria sexta non poterat figi neomenia mensis primi, erat, quia in septimo die festi tabernaculorum seu Scenopegiæ, de quo Leu. 23. fiebant quædam tantæ lætitiæ, & celebritatis, vt ea in sabbato (vt ipsi aiunt) fieri non liceret. Si autem prima neomenia esset in feria sexta tunc dies septimus festi tabernaculorum esset dies sabbati; quocirca cessaret dicta celebritas, quæ vt dictum est non habebatur die sabbati. Ex quibus eliciunt ij auctores regulam

Leu. 23.

regulam quandam ea est, quod prima dies solennitatis paschalis, nunquam est feria secunda, nec quarta, nec sexta. Et hæc regula, vt aiunt, habetur in calendarijs Hebræorum, & vbiq; atque apud omnes diuulgata est, & vsq; in hodiernum diem infallibiliter custodita. Ex hoc tam longo notabili quinto, vt lectorem interim præueniamus, secundum illum casum de repellenda feria secunda, quarta & sexta, & regulam ex eo illatam, & omnia, quæ cum eo casu secundo necessario coniuncta sunt, negamus Burgenfi, qui tenemus oppositam sententiam, cætera concedimus.

Sexto aduertendum est, quod anno quo Christus passus est fuit coniunctio luminarium secundum medium cursum lunæ propè æquinoctium vernale, in feria quinta post decimam nonam horam cum certis minutis. Et in hac computatione, & nos & Hebræi conuenimus. Ex his omnibus colligunt isti auctores suam sententiam in hunc modum.

In anno passionis Christi licet coniunctio luminarium fuerit feria quinta, non tamen potuit in ea die figi neomenia propter noui lunij vetustatem: quia fuit vltra decimam octauam horam. Debit ergo transferri ad sequentem diem: sed dies sequens erat sexta feria, in qua occurrit secundus casus repulsionis: ergo non potuit figi neomenia etiam in sexta feria: ergo translata est ad diem sabbati: ergo prima dies paschalis eo anno fuit dies sabbati: ergo iudæi celebrauerunt phasæ die veneris, & eo die comederunt agnum cum azymis, ad vesperam: & ideo non introibant prætorium die veneris, ne contaminarentur. Ergo cum Dominus mortuus fuerit die veneris & coenauerit feria quinta sequitur, quod celebrauit pascha vno die ante quam illud celebraret iudæi: iudæi autem celebrabant pascha luna. 14. ergo Dominus cum preueniret vnum diem coenauit luna. 13. Colligunt isti auctores ex dictis, quod re quidè ipsa neomenia siue decimaquinta dies mensis primi fuit eo anno feria quinta; sed propter ipsius vetustatem translata est solennitas, & repulsa ad diem veneris, & hanc repulsionem etiam seruauit ipse Domi-

nus comedens agnum feria quinta ad vesperam secundum legis præceptum, & habens adducens diem veneris pro primo die paschæ. Sed præterea iudæi transfulerunt festiuitatè feriarum sextarum in diem sabbati, quia occurrerat secundus casus repulsionis. Et hanc rationem repellendi non est secutus Dominus. Ex quibus efficitur, quod Dominus coenauit die. 14. ad vesperam secundum veram computationem legis; & apud ipsum dies primus paschæ fuit dies veneris. At verò iudæi propter secundum casum dictum transfulerunt diem paschæ ad sabbatum: & celebrauerunt phasæ die veneris ad vesperam. Atque secundum computum ipsorum, hic dies veneris fuit decimus quartus, & dies iouis fuit decimus tertius, ac propterea secundum computum iudæorum in eo anno dicunt ij auctores, quod Dominus coenauit luna. 13. non quod re vera non coenauerit luna. 14. Colligitur ex his omnibus secundum istos, quod tempore passionis Christi duplex fuit. 14. luna, sicut & neomenia mensis primi. Vna vera simul, & legitima, secundum computationem Christi, alia legitima tantum secundum communem, & asuetam computationem aliorum præter Christum, & in vtraque decimaquarta luna vterque agnus fuit immolatus verus & Typicus. In decimaquarta enim vera & legitima, quæ fuit feria quinta, Christus, & mādūcauit agnum Typicum, & seipsum verum agnum sub Sacramento tradidit discipulis. In decimaquarta vero luna legitima tantum, quæ fuit sexta feria, primum agnus verus est immolatus in ara crucis, deinde, & Typicus ab ipsis iudæis incredulis. Atque per hæc concordari videntur Euangelistæ. Matthæus enim, Lucas, & Marcus dicunt, quod feria quinta Dominus celebrauit pascha, & quod ille fuit dies primus azymorum, scilicet, secundum computationem Christi. Ioannes vero dicit, quod feria sexta fuit pascha iudæorum, & tunc comederunt ipsi pascha, & is fuit eis dies primus azymorum iuxta eorum omnium eo anno computationem. Ac secundum hanc rationem concordantiæ auctores huius sententiæ respondent argu-

Matth. 26.
Luc. 22.
Marc. 14.

mento Græcorum supra facto, quo tres Euangelistas arguebant mendacij. Hæc illi.

Sit in hac quæstione conclusio, quod Dominus celebravit pascha cœnans agnum paschalem. 14. luna ad vesperam, secundum computationem legis, & eadem die pascha celebraverunt Iudæi. Pro qua declaranda necesse non est iaciamus alia fundamenta præter ea, quæ posita sunt. Ad eam verò comprobendam vno maxime utar argumento, quod, ni fallor, convincere debet intellectum bene dispositum; saltem ad hoc, ut existimet partem hanc multò probabiliorē. Rogo ergo Burgensem, & eos, qui illum sequuntur, utri magis credendum sit Calendario ne illi Hebræorum, & Rabinis, afferentibus eas regulas observatas esse semper apud illos, an sacris euangelij, bene & synceriter intellectis? Respondebunt illi (scio) quoniam pij & catholici sunt, credendum esse euangeliorum synceritati. Producamus ergo eorum testimonia. Matthæus capit. 26. sic habet: Prima autem die azymorum accesserunt discipuli ad Iesum dicentes: Vbi vis paremus tibi comedere pascha? At Iesus dixit: Ire in civitatem ad quædam; & dicite ei; Magister dicit; Tempus meum prope est; apud te facio pascha cum discipulis meis. Et fecerunt discipuli, sicut præcepit illis Iesus; & paraverunt pascha. Vespere autem facto discumbebat cum discipulis. Hæc Matthæus, Lucas verò capite. 22. ista dicit: Appropinquabat autem dies festus azymorum, qui dicitur pascha, &c. Venit autem dies azymorum, in qua necesse erat occidi pascha. (De eo die appropinquante, qui dicitur pascha, de illo ipso allueerat euangelista, quod venit.) Et misit Petrum, & Ioannem dicens: Euntes, parate nobis pascha. At illi dixerunt: Vbi vis paremus? Et dixit, &c. Et paraverunt pascha. Et cum facta esset hora discubuit. Hæc Lucas. Et tandem apertissimè omnium Marcus hæc scripta reliquit: Et primo die azymorum, quando pascha immolabant dicunt ei discipuli: Quo vis eamus, & paremus tibi, ut manduces pas-

Matth. 26.

Luc. 22.

Marc. 14.

cha? Et mittit duos, &c. Vespere autem facto, venit, & discumbit. &c. Ex quibus breviter formo hanc rationem: Nos dicimus, quod primus dies azymorum, quando pascha immolabant synceriter, & verè intelligitur, quando immolabant Iudæi: contrarij dicunt intelligi, quando immolabat Christus, qui prævenit vnum diem, & non quando immolabant Iudæi: qui ergo non videt syncerius nos interpretari hanc scripturam, quam illi, is adhæreat illis, & non nobis. Atque idem conetur eludere manifestissimum, & evidentissimum testimonium, quale videtur istud. Quod verò Ioannes non fuerit contrarius, & qua ratione concordet cum cæteris euangelistis satis dilucide explicatum arbitror articulo superiori. Et certè Græci idcirco dicebant, tres hos euangelistas non narrasse vera, & à Ioanne fuisse correctos: quia videbant eos evidenter affirmare id, quod nos affirmamus, scilicet, quod eo die, in quo Iudæi celebraverunt, & comederunt pascha comedat, & Christus. Quocirca, & ipse Dominus dicebat Matthæi. 26. Scitis quia post biduum pascha fiet, & filius hominis tradetur: ergo traditus est, quando fiebat pascha à Iudæis. Nec aliud patitur generalitas eorum verborum, atque synceritas: ergo eadem vespera, vel nocte, & Dominus, & Iudæi manducaverunt pascha: cum scriptum sit; Quobatur accepit panem, & gratias agens, &c.

Sed præter hoc argumentum, quod videtur sufficiens, alia sunt non levia signa falsitatis oppositæ sententiæ. Primum, si non poterat neomenia, vel novilunium figi feria secunda, quarta, vel sexta: qui credi potest, quod legislator omnia prospiciens, & singula quæque atque minuta tam studiose præscribens, atque designans nullam fecisset huius rei mentionem, præsertim cum illi dies impediti continerent, nihil minus quam medietatem septimanæ? Certè non est probabile.

Sed

Sed credendum est eam trium feriarum exceptionem merum inuentum fuisse aliquorum Rabinorum post mortem Christi.

Et secundo loco argumentor: Nam isti dicunt, iceitè non posse celebrari festum expiationis die præcedente, aut subsequente sabbatum; quoniam non poterant in ea celebritate secundum legem parari cibaria. Hoc autem est falsum: quia Exodi. 12. cum sermo esset de prima, & vltima die paschatis, quæ erant celeberrimæ dicitur: Nil operis facietis in ea, exceptis his, quæ ad vescendum pertinent: ergo idem servandum esset in festo expiationis, & similibus nisi Dominus iussisset oppositum expresse. Ac propterea credendum est, quod in quocunque festo licebat parare cibaria, præterquam in die sabbati, qui excipiebatur, in significationem, quod eo die requieuit Dominus ab uniuerso opere, quod prætererat.

Tertio obijcio: Nam ijdem authores asseuerant, non potuisse figi neomeniam siue primam diem mensis in sexta feria; quoniam si figeretur occurreret dies postrema tabernaculorum in die sabbati, quod erat inconueniens, quia fiebant ea die quædam tam solennia, ut die sabbati fieri non possent. Hæc autem ratio mihi videtur supra modum improbabilis, & à ratione aliena. Nam quæ tanta celebritas postrema illius diei tabernaculorum esse potuisset, ut in die sabbati haberi non deberet, liceret, ac posset, cum ea omnia, quæ tunc fiebant ad religionem & cultum Dei pertinerent, ad quem, & sabbatum & festum omnia referantur? Aut quis dicit, quod maxima, & valde solenni diei festi solennitate festum violatur, aut quod feria quæcunque non tollit festi celebritatem, dies verò sabbati tollit festi celebritatem? Præterea comprobato hanc partem, quia est expressa sententia Dni Augustini in epistola ad Casulanum presbyterum. Quo loco habentur hæc verba: Considerato Euangelio ipsa quarta sabbati, quam vulgo quartam feriam vocant, consilium reperitur ad occidendum Dominum fecisse Iudæi: intermisso autem vno die, cuius vespera Do-

Exod. 12.

Matth. 26.

1. Cor. 11.

D. August.

minus pascha cum discipulis manducauit, qui finis fuit eius diei, quæ vocamus, quintam sabbati. Deinde traditus est ea nocte, quæ iam ad sextam sabbati, qui dies passio nis eius manifestus est pertinebat. Hic dies primus azymorum fuit à vespera incipiens: Sed Matthæus Euangelista, quintam sabbati dicit fuisse primam diem azymorum, quia eius vespera sequente futura erat coena paschalis, qua coena incipiebat azymum & ouis immolatio manducari: Et paulo inferius: Consilium fecerunt principes sacerdotum, ut Iesum dolo tenerent, & occiderent: Inter misso autem vno die, de quo die dicit euangelium, prima autem azymorum, accesserunt discipuli ad Iesum dicentes: Vbi vis paremus tibi comedere pascha: Hoc ergo die intermisso passus est Dominus, quod nullus ambigit sexta sabbati. Et D. Chryostomus in capit. 26. Matthæi dicit, quod quinta sabbati, quam Matthæus appellat, primam azymorum, quia illa nocte Iudæi debebant comedere azyma; Christus iussit discipulis parare pascha, & vesperæ facto cœnauit. Idem docet Diuus Hieronymus super eum locum. Et Magister Historiarum capite, de coena Domini, aduersus Græcos, & Innocentius lib. 4. de mysterio missæ capite secundo, & Beda lib. de natura rerum capite 63. & latissimè defendit hanc partem Abulensis, secundum partem sui defensorij. Et tandem Iosephus grauisissimus auctor, & rituum Iudæorum peritissimus lib. 2. antiquitatum, cap. 13. affirmat inuolabiliter à Iudæis observatum, ut quartadecima luna, nimirum naturali simul, & legumina agnus immolaretur; & quintadecima esset solennitas paschæ.

Superest, ut faciamus satis illis argumentis, quæ formauimus pro illa sententiâ, quæ certè selecta sunt, & potissima eorum, quæ illi auctores contulerunt. Ad primum negamus, quod luna illa, in qua Christus passus est, fuerit apud Iudæos decimaquarta; fuit enim decimaquinta. Et ad probationem, quia Ioannis. 18. dicitur quod Iudæi non introierunt ad Pilatū, ut non contramarentur, sed manducarent pascha, respondetur ex Diuo Chryostomo, quem sequitur

Matth. 26.

D. Chryso.

D. Hiero. Magist. Hist. Innocent.

Beda. Abulensis.

Iosephus

Ioan. 18.

D. Chrysof. tur

D. Tho. 2. 2. q. 46. art. 9. quod ibi pascha non dicitur agnus paschalis; qui immolatus fuerat luna decimaquarta, sed dicitur cibus paschalis, id est azymi panes, & alia quæ immolabantur. Itaque pascha accipitur ibi pro toto festo Iudæorum, quod septem diebus agebatur. Et quidem euidenter constat ex Numeris capit. 28. quod illa decimaquinta die, in qua Dominus paschus est, præter hoc, quod Iudæi comedebant azyma, agebantur etiam alia, per quæ Iudæi dici possent comedere pascha, & cauere ne contaminarentur. Sic enim dicitur quintadecima die solennitas. Septem diebus vescentur azymis, quarum dies prima venerabilis, & sancta erit: omne opus feruile non facietis in ea; offeretisque incensum holocaustum Domino, vitulos de armento duos, arietem vnum, agnos anniculos immaculatos septem, & sacrificia singulorum ex simila, quæ cõspersa sit oleo: tres decimas per singulos vitulos, & duas decimas per arietem, & decimam decimæ per agnos singulos, & hircum pro peccato vnum. Cum ergo textus dicat, quod ea dies erat venerabilis, & sancta, & hæc agenda essent in ea; satis consequenter dicitur in euangelio, Iudæos cauere ne contaminarentur, quicquid Burgensis dicat, illa omnia fieri posse ab immundis, quod credo esse falsum. Et ita tenet Innocentius lib. 4. cap. 4. & Magister historiarum. Quod si modo etiam ab immundis ille dies celebratur, ut ait Burgensis, respondemus parum nos curare, quid modo faciant Iudæi, nec esse probabile eos per orbem terrarum, tam multis sæculis dispersos caste retinuisse, & conseruasse suas omnes ceremonias.

Secundum argumentum fuit, Quia de eo die, in quo Dominus mortuus est, dicitur Ioann. 19. Erat autem parasceue, id est, præparatio paschæ; ergo ea die pascha preparabatur, & parabatur. Nec enim dicitur, Erat parasceue sabbati, sed paschæ. Respondetur, quod quauis Burgensis opinetur parasceuen dici vigilias festorum, siue solennitatum; quibus parabantur, quæ profesto erant necessaria; dicendum tamen est, quod parasceue, hoc est, præparatio nul-

Num. 28.

Burgensis.

Innocent. Magist. lib. 4.

Ioan. 19.

lius festi esse dicebatur, nisi sabbati, eo quod in solo sabbato non liceret parare cibaria. Vnde simpliciter parasceue idem erat, quod feria sexta, siue illa non esset festum paschatis, siue esset festum paschatis, siue ante festum. Et hoc clare docet Marcus c. 15. dicens; Quia erat parasceue, quod est ante sabbatum. Est enim periphrasis; quasi diceret: dico autem parasceuen, diem qui est ante sabbatum, sic enim appellatur.

Igitur ad argumentum dicimus, quod cum Ioannes ait; Erat autem parasceue paschæ, planus, & verus sensus eius literæ est, erat parasceue, quæ incidebat in pascha: sicut nos dicere solemus, era viernes de Pasqua, quod occurrit ille dies in pascha. Non autem est sensus, quod erat parasceue paschæ, id est, præparatio ad diem illam decimaquintam, siue primam paschæ. Nec enim vigilie eorum festorum dicebantur parasceue; sed feria sexta communi nomine appellabatur parasceue.

Tertium argumentum fuit: Quia nisi dies parasceue esset decimaquarta non responderet figura figurato: agnus enim immolabatur die decimaquarta; ergo verus agnus debuit immolari eo die. Atque hanc rationem quoniam Burgensis virget oportet expendamus. Et supponendum est ex dictis, quod dies vnus, & legitimus computabatur Iudæis à vespera, siue principio iam noctis in vesperam sequentem. Ac proinde agnus paschalis, qui nocte antecedenti diem decimumquintum comede- batur, iuxta computationem legis immolabatur intra decimumquintum diem: erat enim ea nox pars diei decimaquintæ, integræ atque legitimæ. Quocirca vna erat solennitas diei ac illius noctis memoratiua transitus Domini percutientis Aegyptios, & saluantis populum suum. Atque hoc constat ex Exodo cap. 12. Hoc supposito quaeremus ab his auctoribus, quando malint pati Christum, quo hæc figura impleteretur congruenter, die claro, an nocte? Dicent illi, quoniam sapientes sunt, vti que non nocte, tum quoniam Dominus verè nostri amantissimus mortem pro nobis pati voluit, valde ignominiosam,

Marc. 15.

Ioan. 19.

Exod. 12.

Ioan. 12.

fam, & patentem mundo huic cuius principem ea morte eiecturus erat foras, tum ob euitanda multa alia inconuenientia, quæ obscuritas, & ambiguitas, & tenebræ noctis afferunt: diè ergo claro pati debuit. Tunc vltra debuisset pati diè decimaquarta, antequam incepisset solennitas noctis, & diè decimaquintæ? Non vti que, quia dies decimaquarta non erat solennitas transitus Domini percutientis Aegyptios; sed dies decimaquinta in qua Dominus congruentissimè pati voluit percutiens populum Aegyptiorum, id est peccata, & affligens illa cruci ac redimens populum suum. Vnde & ab ipsa nocte, in qua cepit ea solennitas; cepit etiam Dominus pati, si quidem traditus est, & ignominiose affectus, ac deductus. Si tamen hæc omnia nocte, & diè antecedenti essent peracta, ante quâ solennitas transitus Domini dies, scilicet, decimusquintus adueniret, tunc certe rationabilius obijceretur, quod figura non respondebat veritati. Nun c verò mirificè exprimit figura figuratum, si quidem qua nocte incepit, figura, id est, solennitas transitus Domini, ea nocte cepit veritas, id est passio Domini. Et quando peragebatur solennis ille dies, tunc peracta est veritas passionis, & Dominus transiit de hoc mundo, & percussit Sathanam, atque peccata.

Quarta ratio erat: Quia sexta feria, in qua Christus passus est non fuit celebris, nec solennis in obseruantia Hebræorum; ergo non fuit dies decimaquinta mensis primi: hæc enim erat solennis, & sancta. Ad hoc negatur antecedens. Et ad probationes illas dicitur, quod Iudæi non flagellauerunt, aut crucifixerunt Christum manibus suis, sed Gentilium, & ministrorum Pilati. Quod autem ipsum comprehendunt, duxeruntque ad pontifices, & ad Pilatum, non quidem id fieri debuit in die festo; sed homines nefarij arbitabantur se obsequium præstare Deo si ea omnia exercent in Christum Domini. Et ad illud de sepultura respondeo, existimare me licitum esse eo die solenni sepelire mortuum. Et fortasse licitum etiam erat emere aromata, & alia pro officio sepulturæ. Verum

est tamè, quod nõ necessario illi colliguntur ex Luce. 23. quod mulieres eo die, quo Christus mortuus est emerunt aromata. Et ratio est secundum quosdam, quia quauis ipse dicat, quod mulieres sepulcro Christo reuertentes parauerunt aromata. Marcus tamen cap. 16. hoc interpretatur dicens quod emerunt quidem, & parauerunt aromata: sed cum trãssisset sabbatum, qui erat dies duplici nomine, & per se etiam celebrimus, ob quam causam dicitur, quod sublata sunt, ne manerent corpora. sabbato: erat enim magnus dies ille sabbati. Nõ autem ideo dicitur, quod sabbatum tunc fuerit prima dies paschæ. Augustinum vero nõ est, quod Burgensis nobis obijciat; euidenter enim constat, quod multis verbis expresserit, & docuerit nostram sententiam in epistola citata. Ex illius autem verbis tractatu. 120. in Ioannem solum colligitur, quod in die sabbati ab occasu solis feræ sextæ non licebat sepelire mortuum, quod nec nos negamus, nec fauet Burgensis. Non autem inde sequitur, quod die prima paschatis non liceret, aut saltè non esset tam solenni religione obseruatum, atque in sabbato. Diuus etiam Hieronymus solum innuit, quod licuit eo die parare aromata pro sepeliendo mortuo. Et de difficili ista quæstione hætenus.

Solet hoc in loco interseri controuersia, an peccent Græci conscientès in fermentato. Et videtur, quod peccent: quia & schismatici sunt, & errant dicentes, conscientiam in fermentato, & non in azymo; atque ita videtur Scoto in. 4. dist. 11. quæstio. 3. & Paludano, quæst. 1. artic. 4. Ego vero dico breuiter cum Diuo Anselmo opusculo de fermentato, & azymo, & S. Thom. 3. p. quæst. 74. artic. 4. & Caietano, & Soto, quod non peccant; imo debent seruare suum ritum. Quod probo primum ex Concilio Florentino dicente, vnunquẽque iuxta suæ ecclesiæ, siue orientalis, siue occidentalis consuetudinem, conficere debet fite in azymo, siue in fermentato.

Secundo probo. Quia panis fermentatus est materia sacramenti. Tertio, quia Græci in conficiendo in fermentato habent significationem, & causam rationabilem.

Luce. 24.

Marc. 16.

D. August.

D. Hiero.

Scotus.

D. Anselm. D. Tho. Caiet. Soto. Cont. Flor.

bilem. Significationem quidem, quia Verbum patris indutum est carne, sicut fermentum miscetur farinæ, ut ait Beatus Gregorius in registro. Causam vero ob detestationem hæresis Nazaræorum, qui legalia euangelio miscebant, ob quam rationem etiam ipsa ecclesia Latina dicitur aliquando consecrasset in fermentato in aliquibus partibus.

Quarto & postremo, quia scisma non soluit ritus permixtos & rectos ecclesiarum: hic vero ritus permixtus est, nec caret ratione ecclesiastica, ergo non peccant Græci illum seruando, imo vero peccarent priuati faciendo oppositum: quia turpis est pars quæ non conformatur toti. Et ad rationem in oppositum dicitur, quod schismaticis non est ad hærendum in eo, quod schismatici sunt, nec in eo, quod errant, illi vero non errant, quia conficiunt in fermentato, sed quia dicunt confici non posse in azymo. Nec vero schismatici sunt, quia conficiunt in fermentato sed alijs de causis. Ecclesia vero Latina extincta iam Ebionitarum hæresi, & damnata Iudæorum perfidia, de lege veteri retinenda, non ex eorum imitatione, sed iustis de causis, & significationibus conficit in azymo. Primum ob traditionem acceptam à D. Petro, & Paulo, ut testatur Innocentius, li. 4. de offic. missæ c. 4. & quia teste Apostolo. 1. Corin. 5. azyma significat sinceritatem & mentis puritatem. Et præterea, quia cum sit cibus sacramentalis, est à prophanis cibis distinguendus, quod enim pertinet ad religionem, ratio ipsa postulat, ut seiungatur à vulgari, atque communi, ne veniat in contemptum. Vnde olim vtrique ecclesia in azymo consecravit, referente Innocentio, loco citato.

ARTICVLVS. VII.

Vtrum vinum vitis sit propria materia huius sacramenti.

IN hoc articulo non est cur immoremur. Quauis enim olim extiterint quidam hæretici, Aqua nix dicti à dogmate proprio, quia in aqua conficere se putabāt, quos refert D.

Aug. li. de hæres. ca. 62. nec tam est inter catholicos est aliqua controuersia, nec verò villa in re ipsa difficultas. Ac propterea respondet deo dicendum ex D. Thoma, quod de solo vino vitis potest confici hoc sacramentum. Primum quidem propter institutionem Christi, qui in vino vitis hoc sacramentum instituit. Quod constat manifestè ex tribus euangelistis Mattheo, Marco & Luca, qui omnes agentes de Dñicaeena dicunt, Christum calicem porrexisset discipulis, & dixisse, Non bibam à modo de hoc genimine vitis, vsq; in diem illum, cum illud bibam vobiscum nouum in regno patris mei: ergo Dominus instituit hoc sacramentum in vino vitis. Secundo: Quia ad materiam sacramentorum assumitur, ut supra dicebamus, id quod proprie & communiter habet talis speciem. Proprie autem vinum dicitur, quod est ex vite: alij vero liquores dicuntur vinum secundum similitudinem quandam ad vinum vitis. Tertio, quia vinum vitis congruetius est ad significandum effectum huius sacramenti, quæ est spiritalis lætitia: cum de eo dicatur, quod vinum lætificat cor hominis. Et ita determinatum est in sacramentorum, de consecratione. d. 2. & c. non oportet & c. in sacramentis, & c. sicut. & in c. c. Trid. ses. 13. c. 1. & 3. & can. 2. Sed contra hoc sit primum argumentum: Quia in qualibet aqua potest fieri baptismus: ergo in quolibet vino, licet sit malorum, aut malogranatorum potest confici hoc sacramentum. Respondetur, quod quemadmodum baptismus potest fieri in qualibet aqua simpliciter & naturali: ita hoc sacramentum potest confici in quolibet vino simpliciter, & naturali: quale est vinum vitis: & quemadmodum baptismus non potest fieri in aqua rosacea, aut alia eius generis; ita nec potest confici hoc sacramentum in vino malorum, aut alio similis rationis, quia nec vna est vera aqua, nec aliud verum vinum.

Secundo argumentum: Acetum est species vini ex vite, & in eo non potest confici: ergo falsum est, quod vinum vitis sit propria materia huius sacramenti. Respondetur, quod prima propositio videtur falsa, & quod quemadmodum de pane totaliter corrupto, non potest confici hoc sacramentum; ita nec de aceto: potest tamen confici in vino aceto, sicut

D. August.

B. Tho.

Matth. 26.
Marc. 14.
Lucæ. 22.

Psalm. 103.

Conc. Trid.

sicut, & in pane qui tendit ad corruptionem: peccat tamen conficiens ob irreuerentiam, & periculum cui se exponit.

Tertio argumentum: Sicut vinum est ex vite: ita etiam agresta, & mustum: sed de his non videtur posse confici hoc sacramentum, secundum illud, quod in sexta Synodo legitur didicimus, quod in quibusdam ecclesijs sacerdotes sacrificio, oblationis coniungunt vvas, & sic simul vtrunque populo dispensant: præcipimus igitur, ut nullus sacerdos hoc ulterius faciat. Et Iulius Papa reprehendit quosdam, qui expressum vinum in Sacramento Domini calicis offerrebant: ergo videtur, quod vinum vitis non sit propria materia huius sacramenti. Respondetur, quod agresta est in via generationis, & nondum habet speciem, & qualitatem vini, ac propter hoc de ea non potest confici hoc sacramentum. Mustum autem iam habet speciem vinum: nam eius dulcedo est signum, quod complete iam digestum, sit à naturali calore, ut dicitur quarto mensurorum: & ideo de musto potest confici hoc sacramentum. Non tamen debent vvas integræ huic Sacramento misceri; quia iam esset ibi aliquid præter vinum. Prohibetur etiam, ne mustum simulatque exprimitur de vva offeratur; quia id est indecens propter impuritatem musti. Potest tamen in necessitate fieri. Vnde ab eodem Iulio Papa dicitur, si necesse fuerit botrus in calice prematur. Vvas autem non sunt consecrabiles, quia non continent vinum sub forma potus, sed cibi. Permissum tamen est quibusdam ecclesijs in Can. didicimus, de consecratione. d. secunda, ut post oblationes corporis, vvas seorsum benedictas populus, qui petierit accipiat, & fructuum gratias agat. Itaque non erant illæ vvas consecratæ, sed benedictæ. Et quidem si vinum omnino fuerit congelatum, non poterit consecrari: quia, ut sic non habet rationem, & formam potus.

ARTICVLVS. VIII.

Quod aqua sit vino permiscenda.

REVIRIT temporum ratio, ut quæ modo Dei ecclesia facit, ac ritus, quos tenet antiquorum Patrum, & consuetudinum autoritate, comprobemus. Præsertim, cum hac in parte iam à nobis dissenferint Græci, & Armeni, qui teste Guidone Carmelita loco. 11. & 24. & Innocentio asserbant nullam omnino aquam miscendam esse vino in hoc Sacramento. Quod autem miscenda sit probatur primo: Quia hoc sacramentum sit in memoriam Dominicæ passionis, Apostolo testatur. 1. Corinth. 11. & dicens: Quotiescunque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis mortem Domini annunciabitis, donec veniat. At quando Christo mortuo vnus militum lancea latus eius aperuit continuo exiit sanguis, & aqua, ut habetur Ioann. 19. ergo conuenienter aqua miscetur vino; quæ aquam de Christi latere simul cum sanguine exeuntem representat. Hoc autem, & esse faciendum, & ab ipsis ecclesiæ primordijs factum esse, atque, ut ego arbitror, ab ipso Petro, probatur. Nam Alexander primus (qui vicinus fuit temporibus Apostolorum: nam sub Aelio Adriano imperatore rexit ecclesiam, vix quadraginta annis transactis à morte Ioannis euangelistæ) sic ait in decretis suis, quæ inseruntur in primo tomo Conciliorum: In sacramentorum quoque oblationibus, quæ inter missarum solennia Domino offeruntur, non debet (ut à patribus accepimus, & ipsa ratio docet) in calice Domini, aut vinum solum, aut aqua sola offerri; sed vtrunque permixtum, quia vtrunque ex latere eius in passione proflixisset legitur. A patribus se hæc accepisse dicit antiquus ille pontifex, qui esse non poterant, nisi, vel ipsi Domini discipuli, vel qui cum ipsis vixissent.

Item D. Cypria. epist. 3. quæ est ad Cæcilium, sic ait: Quando in calice aqua vino miscetur Christo populus adunatur: quæ copulatio, & coniunctio aquæ, & vini sic miscetur in calice Domini, ut commixtio illa non possit ab inuicem separari. Et multa alia addit ad propositum spectantia. B. August. de ecclesiasticis dogmatibus, cap. 75.

Guid. Car.
Innocent.

1. Cor. 11

Ioan. 19.

Alex. Papa

D. Cypri.

D. August.
cap. 75.

cap. 75. in Eucharistia inquit Non debet sola aqua offerri, ut quidam sobrietatis falluntur imagine: sed vinum cum aqua mixtum: quia & vinum fuit in redemptionis nostræ mysterio, cum dixit Dominus: Non bibam à modo de hoc genimine vitis. Et aqua mixtum; non quod aqua post cœnam dabatur, sed quod de latere eius lancea percussio, aqua cum sanguine egressa, vinum de vera eius carnis vite cum aqua expressum ostendit. Præterea in collectario, quod Beatus Martinus Bracharenensis episcopus fecit ex concilijs orientalibus capit. 55. legitur: Non oportet aliquid aliud in sanctuario offerri, præter panem, & vinum, & aquam, quæ in Typo Christi benedicuntur; quia dum in cruce penderet de corpore eius sanguis effluxit, & aqua. Rursus concilium Carthaginense tertium suorum decretorum cap. 24. sic habet: In sacramentis corporis & sanguinis Domini nihil amplius offeratur, quam ipse Dominus tradidit, hoc est, panis & vinum, aquæ mixtum. Et sexta Synodus generalis contra Armenos canone. 32. loquitur in hæc verba: Quoniam nouimus in regione Armenorum vinum tantum in facta mensa offerri, aquam illi non miscentes; qui in cruentum sacrificium peragunt, & obtinentes ecclesiæ doctorem Ioannem Chrysostomum in interpretatione Matthæi hoc asserentem, ut iam nunc ab ignorantia liberentur illius patris mentem orthodoxe aperimus. Cum enim hydropastarum hæresim, qui pro vino sola aqua in sacrificio vsi sunt, subuerteret, illam orationem composuit, in qua aquæ in sacrificio missæ adiunctionem admouere illi existimant; cum tamen non doceat scriptus per solum vinum oblationem fieri; quandoquidem, & suæ ecclesiæ vbi est illi administratio pastoralis tradita, aqua vino miscendam tradidit, quando incruentum peragi sacrificium oportet ex pretioso, & honorando nostri redemptoris sanguine, & aqua contemperationem attendens: quæ in totius mundi viuificatione effusa est, & peccatorum redemptionem. Et in omni etiam ecclesia, vbi spiritalia luminaria resulerunt, hic ordi diuinitus traditus ser-

uatur. Nam & Iacobus Domini nostri Iesu Christi secundum carnem frater, & Basilius Cæsariensis Episcopus, cuius gloria omnem terrarum orbem peruasit, mystico nobis in scripto tradito sacrificio, ita peragendum in sacro mysterio ex aqua, & vino factum poculum ediderunt. Et qui Carthagine conuenerunt sancti patres, ita aperte tradiderunt. Si quis ergo episcopus, vel presbyter non secundum traditum ab Apostolis ordinem facit, deponatur, ut in perfectè ac simpliciter mysterium enunciatis, & quæ tradita sunt innouans. Hæc Sexta Synodus. Denique concilium Florentinum sub Eugenio quarto in instructione Armenorum, Tertium, inquit, est Eucharistice sacramentum, cuius materia est panis triticeus, & vinum de vite, cui ante consecrationem aqua modicissima admisceri debet. Præter hæc verò, & alia testimonia, quæ studiosus vnusquisque congerere poterit, sunt plures rationes congruæ. Primum quidem, quia Dominus ipse creditur à sanctis patribus, & doctoribus ecclesiæ instituisse hoc sacramentum in vino aqua permixto, ut in ea gête erat de more iuxta illud Prou. 9. Bibite vinum, quod miscui vobis. Et hæc congruentia constat ex verbis ipsius concilij Florentini, in instructione Armenorum. Atque item constat ex concilio Carthaginensi tertio iam citato.

Secunda congruentia sumitur ex representatione passionis Christi quam iam tetigimus. Tertia sumitur ex D. Cypriani epist. 3. libri secundi iam citata. Quo loco, sic inquit: In sanctificando calice Domini offerri aqua sola non potest, quomodo nec vinum solum potest. Nam si vinum tantum quis offerat sanguis Christi incipit esse si nobis: siue verò aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo: quando autem vtrunq, miscetur, & adunatione confusa sibi inuicem copulatur, tunc sacramentum spirituale, & celeste perficitur. Et Iulius Papa dicit: Videmus in aqua populum intelligi, in vino verò ostendi sanguinem Christi: ergo cum in calice vino aqua miscetur Christo populus adunatur. Et & similes congruentiæ huius rei asserri possunt pro hac

hac remedia, quæ recepta est apud omnes Doctores: & habetur extra de celebratione missarum, c. vltim. & de consecratione dist. 2. c. 1. 2. 3. 4. & 5. & c. cum omne. distinctione ead.

Sed contra eam argumentor primo: Quoniam aqua, quæ miscetur, & si modica sit, manet in sua natura: ergo cum hoc sacramentum non possit confici in aqua, sequitur, quod illa non sit miscenda vino. Respondetur, quod aliqui docti physici asseruerant, aquam licet modica sit non conuerti tunc in vinum, & mihi quid id videtur non omnino improbabile. Ac proinde sapienter Innocentius Tertius noluit hac in parte diffinire, quid dicendum sit, ut constat ca. cum Martha. extra de celebratione missarum. Quicquid autem sit de hac sententia, constat tamè, quod modica aqua non transmutat vinum à sua natura. Ac proinde cum vinum sit materia huius sacramenti, non ideò non ritè conficietur, quod modica aqua vino misceatur.

Secundo argumentor: Nam cum panem non apponitur aliquid aliud alterius frumenti: ergo nec cum vino debet apponi aliquid aquæ. Respondetur, quod significationis, & rationis congruentia non postulat primum, postulat verò secundum, ut declaratum est.

Tertio argumentor: Nam Melchisedech non legitur obtulisse, nisi panem & vinum: erat autem illud eius sacrificium figura huius sacramenti: ergo nec in hoc misceri debet aqua. Respondetur, quod alijs figuris significabatur aqua, ut per eam, quæ fluxit de petra in eremo, præterquam, quod aqua non est de essentia materię huius sacramenti.

ARTICVLVS. IX.

Quod permixtio aquæ non sit de necessitate huius sacramenti.

Conc. Trid. oncilium Tridentinum Sess. 22. capite. 7. dicit præceptum esse ecclesiæ, quod aqua vino misceatur: ac proinde innuit, quod id non sit de necessitate, & essentia sacramenti. Ità tenet Magist. in quarto, di-

stinct. 11. & ibi scholastici omnes, & Innocentius lib. 4. de officio missæ. capit. 32. & ita docet Cyprianus Papa, canone scriptura. Pro cuius sententiæ declaratione sciendum est, non esse necessarium, quod quicquid peculiare fuit in passione Christi peculiariter ac proprie significetur speciebus huius sacramenti, quod est memoriale Dominicæ passionis: sed satis est, si membra illa sanctissimi illius corporis varijs cruciatibus affecta, & cõtrita significetur panis: sanguis verò pro nobis effusus representetur vino. Alioqui & punctiones capitis, & fixuram ac perforationem manuum, pedumque, & cætera similia oportuisset necessario significari isto sacramento. Quo constituto probatur nostra conclusio ratione Innocentij Tertij, quia in omni opinione, vel modica illa aqua admixta vino conuertitur in vinum, vel saltem nullum est inconueniens si conuertatur: ergo in omni opinione si verba consecrationis cadant super vinum purum, id est, cum quo nulla omnino tunc sit aqua illa erit materia sacramenti: ergo aqua non est de necessitate sacramenti.

Secundo argumentor, quia fatetur ecclesia Latina Græcos vere conficere, & tamen dicuntur illi non apponere aquam: ergo non est de necessitate huius sacramenti. Quicquid igitur obijciat Armacanus libro. 9. de quaestio. Armenorum cap. 9. hic tamen est sensus ecclesiæ, quod appositio aquæ non est de necessitate sacramenti. Illa verò quorundam doctorum ratio, & quidè cõmunis pluribus, quod quia aqua significat coadunationem populi cum Christo, iccirco non est materia necessaria huius sacramenti, nec enim hoc sacramentum perficitur in vsu, qui vsus & sumptio efficit illam vnitate, hæc inquam ratio mihi non probatur. Quia sicut panis & vinum significant Christi passionem: ita etiã aqua, quæ fluxit de latere Christi significauit eius passionem abluentem peccata, & ad id etiam refertur aqua, quæ nos apponimus. Et quæ admodum aqua, quæ apponimus, significat non modo passionem abluentem peccata, sed etiam populum coadunatum Christo: ita & panis, & viuum, hoc idem significant.

Cc Et

D. August. Et propter hanc rationem (vt aiunt sancti patres) Dominus sacramentum corporis & sanguinis sui in eis rebus commendauit, quæ ad vnum aliquid rediguntur: quia hoc sacramentum est symbolum charitatis, & unitatis populi, tum cum Christo, tum inter se se. Quæ certe vni effecta per hoc sacramentum supponit summationem sacramenti, in qua non perficitur Sacramentum.

Sed contra hæc argumentor primo: Quia admixtio aquæ naturalis ad farinam est de necessitate huius sacramenti, cum constituat substantiam panis: ergo admixtio eiusdem aquæ cum vino est de necessitate huius sacramenti. Respondetur, quod quicquid sit de antecedenti, consequentia nihil valet; quoniam aqua requiritur ad constituendum panem; non tamen requiritur ad hoc, vt constet vinum. Verum est tamen, quod de antecedenti est cõtrouersia. Nam S. Tho. 3. par. q. 74. tractans hunc articulum tenet, aquam naturalem esse necessariam, ita, vt panis esse nõ possit materia sacramenti, nisi cõstans & coagulatus fuerit ea aqua. Caietanus verò tenet oppositum: quoniam aqua nõ est pars essentialis panis, sed materia transiens. Et quauis panis fiat siue resultet ex farina & aqua sæpe tamẽ ex materijs transeuntibus diuersæ speciei resultat aliquod tertium vniuersum, & eiusdem speciei, sicut idẽ sanguis generatur ex diuersis cibis. Et mihi certè videtur esse posse sufficientem humorem in aquis rosaceis ad congelandum panem eiusdem speciei.

B. Tho.

Caiet.

Pro D. Tho. verò & alijs facit, quod Dñs instituit sacramentum in his materijs, quæ cõmuni sunt in vsu apud homines, non autem est in vsu panis ille ex aqua rosacea. Quæ ratio apud me nõ est parui poderis; præsertim, quod non est extra litem illa cõsequencia, quam relinquit, vt notam Caietanus: Hæc materia est eiusdem speciei cũ illa: ergo est consecrabilis. Quia quauis succus vix sit eiusdem speciei cum musto, non tamen vix est consecrabilis. Et pari ratione negaret fortasse quis, quod panis ex aqua rosacea sit materia huius sacramenti, quauis sit eiusdem speciei.

Igitur in hoc dico primum, quod qui

conficeret in pane ex aqua rosacea, peccaret mortaliter. Quod nec Caietanus, nec aliquis sapiens negabit. Tum, quia in re grauisima mutat ritum ecclesiæ: tum, quia exponit se grauisimo periculo sacrilegij. Dico secundo, quod vtraq; illarum opinionum est probabilis. Nam ad nostram rationem dicit Caietanus, quod si panis est eiusdem speciei; & sub forma panis, nihil requiritur vltius. Et certè consideratis omnibus probabilior est mihi sententia Caietani.

Secundo argumentor: Quia de cõsecratione dist. 2. c. cum omne dicitur; Non potest calix Domini esse aqua sola, aut vinum solum, nisi vtrunq; misceatur. Sed hoc interpretandum est cum Magistro, dist. 11. non potest, id est, non debet. Et quidem quod iure non fit impossibile reputatur in iure. Et quando additur hæc similitudo, quomodo nec corpus Domini potest esse farina sola, nisi vtrunque scilicet, aqua & farina fuerit adunatum; respondendum est, quod ea similitudo tenet quantum ad id, quod debet fieri, non tamen quantum ad necessitatem. Nam aqua est de essentia panis, non autem de essentia vini. Sed addendum est, quod qui consulto nõ misceret aquam peccaret mortaliter, quia variat sacramentorum ritum contra præceptum ecclesiæ.

Magister.

Tertio argumentor: Quia si aqua non esset de necessitate huius sacramenti, non referret, quæcunq; aqua huic sacramento apponeretur, & ita posset apponi aqua rosacea, vel quæcunq; alia huiusmodi quod non habet vsus ecclesiæ: ergo aqua est de necessitate huius sacramenti. Respondetur, ex D. Tho. quod quia admixtio aquæ ad vinum nõ est de necessitate sacramenti, nõ refert quantum ad sacramenti necessitatem quæcunq; aqua misceatur vino, siue naturalis, siue artificialis: quauis quantum ad convenientiam sacramenti peccet, qui aliam aquam miscet, nisi naturalem, & veram: quia de latere Christi pendens in cruce aqua vera profudit, nõ humor flegmaticus, vt quidam dixerunt, ad ostendendum, quod corpus Christi erat verè compositum ex quatuor elementis: sicut per sanguinem fluentem ostendebatur,

B. Tho.

De materia huius sacramenti.

debatur, quod erat compositum ex quatuor humoribus, vt Innocentius Tertius dicit in quadam decretali.

Innocent.

ARTICVLVS. X.

Utrum aqua miscenda sit vino in parua quantitate.

Distinguendum est semper in similibus quæstionibus, quid requiratur ex necessitate ipsa sacramenti, vt conficiatur, vel quid facto congruum & rationale sit. Sæpe enim conficietur sacramentum, si in calice manserit species vini, quantacunq; aqua apponatur. Nos verò semper id facere debemus, quod congruum est, & rationale. Est autem rationale, vt modica aqua misceatur. Et ratio est: Quoniam modica aqua, aut vertitur in vinum (vt quidam dicunt) aut non vertitur, sed manet, vt alij. Si vertatur in vinum, nullum est inconueniens, sed potius est congruum: quia vinum solum est, quod conuertitur in sanguinem, ac proinde nulla erit tunc, vel minima particula calicis, quæ non sit verus sanguis. Propter quod laudabilis est eorum consuetudo, qui ante introitum parant calicem, vt longius tempus relinquatur vino transmutandi aquam. Si autem hoc habet natura rerum, vt modica illa aqua non distraharur à sua natura, nec distrahi possit per vim vini, quod de more infundendi solet, saltem hoc habebimus, quod aqua cum modica sit, non transmutabit vinum: ergo tutius & rationabilius est, quod modica aqua apponatur. Secundo constat hoc ipsum ex ritu & more ecclesiæ, & ex eap. perniciosus. extra de celebratione missarum, & ex c. cum Martha, & ex concilio Florè

Conc. Flor.

tino. Exacta vero illa aqua infundenda modicitas, quam quidam exaggerant mihi non videtur admodum grauis, quia nec ille ipse calix, quem Dñs benedixit, tam modica vt credo fuit aqua permixtus. Verum est tamen, quod illud consiliu nõ est perniciosum. Sed contra hæc argumentor primo: Quia si tam modica aqua miscenda est vino, sufficere videretur, quod in barillo, vel vase, ex quo infunditur vinum, mixta fuisset ante aliqua pars aquæ: quod non videtur verum. Respondetur, quod nihilominus postea aqua miscenda est. Quoniam aqua illa prius mixta vino in barillo nõ est appõsita ad significandum illud, quod significat appõsio aquæ cum vino offerendo. Vnde prius debet vinum, in calice poni: & sic vino iam deputato ad offerendum debet aqua addi, & apponi.

Secundo argumentor: Quia licet modica aqua sit mixta vino, per artem tamẽ potest separari à vino, scilicet, cum lana, vel iunco decorticato: ergo aqua nunquam conuertitur in vinum: ergo non necesse est apponere modicam aqua. Respondetur, quod quicquid sit de conuersione aquæ illius modicæ in vinum, est tamen miscenda, vt supra declarauimus. Ad hoc verò argumentum respondet S. Tho. in 4. dist. 11. super litera **B. Tho.** Magistri, quod illo artificio separatur humor quidam, qui potest separari etiam à vino puro non tamen aqua: erat enim iam conuersa in vinum.

Tertio argumentor: Quia si modica aqua corrumpitur à vino, iam nõ est eum consecratur: ergo non est necesse illam prius appõsuisse. Respondetur negando consequentiam: quia si aqua nõ appõneretur excluderetur significatio: sed eum aqua appõnuntur, & in vinum conuertitur, significatur, quod populus Christo incorporatur.

Q V A E S T I O T E R - T I A , D E E X I S T E N T I A

ET VERITATE CORPORIS CHRIS - TI IN HOC SACRA - M E N T O .

ARTICVLVS. I.

*Quod species panis, & vini non so -
lum per modum signi, & figu -
ra contineant corpus Chri -
sti.*

AGGREDIMVR DI -
sputationem grauisimam,
de existentia corporis, &
sanguinis Domini, in hoc
Sacramento. In qua ego fateor me fer -
re non posse homines quosdam, vel
minus prudentes, vel lapsos tempo -
rum vitio, qui cum quaestio sit, &
agatur de supernaturali Dei decreto, at -
que consilio, quod perferuari non po -
test, nisi Spiritu sancto Dei, comprobant
tamen suam fidem rationibus quibus -
dam ex Logica aut Philosophia petitis
non paruam occasionem exhibentes,
haereticis nos irridendi, vt qui ratio -
nibus Physicis probare nitamur, id
quod ratio ipsa dicitur excedere ratio -
nem omnem. Ego igitur rem hanc ita
tractare curabo, vt simul ostendam
viam conuenientem, & proprium mo -
dum, quo similes veritates fidei in cor -
dibus fidelium nutriri debent, & ro -

borari, ac nutritæ, & roboratæ, ab hæ -
reticis defendi. Ergo Sacramentarij hæ -
retici istorum temporum affirmant spe -
cies illas panis dici corpus Domini, so -
lum per modum figuræ, & signi: non
aliter atque dictum est; Petra autem
erat Christus. Quæ res vt multorum
assensu comprobetur, atque nos ei tan -
quam iam iudicatæ assentiamur, con -
ferunt in eam aliquorum patrum testi -
monia.

Et in primis vbiq; ex Diuo Au -
gustino proclamant illud epistola vige -
simatertia. Si Sacramenta quandam
similitudinem earum rerum, quarum
sunt sacramenta, non haberent, omni -
no sacramenta non essent. Ex hac au -
tem similitudine plerunq; etiam no -
mina accipiunt.

Sicut ergo secundum quendam mo -
dum Sacramentum corporis Christi,
corpus Christi est, Sacramentum san -
guinis Christi sanguis Christi: ita Sa -
cramentum fidei fides est. Et idem
Diuis Augustinus contra Maximinum
libro tertio, capite vigesimo secundo,
Hæc Sacramenta, inquit, sunt, in quibus
non quid sint, sed quid ostendant sem -
per attenditur: quoniam signa sunt rerum
aliud ostendentia, & aliud significantia.
Et in Leuiticum, quaestione. 58. Soler,
inquit,

De existentia & veritate corporis, &c. 405

Gen. 41.
1. Cor. 10
D. Cyr.

inquit, res, quæ significat, eius rei nomine
vocari, quam significat: sicut scriptum
est; septem spicæ sunt septem anni, &
petra erat Christus. Diuis etiam Cy -
prianus de vnctione Chrismatis ita habet:
Dedit Dominus noster in mensa, in qua
vltimum cum Apostolis participauit con -
uiuium, proprijs manibus panem, & vi -
num in cruce verò proprijs manibus cor -
pus tradidit vulnerandum, vt in Aposto -
lis secretius impressa sinceritas expone -
ret gentibus, quomodo panis & vinum,
caro esset, & sanguis, & quibus rationibus
causæ effectibus conuenirent, & diuersa
nomina, vel species ad vnam reducerentur
essentiam, & significantia & signifi -
cata eisdem nominibus censerentur.

D. Cyr.

1. Cor. 11
Exod. 16

Præterea Cyrillus libro quarto, in Ioan -
nis capite decimo, ita loquitur. Quomo -
do maiores Iudæorum panem Angelo -
rum spiritualem comederant? Perspi -
cuum est, quoniam Christi qui vniuersa
continet atque nutrit figura quædam
erat manna sensibile, iccirco quod vim -
bra veritatis erat, veritatis nomine in spi -
ritu appellatur, & eo quod angeli terre -
stri cibo participare nequeunt, vel no -
lentes à veritate ad figuram impellit au -
ditores, & ad Christum, qui etiam An -
gelorum panis est, ænigmatica oratione
reducit. Theodoretus quoque Dialogo
primo scribit in hæc verba: Manifestus
est scopus his, qui sunt initiati sacris, vo -
luit enim eos, qui diuina mysteria par -
ticipant, ne ad eorum, quæ videntur,
naturam attendant, sed per nominum
mutationem credant, quæ ex gratia fa -
cta est transmutationi. Qui enim natu -
rale suum corpus frumentum, & pa -
nem appellauit, atque item se ipsum
vitem nominauit, idem ipse ea etiam,
quæ videntur symbola corporis & san -
guinis sui appellatione honorauit: non
equidem naturam ipsam transmutans,
sed adiiciens gratiam naturæ.

D. Theod.

Ex his Sacramentarij triumphant; &
Caluinus admonet sine vlla exceptio -
ne obseruari, vt quotiens patres scri -

bunt, in pane edi à nobis corpus Chri -
sti, & sanguinem addatur in mysterio
seu Sacramentaliter, seu methonymice,
irâ omnis cesset contentio. Ita se
edoceri ab Augustino, & Theodoro,
asseuerat Beza, & vna cum Oecolam -
padio defendit, patres illa verba, Hoc
est corpus meum semper interpretatos
fuisse pro figura signo, antitypo, exem -
plari, similitudine, imagine, signifi -
catione, memoria, commemoratione, ac
repræsentatione corporis Christi.

Math. 26

Hæc isti. In quibus considerandum
est, quod cum gloriari soleant, se ex
solis scripturis religionem haurire, non
tamen ex scriptoris possunt aliquid af -
ferre, ex quo vel apparenter colligatur
ea verba, Hoc est corpus meum, fi -
gurate, vt ipsi volunt, esse intelligen -
da, sed in eo laborauerunt, vt pauca quæ -
dam & obscura sanctorum Patrum di -
cta venentur, quibus tenebras offun -
dant innumerabilibus, & clarissimis eo -
rum testimonijs. Igitur vt veritatem fi -
dei declarem, & miseræ istorum cæ -
citati occurramus, sciendum est, vel
potius recolendum, quod siue consi -
deretur in hoc Sacramento Sacramen -
tum ipsum, id est, species panis, & vi -
ni relicta, siue res ipsa, id est, verum
corpus Domini, siue ritus, quo hoc Sa -
cramentum conficitur, omnia hæc re -
ctè dici possunt, & dicuntur signa, Sa -
cramenta, symbola, vel figuræ. Spe -
cies enim illæ significant corpus, & san -
guinem Domini, quem continent.

Ritus, quo hoc Sacramentum cele -
bratur, ac celebratio ipsa, rememora -
tio est Dominicæ Passionis, corpus ip -
sum Domini vnitatem gratiæ, quam in
nobis efficit, figurat atque significat:
ac proinde inanis fuit hæreticorum la -
bor in recensendis Sanctorum testimo -
nijs, quibus hoc Sacramentum corpo -
ris Domini, signum vel figura nomina -
tur. Hæc enim affirmamus, omnes catho -
liceo ipso, quod hoc sacramentum appella -
mus sacramentum. Dicimus tamè & catholi -

Cc 3 ce

cè defendimus, quod in hoc mysterio sacratissimo, & est signum & res contenta, & est figura, & res figurata. Et quod hæc ratiocinatio est hæretica, & demens; Est figura, aut signum: ergo vacat re figurata: quod non modo est verum loquendo de speciebus, vel de ritu conficiendi, sed etiam quanvis sermo sit de ipso corpore Domini, non iccirco veritas, & præsentia corporis negatur, quod affirmetur de illo esse signum, aut Symbolum alicuius rei. Sicut quanvis sedens Dominus in gloria patris significet, quod debeamus ea, quæ sursum sunt, quærere, iuxta Apostolum: non tamen sequitur: ergo verè Dominus non sedet in gloria Patris. Et quanvis mortuus fuerit, vt significaret nos debere mori peccato, non tamen ideo non est mortuus. Et hoc est, quod Nicæna illa Synodus secunda, actione septima contra Iconomachos diffiniuit in hæc verba: Nemo vnquam Sanctorum Apostolorum, qui tubæ sunt Spiritus sancti, aut gloriosorum Patrum nostrorum incruentam nostrum sacrificium in memoriam passionis Christi Domini nostri, & totius suæ dispensationis factum imaginem corporis illius dixerit. Legas quouisque volens, nusquam inuenies nec Dominum, nec Apostolos nec patres incruentum illud sacrificium, quod à sacerdote offertur, imaginem dixisse; sed ipsum corpus & ipsum sanguinem.

Haftenus Concilium. Quod accipiendum est in eo sensu, quo ea de re tunc differebatur. Putabant enim Iconomachi quod in Eucharistia sola resideret imago corporis, & non re vera corpus ipsum. Cuius oppositum tunc patres diffiniuerunt: non quod putarent, dici non posse, quod in eo Sacramento, sit signum etiam, & figura corporis Domini, vel ipsum Domini verum corpus, imaginem esse posse rerum aliarum.

Et secundo pro hac veritate argumentor: Nam Græci, & Latini patres hoc nomine, Eucharistiam anteponunt figuris veteris legis, quod veritatem, & corpus ipsum ac sanguinem Christi contineat.

Rationemque reddunt, cur decuerit veram Christi carnem, & sanguinem sub panis ac vini signo præberi. Et quoniam articulo sequenti hæreticos obruemus Sanctorum patrum testimonijs, asserentium, veritatem & præsentiam corporis Domini in Sacramento: iccirco liceat modo pauca quædam enumerare, atque illa breuiter perstringere. Dicit Dionysius de Ecclesiastica Hierarchia, capite tertio, dicit, quod per signa altaris Christus, & signatur, & sumitur. Dicit Damascenus, libro quarto, capite decimoquarto, Non est, inquit, figura panis & vinum corporis, & sanguinis Christi (absit hoc) sed est ipsum corpus Domini Domino dicente; Hic est corpus meum. Theophylactus etiam quoniam incidit in ætatem infectam illa hæresi, quam retulimus, hæc etiam scripta reliquit: Dicens; Hoc est corpus meum ostendit, quod ipsum corpus Domini est panis, qui sane deificatur in altario, & non est respondens figura. Non enim dixit: Hoc est figura, sed, Hoc est corpus meum. Ineffabili enim operatione transformatur, etiam si nobis videatur panis. Dicit Augustinus, & citatur de consecratione, distinctione secunda. Corpus, inquit; & sanguis Christi est veritas, & figura: veritas dum Spiritus sancti virtute ex panis, & vini substantia efficitur, figura id, quod exterius sentitur. Plura alia sunt, quæ citare possemus, nisi timeremus excedere scholæ limites; habemus enim testimonia Leonis primi, epistola vigesima tertia, Remigij in Psalmo vigesimo primo. Hilarij Papæ, & Hilarij Episcopi Pictauiensis, & Euthymij, atque aliorum. Et Dicit Anselmus de diuinis officijs, sic habet: Christi benedictione panis fit corpus eius, non significatiuum tantum, sed etiam substantiue. Nec enim ab hoc Sacramento figuram omnino excludimus; nec eam solam admittimus. Veritas est quia Christi corpus est: figura est, quia immolatur quod incorruptibile habetur. Si hoc corpus Christi corpus signifi-

D. Dion.

D. Damasc.

Matth. 26.
Theophyl.

D. August.

S. Leo.
B. Remig.
Hilar.
Euthym.
D. Ansel.

ficatiue tantum, non etiam substantiue fieret, hoc figura tantum non veritas corporis Domini existeret. Sed vt in fine huius articuli aliquam legendis authoribus sacris, & antiquis lucem afferamus, aduertendum est, quod qui inciderunt in tempora, aut Iconomachorum, aut Bertrami cuiusdam, aut Berengarij, aut eorum hæreticorum, qui negauerunt veritatem corporis Domini adorari in Sacramento, ij omnes conculcato abhorrent à nomine figuræ in hoc Sacramento illudque reiiciunt. At vero quotiens Catholici patres se colligunt, & quid verum sit expendunt, non refugiant figuræ, aut Sacramenti, aut signi nomen: sed affirmant in Sacramento altaris, & esse signum Sacramentum, & figuram, & etiam veritatem corporis, & sanguinis Domini ad esse: nec ferre possunt Christi verba dissolui in figuram. Ac propterea fere omnes, qui post Diuum Augustinum fuerunt, pronunciant in canone, hoc est de consecratione, distinctione secunda:

Hoc est, quod dicimus, quod modis omnibus probare contendimus, sacrificium ecclesiæ duobus modis confici, duobus constare, visibili elementorum specie, & inuisibili Domini nostri Iesu Christi carne, & sanguine sacramento, & re sacramenti. Et quanvis doctissimi vii censuerint canonem hunc minime ex Augustino, sed ex Lanfranco sumptum, melius verò Maldonatus de societate Iesu vir eruditus sensit, verba esse Augustini: Et ratio est, quoniam Algerus Lanfranco cõtemporaneus ea citat, vt Augustini.

D. August.

Algerus.

D. Cyril.

Redeamus modo ad patres, quorum auctoritates hæretici nobis obijciunt. Et quidem Diuus Cyrilus nobis fauet: nam manna dicit appellatum panem Angelorum, eo quod esset figura veri panis Angelorum, qui in Sacramento continetur. Inferre vero, quod in Sacramento non sit veritas corporis, quia eius veritatis figura appellata est nomine con-

ueniente veritati, est nihil dicere. Nec etiam immoremur in Cypriano: Si quidem verissimum est, quod Dominus panem, & vinum dedit discipulis, id est species panis; & vini. Tradidit vero crucifixoribus, & verum corpus, & speciem corporis. Et articulo sequenti euidenter ostendemus Diuum Cyprianum docuisse veritatem, & præsentiam corporis Domini. Igitur his non immoremur: quia nec ipsi hæretici hæc magnificiunt, sed vni Augustino, & Theodoro nituntur.

D. Theod.

Horum igitur dicta videamus: Et quidem pro Diuo Theodoro considerandum est, quod ipse, & alij Græci non aperte loquebantur de Sacramento corporis, & sanguinis Domini, quoniam animaduertebant paganos, & catechumenos qui sæpe vel scripta legebant, vel audiebant, quæ dicebantur, non esse capaces tam alti, & ineffabilis mysterij. Vt igitur hæreticorum ignorantia, vel malitia deprehendatur, Diui Theodori fidem ipsius Theodori verbis expressam referamus. Nihil autem optabilius nobis posset accideret, quàm, si hæretici Theodori audent. Ille ergo in Dialogo secundo, qui appellatur, inconfusus folio: 369. sic habet (Introducuntur verò Eranistes: & Orthodoxus, quorum Eranistes dubitantis, atque discipuli personam sustinet, Orthodoxus verò, & Magister est, & fidem declarat) Orthodoxus: Die ergo mystica symbola, quæ Deo à Dei sacerdotibus offeruntur, quorumnam dicis esse symbola? Eranistes: Corporis, & sanguinis Domini. Orthodoxus: Corporis, quod verè est, vel quod verè non est? Eranistes: Quod verè est. Orthodoxus: Optime: oportet enim imaginis esse exemplar archetypum. Etenim pictores imitantur naturam, & eorū quæ videtur depingunt imagines. Eranistes: Verè: Orthodoxus: Si ergo diuina mysteria corpus, quod verè est repræsentant: ergo corpus etiam

nunc Domini quoque corpus est; non in naturam diuinitatis mutatum; sed implementum diuina gloria. Eranistes: Opportune accidit, ut verba faceret de diuinis mysterijs. Nam vel ex eo ipso tibi ostendam corpus Domini in aliam mutari naturam. Responde ergo ad mea interrogata. Orthodoxus. Respondebo, Eranistes: Quid appellas donum, quod offertur ante inuocationem sacerdotis? Orthodoxus: Non oportet aperte dicere: est enim verisimile ad esse aliquos mysterijs non initiatos. Eranistes. Respondeatur ænigmatice. Orthodoxus: Id quod fit ex eiusmodi seminibus nutrimentum. Eranistes: Aliud autem signum, quomodo nominamus? Orthodoxus: Commune etiam hoc nomen, quod potus speciem significat. Eranistes. Post sanctificationem autem, quomodo ea appellas? Orthodoxus: Corpus Christi, & sanguinem Christi. Eranistes: Et credis te fieri participem corporis Christi, & sanguinis? Orthodoxus: Ita credo. Hæc Theodoretus: videant hæretici, quibus faueat. Atque idem Theodoretus Dialogo. 3. folio. 399. cum silentium, & aures petiisset, hæc verba, sanctissimi Ignatii in epistola ad Smirneses, refert ac veneratur. Eucharistiam, inquit, & oblationes illi non admittunt, quod non confiteantur Eucharistiam esse carnem seruatoris nostri Iesu Christi, quæ pro peccatis nostris passa est, quam pater sua benignitate suscitauit. Hic certe hæretici nescio quid habeant, quod hincere possint? Igitur ex illis respondetur illa Theodoretus verba Dialogo primo, quæ habentur non longè à principio obscura esse, ut Eranistes ipse fatebatur, sed vera. Ait enim in summa non esse attendenda quæ videntur, quoniam sunt species panis & vini, sed credendum esse mutationi, quæ fit ex gratia: si quidem cum antea ibi non esset corpus Domini postea tamen est corpus Domini. Et cum ait Theodoretus, quod manet earum rerum natura, de speciebus ipsis loquitur panis, & vini, quæ manent. Et quamuis ille sensisset, quod manet substantia panis, non se-

D. Theod.

B. Ignat.

quitur, quod negauerit præsentiam corporis Christi. Sed nec existimo illum docuisse, quod maneat substantia panis, sed speciem appellauit naturam.

Ad primum testimonium ex Diuo Augustino necesse non est respondere: quoniam nec apparenter contra nos adduci potest, nihilque dicit ille sanctus eo loco quod non recipiãt omnes catholici. Aliud enim est dicere, quod sub speciebus & sacramentis non sit verum corpus ac sanguis, quod nusquam dixit Augustinus: aliud verò asserere, quod sacramenta corporis ac sanguinis, aliqua ratione possunt dici corpus & sanguis, propter significationem, scilicet, & imaginem.

Ad secundum testimonium ex lib. 3. contra Maximinum cap. 22. respondetur, quod D. August. eo loco longissimè ab erat ab eo, ut de Eucharistia disputaret, aut negaret existentiam corporis Domini. Ut autem euidenter ostendatur, quam impie hæretici populum curent seducere, & quam stupide inducant testimonia, ipse Augustinus producat, & constabit quod cum loqueretur de illis tribus spiritu, aqua, & sanguine, de quibus. 1. Ioanis. 5. Quonia Maximinus opponebat, quod dicantur illa esse vnum, cum non sint vnus substantiæ: respondet Augustinus hæc esse sacramenta, id est, signa, in quibus non quid sint, sed quid ostendant, semper attenditur: quoniam sunt signa rerum aliud existentia, & aliud significantia. Et declarans, quæ sint illa tria, subdit: Tria nouimus de corpore Domini exiisse cum pederet in ligno. Primo spiritum, unde scriptum est: Inclinato capite tradidit spiritum. 1. Ioan. 19. Deinde, quando latus eius perforatum est sanguinem & aquam. Quæ tria, si per se ipsa intuemur, diuersas habent singulaque substantias: ac per hoc non sunt vnum: si vero ea, quæ his significata sunt, velimus inquirere, non absurde occurrit ipsa Trinitas, ut patet per spiritum, filius per sanguinem, Spiritus sanctus per aquam significatur: qui tres sunt vnus Deus verus. Ecce quo deuenit testimonium, & quam absurde hæretici illud citauerunt. Qui præterea

D. August.

1. Ioan. 5.

1. Ioan. 19.

J. G.

rea satis ostendunt, quantum in sole caligent. Nam quamuis Diuus Augustinus loquens de Sacramento Eucharistiæ dixisset, quod sacramenta aliud existunt, & aliud significant, quid dixisset, quod non sit verisimum? Certè si species panis significant corpus Domini, bene colligitur: ergo non sunt corpus Domini: non tamè colligitur: ergo non est sub illis corpus Domini. Imo & de ipso corpore Domini, si rectè dicitur, quod significet vnionem nostram inter nos, & cum Deo, bene sequitur, ergo ipsum corpus non est ea vnio sicut bene colligitur, quod sanguis Christi non sit verbum, si significat verbum. Ad illud autem ex Leuitico respondere non curabo: quoniam, quamuis soleant res significari nomine eius rei, quam significant, sed proprie & frequentius significantur nomine proprio; & ita corpus Domini appellatur corpus, quia vere est corpus. Illud autem in fine huius articuli animaduertendum esse duxi, quod nonnunquam antiqui patres, ut constat ex prima Synodo Nicena, corpus Domini in Sacramento appellant Symbolū, id est pignus amoris, & arrham hæreditatis.

Con. Nice.

ARTICVLVS. II.

Quod in hoc Sacramento sit corpus Christi secundum veritatem.

Nuestigabiles sunt congruentiæ, & inenarrabiles, ac soli Deo cognitæ maximæ vtilitates, quæ nobis ex ea Dei dignatione proueniunt, qua dignatus est nobis suū corpus, & sanguinem sub speciebus panis & vini, derelinquere. Caritas enim Dei in nos summa demonstratur, nostra in ipsum accenditur, spes roboratur, fides instruitur, & subijcitur Deo, tota hominis mens atque spiritus tam ineffabili Sacramento fouetur, & deificatur. Non autem est meum institutum congruentias has, & vtilitates prosequi, sed ita ex scripturis, & patribus, & concilijs ostendere veritatem, ut & catholicorum fides roboretur,

& hæreticorum error, & impudentia confundatur, nec habeat aliquid quod possit obtendere. Igitur, ut ab scripturis incipiamus, illæ sunt manifestæ. Matthæus cap. 26. ait: Accipit panem & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & ait: Accipite & comedite, hoc est corpus meum. Lucas. 22. cas. c. 22. dicit: Accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit eis dicens: hoc est corpus meum, quod pro vobis datur, hoc facite in meam commemorationem. Testatur Marcus cap. 14. quod manducantibus illis accepit Iesus panem, & benedicens fregit, & dedit eis, & ait: Sumite, hoc est corpus meum. Ioannes quoque cap. 6. refert hæc verba Saluatoris: Panis, quem ego dabo caro mea est pro mundi vita, & nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Et, qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Doctor gentium Paulus. 1. Corinth. 11. Dominus, inquit, Iesus in qua nocte tradebatur accepit panem & gratias agens fregit & dixit: Accipite, & manducate, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem postquam cenauit dicens: Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine, hoc facite quotiescunque biberitis in meam commemorationem. Et. 1. Corinth. 10. Panis, quem frangimus non ne communicatio corporis Domini est. Hæc de testimonijs scripturæ. Quidam verò author cum de hac re sermonem institueret hæc verba præmisit. Non apparet ex euangelio coactiuum aliquid ad intelligenda hæc verba proprie. Ego verò nego à viro Theologo indignius quicquam dici potuisse. Primum: nam quibus alijs verbis deberet scriptura asseuerare hæc veritatem? Nūquid dicere debuisset Dominus: Hoc est corpus meum, non metaphorice, sed proprie? Quis tam erit stupidus qui hæc postulet à diuinarum scripturarum grauitate? Dixit autem, Hoc est corpus meum: & caro mea vere est cibus, & alia eiusmodi. Secundo, quia iuxta regulam Augustiniana ab omnibus viris doctis merito, & necesse

Matth. 26.

Luce. 22.

Marc. 14.

Ioan. 6.

1. Cor. 11.

1. Cor. 10.

Ioan. 6.

D. August.

1. Cor. 10

cessario receptam, quotienscunque, vel ratio ipsa non postulat, ut oratio metaphorice intelligatur: sicut cum dicitur; Petra autem erat Christus, vel ex antecedentibus & consequentibus, atque alijs scripturæ locis, id non colligitur, tunc verba intelligenda sunt proprie. At verò nihil est, aut in testimonijs citatis, aut in alijs scripturæ locis, cur ea verba intelligenda sint metaphorice: ergo debet intelligi proprie. Et procul dubio nulla est alia ratio dubitandi de illis verbis, nisi quod aliqui homines tam offenduntur tanta Dei bonitate, credere ut illam non possint. Volo dicere, non sibi persuadeant. Nec vero patres hæc ad literam alia ratione interpretati sunt, quam quod ad literam intelligenda essent. Sed eorum verba audiamus. Origenes hom. 7. in Numeros, & 17. in Leviticum: Tunc ait, in ænigmate erat manna cibus, nunc autem in specie caro Verbi Dei est verus cibus: sicut & ipse dicit; quia caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Cyprianus de cœna, non iam ad elaborata impensis, & arte conuiuia populus inuitatur, sed immortalitatis alimoniam datur, à communibus cibus differens, corporalis substantiæ retinens speciem, sed virtutis diuinæ inuisibili efficietia probans ad esse præsentiam. Et videndus est ipse lib. 2. epist. 3. & de oratione Dñica ibi, panem nostrum. D. Ambrosius de his, qui inuitantur mysterijs c. 8. & 9. & lib. 4. de sacramentis, ca. 3. comparans manna cum Eucharistiæ sacramento sic habet. Ista esca, quam accipis, iste panis viuus, qui de cœlo descendit, vitæ æternæ substantiam subministrat, & quicumque hunc panem manducauerit non morietur in æternum: & corpus est Christi in veritate, &c. Potior est lux quam umbra, veritas, quàm figura; corpus authoris, quam manna de cœlo. Hieronymus in caput. 2. ad Titum. Tantum interest inter propositionis panes & corpus Christi, quantum inter umbram & corpora, inter imaginem & veritatem, inter exemplaria futurorum, & ea ipsa, quæ per exemplaria præfigurabantur. Idem Hieronymus ad Eluidium: Dominus Iesus ipse conuiuia, & conuiuium ipse comedens, & qui comeditur, de consecratione. dist. 2.

Origen.

Ioan. 6.

D. Cyp.

D. Ambr.

D. Hiero.

D. Basil.

e. nec Moyses. D. Basilus, serm. 2. de baptismo: grauius, & terribilius est in animæ impuritate constitutum, corpus Christi temere contingere, quàm sic accedere ad arietes & tauros, dicente Apostolo: Itaque qui edit panem, & bibit poculum Dñi indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini. Et infra: Si immunditia tantum constitutus iam terribile iudicium habet quæto magis qui cum in peccato sit corpus Domini contingere audeat? Gaudentius episcopus Brixianus. In hac veritate qua sumus, vnus pro omnibus mortuus est, & idem per singulas ecclesiarum domos in mysterio panis ac vini reficit immolatus. Hæc agni caro est, hic sanguis est: panis enim, qui de cœlo descendit, ait, Panis quem ego dabo caro mea est pro mundi vita. Cyrillus Alexand. lib. 4. in Ioannem c. 14. 16. & 18. & lib. 3. ca. 36. Non erat manna cibus verus, id est, panis de cœlo, sanctum vero Christi corpus ad immortalitatem, & vitam æternam cibus est. Sed aquam illi ex petra biberunt, quid igitur inde lucrati sunt qui mortui fuerunt? Non erat igitur potus ille verus, sed verus potus est sanguis Christi, quo radicitus mors eueritur, atque destruitur: non enim hominis simpliciter sanguis est; sed eius, qui naturali vitæ coniunctus vita effectus est. Leo papa sermone septimo, de passione: Ut umbræ cederent corpori, & cessarent imagines, sub præsentia veritatis antiqua obseruantia nouo tollitur Sacramento. Hostia in hostiam transit, sanguis sanguinem excludit, & legalis festiuitas dum impletur mutatur. D. Chrysostomus homilia. 80. in Matth. & 60. ad populum: Quos radios solares non deberet excedere manus illa, quæ hanc coronam pertractat, lingua, quæ cruentatur hoc admirabili sanguine, veniat in mentem tibi, quò sis honore affectus, qua mensa fruaris: ea namque re nos alimur, quam angeli videntes tremunt: nec absque pauore propter fulgorem qui inde resilit aspicere possunt. Hic aduersarij stultissimè obijciunt, quod Chrysostomus in his homelijs dicit incorporata habesse signis. Ex quo inferunt, non esse corpus Christi.

1. Cor. 11

Gaudent.

Cyr. Alex.

B. Leo.

D. Chry.

Sed

D. Bern.

Euseb. Emif.

Algerus

Cassiod.

Ioan. 6.

Iob. 6.

D. Greg.

Ioan. 6.

D. Hila.

Sed dicendum est, quod quia verum Christi corpus modo incorporat & insensibile subest signis visibilibus, ideo Chrysostomus insensibilia, & intelligibilia appellat ea quæ subsunt. Bernardus sermone in cœna Domini gloriosa, & amabilis sponsa in terra sponsum habes in Sacramento in cœlo habitura es, sine velamento. Et hic & ibi veritas, sed hic palliatam tibi manifesta. Eusebius Emisenus homilia. 5. de paschate. Quia corpus assumptum ablatum erat ex oculis nostris, & illatum sideribus, necessarium erat, ut nobis in hac die sacramentum corporis, & sanguinis sui consecraret, ut coleretur iugiter per mysterium, quod semel offerre batur in pretium, & ut perennis illa victima viueret in memoria, & semper præfens esset in gratia. Algerus lib. 2. cap. 3. Sacramento vnus omnibus legalibus sacramentis, dignius superior ordinavit, quo & nobis prædictas incommoditates horrores, vel splendoris, corpus suum abscondendo auferret, & veritate sui corporis vmbra seu figuras sacrificiorum veterum complendo, ut superfluas repelleret, &c. Egregium igitur, & super omnia excellens Sacramento nobis prouidit Deus in sacrificio suo, quo corporis & sanguinis sui veritatem panis, & vini qualitatibus testam abscondit digna causa. Cassiodorus in Psalm. 109. Tu es sacerdos in æternum, cui potest veraciter & euidenter aptari, nisi Domino Saluatori, qui corpus & sanguinem suum in panis, ac vini erogatione salutariter consecrauit? sicut ipse in euangelio dicit; Nisi manducaueritis carnem filij hominis, &c. D. Gregorius in illud Iob. 6. Nūquid rugiet onager, præsepe natus impleuit, qui cibum semetipsum meribus mortalium præbuit dicens; Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem in me manet, & ego in eo, & homilia paschali late. D. Hilarius lib. 8. de Trinitate: Non est humano aut sæculi sensu in Dei rebus loquendum, quæ scripta sunt legamus, & quæ legerimus intelligamus, & tunc perfectæ fidei fungemur officio. De naturali enim Christi in nobis veritate quæ discimus, nisi ab eo discimus stultè

atque impie discimus. Ipse enim ait: Caro mea verè est esca, & sanguis meus verè est potus. Qui edit carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. De veritate carnis, & sanguinis, non est relictus ambigendi locus. Nunc enim & ipsius Domini professione, & fide nostra verè caro est, & verè sanguis est. Hæc esse nostram fidem dicit Hilarius, negat Iuuenius. Iuuenius presbyter antiquior Hieronymo, discipulos docuit proprium se tradere corpus. Edocuitque suum se diuisisse cruorem, atque ait: Hic sanguis populi delicta remittit; hunc potate mecum, iam veris credite dictis. Arnobius in Psalm. 110. Hæc quotienscunque feceritis in mei memoriam facietis. Quando hoc dixit misericors & miserator Dominus, tunc sine dubio quando escam dedit corporis sui timentibus se. Irenæus martyr discipulus Policarpi discipuli Beati Ioannis euangelistæ, lib. 3. aduersus hæreses: Quando & mixtus calix, & fractus panis percipit Verbum Dei fit Eucharistia sanguinis & corporis Christi, &c. quomodo negant carnem capacem esse donationis Dei, qui est vita æterna, quæ & sanguine & corpore Christi nutritur? Hugo lib. 2. de Sacramentis parte octaua multis hoc prosequitur, & cap. 7. ait: Quod videmus, species panis est & vini quod autem sub specie illa credimus, verum corpus Christi est, & verus sanguis Iesu Christi, quod pependit in cruce, & fluxit de latere: nec per panem & vinum, corpus & sanguinem tantum significari credimus, sed sub specie panis, & vini verum corpus, & verum sanguinem consecrari. Sanctissimus Ignatius in grauiissima illa sua epistola ad Romanos. Panem Dei voco panem cœlestem, panem vitæ, qui est caro Iesu Christi filij Dei viui; qui natus est in nouissimo ex semine Dauid & Abraham, & potum voco sanguinem eius, qui est dilectio incorruptibilis, & vita æterna. Haimo comment. super Paul. in ea verba: Vnus panis, & vnus corpus multi sumus, Iste panis, inquit, tranfit in corpus Christi, nec sunt duo corpora, sed vnus corpus. Isidorus lib. 1. de ecclesiasticis officijs capit. 18. Panis, inquit, quem

Ioan. 6.

Iuuenius.

Arnobius

Matth. 26.

Psalm. 110

Irenæus.

Hugo.

Ignatius

Rom. 1.

Haimo.

Isidorus.

D. Dionys.
Theodor.
Hilarius.
Anselmus
Remigius

quæ frâgimus corpus Christi est. Testimo-
nia D. Dionysij Theodori, Hilarij Papæ
D. Anselmi, Remigij, & aliorum non retuli,
quoniam articulo præcedenti relata sunt.
Igitur cum hæc cita se habeant, & luce cla-
riora sint, valde mirandum est, tantam
esse hæreticorum mentiendi libidinem,
tam proiectam impudentiam, & inaudi-
tam insaniam, ut non vereantur affirmare
præfatos auctores id sensisse de Eucharistia
quod ipsi profitentur. Porro, quam nihil
frontis sit, ijs, qui hoc asserere non dubita-
uerunt luce clarius perspicier, qui Grop-
perum testimonia veterum legerit profe-
rentem, & ut cæteros taceam, Gaterium,
qui de eare proprium opus elucubravit;
atque omnium, qui unquam in ecclesia
floruerunt, iudicia diligentissimè colle-
git. Habemus præterea expressam diffini-
tionem concilij Ephesini vnius, scilicet,
ex illis quatuor, quæ B. Grego. veneraba-
tur, ut quatuor euangelia, cui præfuit Cy-
rillus Alexandrinus. Verba concilij in epi-
stola quadam missa ad Nestorium sic ha-
bent: Sic ad mysticas benedictiones acce-
dimus, & sanctificamur participes sancti
corporis, & pretiosi sanguinis Christi om-
nium nostrum redemptoris effecti, non
ut communem carnem percipientes (quod
absit) nec ut viri sanctificati, & verbo con-
iuncti secundum dignitatis vnitatem, aut
sicut diuinam possidentes habitationem;
sed vere viuificatricem, & ipsius Verbi
propriam factam. Vita enim naturaliter,
ut Deus existens, quia proprie carni vnitus
est, viuificatricem eam esse professus est.
Et ideo quanuis dicat ad nos, Amen, amē
dico vobis, nisi manducaueritis carnem
filij hominis, & biberitis eius sanguinem,
non tamē eam, ut hominis vnus ex nobis
existimare debemus. Quomodo enim
iuxta naturam suam viuificatrix esse ca-
ro poterit hominis? Sed ut vere propria
eius factam, qui propter nos filius hominis
est factus & vocatus. Et hæc verba con-
cilij legit Oecolampadius, nec puduit
ita respondere, ut diceret, non haberi in
actis concilij, sed in epistola Cyrilli. Vide
te euasione stolidam, quasi non constet
ex titulo epistolæ, & ex eius tenore mis-

Gropper.

Gaterius.

Conc. Ephes.
D. Grego.

Joan. 6.

sam fuisse nomine Cyrilli præfidei, & om-
nium patrum, qui conuenierat, aut quasi
in serenda esset actis concilij, & eam mis-
surus esset Cyrillus, antequam cum patri-
bus, qui aderant contrulisset. Certè veritas
catholica est ea fides, quam & Cyrillus,
& patres illius concilij ostendunt se ha-
buisse de hoc Sacramento. Atque hoc lo-
co valde aduertendum est, quod quanuis
impious ille Nestorius negaret Christum
esse Deum personaliter, non tamen nega-
uit carnem eius hominis esse in sacra-
mento, sed dicebat esse carnem puri hominis,
ut colligi potest ex concilio. Tam erat no-
stra veritas recepta tunc ab vniuersa ec-
clesia. Eadem fides declarata est a Con-
cilio Vercelleni tempore Leonis Noni;
in quo Berengarius damnatus est, & in
Concilio Romano sub Nicolao secundo,
in quo Berengarius confessus est, & abia-
rauit suum errorem, & habetur de conse-
cratione distinctione 2. capit. ego Beren-
garius. Atque errorem eundem damnat
concilium Constantiense recensens eum
tertio loco inter errores Vicleph. Et tan-
dem veritatem catholicam late & decla-
rauit, & diffiniuit concilium Tridentinū,
præcipue sessione 3. cap. 1. Quis fuerit au-
thor huius hæresis scire perparum refert.
Dici solet, quod Berengarius ille, de quo
modo mentionem fecimus. Quod si ve-
rum est, dignum certè ea hæresis habuit
authorem: nam is assidentem Demone
circumferebat, ut constat ex Guillelmi bi-
bliotheca, lib. 3. de gestis Angliæ. Ego ve-
ro existimo hanc hæresim ab ipsis eccle-
siæ initijs incepisse tempore Marcionis.
Nam cum ille negaret Christum habuisse
verum corpus, non potuit fateri verita-
tem corporis Domini in Eucharistia. Et
præterea cum Nestorius negaret vnitatem
suppositi in Christo consequens est, ut ne-
garet carnem Dei esse sub Sacramento, &
ita re ipsa negabat asserere tamē esse car-
nem hominis sancti, in quo Deus habita-
bat. Verum est tamen, quod hi duo hære-
tici antiqui non directè, sed consequenter
& quasi ex accidenti oppugnabant hanc
veritatem. Et ante Berengarium existit
Bertramus, quidam, qui docuit hunc erro-
rem

Cyr. Alex.

Conc. Verc.

Conc. Rom.

C. Bereng.

Conc. Const.

Conc. Trid.

Guillel.

De existentia & veritate corporis. &c. 413

Claudius.
Paschasius.

rem, ut refert Claudius de Saintes: & con-
tra quem scripserunt Rabbanus Maurus,
& Paschasius. Post Berengarium surrexit
Vicleph damnatus in Concilio Constā-
tienti, & tandem nostra tempestate sacra-
mentarij, quorum principes fuere Carol-
stadius, & Oecolampadius tutantur
hanc hæresim.

ARTICVLVS. III.

Quo hæc eadem veritas probatur ex
Augustino.

Imulatque de Eucharistia
alijque fidei mysterijs pro-
posita quæstio est statim cla-
mirant illi veritatis inimici
Augustinus, Augustinus.

Ac proinde necessarium duximus, hoc
peculiariter articulo ostendere euidenter
hæreticis, quod D. August. docuit verita-
tem corporis & sanguinis Domini in Sa-
cramento Eucharistia. Ab adducendis au-
tem plurimis testimonijs abstinere, tum
ne legenti molestus sim, tum maximè
quoniam id non est necessarium. Quia si
hæretici tantillum vellet attendere, vi-
derent nullum antiquorum tam frequen-
ter hanc veritatem docuisse. Lib. de verb.
Apostoli, tomo. 10. sermone secundo, sic
habet: Locutus est nobis Dominus de cor-
pore & sanguine suo, quod corpus dixit
escam, sanguinem potum, sacramentum
fidelium, (agnoscunt fideles) audientes
autem quid aliud, quam vitam audiunt?
In quo testimonio obseruandum est, quod
D. August. & Chrysolto. & alij patres dum
de hoc mysterio tractant, sæpe interfan-
tur, hoc est, interponunt ea verba, agnos-
cunt fideles, norunt fideles; quoniam sæ-
pe aderant catechumeni, & pagani, qui
non erant capaces mysteriorum. Ac proin-
de non mirentur hæretici, si aliquando pa-
tres tectè, & obscurè loquuntur. Alij enim
in locis manifestè declarant veritatem. li.
2. contra aduers. legis & proph. cap. 9. to. 6.
Mediatorem Dei, & hominum hominē
Christum Iesum carnem suam nobis mā-

1. Tim. 2.

ducandam bib. ^{endumq;} sanguinem dan-
tem fidei corde, & ore suscipimus, quanti-
uis horribilius videatur ^{humana} carnē
manducare, quam pe. ^{timere}, & humanū
sanguinem potare, quai. ^{fundere}. Tracta-
tu. 27. in Ioann. tom. 9. Quid credidimus,
& quid cognouimus? Quia ^{es} Christus
filius Dei viui. Id est, quia ipsa ^{vita} æterna
tu es, & non das in carne & sanguine ^{uo}
nisi quod es. Lib. 3. de Trinitate. cap. 1. Si
cut infantes non nouerunt quod in altari
ponitur, & peracta pietatis celebratione
consumitur: unde vel quomodo conficia-
tur, unde in vsum religionis assumatur, &
si nunquam discant experimento, vel suo
vel aliorum, & nunquam illam speciem
rerum videant, nisi inter celebrationes sa-
cramentorum cum offertur & datur, dica-
turque illis auctoritate grauißima, cuius
corpus & sanguis sit, nihil aliud credent,
nisi omnino in illa specie Dominum ocu-
lis apparuisse mortalium, & de latere per-
cussio liquorem illum omnino fluxisse, &c.
Affirmabat ergo Augustinus sub illa specie
esse corpus, & sanguinem Domini. Lib. 12.
contra Faustum, cap. 10. tom. 6. Habet ma-
gnam vocem Christi sanguis in terra cum
eo accepto ab omnibus gentibus, respon-
detur, Amen. Hæc est clara vox sangui-
nis, quam sanguis ipse exprimit ex ore fi-
delium eodem sanguine redemptorū. In
Psal. 93. cū loqueretur Augustinus de san-
guine Christi fuso ab hominibus; Fuderūt
inquit, pretiū suū, ut biberēt pretiū suum.

Sermone etiam de verbis euang. & cita-
tur à Beda in. 1. Corinth. cap. 10. multis de-
clarat hanc veritatem. Quando Christus
manducatur, vita manducatur, nec occidi-
tur, ut manducetur, sed mortuos viuificat:
quando manducatur reficit, & non defi-
cit. Non ergo timeamus fratres manduca-
re istum panem, ne forte finiamus illum,
& postea quod manducemus non inuen-
iamus. Manducetur Christus, viuit mā-
ducatus, quia resurrexit occisus, &c. Per
partes māducatur & manet integer totus.
Per partes māducatur in sacramento, & ma-
net integer totus in cælo: manet integer
totus in corde tuo. Totus enim erat apud
patrem, quando venit in Virginem, imple-
uit

Beda.

uit illam nec recessit ab illo, veniebat in carnem, ut eum homines manducarent; & manebat integer apud patrem, ut angelos pasceret. Tom. 7. de peccatorum meritis & remis. lib. 1. c. 24. Non dubitemus etiã pro infantibus baptizatis sanguinem fufum qui priusquam funderetur sic in sacramẽto datus, & commendatus est, ut diceretur: Hic est sanguis meus, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Tom. 9. de cataclismo. c. 4. Non offeratur sacrificium imaginis agni, sed ipsum agnum, quem quotidie immolamus, comedimus, & cuius sanguinem bibimus, &c. In quo illud etiam contra hereticos huius temporis observandum est, quod non sustinet August. id, quod later sub speciebus dici imaginem agni. Quamvis enim corpus & sanguis Christi in sacramento aliquid aliud referre possit, nõ tamẽ est imago corporis & sanguinis sui, sed corpus ipsum & sanguis. De quo omnino vidẽdus est D. Damasc. libro. 4. fidei capit. 14. De peccatorum meritis & remis. lib. 2. cap. 26. Non vnus modi est sanctificatio: nam & catechumenos secundum quendam modum suum, per signum Christi & orationem, manus impositionem puto sanctificari, & quod accipiant, quamvis nõ sit corpus Christi, sanctum est tamẽ, & sanctius, quam cibi, quibus alimur, quia sacramentum est. Hoc testimonium dicerem esse evidentissimum, nisi timerem iniuriam facere ceteris iam citatis: omnia enim sunt luce clariora. Item in Psal. 33. serm. 1. in fine sic habet: Quomodo intelligatur, Ferebatur manibus suis, in ipso David secundum literam non inuenimus, in Christo autem inuenimus. Ferebatur enim Christus in manibus suis, quando comendans ipsum corpus suum ait: Hoc est corpus meum. Et li. 12. contra Faust. ca. 20. Nunc bibitur, quod de latere Christi manavit. Et psal. 98. De carne Mariæ carnem accepit, & in ipsa carne hic ambulavit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit. De conf. d. 2. c. 47. citantur hæc, quæ sequuntur ex Augustino, atq; ex ipso citat Algerus valde antiquus, & cõtemporaneus Lãfrãci, cui à quibusdam ea verba tribuuntur: Hoc

Matth. 26

D. August.

D. Damasc.

D. August. Algerus.

est quod dicimus, quod modis omnibus approbare contendimus, sacrificium ecclesiæ duobus modis confici duobus constare, visibili elementorũ specie, & invisibili Domini nostri Iesu Christi carne, & sanguine, & sacramẽto, & re sacramenti, id est, corpori Christi, &c. Et cõcludit: Est igitur sacramentũ & res sacramenti corpus Christi. Sed si placet nõ defatigemur in re manifestissima: complura enim sunt, & euidencia testimonia quæ possemus adducere. Sed quæ aduersus hæc cæcitas hæreticorum opponit videamus. Dicitur Augustinus in Psal. 98. explanã illud Ioã. 6. Verba, quæ ego locutus sum vobis spiritus & vita sunt, air spiritualiter intelligite, quod locutus sum, non hoc corpus, quod videris manducaturi estis, & bibituri illum sanguinem, quem fufuri sunt, qui me crucifigent. Sacramentum aliquod vobis comendavi spiritualiter intellectum viuificabit vos. Hæc Augustini verba olim Berengarius (quod ipsum hodie sacramenta riji faciunt) itã accipiebat, ut crederet ab Augustino negari veritatẽ corporis Christi in Eucharistia, scilicet, quia dixit nõ hoc corpus quod videris manducaturi estis, &c. Declaravit autem docte hoc testimonium, & respondit hæreticis Iuo Carnotensis Episcopus vir sanctitate & doctrina præclarus in epistola ad Armericum. Ipsum, & non ipsum (inquit) corpus manducaturi estis; ipsum quidem materiali essentia, sed non ipsum visibili forma. Quamvis enim Dominus semel in distinctione membrorum suorum in manifestatione corporis sui se obtulerit, hostiam viuẽntem passibilem, & mortalem, quotidie tamen sub velamento panis, & vini à sancta ecclesia immolatur, & non in partes scissum, atque cruentum corpus eius fidelium ore percipitur. Et hoc est quod dicitur; Non hoc corpus, quod videris manducaturi estis: nec enim, quod de altari sumimus Beatus Augustinus verum corpus esse negaret, qui hoc in plerisque tractatuum suorum locis euidenter affirmat. Hactenus Iuo. Sed, & ante eum Guimundus Episcopus ecclesiæ Auernensis graui-

D. August. Ioã. 6.

Iuo.

Auerus.

grauiter increpat Berengarium, & insurgit in eum his verbis: Infelix homo diu in peste hæretica inueteratus, suadete Diabolo, cuius rebus pene inexplicabiliter implexus est: libentius omnes ingenij vires ad aucupandum vnum verbum, quomale intellectu, propagatam stultitiam munire videatur accommodat, quam diuinarum scripturarum prouidentissimam vigilantiam, contra se valide reclamantẽ vel tenuiter attendat. In eodem quippe Psalmo hæc præmisit Augustinus. Suscepit Christus de terra terram, quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnẽ accepit, & in ipsa carne hic ambulavit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit. Si ergo ipsam carnem, quam de carne Mariæ accepit, & in qua hic ambulavit nobis manducandam ad salutẽ dedit quomodo non hoc corpus, &c. Hæc Guimundus. Adijciunt alij dictum esse ab Augustino: Non hoc corpus, quod videris, &c. Sicut dictum est ab Apostolo cum de resurrectione corporum ageretur, non hoc corpus, quod futurum est seminas. Cæterum sensus Diui Augustini est apertissimus, & solum immoramur propter hereticorum instantiam. Nam Magister & scholastici distinctione. 10. respondent verẽ & sufficienter, quod manducatur ipsum corpus inuisibiliter, non ipsum visibiliter. Quod etiam D. August. contra Adimãtum Manich. cap. 12. ait, non dubitasse Dominum signa corporis & sanguinis sui appellare corpus, & sanguinem, non iurat hæreticos: nam certum est, quod species illæ panis, & vini signa sunt corporis & sanguinis Domini, non tamen signa sine re, quẽ admodum sanguis animalis, de quo eo loco disputabat Augustinus signum est animæ. Cõiuncta vero sunt sanguis, & anima.

D. August.

1. Cor. 15

Magister.

ARTICVLVS. III.

Quo probatur hæc veritas ex miraculis.

Emo qui Sanctorum vitas, & exẽpla legerit, potest ignorare, quod sæpe hæc mystica corporis & sanguinis sa-

cramẽta, aut propter dubios, aut certẽ propter ardentius amantes Christum, visibili specie in agni aut carnis, & sanguinis forma monstrata sint, quatenus de se. Christus clementer adhuc non credentibus fide faceret, vel amantibus sese ostenderet euidentius; itã ut dũ sacrificiũ peragebatur videretur agnus, vel caro in manibus, & cruor in calice, ut quod latebat in mysterio patesceret in miraculo, & quia durior corde sumus in quibusdam Deus omnibus. satisfaceret. Et quamvis ad hæc miracula comprobanda eo Luce testimonio nõ abuteremur, quo dicitur Dominus discipulis oculos aperuisse fractione panis, euidenter tamen scribit Apostolus, 1. Corinth. 11. multos Corinthiorum occubuisse, variisque morbis affectos esse, quia irreuerenter tractauerint hæc sacramenta, tam ex defectu fidei, quam debite dispositionis, & puritatis. Nec verò putent hæretici, nõs ista modo fingere. Nam hæc ipsa verba, quæ ego modo retuli, inuenient ante septingentos annos scripta reliquisse Paschasium Corbientem lib. de Christi corpore, ca. 40. Cui si fidem non adhibuerint, non in eo magnopere morabimur: nam credent fortasse Cypriano. De lapsis, quo loco multa miracula enarrat, præsentiam Domini comprobantia, quæ certẽ fuit Cypriani fides. Credent, & Ignatio sanctissimõ & antiquissimõ in epist. ad Ephesios, quo loco vna cum Cypriano docet, Demones sæpe Dei maiestatem fatentes ipsius carnis præsentiam ferre non potuisse. Credent & Theologorum culmini Gregorio Nazianzeno in oratione funebri de forore. Credent Prospero Aquitanico li. 4. cap. 6. Credent his, quæ referunt Nicephorus, & Sozomenus lib. 8. cap. 5. & lib. 16. ca. 36. Credent & Diuo Grego. lib. 3. Dialogorum. Credent Chrysostomo homil. 6. ad populum Antiochenum, & homil. 45. in Ioã. Quo loco dicit, quod hic sanguis mysticus demones expellit, & procul esse facit: vbi nanque eum in nobis viderint in fugam vertuntur & fugiunt. Credent Ambrosio, qui in Psal. 118. sermone. 8. scripsit hæc verba. Cum hospitium tuum aduersarius viderit occupatum. cœlestis fulgore

Luce ultim. 1. Cor. 11.

Paschas.

D. Cypri.

D. Ignat.

Nazianz.

Prof. Aquit.

Nicephor.

D. Grego.

D. Chry.

D. Ambro.

D. August.

fulgore præsentia intelligit, locum tentamentis suis per Christum esse interclusum, fugiet, recedet. Credent & Augustino, qui vel loca ipsa, in quibus sacrificium offertur, plurimum ad sanctificationem, & emundationem valuisse testatur. Lt. 22 de ciuitate Dei, c. 8. Credent innumerabilibus alijs, quorum omnium dicta referemus, nisi timeremus transilire modum scholasticæ resolutionis: non enim aduersus hæreticos tam depugnamus, quam fideles de fide catholica instruimus. Quod si ijs omnibus hæretici non adhibent fidem, certum est, eos non habere fidem. Si quis tamen obijciat contra hanc ex miraculis rationem collectam, sanctos patres, non dicere hæc fieri per præsentiam corporis Domini, sed sacramenti: ergo non inde colligitur, corporis præsentia.

Respondetur falsum esse, quod ipsi nõ dicant se per præsentiam corporis & sanguinis Dñi fieri. Quod si quando dicunt fieri per sacramenti præsentiam id certè idem valet: nam euidenter probauimus ex ipsis quod docuerint in hoc sacramento esse verum corpus & sanguinem Domini.

ARTICVLVS. V.

De congruentijs, quibus hæc veritas à sanctis patribus ostenditur, & comprobatur.

NON defatigabor procedere ulterius in allerenda veritate catholica, & demonstrare, quod quauis dictio, sacramentum, accepta pro sacramento tantum, pro signo, & figura vsurpetur, & accepta pro sacramento & re sacramenti aliqua ratione signum & figura, dici queat, verant tamen sancti patres, & doctores ecclesiæ sacramentum Eucharistiæ dici figuram corporis absentis, aut apprehendi vt signum mane, & finire. Quod declaro primum. Nam vnaratio, quam sancti assignant, cur Christus præbeat nobis carnem, & sanguinem sub sacramento est, quoniam status noster, inquit, medius est inter legem

Artic. V.

Mosaicam, & statum beatorum, vt nõ sine causa ecclesia militans Auroræ in canticis comparatur, in qua vera lux, & radij solis noctis tenebris miscentur, & adumbrantur. In lege autem præuerunt vmbrae Christi, figuræ nudæ & imagines: in caelo facie ad faciem Deus, & Christus videtur: restat ergo, vt militantis ecclesiæ medius status sit, Christum habere, præsentem quidem, vt distemus ab vmbis legis, circumuelatum autem, & tectum sacramentis, vt differamus à beatis. Et sumpta est hæc differentie ratio ex Diuo Augustino lib. 12. contra Faustum cap. 20. Cuius verba sunt: Quod post alios septem dies dimissa columba reuersa non est, significat finem sæculi, quando erit sanctorum requies, non adhuc in sacramento spei, quo in hoc tempore consociatur ecclesia, quando bibitur, quod de latere Christi manuit, sed iam in ipsa perfectione salutis æternæ cum traderetur regnum Deo & patri, vt in illa perspicua contemplatione immutabilis veritatis nullis mysterijs corporali bus egeamus. Quo loco Augustinus veritatem sanguinis statetur, atque præsentiam. Spem vero ad perfectionem retulit fruitionis Dei. Et sumitur eadem differentie ratio, & ex verbis illis D. Bernardi sermone primo in cæna Domini. Gloriosa, & amabilis sponsa in terra sponsum habes in sacramento, in caelis habitura: es sine velamento, & hic, & ibi veritas, sed hic pal liata ibi manifesta.

Secunda congruentia sumitur, ex conditione nostra, quia enim corpore constamus & mente: ideo ratio ipsa, & rei nature postulat, vt res spirituales seu spirituales existentes sub rebus corporeis nobis exhibeantur. Et hæc ratio videtur D. Chrysostom. hom. 86. in Matth. & 60. ad populum Antiochenum. Si incorporeus, inquit es, nude ipsa dona incorporalia tradidisset. Quiniam verò corpori coniuncta est anima tua, in sensibilibus traduntur tibi intelligenda. Christus bibit ex sanguinis sui calice, ne auditis illis verbis dicerent, quid igitur sanguinem bibimus, & carnem comedimus? ac ideo perturbarentur, &c. Tertia ratio est, vt Christus erga nos suam nobis

*Cant. 6.**D. August.**Gene. 8.**1. Cor. 15.**D. August.**D. Bern.**D. Chrysost.***De existentia & veritate corporis, &c. 417***D. August.*

nobis commendet charitatem, & humilitatem, dum se propter nos demittit iterum ad hæc terrena elementa. Et hanc rationem assignat humilis, & sapiens Augustinus in Psalmo. 33. ab illis verbis, nisi humilis esset seque humiliasset Dominus Iesus, eum nec manducare nec bibere potuissemus; & cætera, quæ sequuntur eo loco.

Algerus.

Quarta ratio est, vt fides nostra circa sacramentum exerceatur, & nobis præsentia rei non apparentis sit, tum materia fidei, tum occasio meriti. Colligitur autem hæc ratio ex Diuo Augustino tractatu. 45. in Ioannem, & ex Algero libro secundo, capite tertio, vbi sic habet: Fides, qua eorum qui Deum visuri sunt, corda mundantur, quod non videt credit, nam si vides non est fides, credenti colligitur meritum videnti redditur premium. Est ergo Dominus, ear ne videatur, lateat, vt credatur, creditus desideretur, vt desideratus habeatur. Quia ergo in hac peregrinatione nostra expedit latere Christum vt credatur, bene Christus sub sacramento dedit nobis se ipsum, vt per hoc nobis, & fidei meritum; & gratiæ suæ augeat beneficium. Et hæc Algerus ipse dicit se ab Augustino accepisse, & verum dicit, quia similia verba habentur tractatu. 68. in Ioannem.

*D. August.**D. Cypria. D. Ambros.*

Quinta ratio est, ne esset horri carnis manducatio visibilis, & conspicua. Et assignatur hæc ratio à pluribus patribus. Vide Cyprianum in cæna, & Diuum Ambrosium libro sexto, de sacramento capite. 1. vbi sic habet: Vera est caro, sicut ipse dixit: & verus est potus. Sed forte dicas, quomodo vere. Qui similitudinem sanguinis video non video veritatem. Primo omnium dixi tibi de sermone Christi, qui operatur, vt possit mutare, & vertere genera & instituta nature. Audiētes discipuli, quod carnem suam daret ad manducandum recedebant; solus Petrus dixit: verba vitæ æternæ habes. Ne igitur plures hoc dicerent, quasi quidam esset horror cruoris, sed maneret gratia re-

Ioan. 6.

demptionis in similitudinem quidem accipis sacramentum, sed vere nature gratiam virtutemque consequeris. Et Diuus Cyrillus Alexandrinus epistola ad Callistrum Episcopum contra Anthropophagos, Ne horreremus, inquit, carnem, & sanguinem, apposta factis altaribus, Deus condescendens fragilitatibus nostris, influit oblati vim vitæ, conuertens ea in veritatem propriæ carnis, vt corpus vitæ, quasi quoddam semen viuificationum inueniatur in nobis. Et ex hac quinta ratione satis colligitur, alia atque sexta vt, scilicet ipsa caro Christi spiritali modo existens, vere tamen ac proprie in sacramento corporeo manducari possit. Postrema vt coram oculis staret præsentissimi Christi monumentum, in quo visibiliter adoraretur, & coleretur. Et haberetur sacrificium externum dignum sanctissima vera, & diuina religione, & duraturum vsq; in finem sæculi. Et hanc rationem assignant Eusebius Emislenus homilia quinta de paschate, & Diuus Cyprianus, de cæna & Algerus libro secundo, capite tertio. Necessarium, inquit Eusebius, erat vt nobis in hac die sacramentum coporis, & sanguinis sui consecraret, vt coleretur iugiter per mysterium, quod semel offerebatur in pretium, & perennis illa victima viueret in memoria, & semper præsens esset in gratia.

*D. Cyp. Al.**Euseb. Em.**D. Cypria.**Alger.***ARTICVLVS. VI.**

De argumentis, quæ hæretici conficiunt contra veritatem huius sacramenti.

MULTI HOMINES offensi immensa Dei largitate, & tanti beneficij magnitudine, nunquam sibi peruaferunt sub Sacramento altaris latere verum corpus & sanguinem Domini Sapienterque dicebat Diuus Augustinus sacramentum carnis non intelligi ab hominibus, quia caro sunt.

D d An

An verò hic sextus articulus, obiectio potius aduersariorum quam veritatis catholice confirmatio inscribendus sit non bene determinatum habeo. Mira enim, & miseranda sunt absurda, quæ incurrunt aduersarij dum conatur suam hæresim tueri, siquidem eo impietatis deuenerunt, vt Ioachimum Vadianum libr. 4. de Aphorif. & Petrum Viretum libro. 7. de Sacramentis, capit. 14. non puduerit profiteri in hac controversia; corporum proprietati, & naturæ rerum non scripturarum testimonio, aut Dei omnipotentis nitendum esse, oportereque sequi naturam ducem non eloquia Dei. Et extat inter hæreticos Anonymi Galli liber de conciliandis discordijs Eucharistice; in quo ponit pro fundamento non putandum veritas Dei omnipotentis ex ratione resistere, atque ex rationibus naturalibus contra eam, & scripturas agere. Et ceterè Calvinus scribit rogatum Seruetum, cur tam nefarij schismatis, author esset respondisse; quia nequeunt in intellectum meum venire, quæ in sensum non cadunt. Nec verò dubium, quin Deus, & eius fides, & gratia in intellectum huius hæretici non venirent, quia hæc in sensum non cadunt. Sed videamus, quæ sint, quæ obijciunt. Clamant in primis nos tueri pugnantia multa, & contradictoria, vt quod corpus Christi sit in tantillo fragmento panis, quod simul in tot locis versetur, quod ponamus substantiam sine accidentibus, & corpus sine suis proprietatibus, & accidentia sine subiecto.

Secundo argumentantur; quia Christi incarnationi fit iniuria, siquidem ei humanitatis, & corporis negamus proprietates. Tertio, quia cum Marcione Christi veritatem redigimus ad phantasmata. Quarto, quia derogamus eius gloriæ; siquidem ipsum subijcimus iterum elementis.

Quinto, quia hoc est contra scripturas, quæ manifestè loquuntur de ascensu Christi, & eius discessu à mundo isto. Postremò, quia Diuus Basilus in sua lurgia, & Nazianzenus in oratione, pro sorore Gorgonia sacramenta hæc appel-

D. Basil.
Nazianz.

lant, antitypa non ergo verè est corpus, & sanguis Domini sub his speciebus. Non hæc argumenta referò, quod sint alicuius momenti; sed ne habeant, quod querantur hæretici nos eos inaudita causa condemnare: ergo qui obijciunt quod corpus Christi stare non possit sacramentaliter sub fragmento panis; nec in pluribus locis simul, & quod corpus habere non possit alium modum, & proprietates essendi, prout est in sacramento, alias prout est in cælo, & quod accidentia possint esse sine subiecto: qui, inquam, hæc obijciunt; quid aliud faciunt, quam bellare cum Deo; atque in eas angustias redigere eius potentiam, nihil vt possit, quod natura non potest; nihil agar nisi quod homines possunt intelligere, quo nihil amentius ac stultius fingi potest. Hos itaque, & mille eorum fingenta relinquamus, contenti illis verbis Diui Augustini in epistola ad Volusianum. Hic si ratio queritur non erit mirabile; si exemplum poscitur non erit singulare; demus Deum aliquid posse quod nos fateamur inuestigare non posse. In talibus rebus tota ratio facti est potentia facientis.

Ad secundum negatur, quod Christi incarnationi inferatur iniuria per doctrinam sacramenti corporis & sanguinis sui, sed potius eius gloria & honor augetur ob tam insignè, & singulare beneficium; Nec tollimus alias proprietates, & modum essendi pro vt est in cælo: alias pro vt senobis (quæ summa eius bonitas fuit) contemperauit, & reliquit sacramentaliter in terra. Vehementerque falsum est illud tertium, quod cum Marcione redigamus Christi veritatem ad phantasmata. Nã cū Marcio negauerit Christum assumpsisse verum corpus, ac proinde consequenter fuerit inficiatus, sub sacramento altaris esse verum corpus, & sanguinè Domini, cõsiderare debet rēti nimici veritatis, vt magis accedat ad Marcionem, ipsi, qui negant in sacramento altaris corporis Domini præsentiam, & veritatem an nos qui confitemur.

Ad

D. Aug.

Ad quartum, quod imminuatur Christi gloria, responderetur, quod Dominus maximè in hoc sacramento suam bonitatem, & charitatem commendat, ac proinde suam maiestatem amplificat, tantum abest, vt diminuat. Non autem valdè mirandum est, si mali homines, & superbi Dei in nos bonitatem, & mirabilem dignationem arbitrentur esse detrimentum honoris. Nam & diabolus ipse, cuius isti sunt filij Dei, semper humilitate offensus est.

Ad quintum dico, quod nos non abolemus scripturas. Sed potius iuxta Domini, & patrum sententiam fideliter tenemus, & credimus eas omnes scripturas de ascensu, & discessu Christi simul stare cum præsentia corporis in sacramento per diuinam potentiam, & voluntatem, atque institutionem Christi.

Postremum autem argumentum, ideo adduxi, & constitui, quod ea Nazianzeni, & Basilij vox tam impotentij gaudio nonnullos hæreticos extulit, vt quasi parta iam victoria triumphum canant mirabilemque plausus excitent. Et in primis Beza fortiter clamat, antitypon, antitypon. Quo vno satis illi ostendunt, quam perditam, & malam causam defendant, si quidem tam leue fundamentum ita magnificiunt. Ijs igitur ego non meam, sed Diui Damasceni sanctissimi, & sapientissimi viri expositionem, & responsionem opponam, qui quasi iam grauisimas has dissensiones de Eucharistice sacramento præ sagiret, hoc velut alexipharmaco Ecclesiam Dei voluit præmunire. Is ergo quarto libro fidei, capite decimoquarto, cum retulisset deiferum Basilium solitum esse appellare sacramenta ista exemplaria corporis, & sanguinis Domini, subiicit hæc verba. *Ἀντίτυπα δὲ τῶν μελλόντων λέγουσιν ἕως μὴ εἶτα ἀλλ' ὄντες.* Hoc est, Exemplaria autem futurorum dicuntur non vt non existentia verè corpus, & sanguis Christi, sed quoniam nunc quidem per ipsa participamus Christi diuinitatem tunc autem intellectualiter per solam visionem. Hæc Damascenus. Quem vt Græcum authorem minime dubitandum

D. Damasc.

D. Basil.

est græcas voces intellexisse. & vt veterem scriptorem, floruit enim annis ab hinc octingentis credendum est antiquæ ecclesie fidem nobis fideliter testatam reliquisse. Ne vero quenquam ignarum linguæ græcæ fallant impostores isti, sciendum est, quod antitypon dupliciter accipitur apud recte loquentes. Vno modo pro eo, quod ex alio ita deductum, & translatum est, vt habeat similem formam. Et hoc modo accepit hanc vocem Beatus Paulus ad Hebræos nonno, ibi, Non enim in manu facta sancta Iesus introiit exemplaria verorum. Alio modo accipitur ea vox pro eo, quod est contrapositum, & in quod aliud respiciat. Secundum quam acceptionem vsurpauit eam vocem Diuus Petrus, prima canonica, capite tertio, quando baptismum appellat antitypon diluuij, quasi respondens figuræ. Et Diuus Basilus sermone de inuidia accipit in hac significatione, pro econtrapposito. Quibus constitutis, quæ certe sunt vera, querendum est ab hæreticis, in qua acceptione velint sanctos illos Doctores eam vocem, antitypò, vsurpauisse. Si pro eo quod est contrapositum, & in quod aliud respicit, nihil certè aptius, & congruentius de sacramento Eucharistice dici poterit, quam si appelletur, antitypon, veterum figuratum, quas adimpleuit. Si verò accipatur pro re eiusdem formæ, & quæ conueat aliquam rationem figuræ iam Diuus Damascenus, & alij responderunt, quod esse eo modo exemplaria, & pignora futurorum bonorū, non tollit corporis & sanguinis veritatem Christi enim Dñs, vt continetur in speciebus sub velamine antitypon quid dicitur sui ipsius, vt clare videtur in cælo. Peculiariter autem in D. Greg. Nazia. obseruandum est, quod ipse eo sermone, quæ hæretici citant, in laudè Gorgoniæ disertis verbis scribit Gorgoniã inuocasse eū, qui super altari honoratur. Istiverò qui inltauratores, ac vindices antiquæ, & veræ pietatis ac religionis haberivoluit, nobis ob eadē causam idololatriæ crimē impingūt. Sed nihil est certū, & firmū apud eos: mille figuræ quo tidie cõfingūt, mille hæreses exuscitat, ac cerrimè inter se sedigladiatur, adeo, vt ipse

Hebr. 9.

1. Petr. 3.

D. Damasc.

Nazianz.

Bucerus verissimè hac in parte scripserit hæc, quæ nos pro hæreticis adduximus argumenta; & alia sexcenta, quæ ipsi confingunt inepta esse, irreligiosa, in consequentiâ, impia, blasphema.

ARTICVLVS. VII.

De his quæ obijciunt Iudæi atque pagani contra veritatem huius sacramenti.

VANDI V altissimo iudicio Dei positum est velamè in oculis Iudæorum, obijciunt nobis multa contra fidem huius sacramenti. Et in primis vocant nos ad libros veteris testamenti in quibus per arcam Dei maxima miracula, & publica ac toti populo manifesta facta sunt. Quando enim populus Israel transiit Iordanem, sacerdotibus portantibus arcam Dñi, videntur id aquæ, & timuerunt, & reueritæ sunt Dei maiestatem, atque potentiam; ac superiori quidem parte eius fluminis aquæ magno impetu decurrentes conuersæ sunt retrorsum, & steterunt ad instar montis intumescentes. Inferiori vero parte fluxit aqua ad mare Mortuum, ac populus vnuerfus per arenam alueum transiit, stantibus sacerdotibus super siccam humum in medio Iordanis. Et tempore Samuelis cum arca Domini capta esset à Philistæis & in Azoth deducta, Deus magna & mirabilia fecit in Azoth, & in Idolu eorum: tamq; seuerè in illos animaduertit, vt ipsi magno timore percussi, atque perterriti arcam Domini in terram Israel reducendam curauerint. Quacunque verò transibat, & vbiunque manebat complura edebat miracula. Et præterea quando Oza extendit manum suam, & tetigit arcam Dei tenuitque eam: quoniam calcitrabant boves, & flecti ac declinare illam fecerunt, iratus est indignatione Dominus, quod ausus fuerit Oza arcam vel tetigisse, & percussit eum eodem in loco & mortuus est. Si igitur per arcam testamenti, in qua nec Deus, nec Christus continebatur, sed solû tabulæ lapideæ continentæ præcepta de-

Iosue. 3.

1. Reg. 5.

2. Reg. 6.

Hebr. 9.

calogi, & vna manna, quam Deus præceperat referuari in testimonium generationibus futuris, & virga Aarô, de qua Num. 17. tot miracula Deus faciebat, quæ nã quælia, & quanta prodigia facturum arbitramur per sacrosanctum illud, & supra modum mirabile sacramentum, in quo Christus ipse ac Deus ineffabilis continetur. Oppositum vero videmus manifestissime: nam sepe idololatræ barbari & Saraceni in oppida Christianorum ingruentes destruxerunt templa, euerterunt altaria, profanarunt sacra seruosque Dei ac virgines martarunt ad aras, tanta feritate; vt si quidam ex vobis (dicit Genilis) nobis obijciebat Priamum sanguine foedantem quos ipse sacrauerat ignes, possimus nos ac iure potiori debeamus vobis obijcere Apostolos & Martyres, ac Virgines vestras sanguine foedantes illa ipsa altaria, sub quibus affirmatis Christum ac Deum vestrum re ipsa, & vere contineri: nec tamen vnquam defendit vos, nec se ipsum. Vbi est ergo Deus vester. Respondeo verò, quod mirabilia quæ Deus vel facit, vel reuelat suis, quædam eo referuntur, & ordinantur, vt videntes credant Deo, atq; ea fides magis ac magis firmetur & augeatur in animis eorum. Qualia fuere tempore Moysis conuersio virgæ in colubrû, plagæ Aegypti, diuisio maris rubri,eductio aquæ de petra pluuiæ manna. Vnde Exodi. 4. cum scriptura cõmemorasset quædam istorû adiecit. Credidit populus Dño, & Moyfi seruo eius. Alia vero mysteria siue miracula sunt, quæ ideò fiunt, vel reuelantur à Deo, vt per eorum fidem exerceamur, & probemur, & mereamur. Et huius generis est creatio cœli, & terræ, incarnatio Verbi Dei, partus Virginis, resurrectio Domini. Ita verò diuina providentia temperauit hæc omnia, vt quibusdam ex his miraculis per alia fidem faciat. In veteri enim testamento satis comprobauit Deus se vnum esse, & creat se cœlum, & terram per alia miranda, quæ fecit. Et in nouo ipse Dominus dans visum cæcis, auditum surdis, ægris, & leprosis sanitatem, mortuis vitam, satis comprobauit veritatem aduentus sui. Acci-

Num. 17.

Lib. 1. Aug. li. 1. de ciuit. c. 2.

Exod. 4. Deut. 8. Exod. 4.

Exod. 14.

Matth. 24.

Accidit autem nonnunquã, vt velit Deus vnus ac eiusdem mysterij, siue miraculi maiestatem. & credi sine miraculo, vt fides exerceatur, & nonnunquam fieri per illud alia miracula, vt fides firmetur, quæ admodum voluit Deus in veteri testamẽto, vt crederetur nomini eius, & quod ipse esset verus Deus, & in confirmationem huius veritatis. Aliquando faciebat miracula, inuocato nomine Dei: vt constat. 3. Reg. 13. Vbi propheta Helia magno spiritu dicente, & inuocante; Domine Deus Abraham, & Isaac, & Iacob ostende hodie quia tu es Deus Israel, cecidit ignis Domini, & vorauit holocaustu. Et in nouo testamento voluit Dominus credi & inuocari nomen Iesu. Et nonnunquã etiam eo inuocato nomine fiebant miracula, vt constat Actor. 3. vbi in nomine Iesu consolidata sunt bases, & plantæ hominis claudi, & exiliens ambulabat. Accedendo vero propius ad obiectionem Iudæorû, dico, quod etiam in arca veteris testamenti ita sapientia Dei tẽperabat suam potentiam, vt non nunquam lineret capi ab hostibus, quasi nihil ibi esset, quod cultodire ad Deum pertineret. Nonnunquam vero per eam faciebat miracula, & eodem modo nunc per admirabile Eucharistiæ sacramentum, aliquando Deus non facit, & aliquando facit miracula. Ex quibus nos supra nonnulla retulimus: & possemus cõmemorare cõplura, quæ in ecclesiæ historijs autenticijs habentur. Differt verò inter hoc miraculum, & alia veteris testamenti, quod illa vt in plurimum ordinabantur ad hoc, vt populus duræ ceruicis, & rudis persuaderetur. In nouo vero testamento Incarnatio Domini, & Eucharistiæ mysteriũ præcipue eo referuntur, vt ecclesia Dei ea credens probetur, ac subdatur Deo, & in fide ac gratia augeatur. Vnde scriptum est: Beati, qui me non viderunt, & crediderunt nunquam tamen hæc reliquit Deus, sine miraculorum testimonio. Quia vero hæc scribo Segobixæ dego, placuit illud miraculum recensere, quod in hoc ipso oppido communi totius populi voce certum est contigisse, in domo Synago-

3. Reg. 13.

Actor. 3.

1. Reg. 4.

Iohn. 20.

gæ Iudæorum, quæ hodie in ecclesiam consecrata dicitur corpus Christi, nomine accepto à magnitudine miraculi. Res ergo ita gesta est. Cum Iudæi à quodam sacrista formam consecratam accepissent, & in sua Synagoga essent congregati decreuerunt in opprobrium, & irrisionem fidei nostræ ipseabile sacramentum iniicere in caldariam feruentis aquæ, siue resinæ. Quod cum attentassent, sacra forma sursum ascendit, & contrēmuit Synagoga, & postes ac arcus illius non modo conculsi, sed & discissi sunt. Atque id ipsorum Iudæorum testimonio est patefactum. Igitur ad Iudæos dico, quod hoc mysterium eo refertur, ac ordinatur præcipue, vt per eius fidem probemur, & mereamur, non tamen Deus illud ita deseruit, quin plura, & ingentia miracula fecerit per illud. Ad Gentiles autem veniamus, nobis obijcientes strages Christianorum, quæ in templis, & altaribus factæ sunt, nec tamen defensi à Christo simus. Dico verò, quod quauis Christianorum sit alia fides ab alijs, & vbi est alia fides spes & amor non possit vita non esse diuersa, tamen in his, quæ sunt communi consuetudine, & iure gentium introducta, omnes conuenimus, nec voluit Deus præcipue in malis ferendis, & tolerandis nos discernere à cæteris, ne ipsi potius seruiremus, vt liberaremur à malis, & afflueremus bonis, quam propter se ipsum. Quo posito & cõstituto referat nobis Gêntiles, si possunt quando apud eos, vlla bella ita gesta sint, vt victores propter Deos eorum, quos vicerant, parcerent victis, & nullum ferirent confugientem ad templa Deorum suorum, & cum semper viderint sine discrimine prophana sacraque direpta, & fera homicidia senum, virginum, sacerdotum, & infantum in ipsis templis perpetrata, quando in Christianos viderint hæc eadem fieri recognoscant Dei sapientiam, qua voluit ista temporalia bona, & mala bonis, & malis esse communia, ita tamen, vt in vnitate, & similitudine affectio-num maneat dissimilitudo patientium.

& quantum sit sub eodem tormento, non tamen sit idem virtus, & vitium. Nam sicut sub vno igne aurum rutilat ac splendet, palea fumat, & sicut sub eodem tribulo stipulæ comminuuntur, & frumenta purgantur, nec propterea cum oleo amurca confunditur, quia eodem præli pondere exprimitur, ita vna eademque vis, & turbo ac tempestas malorum bonos probat, atque purificat, malos vastat, & exterminat. Quod si pariter fuerint eadem tempestate correcti, malisque obruti non propterea vnus bonorum, atque malorum interitus putandus est; quando quidem ad refrigerium iusti vocantur, ad supplicium rapiuntur iniusti. Et præter hæc omnia, certum est aliquando misericorditer, & mirabiliter Deum nostrum, ita ferorum, & insolentium ac superbiorum hostium iram temperasse, eorumque animos flexisse, vt in Basilicis, & memorijs Sanctorum ab omni cæde, & iniuria, sibi temperandum putauerint, & pepercerint ad ea sacra loca confugientibus, vt constat ex his, quæ refert Beatus Augustinus, libro primo de Ciuitate Dei, capite quarto. Quicquid ergo crudelitatis, flammæ, cædis, & euersionis in templis Christianorum factum est, fecit hoc consuetudo Bellorum. Quicquid autem aliquando nouum, & inusitatum fuit, vt barbari homines, & immanes basilicas reuererentur, illud omne tribuendum est templorum sanctitati, & Christi nomini, & eius mirabili Sacramento. Si igitur quærat à nobis Gentilis, vbi sit in ea vastatione Deus noster, respondemus quod Deus noster est in cælo, permittens, aut immittens multa mala, quibus purificentur sui, & damnentur alieni. Et hic idem Deus pro nobis factus est homo, vixitque in terris, & suum corpus, & sanguinem sub specie panis, & vini sumentium fidelibus dereliquit. Quando autem hoc Sacramentum est in altari, & permittit Deus, aut ibi trucidari seruos suos, aut ipsum Sacramentum tractari irreuerenter, tunc fidem nostram probat. Quando verò suos miraculose defendit, tunc suam præsentiam ostendit, pro in-

Ex D. Aug.

Ex Cypria.

D. August.

Psalm. 113

comprehensibili dispositione sapientie suæ. Et si rursus quærat Gentilis, cur eis obijciamus Deos suos nõ defendentes eos, qui cõfugiebãt ad tẽpla, & illorũ auxilio cõfidebãt cũ idẽ nobis accidat respondemus, nos hæc propterea iustissimẽ obijcere, quod putent statuas manufactas esse Deos, & quod ex vna parte fateantur deos suos illis fauere, & succurrere voluisse, ex alia vero non potuisse victosque esse, & quasi dedisse manus Dijs potentioribus. Dicere, vt illi licuerit, Panthus Otrides arcis Phœbique sacerdos. Sacra manu victosque Deos paruumque nepotem, Ipse trahit, & illud Ilium in Italiam portans victosque Penates: & alio in loco Tydides equidem credo mea vulnera restant.

ARTICVLVS. VIII.

Vtrum facta consecratione maneat substantia panis, & vini.

Vhæretici tueantur, manere substantiam panis & panis, vini in hoc Sacramento, tot sunt quæ consingunt, vt ea non modo scribere, sed etiam legere sit laboris immensi. Videbitis enim Lutherum varium, & modo hunc loquendi modum sequentem, modo illam. Bezam pugnantem cum Lutheranis, Ioannem Alasco, Caluinum, & Matthæum Illiricum peculiaria excogitantes digladiantes Heildeuergenses, Sueuicos, Vvitembergenses, Palatinos, adeò, vt ego certè ad hunc articulum legendo defessus accesserim. Referam tamen ex innumeris perpauca quædam. Valeranus quidam, contra quem disputat Vvaldenis tomo secundo, capite. 65. & 66. dicebat, corpus quidem, & sanguinem Christi manere in hoc Sacramento, sed simul manere substantiam panis & vini, quia non possent esse accidentia sine subiecto, quæ fuit etiam aliorum ante ipsum sententia. Quidam verò alius Ioannes Parisiensis dicebat,

bat, quod sicut Verbum assumpsit humanitatem: ita in sacramento per virtutem verborum assumit filius Dei in vnitatem suppositi, panem quidem mediante corpore, vinum autem mediante sanguine. Et ob hanc rationem dicebat verificari, quod panis sit corpus, & vinum sit sanguis, ex communicatione, scilicet, idiomatum. Non autem audebat confictor iste asserere, quod Verbum immediate assumeret panem; aut quod mediante tota humanitate assumeret panem: quia videbat inde sequi, quod Verbum esset panis; & putabat se hoc in cõueniens vitare, si diceret, quod Verbum assumit panem solo corpore mediante. Et differt inter duas has istorum hæreticorũ sententias, quod illa prima ponebat panis & corporis Christi esse duo supposita distincta, quæ vni aliqua ratione vnitæ: Secunda vero sententia, quæ multo amentior, & absurdior est, ponit quidem cum prima naturam panis & vini ibi manere, sed negat manere suppositum: quoniam facit Verbum assumere eas naturas in vnitatem suppositi. Contra quam sententiam multum aliqui laborant satis, sine causa, meo iudicio. Quid enim necesse est laborare cõtra freneticũ somnia, aut arreptitij? Qui præter quam quod nullum habet fundamentum, nec effugit inconueniens, quod studebat vitare? Nam quemadmodum quia Verbum assumpsit carnem, dicitur incarnatus; & quemadmodum Christus ratione quantitatis dicitur, quantus, quæ tamen quantitas conuenit propter corpus: ita si Verbum assumerei panem diceretur panis, vel impanatum. Sed absurda ista relinquamus. Tertio loco Lutherus, quantumuis initio rectè senserit ea oratione Christi, Hoc est corpus meum, comprehendit substantialem mutationem panis; tamen postea multis in locis, quos Heildebergenses coaceruant contendit per pronomen hoc, cum dicitur, Hoc est corpus meum, panem significari; & quod proprie affirmetur panis est corpus. Sic enim scribit libro de captiuitate Babylonica: Crede firmiter, non modo corpus Christi esse in pane, sed panem esse corpus Christi. Idem docet in libro de defensione,

Matth. 26.

τὸ πρῶτον Verborum cœnæ. Tandem vero robustior Dæmon factus vidit non posse dici proprie, quod panis sit corpus Christi, & asseruit id esse intelligendum per Synecdochem, eo quod in pane, vel sub pane manducaretur corpus Christi, vt aiunt; Sæuici & Germani se ab illo audiuisse: Perstitit vero semper in eo, quod manet ibi substantia panis simul cum corpore Christi. Confessio Vvitembergenis dicit, quod quemadmodum Ezechiel loquens de Hierusalem descripta in latere dixit: Ista est Hierusalem: ita Dominus loquens de figura corporis sui. (Nec enim illi putant in Sacramento esse verum corpus Christi) dixit; Hoc est corpus meum. Ioannes Alasco hoc pro tota cœnæ actione intellexit. Carolstadius putat per illud, hoc, Dominum ostendisse corpus, quod mensæ accumberet: Alij illud, hoc, accipiunt pro aduerbio loci; ac si diceretur: In hoc loco, & actione cœnandi est corpus meum; & ita habetur in Biblijs impressis Genèzæ. Sed non mergamur, obsecro, in incomprehensibilitatem confusionis istorum hominum. Audiētis enim alios orationem Christi cum trivialium rerum, & forensium proprietate comparare: Solent enim qui vendunt dicere, Hoc est optimum vinum, cum tamen vites ostendant. Et hi quidem dignam hæresis suæ stoliditatem incurrerunt. Nam cum nonnulli ex eis asserant ibi nõ esse verum panem, sed solam figuram corporis Domini, certè si ipse dixit; Hoc est corpus meum, & ibi non sit verum corpus, mendacem cauponem eum fecerunt. Audiētis alios orationem eandem, non solum à triviali, & forensi genere dicendi seiungere, sed ab omnibus etiam naturæ legibus eximere; & nescio quàm sermonis dromi proprietatem illi tribuere, alios in varias figuras torquere; ab alijs censeri, panis est corpus meum prædicatione esse naturalem, ab alijs metaphysicam, & supernaturalem. Ab Illirico mixtam, & sacramentalem, & ab eodem Illirico, atque Erithreo partim dici, & partim negari esse identicam.

Quoniam prædicatur, inquit, in ea oratione, Hoc est corpus meum, idem de eodem: Hoc est corpus unitum pani, de pane unito corpori. Hæc heretici. Inter quos omnes conuenit, quod maneat substantia panis in hoc sacramento.

Veritas catholica est, quod ibi non manet substantia panis. In qua comprobanda non utar rationibus & congruentiis ex physica desumptis: quoniam id non patitur temporum ratio, nec vero rei tam altæ & sublimis natura. Quauis certè non tam mihi reprehendèdi videatur, qui illas rationes excogitarunt, & adhibuerunt, quam qui eas ac si demonstrationes essent, defendendas putauerunt; nihil cum sit magis puerile, quam existimare, vel posse ad hæc demonstrationem afferri, vel gratum fore alicui auctori sapienti, si eas rationes efficaces esse tueamur, vel id vile esse ad reuincendos aduersarios fidei catholicæ. Igitur verba Domini consideremus, & ex eis colligamus fidem, quam Ecclesia Dei tenet. Illa sunt manifesta Math. 26.

Matth. 26
Marc. 14.
Lucæ. 22.

Marc. 14. Lucæ. 22. Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus. Quæ hæretici sic interpretantur: Hoc, id est, hæc res, hic panis est corpus meum, vel alijs rationibus iam enumeratis. Ex illis autem verbis colligitur veritas catholica in hunc modum. Nam si Latinos codices spectemus, pronomen demonstratiuum, hoc, cum sit Neutrius generis, nullo modo potest referri ad panem, cū panis sit generis masculini. Si tamen dicas illud, hoc, esse substantiue positum pro hacre (quia neutrum licet accipere substantiue iuxta Grammaticorum regulas) veniamus ad verba calicis, in quibus non inuenietur, hoc subter fugium. Illa sic habent; Hic est sanguis meus. Ex quibus constat, quod illud, hic, nec potest accipi substantiue, quia est masculini generis, nec referri ad vinum, quod est neutrius generis. Certè videtis secundum Latinos codices hæreticos teneri conuictos. Nam apud eos sicut se habet pronomen, hic, ad sanguinem: ita se habet, hoc ad corpus: sed hic adiectiue sumitur, & coniungitur cum sanguine: ergo & hoc, adiectiue sumitur, & coniungitur cū corpore.

Sed nos reuocant ad Græcam linguam iuxtaquam nobis non illis fauent verba complurimum. Verba namque, quibus consecratur corpus sic habent: *Τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμα μου*. Verba autem quibus consecratur sanguis sic *Τοῦτο ἔστι τὸ αἷμα μου*. Vbi pronomen utroq; loco positum neutrum est: quoniam apud Græcos, & nomen significans corpus, & nomen significans sanguinem est neutrum. Ex quo constat illud pronomen sicut in Latinis, ita etiam in Græcis referendum esse ad corpus, & sanguinem, Præsertim cum vox Græca significans panem, id est, *ἄρτος*, & vox significans vinum nempe, *οἶνος*, sint generis masculini: ac proinde pronomen illud neutrum, hoc, vel *τὸ*, illis non possit adaptari. Beneficio respondiisse Lutherum, illud quidem, hoc, esse neutrum ac proinde videri coniungi cum pane, & sanguine, quæ neutra sunt apud Græcos; sed re vera non coniungi. Non aliter atq; si quis volens significare Latine, quis sit aliquis liquor latens in vase, diceret, hoc, id est, hæc res est oleum, vbi, hoc, & oleum ex accidenti iunguntur genere: nam dici potuisset, hoc, id est, hæc res, est aqua. Sed hanc imaginationem non probat Lutherus, nec habet quo probare possit.

Secundo argumentor in hunc modum: Expresse sunt in scriptura istæ propositiones; Hoc nunc os de osibus meis, & caro de carne mea. Vbi, hoc, nō demonstrat costam Adæ, sed Euam. Ilte est panis quem dedit vobis Dominus ad vescendum. Vbi iste, non aliud subindicat, quam panem, de quo quærebatur, manhu, quid est hoc. Et respondit. Moyses plana phrasi, iste est panis, quem dedit vobis Dominus ad vescendum. Hic est sanguis testamenti, quod mandauit ad vos Deus: vbi hic non designat Hissopum, vel aliquid aliud quam sanguinem. Hic est filius meus dilectus, vbi, hic, non refertur ad sanguinem immaculatum Virginis, sed ad filium dilectionis. Cum ergo similis sit hæc locutio, Hoc est corpus meum: Hic est sanguis, eodem certe sensu, & ratione est accipiendus, vt ea nomina non aliam substantiam demonstrant, quam corpus & sanguinem Domini:

ni: ac proinde non est ponenda ibi aliqua alia substantia subiecta.

Tertio argumentor: Nam phrasis Hebræa hoc habet, vt pro nominibus demonstratiuis permittet aduerbia demonstrandi, eaque accipiat loco pronominum. Quod liquet: Nam ea verba Moysis; Ecce sanguis testamenti, quod mandauit ad vos Deus, Paulus Græce loquens verit, Hic est sanguis testamenti: ergo credendum est, quod cū Christus loqueretur lingua Hebræica sic effatus est. Ecce est corpus meum quod translatum fuit Græcorum more, hoc est corpus meum: ita vt idem prorsus vtraque locutio valeat, & ostendat.

Hebr. 9.

Quarto argumentor: Nam hac in parte regulam Dialecticorum valere volunt acutissimi qui que Lutherani, nec Beza potest resistere, qua docentur talia esse subiecta qualia permittuntur a prædicatis: secundum quam illud, hoc, non potest denotare, nisi id, quod pro nobis datur. Sequitur enim; quod pro vobis tradetur: & non est traditur pro nobis panis aut vinum: ergo ea nomina demonstrare non possunt talia subiecta qualia Lutherani dicunt. Ad iungendum vero est huic rationi, quo firmitior sit, quod corpus in eis verbis non accipitur pro figura, aut similitudine corporis, sed pro corpore vero, vt docet fides catholica.

Quinto argumentor: Quia voces illæ, hic, & hoc, quando promissionem antecedentem consequuntur, exhibent & repræsentant id ipsum, quod fuerat promissum, quod factum fuisse videmus a Deo in filio suo vnigenito: quem cum prophetis, & patriarchis sæpe promississet tandem exhibens eum ait, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite. Quod si quis alium hominem, præter filium Dei, ea voce paterna ostendi affirmaret stultissimus merito haberetur. Et eodem plane modo, cum Christus pluribus verbis carnem suam in cibum ac sanguinem in potum promississet, tandem liberans fidem ait; Accipite, & comedite, hoc est corpus meum, hic est sanguis meus. Panis verò, & vinum denotata his verbis non sunt sicut nec promissa.

Matth. 26.

Sexto, & ultimo veritatem catholicam comprobabo ex patribus in hac forma: Panis & vinum conuertuntur in corpus, & sanguinem Christi: ergo non manent simul cum corpore, & sanguine Christi. Liquet consequentia, & antecedens probat. D. Ambrosius de his, qui initiantur mysterijs cap. 9. sic habet: Ante benedictionem verborum cœlestium alia species nominatur, post consecrationem corpus Christi significatur. Eusebius Emislenus Dominica de palmis, Tunc per se, nunc per ministros ait, Hoc est corpus meum. Tanta verò est efficacia ac virtus sermonis huius, vt illico fiat, quod dictum est. Idem Eusebius Emislenus etiam homilia 5. de paschate. Inuisibilis, inquit, sacerdos creaturas in substantiam corporis sui & sanguinis secreta potestate conuertit dicens; Accipite, &c. Irenæus lib. 4. cap. 32. & 57. docet Christum eum accepisse, qui ex creatura panis est, & gratias egisse dicendo; Hoc est corpus meum, & panem & vinum percipiendo hoc Verbum Dei fieri Eucharistiam corporis, & sanguinis sui, Tertullia lib. 4. in Marcionem. Panem corpus suum fecit dicendo; Hoc est corpus meum. Cyrillus Hierosolymitanus catechisi. 5. Deum benignissimum oramus, vt super illa proposita sanctum Spiritum emittat, vt panem, quidem faciat corpus Christi; vinum verò sanguinem Christi, omnino enim, quod attigerit Spiritus sanctus hoc sanctificatur, & transmutatur.

D. Ambrosius.

Euseb. Emis.

Irenæus.

Tertullianus.

Cyr. Hieros.

Greg. Nis.

D. Chrysostomus.

D. Hieronimus.

D. Augustinus.

D. Damasc. si recenset inter opera Dei, quibus versat creaturas ad nutum D. Damascenus li. 4. c. 14. Illud discere non est alienum, quod quemadmodum naturaliter panis per cibum, & vinum, & aqua per potum in corpus, & sanguinem comedentis bibentisq; mutatur, nec sunt aliud corpus, præter id, quod erat prius, sic propositionis panem, & vinum per inuocationem & aduentum Spiritus sancti ratione naturam superante in corpus, & sanguinem Christi transmutari. Et Theophylactus in caput. 6. Ioannis. Transformatur, ait, panis per mysticam benedictionem in carnem Domini. Etenim in carne ambulante Domino, & ex pane alimoniam admittente panis ille, qui mādudabatur in corpus eius mutabatur, & si milis fiebat sanctæ eius carni: igitur, & nunc panis in carnem Dñi mutatur, Cypr. de corona Domini: Panis iste, quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus à potentia verbi factus est caro. D. Anselmus in illa verba. 1. Cor. 11. Hic calix nouum testamentum est, &c. Nec mirum, inquit, quod de pane & vino carnem, & sanguinem suum fecit. Nam, & in quolibet homine carnem, & sanguinem de pane, & vino facit, quia panis comestus mutatur in carnem, & vinum potatum vertitur in sanguinem per creatoris operationem. Diuus Augustinus in libro Sententiarum Prosperi: Nos autem in specie panis & vini, quam videmus res inuisibiles, id est, carnem & sanguinem honoramus; nec similiter comprehendimus has duas species, quemadmodum ante consecrationem comprehendebamus, cum fideliter fateamur ante consecrationem panem esse, & vinum quod natura formauit: post consecrationem verò carnem Christi, & sanguinem, quod benedictio consecrauit. Et hæc sufficiant. Possemus autem & plura referre, qui volent videat Ambros. lib. 4. de Sacramento. cap. 4. Isidorus lib. 1. de Ecclesiasticis officijs cap. 18. Basil. libello de ritu Missæ. Gregorium Nissenum lib. de mystica vita Moysis. Est autem diffinitum, quod non maneat substantia panis in hoc Sacramento, in concilio Constant. sessio-

ne. 8. & Trident. sessione. 13. canone secundo, & in concilio Lateranensi sub Innocentio tertio, & refertur de summa Trinitate, & fide catholica, capit. firmiter. Refertur, ut refutemus ea, quæ aduersarij obijciunt, id est, obijcere possunt: Et primo quidem Rupertus Abbas libro secundo, super Exod. capit. 10. ait; Sicut filius Dei nõ dextruxit naturam humanam sed assumpsit: ita Christus in hoc Sacramento non destruxit substantiam panis, sed vniuit. Et Gelasius Papa in opusculo contra Euticherem, & Nestorium dicit, quod in altaris sacramento, facta etiam consecratione, manet panis vniquæ substantia: Ad Rupertum dico, quod quantum constat ex eis verbis videtur doctus ille vir, & pius in ea sententia fuisse, quando veritas fidei illi non erat declarata, quod non est mirandum. Ad testimonium autem Gelasij dico, quod Canus de locis libro sexto, capit. 8. ad nonum, aliquibus coniecturis probat, quod ille liber non est Gelasij; quod etiam tenet Valdensis de sacramentis capit. 92. & in hoc propendet Ruardus Taper, de sacramento Eucharistiæ, & fortasse ita est. Quicquid autem de hoc sit aliud est potius aliquid diffinire, & ecclesie proponere, quod ipsa recipiat, aliud verò tractatum aliquæ, aut opusculum edere, in quo suam ipse peculiarem sententiam dicat, quod fecit auctor eius opusculi, quicumque ille fuerit, & fecerunt multipontifices. Secundo argumentor: Prima Corinthiorum decimo, dicitur. Panis, quem frangimus, non ne communicatio corporis Domini est? Et Actorum secundo dicitur, quod erant perseverantes in fractione panis: ubi certe sermo est de Eucharistia: ergo in scriptura corpus Dñi appellatur panis: ergo vere manet ibi panis. Ad hoc quidam catholici docti viri, & pij negant, quod in scriptura corpus Christi appellatur panis: nisi quando expresse habetur sermo de pane coelesti: sicut quum dicitur: Hic est panis, qui de celo descendit. Et eodem modo respondebant Lutheri quidam hæretici eius aduersarij, qui putabant cum pane nõ manere corpus Christi.

Rup. Abbas

Gelasij, papa.

Canus.

Valden. Ruardus

1. Cor. 10.

Act. 2.

10an. 6.

Ac

Ac propterea quando Lutherus proponebat, quod in scripturis corpus Domini appelleretur panis, negabant id esse verum. Nos autem dicimus, morem esse scripturæ appellare res earum rerum nominibus, ex quibus factæ sunt. Sicut Genes. 2. Eva dicitur os & caro; quia ex osse, & carne facta est. Et Exod. 6. serpens dicitur virga; quia ex virga factus est. Et Ioan. 2. dicitur, quod cum gustasset Architrachus aquam factam vinum. Quo nomine Apostolus appellauit vinum, eo quod ex aqua factum esset. Pro quo videndus est D. Gregor. de consecratione distinctione. 2. capit. species. Et est etiam scripturæ mos res tales nomina re, quales apparent, sicut Genes. 18. angeli appellantur viri, quia apparuerunt in forma humana. Eucharistia igitur panis dicitur, quia & ex pane facta est, & apparet panis.

Gene. 2.
Exod. 6.

Ioan. 2.

D. Greg.

Gene. 18.

Tertio argumentor: Quia de consecratione distinct. 2. cap. ego Berengarius. Berengarius ex præcepto concilij profiteretur fidem in hanc formam: Confiteor verum corpus Christi in veritate, manibus sacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri. Oportet ergo ponere in Eucharistia substantiam panis ratione cuius verificetur ea locutio. Quauis enim species sacramentales frangantur, tamen cum illæ non sint vnitæ in persona Verbi, non erit verum corpus Christi frangi, & atteri dentibus. Respondetur, quod corpus Christi dicitur atrectari, frangi, & atteri ratione specierum. Nam licet non vniantur Christo personaliter, habent tamen maiorem vnionem cum eius corpore, quam locus cum locato. Et nos quando videmus species dicimus, videre nos Christum: & quædo species eleuantur ac mutant locum dicimus, eleuari Dominum, & mutare locum. Itaque ille loquendi modus verificatur ratione specierum. Prouenit autem, & promanauit ex eo, quod nos in loquendo intelligendo, & nominando affixi sumus sensibilibus. Considerandum est autem, quod ille loquendi modus non magis verificaretur ratione panis si maneret, quam verificatur modo ratione specierum.

Quarto argumentor: Quia forma pa-

nis est artificialis, ac proinde panis est sub genere accidentis: sed omnia accidentia manent in Eucharistia: ergo manet & panis. Respondetur, quod panis non est de genere accidentis, sed entis per se atque substantiæ. Quod si connotat qualitatem aliquam & dispositionem parum refert: nam & carnes asse, & cibi ut sic sub genere sunt entis per se.

Quinto argumentor: Quia Picus Mirā Picus Mirā dulanus in apologia de Eucharistia, quaestione. 9. dicit esse probabile, in Eucharistia quod maneat suppositum, & existentia panis sustentans immediate quantitatem licet non maneat essentia panis nec materia. Respondetur, quod ea sententia Pici est falsa, & aliena etiam à philosophia. Et certè Concilium Tridentinum, Sessio. 13. canone. 2. diffiniuit in mirabili hac & singulari conuersione manere duntaxat species panis & vini. Conc. Trid.

Sexto argumentor: Quia in alijs sacramentis manet substantia materia: ergo, & in hoc. Respondetur, quod in alijs sacramentis non est realiter ipse Christus, sicut in hoc.

Septimo argumentor: Quia multa vitabimus inconuenientia, si dicamus manere panem cum corpore Domini: ergo ita dicendum est. Respondetur certum esse, quod si quidem à Deo est institutum, & ordinatum, ne panis substantia maneret hoc fuit multò conuenientius. Solent verò hæretici occasione sumere deficienti à fide ob difficultatem rei. Quocirca re etè Hilarius octauo de Trinitate; Hæretici, inquit, fidem potius constituunt, quam accipiunt, dum quæ volunt sapiunt, & nolunt sapere quæ vera sunt, cum sapientiæ veritas hæc sit, interdum sapere quæ nolunt.

Octauo arguebat Lutherus: Quia euāgelistæ aperte dicunt, quod Christus accipit panem, & dixit; Hoc est corpus meum: ergo sensus est; Hoc, id est, hic panis, quæ accipi, est corpus meum. Respondetur Christum quidem accepisse panem. Cæterum cum sermo eius operatorius sit, quemadmodum dicendo, Fiat lux, fecit lucem: ita dicendo; Hoc est corpus meum, fecit

Hilarius.

Matth. 26

Gene. 1.

D. Ambro. fecit ut panis transfret in corpus; iuxta illud Ambrosij, ante verba, quod offertur panis dicitur. Vbi Christi verba de prompta fuerint non iam panis, sed corpus dicitur. Atque illud euangelistarum testimoniū satis explicatum est priori parte huius articuli.

ARTICVLVS. IX.

Verum substantia panis, & vini, post consecrationem huius Sacramenti annihilatur.

LICET diuina virtus sublimius, & secretius operetur in hoc Sacramento, quam ab hominibus, & fortasse ab angelis piene intelligi possit, constituta tamen veritate catholica, quod substantia panis, vel vini non maneat, reliquum est, ut si minus tam altum mysterium intelligere possumus, saltem adumbremus, & edoceamus modum loquendi sine errore in hoc sacramento. Igitur quidam considerantes, quod in hoc sacramento nec manet forma substantialis panis, nec materia nec panis ipse, dixerunt, quod annihilatur. De clarabimus autem rem modo scholastico; quoniam scholastica quæstio est. Et ponendum est primo, quod omnis transmutatio quæ in rebus fit inter duos terminos posituos, continet duas mutationes inter vnū terminum positiuum, & alterum negatiuum, vel priuatiuum. Verbi gratia, quando ex aere fit ignis continentur ibi duæ mutationes, vna ex aere in non aere, altera ex non igne ad ignem; non tamē propterea dicemus, quod aer annihilatur, quāuis nō aer nihil sit, quoniam ex aere factus est ignis, & non est solum relictum illud non aer.

Secundo notandum est, quod in denominatione mutationis non oportet respicere ad quemcunq̄ terminum, sed ad terminum principaliter intentum ab agente. Nam mutatio ad esse hominis dicitur hominis generatio eo, quod agens principaliter intendat hominis existentiam, li-

cet sint multi alij termini præcedentes, tū positiui, tum etiam priuatiui. Et sic etiam ad videndum, an aliqua mutatio debeat annihilatio nominari, respiciendum est non ad quemcunq̄ terminum illius mutationis, sed ad terminum per se primo intentum ab agente.

Tertio obseruandum est, quod in hac mutatione qua substantia panis conuertitur in corpus Christi duplex inuenitur terminus, scilicet, non esse panis, & esse sacramentale corporis Christi. Sed esse sacramentale corporis Christi, est esse principaliter intentū à Deo, non esse autem panis ordinatur adhuc terminum. Itaque existimare debemus, quod mirabilis ista conuersio, & transubstantiatio, vel quouis alio nomine voluerit quis appellare, est inter duos terminos positiuos. Nam terminus à quo est esse panis, terminus verò ad quē est esse corporis Christi, quod est illud esse; in quod panis conuersus est.

Ex his iam videt vnusquisque quam sit mus conclusionem posituri. Illa est, quod substantia panis nō annihilatur per consecrationem. Quam probo primum ex vulgari illo dicto *D. Ambrosij*. Si tanta vis est in sermone Domini Iesu, ut inciperet esse quod non erat, quantò magis operatorius est ut sint quæ erant, & in aliud commutentur, & sic quod erat panis iam corpus Christi est, quia sermo Christi creaturā mutat. Ex quibus verbis sic colligo, quod annihilatur non mutatur in aliud, sed panis per consecrationem commutatur in corpus Christi secundum *Ambrosij*. ergo nō annihilatur. Item ex eis verbis sic colligo: In annihilatione alicuius rei non manet aliquid, in quod ea res sit conuersa, alio qui commutata dicitur, & in aliud conuersa non annihilata: sed in hac transmutatione manet corpus Christi in quod conuertitur panis: ergo nō est dicenda annihilatio.

Secundo argumentor ex *Diuo Augustino* libro. 83. quæstion. vbi docet, quod Deus non est causa tendendi in non esse: sed hoc sacramentum diuina virtute perficitur: ergo in hoc sacramento non annihilatur substantia panis, vel vini, cuius rationis

tionis sententia assumpta in maiori dignitate certe est suo auctore. Quemadmodum enim Deus, quia ipsa bonitas est non male facit, ut magnifice dicebat *Plato*: ita & ipse Deus quoniam est ipsum esse nullum ens annihilabit, nec id facere dignum erit immensitate suæ largitatis.

Plato. Tertio argumentor: Quia ut colligere licet ex articulo præcedenti, hanc antiqui patres in hoc mysterio analogiam obseruauerunt, ut quemadmodum in vno quoque nostrum caro & sanguis de pane & vino fit, quo vescitur corpus: ita Dominus de pane, & vino corpus suum fecerit, quo alitur spiritus: sed panis & vinum quo nos vescimur non annihilatur: ergo nec panis, & vinum in Sacramento annihilatur, sed transmutatur. Videte articulo præcedenti dicta *Damasceni*, *Cypriani*, *Anselmi Theophylacti*. Verum est tamen, quod in transmutatione naturali manet materia rei transmutatæ, in hac verò non.

D. Bon. Quarto argumentor: Nam cum effectus sacramenti significatur per formam & hæc forma, Hoc est corpus meum, nec significet nec innuat annihilationem panis, sed conuersionem, non est, cur dicamus eum annihilari.

Quinto argumentor: Nā quando ex aere naturaliter fit ignis, licet veræ sint istæ res enunciationes post productionem ignis, aer non est, aer non est aliquid, aer nihil est: falsa vero est ista: Aer est annihilatus, propterea quod terminus eius mutationis nō fuit annihilatio aeris, sed existentia ignis; & quia ignis factus est ex aere, & præterea quia manet materia quæ fuit materia aeris: sed in nostro proposito terminus consecrationis nō est nō esse panis, sed esse sacramentale corporis Christi, & ex pane fit corpus Christi: ergo non annihilatur panis. Et aduertendū est, quod quāuis in hoc exemplo aliqua peculiaris ratio militare videatur ex parte aeris ne dicatur annihilatus, quæ non militat pro pane, nempe, quod in igne manet materia, quæ fuit aeris, ex alia tamen parte est alia ratio ne panis dicatur annihilatus, quæ inuenitur in hoc mysterio, & non in mutationibus naturalibus. Illa est, quod quan-

do ex aere, verbi gratia, fit ignis non conuertitur forma aeris in formam ignis; sed corrumpitur: nec conuertitur aer in ignem; sed corrumpitur aer, & ex materia aeris & forma adueniente fit ignis. At verò in nostro proposito nec materia, nec forma panis, nec ipse panis corrumpitur, proprie loquendo, sed conuertitur in corpus Christi. Hic si quærat quis, quomodo hoc fiat, iam dixi, & iterum atq; iterum repeto satis esse hominis insipientis existimare, quod cum hæc mysteria tractamus, aut capere possimus cum cogitamus, aut ea capi dū dicimus. Postremo loco argumentor: quia ex patribus articulo præcedenti citatis collat quod panis mutatur in corpus Christi: ergo non annihilatur.

Sed contra hæc arguitur primo: Quia inuenitur in hoc mysterio transitus per se ab esse panis ad non esse panis, & transitus per se à non præsentia corporis Christi ad præsentiam corporis Christi. Ex quo sic arguitur: Si secundus transitus non conueniret primum, primus esset annihilatio: ergo & modo formaliter est annihilatio, quia ratio eius non variatur per secundū illū transitum concomitantem.

Ad hoc dico, quod si quando ex aere fit non aer, sicut ibi ea mutatio, non esset corruptio naturalis, quia corruptio naturalis vnus est generatio alterius, nō tū inde licet inferre: ergo vere ea non est corruptio naturalis, & paritate, quāuis si ex pane non fieret nisi non panis dicenda esset annihilatio, re tamen vera non est ibi annihilatio, quia non sicut ibi motus. Et dico præterea esse vehementer falsum, quod terminus per se intentus in hac transmutatione mirabili sit non esse panis sed esse sacramentale corporis, quod autē sit terminus medius vel minus principalis nihil nobis obstat. Et addendum est tertio, quod illud etiam non esse panis æquiuoce sumitur in annihilatione panis, & in hoc mysterio. Nam si annihilaretur panis ita non esset, quod nulla propterea ratione esset. At verò in mirabili hac conuersione licet non maneat panis, manet tamen id, in quod panis est transmutatus. Et multis alijs modis posset quis respondere simili-

libus argumentis, quæ certè dum agitur de mysterijs fidei me mouent perparum fatiisque nobis esset considerare in primis scripturam ac sententias patrum, deinde pro captu nostro congruentes aliquas rationes adiungere sicut ab Augustino, & alijs viris sapientibus, atque præclaris videmus factitatum.

Secundo argumentor: Si panis annihilaretur, & corpus Christi poneretur præfens sub illis speciebus, eodem prorsus modo se haberet tam panis, quam corpus Christi, quantum ad omnem conditionem, tã essendi, quam non essendi; sicut modo se habet: sed quod se habet prorsus eodẽ modo atque si esset annihilatum est annihilatum: ergo panis est annihilatus, vel redactus in nihilum.

Responderetur, quod maior est vehementer falsa. Aliter enim se haberet tunc panis, aliter corpus Christi, aliter & ipse Deus ad illam actionem. Aliter quidem panis, quia si esset annihilatus, nec esset panis, nec id, in quod esset conuersus, maneret: modo verò licet non maneat panis, manet tamen id, in quod panis est conuersus, id enim quod erat panis est corpus Christi. Aliter se haberet & corpus Christi quia compararetur ad panem, vt plurimum, sicut ad terminum à quo abiectum prorsus dissectum, & relictum: modo verò comparatur ad panem, sicut ad id, ex quo factum est corpus ipsum Christi per transubstantiationem, vel conuersionem. Et tandem aliter se haberet ipse Deus: Nam tunc in nihilum redigeret suam creaturam; quod valde alienum est ab eius bonitate: Modo verò in melius eam transmutat atque conuertit pro sua magnificentia, & gloria. Et hæc de hoc dubio. Quæ vero à nobis conclusio statuta est statuitur ab Hugonẽ lib. 2. de Sacrament. part. 8. capit. 7. & nono, & conformis est sententiæ Magistri in quarto, distinct. 11. & Sancti Thomæ, tertia parte. quæst. 75. artic. 3.

Sed dicunt quidam, & id certè minus probabiliter, quod per consecrationem, panis & vinum resoluuntur in præiacentem materiam, hoc est, in elementa, quæ

est materia, in quã mixta resolui possunt. Sed considerandum est, quod si eiusmodi motus, vel resolutio interueniret, aut inciperet in instanti terminante consecrationem, aut ante illud instans. Si incipiat in instanti quo iam terminata est consecratio; quum in illo instanti corpus Christi sit sub hostia, & in eodem sit panis incipiens moueri motu resolutionis, vel locali, vel quocũque alio, sequeretur, quod simul esset corpus Christi, & substantia panis. Quod autem panis in illo instanti esset probatur: quia motus incipit per primum non esse: ac proinde verum esset dicere, panis nunc non mouetur, & immediate post hoc mouebitur: & quia motus non fit in instanti; sed prius mobile relinquunt vnam partem quam aliam; sequeretur, quod nõ solum per instans; sed etiam per aliquod tempus esset simul corpus Christi, & substantia panis sub aliqua parte hostiæ. Si vero huiusmodi motus incipiat ante terminum consecrationis, tunc cum inter quælibet instantia sit tempus intermedium, in quo fiat motus, & mobile relinquat aliquas partes hostiæ, sequitur quod in eo tempore, quo aliqua pars hostiæ relicta est, nec erit substantia panis, vt quæ iam particulam illam reliquerit, nec corpus Christi, corpus enim Christi ante instans, quod terminat totum hoc tempus medium non est sub hostia. Si quis vero dicat hæc, quæ nos diximus rectè concludere, si ea resolutio fieret per motum, & tempus ad modum resolutionum naturalium, poni vero posset fieri instantaneè & per modum mutationis, cõtra hoc argumentor primo: Quia si ea resolutio in elementa, & mutatio fieret in instanti, cum in eo etiam instanti discessura essent elementa per motum localem ab hostia, sensu certè perciperetur ea discessio.

Secundo argumentor: Quia elementa non conuertuntur in corpus Christi: si ergo panis resoluitur in elementa, panis nõ conuertitur in corpus Christi; quod est contra doctrinam patrum. Sed ista omit- tamus, quia nec in Theologia nec etiam in Philosophia graui habent fundamentum.

Articu-

ARTICVLVS. X.

Verum in hoc sacramento fiat conuersio vel transubstantiatio panis in corpore Christi: de qua eius ratione & modo.

OSTRA sapientia & intellectus in ecclesia Dei vni est credere scripturis sanctis iuxta antiquorum patrum & conciliorum traditionem

& interpretationem. Ac propterea cum articulo octauo huius quæstionis ex patribus adductis constet, quod illi id, quod fit per verba consecrationis appellatur in conuersionem, vel commutationem, vel transmutationem, & concilium etiam Lateranense sub Innocentio 3. appellauerit, transubstantiationem, & concilium Trident. sessio. 13. ca. 4. dixerit proprie & aptè ab ecclesia Dei conuersionem hanc esse eo nomine significatam, cum hoc, inquam, ita sit, id relinquam pro certo, & procedam ad declarandum modum eius conuersionis; pro humani ingenij imbecillitate. Dicendum ergo mihi videtur cum S. Tho. quod hæc conuersio non est similis conuersionibus naturalibus; sed est omnino supernaturalis, & sola Dei virtute effecta.

Vnde Diuus Ambrosius dicit in lib. de Sacramentis. Liquet, quod præter naturæ ordinem, virgo generauit; & hoc quod cõficimus corpus ex virgine est. Quid ergo quæris naturæ ordinem in Christi corpore cum præter naturam sit ipse Dominus Iesus partus ex virgine. Et super illud Ioãnis. 6. Verba, quæ ego locutus sum vobis spiritalia sunt, nihil habentia carnale, nec consequentiam naturalem, sed exempta sunt ab omni tali necessitate, quæ in terra & à legibus, quæ hic positæ sunt. Manifestum est autem, quod omne agens agit in quantum est in actu; quodlibet verò agens creatum est determinatum in suo actu, cū sit determinati generis & speciei. Et ideo cuiuslibet agentis creati actio fertur super aliquem determinatum actum: determi-

natio autem cuiuslibet rei in esse actuali est per eius formam. Vnde nullum agens naturale, seu creatum potest agere, nisi ad immutationem formæ. Et propter hoc omnis conuersio quæ fit secundum leges naturæ est formalis: sed Deus est actus infinitus; vnde eius actio se extendit ad totam naturam entis: nõ igitur solum potest efficere conuersionem formalem, vt, scilicet, diuersæ formæ sibi in eodem subiecto succedant; sed conuersionem totius entis, vt scilicet, tota substantia huius conuertatur in totam substantiam illius. Et hoc agitur diuina virtute in hoc sacramento: nam tota substantia panis conuertitur in totam substantiam corporis Christi; & tota substantia vini in totam substantiam sanguinis Christi. Itaque in qualibet conuersione naturali manet subiectum, in quo succedunt sibi diuersæ formæ, vel accidentales; sicut cum album in nigrum conuertitur, vel substantiales, sicut cum aer in ignem: vnde conuersiones formales nominantur. Sed in conuersione prædicta subiectum transit in subiectum, & accidentia manent. Vnde hæc nominatur conuersio substantialis, vel transubstantiatio. Considerandum est præterea ad hoc, vt aliqua ratione coniectemur, quomodo subiectum in subiectum vertatur, quod quidem natura facere non potest: igitur considerandum est, quod omnis transmutatio substantialis, quæ fit à natura, præsupponit materiam, per quã subiecta indiuiduantur, & quæ incorruptibilis est, & ingenerabilis. Vnde natura facere non potest, quod hæc substantia fiat illa, sicut, quod hæc arbor fiat illa. Cæterum materia subiecta est virtuti diuinæ, cum per ipsam producatur in esse. Vnde diuina virtute fieri potest, quod hæc substantia indiuidua in illam præexistentem conuertatur. Sicut enim virtute naturalis agentis, cuius operatio se extendit tantum ad immutationem formæ, & speciei, hoc totum in illud totum conuertitur, secundum variationem speciei, & formæ, scilicet, aer qui corrumpitur in hunc ignem generatum: ita virtute diuinæ, quæ materiam non præsupponit, sed eam producit, hæc materia conuertitur in illam, & per

D. Aug. 117.

Hugo.

Magist. B. Thom.

per consequens hoc individuum in illud. Individuationis enim, & ratio, & principium est hæc materia; sicut forma est principium speciei, & ratio constituens. Ex quo liquet, quod in conuersione panis in corpus Christi, non est aliquid subiectum commune permanens post conuersionem, cum transmutatio fiat, etiam secundum primum subiectum, quod est individuationis principium, manentibus solis speciebus siue accidentibus panis. Accidit igitur in hac conuersione contrarium eius, quod in mutationibus naturalibus accidere solet, in quibus vel manet primum subiectum id est materia, & variantur accidentia, vel manet substantia ipsa variatis accidentibus, ut quando ex calido fit frigidum. Hic autem econuerso manet accidens, & transit substantia, ac proinde est substantialis quædam successio, & ut explicatius loquar, & aptius, transsubstantiatio. Si quis autem impius, & hæreticus, aut infidelis in hæc scripta incidit, & quia hæc mirabilia, & inusitata sunt in natura, ideo illa non credit, considerate debet, quod Deus ita certas leges rebus attribuit, ut eius uoluntas sit super omnia. Potentia quippe sua numeros creaturæ dedit, non ipsam potentiam eisdem numeris alligauit, unde & spiritus eius faciendo mundo super ferebatur, non corporalibus locis, sed excellentia potestatis, ut ait August. libr. 6. de Gen. ad lit. c. 13.

Geni.

Hæc pro huius rei intelligentia dicta sunt uniuersali quadam ratione. Modo uero modi & rationes explicandi rem hanc referendi sunt. Et mihi quidem uiderur, quod quanuis in naturalibus albedo non fiat nigredo, nec una forma fiat altera, sed in materia, in qua erat forma aeris, succedat forma ignis, & rursus sit etiam impossibile ut per naturam hæc materia huius entis, aut desinat esse omnino, aut conuertatur in materiam alterius; cæterum uirtute agentis infiniti, quod habet actionem in totum ens, potest eiusmodi conuersio fieri. Eo quod cum utriusque formæ, & utriusque materię communis sit natura entis, potest actor uniuersalis entis conuerrere id, quod est entitatis in una, in id, quod est en-

titatis in altera. Non ita ut panis quidem dicatur conuersus in corpus Christi: prædicata uero uniuersalia panis, ut substantia, & entitas eius, manent; ridiculum enim est hoc: sed ita, ut panis, & eius corporeitas, & substantia, & entitas, & ut breuiter dicam, totus panis uertatur in corpus Christi. Ita tamen, ut cum panis, & sit corpus & substantia & ens, atque etiam corpus Christi, sit corpus & substantia, & ens, facta consecratione, & manente solo corpore Christi maneat ea prædicata, in quæ panis, & corpus Christi conuenerunt. Manent uero non ut sunt panis, sed ut sunt corporis Christi, & similitudine quadam rationis. Et præterea panis manet, non simpliciter, nec secundum aliquod sui prædicatum, sed manet in quantum manet id, in quod conuersus est panis. Facta enim consecratione hæc est uera: Id quod erat panis, nunc est corpus Christi, alioqui non diceretur panis conuersus in corpus Christi, nec diceretur hæc esse transsubstantiatio proprie. Hæc est sententia Caietani, 3. part. quæstione. 75. artic. 4. & uidetur esse D. Ambrosii libro. 4. de Sacramentis, cap. 4. & refertur de consecratione, dist. 2. ca. re uera, & Hugonis libr. 2. de Sacramentis capit. 8. & 9. & Innocentij tertiij, libr. 4. de officio missæ, cap. 7. & Valdensis de sacramentis, capit. 70. & 71. Videntur autem quidam authores, qui Caietanum impugnant, immerito illum improbasse, quorum argumenta, quæ plurima conficiunt, referrem si necesse esset. Sed necesse non est: quoniam, quod pace eorum dixerim, non intellexerunt Caietanum. Id quod manifeste constat ex argumentis, quæ contra illum formauerunt. Quæ omnia eo tendunt, ut comprobent, non manere in pane nec panem ipsum, nec eius aliquam partem, nec illa eius prædicata, substantiam, & entitatem, &c. Quod est uerum & assertum à Caietano. Si quid uero huic nostræ sententiæ obijci possit illud est, quod D. Thom. cuius ego ingenium longeante pono pluribus, 3. part. quæst. 75. articulo. 8. negat has propositiones; Panis fit corpus Christi; panis erit corpus Christi. Et ratio ipsius est, quia hæc conuersio conuenit e-

Caiet.
D. Ambro.Hugo.
Innocent.
Valden.

B. Tho.

crea-

creatione in eo quod in neutra illarum est aliquid idem in se subiectum utriusque; ex utroque ergo fit in creatione non cõcedimus, ut non ens erit ens, uel quod non ens fiat ens; quia requiritur ad ueritatẽ earum propositio nũ, quod maneat in utroque; extremo eadẽ materia, uel subiectũ: ita nec in hac transmutatione mirabili id cõcedendũ est. Nihilominus tamẽ dicẽdũ est cũ Innocentio, & Magistro, & alijs, quod illæ propositiones sunt ueræ. Et ad rationẽ D. Tho. respondetur negãdo consequentiã illã, ab extremis creationis ad extrema transsubstantiationis traductã. Est enim lógẽ dispar ratio: quoniam non ens nõ cõuertitur in ens per creationẽ. Et iccirco in epre, & falso dixeris, quod nõ ens erit ens, uel quod nõ ens fiat ens. Sed in mutatione naturali, & in hac conuersione, uel extremũ transit in aliud, panis, scilicet, in corpus Christi, & aer in ignem. Aliter tñ & aliter. Nã in naturalibus fit transmutatio per hoc, quod materia aeris priore forma abiecta suscipit formã ignis: in hoc uero sacramento tota substantia panis transfit in totũ corpus Christi. Et quod illæ propositiones sint admittendæ, probatur: Quia receptũ est, quod per conuersionẽ, siue transsubstantiationẽ panis fiat corpus Christi, & fiet per uerã transsubstantiationẽ nõ est cõditio diminiẽs ad fieri: ergo uerẽ panis fit corpus Christi. Et certe qui cõcedunt, quod panis conuertatur in corpus Christi, & in ista in proprie tate huius locutionis cõcedere debent, quod panis fit corpus Christi. Nã ipsum conuertitur in corpus Christi est fieri corpus Christi. Quod autem omnes instare debeamus in proprietate huius locutionis, id constat ex concilio Tridentino, sessio. 13. can. 2. dicente,

Conc. Trid.

quod hanc conuersionem ecclesia apostolicè transsubstantiationem appellat. Et hæc pro nostra sententia. Nunc uideamus, quid adferat illi, qui eã impugnat. Dicit ipsi, quod conuersio intelligenda est hoc modo, quod panis omnino desinit esse & loco eius ac sub eis accidentibus, sub quibus erat panis succedit corpus Christi. Et pari modo loquendũ est de uino & sanguine. Hæc illi uerã rã uerẽ ac plenẽ, quã clarẽ. Nã quæ reuocantur ab eis, præter quam, quod panis desinit esse & succedit corpus Christi, conuertitur

in panem in corpore Christi, non desinit transsubstantiatio proprie loquendo, quoniam si conuertitur, proprie loquendo, corpus est panis per conuersionem fieri corpus Christi, quæ est nostra sententia. Si nõ, ergo nos nec ponimus, nec fatemur, in re ipsa transsubstantiationẽ, & conuersionẽ. Nã quauis Deus, re ipsa intendat ponere corpus ubi desinit esse panis, nõ tamẽ ea erit conuersio & transsubstantiatio, nisi conuertat panem in corpus. Præterea duo sunt, quæ maximẽ ostendunt nostrã sententia ad ueritatẽ, & sinceritatẽ fidei, maxime accedere, hanc uerõ, quam modo tractamus esse imperfectã. Primum est decretũ illud citatum concilio Tridentino: Si quis negauerit mirabilem illam, & singularem conuersionem totius substantiæ panis in corpus, & totius substantiæ uini in sanguinem, manentibus, dumtaxat, speciebus panis & uini, quam quidem conuersionem catholica ecclesia apostolicè transsubstantiationem appellat, anathema sit. Quæ uerba multo plenius, & sincerius obseruat nostra sententia, quam illorum.

Aristo. 2

Conc. Trid.

Secundum est: Quia si in hoc sacramento, potius esset quædam successio, quam conuersio; frustra Doctores antiqui laborassent in asserendo, quod Dei omnipotentia, quacunque res potest conuerrere, & transmutare. Denique isti bene sentiunt angustias suæ sententiæ, & ponunt quendam ordinem necessariũ inter conuersionem, & corpus Christi. Debent autẽ se declarare eo modo, quo nos explicuimus, si hæc conuersio dicenda proprie conuersio est. Alia sententia est quorundam, qui putauerunt non totam sub-

Durand. d. 11.
43.

Et Quæ

Scotus.

Quæ omnia, præterquæ quod sunt contra definitionem ecclesiæ, non habet etiam ali quod fundamentum quod euertere necesse sit. Quo vero etiam attingamus ea, quæ, quis secum ipse cogitare, & effingere posset in hac difficultate, sciendum est ex Scoto in 4. d. 11. q. 3. quod triplex transubstantiatio fingi posset. Prima illa, quæ à nobis exposita est, quæ tota substantia conuertitur in totam substantiam præexistentem, & manentem: quod inuenitur in hac conuersione panis in corpus Christi. Secunda est, quæ tota substantia conuertitur in aliam; ita, ut alia producat in esse de nouo; ita quod ante ea substantia, quæ est terminus ad quem, non esset: quam Scotus vocat transubstantiationem productiuam. Tertia transubstantiatio est adductiua solum termini ad quem illud, ubi erat terminus a quo abest; eo quod unum aliquid uertatur in aliud. Prima harum transubstantiationum à nobis est declarata, probata, & constituta. Secunda non habet locum in hoc sacramento: quoniam corpus Christi præexistit. In tertia uero atque adductiua termini nulla reuera est transubstantiatio, nulla conuersio: quia solum ponitur, per eam panis redigi in nihilum cum successione corporis Christi in loco uel sub accidentibus panis: de quo supra egimus. Cæterum non existimo, me rationem huius conuersionis exacte declarauisse, nisi peculiariter de eius termino dixerim quæ necessaria uidebuntur. De quo tres inueni probabiles sententias; si forte illæ tres dicendæ sunt: nam bene declarare ferè coincidunt. 1. & 2. Prima dicit, quod terminus in hac conuersione est Christus secundum esse sacramentale; & illud esse sacramentale, non est accidens sed substantia: quia si Christus non haberet aliud esse, quam illud, quod habet in sacramento esset substantiale. Atque hæc sententia, si rectè intelligatur uera est. Secunda sententia, quæ tenet Gabriel in lect. 40. super can. & seq. Soto in quarto, d. 9. q. 2. art. 4. docet, quod terminus conuersionis est corpus Christi. Nam licet existat prius Christus in celo; hoc tamen non est necessarium requisitum ad hoc, ut existat in hoc sacramento. Quia uerba consecrationis

Gabriel.
Soto.

habent uim transubstantiandi panem in corpus Christi, etiam si corpus Christi non existeret in celo. Nam uerba efficiunt, quod significat. Sicut quædo quis accedit ad consecrationem, iustus quæuis & gratus Deo sit, ac de peccatis contritus accedat, uera tamen sunt illa sacerdotis uerba; Ego te absoluo, quia ex uia illa uerba possunt absolueri: & accidit, quod homo ille esset iam liber à culpa & poena. Et pariter ratione uerbis consecrationis accidit, quod non producat Christum de nouo, quia antea erat: de se uero uirtutem habent transubstantiandi panem in corpus Christi, & producendi illud, etiam si Christus non præexisteret. De qua sententia dico, quod de his rebus sobrie, & circumspecte loquendum est: ut nihil de ueritate, aut minuatur, aut redderetur: & quantum in nobis fuerit, etiam hic illud obseruemus, his nec detrahas nec addas. Quod ideo admonere, quoniam uidetur mihi hæc sententia liberior esse, & eo procedere, ut concedat, quæ concedere non est necesse: ac propterea nec certa est nec ualde probabilis. Quod proboprimum: Quia in nullo sacramento, & generaliter in nulla causa per se inuenitur, quod semper prius uel suo effectu per se, siue ille sit totalis: siue partialis: quauis enim non nunquam accedat quis ad baptismum iustificatus, sepe sepius tamè iustificatur per baptismum: sed secundum hæc sententia semper consecrationis uerba priuantur aliquo effectu, ad quem habent uirtutem per se: ergo ea sententia infirmior est. Declaro minorem: Nam uerba consecrationis habent uirtutem producendi corpus, & sanguinem Christi de nouo, illis non antea existentibus: & hæc uirtus atque potestas non quæ quoad hoc reducitur ad actum: ergo ea uerba semper priuantur aliquo effectu, ad quem habent uirtutem per se. Secundo argumentor: Quia ipsa panis non conuertitur in corpus non præexistens: ergo credibile est Dei sapientiam quæ nil facit frustra, ita suam uirtutem reperisse, ut quantum est ex uia & efficacia consecrationis non fiat conuersio panis in corpus Christi, etiam si non præexisteret, sed in corpus præexistentis Christi Domini. Tertio argumentor: Quia dum ista sententia uerba consecrationis, & retinere & uigere uult

Deuter. 4.

Matth. 26.

vult ea non obseruat, sed euerit potius. Scriptum enim est: Hoc est corpus meum. Quibus uerbis rectè cõsideratis, sicut significatur conuersio panis in corpus Christi, ita etiam innuitur conuersio panis in corpus Christi præexistentis. Non enim dictum est: Accipite & comedite, hoc est corpus Christi, sed, hoc est corpus meum, qui, inquam, præexistit cum meis ipsis uerbis cõficiatur. Ex quo licet colligere quarto, quod si hæc uerba ex natura rei supponunt Christum existentem: ut constat, quia sunt uerba Christi: ergo non possunt habere per terminum ex natura rei productionem corporis & sanguinis Christi non existentis. Tamen argumentor, quia quauis hoc mysterium sit ineffabile tamè (quod catholice & uerissime dico) maius opus est incarnatio Verbi Dei, quæ quod ipsum uerbum factus homo se ipsum sumendum fidelibus dereliquerit in hoc sacramento. Si autem hæc sententia uera esset, maius opus esset hæc conuersio & transubstantiatio, quæ incarnatio uerbi Dei quam per se efficeretur per eam, & quod uerbum fieret caro, & quod esset sub his accidentibus: & si hoc per se non efficitur, certe non efficitur ut Christus nunquam antea existens existeret in hoc sacramento. Ego ut rem declarem, & dicam quod sentio pono in primis, quod quando est sermo de substantiali mutatione inter terminos positiuos, primum instans mutationis in quo mutatio, & fit & facta est, est primum esse termini ad quem, & primum non esse termini à quo. Verbi gratia. Quando aer conuertitur in ignem, illud instans, in quo ignis & fit & factus est, est primum esse ignis, quia ignis tunc est & immedia tate ante non erat, & est primum non esse aeris, quia aer tunc non est, & immedia tate antea erat. Secundo pono, quod terminus per se formalis, & integer alicuius actionis effecti uæ debet haberi per eam actionem; alioquin non esset terminus eius. Tertio constituo, quod cum uerba consecrationis profertur, aut prolata sunt, quauis conficiatur corpus Christi, hæc tamen propositio est falsa absolute: Corpus Christi nunc est, & immedia tate ante non erat. Hæc autem est uera: Nunc panis conuersus est in corpus Christi, & immedia tate antea non erat conuersus. Et hæc etiam, Nunc est corpus

Christi, ut conuersus ex pane, & ut sic immedia tate ante non erat; & similes propositiones omnes sunt ueræ. Ex his respondetur ad dubium terminum huius actionis esse, quod panis conuertatur in corpus Christi, uel corpus Christi, ut conuersum ex pane, uel corpus Christi, ut contentum sub speciebus panis, & sacramentatum, quod idem existimo uoluisse primam illam sententiam, quam supra commemorauimus.

Sed ut clarius, & euidētius diluantur argumenta, quæ formari possunt contra istam, de termino sententiam, obseruandum est, quod terminus in hac actione sacramentali referri potest, & ad uerba consecrationis, siue consecrationem ipsam, & ad conuersionem ipsam substantiæ in substantiam. Si referatur ad consecrationem, proculdubio terminus eius est panem conuerti in corpus Christi. Si uero eius conuersionis terminus quaeratur, illud certe est corpus Christi contentum sub speciebus. Ad idendum tamen est his, quod terminus iste absolute & integre sumi debet per cõparationem ad consecrationem non uero per cõparationem ad conuersionem substantiæ in substantiam. Quod probò euidēter quia inter doctores hoc cõtrouertitur, scilicet, quis nam sit terminus formæ huius sacramenti efficiētis, quod significat: conuersio autem non est forma huius sacramenti: sed effectus formæ, unde aliquando adest forma, & non est conuersio ob defectum materię, uel intentionis. Et quidē in cæteris sacramentis, hoc spectare licet: terminus, enim integer baptismi est regenerare per gratiam; terminus poenitentię liberare à peccatis per gratiam; terminus cõfirmationis roborare per gratiam, terminus Eucharistiæ alere & nutrire per gratiam, qui omnes termini formaliter diuersi sunt quauis in ultimum terminum gratiæ conuenerunt. His propositis facillimum est respondere objectionibus. Cum enim disputas in hunc modum, terminus actionis effecti uæ debet haberi, & acquiri per eam actionem: sed corpus Christi modo non habetur per hanc actionem quia antea erat: ergo non est terminus huius actionis, respondetur nihil ab his inferri contra nos: nec enim dicimus quod esse corpus Christi absolute sit terminus con-

secrationis sed quod panem cōuertit in corpus Christi & est terminus, & habetur per consecrationem. Si vero directe formaretur ratio contra nos adhuc modum: Terminus actionis debet haberi per eam actionem: sed per hanc non habetur conuersio panis in corpus Christi, ergo panem conuertit in corpus Christi non est terminus, iam liquet quod minor & est falsa & hæretica. Verum age & propter aliquorū molestiam satis faciamus eis qui loquuntur de corpore Christi per comparisonem ad conuersionem & arguunt in hunc modū: Terminus debet haberi de nouo & acquiri per suam actionem ita ut antea non sit, sed corpus Christi erat antea: ergo non potest esse terminus huius actionis. Respondetur primo, quod certe cōuersio ad cōsecrationis verba consecuta quauis significetur ut actio non est actio, sed effectus potius & passio & terminus actionis. Sed ne videamur fugere & elabi ē manibus dico, quod si conuersio accipitur ut actio virtutis Dei conuertentis vnum in aliud negandum est quod terminus eius actionis debeat produci de nouo, ita ut antea non esset: nam ad veram conuersionem vel transubstantiationem satis est quod vna substantia cōuertatur in aliam, siue illa alia de nouo fiat siue antea fue. it. Ita; hæc consequētia nil valet: Hæc substantia nō fit de nouo: ergo non est terminus cōuersionis: potest enim hæc substantia ante existisse: & præterea esse modo in quantum alia cōuersa est in ipsam. Sed hæc duo exerceant ingenium & nos respōdeamus, tertio ad illā minorem: Corpus Christi erat antea secundum modum essendi que habet in celo, cōcedo: ut est sub Sacramento negatur: & hoc fit per conuersionem, & non requiritur ut nullo modo illud corpus esset antea, imo vero requiritur fortasse ut esset. Secūdo loco argumentor; quia in hac actione nihil producit de nouo secundum esse substantiale, sed secundum esse accidentale scilicet secundum esse hic vel sub his accidentibus: ergo hæc mutatio nō est substantialis nec debet dici trāssubstantiatio. Respondetur quod consecratio habet terminum substantialem productum de nouo qui est panē

cōuertit in corpus Christi existēs sub accidentibus panis. & in hoc termino totali & integro includitur corpus Christi quod nō est necessē de nouo exilat ad hoc ut sit terminus cōuersionis. Potest enim Deus cōuertere vnam substantiam in aliam præ existentem: quod vero simul cum termino substantiali sit productum aliquod esse accidentale nullum est inconueniens. Nam & natura etiam quando vnam substantiam transmutat in aliam dat ei simul sua accidentia. Et quemadmodū si Deus conuerteret lapidem in arborem floridam terminus totalis esset substantia cum accidentibus: ita & in nostro casu dicendum est. Quod enim præexistet ea arbor vel quod non præexistet parum refert ad hoc ut dicatur esse transubstantiatio & conuersio in ipsam. Ad argumentū distinguo antea des: Nihil producit de nouo secūdu esse substantiale; ita ut antea nō esset simpliciter cōcedo: Nihil producit de nouo secūdu esse substantiale, id est terminus modo habitus productus & confectus per hanc actionem & conuersionem, non est substantia, siue antea fuerit siue secus, negatur. Nam per eā actionē cōficitur corpus Christi cū certis quibusdā accidentibus: panis verō qui antea erat nec corrumpi dicendus est nec annihilari: sed desuisse esse secūdu se totum per conuersionē totius in aliud. Disputat hoc loco multi quid sit quod possit cōuertere Deus. In quo dico breuiter quod me habebit fauorē qui asseruerit quod nō solum corpus in corpus sed etiam accidentis in accidentis, & spiritus in spiritū, & corpus in spiritū & spiritus in corpus, & substantia in accedens & accedens in substantiam, & denique inter creata quodlibet in quodlibet cōuertit potest Dei omnipotentia. Et quando aliqui obijciunt quod ut possit à Deo fieri cōuersio debet esse cōmunicatio vtriusque extremi in materia vel in accidentibus ac proinde nō possit Deus cōuertere angelū in hominē, respondeo quod satis mirari nō possum aliquorū hominū pueritiam qui quod vel non viderunt factum, vel nō possunt intelligere id cōtinuo negāt Dei omnipotentia, cui certe possibile est omne id quod ipsi Deo intelligibile est.

Demus

Demus ergo Deū, & aliqua & multa, & innumera posse quæ nos fateamur intelligere non posse, his habitis diximus quid hac in parte nobis verū esse videatur: & emer simas humane lector expelago opinionū hominū, & quod maius est viui peruenimus. Vtinā vero tetigerimus veritatem.

ARTICVLVS. XI.

Quod in hoc sacramento maneat accidentia panis & vini.

Veritatem hanc, quod in sacramento maneat accidentia panis & vini, & sensus ipse, & ecclesia vniuersalis comprobatur. Sed ut exacte eam intelligamus, sciendū est, quod in pane sunt accidentia duplicis generis. Quædam de genere ad aliquid & fundata in ipsa substantia panis. Qualis est relatio identitatis inter hūc panem, & aliū eiusdem speciei, relatio effectus ad causam relatio creaturæ ad creatorem. Alia sunt accidentia panis absoluta, ut quantitas, sapor, color, humor, &c. Hæc posterioris generis accidentia manent, & ideo absolute dicendū est, quod manent accidentia panis, nec id negari potest. Accidentia verō illa prioris generis nō possunt manere, ut bene dicunt aliqui Doctores. Et ratio est, quia dicunt essentialē ordinē ad fundamentū, siue subiectū in actū; nā si modo nō est panis, nō potest esse verum, quod hic panis est idem in specie cum altero, sed quod fuit; nec potest esse verum, quod est creatura, sed quod fuit. Et quanuis tollas panem, & dicas idem in specie cum pane, certè nec id manet, igitur de eo quod manent accidentia, nec est dubiū, nec id aliter necesse est cōprobare, quam ex sensu & ecclesia. Sed adfert Innocent. li. 3. de officio missæ ca. 34. rationes ad hoc cōgruētes. Prima, quia nō est cōsuetū hominibus sed horribile, carnes hominis comedere, & sanguinē bibere. Et ideo proponūt nobis caro, & sanguis sumēda sub speciebus illorū, quæ frequentius in vsum hominū veniunt, scilicet panis & vini. Secunda, ne hoc sacramentū ab infidelibus irrideatur,

si sub specie propria Dñm manducemus. Tertia, ut dum invisibiliter corpus & sanguinē Dñi sumimus, hoc proficiat ad meritum fidei. Atq; de his congruentijs nos etiam latius egimus supra.

Sed contra conclusionem argumentor primo: Quia per sensum, nō modo apprehendimus, & intuēmur accidentia, sed etiam substantiam: & quod intuebamur ante cōsecrationē per sensum id ipsum intuēmur postea: sed postea nō intuēmur substantiā: ergo nec accidentia: vel si intuēmur accidentia, sequitur, quod intueamur substantiā: Dicunt quidam ad hoc, quod nos nō solū notitia intellectiua, sed sensitua etiam cognoscimus substantias intuitiue, siue intuēmur substantias, & quod post cōsecrationē manent eadem notitiæ sensitua, quæ erant antea, & quod manent notitiæ intuitiua panis, & vini, quæ rum falsa sunt, tum non cohærent. Nā si manent post cōsecrationē eadē notitiæ sensitua intuitiua, & antea per sensum intuebamur substantiā: ergo & post cōsecrationē intuēmur substantiā quod est falsum, quia nemo intuetur, quod nō est: cū sermo nobis sit de vera notitia, nō de apparenti & falsa; id quod significat hoc nomē, notitia intuitiua. Dicendū ergo, quod sensus id habet à natura sua, quod percipiat siue intueatur cōcreta accidentiū, verbigratia, albū formaliter, sed substantias proculdubio non intuetur, nisi per aliud siue per accidentia. Ac proinde cū sensus in hostia cōsecrata videat totū suū obiectū per se nō decipiūt. Nā quanuis cū eis accidentibus sit semper cōiuncta substantiā secūdu ordinē nature, ac proinde in fidelis colligat ibi esse substantiam panis, nō tamē tenetur author nature seruare illum ordinē, nec essentia accidentis id per se & necessario habet, ut actu sit in subiecto. Ac proinde nec infidelis nec is fidelis, qui aliquā hostiā putat nō esse cōsecratā, cū consecrata sit, decipitur à Deo, sed se ipsi decipiūt. Et cōsiderandū etiā est, quod hæc plenus intelligantur, & possimus satisfacere aliquorū obiectionibus, quod accidentia per cōparationē ad sensum, sunt ipsa obiecta, quæ sentiūtur & apprehēduntur primò & per se, & tūquā obiecta, quæ. Et quia eū

Ricard. & Durand.

Innocent.

his obiectis secundum naturam sunt coniunctæ substantiæ, iccirco merito inualuit hic vsus loquedi, quod sensus ipse apprehendit, & percipit substantias. Vere tamen, & perse obiectum, ut quod, sensus sunt accidentia in concreto. Quocirca bruta, in quibus sensus præcise viget, non percipiunt substantias formaliter & proprie loquendo, licet à nobis dicatur agnus videre lupum. Sed percipiunt solù rationes accidentales amici, & conuenientis, inimici & contrarij, dulcis & amari, moti, & immoti, magni & parui, albi & nigri, &c. Nos vero, cum de animalibus loquimur, usurpamus modos loquedi sumptos à cognitione nostra, non aliter, atque dicere soleamus, sitientem equum bibere uelle, cum tamen uelle non nisi uoluntate fiat. Secundo argumentor: Quia remoto priori, remouetur posterius; sed substantia est naturaliter prior accidenti, ut probat Aristoteles 7. met. cum igitur facta consecratione non remaneat substantia panis, in hoc sacramento uidetur quod nec possint remanere accidentia eius. Respondetur, quod sicut habetur in lib. de causis, effectus plus dependet à causa prima, quam à causa secunda. Et ideo uirtute Dei qui est causa prima, fieri potest, ut remaneat posteriora prioribus sublati. Tertio argumentor: Nam fides nostra, nec debet esse, nec est contra rationem, vel sensum, sed supra ipsam: sed sensus iudicat esse panem in hoc sacramento, & fides credit non esse panem sed substantiam corporis Christi: ergo fides est contra sensum. Respondetur falsum esse, quod sensus iudicat ibi esse panem: sensus enim non iudicat nec percipit, nisi sua obiecta, scilicet accidentia. Intellectus autem, cuius proprium obiectum est substantia, ut habetur 3. de Anima. fide præseruatur à deceptione, & eruditur non necessario, & infallibiliter colligi ex accidentibus, quod sit ibi propria substantia, nisi secundum naturalem ordinem. Quod non est fidem esse contra sensum, vel intellectum sed illos superare, & attingere, quæ ipsi non attingunt. Ultimo argumentor: Quia quod manet conuersione facta est subiectum mutationis: si ergo manent accidentia panis in transmutatione uidetur, quod sint subiecta. Respondetur, quod in transmutatione natura

Cicero.

Arist.

Arist.

liid, quod manet est subiectum. In hac uero conuersione mirabili, id quod manet sunt accidentia præexistens substantiæ panis, & uini.

ARTICVLVS. XII.

Quod in hoc sacramento non maneat forma substantialis panis.

Errare est & constat ex dictis, quod in hoc sacramento non manet forma substantialis panis, quoniam tota substantia panis conuertitur in corpus Christi, sed forma substantialis panis est de substantia panis: ergo ipsa eadem forma conuertitur in corpus Christi. Et secundo probatur: Quia inter substantiam conuersam, & eam, in qua est conuersio est proportio quedam conuersi ad id, in quod est conuersum: sed in corpore Christi, in quod fit conuersio & est materia & forma corporis, & totum ipsum corpus: ergo quando conuertitur panis in ipsum & materia, & forma & totus ipse panis conuertitur. Sed est difficultas in diluendo quodam argumento. Illud est: Nam forma corporis Christi est anima; dicitur enim 2. de Ani. quod anima est actus corporis: sed non potest dici quod forma substantialis panis conuertatur in animam: ergo uidetur, quod remaneat facta consecratione. Pro declaratione huius argumenti, sciendum est, quod Alex. Aphrodisi. & Aegid. Rom. & S. Tho. pluribus in locis, & quantum ego ex ipso colligere possum Aristoteles tenent, quod in quocumque composito, est una solù forma. Itaque, in homine est una tantum forma, uerbi gratia anima rationalis, quæ ut est forma substantialis, dat esse substantiæ, ut actus corporis dat esse corporis, & simili proportione dat ordine quodam rationis, ceteros gradus uiuentis, & animalis & hominis. Alij uero philosophi tenent oppositum, dicentes esse diuersas formas in uno composito, quæ suo ordine constitutur illud in diuersis gradibus, uel saltem ponendam esse formam quandam corporeitatis distinctam à peculiari forma hominis, uel cuiuscumque animalis aut plantæ. Et est utraque sententia probabilis, nisi apud quosdam, qui uel quia nunquam legerunt nisi sua, uel ob infirmitatem intellectus, aut puerilem quandam affectionem unius philosophi uel auctori, statim reijciunt, quæ dissonant eius sententia.

Arist.

Alex.

tia. Nos uero, quoniam certè ignoramus quid secreti hac in parte lateat in natura, & utra earum sententiarum uera sit, curabimus secundum utramque, satisfacere argumento, ut quicquid sit de opinionibus hominum nos saltem non recedamus à religionis nostre sanctæ sententia, scilicet, quod forma substantialis panis non manet, sed conuertitur. Ergo uendo eorum philosophorum sententiam, qui allerunt, in quo libet homine esse unam solù numero formam responderi posset, quod forma panis conuertitur in formam corporis Christi secundum quod dat esse corporeum, non autem secundum quod dat esse animatum tali anima. Quæ responsio, & perspicua uidetur, & se ipsam statim offerens. Sed insurgit contra eam Scotus. in 4. d. 11. q. 3. in hunc modum: Si hostia consecrata à Christo in cæna fuisse seruata per triduum mortis, permansisset eadem res primo contenta sub hostia: ergo permansisset eadem forma corporis Christi constituta illud corpus: sed anima Christi non permansisset tunc constituta, & dædo esse corporis; quia fuit separata à corpore: ergo conuersio non fuit facta in animam Christi secundum aliquem eius gradum. Id enim, in quod fuit facta conuersio, manet in triduo, & anima ut dædo esse corporis non manet in triduo. Hæc Scotus. Ego uero ad idem argumentor in hunc modum: Quamuis esse corporis secundum rationem commune sit brutis, & rationalibus, uiuentibus, & non uiuentibus: tamen ipsa & metaphysice loquendo, non logicè, aliud esse corporis est illud, quod dat formam animalis, aliud quod dat formam plantæ; aliud quod dat formam lapidis. Quod non probo. Sed suppono; quia constat ex metaphysica Aristotelis & ex doctrina eorum, contra quos modo disputamus. Tunc sic: Si quid est aliud est species, per uos, esse corporis, quod dat animam rationalis, & quod dat aliam formam, in quod istorum uultis, ut sit conuersio facta per se primo? Si in esse corporis, ut est ab anima rationali; sequitur, quod in triduo non maneret in hostia res primo contenta, quod est falsum. Si uero sit conuersio in esse corporis, non datum ab anima, sed acceptum ab alia forma; non tuemini uestram sententiam: & conceditis arguenti id, quod intendit, nimirum, quod sit in homine duplex forma sub-

Scot.

Arist.

stantialis. Nihilominus, si quid diximus hæc sententia esse probabilè declarandum nobis est, quo pacto illam tueri possimus. Pro quo supponendum est, quod cum in hoc sacramento contineatur uerum ipsum corpus Christi & uera materia, ac forma eius, consequenter quod sufficit ad identitatem corporis secundum se, sufficit ad identitatem contenti sub hoc sacramento, & quod aliquaratione uariauerit corpus, uariauerit etiam eadem ratione contentum sub hoc sacramento. Secundo supponendum est, quod etiam post mortem Christi corpus eius erat idem, quod antea identitate numerali supposito & materia, imò & existentia secundum probabilem sententiam. Et hæc identitas sufficit, ut quauis per dissolutionem animæ superueniret forma cadaueris, & consequenter uita & assumpta fuerit ab eo supposito, tamen illud corpus in triduo sit idem simpliciter quod fuerat uiuum & quod postea resurrexit, & uiuit in æternum cum aliqua tamen uariatione in illo triduo, quæ se compatitur cum identitate simpliciter. Quibus positis ad argumentum Scoti dico, quod si hostia consecrata in cæna fuisse seruata in triduo, maneret res primo contenta sub illa, sicut idem corpus, quod antea erat uiuum postea fuit mortuum. Par enim identitas, uel uariatio ponenda ac requirenda est, si quid idem corpus Christi est contentum in hoc sacramento. Et tunc ad consequentiam: ergo maneret eadem forma numero, dædo esse corporis: nego consequentiam; sed solù sequitur, quod maneat idem corpus, & tamen idem, atque fuit idem corpus Christi uiui & mortui, cum qua identitate, se compatitur diuersitas formæ. Quæ admodum enim illud corpus mortuum erat idem cum uiuo, habebat tamen nouam formam, par ratione in sacramento materia corporis Christi erat cum noua forma. Ceterum idem corpus Christi, quod antea erat fuit in illo triduo constitutum per nouam formam. Et si in istis, quod in illa formam nunquam facta est conuersio, respondetur, quod sufficit facta fuisse conuersionem in corpus Christi remanens semper idem numero, per quacumque formam constitutatur. Atque ut magis possint ista, quæ sanè sunt difficulta insidere menti, aduertendum est, quod etiam apud nos uisitato sermone dici solet, & uere idem corpus mortuum, quod fuerat uiuum,

propter materiam identitatem, cum tamē secundum dogma Peripateticorum nec sit vtriusque eadem forma, nec idem suppositum, nec idem esse existentiam: quanto ergo potius id de corpore Christi affirmare debemus, in quo manet, & eadem materia & suppositi unitas, & secundum plures scholasticos identitas existentiam? Quæ tria efficiunt, ut quantum diuersa forma soleat efficere rem totam diuersam simpliciter, quoniam trahit secum diuersum suppositum, & existentiam, tamen id in proposito efficere non potest sola diuersitas formæ. Et quidem Theologus, qui sequi vult modum philosophandi Aristotelis, & Alexandri Aphrodisiæ, ita respondere debet. Atque ex his poterit etiam satisfacere argumento, quod nos formauimus pro sententia Scoti. At vero secundum alios facilis est ut videtur; & expedita solutio obiectionis, quod conuersio formæ panis fiat in formam dantem in Christo præcise esse corporis, quæ forma mansit in triduo. De hoc tamē inferius disputauimus quæstio. 4. artic. 1. argum. 4. Nec enim qui ponunt formam corporeitatis effugiunt difficultatem.

Sed contra conclusionem in art. argumentor secundo loco: Forma panis efficitur per arte: ergo est quid artificiale: ergo est antecedens: ergo manet post consecrationem. Probatur consequentia, quia per nos accidentia manent. Ad hoc nego primam consequentiam: Nam multa naturalia produci possunt arte, quorum tamen principium nunquam est ars; sed natura; sicut quando aliqua arte producuntur ranæ; quocirca quantum ad panem conficiendum concurrat hominum operatio, forma tamen panis substantialis est. De eo vero, an virtute ignis decoquentis Massam producat formam substantialem vel non, diuersa est opinio scholasticorum. Mihi semper visum est verius, quod quemadmodum carnes crudæ, & alix sunt substantiæ, & eiusdem speciei, & nihilominus alix, quoniam exsiccatæ & dispositæ ac depuratæ sunt, sunt cibus hominum, crudæ verò non sunt cibus hominis: ita massa cocta, vel non cocta eiusdem speciei substantialis est; sed co-

cta est cibus, & appellatur panis: non cocta vero nec est cibus nec appellatur panis. Dicat vnusquisque, quod vult, parū refert, quantum non parum. intersit in quacunque re proposita attingere veritatem.

Tertio arguētor; Quia secundum eā sententiam, quæ ponit vnam tantum formam in homine, scilicet, animam rationalem; noua illa forma, quam corpus habebat in triduo, quasi aduentitiae spectaret ad corpus Christi, in supplementum separatæ ad tempus propriæ animæ: ergo in casu supra proposito ab Scoto potius concommitanter, seu consequenter ad mortem Christi, & separationem animæ, quam ex vi sacramenti, noua illa forma cōtenta fuisset sub seruata tunc hostia, respōdetur. Cōcedo totum.

ARTICVLVS XIII.

Quod ista conuersio fiat in instanti.

PENENT Doctores, & communis ecclesiæ sensus, quod ista conuersio fit in instanti, quod non erit difficile rationibus ostendere, & comprobare supposito ac cōstituto, quod efficitur hæc conuersio virtute Dei: Probatur ergo primo; Quia successio in opere est propter aliquam resistantiam patientis ad agens, ut probari posset ex Aristot. 4. & 7. Phisic. Sed nulla est resistantia panis ad virtutem diuinam per quam fit conuersio: ergo illa conuersio non est successiua: ergo est in instanti. Secundo: Quod non suscipit magis & minus, non acquiritur successiue, nisi subiectum, ex quo fit vel terminus à quo alteretur, id est, successiue disponatur: at vero ad hanc conuersionem, nec panis, nec corpus Christi alteratur, vel successiue præ disponitur, ut constat: ergo conuersio fit in instanti. Tertio: Successio in mutatione causatur, vel ex resistantia mobilis ad motorem, vel mediū, ut docet Commentator. 4. phisic. commento. 71. virtus autem cōuertens panem in corpus Christi non

non est limitata, quia est virtus Dei: ergo illi virtuti non resistit substantia panis. Nec vero est resistantia ex parte mediū, vel spacij, tum, quia virtus agens est illimitata, ut diximus, tum, quia in hac conuersione, non est mutatio localis: ergo nulla est resistantia ex parte spacij, vel mediū. Quarto: In huius generis transmutatione totum conuertitur in totum, id est, totus panis in totum corpus Christi: & nec pars post partem; quia tunc sub eisdem speciebus esset pars panis, & pars corporis nec perfectum post imperfectum, quia id nec in substantijs generaliter, nec peculiariter in corpore Christi contento sub speciebus habet locum: ergo fit conuersio in instanti. Sed perspicua, & elegans, & ceteras omnes comprehendens est ratio S. Thom. 3. part. quæst. 75. artic. 7. Illa est huiusmodi; Quod aliqua transmutatio non fiat in instanti potest prouenire, vel ex parte termini, qui successiue acquiritur suapte natura, & suscipit magis ac minus, vel ex parte subiecti, quod successiue disponitur, vel ex defectu virtutis agentis: sed in hac conuersione substantia corporis Christi, quæ est terminus non suscipit magis & minus, nec est subiectum aliquod, quod successiue præparetur, & præterea res agit potentia, & infinita virtute Dei: ergo agit in instanti.

Sed contra hæc arguētor primo: Quia si hæc conuersio fit in instanti, aut in eodem instanti, in quo vltimo est substantia panis sub dimensionibus, est etiam sub eisdem corpus Christi, aut in alio. Non in eodem, ut constat, quia cum corpus Christi contineatur sub speciebus per transubstantiationem panis, implicatio contradictoriorum est asserere, quod simul ac in eodem instanti, sit & substantia panis, & corpus Christi. Si in alio, tunc cum inter quælibet duo instantia, sit tempus mediū ut monstratur sexto phisicorum conuersio substantiæ panis in corpus erit in tempore. Omnis enim conuersio, & transmutatio, inter cuius initium, & complementum interiacet tempus, est in tempore. Pro dissolendo hoc argumento multi multa dicunt, quæ referunt S. Tho. & Ricardus,

& alij. Sed constituto, quod & substantia & prolatio etiam verborum definit esse per primum non esse, & quod illud primum non esse antecedentis substantiæ, est primum esse consequentis. Respondetur breuiter, quod in illo eodem instanti, in quo primo non est substantia panis, est corpus Christi. Quo vno verbo tota soluitur difficultas. Fallo verò supponebat argumentum, quod substantia panis definit esse per vltimum sui esse. Ita respondent Alexan. Halensis, & S. Tho. & Ricard. & Cabr. 42. lectione super canonem.

Secundo arguētor: Quod fit nondū est, ut habetur primo perihermenias; sed si panis conuerteretur in corpus Christi in instanti, tunc simul conuerteretur, & esset conuersus, simulque fieret conuersio, & facta esset: ergo non fit in instanti. Respondetur, quod in his, quæ fiunt successiue, verum est nondū esse id, quod fit; at verò in mutationibus instantaneis, simul est fieri, & factum esse; sicut simul est illuminari, & illuminatum esse. Verū est tamen quod ratione prius est fieri, quam factum esse: siquidem fieri intelligitur, tanquam medium inter non esse, & factum esse. Et præterea quia in talibus dicitur quid factum esse secundū quod iam est, fieri autem secundū quod antea non fuit. In rebus autem, quæ fiunt, prius intelligitur & est non fuisse, quā esse, & ideo, &c.

Tertio arguētor: Impossibile est, transire distantiam, nisi in tempore: sed inter panem & corpus Christi plures interiecti sunt gradus naturæ, atque substantiæ magnæque distantia est: ergo non potest fieri, hic transitus vel cōuersio, nisi in tempore. Respondetur, quod quantum in maiori propositione sermo esset non modo de distantia spacij, sed etiam graduū naturæ, excepta semper intelligitur Dei potentia. Patetque solutio ex dictis in articulo.

Quarto arguētor: Quia verba consecrationis proferuntur successiue: ergo conuersio est successiua. Incidit in quosdam, quos fatigabat hæc ratio, nescio qua ratione. Facilis enim & vera solutio est, quod licet virtus diuina operetur ad prolationem verborum, operatur tamen in primo instanti

B. Thom.

Aristot. 4. text. 17.

Arist.

Commenta.

B. Tho. Ricard.

Alexan. S. Tho. Ricard. Gabrieli

Arista.

6. Phisic.

Alexan.
S. Tho.

stanti, quo verba prolata sunt, eorumque significatio completa est, & non durante successione prolationis. Et ita respondet Alex. Allen. & D. Tho. Quod si obijcias, quia forma tunc non est; ergo nihil potest efficere actiue, responderetur, quod sufficit immediate præcessisse. Et hic est modus agendi rerum successuarum: per motum enim assequimur terminum & tamen quâdo terminus est, motus non est.

Postremo argumentor: Toto tempore prolotionis verborum est verum dicere; Iste sacerdos consecrat, vel conuertit panem in corpus Christi: ergo est verum dicere, quod eo tempore est consecratio siue conuersio: ergo conuersio, est in tempore. Respondetur, quod consecratio proprie loquendo non est conuersio; sed est actio proferendi verba, quibus panis conuertitur in corpus Christi. Ac proinde licet consecratio sit in tempore, non tamen conuersio. Si tamen quis vtrumque; non men velit accipere pro eodem dicere ille debet: quod consecratio, vel conuersio accepta pro actione, quæ habet pro termino & effectu transubstantiationem, est actio successiua & fit in tempore. Alio modo accipitur consecratio vel conuersio pro termino huius actionis, qui est desinitio panis, & primum esse corporis Christi. Et secundum hanc acceptionem negatur quod conuersio vel consecratio fiat in tempore, aut quod tempore toto prolotionis verborum sit verum dicere, sacerdos conuertit panem in corpus Christi, vel consecrat secundum hanc acceptionem.

ARTICVLVS. XIII.

Verum hæc sit falsa, ex pane fit corpus Christi.

IN hoc articulo declarabimus primo, quid de re ipsa tenendum & intelligendum sit. Deinde, qui sint in hoc sacramento vsitati modi loquendi. Tertio qui illorum sint proprii, qui improprii. Breuiter tamen pro more nostro de re ipsa sciendum est, quod conuenit hæc conuersio cum creatione in eo, quod in neutra illarum est aliquod commune subiectum

vtrique; extremorum, cuius contrarium inuenitur in omni transmutatione naturali. Differt vero hæc conuersio à creatione, quia in creatione vnum extremum, scilicet, non ens non transit, nec conuertitur in aliud. In conuersione verò vna substantia transit, & conuertitur in aliam. Et conuenit hæc conuersio cum transmutatione naturali in duobus, licet non similiter. Primo quidem; quia in vtraque; vnum extremorum transit in aliud panis scilicet, in corpus Christi, & aer in ignem. Aliter tamen hoc accidit vtrique. Nam in hoc sacramento tota substantia panis transit in totum corpus Christi: sed in transmutatione naturali materia vnus suscipit formam alterius, priori forma deposita. Secundo conueniunt in hoc, quod vtrique; remanet aliquid idem. Differenter tamen. Nam in transmutatione naturali remanet eadem materia vel subiectum. In hoc autem sacramento remanent eadem accidentia. Hæc tantum pro re ipsa intelliguntur, in quæ omnes, qui vere ac catholice loquuntur, & conueniunt & conueniunt necesse est. Pro modis loquendi sciendum est, quod apud sanctos habentur isti modi loquendi, panis fit corpus Christi, ex pane fit corpus Christi, de pane fit caro Christi, panis est corpus Christi. Inter scholasticos etiam controuertuntur alij, vt, panis potest esse corpus Christi, panis erit corpus Christi. Hæc de modis loquendi.

Pro tertio, qui illorum sint proprii, qui improprii supponendum est, quod cum de modo loquendi sermo est, non tantum formandi sunt, & vrgendi syllogismi, quam attendendus communis & receptus hominum concipiendi modus. Si enim ego dicerem; Hæc herba nascitur apud Italos, ridiculus satis videretur, qui affirmaret id falsum dici. Quoniam illud, hæc, est demonstratiuum alicuius singularis & indiuidui, & nullum singulare idem nascitur apud Hispanos, & Italos. Ridiculum certe. Nam cum homines audiunt ea verba concipiunt, quod genus illud herbarum habetur apud Italos. Nec minus, sed magis ridiculus esset barbarus aliquis, & idiota, qui affirmaret dici non potuisse genus herbarum, quod illa esset species non genus, quod logici definiunt. Sed ista

D. Bonau.
S. Tho.

ista omittamus. Hoc posito de primo illo modo loquendi, Panis fit corpus Christi, quem probat Diuus Bonauentura, im probat Diuus Thomas dico, quod ille meo iudicio est verus, & proprius modus loquendi. Nec enim quando audimus ea verba, intelligimus significari per ea, quod forma panis; vel materia maneat; sed quod panis conuertatur in corpus Christi. Quod si panis conuertitur in corpus Christi, vt fides docet, ego non possum intelligere cur non possit dici; Panis fit corpus Christi. Nec enim est discrimen, nisi in hoc, quod fieri est magis vniuersale, quam conuerti. Quod enim conuertitur aliud fit in aliud: non tamen omne, quod fit conuertitur: nam album fit nigrum, & non conuertitur in nigrum, Et isto loquendi modo, inter alios vltim antiquissimus Irenæus discipulus Polycarpi, libro quinto, aduersus hæreses, & Damasc. libro quarto, cap. 14.

Irenæus.
Damasc.

De secundo modo loquendi: Ex pane fit corpus Christi, dico, quod ille proculdubio est verus & proprius. Dicit enim illud, ex, ordinem, vel termini, à quo, vel subiecti, vel causæ efficientis, & denique quencunq; ordinem. Quocirca de Deo scriptum est, quod ex ipso, & per ipsum facta sunt omnia; quod dicit ordinem causæ efficientis. Et ex aere dicitur fieri ignis, atq; ex materia & forma compositum, vbi inuenitur ordo subiecti. Et tadem dicimus, quod ex non albo fit album, & ex non ente ens, & ex nocte dies. In quibus locutionibus designatur ordo termini à quo vel prioris, & posterioris. De tertio modo. De pane fit corpus Christi, paulo præsius nobis est disputandum, quoniam maior est in eo declarando difficultas. Sciendum ergo, quod D. Aug. li. de nat. bon. c. 26. & 27. loquitur in hæc verba: Ex ipso, non hoc significat, quod de ipso. Ex ipso enim (Deo) cœlum & terra; quia ipse fecit ea, non autem de ipso, quia non de substantia sua, sicut aliquis homo, si gignat filium & faciat domum. Ex ipso filius & ex ipso domus, sed filius de ipso, domus de terra, & ligno. Haestenus Aug. Ex quibus, colligunt Magister & S. Tho. quod illud, de, designat causam

D. Aug. li.

Magist.
S. Th. m.

consubstantialem, quæ attenditur per conuenientiam vtriusque; extremi in substantia vel parte substantiæ. Sed aduertendum est, quod ea verba non ita premenda sunt, vt præpositio, de, semper designet principium consubstantiali. Hoc enim est falsum: cum scriptum sit Matt. 1. Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est. Christus vero, vt homo & natus ex Virgine, non est consubstantialis Spiritui sancto. Et si esset sermo de illo vt est Deus, dici non potuisset, quod est de Spiritu sancto licet sit consubstantialis ei. Atq; idem constat ex illo; Qui conceptus est de Spiritu sancto. Hoc bene aduertit Driedo li. de dogmatibus tract. 2. c. 1. & S. Tho. in 4. d. 11. q. 1. ar. 4. q. 3. Vltra hoc vero considerandum est, quod quânuis ea differentia inter præpositiones, de, &, ex, dicitur & verè assignata sit à D. Aug. confiderata earum proprietate, semper enim vel vt in plurimum præpositio, de, designat quod de substantia eius rei factum sit aliud, tam è id potest contingere dupliciter. Vno modo, ita, quod aliquid fiat de aliqua substantia, ipsa substantia manente, sicut de lapidibus, & lignis fit domus. Alio modo ita, vt fiat quidem vna substantia de alia, non tamen manente, sed conuersa in eam substantiam quæ fit de ipsa. Quibus constitutis dico, quod hæc propositio, de pane fit caro Christi, quânuis non sit tam propria, sicut illa, ex pane fit caro Christi, mihi tamen videtur propria duplici ratione. Prima: quia mihi non videtur impropria illa propositio, Qui conceptus est de Spiritu sancto quânuis ibi non designetur causa consubstantiationis: ergo simile erit in proposito. Secunda, quia, si profunde consideratur testimoniū & differentia D. Aug. fauet certe ratione quadam huic loquendi modo, tantum abest, vt ob sit. Quod probatur quia quânuis in hac conuersione non maneat forma, nec materia panis, tamen corpus Christi non fit de homine, nec deligno, nec delapide, sed de pane: non tamen manente sed conuerso in corpus. Et denique hæc propositio, de pane fit corpus Christi de se non generat malum sensum, vel absurdum; nisi quis velit eam interpretari non bene.

Matth.

Driedo.
S. Thom.

D. Aug.

Non

Matth. 1.
1. Cor. 15

Nō enim offendimur cū audimus. Quod in ea natum est de Spiritu sancto est, aut secundus homo de cœlo cœlestis, & similes. Nec ea propositio ita ferit aures, ut sit impropria dicēda: ergo nec ista de qua loquimur. Quartus modus loquēdi erat; Panis est corpus Christi. De quo breuiter dico duo, quæ certissima sunt. Primum, quod ea propositio inuenitur apud patres. Secundum quod est impropria. Quoniam quādo extrema nō sunt simul, atq; cōiuncta, non potest vnum de altero propriē prædicari. Nec enim dices; Aer est ignis, aut nox est dies, aut ens est nō ens; licet vnum isto rō fiat, ex alio: sed panis & corpus nō sunt simul: ergo dici nō potest propriē, quod panis est corpus. Cæterum, quia solemus nominare res nominibus eorum, quæ antea erant, vel eorum quæ apparent esse, iccirco sancti modum illum loquēdi vsurpauerunt; Panis est corpus Christi.

De illo altero modo loquēdi; Panis potest esse corpus Christi, dico, quod mihi nō benefonatur. Innuere enim videtur, quod aliquādo panis futurus sit, aut esse possit ipsa corpus Christi. Et illud verbū, esse, non relinquit nobis sufficiētem locum interpretandi, quod potest esse corpus, quia potest conuerti. Igitur ego non admitto, quod ea sit propria locutio. Quauis facile possimus interpretari, quod panis potest esse corpus Christi per potentiam conuertentis illum in corpus Christi. Et eadem fere ratio est de illo loquēdi modo. Panis erit corpus Christi.

Postremo loco in hoc articulo sequentes regulas statuēdas putavi. Prima: Omnia verba significantia identitatem panis ad corpus Christi, vel esse simul cum illo, faciunt sensum falsum: ac proinde sunt exponenda, si inueniantur in patribus. Secunda: Verba, quæ significauerint mutationē ex parte corporis Christi, faciunt sensum falsum. Vnde cū dicimus; Ex pane fit corpus Christi, nō intelligitur mutatio esse in corpore Christi, sed in pane, verum est tamen quod si Christus, cum fit consecratio comparetur, nō ad se ipsum existentē sub alijs speciebus, sed existentem in cœlo, aliter se habet post cōsecrationem quā ante. Tertia regula: Verba, quæ significauerint causalitatem propriē dictā in pane per cōparationem ad corpus Christi, faciunt sensum falsum: quia panis nec est materia cōponēs nec forma, nec efficiēs, nec finis corporis Christi. Quarta: Verba, quæ significauerint trāsitum, vel cōuersionem vnius substantiæ in alterā, faciunt sensum verū. Proprijsimē enim dixeris, quod panis cōuertitur in corpus Christi. Accepi istas regulas ex sancto & docto viro Bonauentura, in quarto dist. 11. quæst. 6. paucis ferē mutatis. Cum autem de modo loquēdi agitur, optima regula mihi esse videtur, bonū ingenium & temperatum, atque assuetū lectioni bonorum authorum ac recte loquentium. Hæc enim ingenia apprehendunt propositiones, secundum suam vim, atque naturam.

D. Bonau.

QVAESTIO

QVAESTIO QVARTA,
DE MODO, QVOEXISTIT CHRISTVS IN HOC
SACRAMENTO.

ARTICVLVS. I.

Verūm totus Christus sit sub hoc sacramento.

RECEPTVM EST A Theologis, ita, ut de illo dubitari, non liceat, quod totus Christus sit in hoc sacramento. Sciendum tamen, quod aliquid Christi est in hoc sacramento dupliciter. Vno modo ex vi sacramenti: alio modo ex naturali concomitantia. Ex vi quidem sacramenti est sub speciebus huius sacramenti id, in quod directe conuertitur substantia panis, & vini præexistens, pro vi significatur per verba formæ, quæ sunt effectiua in hoc sacramento, sicut & in cæteris. Verba vero formæ sunt in consecratione panis; Hoc est corpus meum: in consecratione autem vini, Hic est sanguis meus. Ex naturali autem concomitantia est in hoc sacramento illud, quod realiter est coniunctum ei, in quod prædicta conuersio per se terminatur. Si enim aliqua duo sunt realiter coniuncta, vbicumque est vnum realiter oportet & aliud esse.

Matth. 26.

Dicitur. d. 10
q. 2.

Hæc est summa eorum, quæ dicturi sumus. Sed quoniam hic articulus est primus huius quæstionis, iccirco iacienda sunt in eo aliqua fundamenta, quæ pro intelligentia totius quæstionis sunt necessaria. Et in primis pro declaratione terminorum cum quæritur; verūm totus Christus sit in hoc sacramento; supponendum est, quod cum Christus sit subsistens in duabus naturis, constantiq; ex eis, scilicet, diuina & humana, possumus considerare in ipso triplicem totalitatem. Prima est naturarum diuinæ, & humanæ in supposito; ita, ut ipsæ vna cum supposito totum Christum conficere dicantur.

Secunda est solius naturæ humanæ, quoad partes eius phycas, & essentielles, quæ sunt materia & forma, vel corpus, & anima. Tertia totalitas est partium quantituarum, vel integranrium: quale est caput, brachia, pedes, &c. Et hæc pro totalitate. Pro modo vero existendi sciendū est, quod communiter recepta est hæc distinctio, quod in hoc sacramento aliquid est directē, & ex vi sacramenti; Aliquid verò concomitanter & indirectē. Directē & ex vi sacramenti dicitur esse illud, quod significatur per verba sacramenti, quæ efficiunt, quod significant. Cōcomitanter autem & indirectē dicitur esse illud in hoc sacramento, quod non separatur ab ea re, quæ est in eo ex vi sacramenti.

Secundo aduertendum est, quod si consideretur ratio & natura substantiæ in eo, quod substantia illa tota, quoad partes essentielles, & quantitatuas requisitas ad essentiam, continetur indifferenter in parua vel magna quantitate, estq; natura substantiæ tota sub qualibet parte dimensionum, sub quibus continetur: ac proinde consequenter est tota in toto, & tota in qualibet parte. Oppositæ vero cōditiones his, quas substantiæ tribuimus, conueniunt, quantitati, si habeat quantitas propriam & naturalem modum essendi quantitatis.

Et aduertendum, quod non dicimus eas tres cōditiones, quas commemorauimus conuenire cuilibet substantiæ, siue illa homo

mo

mo genera sit, siue eterogenea, sed dicimus conuenire, id est, non repugnare substantiæ in eo, quod substantia est, siquidem videmus, quod quælibet pars etiam minima ignis & est ignis, & habet partes integrantes requisitas ad esse ignis. Itaque hæcenus nihil posuimus, præter id, quod habet natura rerum; nec locuti sumus de totalitate partium quantitarum, vel integratum; sed de partibus essentialibus vel quantitatis, quæ necessario requiruntur ad esse substantiæ.

Tertio loco, si quidem diximus in hoc sacramento esse ex vi sacramenti id, quod verba significant, & verba consecrationis panis sunt, hoc est, corpus meum, sciendum est, quod corpus ibi si recte considerare velimus, non accipitur, ut est genus immediate collocatum sub substantia; sed ut est pars, quæ distinguitur contra animam, ut viuificatam. Et ratio huius est; quia, quauis corpus siue accipiatur, ut pars uiuentis, siue ut genus contineat rationem eandem formalem, tamen corpus, ut genus continet illam indefinite, scilicet, siue illud sit solū corpus ut lapis: siue etiam animal, ut equus, siue homo ut Iohannes. At vero corpus, ut pars, accipitur præcise & definite ut distinguitur contra animam. Et quia ex vi sacramenti sub speciebus panis est corpus Christi solum, non anima, nisi concomitantem, ideo verius & rectius dicitur, quod corpus accipitur ibi ut pars distincta ab anima, quam ut genus collocatum sub substantia. Quod autem non accipiatur ibi corpus, ut est species quædam quantitatis, dicere non est necesse. Colligitur primo ex dictis, quod in hoc sacramento ex vi sacramenti sub speciebus panis sit corpus Christi tamen ipsa & per concomitantiam ibi sit & anima, & sanguis; & diuinitas. Et secundo, quod ex vi sacramenti sub speciebus vini sit sanguis, sed per concomitantiam sit ibi & corpus & anima: quæ duo certa sunt, & indubitata.

Sed contra hæc omnia arguitur primo: Quia hæc doctrina sumit pro fundamento, quod si aliqua sint realiter coniuncta; vbicunque fuerit vnum; erit & aliud:

hoc vero fundamentum est falsum: ergo id quod ex eo inferbatur est falsum. Probatur minor.

Primum; quia humanitas & diuinitas Christi sunt coniunctæ; non tamen vbicunque est diuinitas, ibi est humanitas.

Secundo: quia corpus Christi in cælo & in hoc sacramento est idem, & tamen aliquid conuenit illi, pro ut est in cælo quod non conuenit ei pro ut est in hoc sacramento. Si quidem, pro ut est in sacramento non habet respectum præsentis ad cælum: cum tamen corpus Christi sit præsens cælo: igitur quauis aliqua sint coniuncta corpore Christi, non est necesse ut contineantur in hoc sacramento etiam concomitantem.

Respondetur, quod, corpus Christi, vel comparatur ad ea, quæ cum illo iuncta sunt; & præterea sunt finita, & limitata, ut sanguis, anima, &c. Et de his ostendi nobis non potest, quin vbicunque est vnum, sit aliud. Vel comparatur humanitas Christi ad eius diuinitatem. Et tunc dicendum est; quod quia diuinitas habet eminentissimum, & illimitatum essendi modum, humanitas vero finitum & limitatum; ideo vbicunque fuerit humanitas Christi, optime inferimus, quod sit diuinitas: non tamen sequitur e conuerso, quod vbicunque fuerit diuinitas sit humanitas. Nos autem non vtimur ea, quæ impugnantur propositione ad inferendum hoc secundum, sed primum, quod certe iure facere potuimus. Est enim prorsus intelligibile, quod vbicunque sit humanitas Christi, non sit etiam diuinitas. Ad illud vero, quod corpus Christi est in cælo, respondetur, quod cum dicimus ea contineri sub sacramento, quæ sunt in Christo, sermo est de his, quæ insunt absolute, non autem per respectum ad aliquid extrinsecum, cuius generis est esse præsens vel absens.

Secundo argumentor: Quia idem efficit nunc forma, quod effecit dum Christus consecrauit: sed ipse consecrauit

corpus viuum, quale tunc habebat: ergo tale corpus est ex vi sacramenti, viuum ergo & rationale continentur in sacramento ex vi sacramenti. Materiam huius argumenti controuertunt Hugo li. 2. de sacramentis parte 8. capit. 3. & Innocent. lib. 4. de officio missæ, cap. 12.

Sed dicendum est breuiter, quod ex vi consecrationis nec consecratur corpus viuum, nec corpus mortuum; sicut nec corpus mortale nec corpus immortale: sed simpliciter corpus, ut verba sonant, siue viuū siue mortuū. Quauis enim Christus dum viueret inter homines consecrauerit, non tamen consecrare voluit ex vi formæ, nisi corpus. Quo circa eadem illa forma vendum esset, siue consecrauerit in triduo cum erat mortuus; siue ante passionem, cum adhuc viueret in hac vita mortali, eadem inquam cum ea qua modo vitimur, quando resurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Quo circa ridiculum esset, si quis putaret, Christum consecrauisse corpus mortuū propterea quod nos non vescimur carnibus, nisi si mortuis, & ipse dabat carnem suam ad manducandum, nec enim præbet nobis carnem suam sub specie carnis: ac proinde ex eo, quod noster cibus est ea caro, nemo potest inferre quod debet esse mortua.

Tertio argumentor: Nam Christus incipit esse in hoc sacramento per conuersionem panis, & vini: sed panis & vinum non possunt conuerti, nec in diuinitatem Christi, nec in eius animam: cum ergo Christus existat, ex tribus substantiis, diuinitate, anima, & corpore, consequens esse videtur, quod non sit totus Christus in hoc sacramento. Respondetur, quod quia conuersio panis, & vini non terminatur ad diuinitatem, vel animam Christi, consequens est, quod diuinitas vel anima Christi non sit in hoc sacramento ex vi sacramenti, sed ex reali concomitantia. Quia enim diuinitas corpus assumptum nunquam deposuit, vbicunque est corpus Christi necesse est eius diuinitatem esse concomitantem eius corpus. Caro enim Verbi Dei est ea, qua participes efficiuntur in hoc sacramento, ut docet Concilium Ephesinum, anie

Cæ. Ephes.

ma autem in triduo realiter fuit à corpore separata. Et ideo si in illo triduo mortis fuisset hoc sacramento celebratum, non fuisset ibi anima Christi nec ex vi sacramenti, nec ex reali concomitantia. Sed quia Christus resurgens ex mortuis iam non moritur, ut habetur ad Rom. 6. ideo anima eius semper est realiter corpori vnita, ac proinde in hoc sacramento semper est, & corpus Christi ex vi sacramenti, & anima Christi ex reali coniunctione ad corpus. Ex quibus bene consequens est, quod si hostia in triduo consecrata conseruata fuisset vsque ad diem resurrectionis, tunc sub eis accidentibus esset & contineretur etiam anima Christi per coniunctionem, siue concomitantiam ad corpus, quod solum præstiterat ibi ex vi sacramenti.

Quarto argumentor: Quia Christus est in hoc sacramento, pro ut competit resurrectioni fidelium, sed ipse dicit Ioa. 6. Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus: ergo solum caro, & sanguis Christi continentur in hoc sacramento: sunt autem alie partes corporis Christi ut ossa: ergo non continetur totus Christus sub hoc sacramento.

Ad hoc argumentum, & cetera omnia eius generis liquet solutio, ex eo, quod non dat nobis Christus suum corpus sub specie carnis: sed sub specie panis. Ac proinde in eptæ opponitur, quod ossa non possunt manducari. Quod habet locum, si proponerentur manducanda in propria specie; quod longissime absuit à Dei sapientia. Et præterea dicendum est, quod in hoc sacramento sub speciebus panis continetur ex vi sacramenti, non solum caro, sed totum corpus Christi, scilicet ossa, nerui, & alia huius modi. Et hoc apparet ex forma huius sacramenti, in qua dicitur, Hoc est corpus meum. Et ideo cum Dominus dixit Ioa. 6. Caro mea vere est cibus, caro ibi accipitur pro corpore toto. Dixit vero eo in loco, Caro mea vere est cibus, & non corpus meum vere est cibus: quoniam homines carnibus vesci dicuntur, non corporibus. Ac proinde cum de corpore suo loqueretur, in quantum est cibus, dicere, maluit; Caro mea vere est cibus. Videtur autem

Roma. 6.

Ioa. 6.

tem

tem mihi sequi ex his, quod qui ponunt formam corporeitatis coquam materiam, non ponant sufficiens principium formale corporis Christi, contenti sub speciebus ex vi sacramenti. Et ratio est, quia forma corporeitatis ut sic, non dat esse corporis humani, non carnes, non ossa, non nervos, non organa illa, atque compaginem, quæ corpus humanum efficiunt. Ac proinde illi theologi non effugiunt, quin in triduo ponant aliquam formam de nouo aduenientem. Et ratio est: quia in eo corpore mortuo erat caro & os: (sive uniuoce, sive equiuoce non curo: erat enim ibi caro & os) & caro & os sunt de genere substantiæ, ergo constituuntur per formam substantialem, dantem formaliter esse carnis, & ossium: sed talis non poterat esse forma corporeitatis, quia illa habet suum effectum formalem secundum istos etiam in lapide. Et præterea est forma distincta ab inferioribus formis: ergo effugere illi non possunt, quin ponant tunc formam aliam præter formam corporeitatis.

Quinto argumentor: Quia corpus maioris quantitatis non potest contineri sub minoris quantitatis mensura: sed mensura panis, & vini consecrati est minor, quam mensura corporis Christi, ergo non potest esse, quod totus Christus contineatur sub hoc sacramento. Respondetur, quod facta conuersione panis in corpus Christi vel vini in sanguinem, accidentia utriusque manent. Ex quo patet, quod dimensiones panis, vel vini non conuertuntur in dimensiones corporis Christi, sed substantia in substantiam. Et sic substantia corporis Christi vel sanguinis est sub hoc sacramento ex vi sacramenti, non autem dimensiones corporis, & sanguinis Christi, nisi per concomitantiam, ut infra dicemus. Est itaque corpus Christi in hoc sacramento per modum substantiæ, & non per modum quantitatis. Propria vero totalitas substantiæ continetur indifferenter in parua vel magna quantitate, sicut tota natura aeris in magno vel paruo aere. Substantia enim, & prior est magno & paruo de genere quantitatis, & indifferens, ac etiam abstrahens ab ipso. Unde tota sub-

stantia corporis & sanguinis Christi contineatur in hoc sacramento post consecrationem. Sexto argumentor: Nam sanguis non est pars hominis actualis, sed potentialis: ergo quantum sub speciebus panis, sit anima per concomitantiam ad corpus, non tamen debet dici, quod etiam sit sanguis ibi per concomitantiam. Respondetur quod verbum Dei assumptum non modo animam & corpus, quæ continent essentialiam naturam humanam, sed etiam omnia, quæ pertinent ad integritatem & perfectionem humanæ naturæ, ac sunt ad eius consistentiam necessaria: inter quæ præcipuum locum tenet sanguis. Quamuis verò sanguis non sit pars actualis, sicut corpus, sed sit aliquid animalis conuertendum in substantiam alii per calorem, & facultatem naturam quod peritissimum quique medicorum & philosophorum tenere videntur, est tamen sanguis realiter coniectus corpori, & ad naturalem perfectionem, vitam, & consistentiam animalis requiritus. Et iccirco non dubium, quin sub speciebus, sub quibus est corpus ex vi sacramenti sit etiam sanguis per conuersionem cum corpore, & sub speciebus, sub quibus est sanguis ex vi sacramenti, sit etiam corpus per concomitantiam.

Septimo loco argumentor: Nam si res ipsa nihil continetur sub vna specie, quod non continetur sub altera, consequens esse videtur, ut altera earum superflua sit. Respondeatur quod qui hoc modo disputat, ita attendit ad rem, quæ sub specie continetur, vel vno vel altero modo, ut non attendat ad rationem sacramenti. Deberet autem utrumque respicere, ac considerare, & panem in corpus, & vinum in sanguinem Christi consecrari, ad representandam Christi passionem, in qua seorsum fuit sanguis à corpore separatus: Unde in forma consecrationis sanguinis fit mentio de eius effusione. Secundo id fit, quia cum hoc sacramentum sit cibum, & alimentum vite spiritualis, dicitur, ut quemadmodum homines ad vitam naturalem tuendam & conservandam cibo utuntur, & potu: ita Dominus suis præberet spirituale alimentum sub speciebus panis & cibi, quo eius omnimoda sufficien-

tia

tia & perfectio intelligatur. Nollem verò, ut quæreret quis, cur peculiariter sanguis consecratur, & non vel pars aliqua corporis, vel alia pars potentialis, cum videat, quod hoc sacramentum est memoriale passionis Domini, qui tot ac tam dira pertulit in corpore suo, quod continebat actu omnes suas partes: atque ita pertulit, ut sanguine etiam effuso nos redemerit de miserabili nostra conuersione.

ARTICVLVS. II.

Verum totus Christus sit sub qualibet parte specierum panis, & vini.

VM in hoc sacramento substantia corporis Christi sit ex vi sacramenti, quantitas autem dimensua per concomitantiam, ut in superioribus ex parte dictum est, & articulo sequenti magis declarabitur, consequens est, ut corpus Christi sit in hoc sacramento per modum substantiæ, id est, per modum, quo substantia in eo quod substantia habet esse sub dimensionibus, non autem per modum dimensionum, id est, non per modum illum, quo quantitas, dimensua corporis, est sub quantitate dimensionum loci. Declaratum verò est supra quod natura substantiæ tota est sub qualibet parte dimensionum, sub quibus continetur, sicut sub qualibet parte aeris, est tota natura aeris; & sub qualibet parte panis, est tota natura panis: tota ergo Christus est sub qualibet parte specierum panis, & vini. Et quid est si quaestio sit, utrum totus Christus contineatur sub qualibet parte specierum facta diuisione, id est habendum pro certo; quoniam ita diffiniuerunt concilium Florentinum, & Trident. sessio. 13. cap. & can. 3. & habetur de consecratione, d. 2. c. singuli, & est doctrina D. August. serm. quodam d. n. c. 5. post Epiphaniam & Ambr. de his qui initiantur mysterijs c. 7. & 8. Atque ut constat Matt. 26. & Lu. 22. Dominus prius benedixit panem, dende fregit, & dedit. Hoc itaque est certum de fide, & constat ex vsu ecclesiæ.

Conc. Flor.
& Trident.

Sed illud controuertunt Theologi, an Christus totus sit sub qualibet parte specierum, hostia integra manente. Partem negatiuam tenent aliqui Doctores, ut referunt Dionysius in. 4. d. 10. & Alex. Alenf. 4. p. q. 40. m. 3. ar. 5. & Bonau. in. 4. d. 10. prima parte, distinctionis q. 5. & tenet Aluissiod. li. 4. de materia Eucharistiæ tract. 5. c. 8. Sed partem affirmatiuam docuit Innoc. li. 4. de officio Missæ, c. 8. Et eam sententiam merito, ut ego existimo receperunt omnes scholastici. Quam probo simul & declaro: Nam si totum aliquod substantiale sit per modum substantiæ, sub aliquo toto; tunc totum illud substantiale, est sub qualibet parte eius; sicut tota natura, & species aquæ est in qualibet parte aquæ, & tota anima in qualibet parte corporis: cum ergo corpus Christi contineatur in hoc sacramento per modum substantiæ, in qua conuersa est substantia panis, manentibus eius dimensionibus, consequens est, ut sicut tota substantia panis erat ante, sub qualibet parte diuisibili suarum dimensionum, ita integrum corpus Christi sit sub qualibet parte diuisibili earundem. Secundo argumentor: Quia, si ita est integrum Christi corpus sub tota hostia, quod non sit totum sub qualibet parte: ergo concedendum est, quod sit tantum, quanta est hostia: ergo signari posset pars, ubi est caput, & non pes: & ubi est unum brachium, & non alterum. Hoc autem apparet falsum multis rationibus. Primum, quia sequeretur, quod in corpore Christi, ut contineatur sub hostia esset positio partium in ordine ad quantitatem hostiæ: ac proinde si esset diuisa pars hostiæ parua vel corpus Christi fieret minus, vel non contineretur totum sub ea parte diuisa. Secundo: Quia si designata qualibet parte hostiæ, non continetur sub ea totum corpus Christi, contineatur, verbi gratia, caput: ergo pedes continebuntur sub aliqua parte inferiori: ergo pro diuersa inuersione hostiæ inuertitur, & corpus Christi, quod est ridiculum. Denique si eorum Doctorum sententia vera esset, resisteret etiam esset ac repugnandum his, quæ supra statuimus; & sæpe dicturi sumus de modo, quo Christus existit in hoc sacramento; qui est modus essendi substantiæ.

Dionys.
Alexan.
D. Bonau.
Lauropen.

Sed contra hæc erat argumentum quorundam antiquorum: Quia speculum integrum non continet, nisi vnam formam: si verò fractum fuerit in singulis partibus, appareret singulæ formæ: ergo similiter, dicendum est, quod in tota hostia est totus Christus, non in partibus: si verò partes fuerint separatæ manet in qualibet parte.

Respondetur, quod apud rectè intelligentes, comparatio nullam habet vim ad rem comprobandam; sed vbi res fuerit vel habita pro comperta, vel sufficienter comprobata; tunc verò adhibita comparatio illam declarat & illustrat. Quocirca si ad hoc argumentum solum responderemus, quod quemadmodum sub qualibet parte aquæ est tota & integræ essentia aquæ, & quemadmodum sub qualibet parte corporis est tota & integræ anima: ita sub qualibet parte specierum est totus Christus, & integer; sufficiens esset responsio, & comparationem eluderemus comparatione.

Sed dicendum est præterea, quod forma apparet in speculo generatur in ipso per reuerberationem veræ formæ. Ac proinde si sit vna superficies speculi, sit & vna reuerberatio, & vna forma tantum, vel imago in toto speculo: fracto vero speculo sunt & multæ superficies, & multæ reuerberationes, & multæ imagines. Itaque si absolute esset imago in speculo, & non ex sola reuerberatione formæ naturalis, nunquam speculo fracto plures imagines integræ apparerent. Corpus autem Christi continetur sub speciebus panis absolute, & per modum substantiæ, ac propterea ante fractionem hostiæ est totum in tota, & totum sub qualibet parte hostiæ; quemadmodum ante sub qualibet parte panis erat tota natura panis. Sed anabit quis in hunc modum: In hostia sunt aliquæ particule adeo exiguæ, vt sint minores minimo, in quo potest conseruari panis: ergo in illis non est totus Christus. Ad hoc respondent quidam, vt B. Bonavent. in quarto, distinctio. 10. quæst. 5. quod Christus non continetur, nisi sub illa particula hostiæ, quæ diuisa, & existens per se potest esse panis. Mihi videtur dicendam esse, quod quælibet particula quantumcunque

B. Bonavent.

minima panis, est panis, & quod illæ partes ita se mutuo iuuent, & continent, in suo toto, vt aliqua conseruet in toto naturam panis, quæ ab illo se iuncta, & separata naturam illam retinere non posset ob sui paruitatem. Quod mihi ipse videor ad sensum experiri in elemento aquæ; quælibet enim aquæ pars existens in toto certe est aqua; si quidem ex eis partibus, tanquam homogeneis, resultat aqua. Tam verò exigua guttæ particula solet ab aqua decerpri, vt eo ipso, quod à suo toto conseruante disiuncta fuit, evanescat in elementa. Existimo igitur, quod sub qualibet particula hostiæ, quantumvis minima ea sit, continetur corpus Christi. Sed quid si aliquis Theologus hæc omnia contendat superare, & affirmare velit, sub quolibet hostiæ puncto contineri corpus Christi. Respondetur, quod quantumvis quidam nescio quæ ratione commotus id dixerit, certe est in opinabile: quoniam corpus Christi est sub quantitate, ac dimensionibus panis, & punctus nec est quantitas, nec pars quantitatis, nec sub eo erat panis. Secundo loco argumentor: Nam species panis diuidi possunt in infinitum: si ergo Christus totus est sub qualibet parte specierum sequeretur, quod infinites esset in hoc sacramento. Respondetur, quod quæ admodum, quævis anima sit sub qualibet parte corporis, vel aqua: sub qualibet parte aquæ, non sequitur, nec quod sit ibi multæ animæ, vel aquæ, nec quod multoties sint: ita etiam in nostro casu nil valet illa deductio: numerus enim sequitur diuisionem. Et ideo quandiu quantitas manet in diuisa actu nec substantia alicuius rei est pluries sub dimensionibus, nec illæ substantiæ sunt plures.

Tertio argumentor: Nam corpus Christi, cum sit organicum, habet partes inter se distantes: est enim de ratione corporis organici determinata distantia singularum partium ab inuicem, vt manus à pede: sed hoc non posset esse, si sub qualibet parte specierum esset totus Christus: oporteret enim, quod sub qualibet parte esset quælibet pars, & ita vbi esset vna pars esset alia: non ergo potest esse, quod totus Christus sit sub qualibet parte hostiæ.

Ad hoc

Ad hoc dico, quod materiam huius argumenti plenius intelliget qui legere volet sequentem articulum. Est verò dicendum, quod illa determinata partium distantia in corpore organico fundatur in quantitate dimensionum: ipsa autem natura substantiæ præcedit quantitatem. Et quia conuersio substantiæ panis directè terminatur ad substantiam corporis Christi, quod corpus est in hoc sacramento per modum substantiæ: accirco ipsa quidem partium distantia est certè in Christi corpore: sed illud corpus non comparatur ad hoc sacramentum secundum eam distantiam, sed secundum modum substantiæ.

ARTICVLVS. III.

Verum tota quantitas dimensua corporis Christi sit in hoc sacramento.

VM in similes quæstiones incido, & me ipsum, atque hominum ingenia exigua confidero, non possum in spem aliquam adducere intelligendi. Cum autem Dei potentiam mirabilem specto, & fide præmunior, illud audiens; Nisi credideritis non intelligetis, iam mihi videor omnia penè intelligere. Et quidem in quæstione proposta cum credamus, quod corpus Christi integrum est sub speciebus panis ex vi sacramenti, & quod anima Christi, & sanguis, & diuinitas etiam est ibi per coniunctionem ad corpus, non video, cur Doctores quidam negent ibi etiam esse quantitatem corporis Christi, nisi quoniam illud est difficile intellectu. Conandum igitur est, vt ostendamus id esse aliquomodo intelligibile nobis. Nam quod sit verum, & ratio adducta probat, & communis Theologorum sententia tenet, paucis quibusdam exceptis. Tenent, inquam, D. Thom. D. Bonavent. Aegidius Romanus, Ricardus, Scotus, Palude, Maior, in quarto, distinctione. 10. Gabriel in canonicatione. 43. Alexand. Aletis, quarta part. quæstione. 40. membro. 3. articulo quarto, & alij.

B. Tho.
A. Egidius
B. Bonan.
Scot.
Alex.
Gabriel.

Supponendum ergo est in primis; pro aliqua huius rei intelligentia, seu minori ignorantia, quod corpus Christi Domini secundum se, & prout est in cælo, ita est quantum, proprie loquendo; vt habeat etiam debitum modum quantitatis; & positionem, tum partium secundum se, tum in ordine ad locum. In hoc verò sacramento dicimus ita esse ipsum corpus Christi quantum, vt careat in quantum est sub sacramento commensuratione illa ad locum, & positionem siue situ, qui constituit vnum ex decem prædicamentis. Careat, inquam, & situ, & eo etiã, quod vel antecedenter, vel consequenter coniunctum est ex natura rei cum situ, nec ab eo vlla ratione potest separari.

Secundo recolendum est ex dictis, quod substantia in his, quæ ad propositum attinent habet duas proprietates.

Prima, quod substantia integra, & perfecta in eo, quod substantia saluatur in magna, vel parua quantitate, & continetur sub qualibet parte suarum dimensionum; vt constat in aqua vel ære.

Secunda proprietas est, quod quælibet substantia si seruet proprium modum essendi, est tota in toto, & tota in qualibet parte, vt videmus in anima, ac cæteris substantijs spiritualibus, si forte aliqua ratione se applicuerint loco; vel rei quantæ. Quod autem hoc in substantijs corporalibus non videamus, ideo est, quia non seruant proprium modum essendi substantiæ in eo quod substantia, sed rei quantæ, vel quantitatis.

Tertio supponendum est, quod etiam quantitas secundum suam naturam, & modum naturalem essendi habet tria. Primum quod habet partes diuisas, & extensas in ordine ad se: est enim ratio diuisionis & extensionis. Secundum, quod facit, vt substantia, cui inest, habeat partem extra partem. Tertium, quod tam suas, quam partes substantiæ facit commensurari loco. Et quantumvis aliqui nitantur primum ex his separare per Dei potentiam à secundo, & tertio, propterea quod primum illud est magis inuicem, nos tamen hoc non faciemus, tum

Ff 2 ne

ne addamus aliam difficultatem, tum maxime, quia illud non est necessarium ad propositum nostrum.

Quarto supponendum est, quod cum corpus Christi sit in hoc sacramento per substantiam suam ex vi sacramenti; dimensiones autem corporis Christi sint ibi ex naturali concomitantia, quam habent ad substantiam, sit ut hic accidat oppositum eius, quod inuenitur in corporibus naturalibus, existentibus in loco: nam corpus naturale est in loco, mediantibus dimensionibus, scilicet quia quantum est. Dimensiones autem corporis Christi sunt sub speciebus panis; quia ibi est corpus Christi, scilicet, ex coniunctione ad corpus, quod per se est sub speciebus: non autem ideo, quod corpus Christi sit sub illis ratione suæ quantitatis, aut quod quantitas, sit per se sub speciebus.

Quinto considerandum est, quod alio modo se habet aliquid substantiale ad id, in quo vel sub quo est; & alio modo aliquid quantum, quando est in alio quanto. Nam totum quantum ita est in alio, quod totum non est in parte; sed pars in parte, & totum in toto. Sicut in corpore naturali videmus, quod sic est in toto loco totum, quod non est totum in qualibet parte loci: sed partes corporis aptantur partibus loci, eo quod corpus sit in loco mediantem quantitate. Si vero se modo sit de toto substantiali præcise & per se contento sub alio habet ex natura sua, ut possit totum esse sub qualibet parte; sicut tota anima est sub qualibet parte corporis; & tota species aquæ sub qualibet parte aquæ. Sermo enim est de totalitate substantiali, non de totalitate quantitativa.

Ultimo aduertendum est, quod quemadmodum quantum in pomo coniugatur coloratum & dulce, tamen pomum comparatur ad visum, ut coloratum, non ut dulce, & dulce non est in visu per modum dulcis, sed per modum colorati. Cuius ratio est, quia pomum non comparatur ad visum per se, ut dulce, sed ut coloratum. Pari proportionem intelligendum est, quia per se, & ex vi huius sacramenti est in altari substantia corporis Christi; quantitas vero di-

men sua est per accidens, siue per aliud, & concomitanter, itcirco non magis ibi querenda sunt proprietates quantitatis, quam in pomo colorato querantur proprietates dulcis per comparisonem ad visum. Ac proinde sicut dulce ibi non exercet proprietates dulcis, quia non est in colorato, nisi per accidens in comparisonem ad visum: ita quantitas dimensionum corporis Christi, quantum sit re ipsa in corpore Christi secundum suum naturalem essendi modum; & ut sic habeat situm per comparisonem ad locum, & exercet quasunque alias proprietates; tamen non comparatur ad species panis per se, sed per accidens, scilicet, ratione substantiæ corporeæ, existentis per modum substantiæ sub illis speciebus. Atque itcirco quantitas re ipsa coniuncta cum corpore Christi nec exercet, nec exercere potest eas proprietates, quas habet quando per se ipsam comparatur, vel ad locum, vel ad corpus, vel ad aliquid aliud. Nec hoc est peculiare in quantitate corporis Christi; quoniam etiam alia accidentia Christi non exercent ibi suas proprietates.

Hæc pro declaratione nostræ de quantitate sententiæ dicta sint. Et ex illis aliquæ rationes deduci possunt, quibus pretenuitate ingenij humani comprobetur. Prima, & ea certe maximi ponderis, & generalis est: quoniam si sint duo realiter coniuncta, ubi est vnum, debet esse aliud: sed quantitas est realiter coniuncta corpori Christi: ergo ubi est corpus Christi, debet etiam esse eius quantitas. Quæ ratio, si vera & efficax non est (intellesta maiori, sicut in præcedentibus exposuimus) quæ obsecro alia relinquatur Theologis ad declarandum, & probandum, quod ubi est sanguis, est & corpus & anima; & ubi est corpus, etiam est, & anima, & sanguis? Certe nulla: Vnde ista ratione videntur omnes ad comprobandum, quod in triduo non esset anima Christi sub speciebus corporis: quoniam re ipsa non erat coniuncta corpori.

Item argumentor secundo: Corpus naturale

rale viuens, & organicum, non haberet debitum esse, nisi realiter haberet coniuncta illa accidentia, quæ ratio corporis naturalis, & viuens requirit. Sed corpus Christi existens in sacramento re ipsa est corpus naturale & viuens: ergo habet realiter coniuncta sua accidentia: ergo, & quantitatem. Tertio declaro & probor, quod quantitas corporis Christi non commensurari speciebus non debeat existimari causa, quod ibi non sit quantitas corporis Christi. Quoniam quantum commensuratur alij quando applicatur ei primo & per se per suam quantitatem, sicut verbi gratia, locatum applicatur loco. Hic autem est e conuerso: quia quantitas corporis Christi est sub specie per suam substantiam, quæ per se primo, & immediatè sub illa specie continetur. Quarto argumentor: Multi concedunt, & bene, posse fieri per Dei potentiam absolutam, ut vna substantia secundum se totam coexistat pluribus corporibus separatis, sitque vnum corpus in pluribus locis: si ergo potest vna substantia secundum se totam coexistere pluribus corporibus à se distinctis; & separatis: ergo, & poterit coexistere secundum se totam pluribus partibus eiusdem corporis: ergo & poterit esse totus Christus sub qualibet parte hostiæ. Quinto: Deus per suam potentiam potest duo corpora facere coexistere simul eidem loco; sicut clauso virginis vtero natus est mundo Dominus, & prodijt de sepulchro, nondum reuoluto lapide: ergo pari ratione poterit Deus facere ut sub re, vel in loco ubi est vna pars corporis, sit & alia & alia & omnes: ergo & poterit esse totus Christus sub qualibet parte hostiæ. Denique in similibus quæstionibus vnica hæc mihi ratio est, quod nihil Dei potentie negare debemus, nisi quod manifestissime pugnet cum lumine rationis, ut si quis diceret, posse Deum factum reddere infectum. Non enim iuxta modum causarum naturalium diuina est coarctanda potentia, quæ omnium creaturarum virtutem excedit in infinitum, nec ad negandum aliquid posse fieri. Dei omnipotentia experta sufficiunt, nisi parum consideratis, cum totum ordinem causarum naturalium possit immutare Deus, & iam co-

ster, eum flatu oris sui præter ordinem, & supra ordinem rerum fecisse permulta. A sæculo enim non est auditum virginem sine viro concipere, duo corpora existere simul, ita ut se penetrarent, mortuos resurgere ad vitam, solem subsistere, vel etiam reuerti, accidentia esse sine subiecto, mare diuidi, quæ tamen constat diuinitus esse facta. Sed de his satis; ad obiectiones veniamus.

Obijciunt primo contra nos: Quia partes corporis Christi sunt inter se dispositæ, & ordinatæ: ergo habent inter se ordinem & positionem: ergo vna secundum se distat ab alia: ergo etiam per ordinem ad locum vna distat ab alia: ergo commensurantur loco, & speciebus, quod non contingit in hoc sacramento.

Ad hoc Scotus in quarto, d. 10. q. 1. quem sequitur Soto distinctione 10. quæstio 1. articulo quarto, & alij recentiores, respondent, quod ordo quantitativus, & positio partium in toto, quantum ex natura rei habeat commensurationem partium in ordine ad locum tanquam propriam passionem; hæc tamen passio est separabilis per Dei potentiam à positione quantitativa partium secundum se: & hoc facit Deus in hoc sacramento. Itaque distat quidem frons ab ore per totam longitudinem, quæ est inter frontem, & os distat, inquam, ut est sub his speciebus; & tamen secundum ordinem commensurationis ad locum nihil distat. Quam sententiam cum mecum ipse considero, video me mergi in aliam acceptionem, siue incomprehensibilitatem. Quis enim dicet, quod frons distat ab ore, ut est sub speciebus per totam longitudinem interiacentem inter frontem, & os. Et tamen nec ut est sub illis nec in ordine ad locum distat ab ore frons? Quod tum est difficile intellectu, tum si fieri Dei omnipotentia possit non tam est factu necessarium: igitur, aut ego vna cum B. Tho. A. Egidio Romano, & Ricardo, quos sequor hac in parte fallor, aut hæc sententia est falsa. Putant enim isti, quod inter corpus Christi, ut est sub speciebus, & species ipsas interiacent quantitas corporis Christi. Hoc autem, vel non est verum, vel ea omnia neganda sunt, & euerrenda, quæ supra diximus.

ff 3 Probo

Scotus
Soto.

S. Thom.
A. Egidius.
Ricard. in. 4
d. 10. q. 1. q. 2.

Probo autem id non esse verum: Quonia id solum est immediate, & per se primo sub speciebus, in quod fit transubstantiatio per se: cætera vero sunt per concomitantiam, sed transubstantiatio fit per se in solam substantiam corporis Christi: ergo illa per se subest speciebus singulari & inefabili modo, non vero ipsa cum sua quantitate subest per se primo. Quocirca, si hæc iterum repetenda & inculcanda sunt, dico cum Beato Thoma. 4. contra Gent. cap. 6. 4. quod substantia panis directe conuertitur in substantiam corporis Christi: dimensiones autem corporis Christi sunt in sacramento ex naturali concomitantia: non autem ex vi conuersionis. Quemadmodum enim, quia substantia panis, ibi non remanet, sequitur, quod substantia corporis Christi sit ibi ex vi conuersionis: ita, quia dimensiones panis remanent sequitur, quod dimensiones corporis Christi non sint ibi ex vi conuersionis. Modo ad argumentum. Cum ais: partes corporis Christi, vt sunt speciebus, sunt ordinatæ, concedo antecedens. Cum inferis: ergo vt sic habent positionem de genere quantitatis, nego consequentiam. Sunt enim ordinatæ ordine substantiali, qui antecedit ordinem quantitatis. Atque hic si quæras primo, cur corpus Christi sub speciebus non commensuratur loco, respondeo, quia non comparatur ad hunc locum medijs dimensionibus proprijs, sed medijs dimensionibus panis remanentibus, quibus adæquatur locus. Si quæras secundo, cur corpus Christi non commensuratur saltem speciebus, respondeo, quia non comparatur ad eas per quantitatem suam, sed per substantiam suam. At proinde sicut est impertinens ad gustum, quod pomum sit coloratum, quia coloratum non comparatur per se ad gustum: ita est impertinens per comparationem ad species, quod corpus Christi habeat, vel tantam quantitatem, vel etiam quantitatem: est enim ibi modo substantiali non quantitativo. Si quæras tertio, quomodo hæc aut fieri, aut plene intelligi possunt, de me quidem respondebo, vt quæras alium doctorem. Tibi autem illud in mentem reuocabo, aliora te ne quæras

B.Tho.

Ecclesi.

ris, & fortiora te ne fueris scrutatus. Plurima enim supra sensum hominum ostensa sunt per fidem & reuelationem vni geniti Dei, qui hæc enarrauit nobis. *Ioan. 1.*

Secundo loco obijcitur ex Durando: Id quod est per se & de quidditate alicuius, non est ab iplo separabile: sed de ratione quidditatiua quantitatis est esse extensionem, & habere partes positione distantes secundum se ipsam: ergo id non potest ab ipsa separari: ergo non potest esse sub speciebus quantitas per modum substantiæ. Respondetur, quod si nos diceremus, quæritate corporis Christi comparari per se ad species panis, difficile esset argumentum. Quia tamen per se sub eis dimensionibus panis est corpus Christi, & quantitas, concomitanter ratur ad corpus, iccirco sicut sub qualibet parte specierum panis est totum corpus ita & tota quantitas. Et quæ admodum non valet hæc consequentia; Coloratum est immutatum visus: ergo in quantum coniungitur cum sapido, per comparisonem ad gustum est immutatum visus: ita non valet. Quantum per se habet, positionem & distantiam partium: ergo in quantum coniungitur cum substantia habente modum substantiæ habet positionem & distantiam partium. Solum enim sequitur, quod quantum secundum se illud habeat, sicut in priori exemplo solum sequebatur, quod coloratum secundum se sit immutatum visus: non autem sequitur, quod vt coniungitur cum sapido, & per comparationem ad gustum sit immutatum visus.

Durand.

Tertio obijcitur a quibusdam; Quia si corpus Christi ex vi transubstantiationis non habet etiam quantitatem, quomodo est viuens sentiens & organicum, &c? Respondetur, quod illa quidem tria accepta pro substantia antecurrunt quantitatem. Et præterea ista obijcere est scrutari Dei maiestatem; ac proinde est puerile.

Quarto argumentor: Impossibile est duas quantitates dimensionales esse simul, etiam si vna sit separata, & alia in corpore naturali, vt docet Aristot. 3. metaphysicæ. Arist. sed in hoc sacramento manet quantitas dimensionalis panis: ergo non est ibi quantitas di-

dimensionalis corporis Christi. Respondetur, quod duæ quantitates dimensionales non possunt naturaliter simul esse in eodem: ita quod vtraque sit ibi secundum proprium modum quantitatis dimensionalis. In hoc autem sacramento quantitas dimensionalis panis est secundum proprium modum, scilicet, secundum commensurationem quædam, non autem quantitas dimensionalis corporis Christi: sed est ibi solum, quia coniuncta est re ipsa cum substantia corporis Christi, & ex consequenti non est ibi, nisi ratione substantiæ, & per modum substantiæ.

Vltimo argumentor: Quia totum corpus Christi continetur sub qualibet parte hostiæ consecratæ: sed nulla quantitas dimensionalis tota continetur in aliquo toto, & in qualibet parte eius: ergo impossibile est, quod tota quantitas dimensionalis corporis Christi contineatur in hoc sacramento.

Ad hoc constat solutio ex dictis. maxime notabili vltimo. Quia enim modus cuiuscunque rei determinatur secundum id, quod conuenit ei, & consideratur per se, non autem secundum id, quod conuenit per accidens: sicut dulces est in visu secundum quod est coloratum; & quia ex vi huius sacramenti est in altari substantia corporis Christi, quantitas autem dimensionalis eius est ibi concomitanter, & quasi per accidens: ideo quantitas dimensionalis corporis Christi est in hoc sacramento, non secundum proprium modum, vt sit tota in toto, & singulæ partes in singulis; sed secundum modum substantiæ quæ in eo quod substantia habet vt sit vel possit esse tota in toto, & tota in qualibet parte: atque eo solum sub qualibet parte hostiæ est tota quantitas corporis Christi, quia ibi est totum corpus Christi.

ARTICVLVS. IIII.

An pater diuinus, & Spiritus sanctus contineantur in hoc sacramento per concomitantiam.

Voniam sub hoc sacramento, sicut continetur suppositum Verbi Dei ratione corporis, ac sanguinis Christi, ita continetur diuinitas: si quidem suppositum est diuinitas, ita existimare quis possit, quod quia in sacramento est deitas, & deitas est Pater, & filius, & Spiritus sanctus; sint etiam sub hoc sacramento, pater & Spiritus sanctus, iccirco placuit rem breuiter declarare sequentibus propositionibus.

Prima propositio: Corpus & sanguis Christi, sunt sub speciebus panis & vini, per se primo. Probatur: Quia in hæc fit conuersio panis & vini.

Secunda: Partes integrales corporis, & sanguinis, etiam sunt sub speciebus per se & ex vi conuersionis: Pater, quia vel corpus est suæ partes integrantes, vel sine illis nec consistere nec intelligi potest, & proportionalis ratio est de sanguine: ergo.

Tertia: Verbum Dei, diuinitas, anima, sanguis, quantitas, dona & virtutes, accidentia denique omnia re ipsa coniuncta, & inherencia Christo sunt sub speciebus panis per concomitantiam. Hæc liquet: quia vbi fuerit corpus Christi debet esse sua quantitas: si re ipsa coniuncta illi sit quantitas; & vbi fuerit corpus debet esse anima, si re ipsa corpus habet animam: ita de cæteris. Et quia hæc ratio non probat, nisi quod ista sint ibi, probo, quod non sint per se primo, sed per concomitantiam; quia conuersio, & transubstantiatio panis per se nec fit in Verbum Dei, nec in deitatem nec in animam, nec in sanguinem, nec in quantitatem, nec in dona, & virtutes, nec denique in accidentia quævis, sed in corpus Christi, cui illa omnia realiter coniuncta sunt: ergo illa continentur per concomitantiam. Hæc verò propositio proportionaliter aptata est speciebus sanguinis. Nec enim sub illis est per se primo corpus sed sanguis.

Quarta propositio: Pater, & Spiritus sanctus, sunt in hoc sacramento secundum omnem illam rationem efficientiæ, secundum quam est verbum. Pater: quia indiuisa sunt opera Trinitatis ad extra, cum Deus operetur, vt vnus.

Quinta: Vbi conuenit est Verbum Dei sub hoc

hoc sacramento, ibi etiam est pater & Spiritus sanctus. Nō dico, quod eodem modo est sub sacramento, sed quod ubiūq; est, quod est clarius cælo: nam Deus est ubi q; & pater aq; Spiritus sanctus est Deus.

Sexta propositio: Dicendū etiā est, quod pater & Spiritus sanctus sint in hoc sacramento, secundum quod sunt consubstantiales Verbo. Itaq; (fingere enim licet scholasticis) quāuis Deus non esset ubi q; ubiūq; tamē esset Verbū esset etiam pater & filius, quia ubiūq; est Verbum est sua essentia, & ubi est essentia filij est etiā essentia patris & Spiritus sancti: quia vna est eorū essentia. Et hoc solum est, quod volumus asserere hęc conclusionē.

Septima propositio: Secundum aliquā rationem est sub illis speciebus filius secundum quam non est pater. Liqueat hęc quia filius continetur sub illis, vt supposito sui corporis per se contenti sub illis nec pater verò nec Spiritus sanctus sunt supposita eius corporis. Quo circa quæ admodum persona Christi dicitur fuisse in sepulchro, non tamen persona patris: nec enim pater fuit mortuus, aut sepultus, aut descendit ad inferos, quoniam non erat vnitus hypostaticē corpori, aut animæ: ita nec dicitur pater aut Spiritus sanctus esse sacramentatus.

Vltima propositio: Propriē, & absolute loquendo, pater & Spiritus sanctus non dicuntur esse sub speciebus sacramentalibus per concomitantiam, sicut est suppositum Verbi, aut animæ, aut quantitas, & cetera eiusmodi. Probat: Quia ea tantū dicuntur esse per concomitantiam sub speciebus, quæ ita cum corpore Christi coniuncta sunt, vt prædicantur de supposito corporis in recto, vt dicuntur logici, siue id sit in concreto, siue in abstracto; filius enim Dei est quantus, & animatus: ac proinde ubi fuerit per concomitantiam Verbum Dei, debet etiam esse & quantitas & anima. Parquē ratio est de cæteris. At verò filius Dei quāuis sit quantus, & animatus, & Deus & deitas, non tamen est pater nec Spiritus sanctus: ergo dici nō potest, quod contineatur sacramentaliter, & cōcomitanter pater & Spiritus sanctus sub

speciebus sicut filius. Sicut non dicimus, quod pater est sepultus, & tamen fideliter credimus quod filius Dei est mortuus, & sepultus. Item pater & filius, vt sic realiter distinguuntur, ergo non quia filius continetur sub hoc sacramento debet dici quod continetur pater.

Sed contra hęc vltimā propositionem argumentor primo: Quia sicut corpus Christi non est pater; ita nec est verbum Dei nec anima, ergo falsum est, quod ea tantum sint per concomitantiam in hoc sacramento, quæ prædicantur in recto. Dici ergo poterit pater Diuinus esse in hoc sacramento per concomitantiam. Respondetur, quod ego non statui hanc regulam; Quæ prædicantur de corpore in recto, sunt in sacramento per concomitantiam sed hanc: Quæ prædicantur in recto de supposito vnito corpori hypostaticē, ea dicuntur esse concomitanter in hoc sacramento, quæ in quam, prædicantur siue in concreto siue in abstracto. Atq; vt constet regula reijciendi sunt respectus illi extrinsecus aduenientes, & faugantes, non cum magno fructu theologos quosdam.

Secundo argumentor: Quia virtus excellens Christi, & animi dotes ac dona non prædicantur de supposito corporis Christi; & tamen sunt sub speciebus per concomitantiam: ergo falsa est ratio octauæ illius propositionis. Respondetur, quod si illa non prædicantur de Christo in abstracto, prædicantur tamen in concreto. Sicut enim dicitur quantus, potest dici dotatus omnibus gratiarum ornamentis: nisi oppositum accidat ex defectu nominum.

Tertio argumentor: Quia persona Verbi non habet respectum ad species panis, quem non habeat persona patris: siquidem vtraque persona est sub eis speciebus solum ratione corporis: ergo sicut cōtinetur in sacramento filius, continetur & pater. Respondetur quod assumptum est vehementer falsum, quoniam species continent corpus quod est corpus vnigeniti filij Dei, tanquam suppositi, non tamen est eo modo corpus patris, qui pater non est corporeus, nec incarnatus.

Articu-

ARTICVLVS. V.

Verum corpus Christi sit in hoc sacramento, sicut in loco.

BONO ingenio, & bene intelligenti quæ dicta sunt sufficeret vt credo, ita hac in parte respondere, vt diceremus, corpus Christi per se quidem non esse in hoc sacramento, sicut in loco, sed per accidens ratione dimensionum panis: quoniam nō est in loco ratione suæ quantitatis, sed ratione quantitatis panis. At verò pro maiori declaratione ponendum est primo, quod aliquid est in loco dupliciter, circūscriptiue, & definitiue. Illud dicitur esse in loco circūscriptiue, quod ita commensuratur, & circūscribitur loco, vt vna eius pars corripsondeat parti loci, & alia alteri parti, & totum ipsum locatum toti loco. Secundum quam rationem sunt in loco corpora naturalia. Definitiue autem illud dicitur esse in loco, quod est totum in toto, & totum in qualibet parte: ita quod eo loco limitetur, & ex modo essendi in illo repugnet esse in alio: quemadmodum anima ita definitur sui corporis loco, vt naturaliter non possit esse in alio. Sunt vero illi duo modi essendi in loco accipiendi, tanquam duæ partes, & rationes distinctæ, nō tanquam genus, & species, vt quidam dicunt. Et ratio est, quia quāuis corpori circūscripto loco conueniat naturaliter limitari, & finiri eo loco: non tamen conuenit ita esse loco definitum, vt sit totum in toto loco, & totum in qualibet parte. Ac proinde dicendum est proculdubio, quod ea duo membra sunt condistincta: quāuis vnum eorū, scilicet esse definitiue accipi possit & genericē & specificē. Quod accidit & in prædicamentis Aristotelis capite de qualitate, & sæpe alias.

Secundo repetendum est ex supradictis, quod corpus Christi non est in hoc sacramento secundum modum quantitatis dimensionum; sed secundum modum substantiæ. Corpus autem omne locatū tunc

propriē dicitur esse in loco, quando est in illo secundum modum quantitatis dimensionum: quia, scilicet, per suam quantitatem naturalem commensuratur loco.

Tertio ponendū est, quod quāuis substantia in eo, quod substantia, antequam quantitate, tamen si corpus sit in loco per suam naturalem quantitatem, tunc propriē, & quāntum ipsam, & corpus est in loco: quoniam illud corpus, & est subiectū earum dimensionum, & medijs suis illis ac proprijs dimensionibus comparatur ad propriū locum.

Quarto ponendum est, quod quāuis substantia panis conuertatur in hoc sacramento in substantiam corporis Christi existentem, & manente sub dimensionibus panis, aliter tamen erat ibi ante substantia panis, quam modo sit corpus Christi. Substantia enim panis & erat subiectū earū dimensionum, & comparabatur ad locū medijs proprijs illis dimensionibus, ac proinde erat propriē in loco. Substantia verò corporis Christi nec est subiectū dimensionum panis: quia illæ dimensionēs manent sine subiecto, iuxta catholicā sententiam, nec comparatur ad locum ubi erat panis medijs proprijs suis dimensionibus. Sed potius ē conuerso, si qua ratione dimensionēs corporis Christi comparantur ad locum, ubi erat panis, ea comparatio fit mediante substantia corporis Christi; quod est contra rationem corporis propriē locati. Cæterum negari nō potest, quin si quidem corpus Christi est sub dimensionibus panis, quæ dimensionēs comparantur ad propriū locū, ea ratione corpus Christi non tanquam subiectū earum dimensionum, nec ratione propriæ quantitatis, sed ratione quantitatis alienæ, sub qua est per modum substantiæ dicatur esse in loco, vel in altari, quod est esse per accidens; siue per aliud. Quibus omnibus addendum est, quod corpori Christi ex modo, quo est in vno altari, non repugnat esse in alio. Atque his dictis satis explicatum arbitror hunc articulum.

Sed aduersus hęc opponi potest primo: Quia omne quod continetur ab alio, ita, quod nec excedit, nec exceditur, est in eo

Ff 5 vt

vt in loco: sed sic se habet corpus Christi ad species, sub quibus continetur: ergo est in eis vt in loco. Respondetur, quod quantum ratio sit apparet, tamen & maior & minor est falsa. Et quidem si considerauerimus, quod passiones continentur à subiecto, & materia continetur à forma, & forma continetur à materia, ita vt nulla ex parte sit excessus, & tamen nec forma est in materia, nec materia in forma, sicut in loco videbimus, quod prima propositio erat falsa. Vniuersaliter enim est contineri quoquomodo ab alio, quam esse in illo, vt in loco. Et secunda etiam propositio est falsa. Nam quantum corpus Christi sit sub his speciebus, tamen etiam est sub alijs, ac proinde excedit eas species. Et prætere in epte dicitur de corpore Christi existere sub speciebus, quod nec excedit nec exceditur. Quia excessus vel non excessus, propriè loquendo, non inueniuntur, nisi vbi ex parte vtriusque; extremi est aliqua comparatio & proportio quantitatum: corpus vero Christi non est sub speciebus per suam quantitatem. Quod si quis dicat excessum vel non excessum non proprie accipiendum esse, respondendum est, quod si non accipiuntur ista proprie nil faciunt ad hoc, vt aliquid sit in loco. Verbi gratia, quantum delectatio non excedat operationem illam, à qua prouenit, non tamen sequitur, quod sit in ea vt in loco.

Secundo argumentor: Quia consecratione facta, corpus Christi est sub speciebus, & non est extra superficiem Sacramenti, nec in alia parte altaris: ergo est ibi vt in loco. Respondetur quod licet assumptum, si intelligatur pro his tantum speciebus sit verum, nihil tamen valet consequentia. Quoniam Christus non est sub speciebus circumscriptione, vt constat; quia non est per commensurationem quantitatum. Nec definitiue, quia est etiam in pluribus alijs altaribus, & in cælo. Ex antecedenti vero, huius argumenti solū potest inferri, quod sit corpus Christi in altari per conuersionem panis in ipsum, & quod est in loco per accidens: quia scilicet dimensiones remanentes panis, sub quibus continetur mensuratur loco.

Tertio argumentor: Locus specierum

non est vacuus, & non repletur substantia panis, quæ non manet: ergo repletur corpore Christi. Respondetur, repletur dimensionibus panis manentibus. Quarto: Omne corpus vel est in loco vel est locus ipse; ergo corpus Christi est in loco si quidem non est locus ipse. Respondetur, quod omne corpus naturale vel est in loco vel est locus ipse, vt dicebat Aristoteles. *Arist.* *phys. textu com. 33.* Aliud tamen est dicere, quod corpus Christi sit in loco, quod fatemur secundum eam rationem, quæ est secundum suum esse naturale in cælo, aliud vero affirmare, quod sit in loco, pro vt est sub speciebus, quod negamus, propter rationes allatas. Quinto argumentor: Nam ex dictis sequi videtur, Christum etiam pro vt est in cælo non esse in loco definitiue, quoniam existentia illi non repugnat esse alibi, si quidem est in altari: ergo. *Scot. d. 10. q. 1.* Respondetur quod corpus Christi ratione suæ quantitatis prout est in cælo, finitur & terminatur loco, ita, vt ratione suæ naturalis quantitatis, & secundum modum essendi quem habet in cælo non possit naturaliter aut esse in maiori loco, aut in pluribus simul. Ex modo autem essendi corporis Christi sub speciebus nulla nascitur naturalis repugnantia, quominus, possit etiam esse sub alijs speciebus & in alio altari. Corpus enim Christi non ita est sub speciebus, vt illis finiatur vel limitetur, sed est sub eis per conuersionem panis in ipsum. Vltimo argumentor: Quia, si corpus Christi non est sub speciebus circumscriptione nec definitiue: ergo solum est ibi præsentialiter; quod tamen videtur esse falsum. Respondetur quod quantum aliqui explicent modum, quo Christus est sub sacramento, ita vt dicant esse ibi per præsentiam, non tamen potest nec debet intelligi, quod sit ibi per solam præsentiam. Primum, quia si esset ibi per solam præsentiam non magis diceretur, contineri, quàm contineri, quod est contra c. firmiter de summa Trin. & fide catholica. Secundo: Nam corpus Christi manducatur à fidelibus: ergo plus aliquid habet, quàm præsentiam ad species panis. Nam quantum quis vescatur & comedat panem, cui est præsens angelus, non dicitur manducare angelum.

Ter-

Tertio. Nam ad hoc, vt Christus esset præsens speciebus non esset opus aliqua conuersione, sed sufficeret, quod adueniret de cælo. Quarto. Si solū esset præsens non esset necessarium vt desineret ibi esse corpus Christi, quia corrumpuntur species. Itaque corpus Christi non est sub speciebus solum per præsentiam, sed est, vt aiunt theologi, sacramentaliter, qui modus quod sit, firma si de creditur: sed qualis sit plene nescitur. Fatemur autem ita esse ibi corpus Christi, vt tractetur, & atteratur, cum atteruntur species, moueatur cum mouentur, de sinat esse sub eis cum corrumpuntur.

Solet hoc loco disputari, an Deus secundum potentiam suam absolutam possit ponere vnum, & idem corpus in multis locis. Cuius quæstionis partem affirmatiuam tulerunt Hugo li. 2. de sacram. part. 8. c. 11. quo loco doctè atque sapienter ait: Non est mirum, si mirabilia mirabilia operatur, cogita facientem & desinet esse mirabile quicquid illud fuerit. Ricardus in. 4. d. 10. ar. 2. q. 2. Scotus. d. 10. q. 2. & Sotus tum in phys. tum in. 4. d. 10. q. 5. ar. 5. & alij S. Tho. verò quodlib. 3. art. 2. & in. 4. d. 4. q. 2. ar. 2. & Dur. dist. 10. q. 1. tam fidunt rationi suæ vt audeant & dicant id implicare contradictionem. Ego quoniam hac de re alio fortasse loco disputabo commodius, dico breuiter, quod supposita hac fide, quod Deus vnum & idem corpus verum facit vere præsens pluribus speciebus & locis realiter distinctis est mihi in intelligibile, quod non possit facere præsentem & quantitatem eandem, & corpus quantum vt sic pluribus locis. Rationibus autem oppositæ sententiæ responderem, si mihi viderentur habere eam vim vt opponi possent Dei omnipotentia. Solent etiam aliqui disputare an corpus Christi sit vbiq; propter Fabrum Stapulensem, qui super Ioan. c. 14. & 1. Corinth. 2. dicit corpus Christi iam deificatum obtinere ratione vniuersalis, vt sit vbiq; & cælum & terram implere, vt, Denm. Et hæretici etiam nescio qui dicti Vbi quecunq; idem docuerunt. Videtur vero mihi non esse prudentis hominis in similibus sententijs resellendis insistere, nisi peculiaris aliqua necessitas impulerit: ergo verum est & indubitatum, quod corpus Christi sacramentaliter solum est sub speciebus consecratis. Secundum vero esse naturale est solum in cælo, nisi forte aliquando dignatus fuerit. Dominus etiam ad nos descendere. Suppositum autem eius corporis est vbiq; quia est Deus benedictus in sæcula. Videat qui volet Præteolum li. 19. de heresibus verbo, Vbi quecunq;, & Natalem Bedam li. contra Fabrum.

rit: ergo verum est & indubitatum, quod corpus Christi sacramentaliter solum est sub speciebus consecratis. Secundum vero esse naturale est solum in cælo, nisi forte aliquando dignatus fuerit. Dominus etiam ad nos descendere. Suppositum autem eius corporis est vbiq; quia est Deus benedictus in sæcula. Videat qui volet Præteolum li. 19. de heresibus verbo, Vbi quecunq;, & Natalem Bedam li. contra Fabrum.

ARTICVLVS. VI.

Vtrum corpus Christi prout est in hoc sacramento moueatur.

QUÆSTIO hæc quæstio tractari vel in ordine ad motum locale vel etiam ad alios motus, & actiones. Disputabimus primum de locali, deinde de alijs suo ordine. Pro rei intelligentia supponendum est, quod alium modum essendi habet Christus prout est in cælo, alium prout se nobis reliquit sub speciebus sacramentalibus. Quando autem aliquid est vnum subiecto, & multiplex secundum rationem, ac modum essendi, nihil prohibet secundum vnam rationem moueri, & secundum aliam quiescere, vel non moueri. Non aliter atque quia in corpore aliud est esse quantum, aliud esse album, fieri poterit vt moueatur corpus secundum albedinem, & non secundum magnitudinem. Quo posito dico quod Christus, vt est sub speciebus sacramentalibus, non potest moueri localiter per se. Et ratio est; quia, quantum corpus Christi sit in cælo, vt in loco tamen consideratum vt est sub speciebus, non est sub eis vt in loco: quia nec est per modum quanti. Quod verò non est per se in loco, non potest moueri per se motu locali, quia tamen corpus Christi est in loco per accidens; si quidem species, sub quibus continetur, sunt in loco: ideo per motum hostiæ potest moueri localiter. Et sic vere corpus Christi eleuatur cum eleuatur hostia & desertur ad infirmum, cum hostia per sacerdotem desertur. Et hæc de motu locali.

Pro-

Hugo.

Ricard.

Scot.

Soto.

S. Thom.

Duran.

Fabrus.

Præteol.
Beda.

Pro mutatione verò secundū esse dico, quod nec potest corpus Christi prout est sub speciebus desinere esse per se. Et ratio est: quia quæ admodū Deus, cuius esse est indeficiens & immortale, desinit esse in aliqua creatura corruptibili per hoc quod ea creatura desinit esse: ita Christus cum habeat esse indeficiens & immortale desinit esse sub speciebus solū per hoc quod ipsa desinunt esse. Non tamen ita ut intelligas eū tūc ab speciebus exire, & in cælū euolare. Sed simulatq; species corrumpuntur: ipse desinit esse sub eis, & manet in cælo. Et quidem Deus non exit à creatura cum illa desinit esse, sed manet in se. Pro actionibus sensitiuis statuò hanc propositionem: Nulla sensatio potest primo inesse Christo ut in Eucharistia. Ratio est, quia organum sensus non est in corpore Christi, ut in Eucharistia modo quantitatio: quod tamen requiritur ad hoc, ut naturaliter immutari possit ab obiecto. Ad hoc enim ut fiat visio corporalis, oportet talem esse proportionem organi & obiecti, ut possit fundari pyramis, cuius basis sit in obiecto, & conus in oculo, quod effici nō potest, nisi ex parte vtriusq; extremi sit aliqua quantitas per modū quantitatis. Pro actionibus spiritualibus dico, quod operatio spiritualis, qualis est intellectus & voluntas potest primo inesse Christo, ut in Eucharistia. Probatur, quia anima Christi cum sit beata, non dependet in intelligendo à sensibus nec à sensibilibus: ergo potest ibi intelligere obiectū sibi proportionatū & præsens. Hæc duo vltima dicta sunt Scoti in 4. d. 10. q. 5. & e negat aliqui, ex quibus est Oghā, sed videntur rationi conformia. Generaliter vero pro omni actione, quæ cōuenit Christo existenti in cælo, dico, quod illa omnis cōuenit Christo, ut est in sacramento per concomitantiam. Hæc etiam est doctrina Scoti, & est vera: quauis quibusdam nō videatur intelligibilis. Probatur: Quia omne absolutum inherens & cōiunctū Christo in cælo est per concomitantiam in sacramento: sed omnis actio est eiusmodi etiā locutio & motio: ergo illa omnis est per cōcomitantiam in sacramento. Nec verò ad hoc necesse est, ut Christus sit capax earum operationū, ut est in sacramento, quia nec quantitatis est ca-

Scotus.
Ogham.

Soto. 2. 10.
q. 1. ar. 6.

pax, prout est in sacramento: sed satis est, quod re ipsa illæ operationes sint inhærentes Christo, qui ipse est in sacramento. Quæ admodū quauis Christus nō sit in sacramento per modū quāti, dicimus tamen, quod ibi est quātitas per cōcomitantiam, quia re ipsa in eo corpore est quātitas: ergo cum re ipsa etiā sit in eo talis operatio, negari non potest, quin sit in sacramento per cōcomitantiam, quod est esse per aliud, scilicet, per corpus quod perse cōtinetur speciebus. Respectus verò illi aduenientes extrinsecus, ut præsentia ad cælū, vel ad tale altare nō videntur haberi per cōcomitantiam. Et ratio est, quia quod corpus etiā prout est sub his speciebus cōcomitetur præsentia, vel ordo ad talē vel tale locū cæli, id certè est difficile intellectu. Itaq; illi respectus videtur vel perse haberi, vel omnino nō haberi. Verū est tamē quod corpus hoc quod est sub speciebus est omnino idē cū eo, quod habet talē respectū ad cælū. Et propterea si bene cōsideremus, fortasse dicēdū nobis erit, quod quæ ad modū sub his speciebus est quātitas & locutio & motio Christi, quia reuera sunt in corpore Christi, quauis nō sint in eo, prout est sub his speciebus ita sub his speciebus, est corpus habens illum respectum siue respiciens sic cælum: non tamen habet eum respectum prout est sub eis. Verū est tamen, quod quātitas Christi nō modo est iuncta corpori Christi, sed etiā est per cōcomitantiam sub speciebus per modū quo est substantia: at verò ille respectus de quo nobis sermo, ignoro qua necessitate ponatur sub speciebus, aut quomodo poni possit prout est sub eis. Sed de his satis superq; Deniq; cū duplici ex causa possit quis existimare affici corpus Christi in sacramento, vno modo per actionē in species, ita quod actio, quæ terminatur ad species terminetur ad corpus Christi, alio modo per hoc, quod Christus ipse secundū suū esse naturale in cælo aliquid habeat, vel aliquo modo afficiatur sit in hoc prima cōclusio operatione specierū nullares absoluta potest cōuenire corpori Christi. Itaq; quauis calefiat species vel immutatur nō calefit nec minuitur corpus Christi.

Secun-

Secunda propositio: Quæcunq; absoluta conuenerint corpori Christi secundū esse naturale, illa omnia accidentia sunt per concomitantiam in corpore Christi in hoc sacramento. Hæc duo valde consequentia videntur ad ea, quæ dicta sunt: & ita docet Scotus in illa dist. 10.

Scot.

Sed contra ea, quæ de motu locali corporis Christi diximus argumentor primo: Quia corpus Christi non aliter est in sacramento, quam per solum respectum præsentia: sicut si angelus se faceret præsentem loco, aut si duo corpora se penetrarēt: ergo non potest illud corpus moueri motu locali, nec per se nec ratione specierum. Probatur consequentia: Quia ad hoc, ut ad motum vnius alterum moueatur, omnino necesse est ut illa duo inter se aliqua ratione cōiuncta & connexa sint & aliquo quasi vinculo contineantur, quod fiat, ut qui vnum eorum mouet naturaliter moueat alterum; sicut qui mouet nauim necessario mouet eum, qui est in naui; at verò per hoc quod quis sit præsens alteri nullum habet eiusmodi vinculum: ergo non mouetur ad motum alterius. Respondetur breuiter esse vehementer falsum, quod corpus Christi solum respectum præsentia habeat ad species, sub quibus est, & continetur sacramentaliter, de quo iam egimus articulo præcedenti: multoq; est maius vinculum & cōnexio inter corpus Christi & species, sub quibus continetur, quam inter existentem in naui, & nauim ipsam qui tantē mouetur ad motum nauis. Dico præterea quod exemplū de angelo non est aptum: quoniam sola præsentia angeli non est ad propositum ut diximus. Si verò angelus vellet ita quasi copulari lapidi, ut in quemcunq; locum lapis moueretur, applicaretur & Angelus, proculdubio qui moueret lapidē, cui se angelus ita cōiunxerat, & angelum etiā per accidens mouisse diceretur.

Secundo argumentor: Quia Christus non est sub speciebus, nisi per suam voluntatem: ergo quauis illæ moueantur ipsum tamen nulla ratione mouetur. Ad hoc distingo antecedens. Si intelligas quod in genere causæ efficientis se ponit

ibi per suam voluntatem, concedo antecedens, & nego consequentiam, quia (ut vtar exemplo sacri licet non equali) etiam qui ascendit nauem ascendit sua voluntate, & tamen ea mota necesse est eum moueri qui sit in naui. Si verò intelligas, quod formaliter nullum aliud est vinculum inter corpus Christi & species, nisi quia Dominus se facit præsentem illis per suam voluntatem, iam hoc negatum est.

Tertio aliter argumentor: Quia panis, qui antea erat sub ea quātitate per se mouebatur localiter: ergo & corpus Christi succedens per se mouetur. Negatur consequentia, quia panis comparabatur ad locū per propriam quantitatem, & ideo maxime proprie, & per se erat in loco & mouebatur; corpus vero Christi in sacramento nō comparatur ad locū ratione suæ quātitatis, sed quantitatis panis: ac proinde ratione illius mouetur per accidens, siue species moueantur motu recto, siue obliquo siue circulari. Patet enim est ratio & æqualis.

Quarto argumentor: Nam si corpus Christi per accidens mouetur localiter ad motum specierum; ergo etiam alterabitur per accidens, & frige fiet; ac cale fiet ad alterationem specierum: Ad hoc negatur consequentia. Et ratio est, quia cum corpus Christi contineatur sub speciebus, necesse est, ut vbiq; sint species, sit & ipsum, & si moueantur moueatur per accidens & ipsum. At verò cum quantitas illa specierum nec in sit corpori, nec per eam extendatur corpus in ordine ad locum, non sequitur, quod si quantitas illa calefiat, vel frigeat, vel frangatur quod eis accidentibus afficiatur corpus. Adfertq; Soto exemplum appositum in anima, quæ ad motum corporis mouetur localiter, quoniam est in ipso; tamen non sequitur, si corpus calefit, quod anima calefiat; quoniam anima non est subiectum capax caloris. Et pari ratione non calefit corpus Christi speciebus calefactis; quoniam ut continetur sub eis non est capax caloris, cum non sit ibi per modum quantitatis, sed per modum substantia. Quod si anima ex affectione corporis afficitur dolore vel

vel voluptate, quibus non afficitur corpus Christi ex dispositione quacumque specierum, inde provenit, quia anima est actus corporis: corpus vero Christi non est actus specierum. Itaque pro hoc, & similibus argumentis sciendum est, quod speciebus motus mutat locum Christi corpus ratione specierum, & est in alio loco: quia ut est sub speciebus est capax essendi in vno & altero loco. Est, inquam, capax modo supra assignato. Calefactis vero speciebus corpus Christi non calefit ratione calefactionis earum quia non est capax eius alterationis, prout est sub speciebus, cum non sit per modum quanti.

Quinto argumentor: Quia si corpus Christi moueretur per accidens ad motum hostiæ versa hostia vel in versa, inuertetur, quod est falsum: ergo non mouetur per motum eius. Respondetur quod quavis mota hostia per accidens corpus Christi moueatur, tamen ipsa quoquomodo versa non vertitur. Et ratio est quia quantis partes habeant ordinem in ipso corpore, non tamen per comparationem ad speciem. Vnde dici non potest, quod Christus caput habeat in vna parte hostiæ, & pedes in alia, quia totum corpus & omnes partes sunt sub qualibet parte hostiæ.

Sexto argumentor: Quia si corpus Christi moueretur ad motum hostiæ posset simul moueri, & quiescere, vna scilicet hostia mota, & alia non.

Respondetur verum quidem esse, & necessario concedendum id, ad quod ratio ducit: sed euenit per accidens, quia scilicet, illud corpus continetur simul sub alijs & alijs speciebus, ac hostijs, quarum vna potest moueri & alia non. Et si addas moueri etiam posse illud corpus per accidens motibus contrarijs id totum concedimus. Et quidem etiam in naturalibus, si homo existens in naui ascendat equum, & equus tendat versus terminum oppositum termino, quo tendit naus, videbitur

ille homo moueri per accidens motibus contrarijs.

ARTICVLVS. VII.

*Vtrum corpus Christi sub sacramento
videri, aut cognosci possit intellectu.*

SVNT de hoc varia, & discrepantes sententiæ, adeo, ut & hunc articulum & sequentem efficiant valde difficilem & impeditum. Ego

vero, quantum poterō breuiter & dilucide declarabo quid sentiam. Et primo quidem ponam fundamenta quædam: deinde statuam conclusiones; postremo adductis aliorum argumentis satisfaciam.

Supponendum est primo, quod intellectus non vitur rebus ita ut reducat in actum, & moueatur per eas tanquam per species. Sed intellectus quidem diuinus omnia cognoscit per essentiam suam; angeli vero quædam cognoscunt per essentiam, alia per species indirectas. Et siue dicas eos etiam accipere species à rebus siue id neges parum refert ad præsentem disputationem, anima vero nostra in materiale & terrestre corpus immersa non recipit species naturaliter, nisi per sensum.

Secundo supponendum est, quod intellectus creatus per vires suas solum potest intelligere res naturales non autem eas, quæ supernaturalia sunt, dicitur vero aliquid supernaturale dupliciter. Vno modo ex parte modi. Quo fit, ut quædam potentia visiva restituitur alicui miraculose tunc ille miraculose videt, si consideremus modum, quo sunt ei oculi restituti. Secundo modo aliquid est super naturale ex natura & essentia sua, ut gratia, & gloria, & modus quo corpus Christi existit in hoc sacramento (consideratur enim modus, ut res facta) quæ omnia sunt supernaturalia. Itaque Christum esse in sacramento, & charitas & incarnatio Christi, & cætera eiusmodi, differunt à rebus naturalibus, quia secundum suam rationem sunt ordinis supernaturalis.

Tertio supponendum est, quod de actu beatifico possumus loqui dupliciter, vno modo secundum ea, quæ præcise, & necessa-

cessario requiruntur ad actum beatificum, & si hoc modo loquamur certum est, quod ad actum beatificum sufficit videre Deum, iuxta illud sapientis Aug. Qui autem te Domine & alia videt non propter illa, sed propter te solum beatus. Vnde si Deus vnam solum creaturam intellectualem creasset, & illa videret Deum proculdubio esset beata, quantum nihil videret aliorum, quæ ad scientiam visionis spectant, quia nihil eorum esset, aut præsens, aut futurum.

Secundo modo possumus loqui de actu beatifico, secundum perfectionem, quam habet de facto, secundum quam omnes existimamus, quod illo actu non solum videtur Deus, sed etiam alia in ipso. Ex quorum numero videntur maxime esse, mysterium incarnationis & Eucharistiæ; eo quod sint & accepta modo per fidem, quæ tunc eua cuabitur, & præcipua etiam inter credibilia; & præterea valde difficilia intellectu. Ac propterea cum mens scienda sit, quædo apparuerit gloria Domini credendum est, quod hæc alia mysteria videbuntur à beatis in ipso Deo. Et hæc de primo.

His constitutis sit prima conclusio. Intellectus humanus vel etiam angelicus non potest cognoscere per vim naturæ, Christum esse sub hoc sacramento. Probatur: Naturalis cognitio intellectus creati non potest esse de eo, de quo est fides per se, & (ut aiunt) directe: sed Christum esse in Eucharistia est eiusmodi: ergo.

Item argumentor secundo vel declaro potius hanc rationem: Nam quavis essentia corporis, siue substantia corporis humani sit nota angelo: tamen Christum esse in hoc sacramento, & modus quo est proculdubio pertinet ad ordinem supernaturalem: ergo id non potest cognosci ab intellectu creato per vim naturæ. Et quidem, de homine est peculiaris ratio, quod non possit cognoscere per facultatem naturæ. Christum esse sub sacramento: quantumquæ, si vobis placet nonnulli oppositum aderebant. Et ratio est, quia id non potest à nobis cognosci per hoc quod substantia ipsa corporis Christi vnatur nostro intellectui, ut constat. Nec per hoc, quod aliqua

sui ipsius speciem immittat sensui, & per sentum ipsi intellectui, ergo nullo modo potest à nobis per vim naturæ cognosci. Probo hoc secundum, quia à corpore non existere in loco nec tangere aliquid aliud nec denique existenti, per modum quanti non potest immitti aliqua species sensibilis, ratione cuius, aut intelligere aut inuestigare possumus illud esse sub eis speciebus. Atque hæc rationem ad angelos eleuando dicimus, quod cum corpus Christi in sacramento non se vnatur intellectui angeli per substantiam suam, nec immittat ex se aliquam speciem sensibilem, vel intelligibilem: quia est occultatum suo ipso tam supernaturali essendi modo: sit ut nulla ratione ab angelo possit agnosci per vim naturæ, quantum angelus acciperet speciem à rebus: de quo modo non disputo.

Secunda conclusio: Hic modus existentiæ Christi sub sacramento cognoscitur à mentibus beatis per visionem beatificam. Probatur primo: Quia vident beati in Deo, quæ in via crediderunt: ergo cognoscunt ac vident hoc mysterium si dei.

Item Secundo. Nam pertinet ad eorum statum ista cognoscere, cum felicitas sit noscere, quantum ad huc inquirere, & dubitare, ut bene dicebat Aristoteles. Ethicorum, & eius mysterij cognitio non excedit facultatem luminis gloriæ & speciei, quæ beatæ illæ in ætæ, velut informantur: ergo dicendum est, quod beati illud cognoscunt.

Tertia conclusio: Beati etiam cognoscunt hoc mysterium per scientiam inditam siue insulam. Hæc inde probatur, quia non est cur improbetur. Et hæc de secundo.

Sed contra nostram sententiam argumentor primo. Naturale, & supernaturale solum differunt penes differentiam ad agens: quia scilicet, vnum producit à solo Deo, aliud vero etiam per causas naturales. Discrimen autem hoc non variat rationem cognoscibilitatis. Nam Adam à Deo productus eiusdem naturæ, & cognoscibilitatis erat cum cæteris hominibus: ergo quavis existentia corporis Christi sit supernaturalis, erit tamen naturaliter

D. August.

Arist.

ter

ter cognoscibilis. Ad hoc constat solutio ex suppositione secunda. Christum enim esse sub sacramento non est quid supernaturale ex accidēti, sed per se & genere suo: cū autē sermō est de his quæ ex genere suo sunt supernaturalia, falsa est prima propositio argumenti.

Secundo argumentor: Quia omneens creatum est obiectum proportionatum in intellectu creati: sed corpus Christi existēs sub sacramento est ens creatum, ergo est obiectum proportionatum intellectus: ergo potest intelligi & cognosci naturaliter. Respondetur quod maior est falsa generaliter in mysterijs supernaturalibus, qualis est Eucharistia, & vnio hypostatica ad Verbum.

Tertio substantia per se est intelligibilis prius natura, quam quicunq; eius modus existendi. ergo quomodocunq; existat, poterit tamen in eo priori naturæ intelligi naturaliter. Respondetur, quod aliud est dicere, quod natura & essentia corporis Christi est cognoscibilis per naturā, quod nos nō negamus, nam & est ea essentia ordinis naturalis: aliud autem dicere, quod corpus Christi esse sacramentaliter sub speciebus sit cognoscibile: quod omnino negamus, quia illud esse est supernaturale.

Quarto argumentor: Quia potest intellectus angeli cognoscere illic non esse panem: sed desitio panis fit per præsentiam corporis Christi, ergo potest cognoscere illic esse corpus Christi. Respondetur, quod quicquid fit de prima propositione consequentia nihil valet, ut constat liquido equi valenter enim fit hæc consequentia. Hoc est: ergo cognoscitur, quæ nihil valet. Et quidem, quia existētia panis est naturalis videtur, quod & existētia & eius absentiā possit agnoscere angelus. Quia vero cū ea absentiā cōiuncta esse præsentiam corporis Christi sacramentaliter est quid supernaturale, iccirco non potest intelligi.

Quinto argumentor: Nam saltem anima Christi naturaliter cognoscit se esse ubi cunq; est: ergo cognoscit quomodo sit in sacramento. Respondetur, quod si modus ille existendi sacramentaliter excedit totum ordinem naturæ, ut vere excedit,

concedi non potest, quod anima Christi cognoscat rationem, & modum illum per facultatem naturæ. Sed cognoscit per scientiam beatam & infusam.

Ultimo argumento: Quia quidam putant, quod cognitio intuitiva angeli non fiat per speciem mediam; sed quia ipsum obiectum præsens per suam realem existētia mouet intellectum angeli; ac proinde cum corpus Christi sit præsens speciebus, & realiter existat ac contineatur sub eis, videtur, quod ab angelo possit cognosci. Respondetur videri falsum id, quod illi putant: quia principium proximum cuiuslibet intellectus angelicæ est species; nisi quando angelus cognoscit vel seipsum vel Deum. Quauis autem demus his authoribus primam illam propositionem esse veram, deberent tamen illam intelligere de ordine entium subiecto naturaliter cognitioni angelicæ: quale nō est corpus Christi, ut existens in sacramento. Et hæc de primo, secundo, ac tertio.

ARTICVLVS. VIII.

Utrum corpus Christi possit videri oculo glorificato.

RENDET, ni fallor, solutio huius dubij ex prædictis de modo existendi corporis Christi in hoc sacramento. Ac proinde recolendum est falsam esse illorum imaginationem, qui putauerunt corpus Christi contineri sub speciebus per modum quantitatum, & extensum in ordine ad se, quauis non in ordine ad locum. Itaq; putabant inter corpus Christi, ut est in sacramento, & species, quibus continetur interponendā esse quantitatem, qua partes Christi conseruarent debitam distantiam, & figuram; non quidem in ordine ad locum sed ad se; quod superius dixi falsum mihi videri. Ac proinde statuo iterum, quod quantitas, & accidētia corporis Christi sunt in hoc sacramento media substantia, itaq; accidentia corporis Christi non habent imme

immediatam habitudinem, nec ad hoc sacramentum nec ad corpora, quæ ipsum circumstant. Est quæ corpus Christi in hoc sacramento per modum proprium substantiæ in eo quod substantia: quæ utiq; ut sic non est perceptibilis nisi solo intellectu.

Hoc posito fit conclusio, quod corpus Christi, ut existens sub hoc sacramento, non est visibile nec oculis mortalium, nec beatorum, nec Christi ipsius glorificati. Itaq; ut me explicem est extra spheram visibilis per se loquendo. Probatum visio. Nihil potest videri ab oculo corporeo, nisi ut quantum & coloratum, vel lucidum: sed corpus Christi non est sub speciebus per modum, quanti, aut colorati: ergo ut sic non potest videri. De clario maiorem; quia visibilia per se communia & propria, sine quibus nihil videri potest sunt quantum & coloratum vel lucidum.

Secundo argumentor ex dictis; Substantia ut substantia non est perceptibilis, nisi solo intellectu: sensus enim & præcipue exteriores, habent pro obiecto accidentia: sed corpus Christi non comparatur ad species medijs suis accidentibus: sed continetur eis immediatè secundum substantiam: ergo ut continetur eis nō est perceptibile sensu.

Tertio argumentor. Nā ad hoc, ut oculus corporalis possit per naturā videre aliquod corpus, requiritur, ut ab eo corpore neque ad oculum possint per naturam deriuari species visibiles: tales autem species deriuari non possunt nisi à corpore quanto, & existente in loco: ergo cum corpus Christi, ut est sub hoc sacramento, nō sit per modum quanti, & ex consequenti nec per modum existētiæ in loco, efficitur ut videri non possit, in quantum est sub hoc sacramento.

Quarto argumentor: Lumen corporale non potest attingere & illustrare rem non existētē in loco: sed corpus Christi prout est in sacramento, non est per se in loco: ergo lumen corporale non potest illud per se attingere: ergo non potest abstrahere ab

eo species visibiles: ergo illud, ut sic non potest videri.

Quinto: Si corpus, ut subest speciebus, videtur oculo corporali, aut corpus & species videntur sub æquali angulo, aut corpus sub maiori. Non sub æquali: quia sic corpus Christi, & species æquarentur in magnitudine: nam quæ sub æquali angulo videtur ad eandem distantiam æqualia sunt. Quod si corpus Christi videtur sub maiori angulo, cum corpus Christi contineatur sub speciebus, sequetur, quod maior angulus continetur sub minori, quod est impossibile. Si dicas, quod corpus Christi videtur sub minori, nihil dices omnino. Quia si id ita esset, aliqua esset proportio inter angulum, quo videtur species, & angulum, quo videtur corpus; & ex cōsequenti aliqua esset proportio inter quantitatem specierum, & quantitatem corporis, ut existētis sub speciebus. Quod tamen est & falsum, & intelligibile, supposito, quod corpus non est ibi per modum quanti. Et hæc pro nostra conclusione cōprobanda, quam negare aliqui videntur. Nostram vero sententiam tenet Ricard. ^{Ricard.} in. 4. dist. 10. artic. 5. q. 2. Durand. ibi. q. 4. & ^{Duran.} Scotus ibi Capreo. dist. 10. q. 4. Palude di. ^{Scotus.} ^{Capreo.} ^{Palude.} stin. 10. q. 4. Caietanus, 3. p. q. 76. artic. 7.

Secūda cōclusio huius articuli sit, quod corpus Christi in sacramento videtur oculo corporali Christi per accidens. Quam conclusionem tenet Capr. quem secutus est Caietanus. Et ratio Capreoli est: Quia si quidem dicitur, & verè, quod in cælo etiā oculis corporalibus videbimus Deū per accidens iuxta doctrinam Diui Augustini, quæ non est huius loci: ita à simili dici poterit, quod oculus glorificatus videt per accidens corpus Christi, videndo esse circa corpus Christi signa corporalia protestantia eius præsentiam: quæ ratio mihi non probatur: quia nulla eiusmodi signa existimo à Deo data fuisse protestantia illius præsentia maiestatem. Ceterum arbitror oculum Christi, videre seipsum in Sacramento per accidens, non aliter atq; nos videre dicimur nos esse in tenebris & obscuro loco, nō quod tenebras videamus:

sed quia dum nihil videmus, sumusque in loco obscuro, iudicat tunc intellectus corpus esse in loco obscuro. Pari ergo, vel non dissimili proportione, eo ipso, quod oculus Christi, ut contenti sub speciebus non videt se ut sic videt per accidens, quod sit sub sacramento: quia statim id dicitur intellectus.

ARTICVLVS. IX.

Verum quando in hoc sacramento apparet miraculose caro, vel puer sit ibi vere corpus Christi.

Quotiescunque de Dei operibus, & factis mirabilibus disputamus, magna mens nostra caligine offunditur in tenebris autem nihil tutius est quam quiescere. Ac proinde de quaestione proposita ego audire malle pium aliquem virum & spiritualem, quam docere. De illa enim me nihil scire fateor; & cum Hugone ac Innocentio diuina mysteria, & sacramenta magis veneranda, quam excutienda profiteor. Scriptum est enim: Maior te ne quaeris, & fortior te ne fueris scrutatus. Postulat tamen ratio suscepti munus, ut dicam quid mihi magis verisimile esse videatur.

Quidam Theologi, ex quibus est D. Thom. putauerunt Dei omnipotentia fieri non posse, ut vnum corpus sit in pluribus locis simul secundum esse ac formam naturalem, à quibus quia dissentio in hoc principio, consequenter dissentio in ratione, & modo respondendi quaestioni propositae. Supponunt enim ut respondeant, quod apparitio facta in sacramento, quandoque contingit solum ex parte videntium: quorum oculi immutantur tali immutatione, atque si expresse viderent exterius carnem & sanguinem, vel puerum nulla interim mutatione facta ex parte sacramenti, nec modi, quo se ibi corpus Christi præbet, & repræsentat. Et hoc,

Hugo.
Innocen.
Eccles. 3.

D. Tho.

inquiunt, contingere videtur quando vni videtur sub specie carnis, vel pueri, alijs autem videtur sicut & prius sub specie panis, vel quando eidem ad horam videtur, ac apparet, modo quidem sub specie carnis, vel pueri, deinde sub specie panis. Nec hoc tamen pertinet ad aliquam deceptionem: quia talis species diuinitus formatur in oculo ad aliquam veritatem figurandam, ad hoc scilicet, quod manifestetur verè corpus Christi esse sub hoc Sacramento. Et quia per hunc modum nulla immutatio fit ex parte Sacramenti manifestum est, quod tali apparitione facta est ibi verè corpus Christi. Quandoque verò contingit talis apparitio, non per solam immutationem videntium, sed existente realiter exterius specie illa, quæ videtur. Quod quidem videtur contingere, quando sub tali specie ab omnibus videtur, & non ad horam, sed per longum tempus ita permanet. Et in hoc casu dicendum, inquiunt, est, quod manentibus dimensionibus, quæ prius fuerunt, fit miraculose quædam immutatio circa alia accidentia, videlicet, figuram & colorem, & alia eiusmodi, ita ut videatur caro & sanguis, aut etiam puer. Nec vero, id est, deceptio, quia fit in figuram alicuius veritatis, ut supra dictum est. Hactenus in summa Beatus Thom. Et eius commentator Caietan. Caietan. addit, quod si res apparet ex miraculo fuerit tantarum dimensionum, ut sint impossibiles substantiæ conuerse, ut si consecrato modico vino appareat totus calix plenus sanguine, tunc non videtur remanere verus Christi sanguis sub illis speciebus: quoniam non manent dimensiones vini conuerse. Et in hoc casu species sanguinis significat quidem Christi sanguinem verum, non tamen continetur ibi verus Christi sanguis. Hæc Caietanus. Et approbatur à quibusdam, qui solent id recipere, quod primo se se offert prælo mandatum. Sed ut mea imbecillitas dicat quod sentit, pono in primis, quod huiusmodi apparitiones duplici

ci ex causa fieri solent, scilicet, vel propter ardentem amantem, qui summo desiderio pia mente, & animi puritate tantum apud Dei sapientiam valuerant, ut se illis ostendat hilariter, vel secundo id euenit propter dubios, & hæsitantes in fide, quo per illud miraculum, & manifestam corporis Christi præsentiam confirmantur in fide, vel simul & ad amorem augendum, & ad fidem roborandam.

Secundo loco ponendum est, quod quæuis apparentia fieri possint, & nonnunquam formentur illusionem demonis, non tamen est sermo, nisi de his apparitionibus, quæ fiunt miraculose à Deo.

His constitutis ad quaestionem respondetur hac conclusione: Quotiescunque aliquæ apparitiones fiunt miraculose in hoc sacramento, siue mutatio sit solum ex parte videntis secundum quosdam, siue etiam ex parte accidentium sacramenti, semper dum apparet, vel puer, vel caro, vel sanguis, vel aliquid eiusmodi est ibi verum corpus & sanguis Christi. Hanc conclusionem ego, cui dedit Deus, ut vellem fugere temeritatem in asserendo, existimo esse certissimam: nec possum mihi persuadere oppositum. Et probo primum: Quia istæ apparitiones fiunt, ut ostendatur verè ibi esse corpus Christi secundum substantiam: ergo vehementer alienum est à ratione existimare, quod tunc non manet ibi corpus Christi secundum substantiam: quia Deus non assequitur suum finem.

Secundo argumentor: Melius & congruentius erit, quod maneat ibi corpus, cuius ostendendi, & manifestandi causa fit apparitio, quam quod non maneat, sed Deus facit res congruentissimo modo, quo fieri possunt: ergo manet ibi corpus Christi. Tertio: Quid magis absurdum dici, aut fingi potest, quam quod ante quidem erat ibi verum Domini corpus latens, & occultatum: quando verò se voluit ostendere seruis suis, quos & diligebat, & erudiebat ac roborabat in fide, tunc euannit? Quid, inquam, dici potest magis absurdum?

Quarto: Si nulla fiat mutatio ex par-

te accidentium, sed in sola phantasia videntis proculdubio manet ibi corpus secundum omnes Theologos: ergo cum maius donum, & priuilegium sit ita se ostendere Dominum, ut ex parte accidentium sit mutatio, non est dicendum, quod tunc Dominus aufugiat.

Quinto: Quauis iuxta doctrinam humilis & sapientis Diui Augustini, quando fictio nostra refertur ad aliquam significationem, non est mendacium, sed aliqua figura veritatis, tamen nunquam præsentet rei substantiam & veritate loco eius substituitur apprensus aliquid, & phantasticum ad ostendam veritatem veritate ipsa interim & præsentia rei fugata: ergo, &c.

Sexto: Quando apparet caro, vel sanguis, facta mutatione reali ex parte accidentium, quidnam existimamus Deum intendere qui & ipse lux est, & vult ut eius opera manifestentur, intendit ne ut ea videns, existimet esse carnem, & sanguinem verum Christi, vel subito potius creatum siue tractum, & acceptum ab aliquo animali? Si intendit, ut existimetur ea caro à vidente caro vera Christi, utique erit vera caro Christi, si tamen vult, ut existimetur aliqua alia caro subito creata, vel adducta quæ referat carnem Christi, utique non id conferat ad fidem sacramenti faciendam, sed ad augendum dubium. Et id quidem ob multas rationes. Primum; quia quæ ratione dubius quis fuerit de fide sacramenti, obiectis speciebus panis, poterit esse dubius obiecta specie alterius carnis. Secundo: quia existimare is homo poterit omnia, quæ ibi fiunt, esse præstigia quædam, & illusiones: si quidem quod antea erat panis, modo dicitur esse caro, non Domini, sed alia quædam. Hic tu mihi dicis: Intendit Deus, ut is sanguis, vel caro sit mihi signum suæ carnis. Contra hoc vero argumentor: Quia sacramenta ipsa panis erant signa corporis Domini, & quando Dominus voluit tollere illa accidentia, atque velamen, hoc ideo fecit, ut videretur suus sanguis & caro, non ut solum signifi-

D. August.

caretur: ergo vere ibi est caro, & sanguis Domini.

Ultimo, & maxime argumentor: Quia qui negant quando apparet caro, vel sanguis, esse ibi semper verum sanguinem, & carnem Domini; hoc aut ideo negant, quia opinantur Deum non posse constituere vnum & idem corpus in diuersis locis; aut certe ideo negant, quia intelligere non potuerunt, qua ratione possit apparere ibi verum corpus Domini sub talibus accidentibus, vel figura. Quorum duorum primum quidem est falsum, secundum verò indignum hominè modesto, atque sapiente. Quocirca doctores; quos ego vidi tenent, quod siue illæ apparitiones fiant sine mutatione obiecti, diuina virtute producente species in potentia imaginatiua, vel in oculis, siue fiant cum mutatione obiecti, semper manet ibi corpus, & sanguis Domini. Et hoc solum est, quod ego intendi probare. Caietanus verò hic & Durand. distinctione decima, quæstione quarta, qui hoc negant minus cautè ac doctè fecerunt, non considerantes, quanta pernicietas afferretur mentibus deuotis & pijs, si inualesceret ea sententia, quæ diceret, quod quando Dominus suum corpus ostendit manifestè in altari, tunc tandem non est ibi, cum antea esset cuius oppositum, & piè credit, & sanctè omnis illa pura mens, & foelix ac beata, quam dignatur Deus aspectu corporis sui.

Sed cum hæc mysteria, atque opera Dei sublimia sint, & nostrum caput excellant pluribus ac difficillimis vrgeri possunt argumentis. Et primo loco argumentor: Corpus Christi definit esse sub hoc sacramento quando desinunt esse species sacramentales: sed quando apparet caro, vel puer desinunt esse species sacramentales: ergo non est ibi verè corpus Christi. Ad hoc vt respondeamus (sunt autem varij respondendi modi) supponamus claritatis causa, quod appareat Dominus in forma pueri, facta mutatione ex parte obiecti, respondere primum B. Thom. quod in sacramento po-

Caieta.
Durand.

B. Tho.

test considerari, & quantitas ex vna parte, & alia color atque figuræ, & alia eiusmodi. Quo posito dicit, quod in ea apparitione manentibus dimensionibus panis, quæ prius fuerant, fit miraculose immutatio quædam circa figuram, & colorem, ita vt videatur puer esse in altari. Quod verò huic responsioni obijci posset ex Caietano; quod puer ille apparet postesse maioris quantitatis, quam hostia nullius est momenti, quia Deus & scit, & potest tantum extendere panis quantitatem, quantum sufficiat ad eam figuram pueri efformandam. Aegydius verò dicit, quod illa species pueri non est propria species, & figura Christi, sed quædam forma miraculose facta, & in hoc concordat cum Sancto Thom. Differt autem, quoniam affirmat, quod dimensiones panis diuina virtute conuertuntur in accidentia eius pueri, & non in accidentia propria corporis Christi: ac proinde priores dimensiones non manent. Et quemadmodum dimensiones antecedentes, & priora accidentia panis non erant propria accidentia corporis Christi, sub eis tamen continebatur Christus. Ita philosophatur Aegydius de accidentibus, ac dimensionibus eius pueri. Si quis autem obijciat Aegydio, quod quando Christus non manet, vel sub accidentibus proprijs, vel sub dimensionibus panis, nulla ratione manet, responderetur quod semper quando sacratissimum Domini corpus consecratur, requiritur species panis, atque accidentia, & dimensiones. Consecratione verò facta regulariter quidem manet solum quandiu manent species panis; dispensatiuè verò quemadmodum propter bonum fidelium mutatur color, & figura & positio, & extensio, & denique species panis in speciem pueri. Ita non est inconueniens, quod mutetur quantitas siue dimensio. Imo verò si quidem diuina virtute mutatur figura, & species panis in figuram, & speciem pueri, sub qua specie & figura est Christus, non est cur existimemus panis dimensiones manere, sed potius manere Christum sub

Caietan.

Theodo. 23.
Aegydius

S. Tho.

sub dimensionibus proprijs figuræ pueri. Et ita docet Gabriel. lectione. 51. in cano- nem. Fuit & tertius dicendi modus aliorum antiquorum, quos sequitur Alexander Halensis. Dicunt illi, quod in istis apparitionibus apparet ipse Christus, seque ostendit in accidentibus suo corpori inhaerentibus, sicut sæpe se ostendit discipulis post resurrectionem, & Petro post ascensionem: & quado apparet in specie carnis est vera caro Christi. Nec obstat, quod non semper videtur totus Christus, sed aliqua pars carnis, vt legitur in gestis Beati Gregorij, quo petente apparuit forma digiti. Nec semper apparet in forma virili, quam habet in celo: quia in potestate corporis gloriosi, & maxime Domini est, vt videatur a nobis, secundum formam hanc, vel illam, & secundum partem, vel secundum totum. Hæc sunt sententiæ probabiles piorum hominum, atque sapientum de his apparitionibus. Quæ autem illarum vera sit, vel magis accedat ad veritatem, viderit alius, & iudicet: ego enim non sui dignus, qui huius rei notitiam acciperem à Domino. Atque hæc de primo argumento; quod facile dissoluitur, vel dicendo, quod manent dimensiones panis sub alia figura iuxta primam sententiam, vel quod succedit alia figura, accidentia, & dimensiones pueri præter dimensiones panis, iuxta secundam, vel quod illa omnia sunt accidentia inhaerentia Christo iuxta tertiam. Quæ verò huic tertiæ sententiæ opponi solent, leuia sunt apud eos, qui existimant Dei omnipotentia fieri posse, vt vnum corpus sit in diuersis locis, sub diuersis figuris, & accidentibus: quod ego semper putavi verissimum. Aduertendum verò, quod secundum Aegydi. & Alexandrū, quando reducitur sacramentum, verbi gratia, post horam ad suam speciem requireretur noua productio quantitatis panis, si prima erat perperita.

Secundo loco argumentor: Quia quando fiunt tales apparitiones, & est ibi verè Christus, vel est totus in tota, & totus sub qualibet parte quantitatis, vel secus.

Gabriel.
Alexan.

Luc. 24.

Marc. uli.

Si non est totus sub qualibet parte, sequitur quod non sit ibi sacramentaliter. Si vero dicas, quod est totus sub qualibet parte id videtur esse contra rationem figuræ, & formæ pueri vere apparentis secundum formam pueri. Responderetur, quod iuxta varias istas sententiæ variè loquendum est. Alexander enim diceret hoc ipsum fieri tunc Dei bonitate, vt corpus, quod antea erat, sacramentaliter, & per modum substantiæ modo appareat secundum propriam rationem, & modum corporis: ac proinde non est tunc ille puer totus in toto, & totus in qualibet parte. Iuxta sententiam verò primam dicendum est, quod vtrique erat totus in toto, & totus in qualibet parte. At opinio Aegydiij admittit vtrumque. Et quidem cum finis eius apparitionis sit, vt quod erat sacramentaliter, & sub velamento, per modum naturæ, & aperta veritate monstratur, valde probabilis mihi videtur hac in parte responsio Alexandri. Et quidem ego ita responderem, siue Alexandri sententiam defenderem, siue Aegydiij.

Tertio argumentor: Nam quando corpus aliquod est sacramentaliter sub accidentibus, non est visibile in propria specie; sed caro Christi in his apparitionibus, quando apparet caro vel puer est sacramentaliter: ergo non videtur: ergo non est caro Christi ea quæ videtur. Ad hoc argumentum secundum Alexandrū neganda esset minor, & dicendum, quod tunc Dominus voluit auferre velamen, & apparere sub proprijs accidentibus. At verò iuxta sententiam Beati Thomæ, & Aegydiij dicendum est, quod non videtur caro Christi, quia est sacramentaliter: sed videtur quia in ipsa specie panis, & sacramento fit quædam immutatio coloris & figuræ, ratione quorum videtur caro. Vel, dico secundo, quod id quod continetur sacramentaliter in altari, non est color & figura, sed substantia corporis: ac proinde non est inconueniens, quod color & figura, & species carnis vel pueri videatur. Et breuiter dico, quod quando secundum legem ordinariam est sacramentaliter Dominus sub speciebus panis & vini facit non

G g ; nunquam

nūquam dispensatiue, vt videatur sub specie, sub qua ipsi placet videri.

Quarto argumentor: Nam corpus Christi incipit esse in hoc sacramento per consecrationem, & conuersionem: sed caro & sanguis miraculose apparens non sunt cōsecrata nec conuersa in verum corpus & sanguinem Christi: non ergo sub talibus speciebus est verum corpus & sanguis Christi. Ad hoc argumentum secundum sententiam Alex. respondetur, quod consequentia nihil valet. Quia quauis panis sit qui consecratur & conuertitur non caro: tamen conuersio fit in carnem Christi veram: ac proinde ablato miraculose velamine videtur caro Christi sub accidentibus, sub quibus Deo placuerit vt videatur. Iuxta Thomam vero neganda etiam est consequentia; quia manent dimensiones panis continentes corpus Domini, quauis sub alia figura & accidentibus. At iuxta Aegyptium dicere debemus, quod facta semel consecratione, & conuersione panis mutantur, siue conuertuntur accidentia panis in accidentia carnis vel sanguinis vel pueri apparentis, idq; fit à Deo propter bonum fidei.

Quinto argumentor: Quia aliquando visa est eiusmodi caro apparens diuturnitate temporis corrumpi & denigrari, sicut dicitur accidisse in Marchia Taruina, hoc autem de vera carne Christi indecens est existimare: ergo ea non est vera caro Christi. Ad hoc argumentum quauis dici posset iuxta D. Thomam & Aegyptium sententiam, quod quemadmodum accidentia panis afficiuntur exterioribus læsiis & dissoluantur, ita accidit in accidentibus eius carnis: sed ego hac in parte Alexandro vehementer assentior; qui affirmat nunquam id accidere, quando miraculose facta est ea apparitio: sed solum quando interuenit illusio, & deceptio mali dæmonis. Non tamen hoc ita dico vt asseuerem: quis enim nouit profunda iudicia Dei? Sed antequam finem imponamus huic articulo, videtur illud esse tractandum, an accidere possit vt in vno, ac eodem altari, vnus videat speciem panis, alter vero carnem vel puerum. Respondetur fieri posse, vt

Alexan.

alicuius oculi ita afficiantur, ac si viderent exterius carnem, vel sanguinem, vel puerum, nulla interim mutatione facta ex parte sacramenti. Et secundum hanc rationem certum est fieri posse, quod vnus videat speciem panis, alter vero carnem, vel sanguinem. Verum est tamen, quod vtrū re ipsa nonnunquam ita fiat à Deo, id ego non audeo definire, quia non scio, sed aliquibus doctis ita videtur. Sed illud est difficilius, vtrum fieri possit, vt in vno, & eodem altari vnus videat sacra illa signa panis, alter vero puerum vel carnem, mutatione facta ex parte rei. Et videtur, quod non. Quia si videt quis visione certa, & vera ex obiecto speciem panis: ergo est ibi species panis: ergo non est species, & figura pueri: ergo non videtur species & figura pueri, quæ fit talis ex obiecto exteriori. Cæterum mihi videtur id esse concedendum, non modo, quia plura potest Deus facere, quam nos possumus intelligere, sed etiam, quia, si hoc bene consideretur, illud est intelligibile etiam exiguo nostro ingenio. Quod declaro. Nam quemadmodum modo re ipsa manent species, & accidentia visibilia panis, sub quibus continetur corpus Christi: ita potest Deus producere simul cum eis figuram, & accidentia carnis, vel pueri, sub quibus maneat ipsum corpus Christi. In quo si quaeratur ratio facti, respondebo, quod est potentia facientis, & bonum fidei.

Sed contra hoc argumentor primo: Quia si ibi sit species & figura pueri, necesse erit vt videatur ab omnibus presentibus hoc autem est contra id, quod historię fide digna tradiderunt: ergo nulla est tunc nec esse potest species pueri ex parte obiecti. Respondetur quod consecratio illa maioris propositionis nihil valet, vt constat Danielis. 10. Quo loco loquens propheta de angelo, qui ipsi apparuerat in specie viri lineis vestiti, ait: Vidi ego Daniel solus visionem, porro viri, qui erant mecum non viderunt. Et quando Dominus nouissime tanquam abortiuo visus est, & Paulo act. 9. viri, qui comitabantur eum audierunt quidem vocem, neminem autem viderunt. Et certum est, ac euidentis posse Deū

Daniel. 10.

Cor. 15.

Act. 9.

ita

ita illuminare alicuius hominis oculos, & confortare visum, vt videat ea, quæ fugiunt alios, & efficere vt vnus & idem obiectum vniatur vni potentie in ratione obiecti: alteri vero potentie hominis corpore presentis non vniatur. Nec vero alicui exercitato in sacris literis debet hoc esse dubium. Visum enim est Stephano aperiri cœlum, cum lapidaretur à populo; visus est, & ipse Iesus stans ad dexteram Dei, & non est visus à populo. Nec dubito quin quando apparuit Dominus Abraham, & repente visus aspectu est, poruit latere quos vellet. Nam proculdubio, si vult videri videtur, si non vult non videtur. Et quando Elifus clamabat ad Eliam raptum per cœlum, Pater mi, Pater mi, quis dubiter potuisse astantes alios non videre ipsum Eliam, cum hoc potuerit accidere, ipse si Elifus? Dictum est enim ei. Si videris me quando rollar à te, fiet tibi quod petisti. Si autem non videris, non erit: confortatio ergo, & illustratio visus, & intentio faciunt vt vnus videat, quæ alij non vident.

Act. 7.
Genes. 17.

1. Reg. 2.

Secundo loco argumentor: Quia non potest Deus efficere, vt se penetrent diuersa accidentia figuræ, & quantitates, quod omnino erat necessarium hac hypothese facta: ergo implicat id fieri. Respondetur, negando antecedens: quia oppositum colligitur ex euangelij. Opinatur vero B. Tho. quod quando vni, & eidem videtur, modo quidē sub specie carnis, post breue autem spatium sub specie panis nulla sit facta immutatio ex parte obiecti, sed in phantasia videntis. Alij vero putant hoc esse insufficientes signum ad id opinandum, & quod in miraculo, verbi gratia B. Gregorij, quando ad fidem plebis confirmandam sacramentum verum est in carnem cruentam, & statim per eius orationem redijt in panis speciem verè facta sit mutatio ex parte obiecti. Atq; ijs ego assentior. Quia cum Deus in rebus transmutandis, nec requirat temporis spatium, nec aliquo modo defatigetur, aut labore, non est cur dicamus non verè esse mutata ea, quæ post breue spatium temporis ad pristinam sunt speciem redacta. Et hæc pro hoc articulo.

Gab. lect. 5.

QVÆSTIO QVIN- TA, DE ACCIDENTI-

BVS REMANENTIBVS IN HOC
SACRAMENTO.

ARTICVLVS. I.

*Verum accidentia maneant sine subie-
cto in hoc sacramento.*

QVONIAM supra sa-
tis expositum est, & cõ-
probatum secundum fi-
dem & sententiam san-
ctorum patrũ, non ma-
nere in hoc sacramento
substantiam panis & vi-

ni: & hoc habito ac constituto ratio ipsa
evidenter suadet, quod non substituatur
ibi aliqua alia substantia, vt sit acciden-
tium subiectum: accirco hac in parte non
tam rheologicẽ procedam ad veritatem
catholicam controbendam, quæ & defi-
nita est in concilio Tridẽrino sessio. 13. can.

secundo & in alijs, quam ad reprimendã
Ioannis Vuicleph, & O Ecolampadij, alio-
rumq; hæreticorum, & paganorum impu-
dentiã; qui cachinnantur, & ridet asse-
rere Christianorum fidem, ea quæ fieri
nulla ratione possint. Sciendũ ergo est, qd
quãuis rerũ essentia ex sua ratione & quid
ditate formali habeant, quod transuerri &
mutari nõ possint quoad ipsas rationes for-
males & essentiam: si enim ternarius est,
numerus debet esse & impar, alioqui non
est ternarius; quãuis itaq; essentia quoad
se ipsas non mutantur, tamẽ subiecta sunt
agenti vniuersalissimo, Deo quẽ omnipo-
tenti, qui nullo suo labore, sed solo verbo
fecit cœlum & terrã: adeoque subiecta,
vt ei seruiant ad nutum faciatque de eis,

4. Esdra. 6.

& in eis, quod ipsi placuerit.

Secundo ponendum est, quod esse apud
philosophos accipitur dupliciter. Vno
modo pro esse essentiali, sicut dicere sole-
mus, quod hominis esse est esse animal ratio-
nalis. Atque secundum hanc acceptio-
nem esse naturale rerum semper est vnum, &
idem, & immutabile.

Secundo vero modo, & frequentius ef-
se accipitur pro existentia actuali siue exi-
stere vel esse actu. Atque esse hoc modo
acceptum, non est de essentia alicuius rei
creata. Quod constat quia si esse esset de
essentia alicuius rei creatæ, necesse esset,
vt illa semper, & ab æterno existisset:
at nulla creaturarum est ab æterno, sed
omnes sunt in tempore factæ, atque
productæ: ergo esse actu non est de es-
sentia alicuius rei: habet siquidem om-
nis creatura essentiam ab æterno, & non
habet existere ab æterno. Ex quo liquet,
quod nec existere per se quod est esse sub-
stantiæ, nec inesse, quod est esse accidentiũ
sit de eorum essentia.

Tertio ponunt catholici, quod non mo-
do esse actu non est de essentia substantiæ
nec inesse actu de essentia accidentis: sed
etiam constituto, quod accidens actu sit
vel existat nõ est necesse, quod actu in sit,
sed potest fieri Dei omnipotentia, vt ma-
neat, sine subiecto, siue substantia, cui inhæ-
reat. Itaq; in accidenti duo considerantur.
Primum est, aptitudo ad inhærendum, &
hæc est ei essentialis. Secundo actualis inhæ-
sio: & hæc quãuis sit naturalis accidenti
secundum ordinem, & constitutionem
rerum, non tamen ita, quin oppositum fie-
ri possit Dei omnipotentia. Et in hoc con-
sistit

De accidentibus remanentibus, & c. 473

sisit tota cõtrouersia inter paganos & il-
los hæreticos, quos commemorauimus ex vna
parte, & catholicos ex alia. Defeditur autẽ
vera & catholica ecclesiæ sententia, primũ:
Nam si ideo negandum est, quod accidẽs
esse possit sine subiecto, quia id non est se-
cundum ordinem rerum nec antea illi vi-
derunt esse factum, negent hæretici isti at-
que pagani omnia diuina miracula: aut
enim negãda omnia illa sunt, aut cur hoc
non credatur causa nulla est. Negent, ste-
rile solem tempore Iosuz, aut Ionam in
ventre ceti ille sum potuisse seruari, & ita
temperatum fuisse belluz vaporem, vt
hominem conseruaret. Negent, tres
illos pueros ab iniquo rege coniectos in ig-
nem deambulasse, quasi inter ventum ro-
ris flantem. Et cum primis negent hæreti-
ci, mortuos suscitatos fuisse & omnes ho-
mines fore vt resurgant in nouissimo die;
quod certe est vel æqualis vel maioris po-
tentia quam efficere, vt accidentia sint
sine subiecto. Sed quid alia miracula sine
causa congerimus? In ipsum certẽ Chri-
stum tertia die resurgentem, non credere-
mus, si fides Christianorum cachinum
stultorum hominum pertimesceret: qui
in tam lamentabilem cecitatem deuenerũt,
vt arbitrentur posse ipsos ingenio suo me-
tiri immensitatem potentia, & sapientia
Dei.

10. Ios. 10.
1. Ion. 2.

Daniel. 3.
Matth. 27.
1. Cor. 15.

Secundo argumentor: Quia Deus po-
test facere se solo, quæ facit per causas se-
cundas: ergo cum subiecta dum suscipiũt
accidentia, ea conseruent in esse, Deus po-
terit vi sua conseruare in esse accidentia;
quãuis substantia ea non suscipiat, atque
sustentent.

Tertio. Noster intellectus separat acci-
dens a substantia, vere affirmãs substantiã
& accidens esse essentias, & res siue natu-
ras primo diuersas, atque distinctas: ergo
Deus poterit eas res a seipsis separare: po-
tentior siquidem est ille in operando, quã
nos in intelligendo.

Quarto sicut per naturam non potest
accidens separari a substantia: ita nec sub-
stantia a proprio accidenti: at vero Deus
re ipsa propria operationem & accidẽs ab-
stulit a substantia, quando pueros non cõ-

burebat, sed refrigerabat ignis, & quando
sol obtenebratus est, & continuit radios
suos tempore passionis Christi: ergo po-
test Deus separare etiam accidens a sub-
stantia. Daniel. 3.
Lucæ. 23.

Quinto: Substantia, & qualitas, vel quã-
titas sunt res diuersæ, & absolutæ: ergo ni-
hil est, quo minus possit Deus ea ab inui-
cẽm separare. Aduersus eos vero, qui sus-
ceperint, ibi non manere substantiam pa-
nis, & vini res est multo euidentior. Nam
sublato pane, & vino, quo sine substitu-
eretur Deus aliud subiectum? Certẽ nullo. Et
præterea. Ea accidentia non sunt in forma
substantiali, quæ nec manet, nec si mane-
ret posset esse subiectum: nec in corpore,
& sanguine Christi, quia hæc accidentia
non sunt humani corporis, sed panis, & vi-
ni: nec est possibile, quod corpus Christi
gloriosum existens & impassibile altere-
tur suscipiendo has qualitates: nec corpus
Christi est sub eis accidentibus per modũ
corporis extensi, & subiecti ipsorum acci-
dentium, vt supra docuimus: nec vero vir-
tute consecrationis sit aliquod subiectum
sustentans hæc accidentia: quia illa non ef-
ficiunt, nisi quod significant, & nihil tale
significantur relinquitur ergo vt ea acciden-
tia maneant sine subiecto. Dicere verò,
quod sunt in aere, est inanius aere. Ac pro-
inde non est necesse, vt id impugnemus,
si quidem nec eius generis tam densa acci-
dentia possunt esse aeris: nec verò aere mo-
to illa mouentur.

Sed contra sententiam catholicam ar-
guitur primo ex parte paganorum, & ali-
quorum ex hæreticis: Quia non est intel-
ligibile, quod maneant accidentia sine sub-
iecto: ergo non est verum. Respondetur,
quod quãuis ipsi non intelligant, id vero
est intelligibile. Et quando non esset ab
hominibus, aut etiam angelis intelligibile
id esset intelligibile, & factibile Deo, apud
quem nõ est impossibile omne Verbum. Lucæ. 11.
Atque hoc vno verbo superbiorum homi-
num temeritas & misera ignorãtia, ac stul-
ticia confutatur.

Secundo argumentor: Substantia si est
non potest non per se existere: ergo acci-
dens si est, non potest non inesse. Respon-
detur,
Gg 5 detur,

detur, quod primum & assumptum verum quidem videtur: secundum autem vehementer est falsum: ac proinde nihil valet consequentia. Pugnat enim cum natura entis perfecti atque substantiæ ea imperfectio inherendi, non verò pugnat cum natura quantitatis, vel qualitatibus, quod conferentur in esse, aliter quam inherendo subiecto. Itaque tribuere substantiæ, quod inheret ad modum accidentis est ei tribuere, quod sit accidens: ac proinde est rollere rerum essentias. Tribuere verò quantitati, quod maneat sine subiecto, non est ei tribuere, quod non sit quantitas, sed solum quod non in sit substantiæ, cum tamen in eo esse maneat, apta ut sit inesse.

Tertio argumentor: Similitudo, vel quæcunque relatio, & similitas, aliaque eiusmodi accidentia, nulla ratione possunt separari à subiecto, siue fundamento formali: ergo nec quantitas, sapor, & albedo possunt separari. Respondetur, etiam videri mihi verum hoc antecedens: sed negatur consequentia ab illis respectibus ad absoluta traducta propter ordinem essentialem, quem habent respectiva stantibus fundamento, & terminis. Cum vero dico, quod similitudo non est separabilis à subiecto, volo dicere, quod non est separabilis ab eo quali, in quo formaliter fundatur, & est.

Quarto argumentor: Secundum Aristotelem. 7. metaphysicæ, substantia est de definitione accidentis: sed nulla res potest separari ab eo, quod est de eius essentia, & definitione: ergo accidens non potest separari à subiecto. Respondetur, quod aliud est accidens habere naturalem ordinem, & aptitudinem, ut in sit substantiæ, si eius natura consideretur; aliud verò re ipsa inesse substantiæ. Primum est de essentia accidentis, & ideo accidens definitur per substantiam. Secundum vero non est de essentia accidentis. Quod dico ad declarandam accidentis naturam per sanctissimam nostram religionem patefacta: non autem quod multum referat, quid de hoc senserit Aristoteles, aut quicumque alius philosophus. Haberi etiam potest vera, & cla-

ra responsio ad hoc argumentum, ex verbis commēti, in quintam propositionē de intelligentiis. Illa sic habet. Duplex est definitio accidentis: quædam indicans, non tantum eius essentiam, sed etiā naturale esse (solent enim naturales & euidētes rerum proprietates in earum definitionibus adhiberi) & quia accidens non est naturaliter sine substantia, ideo substantia ponitur in ea definitione accidentis. Alia verò definitio est, quæ indicat solum eius essentiam: & in hac non ponitur, quod accidens re ipsa, & actu afficiat substantiā, eiq; inheret. Quāvis autem accidens nulla ratione possit separari ab his, quæ sunt de sua definitione se cūdo modo dicta, potest tñ separari ab his quæ sunt de definitione, accepta primo modo. Quinto argumentor: Nil debet esse in ordinatum in hoc sacramento: sed accidentia esse sine subiecto est cōtra ordinē rerū: ergo non sunt sine subiecto. Respondetur, quod aliquid effici à Deo in rebus supra ordinē earum, non modo non est alienum à ratione & sapientia, qua cuncta reguntur: sed pertinet etiam tum ad huius vniuersi pulchritudinem: tum maximè ad declarandā Dei maiestatem. Quemadmodum enim sermōni humano verba noua, vel minus vsitata moderate ac decenter aspersa, splendorem addunt orationi: ita factis mirabilibus præter ordinem rerum, & Dei maiestas, atque potentia magis resplendet, & vniuersi pulchritudo gratius nitet. Ita olim diserebat ille mirabiliter sapiens, & summe humilis Aug. epist. 49. q. 6.

Sexto argumentor: Quia accidens indiuiduatur ex subiecto: si ergo aliqua accidentia non sint in subiecto, non erunt indiuidua, sed vniuersalia, quod est incōueniēs.

Respondetur, quod quia accidentia naturaliter, sunt in subiecto, nec verò vnum accidens est in subiectis diuersis, inde est, quod nos sine errore venamur distinctionem numericam accidentium, & eorum indiuiduationem ex subiecto. Sed proculdubio ea accidentia, quæ modo sunt sine subiecto in hoc Sacramento potuit Deus producere sine subiecto, & essent suis proprietatibus peculiaribus indiuidua. Nec hoc potest in dubium

dubium reuocari, nisi à quorundam ingenijs, qui si legerint, vel audierint, quod accidentia indiuiduantur per subiectum, statim arripiunt illa verba quasi per fidem, & ipsam etiam Dei omnipotentiam ab opposito faciendū repellunt, nihil intērim, aut considerantes se ipsos, & humani ingenij imbecillitatem, aut Dei maiestatem, & ineffabilem sapientiam reuerentes, aut rerum naturam penetrantes. Et quidem per argumento dissoluendo non erat necesse, ut vniuersalem hanc doctrinam traderemus: quoniam accidentia huius sacramenti iam antea indiuiduata fuerant in pane, & vino, quibus non manentibus manserunt illa postea in suo esse, & indiuiduatione. Quæ enim antea erant in subiecto modo non sunt in subiecto. Sciē dum vero est, quod eo ipso, quod aliqua accidentia producerentur sine subiecto, haberent ordinem & aptitudinem ad peculiariter afficiendum subiectum: sicut ipsa peculiariter & indiuidua essent.

Septimo argumentor: Quia si accidentia non habeant compositionē cū subiecto nullam omnino compositionem habebunt: ergo erunt simpliciora Angelo, quod est falsum. Disputant hic aliqui docti de modo, nescio quo, quem acquirere dicunt accidentia post consecrationem. Dicendum vero est, quod nihil omnino acquirunt præter hoc, quod cum antea essent in subiecto, & modo non sint in subiecto, eo ipso, quod non sunt in subiecto habent modum essendi substantiæ. Quod verò opponitur de eorum simplicitate satis est frigidum: nam habent compositionem essentia, & esse, naturæ cum suis proprietatibus, habent enim accidentia suas quasdam proprietates ac velut passiones. Est præterea ibi compositio partium quantitatum, & plurium accidentium inter se se, & in ordine ad locum, & generis ac differentia, & alias, quas docti ponunt in accidentibus & rebus corporeis.

Vltimo argumentor: Quia species illæ rare fiunt & condensantur, quod non conuenit, nisi ratione materiz, atque subiecti: præterquam quod ubi est raritas & densitas, semper producitur alia & alia quanti-

tas: ergo non manet ea quantitas, quæ erat quantitas panis, & vini post consecrationē. Pro hoc argumento, & similibus dicendū est, quod eo ipso, quod quantitas cum suis accidentibus manent sine subiecto, sine alio nouo miraculo, habent modum essendi substantiæ: quia scilicet non sunt in alio, & quia substantia corporea nihil nec agebat nec patiebatur, nisi media quantitate, & qualitate. Idcirco quæcunque naturaliter fierent si maneret ibi substantia panis & vini, illa eadem eis speciebus sunt tribuenda. Quemadmodum enim, quauis sublato sole, naturaliter eius radij tollerentur: si tamen Deus solis radios conseruaret cum omnibus eis viribus, quas antea habebant eandem, & æqualem haberent efficiētiā in rebus: ita & in hoc mirabili sacramento dicendum est. Descendendo verò ad peculiariter argumenti dicto, quod quando frangitur panis, frangitur media quantitate: continuum enim est id, quod frangitur: attamen absente pane post consecrationem non est difficultas in intelligendo, quod species frangantur: quauis ante panis frangeretur. Et pari ratione, quauis ante panis condensaretur, vel rarefieret; postea tamen quantum illud continuum condensatur, & rarefit. Cōdensatio enim & rarefactio pertinent ad quantitatem, sicut & fractio: Quauis autem rarū & densum sint quædam qualitates consequentes corpora ex hoc, quod habent multum de materia sub paruis dimensionibus, vel paucum sub magnis: subtrahita tamen diuina virtute substantia, conseruantur istæ qualitates, sicut & alia accidentia. Quod verò additur corrumpi tunc quantitatem siue quantum, quod mansit facta consecratione falsum est. Aliud est enim condensari, vel rarefieri, aliud corrumpi etiam per comparationem ad quantitatem vel quantum. Quod si obijcias, rarum & densum esse terminos contrarios ac proinde non posse simul esse, responderetur, non sint vtique, sed manet quantitas eadem rarefacta, vel condensata, quæ est materia illorum motuum. Atque vt generaliter respondeam obiectionibus, quæ circa hoc fieri solent, dico quod quic-

quicquid substantiæ corporeæ agunt atq; patiuntur, medijs accidentibus agunt, atq; patiuntur, & quicquid in eis consideratur immediate pertinet ad actiones vel passiones accidens est. Verbi gratia in pane moles illa, & quantum, siue receptiuum impressionum accidens est, humidum accidens est, sicum accidens est, sapidum accidens est, album accidens est, molle & durum accidens est. Si ergo Deus conseruet omnia accidentia cum omnibus viribus, quas habebant presente substantia, uti quæ idem agent atq; patiuntur. Quia vero forma substantialis confert aliquid suo accidenti ad actionem, ideo dicendum est, quod Deus non solum conseruet hæc accidentia: sed etiam omnem illam vim, & robur, quod habebant à substantia.

ARTICVLVS. II.

Utrum in hoc sacramento quantitas dimensua panis & vini sit aliorum accidentium subiectum.

SUBIECTVM reliquorum accidentium in hoc sacramento est quantitas dimensua panis & vini. Quod probatur primum: Quia ad sensum constat, quod quantitas est medium, quo substantiæ corporeæ recipiunt externas omnes impressiones & accidentia, ergo sublata substantia certe illa omnia manent recepta in quantitate.

Secundo argumentor: Quia iuxta philosophorum principes Platonem & Aristotelem primæ differentiæ, & passiones materiæ, sunt magnum & paruum; itaque quantum est primo & maxime in situ atq; cognatum materiæ; consequens ergo est, ut quæcunq; alia accidentia insunt substantiæ corporeæ, comparètur & referantur ad eam media quantitate, sed subiecto primo detracto remanent accidentia secundum esse quod prius habebant, ut modo supponimus: consequens ergo est ut maneat & inhæreat in quantitate dimensua.

Plato.
Arist.

Tertio argumentor: Quia qualitates corporeæ & diuisibiles non diuiduntur, nisi per accidens scilicet, ad diuisionem subiecti, diuiduntur autem qualitates remanentes in hoc sacramento per diuisionem quantitatis dimensue, ut patet ad sensum; ergo quantitas dimensua est subiectua accidentium, quæ remanent in hoc sacramento. Atq; de hoc articulo satis.

ARTICVLVS. III.

Utrum conseruari possent reliqua accidentia, etiam sublata quantitate.

EXFAT de accidentibus corporis duplex opinio. Quidam dicunt, quod ea ex se quidem non habent quantitatem, sed extenduntur & inherant substantiæ corporeæ, media eius quantitate, quæ est generalis ratio extensionis & diuisionis omnibus rebus corporeis. Alij dicunt, quod albedo habet propriam quantitatem, adeo ut sit sua quantitas, & calor sua quantitas, & ita de cæteris. Et quidem si hæc opinio vera est, optime conseruari poterunt accidentia sine substantia & quantitate; nec hoc aliquis negare poterit: quia & ipsa habent suam quantitatem molis, de qua nobis est sermo. At verò ego existimo, quod quemadmodum albedo est ratio quantitatis, quod sit alba: ita quantitas est ratio albedini, quod sit quanta, & extensa. Et quemadmodum sapor in pomo dat pomo & humido & quanto & colorato, quod sint sapiditas & quantitas dat omnibus illis quod sint quanta. Et sicut voluntas est vniuersalis appetitus, quando intellectui & voluntati & oculis & gustui, & deniq; corpori & animæ appetimus, quæ conuenientia sunt: pari ratione quantitas est peculiare quoddam, quo cætera omnia corporea quanta sunt: quemadmodum quæcunq; sunt colorata colore colorata sunt: ergo prima illa sententia constituta, quod quantitas est peculiare quoddam accidens quo extenduntur, & diuisibilia sunt quæcunq;

cunq; extensa esse videmus & diuisibilia, est questio, utrum possent conseruari reliqua accidentia etiam sublata quantitate. De quo sunt varix sententiæ scholasticorum. Quid autem mihi verum esse videatur, duabus propositionibus explicabo.

Prima propositio: Deus posset eiuismo di accidentia conseruare, etiam sublata quantitate. Probatur primum: Quia hæc accidentia sunt res absolute (de his enim est nobis sermo) ergo non habent essentialem dependentiam ab aliquo alio creato; ergo possunt produci sine illo.

Secundo argumentor: AEqualem vel etiam maiorem dependentiam habet quantitas à substantia, quam qualitas à quantitate: sed quantitas conseruatur à Deo sine substantia: ergo qualitas potest conseruari sine quantitate. Declaro maiorem: Quantitas dependet à substantia in genere causæ subiectiue: & item qualitas dependet à quantitate in genere causæ subiectiue. Et si hæc subiecta inter se se comparantur, substantia est subiectum prius & principalius, & magis propria ratione, quam quantitas: sed hoc non obstante quantitas separatur à substantia, ergo & qualitas est separabilis à quantitate.

Tertio: Qualitas & est quid absolutum sicut quantitas, & est perfectior quantitate: sed quantitas potest separari: ergo & qualitas. In quo syllogismo, quod qualitas sit quid absolutum eo modo, quo quantitas suppono. Quod vero sit perfectior quantitate, probo primum: Quia qualitas conuenit ratione forme, estq; illi cognate; quantitas vero ratione materiæ.

Secundo: Quia qualitas est principium actiuum omnium operationum substantiæ, quantitas vero non. Item. Tertio quia conuenit perfectioribus substantijs: alijsq; rationibus id posset comprobari. Deniq; cum quantitas, & qualitas sint duæ res absolute, & realiter distinctæ, negari non debet, quod possint à Deo inuicem separari, & conseruari separatæ. Qui sint qui huius conclusionis oppositum docuerunt, necesse non est referre. Nostram vero sententiam tenent Scotus & Oham, & Ri-

Scot.
Oham.
Ricard.

cardus de Media Villa vir antiquus & doctus & Scotus. illi in 4. d. 12. Scotus vero d. 18. questio. 2. ar. 2. & Gabr. in canonem lectio ne. 44.

Scot.
Gabriel.

Secunda propositio: Si albedo verbi gratia, separaretur à quantitate, nec visibilis esse posset, nec extensa nec continua. (Semper verèor has implicationes asserere: sed fateor, quod non possum oppositam intelligere.) Ac proinde mihi videtur, quod si qualitas separaretur ab omni quantitate, implicat eam esse visibilem vel extensam vel continuam. Probatur: Quia cõtinuum essentialiter claudit quantitatem, & extensum essentialiter claudit quantitatem, & visibile essentialiter supponit quantum, & extensum ac diuisibile in partes: ergo separata quantitate, non potest qualitas &c.

Sed contra primam propositionem est argumentum: Quia sola quantitas indiuiduatur per se: omnia verò alia accidentia per quantitatem: ergo si aliquid accidens esset, & non in quantitate, non esset singulare ac indiuiduum: ergo esset vniuersale: ergo non esset, quoniam vniuersale non potest esse. Respondetur patere ad sensum, quod quando diuiduntur, & multiplicantur quantitates, diuiduntur etiam, & multiplicantur qualitates: quod si vniantur quantitates vniantur etiam, & qualitates. Et inde profectum est, ut aliqui existimarent, & dicerent, indiuiduari qualitates per quantitatem. Sed reuera quælibet natura infra suum genus habet proprietates & differentias contrahentes ad singularitatem. Itaq; sicut in quolibet prædicamento, & coordinatione est inuenire genus supremum & species intermedias, & vltimas: ita est inuenire singulare, singulari eius generis proprietate: atque hoc tribuere soli quantitati nullum habet, ut existimo fundamentum. Et nostram sententiam tenet Ricardus in 2. dif. 3. articulo 3. & in 4. d. 12. ar. 1. q. 2. & Gabriel. lect. 44. in canonem.

Ricard.
Gabr.

At contra secundam propositionem est argumentum: Quia si esset albedo sine quantitate esset spiritualis, quia esset indiuisibilis, & sine materia ac quantitate:

&

& tamen esset corporalis ut constat; quia de tertia specie qualitatibus ergo esset spiritalis & corporalis.

Pro hoc argumento, & similibus sciendum est, quod quælibet qualitas & accidens corporale quantumvis separaretur à quantitate, eo tamen ipso, quod est corporalis affectio ex natura, & quidditate sua esset apta nata perficere materiam siue corpus; & rursus esset apta nata extendi per quantitatem. Et hoc sufficit, ut verè esset corporalis ex natura & genere suo, non aliter, atque si substantia corporea separaretur à quantitate, non quidem esset extensa ut sic, nec partibilis: vere tamen esset natura corporea. Et quidem in hoc ipso sacramento mirabili, de quo nobis sermo, fatemur catholicè, quod subest accidentibus verè corpus Christi, & adiungimus, quod ut sic non habet naturalem modum essendi corporis, aut diuisibilis, sed substantiæ. Atque ex hoc etiam efficitur non rectè colligi ex eo, quod albedo separatur à quantitate, quod possit esse in angelo. Et ratio est, quia, ex natura sua est qualitas & affectio corporea: ac proinde non potest inhærere nisi subiectio sui generis, scilicet, corporeo, sicut vitulus non potest ferri ultra suum obiectum. Et præterea videmus, quod non quodlibet subiectum est receptiuum cuiuslibet accidentis, sicut lapis non est receptiuus sensationis. Si tamen angelus recipere posset albedinem, à quantitate separatam, non sequeretur inde, quod ea esset qualitas spiritalis absolutè, sed solùm quod angelus est capax alicuius corporei recepti per modum diuisibilis, & incorporei; quod ingenio capaci non esset mirabile.

ARTICVLVS. III.

Utrum species quæ remanent in hoc sacramento, possint immutare aliquid extrinsecum.

PER TE sequitur ex superioribus, quid de hoc articulo dicendum sit. Quia enim vnũ quodq; agit in quantum est ens

Artic. III.

actu, consequens est, quod vnũ quodq; sicut se habet ad esse, ita se habeat ad agere. Cũ ergo secundum prædicta speciebus sacramentalibus datum sit diuina virtute, ut remaneant in suo esse, quod habebant quãdo erat substantia panis, & vini, consequens est, quod etiam remaneant in suo agere. Et ideo omnem actionem quam poterant agere substantia panis, & vini existente, possunt etiam agere transeunte illa, & cõuersa in corpus & sanguinem Christi.

Secundo argumentor: Quia res non sunt sensibiles per substantiam formaliter, sed per accidentia sensibilia, substantia enim solo intellectu cognoscibilis est; at ea accidentia sensibilia manent in suo esse & vixeret goposuit immutare sensum sicut antea: ergo possunt immutare aliquid extrinsecum. Tertio id liquet euentissima experientia supposita fide, quod accidentia illa sunt sine subiectio.

Sed extat agumentum contra hæc: Nã cessante actione principalis agentis necesse est, quod cesset actio instrumenti, sicut quiescente fabro non mouetur martellus: sed omnes formæ accidentales agunt instrumentaliter in virtute formæ substantialis, tanquam principalis agentis: ergo cum in hoc sacramento non maneat forma substantialis panis, & vini, sequitur quod formæ accidentales manentes nihil omnino agere possint. Respondetur: quod actio formæ accidentalis dependet ab actione formæ substantialis ad summum sicut esse accidentis dependet ab esse substantiæ: & ideo sicut diuina virtute datur speciebus sacramentalibus, ut possint esse sine substantia: ita datur eis ut possint agere sine forma substantiali: datur vero eis ut sint sine substantia à Deo à quo omne esse & actio habet esse ac dependet.

Secundo argumentor: Nihil agit ultra suam speciem quia effectus non potest esse potior causa sed omnes species sacramentales sunt accidentia: ergo non possunt immutare exteriorem materiam saltem inducendo formam substantialem. Respondetur quod immutatio, quæ est ad formam substantialem non fit à forma substantiali immediate, sed mediatis qualitatibus actiuis

De accidentibus remanentibus, &c. 479

actiuis & passiuis quæ agunt in virtute formæ substantialis: hæc autem virtus instrumentaliter conseruatur in speciebus sacramentalibus diuina virtute sicut & prius erat & ideo possunt agere ad formam substantialem instrumentaliter. Per quem modum aliquid potest agere ultra suam speciem non quasi virtute propria, sed virtute principalis agentis. Hæc verò virtus nihil est aliud, quam ipsa qualitas: ac propterea intelligere debemus, quod quemadmodum semen hominis iam defuncti generat hominem, proculdubio in virtute hominis, à quo fluxit, & tamen non oportet semen illud subordinari defuncto homini: ita ut moueatur ab illo existente, fat est enim conseruari in ea virtute, qua fluxit ab illo: ita qualitas vini conuersi in sanguinem Christi, quia erat virtus vini, & cõseruatur, sicut erat, est productiuum vini: agit quæ in aquam admixtam, & eam conuertit, eadem prorsus ratione & vi atque si vinum subesser. Sic olim de hoc articulo D. Tho. & Caietanus diserebant: & rectè.

s. Thom.
Caietan.

ARTICVLVS. V.

Utrum species sacramentales possint corrumpi, vel ex eis aliquid generari.

NA fere est istorum duorum difficultas, aut certe consequens nec vnũ eorum sine altero bene tractari potest. Igitur pro huius rei explicatione repetamus id quod supradictum est; nimirum, accidentia, quæ manent in hoc sacramento habere idem omnino esse, quod habebant præsentem substantiam: ac proinde pati modo id, quod præsentem substantiam pateretur. Ex quo ad primam partem huius articuli facilis & expedita responsio est, quod species sacramentales, & possunt corrumpi, & corrumpuntur ad eum modum, quo accidentia sensibilia solent corrumpi. Illa vero desinunt esse dupliciter. Vno modo per se: quia, scilicet, ab agente naturali, & extrinseco inducuntur contrariæ dispositiones, & accidentia: alio modo per accidens, quia corrumpuntur subiectum, eo vero corrupto, quantumvis nil aliud intercederet, corrumpetur propria eius accidentia: sicut pereunte homine non manent propria accidentia hominis.

His ergo constitutis dicendum est, quod quia quantitas in hoc sacramento induit rationem subiecti respectu cæterorum accidentium, & ea manet in esse quod habebat, si substantia subesser: ideo patitur, & suscipiunt impressiones, & subiecta sunt agentibus naturalibus, ac si adesser substantia. Ac proinde illæ qualitates alterari possunt per se, & corrumpi, & rursus quantum illud subiectum est ei corruptio ni, cui subijceretur panis vel vinum, si adesser, eo vero corrupto necesse est, ut corrumpantur ea omnia, quæ in sunt in eo; quantumvis nihil aliud interueniret. Quod ideo dico: quia re ipsa illud quantum non solet corrumpi, nisi præcedente alteratione circa alia accidentia. Nisi quando in tot partes diuiditur, ut quantum adesser panis substantia, non posset conseruari sub illis. Tunc enim sine præuia alteratione desinunt esse accidentia per talem diuisionem & desinunt subiecti.

Quod si obijcias contra hæc; quia corruptio accidit per separationem formæ à materia, sed materia panis non remanet in hoc sacramento: ergo ex species non possunt corrumpi, respondetur falsum esse, quod corruptio accidentium fiat per separationem formæ substantiæ à materia, quæ est pars substantiæ. Atque hoc est certum, & euidens per se loquendo. Verum est tamen quod per corruptionem formæ accidentalis illa separatur à materia subiecta. Et sic dicendum est, quod quantumvis esse horum accidentium non sit in materia, habet tamen modum similem, ac si esset in materia, ac propterea potest per corruptionem auferri etiam in materia non existente.

Secundo argumentor: Quia formæ per se subsistentes, & sine subiecto sunt incorruptibiles: tales sunt istæ species: ergo incorruptibiles. Respondetur distinguendo maiore: Formæ enim per se subsistentes, sicut Angeli, sunt incorruptibiles, ac vero formæ corruptibiles ex natura sua, & existentes

stantes quidem sine substantia subiecta, habentes autem similem modum essendi atq; si subijceretur substantia, negatur quod sint incorruptibiles. Imo proculdubio tam sunt corruptibiles, atq; si substantia adfuisse. Nec verò hoc est miraculum, sed naturale. Supponitur enim miraculum, scilicet, quod illæ species retineant id esse sine subiecto, quod prius habebant in subiecto. Eo vero miraculo supposito, naturale est, quod corruptantur, sicut ante, non aliter atq; cæcus miraculose illuminatur, illuminatus vero naturaliter videt. Et hæc de primo; de quo nulla est difficultas. Sed secundum illud, quomodo ex eis speciebus corruptis aliquid aliud generetur, merito torsit omnium scholasticorum ingenia. Et ratio dubitandi est: quia omnes ignoramus, unde proveniat, & emanet illa materia, ex qua constant, verbi gratia vermes, speciebus corruptis. In quo sunt variae sententiæ. Enumerabimus vero eas, quæ magis celebres, vel probabiliores sunt.

Innocen.

Celebris fuit, & perantiqua sententia Innocentij li. 4. de officio missæ. capite. ii. Dicebat ille, quod quando species panis corruptantur, & ex eis aliquid aliud generatur, reuertitur miraculose substantia, quæ præfuerat panis, & vini, atq; ex ea oriuntur illæ generationes. Hanc vero sententiam rejiciunt ferè omnes scholastici, Ricardus distinctione. 12. articulo secundo, quæstione secunda. D. Thom. 3. part. q. 77. ar. 5. & 4. contra Gentes c. 66. Gabriel. lectione. 4. in canonem, Scotus illa distinctione. 12. q. vltima & deniq; ferè omnes, quibusdam valde antiquis exceptis. Id vero merito hii doctores fecerunt. Quoniam si substantia panis rediret, siue sit eadem numero, quæ præfuerat, siue diversa, aut rediret ante corruptionem speciei panis, aut post: nõ ante, quia ut tenet communis opinio quædiu manet species panis incorrupta, tandiu sub illa est corpus Christi, sed quædiu sub illa est corpus Christi, tandiu est quantitas panis, sine subiecto, ut docet fides: ergo tunc non est ibi substantia panis. Nec vero reuertitur panis post corruptionem specierum, quia tunc reditus eius nõ

Ricard.
D. Tho.
Gabriel.
Scotus.

est necessarius, ad hoc ut eæ species possent corrumpi, & ex eis aliud generari: nam iam facta erat generatio atq; corruptio. Præterquam, quod si reuertitur panis substantia, quando corrupta sunt accidentia panis: ergo manet panis sine proprijs accidentibus.

Secunda sententia fuit quorundam, qui asseruerunt, quod ea, quæ tunc generantur sunt, non quidem ex speciebus sacramentalibus, sed ex aere circumstante. Atque ijs satis hac sententia declarant fuisse illos, qui in superioribus affirmabant species sacramentales esse in aere, sicut in subiecto. Quia vero constat evidenter, quod non sunt in aere sicut in subiecto, constat etiam, quod hæc sententia est falsa & ridicula. Alias vero rationes in eâ non formabo: quia quilibet disertus esse posset, si contra eam disputaret.

Tertia sententia est aliorum, qui dicunt quod ex ipsa quantitate permanente quidem in esse accidentis fungente tamen vicem materiz generantur quæcunq; ex speciebus consecratis generantur: itaque id quod generatur constat ex quantitate sacramentali, quæ vicem habet materiz, & ex forma substantiali producta ab agente in illa quantitate. Et aliqui tribuunt hæc sententiam Divi Thomæ, & dicitur ea fuisse antiquorum Thomistarum. Quorumcunq; vero sit, illa est falsa. Quod probari posset multipliciter.

Primum, quia si quantitas sacramentalis virtute divina induit vim, & rationem materiz adeo ut possit esse naturaliter altera pars substantialis compositi physici condistincta contra formam: ergo non minus inconueniens est dicere, quod talis quantitas manet in hoc sacramento simul cum corpore Christi, quam dicere, quod manet vera materia panis. Imo videtur, quod non possemus iuxta hanc sententiam reddere causam idoneam, propter quam Deus in consecratione huius sacramenti sustulit materiam panis, si erat collaturus quantitatem illi remanenti tantam vim, ut nihil prorsus differret à materia.

Secundo argumentor: Quia sequeretur, quod entia physica non haberent veram materiam

teriam partem sui, quod aut vix aut nulla ratione potest intelligi. Tertio, quia certè vermes geniti essent alterius rationis, & quidditatis ab alijs vermibus, nec enim haberent veram materiam pro essentiali sui parte, sicut alij. Quarto, quia forma substantialis non est actus quantitatis, sed materiz: potentia enim, & actus pertinet ad idem genus.

Quinto, quia ex forma substantiali, & accidenti non fit compositum per se, sed monstrum aliquod inauditum in natura. Alijsque vijs & rationibus posset ea sententia improbari. In qua ferè non possum, quod ea tribuatur Divo Thomæ, non quod eo sim ingenio, ut mihi valde curæ sit quid quisque dicat, sed quam docte sapienterq; loquatur: non enim, quod fides quidem est supra rationem, ratio vero supra omnem hominem iuxta sapientem Augustinum. Sed moueor inde, quod immerito video reprehensum eum auctorem, quem semper præceptorem duxi, & quem scholasticorum facile principem agnosco. Ergo qui videre voler, quod Divus Thomas non fuit huius tertiz sententiæ, audiat solutionem ad tertium articulum citati.

D. August.

B. Tho.

Tertium illud argumentum erat huius formæ: Si ex eis speciebus generetur aliqua substantia, illa substantia non erit sine accidenti: si ergo ex eis generetur aliqua substantia corporea, oportet, quod ex accidenti generetur substantia, & accidens, duo scilicet, ex vno, quod est impossibile: ergo impossibile est, quod ex speciebus sacramentalibus aliqua substantia corporea generetur.

Respondet verò in hunc modum ad tertium, dicendum, quod quantitas dimensionum panis, & vini retinet naturam propriam, & accipit miraculose vim, & proprietatem substantiæ; & ideo potest transire in utrunque, id est, in substantiam, & dimensionem. Quid evidentiùs? Non dicit, quod manet dimensio in ea generatione habens vim, & proprietatem substantiæ; sed quod transit dimensio in substantiam, & dimensio-

nem. Nec verò per substantiam hoc loco intellexit Divus Thomas formam rei genitæ, sed materiam. Quoniam nunquam materia rei corruptæ transit in formam: sed materia, verbi gratia, aeris transit in materiam ignis, quando ignis generatur, hoc est efficitur materia ignis.

Quarta igitur sententia est Sancti Thomæ loco citato, quam explicat Caietanus in eundem illum articulum in hunc modum: Tenet, inquit, Divus Thomas, quod quando ex speciebus sacramentalibus aliquid generatur, quantitas transit in materiam per modum conversionis seu transitionis; ita quod virtute primi miraculi datum est quantitati, ut durante sacramento, sit vice materia, & in termino sacramenti, hoc est, in primo non esse sacramenti, sit vere materia. Quemadmodum si in politicis princeps unico imperio constitueret aliquem pro consulem viuente consule, ita quod in obitu consulis sit consul. Nec existimandum est, quod iuxta hanc sententiam agens naturale faciat de dimensionibus materiam, hoc enim stultum est: quoniam agens naturale non facit primum subiectum suæ actionis, sed supponit illud. Intelligendum ergo est, quod in hac generatione agens naturale agit in illud quantum, seu vice materiam, disponendo illam, tanquam si esset materia ad formam substantiæ generandæ; & hoc vique ad instans generationis exclusiue. In instanti autem generationis quod est primum non esse sacramenti, dimensio virtute primi miraculi transit in materiam dispositam pro forma illa, ac si præfuisse. Et sic in eodem instanti naturale agens introducit in eam materiam formam substantialem, cum accidentibus requisitis.

Quinta sententia est Aegyptij R. Aegyptius. mani theoremate. 44. & 45. Quo loco exposita sententia sui præceptoris Divi Thomæ ad modum, quo Caietanus exposuit, atque etiam improbata, docet ipse, quod quando corruptantur species consecratæ in eo instanti, in quo

H h definit

definit esse corpus Christi, incipit esse substantia corporea generata, ac proinde incipit ibi esse materia cum forma producta. Et videns ille Doctor, quam in promptu esset nouæ creationis obiectio atque miraculi, respondet, quod ea materia licet creetur à solo Deo, non tamen incipit ibi esse per miraculum sed naturaliter. Quin potius esset, inquit, grande miraculum, si materia tunc non produceretur à Deo. Id quod explicat isto modo: In generatione hominis, quando embrius est vltimate dispositus, creatur anima rationalis, & infunditur ei; non tamen est miraculum, quod creetur, sed potius esset miraculum si embrius vltimate dispositus frustraretur infusione animæ rationalis, quoniam id esset contra ordinem, & legem naturæ. Et pari proportione, quoniam illud quantum manentibus speciebus gerit vicem materiæ, & disponitur ab agente naturali ad aliam formam: ea prorsus ratione, qua disponderetur si subesseret materia, tunc miraculum esset, si vltima dispositione facta non adueniret materia. Quoniam naturæ lex & ordo postulat, vt in subiectum vltimate dispositum inducatur forma, ad quã est dispositum: ea vero forma non potuit secundum naturæ leges induci; nisi in veram materiam.

D. Tho.

Conueniunt duæ istæ sententiæ in eo, quod quantitas sacramentalis cum reliquis accidentibus corrumpitur, & eis corruptis succedit noua materia, ex qua constat id, quod generatur. Differunt tamen quia Aegidius putat id fieri per creationem materiæ, Diuus Thomas vero per conuersionem quantitatis in materiam. Et quidem Sanctus Thomas nititur quantum in ipso est, rem reducere ad modum naturalem, & eximere à miraculo. Quod quidem, & ego facerem, si inuenirem aliquam viam, & rationem probabilem. Aegidius vero, quia eiusmodi viam & rationem probabilem non inueniebat, cõfugit ad creationem, debitam tamẽ iuxta naturæ leges. Vtra vero harum duarum sententiarum verior sit viderit alius: ego enim fateor me non videre fines hu-

ius difficultatis, nec eam comprehendere. Videtur vero mihi sententia Aegidij similior vero, & magis expedita. Primum, quia cum Diui Thomæ sententia nitatur effugere nouum miraculum præter illud, quod fit in consecratione, non hoc assequitur. Quando enim dicit, quod quantitas in consecratione, aut est sensus, quod quantitas per solam consecrationem, & per hoc præcise, quod manet sine subiecto habet, quod possit conuertere in substantiam: & hoc plane falsum videtur (non enim ex eo, quod accidens separatur à subiecto potest transire in substantiam) aut est sensus, quod simul data est quantitati illa potestas existendi sine subiecto, & transeundi in substantiam. Et hoc non est tollere miraculum ab ea transiitione, sed variari & tempus, in quo collata dicitur quantitatis transeundi in substantiam. Præterquam, quod est difficile intellectu, quod quando re ipsa accidens veritur in substantiam, non celebretur re ipsa, & actu miraculum nec requiratur ad id peculiaris, & miraculosa actio Dei.

Et secundo argumentor: Quia ea sententia non modo non fugit miraculum; sed etiam incidit in aliud multo maius, quam sententia Aegidij. Quod probor: Quia fide catholica constituta, quod in sacramento Eucharistiæ, nec manet materia substantialis panis nec forma, nec esse, & denique nihil substantiale manet, sed sola accidentia; est multo mirabilius, quod accidens conuertatur in substantiam, quam quod ea substantia & materia creetur.

Tertio quia cum ea sententia infringit opinionem Aegydiij, quia ex forma consecrationis non habetur, quod corruptis speciebus ad productionem rei genitæ, producatur materia à Deo; quæri posset ab ijs ipsis authoribus, unde ipsi habeant ex forma consecrationis quod corruptis accidentibus, aliquod accidens conuertatur in substantiam. Sed fortasse in Dei sapientia positus est nõ de nouo creare materiam, sed ex secreto aliquo, & abdito

finu

finu accidentis mirabiliter educere substantiam. Nos vero quæstiones istas physicas relinquamus. Et præsentem quidem hanc, sicut & plurimas alias, ego fateor me non comprehendere.

ARTICVLVS. VI.

Verũ species sacramentales frangantur in hoc sacramento.

FFICIUNT quidam scholastici ex antiquis, vt id disputemus, quod certè (vt pace eorum dixerim) indignum est, vt conuertatur, scilicet, vtum species sacramentales frangantur. De quo varix olim fuere opinioniones, vt constat ex Magistro Ricardo, Diuo Bonauentura, Sancto Thoma, & alijs antiquis. Dixerunt enim quidam, quod ibi non est fractio re vera, sed secundum apparentiam, cum tamen constet ad sensum, quod ibi est fractio, per quam ex vno fiunt multa, & dici non possit, quod in his sensus fallatur; alioqui nihil erit certum in hac vita; eritque nostra omnis cognitio, & existimatio perpetua quædam deceptio. Alij autem affirmauerunt, quod ibi erat quidem fractio, sed sine fractionis subiecto, quod tum est contra sensum, tum etiam inintelligibile. Inintelligibile quidem; quia fractio certè supponit aliquid, quod frangatur, & id appellamus subiectum. Contra sensum verò, quia patet ad sensum, quod aliquod quantum prius vnum existens, postea in multa partitum est. Quod verò partitum, vel diuisum est appellant homines subiectum eius partitionis.

Supponamus igitur in primis, quod cum quaritur, vtum illæ species sint frangibiles, non accipimus frangibile secundum peculiare aliquas differentias sibiabilis, aut secabilis, & aliarum; quæ oriuntur ex diuersa dispositione sub

Magister.
Ricard.
D. Bonau.
S. Thom.

iectorum, de quibus, si alicui placet confumere tempus in physicis, videat Aristotelem quarto meteorologico. Arist. Nos verò frangibile accipimus ratione generali pro eo, quod partitione manet diuisum.

Hoc constituto, est prima propositio, quod species sacramentales frangantur eiusque fractionis subiectum est quantum illud, quod manet transeunte substantia panis. Probatur primum experientia ad sensum, secundo ratione. Quia frangibilitas conueniebat paniratione suæ quantitatis, & talium qualitatum: cum ergo post consecrationem remaneat, & quantitas, & qualitates omnes panis in esse, quod habebant, sequitur, quod sint frangibiles illæ species, sicut antea, non aliter atque sunt albæ, & sapidæ sicut antea.

Item; Nihil magis proprium quantitatis, quam diuisio; sed ibi est vera quantitas: ergo vera diuisio: At omittimus ista. Nam si album illud potest denigrari, certè poterit & quantum diuidi.

Secunda propositio sit, quod corpus Christi existens sub speciebus vere tractatur manibus sacerdotum; & frangitur. Hæc constat ex celebri illa confessione Berengarij. Sed sciendum est, hæc conuenire corpori Christi non per se, sed ratione specierum. Sicut enim ratione specierum moueri dicitur: ita & frangi, ac diuidi ratione earum: Itaque totum manet, & integrum sub qualibet diuisionis particula. Sed, quia cum prius sit sub vna tantum hostia, & eius partibus, quæ sunt entia in potentia, facta tamen diuisione, manet in pluribus hostijs integrum, & perfectum. Et cum illæ pluribus distribuuntur, corpus Christi sumitur ab eis; iccirco dicitur, quod corpus Christi frangitur, & diuiditur. Et nos dicimus vere, corpus Christi manducare, quantum sub aliena specie. Vide Thom. V. valdensẽ, lib. de Sacramentalibus. capit. 42. Atque hæc omnia grauius docuit Diuus

Bereng.

Tho. Vnd.

H h Au.

D. August. Augustinus, his verbis, Quando Christus, inquit, manducatur, vita manducatur. Sed quis audeat, manducare Dominum suum? Et tamen veritas inuitans nos ad manducandum ait; Qui manducatur me, vivit propter me. Nec occiditur Christus, ut manducetur, sed mortuos vivificat; quando manducatur reficit, non deficit: vivit manducatus, quia surrexit occisus: nec quando manducamus partes de illo facimus. Norunt fideles, quomodo manducant carnem Christi, unusquisque accipit partem suam: unde, & ipsa gratia partes vocantur. Per partes manducatur, & manet integer totus. Per partes manducatur in sacramento, & manet integer totus in celo, manet integer totus in corde tuo. Et

D. Hiero. Divus Hieronymus ut refertur de consecratione distinctione secunda; Singuli, inquit, accipiunt Christum Dominum, & in singulis portionibus totus est: nec per singulas minuitur, sed integrum se præbet in singulis. Ex quibus satis liquet, quod quantumvis sacramenta illa dividantur, Christus tamen ratione sui, aut in se ipso non dividitur. Et secundum hanc rationem debet intelligi ista conclusio si quis vero querat, quid ea fractio in sacrificio missæ significet, respondetur breviter, quod sicut Theologi dicunt, ipsa fractio significat passionem Christi, sed partes ipsæ significant partes corporis mystici. Et quia partes in corpore Christi mystico sunt in triplici differentia, quidam regnant in paradiso alij securi expectant in sepulchro, quoad corpus, & in purgatorio, quoad animam, tertij pugnant in merito, iccirco in tres partes fit divisio.

Irruunt vero multi in primam illam, & evidentem propositionem: quoniam multi fuerunt, qui tenuerunt oppositum.

Primum: Nam secundum Philosophos dimensiones separata à materia non possunt dividi: sed ista accidentia sunt sine materia: ergo non possunt dividi. Respondetur, quod philosophis erat sermo de suis illis mathematicis dimensionibus, & confictis, ac separatis ab omni sensibili, quæ nulli essent sensui, aut passioni corporali subiectæ: nos vero loquimur de quanto, & quali habente idem prorsus esse, quod habebat præsentem substantiam.

sus esse, quod habebat præsentem substantiam.

Boetius.

Secundo argumentor: Quia Boetius primo de Trinitate, capite tertio dicit, quod formæ, quæ sunt sine materia non possunt esse subiectum: ergo ista accidentia non possunt esse subiectum fractionis. Respondetur, quod loquebatur ibi Boetius de rebus spiritibus, siue substantijs separatis. Tertio: Fractio, quæ est in signo significat esse etiam in signato, sed in corpore Christi non est fractio: ergo nec in speciebus. Respondetur, falsum est, quod ea fractio significet, quod tunc corpus Christi in se ipso frangatur, sed significat passionem Christi.

Sed aduersus secundam propositionem obijcio: Quia illæ species digeruntur, nutriunt, & conuertuntur in substantiam alij: si ergo corpus Christi frangi dicitur, quia illæ franguntur, dicitur etiam digeri, & nutrire, & conuertere in alitum, quod est absurdum. Respondetur, quod simulatque accidit corruptio speciei, non est sub eis corpus Christi, ac proinde de corpore Christi nec per se, nec per aliud conuenit nutrire corpus, vel conuertere in alitum, aut digeri, ut includit corruptionem specierum.

ARTICVLVS. VIII.

Verum aliquis liquor possit vino, consecratione misceri?

FERE in vniuscuiusque articuli declaratione recurrere debemus ad eadem totius materiam, atque questionis principia. Repetendumque est in primis, quod species in hoc sacramento remanentes, sicut adipiscuntur virtute consecrationis modum essendi substantiæ; ita etiam consequuntur modum agendi, & patiendi, ut scilicet, agere, & pati possint, quicquid ageret, vel pateretur substantia, si ibi præsens existeret. Ex quo principio à Theologis omnibus, ob evidentem experientiam merito recepto, iam liquet quid

De accidentibus remanentibus, &c. 485

quid nam in genere questionis respondendum sit; cum proculdubio, si substantia vini ibi maneret, posset ei permisceri alius liquor.

Secundo loco ponendum, vel recolegendum est, quod sanguis Christi manet in hoc sacramento, quantum manent species consecratae. Quia cum sanguis Christi sit ibi ratione consecrationis necesse est dicere, quod manente materia maneat etiam & forma sacramenti; & consequenter res ac sacramentum, scilicet, sanguis Christi. His positis queri solet à Theologis; an isto aliquis liquor miscetur speciebus consecratis, desinat tamen ibi esse sanguis Christi, an non? In quo mihi videtur esse dicendum, quod liquor appositus speciebus sacramenti, aut est alterius speciei, aut eiusdem. Si alterius, ut cum aqua admiscetur vino consecrato, aut appositum est maius virtute ac potestate eo; cui apponitur, vel æquale, vel minus. Si sit maius, vel æquale, corrumpuntur species vini, & desinit esse sub eis sanguis Christi. Et ratio huius est: quia inter liquores diuersarum specierum, semper est aliqua differentia, & contrarietas in qualitatibus: ac proinde si vnus eorum multum excedat, vincit alium, & conuertit eum in seipsum: ut quando parum aquæ iniicitur multo vino. Si vero sint æqualis virtutis, aut saltem ex nullaparte sit magnus excessus, resultare inde videtur Aristoteli, & suis sectatoribus tertium quoddam specie differens ab vtroque liquore. Ac proinde, cum ibi non maneat propria accidentia vini, non manebit sanguis Christi, postquam tertium illud resultauerit. Quod si liquor infusus vino consecrato minoris potestatis sit, quam ipsum vinum, nec ipsum valeat à sua specie immutare, tunc sicut manent ibi species, & accidentia vini, manebit etiam sanguis Christi. Quod intelligendum est, & postquam species vini aquam conuerterint in suam naturam; & antequam conuerterint: semper enim manent species consecratae, & ex consequenti manet sanguis. Et hæc tenet de eo casu, in quo vinum consecratum miscetur cum alio liquore.

Quando autem vino consecrato miscetur vinum non consecratum, dicendum est, quod aut hoc vinum est non modo eiusdem speciei, quoad rei naturam, sed etiam quoad qualitates. Aut est quidem eiusdem speciei quoad naturam, non tamen quoad qualitates: differunt enim quoad colorem, vel humiditatem, ac siccitatem. In primo casu dicendum est, quod siue illud, quod apponitur speciebus consecratis, sit maius, siue æquale, siue minus, species vini præexistentis non desinant esse, nec sanguis Christi sub eis.

Quod probo primum: Quia receptum est, quod sanguis Christi non desinit esse sub speciebus vini consecratis, nisi per eam immutationem, per quam desineret ibi esse substantia vini, si subisset: sed constat quod per appositionem vini omnino similis substantia vini præcedens non desinet esse: ergo per appositionem vini similis in substantia, & qualitate vino consecrato, & speciebus eius non desinit esse sanguis Christi sub speciebus.

Secundo hoc ipsum confirmo & declaro: Quia simile non corrumpit simile: sed vinum consecratum, & illud aliud admixtum speciebus ponitur à nobis esse simile: ergo vnus non corrumpet aliud: ergo manent species priores, sicut maneret vinum, si esset: ergo manet sanguis sub eis.

Tertio argumentor: Si quando species vini consecrati miscentur alteri vino similis qualitatibus non consecrato corrumpuntur, sequitur euidenter, quod quantumvis miscetur alteri calici, seu vino consecrato corrumpentur: ergo non maneret verus sanguis Christi sub speciebus alicuius vini consecrati eo ipso, quod alteri calici iungeretur. Quod satis apparet esse falsum, etiam si nullam ad hoc rationem afferremus.

Quarto loco rem declaro in hunc modum: Quotiescunque quantum additur quantum manente quantitate virtutis, quantumcunque fiant vnus, continuum, semper tamen distinguuntur secundum positionem, & si tantam, quia duæ quantitates, etiam si sine

partes vnius quantitatis continuz, necessario distinguuntur si tu & positione: sed sic est in proposito, ut ostensum est, quod vinum appositum & species quibus apponitur manent quoad quantitates suas & qualitates: ergo quantuncunque faciant vnum secundum continuitatem, eo quod & corporalia, siue sensibilia sint, & eiusdem speciei, & vnumque liquidum, ac propterea bene coalescens, & quod facile continuari possit semper tamen illæ partes distinguuntur secundum situm. Hæc verò continuatio quantitatis & nihilominus distinctio secundum situm, non sic intelligenda est, quod totum vinum appositum sit ex vna parte, & species vini consecrati ex alia, & continentur solum secundum vnum latum, secundum quod sibi iunguntur: quemadmodum in insitione ramus appositus ac insertus tronco coniungitur ei, secundum vnâ extremitatē. Hæc enim istius modi coniunctio non est secundum naturam liquidorum. Sed intelligendum est, quod subintrat vnum alteri secundum parvas partes porosas: & cedit vnum alteri: semper tamen distinguuntur situ partes vtriusque vini; quantumvis id sit imperceptibile sensu: propterea quod sensus non pertingit ad minima, quales sunt illæ partes. Igitur cum ibi maneat, & conseruentur species vini, sit, ut maneat etiam sanguis Christi sub eis.

At vero, si vinum consecratum fuerit album, & admisceatur eius speciebus vnum tinctum vel rubeum, maior est difficultas. Et primo quidem videndum est, an ea vina differant specie eo ipso, quod vnum est tinctum, & alterum non item. Atque mihi quidem videtur, quod medici affirmarent ea vina esse specierum distinctarum: eo quod nimium attendunt & affixi sunt sensibilibus effectibus & qualitatibus. Vident autem, quod alium effectum habet in corpore humano vnum vinum ab alio: ac proinde diversos illos effectus secundum speciem reducerent in diuersas causas, nec male, eo quod in ordine ad suum obiectum, & finem bene philosophantur. Secundum verò comu-

niorem, & altiorē philosophiam: indagantem rerum quidditates, & naturas, existimo probabilius esse, quod vina non propterea distinguuntur specie, & rei subiecta natura, quod vnū sit vnius ac diuersi coloris ab alio. Hæc enim sunt differentie accidentales, conuenientes ex ipsa generatione vel cōfectione vini. Vnde experientia liquet, quod si magnæ quantitati vuarum albarum pauca quedam nigra misceantur, tingitur totum vinum, & fit rubeum. Non verò est probabile, quod pauca illæ vuz tantum excedant alias virtute, & potestate eas ut transmutent à naturali specie, & conuertant in propriam, atque diuersam naturam. Differat ergo ea viua humiditate, siccitate, colore, & alijs qualitatibus, non natura. Et circiter mihi est valde probabile, quod quando speciebus vini albi consecrati misceatur vinum rubeum, etiam maioris quantitatis, non ita soluuntur, & corrumpuntur illæ species, quin si sub eis esset substantia vini, maneret. Ac proinde dico, quod manet sanguis Christi, quoniam ille tandiu manet, quandiu maneret vinum, si ibi esset. Et alioqui si illa, inquam differunt specie, dicendum esset, quod si vino rubeo consecrato misceatur æquales species vini albi consecrati, quod ibi non maneret sanguis Christi, quod vno esse vehementer falsum. Quod vero ita dicendum esset saltem ipsi Theologis, qui in mixtionibus admittunt sententiam Aristotelis probo. Quia quando misceantur duo diuersarum specierum, æqualis autem vel parum differetis virtutis & potestatis, nec manet vnum, nec alterum, sed resultat vnum tertium, secundum illum philosophum, quem nos etiam supra imitatum sumus, cum demixtione vini, & aquæ ageremus: sed in hoc casu misceantur duo diuersarum specierum, æqualis verò potestatis: ergo resultabit vnum tertium: ergo nec maneret natura, & species vnius extremi si ibi esset nec alterius: ergo nec manet sanguis Christi in eo casu. Mea vero sententia, quando vni rei altera æqualis virtutis misceatur, nonnunquam tam erunt diuersæ naturæ, & qualitatis, ut se inuicem corrumpant, & resultet vnum tertium,

tertium, nunc breuiori spacio temporis, nunc longiori pro ratione actiuitatis atque pugnantiz. Nonnunquam vero illæ duæ res tam possunt esse cognatæ, ut quauis specie differant, vna non corrumpat alteram nisi tempore longo. Quod puto accidere in vinis si differunt specie. Verum est tamen, quod semper est magis durabile simplex quam mixtum. At satis de hoc sit: veniamus ad diluendas obiectiones.

Quod autem non maneat sanguis Christi sub speciebus, quando admisceantur alteri vino eiusdem speciei non consecrato, probatur primum: Quia tunc efficitur vna & continua quantitas vtriusque vini consecrati, scilicet, & non consecrati, sed vnum accidens numero non potest habere tam differentem ac repugnantem proprietatem, ut sit in subiecto, & sine subiecto simul: ergo falsum est dicere, quod ea quantitas sit in subiecto, & sine subiecto, si tamen manerent ibi species consecratæ, & sanguis Christi, eadem quantitas esset & sine subiecto & in subiecto: ergo non manent. Respondetur, quod nihil prohibet, quin accidens quod habet partes extensas qualis est quantitas secundum vnâ partem sit in subiecto, & secundum aliam non sit in subiecto.

Secundo argumentor: Quando vino consecrato misceatur vinum non consecratum, illud mixtum non est idem numero, quod erat antea: ergo non est idem numero cum vino consecrato: tamen multæ illius partes sunt omnino eadem cum partibus vini consecrati. Itaque illæ eadem res quæ sunt partes modo huius continui mixti, erant ante vinum consecratum: & quod erat ante vnum per se existens ad modum substantiæ vnius numero, illud ipsum est sub hoc mixto sicut partes actu continuatæ sunt sub toto. Atque hæc doctrina, etiam ab his, qui tenent oppositam sententiam, concedenda est. Quod, si facilis & vera cum sit, difficilis alicui videatur meminerit duo. Primum, quod quando vino infunditur

vinum eiusdem speciei, & qualitatum quantum statim coalescant, & efficiantur vnum, mirabile tamen esset, si quis diceret, quod aut vinum suppositum, aut iniectum corrumpuntur; cum & secundum sensum sit incredibile, & secundum rationem appareant ibi esse causæ conseruationis, & non corruptionis. Intelligendum ergo est, quod manet quidem re ipsa vinum vtrunque, cum hoc solo discrimine, quod antea vnunquodque erat vnum per se, postea vero vtrunque est alterius inuicem pars in actu. Meminerit secundo, quod aliter angelus est vnus, aliter homo, aliter lapis, aliter exercitus. Itaque variæ sunt, & multiplices rationes vnius. Et quauis aliqua ita sint vna, ut eorum partes non possint eadem numero, fuisse tota per se; ut constat in partibus hominis: alia vero vna, tam sunt materialia, & bene diuisibilia, ut illud ipsum quod erat actu pars modo, per diuisionem solum fiat totum per se, ut quando scinditur lapis vel secatur lignum, & econuerso, quæ erant tota per se effici solent alterius partes: quia facile coniungi & continuari cum eo potuerunt ob naturam liquidam, facilem & cognatam vel prorsus eandem. Sed tertio instat alij in hoc fere argumento secundo: Quia quod est mixtum ex duobus, neutrum miscibilium est, sed tertium quoddam compositum: ita enim dicebat Aristoteles libro 1. de generatione & corruptione: ergo non manet primum illud. Res Aristoteli de propria mixtione, siue proprie demiscibilibus, quæ semper sunt specie differentia. Aliud est enim vinum addere vino, & augere eius quantitatem, aliud res vel liquores miscere. Si voluit tamen negare, quod quando vinum additur vino: illud idem vinum, quod erat antea non maneat, illa eius philosophi sententia esset falsa. Est tamen verum, quod manet sub differenti ratione, & statu. Arbitror autem, quod non erat ei sermo de additione rei ad rem eiusdem speciei: relinquebat enim homo ingeniosus pro per se noto, quod tunc non intercedat corruptio.

Quarto loco adducere possumus quorundam imaginationem, qui dixerunt, quod quātuncūq; modica sit permixtio, liquoris, siue eiusdem speciei, siue diuersæ cum speciebus consecratis corrumpitur totæ, & consequenter definit ibi esse sanguis Christi. Et mouebantur duabus rationibus. Prima: Quia magnum, & paruum sunt differentiæ quantitatis: sicut album, & nigrum coloris: cum ergo per quancūq; appositionem, vel additionem liquoris quantitas fiat maior non manet eadem. Secunda ratio erat: Quia cum species sint sine subiecto, & quod apponitur sit substantia solida penetrabit totas species, & diffundetur per eas sine resistantia. Respondetur tamen, quod licet paruum & magnū sine differentiæ quantitatis quoad terminos magis vel minus distantes, & quoad determinationem mensuræ; non tamen quantum ad essentiam quantitatis. Potest enim eadem quantitas manere, & nunc quidem minor esse nunc maior, ut si alteri quantitati continuetur. Ad secundam rationem respondetur, quod species illæ vini absque subiecto, eandem vim habent ad agendum, resistendum, & patiendum, atq; si adesset substantia. Vltimo loco eam rationem referamus, quam quidam adducebant ad probandum, nullum omnino liquorē misceri posse speciebus consecratis. Illa est: Quia quādo aqua miscetur aquæ benedictæ efficitur benedicta: ergo similiter si aliquis liquor misceri posset speciebus vini consecratis: transubstantiaretur in sanguinē Christi, sine noua consecratione, quod est falsum. Respondetur, quod sicut refert Innocentius de officio missæ par. 3. c. 25. quidam voluerunt, quod per contactum sacramenti, vinum, quod apponitur, efficitur consecratum, & transit in sanguinem. Sed sicut ipse eo loco dicit, assertioni istorum ratio non suffragatur. Nec enim virtus transubstantiandi data est speciei vini consecrati, sicut data est atq; assitit verbis consecrationis ritē prolatis. Aquæ autem benedictæ data est virtus reddendi aquam sibi permixtam benedictam ex

Innocent.

institutione ecclesiæ, & eo etiā ipso, quod permixta est aquæ benedictæ. Et quidem liquor additus & permixtus speciei vini merito reputaretur benedictus propter contactum & permixtionē rei sacræ. Quod dico, non modo quādo re ipsa commixtus est speciebus, sed etiā si postea aliqua arte, & ratione separaretur. Et ita tenet Ricardus in 4. d. 12. ar. 4. q. 1. Sed diximus in ter alia, quod si vino misceatur aqua in æquali quantitate: non manent species, & accidentia vini, & consequenter nec sanguis. Et ratio erat, quia ea mixtione facta non manet vinum, sed resultat quoddam tertium: quod tamen vel non est verum vel saltē nec est nobis euidens, nec videtur tutum. Respondetur, quod quāuis ea sententia quam posuimus sit cōformis philosophiæ Aristotelis & discipulorum eius, non tamen est certa & euidēs. Quia ex eo, quod vinum, & aqua equalis quantitatis misceatur, non sequitur præcisē, quod resultet vnum tertium, sed sequitur vel quod resultet vnum tertium vel quod illa duo extrema maneant remissa, & temperatis qualitatibus, præsertim cum ignoremus, quā mensura, & quantitate dilutum esset vinū illud, quod Dominus consecrauit, & dedit discipulis, dicens. Hic est sanguis meus. In his ergo modeste & temperate loquitur quicumq; sapiens. Nec nos supra illam sententiam posuimus, nisi ut probabilem. Nec existimamus aliquem sapientem eā existimasse euidētem. Quia non modo manet vinum simul atq; aqua dilutum est, quod est certum, quia non potuit tam cito fieri eius corruptio, & transmutatio, sed fortasse etiā, æqualibus partibus aquæ ac vini permixtis, etiam post dimidiā vel vnam horā manebit vtriusq; extremi substantia. Sed hæc relinquamus physicis, & nos interim si de similibus casibus fuerimus consulti, non temere iudicemus, sed humiliter, & cor date.

Ricard.

Aristot.

Matth. 26.

QVAESTIO

QVAESTIO SEXTA,
DE FORMA

HVIVS SACRAMENTI.

ARTICVLVS. I.

Vtrum hæc sit forma huius sacramenti, Hæc est enim corpus meum: & hæc est enim calix sanguinis mei.

VM nihil sit tam absurdum, & à ratione remotum quod hæretici non machinentur aduersus fidem Ecclesiæ Dei, dicuntur Valdenses teste Guidone Carmelita, non capite de hæresibus Valdensium, non consecrare sub consueta ecclesiæ forma: sed dicendo septies, Pater noster, & benedicendo panem & vinum. Et quidem probabile est, quod ita senserint. Nam cum tantum orationi dominicæ tribuant, nullā ut aliā præter illam admittant fortasse ei hanc etiam potestatem concessere consecrandi panem & vinum in corpus, & sanguinem Domini: præsertim cum ea secta ab homine prorsus literarum ignaro suscitata fuerit. Et quāuis Aeneas Syluius, & alij tradant eos docuisse sacerdotem quocūque tempore, & loco conficere posse corpus Christi, dummodo verba sacramentalia dicat: ex quo satis colligitur, eos retinuisse formam consecrandi, fieri tamen potuit, ut putarent confici posse vtraque ratione, vel fortasse etiam verba sacramentalia appellarunt orationem Dominicam. Quicquid verò de hoc sit ecclesia tamen Dei, tam Latina quam Græca, conficiunt corpus & sanguinem, à sui principio sub ea forma, quam assignauimus paucis fere

Guido.

Aeneas Syluius.

mutatis verbis, quod esse debet cuiuslibet catholico firmum, & ineluctabile argumentum. Et quidem ecclesia Latina conficit corpus sub hac forma, Hoc est enim corpus meum. Sanguinem verò sub hac, Hic est enim calix sanguinis mei, noui & æterni testamenti, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Apud Græcos vero ut constat ex liturgia, Beati Basilij ea seruatur ratio, & forma consecrandi, ut consecrans dicat voce altiori. Dedit sanctis suis discipulis, & Apostolis dicens: Accipite & manducate, hoc est corpus meum: quod pro vobis frangitur in remissionem peccatorum. Populus respondet, Amen. Atque iterum consecrans secrete. Similiter & calicem de gemine vitis accipiens, miscens, gratias agens, benedicens, sanctificans dedit sanctis suis discipulis, & Apostolis dicens, & altiori voce. Bibite ex hoc omnes, hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro vobis, & multis effundetur in remissionem peccatorum. Populus, Amen. Habemus etiam antiquorum temporum, & diuersarum ecclesiæ partium testes, Eusebium Emisenum dicentem, inuisibilis sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis, & sanguinis sui, verbo suo secreta potestate conuertit ita dicens: Accipite & comedite, hoc est corpus meum, & sanctificatione repetita, Accipite & bibite ait, hic est sanguis meus, & refertur de consecratione distinctione. Atque idem affirmant D. Ambrosius lib. de Sacramentis, & Diuus Augustinus cap. Vtrum sub figura eadem distinctione, & Paschasius summus Pontifex in tractatu quodam de sacramentis, Hh 5 & Inno-

D. Basil.

Matth. 26

Eusebius.

D. Ambros.

D. August.

Paschasius.

Innocent.
Magister.

& Innocentius in cap. cum Marthæ, de celebratione missarum, & Magister, in quarto, distinctione. 8. Et denique hoc in ecclesia Dei nec verti in dubium solitum est, nec verti debet: propterea hæc omittimus, & rem hanc scholastico modo declaremus.

D. Tho.

Dico vero cum Beato Thoma, quod hoc sacramentum ab alijs differt in duobus. Primo quidem quantum ad hoc, quod hoc sacramentum perficitur in consecratione materiae, alia vero sacramenta perficiuntur in usu materiae consecratae. Volo dicere, quod quando forma huius sacramenti ad materiam applicatur conficitur sacramentum, non autem quando ad personam suscipientem applicatur, ut in cæteris sacramentis. Verbi gratia, applicando materiam aliorum sacramentorum, ad personam suscipientem, dicimus: ego te abluo, te confirmo, te absoluo, & tunc sanctificatur digne suscipiens. At vero in hoc sacramento forma consecrat, & transmutat materiam panis & vini, & ita conficitur Eucharistia, quæ postea quando recipitur digne sanctificat recipientem.

Secundo, quia in alijs sacramentis consecratio materiae consistit solum, in quadam benedictione, ex qua materia consecrata accipit instrumentaliter, quandam spiritualem virtutem, quæ per ministrum qui est instrumentum animatum procedit ad instrumenta inanimata. Sed in hoc sacramento consecratio materiae consistit in quadam miraculosa conversione substantiæ, quæ à solo Deo perfici potest. Unde minime in hoc sacramento perficiendo, non habet alium actum nisi prolationem verborum. Et quia forma debet esse conueniens rei: ideo forma huius sacramenti differt à formis aliorum sacramentorum in duobus. Primo quidem, quia forma aliorum sacramentorum importat usum materiae, ut lotionem quando dicitur, ego te baptizo: sed forma huius sacramenti importat solam consecrationem materiae consistentem in transubstantiatione, quod significatur, & efficitur quando dicitur, Hoc est corpus meum vel, Hic est calix sanguinis mei.

Secundo, quia forma aliorum sacramentorum profertur ex persona ministri, siue per modum exercentis actum sicut cum dicitur: Ego te baptizo. Ego te confirmo, siue per modum imperantis, Accipe potestatem, &c. Vel per modum deprecantis, ut per istam vunctionem, & nostram intercessionem, &c. Quorum duorum primum, fit in sacramento ordinis, secundum in extremavunctione. Sed forma huius sacramenti profertur, quasi ex persona ipsius Christi loquentis, ut deur intelligi, quod minister in perfectione huius sacramenti nihil agit, nisi quod profert verba Christi.

Sed contra hæc argumentor primo: Quia forma sacramenti sufficit ad perfectionem sacramenti. Unde videmus, quod sacramentum baptismi quandoque datur, & perficitur solis formæ verbis prolatis. Si ergo prædicta verba sunt forma sacramenti consequens est, ut sacramentum hoc confici possit eis solis verbis prolatis, cæterisque omnibus prætermisissis. Quod tamen esse falsum quidam probare nituntur hoc argumento. Verba sacramentalia ex vi verborum debent significare id, quod efficiunt, in sacramento: ergo debent significare Christum ibi contineri. Præfata vero verba prolata à sacerdote cæteris prætermisissis non significant corpus Christi: sed potius corpus sacerdotis proferentis. Sicut si ego dicerem doctrina mea non est mea, significaretur mea doctrina. Si vero præmitterem, Christus dixit, doctrina mea non est mea; iam ea verba restringerentur ad personam Christi. Atque addit quidam author requiri necessario præcedentia verba ad consecrationem non tamen, ut essentialiter pertinentia ad formam, vel clausa in ipsa: sed sunt necessario præmittenda, ut forma consecrationis restringatur, ad hoc ut dicantur ea verba ex persona Christi. Estque hæc dubitandi ratio antiqua apud Theologos, & eius mentionem facit Ricardus, & Beatus Thomas, atque alij antiqui scholastici. Cæterum hanc sententiam improbant communiter scholastici. Et videtur mihi multo probabilius esse sufficere, quod forma hoc significet

Ricard.
S. Thom.

gnificet ex ordinatione Christi, & intentione ministri, ut etis hac forma ad hoc ut conficiatur sacramentum, sufficereque ipsam intentionem ministri, ut hæc verba accipiantur, ut prolata ex persona Christi ita respondent communiter Doctores. Et certe hæc canimus in gradualibus, & antiphonis, & introitu missæ ea quæ in persona Christi accipiuntur, licet non antecedat aliqua verba per quæ fiat restrictio, ut cum sic incipimus, Resurrexi, & adhuc tecum sum, &c. Conueniunt tamen Doct. in eo quod quantum ad sacerdos proferens hæc verba cum intentione conficiendi, & super debitam materiam verè conficiat. Peccat tamen quia cætera verba canonis sunt necessaria, ut consecratio rite peragatur tene tur enim sacerdos sanctorum patrum, & ecclesiæ ordinationi seipsum conformare.

Secundo argumentor: Quia illa verba pertinent ad formam huius sacramenti, quibus Christus corpus suum, & sanguinem consecrauit: at Christus Dominus ante benedixit ac consecrauit panem acceptum, & postea distribuens dixit, Accipite, & comedite. Hoc est corpus meum, ut constat ex serie verborum Matth. 26. Et similiter se habuit benedicens calicem: ergo ea verba non sunt forma consecrationis. Ad hoc variè respondent Theologi. Mihi responsio maxime omnium probabilis est, quod quando Matth. 26. dicitur, Accipite Iesum panem, & benedixit ac fregit deditque; discipulis suis, & ait, accipite & comedite, Hoc est corpus meum, & accipiens calicem gratias egit, & dedit illis dicens: Bibite ex hoc omnes, Hic est enim sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum, sensus sit, quod dum benediceret, & frangeret daretque discipulis suis, dixit illa verba: Accipite, & manducate, hoc est corpus meum, & hic est sanguis. Itaque dum illa circa panem, & vinum perageret hæc dixit. Quia enim verba nostra, quæ corporalia & temporibus, ac syllabis distincta sunt, non possunt simul, & vna voce significare ea, quæ simul facta sunt, sit, ut quantum simul Dominus, & benedixerit,

Matth. 26.

& fregit, & dixerit ea verba consecrationis, quando tamen nos hæc significamus, necessario nobis dicendum est, prius benedixit, quam dixit verba, vel prius dixit verba, quam benedixit. Et quia cætera primum omnium fuit accipere panem in sanctas, ac venerabiles manus suas, iecirco euangelistæ hinc sumpto initio profecti sunt quicquid circa panem fecit. Benedixit enim, fregit, ac dedit. Et deinde mentionem intulerunt verborum, quæ dixit, dum illa faceret. Si quis vero querat, quæ ratio ne Dominus benedixerit panem, & calicem, respondeo, quod sanctis illis verbis quæ super ea dixit, benedixit. Non aliter atque olim Deus benedixit homini, quem formauerat dicens, Crescite, & multiplicamini, & replete terram. Gen. 1.

Tertio argumentor: Per formam consecrationis panis, transubstantiatur panis in corpus Christi: ergo cum verba formæ significant, quod efficiunt, debet ibi poni aliquod verbum, significans hanc operationem: ergo vel illa verba non sunt forma huius sacramenti, vel non videtur ea forma conuenienter instituta.

Respondetur cum S. Thom. quod oportet quidem formam sacramenti significare id, quod in sacramento efficitur. Unde & forma consecrationis panis debet significare ipsam conuersionem panis in corpus Christi. In qua considerare possumus, & conuersionem ipsam, & effectum. Et conuersio quidem ipsa significari debuit non in fieri, sed in facto esse, eo quod hæc conuersio, non est successiva, sed instantanea, & in instantaneis simul est fieri, & factum esse: & cum factum esse perfectius sit quæ fieri, restat, ut hæc conuersio optime significetur in facto esse. Terminus autem, in quem fit conuersio, est corpus Christi: ergo conuenienter & conuersio, & terminus ad quem significatur, cum dicitur, Hoc est corpus meum.

Quarto argumentor: Corpus, in quod fit conuersio, non est corpus sacerdotis, sed Christi: ergo conuenientius esset dicere, Hoc est corpus Christi. Respondetur, quod sacerdos loquitur in persona Christi vel refert verba Christi, vel facit vtrumque;

S. Thom.

de

de quo infra disputabimus. Quinto, Evangelistæ non ponunt illam coniunctionem, enim: ergo non est ponenda. Responderetur quod illa coniunctio, enim, non est de essentia formæ: ponitur autem secundum consuetudinem ecclesiæ Romanæ propter continuationem ad verba præcedentia.

Sexto argumentor: Nam illud, hoc, cum sit pronomen demonstratiuum, aut demonstrat accidentia panis, aut substantiam, aut corpus Christi: sed quicquid demonstrat semper oratio est falsa: ergo non potest esse forma huius sacramenti. Declaratur minor: Quia accidentia panis non sunt corpus Christi: & substantia panis non est corpus Christi: ergo illud pronomen nec demonstrat accidentia panis, nec substantiam, rursus, nec corpus Christi. Probatur: Quia significaretur sub eis speciebus esse corpus Christi simulatque illud pronomen profertur, imo & antea quam profertur, hoc autem est falsum: quia non est ibi corpus Christi, quousque oratio perfecta est. De hoc magna est tum inter hæreticos, & catholicos, tum istorum inter se & inuicem concertatio. Lutherus enim cum affirmaret manere substantiam panis, vna cum vero corpore Christi, putabat illud hoc accipi substantiæ ad hunc sensum. Hoc, id est, hæc, substantia panis, quam videtis, vere etiam est corpus Christi. Inter catholicos vero, sunt duæ expositiones. Prima, ut accipiatur substantiæ ad hunc sensum, hoc, quod videtis, quodque apparet panis, est corpus Christi. Ita que illud, hoc, non est restringendum determinate nec ad corpus Christi, nec ad panem sed hoc modo, contentum sub his speciebus, est corpus Christi: ita tamen ut intelligatur secundum vltimum instans prolationis verborum. Dici etiam posse videtur, quod illud, hoc, accipitur iuxta planum, & consuetum loquendi modum, quo dicere solemus, hic est meus liber, vel hic est meus digitus, aut similia. Et quem admodum, in hac oratione proposita illud, hic, adiungitur libro, & sumitur adiectiue: vertere si quidem possemus hoc modo, meus liber est hic: ita in nostro propo-

sito, hoc, coniungitur cum corpore; & consequenter designat corpus Domini sub accidentibus. Et quando obijcis, quod si illud, hoc designaret Domini corpus, significaretur esse Domini corpus sub speciebus simulatque profertur, imo antea quam profertur: respondeo illud esse se vehementer falsum. Nam omnia illa verba ita copulantur, ut expectanda sit totius orationis ac formæ perfectio. Quemadmodum si Deus daret alicui potestatem, ut ex terra produceret rosam, quousque diceret, hæc rosa producatur à me, vtrique illud, hæc, non haberet quid designaret, quousque completa esset tota oratio. Et secundum hanc expositionem illud, hoc, non sumitur demonstratiue substantiue, sed sumitur adiectiue.

Septimo argumentor: Nam Eusebius Emisenus dicit, quod inuisibilis sacerdos visibiles creaturas in suum corpus conuertit dicens; Accipite, & comedite, hoc est corpus meum: ergo totum hoc pertinet ad formam huius sacramenti. Respondetur, quod in illis verbis, accipite, & comedite, significatur, & præcipitur vsus materis consecratæ, qui non est de necessitate huius sacramenti: & ideo nec hæc verba sunt de substantia formæ. Quia tamen ad quandam sacramenti perfectionem pertinet materis consecratæ vsus: secunda enim perfectio rei est debita, vel operatio vel passio; ideo per omnia ista verba, significatur integra & tota perfectio huius sacramenti.

Octavo argumentor: Esse corpus Christi sub speciebus, est causa veritatis horum verborum, hoc est corpus meum, quia, ut logici dicunt, ex eo, quod res est, vel non est oratio dicitur vera vel falsa: ergo falsum est asserere, quod corpus Christi sit sub speciebus per virtutem illorum verborum, si quidem duæ res non sunt sibi inuicem causæ: ergo illa verba non sunt forma huius sacramenti, nec illa instituit Dominus ad consecrandum. Respondetur, quod quia conceptus nostri, & verba non sunt causæ rerum naturalium sed illas supponunt; ideo vere dicere solent phi-

philosophi, quod scientia nostra efficitur à rebus, & quod prioris sunt res, quam nostræ cognitiones, & veritates. At vero his verbis dedit Deus potestatem, & virtutem conficiendi corpus suum, & ideo hæc propositio est vera, quia hæc verba dicuntur à sacerdote cum intentione legitima: ideo conficitur corpus Christi & est sub speciebus; non autem, quia prius ipsum corpus est sub speciebus, ideo verba vera sunt & dicuntur. Quemadmodum in artificialibus, quia forma domus est in mente artificis, ideo fit domus secundum eam formam, non autem quia fit domus, ideo eius domus forma est in mente artificis. Sed instas in hunc modum: Ea verba non sunt vera, quando prolata sunt nisi sit sub speciebus corpus Christi: ergo sumitur eorum veritas à præsentia corporis Christi, tanquam ab obiecto: ergo supponitur ea præsentia & obiectum. Respondetur distinguendo primum consequens: Sumitur eorum veritas ab obiecto factio per illa, concedo: Ab obiecto præsupposito ad illa, nego. Quod circa vltima consequentia nihil valet, quia non est nobis sermo de verbis, quæ supponunt res sive obiecta: sed de verbis quibus Deus contulit hanc potestatem, ut mirabiliter transmutarent res. Sed propter importunitatem sophistarum attende, quod quemadmodum causa actualis & effectus sunt simul tempore, nec dabitur vnum sine alio, & tamen relationes sunt simul natura, & nihilominus causa est prior natura, quam effectus: ita in verbis huius sacramenti valet quidem; Est signum, ergo signatum tum quia sunt simul tempore: tum quia relationes sunt simul natura. Semper tamen verba, quæ sunt causa, manebunt priora natura. Quod declaro exemplo in speculabilibus. Quando intelligo Petrum sedere, prius est obiectum, quam veritas, quia ab eo, quod res est, vel non est, oratio dicitur vera vel falsa. Tamen obiectum in actu & ipsa veritas sunt simul tempore, & relatio veritatis ad verum, & ad veritatem sunt simul natura, & his non obstantibus verum hoc est prius natura, quam veritas, & obiectum quam actus. Et aduertent

dum est præterea, quod ad hoc, ut verba, Hoc est corpus meum, vere significant, etiam in quocumque priori naturæ, non est necesse, ut in quo priori ipsa sunt, sit etiam suus effectus; quia nec hoc ipsa significant, sed satis est, quod re vera sit tunc eorum effectus; & hoc est, quod significant. Et de his satis superq.

Vltimo loco rogabit fortasse quisquam, vtrum ea verba, quæ adiecit Paulus. 1. Cor. 11. Quod pro vobis traditur, sint de integritate formæ: diximus enim supra, quod in liturgia D. Basilij ponuntur ea verba. Et præterea in missali Moçarabe, quod dicitur, vel institutum à Beato Isidoro, vel sumptum ex Diuo Ambrosio, etiam habentur. Responderetur tamen, quod ea verba non pertinent ad essentiam sacramenti. Quod constat argumento efficaci sum pro ex vsu totius ecclesiæ Romanæ, quæ non vitur illis verbis in consecratione corporis Christi. Si tamen illa essent necessaria, sequeretur, quod ecclesia Romana decepta esset, & frustrata vero sacramentis quamplurimis.

ARTICVLVS. II.

Verum hæc sit forma consecrationis calicis, Hic est calix sanguinis mei noui, & æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

V A E R I posset in hac questione valde graui, & vehementer à doctoribus agitata. Primum, vtrum verba proposita tota & integra, sine aliqua sui mutatione sint de essentia consecrationis sanguinis. Secundo, vtrum illa quidem sint de essentia in se; vel in æquivalentibus paucis fere mutatis, aut demptis, aut aliter positis. Vt si cum Græcis dicamus: Bibite ex eo omnes; Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Tercio, vtrum præcise sint de essentia formæ consecrationis hæc verba: Hic est calix sanguinis

guinis mei vel iuxta Græcos. Hic est sanguis meus. Atque ut certa ab incertis separamus arbitror non fuisse aliquem doctorem, qui requireret omnia illa verba ad essentiam formæ, iuxta sensum primo propositum. Nec vero illud defendi poterit; quoniam constat, quod Græci consecrauerunt, & consecrant sub illa forma à nobis proposita. Si tamen omnia verba nostri canonis essent de essentia, eo prorsus modo, quo proponuntur, non fieret consecratio aliquo eorum dempto, at fit; ergo illa non sunt de essentia in eo sensu.

Sed est disputatio inter Theologos, utrum ea omnia verba sint de essentia in secundo sensu vel sola hæc. Hic est calix sanguinis mei, B. Tho. 3. p. q. 78. ar. 3. & in 4. d. 8. & Franciscus Mairo, & Ricardus, illa distinct. 8. artic. 4. quæst. 2. tenent omnia illa verba esse de essentia. At vero Alexan. de Halef. 4. p. q. 33. & B. Bonau. & Albertus & Duran. illa distinct. 8. & Gabrie. lectio. 53. & Caietan. articulo citato, & alij tenent oppositum, asserentes, quod de essentia formæ solum sint ea verba; Hic est calix sanguinis mei. Et mihi hæc sententia est probabilior & verior. Quod probo primum: Forma consecrationis panis consistit essentialiter in his verbis præcise, Hoc est corpus meum: nec requiritur ad essentiam illud, quod provobis datur, nec illud, hoc facite in meam commemorationem quæ adiunxit Dominus Lucæ. 22. atque hoc tenent communiter omnes doctores, & est omnino certum; quia constat ex usu ecclesiæ catholicæ: ergo similiter forma consecrationis calicis consistit essentialiter in his verbis, Hic est calix sanguinis mei. Cõsequentiã tenet ex proportione significationis verborum.

Et confirmatur: Sicut à Domino addita sunt aliqua determinantia sanguinem, postquam dixit, Hic est calix sanguinis mei ita addita sunt verba determinantia corpus: sed hæc non sunt de essentia: ergo nec illa.

Secundo agumentor: In illis verbis præcise continetur forma sacramenti, quæ sunt significatiua, & expressiua effectus sacramenti: verba enim in sacramentis effi-

ciunt, quod significant: at talia sunt hæc, Hic est calix sanguinis mei: ergo eis præcise continetur forma sacramenti. Sed quoniam ecclesia Dei in consecratione calicis adiungit etiam illa verba grauissima, noui & æterni testamenti, mysteriũ fidei, quod provobis, & pro multis effundetur, in remissionem peccatorum, quæ desumpta sunt ex varijs scripturæ locis, & pertinent ad significandos huius sacramenti effectus, & altitudinem, omnino necesse est ut ea explicemus. Dicitur in primis, Noui testamenti, quibus verbis significatur effectus sanguinis Christi sui pro nobis, qui effectus est lex gratiæ. Dicitur vero lex gratiæ, nouum testamentum; quia in nouat hominem expulso veteri Adam: & quia coniungit sæculis æternis, vbi erunt coeli noui, & terra noua, iuxta Ioanem in Apocalypsi capitulo. 21. Dicitur etiam nouum respectu veteris, quod huius institutione euacuatum est, iuxta illud Apostoli ad Hebræos octauo. Dicendo nouum inueterauit, quod erat prius: quod autem antiquatur, & senescit prope interitum est. In cuius signum in Christi morte velum templi scissum est, & reclusa sunt legis mysteria veritate patefacta. Nouum etiam testamentum, & pactum, siue promissio est, qua non corporalia, sed spiritualia, non transitoria, sed æterna in eo promissa sunt. De quibus bonis scriptum est Heb. 9. Christus assistens potestis futurorum bonorum per amplius, & perfectius tabernaculum, nõ manu factũ, id est non huius creationis, nec per sanguinem hircorum, aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introiuit semel in sancta æterna redemptione inuenta. Dicitur præterea æternum: quoniam, ut docet Apostolus Hebræo. 9. vbi testamentum est mors necesse est intercedat testatoris. Testamentum enim in mortuis confirmatum est: alioqui nondum valerem viuere, qui testatus est. Vnde nec primum quidem quod erat figura posterioris sine sanguine dedicatum est: est ergo hoc testamentum æternũ: quia sanguine testatoris & morte constabiliatum, & confirmatum est: nec vero vlla ratione reuocari potest.

Sequi

B. Tho. Mairo. Ricard. Alex. de Ale. B. Bonau. Alber. Durand. Gabr. Caietan.

Lucæ. 22.

Sequitur, mysterium fidei. Dicitur vero ille sanguis mysterium fidei, quia passio, & mors Christi fuit sacratissimum secretum velatum, & absconditum sub figuris veteris testamenti præcognitum à patribus, tanquam mysterium redemptionis generis humani.

Vel secundo id potest referri ad fidem, quæ habetur de veritate corporis & sanguinis Domini. Ita, ut quia corpus & sanguis sunt non modo res contenta sub sacramento: sed etiam sacramentum ipsum, & signum vitæ corporis mystici, quæ vnio fit per fidem spem, & charitatem: iccirco sanguis dicitur mysterium fidei.

Vel tertio mysterium fidei dicitur, propterea quod sanguinem Christi sub eis speciebus contineri sola fide cognosci potest: est quæ opus valde mirabile inter sacra mysteria, & mirabilia fidei. Itaque & baptismus, & Eucharistia dicuntur sacramentum vel mysterium fidei. Baptismus quidem, quia est, fidei professio: Eucharistia verò propter peculiarem sui admirabilitatem, & latentem rationem ac altitudinem. Subditur: Qui pro vobis, & pro multis effundetur. Pro vobis discipulis, & pro multis alijs Iudæis, atque Gentilibus, qui erant electi. Vel pro vobis Iudæis, & pro multis Gentilibus, qui erant de numero electorum, sicut aliqui ex Iudæis. Secundum quam expositionem, pro vobis, & pro multis, refertur ad solos electos. Quia verò Dominus non solum mortuus est pro peccatis electorum, sed etiam pro peccatis totius mundi, & quia apud ipsum fuit sufficiens, & copiosa peccatorum omnium redemptio iuxta illud. 1. Ioan. ca. 2. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi, iccirco si quis nomine multorum, omnes homines intellexerit, intelliget id quod est verissimum, Deus enim pro omnibus mortuus est. Quamuis quam plurimi (quæ hominum cæcitas, & plurquam lamentabilis miseria est) malint in captiuitate dæmonis detineri, & æternæ mortis ac ignis vinculis cum spiritibus dænatis alligari; quam veram libertatem, & redemptionis beneficium suscipere. Pro qui

Psal. 129. 1. 1042. 2

Hebræo. 9

Hebræo. 8

Apoc. 21

Matth. 27

Hebræo. 9

bus, ut bene ait Nazianzenus, Gratis Christus mortuus est. Nec vero hic est inusitatus loquendi modus in scriptura cum Apostolus Roman. 7. dixerit, Per vnus in obedientiam peccatores constituti sunt multi, id est, omnes. Cum autem audis, effunderetur, subsiste, obsecro, parumper, vir fidelis, considera Dei bonitatem, & misericordiam incredibilem. Quamuis enim vel gutta sanguinis tam pretiosi sufficiens fuisset pro totius mundi redemptione, ut affirmant aliqui sancti, & homines Dei: voluit tamen Christus largiter suum sanguinem fundere, ut dilectionis suæ in nos magnitudinem demonstraret, nosque omnino ratione deuinctos redderet ad se amandum. Cætera quidem omnia Deus fecit in pondere, numero, & mensura. In effusione verò sanguinis sui hunc sibi modum statuit, ut nullum modum teneret, sed verteret ac effunderet pro nobis totum, sine pondere, sine numero sine mensura, ut in eam misericordię magnitudinem inuenies, supereffluentem etiam præmij mensuram & immensum gloriæ pondus speraremus, si ei velimus adherere per fidem, & amorem, purè & sanctè, seruientes Deo, & patri, qui talem ac tantum nobis dedit redemptorem. Fudit verò Deus sanguinem pro nobis non semel, sed sæpe sæpius. Primum in circumcisione, pignus nobis in primordijs infantie præbens, quid postea facturus esset. Secundo in oratione habita in horto, vbi factus in agonia prolixius orauit, & factus est sudor eius, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Luc. 22. Tertio in flagellatione. De qua dicitur Marc. 15. Tradidit eis Iesum flagellatus cesum. Quarto quando spinis coronatus est. Ioan. 19. Quinto in manuum, ac pedum perforatione. De qua dictum est; Ni si videro in manibus eius saxuram clauorum. Sexto quando sacratissimum eius latus lancea apertum est, & continuo exiuit sanguis & aqua. Continuo vero toto passionis tempore sanguis fundebatur, ac fons ille totius bonitatis manabat misericordiam. Additur verò vltimo loco, ad quem finem sanguis ille fundebatur. In remissionem peccatorum. Sanguis enim filij

Nazian.

Anselm. Bern. et citat Gab. lect. 13.

Sapien. 1.

Lucæ. 22. Marc. 15.

Ioan. 19.

filij eius mundat nos ab omni peccato. i. Ioa. 1. & ad Colof. 1. dicitur. In quo habemus redemptionem per sanguinem crucis eius, & remissionem peccatorum. Et hæc pro explicatione sacrorum illorum verborum breuiter dicta sint. Ex quibus illa, Hic est calix sanguinis mei, noui testamenti, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum, sumpta sunt & collecta ex Matthæo, & Luca. Lucas enim c. 22. ait. Hic est calix, nouum testamentum in sanguine meo; qui pro vobis fundetur. Matthæi vero. 26. habentur hæc verba. Hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Itaque coniuncta sunt illa duo, pro vobis, & pro multis: quorum vnum dixit Lucas, alterum Matthæus. Illud vero quod restat, æterni, & mysterium fidei, expresse in sacris literis non habetur, sed ex traditione Apostolorum.

Sed contra hæc argumentor primo: Verba hæc. Ego te baptizo, significant effectum baptismi, & tamen nisi addamus in nomine patris & filij & Spiritus sancti non perficitur sacramentum: ergo pari ratione quantum dicamus, Hic est calix sanguinis mei, nisi adderentur cætera, quæ sequuntur, non perficeretur sacramentum.

Respondetur negando consequentiam: quia sacramentum baptismi est professio fidei: & ideo expressio Trinitatis est de essentia formæ secundum institutionem diuinam.

Secundo argumentor: In forma non debet includi, aut poni, nisi quod spectat ad essentiam sacramenti: at calix nec est materia, nec forma sacramenti, sed vas continens sanguinem sub specie vini: ergo in cõuenienter dicitur, Hic est calix sanguinis mei. Respondetur, quod calix in scriptura significat passionem, iuxta illud Matthæi. 20. Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Et c. 26. Pater si possibile est transeat à me calix iste. Atque ob hanc rationem, & tropum optime dicitur, Hic est calix sanguinis mei. Significatur enim non modo, quod sit sanguis Christi; sed etiam, quam grauius & durius pateretur, quando san-

1. Ioa. 1.
Coll. 1. 1.

Matth. 26.

Luc. 22.

Matth. 20.
Matth. 26.

guinem fundebat. Vel secundo dici potest, quod in hac locutione committitur figura methonymiæ, & accipitur continens pro contento, ad hunc sensum: Hic est calix sanguinis mei, id est, hic est sanguis meus. Nec vero istæ expositiones aut contrariæ videri debent, aut ita accipi, ut qui vnam probauerit reiiciat aliam. Sed potius quicumque doctus in his, & similibus considerare debet, & suscipere scripturæ sacræ peculiarem altitudinem, & profunditatem, quæ sub eisdem verbis facilem sensum continet, & quasi expositum ingenij paruulorum, quo eos alliciat, & latentem etiã ac altum, quo magna ingenia exerceat & satiet.

Tertio argumentor: Quia cum dicitur, mysterium fidei, aliqui sumpserunt occasionem exilimandi, quod sanguis non cõtineatur vere, sed mystice, sub speciebus: ergo non debuit poni ea particula. Respondetur, quod dicitur mysterium fidei non ad excludendam reuerentiam, sed ad significandam occultam, & latentem eius rationem, & ob alias causas, quas tetigimus tum in articulo, tum etiam latius supra, cum de veritate corporis, & sanguinis Domini ageremus, & nobis hæretici opponerent Nazianzenum, & alios appellantes hæc sacramenta, antiipa. Et quidem cum hoc sacramentum fiat in memoriam passionis Christi, & quod fit in aliquid rei memoriam dici possit eius figura, & imago, iccirco his nominibus solent ista sacramenta nuncupari: præsertim cum in eis non visibiliter, & cruento, ut in cruce Christus immoletur, sed occulte, & sacramentaliter.

Quarto argumentor: Nam qua causa, & ratione ab ecclesia ponerentur illa verba, Noui, & c. in consecratione calicis, nisi essent de essentia? Respondetur, quia multum faciunt ad declarandos effectus, & altitudinem huius sacramenti. At vero cum asseramus illa verba non esse de essentia formæ, ratio postulat, ut declarem, quo modo se debeat habere sacerdos, cum consecrat quamque intentionem debeat habere. In quo quidam author tria dicit. Primum, quod si sacerdos intendat conficere san-

Soto. d. 1. q. 1.
4. r. 3. ad. 1.

san

sanguinem illis verbis solis; Hic est calix sanguinis mei, conficit quidem, sed peccat grauius.

Secundo dicit, quod sacerdos tenetur intendere consecrare per omnia illa verba; quia est institutum ab ecclesia, ut per ea omnia fiat consecratio.

Tertio dicit, quod vsque quo illa præferantur, in remissionem peccatorum; non fit conuersio. Et de primo quidem dicto, quid intendere debeat sacerdos inferius dicemus. Secundum verò, & tertium falsa sunt, & præsertim apud eos, qui docent, quod formæ essentia consistit in eis verbis solis; Hic est calix sanguinis mei. Ex quorum numero est hic author.

Quod probor: Nam certum est apud catholicos, quod ecclesia nec instituit, nec instituere potest, aut mutare formas sacramentorum: ergo non potest instituere, quod aliquod sacramentum conficiatur, nisi per verba, quæ Christus instituit: ergo non potest instituere, ut conficiatur sanguis illis omnibus verbis. Si omnia illa non intrant rationem formæ; simul enim atque forma precise debitam materiam complexa fuerit, constabit sacramentum. Quod vero Christus instituit, omnia illa verba esse de essentia formæ, & necessaria ad confectionem, iam diximus videri falsum.

Item argumentor secundo: Illa verba noui, & æterni, vsque in finem vel habent à Deo vim inditam conficiendi hoc sacramentum, vel non. Si non habent vim conficiendi: ergo eis verbis nunquam conficitur sanguis, quantumuis id contendat, & intendat sacerdos: quia intentio sacerdotis conficiendi per ea verba, quæ non sunt instituta ad conficiendum sacramentum, nihil efficit. Si verò ea verba habent ex institutione diuina vim conficiendi sanguinem, nunquam conficeretur illis non prolatis. Si verò dicatur Christus instituisse, quod per omnia illa verba cum proferuntur conficiatur sanguis: ita tamen, quod si sacerdos intendat conficere solis prioribus verè conficiatur, hoc certè nec est probabile.

nec verisimile. Nam si Christus instituit, ac voluit, ut per omnia ea verba sanguis conficiatur; vnde nobis cõstare potest, vel quod fundamentum habet asserere, quod si teneat sacerdos conficere solis prioribus, verè conficiet?

Igitur in proposita dubitatione dico primo: Sacerdos cum proferit illa verba, debet, & tenetur intendere consecrare solis illis verbis, quæ Christus instituit ad confectionem huius sacramenti. Quod cum dico solum assero, quod cum actu proferit ea verba, intendens consecrare debet esse habitu affectus, eo modo, quo dixi: Probatur: Quoniam habere intentionem consecrandi, non nisi paucioribus, aut pluribus, quam à Christo instituta sunt, esset sacrilega audacia. Ex quo fit, ut quando dubium est, & cum aliqua probabilitate vtriusque partis controuertitur, Vtrum omnia illa verba, vel sola priora sint instituta à Christo pro forma sacramenti, sacerdos non debet intendere consecrare, nec omnibus determinare, nec prioribus determinare; sed illis solis, quæ Christus instituit ad consecrandum. Itaque debet proferre verba, quæ ecclesia proponit, cum intentione consecrandi illis verbis, quæ Christus instituit, ad consecrandum. Quæ verba certum est, vel esse omnia illa, vel illis contineri.

Secundo dico, quod si certò constaret per ecclesiam, quod sola illa verba, Hic est calix sanguinis mei, sint de essentia formæ, ac consecrationis, sacerdos, qui intendere consecrare non per illa precise, sed per omnia, is & peccaret, & nihil conficeret. Quod peccaret manifestum est ob irreuerentiam, & ausum sacrilegum. Fiet verò manifestius, si probauerimus, quod nihil efficit. Id verò probor: Nam intentio ministrum ad hoc, ut sacramentum conficiatur, debet esse conformis institutioni Christi: sed Christus instituit, ut sacramentum perficeretur per illa precise verba: ergo qui non intendere per ea sola conficere nihil conficit. Et declaratur hoc:

11 Sacerdos

Sacerdos in tali casu non intendit conficere sanguinem per ea verba, quæ ad conficiendum illum sunt instituta: ergo nihil conficit. Consequentia liquet: & probò antecedens: Intendit conficere sanguinem per omnia illa verba, & non per pau-
 ciora, & omnia illa non sunt instituta ad conficiendum sanguinem, vt supponimus, constare per ecclesiam: ergo nihil conficit. Et declaro magis hanc rationem: Talis sacerdos, quando protulerat hæc verba sola: Hic est calix sanguinis mei, non consecrauit. Pater, quia non intendebat per illa consecrare. Et quando adiecit illa, noui & æterni testamenti, &c. non consecrauit; quia consecratio non potest fieri per ea verba, quæ non sunt instituta ad consecrandum: ergo ille non consecrauit. Si enim debitam intentionem habuisset, in illo priori, quò dixit, Hic est calix sanguinis mei consecraisset. Itaque nec consecrauit per prima verba, quia illi defuit intentio, nec per ea, quæ sequuntur, quia non sunt verba consecrationis. Nec rursus per illa priora adueniente intentione, quia ipse non vult per ea priora præcise consecrare, & per subsequencia non potest. Sed est dubium: Vtrū statim post prolationem verborum fiat conuersio in corpus & sanguinem Christi, vel potius, postquam totus canon est finitus. Et ratio dubitandi est, quia Marcus Ephesinus in libello quòdam de hac re, & Nicolaus Episcopus Thessalonice, & alij Græci recentiores dicunt, quod consecrationis verba sunt quidem necessaria ad consecrationem corporis, & sanguinis Domini, sed non sunt sufficientia ad transubstantiationem, nisi illis verbis addantur aliæ preces, & benedictiones traditæ à sanctis Patribus. Quod probant ex eo, quod in missa ordinata à Beato Iacobo fratre Domini post illa verba quæ dicuntur in consecratione calicis positum est; Oramus te Deus, vt dimittas spiritum tuum sanctissimum in hæc dona, & in nos, vt superueniens sua sancta præsentia sanctificet, & effi-

Marc. Eph.
Nicolaus.

D. Iacobus.

ciat hunc panem corpus sanctum Christi tui, & calicem hunc pretiosum sanguinem Christi tui. Ex quo manifestè colligitur, quod quauis erant iam prolata à sacerdote verba Christi, tamen nondum erat facta conuersio.

Item in missa instituta à Diuo Cle-
 mente post verba prolata à sacerdote dicitur: Te rogamus, vt mittere digneris sanctum tuum spiritum supra hoc sacrificium, vt efficiat calicem hunc sanguinem Christi. Et in missa instituta à Diuo Basilio, post eadem consecrationis verba dicitur: Rogamus, venire spiritum sanctum tuum supra proposita munera ista, & benedicere ea, & sanctificare, & efficere id, quod est in calice isto, ipsius sanguinem Domini, & Saluatoris nostri Iesu Christi. Et in missa Beati Chrysostomi post illa verba, sequitur: Precamur, obsecramus, atque deprecemur, vt mittas spiritum sanctum tuum supra hæc munera: & fac quod est in calice isto pretiosum sanguinem Christi tui, permutans illud spiritu sancto tuo.

D. Clem.

D. Basil.

B. Chryso.

In hoc dubio sit conclusio, quod ea istorum Grecorum sententia est falsa, & erronea. Probat: Nam ecclesie vniuersalis vsus hoc ita esse docet satis aperte. Nam postquam sacerdos protulit verba statim hostiam eleuat, & calicem, & ostendit populo adorandum, quod nullo modo facere liceret, si nondum facta esset conuersio.

Secundo probò ex Concilio Florentino in vnione Armenorum; vbi dicitur: Decernimus, vt Armenij se conforment cum vniuerso orbe Christiano, eorumque sacerdotes admisceant vino paululum aquæ vtentes forma huius sacramenti, quæ sunt verba Saluatoris, quibus hoc conficitur Sacramentum.

Conc. Flo.

Tertio probò: Certum est, quod benedictiones, & ceremoniæ, quibus modo vitur ecclesia Catholica, sunt differentes ab his, quæ habentur in missa Basilij, & missa Basilij, differt ab ea, quæ insti-

tuta

tuta dicitur ab Isidoro, quam nos appellamus vulgari sermone Mozarabe: & hæc rursus differt à missa Chrysostomi: igitur, aut Beatus Paulus, quando instruebat fideles de hoc mysterio, conficiebatque apud eos, utebatur eisdem benedictionibus, aut alijs aut nullis. Si nullis, certa res est, quod illæ non sunt necessariæ ad consecrationem. Si alijs, sequitur, quod cum ipse vere conficeret, & sacerdotes, qui utebantur, vel vtuntur apud Græcos missa Basilij, vel Chrysostomi, & qui vtuntur missali Romano, cæterisque missalibus receptis ab ecclesia omnes vere conficiant, quod confectio & consecratio reducitur ad verba, & ceremonias; quæ constant ex varijs constitutionibus ecclesiarum: non autem efficitur conuersio per verba Christi, quod vtique est iterum errare in fide. Si vero dixeris, quod Paulus atque Apostoli dum consecrabant, utebantur ijs eisdem benedictionibus, & ceremonijs, quibus sequentibus temporibus, & multis postea annis, vel Basilius vel Chrysostomus, vel Isidorus, vel summi pontifices Romani vsi sunt, quasque ipsi instituerunt: id est valde stultum, & inopinabile, vt liquet. Præsertim, cum istæ ipsæ benedictiones, & ceremoniæ valde inter se differant, & omnibus illis conficiatur corpus Domini. Igitur eaiorum recentiorum sententia certè est aliena à fide.

Quarto probò: Quia vt constat ex Matthæo, capite 24. & ex Luca, capite 22. & Marco, capite 14. simulatque Dominus accepit panem, ac benedixit, & fregit, deditque discipulis, dicens; Hoc est corpus meum, & Hic est sanguis meus noui testamenti, &c. Dedit eis verum corpus, & sanguinem suum: ergo cum hæc faceret Dominus ad doctrinam nostram, atque vt nos similiter consecraremus, dicere non possunt isti Doctores, quod consequentes benedictiones sint necessariæ ad consecrationem. Sed si quid dicere possunt, potius deberent dicere, quod sint necessariæ benedictiones antecedentes.

Matth. 24.
Luc. 22.
Marc. 14.

Secunda conclusio: Quauis Docto-

res aliqui Græci recentiores sint in ea, quam referuimus sententia, non tamen est credendum, quod antiqui Græci illam tenuerint. Probat: Nam Irenæus
 Martyr, discipulus Polycarpi, discipuli Beati Ioannis Euangelistæ libro quinto aduersus hæreses dicit, quod quando, & fractus panis, & mixtus calix suscipit verbum Dei, fit Eucharistia sanguinis, & corporis Christi. Et Diuus Chrysostomus homilia de Iuda proditore fatetur, quod hæc mysteria conficiuntur, solo Christi sermone à sacerdote prolato. Sed aliud est docere veritatem, aliud ita diluere obiecta, vt responsio plene insideat menti, & satisfiat. In quo ego fateor me esse hac in parte valde perplexum; cum ex vna parte merito suspiciam diuorum illorum auctoritatem, quos supra memorauit, ex altera verò non inueniam, qua ratione eorum verba conueniant cum veritate catholica.

Irenæus

D. Chryso.

Dico tamen primum, quod quemadmodum Marci quinto, dixit Dominus
 mulieri iam sanatae à profluuiio sanguinis; Esto sana à plaga tua, non quod tunc eam sanitati restitueret; sed vt restatum faceret omni populo, quod sanata esset: ita dicere potuerunt illi sancti, Fac panem hunc corpus sanctissimi filij tui, & calicem sanguinem, vt eam veritatem populo restarentur. Vel secundo quoniam ea phrasi loquendi potius fortasse aliquorum mens obtenebraretur, quam veritas eis patefieret. Interpretemur secundo, fac, id est ostende hunc, qui panis videtur, esse verum corpus: Eo modo loquendi, quo aliquid tunc fieri dicitur, quando innotescit. Et certè quod attinet ad versionem Latinam Beati Basilij nulla est de hac interpretatione dubitandi ratio; imò, verò necesse est illam interpretari. Nam Latina sic habet; Te obsecramus, & te postulamus sancte sanctorum, beneplacita tua benignitate, venire spiritum sanctum tuum super nos, & super proposita munera ista, & benedicere ea, & sanctificare, & ostendere panem quidem istum ipsum honorificum corpus Domini Dei,

Matth. 5.

li 2 &

& Saluatoris nostri Iesu Christi, quod autem est in calice isto ipsum sanguinem Dni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi. Quibus verbis nihil magis elare & catholice potest.

Secundo dici posset, quod invocatur Spiritus sanctus in illo loco non ad hoc, ut efficiat ex illa substantia corpus Christi verum, quod iam effectum est, sed potius ad conficiendum corpus Christi mysticum, sumentibus fidelibus corpus Christi, ita digne, ut inter se, & cum Christo fiant unum corpus. Nec verò hæc interpretatio videretur improbabilis, nisi Beatus Chrysostomus peculiariter ita se explicaret, ut diceret, permuta panem in corpus.

Tertio: Quoniam quavis ego non habeam dum hæc scribo originalia Græca missarum illorum sanctorum, existimo tamen, quod ubi Latini vertunt, fac, apud Græcos, erit verbum, ποιῶ. Respondeo, quod ut constat peritis linguæ Græcæ significatio eius verbi late patet, & sæpe accipitur pro ducere & exillimare, sicut & Latini dicunt magnificare, & pluris facere. Quando ergo dicitur, Fac panem hunc corpus verum Domini nostri, fortasse est sensus, duc & existima verum corpus efficiendo, ut nos tale ducamus, & existimemus; sicut cum dicitur post consecrationem, sanctifica hæc dona sensus est, effice ut apud nos sancta sint. Accepta habe, id est, effice, ut nos accepti tibi simus, & digne offerantur, sintque nobis vtilia & salutaria. Ad quam interpretationum reduci potest alia, fac, panem hunc verum corpus, id est, fac, ut nobis infideat esse verum corpus. Si cui verò nulla placuerit harum interpretationum, obsecro doceat ignorantem, & adiuuet in hac difficultate deficientem.

ARTICVLVS. III.

Verum prædictis verbis forme infusa aliqua vis creata effectiua consecrationis.

HAEC disputatio communis est Eucharistiæ cum reliquis sacramentis: & iccirco breuiter hac de re agam, quia non est propria huius materiæ. Atque ut legentem instruat de hominum opinionibus, ut de hominum opinionibus iudicare, id tamen quod certum est pro certo tenere, ponendum est in primis, quod sacramenta nouæ legis continent gratiam, quæ significant, & eam conferunt non ponentibus obicem. Et, si peculiariter loqui velimus de sacramento Eucharistiæ, sacerdos in persona Christi loquens, & proferens consecrationis verba, hoc conficit sacramentum, & ipsorum verborum virtute, substantia panis in corpus Christi, & substantia vini in sanguinem conuertuntur. Atque hæc duo tam de sacramentis omnibus nouæ legis, quam peculiariter de sacramento Eucharistiæ dicta inconculse tenenda sunt, quoniam ita definiuit ecclesia Dei in Tridentino, & Florentino concilio. Vtrum verò sacramenta attingant suum effectum per modum causæ physicæ, sicut calor attingit ignem, vel per modum causæ moralis, sicut pecunia habet virtutem in rerum emptionibus, vel dicantur etiam conferre gratiam, quia digne sumentibus semper confertur gratia, & inherens iustitia eo ipso, quod digne ea sacramenta sumuntur; quod inquam istorum verum sit, id manet sub disputatione; quoniam cum omnibus his sententijs stat, quod sacramenta conferant gratiam, quam significant, & quod virtute eorum confertur: si quidem quando digne sumuntur, eo ipso, quod digne sumuntur confertur. Quando autem assertio omnes illas partes manere sub disputatione, nollem, ut suspicaretur quis, arbitrari me, probabilem esse eorum sententiam, qui dicunt, causas secundas nihil agere, nec illuminare solem, aut calefacere ignem; sed Deum solum ad præsentiam solis, & ignis ista præstare. Qui enim ista dicunt, non sunt quantum ad hoc illuminati lumine rationis. Solum ergo assero, manere sub disputatione, vtrum

Conc. Trid.
Conc. Flor.

verum sacramenta dicantur conferre gratiam, quia re ipsa confertur gratia suscipientibus illa; quauis nec ipsa illorum sacramentorum materia, nec forma producat gratiæ qualitatem, sed Deus solus.

B. Greg.

Iosue. 10.

Matth. 9.

Secundo sciendum est, quibusdam patribus ex quibus fuit Beatissimus Gregorius, visum fuisse, nonnullis viris sanctis, datum esse non modo ut oratione impetrarent miracula fieri, sed etiam tantum apud Deum totius bonitatis, & misericordiae fontem valuisse, ut eorum etiam acta vel dicta assumerentur à Deo, & eleuarentur ad hoc, ut essent instrumenta miraculi facti, effectiua rei factæ miraculosæ; sicut si diceremus, vocem illam Iosue dicitis vere magnanimiti; Sol contra Gabaonem ne moueatis, eleuatam esse à Deo, ut deingeret solem ipsum. Atque si hæc doctrina vera est, proculdubio multo magis credendum est de sancto sancto, quod quotienscunque, vel verbo aliquem suscitabat, vel restituebat sanitati assumerentur illa eius verba, ut instrumenta vitæ, & sanitatis efficienda. Et consequenter quando dicebat, Remittuntur tibi peccata tua, aut similia, illa verba erant causa productiua, inferioris puritatis, atque iustitiæ. Quod si verum est, & non modo pater omnia subiecit voluntati Christi sui, ut faceret mirabilia quæcumque uoleret, sed etiam dedit ei, ut eius verba essent productiua mirabilium, non modo quia testatam faciunt eius voluntatem; qui nihil resistit, sed quia datur eis verbis exterioribus visus effectiua, & productiua rerum; si hæc, inquam, ita sunt, æquum certe est, ut existimemus, quod cum hæc verba, Hoc est corpus meum, & similia, ex persona Christi proferantur, habeant illam eandem virtutem collatam ab ipso Christo. Igitur sciendum hæc verisimile esse, videbitur, quod forma, siue verba, consistant ad suum effectum per modum causæ physice. Quam sententiam qui sequi uolent, non debent intelligere, quod ea istorum verborum virtus sit aliqua qualitas

superaddita, & res distincta à verbis ipsis, & oratione, sed est ipsa oratio significans in quantum assumitur, ut instrumentum Dei ad aliquid efficiendum. Et hoc est habere virtutem effectiuam, vel esse virtutem efficiendi. Quia verò habere virtutem ad efficiendum est quoddam aduentum orationi absolute; ideo dicitur oratio habere virtutem, & virtutem esse in verbis: Et quia virtus habet nomen, & rationem qualitatis, iccirco dicitur qualitas, cum tamen secundum rem nil aliud sit, quam ipsa oratio, & verba, ut assumuntur à Deo, tanquam instrumentum. Obedit autem creatura Deo ad nutum, & potest uti illa ad quæcumque effectum, & re ipsa utitur eis Deus ad perficiendam consecrationem; quando sacerdos proferat ea verba nomine Christi. Et in artificialibus apparet, quod lyra secundum se vim eandem habet, siue pulsatur à sciente, siue ab indocto. Per hoc vero quod pulsatur à musico accipit, ut reddat musicum sonum, & temperatum; nec ad hoc necesse est fingere in lyra qualitatem aliquam à lyra distinctam.

Sed contra ea, quæ dicta sunt argumentor primo. Omnis sacramentorum dignitas & ratio, quæ in scripturis, & lege Dei continetur habet ad charitatis finem referenda iuxta illud, Finis præcepti charitas. In ordine verò ad charitatem, & bonum nostrum optabilius esset, comitari quinque gradus gratiæ, & charitatis per sacramentum, quod esset conditio, vel causa, sine qua non, qualis erat in lege veteri circuncisio, quam quatuor gradus per sacramentum, quod attingeret gratiam. Quod si æqualis gratia daretur suscipientibus sacramentum, vtrumque, vultu tamen leuis differentia, & fere nulla dignitas est, quod alia producat gratiam, alia non producat, eodem modo suscipientibus datur gratia. Et illa quidem differentia, quæ sunt quæ sunt, potius physica esse videtur, quam spectans ad bonum charitatis Dei. Tim. 2.

Respondetur, quod utiq; optabilis esset habere charitatem, & rectitudinem in teriore ut quinq; per sacramenti susceptionem, quâ habere gratiam, ut quatuor per susceptionem alterius: quod instrumentaliter concurreret ad eam producendam. Cæterum, quoniam argumentum eo tendere videtur, ut dignitatem extenuet sacramentorum nouæ legis, comparatione eorum, quæ ad veterem pertinebant, sciendum est, quod si illa inter se comparantur, longe lateq; differunt grauissimis differentijs. Primum, Quoniam ea sacramenta, quanuis significarent gratiâ, & puritatem, non tamen mundabant, nisi exterius, & quantum attinebat ad reputationem, & conuictum humanum. (Loquitur autem de illis sacramentis generaliter, & non peculiariter de circumcissione quæ etiâ fuit ante legem). Et hoc est certum. Ac propterea dicitur de eis, quod erant egea, & vacua elementa, & quod ex lege non est iustitia. At vero sacramenta omnia nouæ legis, ita continent gratiam ut digne summentibus detur interior iustitia, puritas, & rectitudo. Et hæc est verâ, & essentialis, & grauissima differentia desumpta ex essentiali differentia legis veteris, & nouæ.

Quarum ea, quæ fuit tempore prior, non erat lex spiritus, nec iustificabat apud Deum. Lex vero noua est lex spiritus, & per eam rectificantur & iustificatur homines interiorius. Atq; ad grauem hæc istorum sacramentorum differentiam respiciebant concilia, quando verissimè definiuerunt, quod sacramenta nouæ legis continent gratiam, sacramenta vero antiquæ non item.

Secunda & grauis etiam differentia est, quod si quod erat sacramentum in legem veterem introductum, & ab illa receptum, quod qui susciperet reciperet interioriorem rectitudinem, & iustitiam, qualis erat circumcissio; non tamen per illud conferebatur tanta gratia, sicut per baptismum. Quod credo non negabit quicumque attenderit sacramentorum librorum voces, attestantes hoc esse tempus plenitudinis gratiæ, & effusionis spiritus Dei, atq; iustitiæ scriptum si quidem

est. Ego veni, ut vitam habeat, & abundantius habeat. Et præter hoc illa ipsa iustitia, & Galat. 4 rectitudo, quæ dabatur suscipienti circumcissionem, non dabatur per vim legis factorum; sed per legem fidei: ut constat pluribus testimonijs B. Pauli. Si enim ex lege Galat. 2 iustitia & hæreditas, ergo gratis Christus mortuus est. His autem grauissimis differentijs constitutis, si quis adiungat illam tertiam, quod hæc sacramenta concurrant efficienter ad productionem gratiæ, tum propter rationem assignatam, tum quia Christus, per cuius fidem & amorem iusti sumus, & qui est causa salutis iustitiæ, nostræ antecedit hæc sacramenta viuens in sæcula, & potens medijs illis efficere nostram salutem producendo per ea gratiâ & charitatem, si quis, inquam, ita se declarat non video, cur improbabiler loquatur. Id vero inconcusse tenendum est, quod hæc sacramenta continent gratiam, & efficiunt iustos eos, qui digne suscipiunt: nam per ea homines iustificantur. Quo vero modo, & ratione, illa efficientia, & continentia declaranda sit, id maneat sub disputatione.

Secundo argumentor: Quia si conuersio sit virtute verborum, aut sit dum proferuntur, aut postquam finita prolatio est. Non dum proferuntur, quia non est perfecta tunc eorum significatio illa vero id efficiunt, quod significant. Nec vero postquam prolata sunt quia, quod non est nil efficit, sed iam ea verba finierunt, & non sunt: ergo nihil efficiunt.

Respondetur, quod physicorum in more loquendo, primum non esse verborum fuit primum esse conuersionis, atque presentis corporis Christi. Videmus autem hoc esse positum in rerum naturis, ut illud instans, in quo affectus sum locum, quo tenere debam, sit primum non esse motus, & tamen per motum perueni ad locum illum, & primum esse formæ per alterationem comparate fuit primum non esse alterationis. Hæc itaq; est peculiaris natura harum causarum, siue potius instrumentorum transeuntium. Ut ideo efficiant quia transeunt, & fieri non possit, ut effectus sit, nisi ipsa transeant: quia earum rerum

rum transitu, & finitione resultat omnibus effectus rerum transeuntium. Cum ergo dicis, nunc producit: ergo nunc est; recte colligeres, si sermo esset de agentibus principalibus, & à quibus dependent effecta; non modo quoad fieri, sed etiam quoad esse. Cæterum: quia sermo est de tenui quodam genere causæ instrumentalis, & transeuntis, dicimus in hisce eam consecutionem non valere: est enim hæc earum natura & causandi modus, ut efficiant, quia transeunt. Unde si ista sua finitione, & terminatione aliquid efficiant, recte colligetur: Durant & adhuc sunt: ergo non allequantur suum effectum.

Tertio argumentor: Quia dicere sancti solent, quod sola virtute Spiritus sancti aut Dei, aut Christi sit conuersio: ergo non est ponenda hæc vis in verbis. Respondetur, quod quanuis dicatur agens solum aliquid efficere, non excluduntur instrumenta aut ministrantes vires siue inferiores potentie: nec enim artificiatum fit nisi ab artifice: non tamen fiunt sine instrumentis & ministris.

ARTICVLVS. III.

Utrum verba forme dicantur assertiue & significatiue, vel recitatiue.

VNT de hoc duæ differentes sententiæ. Prima Innocentij li. 4. de officio missæ, & eam Durandus tam putat veram, ut quasi notâ & certam supponat in. 4. d. 8. q. 2. & tenet Picus Mirandulanus in apologia suarum conclusionum & Maioris in. 4. distinct. 8. & Olchor. & Gabriel lectione. 48. in canonem. Dicunt isti, quod ea verba dicuntur à sacerdote recitatiue, sicut illa; Accipite, & comedite cæterum Alex. de Alef. 4. p. q. 33. & B. Thomas. tertia parte. quæst. 78. ar. 5. & Ricardus dist. in. octaua, articulo tertio, quæstion. prima, & plures alij affirmant, dici ea verba assertiue & significatiue: ita ut sacerdos quando peruenit ad ea recitanda induat personam Christi, & Christi

stum representans dicat, & ipse. Hoc est corpus meum. Tertij ita licem componunt ut dicant sumi ea verba recitatiue & significatione.

Sit in hoc prima conclusio. Euidens est, quod antecedentia illa verba, Accipite, & comedite dicuntur recitatiue. Constat hoc ex his, quæ antecedunt, & quæ sacerdos præmittit, Qui pridie quam patere tur accepit panem in sanctas ac venerabiles manus suas & eleuatis oculis in celum ad te Deum patrem suum omnipotentem tibi gratias agens benedixit, ac fregit, deditq; discipulis suis, & ait. Accipite & comedite. Quibus verbis sine dubio sacerdos recitat ea, quæ à Christo dicta & gesta sunt, dum hæc mysteria agerentur. Secundo id constat euidenter quia sacerdos dum cõsecrat non porrigit panem cælestem nec propinat calicem: ergo quando ait, accipite, & comedite non loquitur significatiue, sed recitatiue. Secunda conclusio: Opinio Innocentij, & cæterorum est probabilis. Probatur primo quia eodem tenore, quo sacerdos ait, accipite & comedite, dicit etiam, Hoc est corpus meum: sed prima proculdubio dixit recitans quæ Christus dixit: ergo, & secunda.

Secundo probatur: Quia est quod quis neget eodem tenore dici, Accipite & comedite, hoc est enim corpus meum, fultus auctoritate Doctorum id negantium, tamè nullus sapiens inficiari poterit, quin hæc tota, Hic est calix sanguinis mei noui & æterni testamenti mysterium fidei, qui pro vobis, & pro multis effundetur eodem modo & tenore dicantur. At postrema hæc, qui pro vobis & pro multis effundetur dicuntur recitatiue: ergo omnia. Probatur minor. Sanguis Christi licet pro nobis fusus sit, tamen modo re ipsa; nec funditur: nec effundetur: ergo sacerdos non potest dicere qui pro vobis, & pro multis effundetur, nisi recitâdo verba Christi. Alioquin si assertiue, & significatiue dicuntur, quæ admodum quando dicit, Hoc est corpus meum, vere id quod erat panis, transubstantiatur in verum corpus Christi: quia id significauerunt, & effecerunt ipsa verba: ita quando dicit, qui pro vobis effundetur

Innocen.

Picus.
Maior.
Ocham.
Gabr.Alex.
D. Tho.
Ricard.

fundendus esset re ipsa sanguis, debent si quidem illa verba si assertiue, & significatiue enunciantur, continere veritatem: ergo proculdubio dicuntur recitatiue. Quod vero idem sit eorum verborum tenor, præterquam quod satis liquet ex modo cõcipiendi, probatur aperte: quia illa verba, noui & æterni, &c. sunt determinationes præcedentiũ; adeo vt B. Th. nõ dubitauerit asserere illa esse de essentia, & substantia formæ.

Tertia conclusio: Opinio Alexandri & B. Thom. & aliorum est probabilis. Et eius fundamenta sunt. Primum: Quia si opposita sententia vera esset, illa verba formæ non applicarentur ad materiam corporalem præsentem, & ita non perficeretur sacramentum. Ait enim D. August. quod accedit verbum ad elementum & fit sacramentum. Et hæc est ratio cõmunis Doctorum pro hac sententia. Secunda vero alia posset asferri. Quia in alijs sacramentis minister nomine Christi dicit. Ego te absoluo, ego te baptizo: ergo etiam dũ conficit corpus non recitat verba Christi sed nomine Christi, induensque eius personam significat, & enunciat, hoc est corpus meum.

Quarta conclusio. Si quis tenens quod minister loquitur assertiue & significatiue diceret, quod ea verba dicuntur, & recitatiue, & significatiue, atque assertiue, ratione quadam verum diceret, alia autem ratione falsum. Diceret quidem verum, in quantum sacerdos cum ea verba dicit profert certe ea, quæ re ipsa Christus dixit. Et si hoc quis appellat dicere recitatiue, appellat utique, sed loquitur improprie: dicit vero is idem alia ratione falsum. Quia si velit dicere, quod sacerdos dicit ea verba recitatiue & assertiue, & vtrunque proprie loquendo, itaque dicit, & vt recitans, & vt asserens atque significans, illud est falsum, & non modo est falsum sed nec potest mente concipi. Quod declaro. Nam quando sacerdos peruenit ad illa verba ait, Accipite, & manducate, aut profertur & recitat eodem tenore illa, quæ sequuntur, Hoc est corpus meum: & sic illa dicuntur recitatiue. Aut simul atque

peruenit ad illa. Accipite, & manducate, quasi subsistit. Et deinde induens personam Christi significatiue enunciat, & assertiue, Hoc est corpus meum, & tunc liquet quod non se habet vt recitans sed vt significans & enuncians: ergo logicorum more loquendo ea sententia dicenda est falsa formaliter & absolute; vera autem materialiter & secundum quid. At tertij isti, de quibus mentionem agimus, suspicati sunt, quod intentio consecrandi in sacerdote efficit, vt ea verba sumantur, & recitatiue, & enunciatue, siue assertiue. Constat vero quod stat sacerdotem profere illa verba recitatiue solum cum intentione consecrandi: vt quando vult consecrare iuxta sententiam Innocentij recitando supra propositam materiam illa verba. Et ita profere illa enunciatue solum cum intentione consecrandi vt si vult se determinare in consecrando ad opinionem Alexandri & B. Thom. Et stat profere illa enunciatue, & sine intentione. Et stat profere recitatiue & sine intentione. Et quia hoc quilibet videt in mente sua, si cõsiderare velit, iccirco nulla ad id ratio asserenda est. Liqueat itaque illam sententiam esse falsam.

Desiderabit vero quis, vt ad fundamenta vtriusque opinionis respondeamus id quod facere curabimus. Ad primũ pro Alex. & reliquorum sententia negatur, quod iuxta sententiam Innocentij verba nõ applicentur ad materiam corporalem præsentem. Intendit enim sacerdos per verba illa Christi, quæ recitat materiam illam panis, quæ sibi præsens est cõsecrare. Et ita verũ est illud Aug. Accedit verbum ad elementũ, & fit sacramentum. Ordinavit enim Christus, quod quando cunque sacerdos cum intentione consecrandi super materiam debitam recitat sua illa verba, tunc fiat consecratio. Et hæc responsio nihil est aliud, quam vera declaratio sententia Innocentij: sic enim soluitur difficultas, quando sententia habet probabilitatem.

Ad rationem secundam respondetur, negando consequentiam. Qui enim instituit, vt baptisma daretur sub illa forma, Ego te baptizo, vel baptizetur seruus Christi in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti,

sancti. Et qui pro confirmatione, & extrema unctione voluit, vt forma proferretur per modum deprecationis, ille idem instituit, vt conficeretur hoc sacramentum recitante sacerdote verba, quæ ipse dixit supra materiam præsentem, cum intentione consecrandi.

Ad primum pro Innocentio facile responderent authores contrariæ sententiæ, negando assumptum. Sed in respondendo secundo argumento, est magna difficultas, quantum ergo arbitror. Nec verò vidi, nisi quendam respondentem, quod ea verba accipiuntur recitatiue, & assertiue. Et quia hæc res est grauis, dicam quod iterum atque iterum cogitans sentio hac in parte.

Dico primum, inter recitatiue dicere & assertiue tantum differre, vt quando quis aliqua recitatiue dicit, nihil inter sit ad recitantis munus & veritatem, siue ea vera sint, siue falsa, siue præterita, siue futura, siue pugnantia. Quando vero assertiue loquitur, debet dicere verum, si verax est, qui dicit. Hoc dictum est euidentius. Quia tam verum dixit David quando dixit; Dixit insipiens in corde suo, Non est Deus, quam quando dixit; Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt. Primum enim illud, quod si assereretur, erat ipsa impietas atque blasphemia, dixit recitatiue. Secundum assertiue, & certe pueri quando fideliter recitant deliria, & commenta poetarum verè recitant. Et hoc est, quod scholastici dicunt ea, quæ recitatiue dicuntur teneri materialiter.

Dico secundo, quod dicere aliquid recitatiue, & dicere assertiue, sunt formaliter diuersa. Hoc constat ex dictis: alioqui nunquam verba aliqua recitare esset pius, & asserere sacrilegum.

Dico tertio, in interiori locutione, & conceptione, à qua exterior dependet, aliter formatur conceptus, mens, atque locutio, quando quis recitat, & quando asserit, vel enunciat. Hæc conclusio rectè consideranti apud semetipsum, liquet absque ratione. Et probatur nihilominus: quia nisi hoc verum esset, nunquam eadem recitans, & asserens dum recitat quidem esset ve-

rus, & dum asserit falsus & errans. Ex his verò omnibus colligitur, quod quando quis aliqua recitat, etiam si ea esse vera certissimè norit, & credat, & amet illam veritatem; quando tamen se habet, vt eam recitans formaliter, non se habet vt asserens, & enuncians formaliter: & quando se habet, vt asserens formaliter, etiam si sciat ab alijs esse dicta & velit esse dicta, non se habet, vt recitans. Verbi gratia, quando Diuus Paulus Atheniensibus verba Arati poetae referebat dicens, Sicut & quidam poetarum vestrorum dixerunt, & genus Dei sumus. Sciebat quidem Apostolus, nos à Deo effectos esse, & amabat eam veritatem, & eam persuadere conabatur, & ad hoc eam retulit ex Græcis, vt Græcis persuaderet, habuit tamen se vt recitans, quãdo id retulit, non vt asserens. Quod si se habuit, vt asserens, habuit certe aliam conceptionem interioriorem: sic enim essent interius ordinanda verba, genus Dei sumus: sicut quidam poetarum vestrorum dixerunt: ita vt primum sit assertum, & secundum eius asserti probatio: & sic non dicuntur illa recitatiue, sed assertiue: & postea comprobantur, quia dicta sunt à poetis. Ex his omnibus colligo, quod quando sacerdos profert verba formæ: vel se habet vt recitans formaliter, & in actu, vel vt asserens, & enuncians formaliter: & quod habere se viroque modo formaliter, est impossibile: quia ipsi conceptus & locutiones interiores, atque habitus recitantis, & asserentis sunt diuersi, quauis vnus & idem possit & recitare & asserere. Et cum ratio facta pro Innocentio ferè euincat, illa verba dici recitatiue formaliter efficit consequenter, vt opinio Innocentij sit vehementer probabilis. Asserere vero, quod est his verbis hoc privilegium datum, vt recitatiue, & assertiue dicantur ob id, quod ea verba habent virtutem consecrandi, nihil est aliud, quam hæc habere aliquè & affectũ esse suæ opinioni, vt nõ videat consecratione secundum aliorum sententiam fieri per hoc, quod sacerdos recitat verba Christi super debitam materiam cum intentione consecrandi, atque ita illud privilegium sine necessitate fingi

B. Tho.

D. Aug.

A. for. 17.

Phil. 12.

D. Aug.

gi repugnante natura. Et ratio fingendi nihil valet, quia Deus potuit dare verbis consecrationis hanc vim, vt quando recitarentur cum debitis circumstantijs eorum virtute fieret consecratio, & ita fecit secundum Innocentium. Et vltra hæc omnia, qui dicunt quod ea verba dicuntur à sacerdote recitatiue formaliter, & significatiue, ac assertiue formaliter, tenentur, eorum verborum veritatem defendere, secundum vtramque rationem. Præcindo ergo hoc solum quod dicantur significatiue. Et de eis, vt sic dictis, quæro, quomodo verum sit, quod sacerdos enuntiat, Qui pro vobis effundetur. Et declaro vim rationis. Nam qui asserit, pomum esse dulce, & coloratum, tenetur verificare de eo id, quod pertinet ad rationem dulcis, & id, quod pertinet ad rationem colorati. Igitur ad rationem Innocentij dici posset, primo, quod sacerdos cum loquatur in persona Christi reducit se ad tempus, in quo Christus dixit ea verba; & sic dicit qui effundetur. Sed replicatur: Quia mente & cogitatione se reducere ad id tempus, recitando verba, recte fieri posset, loquendo verò assertiue, falso diceret modo sacerdos. Qui pro vobis effundetur. Sed respondetur, quod induendo personam Christi pro eo tempore, quo consecrauit verissime sacerdos ea omnia dicit. Sed replicatur, quia cum Dominus iussit, vt hæc fierent in commemoratio- nem mortis eius, & sanguinis tui, quo modo qua veritate institutus erat, vt sacerdotes dicerent enuntiatue, & assertiue, Qui pro multis effundetur. Teneo ergo cum Innocentio, quod dicuntur ea recitatiue. Et quidem quando ab scholasticis quæritur, cur ecclesia addiderit in verbis consecrationis illud, enim, respondent, quod propter continuationem ad præcedentia. Si tamen assertiue & enuntiatue ea verba dicerentur à sacerdote, valde impertinens, & incongruum erat addere, enim: ergo ea dicuntur recitatiue. Et id constat etiam ex liturgia Basilij & Græcorum. Sed si hæc Christi verba à ministro conceptione recitandi, siue asserendi, & enuntiatidiproferantur, siue alior aliquis

intellectus vider, quod dici possunt formaliter recitatiue, & assertiue, quod mihi est intelligibile: certum tamen est, quod Christus Dominus significatiue, & assertiue ea protulit. Ac propterea multis disputant scholastici, quomodo accipiatur illud, hoc, quid ve demonstrat. De quo supraegi. Et modo dico breuiter, quod quia ista verba efficiunt quod significant; iccirco ex nullare certius colligi potest, quid significant quam ex effectu, & cum efficiant, vt contentum sub speciebus panis sit corpus Christi, restat vt illud hoc significare, videatur contentum sub speciebus. Beatus tantum Bonaventura, distin. 84. explicat in hunc modum, hoc, id est, hic panis, est, id est, sit corpus meum.

B. Bonau.

ARTICVLVS. V.

Vtrum forma consecrationis panis consequatur suum effectum antequam perficiatur forma consecrationis vini.

RESPONDEO, quod omnes Theologi conueniunt in partem affirmatiuam huius articuli, & merito. Primum: Quia hoc habet ritus ecclesie, vt facta consecratione panis statim ante consecrationem vini ostendatur corpus Christi adorandum: quod proculdubio non fieret, nisi facta esset consecratio: ergo hæc sententia non est solum scholasticorum; sed totius ecclesie sensus. Secundo probor: Quia sacramentum efficit, quod significat: sed verba consecrationis significant secundum rationem temporis presentis, non futuri, si quidem dicitur, Hoc est corpus meum, & non, hoc erit corpus meum: oportet ergo tunc verum esse, id quod significatur. Tertio: Sacramentum, quod non habet impedimentum, statim atque proferuntur verba habet efficaciam: sed sacramentum hoc non habet impedimentum ex parte materię, nec ministrę, nec intentionis, si hoc enim supponimus: ergo adueniente forma fiet consecratio. Quarto: Forma debet proportionari materię: sed materię huius sacramen-

ti sunt distincte & in nullo ab inuicem dependentes: ergo & formę non dependent ab inuicem. Quinto: Quia cum hoc sacramentum sit propter vsum, si quantum est ex rei natura, non posset consecrari vna materia, sine alia, consequens est vt nec vna posset licite sumi sine alia. Quod autem de consecratione panis dictum est, id ipsum, & de consecratione calicis debet intelligi. Si enim quis calicem prius, quam panem consecraret perficeret sacramentum, peccaret tamen peccato sacrilegij, debitum, & institutum ordinem peruertendo. Est enim debitus, & institutus ordo, vt prius consecraretur corpus. Nec verò vnum consecrare licet absque altero; sed ambas species tenetur sacerdos & consecrare & su-

mere, vt habetur c. comperimus. de consecratione. distinctione secunda. Quocirca in concilio Tolerano. 7. capit. 2. sancitum est, vt si contigerit inter missarum solennia sacerdotem corripit aliquo morbo; alius sacra mysteria peragat. Et considerandum etiam est pro solutione eorum, quæ possent opponi, quod vt superius dicebamus, non omnia sunt vnum eodem modo, & hoc sacramentum ita est vnum, vt ad sui perfectionem constet ex duobus, cibo videlicet, & potu quorum vtrumque per se habet suam perfectionem essentialem. Et quidem quando species panis consecratur, sanguis adest per concomitantiam, & pariter de sanguine loquendum est. Et de hoc hæc sint satis.

QVAESTIO SEPTIMA, DE EFFECTI-

BVS HVIVS SACRAMENTI.

ARTICVLVS. I.

Vtrum per hoc sacramentum conferatur gratia.

MTINAM Messaliani, siue *euheretici*, qui deprecatores siue oratores haberi voluerunt, humiliter Deum precarentur, illuminaret te nebras eorum, nunquam credo in eam amentiam deuenissent, vt assererent, hunc sacratissimum cibum nec obesse quicquam, nec prodesse, quæ fuit illorum hæresis. Ita netam sunt inania, & superflua opera altissimi, vt præcipuum eius veræ ac diuinæ religionis sacramentum inane sit? Vel potius certe inanes sunt omnes homines, in-

quibus non subest scientia Dei. Armeni etiam dicuntur existimauisse prodesse soli corpori. Quicumque verò Dei gratia catholici sumus asserimus, quod saluator non sicut discessurus ex hoc mundo ad patrem, sacramentum hoc instituit, sumique voluit tanquam spiritalem animarum cibum, quo alantur, & confortentur viuentes. vita illius, qui dixit, Qui manducat me, & ipse *Ioan. 6.* se viuet propter me: & tanquam antidotum, quo liberemur à culpis quotidianis, quantum hominibus in hac vita fas est, & à peccatis mortalibus præseruemur. Pignus præterea id esse voluit futuræ nostræ gloriæ, & perpetuæ felicitatis: adeoque symbolum vnus illius corporis, cuius ipse caput existit, cuique nos tanquam membra arctissimæ fidei, & spei & charitatis connectione strictos esse voluit. Ex quibus omnibus, quæ ex œcumenico concilio

Conc. Trid. lio Tridentino translata sunt, satis liquet, hoc sacramentū efficere in nobis iustitiæ vitæ, vnitatē, charitatē, & gratiā Dei. Quod idem definiuit Concilium Florentinum in sub Eugenio Quarto in definitione fidei de sacramento Eucharistiæ, data Armenis. Et constat epistola Cyrilli, quæ habetur in concilio Ephesino. Habemusque ad hoc plura scripturæ testimonia. Qui manducat carnem meam, ait Dominus, & bibit sanguinem meum in me manet, & ego in illo. Et adiungit Ioannes prima sua epistola c. 4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Si ergo in Deo manet, & Deus in eo, qui manet in charitate, & qui manducat carnem Domini manet in Deo, manet utique in charitate. Et Ioan. 6. Qui manducat hunc panem viuet in æternum. Nec vero vita æterna datur, nisi ijs, in quibus in hac vita præcessit gratia & iustitia. Sancto enim patrum loca referrem, quibus hanc affirmant veritatem, si aut putarem necessarium, aut non uiderem à breuitate, & resolutione scholæ deuiare, quæ mihi in hoc opere propoſita est. Ut igitur re declarem scholastico modo, præmittendum est, quod aliud est querere, quem effectum habeat sacramentum, id est, forma verborum supra materiam consecratam, (solet enim forma appellari sacramentum) aliud vero querere, quem effectum habeat sacramentum, id est, corpus ipsum, & sanguis Domini indigne sumentibus. Primus effectus consistit in eo, quod per consecrationem conficiatur corpus, & sanguis Domini. Non tamen est nobis questio de effectu in primo sensu, sed in secundo. Iuxta quem dicendum est, quod proprius effectus huius sacramenti est alere, confortare, augere, & continuo reparare vitam spiritualem hominis. Cuius ratio est, quia hoc sacramentum sumitur quasi alimentum spirituales vitæ; igitur qualem effectum corporalem habet alimentum corporalem, effectum spirituales habet hoc sacramentum in suscipiente ipsum dignes. sed per alimentum corporale nutritur, confortatur, & roboratur, ac augetur natura quandiu durat tempus augmenti: ergo

per hoc alimentum, & panem, qui de celo descendit, fouetur conseruatur, & roboratur mens hominis uiuentis vita iustitiæ in die; perficitur, & augetur eius vita & perfectio toto tempore vitæ. Quia totum tempus vitæ huius est tempus proficendi virtutē, & gratia, & non aliter atque natura per alimentum roborata magis resistit nocuis mortem inferentibus, vel disponentibus, ac male afficientibus ad eam. Sic anima per istud sacramentum digne sumptum spiritualiter confortata melius cauet à peccatis mortalibus, & à venialibus, quæ ad ipsa disponunt. Quam rem Typus fuit, quod esus agni paschalis seruauit populum Dei ab angelo exterminatore, & manna ab infirmitate, quia non erat in tribus eorum infirmus. Si quis vero ex his, quæ huic sacramento conueniunt considerare velit istos effectus, applicando singula singulis, audiat B. Tho. sapienter loquentem in hæc verba: Effectus huius sacramenti debet considerari primo quidem, & principaliter ex eo, quod in eo continetur ipse Christus, qui quem admodum visibiliter ueniens in mundum contulit ipsam vitam gratiæ secundum illud Ioan. 1. Gratia, & ueritas per Iesum Christum facta est: ita in hominē sacramentaliter ueniens vitam gratiæ operatur: secundum illud Ioan. 6. Qui manducat me uicet propter me. Vnde & Cyrilus dicit. Vniuersum Dei uerbum ueniens se ipsum proprie carni, fecit ipsam uiniſicationem. Decebat ergo cum nostris quodammodo uiri corporibus per sacramentum eius carnē & pretiosum sanguinē, quæ accipimus in benedictione uiuificationis in pane & uino. Secundo consideratur ex eo quod per hoc sacramentum representatur passio Christi, & ideo effectum quæ passio Christi fecit in mundo hoc sacramentum facit in homine. Vnde super illud Ioan. 19. Continuo exiuit sanguis, & aqua, dicit Chrysostomus. Quia hinc suscipiunt principium sacramentum, cum accelleris ad tremendum calicem, ut ab ipsa bibiturus Christi costata accedas. Quocirca & ipse Dominus Matth. 21. dicebat. Hic est sanguis meus, qui pro uobis effundetur in remissionem peccatorum.

Ioan. 6.

Psalm. 101

Ioan. 1.

Ioan. 6.

D. Cyril.

Ioan. 19.

D. Chrys.

Matth. 21.

Ter-

Tertio consideratur effectus huius sacramenti ex modo, quo traditur hoc sacramentum. Traditur enim per modum cibi, & potus. Et ideo omnem effectum, quem cibus, & potus materialis facit, quantum ad vitam corporalem, quod, scilicet, sustentat, auget, reparat, & delectat, hoc totum facit hoc sacramentum, quantum ad vitam spirituales. Vnde Ambrosius dicit in libro de sacramētis. Iste panis est vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit. Et ipse Dominus dicit Ioan. 6. Caro mea uere est cibus, & sanguis meus uere est potus. Et quidem sicut in refectioe corporali homo non solum reficitur, sed & confortatur iuxta illud Psalmio. 103. Panis cor hominis confirmet; sic in hac refectioe spirituali languor, qui ex diuturna dilatione & absentia diuinæ uisionis in uiris iustis provenire consueuit, roboratur. Vnde in figura huius sacramenti legitur de Propheta Elia. 3. Reg. 19. Et ambulauit in fortitudine cibi illius usque ad montē Dei. Item per refectioem corporalem non modo corpus reficitur, sed & impinguari solet. Vnde est illud Gen. ultimo. Aller pinguis est panis eius. Et hoc fit in hoc sacramento. Crescit enim mentis deuotio, quæ pinguedo spiritualis est. Quocirca cum psaltes dixisset. Parasti in conspectu meo mensam, subiicit. Impinguasti in oleo caput meum, quod de pinguedine ac suauitate bonæ mentis debet intelligi. Insuper, sicut in corporalibus uidemus, uinum lætificare cor iuxta illud. Et uinum lætificet cor hominis: ita qui cælesti hoc potu & cibo utuntur torrentes solent voluptatis abforberi, & non modo in lætitiā, sed etiā in ebrietatem quādam spirituales deuenire iuxta illud. Cant. 5. Comeditis amici, & bibite, & inebriamini charissimam.

Quarto consideratur effectus huius sacramenti ex speciebus, in quibus traditur hoc Sacramentum: Vnde Augustinus in illa uerba Ioan. 6. dicit, Dominus noster corpus, & sanguinem suum in eis rebus commendauit, quæ ad unum aliud rediguntur ex multis. Namque aliud, scilicet, panis ex multis granis in unum constitat; aliud, scilicet, uinum in unum ex mul-

D. Ambros.

Ioan. 6.

B. Tho.

D. August.

tis acinis confluit. Et ideo ipse Aug. alibi dicit super Ioanē. O sacramentū pietatis: o signū unitatis, o vinculum charitatis.

Quinto considerari potest eius effectus ex eo, quod est pignus vitæ æternæ, iuxta illud Ioan. 6. Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum. Et cum in æternam illam requiem nihil ingredatur inquinatum, & immundum, nec uero ius ad eam obtinendam habere possit, qui expers fuerit gratiæ, & charitatis, consequens est, ut efficiat in nobis gratiam & puritatem. Liquet ex dictis ordine suo effecta omnia numerando, quod cum nec uita gratiæ, nec remissio peccati, nec spiritualis refectio, robur atque lætitia, nec uinitas in Christo, nec pignus hereditatis æternæ habeantur sine gratia, & interiore reuerentiā, atque iustitiā; & hæc sint effecta huius sacramenti, sit necessario ut hoc sacramentum conferat gratiam.

Sed contra hæc est argumentum: Quia hoc sacramentum est quasi quædam refectio spiritualis: sed refectio magis uidetur pertinere ad usum gratiæ, quam ad gratiæ collationem: ergo per illud non conferatur gratia. Respondetur, quod hoc sacramentum reficit conferendo gratiam, & charitatem. Et quidem in corporalibus qui reficitur, tum roboratur corporis habitu, & dispositione, tum etiam melius operatur.

ARTICVLVS. II.

Virum ea gratia, quam hoc sacramentum confert, sit prima gratia vel augmentum gratiæ.

LIQVET huius rei ueritas ex antecedentibus. Dicitur enim est, hoc sacramentum per se institutum esse, tanquam alimentum spirituales vitæ. Quomodo ergo, cibus corporeus non est, nisi uiuentis cibus, pari proportionem hoc sacramentum est cibus, & alimentum, æque refectio uiuentium uita gratiæ. At uero quantum hic sit per se effectus huius sacramenti,

Ioan. 6.

menti, Accidit tamen ex parte subiecti, vt si inueniat illud, gratia quidem destitutū, dispositum vero ad eam recipendam per sacramētū, tunc hoc sacramētū efficiat illud gratū Deo, iustūq; reddat ex iniusto.

Sed aduersus hæc est argumētum. Quē admodū nemo assequitur primam gratiā, nisi per baptismum in re, vel in voto susceptum: ita nemo assequitur gratiam, nisi per Eucharistiam in re vel in voto. Scriptum enim est, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: ergo per hoc sacramentum confertur prima gratia.

Respondetur, quod hæc in parte, quantum ego sentio, vti debemus doctrina D. sapientissimi Augustini, varie, & multipliciter interpretantis, & accommodantis vnum & eundem sacræ Scripturæ locū. Dicendum ergo est, quod illa verba Ioan. 6. referri possunt ad præceptum de sumendo isto sacramento. Quod cum sit affirmatiuum & non obliget omni tempore efficitur, vt proculdubio sine actuali sumptione huius sacramenti viuere possit quis vita gratiæ: si tamen præceptū violaret non viueret.

Secundo vero illa eadem verba possunt ita accipi, vt dicant necessitatem finis: ita vt nullus vitam æternam sit habiturus, nisi manducauerit carnem filij hominis, & biberit eius sanguinem. Et si hoc modo accipiatur, necesse est, vt illa intelligamus de manducatione spiritali, siue voto, huius sacramenti, quod includitur in baptismo. Constat enim secundum fidem catholicam, quod multi ingrediuntur in regnum cælorum, qui re ipsa non sumserunt hoc sacramentum, vt liquet in infantibus baptizatis: Ex quibus omnibus non sequitur, quod primus effectus realis, & sacramentalis manducationis huius sacramenti, sit dare primam gratiam, sed quod prima gratia non datur sine spiritali manducatione, & voto saltē implicito huius sacramenti. Sed hic tu arguis: Primam gratiam non datur per sumptionem huius sacramenti per se loquendo: ergo nec per votum. Nam si ad primam gra-

tiā nõ requiritur sacramentalis manducatio: ergo nec requiritur eius promissio explicita vel implicita. Dico ad hoc, quod ista cõsequentiā non valent; quia cū votū suapte natura antecedit rei promissæ exhibitio nem; stat vt quanuis rei exhibitio supponat vitam spiritualem, votum tamen in tantum antecedit, vt concurrat ad ipsam vitam. Quam rem declaro: Nam certum est, quod baptismus includit votum omnium præceptorum, & sacramentorum; plura tamē sunt inter hæc quæ per se supponunt vitam gratiæ.

Sed replicas in hunc modum: Illa prima gratia datur ex vi baptismi in re suscepti: ergo nõ datur ratione voti Eucharistiæ includi in baptismo. Respondetur, quod baptismus & votum Eucharistiæ in illo includuntur, non sunt vna, & alia res; sed eo ipso quod baptismus est medium ordinatū ad Eucharistiam, tanquam ad finem habet quod sit votum eiusdem, quia baptismus ponit initium vitæ spiritalis: Eucharistia vero augmentum, & consummationē. Initium autem cuiuscunq; rei per se ordinatur ad eius consummationem; ac propterea, qui ponit initium rei eo ipso proficitur velle se illam deducere ad finem. Cæterum ad huc mens hærens in difficultate non quiescit. Dicit enim, Si de Eucharistia dicimus, quod non datur gratia prima ante susceptionem eius in voto propterea quod in baptismo, per quem datur prima gratia includitur votum huius sacramenti, illud ipsum dicere possemus de quocunq; alio sacramento, cū similiter in baptismo includatur votum reliquorum sacramentorum; quod tamen non dicimus.

Respondetur, quod, in baptismo inest votum Eucharistiæ magis proprio & principalius, quam reliquorum sacramentorum. Primum; quia Eucharistia est finis baptismi, & reliquorum sacramentorum.

Secundo quia baptismus continet votum aliorum sacramentorum, quatenus illa sunt necessaria ad vitam spiritualem, & reliqua sacramenta sunt necessaria ex aliqua suppositione, vt penitentia, si cecideris. Eucharistia vero omnino est necessaria, & per se ad tuendam vitam spirituale.

Nam

Nam vita nostra, nisi alatur & nutriatur, vt intereat necesse est.

Tertio: Quia baptismus ex sua propria ratione, id est, quatenus est generatio, & initium vitæ spiritalis includit ordinem ad Eucharistiam, & votum ipsius, vt supra dicebamus. At vero vota aliorum sacramentorum eo dicuntur esse in baptismo, quod qui suscipit baptismum proficitur christianum, obediensq; futurum mandatis, ac se habiturum, vt partem, & membrum ecclesiæ Dei.

Quarto: Quia quem admodum, qui bibit ad rituum, eo ipso censetur sitire magis bibere ad fontem ipsum, atq; principium: ita quia in hoc sacramento continetur fons ipse gratiæ, & sacramentorum secundum substantiam, ideo qui suscipit vel baptismum vel quodlibet aliud sacramentum eo ipso peculiarem aliquem ordinem habere censendus est ad hoc sacramentum, vel pro toto hoc argumento, & difficultate dicamus quod baptismus est spiritalis manducatio huius sacramenti nec videntur hæc distingui, nisi ratione ratiocinante. Nam eo ipso, quod baptismus est, est etiam spiritalis manducatio huius sacramenti, quia per baptismum incorporatur homo vnitati corporis Christi, & hæc est spiritalis participatio corporis Christi. Est & aliud argumentum contra doctrinam traditam in articulo, quod augmentum spirituale pertinet ad sacramentum confirmationis, non ergo efficitur per hoc sacramentum. Est vero ad hoc communis responsio Theologorum, quod per hoc sacramentum augetur gratia, & perficitur spiritalis vita, ad hoc, vt homo in se ipso perfectus existat per cõiunctionem ad Deum. Per sacramentum vero confirmationis augetur & perficitur gratia ad persistendum in fide, & confessio ne contra exteriores impugnationes inimicorum Christi. Et generaliter pro similibus argumentis dicendum est, quod quanuis omnia sacramenta conferat gratiam, confert tamen illam vnunquodq; modo & ordine suo. Conferre vero illam nutriendo & alendo mentem secundum analogiam conuersionis alimentum in sub-

stantiā aliti, id est peculiare sacramento Eucharistiæ.

Disputant hoc loco aliqui scholastici, quædam non ad modum graua, & ex eorum numero, ex quibus heretici sumunt occasionem scholasticos irridendi, & appellandi eorum disputationes, quæstiones hominum ociosorum: ergo frugur, quod quado quis accipit sacramentū Eucharistiæ sit, prauē affectus atq; dispositus. Tēpore vero quo iam deglurit species aut illæ manent in stomacho iam hominē se se collegerit, dispositusque sit ad gratiam percipiendam per sacramentum. Et quaerunt, an is homo recepturus sit gratiam per illud. Itaque status quæstionis est an tēpus perceptionis gratiæ per hoc sacramentum sit præcile tēpus ipsum perceptionis sacramenti, vel potius totum illud tēpus quo manent species, in quo quidam aiunt, alij negant. Mibi est verisimile, quod tunc tantum datur sacramentalis gratia huius sacramenti, quando verum est dicere de sumente, quod sumpsit, & manducauit corpus Domini. Primum, quia cum collatio gratiæ eius fiat in instanti, illud instans debet esse assignatum & institutum. Est vero rationi conformē, vt sit illud quando verum est dicere, quod sacramentum est sumptum. Secundo quia quanuis alimentum corporale non proficit, quado sumitur sed quando digeritur. Effectus tamē huius sacramenti est instantaneus, & spiritalis, ac videtur eius tempus esse quando sumitur sacramentum. Tertio: Quia si hoc dixerimus, nemo nobis poterit inferre, vtile esse vel multas hostias sumere vel debilem habere vim decoctiuam, quo maior mora sit in digerendis speciebus vel fieri posse, vt quis sumens Eucharistiam peccet mortaliter, sumendo, & nihilominus per eam accipiat gratiam. Quæ omnia videntur puerilia & absurda, & sequuntur ad sententiā oppositam. Sed hæc missa facta mus.

Articu-

ARTICVLVS. III.

Verū hoc sacramētū, cōferat aliquid corpori, quid ve sit illud, quod confert.

AEC quæstio est grauis admodum, & difficilis, atq; aliquas ob causas hęc temporibus agitata. Ego in re tam alta ac pura Theologa non me arbitror aliquid scire, præter id, q̄ sancti patres dixerint, & senserint. Ac proinde eorum in primis hac de re verba referā: deinde adiugā quid iuxta sanctorum dicta dicendum esse videatur. **D. Irenæus** lib. 5. aduersus hæreses; **Fit**, inquit, Eucharistia sanguinis & corporis Christi, ex quibus augetur, & consistit nostræ carnis substantia. Et rursus: Quomodo carnem negant esse capacem donationis Dei, quæ sanguine, & corpore Christi nutritur, & mēbra illius sit. Et **D. Chrys.** homilia de sacramētorum perceptione. Necessarium est, inquit, dilectissimi mysteriorum discere miraculum, quod tandem sit, & quæ rei vtilitas, & quare sit datum. Vnum corpus sumus, & membra ex carne eius, & ex ossibus eius. Vt itaque non tantum per charitatem hoc fiamus verum ipsa re in illam misceamur carnē, hoc per escam efficitur, quam largitus est nobis, volens ostendere desiderium, quod erga nos habet: propterea semetipsum nobis immiscuit & corpus suum in nos cōtemperauit. &c. Et homilia. 45. super Ioanem; Vt autem, inquit, non solum per dilectionem: sed re ipsa in illam conuertatur carnem, id efficitur per cibum, quem nobis largitus est. **D. Hilarius** li. 8. de Trinitate dicit: Quod per manētem in nobis carnaliter filium nobis in eo corporaliter, & in separabiliter vnitis mysterium vere naturalis vnitatis perficitur. **D. Cyrillus** li. 11. super Ioa. c. 27. loquitur in hęc verba. Vnimur Deo, & modum ipse. Saluator aperuit dicens: Ego in ipsis, & tu in me, vt in vnū sint cōsummati. Corporaliter enim filius per benedictionem mysticam nobis vt homo vnitur; spiritualiter autem vt

D. Hiero.

D. Chrys.

D. Hilar.

D. Cyril.

Deus. Et lib. 15. in Ioanem; Considerandū, inquit, est, non solum secundum habitudinem, quæ per charitatem est, Christum in nobis esse, sed etiam participatione naturaliter. Vt si quis igne liquefactam ceram, alij geræ similiter liquefactæ immisceat, ita vt vnum quid ex utroq; factum esse videretur: sic, inquit, cōmunionem corporis, & sanguinis Christi ipse in nobis, & nos in illo sumus. Et **D. Damasc.** li. 4. fidei. c. 5. dicit: Quia ex vno pane omnes assumimus vnum corpus Christi, & vnum sanguinē, & ad inuicem membra generamur: cōcorporati Christo existentes. Et **Leo** primus epistola. 22. In illa, inquit, mystica distributione spiritualis alimonix hoc imperitur, hoc sumitur, vt recipiētes virtutē cælestis cibi, in carnem ipsius, qui caro nostra est, transeamus. Aliaque his similia citat **Claudius** de Sanctis, in suis illis eruditis repetitionibus de sacramento Eucharistix.

D. Damas.

Leo. Pri.

Claudius.

In hac re vt certa separemus ab incertis, certum est secundum fidem, quod qui sumunt Eucharistiam, manducant, & trahunt in stomachum veram carnem, & sanguinem Christi, & illam cōnectam illis speciebus: ac proinde illa attingit siue contingit corpus nostrum, nec corpus Christi statim atq; sumitur euanescit, vt quidam falso dixerunt.

Secundo. Certum est, ac esse debet, quod substantia carnis Christi, sumpta nō transmutatur in nostram substantiam: nec etiam ipsa transmutat, & conuertit substantiam carnis nostræ in suam, nec ambæ transmutantur, & miscentur vt ex utraq; resultet vna tertia. Quod caro Christi non transmutetur & conuertatur in nostram manifestum est: quia est gloriosa & impassibilis. Quod etiam nostra caro non conuertatur in carnem Christi, manifestum est, nec indiget probatione: quia inter alia esset tunc caro nostra vnita hypostatice verbo, & consequenter nec resultat vna tertia caro. Sed dubium est, vtrum possit concedi, quod qui digne sumunt Eucharistiam, vniantur cum Christo corporaliter, & naturaliter. Et si concedatur, quomodo sit verum, an ne ratione alicuius effectus

fectus, & virtutis inditæ, vel quonam modo, in hoc ego expectans, in primis quid ecclesiastici Doctores verius, & doctius sentiant, statuo sequentes propositiones.

Prima propositio: Concedendum est, quod qui digne sumunt hoc sacramentum, efficiuntur vna caro cum Christo, & vniantur illi, nō solum spiritu, & amore, sed etiam carne & corpore, quam vnio nem vocant sancti, corporalem. Probatum primo: Ita loquuntur sacre literæ, & sancti: & eiusmodi locutiones possunt habere verum sensum, vt declarabimus: ergo non sunt negandæ. Probatum assumptum pro priori parte. Et quidem quod attinet ad sanctos iam probatum est. In sacris verò literis Ioannis sexto dicitur: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem in me manet, & ego in eo. Et illud eiusdem Euangelistæ capite decimo septimo.

Ioan. 6.

Ioan. 27.

1. Cor. 6.

Ephes. 5.

1. Cor. 10.

1. Cor. 12.

Claudius.

Turrecre.

V. uald.

Gillandus.

Ioan. Loua.

Non pro his rogo tantum; sed etiam pro omnibus, qui credituri sunt in me, vt omnes sint vnum. Quibus testimonijs addendum est, quod sancti illa interpretantur, non modo de coniunctione spirituali; sed etiam corporali: ergo ita ea accipere debemus. Et **Diuis** Paulus, **1. Corinthio. 6.** Nescitis, quod membra vestra mēbra sunt Christi? Et **Ephesio. quinto.** Quoniam membra sumus corporis eius, & caro de carne eius, & de ossibus eius. Et primo **Corinthio. 10.** vnum corpus multi sumus omnes, qui de vno pane, & vno calice participamus. Et in eadem epistola capite duodecimo: Vos estis corpus Christi, & membra de membro. Et præter scripturæ, & sanctorum authoritatem, quod illæ locutiones debeant concedi, tenet **Claudius** de Sanctis in suis repetitionibus, & **Turrecremat.** de consecratione, distinctione secunda: super caput in Christo, & **V. ualdensis** de sacramentis capite 91. & tenere dicuntur **Gillandus** super Ioannis capite sexto; & **Ioannes Hesel** Louanensis libro de veritate corporis Christi ratione quarta. Quos tamen ego nunquam legi, nec vidi codices eorum.

Secunda propositio: Non videtur verum, quod illa corporalis coniunctio, & vnio fiat solum per hoc, quod quando sumimus Eucharistiam, re ipsa contingimus corpore nostro carnem Christi contentam sub speciebus.

Hanc propositionem statui propter quosdam, qui dicunt, quod quando sumimus Eucharistiam, & eam stomacho continemus, realis ille contactus sufficit ad hoc, vt vere dicamur esse vna caro cum Christo, & quod illi vnimur corporaliter. Sicut scriptura dicit de viro, & vxore, quod sunt vna caro. Et **Paulus** primo **Corinthiorum** sexto, ait: Qui adhæret meretrici vnum corpus efficitur. Quod scriptura dicit propter realē commixtionem corporum, cum sit certum, quod substantia carnis femineæ non conuertitur in corpus viri, nec e contra; sed iunguntur solo tactu. Hæc illi: Dico autem non esse verisimile, quod sancti tam asseueranter has propositiones affirmarent, propter solum contactum nostræ carnis ad carnem Christi.

Genes. 2.
1. Cor. 6.

Probatum: Quia in primis sancti non loquuntur cum ista dicunt de quibuscunq; sumentibus, sed de sumentibus digne. Et tamen si illa vnio consisteret in solo contactu nostræ carnis ad carnem Christi, idem affirmari posset de ijs, qui manducant, & bibunt indignè, quod longissime abest à Sanctorum sententia.

Secundo: Quia valde improprie dicuntur vnita illa, quæ solum se contingunt, nihilque in se mutuo agunt. Et multo improprie diceretur, quod vnum tranfit in aliud, & conuertitur, & efficitur vnum cum illo, ob id solum, quia se contingunt. Præterquam, quod sancti dum ista dicunt significant subesse in hoc grande mysterium: sed supposita veritate carnis Christi, & sanguinis in hoc sacramento, nihil est mysterij in eo, quod caro sumentis contingat carnem Christi velatam speciebus. Illud verò simile de cōgressu viri, & femine, quod illi auctores referebant, simile nō est, vt cōstat: quia

K k qui

qui iungitur mulieri non dicitur effici vna caro, propter solum contactum. Vt ergo dicam quidnam, supposita doctrina sanctorum, verisimilius mihi esse videatur, præmittendum est, quod quantum attinet ad propositum dupliciter potest accidere, vt duæ res vniantur, & constituent vnam: vno modo secundum substantiam, alio modo secundum qualitates, & effectus. Secundum substantiam duæ res efficiunt vnam, quando substantiæ illarum rerum ita copulantur, vt ex eis resultet vnū aliquid numero; vt cum alimentum conuertitur in substantiam alii; & quando aqua miscetur aquæ. Et hoc modo certum est, quod non vnimur corporaliter Christo, vt liquet ex dictis. In his enim vnionibus semper vna saltem substantiarum desinit esse vnum aliquid numero, indiuisum & integrum per se sicut antea. Secundum vero qualitates potest vna res merito dici vnita alteri, quando ei ita coniungitur, vt producat in ea qualitates similes his, quas habet in se. Itaque quauis eam non efficiat vnam numero secum, reddit tamen similem sui, quæ vnio est quidem multo minor prioris, sed sufficit vt secundum eam agens dicatur vnium passo, & e contra. Quibus constitutis ponenda est sequens propositio.

Tertia propositio: Iuxta sanctorum patrum dicta, atque sententias valde probabile est, quod ex sumptione digna huius sacramenti, atque contactu sanctissimæ carnis Christi datur, & inest nostris corporibus aliqua virtus, ac qualitas aliorum eiusdem, & præstantioris conditionis, similisque aliquaratione ei quæ est in carne Christi, ratione cuius dicimur effici vna caro cum Christo, & vniri cum eo corporaliter. Hanc propositionem ego non habeo vnde probem potissimum, nisi ex auctoritate, & testimonio prædictorum sanctorum. Eorum enim verba vix, aut nulla ratione possunt esse vera, nisi hoc saltem eis concedamus. Et præterea sacra literæ affirmant, quod cum vnimur Christo efficiuntur vnus spiritus, & vnum corpus, atque caro cum illo: sed

i. Cor. 6.

fideles iusti sunt vnus spiritus cum Deo propter influxum gratiæ, & charitatis in hærentis animæ nostræ: ergo similiter dicimur vnum corpus, & vna caro cum Christo: quia ex digna participatione, & contactu illius sanctissimæ carnis afficiuntur nostra corpora qualitatibus aliquibus, & conditionibus similibus, proportionem quadam eis, quas habet caro Christi.

Item ad Philippen. 3. ait Apostolus: ^{Philipp. 3.} Saluatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ. Ex quo sumi potest argumentum certe graue. In vita præsentis dantur iustis tanquam quædam initia, & pignora futuræ Deificationis, & beatitudinis, atque earum rerum omnium, quas beati in futura vita habituri sunt. Vnde & Theologi verè dicunt, quod gratia est quoddam semen, pignus, & inchoatio gloriæ: ergo si quidem in futura vita non solum secundum mentem perfectiores, & diuiniore futuri sumus, sed etiam corpora nostra configuranda sunt corpori claritatis Christi secundum Paulum, & secundum fidem, valde certè verisimile est, quod in hac vita imprimantur corporibus iustorum, dum hæc sacramenta sumunt, aliquæ qualitates, quæ sunt initia corporalis gloriæ postea futuræ. Postremo hæc sententia sic exposita commendat dignitatem, & efficaciam huius sacramenti, & fideles in illius studium magis accendit, & est conformis dictis sanctorum patrum & scripturæ, & nihil continet, quod non sit dignum Dei in nobis bonitate: ergo nulla causa est cur a catholicis non probetur.

Vltima propositio: Hæc virtus, siue qualitas ex contactu corporis Christi, ad eorum corpora, qui digne sumunt, transfusa operatur multa, & præclara, sed præcipuè afficit corpora nostra, & conformat tenui quidem, sed aliqua similitudine ad corpus Christi, sedat, atque diminuit concupiscentiam, depellit morbos, & continet tanquam in semine dotes gloriæ corpo-

corporalis. Et quidem conformatio aliqua atque similitudo per eam qualitatem colligitur ex dictis. Quod vero etiam ea virtus sedat concupiscentiam probatur. Quia inter effectus huius sacramenti poni solet, sedare concupiscentiam: ergo verisimile est, quod id fiat per eam qualitatem. Quod autem eadem virtus morbos corporales depellit significatur ex opposito, quia vsus indignus huius sacramenti inducit morbos, & mortem corporalem, iuxta illud Apostoli. 1. Cor. 11. Propter hoc inter vos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi: ergo bonus vsus huius sacramenti confirmat sanitatem. Et quidem ecclesia orat vt huius sacramenti medicina, & corpori proficit & menti: non ergo dubium, quod proficit saltem per modum impetrationis. Ac tandem, quod in ea virtute tanquam in semine continetur vita gloriosa nostri corporis, probatur ex Diuo Cyrillo libro quarto, super Ioann. capite duodecimo, vbi nonnulla dicit, quæ hoc videntur significare, & S. Thom. opus. de corpore Christi, capite vigesimo secundo, inquit: Soli electi propter corporis Christi participationem surgent, sole pulchriores. Et præterea hoc idem satis colligitur ex dictis.

Sed dicit aliquis: Multi iusti ex hac vita decedunt, qui nunquam susceperunt re ipsa hoc Sacramentum, eorum tamen corpora surgent ad vitam gloriosam: ergo hæc vita gloriosa non datur electis virtute impressa, ex sumptione huius sacramenti.

Respondetur, quod generale, & vniuersale remediū, quod Deus instituit in lege noua quæ sola est lex spiritus, & habet promissionem æternæ vitæ ad efficienda huiusmodi bona in nostris corporibus, est sumptio huius sacramenti: estque præceptum sumendi generale, & obligans omnes tempore suo. Cæterum, quando accidit vt aliqui credentes in Christum, & in gratia constituti decedant antequam possint sumere hoc sacramentum, non sunt tam angustæ pretiosa illa charismata, quæ iusti accipiunt à Deo, gratiam dico fidem & charitatem cæteraque omnia bona, vt id non possint

supplere. Non aliter atque baptismus quidem generaliter est necessarius ad salutem quod tamen baptismus erat effecturus, id præstat baptismus flaminis, supplet vicem baptismi aquæ, quando is non potuit haberi. Similes verò quæstiones indigent maxime tractatore sobrio, & humili, & qui se non putet scire quæ nescit: nec verò præcipitanter improbet, quæ ignorat, an sint improbandæ; nec rursus confidenter affirmet, quæ fortasse non intelligit.

ARTICVLVS. III.

Utrum hoc sacramentum conferat aliquid, & proficit etiam non sumentibus.

LIQVID est in hac quæstione certum, & aliquid, quod eger disputatione. Certum est, quod in quantum in hoc sacramento representatur passio Christi, quæ Christus obtulit se hostiam Deo, habet hoc sacramentum rationem sacrificij, de quo infra aduersus Lutheranos habendus est sermo. In quantum vero in hoc sacramento confertur inuisibilis gratia sub visibili specie, habet rationem sacramenti. Ac proinde hoc sacramentum prodest sumentibus quidem, & per modum sacramenti, & per modum sacrificij: quia offertur pro omnibus sumentibus. Orat enim sacerdos in missa, vt quotquot ex ea altaris participatione sacrosanctum filij Dei corpus & sanguinem sumpserint, omni benedictione cœlesti, & gratia repleantur; sed alijs qui non sumunt, prodest per modum sacrificij, in quantum pro salute eorum offertur. Hæc igitur certa sunt. Sed dubitatur, qua ratione & modo hoc sacrificium conferat ijs, qui vel offerunt, vel pro quibus offertur. In quo illud etiam præmittendum est, quod non agimus in hac disputatione de Eucharistia, quatenus est sacramentum. Sic enim non prodest, nisi sumentibus digne: sed de Eucharistia, vt est sacrificium: cuius ratio communis consistit in oblatione; & sic solum prodest

K k 2 his

his qui vel offerunt, vel pro quibus offeruntur.

Secundo aduertendum est, quod quidam hoc sacrificium simul & offerunt, & pro illis offertur; quales sunt sacerdotes, & ministri, & altantes missæ, & qui elemosynas conferunt, aut aliquo alio modo concurrunt, materiam vè suppeditant sacrificio, atque ij omnes, & offerunt suo quique modo, & pro illis offertur, quod constat ex precationibus missæ. Alij vero non offerunt, sed solum pro illis offertur. Quales sunt illi, de quibus sacerdos ipse sua sponte mentionem facit: cum tamen illi nulla ratione concurrant ad sacrificium.

Tertio supponendum est, quod qui offerunt ob id ipsum quia offerunt, id est, ratione operis operantis, si sunt in gratia merentur, & satisfaciunt, vt fit in alijs bonis operibus; qui autem non offerunt, sed solum pro illis offertur, nihil mereri possunt aut satisfacere ex opere operantis: quia nihil omnino operis exercent erga sacrificiū. His constitutis quæ certa sunt, oborta est his temporibus inter catholicos disputatio, vtrum hoc sacrificium ex opere operato habeat aliquos effectus in his, pro quibus offertur, & qui sint illi effectus. In quo est quorundam opinio, quod hoc sacrificium ex opere operato delet culpas mortales illorum, pro quibus offertur. Quæ sententia potest sic probari: Primum hoc sacrificium est propitiatorium, dicitque ecclesia in canone, quod plebs sancta fidelium offert hanc hostiam pro redemptione animarum suarum: sed redemptio animæ est à culpis, non quibuscunque sed mortalibus: ergo hoc sacrificium ex opere operato delet culpas mortales eorum, pro quibus offertur.

Secundo: Fere omnes sancti fatentur, quod per hoc sacrificium peccata nostra delentur, & animæ purgantur, & expiantur culpæ, quæ non possunt verè dici, nisi hoc sacrificium deleat culpas mortales eorum, pro quibus offertur: ergo. Declaro an recedens: Nam D. Chrysol. hom. 17. & 27. in epistola ad Hebræos, & Teophyl. super ea. 8. eiusdem epistolæ dicunt in his mysterijs & sacrificio esse remissionem pecca-

Catherinus.

D. Chrysol. Theophy.

rorum, & D. Athanas. libro. quæstion. ad Antiochum affirmat hoc sacrificium esse expiationem omnium sordium & D. Cyprian. libro primo Epistolarum, epistol. 9. & in sermone de cœna Domini aperte dicit hoc sacrificium esse iniquitatum expiationem. Et D. August. libro de cura pro mortuis gerenda capit. 1. & in Enchiridione, capit. 110. & Paschasius de consecratione distinctione secunda, capite iteratur docet hoc idem. Et quidem fundamenta huius sententiæ hæc fere sunt.

Prima conclusio: Hoc sacrificium non delet culpas mortales eorum, pro quibus offertur ex opere operato. Probatum primum ex Apostolo Hebræo. 10. vbi docet expresse, quod peccantibus post baptismum, iam non relinquitur hostia pro peccatis. Si vero hoc sacrificium ex opere operato deleat peccata mortalia, vti que relicta nobis esset post baptismum hostia pro peccato: ergo non delet.

Secundo proba: Nam si hoc sacrificium habet hanc potestatem, sequitur quod tam sacerdos, quam ceteri, qui sumunt possent ad illud accedere cum conscientia peccati mortalis, quod est falsum. Et probatur sequela: Nam homines ideo confugiunt ad sacramentū baptismi, & penitentię onusti peccatis, quia illa instituta sunt ad delenda peccata. Si ergo hoc sacramentum habet hanc virtutem, vt ex opere operato deleat mortalia, possent & accedere ad illud.

Tertio: Si hoc sacrificium ex vi sua deleat peccata mortalia, sequeretur, quod sacramentum penitentię non esset necessarium peccantibus post baptismum. Probatum sequela: Nam esset aliud remedium institutum sufficiens ad delendum peccata mortalia, scilicet, hoc sacrificium, & ex consequenti peccatores non necesse haberent adire sacramentum penitentię ad recuperandam gratiam: sed satis illis esset vii vel sacramento penitentię, vel Eucharistię efficiendo vt sacrificiū offerretur pro illis. Itē hæc sententia istorū doctorū parat viā ad hoc, vt nemo vtatur sacramento penitentię. Nec verò arbitretur illud sibi esse necessarium, cum habeat paratum

D. Athan.

D. Cypria.

D. August.

Paschas.

Hebr. 10.

ratum aliud remedium, scilicet, scilicet, oblationem huius sacrificij.

Item non est probabile, nec credibile, quod sit tam præsens, & efficax remedium esset, in hoc sacrificio ad delenda peccata mortalia, & consequenter dandam gratiam, his, pro quibus offertur, non est, inquam, credibile, quod ecclesia Dei id ignorasset tot sculis, aut etiam, quod non insideret omnium mentibus, & linguis, ranquam res nouissima. At verò nec id insidit, nec habetur ex ecclesiæ sensu: sed potius, vt existimo, longe abest ab eo: ergo non est eiusmodi vis in hoc sacrificio. Est & alia ratio, quia quæ sacramenta instituta sunt ad peccata delenda ex opere operato aliquam dispositionem requirunt peccatoris, vt baptismum & penitentia: hoc vero sacrificium offerri potest, & solet pro existentibus in peccatorum complacencia: ergo res ipsa tacite innuit, quod innititur misericordię per modum impetrationis, vt dignetur Dominus, talis hominis animum emollire, & ad sese conuertere.

Secunda conclusio: Oblatio huius sacrificij valet multum per modum impetrationis ad delendas culpas mortales eorum pro quibus offertur, hoc est, ad impetrandum à Deo, vt illis, pro quibus offertur, si sint in peccato, dolorem immittat, & penitentiam de peccatis. Probatum conclusio: Nam viri religiosi sæpe offerunt hoc sacrificium pro eis, quos sciunt esse in peccato, implorantes per eius sacrificij dignitatem Dei clementiam in illos, atque vt eorum Deus miseratus ad meliorem mentem conuertat: ergo id, quod tam receptum est in ecclesia non, sit frustra: ergo id sacrificium valet ad hoc.

Item argumentor secundo: Eleemosyna, aliaque eiusmodi opera misericordię, sæpe impetrant à Deo misericordiam, iuxta illud, Consilium meum accipe, o rex, & peccata tua eleemosynis redime: ergo multo magis id tribuendum est huic sanctissimo sacrificio. Item hoc videtur aperte docere Chrysol. hom. 69. ad populum Antiochenū, & lib. 6. de dignitate sacerdotali, & D. Greg. li. 4. Dialogorū, c. 55. & Theophylat. super Lucam capite duodecimo.

Dan. 4.

D. Chrysol.

D. Greg. Teophy.

Ultima propositio: Non est perpetuum & infallibile in hoc sacrificio impetrare remissionem actualem peccati, & gratiam his, pro quibus offertur. Itaque de eo non est certa lex: Probatum: Quia si id esset perpetuum, sequerentur eadem fere inconuenientia, quæ supra inferebamus, si ex opere operato efficeret remissionem peccati in his, pro quibus offertur.

Sed obijciat aliquis contra hoc: Christus Dominus semper exauditur à patre: de eo enim dixit Apostolus Hebræo. 5. Ex auditus est pro sua reuerentia: & quoriscunque hoc sacrificium offertur in missa, Christus Dominus illud offert: ergo perpetuo impetrat deletionem culpæ. Ad hoc respondetur, quod ratio peccat in duobus. Primum quia quemadmodum fudit pro omnibus sanguinem, non tamen voluit absoluta voluntate, vt sanguis ille suffus valeret ad hoc vt omnes homines re ipsa liberarentur à peccato, sed quidam peculiariter ab ipso dilecti: ita quauis oret pro aliqua provincia ea oratio non est necesse, quod habeat effectum in omnibus: sed in eis, pro quibus ipse ita orabat, vt omnino vellet se exaudiri. Et quidem ego existimo, quod quando dixit Dominus pendens in cruce, Pater ignosce illis, orauit pro omnibus, qui quacunque ratione ipsum offenderunt, aut ei detrahentes, aut resistentes doctrina, aut blasphemantes, aut crucifigentes re aut voluntate & tamē nō omnes illi salutē sunt assecuti.

Secundo: Deficit argumentum in eo, quod Dominus nō offert hoc sacrificium per se, sed per ministros, oblatio vero, & oratio, quæ fit à Christo per ministros, nō est necesse, vt perpetuo exaudiatur à patre non aliter atq; etiam in naturalibus videmus, causas vniuersales determinari, & quasi restringi earum vim per causas particulares, non potentes recipere in se ipsas ingentem illam vim, & fere immensum influxum causarum vniuersalium.

Ad primum argumentum dico, quod hoc sacrificium est quidem propitiatorium, ad hoc tamen non est necesse ponere, quod ex opere operato deleat peccata eorum, pro quibus offertur. Et concedo etiam, quod offertur in remissionem

Kk ; pecca-

peccatorum: qui per hoc sacramentum remittuntur poenæ, quæ manent ex culpis remissis. Et præterea generaliter loquendo, verum est, quod quicquid boni, aut cogitamus, aut agimus, offerre debemus in remissionem peccatorum nostro rum, nisi stulti simus: nam & hæc vita non agitur sine peccato, & in multis offendimus omnes; & si dixerimus, quod peccatum non habemus ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Et si peccata quæ nos detinent, separant à Deo bene offertur hoc sacrificium in remissionem peccatorum, vt Deus noster miseratus nos reuocet ad meliorem mentem. Quod si modo non detinent, sed aliquando detinuerunt & separarunt merito offertur hoc sacrificium in remissionem peccatorum; scriptum est enim; De pristinis deprecare, vt tibi dimittantur. Si tamen nec modo detinent graua illa peccata, nec vnquam post baptismum detinuerunt, in primis quis hoc nouit dicente Apostolo; Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Et attestante Spiritu sancto, quod nemo scit, an odio vel amore dignus sit. Deinde si haberet quis huius immensi doni reuelationem nunquid filius Adam cum esset, liberaretur à culpis quotidianis, dicente Ioanne; Si dixerimus, quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & docente Domino, vt oremus quotidie, Dimitte nobis debita nostra: ergo colligere, quod hoc sacramentum delet peccata mortalia eorum, pro quibus offertur ex eo, quod offertur in remissionem peccatorum, valde certe est alienum à ratione, & indignum hominibus bene considerantibus, quod ea omnia, quæ donante Deo bene agimus, debemus eo dirigere atque referre, vt Deus misereatur nostri.

Ad testimonia Sanctorum dico, quod qui eos consuluerit, manifestè videbit, non fauere sententiæ nobis oppositæ. Nam si quando instant in eo, quod expiat animum, & ad totius hominis vitam salutemque proficit, sermo illis erat de participantibus, & sumentibus digne hoc sacramentum, quod efficit sacramentum, quia

digne sumitur, & non præcise, quia pro aliquibus offertur, nisi ad sensum supra expositum. Quando vero sanctis sermo erat de hoc sacramento præcise, vt sacrificium est, dicunt, quod est propitiatorium; & quod releuat animas, quæ sunt eius boni capaces, & illud comparat elemosynis, quæ pro alijs fiunt, vt videre licet apud Diuum Augustinū in Enchiridion. capite. 110. & de cura pro mortuis gerenda illo capite primo. Ex quo satis liquet, sanctos patres non illi sententiæ, sed nostræ fauere. Nam hoc ipsum est, quod nos asserimus. Disputari etiam solet. Vtrum hoc sacramentum ex opere operato deleat culpas veniales eorum, pro quibus offertur. In quo quendam legi asserentem, alium negantem. Et quidem; qui asserbat affirmabat eam esse sententiam sanctorum, & scholæ Theologorum. Ego verò arbitrator nec patres id asseruisse, nec scholam Theologorum id tenere, nisi duo, vel tres velint haberi pro vniuersis. Et verius mihi sensisse videtur ille alter, qui negabat, quia non habeo vnde de aut mihi, aut alijs persuadere possim, quod hoc sacramentum, vt sacrificium ex opere operato remittat re ipsa, & actua liter culpas eorum, pro quibus offertur. Dicere vero, quod oratio Dominica, aut alia religionis opera id efficiunt, leue argumentum est. Quoniam is idem, cuius culpa deletur est, qui se excitat in Deum: ac proinde nil mirum, si eius culpa opere sancto ipsius deletur per gratiam. At verò de hoc sacramento non habeo vnde affirmem, quod delet culpas eorum, qui nec offerunt, nec sumunt, sed solum offertur pro eis: itaque nil ipsi interim operantur.

At verò non videtur mihi completa huius articuli disputatio, nisi declarauerimus vtrum hoc sacrificium ex opere operato satisfaciatur pro poenis, quæ manent post remissam culpam. In quo dico, quod hoc sacrificium est satisfactorium pro poenis, quæ manent dimissa culpa: nec vidi aliquem, qui hoc negaret. Et certè potissimus finis, propter quem sacrificia omnia expiatoria instituta sunt, is est, vt homo, qui iam agnoscit peccatum suum, & peccauisse

Canon. 12. de locis.

Soto. d. 11. q. 2. art. 5.

se

ARTICVLVS. V.

Qualiter debeant esse dispositi ij, pro quibus offertur hoc sacrificium, vt illis prodesse possit.

Væstio est, vtrum satisfactio poenæ, quæ responder huic sacrificio ex opere operato, applicetur ijs solis, qui sunt in gratia, vel possit etiam applicari existentibus in peccato mortali: loquimur enim solum de his, qui degunt in hac vita. In quo primo certum est, quod sacerdos offerens hoc sacrificium, si habeat conscientiam peccati mortalis, nullum fructum percipit ex illo, nec satisfactionis nec alicuius rei, quoniam indigne offerens peccat, irritat Dei sanctitatem, & est sacrilegus.

Secundo: Certum est, quod circumstantes, & conferentes elemosynas, quantum dicantur, & sint offerentes tamen licet sint in peccato mortali, non peccant ex eo, quod sine gratia faciunt eam oblationem: quia ad sic offerendum non est necessaria gratia.

Tertio: Certum est, quod huiusmodi offerentes, qui sunt in peccato mortali per oblationem huius sacrificij, sicut per alia bona opera, quæ quis facit in mortali peccato, fiunt magis apti ad hoc, vt Deus eorum misereatur, & mouere solent Dei bonitatem, vt illis inspiret spiritum salutis, & ad se se conuertat; & ex consequenti valet hoc sacrificium per modum impetrationis pro his, qui offerunt, & pro quibus offertur: quantum sint in peccato mortali ad acquirenda plura bona, & remouenda multa mala.

Quarto: Certum est, quod hoc sacrificium prodest ex opere operato his, pro quibus offertur, si sint in gratia, & ipsi concurrerint ad oblationem, vel offerendo, vel faciendo vt pro ipsis offeratur. Sed dubium est, vtrum satisfactio poenæ, quæ responder huic sacrificio ex opere operato applicetur his, qui sunt in peccato mortali. Ad quod respondeo videri mihi, quod non applicatur eis.

K k 4 Quod

se dolet, habeat quid offerat Deo pro se, & quo reliquit, id est, poenæ peccati expientur. Quod si cætera sacrificia id habebant, quanto magis hoc vnicum sacrificium. Et si elemosynæ, & opera poenalia sunt satisfactoria pro culpa dimissa, cur non potiori ratione, existimetur, quod qui hoc sacrificium pro se vel offert vel facit offerre, satisfaciatur pro culpis dimissis, id est, pro poenis debitis culpæ. Præterea sacrificia veteris legis erant satisfactoria pro poenis dimissis peccato: ergo & hoc sacrificium est satisfactorium. Item: Si quis soluat eam pecuniã, quã debet, ex vi illius solutionis facit satis debito: sed in hoc sacrificio homo offert Deo pretium sanguinis Christi, & passionis illius, quæ passio dono, & gratia Christi nostra est: ergo de iustitia fit satisfactio in hoc sacrificio: quod cum ex oblatione ipsa sacrificij & opere operato fieri affirmo. Loquor de illis, qui vel offerunt, vel pro se offerri aliqua ratione faciunt.

D. August.

Pro defunctis verò nil habeo, quod hac in parte dicam, nisi illud Diui Augustini in Enchiridione capite. 110. Negandum non est defunctorum animas pietate suorum viuentium releuari, cum pro illis sacrificium mediatoris offertur, vel elemosynæ in ecclesia fiunt. Sed eis hæc profunt, qui cum viuerent, vt hæc sibi postea prodesse possent meruerunt. Est enim quidam viuendi modus, nec tam bonus, vt non requirat ista post mortem; nec tam malus, vt ei non profint ista post mortem. Quam sapientissimi viri sententiam ita distribuendam esse puro, vt his quidem animabus, quæ purgatione indigent ante introitum regni coelorum; ipse tamen dum in hac vita viuerent aliquid contulerunt ad oblationem huius sacramenti, his, inquam, pro sit hoc sacrificium ex opere operato, alijs vero per modum impetrationis, atque suffragij, sicut orationes & suffragia sanctorum. Conferre verò hoc loco appellari id, quod scholastici dicunt, quantumque ratione concurrere. Et quidem omnes, qui bene in hac vita vixerunt meruerunt, vt hæc sibi post mortem prodesse possent.

Quod probo primum: Nam, ut multi dicunt, quibus assentior; peccator dum est extra gratiam non potest satisfacere pro peccato; quam debet ex culpa dimissa: ergo nec potest satisfacere oblatione huius sacrificij. Secundo: Nam, quia hoc sacramentum per se est sacramentum viuendum, ideo ut existimo ea, quæ ex opere operato operatur, siue ut sacramentum siue ut sacrificium non applicatur, nisi membris viuentibus, & vnitis fide, quæ per charitatem operatur, quales non sunt peccatores.

Cæterum illi doctores, qui dicunt, quod existentes in peccato possunt satisfacere per opera poenalia pro peccato, quæ debetur culpæ ante dimissæ, ex consequenti debent concedere, quod satisfactio huius sacrificij applicatur illis, & prodest, imò & potiori ratione hoc debent concedere. Quod declaro: Nam aliud est, quod is, qui est in peccato satisfaciat Deo per opera poenalia, quæ ipse facit; aliud vero, quod satisfactio, quæ ex opere operato sacrificio respondet, valeat peccatori, quando pro eo offertur. Et habet quidem rationem verisimilitudinem. Sed per se in eo, quod peccatori non valet ea satisfactio ex opere operato, quia non est capax, quoniam peccator est, & unitati corporis Christi non copulatur.

ARTICVLVS. VI.

Vtrum quando offertur hoc sacrificium vnum atque idem, pro multis tantum proficit singulis, ac si pro vno quoque illorum offerretur.

MULTI de hoc multa dicunt; & merito, quia res est grauis & difficilis. Controuertuntque; hanc quæstionem Gabr. lect. 27. in canonem, Caiet. tom. 2. opusc. tract. 7. Paludanus in. 4. d. 45. q. 2. Silu. ver. missa. r. 9. Sotus in. 4. d. 13. q. 2. art. 1. & de iustitia & iure li. 9. q. 2. arti. 2. Vt vero distinctius procedamus præmittendum est, quod non disputamus modo de hoc sacrificio, in-

Gabr.
Caietan.
Palud.
Silu.
Sotus.

quantum est sacramentum: si enim solis digne sumentibus prodest. Nec vero est quæstio de eo quod efficitur per hoc sacrificium per modum impetrationis: nam secundum eam rationem quia de effectu obtinendo non est posita lex, nec institutum aliquod infallibile: iccirco modo quidem fiet, ut impetret quis pro omnibus, pro quibus orabat, id quod volebat: modo vero, ut nec impetret pro vno. Nec est quæstio, vtrum si offerens velit applicare satisfactionem, quæ ipsi accrescit ex oblatione huius sacrificij alijs tantum proficit multis, quantum vni. Nam cum ea satisfactio sit finita, non dubium, quin quo in plures diuisauerit, eo minor pars redundet ad singulos. Sed est quæstio, vtrum quando hoc sacrificium offertur pro pluribus, qui elemosynam ad illud contulerunt, aut alia ratione effecerunt, ut pro se offerretur, tunc satisfactio, quæ est in hoc sacrificio, ex opere operato, diuidatur in singulos: ita ut quo plures fuerint eo minor perueniat ad singulos; an non diuidatur sed perueniat integra ad vnumquemque. Vel alijs verbis, id queritur, vtrum sacerdos obligatus ad celebrandum pro aliquo: & accipiens elemosynam ab altero, atque etiam a tertio, ut celebret pro eo, satisfaciat dicendo vnâ tantum missam pro illis omnibus.

Pro quo notandum est primo, quod hac in parte, quoad propositum atinet, sunt quatuor, sacrificium ipsum, intentio sacerdotis, deuotio offerentis, & eius pro quo offertur, & tandem effectus sacrificij. Sacrificium est sacramentalis ipsa atque; in cruenta immolatio agni immaculati Christi Iesu. Intentio sacerdotis est quæ applicat valorem sacrificij huic, vel illi. Et effectus ipse sacrificij respondet pro ratione deuotionis offerentis, & eius pro quo offertur.

Secundo notandum est, quod ipsum missæ sacrificium, si per se consideretur, quoniam offertur in eo illud ipsum, quod est oblatum in cruce, scilicet ipse Christus realiter, ideo si per se ipsum, consideretur sufficiens est ad satisfaciendum pro infinitis hominibus, & ad delendas quotcunque, & quantascunque pœnas. Et sic quantum ad sufficientiam habet infinitam

nitam vim ad satisfaciendum. Dico vero ad satisfaciendum, non quod non sit in eo infinita virtus etiam ad conferendam gratiam, & ad delendas culpas; sed, quia hoc loco non agimus de effectu gratiæ, quem in nobis producit hoc sacramentum sed solum agimus de effectu satisfactionis, qui est in eo sacrificio, ex re ipsa oblata, & opere ut dicunt operato.

Tertio notandum, quod licet hoc sacrificium per se, & absolute habeat infinitam vim ad satisfaciendum, tamen nunquam operatur in aliquo, nisi finitam, & certam satisfactionem. Quemadmodum & ipse Deus, licet habeat infinitam potentiam, & vim, ad efficiendum tamen re ipsa nunquam producit, nisi effectus finitos. Tum quia res creata, in qua quasi suscipitur ea & vis, ad quæ terminatur, est finita. Tum etiã, quia sepe agit per causas secundas à quibus generalis illa & infinita vis determinatur ad finitos effectus. Et ratio huius est: quia hoc sacrificium non efficit satisfactionem in aliquo, nisi offeratur, & applicetur: quæ applicatio, & oblatio cum sint actus nostri, & finiti determinant immensum illum valorem, & dignitatem sacrificij ad finitos gradus.

Quarto notandum, quod hoc sacrificium determinatur ad finitos gradus pro deuotione eorum, qui offerunt. Deuotio enim verò voco generaliter eos actus, quos illi habent in ordine ad celebrationem huius sacrificij. Nam quicumque ad hoc sacrificium peragendum concurrunt hoc ipso, quod hoc faciunt dicuntur habere deuotionem erga hoc sacrificium, quæ deuotio, ut constat in vno est maior, quam in alio. Iudicium autem huius rei sumendum est præcipue quidem ex interiori affectu fidei, & charitatis; deinde verò etiam ex diligentia & labore in eo offerendo & elemosynis ad id faciendis. Quando autem dicimus, quod virtus huius sacrificij determinatur ex deuotione ad certum gradum non idcirco est intelligendum, quod deuotio offerentium promereatur illum gradum satisfactionis. Nec enim quod ex re ipsa oblata opereque operato fit, ex merito fit hominis: sed ita, quod ea deuotio sit

mensura, & dispositio subiecti, quæ determinat gradum satisfactionis conferendum ex hoc sacrificio.

Quinto notandum est, quod inter sacrificium, & sacramentum est hoc discrimen inter alia: quod quia sacramenta consistunt in susceptione, quoad sui effectum, iccirco vnum numero sacramentum non potest suscipi a pluribus, sed ab vno. At verò sacrificium, quia consistit in oblatione à licuitis rei, & vna res numero potest offerri a pluribus, & pro pluribus; inde fit ut vnum numero sacrificium fieri possit à multis, & pro multis.

Sexto notandum est, quod offerentes, & concurrentes ad hoc sacrificium sunt in duplici differentia. Alij particularès, siue particulari, ratione concurrentes, modo iam explicato. Alij generales; in quo numero includuntur omnes Christiani. Nam eo ipso, quod cum Christo fide, & charitate coniuncti sunt, censentur facere & offerre id, quod à sacerdote fit nomine ecclesiæ. Quod cum dico, nolo significare, quod omnes, qui habent fidem habent charitatem; sed quod qui sunt in charitate, recipiunt satisfactionem ex oblatione huius sacramenti, & qui non sunt, recipiunt etiã multa bona.

Prima conclusio: Si de offerentibus generaliter sermo sit, non minus satisfaciunt singuli ex vi huius sacrificij, cum pro illis à sacerdote offertur, quam si pro vno illorum solo offerretur. Probatur: Nam missa est generale sacrificium, ut constat ex vsu ecclesiæ, quæ vnâ quantâ; missam offert pro omnibus fidelibus: ergo non habet vnum, & certum gradum satisfactionis, quod diuidatur in singulos, alias fraudaretur alij ex aliorum consortio, nec esset generale sacrificium. Item probatur: Quia ex opposito sequeretur, quod quando aliqui de nouo conuertuntur ad fidem, cæteri fideles fraudarentur aliquo fructu huius sacramenti. Quod asserere est alienum à ratione.

Secunda conclusio: Quantum est ex vi sacrificij non minorem satisfactionem percipiunt singuli offerentes particularès, cum pro illis offertur à sacerdote; quam si pro

vno solo offerretur. Probatum. Effectus, & satisfactio proueniens ex oblatione illius sacrificij, quod per se quidem immensi valoris est, applicatur ad singulos, secundum vniuscuiusque deuotionem; vt diximus: sed deuotio, & oblatio vnius non minuitur, nec impeditur ex oblatione, & deuotione alterius, vna cum ipso offerentis: ergo nec minuitur fructus satisfactionis; qui percipitur ex sacrificio oblato.

Item secundo: Certum est, quod baptismus in adultis ex opere operato non cõfert omnibus æqualem gradum gratiæ: sed maiorem aut minorem pro ratione dispositionis suscipientis. Quod si vnus numero baptismus posset simul à pluribus percipi, in vnoquoque illorum operaretur pro cuiusque dispositione, nec alij ex aliorum consortio fraudarentur; quia baptismus continet in se virtutem meritum Christi, quæ est infinita secundum se; sed hoc sacrificium continet in se ipsum Christum, qui realiter offertur in illo, & vnus numero sacrificium potest offerri simul à pluribus: ergo necesse est dicere, quod operatur in vnoquoque pro cuiusque dispositione, & quod vnus non fraudatur ex alterius consortio.

Item probatur: Quia si contrarium esset verum, sequeretur quod quanto plures audirent eandem missam, aut, quo plures in choro, vel in altari ministrarent sacrificio, tanto minor pars satisfactionis perueniret ad singulos, & quod audienti missam fugienda esset societas aliorum, quæ omnia absurda & falsa sunt euidenter. Ex his satis liquet, quod si sacerdos rogatus à pluribus, vt hoc sacrificium offerat pro illis, offerat vnus pro omnibus, nulla re illos defraudat proueniens ex re ipsa oblata ex opere operato.

Tertia conclusio: Si velit sacerdos satisfactionem, quæ ipsi applicatur ex opere operato, & operantis applicare his, pro quibus sacra facit non tanta satisfactio redundabit in singulos eorum, quanta redundaret si applicuisset vni soli. Hæc constat ex dictis; quia cum ea satisfactio sit finita erit minor diuisa in plures.

Si tamen de orationibus, quæ in missa dicuntur, velit quis vt dicam, quod sentio, mihi videtur esse dicendum; quod quia orationes valent per modum impetrationis: iccirco nunc quidem idem valebunt pro omnibus: nunc vero non impetrabunt pro vno. Cæterum, quia ea est Dei nostri admiranda dignatio, & in homines bonitas, atque vt ita dicam, humanitas, vt quæ admodum apud principes terræ valent magnates, ita apud ipsum valeat plurimum sanctorum, qui vere magni sunt intercessio. Ita sua proportione existimo, quod quemadmodum apud nos preces amici valent pro vno, quæ eadem & eiusdem non valerent oblatae pro multis: ita videtur mihi verisimile contingere apud Deum, quod preces vnius iusti, quibus ille contendit aliquid impetrare mihi peccatori sæpe habent effectum, quem illæ eadem nõ habuissent, si pro pluribus factæ essent. Quoniam multo maius est & arctiorem amicitiam, atque animum instantius obsecrantem postulat plurium dimissio, & cõdonatio, quam vnius tantum. Et ideo hac in parte non nihil defraudatur particulariter faciens eleemosynam, & offerens dum putat eas preces offerri peculiariter pro ipso solo si offeruntur pro pluribus in eodẽ gradu.

Quarta conclusio: Bene stat cum supra dictis, verumque est, quod non licet sacerdoti plura stipendia accipere pro vna missa. Cuius rei plures rationes assignari possunt.

Prima: Quia quanuis vnicuique eorum, qui dederunt eleemosynam, & pro quibus offert tantundem fructus proueniat ex re oblata, quantum prouenturum esset, si pro vno solo oblata fuisset; tamen ei sacerdoti non datur stipendium pro sacrificio, nec pro ipsius effectu, & fructu, sed ad victum: ergo cum sacerdos acceperit id, quod est ad victum necessarium, cuius quantitas pro ratione loci & temporis, & lege maiorum definienda est, non potest vltra aliquid corradere, recipiens hinc, & inde stipendia, auare certe, & in iuste.

Secun.

Secunda ratio est: Quia, si hoc facerent sacerdotes tolleretur sacrificij, frequentatio, quod vergeret in magnum detrimentum totius ecclesiæ Dei.

Tertia ratio est: Quia ea quæ ex decetia quadam, Dei largissima bonitas concedit orationibus, & operi sacerdotis facilius impetrabit sacerdos totum se dirigens ad vnum, quam ad plures, quod supra dixi mihi videri verisimile.

Quarta denique ratio, eaq; in re morali maxime ponderanda, est, quod nunquam sacerdotum conscientia timorata & Spiritu sancto edoctæ deduxere in consuetudinem, aut ferre animo potuerunt, vnam solum missam dicere pluribus stipendijs acceptis. Sed contra ea, quæ diximus obijcio primo: Quia ex secunda conclusione sequi videtur, quod sacerdos posset accipere plura stipendia pro vna missa. Ad hoc iam respondi conclusione quarta negando se que lam; quia in primis facit contra rei naturam: si quidem non datur stipendium pro sacrificio, sed ad victum. Deinde facit contra bonum ecclesiæ, & frequentationem mysterij. Facit contra se quia male & auare facit. Et tandem non nihil etiam defraudateum, à quo accepit stipendium, vt diximus. Verum est tamen, quod potest accipere id, quod est ad victum necessarium. Quod intelligendum est etiam si esset vera opinio Scoti & Gabrielis, & eorum qui dicunt, quod vna missa minus valet pluribus, quam vni.

Scoti & Gabrielis.

Secundo argumentor: Sequeretur, quod d sacerdos rogatus ab aliquo, vt decies pro illo sacrificium offerret vnica missa satisfaceret pro illo.

Ad hoc negatur etiam sequela: Nam aliud est, quod vna missa oblata pro pluribus tantum prodest singulis, ac si pro vno offerretur: aliud vero, quod vna missa tantum valeat, quantum plures missæ. Primum nos affirmamus ex parte rei oblatae, & effectus ipsius: secundum vero non: quia certum est quod hoc sacrificium, quo sæpius iteratur, & offertur eo magis, ac magis prodest ei, pro quo offertur.

Tertio argumentor: Preces quæ dicuntur in missa, habent suum valorem certum

& finitum: ergo saltim ex hac parte defraudantur fructu qui petunt missam à sacerdote, si ille simul offerat pro pluribus. Respondetur, quod preces habent quidem suum valorem, sed per modum impetrationis. Quocirca non sequitur, quod is fidelis, de quo nobis sermo, defraudetur aliquo, quod ex parte rei oblatae vel de lege & infallibiliter ei accrescit: sed quod accideret defraudari, eo quod sacerdos orationibus, & opere operantis potius deprecans pro vno, quàm pro multis impetrasset, quod mihi videtur verum. Nam quantum gravior sit ex se, & nobilior oratio pro multis tamen illud in moribus hominum, & consuetudine positum videmus, vt amicus facilius impetret à bono, & prudente iudice relaxationem vel priuilegium pro vno solo quam idem impetrasset pro multis.

Quarto argumentor: Sacerdoti offerenti sacrificium ex opere operato, responderet certa, & finita satisfactio, iuxta mensuram suæ deuotionis: ergo illa diuisa in plures perueniet minor ad singulos: ergo defraudantur quoad hoc illi, pro quibus missa offertur. Respondetur, quod sicut sacerdos non tenetur applicare his, pro quibus celebrat, satisfactionem, quæ ipsi accrescit ex opere operantis: ita nec eam, quæ ipsi prouenit ex opere operato. Et ita qui petunt missam à sacerdote non sunt intelligendi hoc petere: sed cum petunt missam à sacerdote, hoc petunt, vt in nomine & persona illorum hoc est pro eis hoc sacrificium peragat. Nam, quia laicus per se non potest offerre hoc sacrificium; nec vero potest percipere eius fructum, nisi offerat ideo vtur sacerdote ad offerendum pro se: & ita laicus offert per sacerdotem. Et quia istomodo offert iuuatur ex sacrificio, non autem transfert in se se satisfactionem, quæ proprie est sacerdotis.

Quinto argumentor: Satisfactio huius sacrificij applicatur illis, qui dant stipendia non per intentionem generalem ecclesiæ, sed per intentionem propriam, & voluntariam ministri, sed illa intentio est vna, & illi intentioni responderet ex opere operato certus & finitus gradus satisfactionis diuendendus in eos, in quos intentio illa fertur: ergo

ergo defraudantur hac parte qui conferunt elemosynas, si vna missa offeratur pro pluribus. Respondetur, necesse est quidem esse, quod satisfactio sacrificij applicetur huic per sacerdotem explicite vel implicite ad hoc, vt referat illum fructum, quem ex re oblata referunt particulariter offerentes, non tamen ad hoc, vt referat fructum qui redudat generaliter in omnes fideles, nam is applicatur per intentionem ecclesie. Quo posito ad argumentum dico falsum esse, quod ei intentioni respondeat aliquis gradus satisfactionis diuidendus inter eos, ad quos tendit intentio: sed vnicuique offerenti iuxta suam dispositionem respondet ex opere operato certus gradus. Intentio autem sacerdotis ad hunc vel illum relata, facit, vt ille gradus, qui huic secundum suam dispositionem respondebat illi applicetur in actu: quoniam intentio illa sacerdotis constituit hunc hominem particularem offerentem in actu, qui antea erat offerens in potentia. Et quod hoc ita sit, constat: quia etiam intentioni generali ecclesie applicantis hoc sacrificium vniuersis fidelibus, nullus huiusmodi certus gradus responderet, sed vnicuique fidei pro sua dispositione accrescit fructus. Et hoc etiam inde probatur. Quia si intentioni vel sacerdotis vel ecclesie responderet quidam certus gradus diuidendus, certe redirent ea inconuenientia, quæ memorabamus, scilicet, quod quo plures ad fidem conuerterentur, & quo plures pueri baptizarentur, eo minor fructus ad nos proueniret, atque etiam quod quo plures audiunt vnã missam eo magis fraudarentur quantitate satisfactionis, quæ alioqui ad eos erat prouentura.

Ultimo argumentor: Quia si missa pro missa vni a sacerdote, æque potest satisfacere pro altero, & tertio, & quarto, ergo & pro omnibus. Nam si nostra sententia vera est, idem iudicium ferendum est, si dicatur missa pro duobus, & si dicatur pro compluribus: ergo ecclesia Dei non recte videtur instituisse, & acceptasse missas determinate pro aliquo particulari, sed debuisset omnes pro omnibus offerre, vt communis omnium mater. commune omnium bonum sine particularis.

cuiusque detrimento curaret. Respondetur, quod missæ, & omnibus generaliter profunt, & ex deuotionibus priuatis peculiariter profunt his, vel illis, & sic sine fraude, & sine cuiusque damno; & populus Christianus, & eius capita iuuantur, & peculiariter facientes pro se offerri peculiariter referunt fructum. Et certe, vt bene adnotauit Caietanus, non est parui pendendus fructus, qui suscipitur ex eo, quod sacerdos peculiari deuotione offert, & orat pro isto, a quo accipit elemosynam vel in quem alia quacunque ratione secundum Deum affectus est. Et de hac quæstione hæc tenus.

ARTICVLVS. VII.

Verum peccatum veniale impediatur effectum huius sacramenti.

DE hoc sunt diuersæ sententiæ. Quidam dicunt, quod peccatum veniale ita impedit effectum huius sacramenti, vt non modo qui cum eo accedit, non sentiat spirituale mellam dulcedinem, & peculiarem affectum, quem sentire solent animæ sanctæ: sed nec tunc recipiat augmentum gratiæ, & charitatis habitualis. Fatentur vero, quod postea deuotionis seruire excitato illud recepturus sit, de quo egimus supra. Alij dicunt quod actualis quidem illa dulcedo impeditur per veniale peccatum: nihil vero impeditur, quod pertineat ad augmentum habitualis charitatis, & gratiæ. In quo supponendum est, quod non loquimur in hac disputatione de peccatis venialibus præteritis; sed de his, quæ concomitantur sumptionem sacramenti, & eam aliqua ratione maculant surmentem ac distrahunt: inter quæ præcipue computanda est ipsa distractio. Atque hæc quidem magnam habent latitudinem, & numero & grauitate intra limites venialis peccati.

Hoc præmissis sit prima propositio: Qui sic peccans accedit, percipere non potest eam

eam spiritualement dulcedinem, quam animæ purificata, & velut seraphin fide, humilitate, & charitate ardentis, sentiunt atque percipiunt. Hæc est recepta ab omnibus. Et constat, tum ratione, quia peccata venialia impediunt tam purum illum, & spiritualement affectum, redduntque subiectum indignum eo; tum etiam experientia.

Secunda conclusio: Qui sic dispositus accedit recipit augmentum aliquod gratiæ & charitatis habitualis. Hæc est communis sententia Theologorum. Et probatur primū. Quia reliqua sacramenta conferunt gratiam ex opere operato accedenti in gratia: ergo & hoc sacramentum hoc facit. Secundo probatur: Quia ea recuperatio augmenti vel gratiæ, quam auctores contrariæ sententiæ ponunt, quando excitata fuerit deuotio, transacta susceptione sacramenti & inaudita est, & falsa. Quia vt supradiximus, soli sacramento baptismi tribuitur, vt recedente fictione sortiatur effectum: ergo qui sumunt Eucharistiam; vel tunc recipiunt illud augmentum gratiæ vel nunquam. Tertio probatur: Quia si opposita sententia vera est, sequitur, quod qui sic dispositi accedunt ponunt obicem principali effectui sacramenti: ergo sunt sacrilegi, & peccant mortaliter, & accedunt indigne, quæ omnia illata sunt falsa.

Tertia propositio: Qui sic dispositi accedunt non suscipiunt tantam gratiam, quam qui reuerenter, & attente ac pure, & sine peccato veniali concomitante sumunt. Probatur: Quia sacramenta cum continent virtutem infinitam gratiæ, & passionis Christi, operantur in vnoquoque iuxta ipsius dispositionem: sed qui accedunt cum ea distractione, & actualibus peccatis, non tam sunt bene dispositi, quam qui deuote & sine illis: ergo non recipiunt tantum effectum gratiæ. Et quidem ex his qui sine peccato actuali veniali, & ea distractione accedunt, non omnes equalem gratiam recipiunt, propter eandem rationem; quia non æqualem adferunt puritatem ac deuotionem. Et ex his qui accedunt cum peccatis venialibus, non omnes æqualem gratiam recipiunt; quia vnus est magis in

dispositus, quam alter. Sed contra secundam conclusionem arguit quidam ex propria ratione sacramenti: quia datur per modum cibi, & potus iuxta verbum Domini: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus: ergo nec confert nec auget gratiam nisi per modum nutritionis: nutritio autem est actus vitalis, ergo hoc sacramentum non auget gratiam, nisi ad sit actualis deuotio. Respondetur, quod quia hoc sacramentum ex institutione sua confert augmentum gratiæ, vnito iam per fidem, & charitatem corpori Christi: ideo recte dicitur eam dare per modum nutritionis; quoniam nutritio est iam generati atque viuientis: nutritur vero & confortatur spiritu, tum per habitus charitatis, & gratiæ; tum etiam per actus, & per vnū quodque eorum suo modo & ordine. Itaque ex eo quod hoc sacramentum confert gratiam per modum nutritionis, solū sequitur, quod per se conferat eam iam re generato, non tamē sequitur quod nisi habeat tunc actum non detur ei augmentum gratiæ habitualiter.

Secundo arguit: Quia si absque actuali deuotione augetur per quotidianum sacramentum habitus gratiæ, maior esset gratia & charitas sacerdotum, quotidie celebrantium; quam rationabile sit credere. Nam charitas si est magna operatur, satiusque se ostendit, & foras prodit per opera egregia. Hoc argumentum, non ideo reuerti, quod purem aliqua ratione fauere aduersarijs, si recte consideretur. Caietanus enim, qui illud formauit, is est, qui asserat, quod quando in eo qui sic accessit ad sacramentum, superueniret actualis deuotio, tunc perciperet illud augmentum charitatis, & fructum, quasi suspensum sumptionis sacramenti. Et cum morale sit, quod sacerdos celebrans in gratia vel vna hora vel altera vel saltē die, ac tempore sequenti, habiturus sit actualem deuotionem consequenter habebit totum illud augmentum. Et queremus à Caietano vbi sint illa sacerdotum egregia facta, & ingentis amoris ostētio. Nam charitas vbi est magna operatur & ibi etiam secundum ipsum magna est. Hoc ergo argumentum, ideo reuerti

retuli quod res ipsa valde difficilis est, & omnes vrget, & præsertim quosdã qui afferunt, quod iustus quolibet actu meritorio etiam valde remisso non modo mereatur sed & statim assequitur augmentum habitualis gratiæ, quæ certe magna in vnoquoque iusto futura esset. Vt tamen procedamus distinctius, diuidere licet sacerdotibus in vniuersum sermo est, aut de quibusdam remissius, quidem viuentibus quam par esset, sed non male, & ini que, ac propterea habentibus gratiam Dei. Aut tãdem potest esse quæstio de valde iustis. Si de sacerdotibus in vniuersum sermo sit, ego multum vereor, quod etiam in illis habet locum illud euangelij. Angusta est via, quæ ducit ad vitam, & pauci ingrediuntur per eã. Et ratio quæ me mouet est: Nã si ignis ea, quæ sunt ignis operatur, & statim eminet indicio prodita flamma suo, multo potiori ratione dicendum est, quod vbi animum hominis Dei charitas & ignis diuinus accenderit, itã illum ad diuina trahit & in se se transformat, intelligi, vt nullo modo possit, compati secum multo rum sacerdotum mores tam longe dissidentes à iustitia, & religione, ac sobrietate Christiana. Per multos enim videre est ociosos, itacundos, superbos, auaros, Dei

M. 4. h. 7.

oblitos, immisericordes, ventri ludoque deditos, nullam rationem habentes orationis, ieiunij, paciẽtiæ, mortificationis filios huius seculi. At vero, si de secundis quæstio sit, dicendum videtur, quod quauis quando accedunt ad altare accipiant augmentum gratiæ, tamen quia ipsi remissi sunt, tenue etiam est illud augmentum. Et quia sæpe perpetrant peccata venialia illaque grauiã, & ea peccata remittunt charitatis feruorem, ideo charitas non exerit in eis suã vim. Et tandẽ, quia isti nõn quã incidunt in peccata mortalia, quibus charitas tota destruitur, iccirco non facile recuperant totam gratiam, quam habebant nec deueniunt ad altum aliquem eius gradum. Iam vero si de tercio sacerdotum genere loquamur, non mihi videtur res indigere responso. Nam illa puritas, illa continentia, illa grauitas, illa tolerantia, illa continua memoria Dei sui, illa perseuerantia in bono non nisi ab ingenti gratia, & charitate efficiuntur: nihilque mirabilius esse potest ea istorum hominum virtute, & sanctitate. Ac propterea homines sapientes in his hominibus non maiora alia facta requirent: quia nec maius quid esse potest, quam ita seruire Deo: sed potius ea quæ vident venerabuntur atque suspicient.

Caiet.

Q V A E S T I O O C T A - V A, D E V S V E T S V M. P T I O N E H V I V S S A C R A - M E N T I.

A R T I C V L V S. I.

Vtrum distingui debeat duo modi manducandi corpus Christi, sacramentalis, & spiritualis.

D. Aug.

Diuus Augustinus tractatu. 6. in Ioã nem sic habet: Hoc est manducare

illam escam, & illum bibere potum, in Christo manere, & illũ manẽtẽ in se habere. Ac per hoc qui nõ manet in Christo, & in quo non manet Christus proculdubio nõ manducat spiritualiter eius carnẽ, nec bibit eius sanguinẽ licet carnaliter, & visibiler premat dentibus sacramenta corporis &

& sanguinis Christi. Itẽ alio in loco, quid est Christum manducare? Non est hoc solum in sacramento corpus eius accipere. Multi enim indigne accipiunt; sed in ipso manere & habere ipsum in se manẽtẽ. Spiritualiter enim manducat, qui in vnitate Christi, & ecclesiæ, quam sacramentum significat manet. Atque tandem alio in loco, Nulli, inquit, ambigendum est, tunc quenquam corporis, & sanguinis Domini participem fieri, quando Christi membrũ efficitur, nec alienari ab illius panis calicis que consortio etiam si ante quam panem illum edat, & calicem bibat, de hoc seculo in vnitatem corporis Christi constitutus accedat. Ex quibus alijsque multis eiusmodi verbis sumpta est & merito recepta ab schola Theologorum hæc distinctio manducandi corpus Christi spiritualiter, & sacramentaliter. Pro cuius intelligentia supponendum est primo, quod tripliciter contingit sumere hoc sacramentum. Sacramentaliter tantum, sicut homo peccator & accedens indigne. Sacramentaliter & spiritualiter simul: sicut quando homo iustus accedit ad sacramentum. Et spiritualiter, tantũ, sicut omnis ille, qui per fidẽ, & charitatem adhæret Christo, eiusque corpori copulatur: quod fit nunc per baptismum nunc per contritiõnẽ, nunc per martyriũ nunc, &c.

Secundo notandum est, quod si in secũdo illo modo, quo quis sacramentaliter & spiritualiter manducat, distinguamus, & separemus spiritualem manducationem à sacramentali, quæ continebatur in primo, iam secundus modus, & tertius conueniunt in rationem spiritualis manducationis.

Tertio notandum est, quod quando spiritualis manducatio distinguitur à sacramentali accipitur, vt comprehendit tam eam spiritualem manducationem, quæ est simul cõ realĩ, & sacramentali manducatione, sacramenti, quam eam, quæ fit per vnionẽ spiritualem cum Christo quando efficiuntur eius membra. Et quauis tertiu hoc dictum aduersari videatur quibusdã Theologis, non tamen inimorabor in eo comprobando, eo quod expresse conser ex D.

Aug. locis citatis, & alijs complurimis: ex D. Aug. quibus Magister, & scholastici sumpserunt hæc distinctionem. Et proculdubio qui recedit in charitate, sicut coniunctus est corpori Christi: ita etiam est particeps spiritualis eius manducationis: quia hoc est manducare illam escam spiritualiter, & illum bibere potum in Christo manere, & illum manentem in se habere.

His constitutis probõ, quod conuenienter sit assignata ea distinctio, hac ratione: Necessẽ est distinguantur ea, quæ re ipsa separantur, & quæ se habent, vt perfectum & imperfectum, & quorum vnũ suapte natura est medium, alterum vero eius medijs finis: & tandem merito distinguuntur ea, quæ sunt propria istorum ab his, quæ sunt cõmunia iustis, & iniustis: sed ita res habet, vt sumptio sacramentalis nõnquam re ipsa separetur ab spirituali, & est quid imperfectum respectu illius, & est medium ad spiritualem manducationem, & tandem sacramentalis manducatio cõmunis est iustis & iniustis, spiritualis vero propria iustorum: ergo necesse est distinguamus inter eas.

Sed contra hæc obijciunt primo: Quia antiqui patres teste Apostolo. 1. Cor. 10. eandem escam spiritualem manducauerunt, & eundem potum spiritualem biberunt: ea vero manducatio non comprehenditur sub aliqua istarum ergo insufficientis est distinctio. Respondetur: quod quauis hæc distinctio proprie locum habeat tempore legis nouæ, tamen ea sanctorum patrum manducatio reducit ad spiritualem. Dicuntur vero omnes eandem escam spiritualem manducasse propter figuram. Moyses autem, Aaron, & Pharaõ & alij multi, qui Domino placuerunt, ideo etiam dicuntur manducauisse spiritualiter: quia visibilem cibum spiritualiter intellexerunt, spiritualiter esurierunt, spiritualiter gustauerunt, vt spiritualiter saturarentur. Ita D. August. tract. 6. in Ioã.

D. August.

Secundo argumentor: Quia si finis, & fructus manducationis sacramentalis, est manducatio spiritualis, & spiritualiter manducamus per contritiõnẽ, & baptismum, & desideriu explicitu manducandi panem

nem illum cœlestem, sequitur, quod nullius momenti sit manducatio sacramentalis. Ad hoc negatur consequentia: Quia ex opere ipso operato vberior gratia tribuitur quando præcedit sacramentalis sumptio & præterea accedenti cum timore & tremore nonnunquam dimittentur tunc peccata, tribueturq; prima gratia. Et præterea quia per actualem manducationem, quæ est in præcepto, datur mihi gratia, quantum id suppleatur per votum, sicut accidit etiã in alijs præceptis. Nec vero est frustra aliquod sacramentum, eo quod eius effectus possit suppleri per aliquid aliud, ut in baptismo videmus.

Tertio argumentor: Inconuenienter distinguuntur ea, quorum vnum ordinatur ad aliud: sed manducatio sacramentalis ordinatur ad spirituales: ergo, &c. Respondeatur, nego maiorem. Nisi dicas, quod male distinguitur motus à quiete, medicina à sanitate, medium à fine. Ordinatur enim hæc ad quietem, sanitatem, & finem.

Quarto in alijs sacramentis non distingui mus sumptione illam sacramentalem & spirituales: ergo nec in hoc est distinguenda. Respondetur generale esse omnibus sacramentis, ut recipi possint sacramentaliter tantum ut quando cum obice gratia suscipiuntur, & spiritualiter, quando gratia simul recipitur; ac propterea etiam in eis habet locum ista distinctio. Vt timur vtopesulariter illa in hoc sacramento, ob duas causas. Prima quia cum hoc sacramentum sit finis sacramentorum, eo ipso quod quis aut baptizatur, aut cõteritur, cõteritur profiteri, & habere votum nutriendi se, & sumendi hoc sacramentum, quod est spiritualiter manducare. Quæ ratio non habet locum in alijs sacramentis. Secunda vero & præcipua causa fuit, quod cum modo sit & esset olim tam magna & euidens frequentatio hujus sacramenti, quod prærequirit animi contritum, & humiliatum & multi satis stulte ac temerarie sine debita dispositione, & reuerentia ad illud accederet facile sibi inde veniam promittentes, unde iudicium parabant, necesse fuit patribus hac distinctione vti ad admo-

nendos fideles, quos passim videbant vna cum reliquo populo accedere ad Dñi mēsam eiusq; corpus inuadere & vim inferre corpori, & sanguini Christi, cū essent interim sceleribus inquinati. Videte de hoc D. Cyp. Cyp. de lapsis.

ARTICVLVS. II.

Verum solius hominis sit, sumere hoc sacramentum sacramentaliter vel spiritualiter.

ACILIS admodum est huius solutio quæstionis. Quia enim mensaliter veritate, ut verissime & sæpissime dicere solet D. Augustinus circa qui contemplatione diuina in æternitate fruuntur manducare dicuntur, & satiari æterna illa veritate, secundum quam rationem, & angeli, & ceteri omnes beati manducant indefinenter, atque satiantur verbo Dei qui Christus est. Et hoc est quod angelus de se ipso fatebatur Tobie. 12. Videbatur quidē vobiscū manducare, & bibere: sed egocibo inuisibili, & potui, qui ab hominibus videri non potest, vtor. Et generaliter de hominibus iustus dicebat Dñs. Ego dispono vobis regnū, ut edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo. Hac igitur ratione non modo homines sed etiã angeli dicuntur, manducare spiritualiter Christum. Et quidem merito dicuntur manducare in ea vita, vbi erit satietas plena, atque perfecta. At vero si de manducatione sacramentali vel spirituali huius sacramenti sermo sit, etiam est certum, quod solius hominis est manducare; quoniam cœlestes spiritus non vtiuntur, nec purificatur nostris sacramentis: sed semper illa veritate, cui perpetuo, & indiuul se coherent. Igitur nec manducant sacramentaliter hoc sacramentum; quia manducare vitaliter, & animaliter non possunt nec spiritualiter: quia non credunt, sed vident. Quod si modo crederent, nec sic dicerentur manducare spiritualiter hoc sacramentum: quia nec explicite nec

nec implicite se se referrent ad sumptionem huius sacramenti: ergo illi aluntur quidem veritate, & satiantur verbo Dei. Non tamen dici possunt sacramentaliter vel spiritualiter manducare hoc sacramentum. Ac de hoc satis.

ARTICVLVS. III.

Verum peccator homo verum Christi corpus sumat, manducetque sacramentaliter.

Magist.

RE FER T Magister in quarto; distinctione nona, fuisse quosdam, qui assererent, corpus, & sanguinem Christi à bonis tantum sumi, & non à malis; quorum authorum nomina nusquam inueni. Refert verò perparum illa inuenire. Alij pij viri, & docti tam putauerunt indignum corpore Domini, trahere in hominis stomachum, aut discerpi, & deglutiri à creatura irrationali, ut assererent ab ore statim in cor siue mentem transire; & simulatque tangitur à creatura irrationali desinere esse. Quorum primum docuerunt Hugo libro de sacramentis parte. 8. capite decimo quarto, & Innocent. libro quarto, de mysterio missæ, capite. 15. Secundum verò quidam canonistæ. Memini verò dum ista scriberem antiquos quosdam asseruisse, voluptatem esse malum. Cuius sententiæ eam rationem assererent, quod putarent vtilius esse hominum vitæ damnare voluptatem, eamque etiam si malum non sit, in numero locare malorum. Multitudo enim, inquit, ad eam propensa est, seruitque voluptati: ac proinde oportet in contrariam partem, quasi re flectere ac retrahere, imò verò fugere ac declinare longissime, cum Vlisse illo Homero Ody. M. gubernatorem hortante, ut vitet Charybdin, Tu procul à fumo & fluctu prohibeto carinam. Quibus tamen grauius & docte respondebat Aristoteles. 10. Ethic. cap. 1. videri sibi veritatem non solum ad cognitionem, sed etiam ad vitam bene rectèque instituendam esse perutilem. Et proculdubio nulla est cer-

Hugo. Innoc.

Homerus.

Aristot.

tior via, vel ad rectè viuendum, vel ad tuendam pietatem, vel ad cuiusque dignitatem augendam, quam quæ veritate maniat; doletque veritas ipsa, atque conquesitur, si quis putet, virtutem, & honestatem ab ipsa diuelli, cum sublata de rebus veritate morum omnis honestas concidat, & intereat. Igitur ego hæc in parte ita statuo cum schola Theologorum; vel potius cum ecclesia Dei vniuersa, quod homo peccator accedens ad Domini mensam, quantumuis impiè & scelerate ac nefarie illam inuadat, accipit tamē corpus Domini verum. Probat in primis, ex patribus. D. August. tract. 70. in Ioan. sic habet; De vno pane Petrus accepit, & Judas; & tamen quæ pars fidelis cum infideli? Petrus enim accepit ad vitam Iudas ad mortem, & lib. 5. de baptismo contra Donatistas capite octauo, loquitur in hæc verba. Indigne quisq; sumens Dominicū sacramentum non efficit, ut quia ipse malus est malum sit; aut quia non ad salutem accipit nihil acceperit. Corpus enim Domini, & sanguis Dñi nihilominus erat etiam in illis, quibus dicebat Apostolus; Qui manducat indigne iudicium sibi manducat, & bibit. Et D. Greg. lib. 4. Dialogorum; Est quidem, inquit, in peccatoribus, & indigne sumentibus vera Christi caro, & verus sanguis: sed essentia non salubri efficiencia. Theophylactus etiam in 26. caput Matth. dicit de Iudæ, quod quando, et si fera fuisset mansuetiorē se exhibuisset corpus Domini gustans non poenituit. Et Theodoretus in caput. 11. epistolæ prioris ad Corinth. idem docet, Et certè nullus erit sanctorum patrum, qui hoc neget dicente Apostolo. 1. Corinthio. 11. Qui enim manducat, & bibit indigne iudicium sibi manducat, & bibit. Sed referam vobis rem admirabilem, ex Diuo Cypriano sermone de lapsis, cui se præsentem ac testem affuisse testatur. Puella quædam per nutricem suam delata est ad magistratus, qui eo tempore cogebant fideles idolis immolare. Datusque puellæ est apud idolum panis mero mixtus, quod carnem per ætatem non posset edere. Eam puellam postea mater facinoris ignorans cœtui

D. August.

1. Cor. 12.

D. Gregor.

Theophil.

Theodor.

1. Cor. 11.

D. Cypri.

fideliū intulit, Diuo Cypriano sacrificante. Sed enim puella inquit Cyprianus, mixta cum sanctis, precis nostræ, & orationis impatiens, nunc ploratu concuti, nunc mentis æstu fluctuabunda iactari velut tortore cogente, quibus poterat indicijs conscientia facti in simplicibus adhuc annis rudis anima fatebatur. Vbi vero solēnibus adimpletis calicē diaconus offerre præsentibus cœpit, & accipientibus cæteris locus eius aduenit, faciem suam paruula instinctu diuinæ maiestatis aueriere, os labijs obturatis premere, calicem recusare. Perstitit tamen diaconus, & reluctanti licet de sacramento calicis infudit, tunc sequitur singultus, & vomitus; in corpore atque ore violatō Eucharistia permanere non potuit. Sanctificatus in Domini sanguinem potus de pollutis visceribus erupit. Hactenus Cyprianus. Indignē ergo accepit ea puella, & tamen accepit. Ac propterea hoc maneat in hac disputatione, quod peccatores verum corpus Domini accipiunt. Id quod etiam probō ratione, quia receptum est, quod dum manōr accidentia panis, & vini, manet corpus Domini, & sanguis; sed quando peccatores accipiunt manē ea accidentia; ergo & corpus.

Ac tertio loco id comprobo ex absurdis, quæ ex opposita sententia sequuntur, quæ illi auctores vitare volentes incurrunt. Nam si simulatque peccator sumpturus, vel exempli causa, mus, sacramentum tetigerit desinit ibi esse corpus Domini, sequitur, quod si vel eius partem reliquerit, vel omnino non deglutierit vel edomuerit, statim nulla id omnino veneratione habendum esset, quod est falsum & impium: ergo cauere nos oportet ne polluamus nos metipfos accedentes indignē. Timendum vero non est, ne aut solis lux sterquilinio, aut corpus Domini peccatorum nostrorum fæce ac luto polluat.

Secundo contra hæc obijciuntur primo: Quia infidelis non potest sacramentaliter sumere corpus Domini, cum nec baptismum susceperit, qui est ianua sacramentorum:

ergo nec peccator habens fidem, id potest.

Respondetur, quod infidelis non sumit corpus Domini sacramentaliter ex parte sumentis: quia illud nec credit nec reueretur. Sumit tamen illud sacramentaliter ex parte rei sumptæ: quia manet verum Domini corpus etiam cum illud impius impiē sumit.

Secundo: Quidam putant auctores contrariæ sententiæ fuisse commotos ex illa sententia Augustini. Vt quid paras dentem, & ventrem; crede & manducasti. Quæ sententia, tamen si quid faceret, tam faceret in pios, sicut in impios. Quocirca, si recte memini, ea vtuntur aliqui hæretici huius temporis, ad probandum, non esse necessariam sumptionem Eucharistiæ, sed sufficere fidem. Sed hæc omnis inscitia inde profecta est, quod non consulunt originalia. Sciendum ergo, quod Diuus Augustinus ibi loquitur de eo cibo, & potu, de quo dixerat Dominus Ioan. 6. Operamini cibum qui non perit, sed permanet in vitam æternam, & Ioan. quarto. Forfitan petisses ab eo, & dedisset tibi aquam viuam. Qui cibus, & potus continetur reſta in Deum fide iustitia, & sanctitate. Audito vero nomine cibi Iudæi, vt erant animales, rem non intellexerunt, & aliquid fortasse suspicabantur temporalis alimoniz. Vnde quando dixit Dominus; Operamini cibum qui non perit, ipsi interrogauerunt, quid faciemus, vt operemur opera Dei? Et respondet Dominus: Hoc est opus Dei, vt credatis in eum, quem misit ille. Et subiungit Augustinus: Hoc est ergo manducare cibum, qui non perit. Vt quid paras dentem & ventrem. Crede & manducasti. Et quia hoc est euidenter contenti Augustinam tracta. 25. in Ioan. i. circo. de hoc non sunt plura dicenda. Erat enim ipsi sermo de manducatione per fidem in Deum, secundū quam rationem manducare est credere.

D. Aug.

D. Aug. Ioan. 6. Ioan. 4.

Ioan. 6. D. August.

Articu-

ARTICVLVS. III.

Vtrum homo peccator sumens Eucharistiam peccet.

mpliciter se potest habere hac in parte is, qui peccauit. Aut enim, & scit se peccauisse, & peccato etiam affectū esse, nec dolere de illo. Aut scit se peccauisse, sed penitet ipsum, quod peccauit. Aut tertio peccauit quidem, sed oblitus est. Atque de his tribus dicemus suo ordine.

Prima propositio: Quis cit se peccauisse grauit, & mortaliter, & peccato affectū esse, vel de illo non dolere, peccat mortaliter accedendo ad mensam Domini. Hęc constat ex doctrina Apostoli. i. Corint. 11. Probet autem se ipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat: qui enim manducat, & bibit indigne iudicium sibi manducat, & bibit, non diiudicans corpus Domini. Cuius ratio est: Quia irreuerentia & abusus huius sacramenti, graue & mortale crimen est, vt ratio ipsa conuincit. Sed eius modi homo hoc sacramentum tractat irreuerenter eo quod abutitur ergo peccat mortaliter. Declaro & probō minorem: Nam si peccatori dixit Deus. Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per eos tuum; & si canes non debent tangere sancta iuxta Domini sententiam, & si in lege pollutum prohibebatur accedere ad altare; quanto putandus est maiora mereri supplicia, qui immundus ipsum Domini corpus inuaserit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est? Quod autem peccator non modo tractet irreuerenter hoc sacramentum; sed etiam eo abutatur, liquet ex re significata, & contenta, qui est ipse Christus; & ex re significata, & non contenta, quæ est eius corpus mysticū. Vnde fit, vt quicumque hoc sacramentum sumit, ex hoc ipso significet se esse Christo vnitum, & membris eius incorporatum. Est enim sacramentum viuorum, & cum ea vnio fiat, per fidem charitate viuentem, quam is peccator non habet; sequitur manifeste.

2. Cor. 11.

Psal. 49.

Hebr. 10.

quod quicumque cum peccato mortali hoc sacramentum sumit falsitatem committit in sacramento, & incurrit sacrilegium, tanquam sacramenti violator.

Secunda propositio: Quo grauiora sunt ea crimina, quibus quis teneri se scit, eo grauius peccatum est, accedere ad Eucharistiam. Hęc est euidentis. Quia si graue est, accedere cum conscientia peccati, eo quod habes peccati conscientiam: ergo grauius erit accedere cum conscientia grauioris. Ac propterea merito D. Cypria. de lapsis. grauisime dolet & lamentatur quosdam à Diaboli aris reuertentes, in quibus sacrificauerant, ad sanctum Domini corpus accessisse. Et hæc de primo.

D. Cypria.

Pro secundo peccatorum genere sit tertia propositio: Quando quis scit quidem se peccauisse, sed poenitens de peccatis, & tremens, reputansque se indignum, cōfidens tamen de Dei misericordia reuerenter accedit ad sacramentum; proponens firmo proposito, vt ipse patat, vitare peccata, nō accedit indignē; sed peccata accipiet gratiam ex virtute sacramenti: ac fiet, vt scholastici dicunt, ex attrito contritus. Itaque huic trementi ego confidenter dicerem cum Augustino. Accede, panis est, non venenum. Debet autem præmitti confessio, si adest copia confessoris, iuxta conciliū Tridentinū, ca. 7. Probatur hæc sententia primum: quia est valde communis scholasticis. Et præterea ratione; quia cū homo nesciat an odio vel amore dignus sit; ac potius debeat semper esse pauidus, si hic, de quo nobis sermo, non rite accedit, quis accedet obsecro? Sed, quia hac propositione vniuersali concessa, variant Theologi in eo, an quicumque accedit nō indignē accipiat gratiā, an nō dicētibz quibusdā, posse, quæquā ita accedere, vt nec peccet mortaliter accedendo, nec recipiat gratiā; alijs verò asserētibz, non dari medium inter ea: nisi fortasse accedens esset deceptus ab aliquo homine docto affirmante eum posse accedere, aut sumeret corpus nesciens inuincibiliter quid faceret: Sit in hoc quarta propositio: Accidit, vt aliquis, nec tam indignē, & irreuerenter accedat, vt peccet mortaliter, nec rursus tam dignē.

D. August.

Conc. Trid.

Eccles. 9.

B. Bonavent.
Alex.
Caiet.

D. August.

vt recipiat gratiam. Hanc sententiam tenent B. Bonau. & Alex. de Hales. & Caiet. atq; alij, & eam ego puto veram. Atq; vti nam non tam esset vera atq; ego vereor. Vereor enim, non in paucis, sed in pluribus eam locum habere. Exponam verò aliquas rationes, quæ memouent. In primis D. August. hom. 41. de verè penitentibus, ita loquitur: Si quis positus in vltima necessitate voluerit accipere penitentiam, & si accipit, & mox reconciliatur, & hinc vadit, fateor & vobis, nō illi negamus quod petit; sed nō præsumimus, quia bene hinc exit. Si securus hinc exierit, ego nescio. Penitentia dare possumus, securitate verò non. Nunquid dico damnabitur; sed nec dico, liberabitur. Ex quo sic colligo, non est credibile, nec de Augustini sapientia & sanctitate, nec de illorum temporū hominibus, aut illum imprudenter absolutionem impendere, aut illos non verè fatentur quid in animo habere se putarent. Et nihilominus cum sermo esset non de isto, aut illo, sed in generali de pluribus, fatetur Augustinus, se illis penitentiam dare, negare verò securitatem: ergo quod valde ponderandum, & timendum est, etiam dum sacerdos prudenter facit, & dum penitens quantum ipse existimare potest animum aperit, & vera fatetur, non est certū, quod consequatur gratiam, & hoc in eo sacramento, quod per se institutum est ad mortuis vitam reparandam. Quanto ergo potius existimare debemus, tantas esse in hominum animis latebras, tantos recessus, & tam immensam dispositionum latitudinem, vt non modo quando omnino negligenter se habuerint; sed etiam quando iuxta prudentem virorum arbitrium se excuserint sufficienter, & doluerint de peccatis dubitare merito possumus an gratiam sint assecuti per sacramentum. Et videtur hæc ratio comprobare non modo, quod petebatur, sed etiam amplius; nimirum, quod etiam dum homo prudenter, & religiosorum hominum arbitrio sufficienter dispositus esse videtur, ipso eodem homine animum aperiente, & vera fatente; etiam tunc merito possumus dubitare, an gratiam sit assecu-

tus. Quam certè dubitationem ego arbitror esse prudentem, ac sobriam & sententiam esse verissimam. Quis enim nesciat, fieri posse, vt ait pius ille Gerson *Ger. de pollut. noq.* consilio primo, vt homo detur in reprobrum sensum, de merito præcedentium peccatorum, vel vt non videat peccata sua? Et per hoc nil sibi conscius sit, & tamen nec iustificatus sit. Ac velut superbus Aman ad conuiuium Hester veniens, quod sibi ad honorem fore putat, ad suspendium inueniat præparatum. Aut si auditurus est, Amice quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem? Aut si talibus annumeratus est, de quibus Propheta dicebat Psalmo. 68. Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributiones, & in scandalum.

Hic quisquam mihi dicet, argumentum à sacramento penitentiae ad Eucharistiam tractum, firmum non esse; quia multò venerabilius est Eucharistiae sacramentum, ac proinde grauius peccat, qui accedit indigne. Cui ego respondeo, quod inter penitentiam, & Eucharistiam in rei subiectæ sanctitate multum quidem, in committendo sacrilegio, si accedas indigne, aut irreligiose dispenses, nihil interest. Ac proinde firmum manet illud, quod si sæpe qui dispensat sacramentum penitentiae, recte facit, & qui petit absolutionem non peccat: nec tamen securus est Augustinus, an gratiam accipiat, illud nos idem in proposito dicere possumus. Præterquã, quod etiam tunc ecclesia Dei, quibus conferebat absolutionem in tali necessitate mortis etiam tribuebat Eucharistiam, eamq; fideles ipsi petebant vt liquet ex Augusti no epist. 179. Et tamen virum securi hinc exeant dubitat August.

Secundo loco argumentor: Nam quando dicis, quod quicumque non accedit indigne, accedit saltem attritus, qui autem accedit attritus recipit gratiam ex vi Sacramenti; scire vellem, quid intelligas nomine attriti. Respondes dolentem de peccatis, & proponentem bene ac honeste viuere, non quidem proposito firmo, sed inefficaci, nec dolore, qui

qui animum re ipsa conuertat ad Dominum; sed imperfectiori multo quam sit contritio, & inferioris ordinis, habente tamen motuum aliquod supernaturale, vel suppliciorum inferni, vel amissæ beatitudinis. Tunc vero sic insurgo: Quis est iste, vel ponderator spirituum, vel præcipitator sententiarum; qui cum catholicos fere omnes Eucharistiam suscepturos, excutere ante conscientiam videat & sibi proponere rationes aliquas, ob quas merito timere debeant Dominum, & dolere de peccatis, & fateri ac verè sentire in se ipsis aliqualem eorum dolorem interim contempletur complures eorum iniustos esse auaros, adulteros, raptos, ebriosos, superbos: & postquam sanctum Domini corpus susceperint vix vno die expectato declarare se in nullo meliores factos, arbitretur tamen illos omnes gratiam accepisse; aut peccauisse mortaliter? Certe ego cum ista considero, & arbitror plures, dū accedunt peccare mortaliter, & alios nō peccare mortaliter; quia accesserunt cū reuerentia, & excusatione liberante à peccato mortali, non tamen accipere gratiam.

Tertio, inde mihi persuadeo hanc sententiam, quod vna cum Caietano tertia parte, quæ titione. 79. articulo primo, non video aliquam rationem cogentem ad hoc, vt dicamus, quod existens in peccato mortali si accedat ad sacramentum, facta prius probatione sui, aut iustificatur, aut peccat mortaliter. Quod si sacramentum penitentiae ordinatur per se ad delenda peccata mortalia, & in eo non sufficit qualiscunq; attritio, quia est admodum tenuis, & remota dispositio ad iustificationem, & sunt aliæ dispositiones, quæ multum virgent in contrarium, & aduersæ atq; pugnant. Propterquam rationem sapienter dubitat Augustinus, etiam de his, qui sacramentum penitentiae susceperunt, cur non potiori ratione, id ipsum dicendum erit de Sacramento Eucharistiae, quod non est per se ordinatum ad eum finem?

Sed in contrarium obijcere posset quis: Vel peccatum cum sola attritione, quæ creditur esse contritio, est obex gratiæ, aut

non. Si est obex gratiæ, indignè accedit, & peccat mortaliter, si non est obex, accipit gratiam: ergo non est dare medium. Pro declaratione huius argumenti, ac totius huius disputationis sciendum est, quod dispositio ad gratiam accipiendam per Eucharistiam constat ex his omnibus, quæ fideles facere solent, dum se se præparant ad sumendum sanctum sacramentum. Inuenitur ibi propositum cadendi à peccato, & voluntas seruendi Deo, & timor ipsius Dei, & excusio conscientiæ, & dolor de peccatis commissis, & confessio peccatorum, si habeatur copia sacerdotis, de quo infra dicemus, alijque plures boni actus ex suo genere solent concurrere, qui quantum quantitate, & qualitate variari possunt (possunt autem variari in immensum) tantum potest variari dispositio, non modo ratione omnium simul, sed ratione vniuscuiusque illorum, quia omnes requiruntur ad bonam dispositionem, & bonum confurgit ex causa integra. Hoc constituto, cum quæris, an illa existimata contritio sit obex gratiæ accipiendæ per sacramentum, an non, respondeo, tantam te includere in hoc rerum varietatem, vt modo quidem qui accedit, existimans se esse contritum, iam habeat gratiam antequam accedat ad sacramentum, quia erat verum, quod existimabat, modo verò non tunc habeat gratiam sed accipiat per sacramentum, quia erat sufficienter dispositus, modo peccet venialiter propter indispositionem, qua accedit, & non accipiat gratiam, modo peccet multo grauius intra limites peccati venialis, & non accipiat gratiam propter non sufficientem dispositionem, modo peccet mortaliter accedendo; quia licet cogitor se esse dispositum, erat tamen cogitatio hominis valde imprudens, & irreligiosa. Et si aliquā aliam varietatem intelligere quis potuerit in eo, qui accedit ad sacramentum existimans se licite posse accedere ad illud, ponat eam nam illam omnem sustinebit dispositionem immensa latitudo.

Adeo, vt quidam graues auctores affirmant accidere etiã nonnunquã, vt qui accedit nō recipiat gratiam, & tamen reddatur magis dispositus ad eam postea accipiendam.

Ll ; Et

Vide Gabri.
lect. 8.

Et fortasse verum dicunt: quauis ego hac in parte non omnino assentior. Quia quando quis ita accedit ad mensam largissimi & magnificentissimi Domini, & ad unitatis ac charitatis symbolum, ut in de ieiunus recedat, & expers spiritualis vnionis, satis ut credo liberaliter agent sapientes cum eo, si excusauerint à peccato.

Sed proponamus, & aliud argumentum: Nam contritio, quæcunque sit, & cuiuscunque intensio, delet peccatum: ergo attritio quæcunque sit ita sufficienter disponit ad gratiam, ut quomodocunque habeatur, & qualiscunque sit, informetur gratia, quando homo accedit ad sacramentum.

Respondetur, quod quemadmodum qui dicit hominem, dicit animal rationale; ita secundum acceptionem Theologorum contritio dicit dolorem comitem gratiæ, & cum quo non se comparatur peccatum mortale: ac proinde qualiscunque sit contritio delet peccatum. At verò inefficax dolor de peccato siue attritio non claudit rationem sufficientis dispositionis ad gratiam accipiendam per sacramentum. Sed potius tam variè, & differenter potest haberi ille dolor, ut modo quidem sufficiens sit, ut homini conferatur gratia, modo non. Igitur nostra sententia est tam esse hæc in parte, sicut in multis alijs secreta iudicia Dei, & tremenda, ut ex ijs, qui etiam arbitrio prudentum possint accedere ad hoc sacramentum, alij iam habeant gratiam alij recipiant, alij non recipiant, sed excusentur à peccato: alij peccent venialiter, & alij quidem leuius alij grauius; ac præter hos esse quosdam, qui iuxta Apostolum cum manducant, & bibunt iudicium sibi manducant, & bibunt.

Restat, ut dicamus de illo tertio genere hominum, qui obliui sunt peccati, & ideo fidenter accedunt. In quo dico breuiter, quod aliquem non habere notitiam, siue conscientiam peccati sui, potest contingere multipliciter. Vel quia propter ignorantiam iuris, quæ non excusat, reputat non esse peccatum, quod est pec-

catum; ut si putet simplicem fornicationem non esse malam. Et hic accedit indigne; quia non habet excusationem peccati sui. Vel qui negligens est in examinatione sui ipsius; & hic etiam accedit indigne: quia scriptum est: Probet autem se ipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Estque ipsi ea sua peccati ignorantia peccatum, & culpa. Ac de ijs hominibus præclare dicebat Basilus, esse quosdam tam misere stupidos, ut cum maximis morbis laborent, ac pene incurabilibus hoc ipsum ignorat, quod ægrorent. Vel tertio, quia habet ignorantiam facti, quæ excusat. Et hunc arbitror non accedere indigne, & recipere gratiam, si sit alioqui sufficienter dispositus. Vel tandem totaliter est obliui; & quauis sufficienter conscientiam excusserit, & eam adhibuerit diligentiam, quam in re tam graui æquum est adhibere; humanæ tamen mentis naturali defectu non potuit recordari peccati: & hunc etiam arbitror digne accedere. Nec occurrit aliqua ratio, vel causa, ob quam quisquam eum repellere possit aut indignum iudicare gratia Dei; quauis in his obliuionibus, & ignorantia criminum ea lateant iudicia altissimi, ut merito dixerit propheta: Ab occultis meis munda me Domine.

Sed contra principales conclusiones huius articuli, primam, scilicet, & secundam est argumentum. Quia sicut hoc sacramentum percipitur tactu, ac gustu; ita etiam, & visu: sed peccator non peccat, si videat hoc sacramentum: ergo nec si tangat aut gustet. In hoc clare liquet diuersæ perceptionis discrimen. Non enim si regem videre licet, accedere etiam, & tangere, ac intra viscera sumere licet. Sed possumus eo argumento moti analogiam quandam, & proportionem inuenire inter spiritualem accessum ad Christum, & visibilem ac corporalem summptionem eius. Quidam enim vni sunt Christo, & fide, & charitate: & his licitum est Sacramentum videre, & sumere; quia visio correspondet fidei, & gustus, atque coniunctio, & vnio cum

cum Christo charitati. Alij sunt vni Christo fide, sed non charitate, ut peccatores fideles, & hi peccant sumendo propter defectum charitatis: sed non peccant videndo, quia credunt, & visio correspondet fidei. Alij sunt, quinec sunt vni Christo fide nec charitate, ut infideles. Et hi debent argeri etiam à videndo. Et quod arcerentur tempore benedictionis, & consecrationis panis satis constat ex patribus antiquis.

Secundo argumentor: Christus in hac vita viuens, & cum hominibus agens peccatores venientes ad ipsum recipiebat, ut constat ex euangelijs: ergo licet peccatori accedere ad sacramentum, sub quo Christus continetur.

Respondeo, eam illationem nihil valere; quoniam Christus Dominus, & est, & semper fuit, & erit generale remedium, & medicina peccati, à sui principio vsque ad finem, & à primo vsque ad vltimum. Ac proinde cuiuscunque generis peccato res poterant, & modo possunt ad fontem illum bonitatis accedere. At vero Christus ut continetur hoc sacramentum, est medicina confortatiua viuientium, & symbolum unitatis adhaerentium ipsi. Ac proinde non licet peccatores accedere ad ipsum, aliudque est accedere, ad fontem bonitatis, ut petas misericordiam, quod vnusquisque facere debet, aliud impurum hominem sumere sacramentum puritatis, quod non licet.

ARTICVLVS. V.

Verum qui sibi conscius est peccati mortalis, existimat autem se esse de illo contritum, possit sumere hoc sacramentum, sine præmissa confessione sacramentali.

AGNVS (inquit Lutherus) error est eorum, qui accedunt ad sacramentum Eucharistiæ huic in nixi, quod sint confessi, quod non sint sibi conscij alicuius peccati mortalis, quod præmiserint orationes

suas, & præparatoria: omnes illi iudicium sibi manducant & bibunt. Sed si credant & confidant se gratiam ibi consecuturos, hæc sola fides facit eos puros, & dignos. Itaque Lutheri dignitas, & præparatio est confidentia. Inter catholicos verbò Caietanus in summa, verbo confessio, & tertia parte, quæstione. 80. articulo quarto, docet licere, ut is, qui sibi contritus esse videtur accedat ad Eucharistiam, non præmissa confessione peccati, quauis habeat copiam confessoris. Et ita tenuit Panormitanus e. hoc. de celebratione missarum & Adrianus in. 4. in materia de confessione quæstione. 3. & ut quidam dicunt etiam Ricardus in. 4. distinctione. 17. articulo tertio quæstione sexta. Qui tamen non videntur illum legisse, quia nihil dicit minus. Inter has autem sententias differt quam plurimum. Quia aliud est asserere quod dispositio ad hoc sacramentum est fides, & confidentia, & nihil aliud requiritur: sed peccat potius, qui adfert. Longe vero aliud, dicere, quod homo contritus de peccato quantum sibi videtur, possit accedere. Quod non ideo dico ut probem sententiam Caietani, quæ ut videbimus est falsa, & perniciosa. Sed quia quidam auctor acerbius ut credo, quam par est, inuehatur in eum, sententiam fere cum sententia Lutheri coniungens.

Sit in hoc prima conclusio: Sententia hæc citata Lutheri est hæretica. Probatur: Quia in eâ definiuerunt patres Concilij Tridentini sessione. 13. canon. 11. his verbis: Siquis dixerit, solam fidem esse sufficientem præparationem ad sumendum sanctissimæ Eucharistiæ sacramentum, anathema sit. Sed quia hæc disputatio communis est pluribus alijs locis; siquidem Lutherus ad Christianam iustitiam non petebat, nisi illam fidem; & quia ipse, cum sua illa fide vel fiducia sepultus est in ignibus sempiternis, cum præsidentibus spiritibus, atque malignis: ac proinde ea sola confidentia non iustum efficit, sed damnatum hæc relinquamus.

Secunda conclusio: Non licet peccatori, quauis contrito sumere hoc Sacramentum, sine confessione

præmissa. Peccatorem autem voco eum, qui sibi conscius est peccati mortalis. Probatum primum ex generali consuetudine ecclesiæ deriuata ab initio illius vsque ad nos: quæ satis declarat oppositum facere semper fuisse illicitum in ecclesia Dei. Quod vero hoc fuerit obseruatum in ecclesia etiam à temporibus antiquis, id probat ex Eusebio li. 6. ecclesiasticæ historiæ. c. 27. & Leone, epist. 57. & habetur in decretis de penitentia dist. 1. c. quauis, & Hugone de Sancto Victore, libro de potestate ligandi atque soluendi. Ac breuitatis causa vnum solum, aut alterum præter hæc adferam testimonium. Illud est Beati Cypriani, sermone de lapsis, dicentis. Vis infertur corpori eius, & sanguini plus modo in Dominum manibus, atque ore delinquant, quam cum Dominum negauerunt, ante expiata delicta, ante exomologesin factam criminis, pacem putant esse quam quidam verbis falla cibus vendidit non est pax illa sed bellum. Hæc ex ipso. Constat etiam hæc consuetudo ex epistola. 118. Diui Augustini ad Ianuarium. Et clarissima sunt verba, quæ citat Castro verba Eucharistia hæc. 19. ex Augustino, in epistola ad Ianuarium comitem. Quando eum, inquit, accipere debemus ante confessionem, & penitentiam recurrere debemus, & omnes actus nostros curiosius discutere, & peccata obnoxia, si in nobis senserimus citò festinemus per confessionem, & veram penitentiam abluere, ne cum Iuda proditor diabolum intra nos celantes pereamus. Quia vero nonnulla ex his testimonijs, quæ citantur ex patribus agere videntur de penitentia publica, sciendum est, quod quemadmodum de peccatis publicis præmittitur tunc penitentia, & confessio publica: ita & de priuatis priuata. Et tandem probatur nostra conclusio ex Concilio Tridentino sessio. 13. cap. 7. præcipientis, & diffinientis in hæc verba: Communicare volenti, reuocandum est in memoriam apostoli præceptum: Probet autem se ipsum homo. Ecclesiastica autem consuetudo declarat eam probationem necessariam esse, vt nullus sibi conscius peccati mortalis, quantumvis sibi contritus vi

Eusebius.
Leo.
Hugo.

D. Cypria.

D. Aug.
Castro.

D. Aug.

Conc. Trid.

deatur, absque præmissa sacramentali confessione ad sacram Eucharistiam accedere debeat. Quod à Christianis omnibus etià ab his sacerdotibus, quibus ex officio inuenerit celebrare, hæc sancta synodus perpetuo seruandum esse decreuit, modo nõ desit illis copia confessoris. Quod si necessitate urgente sacerdos absque præuia confessione celebraverit, quam primum constiteatur. Hæc concilium eo ca. Et can. 11. pronunciat excommunicationem in eum, qui contrarium docere, prædicare vel pertinaciter asserere, seu etiam publice disputado defendere præsumserit.

Cæterum pro sententia illorum auctorum, quos in contrarium retulimus, facere videtur primū, quod D. Paulus. 1. Cor. 11. nõ præcipit, vt homo confiteatur sacerdoti eiusue probationem requirat accessurus ad hoc sacramentum; sed quod probet se ipsum ergo non necessario præmittenda est peccatorum confessio.

Respondetur, quod si cõsulatur vel diuinus Apostolus vel Chrysostomus in eum locū, aut Gregorius Nissenus libro de vita Moris, aut Hieronymus commentarijs in epistolā ad Titū, dum declarat episcopi virtutes, aut alij antiqui patres certum est eos non requirere in accedente nisi animæ puritatem. Loquebatur enim Apostolus generaliter, cum petit, vt homo accedat ad hoc sacramentum, bonam mentem, & puritatem: impurus vero recedat ad quod faciendū necesse est, vt probet & excuciat se ipsum. Non vero affirmat apostolus, quod si conscius sibi homo fuerit alicuius criminis, possit ante reconciliationem petitam à sacerdote (sic enim patres loquebatur) accedere ad hoc sacramentum. Itaque hoc Apostolus nec expresse affirmat, nec negat; quoniam generaliter loquebatur de accedente ad hoc sacramentum.

Secundo loco illi obijciunt: Nam hoc, quod est accedere ad sacramentum, sine confessione præmissa, nõ est de se malum; nec ratione alicuius præcepti diuini vel humani ergo licite potest fieri. Probo antecedens pro priori parte: Quia quod est de se malum, nõquam licite potest fieri: at vero hoc

1. Cor. 11.

D. Chryso.

D. Hiero.

1. Cor. 11.

hoc concedunt Theologi in aliquibus casibus posse fieri.

Secundam partem antecedentis probat: Quia nõquam apparet tale præceptum. Duo mouet hæc ratio digna scitu. Primū vt accedere quenquam ad Eucharistiam criminis consciū quantumvis contritus esse videatur, sit malum de se. Secundum, an sit aliquo præcepto prohibitum. De primo dico, quod ea, quæ sunt mala de se, sunt contra ius diuinum naturale, vel contra ius naturale, & diuinum, vt odio habere Deum, & non honorare parentes. Ac proinde hæc in nullo casu licite fieri possunt. Ex quo sequitur, quod cum accedere ad sacramentum non præmissa confessione, licite fieri possit in aliquo casu nõ est ideo modo de se malum. Si quis verò querat quinam sint illi casus, in quibus peccatori licet sumere hoc sacramentum, nõ præmissa confessione. Ad hoc dico primo, quod concilium Tridentinum solum ponit vnum casum, scilicet, quando urget necessitas, & copia confessoris non habetur. Ita colligitur ex canone. 11. sessio. 13. Sed in hoc casu multi alij particularēs includuntur. Nam restat videre, quænam ducenda sit necessitas urgens, & quando dicatur non haberi copiam sacerdotis. Dico ergo secundo, quod eiusmodi necessitas nascitur, vel ex articulo mortis, vel ex officio iniuncto, vel ex præcepto, vel ex scandalo, & periculo infamie. Copia verò sacerdotis, tunc dicitur non haberi, quando vel omnino deest sacerdos, vel ita abest, vt non facile possit adiri, vel talis est, cui non possit tuto confiteri. Colligitur ex his inter alia, quod quicumque fidelis in paschate, quando urget præceptum de communicando, si non habet copiam confessoris, potest de peccato contritus communicare.

Item qui nisi communice vel celebret in aliquo festo erit scandalo alijs (vt potest accedere ipsi qui viuunt in societate, & carent confessore legitimo) accedere potest ad sacramentum, contritus de peccato, sine confessione præuia. Sed disputari solet, vtum si quis expectet, se propediē habiturum copiam alicuius confessoris, cui magis deuote solet confiteri sua pecca-

ta urgente causa communicandi possit id facere, sine præmissa confessione. Ricardus in quarto, distinctione. 17. articulo. 3. quæstione. 6. & Adrianus loco allegato, respondent eam esse causam legitimam nõ confitendi tunc; ac proinde id fieri posse. Sed meo iudicio dicendum est oppositum. Quia non tantum propendet maior illa commoditas alterius confessorij, quam nec omnino teneor querere, nec expectare, quantum impletio præcepti, habita copia confessoris.

Restat, vt disputemus de secundo, an scilicet sit aliquo præcepto prohibitum, accedere quenquam ad Eucharistiam consciū peccati mortalis, sine confessione præuia? In quo dico primum, certum esse, quod id est prohibitum præcepto ecclesiastico concilij Tridentini illo cap. 7. & canone. 11. citato. Atque addo, quod vt sapienter docet Diuus Augustinus, libro. 4. de Baptismo, contra Donatistas ca. 24. quod vniuersa tenet ecclesia, nec concilij institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate apostolica traditum rectissime creditur. Ac proinde cum in ecclesia catholica hæc fuerit consuetudo, ne similes homines communicent, ante confessionem, vt docet Synodus ipsa Tridentina, illo septimo capite, & non exeret de hoc aliquod præceptum ante concilium Tridentinum, sequitur vt rectissime credamus Apostolos id præcepisse, & tradidisse ecclesiæ. Et quidem si de contritione peccati commissi sermo sit, de iure diuino naturalis est; vt nemo aliter ad hoc tam altum sacramentum accedat propter rei sanctitatem. Præmittere verò etiam confessionem fortasse est de iure diuino positiuo. Quemadmodum enim teste Anacleto papa tertio, in epist. 3. ab ipso Domino instituti sunt, & distincti gradus episcoporum, & sacerdotum, atque ecclesiæ Romana, non ab Apostolis sed ab ipso Domino, & saluatore nostro obrinuit primatum & eminentiam; ita verisimile est, quod etiam præmissio confessionis ante Eucharistiam ab ipso Domino tradita sit. Atque ea quæ sunt de iure diuino positiuo nõ est inconueniens, si in casu necessitatis, cum deest copia suppleantur

Ricard.
Adrian.

Conc. Trid.

Anacleto.

tur per alia: sicut baptisus suppletur per contritionem, siue baptismum flaminis, aut sanguinis. Quod dico ut respondeã rationi aduersariorum.

ARTICVLVS. VI.

Vtrum accedere ad hoc sacramentum cum conscientia peccati mortalis sit grauissimum omnium peccatorum.

SCIENDVM est pro huius rei declaratione, quod peccatorum grauitas considerari solet, vel ex genere obiecti, circa quod est peccatum, vel secundum propria & peculiarem rationem. Verbi gratia, si peritium, blasphemiam, & odium Dei consideres ex genere obiecti, æqualia sunt: quia contra Deum sunt. Si verò peculiare eorum rationem attendas, inæqualia sunt: quia non eodem modo ad illud obiectum se habent, & referuntur.

Secundo sciendum est, quod absolutum iudicium de grauitate peccati, sicut & de qualibet alia, non est sumendum secundum genus, sed secundum speciem. Quod liquet: Nam quantum leuiter de proximo murmurare, & illum occidere æqualia sunt ex genere obiecti; re tamen ipsa & absolute tantum differunt, quantum distantia est inter leuiter nocere, & occidere. Hoc verò secundum fundamentum intellige comparatione facta inter genus, & speciem alioqui absolutius iudicium de actibus humanis sumitur in singulari.

Tertio sciendum est, quod si velimus considerare peccata ex genere obiecti, atque materiz, circa quam versantur, quã id id, contra quod peccatur est maius, tanto peccatum est grauius. Est verò diuinitas Christi maior humanitate Christi, & humanitas Christi secundum se potior maiorisque reuerentiæ digna, quam eius sacramenta: & sacramenta humanitatis Christi augustiora & venerabiliora, quam purè creaturæ.

Artic. VI.

His constitutis facile quibus potest videre, quid nobis dicendum sit. Dico ergo primum, quod accedere ad hoc sacramentum, cum conscientia peccati mortalis est grauius peccatum, quam ea, quæ in creaturas, & proximos committimus ex genere obiecti, & minus graue, quam ea, quæ in Deum ipsum, vel in humanitatem Christi secundum se committuntur. Nec hoc necesse est comprobare, quia liquet ex dictis.

Dico secundo, quod si indigna Eucharistiæ sumptio, de qua nobis sermo, consideretur secundum speciem, est valde graue peccatum inter ea, quæ contra sacramenta humanitatis Christi admittuntur. Quod probatur: Quia in hoc sacramento vere continetur Christus: valde ergo indignum est indignè ad illud accedere.

Dico tertio, quod sunt aliqua peccata admissa contra proximos grauiora absolute loquendo, quam accedere indignè ad hoc sacramentum. Quod probatur: Nam quando quis consulit lumen vultus Domini signatum super nos, & serene auscultat primam veritatem vera omnia reuelantem, liquido cognoscit deliquisse se grauius, quando homicidij facinus perpetravit, quã eo die, quo ad sacramentum accessit indignè. Et præterea hoc ipsum ostendo: Quia grauius est in homine privato sibi æqualè occidere, quam principis beneficia non reuerenter accipere, aut ad principem ipsum non ea omni, qua debet reuerentia se habere: cum tamen interim eum principem esse humiliter fateatur ac recognoscat.

Sed contra hæc est argumentum. Quia hoc peccatum est contra Christum, homicidium verò contra alterum hominem æquale: ergo grauius est primum istud peccatum. Respondeo quod satis ex dictis constat hoc argumentum, & similia nihil efficere aliud, quam quod ex genere obiecti primum est grauius. Sed quemadmodum intra hoc ipsum genus inueniuntur hæc tria, sacramenti veritati non credere, illud conculcare, ad illud indignè accedere, & similia, quæ sunt grauitate longe distantia: ita inter peccata contra proximum inueniuntur aliqua grauiora, quam ea, quæ sunt contra altiora genera rerum propter di-

Psalgo.

De vsu & sumptione huius sacramenti. 541

diuersam rationem, & habitudinem actus ad obiectum. Nec enim occisionem proximi cum occisione Christi comparamus sed occisionem hominis cum accessu hominis peccatoris ad sacramentum Christi.

ARTICVLVS. VII.

Vtrum sacerdos debeat denegare Eucharistiã peccatori petenti?

INTELLIGITVR hæc quæstio de peccatore perseverante in peccato. Quia quantumcumque quis deliquerit: si tamen eum ante actæ vitæ penituerit & pie iusteque vixerit, arceri à communione non debet, si quidem iam eum Deus in suam gratiam & amicitiam recepit. Quoniam autem secundum antiquos canones prohiberetur dari communio plurimis peccatoribus, nisi in exitu à corpore, aut post decem annos, iam tamè ea iura magna ex parte sunt abrogata vel vsu & consuetudine vel alijs etiam canonibus. Quod si in aliquo crimine indicando ea antiquarum legum se veritas perseuerat, nihil ex eo laeditur nostra doctrina quoniam de peccatore poenitente & iustificato generali quadam ratione locuti sumus. Vt vero distinctius procedamus, præmittere oportet, quod ex peccatoribus alij occulti sunt, alij manifesti. Manifestum vero peccatorem appello eum, qui vel per sententiam iudicis talis iudicatus est, vel proprio ipse ore, & confessione in iudicio declarauerit vel cuius crimen ita notum est, ut nulla id possit tergiversatione celari: Quia in parte bene aduertunt Ricardus, & alij, non dici crimen notorium, quia potest probari, id si quidem magis proprie appellabis manifestabile, quam manifestum. Et quidem in re dubia melior est causa possidentis. Ac proinde non omnis ille, cuius crimen probari posset habendus est pro peccatore notorio. Prius itaque de peccatore manifesto deinde agemus de occulto.

Primo proposito: Publico peccatori petenti denegandum est hoc sacramentum. Hæc conclusio colligitur ex concilio Are-

larensi canon. 4. & 5. Et probatur: Quia Conc. Are. quocumque aliquis habet legitimam causam negandi, quod petitur, si dat communicat voluntarie accipienti in ipsa acceptione, & per consequens peccat, si videt peccatè accipientem in ipsa acceptione: sed sacerdos habet legitimam causam negandi Sacramentum Eucharistiæ publico peccatori petenti; quia ipsa eius de iure repellit eum: nullo ergo modo publico peccatori, dandum est hoc sacramentum, siue manifeste petat, siue etiã in occulto.

Secundo probatur: Quia minister rei sacræ dispensator est, non Dominus: debet ergo sacramenta digne tractare. At vero si publico peccatori det Eucharistiã irrogat sacramento iniuriam, indignèque illud tractat; ergo non debet dare iuxta præceptum Domini: Nolite sanctum dare canibus. Et quidè D. Theodoretus enarrans Ambrosij verba, quibus Theodosium excommunicauit propter crudelitatem immensam, quam Thessalonica exercuerat, sic habet: Quomodo manus extendes, eis que suscipies sanctum Domini corpus, de quibus sanguis ad huc stillat innocuus? Quia temeritate ore tuo poculum sanguinis preciosi percipies, quando furore mandatorum tuorum tantus iniuste sanguis effusus est? Recede igitur recede, nec altero peccato priora crimina augere contendas. Hæc itaque est Theologorum omnium vera confessio.

Sed quæri solet vtrum peccatori publico in vno loco, & petenti hoc sacramentum in alio, vbi non est rumor de eius crimine, sit dandum. Quæ quæstio magna ex parte coniuncta mihi videtur cum illa; vtrum publicum peccatorem in vno loco liceat in alio detegere. De quo extant variaz sententiæ. Sunt, qui dicant licere quidem omnino. Alij asserunt peccatorem sic infamantè proximum suum contra charitatem. Tertij deniq; & contra charitatem & contra iustitiam eum arbitrantur delinquere.

Vt hæc tractentur dilucide oportet aduertere primo, accidere posse, ut quando publicus peccator migrat in alium locum

Matth. 7. Theodor. D. Amb.

Caiet. tom. 1. opus. 31. Soto de iusticia ex iuris li. 5. q. 10. ar. 2. Adrianus quodlibet. 21.

Ric. 29. ar. 3. q. 1.

cum, & ibi detegitur, moratus fuerit ibi per congruum temporis spatium, atq; ita vixerit sine querela, vt vir bonus haberi ab incolis & possit, & debeat. Eius vero temporis mensura arbitrio prudentium iudicanda est. Et accidit etiam nonnunquam vt simul atq; eiusmodi delinques publice declaratus est in aliū locū se se recipiat, statimq; ibi detegatur.

Secundo aduertendum est, quod dupliciter se potest habere is, qui palam facit, & prodit eius hominis crimen. Aut ita vt affirmet eū esse furē vel periurum, vel homicidam. Aut ita, vt solum affirmet eum damnatum fuisse de periurio, furto, homicidio, &c. Quibus duobus tertium illud debet lector adiungere, quod non est nobis sermo de eo, qui exprobrat, & obijcit crimen contumeliose: nam hunc certum est semper peccare: sed de eo, qui simplici ter detegit crimen.

His constitutis sit prima propositio: Quādo publicus peccator migrat in alium locum, & ibi congruo tempore viuūt, sine querela eo modo, quo diximus, qui ita eū detegit, vt affirmet eum esse furem, vel periurū, &c. peccat contra charitatem, & contra iustitiam. Probat: Quia est ille vir bonus, vt supponimus, diuque ita vixit, vt modo talis haberi debeat: ergo iniuriam irrogat ei, qui eum habet pro fure vel periuro. Quocirca etiam si maneret in illo ipso oppido, in quo publicum est eius præteritum crimen, habet eadem ratione locum ista conclusio.

Et secundo proba: Quia is homo postquam deliquit potuit bene viuere, & bene vixit, & nomen bonum est comes bonæ vitæ de lege naturæ: ergo qui eum appellat peccatorē illum infamat, & priuat bono quod habet iusteque possidet. Sed nō immoremur his, de quibus nemo potest dubitare.

Secunda conclusio: Qui eiusmodi hominis crimen ita detegit, vt affirmet, eum de furto, vel homicidio damnatum, peccat contra charitatem, admiscerique videtur ei peccato iniustitia nō leuis. Quod peccat contra charitatem probatur: Quia exat primum naturæ præceptum: Quæ ti

bi non vis alteri ne feceris, sed ego merito nollem, vt detegeretur meum illud crimen: & si detegeretur lædi me putarem, ergo id alteri facere non debeo. Dixi autē videri mihi, quod misceretur ei peccato iniustitia non leuis. Quoniam, quanuis quando dico, eum de furto damnatum, nihil illi detraham per comparationem ad furtum commissum, quod non sit iam ante publice & iuridice detractum: tamen quasi ex obliquo magnā ei partē detraho eius bonæ famæ, & opinionis, quā hoc tēpore in hoc oppido, quo cōcesserat bonis actis acquisierat, & iuste possidebat. Plures siquidem qui antea bene de illo sentiebant, sinistra suspicabuntur: etiam modo atq; eius mali omnis, & boni ablati ego male & illicite causa fui.

Tertia conclusio: Qui detegit crimen eius publici peccatoris, simulatque alio migravit, non peccat cōtra iustitiam, quia nihil ei detrahit. Non video tamen cur nō peccet contra charitatē & malefaciat, nisi forte crimē cōtagiosum sit vel certo sciat iam iam aduentare aliquos qui iure delicta prodituri sunt vel ob alias causas, quas inuenire solet prudentis hominis ratio. Nec enim vniuersalis lex sanciri potest eorum, quæ prudentia moderatur.

Huius quæstionis explicatione præmissa, subiiciamus, si placet, conclusiones, quæ videntur consequentes. Quarta conclusio. Non licet negare sacramentum peccatori, de quo nobis sermo, in prima, & secunda cōclusionione. Probat: Quia sacramentum non est negandum, nisi ob præsentem indignitatem, & indispositionem: hæc verò iam nō est in eo homine, vt supponimus: ergo non subest ratio denegandi Eucharistiam: ergo non debet negari.

Secundo proba: Quia eiusmodi homo si sit ecclesiæ reconciliatus, habet ius ad petendam Eucharistiam: ergo sacerdos qui denegaret maxime si esset curatus peccaret, & contra charitatem: quia sine causa prodit illius crimen in loco, vbierat occultum, & etiam contra iustitiam: quia negat sacramentum illi iure petenti.

Quinta conclusio: Si is homo habitus pro

pro publico peccatore, migret alio, & statim accedat ad sacramentum, potest sacerdos, si eum nouit repellere à mensa Domini. Probat: Nam in primis, quod is sacerdos non peccet contra iustitiam, dum prodit peccatorem, liquet: quia ille homo publice damnatus est fama, nec habet ius tūc ad illam. Quod verò nec peccet contra charitatem, inde efficitur multo probabilius opposito, quoniam sepe accidit, vt quanuis aliquid non esset dicendum vel faciendum: quia nulla propalandi, aut faciendi suberat causa; sit tamen, quo cōcesserat bonis aut faciendū ob rationes aliquas emegētes. Ex quo efficitur, vt quanuis eum hominē detegere sine causa idonea esset cōtra charitatem, si tamen suberit causa legitima, non erit illicitum. In nostro vero casu vrger iustissima causa. Nam is sacerdos nouit eum hominem esse publicum peccatorem: & nullam habet rationem moralem exiltimandi, quod correctus sit: ignorat etiam vtrum ille se ecclesiæ reconciliauerit, imo prudenter putat, & moraliter loquendo, scit non esse reconciliatum, & vitat in eo sacrilegium arcendo à communione, sine eo, quod detrahat illi bonam famam, quia nō habet illam, sed iure amittit, &c. sequitur ergo, quod sacerdos potest imo & debet eum repellere à sacris. Ad prudentiam vero sacerdotis pertinet, nō crimen propalare si non necesse est, sed dicere, se eum hominem non agnoscere, nec esse suam ouem, nec se teneri ad conferendum illi sacramentum, aut simile aliquid causare. Atq; ob hanc conclusio nem dixi superius secundā hanc quæstionē cum prima esse coniunctā magna ex parte. Nec enim vna omnino dependet ab alia. Siue autē publicus peccator dicatur, quia damnatus est in iudicio, siue ex notorietate facti, nihil interest in hac quæstione. Quod facile potest probari. Tum quia iudicis sententia eo priuat delinquentē iure, quod habebat ad bonam famam: quia illius crimē facit notum, & testatum populo, sed peccatum quod ipso facto est notorium, notorietate facti, est huiusmodi: ergo talis peccator caret iure ad bonam famam.

Item secundo: Qui ita gerit se vt publi-

ce peccet in oculis omnium ille merito iudicatur remisisse ius, quod habet ad bonā famam, nec velle, vt alij de se beneficiudicent, atque sentiant. Ac proinde nulla ei fit iniuria: quoniam id ipse voluit, non aliter atque qui vult mechari interpretatiue vult omnia, quæ necessario coniuncta sunt cum mechia. Et certe si ius quod quis habet ad bonam famā nascitur, ex eo, quod quis in publico hominum conspectu honeste viuūt, consequens est, vt qui peccat in oculis omnium, & Solis huius, amittat illud ius.

Verum iam ad ea, quæ de occulto peccatore dicenda sunt nos conferamus. Prima conclusio: Peccatori occulto petenti hoc sacramentum publice illud non est denegandum, siue sit sacerdos curatus, à quo petitur, siue secus. In hanc fere omnes conueniunt in 4. dif. 9. Et vniuersaliter ita tenendum est: dum tamen memores simus, quod est nobis sermo de re morali.

Probat conclusio: Primum, quia moraliter loquendo non potest denegari sacramentum occulto peccatori petenti publice, sine infamia, & prodicione criminis occulti.

Secundo probant communiter scholastici ex glossa D. Aug. super illud 1. Cor. 5. Si is, qui frater nominatur inter vos, &c. D. Aug. Vbi dicitur nos à communione quæquā 1. Cor. 5. prohibere non possumus, nisi, aut sponte confessum, aut in aliquo iudicio ecclesiastico, vel seculari nominatum, vel conuictum.

Tertio id constat exemplo Domini qui Eucharistiæ sacramentum instituens in vltima cœna, corpusque suum, & sanguinem discipulis tradens, non repulit Iudam, ne eius occultum crimen alijs reuelaretur, vt bene aduertit Innoc. li. de offic. missæ. Hoc ergo maneat pro comperto. Sed mirum est, quam sint variz, & dispantes sententiæ in eo, vtrum occulto peccatori occulte petenti dandum sit sacramentum. Cum tamen, si bene consideremus nō sit cur rātopere Theologi inter se se differant. Dico igitur, quod quando consideratis omnibus pro loco, & tempore

pore, & cæteris circumstantijs secundum prudentis iudicij, aliqua subsecutura infamia sit vel criminis proditio tenor dare etiam occulte petenti. Quando vero ea infamia vel proditio criminis non timetur, non teneor dare. Nec vero melius rem moralem tractabimus, quam si semper prudentiæ leges attenderimus. Probaturo vero prior pars conclusionis: Quia si tunc non dem Eucharistiam, eum hominem infamo, atque eius crimen traduco: ergo teneor dare.

Probaturo secunda pars: Quoniam ego scio, quod si is homo accedat ad sacramentum committit sacrilegium, & sine aliquo, vel meo vel illius detrimento cohibere illum possum ab illo facinore: ergo æquum est, ut ita faciam. Sed iam video quid desideret, & obijciat ingenium metaphysicum. Versatur, inquit prudentia circa particularia, ego vero illud inquirō. Ex natura rei, tenetur sacerdos huic occulte petenti dare, an non? Respondeo placide: nisi aliud tibi videtur, non tenetur. Declaro, quod dico. Quando occultus ille, sed sacerdoti notus peccator, non se ingerit publice communicantibus, nec coram aliquibus astantibus petit eo tempore, quo fideles tenentur communicare: sed petit occulte, tunc, inquam is nec habet ius ad petendum, nec ei irrogatur aliqua infamia: ergo non tenetur sacerdos dare. Quod non habeat ius declaro: quia illud ius nascitur ex eo, quod publice, & in foro exteriori habetur vir bonus. Petat ergo publice & in eo foro, alioqui non habet ius: nec vero irrogatur ei infamia, quia petit occulte. Verum est tamen, quod quando petit quidem sacramentum occulte, sed non petit, ut occulte sibi detur, vult enim communicare coram populo; tunc si sacramentum negaretur diebus quibus fideles tenentur communicare, sequeretur eius hominis infamia: ac proinde esset illi dandum. Et ad hoc reducitur quando petit, ut sibi detur, ut satisfaciatur ecclesiæ tempore, quo tenetur quavis non communicet coram populo. Sed quid si sacerdos, sciat solum ex confessione peccatum hominis occulte petentis?

In hoc sit conclusio, quod in eo casu non est illi negandum sacramentum, siue occulte petat, siue publice; siue sacerdos sit curatus, siue seculus. Probaturo primū: Quia sacerdos ea non scit, ut homo, sed in persona Christi; & quæ per confessionem sciuntur pro ignoratis habenda sunt: ergo non debet sacerdos negare sacramentum ob ea, quæ in confessione scit. Secundo probatur: Quia si oppositum fieret homines exacerbarentur, & detererentur à confessione, sacerdosque viam illis munirent, ut opinarentur secretum illud non esse tam inuolabile, & sanctum, ac debet haberi, qua nulla maior pernicies Christianæ religioni posset afferri. Est itaque ea conclusio certe vera. Verum est tamen, quod quia sermo moralis est, si ego ex confessione scirem alicuius crimen in quo perseverat, & ille pereret à me Eucharistiam, nullo tertio presente, tunc ego habita licentia agendi de confessione hortarer illum, ut ad se rediret, & reuereretur Dei maiestatem, nec vellent tanto se inquinare facinore, ut immundus accederet, & inuaderet sanctissima sacramenta. Atque hoc ipsum ita facerem ut considerarem prius hominis ingenium, & conijcerem ex circumstantijs, quid nam factu vtilius esset; tacere an loqui.

Ultimo loco pro excommunicatis statuo hanc propositionem: Excommunicato occulto publice petenti hoc sacramentum, non est denegandum, publice vero denegandum est. Probaturo prior pars: Quia non potest ei Eucharistia denegari, sine occulto criminis manifestatione.

Secunda vero pars probatur ex opposito. Et aduertendum est, quod quavis canones nonnunquam arceant à sacris peculiariter nominatum excommunicatos, & percursorem clericum, non tamen inde fit consequens, ut nobis præcipiant dare Eucharistiam alijs publice excommunicatis. Posset autem quis existimare, quod etiam excommunicato occulte neganda sit Eucharistia, quia ille per ecclesiæ censuram, est priuatus iure petendi, & sumendi sacramenta.

Respon

Respondetur, quod ille publico ecclesiæ iudicio adhuc habetur innocens; & ideo non amittit ius petendi publicè.

Aduertitur vero in hac disputatione omnes fere Theologi, pie atque sapienter, hostiam non consecratam nunquam dandam esse peccatori: Cuius ratio est manifesta; quia: si adsumit alij, facit eos sacerdos idolatrate. Si vero solus adsit peccator recipiens & ignorans eam hostiam non esse consecratam, etiam ipse idolatrat. Si vero soli adsint sacerdos, & peccator, & uterque sciat non esse consecratam hostiam, utique peccator non petet illam, quia non est causa ob quam petat. Potissima vero ratio est, quia eiusmodi abusus, vergit in detrimentum fidei sacramenti.

Aduersus hæc, quæ dicta sunt de danda Eucharistia occulto peccatori, non habeo quod obijciam, nisi duo. Primum est, ex Innocentio lib. de officio missæ. Ex duobus malis, minimum est eligendum: sed minus malum est peccatori, quod infametur, quam quod sumat sacramentum indignè: ergo illud prius est eligendum. Ad hoc responderet Innocentius. & S. Thom. & Gabri. lectio. 37. & Theologi communiter, quod licet peius sit peccatori occulto peccare mortaliter, quam infamari, tamen sacerdoti peius est peccare mortaliter infamando iniuste peccatorem occultum, quam quod ille peccet mortaliter: quia nullus debet peccatum mortale committere, ut alium liberet à peccato. Vnde sapienter D. August. libr. quæstionum super Gen. Periculosissime, inquit, admittitur hæc compensatio, ut nos faciamus aliquid mali, ne alius grauius malum faciat.

Secundum est: Quia Matth. 7. scriptum est: Nolite sanctum dare canibus, nec mittatis margaritas vestras ante porcos: ergo non est dandum peccatori etià occulto sanctum sacramentum. Respondetur, quod ea est sententia generalis, quæ verbum Dei, & Eucharistiam atque alia continet eiusmodi bona pretiosa, & spiritualia. In similibus autem sententijs semper præ oculis habendum est diuinum illud præceptum, quod iustum est iuste exequeris.

Quocirca ipse Dominus Phariseis nonnunquam aperiebat dictorum, & factorum suorum, rationem; nonnunquam etiam velabat, atque dicebat. Sinite illos; cæci sunt, & duces cæcorum, cum tamen ipse dixerit, venisse se, ut cæcos illuminaret. Et simili ratione, quavis sancta non sint danda canibus; si tamen homini, aut permissurus sum Eucharistiam, aut illum infamaturus permittam potius, quam infamem. Nonnunquam vero ratio temporis & personarum postulat, ut ipsi illi occulto peccatori non dem Eucharistiam, & oppositum facere esset sanctum dare canibus. Induci etiam posset contra aliquam partem huius nostræ doctrinæ canon tertius concilij Vormatiensis, & habetur, secunda quæstione, quarta, capit. sæpe contingit. Vbi agitur de modo, quo fratres se expurgare debent à furtis. Quo loco concilium parum curare videtur de non infamando occulto peccatore, & minus consulere honori Eucharistiæ. Sed illud concilium fuit prouinciale, & est derogatus ille canon de consecratione distinctione secunda, & tribus alijs locis, & per Stephanum papam, ut asserit S. Thom. 3. parte, quæstione. 80. articulo sexto, ad tertium.

ARTICVLVS. VIII.

Verum hoc sacramentum dari possit hystrionibus?

AM acriter patres antiqui in perniciosum hoc hominum genus inuehuntur, & tam seuerè sacri canones in illos animaduertunt censuris ecclesiasticis, vehementer, ut suspicer turpiora esse, quæ olim in theatris agebantur, quam quæ his temporibus. Quicquid verò de hoc sit, lasciuia sunt quæ modo aguntur, turpia, & obscena, atque religioni Christianæ valde perniciofa. Ac proinde quicumque aliquid sapit in Domino, eos tenetur arbitrari publicos peccatores, rei que publicæ pestem tanto grauiorem, quanto grauius est animæ vulnus, quam corporis. Vnde pro talibus eos habet concilium

Innoc.

S. Tho. Gabri.

D. August.

Matth. 7.

Deut. 16.

Matth. 15.

Matth. 7.

Cōc. Vorm.

S. Tho.

Conc. Car. cilium Carthagin. 3. can. 33. cui sub scriptis
D. August. Aug. & D. Cypri. cum ab eo quidam quæ
D. Cypri. similes, utrum histrionibus danda esset
 Eucharistia, respondet in hæc verba: Puto nec maiestati Diuinæ, nec evangelicæ disciplinæ congruere, ut pudor & honor ecclesiæ tam turpi, & infami contagio nefædetur. Et habetur de consecratione dist. 2. cap. pro dilectione. Relatum autem mihi est, quod in Italia monachi cuiuscumque sint religionis non conueniunt in theatra. In Hispania vero nescio quomodo hæc in parte ita obduruit nimia prælatorum patientia, & intolerabilis abusus, ut id negligatur. Prouideri autem deberet magna curatio malo. Quauis autem eutra pelia, & ludi, pro ut ad instam delectationem referuntur, & liberalitatem ac suauitatem morum præ se ferant in numero virtutum ponantur à Philosophis, quanto tamè grauius sanctius & verius sancti ut dicant de ludis, & scænis, prout inueniuntur in consuetudine hominum. Et quia reuera quæ dicuntur, ac fiunt in theatris, sæpe mala sunt, turpia perniciosa & obscæna, iccirco iustissime illa damnant, videat qui uolet D. Chryf. homil. 6. in Matt. versus finem & homil. 62. ad populum & Cypri. epistola ad Donatum D. Augustinū. 1. de ciuitate c. 31. Quod si homines scænici etiam apud ethnicos habebantur in famas, & omni honore priuabantur, ut uerissime affirmat B. Aug. 2. de ciuitate c. 13. quid nos tandem Christianos facere oportet. Certe fugere ac damnare debemus in ludo & ioco, quicquid profusum, quicquid immodestum, quicquid illiberale, quicquid petulans quicquid flagitiosum quicquid obscenum; quæ omnia in officijs Tullius ipse damnabat. Inueniuntur autem hæc in theatris. Quod si homines scænici facerent, & acumine dictorum, & cantus suauitate delectant, & sententijs grauibus admonent, & erudiunt, & representatione antiquarum rerum, atque affectibus recreant, uinam nunquam ista bona commædijs miscuissent: hoc enim ideo accidit, quod malum tam per se sit debile, & miserum, ut se ipsum tueri non possit nisi iuuetur à bono. Malum enim, si per se-

etū fuerit, destruit seipsum, ut ait Arist. ac proinde occultatur, sub specie boni, ut detineat, & fallat homines incautos. Sumus enim natura uehementer propensus ad honestatem. Quauis autem aliqua bona miscantur in his ludis, debemus autem præ oculis semper habere illa præclara uerba Hierony. ad Lætam; nemo ad lupanar mittit uirginem suam, & quauis quædam ibi reperi possint de turpi corruptione iugentes, nemo hæredem suum latronum turba committit, ut discat audaciam. Nemo in perforatam intrat cymbam, ut discat uitare naufragium. Nemo ergo ad theatri locum impurum, & infamem, & contrarium religioni, & modestiæ, & sobrietati Christianæ debet procedere, ut discat, aut gustet quæ ibi dicuntur. sunt enim mixta ueneno. Iam uero illud ut in scænis uita Iob, Fracisci, cōuersio Magdalenæ represententur, omnino est intolerabile. Cū enim theatrorū mos prophanus sit, minus malum est, ut si ferendus, est represententur prophana, sancta uero non, nisi sancte tractanda sunt. Quod si extat oraculum, ut mercedes meretricis in sacram ædem non recipiantur, quod uitam profiteatur probis plenam, & infamem, quæstus gratia; ignoro ego cur istorum quæ dicuntur elemosynæ ab ecclesijs & hospitalibus recipiantur in quibus representantur. Illud tamen scio, quod nunquam eis pecunijs res ecclesiæ aut hospitalis augetur. Iam uero, ut theatrum, locus, scilicet, ille demonibus familiaris, inuisus Deo, in medio ipso corpore ecclesiæ coram altari maiori & sanctissimo sacramento statuatur, ille solus ferat, qui ob peccata sua nōdum nouit ac sentit, quam hæc aduersa, & pugnantia sint cum Dei sanctitate.

ARTICVLVS. IX.

Utrum pollutio impediat sumptionem huius sacramenti.

N hac quæstione, & similibus non indigemus ardua disputatione, aut theologia difficili & impedita, sed prudentia & sobrietate

brietate Christiana. Dicit enim ipsa mens fide informata, & pura, quod si pollutio, aut uoluntarie & in uigilia fuerit excitata, & commota; aut prouenerit ex cogitatione turpi, & causa, quæ fuerit peccatum mortale, omnino impedit sumptionem huius sacramenti. Si uero prouenerit ex causa siue cogitatione, quæ fuerit peccatum ueniale, non erit quidem reus corporis & sanguinis Domini qui communicauerit; sed erit culpabilis irreuerentia tunc accedere, & tanto grauior, quanto grauius fuit peccatum, ad quod pollutio est subsecuta. Si uero quis rectè & sobriè considerans, ignoret omnino, quæ culpa in eo fuerit, ex qua pollutio promanauerit, accedere quidem poterit, nec oportet ut abstineat. Si uero quid deceat, interroget quis, respondeo, decere humilis & religiosi uiri puritatem, ut se à sacris & altari contineat, ob eam sceditatem, quam pollutio secum adfert. Est tamen ea in hoc adhibenda moderatio, ut si prudenter existimemus id esse astutia Dæmonis procuratum, aut toriens accedere, ut si tunc abstinere deducemur paulatim in prauam consuetudinem, non communicandi, vel si euenierit ea pollutio, in die festo, & quis sit curatus, uel in societate, uiuat, accedendum sit tunc ad altare.

ARTICVLVS. X.

Utrum cibus, uel potus præsumptus impediat sumptionem huius sacramenti.

SIMPLICI ratione potest aliquid impedire sumptionem huius sacramenti, uno modo secundum se, & ex natura rei, quia pugnat cum debita cibus sumptione, quale est peccatum mortale; alio modo propter prohibitionem ecclesiæ. Quo uno breuiter statuto, sit prima conclusio. Cibus & potus præsumptus non impedit sumptionem huius sacramenti per se, & ex natura rei. Probatur: Quia quod per se, & ex natura rei est malum & illicitum, nullo modo potest esse licitum:

sed accedere ad sacramentum post sumptionem cibi, & potest esse licitum, & aliquando fuit licitum: ergo non est illicitum ex natura rei. Declaro minorem: Nam & modo potest dari, & debet sacramentum infirmis, etiam post sumptionem cibi, ut cauetur caput, presbyter, de consecratione distinctione secunda. Presbyter, inquit iura, infirmum statim communicet, ne sine communionem moriatur. Et præterea licet quidam apparet, quando primum discipuli acceperunt corpus, & sanguinem Domini non eos accepisse ieiunos. Scriptum enim est, Marc. 14. Et manducantibus illis, accipit Iesus panem, & benedicens, fregit, & dedit eis, & ait; sumite, hoc est corpus meum. Et tertio id constat: Quia aliquando hæc consuetudo uiguit in ecclesia Dei, ut fideles pransi accederent ad corpus Domini, saltem in die coenæ: ergo, &c.

Secunda conclusio: Illicitum est propter prohibitionem ecclesiæ, accedere ad sacramentum post cibum, & potum: Probatur: Quia id est prohibitum in concilio Carthaginensi. 3. canon. 29. & Synodo. 6. Gener. can. 29. & in Concilio Constantiensi sessione. 13. & alijs multis locis. Est uero sanctè, & prudenter facta hæc prohibitio. Primum, ut maiori puritate & deuotione fideles accederent ad hoc sacramentum, dicere enim quod in uniuersum loquendo melius esset si accederent pransi, hominis est intemperantis, & cæci. Accederet enim sæpe, quod in ecclesia Corinthiorum iam uidebat Apostolus, in 1. Cor. 11. qua unus esuriebat, alius autem erat ebrius, aliaque eius generis mala, & inconuenientia orirentur, tum leuiores, tum etiã grauiora: quia animale istud corpus, quod gerimus, aut male aut minus bene habet post prandium ad capeffenda diuina & spiritualia.

Secundo: Quia, ut ait D. August. epistola. 118. Placuit Spiritui sancto, ut in honore tanti sacramenti in os Christiani, prius Dominicum corpus intraret, quam extericibi. In quibus uerbis aduertendum est. D. August. tribuere Spiritui sancto eam consuetudinem, quam hæretici modo impugnant & abrogare contendunt.

Tertio: Nam quid, obsecro, magis prudenter, & piè, aut significantius agi potest, quam quod primum omnium sumatur à nobis corpus Christi, & pacis ac charitatis sacramentum, cum scriptum sit; *Quærite primum regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis* Matthæi. 6.

Matth. 6.

Sed aduersus hæc argumentor primo: *Quia in concilio illo Carthagin. cano. 29. iam citato, cui subscripsit D. August. excipitur dies anniuersarius cœnæ Domini ab illa prohibitione vniuersali, ne accedamus ad sacramentum post prandium: ergo saltem licet eo die sumere corpus Domini post prandium.* Respondetur, quod hic cano. non est abrogatus canone. 29. Synodi sextæ generalis, & renouatus est cano. 50. Synodi Laodicensis, ne ea die soluatur ieiunium. Debent autem viri docti aduertere hoc loco, quantum apud viros prudentes valeat consuetudo. Videns enim Diuus Augustinus esse in vsu aliquarum ecclesiarum, eo die, quo ipsam cœnam Dominus dedit, tanquam ad insigniorem commemorationem post cibos offerri, & accipi corpus Domini, permisit hoc ei consuetudini, & respondens Ianuario epistola illa 118. Faciat, inquit, quisque quod in ea ecclesia, in quam venit, inuenerit.

Conc. Cart.
D. August.

6. Syn. Gen.
Syno. Laod.

D. August.

Secundo: Quoniam argumenta hæc faciunt ad maiorem rei declarationem, argumentor: Quia sumptio aque, aut alicuius cibi per modum medicinæ, & similitum non soluit ecclesiæ ieiunium. Nec verò male afficit, & disponit corpus ad spiritualia exercitia: ergo licet post hæc sumere sacramentum. Respondetur, quod duplex est ieiunium. Primum est ieiunium naturæ, quod importat priuationem cuiuscunque præassumpti per modum cibi, vel porus. Aliud est ieiunium ecclesiæ institutum ad macerationem corporis. Et hoc quidem secundum non tollitur per prædicta. Frangitur verò primum. Atque primum illud ieiunij genus requiritur ad sumptionem huius sacramenti. Si verò quæras, vnde hæc ita seuerè interpretemur, aut cur ita doceamus, respondetur, quod optima interpres, & magistra est ecclesia Dei, &

valde sufficiens ratio ea, quæ ab eius consuetudine deducitur. Habet verò Dei ecclesia hanc consuetudinem. Et certè nisi hac ratione tam seuera, & exacta, videretur cluderetur sumptioni ciborum, alij aqua præsumerent, alij vinum, alij medicinales cibos in parua quantitate, alij in magna, alij cum necessitate, alij sine illa, alij deniq; ante lautè præderent, & bene potarēt. Prudentes autè viros admonere nõ est necesse, nihil obstare, si reliquæ ciborum anteactæ diei quæ manserunt inter dentes, vel aliquantulum aquæ vel vini dum ora, verbi gratia, & oculos abluimus deglutiamus. Cæterum non admodum facit ad hæc documenta varianda, à qua hora dicatur incipere dies in aliqua religione. Nam quantum varient nationes in modo supputandi, credo tamen omnes fideles conuenire in eo, quod eo die, quo sumunt sacramentum, nihil cibi præsumerint post mediam noctem. Si verò oppositum inueniatur standum est consuetudini eius ecclesiæ.

Soler verò dubitari, an rectè faceret sacerdos, qui propter infirmi periculum, si nulla esset hostia referuata, quæ ei dari posset consecraret. Inuehanturque nonnulli in Maiorem distinctione nona, quæstione tertia. Vbi ait, licere quidem, vt sacerdos clam, & sine vestibus sacerdotilibus nec missæ solennitate id faciat: Ego verò in hoc non possum omnino proferre sententiam, quia opinio Maioris videtur conformis charitati, ad quam nostra omnia referri debent. Nihilominus tamen cordatior est opposita sententia, quod id non liceat. Tum ob huius sacramenti dignitatē, quæ eo facto minui videtur: tum, quia hoc sacramentum, non est eo modo necessarium, quo baptismus, & penitentia. Atque hæc de hoc articulo pro instructione fidelium. Vt verò sanctissimam nostram religionē ab hæreticis defendamus necessario nobis hac in parte congregandum est cum Luthero. Is enim libro de abroganda missa priuata irridet hunc ecclesiæ morem; & ait, fore consultias, si non ieiunio stomacho, sed moderato cibo præsumpto sacramentum reciperetur.

Pro-

Probatque primum exemplo Domini, qui recumbentibus, & manducantibus discipulis dedit corpus, & sanguinem suum.

3. Cor. 11.

Secundo: Quia id admonet Paulus. 1. Corinthio. 11. vt qui esuriunt domini manducent; deinde ad sacramenta accedant. Tertio: Quia accederet homo tunc corpore melius dispositus.

In hac impudētia agā paucis: quia nõ multus opus est; perbreuēq; formatio rationē in hunc modum. Ecclesia Dei habet hanc consuetudinem: nec vero ea consuetudo centenaria est, aut tercentenaria; vt impio solent hæretici causari: sed ab antiquis temporibus præcepta, & obseruata, vt liquet ex concilijs citatis, & ex Diuo Augustino, epistola 118. eamque consuetudinem D. August. probat, & tribuit Spiritui sancto. Dicit ergo nobis ipse Lutherus, an sibi potius, quam ecclesiæ vniuersæ, & Augustino credendum patet. Et quia hæc ratio per se sola sufficiens est, ab alijs abstinebo.

D. August.

Ad primum Lutheri desumptum, ex Domini factis, respondeo, quod si cum quæratur, vtrum pransi, vel ieiuni accedere debeamus ad sacramentum, aliquid horum diuinæ scripturæ autoritas præscripserit, non est dubitandum, quin ita facere debeamus, vt legimus. Neutrum verò istorum perscripsit, vt docet Diuus Augustinus epistola 118. Quem ideo nomino, ne quæratur hæreticus, nos ex nostro cerebro respondere, sicut ipse ex suo cerebro argumentatur. Atque addit eo loco benedictus ille Doctor populi Dei. Per vniuersum orbem mos iste seruatur, vt Dominicum corpus accipiatur à ieiunis. Nec enim, quia post cibos dedit Dominus propterea pransi, aut cœnati fratres ad illud sacramentum accipiendum conuenire debent, aut sicut faciebant, quos Apostolus arguit, & emendat, mentis suis ista miscere. Namque Saluator, quo vehementius commendaret mysterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit insigere cordibus, & memoriæ discipulorum, à quibus ad passionem digressurus erat. Et ideo non præcepit, quo ordine sumeretur, vt Apostolis, per quos ecclesias dispositurus erat, seruaret hunc locum. Nam si hoc il-

D. August.

le monuisset, vt post cibos alios semper acciperetur, credo quod eum morem nemò variasset. Hactenus Augustinus. Et paulò inferius tractans illud Apostoli, Cætera cum venero disponam, docet hunc morem, quem modo vniuersa seruatur ecclesia, ab ipso esse institutum. Cœnauit etiã prius Dominus, quam hoc sacramentum institueret: quia, vt sacri Doctores dicunt, figura præcedere debuit veritatē: ac propterea post cœnam agni typici erat verus cibus, qui de cælo descendit, consecrandus, & distribuendus. Et hæc de primo.

2. Cor. 11.

1. Ioh. 6.

Sed pro argumento secundo, quoniam hæretici plura sumunt argumenta ex verbis Apostoli. 1. Corinthio. 11. quæ interpretantur ad libitum, sciendum est, quod de intelligentia illius capitis dux extant maximè probabiles interpretationes. Prima est Græcorum dicentium, quod quanuis fideles tunc non omnia in commune cōferrerēt manebat tamen in eis aliquod vestigium formæ viuendi Apostolorum, de qua in actis, & agebantur apud eos Dominicæ cœnæ hoc modo præcipuis diebus siue festis post factorum mysteriorum participationem, agebantur cœnæ communes, siue cōuiuia parantibus illas diuitibus, ac inuitantibus pauperes, quod certe erat Christianæ charitatis & religiosæ modestiæ argumentum. Tempore vero procedente, vt in rebus humanis solet accidere, sancta illa consuetudo negligebatur, & diuites solum cum suis epulabantur splendide, & pauperes ad mensam ex communi propriam iam factam, non admittabant. Ex qua nouitate alijq; eius generis (nam nec se iam inuicem expectabant) oriebantur plura dissidia, ac pauperum, & miserorum contemptus. Hæc cum rescuisset diuinus Apostolus fieri à Corinthijs, grauiter increpat eos illo vndecimo capite. Atque ita interpretatur Chrysostr. & Oecumenius, & Theodoretus, & vt credo, fere omnes Græci, quanuis alios non consuuerim: quia non erat necessarium. Atque ex hac interpretatione certum est, non colligi, quod Eucharistia sumeretur post prandium, sed oppositum.

D. Chrysostr.
Oecumen.
Theodor.

M m 2

Se-

D. August. Secunda sententia est Diui Augustini. Qui ait, quod more Christi, qui agnum paschalem primum discipulis dedit, deinde suum corpus, & sanguinem, primum in ecclesia Christiani conuiuia communia faciebant, deinde ad mensam Domini accedebant. Verum cum ab eo more Nestorum conuiuiorum descivissent, eos reprehendit Apostolus, & ad eos veniens ordinavit, ut accederent ieiuni. Et nec ex hac interpretatione sequitur, quod iuxta Apostolum pransi debeamus accedere, sed quod Corinthij, bene pransi accedebant, id quod redarguit Apostolus. At dicit Lutherus, quod Apostolus illis verbis. Si quis esurit domi manducet, præcepit, ut domi prius comederent, deinde accederent ad sacramenta. Respondedo verò scire me, quod id dixerit Lutherus: alium verò dicentem vidi neminem. Illis si quidem verbis Apostolus videns ea dissidia, & mala, quæ ex conuiujs habitis in ecclesia hominum vitio oriebantur, ablegat eos in proprias domos, ut ibi manducet. Non tamen præcipit, ut postea accipiant eo die corpus Domini, præsertim cum secundum Græcos prius agerentur diuina, & deinde cœnæ ac conuiuia haberentur. Quod etiam non ideò dico, nec propterea in hunc modum respondeo, quod non liceret ecclesie morem hunc, quem tenemus instituere, quanuis verum esset, quod Apostolus eorum hominum incipientium imperfectioni, & imbecillitati concessisset prius, ut domi manducarent, deinde corpus Domini sumerent. Nouimus enim Apostoli cœlestem prudentiam ijs ipsis Corinthijs dicentem capite tertio. Tanquam paruulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam: nondum enim poteratis, sed nec nunc quidem potestis. Sed re vera falsum est præcepisse Apostolum, quod prius domi manducarent, deinde accederent ad Domini mensam. At addit Lutherus, fore consultius, si fideles accedant ad sacra temperato prius cibo præsumpto, scilicet, homo modestus, & temperatus præcipit temperate comedere prius. Ita ne tales cognouisti

Luthere Germanos tuos, & Flandros, ut si comedere incipiant, & bibere, id faciat, temperatè? Certe illi nisi eis Dei misericordia aliam mentem iniecerit, prius per intemperantiam morientur, quam bibant temperanter. Et quidem asserere, quod melius habeat homo ad diuina post prandium, quam ante quanuis, cibis utatur temperatè, stultum est, & contra id, quod homines literis, & contemplationi dediti experiuntur. Asserere verò, consultius fore, si permittentur aliqui uti aliquo cibo, per modum medicinæ, ut commodius sacra conficere possent, non ita absurdum est; sed habet ea inconuenientia, quæ supra asseribamus. Atque hæc de hac disputatione. Pro qua, & similibus maxime aduertendum est, id quod respondet Diuus Augustinus epistola illa. 118. obijcientibus Christi factum. Videtur autem eo loco sic fere argumentari: Si te tam mouet, quod Dominus Apostolis dederit corpus suum post cœnam, ut asseras post prandium esse distribuendum, quia ipse ita fecit, cur non asseris etiam mensis nostris ea sacramenta miscenda? Nam illa miscuit Dominus. Quod si absurdum est, sequitur ecclesiam posse de his statuere, quod vtilius fore arbitrabitur.

ARTICVLVS. XI.

Vtrum hoc sacramentum dari debeat non habentibus vsu rationis.

PROTEST dici quis carere vsu rationis multis de causis. Vel quia libero ante cum uteretur arbitrio, & sui ipsius esset compos, incidit tamen in amentiam: aut quia habet lucida interualla. Aut quia à natiuitate ipsa amens fuit; aut denique quia non peruenit ad illud tempus, & ætatem, in qua homines utuntur vsu rationis. De quibus breuiter, & quantum poterimus dilucide agemus.

De primo illo, qui infirmitate, vel casu aliquo incidit in amentiam, extant duæ sententiæ, vna Alexandri Halensis, quarta parte, quæstione. 49. articulo secundo, mem-

Gabr. membro. 5. & Gabrie. in quarto, distinctio-
D. Tho. Palud. ne nona, quæstione vltima circa finem, qui negant eiusmodi homini dandam esse Eucharistiam, quoniam actualē discretionem (sic enim ipsi dicunt) non habet. Altera est Sancti Thomæ. 3. parte, quæstione. 80. articulo nono, & Petri de Palude, in quarto, distinctio quarta, articulo secundo, & distinctio nona, articulo tertio, quæstione quarta, & aliorum asserentium dari debere Eucharistiam ei homini, si quando erat mentis compos apparuerit in eo aliqua deuotio huius sacramenti.

Sic in hoc prima conclusio: Eiusmodi homini, de quo nobis sermo, est danda Eucharistia in fine vitæ, siue dum erat mentis compos eam expresse petierit, siue declarauerit, solum desiderium eorum, quæcum illa iungi solent, ut confessionis, & pœnitentiæ. Probo: Nam, quanuis in hac disputatione probabiles rationes, & congruentiæ in vtraque partem afferri possint, est tamen hæc quæstio vna ex eis in quibus lucere debet reuerentia sacrorum canonum in ingenio modesto, & temperato. Atque ego, cum rationem, & causam omnino concludentem nulla ex parte videam, sic tamen lego in concilio Carthaginensi quarto, capite. 76. cui subscripsit ipsa sapientia Diui Augustini. Is qui pœnitentiæ in infirmitate petit, si casu dum ad eum sacerdos inuitatus venit, oppressus in firmitate obmutuerit, vel in phrenesim versus fuerit, dent testimonium, qui eum audierunt, & accipiat pœnitentiæ; & si continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori eius Eucharistia. Et præterea idem colligitur ex concilio Toletano in canone vndecimo. Admittamus ergo nos, quod illi patres faciebant.

D. Aug. Secundo argumentor: Quia petenti baptismum in simili casu omnes Theologi fatentur cum Diuo Augustino esse dandum: ergo pari ratione in nostro casu debet dari Eucharistia. Nam, quanuis illud sacramentum sit omnino necessarium: hoc tamen erit etiam bonum, & vtile sumentibus: quod si ad hoc requiritur dispositio, utique & ad illud requiritur in adultis dispo-

sitio, & tamen præterita illa habita est sufficiens: ergo. &c.

Tertio argumentor: Quia hoc sacramentum eius naturæ est, ut augeat gratiam per modum habitus etiam quando nulla tunc concurret, aut actualis dispositio, aut actualis actus elicitus à gratia; ut constat in viro religioso, qui forte mente distractus est; dum sumit sacramentum: ergo re vera ipsa huius sacramenti natura tacite docet recipi cum vtilitate posse, etiam ab illo, qui tunc mente alienatus est, præsumitur vero ante habuisse deuotionem. Hæc autem ita intelligenda sunt, nisi timeatur probabiliter vomitus aut irreuerentiæ periculum. Et præterea quanuis quatuor, vel quinque annis eiusmodi homo manserit amens, non est ei dandum sacramentum, nisi in periculo mortis propter reuerentiam sacramenti.

Secunda conclusio: Habentibus lucida interualla, licite datur sacramentum, vel dum lucet ratio, vel si tunc, dum lucebat petierunt. Hæc liquet ex dictis. Si vero quis hominem ingenio hebetem, & fatidum; carentem vsu rationis appellauerit, appellabit quidem improprie, quoniam is utitur arbitrio libero ac proinde non est dubium, quin ei dari possit sacramentum: Tertia conclusio. De eo, qui amens à natiuitate fuit eadē ratio est, quæ de pueris: quoniam non dum ad vsu rationis peruenerit. De pueris autem nonnulla dicenda sunt, propterea quod Beheimij asserunt hoc sacramentum pueris esse necessarium, & illis conferendum. Et Oecolapadius idē tenuit in libello de cœna Dni ca. 1. Et Thomas Valden in lib. de sacramentis hunc errorem tribuit Armenis. Sit ergo prima conclusio. Certum est, quod antiquitus in aliquibus ecclesijs priuatis dabatur infantibus & pueris Eucharistia. Id ita esse liquet ex Diuo Cypriano, sermone de lapsis, & ex Concilio Toletano. 11. canon. 11. & ex Diuo Augustino, libro de Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 52. tom. 1. & ex D. Dionysio, 2. de Ecclesiastica Hierarchia, capit. 7. Habebant autem illi patres causas quas sequerentur, pro ratione illorum temporum. Quia tunc temporis partem Idolothyti in os infantium immittebant impij, volebantque sancti

contraria ratione occurrere tanto malo. Et præterea quia infantibus augebatur gratia ex sumptione sacramenti quatum ego existimo.

Secunda conclusio: Dare hoc sacramentum pueris, nunquam illis ad salutem necessarium fuit: & contrarium dicere est error in fide. Probat: Quia sequeretur, quod baptisimus non esset illis sufficiens ad salutem, quod est contra fidem: quia baptisimus tollit peccatum, & dat gratiam. Item sequeretur, quod ecclesia errauit in ijs, quæ ad salutem sunt necessaria, quando præcepit, vt pueris hoc sacramentum non daretur. Sed est contra hoc argumentum: Quia Ioann. 6. dicitur, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Ex quo sic colligo: Hoc testimonium complectitur etiam pueros, vt docet Diuus Augustinus libro primo de Baptismo capit. 20. & libro primo contra duas epistolas Pelagianorum. capit. 22. Et præterea illud testimonium est intelligendum de manducatione sacramentali: nam ex eo solent patres manducationem sacramentalem itatuere: ergo pueris est necessarium hoc sacramentum.

Respondetur, quod Diuus Augustinus semper vitur sua illa doctrina verissima, quantum ego puto, quod vnus locus scripturæ habet plures sensus, etiam literales. Ac proinde illud testimonium modo interpretatur de manducatione spirituali, modo de sacramentali. Et videns ex vna parte pueris sufficere solum baptisma ad salutem solet interpretari ea verba de manducatione spirituali, vt in epist. ad Bonifacium. Et considerans ex alia parte etiam pueris dari tunc solere Eucharistiam, nihil mirum si paruulis applicuerit, etiam dñ interpretatur illud de manducatione sacramentali.

Tertia conclusio: Ecclesia potuit in hac re mutare veterem morem, earum ecclesiarum, de quibus supra, & re ipsa mutauit. Idque fecit prudenti consilio. Quod potuerit facere inde constat, quia pueris non erat illud sacramentum necessarium ad salutem, nec quod eis tribueretur erat

ab ipso Christo statutum, sed more aliqua rum ecclesiarum introductum. Quod etiam re ipsa mutauerit patet ex rei ipsius euidentia. Quod autem merito id fecerit, probatur, tum propter periculum effusionis, atque vomitus, quæ infantibus crebro accidunt cum sumunt aliquem cibum, tum etiam propter reuerentiam peculiariter huic sacramento debitam, quam infantes non possunt exhibere. Et certe vehementer suspicor, quod nisi ecclesie cura prouidisset ne infantes sumerent Eucharistiam, magnum detrimentum accepisset eius sacramenti honor. Sed quæris, an quando pueris dabatur Eucharistia, augetur eis gratiam. De quo fuit Soto cum Magistro Canõ controuersia, cum ille diceret, hic negaret. Ego verò magis assentior concinui meo Soto, quod conferret gratiam. Et ratio quæ me mouet est, quia Eucharistia illis collata sine dubio est sacramentum, vt diximus supra; & illi pueri sunt membra Christi, & non ponunt obicem, & hoc sacramentum aptum natum est augere gratiam per modum habitus; nec requirit necessario dispositionem per modum actus concomitantem: ergo conferret gratiam. Vltimò si roges, quando dandum est pueris hoc sacramentum secundum præsentem ecclesie consuetudinem, breuis responsio est, quod quando iudicio confessoris habuerint lumen rationis confortatum, vt sufficienter discernere possint hunc cibum ab alijs. His verò, qui ab immundis spiritibus vexantur, non est ne ganda communio eo tempore, quo ab illis crudelissimis hostibus sinuntur, confortabitur enim spiritus hominis ad resistendum illis. Nec verò patres antiqui hominibus in eum modum afflictis Eucharistiam negauerunt, teste Casiano.

ARTICVLVS XII.

Vtrum expediat quotidie communicare?

Aliud iudicium est de hac questione, si velimus loqui absolute; aliud si ser-

mo sit ex parte ipsius sacramenti; aliud ex parte personarum; aliud denique pro ratione diuersæ consuetudinis, quam rebus tractu temporum variatis habet ecclesia Dei. Ac de his dicemus ordine suo.

De primo D. August. epistola. 118. ad Ianuarium deploratam in primis quorundam hominum ignorantia, qui nihil rectum existimant, nisi quod ipsi faciunt, aut opinantur esse faciendum respondet in hæc verba: Dixerit aliquis non quotidie recipendam Eucharistiam. Quæseris, quare? Quoniam inquit eligendi sunt dies, quibus purior homo cõuenientiusque viuit, quo ad tantum sacramentum dignius accedat. Qui enim manducauerit indigne iudicium sibi manducat, & bibit. Alius contra, imo inquit, si tanta est plaga peccati, atque impetus morbi, vt medicamenta talia differenda sint auctoritate antistitici, debet quisque ab altario remoueri, ad agendam penitentiam, & eadem auctoritate reconciliari. Hoc est enim indigne accipere, si eo tempore accipiat, quo debet agere penitentiam (scilicet, quia incidit in peccatum mortale) non vt arbitrio suo cum liber, vel auferat se communioni vel reddat. Cæterum si peccata tanta non sunt, vt excommunicandus quisquam homo iudicetur, non se debet à medicina dominici corporis separare, rectius inter eos fortasse quisquam dimittem, qui monet, vt præcipue in Christi pace permoneant: faciat autem vnusquisque quod secundum fidem suam pie credit esse faciendum. Neutro enim eorum exhonorat corpus, & sanguinem Domini, si saluberrimum sacramentum certatim honorare contendunt nec enim ligauerunt inter se, aut quisquam eorum, se alteri præposuit Zachæus, & ille Centurio, cum alter eorum gaudens in domum suam suscepit Dominum, & alter dixerit non sum dignus, vt intres sub tectum meum, ambo saluatorem honorificantes diuerso, & quasi contrario modo: ambo peccatis miseri, ambo misericordiam consecuti. Valer etiam ad hanc similitudinem, quod in primo populo vniciuique manna, secundum propriam volunta-

tem in ore sapiebat. Sic in ore cuiuscunq; Christiani sacramentum illud quo modo sumatur æstimandum. Nam, & ille honorando non audeat quotidie sumere: & ille honorando, non audeat villo die prætermittere. Contemptum solum non vult cibus ille; sicut manna fastidium. Hactenus Diuus Augustinus. De primo à nobis proposito, cuius sapientia qui addere aliquid voluerit, timere debet, ne se se inueniat esse insipientem. De secundo scilicet, quid dicendum sit, ex parte ipsius sacramenti, breuis responsio est. Quid enim facere poterit calor, nisi calefacere? quid frigus nisi frigefacere quid ecclestis iste cibus, nisi proficere. Utile ergo est ex parte ipsius quotidie sumere. Vnde Diuus Ambrosius libro quarto de Sacramentis, capit. sexto. Si quotienscunq; effunditur sanguis Christi in remissionem peccatorum, effunditur, debeo semper accipere qui semper peccat; debeo semper habere medicinam. Et hæc de secundo.

Tertio; Sumptionem sacramenti considerare possumus ex parte sumentis, in quo magna requiritur deuotio, & reuerentia. Ac de hoc Augustinum audiamus li. de Ecclesiast. dogmatibus c. 53. tomo. 3. dicentem; Quotidie Eucharistiam accipere, nec laudo nec vituperor. Omnibus tamen dominicis diebus communicandum hortor; si tamen mens in effectu peccandi est grauari magis dico Eucharistia perceptione, quam purificari.

Si tamen quarto loco præsentem statum, & consuetudinem ecclesie consideremus, nonnulla à nobis dicenda sunt. Illo interim præmissio, quod in hac disputatione non est nobis sermo de his, qui tenentur conscientia peccati mortalis, quos ab altari arcet ipse Apostolus, & sermo diuinus. 1. Corin. 11. sed de alijs fidelibus. Sit itaque prima conclusio. Pro sacerdotibus, Generaliter & in vniuersum loquendo bonum est, & laudabile, quod sacerdotes quotidie accedant ad altare, & cõmunicent.

M m 4 Pro

Probatum primum, ex consuetudine ecclesie, quam illa modo habet in selectis membris suis. Videmus enim, quod sacerdotes religiosi, & timentes Dominum hoc tempore, quotidie communicant.

Secundo probatur: Quia cum Dominus ecclesie suae temporibus diuersis diuersa auxilia, & remedia adhibeat, videtur certe misericorditer prouidisse, ut vergente iam mundi vespere, & refrigerante charitate introduceretur in sacerdotibus consuetudo communicandi quotidie. Quo vno medio tenentur multi, & se cohibent à malis, memores, quod eo die accesserint ad altare, & quod postera sint accessuri.

Tertio probatur: Quia quotidie sumere hoc sacramentum per se bonum, & laudabile est, & præterea sacerdotum vita libera est à negotiis, & occupationibus, quæ ipsos debeant arcere à sacris: ergo, &c.

Quarto: Videmus, quod seculares modo scandalizantur cum sciunt sacerdotes non facere sacra, nec putandum est, quod infederit eis ea opinio, & scandalum obortum fuerit sine causa; ergo certe qui non frequenter, accedunt ad altare mali speciem præferunt hoc tempore. Quocirca cum spiritus sacerdotis Deum timentis, & qui non est sibi conscius criminis, ob quod ab altari sit remouendus, incipit pigritie quadam infici, & tergiversari accedere ad altare, libenter eum alloquar cuiusdā Doctoris verbis, qui dicebat: Immunda es, o anima, accede ad fontem torius puritatis. Es furis; accede ad panem angelorum, qui esuriens replet bonis. Deficis, in fortitudine cibi istius ambulabis, vsque ad montem Dei, & ascendes in Hierusalem ecclestem. Cæcam te fortasse, debilem, & claudam conuerteris: sed memineris, quonia tales ad cenā magni regis inuitantur. At ægroto inquis, accipe ergo quotidie medicinam. Tristis sum lubrica, & anxiosa, & quatuor affectibus. At qui panis iste fedat lauentem membrorum, legem, roborat, & confirmat animum, lætificat interiorem hominem. Tibi itaque dico, accede panis est, non venenum.

Secunda conclusio: Quibusdam vtile est, si se continent à frequentatione quoti-

Ex cancellario citat. Galabri. l. 7. 82.

diana huius mysterij. Tam enim est variū & multiplex hominum ingenium, ut si quidem non tam media, quam ipsum charitatis bonum, & honor Dei, & puritas mentis intenditur, non omnibus vna eademque; lex de mediocri vtu poni possit. Huius conclusionis duæ præcipuæ causæ sunt. Prima quoniam sunt aliqui ita animo affecti ut vilescat eis, quod crebro vsurpant ac propterea ij debent se continere à frequentatione huius sacramenti ne illis vilescat, nisi eis ex officio incumbat celebrare.

Secunda causa est: Quia cum humilitatis virtus, & vera illa ac splendida lux spiritalis, qua occulta, & inuisibilia cernuntur valde cognatae sint ac sibi inuicem feruiant; solent aliquæ mentes purissimæ dū hoc sacramentum intuentur, ita feriri & illustrari dijs maiestatis presentis, ut dum se in illa luce vident, & Dei summam puritatem contemplantur, se se pollutas agnoscunt accedere non audeant, & eligant sistere in se tanto, altius, atque securius, quanto profundius se humiliauerunt, & cognouerunt exactius. Illi autem felicissimi & diuinissimi spiritus, qui ad hanc perfectionem, & puritatem deueniunt, nostris præceptionibus quotidie aut frequenter communicandi non tenentur, quæ pro sacerdotum cætu latae sunt. Nonnullaque de hoc dicemus sub fine articuli.

Tertia conclusio: Seculares non debent quotidie communicare. Declaratur hoc quia propter institutum vite suæ, & negotia, quibus implicantur, non possunt quotidie accedere ad hoc sacramentum: cum ea deuotione, & præparatione animi, quæ necessaria est. Vellem autem, ut dominicis diebus communicarent, & alij, qui non ita sunt animo religioso, saltem festis paschalibus & præcipuis. Semper autem animaduerti prudentes homines, suspectam habere sanctitatem, quarundam mulierum quæ quotidie sumunt hoc sacramentum ac proinde satius esset, si solis diebus dominicis illis daretur, quoniam id genus est leuissimum, & inani gloria facile captatur, quæ ex peculiari opere, & priuato in aliquam rem studio solet excitari. Atque

Ex laur. Iustinia. tract. de humilitate.

utinam nostra hæc tempora non tantum huius veritatis exhiberent documentum, quantum exhibent in mulierculis frequentissime communicantibus, & habentibus reuelationes quasdam, & fauores cœlestes in ecclesia Dei inauditos. Deberet autem ecclesie viri graues aduertere indignum esse, si quod à Domino cum Petro, & Paulo, & cæteris Apostolis, ac doctoribus, & viris priscis ac heroicis qui hanc rempublicam præclare fundatam nobis reliquerunt, & qui quo propius aberant ab ortu & diuina progenie tanto perfectius, sanctiusque vixerunt, non est factitatum, id sibi arrogant mulierculæ, quas & propria leuitas, & dæmonis astutia decipit ac fascinavit, adeo ut quædam affirmauerit, quod Christus cum ea oraret. At verò ego cui dedit Dominus, ut aliquid in sanctis antiquis legerim, exultimo, quod Christus etiam in cœlo non orat, licet interpellat præsentando vulnera & merita patri.

Sed multa sunt, quæ aduersus hanc doctrinam possent opponi, eo quod hæc disputatio prudentiam attingat, cuius leges, & rationes mirum in modum variantur rebus variatis. Primum igitur obijcio: Quia in ecclesia primitiua quotidie fideles omnes communicabant, ut constat potest euoluenti concilia, & dicta antiquorum patrum, & quidem peculiariter deministris, lex lata est ab Anacleto papa in hæc verba: Peracta consecratione omnes ministri communicent, qui noluerint ecclesiasticis carere liminibus.

Respondetur, quod in ecclesia hætenus videtur viguisse temporibus diuersis quadruplex consuetudo. Prima in ipso exordio ecclesie, quando ineffabili Dei bonitate, & altissimo iudicio Spiritus sancti gratia se se effundebat largius, & ardebant fide, ac charitate fideles, ut qui parati essent quotidie oppetere mortem pro Dei, & Christi sui fide ac honore tu edo. Et tunc fideles omnes quotidie communicabant saltem in aliquibus ecclesijs. Quod adeo verum est, ut temporibus etiam Diui Augustini essent qui contenderent, quotidie communicandum esse, ut constat ex epistola 118. Deinde cursu temporis introductum est,

ut diebus dominicis communicaret. Quæ consuetudo vigeat, ut arbitror, tempore Diui Cypriani, & paulo antiquiorum, & eam retinuisse videntur, & commendasse Diuus Ambrosius, & Diuus Augustinus. Deinde verò refrigerante magis charitate, statutum est, ut si non frequentius saltem ter in anno fideles communicarent, ut constat de consecratione distinctione secundum cap. si non frequentius. Ac demum statutum ab ecclesia est, & præceptum, ut semel in anno fideles omnes communicent.

Secundo argumentor: Quia quotidie petimus in oratione Dominica dari nobis panem suprasubstantialem, scilicet panem hunc Angelorum, ut interpretari solet Diuus Augustinus. Respondetur, quod ea oratione petimus dari nobis quotidianum victum, & alimentum, tum spirituale, tum etiam corporale, in quantum verò ea petito completi potest etiam hoc sacramentum, intelligenda est de sumptione eius spirituali per fidem, & charitatem. Et præterea ecclesia quotidie sumit hoc sacramentum ore sacerdotis illud offerentis, ac proinde potest habere locum ea petito, etiam si de sumptione sacramentali intelligatur.

Tertio argumentor: Ex illis verbis Diui Augustini iam citatis: Quotidie communicare, nec laudo, nec vituperor: ergo malè à nobis hac in parte consultum est, ut sacerdotes quidem quotidie, laici verò solis Dominicis diebus communicent. Respondetur iam à nobis assertum esse ex ipso Diuo Augustino, quod si simpliciter loquendum sit de sumptione huius sacramenti, debet vnusquisque facere quod secundum conscientiam suam pie credit esse faciendum. Considerato verò hoc tempore & ecclesie vsu, consulimus nos, ut sacerdotes quotidie, laici verò Dominicis diebus communicarent, ob rationes assignatas.

Quarto argumentor: Beatus Hieronymus affirmat, quod Marcus euangelista pollicem sibi amputasse dicitur, ne cogeret celebrare. Beati etiam Benedictus, & Franciscus ad sacerdotium promoueri recusabant: ergo non debent sacerdotes quotidie

M m 5 cele

Anacleto.

D. August.

D. Ambros.
D. August.

si non frequentius.

Luc. 11.

D. August.

D. August.

D. Hieron.

celebrare. Ad hoc argumentum probe respondet Cancellarius, quod horum diuorum, & similibus facta sublimia, non sunt trahenda ad exemplum omnium generale, quod sequi debemus, quoniam diuersa dona, & inspirationes sunt, spiritus Dei, qui in purissimis quibusdam mentibus, quæ accedere non audent, commendat nobis virtutem humilitatis, altitudinem mysterij, & puritatem diuinæ maiestatis. In alijs verò, quæ non audent prætermittere, luces charitatis ardor, & deuotio, & confidentia in Christum, per quem habemus accessum in gratiam istam. Vnde D. Gregor. libro quarto Dialogorum capit. vltimo, refert de Beato Casio Narnensi episcopo, quod cum quotidie sacrificium offerre consueferet, seque lachrymis inter ipsa sacrificiorum mysteria mactaret, mandatum Domini suscepit dicentis: Operare quod operaris; non cesser pes tuus, non cesser manus tua. Natali Apostolorum venies ad me, & retribuam tibi mercedem tuam. Qui post septem annos ipso Apostolorum natalitio cum missarum solennia peregrisset, exiit e corpore.

Quinto argumentor: Nam figuratum debet correspondere figuræ; sed agnus paschalis, qui figura erat huius sacramenti, non nisi semel in anno immolabatur: et hoc sacramentum non debet sumi, nisi semel in anno. Ad hoc respondeo ex Alexandro de Hales. & S. Thom. quod agnus paschalis præcipue fuit figura huius sacramenti, quantum ad passionem Christi, quæ repræsentatur per hoc sacramentum. Et ideo semel tantum in anno immolabatur; quia Christus semel mortuus est. Sed in hoc sacramento traditur nobis memoriale passionis Christi per modum cibi, qui quotidie sumitur; & ideo quantum ad hoc significabatur per manna, quod quotidie veniebat e celo & manducabatur à populo. Vnde variæ fuere, & multæ figuræ huius sacramenti propter varias rationes, quæ in ipso continentur.

Sexto: Baptismus, qui significat mortem Domini semel tantum suscipitur: ergo & Eucharistia, per quam mortem Domini annunciamus, semel suscipi debet. Respon-

detur, quod baptismus est spiritualis regeneratio. Et ideo sicut homo semel carnaliter nascitur; ita debet semel spiritualiter nasci, quod fit per vnicū baptismum quæ est doctrina D. August. super illud Ioann. 3. Quomodo potest homo nasci, cum sit senex. Sed hoc sacramentum est cibus spiritualis. Vnde, sicut cibus corporalis quotidie sumitur: ita & hoc sacramentum valde vtile est, si quotidie sumatur, quantum est ex parte sua.

Septimo: In sacramentali manducatione est periculum, ne forte indigne accedamus in spirituali verò nullum est periculum: ergo raro est sumendum hoc sacramentum sacramentaliter. Respondetur, quod si quocunq; timore periculi desistendum esset à proposito præclarissima bona, & plurimæ utilitates perirent de rebus humanis. Præterquam quod quid obsecro periculi est si fidelis Deū timens, & pro paruitate sua incumbens bonis operibus, & recedens à malo, accedat ad hoc sacramentum? Ego certe sæpe mihi indigno peccatori vsurpo, alijsque repeto illud; Accede panis est, non venenum.

Vltimo verò loco per extremum obijciat quis, vtile fore, si non modo semel in die, sed iterum atq; iterum rem sacram faceremus, & communicarem de pane cælesti, si quidem digne accipientibus augetur gratia. Sed respondetur, quod qui hæc dicunt, non meminere scriptum esse, Omnis victima sale condietur. Vbi autem ipsi legerunt, vnum & idem sacrificiū ab vno, & eodem sacerdote, vno & eodem die, atque etiam solo mane solere iterari? Præsertim cum in hoc sacramento fugiendū maximè sit fastidium cibi cælestis, alijsque sequerentur inconuenientia, quæ referre non est necesse.

ARTICVLVS. XIII.

An liceat omnino abstinere à susceptione huius sacramenti.

ECREVERAM certe hunc articulum prætermittere, eo quod iam à nobis de hac re disputatum est quæstione prima

prima huius tractatus, cum de necessitate huius sacramenti ageremus. Sed accidit nonnunquam, ut alicuius disputationis complementum; & quasi membrorum integritas requiratur; ut repetantur quæ iam erant disputata: igitur cum declarauerimus, quæ vtile sit accedere ad hoc sacramentum, si perest disputare, an liceat omnino abstinere. De quo variæ sunt scholasticorum sententiæ. Nam Alex. 4. p. q. 51. membrò. 4. tenet, non extare præceptum aliquod diuinum, inferens necessitatem communi candi. Et ita tenuit D. Tho. in 4. d. 9. ar. 1. & D. Bonau. dist. 12. art. vltimo, & Gabriel in fine lectionis. 87. in canonem, & Caiet. in eam inclinat. Sed oppositum tenuit S. Tho. 3. p. q. 80. ar. 11. & Dur. in 4. dist. 9. q. 2. & Palud. ead. dist. q. 1. Atq; hac in parte fateor me non parum quibusdam Theologis offensum, qui cum agant de re grauissima, & pure Theologica, solum nituntur friuolis quibusdam argutijs, & rationibus, quas hinc, & inde contorquet, ex suo capite fabricatis, cum debuissent scripturarum testimonium, & sensum indagare iuxta sanctorum patrum, interpretationem.

Sit ergo conclusio: Non licet omnino ab hoc sacramento abstinere. Itaque extat præceptum diuinum de illo sumendo. Probatur. Nam scriptum est Ioan. 6. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: quæ verba expriment formam præcepti, & tamen intelliguntur de manducatione sacramentali, & de isto cibo, & potu, quem Deus nobis dat velatum sub accidentibus: ergo extat præceptum de illo sumendo. Consequencia est legitima, & maior conceditur à Theologis: minorè autem probo ex patribus. In primis patres Concilij Ephesini in eum sensum, quem requirimus, ea verba intellexerunt. Sic enim habetur in epistol. Cyrili; Quauis dicat ad nos: Amen, Amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: non tamen eam ut hominis vnius, ex nobis existimare debemus: sed ut vere propriam eius factam, qui propter nos fi-

lius hominis est factus. D. Hilarius. 8. de Trinitate omnia verba, quæ capite. 6. refert Ioannes de carne, & sanguine Domini ad hoc sacramentum refert. B. Cyrillus Episcopus Hierosolymitanus in sermone quodam cum proposuisset illa verba; Nisi manducaueritis, & c. subdit: Non sic hæc attendas velim, quasi sint nudus; & simplex panis: nudum & simplex vinum: corpus enim sunt & sanguis Christi. Diuus Laurentius Iustinianus tractat. de obedientia cap. decimoquarto. Quantacūque, inquit quis morum polléat maturitate, nihil ei prodest ad vitam, si non corporis, & sanguinis Christi veneranda mysteria sumit. Ipse nanque ait. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, adultis quippe hæc loquitur; & ratione vtentibus, & c. Idem docet D. Greg. in homilia quadam paschali; & Casiodorus in Psal. 109. Et denique omnes patres, qui ex verbis Ioan. c. 6. probant veritatem corporis; & sanguinis Domini qui sunt innumerati; illi certe omnes ea verba accipiant de manducatione sacramentali. Atque hæc ratio adiuncta perpetuæ consuetudini, & curæ ecclesiæ, quod omnes fideles cum ad legitimam ætatem peruenierint communicent, conuincit intellectum meum. Difficile enim quis inueniet ecclesiam omni tempore, & omnibus fidelibus inuolabiliter obseruandum aliquid præcepisse, aut habuisse in vsu, quod non sit iure diuino naturali præceptum. Quod enim quidam ieiunia, & dies festos opponunt, non obstat: quoniam hæc sunt de iure nature, quauis determinatio pertineat ad ecclesiam.

Item argumentor secundo: Dñs Luc. 22. accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit discipulis dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationem: ergo est præceptum in ecclesia benedicendi frangendi, & accipiendi, ac dandi corpus Christi. Alioquin non peccarent contra istud Christi præceptum, & contra id, quod habetur Ioan. 6. Nisi manducaueritis, & c. papa & cæteri pontifices ecclesiæ, si efficerent, ut vsus

Róm. 5.

D. Gregor.

Exo. 12.

Alex. Haléf.

S. Tho.

1. Pet. 3.

Exo. 16

D. August. Ioan. 3.

D. August.

Mar. 9.

Alex.

B. Tho. D. Bonau. Gabri. Caietan. S. Tho. Dur. Palud.

Ioan. 6.

Conc. Eph. D. Cyril.

D. Hier.

D. Cyril.

Laur. Iusti.

Ioan. 6.

D. Gregor. Casiodoro.

Luc. 22.

Ioan. 6.

vsus huius sacramenti omnino cessaret, quod est vehementer falsum. Nec te fallat lector, quorundam euasio; qui dicunt illis verbis: Hoc facite, non præcipi, vt fiat; sed vt quando fit fiat in Christi passionis commemorationem. Nam quauis quando hoc fit debeat fieri in Christi commemoratione, & ideo fallere aliquem possit illa euasio: sed aliud est verborum Christi sensum intelligere, & declarare, aliud dicere id, quod alioqui verum est. Et nos quidem, nisi ego fallor, sincere & fidelissime interpretamur ea verba; Hoc facite in meam commemorationem in hunc modum; præcipio, vt hæc faciatis in meam commemorationem. Alij vero interpretantur ista ratione; non quidem præcipio, vt faciatis; sed vt quando fiat fiat in meam commemorationem. Sed certe negari non potest, in eis verbis inesse præceptum, vt expositum, ac probatum est, & verba ipsa declarant.

Tertio argumentor: Nam, vt in superioribus dictum est, & tenet communis opinio, baptismus & manducatio spiritualis Christi, claudit votum Eucharistiae: sed primū est in præcepto ergo & sequēdū. Est certe consequentia euidēs, & antecēdēs receptū. Sed distinguit quidā inter manducationem spiritualem Christi, & manducationem spiritualement huius sacramenti: & respondet huic argumento, quod manducatio spiritualis huius sacramenti claudit votum Eucharistiae; manducatio vero spiritualis Christi non item. Nam angeli manducant spiritualiter Christum; & nec manducāt hoc sacramentum spiritualiter, nec in ea sua manducatione clauditur eius votum. Peccat autem hic proculdubio. Nā quāuis ex natura rei separari possit, & separatur manducatio spiritualis Christi à manducatione spirituali huius sacramenti, & voto ipsius, vt in angelis videmus, tamen in nobis hominibus viatoribus ipsum incorporari Christi per fidem, & charitatem est manducare spiritualiter, & Christum, & hoc sacramentum, & habere votum ipsius, per quod spiritualis nostra vita, quam incepimus, nutritur perficitur, & roboratur. Necessē si quidē est, vt vnumquodq;

referatur ad suam perfectionem, quā nos assequimur per participationem huius sacramenti. Itaq; quæ admodum manducare Christum, sicut beati manducant, nō claudit votum baptismi; manducare vero sicut catechumeni manducant cum per fidem, & charitatem iustificantur, claudit votū baptismi: ita & in proposito dicendū est. Hac autem veritate sic exposita, & cōprobata, licebit cuiuscunq; alias rationes, & congruentias adiungere, si volet. Nec enim credibile est: Christum Dominum nostræ salutis amantissimum tam altum sacramentum, tam conueniens, tam commēdatum, tam facile sumptu, & quod esset reliquorum omnium finis, & passionis suæ memoriale perenne, & vnicum ac solum ecclesiæ sacrificiū, reliquisse non præceptū. Sed pro secūda parte huius articuli merito queri solet, an sit aliquod tēpus sumēdi hoc sacramētū iure diuino statutū ac definitū vel omnē eā dispositionē Christus Dñs ecclesiæ reliquerit. In quo dico primū. Non esse verisimile, quod ius diuinū obligauerit ad sumendā Eucharistiā solū semel in vita. Probat: Quia natura præcepti ex eius fine æstimanda est: cū ergo finis institutionis huius sacramenti sit nutritio vitæ spiritualis, & toties in hoc itinere deficiamus, toties laxetur tenor spiritus, & maculis aspergatur anima postulat certe remedij necessitas, vt nō semel in vita vtamur eo. Facitq; pro hac assertione illa frequentia, qua semper boni & iusti viri accesserūt ad hoc sacramētū. Dico secundo, nō extat in iure diuino, quoties hoc sacramētū sumendum in vita sit. Probat: Quia nec ex nouo testamēto, nec ex traditione id habemus. Dico tertio: Valde probabile esse, quod articulus mortis sit articulus, quo iure diuino tenemur sumere hoc sacramētū. Probat: Nā iuxta doctrinā D. Aug. quotiescūq; aliquid semper in ecclesia vsurpatū, & retētū est, nec inuenitur quando primū est statutum, merito creditur ab Apostolis traditum, & iure diuino præceptum: sed tale est, quod fideles in articulo mortis isto sacramento se muniant: ergo, &c. Declaro minorem: Nā in Cōc. Nicen. can. 12. habētur hæc verba: *De*

D. Aug. 8.

Cons. N. 10.

De

De his verò, qui recedunt è corpore, antiq̄ legis regula obseruetur, vt necessario vitæ suæ viatico non fraudentur: ergo iam tunc erat antiqua ea consuetudo: nec inuenimus quando primum introducta est.

Secundo: In multis canonicis sanctionibus, in quibus homines ob aliqua delicta arcentur à communionē, excipitur articulus mortis: ergo signum est, quod antiqui patres intellexerunt fideles teneri tunc ad illud sumendum.

Tertio: Certum est, quod ille articulus est periculosissimus, & quod in sumptione huius sacramenti est magna vis, ad ea pericula superanda, & ad assequenda æterna bona, & vitanda damnationem: ergo si quod est tempus sumendi hoc sacramētum, quæ multa sunt certe illud est non modo æquum, sed etiam necessarium cū sumus in eo momento, à quo æternitas dependet, & in tanto periculo versamur.

Vltimo argumentor: Nam quando videmus aliquem sine hoc sacramento discedere, grauiter dolemus: & si quis negligat illud sumere morte imminente, male de illo sentimus: ergo certe ipse ecclesiæ sensus tacite declarat, teneri nos ad sumendum hoc sacramentum eo tempore.

Quarto vero loco fateor me hoc, quod tertio dixi, non ita comprehendere, vt videam esse verum, aut iudicem oppositū non esse probabile. Et ratio est: Quia quæ admodum aliqua concilia antiqua cum arcent à communionē grauiter peccantes excipiunt mortis articulum: ita sunt alia, quæ præcipiunt etiam tunc negari communionem his, qui deliquerunt, quod præcipi nullo pacto liceret, si de iure diuino tenerentur tunc fideles communicare. Præsertim, cum sæpe possent accidere vt illi morerentur multis annis post ea crimina parata, ob quæ arcebantur. Et accedit etiam, quod probationes dicti tertij non cogunt quauis tertia illa ratio modo inducta, vt opinor, euincit omnino, sæpe dum morimur in stare articulo necessitatis sumptionis huius sacramenti. Quoniam, vt dicebamus, si aliquod est tempus, in quo teneamur, proculdubio sæpe tenebimur in illo. Inueniuntur autem hoc loco quidam

in nostram Hispanorum consuetudinem barbaram illam appellantes, & impia, quæ obtinuit, vt morte multatis non detur hoc sacramentum. Ego autem non habeo tantas vires, vt eam possim demoliri. Habere enim eiusmodi vires est, habere rationes, & causas sufficientes condemnandi eā consuetudinem, quas tamen ego non video. Si vero quis scire velit, quid sentiam ego certe omnibus consideratis quæ rem circūstāt, quibusdam darem communionem, alijs, si nō daretur nō ferrem inique, propter reuerentiam sacramenti.

ARTICVLVS. XIII.

Verum necessarium sit omnibus fidelibus sub vtraque specie communicare.

ERVANT à primis ecclesiæ tēporibus Græci hanc consuetudinem, vt fideles omnes sub vtraque specie cōmunicent. Quæ, vt credo

occasione decepti quidam ex ipsis, docuerunt non licere etiam laicos sub vna specie communicare. Atque hunc eundem errorem Ioannes Vicleph, Ioannes Hus, Petrus Dresensis, & Iacobellus quidam Misnensis induxerunt præcipuè in Bohemos. Hac vero tempestate Lutherus, Calvinus Bucerus, Melancthon suos Germanos, aliosque populos eodem errore turbauerunt, & infecerunt. Ex quibus Lutherus tantorum malorum parens in hæc verba loquitur: dico Bohemos & Græcos in hac parte nec Hereticos nec Schismaticos, sed Christianissimos, & euangelicissimos esse. Quos & his verbis oro, & obtestor in Domino, vt in ea sententia firmiter permanerent, cum pro se habeant, expressum textum euangelij, & longæuam apud Græcos in hunc diem seruatum Catholicum vsus ecclesiæ. Nec moueantur tyranniulius Romani, & Antichristi vaitatorijs & impijs decretis, quibus alterā partē sacramenti per vim abstulicij, quibus Christus ipse donauit. Hactenus ille. Igitur status quæstionis inter catholicos, & Hereticos est,

est, an liceret ecclesie decernere ut laici sub vna tantum specie communicent: illudque decretum in vsum, & consuetudinem introducere. Hæreticorum id negant, & magnis clamoribus damnant. Præcipua autem illorum fundamenta sunt: Primum: Quia Ioan. 6. scriptum est: Nisi manducaveritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Habemus ergo, inquit, textum expressum Ioannis afferentis vitam sublatam esse ab ijs, qui non sunt participes calicis Domini, nec eius sanguinem bibunt.

1. Cor. 10. Secundo: Paulus Apostolus. 1. Cor. 10. Calix, inquit, benedictionis, cui benedicimus, nõ ne communicatio sanguinis Christi est? Et panis, quem frangimus, nõ ne participatio corporis Domini est? Ergo certe Apostolus ipse statuit præcepit, & introduxit in ecclesiam; ut fideles omnes, tum panis, tum etiam calicis participes fierent.

Matth. 26. Tertio: In euangelij habetur, quod Dominus discipulis porrigens corpus, & sanguinem suum dixit: Hoc facite in meam commemorationem: ergo omnes tenemur corpus, & sanguinem sumere.

Luc. 22. Quarto: Sancti illi patres, & antiqui, qui cælesti luce illustrati optime intellexerunt nostræ religionis mysteria sub vtraque specie communicabant fideles omnes: ergo illud idem nobis faciendum est. Atque hæc sunt potissima hæreticorum fundamenta.

Dionys. Sit prima conclusio: Tempore ecclesie primitiue, & antiquorum patrum frequens vsum fuit communicandi sub vtraque specie. Probat. Nam B. Dionysius de cælesti Hierarchia cap. 13. de sacerdote loquens expresse dicit, quod velatum panem, & calicem omnibus dispertit. Et Soth. Papa tertius decimus à Petro præcipit, ut prænitentes in cæna Dñi ad percipiendam corporis, & sanguinis Domini sacramenta reconcilientur. Et habetur de consecratione distinct. 2. cap. in cæna. Idem constat, fuisse in vsum temporibus. B. Cyprian. ex mirabili eius sermone de lapsis. Et D. Augustinus, quando ait, Dum frangitur hostia, dū

sanguis de calice in ora fidelium funditur, &c. quæ habetur de consecratione distinct. 2. satis declarat, se eum vsum in sua ecclesia tenere. Imo & tempora ipsa Gregorij Pape eum morem reuoluisse videntur cum ipse dicat homilia quadam paschali: Quid sit sanguis agni non iam audiendo, sed bibendo didicistis. Atque eandem consuetudinem in nostra Hispania fuisse aperte colligitur ex Concilio Toletan. 11. can. 11. Sed quid opus est confirmare multis ea, in quæ omnes conuenere, & quæ negat nemo?

Secunda conclusio: Etiam fuit vsum apud antiquos communicandi laicos sub vna tantum specie. Probat. Leo Papa huius nominis primus in quodam decreto & in sermone quarto de Quadragesima præcipit, ut cõmunio non fiat sub vna tantum specie, propter hæresim Manichæorum, & aliorum, qui prædicabant Christum assumpsisse corpus phantasticum sine sanguine: & ob eam causam contendebant sumendum esse corpus sine sanguine. Item concilia antiqua nonnunquam disponunt sacerdotes grauius delinquentes recipi ad cõmunioem laicam non sacerdotalem: cõmunio vero laica eo distinguitur alijs quibus quod esset sub vna specie: & idem docet B. Cyprianus in epistola ad Antoninum, loquens de sacerdotibus, qui à fide defece- rant. Item in historia Tripartita lib. 6. refertur quod cum puer quidam nomine Serapionis senis qui iam morti appropinquabat, peteret à presbytero Eucharistiam presbyter illam puero tradidit, ut ad infirmum portaret: quoniam ipse propter notis intemperiem, & suam imbecillitatem ad infirmum venire non potuit. Nec vero ibi sit sanguinis mentio. Et B. Ambrosius in oratione funebri fratris sui Satyri, refert de illo, quod intraturus in mare, & prouidens morti, quæ tunc sæpe contingere solet, non mortem metuens, sed ne vacuus mysterijs exiret euita ab ijs quos initiatos sacris esse cognouerat, diuinum illud fide- lium sacramentum sibi dari poposcerit: non ut curiosos oculos infereret arcanis: sed ut fidei suæ tali sacramento consequeretur auxilium, quodque datum sibi sacra- men-

D. Gregor.

Conc. Tol.

Leo. Papa.

Conc. Trid. conc. Const.

D. Cyp.

Eusebius. li. 6. c. 36.

D. Ambros.

De vsum & sumptione huius sacramenti. 561

mentum ligari fecerit in oratio: & orarium in collo inuoluerit: atque ita se mari commiserit. In quibus omnibus non fit mentio de sanguine: separabantur ergo iam tunc illæ species procul dubio. Quod etiam refert B. Hier. in epistola ad Rusticum Monachum. Refert enim Exuperium Tolosanum Episcopum portasse corpus Domini canistro vimineo inclusum.

Tertia conclusio: Ecclesia iustus de causis hanc consuetudinem sub altera specie communicandi approbavit. Si quis vero dixerit sanctam ecclesiam catholicam, nõ iustis causis, & rationibus adductam fuisse, ut laicos, atque etiam clericos non deficientes sub panis tantum modo specie communicaret, aut in eo errasse, anathema sit. Hæc est doctrina ecclesie catholice, in Concilio Tridentino congregatæ sessione. 21. canon. 2. Et concilium Constantiense, sessione. 13. sic habet: Cum in nõnulis mundi partibus quidam temerarie asserere præsumant populum Christianum debere sacramentum Eucharistiæ sub vtraque panis specie, & vini suscipere: & non solum sub specie panis, sed etiam sub specie vini populum laicum passim commu-

Conc. Trid. conc. Const.

Conc. Trid.

nicent: hoc concilium declarat, decernit, & diffinit, quod licet in primitiua ecclesia huiusmodi sacramentum reciperetur à fidelibus sub vtraque specie: tamen hæc consuetudo ad euitandum aliqua pericula & scadala, est rationabiliter introducta, quod à conscientibus sub vtraque specie, & à laicis tantum modo sub specie panis suscipiatur; cum firmissimè credendum sit, & nullatenus dubitandum, integrum Christi corpus & sanguinem, tam sub specie panis, quam sub specie vini, veraciter contineri. Idem habetur in Concilio Tridentino sessione. 21. cap. 2. Huius autem mutationis plurimas rationes, & causas reddere ac assignare nituntur, qui his temporibus contra hæreticos disputarunt. Ex illis tamen omnibus illa est mihi longe grauissima, quam tenigit Synodus Constantiensis. Ad euitanda, inquit, pericula & scadala, quæ multa certe oriri iam cœperant, cum hæc consuetudo est introducta, & plurimæ dies orirentur, quæ prudens quisque apud

semetipsum potest reputare. Ex eo enim quod promiscue omnes sumerent sanguinem, verteretur sæpe & accideret singultus, & vomitus & ex frequenti effusione in terram singultus & vomitus, non digne tantum illud mysterium modo à pueris modo à mulierculis & ancillis, modo ab infirmis, modò à rusticis tractaretur, cum non digne tractaretur, contemneretur, cum cõtemneretur per pauci crederent, si eius altitudinem, & maiestatem non crederemus essemus hæretici. Adiungendum vero est huic causæ id, quod Synodus Tridentina declarat, quod attinet ad fructum, nulla gratia necessaria ad salutem eos defraudari qui vnam speciem solam accipiunt.

Est quidem hæc doctrina catholica. Sed quoniam hæretici hac maxime disputatio- ne, & controuersia sibi triumphare videntur, necesse est, ut quam potuerimus accurate illis respondeamus, ne si forte, aliquando dederit eis Deus, ut velint respiscere, auertantur ignorantia nostra. Et quauis satisfaceremus ipsis dicentes, quod ecclesia Dei non eripit vitam his, quibus Christus ipse donauit, nec priuat calicem Domini. Nam qui edit carnem Domini etiam sanguinem bibit. Quod si qui baptismum suscepit, non alienatur ab illius panis, calicisque consortio; quia in vnitate corporis Christi constitutus accedit iuxta sapientem Augustinum; quanto minus alienabitur qui & baptismum suscepit, & manducat Dominum. Sed hæc extendamus.

Et ponendum est in primis, quod hoc sacramentum & sacramentum est, & sacrificium, atque hoc secundum, quauis impijssime negauerit Lutherus, est tamen verissimum, ut in superioribus est comprobatum. Et quidẽ ratio, & perfectio huius sacrificij requirit oblationem corporis & sanguinis Domini. Et præterea si consideretur ut sacramentum, perfecta eius significatio consistit in vtraque specie. Panis enim signum est corporis: vini autem species signum est sanguinis fusi pro nobis: conficiuntque ista duo perfectam quandam significationem.

Secundo ponendum est, quod quauis Redemptor noster sacramentum hoc in-

dua-

duabus speciebus instituerit, & Apostolis tradiderit; tamen sub altera tantum specie totus, atque integer Christus continetur, & sumitur, ac propterea, quod attinet ad fructum nulla gratia defraudantur ij, qui vna speciem solum accipiunt. Nec vero dico solum non defraudari eos aliqua gratia necessaria ad salutem, vt ecclesia Dei in Synod. Tridentina definiuit sed etiam addo non defraudari eos aliqua gratia, quæ per sumptionem sacramenti conferatur, vt tenet longe probabilior, & verior theologorum sententia.

Cœ. Trid.

Tertio ponendum est, quod in sacra scriptura sicut in prudenti qualibet legumlatione nonnunquam ponuntur præcepta rerum earum, quas necesse sit à tota vniuersitate seruari, & retineri pro ipsius bono; quanuis eiusmodi præcepta singulos quosque non obligent, quale est illud; cresce, & multiplicamini, & replete terram Gen. 9.

Gen. 9.

Quarto ponendum est, quod Dominus reliquit nobis in hoc sacramento verum corpus, & sanguinem suum sub specie panis, & vini. Ac propterea in scriptura fundanda erat fides non modo veritatis corporis, sed etiam veritatis sanguinis, iungenda que erant illa duo, vt sæpe in scriptura iunguntur, ne sanguinis fides, & varius quidē pro varietate temporū sed necessarius eius vsus negligeretur, quod sine pietatis iactu fieri non posset.

Quinto ponendum est, quod quanuis Christus Dominus venerabile hoc sacramentum in panis, & vini speciebus instituerit; & Apostolis tradiderit: tamen qui dixit; Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, dixit quoque; Si quis manducauerit ex hoc pane viuet in æternū. Et qui dixit; Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem habet vitam æternam, dixit etiam; Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Et denique qui dixit, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo, dixit nihilominus; Qui manducat hunc panem viuet in æternum.

Ioan. 6.

His præmissis, quando hæretici opponunt præceptum esse Ioan. 6. vt omnes sub vtraque specie communicent, quia scriptum est, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem non habebitis vitam in vobis, profus nego id esse præceptum: quia credo cum fidei & sapiente Augustino epistola. 118. quod si dominus aliquid circa hoc præcepisset, nunquam ecclesia eum morē variasset. Sed dicitis, Quomodo ergo scriptum est, Nisi manducaueritis, &c? aut quid sibi volunt ista verba? Respondeo, quod quia Dominus, & corpus & sanguis suum ecclesie suæ dereliquit. Et quia qui sumit corpus, sumit etiam sanguinem licet non sumat sub specie sanguinis, & quia quicumque est in fide, quæ per charitatem operetur, particeps est corporis & sanguinis Christi quia vnitati corporis eius copulatur. Et quia par, & æqualis gratia continetur in eis & quia vtrunque requiritur ad perfectam rationem sacramenti, & sacrificij, & quia necesse est, vt vtrunque sumatur in ecclesia, ideo dictum est: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem non habebitis vitam in vobis. Nec oppositum dici potuit: quia periret vsus, & fides sanguinis, & tolleretur perfecta ratio sacramenti, & sacrificij. Non tamen ea verba tendunt, vt omnes Christi fideles præcepto Domini ad vtranque speciem accipiendam astringantur. Ex his vero facile responderetur ad tertium hæreticorum argumentum. Dominus enim consecrans panem, & vinum in corpus, & sanguinem suum, & porrigens discipulis, & dicens: Hoc facite in meam commemorationem certe iniunxit eo præcepto ecclesie suæ, vt conficeret hæc sacramenta, & offerret purissimum hoc sacrificium, & sumeret corpus & sanguinem suum. Sed quemadmodum primum illud solis sacerdotibus conuenit: ita non est inconueniens, si sanguinis sumptio ad eos solos deuoluatur: dum tamen in ecclesia Dei non modo corpus sed etiam sanguis sumatur. Ceterum cum Lutherus asseruerit, omnes fideles esse sacerdotes, nil mirum, si ex eo errore deueniret in alium, & existimauerit non li-

D. August.

Ioan. 6.

cere

1. Cor. 10.

cere alicui fidei communicare sub vna specie. Ad illud verò secundum ex Apostolo. 1. Corinth. 10. responderetur, ex eo loco non colligi, quod omnes Corinthij communicarent sub vtraque specie. Quia tamen ego quidem existimo id tunc ab eis esse factitatum, concedo id esse ab Apostolo apud Corinthios vel introductum, vel concessum. Sed varia ratio temporū efficit, vt aliqui mores, & ritus ecclesie nascenti congruentes, merito sint variati: non aliter atque Apostoli in actibus habitata ratione temporum præceperunt, vt abstinerent fideles à sanguine, & suffocato: quod tamen præceptum iam inoleuit. Ad vltimum, de vsu antiquo aliquarum ecclesiarum iam diximus, & ostendimus, esse quidem eum vsum communicandi sub vtraque specie ab illis ecclesijs serua-

tum. Sed qui non existimauerit eodem spiritu gubernari modo ecclesiam Dei, quo tunc gubernabatur, peribit de populo Dei, & cum in eius potestate perpetuò fuerit, vt in sacramentorum dispensatione salua eorum substantia ea statueret, vel mutaret, quæ suscipientium vtilitati, & ipsorum sacramentorum venerationi pro rerum, temporum, & locorum varietate magis expedire iudicauerit. Qua potestate vsus fuisse Apostolum in hoc ipso sacramento satis constat, cum ordinatis nonnullis circa eius vsum, Cætera, inquit, cum venero disponam. Cum, inquam, ecclesia Dei hanc habuerit potestatem, nemo damnare potest præsentem eius consuetudinem, nisi qui iudicium suum totius ecclesie iudicio anteponat.

1. Cor. 10.

Q V A E S T I O N O - N A, D E M O D O Q V O

CHRISTVS VSVS EST HOC SACRA - M E N T O Q V A N D O I L L V D I N S T I T V I T.

A R T I C V L V S. I.

Vtrum Christus sumpserit suum corpus & sanguinem.

A. Cor. 1.

B. Cypria.

Scriptum est, Coepit Iesus facere, & docere & sapiens B. Cyprianus de baptismo Domini declarans illa verba Matth. 3.

Matth. 3.

Matth. 26.

Decet nos implere omnem iustitiam; In hoc, inquit, omnem impleri iustitiam afferat, si doctrinam præcedat, exemplum. Igitur, cum scriptum sit in euangelij, & apud Apostolum Paulum, quod cum Dominus discubisset in ea nocte, qua tradebatur, accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit discipulis suis dicens; Accipite, & comedite, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Hoc facite in mea cōme-

1. Cor. 11.

moratione. Et accipiens calicem, gratias egit, & dedit illis dicens; Bibite ex hoc omnes: hic est enim sanguis meus noui testamenti: non dubium quin ipse etiā comederet simul cū discipulis, & biberit, atque ad id faciendū suo exemplo omnes adhortatus fuerit. Et ita docuerunt patres antiqui D. Cyprianus de sacramento Domini calicis. A Domino, inquit, præcipitur, & ab Apostolo eius, hoc idē confirmatur, vt quotiescūque biberimus in commemoratione Domini, hoc faciamus, quod fecit, & Dominus. Et D. Chrysostomus interpretas illud: Hic est sanguis meus; Ipse quoque, inquit, bibit ex eo, ne auditis illis verbis, Bibite ex eo oēs, diceret; Quid igitur sanguinem bibimus & carnem comedimus? Et D. Hieronymus idē docet in epistola ad Leuiticam. docuit & Esichius in c. 8. Leuit. & Gregorius Emilius. vt refert S. Thoma.

B. Cypria.

1. Cor. 11.

D. Chryf.

D. Hier.

Esichius.

Greg. Emil.

N n in

in capite. 22. Lucæ in catena. Docuerunt, & alij. Et quanuis norim Lutherum in libro de abrog. missa priuata, hoc negauisse, non tamen oportet semper sollicitum esse, dum hæreticus dicit contra-ria. Nam aliud est, in his aliquem errare, & alios decipere, quæ prober apparenter: aliud verò, nihil habere propositum, nisi oppugnare veritatem, quod fecisse videtur hoc loco Lutherus docens, quod nec Dominus sumpsit corpus suum; nec sacerdotès illud sumere debent, sed ministrare.

Sed obijcitur primo in contrarium: Quod id non habetur in euangelij: ergo non est asserendum. Responderetur multa esse, quæ per traditionem, & doctrinam sanctorum patrum tenemus; quæ uis in sacris literis expressa non sint. Quod verò ad propositum atinet, satis id in Euangelij declaratur. Nam dicitur, quod cenabat Dominus, tunc cum discipulis. Atque ita quando eis dedit corpus, & sanguinem utique comedit ipse, & bibit cum eis. Secundo argumentor. Quia Christus nec sacramentaliter solum accepit corpus suum; quia ea acceptio est imperfecta, nec spiritualiter: quia non poterat in eo augeri gratia: ergo ille non sumpsit corpus suum ullo modo. Responderetur, quod sumpsit, & sacramentaliter, & spiritualiter. Sed quemadmodum, si quis accedat ad baptismum iam iustificatus per fidem poenitentiam, & charitatem, non quidem recipit primam gratiam, hoc tamen non prouenit ex defectu baptismi: sed ex parte subiecti: ita quod Domino gratia aucta non fuerit, non prouenit ex eo, quod ipse non manducaret sacramentaliter, & spiritualiter: sed ex eo, quod erat ipsa gratia plenitudo, in omnes quidem effluens; sed nihil recipiens. Itaque illa causalis posita in antecedenti, nec spiritualiter, quia non poterat in eo augeri gratia, nihil ualeat. Sed propter aliquorum hominum ingenium, addamus illud quod quidam obijciunt. Quando, inquit, comedit antequam diceret, Accipite, & comedite hoc est corpus meum, vel post;

Math. 26.

Luc. 22.

Luc. 22.

Luc. 22.

Luc. 22.

quoniam antea non consecrauerat. Responderetur breuiter, quod ea dicens, & postquam ea dixit comedebat & bibebat cum eis. Illud autem quorundam, quod posuit in disco tredecim buccellas, & tenens disco manibus dixit; Accipite & comedite, &c. frigidum est, & puerile.

ARTICVLVS. II.

Utrum Dominus dederit Iudæ corpus suum.

ISSSENTIUNT DE hoc Diuus Hilarius in Mathæ: quem sequitur Innocentius, & Diuus Augustinus tractatu. 62. in Ioannem quem sequuntur communiter scholastici, Hilarius negat Dominum dedisse Iudæ corpus suum. At Augustinus affirmat. Principium verò, ex quo hæc sententiarum differentia promanauit est, quod Diuus Hilarius putat eam buccellam, quam ubi comedit Iudas, exiuit, ut habetur Ioann. 13. datam ipsi à Domino ante institutionem sacramenti: ac propterea Iudam non affuisse tunc, quando Dominus dedit discipulis corpus, & sanguinem suum. Augustinus verò existimat prius Dominum dedisse discipulis sacramenta corporis, & sanguinis sui, præsentè ipso Iudæ, & deinde ventum esse ad id, quod narrat Ioannes, Dominum per buccellam intinctam, quam dedit Iudæ delinuisse suum proditorum, & illum exiisse foras.

His præmissis dico, quod quantum ego sentio, negari non potest sententia Diui Augustini. Probatur, quia eam apertissime docet Lucas capite. 22. scribens in hæc uerba: Et accepto pane, gratias egit, & fregit, & dedit eis dicens: Hoc est corpus meum, quod pro uobis datur, hoc facite in meam commemorationem. Similiter, & calicem postquam coenauit dicens: Hic calix noui testamenti in sanguine meo, qui pro uobis fundetur. Verumtamen ecce manus tradentis me in mecum est in mensa.

D. Hilari. li. 4. myst. mis. cap. 13. D. August.

Ioan. 13.

Ioan. 13.

Luc. 22.

Luc. 22.

Omnis

Math. 26. Marc. 14. D. Chryso.

D. Hiero. D. Leo. D. Remig. D. Bern.

Hugo. Magist.

D. Hilari.

Math. 26.

Omnibus autem discipulis qui mensæ ad erant, dedit corpus suum, & sanguinem cum scriptum sit Mathæi. 26. Bibite ex hoc omnes, & Mar. 14. Biberunt ex eo omnes. Secundo probatur: Nam eam sententiam tenet D. Chryso. in homilia. 83. in Math. D. Hieronymus in caput. 14. Mar. ci. ibi, Biberunt ex eo omnes. Et Leo in quodam sermone de passione Domini. Et Haimo. 1. Corinthio. 11. & Remigius in cap. 26. Math. & D. Bernardus in eadem, inquit, mensa sunt Petrus, & Iudas. Et Hugo libro secundo de Sacramentis, parte. 8. capit. 4. & denique Magister in quarto, distinctione. 11. Insolens ergo erit, & temerarium à tantorum patrum sententia recedere, esto non tam expresse ea in sacris euangelij haberetur. Tertio probatur: Quia ut prudenter ait Diuus Thomas, ter tia parte, quæstione. 81. articulo secundo, cum Christus nobis fuerit exemplum iustitiae, non conueniebat eius Magisterio, ut Iudam occultum peccatorem sine accusatore, & euidenti probatione ab aliorum communiõne separaret, ne per hoc daretur exemplum prælati ecclesie familia faciendi, & ipse Iudas exasperatus inde sumeret occasionem peccandi. Quarto: Quia decebat Dominum, ut traditori bonum pro malo redderet, & tanti mysterij participem effectum, & beneficium, ac honore cumulatum, quantum ex parte sua erat, ad se traheret, & emolliret. Atque hæc de probatione. Sed obijciamus primo locorationem Hilarij. Illa est, quod Dominus Math. 26. cum corpus & sanguinem dedisset discipulis adiecit: Non bibam à modo de hoc gemine uitis, usque in diem illum, cum illud bibam uobiscum nouum in regno patris mei. Ex quo uidetur, quod illi, quibus corpus suum, & sanguinem dederat, cum eo essent ite rum bibaturi: sed hoc de Iudæ dici non potest: ergo ille non sumpsit corpus Domini. Responderetur breuiter, quod Dominus loquebatur collegio Apostolorum, cum quo modo est in regno Dei: quod uero Iudas damnaretur nihil eis uerbis contrariatur. Secundo argumentor: Quia uidetur indignum Deo, id dedisse ho-

mini, quo ipse condemnaretur: ergo non dedit proditori corpus suum. Responderetur, quod id non est indignum Deo, sed malum accipienti eius culpa, & nobis valde uile, ut doceamur, quam sit cauendum male accipere bonum. Multum quippe interest, non quid accipiat, sed quis accipiat: nec quale sit quod datur, sed qualis sit ipse, cui datur. Nam & bona obliunt, & mala profunt, sicut fuerint quibus dantur. Per malum enim fit bonum, dum bene accipitur malum, & per bonum fit malum, dum male accipitur bonum. Non ergo mirandum est, si datus est Iudæ panis Christi, per quem manciparetur diabolo, cum uideas e contrario datum Paulo Angelum diaboli, per quem perficeretur in Christo: ita & malo bonum obfuit, & bono malum profuit. Hæc Diuinus Augustinus. Sed istas: Non ne ipse Dominus Mathæi. 7. dixit: Nolite sanctum dare canibus? Cur ergo ipse corpus suum dedit proditori? Responderetur scriptum esse, quod iustum est iuste exequeris. Publica uero hominum iustitia postulabat, ut quantum Iudas erat occultus peccator à cæterorum Apostolorum communiõne non expelleretur; quanuis alioqui Dominus sciret eum esse filium Sathanæ. Aduertit autem Diuus Augustinus tractatu illo 62. in Ioannem, quod Iudas non accepit corpus Christi, quando accepit buccellam panis, intinctam; nec propterea dicitur fuisse, tunc Sathanam in illum intrasse. Sed intrauit, inquit, Sathanas, ut sibi iam traditum plenius possideret: in quem prius intrauerat, ut deciperet. Nec enim non in illo erat, quando perrexit ad Iudæos, & de pretio uendendi Dominum pactus est, cum hoc apertissime Lucas Euangelista testetur dicens: Intrauit autem Sathanas in Iudam, qui cognominabatur Iscariotes, unum de duodecim; & abiit, & locutus est cum principibus sacerdotum. Ecce ubi ostenditur, quod iam intrauerat Sathanas in Iudam, & qualis ille uenerit ad coenandum.

2. Cor. 12

D. August. Math. 7. Deut. 16.

D. August. Ioan. 13.

Luc. 22.

N n 2 Arti.

ARTICVLVS. III.

Verum Christus sumpserit, & discipulis dederit corpus suum impassibile.

VIDA M considerantes, quod Christus est in sacramento modo impassibili tenuerunt, quod ipse in cena, quando discipulis dedit corpus suum manducandum, suscepit impassibilitatem. Ex quibus est Hugo, ut refert Innocent. libro. 4. de mysterio missæ, cap. 12. Pro huius autem rei explicatione præmittendum est, quod aliud est loqui de eo, quod in sacramento datur; aliud verò loqui de eo ratione, & consideratione modi, quo est in sacramento. Itaque aliud est loqui de re; aliud de modo.

Hoc constituto prima conclusio: Christus in cena dedit discipulis corpus suum passibile. Probat: Nam vnum, & idem corpus Christi erat, quod à discipulis tunc in propria specie videbatur, & quod sub specie sacramenti sumebatur; non autem erat impassibile, secundum quod in propria specie videbatur: ergo nec ipsum corpus Christi, quod dabatur sub specie sacramenti erat impassibile.

Secundo argumentor: Quia non erat necessarium Christo assumere tunc dotem impassibilitatis, ut se discipulis præberet manducandum: nec quisquam antiquorum patrum hoc dixit, aut etiam videtur esse suspicatus: ergo id non est dicendum. Declaro antecedens: Nam, ut se præberet eis in sacramento, sufficiebat, quod erat sub speciebus modo impassibili. Et denique, hæc sententia tenenda est: quia in eam cum Innocentio loco citato, & Magistro, distinctione. 11. omnes fere scholastici conueniunt. Secunda conclusio: Corpus Christi tunc licet in se esset passibile; erat tamen modo impassibili sub specie sacramenti. Probat: Nam corpus secundum eum modum, quo est indiuisibile, est impassibile, & pati non potest ab alio corpore: & corpus Christi est indiuisibile, ut est sub

Hugo.
Innocent.

Innocent.
Magist.

Artic. III.

sacramento: ergo est impassibile. Declaro maiorem: Quia quod per se est indiuisibile: illud ut sic nec est in loco, nec habet partem extra partem, nec corporeum aliquid recipere potest per se, & naturaliter loquendo, cum omne corporeum sit diuisibile.

Secundo argumentor: Quia sicut visio requirit contactum corporis, quod videtur ad circumstans medium visionis: ita passio requirit contactum corporis, quod patitur ad ea, quæ agunt: corpus autem Christi, secundum quod est sub sacramento, non comparatur ad locum, & ad ea, quæ circumstant mediantibus proprijs dimensionibus; quibus solis corporale tangunt: sed mediantibus dimensionibus specierum panis, & vini, & ideo illæ sunt quæ patiuntur, & videtur non ipsum corpus Christi.

Sed aduersus hæc argumentor primo: Quia verba consecrationis non sunt maioris virtutis modo prolata à sacerdote, quæ erant tunc, cum ab ipso Christo proferebantur: sed modo virtute eorum est sub sacramento corpus Christi impassibile: ergo & tunc erat: ergo Dominus dedit discipulis suum corpus impassibile. Respondetur, quod ex vi verborum nunquam est, aut fuit in hoc sacramento, nisi corpus Christi: accidentia verò sunt in eo per realem concomitantiam. Vnde, quia modo re ipsa corpus Domini est impassibile, etiam sub sacramento est impassibile: & quia tunc re ipsa erat passibile, ideo id etiã, quod erat sub sacramento erat passibile, cum esset vnum & idem corpus. Secundo: Obijci solet glossa super illud Leuit. 2. Si oblatio tua fuerit de sartagine. dicens, quod crux super omnia fortis carnis Christi, quæ ante passionem, non videbatur esui apta post aptam fecit: sed Christus dedit corpus suum ut aptum ad manducandum: ergo dedit tale, quale habuit post passionem, scilicet, immortale, & impassibile. Respondetur, quod si quid concluditur ex verbis illis, potius concluderetur, quod ante passionem Christus non dedit carnem suam ad manducandum; quod est contra scripturam. Nec enim erat apta esui. Dico ergo (quoniam ea verba mihi videntur vera, & graui) quod crux Christi fecit eius carnem

Leuit. 2.

De modo quo Christus vsus est, &c. 567

carnem aptam manducationi. Propterea quod, quantum institutio huius sacramenti præcellerit mortem Christi, tamen fundatur in passione Christi volentis relinquere nobis summi amoris pignora, & passionis suæ memoriale perenne, eamque passionem respicit, & repræsentat hoc sacramentum. Et ideo dicitur, quod crux Christi fecit eius carnem aptam manducationi. Et quia fideles post passionem hoc sacramentum frequentare ceperunt, nec iam illud audiebatur. Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Aut illud durus est hic sermo, & quis potest eum audire? ideo dicitur, quod crux Christi fecit, &c. Sed durior est, & ægre patitur interpretationem quædam alia glossa, quæ in illud Math. 17. Et transfiguratus est ante eos, dicit de Christo, quod illud corpus, quod habuit per naturam dedit discipulis in cena non mortale nec corruptibile. Sentit certe cum Hugone, ut videtur vel potius loquitur de modo, quo est in sacramento.

Ioan. 6.

Math. 17.

Hugo.

ARTICVLVS. III.

Verum si hoc sacramentum tempore passionis Christi esset seruatum, ibi Christus moreretur.

FECIT, vel imbecillitas ingenij mei, vel aliorum in hac re tractanda negligentia, ut putarem, esse aliquid in hoc articulo maiori consideratione dignum, quam nonnulli existimant. Relegendum igitur est in prius, quod aliud est loqui de re ipsa subiecta, & velata hoc sacramento; aliud verò loqui de modo, quo est in sacramento. Secundo aduertendum est, quod cum dicimus aliquid conuenire, vel non conuenire Christo, prout est in hoc sacramento, illud prout est, potest dicere, vel præcitam & merita rationem subiecti recipientis, sicut aqua recipit in se calorem, vel rationem formalem, ob quam aliquid illi conuenit: sicut dicimus, quod corporibus conuenit, se contingere ratione quantitatis ac dimensionum. Tertio aduertendum est, quod dupliciter aliquid conuenit re, vno modo ratione fuit

sicut ignis ratione sui habet calorem: alio modo ratione alterius: sicut animaratione corporis affligitur fame; & manus ratione liberæ voluntatis operatur liberè. Vltimo aduertendum est, quod dupliciter aliquid tribuitur, & conuenit Christo. Vno modo, prout est in se; sicut in eo est modo viuere & intelligere, & in ipso aliquando, fuit dolere ac mori. Secundo modo per comparationem ad extrinsecum: velut conspui, crucifigi, flagellari, & cætera eiusmodi, quæ illi inferebantur ab extrinseco.

His constitutis sit prima propositio: Loquendo de re subiecta, & velata hoc sacramento, illi conueniunt, & quæ secundum se conueniunt, & quæ ab extrinseco inferuntur. Itaque id, quod sub sacramento latet, non modo fuit pro redemptione mundi mortuum, sed etiam cruci affixum, & flagellatum. Hæc liquet, quia est vnum, & idem corpus.

Secunda propositio: Mori, dolere, & alia eius modi, quæ sunt effecta eorum, quæ ab extrinseco inferuntur non conueniunt Christo prout est in sacramento, si illud, prout dicitur rationem formalem, secundum quam mori conueniat, aut dolere. Probat: Quia Christo, prout est in hoc sacramento, nullæ causæ possunt inferre mortem, aut dolorem: ergo non possunt in eo esse hæc effecta mors, scilicet, aut dolor, ut illa ipsa, & conueniētia, secundum quod est in sacramento. Declaro antecedens: Quia Christus, ut est in sacramento, non comparatur ad locum medij proprijs dimensionibus: sed medij dimensionibus panis & vini: ergo quicquid panis, & vini dimensionibus viseretur patiatur ipse non patitur, propter ea quæ articulo præcedenti dicebamus, conclusione secunda. Tertia propositio: Christo conuenit, mori, tritari, & dolere, ac cætera eiusmodi, prout est in sacramento, si illud, prout, dicitur, & signet rationem subiecti, ista recipientis. Volo dicere, quod si illud, prout, non accipitur casualiter, & ut logici dicunt, reduplicatiue, sed ratum specificet, & designet subiectum recipientis, sic Christus, prout est in sacramento, dolere poterat, tritari & mori. Et si sacramentum in triduo mortis esset seruatum, ibi esset anima à corpore separata, & per triduum ita maneret.

N n 3 Hæc

Hæc conclusio colligitur ex illo principio fidei, quod verum ipsum ac reale corpus Christi est sub hoc sacramento. Si ergo moritur ibi etiam moritur: si vivit ibi vivit, si doler ibi doler: quia illud ipsum, quod ibi est, doler, & est doloris capax.

Quarta propositio: Effecta eorum, quæ ab extrinseco inferuntur ut mors & dolor, quavis sint in Christo, prout est in sacramento, non tamen ei, ut sic conveniant, & insunt per se, sed quasi per aliud. Volo dicere, quod quia Christo, ut est in propria specie, potuit asseri mors & dolor: itcirco etiam prout est in sacramento doleret, & moreretur. Quia verò illi, prout est in sacramento immediate, & per se, nec dolor inferri potuit, nec mors: itcirco ei prout est in sacramento immediate & per se non convenit mori, aut dolere: sed per aliud, scilicet, per seipsum, in quantum habet alium modum essendi, & existit in propria specie.

Quinta propositio: Corporalia, quæ conveniunt Christo per comparationem ad extrinseca, ut cædi, flagellari, conspu, crucifigi, non conveniunt ei, prout est in sacramento, quavis illud ipsum verum corpus flagellatum sit & crucifixum. Probat: Quia ista non possunt convenire, nisi subiecto, quanto & divisibili: at Christus est in sacramento modo indivisibilis: ergo ut sic non est istorum capax: ergo non conveniunt ei. Nec verò sine causa dixi corporalia: nam quæ per motum an-

im inferantur, ut in honoratio, & irrisio, possunt convenire Christo, prout est in sacramento etiam primo & per se. Imo vero, quæ hominum cæca miseria est, & Dei iniusta patientia, sæpe ibi in honoratur, & irridetur. Nec vero quicquam illi maiorem iniuriam irrogant, quam sacerdotes, quando, pro dolor, indigne, & irreverenter accedunt. Tota verò ratio dubitandi in hoc articulo est: Quia mors illata est Christo per eius passionem: sed in sacramento non potest pati: ergo nec mori. Respondetur negando consequentiam. Solum enim sequitur, quod non potest mori per passionem illatam ei, prout est in sacramento: quia tamen in propria figura, & specie occisus est & mortuus, & qui est in propria specie, est vnus, & idem cum eo, qui est in sacramento: itcirco etiam in sacramento moritur. Et hoc est, quod supra dicebamus, quod etiam mors convenit Christo, prout est in sacramento, quasi per aliud. Atque ne immoremur conficientes argumenta, eodem modo philosophandum est de sanguine. Nunc enim quando re ipsa sanguis Christi, & corpus eius composita, & conjuncta sunt, & sanguis Christi est sub specie panis, & corpus sub specie vini ex reali concomitantia. Sed si tempore passionis Christi, quando realiter sanguis fuit separatus à corpore, fuisset hoc sacramentum consecratum, fuisset sub specie panis solum corpus, & sub specie vini solus sanguis.

QVAESTIO DECI- MA, DE MINISTRO

HUIUS SACRA-

MENTI

ARTICVLVS I.

Verum consecratio huius sacramenti sit propria sacerdotis.

SI cum catholicis solum res ageretur, facile absolueremus hæc disputationem, dicentes quod ut constat lumine naturæ, eius est actus cuius est potentia illi exercendi. Potestas vero cõficiendi hoc sacramentum datur

De ministris huius sacramenti.

datur ab Episcopis ei, quem consecrant in sacerdotem, ut liquet ex illis verbis: Accipe potestatem sacrificium offerendi, missamque celebrandi, tam pro viuis, quàm pro defunctis in nomine Domini: ergo in solo sacerdote est hæc potestas: ergo ei soli cõuenit actus. Et præterea hoc declaratur: Quia hoc sacramentum est tãtæ dignitatis, ut non conficiatur, nisi in persona Christi. Quicumque autem aliquid agit in persona alterius, oportet hoc faciat, per potestatem ab illo concessam. Sicut autem baptizato conceditur à Christo potestas sumendi hoc Eucharistiæ sacramentum: ita sacerdoti cum ordinatur confertur potestas hoc sacramentum cõsecrandi in persona Christi: ergo soli sacerdoti convenit hoc sacramentum consecrare. Si vero istorum, quæ docemur auctoritas quaeritur, in qua fundentur, ea est nõ vnus aut alterius partis antiqui: sed ecclesie vniverse: à sæculo enim nõ est auditum, quod non sacerdotes consecrarent. Sed nec hæc tam clara veritas, & peruerso vniversalis ecclesie vsa recepta effugere potuit hæreticorum calumniam. Eã enim oppugnat primum. Vicleph, deinde Lutherus. Quasi ex obliquo tamen. Fatentur enim & ipsi, quod soli sacerdotes possunt sacra peragere, & conficere corpus Christi: sed affirmant omnes vtriusque sexus fideles esse sacerdotes. Verba Lutheri libro de captivitate Babylonica sunt. Agnoscat quicumque se Christianum esse cognoverit, omnes nos æqualiter esse sacerdotes. Videte quam ille his verbis concitaret populi, & muliercularum leuitatem. Addit autem Lutherus, licere nemini uti ea potestate, nisi per consensum communiter, quia quod est omnium cõmuniter, nullus singulariter potest vsurpare, nisi vocetur. Itaque iuxta sententiam Lutheri non tribuit communitas sacerdoti, potestatem cõficiendi: quia efficeretur, non omnes esse sacerdotes: si quidem non omnibus tribuit eam potestatem. Sed sentit Lutherus, quod populi consensus est conditio, sine qua nemo legitime utatur ea potestate: cum tamen omnes Christiani, eam acceperint per

baptismum, & fidem. Existimo vero astutum illum, & callidum hæreticum, se in hunc modum declaravisse, ut evaderet quocumque modo posset apertissimum argumentum, quod fieri posse videbat, ex scriptis omnium, qui hæcenus in ecclesia scripserunt. Constat liquidem ex eis, quod non omnes fideles erant aut appellabantur, autungebantur officio sacerdotum, sed aliqui peculiare. Nec vero minus aliquid tentant isti filij diaboli, quam evertere etiam ea, quæ sunt semper ab initio ecclesie, omnium patrum & conciliorum, & nunquam interrupto vsu recepta, & comprobata. Sed videamus in primis, quæ sunt, quæ adferunt hæretici pro sua sententia.

Primum est illud. 1. Petri. 2. vos estis genus electum, regale sacerdotium, & illud Ioannis in Apocalypsi. Fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes. His vero nos respondemus, non ex nostro cerebro scripturam interpretantes, sed ex sanctissimis, & divinis patribus, quod quia fideles, ut ipsa ecclesie Petra docet illo eodem capite ædificantur domus spiritalis in sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias acceptabiles Deo per Iesum Christum. Et quia corpora eorum templum sunt Spiritus sancti, in quorum mente ipse habitat per continentiam, & dulcem memoriam, & amorem; & quia semper Dei imaginem circumferunt & quia Deo dedicati sunt, & eius serui, cui servire, regnare est; & quia omnia, quæ in mundo sunt, sub pedibus habent; & se se offerunt in ecclesia, & quia regum maxime propria est ingenitas, & libertas, & verè liberi sunt, quos filius liberauit: & denique quia Christus in suis vere regnat, estque summus eorum sacerdos: ideo ipsi dicuntur eius regni & sacerdotium. Cuius locutionis simile est illud Exodi. 19. Eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta. Et hunc quidem locum, secundum has rationes, aut aliquam earum interpretantur Clemens Alexandrinus, Didymus, Augustus, Ambrosius, Beda, Hieronymus, & alij in illud Apoc. 1. Regnum, & sacerdotes. Et denique sancti patres

1. Pet. 2.
Apoc. 1.
1. Pet. 2.
Ioan. 8.
Exod. 19.
Clem. Alex.
Didim.
Aug.
Ambros.
Nn 4 quo

quorum neminem hæretici commemorarunt quia nullum fautorem habebant, quod si ex eo testimonio impudentissimè colligerent hæretici omnes fideles vere habere regiam potestatem, qua frõte audent dicere esse veros sacerdotes sicut enim dicti sunt regale sacerdotium dici etiã potuerunt sacerdotale regnum. Intelligitur ergo id translatiue & metapho- rice ob rationes assignatas.

Secundo loco obijciunt: Quia potissimū, & proprium munus sacerdotum, est docere verbum Dei, iuxta illud Malachiz secundo. Labia sacerdotis custodiunt sciẽtiam, & legem requirent ex ore eius: quia angelus Domini exercituum est. At munus docendi verbum Dei, ad omnes promiscue spectat; siue laici sint siue mulieres, de omnibus enim loquebatur Paulus. 2. Cor. 3. dicens: Qui idoneos nos fecit ministris noui testamenti, non litera, sed spiritu, & B. Petrus, ad omnes in Christo credentes dicebat, vt virtutes annuncieris eius, qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen suum: ergo omnes fideles sunt sacerdotes. Hæc Hæretici. Respondemus catholici, falsum esse in primis propriū munus sacerdotis esse docere verbū Dei; sed propriū munus sacerdotis, & quo sacerdos est, est offerre sacrificium Deo, id quod, & vsu gentium omnium, ac rerū publicarum, & testimonijs veteris, & noui testamenti, & ratione ipsa nominis comprobatur, iuxta illud Hebr. 5. Omnis nanque pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum, vt offerat dona, & sacrificia pro peccatis. Et Gen. c. 18. reddens scriptura causam, cur Melchisedech rex Salem offerret panem, & vinum, ait: Erat enim sacerdos Dei altissimi. Et in libris Moyfis innumera sunt testimonia, quibus sacerdoti tribuitur sacrificare, orare pro populo, sacros ritus, & ceremonias peragere. Quocirca. 1. Tim. 5. refert Paulus, esse tunc presbyteros, qui non incumbebant doctrinæ, & verbo Dei. Ait enim: Qui bene præ sunt presbyteri duplici honore digni sunt, maxime, qui laborant verbo & doctrina: non ergo omnes in cola-

Malach. 2.

2. Cor. 3.

1. Pet. 2.

Hebr. 5.

Gen. 18.

1. Tim. 5.

borabant. Ex aduerso scimus complures prophetarum populo Iudæorum prædicasse, eorumque Doctores fuisse; qui tamen non erant ex tribu Aaron, Ac proinde non poterant esse sacerdotes. Modo ad testimonium Malachiz, & similia dicimus, alia esse, quæ decent sacerdotem: alia, quæ ei necessaria sunt, vt sacerdos sit, & quibus constituitur sacerdos. Decet quidem sacerdotē sciẽtia legis Dei pollere, cuius minister est, quem præcipue colit, apud quem intercedit; quis hoc neger? Non tamẽ quia docet, iccirco sacerdos est, sed quia offerit sacrificia. Aliud enim est Doctõris, ac magistri munus, aliud sacerdotis. Munus enim Doctõris assignat Propheta Esai. c. 30. dicens: Oculi tui videbunt præceptorem tuum; & aures tuæ audient verba post tergum mōnentis. Hæc est via, ambulate in ea. Officiū autem sacerdotis declarat Apollolus ad Heb. 8. dicens: Omnis pontifex ad offerendum munera, & hostias constituitur. Et cap. 7. declarans munera, quæ apud Deum obeat pontifex noster Christus Iesus, et tribuit, quod accedat per semetipsum ad Deum, quod semper viuat ad interpellandum pro nobis; quod non habeat necessitatem prius pro suis delictis offerre deinde pro populi. Hoc enim fecit semel se offerendo Dominus noster Iesus Christus. Ex his liquet, quod si rationem sacerdotis, & Doctõris consideremus, non eo sacerdos, quo Doctõr, nec eo Doctõr, quo sacerdos. Decet tamen sacerdotem Doctõrem esse, & prædicare populis sanctissimaverba: non aliter atque non eo sapiens quisquã & omni virtutum genere ornatus est, quo homo est, decet tamen hominem, sapientem; & studiosum esse. Sed addebat hæreticus secundo loco, quod docere, & prædicare pertineat promiscue ad omnes, concessumque esse etiam mulieribus lege diuina eo munere fungi. Quod tamen est vehementer falsum, cū 1. Cor. 4. dicatur: Mulieres in ecclesijs taceant. Et 2. Tim. 2. Docere autem mulierum, non permitto: Et in Conc. Cartag. 4. c. 99. cauetur, ne mulier, quantumuis docta & sancta viros in conuentu docere præsumat

Esai. 30.

Heb. 8.
Heb. 7.

1. Cor. 4.
2. Tim. 2.
Conc. Cart.

sumat. Afferere verò Beatum Paulum omnibus fidelibus hanc dignitatem concessisse prædicandi verbum Dei, cum ait 2. Corinthio. 3. Qui idoneos nos fecit, & c. vehementer etiam est falsum. Loquitur enim Apostolus peculiariter de ministris, & prædicatoribus euangelij, quos cū cõru- lisset cum ministris veteris testamenti, & ostendisset nos esse digniores omnia Dei gratiz tribuens, ac referens ait, id esse ex Deo, qui idoneos nos fecit ministros noui testamenti. Ita Oecumenius, & Theodor. retus. Satisque id liquet ex ipso textu. Nec minus falsõ hæretici interpretantur illud Petri cap. 2. Vt virtutes annuncietis eius; qui vos vocauit in admirabile lumẽ suū. Hoc enim ideò dictum est, quod omnes, qui vident opera bona virtutem, & sanctitatem seruorum Dei in ipsis glorificant patrem cœlestem. Iuxta illud: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est. Vnde & ipse Petrus eodem cap. dixit, vt ex bonis operibus vos considerantes glorificent Deum. Ita antiqui Doctores hunc locum interpreta- bantur, vt videre licet apud Oecumenium. Cujus verba sunt: per opera vestra in luce facta cœteris hominibus annunciate virtutes ipsius. Et præterea non dubiū, quin omnes iusti, & serui Dei mutuis collo- cutionibus semper enarrant Dei mirabilia, iuxta illud Esai. 43. Populum istū formaui mihi, laudem meam narrabit. Quis tamen inferat quod omnes sunt sacerdotis, nisi hæreticus? Sed si quidem incidimus iam in hanc disputationem, & compulsi sumus in hoc articulo disputare, vt r̃um omnes Christiani sint sacerdotes æquum est, vt explorato, & labefactato hæreticorum errore ostendamus, & comprobemus catholicam veritatem, quod non omnes Christiani sint sacerdotes. Hoc igitur constat in primis ex scriptura. Ad Titum enim cap. 1. dicit Apostolus: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea, quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi. Et 1. Timoth. 4. Noli negligere gratiam, quæ data est tibi, cum imposi-

2. Cor. 3.

Oecumen.
Theodor.
1. Pet. 2.

Matth. 5.
1. Pet. 2.

Oecumen.

Tit. 1.

1. Tim. 4.

tione manuum presbyterij. Et 2. Timot. 1. 2. Tim. 4. resuscita gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum. Et Act. 14. Paulus, & Barnabas constituerunt per singulas ecclesias presbyteros. Et deniq; Apostoli omnes cum iam ante sacramenti Eucharistiz institutionem Christiani essent, facti tamen sunt sacerdotes in ecena noctis extremæ, quando Dominus illud instituit. Non igitur quicumque Christianus sacerdos est. Deinde vbi est illud Hebr. 5. Nec quisquam sibi sumit honorem sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron? igitur nec omnes sunt sacerdotes; nec hæc dignitas à plebe mandatur, vt aliqui hæretici modo dicunt: non enim sacerdotij nostri ratio de terra conficta est, aut popularis, aut vulgi suffragijs comparata; sed de cœlo ducta, & delapsa, vt satis comprobant testimonia, quæ adduximus. Vnde concilium Laodicenum graue in primis, & antiquum cap. 13. Non est, inquit, concedendum populis electionem facere eorum, qui altaris ministerio sunt applicandi.

Act. 14.

Hebr. 5.

Conc. Laod.

Secundo loco, si ex concilijs hoc idem probare voluerimus, tot sunt testimonia, vt nulla ratione quis ea sufficiat commemorare. Constat igitur hæc veritas ex canon. 2. & 3. & 5. & 6. & 7. & 8. & 9. Apostolorum, & multis alijs eorum canonibus. Et peculiariter canonẽ secundo dicitur, quod presbyter ordinetur ab vno Episcopo. Est quẽ receptus hic canon cum alijs ab vno ex illis quatuor concilijs generalibus, quæ venerabatur etiam ipse Lutherus, scilicet, à Constantinopolitano, sexto. Et in concilio Carthagin. 4. cap. 3. ponitur modus, quo presbyter ab episcopo debet ordinari. Et eadem veritas ex multis alijs constat capitulis conciliorum Carthaginensium, quibus subscripsit Augustinus, & quæ auctoritate ecclesiz confirmata sunt. Sed hæretici nec ecclesiz Dei fidẽ, nec Augustini, quæ vna est sequuntur. Idem habetur in quodam decreto concilij Lateranẽsis, & in concilio Remensi, capite secundo, & in Toletano primo, & Hispanens. secundo. Atq; non est necesse enumerare concilia, in quibus non modo fa-

Conc. Cart.

D. August.

Conc. Lat.
Conc. Rem.
Conc. Tolet.

cerdotes, sed etiam omnes cæterorum ordinum clerici distinguantur à laicis.

conc. Hisp. Tertio loco constat antiquos omnes patres à Dionysio ipso cap. 1. de cœlesti hierarchia, & Ignatio in epistola ad Antioche nos distinxisse sacerdotes ab alijs. Ne verò quis respondere possit, distinguere quidē eos, sed ob eam rationem, quod ipsis à tota communitate iniunctum erat munus agendi sacra, & propterea peculiariter dicebantur sacerdotes, non quod alioqui omnes fideles non sint sacerdotes. Ne igitur quis sacrilegē, & blasphemē sine illo prorsus fundamento hac ratione putet, se interpretari posse sensum antiquorum patrum legat Cypria. lib. 3. epist. 9. ad Rogatianum ubi docet à Domino institutos esse, alios sacerdotes, alios diaconos, & quod diaconi essent inferiores sacerdotibus: non ergo omnes sunt sacerdotes. Legat & Tertullianum, qui libro de præscriptionibus hæreticorum, eorum mores describens ait: Ordinationes eorum temerariæ, leues inconstantes: nunc Neophitos collocant, nunc sæculo obstrictos: nunc apostatas nostrōs, ut gloria eos obligent: quia veritate non possunt nusquam facilius proficitur, quam in castris rebellium, ubi ipsum esse illic promereri est. Itaque alius hodie episcopus, cras alius, hodie diaconus, qui cras lector, hodie presbyter qui cras laicus: nā & laicis sacerdotalia munera iniungunt. Hæc Tertullianus. Qui certē, ut videtis, descripsit rem publicam eorum, qui laicis sacra mandant, & etiam adimunt prohibito, & dixit proprium id esse hæreticorum.

D. Cypria.

Terent.

Quarto loco sumi potest ratio ex usu & consuetudine rerum omnium publicarum; apud quas nunquam, aut introductū est aut permissum, ut omnes promiscue essent sacerdotes: sed deligebantur ad id munus aptissimi quique, erantque in magno honore apud populum. Constat hoc de Aegyptijs, Græcis, Romanis, Hebrejs, ut haberūt pluribus locis veteris testamenti. Quæ ergo dementia est asserere in Christi populo omnes esse sacerdotes.

Quinto loco

Ultima ratio sumi potest ex Evangelicis sacerdotis præstantia & dignitate. Nam quantum lex noua præstat veteri, tanto &

facerdotium sacerdotio, & sacerdos stat sacerdoti, iuxta doctrinam Apostoli: sed non omnes admittebantur in lege veteri, ut essent sacerdotes: ergo nec omnes fideles sunt sacerdotes legis nouæ. Secundo, & maxime huius sacerdotij dignitas ostenditur ab altitudine effectus: siquidē sacerdos consecrat verum corpus, & sanguinem Domini, quod non modo in sacerdotibus aliorum temporum legum, & nationum est inauditum: sed nec mente quidem concipi potuit: ergo ad tam altum diuinum & supernaturalem effectum, nō dubium, quin excellens diuina & supernaturalis potestas requiratur: ergo nec decens est, ut quilibet habeat eam potestatem, nec eam Deus omnibus dedit, nec cōmunitas sacerdotem nouæ legis potest instituire; ei ve sacerdotiū demandare: quia non potest tribuere id quod supernaturale est. Sed iam video quæ sit intentio, & finis hæreticorum, nimirum, ut simplicem plebem demulceant, & auctoritatem ecclesiastici sacerdotij labefactent. Iccirco caupones, fabreferrarios, bubulcos, & mulierculas ipsas dicunt esse sacerdotes.

ARTICVLVS. II.
Verum plures sacerdotes possint eandem hostiam consecrare.

VNA quæstio est, utrum liceat sacerdotibus, ut nonnunquam plures proferant verba consecrationis ad vnam hostiam consecrandā.

Et alia, utrum omnes tunc re ipsa, & defacto consecrent, vel vnus tantum, vel nullus. De primo sensu sit prima conclusio: Licet proculdubio sacerdotibus id facere in aliquibus casibus, ut cum cōsecratur episcopi, & cum ordinantur sacerdotes. Probat: Quia hæc est consuetudo ecclesiæ Romanæ, & perantiqua, & in re grauissima, & maximi momenti, qualis est ordinatio sacerdotum, & consecratio corporis Christi: ergo non modo id licet, verum etiam valde reuerentium est eam consuetudinem improbare. Pro secundo sensu, quando

quando plures intendunt hostiam eandē consecrare, sit.

Secunda conclusio: Quod vere tunc ea hostia consecratur. Constat hoc: quia adest sacerdos, imo plures sacerdotes; adest materia, forma, & intentio: ergo ad sunt omnia necessaria: ergo fit consecratio.

Tertia conclusio: Si accideret, quod omnes illi sacerdotes simul finirent verba consecrationis, omnes consecrarent. Probat: Quia ea hostia verè consecratur, & in hoc casu non est maior ratio de vno sacerdote, quam de alio: si quidem in omnibus est potestas, & intentio, & formæ prolatio: ergo ab omnibus consecratur.

Quarta conclusio. Quando vnus eorū, verbi gratia episcopus, antecessit in prolatione formæ, ille solus re ipsa consecrauit hostiam; Probat: Nam legitima intentio celebrantis est, & esse debet, ut effectus cōsequatur per prolationem formæ, secundum eam rationem, & modum, quo de lege ille effectus natus est consequi: sed de lege vltimum esse prolationis verborum, est primum esse corporis consecrati: ergo in illo instanti est consecrata illa hostia: sed in eo instanti nondum secundi protulerant formam, ut supponimus: ergo non consecratur: ergo solus primus consecrauit affuit si quidem in eo potestas, forma, materia, & intentio.

Quinta conclusio: Grauis est, & verisimilis quorundam sententia, qui dicunt, quod omnes sacerdotes tunc conficiunt corpus Domini, quamuis non simul proferant verba, physice loquendo. Hæc est opinio ut quidam putant Innocentij & S. Tho. Et probatur: Quia omnes illi sacerdotes referunt suam intentionem, ad vnum instans, ad illud scilicet, quo episcopus consecrat: ergo omnes consecrant. Declaratur antecedens: Quia omnes curant vna voce, & quam immediate, atque exacte possint, episcopum sequi.

Secundo probatur. Quia verba consecrationis non sunt agentia naturalia, aut operantia ex necessitate naturæ; sed sunt eleuata à Deo ad effectum supernaturalem

pro sua voluntate: ergo pro vni conuenit vtilitati ecclesiæ: sed tunc conuenit, ut omnes sacerdotes consecrent, qui eodem tempore, moraliter loquendo, protulerūt formam: ergo omnes consecrant. Itaque dicit hæc sententia, quod verba consecrationis non semper habent eam vim, ut in primo instanti physice prolationis verbo sum incipiat esse corpus Christi: sed habet eam vim, ut postquā prolata sunt vel immediate vel indiuisibiliter moraliter loquendo habeat effectum. Si quis vero querat, utra harū opinionū mihi verior esse videatur, respondeo, quod illa prior firmior est. Probat: Quia Deus cum sit supra omnem locum, non indiget loco ut sit: ergo quia est supra omne tempus non indiget tempore ut operetur, ergo operatur in instanti: ergo in primo instanti prolationis verbotum factus est effectus nec enim necesse est, ut aliud instans expectemus.

Secundo argumentor: Quia quando vnus solus sacerdos consecrat, vltimum instans prolationis formæ, vltimum inquam, physice loquendo, est primum instans esse corporis Christi: ergo id ipsum fit quando multi celebrant simul. Vnde enim habemus, quod varietur lex in his casibus, nisi quia id nos fingimus. Sed dicit aliquis; Necesse est, ut varietur lex, quando plures simul celebrant, ne si qui antecessit solus consecrauerit, ceteri sint sacrilegi intendentes consecrare, & inducentes formam, ubi deest materia. Respondeo vero, quod non sunt sacrilegi, nec peccant: propterea quod de esse tunc illis materiam, est, per accidens, & præter intentionem eorum, ipsi enim intendunt simul cum episcopo consecrare. Accidit vero ut dum vnus simul profert verba, & cōsecrat alius paululum moretur, & non cōcret. Itaque non reiteratur consecratio, quia omnes se referunt ad idem instans, ut dicunt Innocentius, & S. Thom. quamuis re ipsa oppositum accidat. Et ex his liquet solutio perplexitatis aliquorum, ob quam in tam varias sententias scinduntur, ut quidam dicant, quod sacerdotes alij ab episcopo tunc non intendunt consecrare, alij, quod vtrius verborum manet in aere suspen-

Innocent. S. Thom.

pen-

pena quoad vsque omnes sacerdotes simul concurrant: alij quod intendunt consecrare sub conditione, si episcopus non consecrauerit, alij quod debent suspendere omnem actum, & nec habere intentionem consecrandi nec non consecrandi. Et denique mille figmenta confingunt, in quæ solemus homines deuenire ob imbecillitatem ingenij, qui nescimus soluere aliquas rationes. Sequitur secundo ex his, non recte sentire eos: qui dicunt, esse abolendum hunc morem, ut sacerdotes dicant simul cum episcopo verba consecrationis. Si enim concelebrant, non est cur non dicant verba consecrationis, nisi nos velimus fingere inconuenientia.

Dr. lib. 3

Sed urgeamus hæc argumentis. Et primum probo, quod semper omnes sacerdotes, qui ordinantur, consecrent; quia sicut Apostoli omnes simul cum Christo coenauerunt: ita noui ordinati episcopo concelebrant: ergo omnes consecrant. Negatur consequentia, quia & ipsi apostoli, quantum conuenauerunt cum Christo, non tamen concelebrarunt, aut consecrauerunt, sed sumptum corpus Domini, quod & faciunt noui ordinati: sumunt enim omnes corpus Domini.

Secundo probo, quod nullus consecret præter episcopum, nam noui ordinati silērio prætereunt verba consecrationis, & instruantur, ut ita faciant: ergo non consecrant. Respondeo quod, utrumque est vehementer falsum. Imo & dicunt ea verba & instruantur ut ita faciant; & id dicunt intentione consecrandi. Quod probo, quia in Pontificali Romano præcipitur episcopo, ut proferat illa verba alte, & morose, ut noui sacerdotes possint illum audire, & dicentem sequi. Esset autem valde indecens & alienum à maiestate sacramentorum nouæ legis, si legitimi ministri proferant verba formarum, quibus ista sacramenta conficiuntur sine intentione conficiendi; & id maxime in actione ecclesiastica, & publicæ celebrationis.

Tertio argumentor: Quia vnus effectus non potest totaliter dependere à pluribus causis, sed quilibet sacerdos per se habet

potestatem consecrandi: ergo non consecrant omnes hostiam eandem. Respondetur breuiter, quod ille effectus licet intensiue possit fieri; & dependere ab vno solo, extensiue tamen potest fieri & dependere à pluribus; & id modo re ipsa factum est. Nec est modo tempus disputandi longius cum sophistis de mirabilibus, quæ ipsi colligunt ex isto principio, nihil potest totaliter dependere à pluribus causis. Solum oro, mihi ut concedat misericors Dominus, & pius ita scire omnia, quæ scire oportet, atque noui, quod si vna sola causa est potens per se inducere aliquem effectum, & plures eiusmodi causæ simul concurrant, multo inducent eum certius, & infallibilius.

Quarto argumentor: Quia frustra sunt per plura quæ possunt fieri per pauciora, in sacramentis autem nihil debet esse superfluum, ergo non possunt plures vnæ & eandem hostiam consecrare, cum vnus sufficiat.

Respondetur, quod aliud est institutum esse & ordinatum à natura, quod vnus, & idem effectus in vniuersum dependeat à pluribus, qui possit fieri per pauciora. Aliud vero, quod si tempus, & ratio postulauerit, ut plura agentia concurrant, non possint concurrere. Primum istorum videtur alienum esse à Dei sapientia. Et in hoc sensu intelligitur illud, frustra sunt per plura, quæ possunt fieri per pauciora. At vero quantum natura ipsa re non postulauerit plures causas ad vnum effectum, solent tamen plures concurrere: nec debuerunt privari sua vi, & facultate ad producendum effectum. Sicut quantum vnus homo possit per se mouere lapidem ad vnum passum poterunt etiam plures simul concurrere & commouere. Atque ita in proposito nos dicimus effectum, de quo nobis sermo non dependere à pluribus sacerdotibus ex natura rei. Si tamen ratio ecclesiastici ordinis, tempus & occasio postulauerit, ut plures concurrant, non ideo, non consequetur effectus, imo infallibiliter consequetur. In

In fine vero huius articuli duo placuit aduertere. Primum, quod quantum ego non sum ex eorum numero, qui omnino additi sunt dictis vnus, aut alterius doctoris; quia noui cum sapiente Augustino, quod fides est supra rationem; ratio vero supra omnem hominem, existimo vero sententiam, quam sequitur S. Thomas non esse illam, quam sui discipuli putant, & quam nos explicuimus cōclusionē quinta huius articuli & minus probauimus. Quoniam aliud est dicere, non reiteratur consecratio, quia omnes sacerdotes dirigunt suam intentionem ad vnum instans; aliud vero dicere, quod omnes sacerdotes tunc re ipsa consecrant. Primum dixit S. Thomas, non secundum. Et quidem ego ipse qui asero quod si quidam ex ipsis præcedant in prolatione verborum, quod illi soli re ipsa consecrant etiam affirmo, quod non reiteratur consecratio à secundis, quia omnes dirigunt suam intentionem ad idem instans. Secundo aduertendum est, quod si tam sint aliqui sacerdotes stulti, & irreuerenter tractantes quæ Dei sunt, ut inter eos conueniat, quod vnus consecret vnā partem hostiæ alter aliam; tunc si quilibet intendat consecrare medietatem hostiæ non signando illam, nihil faceret, quia non est potior ratio de vna parte, quam de altera, & non consecrat ambas: ergo nec vnā. Præterquam, quod illud pronomen, hoc, determinat ac designat materiam. Si vero illi designarent, quam vnusquisque eorum partem consecrare vellet, teneret consecratio. Sed qui ita res has tractant, & mali homines sunt, & stulti, & sacrilegi.

ARTICVLVS. III.

Utrum ad solos sacerdotes pertineat hoc sacramentum populo ministrare.

In hoc sit prima propositio. Dispenfatio huius sacramenti ex officio non conuenit, nisi presbytero. Huius vero propositiois plures rationes possunt afferri. Prima, quia sacerdos representat Christum, qui est mediator Dei & hominum: dispen-

1. Tim. 2.

fatio vero huius sacramenti est ad vniendum nos Deo, & perficiendum in diuinis: ergo soli sacerdoti, qui est mediator inter Deum, & homines, conuenit ex officio hoc sacramentum dispensare. Secundo: Quia Dominus ipse & consecrauit suum corpus, & alijs sumendum dedit: ergo, ita debet facere sacerdos, qui representat Christum. Tertio: Quia ob reuerentiam huius sacramenti sancte & pie institutum est, ut à nulla re contingatur, nisi consecrata, unde & corporalia, & calix consecrantur, ergo debet esse & manus illud tangens consecrata, ergo soli sacerdotes, &c. Quarto id probatur ex consuetudine & definitione ecclesiæ. Et consuetudo quidem liquet; definitiones autem habentur in decretis distinctione secunda capite. peruenit. Vbi dicitur. Peruenit ad notitiam nostrā, quod quidam presbyteri laico, aut feminae corpus Domini tradunt, ad deferendum infirmis. Et interdicit textus ne id ulterius fiat, sed presbyter per semetipsum infirmis communit. Et distinctione 23. dicitur, quod non oportet diaconum dare panem, id est corpus Christi, si ergo id diacono prohibetur, quanto magis laicis, & inferioribus ministris censebitur esse prohibitum? Id quod etiam constat ex c. omnis vtriusque lexus. de poenitentibus, & remission.

Secunda propositio. Diaconus licet ministrare sanguinem Domini, idque ita solet fieri in ecclesia. Hoc etiam liquet ex consuetudine ecclesiæ. Huius vero consuetudinis hæc congruentia assignari potest, quod diaconus est propinquus ordini sacerdotali, ergo æquum est, ut aliquid participet de eius officio, semper enim supremum inferioris, tangit infimum superioris, ergo quantum non dispēset corpus, poterit tamen sanguinem ministrare. Quod non ideo dicitur, quod sanguinis non sit summa maiestas, & altitudo, sicut & corporis, sed propterea quod quando ministratur non tangitur sicut corpus poterit ergo diaconus illum ministrare. Et quidem quam antiqua sit hæc consuetudo constat ex sanctissimo Diacono Laurentio, qui fatebatur se sanguinem ministrare populo. Et ex B. Cypriano, sermone de lapsis, ibi. Calicem Diaconus offerre præ-

B. Lauren.

B. Cypr.

sen.

sentibus caput. Et ex consuetudine à sum-
 mispotificibus obseruati: qui dum com-
 municant extra altare, quod sit in missis
 solennibus, diaconus portat, & ministrat
 ei sanguinem in calice. Sed dubitari posset
 in hac disputatione vtrum sit de iure diui-
 no, quod solus sacerdos ministret hoc sa-
 cramentum; itaque non est sermo de con-
 ficiendo sacramento, sed de ministrando.
 Ad quod respondeo, legisse me apud quæ-
 dam scholasticum, quod id sit de iure diui-
 no. Quod colligebat inde, quod in cœna
 Dominus dederit discipulis suum corpus.
 Sed eadem ratione colligere potuisset, es-
 se de iure diuino, quod solus sacerdos mi-
 nistret sanguinem; quia Dñs dedit discipu-
 li sanguinem suum. Imo si quæ tunc fa-
 cta sunt de iure diuino sunt, essent etiam
 de iure diuino, quod pransi sumus. emus sa-
 cramentum: quia illud dedit Dominus
 Apostolis iam cœnatis. Dico ergo videri
 mihi, quod id non sit de iure diuino. Et ra-
 tio que me mouet ad hoc asserendum est.
 Primum: Quia qui dicit, quod aliquid est
 de iure diuino debet id ostendere, & com-
 probare; ego vero non inuenio, quaratio-
 ne id probet, & ideo id non assero. Secun-
 do etiam assero oppositum. Quia antiqui-
 tus certum est, quod in aliquibus ecclesijs
 erat de more vt laici suis manibus sume-
 rent corpus Domini de manu sacerdotis,
 vt colligitur ex verbis Ambrosij in Theo-
 dosium Imperatorem: curigitur dicemus
 esse de iure diuino, ne liceat diacono de-
 ferre in pyxide, aut vase corpus Dñi, &
 illud ministrare? Tertio moueor. Quia
 Ricardus S. Thomas & Duran. & schola-
 stici communiter docent, quod diaconus
 vel iubente episcopo, aut presbytero, vel
 presbytero absente, potest vrgente neces-
 sitate ministrare hoc sacramentum, ergo
 hoc facere non est contra ius diuinum. Et
 quidem Durandus. distinctione decima-
 tertia, quæstione quarta, libri quarti fate-
 tur sepe se vidisse, quod in missis, in quibus
 diaconi cardinales communicant ipso pa-
 pa corpus Domini ministrante, postea
 vnus de diaconis cardinalibus manibus
 proprijs accipiebat corpus Christi, & da-
 bat clericis capellæ papæ, quauis essent

1. Cor. 11.

D. Amb.

Ricard.
Durand.
S. Tho.
d. 13. ar. 4. q.
a. Dur. ead.

Durand.

præsentibus presbyteri cardinales, & multi
 prælati, ergo non est credendum id fieri
 contra ius diuinum denique in concilio
 Niceno. c. 14. non inhibetur diaconis dis-
 pensatio huius sacramenti: imo vero con-
 ceditur illis, quod ipsi sibi sumant: imo ve-
 ro, vt refert Rufinus lib. primo historiae
 ecclesiasticæ c. 6. in Canone. 20. illorum
 canonum concilij Niceni, qui desideran-
 tur, habebatur, quod si presbyter esset ab-
 sens, liceret diaconibus administrare hoc
 sacramentum populo: ergo non est de iure
 diuino, quod solus sacerdos ministraret.
 Quæret etiam aliquis, quid sit faciendum
 laico: cui non licet tangere corpus Domi-
 ni, si inueniat illud loco indecenti iacere
 vt in media arena, aut luto? Respondent
 cõmuniter scholastici, quod debet illud
 accipere reuerenter, & deferre presbytero.
 Ego vero considerans tremendum illud
 exemplum, & supplicium Oræ quamque
 iustum sit, vt diuina tractemus summa re-
 uerentia consulere ei, vt si facile accessi-
 re posset presbyterum, qui leuaret sanctum
 Domini corpus ita faceret, sin minus cum
 timore, & tremore reuerenter leuaret, ac de-
 ferret presbytero.

2. Reg. 6.

ARTICVLVS. III.

Vtrum sacerdos consecrans teneatur su-
 mere hoc sacramentum.

RESPONDEO dicendū
 quod vt ait D. August. 10. de
 Ciuita. c. 19. dum sacrificamus
 non alteri visibile sacrificium
 offerendum esse nouimus, quam illi, cuius
 in cordibus nostris inuisibile sacrificium
 nos ipsi esse debemus: itaque sacrificium
 exterius signum est interioris. Et cum ec-
 clesia non habeat, nisi vnum hoc mirabi-
 le, & sacrosanctum sacrificium, debet qui
 illud offert, ostendere nõ modo alios, pro
 quibus sacrificat; sed etiam in primis in-
 terius & exterius sacrificare. Hoc verò
 ostendit per hoc, quod participat sacrificio.
 Per hoc verò, quod sacerdos sacrificium
 populo dispensat, ostendit se esse dispensa-
 torem diuinorum, quorum ipse primus
 debet

D. Aug.

debet esse particeps, vt ait Dionysius li. de
 cœlesti Hierarchia. Vnde hæc consuetu-
 do perpetuo seruata est in ecclesia Dei. Id
 quod colligitur & ex Dionysio lib. citato.
 c. tertio, & ex missa ordinata à Iacobo,
 & ex missa Clementis, & ex missa Basilij,
 atque perpetuã hanc consuetudinem. de-
 clarabat concilium Toletanum primum,
 quando dixit: Modis omnibus tenendum
 est, vt quotienscunque sacrificans corpus
 Christi, & sanguinem Domini nostri Ie-
 su Christi in altari immolat, totiens corpo-
 ris & sanguinis Christi participem se præ-
 beat. Præterea, si legatur non modo ritus,
 & ceremoniæ sacrificiorum veteris legis,
 sed etiam gentium omnium semper con-
 sumebatur sacrificium, ergo id debet face-
 re sacerdos. Insuper Dominus noster Ie-
 sus Christus, cuius personam sustinet sa-
 cerdos sumit corpus, & sanguinem suum:
 ergo sacerdos debet id facere. Deinde cer-
 tum est, quod gratissimum Deo sacrifici-
 um est, quo se ipse offerens ex animo, & vo-
 luntate offert, itaque quantum fieri potest
 offerens sit ipsum sacrificium. At vero sa-
 cerdos, cum sumit hoc sacramentum, mi-
 rabili quodam vinculo, & vnione efficitur
 vnum cum re oblata, ergo id debet sumere
 sacerdos. Vltimo cõscriptum sit: Si of-
 feratis, cæcum ad immolandum nonne
 malum est & si offeratis claudum & lan-
 guidum, nonne malum est? Sequitur sacri-
 ficiam offerri debere secundum rationem
 integritate perfecti. Hoc vero sacrifici-
 um est representatiuum mortis, & sepulchri
 Christi, & perficitur hæc representatio
 quando sacerdos sumit corpus & sanguinem
 ergo debet ea sumere. Sed obijcit contra
 hæc Lutherus, quod natura sacrificij est, si
 sit perfectum holocaustum, vt totum Deo
 relinquatur, atque adeo igne cõcremetur:
 si vero sit victima pars relinquatur Deo
 igne cremata, partem sumebat sacerdos,
 Sacerdotes autem nostri, inquit totum ab-
 sumunt, & Deo nihil relinquunt. Sed ro-
 go hereticum, vtrum e duobus nos facere
 velit, vt non sumamus corpus Domini
 vel (si fas est, vt etiam proferatur, & recite-
 tur tanta blasphemiam) vt igne crememus.
 Si vt non sumamus, obstat scriptura dicēs.

D. Iacob.
D. Clemen.
D. Basil.
Conc. Tol.

1. Cor. 11.

Accipite: & manducate, obedire autem
 oportet Deo magis, quam hominibus.
 Si, vt igne crememus, ita ne hæretici tan-
 to odio & tam sathanico diuina profœque-
 ris, vt etiam corpus Domini affirmes esse
 comburendum? Secundo obijcit: Quia
 in sacrificium holocausti, quod erat perfe-
 ctum, igne totum absumebatur. ex præ-
 cepto Domini: ergo falsum est, quod sacri-
 ficans debet esse particeps sacrificij, sicut
 catholici dicunt. Respondetur, quod aliud
 est sacrificantem non participare sacrificio
 aliud nõ participare tali sacrificio: nõ hoc
 secundum inuenitur statutum in lege Moy-
 si: primum vero est contra ipsam legem
 in qua qui altari seruebant de altario parti-
 cipabant. In eo vero, quod sacrificium to-
 tum holocausti igne absumebatur, signifi-
 cabat lex, quod debeamus nihil nõbis amo-
 ris, & cupiditatis relinquere, totique arde-
 re igne intelligibili, atque in Dei ineffabi-
 lem in corporeumque complexum mag-
 no desiderio ferri, vt dicebat Iudæus ipse
 Philo. lib. de victimis. Tertio loco sumi
 posset argumentum ex alijs sacramentis
 nouæ legis quorum qui conficit nõ est tunc
 particeps. Sed id non est ad rem, quia illa
 non sunt sacrificia. Atque hæc de hoc arti-
 culo. Solent tamen aliqui casus accidere,
 in quibus non est necesse, vt sacerdos su-
 mar corpus Domini, vt quando apparet in
 specie carnis. Si tamen expectato aliquo
 tempore se reducat in speciem panis, sicut
 quidam religioso, & sancto monacho his te-
 poribus accidebat, debet tunc illud sumere.
 Secundus casus est quando deprehensum
 esse venenum in aliqua earum spe-
 cierum, tunc enim non debet sumi, nec
 vult Deus, vt sacramentum vitæ vertatur
 in mortem. Sed si fuerit, verbi gratia, lan-
 guis infectus veneno, præparetur calix ex
 alio vino, & consecretur, si nõ dum sumpta
 est hostia: si vero sumpta est apponatur
 hostia etiam consecranda cum vino, & re-
 citentur verba consecrationis, & perficiat-
 ur sacrificium. Dicunt vero doctores cõ-
 muniter, quod si post consecrationem re-
 cordatur quis, se non esse ieiunum, aut ne-
 se excommunicatum, aut irregularem de-
 bet nihilominus sumere hoc sacramentum.
 Id

1. Cor. 11.

1. Cor. 10.

Leuit. 6.

F. Bilo.

B. Ioan. de.
Sab. gun. An.
Guinianus.

Id quod colligitur ex c. relatum, de consecratione d. secunda. nec vero tunc efficitur irregularis. Quod intelligo nisi sit obliuio valde crassa. Nam tunc dici ei sacerdoti posset, quod sibi imputer incidisse in eam perplexitatē, vt nec possit non consummare sacrificium, nec non subire censuræ seueritatem.

ARTICVLVS. V.

Vtrum malus sacerdos Eucharistiam consecrare possit.

ET VS error est hæreticorum asserere, in prauis ministris non esse potestatem cōficiendi, aut ministrandi sacramenta Dei; imo verò nec vllam omnino auctoritatem & iurisdictionem in eo relidere, qui malus sit. In quâ, vt credo, sententiam deuenerunt non modo ex superbia, & alijs peccatis; verum etiâ ex impatientia malorum, quæ videbant; non aduertentes, quod consideratio custodiendæ pacis refrænât in bonis seueritatē disciplinæ, quousque sine vulnere schismatis possit aliquid ecclesiastico iudicio vindicari ad salubrem correctionem hominum. Dicendum verò est cum D. Aug. quod Spiritus sanctus in ecclesiâ præposito, vel ministro sic in est, vt si fictus nō est operetur per eum Spiritus sanctus, tum ad eius mercedem in salutem sempiternam tum ad regenerationem vel ædificationē eorum, qui per eum siue cōsecrantur, siue euangelizantur. Si autem fictus est, quomā ventalime scriptum est, Spiritus sanctus discipline effugiet fictum, deest quidem saluti eius, aufertque se à cogitationibus quæ sunt sine intellectu, ministerium tamen eius non deserit, quo per eam salus operatur aliorum. Atque idem author in lib. de corpore Domini intra ecclesiâ (inquit) catholicam in mysterio corporis, & sanguinis Domini; Nihil à bono maius, nihil à malo minus perficitur sacerdote; quia non in merito consecrantis, sed in verbo perficitur creatoris & virtute spiritus sancti. Quocirca Apostolus sæpe & cōfiden-

D. Aug.

Sap.

ter se appellat ministrū Christi. Sic, inquit, nos existimet homo vt ministros Christi. Et tamen eodem loco, quarto episto. primæ ad Corinthios subdit: Nihil mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum: erat ergo certus se esse ministrum Christi, & incertus vtrum esset iustus siue hoc in persona illius intelligamus siue potius ex natura rei. Fieri ergo potest vt sit minister quis & non iustus: Quod & ad excellentiam Christi pertinet, cui si cut vero Deo seruiunt non solum bonæ, sed etiam malæ, quæ per ipsius prouidentiam in eiusdem gloriam ordinantur. Præterea videmus, quod sacerdotes recedentes ab ecclesiâ, si reuertantur, nec rebaptizantur, nec ordinantur iterū, quāuis admittantur ad suos gradus manet ergo in eis & baptimus, & potestas consecrati. Tertio. Si mali ministri non haberent potestatem cōficiendi, & ministrandi sacramenta dici non potest, quanta esset in ecclesiâ Dei confusio, & turbatio, nemo enim sciret, si baptizatus sit an nō: si adoret corpus Dñi: an potius idololatret. Plura dicere nisi hæc disputatio ita esset huius loci, quod magis proprie pertineat ad alium. Definitur autem hæc catholica veritas, & damnatur error contrarius in concilio Cōstantiensi sessione octaua, & septima in concilio Tridentino sessio. 7. sub Paulo. 3. can. 10. vbi dicitur, Si quis dixerit ministrū in peccato mortali exiitētē, modo omnia essentialia, quæ ad sacramentum cōficiendum, aut conferendum pertinent seruauerit, non conficere, aut conferre sacramentum, anathema sit. Sed aduersus hæc multa obiecerunt antiquitus Donatus, & eius discipuli, & postea Valdenses, & Ioānes Vicleph, & Ioannes Hus, quorum est error supra citatus. Et in primis. Certū est, inquit, quod malorum sacrificia dicuntur in scriptura esse polluta, eaque Deus respuit, & odio habet iuxta illud Isai. 1. Ne offeratis vltra sacrificium, incensum abominatio est mihi: Et Malach. secundo dicitur, Maledicā benedictionibus vestris: non igitur consecratur à malis hoc sacramentum. Respondetur, quod vt ait D. Aug. lib. secundo cōtra epist. Parmeniani D. Aug. cap.

1. Cor. 4.

conc. Const. cont. Trid.

Esai. 1.

Mala. 2.

D. Aug. cap.

ca. 13. constat sacramentorum sanctitatem etiam in peruersis, & malis hominibus impollutam atque inuolabilem permanere. Dicuntur verò ea mali pollueri, quia quærum in ipsis est, ita faciunt: cum tamen ea impolluta permaneant. Nam & de spiritu qui nullo modo extingui potest dictum est: Spiritum nolite extinguere, id est, nolite sic agere, vt quantum in vobis est, conemini spiritum extinguere. Et nomen Dei nullo modo pollui potest, & tamen scriptum est, Filius & Pater intrabant ad vnam puellam, vt polluerent nomen Dei sui. Sacramenta ergo indigne quidem ab istis tractantur, & ipsi quantum in eis est polluunt quæ sancta sunt, grauiusque offendunt Deum, quando offerunt sacrificium. Manet tamen in sacramentis sanctitas & habent ea, quæ mali ministri faciunt efficaciam à Christo in cuius persona sacra dantur, & cōficiuntur. Et secundum hanc rationem intelligere debemus multa, quæ à Gregorio, Hieronymo, Cypriano, Leone, alijsque patribus in sceleratos ministros dicuntur. Secundo putant hæretici, se omnem in vniuersum potestatem malis de trahere hoc argumento: Omnis potestas à Domino Deo est: sed Deus sua dona non præstat peccatoribus, & sceleratis: ergo illi nullam habent potestatem. Respondetur, quod hoc argumento declaratur non modo ignorantia, sed etiam impietas hæreticorum: nam Deus, qui solē suum oriri facit super bonos, & malos, & pluit super iustos, & iniustos, & nobis præcipit, vt inimicis beneficiamus, non ne ipse beneficiet. Benefacit vtrique munificus Deus omnibus & sæpe malis dona confert. Vnde Cayphas cum esset pontifex anni illius prophetauit Ioann. 11. & Iudas malus fuit, & Apostolus fuit, & Hierem. 27. Nabuchodonosor, & filius eius, & filius filij reges à Deo pronunciantur: cum tamen nōn dubium, quod sæpe contra Deum peccauerint. Subijciuntur tamen eis ibi gentes omnes, & Balaam donum prophetiæ habebat, & malus erat. Et deniq; Iob. c. 14. dicit, Deus regnare facit hominē hypocritam propter peccata populi.

1. Th. 5.

Amos. 2.

Matt. 5.

Ioan. 11. Hier. 27.

Num. 23. Iob. 14.

Tertio argumentor: Gelasius papa, & habetur. 1. quæstione prima, cap. sacrosancta ait: Sacrosancta religio, quæ catholicam contraet disciplinam, tantam sibi reuerentiam, vendicat, vt ad eam quilibet, nisi pura conscientia, non audeat peruenire. Nam quomodo ad diuini mysterij cōsecrationem cœlestis spiritus inuocatus adueniet, si sacerdos, & qui eum adesse precatur criminosus plenus actionibus reproberetur? Respondetur, aliud esse loqui de eo, quod Gelasius ibi docere intendit; aliud de ratione, quam adfert. Intendit docere, quod minister impurus nōn debet ad hoc sacramentum accedere, & hoc est verissimum. Rationem verò reddidit verbis difficilibus, & quæ durè patiantur interpretationem. Existimo verò cum Sancto Thoma solum voluisse significare, quod non adueniet spiritus ex merito sacerdotis: Aduenit tamen virtute Christi, cuius verba profert sacerdos, vel non adueniet spiritus ad hoc, vt sacerdos per illud diuinum mysterium sanctificetur: nec propitius alijs erit Dominus, quando talis minister sacrificat propter intercessionem ipsius.

s. Tho.

ARTICVLVS. VI.

Vtrum fructuosior sit missa boni sacerdotis, quam mali?

VPPONENDVM est in primis, quod nomine missæ significamus non modo sacrificium, quod offertur, sed etiam orationes vocales, & mentales, quæ dicuntur pro viuus, & defunctis. Imo verò nomine ipso sacrificij missæ, non solum, & nuda clauditur consecratio, & immolatio, sed & precēs, & orationes, ea forma & ritu, quem ecclesiâ instituit: quauis hæc non sint de essentia sacrificij, sicut prima. Secundo loco aduertēdū est, qd sacerdos in missa cōsecrat nomine Christi, & offert etiā sacrificiū, atq; orat nomine ecclesiæ, cuius minister est. Sed nihilominus peculiaris hic homo est qui orat & offert nūc bona mē-

Co

te,

te, & puritate, nunc impura. Ac proinde potest considerari missa & ex parte rei oblatæ, atque ecclesiæ, cuius nomine offerimus & oramus, & etiam ex parte offerentis huius, & orantis.

His præmissis est prima conclusio: Missa boni, & mali sacerdotis ex parte rei oblatæ, & etiam in quantum offerant ij sacerdotes, & orant nomine ecclesiæ, equalem fructum, & valorem habet. Hæc liquet: Quia quod ab utroque offertur est idem Christus, & id cuius nomine offerunt illi, & orant, est eadem ecclesia: ergo ex parte rei oblatæ, & ecclesiæ, ac Christi cuius nomine offertur idem est valor. Et hoc est quod ait Grego. in registro: Heu in quam magnum laqueum incidunt qui diuina & occulta mysteria plus ab alijs sanctificata posse fieri credunt, cum vnus idemq; Spiritus sanctus ea mysteria occulte atque inuisibiliter operando sanctificet.

Secunda conclusio: Si missa consideretur ex parte, & deuotione sacerdotis orantis, fructuosior est missa melioris, quam minus boni, aut ex mali. Probat: Nam missa dicitur nomine ecclesiæ non tollit peculiarem deuotionem, & actum meritorium dicentis: sed ubi est maior deuotio, & meritum est maior fructus, & valor, faciliusq; impetramus à Deo quæ volumus: ergo si consideretur missa ex parte & deuotione sacerdotis, fructuosior erit, quæ fuerit melioris. Vnde in decretis i. quæstione. i. dicitur, quod quæto sacerdotes fuerint digniores, tantò facilius in necessitatibus, pro quibus clamant, exaudiuntur.

Tertia conclusio: Absolutè loquendo, hoc est, consideratis omnibus, quæ in sunt rei, fructuosior est missa boni sacerdotis, quam mali. Hæc etiam liquet: Quia quantum ex parte rei oblatæ, & ex parte ecclesiæ offerentis, cuius sacerdos minister est, idem sit valor vtriusque missæ, tamen ex affectu & deuotione sacerdotis orantis, & offerentis tantum interest inter illas, ut scriptum sit, quod Deus orationes iustorum exaudiet, & illæ penetrant nubes. Erit verò execrabilis oratio eius, qui declinat aures suas, ne audiat legem.

Sed aduersus hæc obijcitur primo: Quia

Prout. 17.
Eccles. 35.
Prout. 18.

si ex puritate, & deuotione dicentis missam aliquis alteri fructus redundat: ergo ex eius malitia redundabit aliquid nocuum, quod est inconueniens. Respondeatur negando consequentiam: Nam quia bonum est diffusiuum sui, & omnia corporis Christi membra charitatis vinculo copulata sunt, ideo bonum vnus prodest alijs: malum verò priuatum vnus non potest alteri nocere, nisi per ipsius consensum. Et hoc ipsum etiam accidit extra missæ sacrificium. Certum est enim, quod oratio deprecantis Dominum pro me, est mihi utilis, & prodest, illius vero peccatum nemini nocet, nisi ipsi. Secundo argumentor: Nam est, quod orationes missæ ex parte, & deuotione orantis sint maioris fructus, oblatio vero, quia fit nomine ecclesiæ, non poterit esse fructuosior ex parte offerentis sacerdotis, quantumvis ille sanctus sit. Respondeatur, quod quem admodum orationes dicuntur nomine ecclesiæ ex qua parte tam boni ministri, quam mali oratio fructuosa est, hoc tamen non tollit, quin ex deuotione & sanctitate sacerdotis orantis fructuosior sit oratio iusti, quam peccatoris: ita quantumvis oblatio fiat nomine ecclesiæ, tamen considerata deuotione, & sanctitate sacerdotis offerentis, fructuosior est eius oblatio, non ex parte rei oblatæ, nec ex parte ecclesiæ, cuius nomine offertur, sed ex parte sacerdotis. Quod declaro: Nam oblatio ipsa facta à sacerdote religioso, & sancto est actus, liber, & bonus, & meritorius: ergo negari non potest, quin ex parte ipsius sit fructuosior, quam oblatio impij sacerdotis: quia omne bonum est fructuosum, malum verò sterile. Et non dubium, quin Dominus mihi benefaciat, si quis purè, & deuotè offerat pro me sacrosanctum illud sacrificium, benefaciat, inquam, magis, quam si obtulisset indigne. Hic si quis querat, vtrum si quidem oblatio fit nomine ecclesiæ, sit etiam ex ea parte eo acceptabilior, & gratior, quo plures homines iusti & grati Deo fuerint in ea respondeo, quod mihi ita videtur, & ita visum est Gabrieli, & alijs. Nec verò id potest negari. Nam si ex maiore sanctitate sacerdotis

Gabr. le. 26
in can.

is orantis redundat maior fructus: ergo ex maiore sanctitate ecclesiæ, cuius nomine oramus, redundabit maior fructus. Sed est aduertendum, quod cum ecclesia Dei semper fuerit vna, & sacerdos offerat, &oret nomine totius, & integræ ecclesiæ; parum fieri videtur accretio, vel decretio ex eo, quod vno anno sint plures iusti quàm alio. Hæc enim non possunt habere magnum momentum comparatione totius corporis ecclesiæ, quæ, & militat, & militauit in terris. Nominem enim ipsius offertur, quod magnâ confidentiam debet dare ministro.

ARTICVLVS. VII.

Vtrum heretici schismatici degradati, & excommunicati possint consecrari.

D. August.

Respondeo, quod de his habemus doctrinam Augustini longamque disputationem in libro secundo contra epistolam Parmeniani, ubi benedictus ille Doctor populi Dei ostendit, & comprobatur multis; quod in illis, de quibus nobis sermo, manet potestas ordinis. Nos verò pro resolutione scholastica perstringemus nonnulla per breuiter. Prima ratio eaque euidens apud catholicos sumitur ab effectu, & consuetudine ecclesiæ. Videmus enim quod Apostata à fide, si reuertantur non rebaptizantur; & inde vere colligimus, quod manet in eis baptismus. Sed videmus etiam, quod illi, de quibus nobis sermo, licet admittantur ad exercitium suorum ordinum non reordinantur: ergo manet in eis potestas ordinis. Secunda: Quia potestas consecrandi pertinet ad characterem sacerdotalis ordinis: character autem quilibet, quia cum quadam consecratione datur, indelebilis est: potestas ergo ordinis indelebilis est: ergo eam retinent etiam heretici, & degradati; quia consecrationes rerum perpetuæ sunt, & reiterari non possunt. Et hoc est quod libro citato ait Augustinus, vtrumq; scilicet, baptismus, & ordo sacramentum est, & quadam consecratione vtrumq; homini datur, illud cum baptizatur, istud cum ordinatur: ideoq; non licet

à catholicis ea iterari. Sed est aduertendum cum eodem sancto Doctore in eodem libro, quod aliud est aliquid omnino non habere, aliud non recte habere: & similiter aliud est, omnino non dare, aliud non recte dare. Illi igitur, qui intra ecclesiam constituti receperunt potestatem consecrandi Eucharistiam rectè illam susceperunt: non tamen rectè ea vruntur, si postea per heresim aut schisma, aut excommunicationem ab ecclesia separentur. Qui autem sic separari ordinantur, nec rectè accipiunt & habent, nec rectè vruntur ea potestate: habent tamen illam. Vnde cum redeunt ad vnitatem ecclesiæ non reordinantur.

Sed aduersus hæc argumentor primo: Ex capite, quod quidam. i. quæstione. i. ubi dicitur, quod inter potestatem dandi baptismum, & ius consecrandi Dominicum corpus, & largiendi sacros ordines, plurimum differt. Suspendo enim vel depositus sacerdotè nulla ei relinquitur potestas sacrificandi. Ad hoc dico, quod ea verba sunt quorundam, qui ea opponebant Augustino, quibus in ipso textu respondetur, aliud esse potestatem, aliud executionem potestatis. Recedentes verò ab integritate fidei potestatem acceptam sacramento tenus retinent, sed effectu & exercitio suæ potestatis penitus priuantur. Secundo obijcitur ex illo eod. cap. quia eo loco dicitur, quod qui in schismate vel heresi positi sacros ordines suscipiunt carent eam potestate consecrandi id, quod textus ipse nititur probare ex concilio Chalcedonen ^{Conc. Chal.} si, & ex Innocentio. Respondeatur, quod certe Gratianus ibi inclinatur in eam sententiam: sed tandem incidit in id, quod verum est dicens: Posset generaliter dici sacramenta quæ apud hereticos non aliter, quàm in ecclesia Dei celebrantur, vera & rata esse quantum ad se, falsa verò & inania quantum ad effectum, & in his, à quibus male tractantur, & in his, à quibus male suscipiuntur. Tertio loco peculiariter in degradatos arguitur: Quia degradatio, ut nomen sonat, est deturbatio à gradu, ordine, & potestate, alioqui nihil inter degradatum ipsum, & excommunicatum interesset, si vterq; priuatur executione solū non potestate.

002 Respon-

Respondetur, quod quia qui degradantur priuantur in perpetuum executione ordinis, iccirco ei poenæ atque censuræ tam seuerum, & graue nomen impositum est, excommunicati verò non priuantur nisi ad tempus. Ex quibus liquet, quod degradati, & potestatem retinent, & differunt ab excommunicatis. Quando verò ab aliquibus patribus, aut concilijs, aut pontificibus assertum esse inueniatur, quod apud hæreticos solum baptismatum esse permittitur, sicut dicebat Innocentius, intelligere debemus hoc ideo dici, quod baptismus licitus sit illis in casu necessitatis; in nullo verò casu possunt licite Eucharistiã consecrare. Vltimo argumētō: Quia orationes, quas hæreticus in missa dicit, nullius sunt efficaciz: ergo eius etiam consecratio nullius est efficaciz, itaque re ipsa non conficit corpus Christi. Respondetur negando consequentiam: Quia sacerdos in consecratione loquitur in persona Christi, cuius vicem gerit per potestatem ordinis: & quia potestatem ordinis non amittit consecrat verum corpus, & sanguinem Domini. Sed quia in orationibus, loquitur in persona ecclesiz, à cuius vnitatem est separatus: iccirco eius orationes non habent efficaciam.

ARTICVLVS. VIII.

Vtrum si hæretici, schismatici, & degradati consecrent, missamq, dicant re ipsa, ea sit alicuius fructus.

Remittere debemus, vt procedamus dilucide, quod istorum missa considerari potest, vel ex parte ipsius sacramenti, corporisque Christi vere confecti, vel ex parte ecclesie, vel ex parte ipsius consecratis, vel etiam ex parte petentis, vt is missam diceret. Secundo aduertendum est, quod posset quis petere ab hæretico, vt missam diceret aut per ignorantiam, aut sciens, quod hæreticus esset: possetque fieri vt hæreticus ipse sua sponte sacra faceret, & offerret: atque item fieri posset, vt quis ab eo sacra-

mentum acciperet. His positis dico primum, quod si quis ab hæretico per ignorantiam acciperet corpus Domini, conferretur ei gratia. Probat: Quia hæreticus habet potestatem consecrandi, & intendit facere quod facit ecclesia, vt supponimus: ergo verè consecrat, & dat verum corpus Domini: nulla ergo restat causa cur negemus conferri tunc gratiam ei, qui per ignorantiam accipit ab hæretico. Dico secundo, quod si quis bona fide, & per ignorantiam dat hæretico elemosynam, aut alioqui petit, vt missam dicat, percipit eum fructum, quem pius ille actus, & affectio meretur. Hæc liquet: Quia ille affectus bonus est: & qui id petebat ignorabat indignitatem sacerdotis. Dico tertio: Quod si quis petat ab hæretico, vt dicat missam, sciens eum esse hæreticum, aut ab eo accipiat sacramentum, peccat grauitur. Probat, quia postulat, & quantum in se est efficit, vt sacramenta Dei manibus, ac corde impio indignè tractentur, & ministrantur. Accipere verò communionem ab hæretico in articulo mortis dicunt quidam licere, vt habetur ex Diuo Augustino. 24. quæstione. 1. canon. si quem forte. Sed ibi nihil minus dicitur. Et oppositum colligi potest ex capit. coepit Ermig. & cap. subdiaconus eadem causa, & quæstione. Dico quarto, quod si quis per ignorantiam petat ab hæretico, vt dicat missam, aut ille sponte id faciat, offeratque, verbi gratia pro rege, illæ eius orationes, & oblatio nullius sunt fructus, nihilque referentur his, pro quibus fiunt. Itaque non est sermo de veritate corporis Domini confecti, nec de effectu corporis Domini sumpti: sed de illis hæretici orationibus, & oblatione. Probat: Quia ea oblatio, & orationes, vel essent alicuius fructus, & meriti ex deuotione offerentis. Et hoc non: quia est hæreticus. Aut ex parte ecclesie, sub cuius nomine, & persona offertur. Et hoc etiam est falsum: Quia qui non est minister ecclesie non offert in persona ecclesie: at hæreticus non est minister ecclesie, imo est ab ea præcisus: ergo

ARTICVLVS. IX.

Vtrum liceat ab hæretico, vel excommunicato communionem recipere aut audire missam.

RESPONDEO Indignū esse, si catholicus in rebus, quæ ad religionem pertinent, & præcipue in re tam graui, atque est sacrificium, vtatur eius ministerio qui non est minister ecclesie, sed hostis, & nec charitatem habens nec etiam veram, & catholicam fidem retinens, qualis est hæreticus. Et ideo ab hæretico non licet audire missam, nec communionem recipere, vt habetur. 2. 4. q. 1. can. si quis dederit. Et quidem, si id fieret tum per se esset indignū, tum vergeret ille hæreticorum fauor, & cum eis communicatio in magnū ecclesie detrimentum. Et hæc de hæreticis. De excommunicatis dico, quod quauis secundum antiquam iuram prohiberetur, audire missam eorum, aut ab eis accipere communionem, vt. 1. q. 1. c. superueniendo, & cap. vltimo de cohabitatione clericorū, & mulierū. Tamen in concilio Constantiensi, & Basiliensi decretū est, vt excommunicatos vitare non teneamus, nisi sint, vel nominatim excommunicati pro quocunq; crimine vel notorij percussores clericorum. Censentur vero nominatim excommunicati, qui de heresi schismate, aut apostasia condemnati sunt, vel quando hæc nulla possunt tergiversatione celari, quia sunt apertissima. Itē illi, qui vel nomine proprio, vel nomine dignitatis, propter quamcunq; causam iustā excommunicantur. In quo aduertendum est, quod aliud est esse aliquem publicū excommunicatum, aliud, esse excommunicatum nominatim. Concilia enim loquuntur de nominatim excommunicatis: quæ circa non sunt extendenda ad publicos excommunicatos quales sint, verbi gratia incendiarij. Et ratio huius est; quia hæc istorum conciliorum decreta facta sunt ad pacandas fidelium conscientias. Tam autem est variū, & inconstans vulgus, vt sæpe homines timoratz

Innocent.

1. Cor. 11.

Hebr. 5.

Roman. 7.

Matth. 26.

Conc. Const.
conc. Basili.

conscientiæ dubitent, an hic, vel ille essent publici excommunicati. Nomine igitur excommunicati nominatim, non debet intelligi publici excommunicatus, quia id est contra intentum conciliorum. Et hæc de hoc articulo. Intelligenda vero sunt de iure positivo: alioqui quando excommunicati audacia fouetur communicatione, & cõsortio nostro, & quando prudenter ab eo timere debeo aliquod contagium, & quando ex familiaritate mea cū illo alij scandalizantur, inre ipso diuino, & naturali teneor vitare. Veh enim est ei, qui fouet, & consentit peccanti, & qui impij amicitia iungitur, & qui scandalizat fratrem suum. Quæ vero de excommunicatis diximus intelligantur etiam de suspensis, & similibus.

2. Paral. 19. Matth. 18.

ARTICVLVS. X.

Verum liceat sacerdoti omnino cessare à consecratione Eucharistiæ.

VI Prudenter mores hominum, & acta considerant, vident ab eis fieri multa, quæ in quibusdam sunt grauissima peccata, in alijs minus graua, in alijs nulla, sed potius bona opera. Quæ ratio & causa Deo sūt seruandi omnia suo tribunali, si quidem ab hominibus exacte discerni, & iudicari non possunt. Ac propterea ego certè vehementer doleo cum video sæpe summistas ita de actibus humanis in genere iudicare, vt interim non admoneant, ea, quæ affirmant, ita variari pro ratione finis ac intentionis, loci, temporis, consuetudinis, & personarum, vt id, quod in vno est bonum opus in alio sit scelus atque flagitium. Huius verò generis est disputatio præfens. Nam non facile inueniet quis, quod ex natura rei loquendo cessare sacerdotem à consecrando sit graue peccatum. Vnde mira est inter Doctores sententiarum varietas. S. Thom. putat esse. m. A. Alexand. Halens. & Caieran. existimant esse veniale. Syluest. dubitat, quid istorum verum sit ver. Eucharistia primo. s. 7. Ricardus, & Durandus. affirmant esse graue

S. Tho. Alexan. Caiet. Syluest. d. 13 Ricard. Durand.

peccatum. Quid autem mihi hac in parte dicendum esse videatur, explicabo sequentibus.

Prima propositio: Sacerdos, qui hisce temporibus non celebrat, aut solum celebrat bis aut ter in anno, est homo vitæ perditæ, & sceleratæ. Idque in vniuersum loquendo, dummodo memores simus, quod est sermo moralis. Probat: Nam videmus, quod sacerdotes timoræ conscientiæ, & religiosi frequenter accedunt ad altare, & ex aduerso etiam nouimus, quod qui nunquam aut rarissimè celebrant, idèd altare refugiunt, quia iacent in perpetuo concubinato aliove simili crimine, & vitio, & cum remanferit in eis fidei radius, nolunt manibus, & labijs impuris tractare sacramenta Dei, sæpeque id faciunt, etiam ex fastidio rerum diuinarum, & lamentabili quadam spiritus pigritia. Et præterea cum celebrare sit optimus actus facilis, honorabilis etiam apud seculares, cumque sit proprius sacerdotis, & eius salutis spiritua li, & corporali maximè utilis, cum nulum adferat temporale detrimentum, quid restat, quod dicamus, nisi eum, qui non celebrat, hoc idèd facere, quia reclamante conscientia fugit altare. Vnde populus male sentit de eiusmodi hominibus, atque hac in parte sanè illud locum habet, vox populi vox Dei. At rogas ex natura rei quantum, quale ve peccatum sit, sacerdotem non celebrare, & vitum sit peccatum. Respondetur propositione secunda, si non celebrare nudaretur omni alio malo esset peccatum veniale, & id quidem graue. Quod esset peccatum probo: Quia cum potentia sit propter actum indecens est, & indignum, si is, qui potentiam habet nunquam exeat in actum; sed sacerdos habet potestatem consecrandi: ergo indecens est, & alienum ab eo, quod rei natura postulat, quod eam non exerceat. Quod verò non sit peccatum mortale declaro; Quia per hoc homo non se priuat aliquo necessario ad salutem, nec facit aliquid oppositum virtuti necessariæ. Et denique quod id sit graue

graue peccatum liquet ex ipsius materia, & quia homo se priuat per illud magno emolumento spirituali. Tertia propositio: Quamuis sacerdotem non celebrare secundum se, & nudatum omni circumstantia indecens sit, & alienum à ratione, & signum sit hominis vitæ perditæ, & sceleratæ, in vniuersum loquendo, posset tamen id reperiri in viro sanctissimo. Probat: Nam inter id, quod fit ex instinctu, & motione Spiritus sancti, & quod fit ex propria voluntate atque malitia, tantum interest, vt cum Dominus Hier. 7. & 19. loquens de parentibus, qui filios occidebāt, dixerit, quæ non præcepi, nec locutus sum nec ascenderunt in cor meum. Ipse tamen præcepit Abrahæ, vt filium immolaret: quanto igitur potiori ratione credendum est, accidere posse aliquem hominem etiã sanctissimum, & purissimum ductum spiritu Dei non accedere ad altare, nec tractare manibus suis sacramenta diuinissima ob eam, quæ humilitas appellatur; atque vt per eum Deus nobis omnibus ostenderet, & intimaret, qua reuerentia, & puritate sacrificare debeamus? Et quidem refert Durandus in quarto, distinctione decimatertia, quæstione secunda, sanctum quandam hominem ex patribus sacerdos cum esset noluisse vnquam facere sacra. Itaque id, quod secundum se sumptum indecens esset, posset ita honestari aliqua causa, vt caderet in virum perfectæ, & cumulatæ virtutis. Sed qui hoc dico, etiam illud adiungo, nimis magnam futuram esse eius hominis sanctitatem, in quo non esset reprehendendum, quod nunquam, aut rarissimè consecraret. Generaliter enim loquendo habet locum in his prima conclusio; nec ducuntur spiritu Dei, sed spiritu Diaboli. Et quidem à fructibus eorum cognoscemus eos. Nam qui talia agunt, dum adolescentiores sunt, & iuuenes non tam ætate, quam mente, formosi, & elegantes videri volunt, & perditos quosque sæculi adolescentes superant studio omnis voluptatis aucupandæ. Cum verò parum ætate processerint, tunc verò stolidio-

Hier. 7. 9.

Gen. 22.

Durand.

Matth. 7.

res facti, & magis obesi, quam mulæ, quibus supergrediuntur, hoc vno ministerio seruiunt ecclesiæ Dei, quod ipsius, & pauperum bona bene consumunt. Epulantur enim quotidie splendide, se seque implent atque refectiunt. Deinde lasciuunt in stratis suis. Et talis est, vt in plurimum, eorum vita, qui cum sacerdotes sint, nunquam tamen, aut rarè consecrarunt.

Quarta propositio: Non possumus certo statuere, & determinare numerum eorum dierum, quibus sacerdos tenetur accedere ad altare: sed id prudentum arbitrio relinquendum est. Videtur autem mihi, quod his temporibus in quibus est consuetudo frequens quotidie celebrandi, debet religiosus quisque, & cordatus sacerdos saltem diebus Dominicis, & festis, vel omnibus, vel præcipuis celebrare, nisi velit, & sibi ipsi esse detrimento, & alijs scandalo.

Elucidabuntur verò hæc ijs, quæ in contrarium obijciemus. Et primo argumentor: Quia qui aliorum curam habet tenetur alijs ministrare: sed multi sacerdotes sunt curati: ergo tenentur ministrare, & conficere hunc cibum salutis. Respondetur, quod nobis in articulo sermo fuit de sacerdote, in eo, quod sacerdos: si vero fuerit curatus bene procedit ratio. Secundo: Nullus tenetur facere quod sibi non licet; alioqui esset perplexus: sed sacerdoti peccatori, vel excommunicato, vel suspensio, & eiusmodi alijs non licet consecrare: ergo non tenentur. Ad hoc pro excommunicatis, & suspensis, & alijs eius generis respondetur, quod si sacerdos fuerit priuatus per sententiam ecclesiæ executione ordinis, vel omnino, vel ad tempus determinatum, nullam tunc habet obligationem consecrandi Eucharistiam, quia redditus est impotens ad offerendum. Pro sacerdote verò peccatore, qui priuatus non est executione ordinis, dicendum est, quod tenetur consecrare: nec tamen est perplexus; quia potest ac debet penitere.

Tertio argumentor: Nam quilibet sacerdos, sicut habet potestatem consecrandi, ita & absoluendi, & baptizandi, atque exequendi multa alia, quæ pertinent ad sacramenta, sed ad hæc non omnes sacerdotes tenentur, ergo nec ad primū illud. Responderetur negando consequentiam: quia potestas absoluendi, & exequendi ea quæ in argumento tanguntur pertinet ad corpus Christi mysticum, atque vsum fidelium, respectu cuius corporis sacerdos non potest uti sua potestate, nisi super ipsum habeat iurisdictionem: nec tenetur alijs ministrare, nisi eorum curam susceperit, eique incumbat ex officio, & quia non omnibus sacerdotibus data est ea iurisdictione, & impositum hoc munus; ideo non omnes tenentur ad illud. Actus autem consecrandi non respicit, nisi corpus Christi verū, respectu cuius sacerdos non interdictus potest actu exercere suam potestatem consecrando Eucharistiam, & offerendo sacrificium Deo. Et non modo potest, sed etiam debet, ac tenetur id facere ex ordine suscepto. Debet autem, & tenetur modo, & ratione iam dicta.

Quarto argumentor: Ex illo præcepto Domini, Hoc facite in meam commemorationem: ergo omnes tenentur celebrare. Sed Responderetur, quod illud præceptum datur ecclesie. Isto vero, quod peculiariter respiciat sacerdotes debet intelligi proportionaliter ad eos descendere ita ut quavis qui curam habent animarū teneantur eo sub poena peccati mortalis non tamen omnes sacerdotes eo modo tenentur.

Quinto posset fieri argumentum de his qui arripuntur à demone vel de epileptis, hoc est, laborantibus morbo comitiali quem Hispani appellant, gota coral, & Itali mal caduco; alijsque infirmis, qui aut sensu, ac mente priuantur, aut in terram eliduntur, quibus prohibitum est conse-

crare: ut constat ex cap. communiter 33. distinctione. & cap. ex literis. 7. quæstione secunda. Responderetur, quod quantum colligitur ex iuribus citatis, & ex ca. nuper. 7. quæstione secunda, alijsque locis Iuris Canonici, arrepti à demone non possunt celebrare, & postquam ab eo liberati fuerint, debent per integrum annum abstinere, ut magis constet eos liberatos esse. Et præterea epileptici, siue qui laborant morbo caduco arcentur à sacris, & generaliter qui morbi magnitudine, vique correpti sæpe cadunt in terram ac priuantur sensu, quicumque ille morbus sit, non debent celebrare, & illi etiam, qui raro cadunt, si ita illiduntur in terram, ut edant voces confusas, & inconditas, talis arceretur ab altari; in illo cap. nuper. quia potest haberi magna suspicio, quod arripitur à demone. Qui autem cadunt rarius celebrare possunt eam sacerdote facio. Pro leprosis dico, quod publice non permittitur celebrare, possunt autem celebrare occulte. Quod si aliquid oppositum his, quæ diximus, de infirmis, qui arcentur, in aliquo iure, inueniri videatur, attendamus in alijs locis iuris auferri ab eis eam licentiam.

Ultimo loco aliquis eruditus lectione antiquorum sanctorū, & historiarum nascentis ecclesie opponet fortasse nonnullos viros sanctos, qui noluerunt celebrare qualis fuit ille, de quo mentionem facit Durandus. Sed iam diximus, quod ab hominibus sublimis, & heroicæ virtutis sunt nonnunquam quædam spiritu Dei quæ alij faciunt ex propria malitia, atque ita possent & bene, & male fieri. Aduerendum vero, quod quavis loquendo ex natura rei, non peccaret mortaliter sacerdos qui nunquam celebraret, tamen præcepto summi medi Eucharistiam tempore quo reliqui fideles tenentur.

Quæstio

Q V A E S T I O V N D E C I M A, D E S A C R I F I -

C I O M I S S A E E I V S Q V E

R I T V.

A R T I C V L V S. I.

Vtrum missa sit à Christo instituta.

I R I A. Faciam in hoc articulo: Nam declarabo primum, secundum quam rationem missa instituta sit à Christo Domino. Secundo, secundum quam sit instituta ab ecclesia. Tertio propter hæreticorum instantiam ostendam, quam sit antiquum, & peruersum etiam nomen missæ. Oportet vero præmittere, quod missa accipi potest, & pro consecratione Eucharistie, eiusque sumptione, quæ sunt ipsi essentialia. Secundo etiam accipitur, ut completitur totum illum decursum ceremoniarū, qui consecrationem Eucharistie antecedit, & sequitur, verbi gratia, quod præmittitur confessio, incipitur ab Antiphona quæ dicitur introitus, repetitur illud Kyrie eleison, &c.

Hoc constituto sit prima conclusio: Accipiendo vocabulum missæ pro consecratione & sumptione Eucharistie, de fide est, quod sit à Christo Domino instituta. Probat: quia Luca: 22. postquam Dominus consecrauit corpus suum, & dedit discipulis manducandum, adiecit: Hoc facite in meam commemorationem, unde L. Martialis vnus est septuaginta Domini discipulis in epist. ad Burdegalenses capit. 3. ait: Quod autem Iudæi per inuidiam immolauerunt putantes se nomen eius à terra abolere, nos causa salutis nostræ in ara sanctificata proponimus, scientes hoc

solo remedio nobis vitam præstandam & mortem effugant dam: hoc enim Dominus noster iussit nos agere in sui commemorationem.

Secunda conclusio: Certum est, quod multa ex his, quæ consecrationem antecedunt, & subsequuntur, sunt ab ecclesia procedente tempore statuta. Ac proinde sumendo missam secundo modo non omnia, quæ eo nomine significantur, sunt à Christo instituta. Hæc liquet: Quia Gregorius papa huius nominis primus instituit, ut cantaretur primum ea Antiphona, quæ dicitur introitus, & deinde ut diceretur Kyrie eleison, Christe eleison, ea ratione, & modo, quo dicitur. Et ante ipsum Gregorium Thelephorus papa & martyr præceperat cantari Hymnum illum Angelicum, Gloria in excelsis Deo, & alia similiter procedente tempore statuta sunt.

Tertia conclusio: Absolutè loquendo, impie dicitur, quod institutio missæ non habet fundamentum in euangelio. Probat: Quia fides catholica est, quod Dominus disposuit, & ordinavit ea, quæ in missa principalia, & essentialia sunt, ut modo diximus: ergo dici non potest, quod institutio missæ non habeat fundamentum in euangelio. Et præterea quando sacerdos aliquem baptizat verè dicere potest, se facere, quæ Christus instituit, quavis adhibeat aliquas ceremonias, quas ecclesia statuit: ergo par ratione sacerdos dum celebrat, missamque dicit, ea quidem facit, quæ Christus instituit, quavis utatur ecclesie ceremonijs. Tertio probatur: Nā propter has, ut credo, causas damnatus est in concilio Constantienfi articulus quintus

O o s tus

Conc. Const.

tus Vicleph, qui sic habebat: Nō est sur-
datum in euangelio, quod Christus mis-
sam ordinavit. Atque quod spectat ad reso-
lutionem scholasticam hæc sufficiant, pro
primo & secundo, eorum, quæ proposui.
Quia vero hæretici nostri temporis secuti
Viclephum, missam appellant rem papi-
sticam, & recentem, atque humanis inue-
tionibus illatam ecclesiæ, ostendam ter-
tio loco quam sit non modo res, sed etiam
nomen antiquum. Clemens papa huius
nominis primus, discipulus Apostoli Petri
in epistola tertia præcipit presbyteris, &
alijs clericis, ut nihil absque proprii epis-
copi licentia agant, nec missas, sine eius ius-
su celebrent. Et eodem loco admonet
clericos, ne alijs locis sacrificent, &
missas celebrent, nisi in his, in quibus epis-
copus iusserit. Item Alexander primus tex-
tus à B. Petro in epistola prima ad omnes
fideles ait, in sacramentorum oblationibus
quæ inter missarum solemnias Domino of-
feruntur, &c. Et ante mille & quadringen-
tos annos Telephorus papa & martyr in
epistola ad omnes Christi fideles, Missa-
rum, inquit, celebrationes ante horâ diei
tertiam minime sunt celebrandæ, quia &
eadem hora Dominus crucifixus est, &
Spiritus sanctus super Apostolos descen-
disse legitur. Ab episcopis autem idem an-
gelicus hymnus pro tempore & loco in missa-
rum solennijs celebrandus est, & recitan-
dus solenniter. Hæc Telephorus. Abdias
episcopus Babyloniarum ab Apostolis ordina-
tus qui se Christum in carne vidisse testatur
lib. septimo apostolicæ historiæ ubi narrat ge-
sta Matthæi apostoli, & euangelistæ, cum
retulisset Matthæum publice orasse Deum
pro Iphigenia filia Eglippi regis Aethio-
pum, quam Hirtacus regni successor si-
bi in coniugem copulare volebat, quan-
vis illa Virginitatem Deo vouisset, hæc
addit. Cumque respondissent, Amen, &
mysteria Domini essent celebrata, & mis-
sam suscepisset omnis ecclesia retinuit se
ut iuxta altare, ubi corpus ab eo fuerat
Christi confectum, illic martyrium su-
biret. Igitur non modo res, sed ip-
sum etiam Missæ nomen est peranti-
quum.

Clemens.

Alex.

Teleph.

Abdias.

Abdias.

ARTICVLVS. II.

Verum in missa offeratur sacrificium.

VTHERVS, Calvinus
Melancthon, Vitembergen-
ses cæterique duces hæretico-
rum huius ætatis ita in Dei ec-
clesiam conspirarunt, ut illam non modo
ornamentis suis spolient, sed etiam vni-
cum illud & prætantissimum, quod ha-
bet sacrificium corporis & sanguinis Do-
mini auferre moliantur. Si quis vero eo-
rum omnium scripta, & verba legat at-
tente (si tamen ea, vel legi possunt vel au-
diri à viro religioso, & pio) nihil inue-
niet in eis veri, aut boni, nisi quod bene
maledicunt. Et dum in sacramentum
impudentissime convitia iactant, ac ma-
ledictis, & blasphemijs insectantur, il-
lud blasphemandi munus obeunt eloquē-
ter. Nos vero qui à sapientibus edocti su-
mus, musas esse syrenibus præferendas,
nudam ipsam veritatem, & sinceram
ostendimus, ac de more nostro locis theo-
logicis comprobabimus. Sciendum er-
go est, quod ut ait Plato in Dialōgo de
sancto, quemadmodum orare Deum est
aliquid ab ipso petere, ita & sacrificare
Deo est aliquid ipsi (de eius quidem do-
nis) dare, & offerre. Quod vero illud
animatum sit & mactetur, non est de ra-
tione sacrificij. Vnde gentilium sacrifi-
catores antiqui non animalia, sed her-
bas primum, deinde flores, & arbores
sacrificabant: Quia vero aromata sæpe
adhibebantur, & incendebatur etiam sa-
crificium, ideo sacrificia Græcis, *θυσια*
dicuntur, & quia temporis successu ho-
mines frugibus terræ relictis cōmunigen-
tium more ad sacrificium adhibuerunt
animalia, inde factum est, ut victima
& sacrificium pro eodem nōnunquam
accipiatur: cum tamen reuera ratio sa-
crificij nō requirat ut mactetur, vel immo-
letur animal. Existimo vero requiri, ut ali-
quid fiat circa re quam offerimus quod &
vsu ac consuetudine gentium & nominis
ipsius significationem possem cōprobare.
Atque

Pythag.

Philo.
Plato.

Atque in eam sacrificij significationem
quam adduximus ex Platone, non philo-
sophi modo, sed & catholici, & hæretici
& apostatæ conuenerunt, ut liquet ex D.
Augustino. 10. de Civitate cap. sexto & ex
Porphirio secundo libro de sacrificijs, &
ex Calvino in illa sua institutione Christia-
næ religionis cap. decimo octavo, ubi fate-
tur sacrificium completi quicquid om-
nino Deo offertur. Secundo aduertendū
est, quod sacrificium offertur Deo,
ut illum veneremur, ut ei gratiam refera-
mus, ut ab ipso & impetremus bona & li-
beremur à malis. Tertio aduertendū est,
quod sacrificium solet accipi, & pro reip-
sa oblata, dicimus enim, quod quis obtulit
sacrificium: & pro ipsa rei oblatione. Eo
quod quando bona & pura mente Deo ali-
quid offerimus, & sacrificamus, ea oblatio
est gratissimum sacrificium. Quocirca
quando sacrificans ea peregit, quæ facien-
da erant dicere solemus, peractum esse sa-
crificium, hoc est per actum esse, & ad fi-
nem deductâ actionē sacrificadi. Qui ve-
ro amplio rem de sacrificij ratione sermo-
nem desiderauerit, legat articulum ter-
tium, quæstionis. 2. 4. supra. Ex his autem
quæ diximus, nonnulla efficiuntur, quæ
rem magis declarant. Efficitur enim ex eis
sacrificium esse partem quandam, & spe-
ciem operis sacri, nec enim omne opus sa-
crum est sacrificium. Quocirca ea vox
non potest extendi ad omnes cæremonias
& actus religionis. Septem enim sacra-
menta agnoscit ecclesia, septem sacrificia non
agnoscit. Et in sacrificio propria dicto
oportet esse hostiam, quæ Deo immoletur
oportet & esse oblationem. Non tamen
in quocunq; opere sacro inuenitur hostia
& oblatio: quæ enim hostia est aut obla-
tio quando sacerdos absoluit aliquem?
Ex his veritate catholicam quod in mis-
sa vere, & proprie offeratur sacrificium,
ostendo in hunc modum. Nos sacratum
panem, & vinum hoc est, corpus, & san-
guinem Domini offerimus Deo, quibus-
dam circa illa religiose ac rite peractis, ea-
que offerimus, ut Deum veneremur; ut
ei immortalem gratiam referamus; ut ab
ipso per eam sacratissimam hostiam impe-

tremus bona, & liberemur à malis. His au-
tem, quæ diximus, vera & perfecta sacrifi-
cij, ratio continetur: ergo vere tunc sacrifi-
catus. Secundo certum est, quod præter
sacrificia laudis, gratiarum actionis, iustitiæ,
& bonæ ac studiosæ viresque ab initio mū-
di in omninatione, & ætate iustis commu-
nia fuere, præter hæc, inquam, nullare spu-
blica fuit tam male fundata, nulla gens tā
barbara, & inculta, quæ peculiare aliquod
sacrificium & rationem venerandi, atque
piacandi Deum vel Deos suos non habe-
ret in quod conueniret, & quo suam reli-
gionem manifestaret & tueretur. Vnde Ari-
stoteles c. 2. Rhetoricæ ad Alexandrum
exemplum ponens argumentandi à ius-
to, & honesto illud petit à sacrificijs do-
cens iustum esse apud cæs, ut sacrificia fiant,
& patrio more fiant, idque dicit & omnia
vaticinia iussisse hominibus, & primos vr-
bium conditores eis tradidisse. At in nouo
testamento, & ecclesia Dei, si corpus &
sanguis Domini, quæ offerimus in missa
non sit sacrificium nullum omnino restat
quod sit huius reipublicæ ac populi Dei
peculiare sacrificium: ergo vere id, quod
in missa offertur, est vnicum ecclesiæ, &
peculiare sacrificium. Tertio iuxta doctri-
nam Apostoli hæc tria se consequuntur,
& necessario quodā vinculo continentur,
lex sacerdotum, sacrificium. Scriptum si quid
est: Translato sacerdotio necesse est, ut
& legis translatio fiat, ad Heb. 7. & capite
quinto & octavo, munus sacerdotis esse di-
citur hostias offerre, si ergo ecclesia ac po-
pulus Dei habet legem, habet ergo sacer-
dotium, ergo habet & sacrificium. Sacer-
dos enim ad hoc instituitur, ut offerat sa-
crificium. Sed respondent aduersarij, fide-
les omnes esse sacerdotes, ac proinde, ec-
clesiā Dei præter cōmunia illa sacrificia
bonæ mētis, laudis, misericordiæ, & iustitiæ
nō habere peculiare aliquod sacrificium, quia
nec habet peculiare sacerdotes. Maneat
ergo inter nos & hæreticos hoc in causa tā
esse verū apud nos esse peculiare aliquod
sacrificium, & illud in missa offerri, atque
verum est factores, cerdones, caupones,
garrulas anus, & mulierculas, quibus isti
placere student; & deniq; vulgus illud mi-
serum,

Arist.

Hebr. 7.

serum, quod grauisime deceperunt, non esse sacerdotes, hoc inquam, in hac causa maneat. Quarto ostendo manifeste hanc, quam nos defendimus esse doctrinam, & fidem sanctorum. D. Aug. lib. 16. de Ciuitate. cap. 22. loquens de Melchisedech. Ibi, inquit primum apparuit sacrificium, quod nunc à Christianis offertur toto orbe terrarum. Et lib. 10. de Ciuit. c. 26. loquens de illo sacrificio, quod Dominus noster Iesus Christus, qui in forma Dei sacrificium accipit, obtulit in forma serui Deo patri in cruce, addit. Cuius rei sacramentum quotidianum esse voluit ecclesie sacrificium; cum ipsius corporis ipse sit caput, & ipsius capitis ipsa sit corpus, tã ipsa per ipsum, quã ipse per ipsam fuerit offerri. D. Chryf. in ritu missæ sic habet. Propter inenarrabilem & infinitam tuam benignitatem citra conuersionem; & commutationem homo factus es, & noster sacerdos appellatus, & huius ministratorij & incruenti sacrificij consecrationem nobis tradidisti, tanquam Dominus omnium. D. Ambrosius, in præfatione, missæ cæne Domini, Aut, quid inquit, sperare de tua misericordia possumus qui tantum munus accepimus, vt talem tibi hostiam offerre mereremur, corpus scilicet, & sanguinem Domini nostri Iesu Christi qui formam sacrificij perennis instituens hostiam se primus obtulit, & primus docuit offerri? D. Gregor. Nazianzenus, in carmine ad episcopos, & sacrum clerum, exordium sumens à sacerdotum munere proprio, & dignitate in primis verbis exclamat; O qui sacra Deo offeritis sine sanguine mystæ in quorum manibus diuinum plasma tenerur. Et D. Cyprianus ad Cæcilium ait: Quia passio nis mentionem in sacrificijs omnibus facimus, passio est enim Domini sacrificium quod offerimus, nihil aliud quam quod ille fecit facere debemus. Et quia sanctorum testimonia longum est enumerare idem inuenietis apud D. Dionysium lib. de ecclesiast. Hierarchia c. 11. Ignatium in epistola ad Smirneses apud Athanasium in libr. quæstionum ad Antiochum. Greg. lib. quarto Dialogorum cap. 18. Damascenum lib. quarto fidei c. 14. Hierony

D. August.

D. Chryf.

D. Amb.

Nazianz.

B. Cypria.

B. Dioni.
D. Ignat.
D. Athan.
Gregor.

num ad Edibiam quæstio. 4. atque ad hos pures sanctissimos & integerrimos, quorum doctrina, & sanctitate ecclesie respública stabilita est, & perseverat, vocamus hæreticos, non ad suos illos Lutherum, Calvinum, Buzerum, Melancthonem. At responder Calvinus, Eucharistiam ideo à patribus vocari sacrificium, quia est exemplar, & imago sacrificij. Cæterum hæretice infelicissime, imago hæc, & exemplar sacrificij in cruce oblati pro nobis, sacrificium est; itaque quando in missa passio est Dominus referimus, & representamus, & offerimus Deo corpus, & sanguinem filij sui, vere & proprie sacrificamus; nihil enim quod ad sacrificij rationem, & naturam spectat, poteris proferre, quod non inueniatur in hoc nostro sacramento, vt supra ostendimus. Quocirca ille, quem non negabis sapientem esse, & vere fidelem Augustinum catholice atque sapienter, vt trãque coniunxit; vidit enim exemplar istud ac sacramentum passionis Christi æterni Dei, esse etiam sacrificium. Et ideo dixit loco citato, cuius rei sacramentum, quotidianum esse voluit ecclesie sacrificium. Quod si sacrificia omnia veteris legis, atque naturæ signa fuerunt, eius sacrificij, quo Christus in cruce se obtulit patri, vt eo loco docet Augustinus, quis est tam ignarus, qui neget in missa offerri sacrificiũ, propterea quod passionem Domini representamus? Quinto loco quoniam hæreticum morũ pontificum nomine offenduntur, efficiamus, vt ab ipsis pro iniurijs in eos illatis, doctrinæ veritatem pretiosam certe supellestem reportent. Hanc ergo veritatem docuerunt in primis illis temporibus nascentis ecclesie Anaclerus in epistola prima vbi docet, quid seruare debeat sacerdotes, quando Domino sacrificant. Alexander in epistola ad omnes orthodoxos, In sacrificio, inquit missarum panis tantum, & vinum aqua permixtum offeratur. Idẽ docuit Clemens, Eusebius, Iulius, Felix, & alij, qui citantur distinctio. 1. & secunda de consecratione. At sexto loco veniamus ad Concilia. Antiquum illud & grauisimum concilium Nicenum primum, cano. 14. prohibens ne diaconi corpus

D. August.

B. Anacle.

Alexan.

D. Clemens.
Iulius.
Felix.

Conc. Nic.

corpus

pus Christi tradant presbyteris, hæc dicit: Nec regula, nec consuetudo tradit, vt ij, qui offerendi sacrificij non habent potestatem his, qui offerunt corpus Christi porrigat. Conciliũ Toletanũ primum ca. quinquagesimo præcipit, vt omnes clerici veniant ad sacrificium. Eodem nomine illud appellat concilium Trullanum & Bracharense tertium cap. primo Antisiodorensis & Florentinum in decreto vniõnis Armenorum, & Constantiense multa que alia. Ac deniq; in concilio Tridentino, catholica hæc veritas definita est his verbis: Si quis dixerit in missa non offerri Deo verum & proprium sacrificium, aut quod offerri non sit aliud, quam Christum nobis ad manducandum dare, anathema sit. Atque de hoc sacrificio loquebatur Malachias cap. primo dicens: Non est mihi voluntas in vobis dicit Dominus exercituum, & munus non suscipiam de manu vestra ab ortu enim solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda. Et Daniel cap. 12. illud appellat iuge sacrificium, & Acto. 13. vbi dicitur ministrantibus autem illis Domino Græce hebetur sacrificantibus. Hoc que ipsum portenderunt in primis illis temporibus, & significarunt sacrificiũ Melchisedech, & agnus paschalis. His dictis veniamus, ad ea, quæ hæretici obijciunt, & putant sufficere vt à sanctis patribus, & ecclesie sensu discedant. In primis autẽ dicunt Lutherus & Calvinus non vere, & proprie appellari posse sacrificiũ id quod est donum potius, & signum sacrificij. Cõficiamus autem scholasticorum gratia rationem in hunc modum. Signum sacrificij non est sacrificium si quidem nec signum hominis est homo: at Eucharistia est signum sacrificij, quod Christus obtulit in cruce, ergo non est sacrificium. Item sacrificium habet rationem dati, Deo enim illud tribuimus, & offerimus: Eucharistia vero habet rationem accepti, est enim beneficium, & gratia nobis collata ergo nõ est sacrificiũ. Respondeatur breuiter; quod si ratio arguenda hæreticorum aliquid valeret, efficeretur vtriusque sacrificia

conc. Tolet.

conc. Trulla
conc. Bracha
conc. Anti.
conc. Flor.

conc. Trid.

Malach. 1.

Dan. 12.
Acto. 13.

Gen. 14.
Exo. 16.

veteris legis non esse sacrificia; si quidem & Christi passionem præsignabat, & fiebant de Dei donis ac datis. Nos vero dicimus, quod alia, quidem est ratio signi, alia sacrificij; ac proinde non eo sacrificium quo signum & sacramentum. Sed accidit nonnunquam aliquid & signum esse: quia aliquid representat, & sacrificiũ esse, quia Deo offertur: sicut non eo lapis quo signum. Verum euenit nonnunquam vt lapis ipse sit signum. Et quauis signum hominis, non sit homo; quia non cadit in illud ratio hominis, signum tamen rei, est res quia cadit in illud ratio rei: ergo quando dicit hæreticus. Signum sacrificij non est sacrificiũ, si sensus esset, quod non eo sacrificium, quo signum, verum esset. Quia vero ille significare vult, quod idem non possit esse simul, & sacrificiũ & signum siue sacramentum, negandum est, quod assumit; quia est falsum. Id si quidẽ quod agitur in missa, & signum est, quia representat Christi passionem, & sacrificiũ est, quia offertur Deo. Illud vero obiectũ à Luthero de ratione diuersa dati, & accepti; est etiam multo leuius, & magis ridiculum. Vnde enim Deo cunctorum sacrificium offerremus, nisi de eius donis ac datis, quauis diuersa sit ratio, dati & accepti. Secundo obijcit Calvinus illud Hebræorum septimo. Et alij quidem plures facti sunt sacerdotes, &c. Quo loco Paulus sacerdotum veteris testamenti à sacerdotio noui distinguit, quod in illo plures fuerint sacerdotes, eo quod morte prohiberentur permanere, & indigerent successoribus, in nouo vero vnus sit sacerdos semperviuẽs ad interpellandum pro nobis, nec indigens successore. Nulli ergo sunt modo sacerdotes, qui offerant sacrificium vere & proprie. Respondetur esse verissimum, quod in veteri lege multi fuerint sacerdotes, non ster vero sacerdos sit vnus, qui vna sola oblatione prestiterit quod illi multis prestare non potuerunt, nempe remissionem peccatorum. Id vero quo modo intelligendum sit accipite. Inter veteres sacerdotes nemo fuit cuius ceteri vicarij essent: nec enim posteriores prioris alicuius gerebant vices: sed vnusquisque suo, non alterius nomine

Hebr. 7.

Hebr. 7.

mine offerebat. Et præterea plures ac differentes immolabant hostias, & ideo plures illi sacerdotes erant, plures & oblationes. At in lege noua, sacerdos, qui Deum sanguine suo placauit, & reconciliauit mundo, vnus est Christus, qui vnica sua oblatione hoc totum effecit. Nos vero sumus non successores illius, sed ministri per ipsum, eiusque nomine consecrantes, & offerentes. Sicut enim vnus Christus est iustitia nostra, & sanctificatio nostra, & sanctorum sanctorum; non tamē sanctificat nos sine nobis, sed cooperante nostro libero arbitrio per gratiam ipsius, ita ipse quidē est sacerdos noster vnicus, qui & offert se ipsum per nos tanquam per ministros, & nos offerimus per ipsum, tanquam per caput, & principem, nomineque eius, qui nos reconciliauit Deo & dedit accessum ad patrem. Atque hæc est expressa doctrina D. Aug. loco citato libri decimi de Ciuitate Dei. cap. 20. Vbi loquens de Christo & ecclesia; Cum ipse, inquit corporis ipse sit caput, & ipse capitis ipsa sit corpus, tam ipsa per ipsum, quam ipse per ipsam fuerit est offerri. Attendissent autem hæretici, nisi cæci omnino, & furentes essent, quod quemadmodum vnus est pontifex, & sacerdos noster ita vnus est dux, vnus doctor, & præceptor, vnus sacramentorum honorūq; omnium spiritualium effector & colator. Scriptum enim est, dedi eum ducem ac præceptorem gentibus. Quid ergo Paulus prædicator gentium? quid Apollo? quid Cephas. Respondeat Paulus, ministri eius cui credidimus. Ita nos catholice & firmiter sine credimus, vnicum esse pontificem nostrum, & sacerdotem, quicum clamore valido, & lachrymis se ipsum offerens ex auditus est pro sua reuerentia, atque assensit vultui Dei pro nobis. Nos tamen sumus ministri eius, quia vult, vt nos ipsum per ipsum offeramus patri, sicut, quanuis sit sanctificatio nostra, voluit, vt nos per ipsum eiusque gratiam sancte viuereamus & pie. Nec vero nos plures ac differentes hostias offerimus: sed semper vnā, & eandem patri proponimus, quam obtulit Dominus noster Iesus Christus. Tertio argumentantur ex illo Heb. 10. Voluntarie

1. Cor. 1.
Dan. 9.
conc. Trid.

D. Aug.

Esai. 55.

1. Cor. 3.

Heb. 5.

1. Cor. 1.

Heb. 10.

enim peccantibus nobis post agnitionem veritatis, nulla iam relinquunt hostiam pro peccato: ergo nos non offerimus hostiam pro peccato. Respondetur, quod siue ille locus intelligatur de oblatione, qua Christus semetipsum obtulit in cruce, siue de baptisate, quod appellat apostolus hostiam pro peccato, nihil habet consequens illa ratio. Et quidem si baptisate intelligatur, id liquet, quoniam non est secundū baptisate: Si vero intelligatur de morte Christi, sensus est; Cauete vehementer ab eo, vt persistatis in peccato, & mortem Christi ac oblationem, quam fecit pro vobis digne æstimate, eiusque remedio vtimini ad vestram salutem, quoniam nulla alia relinquuntur hostia pro peccato: Christus enim iam non moritur, mors illi vltra nō dominabitur. Habet itaque se Paulus eo loco, atque bonus medicus, qui vnico, & salutari adhibito medicamento: ægrum perterrefaceret dicens: Vere isto remedio: nullum enim aliud est, quo sanari possis. Inde vero certum est non effici, quod nobis non liceat, corpus & sanguinē Dñi offerre in sacrificium. Prima interpretatio est O Echemenij, & Chrysostomi. Ratio vero eius interpretationis est, quoniam hostia, quæ dicebatur pro peccato homines in lege purificabantur, & quia mundantur per baptismum: ideo alludens apostolus ad legem veterem, baptismum appellat, hostiam pro peccato. Secundavero interpretatio accepta est ex Theodoro, & mihi videretur propria, & germana. Qui enim eam abijcit hostiam, quam Christus obtulit in cruce, qua tandem iustificabitur? Quarto obijciunt, quod necesse sit animal, quod offertur mactari, & occidi, vt cōster ratio sacrificij: ergo aut iterū atq; iterum occidendus est Christus, aut nos non habemus sacrificium, quod offeramus. Respondetur quod hæretici, & assumunt hac in parte falsum, & male colligunt. Nec enim est de ratione sacrificij, quod si offertur animal, illud mactetur, sed quod offeratur Deo, & aliquid fiat circa ipsum. Vnde etiam in ipsa lege veteri habentur hæc verba de hirco illo, quem appellant emissarium: Postquam emūdaue

Roman. 6.

O Echem.

D. Chryf.

Leuit. 4.

Theod.

rit

rit sacerdos sanctuarium, & tabernaculum & altare, tunc offerat hircum viuētem, & posita vtraque manu super caput eius confiteatur omnes iniquitates filiorum Israel, & vniuersa delicta, atque peccata eorum, quæ imprecans capiti eius, emittere illum per hominē paratum in desertum. Quauis autem animal in omni sacrificio legis veteris esset occidendum, quid prohiberet nos ex institutione diuina offerre corpus illud ipsum, quod tam dira ultinuit pro nobis, & sanguinem eius effusum facta representatione mortis illius, quæ representatione eo ipso, quod representatione animalis sanguis, & cruor, sed quod significetur effundi? Certe hoc nihil prohibet & nos ita facimus. Est enim nostra oblatio vera oblatio, & verū sacrificiū, nō autē vera effusio sanguinis aut vera mactatio; sed vera representatione mortis Dñi nostri Iesu Christi cuius corpus, & sanguinem offerimus, facta commemoratione, & representatione mortis eius. Igitur quauis omne animal, quod offertur in sacrificium soleret occidi, qui tamen offerimus eum qui pro nobis mortuus & occisus est, non necesse habemus, vt iterum moriatur. Quarto. Qui intrat, inquit, in sancta, & offert in sanguine alieno, non est sacerdos legis nouæ, qui per proprium sanguinem introiuit in sancta, sed legis veteris: at nos offerimus in sanguine alieno: ergo si quid sumus sacerdotes sumus legales. Respondetur, quod eo in loco Apostolus comparabat sacerdotes veteris legis, qui offerebant in sanguine alieno cum Christo qui per proprium sanguinem nos redemit, & introduxit in cælestia, & sacerdotes legis nouæ offerunt nomine Christi, qui proprio sanguine nos redemit. Et præterea ille sanguis noster est, qui pro nobis ille fudit sanguinem suum, ac propterea nō placamus Deum in sanguine alieno, sed in sanguine filij Dei, qui datus est nobis, sicut dicit scriptura. Et inde etiam est quod quauis sacerdotes, qui offerunt alioqui mali homines sint, nihil tamen detrahunt de oblationis, & sacrificij sanctitate & effectu. Sexto dicunt Calvinus & O Ecolampadius,

Hebr. 9.

Esai. 9.

nos quando indefinenter offerimus pug-nare cum Apostolo ad Heb. 9. dicente de Christo, nec vt saepe offerat semetipsum. Sed respondetur hæc omnia leuia esse, & inania. Quis enim neget, Christum semel pro peccatis mortuum esse? Nos vero eius mortis commemorationem facimus, ex eius præcepto & per ipsum proponimus, & offerimus Deo eandem hostiam. Sed iam ea referam, quibus illi vehementer exultant: Si Christus hanc hostiam obtulit, si vnica oblatione cōsummauit in æternum sanctificatos, si semper assisit vultui Dei pro nobis, quid nos eandem quotidie frustra & in cassum repetimus hostia? Hæc illi. Quicumque vero pie & cum timore Dei in sancta ecclesia seruit, vider istos tunc errare intolerabilius, cum magis exultant, & sibi triumphante videntur, colligunt enim non licere nobis incruentam exhibere Deo sacrificij seruiturē, eo quod ille sanguinem in cruce fudit pro nobis, & vnica oblatione cōsummauit in æternū sanctificatos, eosque perfecte redemit. Quod idem est ac si diceret quis, Christus sanctificauit nos, igitur nos non sumus sancti, Christus lauit nos à peccatis, & emundauit nos à delictis nostris, non ergo iubeat Apostolus, vt emundemus nos ab omni inquinamento carnis; Christus cōsummauit in æternū sanctificatos; non ergo ipsi perficiamus sanctificationem nostram in timore Dei. Quod idem Apostolus dixit, Christus iustificauit nos: factus est enim nobis iustitia, sanctificatio, & redemptio, igitur nos non audiamus illud ne verearis semper iustificari, non baptizemur, non doleamus de peccatis, non credamus. Nulla sit nobis ratio misericordie non charitatis, non humilitatis, non patientie cura, quoniam Deus iustificauit nos. Et deniq; Christus orauit pro nobis, nō oremus Christus ieiunauit nō ieiunemus: Christus lacrymatus est, non ploremus: Christus passus est pro nobis, non simul patiamur. Auertat Deus tam inanem sacrilegamque demeritam. Nos dicimus, quod Christus passus pro nobis est nobis relinquens exemplum, vt sequamur, vestigia eius. Dicimus, quod si cōplantati facti fuerimus

Heb. 9.

1. Pet. 3.

Apost. 1.

2. Cor. 7.

Heb. 10.

1. Cor. 11.

Eccles. 8.

Matt. 4.

1. Pet. 2.

Rom. 6.

rimus

Heb. 13.
1. Ioan. 1.
Matth. 4.
Ioan. 17.
Heb. 5.

rimus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus: Affirmamus, quod sanctificauit nos, ut sancte viuamus. Emundauit nos à delictis, ut nos ipsi emundemus. Multa dira sustinuit, ut nos sustineamus. Ieiunauit, ut ieiunemus, orauit pro nobis, ut nos per ipsum pro nobis oremus, eiusque, & orationem & lachrymas, & ieiunia, & tormenta Deo proponamus. Et tandem obtulit semetipsum pro nobis, ut nos Patri sempiterno, & nos ipsos, & ipsum per ipsum offeramus. Ut ergo intra limites scholæ, quibus nonnunquam tenor inuitus, me ipse continens, dico ad hæreticos, quod aliquam causam esse uniuersalem, sufficientemque, & perfectam ordine suo non tollit cooperationem, & effectum rerum inferiorum: imo vero ea ponit, & statuit, quantum est in ipsa. Ac proinde Christum nos emundasse à delictis, ut sufficientissimam, & perfectissimam causam non efficit, ne nos ipsi emundemus. Illum nos docuisse, non prohibet, ne alios doceamus. Orauisse pro nobis, non tollit, ut oremus. Sacrificasse non tollit ut sacrificemus. Sed potius ea ipse in nobis efficit, postulat, & requirit. Et quæ admodum, quod Christi oratio perfectissima fuerit, non tollit, quin oremus, imo vero ideo ipse orauit, ut nos & oremus eodem fidenter, & assequeremur per ipsum, quod oramus: ita se ipsum obtulit, ut nos ipsos, & ipsum per ipsum offerremus Deo & eum promereremur. Itaque causa uniuersalis, & perfecta ordine suo, non tollit cooperationem inferiorum; sed eis multum perfectionis confert, efficiens, ut cooperentur. Vnde Paulus, Dei, inquit, cooperatores sumus. Et tertia Ioannis: Ut simus cooperatores veritatis. Et Dionysius. Omnium, inquit, diuinissimum est Dei cooperatorem fieri. Et iterum Paulus; Ministri sumus eius cui credidistis. Arbitror ergo, quod quia Christus una oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos, assecutus est à Deo, ut nos ipsum per ipsum offerremus, hoc enim ad perfectam nostram sanctitatem & iustitiam pertinebat. Et proculdubio non fuisset eius oratio, & obla-

D. Dion.
1. Cor. 3.

tio, ita perfecta, nisi nobis tribuisset, & orare & offerre per ipsum. Octauo loco opponunt illud Apostoli Hebræorum decimo. Vbi autem horum, id est, peccatorum, remissio iam non est oblatio pro peccato: ergo nos non possumus offerre. Respondetur, nos asserere cum Apostolo quod eum Dominus vnica sua oblatione, quæ in cruce fecit, peccata nostra sustulerit, non necessaria est alia eiusmodi oblatio, nec ut ipse, aut alius iterum pro nobis moriatur. Sed quemadmodum, quia illa hostia manet in conspectu, & acceptatione Dei, remittuntur nobis peccata per poenitentiam, & per baptismum: ita possumus etiam nos offerre pro peccato, non virtute alterius oblationis, sed illius, quam Christus fecit in cruce. Itaque sicut qui baptizatur efficit, ut virtute mortis Christi deleantur sua peccata, & alioqui non deleantur, quia non esset particeps redemptionis, & mortis Christi: ita sacerdos offert, ut particeps fructum eius hostiæ, quam obtulit Christus, & non offert aliam hostiam, sed eandem. Atque ne sit necesse ista repetere, dico esse euidens, & certissimum, quod Apostolus in hoc, & similibus testimonijs loquitur de morte Christi, & oblatione, quam fecit in cruce: & quia ea fuit sufficientissima ad nostra peccata delenda, dicit, quod non est alia oblatio aut sanguis. At vero sanctissima illa, & sufficientissima hostia nihil nobis proderit, nisi eius participes simus. Eam autem participamus, quando in baptismo commemoramus Christo, quando per poenitentiam respicientes carnem nostram crucifigimus cum vitijs & concupiscentijs nostris; quando oramus; quando damus eleemosynam; quando passionem, & merita, nosque ipsos proponimus, & offerimus Deo; quando denique dignam Deo exhibemus seruitutem, quæ fide, spe, & charitate, omnique opere bono continetur: quorum vnum est ipsi creatori, & benefactori nostro offerre sacrificium. Et quanuis Christi oblatio perfectissima fuerit ad delenda peccata nostra sufficientissime, nec ad id indigeat alia posteriore

riore, iuxta doctrinam Apostoli, debemus autem nos eius participes esse, quod facimus ex præcepto Domini, eius passionem commemorantes, & referentes. Nonno: Aut Christus, inquit, in cena obtulit corpus, & sanguinem suum, aut non obtulit. Si non obtulit, nec nos offerre debemus: optima enim missa erit, quæ primam illam fuerit imitata. Si autem obtulit: ergo iam ante passionem erat facta remissio peccati. Respondetur, quod obtulit, ut superius ex patribus probatum est. Non tamen fuit tunc consummata redemptione. Propterea quod, quemadmodum, quilibet alius Christi actus, laborque susceptus pro nobis erat infiniti valoris, essetque per se solum sufficiens ad redemptionem; ea tamen fuit Dei bonitas, & tam copiosa eius redemptio, ut labores imensos, & anxietates pro nobis susceptas effusione sanguinis sui, & morte cumularet: ita actus instituendi hoc sacrificium, infiniti quidem meriti, & valoris fuit; sed & ei, & cæteris omnibus Dei largitas adiecit mortem; & sanguinem suum, quo redemptio fuit consummata. Decimo ait Lutherus; Eucharistia testamentum est, iuxta illud Lucæ. 22. Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine: ergo est opus testatoris, & non hæreditas: at sacrificium est opus nostrum: ergo Eucharistia non est sacrificium. Respondetur, quod cum testamentum teste Vlpiano lege. 1. ff. de testamentis. Sit nostra voluntatis iuxta sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri voluit; & Eucharistia non sit sententia, sed Christi corpus ac sanguis, certum est, quod non est testamentum. Item quanuis Osiander, & Buzerus Lutherum suum defendentes, dicant Eucharistiam esse promissionem remissionis peccatorum, quæ idem, quod sententia, valeret; nam Christus dixit; Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum; inepissime tamen concluditur ex eo, quod Dominus quando confecit Eucharistiam, promi-

serit, se sanguinem suum effusurum propter delenda peccata; Eucharistiam esse promissionem remissionis. Statque firmum illud, quod corpus, & sanguis Christi non est promissio, nisi accipere velis promissionem pro repromissa. Secundum quam rationem, si accipiatur, nihil ratio concludit hæreticorum quia dicemus nos, quod hæredum est uti repromissa, & data à testatore. Ut igitur ad testimonium Lucæ explicandum veniamus, dicimus, quod eius sensum, & verba Matthæus, & Marcus interpretantur, qui sic habent: Hic est calix sanguinis mei noui testamenti, hoc est, noui fœderis cum hominibus firmati, & stabiliti. Retulit si quidem Christus latentè ea verba ad illa verba Moyse. Exod. 24. quando filij Israel fœdus cum Deo percutientes, sanxerunt inter se se, populum Dei legem seruaturum; Deum verò terræ eis daturum vberitatem, sempiternumque auxilio. Quod fœdus pristino more mactatis victimis ictum est, quarum sanguine Moyses populum aspersit dicens: Hic est sanguis fœderis, quod pepigit Dñs vobiscum super cunctis sermonibus his. Id est: Hoc effuso sanguine, hæc de rebus, fœdus inter vos, & Deum ictum est. At verò fœdus, quod non Moyse, sed Christo interueniente, Deus cum ecclesia fecit, non hostijs mactatis, nec vitulorum effuso cruore sancitum est: sed sanguine Christi. Et hoc est quod ait Dñs: Hic est calix sanguinis mei noui testamenti, qui pro vobis effundetur. Id est; eo sanguine, qui hoc calice continetur, nouum cum hominibus fœdus firmabitur. Itaque testamentum vocat Christus id, quod Moyses fœdus appellauit. Et hæc est expressa interpretatio Apostoli ad Hebræos capite nono: vbi referens illa verba Moyse Exod. 24: Hic est sanguis fœderis, ait, Hic est sanguis testamenti. Comparansque toto illo capite vnum fœdus cum alio; vtrumque vocat testamentum. Vndecimo loco addamus rationem illam, quam aduersarij iactant ita esse firmam, & certam; ut aduersus omnes portas inferi subsistere queat:

Pp Illa

Illa est, quod fieri non possit, ut operatio nostra conferat alteri remissionem peccati ex vi ipsius operis, opereque, ut dicitur, operato. Solius si quidem Christi est, ut eius opera, & actiones ex se peccata remittant: at sacrificium, & missa est operatio nostra: ergo nefarium est affirmare, quod ratione sui, & Deum reddat propitium, & conferat gratiam, ac delectat peccata. Respondetur, quod duplices sunt operationes nostræ. Quædam, quas nostro nomine efficitur per gratiam Dei, ut elemosyna, & ieiunium. Et istæ non possunt conferre alijs peccati remissionem, ex vi operis ipsius, sed nobis proficiunt ad præmium apud eum Iudicem, qui fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet iustitiæ. Alteræ verò operationes sunt, quæ non à nobis habent efficaciam, sed prorsus à Christo, cuius nomine edantur, ut baptisimus, & absolutio: sacerdos enim nec baptizat, nec absoluit nisi nomine Christi. Et huius generis operationes ex se possunt peccata remittere, & gratiam conferre: quia Christi potius sunt, quam nostræ. Atque huius secundæ generis est sacrificium altaris. Nec enim sacerdos suum meritum, & gratiam Deo repræsentat, sed Christi, nec sanguinem suum offert, sed Christi. Atque hinc fit, ut nec sacrificij huius effectus à bono ministro maior sit, nec à malo minor, nec sacerdotis iniquitas impedire possit effectum huius sacrificij, ut Innocentius libro tertio, de mysterio missæ, capite quinto testatur. Quod si ad hoc antiquorum patrum auctoritas quaeritur, videant hæretici, quam sit hoc antiquum dogma si quidem D. Augustinus Chrysostomus homilia. 2. in secundam epistolam ad Timotheum, scripsit reliquit hæc verba. Sacra oblatio, siue Petrus, siue Paulus siue cuiuslibet meriti sacerdos offerat, eadem est, quam dedit Christus ipse discipulis, quamque sacerdotes modo faciunt. Nihil habet ista, quam illa minus. Cur id? Quia non hanc sanctificant homines, sed Christus,

Hebr. 9

Innocent.

D. Chryso.

qui illam ante sacrauerat. Qui autem hanc illa minus habere putat, ignorat Christum esse, qui nunc etiam adest, atque operatur. Eadem est doctrina Diui Augustini, & refertur de consecratione. distinctione secunda, cap. vtrum & Diui Gregorij, prima quæstione prima cap. multi, & Diui Hieronymi aduersus Luciferianum. Colligitur verò ex dictis, quod effectus huius sacrificij non provenit ex sanctitate participata sacerdotis: sed quia agit alterius nomine, ac vice. Duodecimo sæpe sæpius inculcant, quod si huius sacrificij oblatio mirabilem haberet effectum sanctificationis gratiæ, & iustitiæ, & remissionis peccatorum, nos iam nostræ iustitiæ, & sanctificationis causæ essemus: quod asserere est extremæ dementiæ. Sed respondetur, quod nos non quidem ex nobis, sed ex Deo cooperatores sumus iustitiæ, & sanctitatis nostræ, ac remissionis peccati: alioqui nunquam esset scriptum: Mundemus nos ab omni iniquitamento carnis, & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei. Et illud: Omnis, qui habet hanc spem sanctificat se. Et illud: Per misericordiam, & fidem purgantur peccata, Proverborum decimoquinto, & capitulo sequenti: Misericordia, & veritate redimitur iniquitas. Et illud: Ablue à malitia cor tuum: & si quis emundauerit se ab istis erit vas in honorem: aliaque eius generis complura. Sed de hoc argumento hactenus: nec enim est proprium huius loci. At non defatigantur aduersarij, & obijciunt præterea, quod si hoc sacrificium delectat peccata vi sua, conferre etiam gratiam necesse sit cum tamen id fieri non posse videatur: quia gratiam vnusquisque apprehendit per fidem. Respondetur, quod negare hoc sacrificium offerri posse ac debere in remissionem peccatorum, est, non intelligere mysteria Dei. Certum enim est, quod finis fidei, legis, omnis sacrificij, sacramentorum omnium, atque bonorum operum, est, ut deleatur iniquitas, & ad-

D. August.

D. Greg.
D. Hiero.1. Cor. 7.
1. Ioh. 1.Prover. 15
Prover. 16.
1. Petri. 2.

Hierem. 4.

ducatur iustitia sempiterna: quibus duobus omnis mali depulsio, atque omnis veri boni adeptio continetur. Ad hunc verò finem cum omnia tendant, alia tamen aliter operantur. Et generaliter quidem, ut verissimè, & catholicè docet in Enchiridione D. Augustinus, fide, spe, & charitate rectè viuimus, ac sanctè, & purè colimus Deum. Per baptismum ex mortuis viuificamur & regeneramur in spem vitam vitæ æternæ. Per penitentiam ex iniustis, efficiuntur iusti, & ex lapsu reparamur. Hoc verò sacrificium in his, qui capaces sunt gratiam tuetur, & auget, & est satisfactorium pro peccatis, abstergit rubiginem venialium peccatorum. Et quia offertur pro malis omnibus depellendis, & assequendis bonis, modo impetramus, ut aliquibus etiam ipsa gratia, quæ ex iniustis fiunt iusti, conferatur, modo non impetramus, modo obtinemus salutem corporis eius, pro quo offertur, liberationem ab angustia, & alia eiusmodi: modo verò non obtinemus pro incomprehensibili, & ineffabili ratione iudiciorum Dei, quæ viles, & ignorantes hominum animæ assequi non præsumant. Itaque hoc sacrificium in remissionem offertur culpæ & peenæ. Item, & pro assequenda salute mentis, & corporis, & denique pro his omnibus, quæ in genere commemorauimus. Nam singillatim bona, quæ inde proueniunt nulla oratio complecti possit. Atque ad hunc finem omnia sacramenta, & bona omnia, quæ Deus nobis dedit, tendunt, & conducunt, suo tamen gradu, modo, & ordine: ad eò, ut sacrificij ipsius oblatio, de quo nobis sermo quædam efficiat ex vi ipsius operis, quæ primo loco retulimus, alia verò, per eam nonnunquam impetremus, nonnunquam vero non impetremus. Addunt hæretici, quod Dominus in vltima cena non se obtulit Patri: ergo nec nos in missa offerimus sacrificium. Ad hoc negatur antecedens; nec illud hæretici probare poterunt. Vnde Concilium Tridentinum, Sessione vigesima secunda,

capite primo, oppositum asseruit his verbis: Sacerdotem secundum ordinem Melchisedech se in æternum constitutum Dominus noster declarans, corpus, & sanguinem suum sub speciebus panis, & vini Deo Patri obtulit, &c.

Vltimo vero argumento vult Lutherus euertere quæ modo diximus. Sed quia disputatio plus nimio in longum protrahitur certe grauat ingenium, atque sermonis, & articuli sine reficitur lector, non aliter atque viator hospitio, quæ restant dicenda, in duos alios articulos diuidamus.

ARTICVLVS. III.

Vtrum missa oblata pro pluribus tantum proficit singulis, ac si pro vno solum offerretur ac pluries offerretur?

ALIO Quodam argumento volebat Lutherus non modo euertere quæ supra dicebamus, sed etiam omnino obruere, atque delere vsum huius sacrificij, affirmans esse non modo superuacuum, sed etiam extremæ omnino ignorantia pro vno, & eodem pluries offerre cum res oblata sit infiniti valoris. Et quando responderetur fructum hostiæ infinite limitari ex sacerdote offerente, refellitur id à Lutheranis multiplici varietate ratione. Primum, quia infinite rei pretium non minuitur siue à paupere detur, siue à diuite, centum, scilicet, aurei cætum valent, à quocumque offerantur. Imo quo is, qui offert pauperior est eo oblatio maiori habetur in pretio si res oblata magna sit. Secundo: Quia sacramentorum fructus non limitatur à ministro: ergo nec sacrificij. Tertio: Quia quanuis sacerdos offerens sit in peccato mortali, sacrificium tamen prodest ei, pro quo offertur: non ergo huius sacrificij virtus accipit terminum à sacerdote offerente.

Quarto: Sacrificium altaris à Christo
Pp 2 summo

Hebræ. 7.
Cōc. Later.

summo sacerdote, nunc etiam patri pro nobis offertur: ab illo ergo habet infinitum valorem. Antecedens liquet ex illo: Semp̄r uiuens ad interpellandum pro nobis. Et ex Concilio Lateranensi in capite firmiter de summa Trinitate, & fide catholica. Dicitur, quod in sancta ecclesia idem est sacerdos, & sacrificium, loquebatur autem sine dubio, de sacrificio altaris. Hocque ipsum, & Cræci in canone suo circa finem, & Diuus Ambrosius, libro primo officiorum, capit. 48. manifeste testantur.

¶ Ambros.

In hoc articulo multiplici opus est distinctione, vt res inuoluta & varijs hominum opinionibus obscurata, intelligi, & videri possit: Constituto igitur, quod nobis non est sermo de Eucharistia, vt est sacramentum, sed vt est sacrificium, ponendum est in primis, quod hoc sacrificium considerari potest, & ex parte operis operantis, & ex parte operis operati. Rursus ex parte operis operati considerari potest, dupliciter, aut secundum seipsum, aut secundum quod illud ipsum sacrificium applicatur huic. Secundo aduertendum est, quod quemadmodum vis, & potentia causæ vniuersalis est generalis, & indeterminata, determinatur verò per causas particulares, & inferiores, siue ministrantes, non aliter atque virtus solis per ignem generat ignem, & per hominem hominem, & imperatoris autoritas, ac potestas alia facit per prætores, alia per pro consules, alia per duces: ita virtus passionis Christi illimitata cum sit secundum se & infinita, alia facit per vnum sacramentum, alia per aliud, alia per huius orationem, deuotionem, & fidem, alia per illius. Determinatur autem effectus huius sacrificij in hoc, aut illo homine per deuotionem eius, pro quo offertur, & cui à sacerdote applicatur. Ita que ad determinatum hunc effectum immensæ virtutis illius holtiz concurrunt intentio sacerdotis huic applicantis, & eius, cui applicatur deuotio. Tertio aduertendum est, quod in sacerdote ipso potest considerari illud bonum, quod

ipsi prouenit, cum sacrificat ex opere operato, & potest considerari eius sanctitas, & deuotio, qua confidenter offerre vult pro aliquo, & impetrare quod desiderat. Vltimo supponendum est, quod cum hoc sacrificium sit impetratorium, meritorium, & satisfactorium, possumus hæc effecta, aut aliquod eorum considerare, tum ex opere ipso operato, tum ex parte operantis; & tum secundum meritum de condigno, tum ex congruentia, siue decencia quadam, quod appellant meritum de congruo.

His positis sit prima conclusio: Si consideretur hoc sacrificium ex parte rei oblatæ secundum se, eius vis, dignitas, & potestas est infinita, itaque est impetratorium, meritorium, & satisfactorium in finite. Probat: Quia res oblata est ipse Christus, qui acceptior multo est, & gratior Deo, quam omnes simul peccatores sint odio habitæ, & ex offi: ergo hoc sacrificium ex parte rei oblatæ certis que operati secundum se habet certè rationem infinitam grati, & accepti. Atque secundum hanc considerationem, hoc sacrificium nullum habet particularem effectum in quocumque hominum; sed in ordine ad Deum habet esse gratum, & acceptum. Atque hoc probat: Quia cum ex parte rei oblatæ, atque operis operati secundum se infinitum, quid sit, & indeterminatum, non esset potior ratio, cur hanc, quam illam gratiæ, & satisfactionis quantitatem daret. Nomine verò operis operati rem ipsam effectam per verba consecrationis, & oblata tam designauit.

Secunda conclusio: Si consideretur hoc sacrificium, vt applicatum huic, vel alteri sic effectus eius est finitus, iuxta quantitatem deuotionis offerentium, id est, eorum, pro quibus offertur. Probat: Quia quando virtus alicuius causæ vniuersalis, & indeterminatæ participatur ab inferioribus, participatur pro modo eorum, & secundum quantitatem dispositionis, quæ inuenitur in eis ad recipiendum influxum causæ. Sol enim magis calefacit per maiorem ignem, & per vberiorē

terram

terram plura, & vberiora producit. Et prætereaprobatur: Quia cum id quod omnes offerimus in hoc sacrificio idem omnino sit; itaque in hoc nulla est differentia, & finite ac limitate eius gratiam participemus, non alia ratione perferri potest participationis diuersitas, & magnitudo, quam ex deuotione offerentis, siue eius pro quo offertur. Quod vero pro diuersa deuotione sit etiam diuersa, & maior, siue minor acceptatio, id liquet ex illa vidua, quæ Lucæ vigesimo primo, & Marci duodecimo, duo minuta misit in Gazophilatium: cuius tamen oblatio pluris habita est iuxta Domini sententiam, quam aliorum, qui plura & pretiosiora miserunt. Efficitur autem ex hac conclusione, vt pro ratione suæ deuotionis quisque inuenitur hoc sacrificio, nec quantitas eius fructus minuat, ex eo, quod pro pluribus offertur, offerunt ve plures. Et ratio est; Quia cum res oblata sit infinita omnes ex ea possunt indefinenter haurire pro ratione suæ capacitatis, & deuotionis absque alicuius detrimento.

Tertia conclusio: Si ea satisfactionis quantitas, quæ obuenit sacerdoti ex sacrificio oblato, applicetur alijs ab ipso sacerdote, quo in plures ea diuisa, & partita fuerit, erit minor. Probat: Quia ea satisfactionis quantitas, quæ obueniebat sacerdoti, finita est: ergo quo in plures diuisa fuerit, eo minor erit.

Quarta conclusio: Si loquamur de huius sacrificij oblatione ex parte operis operantis, non dubium, quin magis proficit ei, pro quo orat, & offert, qui sanctior est, & magis proficit, quo sacerdos deuotius, & sæpius orat, & offert, & quod fieri possit vt sacerdos ei, pro quo offert, & orat obtineat atque assequatur quodcunque petierit. Id quod intelligendum est ex decencia quadam. Hæc quarta conclusio, & verissima est, & habet firmum fundamentum. Est verò fundamentum ineffabilis, immensa, & incomprehensibilis Dei bonitas in suos, qui ita se pro altissima sua benignitate demittit, vt miseros nos, viles, & abiectos, qui

luteas domos habitamus, puluerem ipsum, & cinerem amicos vocet, & habeat, qua nulla maior dignitas mente capi, aut comprehendi potest. Fons vero, vnde bona omnia promanant, est cum benigno Deo familiaritas. Hic si quæras, vtum tantum valeat hæc huius sancti viri oratio vnicuique eorum, pro quibus offertur, quanuis multi sint, tantumque fructum recipiat vnusquisque, quantum vnus solus, si pro illo orauisset, respondeo, quibusdam doctis quos legita videri. Et ratio illorum est; Quia cum oratio fidei, & misericordie Dei innitatur, & nec fides de vno petito minuat fidem de alio obtinendo, nec liberalitas diuina erga hunc minuat, ex eo quod alteri largiatur, efficit inde dicunt, vt nemo ex illis omnibus priuetur tanto fructu, quantum vnus solus perciperet, si pro illo solum orauisset. His accedit, quod oratio, quo generalior est, & fusca pro pluribus, eo videtur ex maiore charitate processisse, & gratior esse. Cæterum aut imbecillitas intellectus mei, quæ magna est desicit in hoc, aut illi authores hac in parte falluntur. Sequeretur enim tam esse frequens, atque morale virum sanctum impetrare à Deo, resurrectionem, aut sanitatem, aut gratiam centum simul hominibus, atque vni, quod est falsum. Debuissent ergo considerare, quod quanuis oratio viri iusti sit gratissimum Deo sacrificium, tamen in omni sacrificio iuxta diuinum præceptum falsum debet adhiberi. Declarat autem, & ostendit recta ratio, estque positum in hominum consuetudine, solere aliquem veniam à principe, vel iudice impetrare vni, qui pro multis non impetrasset, non quod princeps, aut iudex demens non sit, sed quod hic, qui petit, tantum audere non debuisset; nec enim omnia possumus omnes, & virtus magnanimi est se ipsum ita mereri, vt intra suos se limites contineat. Arbitror ergo, quod quanuis alicuius Moyse, vel Abrahami tanta sit gratia, vt impetret etiam pro multis simul, id-

Pp 3 que

Luc. 21.
Marc. 12

que sæpe sapius: tamen sunt multi viri iusti, quorum gratia ac merita habent proportionem ad impetrandum à Deo ex decencia quadam salutem corporis, vel animæ alicuius, aut liberationem à quacunq̄ afflictione, qui id ipsam pro plaribus simul non impetrassent, sicut apud principes vel iudices humanos solet accidere. Et ad rationes illorum, auctorum dico, quod virum iustum solet impetrare pro vno, & non pro multis simul non provenit, ex defectu largitatis Dei, nec ex eo, quod quando petimus pro vno necesse sit minui fidem, & confidentiam impetrandi pro multis, nec quod oratio pro multis ex se minus perfecta sit, sed provenit ex eo, quod sæpe vir aliquis iustus sua gratia habet proportionem impetrandi pro vno. Decensque proinde est, ut bonus, & munificus Deus id illi concedat: non autem habet proportionem nec prudenter is confidere possit Deum ei concessurum salutem, aut vitam plurimorum, non quod eius misericordia non sit immensa: sed quia illa gratia est supra captum, & proportionem huius subiecti: vna si quidem gratia, & amicitia est maior, & arctior altera.

Quinta conclusio: Quando quis habet solum eam gratiam, & deuotionem actualem, vel habitualement, quæ requiritur, ut particeps sit communicationis bonorum ecclesiæ, & applicatur ei fructus huius sacrificii ex opere operato, tunc certus aliquis vnus & determinatus fructus provenit ei & cæteris, qui similiter affecti sunt. Hæc non video, qua ratione negatur. Quia cum ipsi eodem modo dispositi sint, & causa sit eadem, & applicata eodem modo, non est cur non habeat eundem in illis effectum. Quamuis autem hæc conclusio vera, & euidentis mihi esse videatur; necesse tamen est, ut eam declaremus, & tractemus prescius. Pro quo sciendum est primo, quod in hoc sacrificio coincidunt offerentes, & pro quibus offertur. Offerentem sacerdos, & ministri, & affantes missæ, & qui ad eam eleemosynam dederunt; & qui

desiderarunt, ut offerretur illud sacrificium, & denique omnes fideles, nam sacerdos nomine ecclesiæ offert. Et quemadmodum isti omnes offerunt: ita & pro illis omnibus offertur. Secundo sciendum est, quod licet vnus, & idem sit offerens, & pro quo offertur, tamen ratione distinguitur: nam offerens, ut sic est agens: is vero, pro quo offertur, recipiens. Agens autem sacrificium, siue sacrificans percipit fructum pro quantitate deuotionis, qua offert hostiam talem & tantam: is vero, pro quo offertur, recipit fructum pro dispositione, quam habet ad recipiendum, quæ tum peculiari deuotione tum fide, spe, & charitate continetur. Vbi ergo æqualis in aliquibus deuotio fuerit offerendi, vel æqualis dispositio ad recipiendum fructum, non dubium, quin illi æqualiter iuuabuntur hoc sacrificio. Et cum certum sit, quod iuuantur, concedendum est consequenter, quod peculiaris aliquis fructus, certusque, & determinatus illis proveniat, quo & satisfaciunt pro culpis, & conseruantur in bono, & liberantur à malo. Idque ex opere ipso operato, hoc est, ex oblatione illius sacratissimæ hostiæ, etiam à malo sacerdote, pro ratione tamen deuotionis, & dispositionis vnus cuiusque eorum, pro quibus offertur, & qui offerunt.

Pro solutione verò eorum, quæ supra obieciamus, præmittendum, seu potius repetendum est ex dictis; quod hostia illa sacratissima, & infiniti valoris, nobis est data, & proposita, ut indefinenter bona inde hauriamus. Id verò facimus varijs, & innumeris rationibus. Haurimus per fidem spem & charitatem, per orationem bonaque opera, & aliter quidem per baptismum, aliter per penitentiam, aliter quia offerimus patri, & præsentamus eam hostiam aliter, quia pro nobis offertur. Et in his omnibus cum hostia infinita sit, finitum tamen, & limitatum est, quod nos inde semper haurimus. Hoc fundamento iacto nulla omnino est difficultas in respondendo argumentis. Præsertim si illud adiunxerimus, quod quando ea hostia

hostia pro nobis offertur, ibi sunt duo, res scilicet, oblata, & actio offerentis. Et quamuis quando eam obrulit Christus ipse, & res oblata & actio offerentis esset infinitæ dignitatis, tamen quando nos offerimus actio offerentis est finiti valoris, & pretij. Dico ergo his præmissis ad primum, quod non est superuacuum, sed utile valde, & necessarium, quod sæpe sacerdotes offerant Deo hanc incruentam sacrificij seruitutem; propterea quod licet res oblata infinita sit, oblatio tamen ipsa est finiti meriti, & valoris. Sicut quando diligimus Deum res dilecta est infinita; amor verò noster finitus. Hæc sicut bonum est, ut temper amemus: ita etiam bonum est, ut indefinenter colamus Deum, & offeramus. Ad secundum dico, quod pretium quidem rei datæ non minuitur, siue à paupere detur, siue à diuite, sed possit aliter vnus dare aliter alius. Et Christus quidem dedit illud pretium fundendo suum proprium sanguinem pro nobis; nos verò damus offerendo sanguinem alterius. Et ille quidem obrulit ea actione, quæ infiniti valoris, & dignitatis est: nos verò non item. Atque hinc fit, quod fructus redundans ex oblatione Christi infinitus sit: quoad sufficientiam fructus verò quem nos inde participamus, quando sacerdos offert, sit finitus. Itaque fructus redundat in nos, non pro quantitate dignitatis Christi, sed secundum hoc, quod est sacerdotem præsentare, & offerre Christum, qui Christus est infinitus; sed sacerdotem offerre Christum non est quid infinitum; sicut Deus est infinitus: sed hominem videre Deum est infinitum. Ad tertium concedo, quod huius sacrificij fructus, quando pro nobis offertur, non limitatur à sacerdote. Sed debemus intelligere, quod quemadmodum paruulis baptizatis per intentionem ministri applicatur sanguis Christi, & confertur certis gradus gratiæ, non quem ministri sanctitas præstunt; sed quem præscribere voluit Christus: nam quotus gradus ille sit, nobis ignotum est, sic ijs, pro quibus sacrificium

offertur, eodem modo dispositis ad recipiendum fructum, certus fructus, & remissionis poenæ, & aliorum plurium bonorum correspondet, quem nos ignoramus, Christus autem sua voluntate præstituit. Et per hoc patet responsio ad illud de malo sacerdote offerente, quod argumentum suo ordine sequebatur. Ad vltimum dico, quod oblatio, qua Christus Dominus modo in cœlis se præsentat patri, offert, & interpellat pro nobis, est certe infinitæ dignitatis, quoad sufficientiam; sed non intra vnus cuiusque oblatio per ipsum est finiti, & limitati fructus, atque valoris. Quemadmodum enim in rebus naturalibus, atque in moralibus etiam causis, & agentibus videmus, quod inferior causa agit quidem virtute superioris, sed si adæquati effectus vnusque causæ comparentur, multo inferior est is, qui procedit à causa inferiori: ita & in nostro proposito sacerdos offert quidem, placatque Deum virtute, & nomine Christi, sed limitatum, & finitum fructum haurit, & applicat sibi ac nobis ex immenso valore, & dignitate oblationis Christi. Et hæc de his, quæ principio articuli proposuimus. Sed si placet, alia & nos addamus argumenta. Primum, quia quando quis offert suum sanguinem, ita placat Deum, ut remittatur ei tota poena: ergo multo potiori ratione id efficiet offerens sanguinem Christi. Respondetur negando consequentiam. Nam quando quis proprium sanguinem offert ratione cetera, hoc est, fundendo re ipsa sanguinem, & vitam pro Christo, non potest is actus ob sui difficultatem procedere, nisi ex ingenti fide, & perfecta ac ardenti charitate: ac proinde remittitur ei tota poena, & multa etiam alia bona consequuntur: at verò in eo qui Deo proponit, & offert sanguinem Christi non est necesse inueniri ardentem illam charitatem; imo nec charitatem, & ita circo, ut in plurimum non remittitur tota poena debita offerenti hoc sacrificium: ita verò eius charitas esse possit

fructibus satisfecerint, eorum animas pœnis purgatorijs purgari definimus, & vt à pœnis huiusmodi releuentur prodesse eis viuorum fidelium suffragia; missarum, scilicet, sacrificia, orationes & elemosinas, & alia pietatis officia. Igitur, quicquid hæretici dicant, quicunque catholice sentit magnifice Deo gratias agit: quod cum in multis peccemus, & offendamus omnes, dedit nobis ac reliquit gratissimam hostiam, quam proponamus, & offeramus oculis maiestatis eius, in remissionem peccatorum. Hæretici autem dum contra hæc obijciunt, toti sunt in eo, vt destruant illud fundamentum, quod nos adduximus tertio loco; ex capite. 26. Matthæi. Ait enim ea verba Christi, in remissionem peccatorum vsurari, dicitque à nobis recitatur, vel vt dicunt, materialiter, non afferrine seu significantiue. Dicendum vero est, quod siue sit vera sententia Innocentij asserentis proferri ea verba recitatur, siue aliorum dicentium, proferri asseritue; semper manet, & quod consecrat sacerdos; & quod eis verbis innuitur hoc sacrificium offerri posse pro delictis, atque peccatis.

Matth. 26

Innoc.

ARTICVLVS V.

Vtrum conuenienter sit determinatum tempus celebrationis.

MULTA sunt, quæ in celebratione considerari possunt, tempus, locus, orationes, actiones, & ceremonie, de quibus omnibus suo ordine dicemus. Quod vero attinet ad questionem propositam, dico conuenienter institutum esse, & quod quotidie celebratur, ac offeratur hoc sacrificium, & quod id solenniter fiat ab hora tertia, hoc est, nona diei; iuxta modum statum computandi, vsque ad nonam, quæ incipit ab hora duodecima, & finitur hora tertia vespere. Erratio est. Quia cum quotidie peccemus, & hoc sacrificium pro peccatis nostris offeratur, quotidie debemus offerre. Et præterea cum in eo repræsentetur

passio Christi, & ea inceperit hora tertia, quando Iudeorum linguis Dominus cruci affixus est, & finita fuerit hora nona quando expirauit, conuenienter institutum est, vt solennis missæ celebratio ab hora tertia vsque ad nonam fiat. Et hæc de hoc articulo dixisse sufficiat, nam efficientia argumenta, vt amplius declarantur.

Arguitur ergo primo: Nam hoc sacramentum est repræsentatiuum Dominicæ passionis, sed commemoratio Dominicæ passionis fit semel in anno: ergo non debemus celebrare missam, nisi semel in anno. Responderetur, quod passio Christi recolitur ab ecclesia, & secundum, quod in ipso capite nostro re ipsa facta fuit. Et hoc fit semel in anno: quia semel passus est Dominus, & secundum quod nos eius fructum participamus. Et hoc fit quotidie, quia quotidie illa indigemus. Secundo argumentor: Quia si hoc ita esset, deberet utique vnus sacerdos pluries celebrare, quo pluries participaremus Christi passionem. Responderetur, prouidentur constitutum esse ab Alexandro, alijque pontificibus, vt vnus sacerdos semel tantum celebraretur, quia valde esset optabile, & felix: si quis semel digne celebraret, vt haberetur de consecratione distinctione secunda. capite. sufficit, & de celebratione missarum. capite. cōsuluiti. & capite. te referente. tum secundo vt vel sic repræsentetur passio Christi, quæ vna fuit. Cæterum ab hac regula generali excipiunt canonice multos casus. Primus in natiuitate Christi, in cuius festiuitate, licet ter celebrare, vt constat ex iure, & consuetudine. Secundo pro necessitate infirmorum petentium viaticum: si non est Eucharistia in pyxide seruata, licebit iterum celebrare vt consecratur. Tertio si sacerdos habeat duas ecclesias commendatas. Addit Panormitanus id licere propter aduentum aliebius viri insignis quem non deceret missam non audire. Et id cōprobat argumento capite. primi de celebratione missarum multiplicantque alios casus Raimundus, & Hostiensis, vt ad sepeliendum defunctum, & pro necessitate nuptiarum, quando ex vna parte tempus

Alexan.

c. sufficit. c. consuluiti. c. te referente

Panorm.

Raim. Hostien.

labo

laberetur, & ex alia, (quod laudabile est) peteretur sacerdotis benedictio; & si dicenda esset vna missa de festo alia de ieiunio; aliaque dicunt, & imaginantur similia. Dicendum vero est, quod ex omnibus duobus casus sunt cōtinui, & vsitati in ecclesia: primus in die natiuitatis: secundus, quando sacerdos habet plures parochias, commendatas, generaliter autem tunc licet quando necessitas occurrerit pluries celebrandi, quæ necessitas arbitrio boni viri iudicanda est. Erat colligitur ex capite cōsuluiti de celebratione missarum. Aduertitur autem in Paludanus id nunquam licere, vt fiat, nisi à sacerdote ieiuno: & præterea non licere pluries celebrare, quam bis. Ex his autem duobus quæ Paludanus dixit, primum quidem est verum, secundum autem simile videtur falso. Tertio obijcio: Nam cum hoc sacramentum sit commemoratiuum Dominicæ passionis, & cōmemoratio passionis non fiat in die natalis Domini, sed feria sexta in parasceue, inconuenienter videtur statutum, quod in die natalis ter celebratur, in die vero parasceues intermitatur. Responderetur, quod quia in feria sexta ante pascha recolitur passio Christi, secundum quod in capite nostro gesta est, & adueniente veritate cessat figura, & ratio postulat, vt repræsentatio rei eam referat, quam prorsissime fieri possit. Idcirco, non decet, vt in die illa, qua passio Christi iterum gesta recolitur, in sacramento, & figura celebratur. Ne vero ecclesia priuatur eo die fructu passionis, corpus Christi consecratum die præcedenti reseruat offerendum, & sumendum in illo die. Non autem reseruat sanguis, tum propter periculum, ne acescat: tum, quia sanguis expressiori ratione est imago Dominicæ passionis. Celebrantur vero ter missarum solennia in die natiuitatis, propter summam diei solennitatem, & ad significandam triplicem Christi natiuitatem, æternam ex patre, temporalem ex matre, & spirituale in cordibus nostris per gratiam Spiritus sancti. Et quidem eo die iccirco missa catur nocte cum Angelorum hymno, & lætitia magna, quod nocte ortus sit Dominus. Congruentia vero alia, quas quidam ad-

Palud.

ferunt, applicantes vnã missam vni natiuitati, alteram alteri, non omnino quadrant, nec sibi ipsis valde conuenientes sunt. Nam si tu volueris primam missam æternæ natiuitati accommodare, quod dicitur in introitu, Filius meus es tu, ego hodie genui te: dicere poterit alter. Imo vero accommodanda est temporalis, quæ a principalior pars est euāgelij, quæ introitus: & ibi agitur de temporalis. Et secundo quia ea missa cantatur nocte, & Dominus nocte natus est. Et tertio quia illud, Ego hodie genui te, potest optime intelligi de generatione temporali. Et quarto denique, quia antea quam talis introitus caneretur, celebrabatur in ecclesia ea missa, ad significandam temporalem Christi natiuitatem. Quarto argumentor: Christus Dominus expirauit feria sexta ad horam nonam, vespere scilicet, inconuenienter igitur ecclesia cōdit, ac reseruat vnã hostiam in die cōsequens vsque ad feriam sextam in effigiem sepulchri, recondens illam in monumento. Responderetur, quod in feria illa sexta concurrunt duo. Primum, quod corpus Domini non est consecrandum ob rationem iam dictam, & secundum, quod est significandum sepeliri. Quia ergo non est consecrandum eo die, iccirco reseruat ex die præcedenti, & quia est significanda eius sepultura, iccirco ea hostia seruatur in monumento. Hic quis mihi obijciat, quod ea ipsa hostia ante educatur, ex eo loco, & consumatur, quam Dominus expirasset, aut constitutus esset in monumento, non ergo per eam ceremoniam significatur sepultura Christi; si quis inquam hæc obijciat, non faciet prudenter. Debuisset enim considerare, quod in hisce rebus non obseruatur tempus, quo res facta est ad viuum. Si quidem Dominus vespere hora tertia expirauit nec potuit, nisi valde sero sepeliri. Ecclesia vero hæc omnia refert, ac repræsentat ea hora, & parte diei, quæ commodius, & deuotius fideles hæc possunt celebrare, scilicet, mane ab hora octaua, vsque ad duodecimam: antiquitus vero magis sero celebrabantur omnia ista. Quinto argumentor: Nam feria sexta in parasceue per immersionem particule hostiæ

stiz in calicem consecratur vinum in sanguinem ut quidam dicunt: ergo possit etiam tunc confici corpus Christi. Respondetur quod quantumvis id aliqui dicant, non tamen est verum. Nec enim fieri potest consecratio, nisi per verba consecrationis, nec eo die consecratur sanguis, ne celebretur sub sacramento, quod realiter gestum recolitur. Peccaretque graviter sacerdos, qui eo die celebraret contra semper receptum & sanctissimum ecclesie ritum. Feria vero quinta, & sabbato sancto possit quis celebrare ex consensu prelati: si quidem ecclesia solenniter celebrat. Obtinuit vero laudabilis consuetudo, ut una tantum missa his diebus celebraretur, cui omnes assistant. Sexto argumentor: Quia, si prudenter determinatum est celebrationis tempus, & decretum, ut in quoquoque die hoc sacrificium offeratur, tenebitur ergo quilibet sacerdos quotidie celebrare, quod est falsum. Respondetur aliud esse decernere, ut in ecclesia quotidie offeratur patri pro nobis hæc hostia; si quidem quotidie peccamus: aliud vero decernere, ut id fiat ab unoquoque sacerdote, primum sanxit ecclesia, non secundum. Itaque in ecclesijs cathedralibus collegialibus, & conventualibus quotidie debet missa conventualis celebrari; & id tenentur curare prelati sub reatu peccati mortalis, & parochi tenentur celebrare diebus festis quibus parochiani tenentur audire missam. Et quantumvis in illis ecclesijs, de quibus mododicebamus, necesse non sit quotidie unam missam celebrare de festo vel feria, alteram pro defunctis, reprehendunt tamen iura, & merito negligentiam celebrandi pro defunctis. Et ideo curare debent prelati, ut etiam pro defunctis celebretur eorumque prudentia, & pietate relinquatur quotiens id, & quomodo agendum sit. Simples autem sacerdotes non tenentur quotidie celebrare, ut supra est disputatum. Septimo argumentor: Quia hoc sacrificium peragitur ab hora tertia, usque ad nonam: quia est commemorativum Dominicæ passionis, quæ eo tempore acta est: ergo non licebit vel nocte vel hora prima diei celebrare. Respondetur, quod quantumvis

quoad missam solennem regulariter offerretur, ut dicatur tempore, de quo in argumento; missæ vero privatae non possent dici eo solo tempore; & receptum est usu communi, ut dici possint ab aurora usque ad horam duodecimam diei, hoc est meridiem, quia vero hac in parte nonnulla solent accidere, de quibus aliqui dubitabunt, dico primum, quod religiosi ex privilegijs sibi concessis, possunt celebrare etiam ante lucem, & post meridiem, maxime cum iter agunt. De quo vide in compendio privilegiorum, verbo, missa quoad tempus folio. 119. Dico secundo, quod in nocte natiuitatis omnibus licet dicere primam missam ante lucem; & religiosi ex suis privilegijs licet dicere noctu, etiam secundam, & tertiam missam. Cæteris autem omnibus sacerdotibus negat id licere Sylvester verb. missa primo. §. sexto & summa Angelica etiam in verb. missa. §. 4. Ego vero existimo eo die cuilibet sacerdoti licere tres missas privatas noctu dicere. Nam in cap. nocte sancta. de consecratione. distinctione. 1. ubi conceditur sacerdotibus facultas celebrandi noctu in die natalis Domini non dicitur, ut unam tantum missam noctu celebrent, sed uniuersaliter dicitur, quod eo die missas celebrent noctu. Dico tertio, quod alijs diebus causa non urgente esset peccatum non leve noctu celebrare. Dixi vero causa non urgente: quia si immineat necessitas id videtur esse concessum in cap. necesse. de consecratione. distinctione. 1. Octavo argumentor: Quia, si recte assignatum est tempus celebrationis missarum, cum tempus, quo in ecclesijs dicantur horæ matutinae, ante cedat missam, sequi videtur, quod non liceat dicere missam ante recitatas matutinas. Vnde & quidam dicunt id esse peccatum mortale. Respondetur decere quidem, ut unusquisque, & matutinum officium, & etiam primam recitet ante quam dicat missam. Et ita facere solent viri religiosi. Asserere vero quod si rationalis causa eueniat, ob quam quis celebret non recitatis matutinis id facere sit peccatum mortale; mihi videtur esse hominum non considerantium, quam sint hæc omnia ad

Sylvester.

c. nocte san.

c. necesse.

D. August.

charitatis finem referenda, ad quem facit perparum, quod adueniente, verbi gratia, hora septima diei, in qualicet, & recitare matutinas, & dicere missam, prius dicamissam, & deinde recitem. Dicendum ergo est, quod ratione consuetudinis ecclesie recitandi matutinum ante missam, aliquod peccatum esset, sine causa eum ordinem pervertere. Urgente vero causa nullum esset peccatum id facere. Loquor autem de personis privatis, non de ecclesijs cathedralibus, aut conventualibus, quæ certe tenentur eum ordinem retinere. Quantumvis aliqui canonistæ certe rigide, & asperè teneant oppositam sententiam: proculdubio tamen hac in parte non sunt audiendi. Primum; quia si quis primam recitet ante matutinas certe non ob id peccat mortaliter: ergo nec si celebraret ante matutinas. Secundo: Quia, ut modo tangebamus, si mihi licet sine peccato mortali hora octava diei recitare matutinas non obstantè consuetudine ecclesie recitare illas noctu, cur erit peccatum mortale hora septima dixisse missam? Certe ego nullam video fuisse causam illis canonistis, tam seuerè sentiendi. Ultimo argumentor: Nam in celebratione huius sacramenti, ecclesia debet seruari institutionem Christi: sed Christus consecrauit in nocte ultimæ cœnæ: ergo nos deberemus eo tempore celebrare. Respondetur, quod hac de re superius est contra hæreticos disputatum nec enim nos tenemur in consecratione huius sacramenti seruari eas circumstantias, quas Dominus seruauit, ut late docet B. Augustin. in epistola. 118. Quod igitur ad circumstantiam temporis facit, decuit Christum celebrare; & instituire hoc sacramentum post agnum typicum, qui erat eius figura. Vnde quia agnus post solis occasum comedebatur, & Dominus post cœnam consecraturus erat corpus veri agni, ideo nocte consecrauit. Et quidem nocte ultimam atque postremo articulo suæ conversationis cum hominibus, quo illud charitatis sacramentum alijs imprimeret in corda discipulorum omnium que fidelium, nos vero tunc debemus celebrare, quando aptius passio Christi representetur, & nos simus melius dispositi ad

recipiendum passionis fructum. Et ideo conuenienter est institutum, ut hoc sacrificium mane maximè que ab hora tertia usque ad nonam peragatur.

ARTICVLVS. VI.

Verum hoc sacrificium offerri debeat in domo sacra, debeantque ad id adificari templa.

VIT OLIM QUIDAM Eustachius, de quo in Concilio Gangrensi, reprehendens, quod templa sanctorum nomine consecrarentur. Cuius errorè iam diu sepultum logo post tempore, & suscitauerunt, & auxerunt Valenses, qui templa omnia quacunquè ratione, & modo dicantur esse, irridebant, affirmantes templum Dei late patentis ipsum esse mundum, & coarctare eius maiestatem qui ecclesias, monasteria, oratoria que construunt, tanquam propitiis in eis diuinam maiestatem inueniatur. Nec suffecerat hæreticis errare contra fidem ecclesie, nisi ore blasphemus, & impio suam sententiam ita declararent, ut dicerent ecclesiam consecratam non plus valere ad orandum, quam stabulum porcorum. His enim ipsis tam obscenis verbis se explicat post Valenses, Pseudoapostoli, & denique hæretici temporum ipsorum vel non admittunt templa vel eorum omnem apparatus & ornatum reprehendunt. Nos vero quid de his secundum doctrinam catholicam sentiendum sit, sequentibus propositionibus explicabimus.

Prima propositio: Templum erigere, & dedicare Deo ex natura rei est bonum opus atque laudabile. Probatur: Nam euidenter constat ex scriptura, quod Deus voluit atque mandauit sibi edificari templum, & placuit ei, quod magnificè exornaretur: & id non curantes reprehendit Aggei cap. primo dicens: Nunquid tempus vobis est, ut habitetis in domibus vestris laqueatis & domus ista deserta? Et inferius: Ascendite in montem, portate ligna; & edificate domum: & acceptabilis mihi erit, & gloriosa

Aggei.

ritica

rificabor dicit Dominus. Hæc propositio est certa apud omnes: & in eam, quod attinet ad testamentum vetus conueniunt hæretici. Sed homines valde spirituales affirmant hæc ita fieri decuisse pro illo populo rudi, qui ex sensibilibus manuducendus erat ad intelligibilia, tempore vero legis spiritus, & gratiæ id non licere; debent si quidem veri adoratores adorare in spiritu, & veritate.

Sit in hoc secunda conclusio. Pie, & prudenter in ecclesia Dei eriguntur templa in quæ fideles ad orandum, & audiendum verbum Dei, officiaque diuina, & sumendam Eucharistiam conueniant. De hac est inter nos, & hæreticos tota quæstio. Et ideo firmis illam rationibus ostendemus. Et primum quoniam iuxta scripturam in ore duorum, aut trium testium stat omne verbum, tres locupletissimos testes pro hac veritate afferamus. Diuus Gregorius Nazianzenus de laude Gorgoniz eam commendat, quod templa Dei muneribus exornauerit. Et oratione prima in Iulianum inuehitur in impium illum hominem, quod templa Dei compilauerit, & ad Helennium refert, fuisse quendam monachum, qui annos integros in templo stans, puras ad Deum manus expandit, nec (quod vix inquit cuiquam fidem facturum est, vel tantillum obdormierit: sed viui lapidis instrat Christo defixus steterit) erant ergo templa in ecclesia tempore Nazianzeni, & male diripiebantur; & pie exornabantur. Eadem veritas constat ex Diuo Augustino libro vigesimo, contra Faustum capite vigesimo primo, & libro de ecclesiasticis dogmatibus capite. 73. & ex Diuo Chrysostomo; homilia. 66. ad populum Antiochenum. Quibus, si placet poteris addere Basilium in martyrem Gordium, deplorantem, quod impijs manibus domus orationis tunc diriperentur. Hic certe hæretici, quid hincere possint non habent. Nam euidenter constat apud patres hunc usum fuisse, ut templa ædificarentur Deo, & fideles ad ecclesias conuenirent. Vnde pri-

D. Greg.

D. Aug. 11.

D. Chrys.

mis illis ac florentibus ecclesie temporibus Imperator Constantinus auctore. Beatissimo Syluestro papa iussit ædificari templa in omniditione imperij Romani: & ipse plures Basilicas constuxit quas muneribus exornauit. Et in concilio Gangrensi capite quinto legitur: Si quis dicit, domum Dei contemptibilem esse debere, & congregationes, quæ in ea fiunt, anathema sit.

Secundo loco racidem, & fundamentum huius veritatis ostendo hac ratione: Tres considerari possunt, & reuera sunt, vel fuisse status naturæ humanæ. Primus ante aduentum Christi. Secundus ab aduentu Christi vsque ad finem sæculi. Tertius status gloriæ. Et primus quidem totus fuit in umbra; & ob eam causam comparatur nocti, iuxta illud Romanorum tertio. Nox præcessit; dies autem appropinquauit, plenusque erat varijs ritibus ac ceremonijs.

Secundus vero status post aduentum Christi partim continet veritatem, iam olim promissam; partim etiam habet expectationem futurorum bonorum, admixtionemque malorum, & ignorantia. Quocirca quadam ex parte umbratilis est. Et ideo ecclesia in canticis comparatur auroræ, in qua tenebræ admiscuntur luci. Et de hoc statu dicitur, quod non deficiet, donec perueniat ad lucidum diem. Ac propterea ecclesia appellatur aurora consurgens, atque tendens ad meridiem. Vltimus autem status est gloriæ, qui omni umbræ caret, & ex consequenti omni umbrarum significatione. Quocirca diuina illa aquila, & euangelica Apocalypsi vigesimo primo Hierusalem cælestem, atque gloriosam, contemplans, & oculis perlustrans omnia, Et templum, inquit, non vidi in ea; & ciuitas non eger sole nec luna. Nam claritas Dei illuminauit eam, & lucerna eius est agnus, quando ergo terrenis domus nostra dissoluta fuerit, & in gressu fuerimus ciuitatē illam constructam auro mundo, & lapidibus pretiosis, tunc vero fugatis omnibus umbris tollatur templum, & nullæ sint cere

Romano. 3.

Apo. 21.

ceremoniæ, sitque nostra omnis vita vere felix, atque beata, defixos esse, & teneri pulchritudine Dei, & absorberi torrére voluptatis eius. Quandiū autem in hac vita sumus, quoniam rebus sensibilibus vehementer afficimur, & mouemur, necessaria sunt sacra templa, ceremoniæ, & rerum diuinarum ornatus, quo noliter excitetur animus, & deuotio. Tertia ratio sumi potest ex his, quæ in fine secundæ tangebamus. Cum enim in hac vita corruptibili, & animali corpore circumdati vehementer afficiamur rebus sensibilibus, non dubium, quin quando in ecclesiam conuenimus tum repræsentatione ipsa rerum sacrarum, quæ per imagines fit, & altaria & templi formam, tum cantibus hymnorum, atque psalmodiarum, celebratione sacrificij, & ceremonijs moueatur animus in cælestia. Vnde D. August. 10. lib. confess. cap. 33. cum commemorasset factum D. Athanasij, qui in sua ecclesia Alexandria ita faciebat pronunciarum psalmos, ut legi potius, quam cantari viderentur, subdit: Verum tamē cum reminiscor lachrymas meas, quas fudi ad cantus ecclesie tunc in primordijs recuperare fidei meæ, & nunc ipso comoueor non cantu, sed rebus, quæ cantantur, cum liquida voce, & conuenientissima modulatione cantantur magnam instituti huius utilitatem rursus agnosco. Quarto argumentor: Nam si Dominus voluit magnificentissimum ædificari templum, in quo arca testamenti seruetur, quanto magis dignum & æquum est, ædificari templa, ubi sanctissima Eucharistia quam decenter fieri possit seruetur, & honoretur. Quinto id ipsum confirmo ex consuetudine gentium; iureque ipso naturæ. Ut enim nulla fuit vnquam tam barbara natio, quæ non Deum, aut Deos fuisse putaret: ita nulla vnquam fuit, quæ templa, aut aliqua loca non præscriberet, quibus eos precaretur; vota; eis, & sacrificia persolueret. Quantis enim templis, aris, & lucis nō Græci, & Latini solū, sed & Aegyptij & Sydonij, & Scythæ, & Indi, & Barbari quicunque abundauerint, solus ignorat, qui eorum historias non legit. Quod si vrbes omnes atque res publicæ curiam habent

D. Aug. 11.

D. Ath.

locaque designata, in quibus de his, quæ ad reipublicam pertinent, consultet; magis certe erit rationi consentaneū, designare, & sacrare loca, in quibus conueniat ad peragendam diuina, orandumque, & placandum Deū, a quo omnia in homines bona promanant. Vnde & ipse Plato, qui in sua illa reipublica a priuatis omnibus simulacra remouit designari voluit locum communem, in quo reponerentur. Et quidem ex prima epistola Pauli ad Corinth. cap. 11. possumus intelligere etiam tunc sacramentum fuisse illam, in qua Eucharistia Christianis diuidebatur. At enim eos reprehendens. Nūquid domos non habetis ad manducandum, & bibendum, aut ecclesiam Dei contemnitis? Et Eusebius lib. secundo ecclesiasticæ Historiæ capit. 17. scripta reliquit Philonis verba de visu, & consuetudine Christianorum, quæ sic habent: Est autem in singulis locis consecrata orationis domus, quæ, ὡς καὶ ἱερὸν, hoc est honestorum virorum conuentus dicitur, in quo loco sedentes honestæ, & castæ vitæ mysteria celebrant. Vixit autem Philo ipsis Apostolorum temporibus.

Sunt vero multa, quæ heretici opponunt. Primum illud Ioan. quarto. mulier crede mihi, quia venit hora, quando nec in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis patrem. Vos adoratis quod nescitis: nos adoramus quod scimus: quia salus ex Iudæis est sed venit hora, & nunc est quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu, & veritate. Nam & pater tales querit, qui adorent eum. Non ergo licet templa construere. Respondetur, quod Iudaismus totus erat in umbris, & ceremonijs, literaque præceptorum extrinsecus insonantium. Cultores autem euangelici, oportet, ut adorent patrem in spiritu, qui opponitur literæ legalibusque ceremonijs, & veritate, quæ opponitur umbræ. Ille itaque Deum euangelicè colit, qui vere ac recte de illo sentiens per fidem omnem suam spem, & amorem in eum collocat, qui curat ei semper puram exhibere mentem, & desiderat seruire corde magno, & animo volenti. Et pater tales querit, qui adorent eum, leuantes in omni loco pi-

1. Cor. 11.

Eusebius. Philo.

Ioan. 4.

manus

Esa. 26.

manus, & dicentes: Domine nomen tuum, & memoriale tuum, in desiderio animæ. Anima mea desideravit te in nocte, sed & spiritu meo in præcordijs meis, de mane vigilabo ad te. Cæterum quemadmodum vereres illi ritus, & ceremoniæ veteris legis, externaque sacrificia, nihil apud Deum valebant, nisi spiritu fidei, & amoris informarentur, vnde in media illa Synagoga fuit in multis lex euangelica, vt docent patres: ita nec spiritus legis euangelicæ, puraque cultorum mens, & bona recte conseruari potest, sine aliquibus rebus externis. Vnde & ipse Dominus sacrificium, & sacramenta visibilia nobis reliquit: nos ergo dicimus, quod veri adoratores in spiritu, & veritate oportet adorare. Huic autem spiritui subseruiunt externa nonnulla, quæ quæquandiu sumus in hoc corpore, sunt communitati prorsus necessaria. Atque in his est templorum erectio, & alijque ceremoniæ, atque externus cultus. Differt autem lex vetus à noua: quia illa circa ceremonias, ac ritus omnemque cultum externum, & futurorum umbras præcipue versabatur: noua vero circa spiritualem cultum, & internum. Quæquandiu autem sumus in hac vita, non potest esse is cultus tam purus, & spiritualis atque in alia ac propterea miscemus nonnulla externa. Et in summa respondeo, haberi ex illis verbis, quod tempore legis gratiæ, cultus, & cognitio Dei non esset in peculiarem aliquem locum inclusus: & quod veri adoratores per totum mundum dispersi adorarent in spiritu & veritate, quod nos, nec negamus, nec destruiamus erigentes templa, sed potius ad eum finem illa ædificamus. Secundo argumentor ex Eustachio illo iam citato, & Fausto Manichæo: quia nos verissime idola in martyres videmus: si quidem defuorum umbras votis similibus colimus, atque pagani colere idola solebant; eisque templa erigimus & altaria, contra plura nostræ ipsius scripturæ documenta: ergo saltem non licet templa dicere nomine sanctorum. Ad hoc respondeo verbis Aug. li. 20. cōtra Faustum c. 21. Quæ verba nescio quomodo diabolica quadam illusione deceptus nobis obiecit

D. Aug. 21.

Lutherus, cum apertissime contineant doctrinam catholicam. Illa sic habent. Populus Christianus memorias martyrum religiosa sollemnitate concelebrat, & ad excusandam imitationem, & vt meritis eorum confocietur, atque orationibus adiuuetur: ita tamen, vt nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrum, quauis in memorias martyrum constituamus altaria. Quis enim aristitum in locis sanctorum corporum assitens altari, aliquando dixit. Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quædo offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorum, quos coronauit; vt ex ipsorum locorum admonitione maior affectus exurgat, ad acendam charitatem, & in illos, quos imitari possumus, & in illum, quo adiuuante possumus. Tertio argumentor: Nam dæmones sibi volunt ædificari templa: & erigi altaria, non ergo debemus nos Deum colere per ea, quæ dæmones à suis cultoribus expectauerunt. Respondetur ex hac ratione recte colligi, quod nos Deo illa facere debeamus. Nam ex quo lucifer Deo similis fieri concupiuuit, deiectus à cælo cum suis, perstat in eo, vt similis Deo videri velit, & cupiat diuinos honores sibi deferri. Et inde est etiã, quod præsumit dicere futura, & facere prodigia. Quarto argumentor: Ex V. valdenlibus, ac Pseudoapostolis. Nam quæ, inquit, consecrationis templorum est virtus, aut quæ maior in templis propitiacionis ratio, quàm in cæteris locis? Quid denique habet templum, quo sanctius videri possit, quam forum? Aut cur Deum, qui vbiq; est habeat magis præsentem, siue assistentem? Respondetur, quod nisi templum sanctius esset, quam forum, nunquã Dominus ementes, & vendentes eiecisset ab illo, cum in foro emere ac vendere liceat. Est ergo templum proculdubio sanctior alijs, & augustior locus, quia est domus Dei orationi dicata, rebusque sacris peragendis, & cultui diuino composita, & comparata. Ex quibus fit, vt nostra mēs & deuotio excitetur in Deum, illeq; exaudiat orationes nostras. Nam si de antiquo illo templo scriptum est. 2. Paralip. 7. Si conuersus populus meus, super quos inuocatum est

2. Para. 7.

est nomen meum, deprecatus me fuerit, & exquisierit faciem meam, & egerit poenitentiam à vijs suis pessimis, ego exaudiam de cælo, & propitius ero peccatis eorum, & sanabo terram eorum. Oculi quoque mei erunt aperti, & aures meæ erectæ ad orationem eius, qui in loco isto orauerit. Si hæc inquam de illo templo scripta sunt, & non est minoris, sed maioris sanctitatis templum nostrum, non est cur negandum sit, peculiari aliqua ratione ibi assistere Deum, & propitium fieri peccatis nostris, & exaudire orationes. Si autem hæc, quæ Theologicè diximus metaphysicè quis velit vrgere, & interroget, quid habet omnino templum postquam consecratum est, aut quid denique est illud, quo dicitur esse sanctum, qua ve ratione Deus ei loco assistet, peculiariter, is quicumque sit, debet intelligere, quod etiam apud suos metaphysicos res non vno solum modo, & ratione, sed varijs atque diuersis esse dicuntur. Aliter enim ego dicor esse corporeus nimirum, quia corporis naturam habeo, qua consto; & aliter esse sub tempore, aut vestitus, aut locatus, aut redemptus, aut honoratus ab alio non propter aliquam naturam aut absolutam qualitatem existentem in me: sed, quia aliqua ratione me habeo ad aliud, vel illud se habet ad me. Quo vno constituto, scilicet, quod modus essendi etiã realis, varius tamè est, & diuersus dicendum est, quod templa aliquid reale habent præter alia loca eo ipso, quod sunt consecrata, & consecrationes quidem ecclesiasticæ non sunt opera tantum humana.

Sed intelligendum est, quod quemadmodum sacramenta habent efficaciam ex sacerdotio Christi, à quo sunt instituta: ita sacerdotium illud participatum in ministris efficaciam præbet consecrationibus, quæ ab ipsis fiunt: ita quod quemadmodum Christus, baptismum suscipiens in Iordane, omnium vbiq; terrarum fontes, & gurgites consecrauit habilesque reddidit ad baptismum: ita ex sacerdotio Christi diffuso, & participato in nobis templa cæteræque res consecratæ vere manent,

facrata, & dicata Deo, & habilia ad excusandam in nobis reuerentiam, & deuotionem rectèque intelliguntur sancti angelipeculiariter assistere eis locis, & fugari inde dæmones, atque Deum vt in templo tanquam instrumento ad excitandam in nobis sui memoriam, reuerentiam, & deuotionem, commouereque nos vt oremus, quæ ipse largissima manu concedit. Quæ cum fiunt tunc reducitur ad actum, & complementum id, quod erat effectus consecrationis; nimirum virtus illa, quasi habitualis templi ad ritè diuina omnia peragenda. Et quia Deus in templis peculiari hac ratione nos ducit ad se, & benefacit ijs, qui pura mente ipsum orant in templo, iccirco intelligitur eo in loco peculiariter assistere.

Vltimo loco quidam ex aduersarijs mitius, & temperatius loquentes. Quare, inquit, excusare possumus tot effusos sumptus in templis, & aris fabricandis cum tot pauperes fame conficiantur? Quid tot candelabra, tot cruces, tot calices, tot statuae aureæ, & argentæ sibi volunt? Respondeo, quod nos cum sanctissimo Ambrosio docemus, atque sentimus, & piè ac sanctè ornari templa his, quæ commemorauimus, & multò sanctius ea frangi, & effundi in cibos pauperum, quando id necessitas postulauerit. Quod si non faciunt ecclesiarum præpositi, id certe ad veritatem dogmatis non pertinet, nec ea est veritatis culpa, sed hominum ignorantium, quam sint omnia ad charitatem Dei, & proximi referenda: ex qua vniuersa lex pender, & prophætæ. Præteritum verò pauperum, & eleemosynæ velle omnia diuini cultus ornamenta demoliri, nihil est aliud, quam eum Diaboli filium imitari, qui dicebat; Vt quid perditio hæc? Potuit enim vnguentum istud venundari multò, & dari pauperibus.

12. q. 2. c. 48.

1111.

Pij autem homines, & sapientes illud semper audiunt; Oportet hæc facere, & illa non omittere.

Matth. 26.

(2)

Qq

Art.

ARTICVLVS. VII.

Vtrum non modo domus, in qua offertur hoc sacrificium, sed altare, & vas, & linæamina, cæteraq; eiusmodi debeant esse consecrata.

Respondeo dicendum, quod siue in hoc sacrificio, ac sacramento consideretur summa reuerentia, quæ illi debetur, in quo Christi corpus, & sanguis vere continetur, siue consideretur effectus huius sacrificij, & sacramenti, qui est sanctificatio nostra, debet ob utranq; causam esse puritas, & consecratio, non solum in ministro, sed in ceteris etiam, quæ illud attingunt. Sed contra hæc argumentor primo: Hoc sacrificium est repræsentatiuum Dñicæ passionis, sed Christus nō est passus in domo, sed extra portā ciuitatis, iuxta illud Hebr. ultimo Iesus, ut sanctificaret per suū sanguinē populū, extra portā passus est: ergo videtur, quod hoc sacramentū nō debeat celebrari in domo, sed magis sub diuo. Respondeatur, quod, ut constat ex Leuit. ca. 16. & ex epist. ad Hebræos ca. 13. Quorū animalū infertur sanguis pro peccato in sancta per pontificem horum corpora cremantur extra castra propter quod Dñs cum pro peccatis nostris offerretur extra portā passus est, non solum ad implendam illam figuram, sed etiam, quia inoriebatur pro peccatis totius mundi, & non solū Iudæorum: & ideo passus est extra ciuitatem, sub cælo, quo mūdus vniuersus cōtinetur, quia mūdi redemptor erat. Ita verò rationes militant pro sacrificio cruento, quod obtulit Dominus, non autem pro incruento, quod nos offerimus. Hoc enim rectè offertur in ecclesia tum ob alias causas, tum ut significetur, quod intra ecclesiam offertur verum sacrificium, & non extra illam. Verum est tamē quod quia nos sub lege gratiæ, Dei gratia viuentes non sumus alligati vmbri, & significationibus, quæ sunt propriè Iudæorum possumus ex rationabili causa, extra domum cōsecratam fieri templum celebrare. Vnde in capit.

Hebr. vlti.

Leuit. 16.
Hebr. 13

Artic VII.

concedimus. de consecratione, distinctione. conceditur in itinere positus, si ecclesia defuerit, sub diuo, seu in tentorio, si tabula altaris consecrata, cæteraque sacraministeria ad id officium pertinentia ad fuerint missarum solennia celebrare ex his. Secundo argumentor: Quia altari res cum sit inanimata nulla sanctitas potest accrescere, frustra ergo est illud consecrare. De hoc argumento iam diximus, quæ necessaria videbantur articulo præcedenti. Quauis enim ecclesia, altare, atque similia non sint susceptiua gratiæ, proculdubio tamen assequuntur aliquam virtutem quando sanctificantur, iuxta illud secundo Machab. tercio. Verè Dei virtus quædam est in loco: nam ipse qui habet in cælis habitationem visitor, & adiutor est loci illius. Inter alia vero iustissima ratione consecratur altare, quod magis è propinquo se habet ad sacrificium, quam ecclesia, & repræsentat iuxta sententiam Beate libro. 6. super Lucam, capite. 7. sepulchrum Christi iuxta Diuum Thomam, ipsum Christum, iuxta alios verò, quibus assentior, significat beatum illud lignum, & sacrosanctum, cuius brachijs sæcli pendit pretium. Nam quemadmodum Christus in cruce pendens se obtulit patri: ita à nobis super aram consecratur, & offertur, & sumitur. Nec huic sententiæ obstat, quod altaria fiant ex lapidibus, non ex lignis. Nam proportio, & analogiæ requisita solum consistit in eo, quod quemadmodum Dñs in cruce est immolatus: ita & nos super altare offerimus, & immolamus. Quocirca etiam existimo altaria templi veteris significauisse crucem. Fuit verò modo ex lapidibus propter firmitatem, & durationem. Postquam autem hæc semel consecrata fuerint, admonet concilium Nicenum, non debere iterum consecrari, nisi aut igne exusta, aut sanguinis effusione, aut cuiuscunque semine polluta fuerint. Tunc enim loci sanctitas postulat, ut iterum consecretur, & operatio inimici, atque immundities pellatur. Aduertendum verò, quod qui non habent veram fidem, non possunt ecclesiam consecrare. Et quidem altaris palla candelabrum,

a. Mach. 3.

Beda.

De sacrificio missæ eiusque ritū.

brum, & velum, atque similia si fuerint vetustate aut ita, sicut comburenda, & cineres eorum in baptisterium debent inferri, aut in parietem, vel fossas patiumentorum iaci, & includi, ne introeundum pedibus inquinentur. Et ligna ecclesiæ consecrata non debent ad aliud opus conferri, nisi vel alterius ecclesiæ, vel monasterij, vel omnino comburantur, quia in laborum opéra non debent admitti. De quibus omnibus, vide de consecratione, distinctione. Tertio argumentor: Quia nec Dominus Luca. 22. nec Apostoli, Acto rum. 2. in domibus sacris consecrati: ergo nec nos id facere debemus. Respondeatur, quod Dominus ipse verba, quibus consecratus, ac formam nobis dedit, vsum autem, & modum celebrandi nobis reliquit. Quocirca ecclesia successu temporis multa piè, & prudenter circa modum celebrandi disposuit. Ex eo vero, quod Dominus nos id fecerat in domo consecrata discimus nos, non id ad consecrationem esse necessarium, nec quicquam aliud, quod officiat ecclesiæ consuetudini inde potest inferri. Quicquid autem sit de tempore, primum Apostoli ecclesiam consecrati, credendum tamen omnino est, eos ante quam è vitâ decederent, basilicas aliqua vel loca consecrauissè, & eum morem ab ipsis in nos dimanasse. Vnde quæ fuerit illorum temporibus missarum solennitas, & ecclesiæ veneratione colligere possumus ex canon. 16. Apostolorum. In quo sic habetur: Omnes fideles, qui conueniunt in solennibus sacris ad ecclesiam, scripturas Apostolorum, & Euangelium audiant. Qui autem non perseverauerint in oratione, usque dum missa peragitur, nec sanctam communionem percipiunt, velut inquietudine ecclesiæ mouentes conuenit communionem priuari. Quarto argumentor: Nam veritas debet respondere figuræ: sed in veteri testamento altare non fiebat de lapidibus sectis, ut constat Exod. 20. & Exodi. 27. præcipitur fieri aliud altare de lignis serin, vestitis aere, vel auro: ergo inconuenienter ecclesia vitur altaribus lapideis. Respondeatur, quod in hoc respondet veritas figuræ, quod illis sacri-

Luc. 22.
Acto. 2.

can. 10. ap.

Exod. 20.
Exod. 27.

ficijs, & altaribus, & sacerdotibus successit Christus Dominus, qui se ipsum obtulit sacrificium patri in ara crucis, & nos eundem in altari offerimus. Quod verò modo fiat altare de ligno, aut lapidibus, hoc vel illo modo compositis, id non facit ad implendas illas figuras: sed fit ex lapide, ob congruentiam eius materiæ, ad durationem, & firmitatem altarum. Olim verò præceptum est fieri altare quoddam de lapidibus infectis, & ut ostenderet Deus, quam amet simplicem cultum, & ad remouendam idololatriam, & ad differentiam pulchritudinis alterius altaris, quod intra sancta sanctorum, ex auro structum erat, ubi thymiamata incendebantur, & significabatur, quam Deus æstimet sacrificium laudis, & bonæ mentis, aliasque ob causas, quæ non est necesse modo, ut persequamur. Quinto argumentor: Nam calix cum patena repræsentat sepulchrum Christi, quod fuit excisum in petra: ergo deberet fieri ex petra. Respondeatur, quod quicquid calix, & patena significant de quo suo loco Deo dante dicemus, prouident tamen statutum est ab ecclesia, ut calix ac patena fiant ex auro, vel ex argento, vel ex stanno, ex alijs vero materijs non fiat ob aliquam inconuenientiam. Si enim calix esset ex vitro, esset facile fragilis: si ex ligno, vel lapide esset porosus, si ex ære, vel aurichalco, æruginem crearet, & posset prouocare vomitum.

Sexto argumentor: Panni serici sunt preciosiores alijs: ergo sicut calix fit de auro: ita palla altaris deberent fieri de serico. Ad hoc respondet Syluester Papa in epistola quadam his verbis: Consulto omnium itauimus, ut sacrificium altaris non in serico panno, aut intincto quicquam celebrare præsumat: sed in panno, lineo ab episcopo consecrato, sicut corpus Christi in sindone lineæ, & munda sepultum fuit. Et quidem tum non modo sine periculo, sed etiam commode vni possumus panno lineo in sacrificio peragendo, & id expressius repræsentet id, quod circa mortem Domini actum est, si quidem eius corpus fuit inuolutum in sindone munda, conuenien-

Syluest. pp.

ter obseruatur ab ecclesia, vt pallæ fiant ex lino. Septimo argumentor: Nam nec ministri, nec calicis, nec aliorum similiu consecrationes recolit ecclesia: ergo nec deberet recolare ecclesiæ, vel altaris consecrationem. Respondetur, quod minister tabernaculi veri, quod fixit Deus, & non homo, est ipse Christus, cuius non vnum solum; sed plura festa recolimus: Dedicatio verò ecclesiæ, & altaris recoluntur: quia ista duo habent se tanquam totum, vel pars maior, & magis exposita, ac necessaria, & semper vsitata eorum, quæ inter inanimata consecrantur: & icircò eorum dedicatio & consecratio celebratur. Cointelligitur tamen celebrari consecratio cæterorum omnium, quæ ad

Hebr. 8.

sacrificium peragendum requiruntur, & consecrantur. Aduertendum est autem vltimo loco, quod quantus ecclesia, cui relicta est dispositio circa debitum, & congruentem modum celebrandi, multa requirat, si tamen sacerdos verba consecrationis proferat super materia debita, cum intentione consecrandi absque omnibus prædictis, scilicet, domo, altari, calice, & corporali consecratis cæterisque eiusmodi per ecclesiam constitutis, consecrat quidem corpus Christi, peccat tamen grauius peccato sacrilegij, ritum ecclesiæ non seruans. Et hæc de isto mirabili sacramento, dante Domino, si quid boni diximus.

INCIPIT TRACTATUS DE RITV

MISSÆ.

Nihil est homine iusto, & sapiente dignius, si Dei minister ac sacerdos effectus sit, quam ritus ceremonias, rationemque omnem sacrificij callere ac penetrare, quo & suum munus obire digne possit, & cuiuslibet poscenti causam, & rationem reddere eorum, quæ in celebratione missæ per aguntur. Ac propterea de creui labore meo aliorum laborem leuare, & perstringere, quam breuiter fieri possit, quæ hæc de re scitu necessaria esse videbantur.

Cap. I. De sacerdotis ingressu ad sacramentum, & vestimentorum ratione.

Agnoscat sacerdos, atque consideret sacrarium ingrediens, quod personam sustineat sancti sanctorum Christi Iesu, qui est minister tabernaculi veri, atque ita se comparet grauitate, humilitate, modestia, silentio, &

principue bona mente, ac puritate, astare vt possit spiritu, maiestati, & pulchritudini Dei, cui assistunt Cherubin, & Seraphin, cui ministrant Angeli, cui Sol & Luna deserviunt; stellæ autem luxerunt ei cum incunditate, qui fecit illas: vocatæ sunt & respōdent adsumus. Atque ista considerans, amictu, hoc est, velamento tenui, & infirmo, candido tamen caput operiat, significans, quod Verbum ad nos descendens, sub fragili carne, sed munda se abscondit, ac suam diuinitatem, quasi obrexit, quæ Christi caput appellat Apostolus dicens: Caput Christi Deus. Alba verò, quæ superinduit, vestimentum, scilicet, lōgū, & lineū, & clausum vndiq; significat Christi integerrimam, & sanctissimam conuersationem. Cingulū autem, quo lumbos præcingit; congruè iuxta scripturæ phrasim designat, non modo Christi puritatem, cælos excedentem, sed etiam quam debeat ipse sacerdos castitatis, & continentie gloria fulgere, & sibi

Baruch. 3.

1. Cor. 2.

sibi ab omni voluptate temperare. Deinde, vt strenuus miles, manui sinistra ad aptet manipulum, quasi præliaturus cum inuisibilibus hostibus & imitaturus ac secuturus ducem suum, qui Sathanam principem huius mundi derurbabit e regno. Quoniam non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes; & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum; contra spiritualia nequitie in cælestibus. Adiuante vero simbræ manipulo, admonet, quam debeamus in hac bona milita vsque ad finem perseuerare, & bellum cum hoste gerere inexorabile. Stola autem, & defluens vsque ad pedes, & in crucis formam composita, significat, quod Dominus noster Iesus Christus portauerit semper crucem suam, & factus fuerit obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis, & quod nos debeamus illum sequi, crucis mortificationem in corpore, nostro circumferentes. Casula denique superinduta, ecclesiam, hoc est, corpus Christi designat, quæ fide & charitate continetur. Propter extensionem autem manuum sacerdotis ad utrumque; latus, casula in duas partes quasi diuiditur: cum tamen illæ vnitæ maneat in capite: quoniam per Christi passionem duæ partes ecclesiæ in vnum coniunguntur; quarum anterior pars, quæ minor est, ecclesiam designat, quæ præcessit Christi passionem incipientem ab Abel iusto. Pars autem posterior refert eam ecclesiam, populūque fidelem, qui post eandem Christi passionem, ex omni tribu & lingua, & populo, & natione collectus est.

Ioan. 12.

Ephes. 6.

Phil. 2.

Apost. 7.

Caput. II. De priori parte missæ vsque ad epistolam.

Recedunt ceroferarij luminariibus accensis, hilaritate ipsa, & splendore lucis significantes gaudium, quod effulsit toti mundo, aduentu, & natiuitate Saluatoris. Sequitur subdiaconus, id est, lex non sine causa portans euangeliorum librum: quoniam, euangelium in lege, sicut veritas in vmbra continetur. Subsequitur diaconus, hoc est, euangelium; tempore quidem

lege posterius; sed dignitate prius. Quæ ambo Dei verbum secundum ordinatissimam distributionem temporum, attulit mundo, & ad suum honorem ac gloriam ordinavit. Vltimus aduenit, altaris quæ medius sacerdos, tanquam Christus complens, atque perficiens ordinem ministrorum, Dominus ipse & minister. Atque in primis sacerdos cum ministris peccatorum confessione inuicem facta, abstergere curant peccata, quæ naturali fragilitate, & quotidiana infirmitate contrahimus. Accedensque sacerdos & astans altari, illud osculatur, in deuotionis, & reuerentiæ signum. Locis enim ad quæ vehementer afficimur; & quæ veneramur, solemus oscula figere, ex dulci memoria, ac recordatione, & veneratione profecta. Quia vero qui spiritu ascendit, & astat vultui Dei, cum illo munificentissimo rege (quæ eius bonitas immensa est) colloquia miscens: nunc laude Dei vitur; nunc cognitione, & confessione miseræ suæ Dei misericordiam mouet nunc oratione aliquid petit, atque hæc varie miscet, pro vt Spiritus sanctus afflauerit. Inde est, quod sacerdos incipit quidem aliquid in introitu, quod ad Dei laudem spectet: postea suam & populi miseriam proponit, petitque misericordiam dicendo ter, Kyrie eleison, Domine miserere, Christeeleison, Christe miserere, Kyrie eleison, Domine miserere; qui tres ternarij Patri filioque & Spiritui sancto aptantur ordine suo. Deinde laudem replicat intonans, Gloria in excelsis Deo. Quæ verba ecclesia accepit ab Angelis, & adiciens nonnulla hymnum laudis complevit: vt quia communis est laudandi, ac lætandi ratio Angelis, & hominibus, sit & communis cantus, & verba. Postremo autem adijcit sacerdos orationem deprecans Deum omnipotentem, vt nobis bona conferat, & auertat mala, id est, per Dominum nostrum Iesum Christum qui est filius dilectionis, & per quæ accepimus gratiā pro gratia. Quæcūque enim Deus diligit per Christum diligit, & cuiuscūque dat gratiā, ac beneficia per Christum dat gratiā & beneficia. Ac denique si alicuius miseretur

Q 9 3

retur

retur, & eum liberat à malis, per Christū miseretur, & liberat à malis, per quem placuit reconciliari, omnia pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in cælis, siue quæ in terris sunt. In his verò omnibus de quibus sermo habitus est alijsque multis sacerdos Chorum concinentem adiuuantem, & respondentem habet eo, quod populus fidelis vna cum sacerdote, & per sacerdotem sacrificat.

Caput. III. De his, quæ à lectione epistolæ usque ad Canonem fiunt.

ECTIO Epistolæ vox est legis, ac præcursoris præcurrētis, & suos auditores destinantis, ac transmittentis ad Christum. Quotò verò præstantius sit Evangelium lege significamus, sedentes dum legitur epistola. Cū tamē surgamus, & erecti ac discooperto capite stemus ad Evangelium, non autem hæreat quis considerans, quod sæpe epistola sumitur ex nouo testamento. Quoniam cum omnia hæc ad finem charitatis referri debeant, ea leguntur in epistola, quæ ad eum finem videntur esse magis congruentia. Descendit autem sacerdos ab altari, & sedet in loco presbyterij, dum epistola legitur, vt vera humilitate demonstret, se esse vnum de populo egentem doctrina, ac gratia Dei, & imitetur eum, qui inter turbas accedens ad Ioannem dicebat, decet nos implere omnem iustitiam. Quoniam autem lege, & prædicatione Ioannis disponimur ad iustitiam, & ad lamenta prouocamur; iccirco gradualis cantus succedit tristis, & grauis, ob quam causam diebus lætis, & significantibus statum gloriæ, à paschate, scilicet, vsque ad Pentecosten, non dicitur graduale. Quod si nominis rationem consideres illud videtur esse deductum à gradibus procedentium de virtute in virtutem. Quoniam autem lugentibus ore Dei promissa est consolatio, & hilaritas spiritus, plena quidem in futuro, sed in præsentem degustata: iccirco post graduale triste, scilicet, carmen, & lugubre, subsequitur alleluia, qua voce

Matth. 3.

Matth. 5.

æterni gaudij plenitudo, & cælestium spirituum officium designatur. Illi enim pulchritudine Dei capti, & absorpti eum laudant indefinenter. Alleluia verò laudate Deum interpretatur: ac propterea bis, & iterum, atque iterum reperitur. A septuagesima verò vsq; ad pascha, quoniam illi dies sunt luctus, atque poenitentiae suspendimus lætitiæ cantum non aliter, atq; illi, qui pressi captiuitate Babylonis organis ad salices suspensis, dicebant; *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?* Et dicitur in ecclesia tractus, qui & verbis, & peculiari modulatione, vocis triste quid sonat pro poenitentibus. Ad euangelium autem omnes ob reuerentiam assurgimus, & subdiaconus, ac ceroferarij cum luminaribus astant. Quoniam euangelij veritas, & lux patefacit, & illustrat umbras legis, illuminatque sedentes in tenebris, & umbra mortis. Diaconus autem stola indutus, quæ ab humero pendens, & circa lambos stricta, atque eos completa robur animi simul, & castitatem designat, accepta benedictione, quasi licentia, & gratia ad promulgandum euangelium: est enim præco verbi Dei, in primis salutationem præmittit, quo auditorum animos attentos reddat, atq; beneuolos, dicens: Dominus vobiscum, hoc est, Deus adaperiat cor vestrum in lege sua, & det vobis, vt credatis in eum, captiuantes intellectum in obsequium Christi. Illi verò erecti corpore, animo attentis, & capite discooperto, salutationem reddunt dicentes: Et cum spiritu tuo, id est, tuam etiam ipse mentem illuminet ac foueat, tecū sit dignè, vt possis tuum obire munus, ad tuam, & nostrum omnium salutem. Rursum ille in summa proponens, & declarans quid annunciaturus sit, sequentia, inquit, sancti euangelij. Quo audito cum ingenti gaudio illi respondent. Gloria tibi Domine, quoniam, vt habetur Actorum. 13. gentes audientes sibi verbum salutis à Deo esse destinatum, glorificabant Deum; & crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam. Et quidem Diaconus antequam verba legat euangelij crucē in litera ipsa euangelij format manu. Quoniā nō humanæ sapiētiae verba

2. Mach. 1
2. Cor. 10.

Act. 13.

verba est allaturus: sed annūciaturus Christum: & hunc crucifixum Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam nobis vero Dei virtutem, & Dei sapientiam. Statimque frontem, proprium os & pectus consignat, publice eodem crucis signo, facto ipso contentans atque declarans, se crucem Christi, non erubescere, sed palam potius velle gestare, atq; euangelij doctrinā corde credere, fateri ore, & opere ipso perficere, nihilq; habere, aut maius aut pretiosius, quā credere Deo & seruire corde magno, ac animo volenti Dño Deo nostro. Et ideo præcipuis partibus crucem apponit, & eam quasi toto pectore amplectitur illa sese armans, & muniens, aduersus tela omnia, & insidias inimici, atque accingens ad præliandum cū hostibus inuisibilibus. Veritū vero se, & euangelium legit cōtra Aquilonem regionem, scilicet, frigidam, & arefacientem, atque siccantem bonarum arborum & terræ virtutem, ne fructus fundere, ac ferre possint. Et quia qui dixit: Similis ero altissimo, sedem suam posuit in Aquilone, & iuxta scripturam malum visum est ab Aquilone; iccirco diaconus contra eam regionem legit euangelium, significans, quod verbum Dei pugnet aduersus spiritus malignos, & potestates tenebrarum harum, principemque huius mundi eijciat foras, ac destruat omnem altitudinem extollentem se aduersus Deum. Quod autem perlecto, & audito euangelio, sacerdos, atq; diaconus oblatum librum à subdiacono exoculantur, gratiarum actionis, deuotionis, & reuerentiæ signum est. De inde vero, quia nos per euangelij prædicationem fidem accepimus, & vera religio, ac sacrificiū inniuitur veræ fidei, eamque supponit, ob vtrāque causam congruentissime in sacrificio missæ post lectionem Euangelij canitur symbolum fidei, inchoante sacerdote, ob suū munus, & dignitatem, ac choro prosequente. Est autem sacratæ fidei confessio, quæ symbolo continetur hostia laudis ac ceptissima Deo in odorem suauitatis.

Caput. IIII. Continens ea, quæ ab offertorio usque ad canonem aguntur.

DVM sacrificium præparatur eiusque materia proponitur, atque offertur communi, & munificētissimo omnium Patru Deo cantatur à choro Antiphona, quæ propterea offertorium appellatur. Parata vero iam sunt aut tunc præparantur elementa panis, & vini, in quibus obseruatur iuxta ritum diuinitiorum patrum, vt & aqua misceatur vino, & id fiat per exigua quæritate, eo quod de latere Christi pedentis in cruce, & sanguis, & aqua exiuerunt. Et per aquam significantur populi, qui Christo adhærent, & incorporantur. Sunt vero populi comparatione Dei, quasi aquæ gutta, dicente scriptura; Omnes gentes, quasi stilla situlæ, & quasi non sint sic sunt coram eo. Quando autem supra ea, quæ obtulimus, thus adolemus, significamus, desiderare nos, vt sicut illud sursum ascendit, sic ascendant orationes nostræ, & acceptum sit sacrificiū in cōspectu Dei. Et quemadmodum tenues quidam vapores, maxime aurora, & vesperi videntur ab hoc mundo inferiori ad Dei maiestatem, & altitudinem ascendere, & offerri in gratiarum actionem: ita cum incenso arborum, montium, flauiorum, mariū, camporum, & ubique terrarum ascendat oratio nostra. Quauis autem sacerdos se ante accessum ad altare examinauerit, ne in eam sententiam incidat, Qui manducat, & bibit indigne, iudicium sibi manducat, & bibit; lauat tamen manus post præparationem, & oblationem hostiæ; significans quam debeat maculas omnes abtergere, qui accedit ad tam alta sacramenta. In eo vero, quod postea deprecationes quædam, & orationes dicuntur secrete, putant quidam ecclesiastici innui tempus illud, quo post suscitationem Lazari, sciens Dominus, quod Iudæi illum quærebant interficere, iam nō palam ambulabat; sed abiit in ciuitatem Ephrem, & ibi morabatur cū discipulis suis & silentium etiam, quod eo breui tempore habetur in choro, significationem habet illorum, qui non audebant palam loqui de Christo ob metum Iudæorum, qui dederant mandatum, vt si quis eum confiteretur extra synagogam. Can-

Q q 4 ticum

Ephes. 6.

ticum vero qui dicitur præfatio simul & est vox laudis qua erigimus in Deum, alto enim & excelso animo esse, atque habere sursum cor, optimum est, sed ad Dominum. Et præterea pronuntiatio illa, & clara intonatio vocis significare potest, apertum, & vltimum regressum, & aduentum Domini in Hierusalem. De quo scriptum est, quod Iesus ante sex dies Paschæ venit Bethaniam, vbi Lazarus fuerat mortuus. Ille vero hymnus, Sanctus Sanctus, &c. nos transmittit ad diem sequentem, de quo ibi hæc scripta sunt. In crastinum autem turba multa, quæ venerat ad diem festum, cum audissent, quia Iesus venit Hierosolimam acceperunt ramos palmarum & processerunt obviam ei, & clamabant: Osana, benedictus, qui venit in nomine Domini, rex Israel. Hunc ergo sanctum & solennem palmarum diem, atque aduentum Domini in Hierusalem, vox ista laudis nobis reducit in memoriam.

Capit. V. De his, quæ fiunt ab initio Canonis, vsque ad illud, communicantes.

¶

Ab initio Canonis vsque ad consumptionem sacrificij representatur, quam expresse id fieri potest, passio Christi. Ac proinde institutum est, vt ceremoniarum multitudine evitata solo signo crucis utamur, quo sic mens facilius possit, & fortius intendere passionis mysterijs. Decrevi autem deinceps non modo ritus, & ceremonias, sed & verba canonis, quæ longe gravissima sunt interpretari per brevitatem. Te igitur clementissime pater, per Iesum Christum filium tuum, non potuit ad impetrandum ea quæ sunt salutis, quicquam aliud tam efficax interponi. Imo vero nihil est quod habeat ad eum finem efficaciam, nisi eam sortiatur à Christo, & per Christum. Scriptum enim est; Non est aliud nomen sub celo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri. Et illud: Amen, amen dico vobis, si quid petieritis patrem in nomine meo. Hoc faciam, vt glorificetur pater in filio. Supplices rogamus, ac petimus

vt & humilitas, & confidentia ostendatur. Petimus autem clementissime pater, uti accepta, id est grata, sine placita habeas. vt benedicas multiplicando gratiã, & convertendo in corpus, & sanguinem filij tui, hæc dona quæ tibi donamus, vel potius hæc dona, quæ à te accepimus vel hæc eadẽ munera, quæ tibi offerimus. Tu enim sunt omnia, & quæ de manu, tua accepimus, reddimus tibi, hæc sancta sacrificia, illibata. Sancta quidẽ quia dicata tibi: illibata vero, quia immaculata, integra, incorrupta, & intacta, in primis quæ tibi offerimus pro ecclesia tua sancta catholica, pro omnibus in vna vera fide participantibus. Vbi advertendum est, quod quia iacerdos agit in persona totius ecclesiæ, iccirco primum non pro se ipso, sed pro omnibus in vniuersum orat: deinde, & pro patribus ecclesiæ præcipuis iuxta formam illam B. Pauli. i. Tim. 2. Obsecro primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus, qui in sublimitate constituti sunt. Est vero duplex potestas, spiritualis, & temporalis, & utraque à Deo: quia omnis potestas à Domino Deo est. Quia vero spiritualis est multo præstantior, iccirco ponitur primo loco. Et rogamus ac offerimus pro papa, qui sic dictus videtur, quasi pater patrum, & episcopo nostro & rege, & omnibus orthodoxis, id est, recte in fide sentientibus, & cultoribus eiusdem catholice & Apostolicæ fidei hoc est, suã fidem, re ipsa, & factis declarationibus ac venerantibus. Sacerdos autem dum osculum imprimit altari, & ter signat offerenda, quando dicit, Hæc dona, hæc munera hæc sancta sacrificia, significat devotionem, qua Christus se obtulit passioni; & quod ea Domini passio à Patre, filio, & Spiritu sancto ordinata sit. Et de patre qui dẽ scriptum est, Romanorũ octavo. Proprio filio suo non pepercit Deus; sed pro nobis omnibus tradidit illum. Et filius de se ipso dicebat Ioan. 10. Animam meam pono pro ouibus meis. Nemo tollit eam à me, sed ego pono eam à me ipso. Et denique de Spiritu sancto scriptum est ad Hebræos, cap. 9. Per Spiritum sanctum semetipsum obtulit Deo patri immaculatum.

Con-

Consignatur autem his tribus crucibus tota oblatio; quia Christus, & in corpore, quod panis species representat, & vsque ad sanguinis effusionem passus est: nec fuit ex illis, de quibus dicitur. Non dum vsque ad sanguinem restitit; sed vitam ipsam effudit. Oratione autem generaliter præmissa pro omnibus, orat deinde sacerdos, & Deo commendat peculiariter eos, ad quos secundum rectæ rationis, & charitatis leges peculiariter affectus est, dicens: *Memento Dñe famulorũ famularũque tuarum.* Deinde & pro omnibus circumstantibus. Dicitur autem: Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis; propterea quod nõ modo sacerdos, sed & ministri, & circumstantes, & dantes elemosynas, & petentes, vt pro ipsis offeratur, & vt breuiter dicam, populus vniuersus offert, atque sacrificat medio sacerdote. Dicuntur vero offerre pro se suisque omnibus; quia non modo pro æterna salute animarum suarum: sed pro bonis omnibus assequendis, etiam temporalibus; & pro malis, ac afflictionibus de pellendis offerri potest: & offertur hoc sacrificium. Quocirca placuit ea, quæ hac particula breuissime contenta sunt ex missa sanctissimi Basilij, extendere, & ampliare. Promptuaria, inquit, eorum adimple omni bono, coniuges eorum in pace, & concordia conserua: paruulos enutritiuẽ tutem baiula: senectutem contine pusillanimes consolare: dispersos congrega, errantes reuoca, & coaduna sanctæ tuæ catholice & apostolicæ ecclesiæ, energumenos à spiritibus immundis libera: nauigantibus conuauiga: itera gentibus coiterat: viduis patrocinare: orphanos protege: captiuos libera: infirmos sana; qui in ergastulis & in metallis atque exilijs & amara seruitute, seu in quacumque tribulatione, & angustia siue anxietate sunt releua. Memento Domine, & omnium petentium magnam misericordiam tuam, & omnium amantiũ nos, & odientium & postulantium nos indignos orare pro illis, & omnis populi tui memento Domine Deus noster & super omnes effunde diuitem misericordiam tuam: omnibus retribuens quæ ad salutem sunt postulationes: & quorum

nos memoriam non fecimus, aut per ignorantiam, aut per obliuionem, seu propter multitudinem nominum, ipse memento Deus, qui scis vnus cuiusque ætatem, & appellationem: qui scis vnus quemque de ventre matris suæ. Tu es enim Domine auxilium in auxiliorum: spes desperatorum, laborantium salus, nauigantium portus, languentium medicus. Ipse omnibus omnia sis, qui scis vnus quemque, & postulationem eius, domũ, & necessitatem eius, & erue Domine ciuitatem hanc; & omnem ciuitatem, & regionem à fame, pestilentia, terræ motu demerfione, igne gladio, incurfu alienigenarum; & ciuili bello.

Capit. VI. De his, quæ dicuntur ac fiunt ab illis verbis: Communicantes, &c. vsque ad consecrationem elevationem corporis, & sanguinis Domini.

Voniam quauis sancti regnent cum Deo nos, autem in prælio vitæ huius cum hoste pugnemus: tamen vnus & eiusdem Domini serui sumus, & eorum bonorum, quæ illi iam in pace possident nos spem, & pignus habemus: iccirco vere illis dicimur esse communicantes: Vt autem ad eorum virtutem imitandam, & gloriam assequendam accendatur æquũ est, vt ipsorum memoriam faciamus. Et in primis gloriose, semperque Virginis Mariæ genitricis Dei, & Domini nostri Iesu Christi & beatorum Apostolorum Petri, & Pauli, quorum vnus cruce alter ense triumphauit, Andree summa lætitia aspicientis; & salutantis crucem, cui figendus erat; Iacobi, dicti maioris, qui vt strenuus Christi miles se se in medios hostes projiciens primus omnium interfectus est, Ioãnis valde dilecti, & in hac vita mortali agentis vitam coelestem Thomæ telis confossi, Iacobi minoris sanctissimi viri, multa & dira tormenta perpessi, plura autem pati desiderantis, Philippi, & cruci affixi, & lapidibus obruti; Bartholomæi, qui pro Hierusalem ecclesiæ vsque ad mortem depugnauit, & pellem ipsam reliquit, Matthæi ad aras accisi, Simonis

nis, & Thadæi, Lini Clementis, Xistii, Cornelij, Cypriani, Laurentij, Chryfogoni, & aliorum innumerabilium sanctorum, qui pro Christo pro virtute, & regno Dei decertantes, & occumbentes rectissime sibi visi sunt rerum omnium potiri, quique nobis propoliti sunt, ut dum eorum virtutem veneramur, vna cum illis ab hac vita in veram vitam transeamus: & si quidem mori omnino necesse est moriamur ut vivamus. Solum vero martyres hoc loco recensentur, tum quoniam in eis imago, ac representatio mortis Christi lucet expressius; tum etiam, quia fortasse, quando hæc canonis pars ordinata est, non erat ecclesiæ de more alios præter martyres celebrare. Quia vero sancti nostri intercessores sunt apud Deum dicitur. Quorum meritis precibusque concedas, ut in omnibus protectionis tuæ muniamur auxilio. Hæc igitur oblationem servitutis nostræ, hoc est, nostri ministrantium tibi sed & cunctę familię tuę, id est, proprię nostrę congregationis, & cunctę etiam ecclesię. Nam & populus rem sacram audiens, & vniuersa etiam ecclesiæ offert per sacerdotem, quæ sumus Domine, ut placatus accipias, dięque nostros in tua pace disponas, atque æternam damnatione nos eripi, & in electorum tuorum iubeas grege numerari per Christum Dominum nostrum. *Sequitur: Quam oblationem tu Deus in omnibus, quæ sumus, benedixisti, &c.* Atque hæc verba dicens sacerdos quinquies signat oblationem, significare volens, quæ acta sunt à die palmarum vsque ad tempus passionis, & mortis Domini, quando mysteria omnia sunt cõsummata, interiacent enim quinque dies. Nec vero apponitur sexta alia crux, ut innuatur debere nos requiescere in memoria, & confidentia passionis Christi & meritum eius, sicut in vniuersali, & sufficientissima causa nostrę salutis. Nec vero mirum alicui videri debet, si à rememoratio diei palmarum vsq; ad diem pasche transeamus, quinque interim ferię, & mysteriorum eius memoria prætermissa. Et ratio est, quia totus hic actus, & ritus ac celebratio missæ est representatio, & cõmemoratio eius noctis, in qua sanctissimum hoc sa-

cramentum institutum est, tãquã passionis Domini memoriale perenne. Et ideo non necesse fuit peculiariter in hac, vel illa parte missæ significare, quæ in tota missa representantur. Dicitur ergo: Quam oblationem tu Deus in omnibus, quæ sumus: *benedixisti, id est, qua per gratiam tuam benedicamur: A scripta, qua ascribamur in cœlum: Ratam, qua firmiter Christo adhareamus.* Rationabiliter per quã à bestiali sensu exuamur, & mortificantes membra nostra nos ipsos Deo offeramus; *Acceptibilem, per quam ipsi accepti sumus, facere digneris.* Hoc autem assequemur, si nobis fiat corpus, & sanguis Domini nostri Iesu Christi. Possunt, ac debent fortasse hæc omnia Christo applicari, cuius corpus, & sanguis dicitur hostia benedicta; quia in eo erat gratiæ plenitudo ascripta, quia illa sanctissima humanitas erat assumpta à Deo, rata quia non transitoria, sicut veteres oblationes transierunt, & tanquam umbrę cesserunt veritati, rationabilis, ad distinctionem veterum hostiarum, quæ erant irracionales, tauri, scilicet, & vituli, ac ceptabilis, ad differentiam etiam earum oblationum, de quibus scriptum est: *Sacrificium & oblationem noluit, aures autem perfecisti mihi, holocausta & pro peccato nõ postulasti.* Qui vero desiderant, ut talis hostia illis fiat, nihil desiderant aliud, quam ut fiat corpus, & sanguis Domini nostri Iesu Christi, in quam hostiam illa omnia conuenerunt.

Capit. VII. De his, quæ fiunt ac dicuntur in consecratione corporis, & sanguinis Domini.

Vi pridie, quam pateretur, accepit panem in sanctas, ac venerabiles manus suas, ut tu etiam debeas libera conscientia dicere, Manus meę, nec muneribus corruptę, nec innocenti sanguine pollutę sunt, noxam aut iniuriã intulerunt nemini: nulli corpori rei prebuere ministerium, sed ijs quæ decent viros sanctos, & probos. Et eleuatis oculis in cœlum, ut sacerdotis etiam spiritus eo dirigatur, quo oculi tendunt, & à terra in cœlum emicet, sumptisque alis petat subli-

sublimia, cupidus assistendi cum angelis, & archangelis Deo, imperatori cunctorum; cuius inexpugnabile regnum iuste moderatur vniuersa, & cui seruire regnare est. Eleuatis igitur oculis ad te Deum patrem suum omnipotentem, tibi gratias agens benedixit ac fregit, deditque discipulis suis dicens: *Accipite, & comedite ex eo omnes: hoc est corpus meum.* Id est, hoc quod videtis, & vobis panis apparet, quod contentum est his speciebus, vere est corpus meum. Vel, Hoc est corpus meum, id est, Corpus meum est hoc: ita, ut sumatur adiectiuum. His dictis sacerdos summa, quæ potest, reuerentia primùm quidem se inclinat ac genua flectit, dein de eleuat corpus Domini in altum omnibus aspiciendum, & adorandum proponens, atque significans, quomodo cruci affixus Dominus fuerit, & exaltatus à terra. Ut tu consideres eum, ut suppliciorum victorem, eleuatis manibus triumphantem de Amalech, & quasi sanctificantem de excello plebem, & eleuatum in sublimi; ac quasi cœlo proximum, superioribus inferentem consummat agonis vexillum, & inferioribus erigentem scalam in patris occursum, ita stabilem & firmam, ut si eam fortiter complexi fuerimus, nulla inimicorum violentia, nulla mundi huius tempestate, & fluctibus, aut auelli inde, aut commoueri possimus. *Simili modo postea quam cœnatum est, accipiens ex hunc præclarum calicem in sanctas, ac venerabiles manus suas, item tibi gratias agens, benedixit, deditque discipulis suis dicens accipite, & bibite ex eo omnes: hic est enim calix sanguinis mei, noui, & æterni testamenti, mysterium fidei: qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Quæ omnia verba altissima, atque grauissima, vtrum sint de essentia formæ vel illa solum: Hic est calix sanguinis mei, alio est in loco disputatum. Est vero sensus: Hic est calix sanguinis mei; hoc est; Hic est sanguis meus, qui dura, & acerba passione expressus effunderetur pro vobis. *Sequitur: Noui, & æterni testamenti.* Quibus verbis significatur effectus sanguinis Christi, qui est lex gratiæ, vel nouum testamentum. Dicitur autem lex gratiæ nouum testamentum, quia inuouat hominem expulso veteri Adam: & quia cõiungit sæculis æternis, vbi erant cœli noui

& terra noua, iuxta Ioannem in Apocalypsi. Dicitur etiã, nouum, respectu veteris, quod huius institutione euacuatum est iuxta illud Apostoli ad Hebr. octauo. *Hebr. 2.* Dicens: *Quod nouum inueterauit, quod erat prius. Quod autem antiquatur, & senescit prope interitum est; in cuius signum in morte Christi velum templi scissum est. Quasi reclusa iam essent, & aperta mysteria legis veritate patefacta. Dicitur etiam hoc testamentum; siue pactum nouum: quia non corporalia, ut olim in lege: sed spiritualia: non transitoria, sed æterna promissa sunt. De quibus bonis scriptum est Hebr. 9. Christus assistens pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum non manu factum, id est nõ huius creationis, nec per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introiuit semel in sancta æterna redemptione inuenta. Dicitur præterea æternum. Quoniam, ut docet Apostolus Hebr. 9. vbi testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris. Testamentum enim in mortuis confirmatum est: alio qui nondum valet, dum vivit, qui testatus est. Vnde nec primum quidem, quod erat figura posterioris, sine sanguine dedicatum est. Est ergo hoc testamentum æternum quia sanguine testatoris, & morte constabilitum, & confirmatum est: nec vero vlla ratione reuocari potest. *Sequitur: Mysterium fidei.* Dicitur autem ille sanguis, mysterium fidei: quia passio, & mors Christi fuit sacratissimum secretum velatum, & absconditum sub figuris veteris testamenti, præcognitum à patribus, tanquam mysterium redemptionis generis humani. Vel secundo dicitur, mysterium fidei, propterea quod sanguinem Christi sub eis speciebus contineri sola fide cognosci potest. Estque opus valde mirabile inter sacra mysteria, & mirabilia fidei. Itaque & baptismus & Eucharistia dicuntur sacramentum vel mysterium fidei: baptismus quidem, quia est fidei professio: Eucharistia vero propter peculiarem sui admirabilitatem, & latentem rationem ac altitudinem. *Subditur: Qui pro vobis, & pro multis effundetur.* Pro vobis discipulis, & pro multis alijs Iu-*

dæis atque gentilibus qui sunt electi vel pro vobis iudæis, & promultis gentilibus qui sunt de numero electorum. Secundū quam expositionem illud, Pro vobis, & pro multis, refertur ad solos electos. Quia vero Dominus non solum mortuus est pro peccatis electorum, sed etiam pro peccatis totius mundi, iuxta illud. 1. Ioan. c. 2. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris nō pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi iocundo, si quis hoc loco nomine multorum omnes homines intellexerit, intelliget profecto id, quod est verissimum. Deus enim pro omnibus mortuus est. Quamvis complurimi (quæ hominum cæcitas, & plusquam lamentabilis ignorancia est) malint in captivitate dæmonis detineri, & æternæ mortis, ac ignis vinculis cum spiritibus damnatis, alligari, quā veram libertatem, & redemptionis beneficium, & Dei regnum obtinere: pro quibus gratis Christus mortuus est. Cum autem audis: Effundetur, subsiste, obsecro, parumper vir fidelis. Considera Dei bonitatem, & misericordiam incredibilem. Quamvis enim vel gutta sanguinis tam pretiosi sufficiens fuisset, pro totius mundi redemptione, ut affirmant sancti Dei homines, voluit tamen Christus, largiter suū sanguinem fundere, ut dilectionis suæ in nos magnitudinem ostenderet, & omniratione deunctos redderet ad se amandū. Cætera quidem omnia Deus in pondere fecit, numero, atque mensura. In effusione vero sanguinis sui hūc sibi modū statuit, ut nullū modū teneret, sed verteret, ac effunderet pro nobis totū sine pōdere, sine numero, sine mensura: ut in eam misericordix magnitudinem intuentes superesset rem etiam præmij mensuram, & immensum gloriæ pondus speraremus: si ei velimus adhærere per fidem, & amorem, pure, ac sancte seruiens Deo, & Patri, qui talem ac tantum nobis dedit redemptorē; ex cuius corpore toto passionis tempore continuo sanguis fundebatur, ac fons ille totius bonitatis misericordiam iugiter & largiter promanabat. Additur vero postremo, in quem finem sanguis ille fusus est. *In remissionem peccatorum.* Sanguis enim filij

1. Ioan. 2.

Bernardus Anselmus.

Sap. 1.

eius emundat nos ab omni peccato, ait S. Ioannes. Et ad Coloss. primo dicitur: In quo habemus redemptionem per sanguinem crucis eius, & remissionem peccatorum. Dum autem sacerdos calicem eleuat illa Domini verba recitat: *hæc quotienscumque feceritis, in mei memoriam facietis.* Quæ magis opportuno tempore dici non potuerunt, quam dum significatur eleuatio Domini in cruce.

1. Ioan. 1. Col. 1.

Caput. VIII. Ab illis verbis, *Vnde & memores Domine usque ad illud, memento, &c.*

Vnde et memores Domine nos serui tui, id est, ministri altaris sed & plebs tua sancta, id est, ecclesia Dei generaliter, ac peculiariter populus qui astat, & pro quo offertur sacrificium: Christi filij tui, Dñi nostri tam beatæ passionis: nec non, & ab inferis resurrectionis, sed & in coelos gloriosæ ascensionis offerimus præclaræ maiestati tuæ de tuis donis, ac datis hostiam puram, hostiam sanctam hostiam immaculatam, panem sanctum uitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ, id est, vitam ac salutem æternam, & perpetuam afferentes. Hæc vel iccirco dicitur offerri de Dei donis, ac datis, quod ipsa Dei dona, ac data sint. Vel certe ideo, quod corpus, & sanguis Domini ex Dei donis, pane, & vino, sint effecta. Formatur vero sacerdos ista dicens, crucem quinq̄ies, ut quinquarius ille numerus quinq̄ue Domini vulnera significet, quæ suscepit in cruce, duo, scilicet, in manibus, duo in pedibus, vnū in latere. Supraque propitio, ac sereno vultu respicere digneris, & accepta habere, sicut accepta habere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & sacrificij patriarche nostri Abrahæ & quod tibi obtulit summus sacerdos tuus, Melchisedech, sanctū sacrificij, immaculatā hostiā. Nō petimus ut hostia ipsa secundū se grata, & accepta sit, qua nihil gratius, & acceptius offerri Deo potest: sed, ut nostra ipsorum oblatio grata, & accepta sit, ac placeat in oculis altissimi: sicut ei placuit oblatio sancti & sinceri Abel, quem signo dato exaudiuit de

cœlo

cœlo, & fidelis Patriarche Abrahæ, in quo omnes pietatis affectus Dñi iubentis imperio pietas paterna neglexit, nec horruit natifunderē sanguinem nec intremuit ad vocem, nec stupefactus tali præcepto est, sed ebibens dolorē immensum, & castè ac sincere obediens Deo, vnigenitū offerebat, in quo acceperat repromissiones. Atq̄; itē tertio cōmemoratur sacrificij sacerdotis Melchisedech, qui tātus fuit apud Deū, vt maior quā Abrahā dici mereretur. Fit verò mentio sacrificiorū legis naturæ, nō veteris, propterea quod lex naturę modo etiā manet, lex autē verus per passionē, quam in missa referimus, est euacuata. *Supplices te rogamus, omnipotens Deus.* Iube hæc perferri per manus sancti angeli tui, in sublime altare tuum, in conspectu diuinæ maiestatis tuæ, vt quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum filij corpus, & sanguinē sumpserimus. Hæc dicens sacerdos, corpus & sanguinem non modo verbis, sed & facto designat, crucem formans primū super corpus, deinde super sanguinem, postremò vero loco declarans, ex corpore, & sanguine Dñi, verā vitam in nos redundante, seipsum munit sacerdos signo crucis, dicens: *Omni benedictione, & gratia replemur. Pereundem Christum Dominum nostrum, Amen.*

Cap. IX. Ab illis verbis, *Memento etiā Domine famulorum.*

Memento etiā Domine famulorum, famularumque tuarum, qui nos præcesserunt cum signo fidei, & dormierunt in somno pacis. Hic sacerdos paululum subsistens, ac requiescens, & quantum in ipso fuerit in altissimam mentis sedem se se recipiens, iustè, & religiosè orat peculiariter pro defunctis, pro quibus orare ad eum attinet, iuxta charitatis, & rationis regulas, & generaliter etiā orat pro omnibus, quod & à sanctissimis ac diuinissimis ecclesię patribus acceptum est, & ab eisdem cum omni cura factitatum, & in libris Machabæorum vir fortissimus Iudas collatione facta, duodecim millia drach-

2. Mac. 12.

mas argenti misit Hierosolymam, iustè, & religiosè de resurrectione cogitans. Nisi enim eos, qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum videretur, & vanum orare pro mortuis. Ipsi Domine, & omnibus in Christo quiescentibus locum refrigerij lucis, & pacis, vt indulgeas deprecamur, per eundem Christum Dominum nostrum, Amen. Nobis quoque peccatoribus famulis tuis. Hæc dicens sacerdos, & tundit pectus, & eleuat vocem, & facto ipso ac vocis qualitate declarat quanto affectu ab omnipotenti & munificentissimo Deo, misericordiam petere debeamus, quem sæpe offendimus, & in quem misere ingrati sumus, cum ab illo omnino penreamus. Atque, vt quidam existimant, etiam hoc loco significatur illa latronis fides ingens, atque mirabilis, qua in cruce pendens, conuersus ad Dominum ac mente radijs cælestibus illustratus, dicebat, Domine memento mei dum veneris in regnum tuum. *De multitudine miserationum tuarum sperantibus partem aiquam, & societatem donare,* digneris cum tuis sanctis Apostolis: & Martyribus, cum Ioanne, Stephano, Matthia, Barnaba, Ignatio, Alexandro, Marcellino, Petro, Felicitate, Perpetua, Agatha, Lucia, Agnete, Cæcilia, Anastasia, & omnibus sanctis tuis, intra quorum nos confortiū non æstimator meriti (quia si iniquitates obseruaueris Domine Domine quis sustinebit?) Sed veniæ quæsumus largitor admitte per Christum Dominum nostrum. Perfapienter hoc loco viri annumeratæ sunt illæ femine, quæ pro Christo vsq̄; ad mortem strenue decertarunt, vt consideremus, quoniam vnus viri, & mulieris creator est, vna Dei imago, in vtroque, vna lex, vna promissio, vna resurrectio pro viro Deus homo factus est, & etiam pro muliere. Nec minus scemineum genus capax virtutis est, quam virile. Nec sine causa non sola caro accepta à Deo est, ad formandam mulierem, sed os ex osibus viri, vt firmū illud, & forte, atq̄; virile, laborisq̄; patiens pro seruiendo Deo, quod in viris solet reperiri, etiam sceminis tribui debeat. Nec enim ipsæ minores virtute sunt. Siquidem, quamuis nec

Psal. 129.

Basilus pro martyre Luita.

R r clypeum

Ioel. 3. 70
2. Cor. 12.

clypeum arripiant, nec lanceam manu teneant, aut norint in equum insilire, solent tamen exercere alia multo maiora, & gloriofiora certamina, quæ non firmitate corporis, sed gratia Dei, & voluntate animi sperantur. Ac proinde non est cur sceminis corporis infirmitas, & teneritudo obijciatur. Nam quando Deus ipse ad arma vocat, & in nobis pugnat, impletur illud Ioelis: Infirmus dicat. Quia potens ego sum. Et illud Apostoli: Virtus in infirmitate perficitur. Et iterum cum infirmor tunc potens sum. Peius ergo hoc in loco partem, & societatem cum præclarissimis viris, & sceminis eorum omnium, qui vnquam in mundo fuere, idque in regno Dei, qua nulla maior gloria excogitari potest. *Per quem hæc omnia Dñe, semper bona creas, factificas, unificas; benedixisti, & præstas nobis. Per ipsum, & cum ipso, & in ipso, est tibi Deo Patri, omnipotenti in unitate spiritus sancti omnis honor, & gloria, per omnia secula seculorum. Amen.* Dum hæc dicuntur, primum quidem fiunt tres cruce, super ipsam hostiam, & calicem, ad significandas tres illas horas, quibus Dominus cruci affixus, vixit. Intelligitur enim eius in cruce passio, & affixio durauisse ab hora prima vespere, vsque ad tertiam, in qua emisit spiritum, hoc est, per integrum spatium horæ nonæ, secundum rationem supputandi Hebræorum. Deinde verò sacerdos discooperiens calicem, & manu tenens sacratissimam hostiam, ter, qui numerus perfectus est format crucem super calicem, dicens: *Per ipsum, & cum ipso, & in ipso;* aptissimis verbis, & ratione declaras eius, qui pro nobis passus est, dignitatem, & æqualitatem cum patre, & omnipotentiam, à quo & per quem & nobis, & toti mundo omnia bona promanarunt, à primo vsque ad vltimum. Et iccirco aliæ duæ cruce ducuntur à labio calicis, vsque ad sacerdotis pectus significantes aquam, & sanguinem quæ in remissionē, & ablutionē peccatorum nostrorum effluxerunt à latere Dñi in cruce pendentes, interea verò calix discooperitus est, vt illud intelligamus, & meminimus, quod Christo moriente propalata iam sit sanctorum via, aditusque pateat

in sanctorum, hoc est in cælorum regnum per sanguinem eius. Ac propterea illo expirante velum templi scissum est. Quod autem dum hæc dicimus, hostiam super calicem ponimus, & peculiari reuerentia non quidem eleuamus, sed manifestamus populo, deinde demittimus, ponimus in corporali, & calicem operimus, mihi videtur significare illud instans, quod cum magna reuerentia debemus recolere, quo Dñs de cruce depositus, & sepultus est.

Caput. X. Ab oratione, Pater noster, vsque ad illa verba, Agnus Dei.

Gratias agentes Deo, & Patri, qui talem, ac tantum nobis dedit Redemptorem præceptis salutariis moniti, & diuina institutione eiusdem Dei, ac Domini nostri Iesu Christi formati, audeamus dicere confidenter, quæ alioqui proferre nemo esset ausus. *Pater noster qui es in cælis.* Quis enim nostrum Deum illum conditorem, seruatorem, ac moderatorem vniuersi, Patris nomine compellare; & honorificentissimum filij Dei nomen, quo nec Angelos suos dignatus est Deus, vindicare auderet, nisi ille iussisset? Dicimus ergo, Pater, non tam, quod pater sit ratione creatio nis secundum id, quod dictum est; Nunquid non ipse est pater tuus, qui possedit te & fecit & creauit te? Sed magis ratione adoptionis, qua nos misericorditer in filio suo renatos in tanti nominis honorem adoptauit, & potestatem dedit, vt quotquot eum receperunt filij Dei fierent, credentes in nomine eius, & ex Deo, per gratiam geniti. Serui peccati eramus infelicissime geniti, ex Adam. Sathanæ filij eramus, cuius instinctu ad omne malum sollicitabamur. Sed ille cum adhuc inimici essemus nostri miseratus, per vnigenitum filium suum Iesum, nos exemit à seruitute peccati, à Patre diabolo emancipauit, liberavit à morte perpetua, ab hæreditate ignis æterni in æternam gloriam vindicauit, ac per fidem, & baptismum, & gratiam suam in consortium nominis, & hæreditatis filij sui adoptare dignatus est, & facere,

Auguf.

Deut. 32

Rom. 8.

Ioan. 1.
Rom. 6.
Ephes. 2

Rom. 8.

Ioan. 1.
Tit. 2.
Roma. 6.

1. Pet. 3.

Malac. 1.

Luc. 11.

Cypri.

Chrysoft.

Malac. 2.

facere, hæredes quidem Dei, fratres autem & cohæredes Christi. Et ne quid diffideremus eius erga nos pietati pignus quoddam suæ in nos charitatis cœlitus immisit spiritum filij sui clamantem, abba Pater. Dicendo ergo, pater, in primis gratias agimus Deo, quod gratuita adoptione facti sumus filij Dei; profitemurque nos renunciaisse patri diabolo, & omnibus operibus eius, & solum eum, qui in cœlis est patrem habere cœpisse. Vnus est enim pater noster, qui est in cœlis. Excitatur in nobis mutæ charitatis affectus, vt qui vnum, & eundem patrem habeamus. Admonemur maxime honorare Deum: ipse enim ait: Si ego pater, vbi est honor meus? Accenditur, & inardescit in nobis charitas. Quid enim charius debet esse filij, quam pater? Quædam etiam impetrandi sancta præsumptio, & humilis, ac iusta confidentia innascitur cordi. Quid enim non dabit Deus Pater noster filij; petentibus, quibus dedit ante, vt filij eissent, & quibus ipse dicebat? Si vos cum sitis mali nostri bona dare filijs vestris, quanto magis pater vester cœlestis dabit spiritum bonum petentibus se? Et qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Ergo, si quidem patrem habemus cœlestem, sapiamus cœlestia; quasi filij Dei viuamus, pudeat à tanto parente de generare, & quod ore dicimus, quando patrem appellamus puritate, ac sanctitate vitæ, & opere ipso comprobemus. Quando verò non solum dicere docemur, pater, sed etiam noster, eo precandi modo, Christus suorum discordias, & inimicitias interimitt; superbiam retundit, & humanarum rerum inæqualitatem ad concordiam, & æqualitatem, & charitatem reducit. Non enim conuenit, vt fratres ambitione, odio, liuore, contentione inter se dissideant. Vnde cum dicimus, noster fraternæ pietatis, charitatis, & humilitatis admonemur, iuxta illud Malach. secundo. Nunquid non pater est vnus omnium nostrum? Nunquid non Deus vnus creauit nos. Quare ergo despicit vnusquisque

fratrem suum? Nemo igitur alium spernat. Sed quando in proximo consideraue rit, quæ ad communem naturam attiner, dicat cum Iob: Nonne, & illum, qui me operatus est, & formauit in vulua vnus? Si verò gratiam respexerit, meminerit, quod ex Deo omnes nati sumus, & edocuit dicere: *Pater noster qui es in cœlis.* Non quod non sit in terris, & vbiq; cum scriptū sit: Cœlū & terrā ego impleo. Sed quod eius diuinitas, maiestas, & gloria magis resplendeat in cœlestibus. Qui autem fatetur, se patrem habere in cœlis, cuius in expugnabile regnum iuste moderatur vniuersa, is se totum Dei protectioni committit, certus sibi nullam posse nocere creaturam, quem tuetur, atque defendit omnipotentia creatoris. Et præterea his verbis docemur, discernere patrem cœlestem à terreno, quem in mundo habemus. Terrenus enim, peculiarisq; parens multis rationibus egens est, & imbecillus: qui, si quid aduersi accidat, succurrere nobis non potest, nec sibi, nec certum habemus, quandiu maneat is pater, vt qui mortis imperio subditur. Atque ideo in eum spem nostram collocare nec possumus, nec debemus. Vnde illi per Esaiam dicebant: Abraham reliquit nos, & Israel ignorauit nos; tu pater noster, & Deus noster. Et in hanc sententiam dixit Dominus: Nolite vobis vocare patrem super terram. At quum patrem cœlestem appellamus, patrem agnoscimus longè meliorem, & præstantiorem omnipotentem, beneficentissimū & immortalem, omnia prouidentem, atq; eo ipso fatemur iustum, & æquū esse ipsi fidere, & præ eo cætera continere. Insuper his verbis incitatur ad recolendum, vnde sumus delapsi, nempe, è cœlo, & gratia Dei, quā in paradiso acceperamus, & quo rursus, rāquā ad destinatum locū auctore tanto parente redituri sumus. Vnde cū quidā à terris mente, & spiritu euolasset, in fuerū miratus lumen Olympi, & per cœlorum pulchritudinem oculos extendens, Hæc, inquit, memini, patria est mihi, hinc ortus sum; hic sistam gradum. *Sanctificetur nomen tuum.* Nomen quidem Dei semper est sanctum: sed petimus, vt

Iob. 34.

Ioan. 1.

Esai. 63.

Matth. 23.

Boetius.

Rr 2 sancti

sanctificetur in nobis, hoc est, ut nos sancti efficiamur, & in ea sanctitate perseverantes, Deum glorificemus, quæ est vera gloria nostra. *Adueniat regnum tuum.* Qui se Christo consecrauit renunciauit mundo: & ideo non iam terrena, sed cœlestia regna desiderat. Veniet autem regnum eius, etiam si nolimus. Et ideo optare, & orare, ut veniat regnum eius, nihil est aliud, quàm optare ab eo, ut cum definito tempore veniat, dignos nos faciat regno suo, ne forte, quod absit, veniat & non nobis veniat. Veniet siquidem his, quibus dicit: Venite benedicti patris mei: percipite regnum. Non veniet autem ijs, quorum auribus terribile illud insonerit: Abite maledicti in ignem æternum: Veh autem nobis, qui cum regnũ Dei venire quotidie petamus, quãdo euocat nos Deus, & accersit de mundo isto, non modo non libentissime amplectimur, sed obnitimur & reluctamur, & peruicacium more seruatorum, ad conspectum Dñi cum tristitia, & mœrore perducimur, exeuntes hinc necessitatis vinculo non obsequio, ac desiderio voluntatis. Et volumus ab eo præmij cœlestibus honorari, ad quem venimus inuiti. Quid precibus frequenter iteratis rogamus, & poscimus, ut acceleret dies regni, si maiora desideria, & vota potiora sunt seruire hinc mũdo, & premi multitudine malorum in hac lachrymarum valle, quam regnare cum Christo? Deberemus autem fratres præ oculis habere, scriptum esse: Nolite diligere mundum, nec ea, quæ in mundo sunt. Et iterum: Si quis diligit mundum, non est dilectio patris in illo. Et tertio: Adulteri neficis, quia amicitia huius mũdi inimica est Dei, & quicumq; voluerit amicus esse mũdi huius, inimicus Dei constituitur? Petimus ergo, ut adueniat regnum Dei, id est, ut veniat tempus, quo sit terra cœlum, vita Deus, tempus æternitas. Patria requies, diuinitas sanctitas, salus immortalitas, pax pulchritudo, honor æqualitas angelorum Deus omnia in omnibus, in illa regione uenturum, ubi Deus pascit suos veritate puritate, æternitate. *Fiat uoluntas tua, sicut in cœlo, & in terra.* Scriptum est. Hæc est uoluntas Dei, sanctificatio uestra. Stabilitas in fi-

Aug.
Math. 25.

Cypria.

1. Ioan. 2.

Iacob. 4.

de, cōfidentia in spe, ardor, alacritas, & cædo in charitate, humilitas in conuersatione, misericordia in operibus, in moribus disciplina, cum omnibus pacem tenere, iniuriam facere non nosse, & illam uicisci, putare scelus, atque flagitium, benefacere ijs à quibus per nefas oppugnamur, seruire Deo corde magno, & animo volenti: & quando de eius nomine ac honore certamen est, exhibere in sermone constantiam in persecutione, & cruciatu fiduciam, in morte patientiam, ac fortitudo, hoc demum est uoluntate Dei adimplere, quam qui facit manet in æternum. Fieri etiam petimus uoluntate Dei in cœlo, & in terra. Nam cum corpus è terra, & spiritum possideamus è cœlo, ipsi terra, & cœlum sumus. Ac sit & impletur Dei uoluntas in cœlo, quando illud in nobis experimur. Condelector legi Dei secundum interiorem hominem. Oramus autem, ut ea uoluntas fiat in terra, de qua scriptum est: Sentio aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati. Exulter ergo in te, seruiatque tibi cor, ac mens, & caro nostra: fiatque benignissime Dñe, uoluntas tua, sicut in cœlo & in terra. Seruiunt tibi angeli in cœlo, nos seruiamus tibi in terra. Nō te illi offendunt in cœlo, nō te nos offendamus in terra. Denique faciunt illi tuam uoluntatem, faciamus & nos. Siquis autem bene consideret, facile uidebit, tribus his primis petitionibus, nihil nos aliud, quàm ueram iustitiam, gratiam, & sanctitatem postulare. Qui certe semper esse debet nostrarum omnium orationum quas fundimus, inter medios fluctus uitæ huius optatissimus finis, quo adepti cætera omnia pro nihilo ducenda sunt. Sequuntur uero modo quatuor aliarum petitiones. Prima: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Lucet hoc loco sobrietas, moderatio, & confidentia Christiana. Fidelibus si quidem suis dicebat Dñs: Nolite solliciti esse in crastinum, crastinus enim dies sollicitus erit sibi ipsi, sufficit diei malitia sua. Merito ergo Christi discipulus uictum sibi in diem postulari, qui de crastino cogitare prohibetur. His etiam uerbis, & Eucharistiam, quam quotidie spiritu saltem manducare debemus, & uer-

Rom. 7

Math. 6

& uerbum Dei, quo mentes nutriuntur, & saturantur, intelligi debere sancti Dei homines scripserunt. Unde Dominus dicebat: Operamini cibum qui nō perit: sed qui permanet in uitam æternam. Et declarans, quis esset ille cibus, ait: Ego sum panis uiuus, qui de cœlo descendi. *Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Post subsidium cibi peritur & uenia delicti, ut qui à Deo pascitur, & in Deo uiuat. Nec presentis solū & temporali uitæ, sed multo magis cōsulat sempiternæ ad quam peruenire potest, si ipsi peccata donentur. Donabuntur autem, si unusquisque remiserit fratri ex corde suo. Non est enim ea elemosina solum, quam de pecunia proferimus: sed illa lōge gratissima, qua iniurias ex corde remittimus. Fecit uero Deus nobiscum pactum firmum, & stabile, ut qui uult dicere efficaciter. Dimitte nobis debita nostra, dicat & ipse ueraciter: sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Quod si hoc posterius, aut nō dicit, aut dicit fallaciter, illud certè, quod prius est dixit inaniter. Veniæ igitur fons emanat à pectore supplicantis, & quicquid è homo, effuderis in alterum, ad te refluet & quantum alteri condonaueris, tantum tibi indulgisse putato. Sed parum omnino est, quod dixit: & ideo ego me reprehendo. Nam, o Deus meus, & totius misericordiarum fons, o sceleratissime, acta mecum commutatio. Remitto fratri parua mala, quæ commisit in me, & tu remittis mihi magna, & innumera mala, quæ commisi in te. At nihil magis dignum tua magnificentia, & gloria, quam si me liberet, & educas ab abyssu malorum; atque conferas ingentia bona, eo quod ego puluis & cinis, dante te, feci quoddam bonum. Nō ergo, o Christi cultores, & serui, uindictam queramus. Nam si quereret illam Deus à nobis, ubi nam remaneremus. *Et ne nos inducas in tentationem.* Hoc est, ne permittas nos succumbere tērationi, & da ut semper peccatum caueamus. Sed libera nos à malo. Hoc dum dicimus, comprehendimus aduersa omnia, quæ contra nos molitur inimicus: à quibus uere libererimus: si nos filius liberauerit. Si quis autem rectè confi-

Aug.

Chris.

Aug.

Ioan. 8.
Ex Aug.
& Tho.

derare uelit, inueniet hac oratione non solum omnia, quæ recte petere, & desiderare possumus: sed etiam eo ordine, quo desideranda sunt contineri. Primum enim cadit in desiderio nostro finis; deinde ea, quæ sunt ad finem. Finis autem noster Deus est, in quem tendit affectus dupliciter: uo modo pro ut volumus gloriam Dei, alio modo, secundum quod volumus sui gloria eius. Quorum primum pertinet ad dilectionem Dei: qua Deum in se ipso diligimus; secundum uero pertinet ad dilectionem, qua diligimus nos in Deo. Et ideo prima petitio est: sanctificetur nomen tuum, per quam petimus gloriam Dei. Secunda uero est: Adueniat regnum tuum, per quam ad gloriam Dei, eiusque regnum peruenire, postulamus. Ad finem autem prædictum nos ordinat aliquid dupliciter, uo modo per se, alio modo per accidens. Per se quidem bonum, quod est uile in finem. Est autem aliquid uile in finem beatitudinis dupliciter. Uo modo directe, & principaliter. Et hoc est meritum, quo per gratiam Dei beatitudinem meremur obediendo Deo. Et quantum ad hoc ponitur: Fiat uoluntas tua sicut in cœlo & in terra. Alio modo instrumentaliter, & quasi coadiuans, & requisitum. Et ad hoc pertinet quod dicitur: Panem nostrum quotidianum; siue per panem intelligantur ea, quæ uictui sunt necessaria, siue etiam intelligatur panis sacramentalis, cuius usus quotidianus proficit homini. Intelliguntur uero per panem bona temporalia necessaria, & per Eucharistiam cætera sacramenta, & auxilia supernaturalia: quonia & panis est præcipuus, ac maxime necessarius cibus, & Eucharistia est præcipuum sacramentum. Tria autem sunt, quæ nos à beatitudine abducunt. Primo quidem peccatum. Quonia qui peccant mortaliter regnũ Dei non possidebunt. Et ad hoc, ut liberemur à peccatis, & Deus misericorditer illa nobis indulgeat, pertinet quod dicitur: Dimitte nobis debita nostra. Secundo tentatio, unde cunq; orta sit, qua diuertimur & impedimur ab obseruantia diuinæ legis, & uoluntatis, & in medio itinere ac cursu uitæ huius se quasi scandalum interponit, ut

R. r. 3   offen-

offendentes cadamus. Et ad hoc spectat, quod additur: Et ne nos inducas in tentationem: id est, ne permittas, vt à tentatione vincamur: sed fac in ea prouentum, vt possimus sustinere. Oratione vero cõplemus dicentes: Sed libera nos à malo. Quæ petitio differt à priori in eo, q̄ in priori à malo culpæ; in hac vero à malo præsentis, & future pene petimus liberari. Dico autē breuius, q̄ cū propositū hominis, omniq; legis, atq; naturæ sit, prosequi bonum, fugere vero malum, quibus duobus omnis iustitia continetur, primum omnium se offert vltimus finis secundum se, Deus: quæ ipse propter se ipsum honorandus, & diligendus. Et propterea primo dicere docemur: Sanctificetur nomen tuum. Secundo ipse Deus, vt finis noster bonum que summe delectabile, quo fruemur. Et ideo secundo dicimus: Adueniat regnum tuum. Post finem vero postulare, ac exequi debemus media. Et ideo addimus: Fiat voluntas tua. Medium siquidem ad affequendum regnū cœlorū est, facere Dei voluntatem, eiusque legem adimplere. Post spiritualia vero bona, quæ priora, & posteriora sunt, sequitur temporalium postulatio: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Quæ tam temperate, & sobrie proponitur, vt habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus. De ceteris cura erit Deo, si ad eius honorem & gloriam conueniens fuerit, vt illa habeamus. Secunda vero iustitiæ, bonique omnis pars est, fugere malum. Et quia præcipuum malum est peccatum, dicimus: Dimittenobis debita nostra. Et ne post dimissa peccata in ea relabamur, addimus: Et ne nos inducas in tentationem. Ac tandem, vt misericordia Dei, & bonitas nos liberet ab omnibus malis, siue præsentia sint, siue futura, siue temporalia, siue æterna, siue culpæ, siue pene claudimus orationem dicentes: Libera nos à malo. Quæ particula malorum vniuersitas comprehenditur, siue aliquo termino: nam & malum de se infinitum est. Lique ergo manifeste hac oratione omnia, quæ recte peti possunt comprehendere ordine suo, siue sint bona spiritualia, & temporalia, siue depulsio quorumcunq; malorum. Concedat autē

vt unque nobis Dominus. Amen. Illud vero, quod dum hæc oratio diuina cantatur, nuda patena in altum erecta tenetur à diacono, significat mysterium crucis iam manifestum mundo, & patefactum, per quod liberati sumus à malo, & accessum habemus ad patrem, & pax teris reddita est. Vnde sacerdos hæc omnia postulans in nobis habere effectum, patenam accipiens, & crucis signo se muniens, ipsumque crucis mysterium exosculans ait: *Libera nos, quæsumus Domine, ab omnibus malis præteritis, presentibus, & futuris. & intercedente beata, & gloriosa semper Virgine Deigenitrice Maria, cum beatis Apostolis tuis Petro & Paulo atque Andrea, & omnibus sanctis, da propicius pacem in diebus nostris, ut ope misericordie tue adiuti, & a peccato simus semper liberi, & ab omni perturbatione securi, per eundem Dominum nostrum Iesum Christum, filium tuum, qui tecum uiuit, & regnat in unitate Spiritus sancti Deus per omnia secula seculorum. Amen.* Et quidem ante eleuatione corporis, & sanguinis Domini, subleuata in altum patena, & cooperta, hoc idē crucis mysterium, sed velatū adhuc portendebat. Cæterum dum sacerdos recitat illa verba: Per eundem, &c. tenens hostiam manu, frangit eam super calicem in tres partes, circa quas diuersæ erant antiquitus ceremoniæ. Nam vna earum seruabatur vsque ad finem missæ. Et iccirco diuersa à doctoribus hoc loco dicuntur. Dicendum vero est, quod prima pars & maior signifi cateo, qui cum Christo iam in cœlo regnant, secunda eos qui in purgatorio, seruari quidem de sua beatitudine, adhuc detinentur. Tertia vero & in calicē missa eos repræsentat, qui in hac vita pugnant. Itaque hæc est diuisio figuralis corporis mystici, si tamen ad verum ipsum Domini corpus referatur, significat primum quidē quanta fuerit, & quam dira Dñi passio, & sanctissimi illius corporis maceratio. Deinde vero significatur, quod quæ in Christo principaliora erant, suppositū scilicet & anima libera iniurijs mortis permāserūt. Corpus autē hoc est inferior pars, sepultū est, & ideo iniicitur in calicē, quasi in sepulcrū & operitur, deniq; quando sacerdos ter format crucē cū particula super calicē dicens: *Pax Dñi sit semper vobiscū.* significat quod tātō redēptionis nostre peracto mysterio tranquilla

vera

vera, & perfecta Domini pax debet in nobis regnare, quæ tribus partibus continetur, pace cum Deo, pace nobiscum, pace cum proximo. Dicit vero sacerdos partem in calicem, Hæc commisitio, & consecratio, corporis, & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, fiat accipientibus nobis in vitam æternam Amen.

Caput. XI. Continet quæ dicuntur, ac fiunt ab illis verbis, agnus Dei, vsque ad finem.

TN reliqua parte missæ totus est sacerdos in eo, vt quantum fieri possit pure, sancte, humiliter & deuote sumat corpus Christi. Et primo quidem peculiariter se cõuertens ad maiestatem Domini præsentem suppliciter misericordiam petit, semel iterum, & tertio, dicens, *Agnus Dei qui tollis peccata mundi miserere nobis.* In quo apte passionem ipsam proponit, cum appellat agnū tollentem peccata mundi. Deinde iunctis manibus, & se inclinans tribus deuotissimis orationibus, enixe postulat à saluatore cunctorum per præsens illud corpus & sanguinem eius, vt ecclesiam pacificare & coadunare dignetur, & sacerdoti ipsi sanctitatem, & puritatem infundat, ne immundus accedat, & faciat perceptionem sacramenti, nō in mortem, sed in vitam prouenire. Et iterum genu flectens, & dicens: *pax nem cœlestem accipiam, & nomen Domini inuocabo & se præmuniens humili, & fidei Centurionis confessione ac se signans cum hostia super patena accipit Domini corpus.* Quæ nulla Dei magis admiranda dignatio & hominis maior dignitas merito fingi, vel excogitari potest. Suscipiens ergo corpore ac mente Deum, qui elcens aliquantum sacerdos, atque intra penetralia spiritus se se recipiens consideratione tam ineffabilis beneficii, discooperiens deinde calicē, & genu flectē. dicit deuotissima illa verba: *Quid retribuā Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi.* Vere qui dedit nobis Christum, dedit omnia bona, qui est fons bonorum, & per quem, cum quo, & in quo

sunt omnia bona. Quando autem sanguinem sumpturus ait sacerdos: Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo, laudans inuocabo dominum, & ab inimicis meis saluus ero. Ac se signat calice, & adicit: *sanguis Domini nostri Iesu Christi custodiat animam meam in vitam æternam. Amen.* Debet certē recordari lateris Christi læca perfossi pro nobis, & accedere tanquam ad sanguinem inde profluentem, totaq; mente illum ebibere in remissionē suorum peccatorū. Haurio igitur cœlesti, & dominico sanguine, omnibusque rite peractis, orat sacerdos primum secreta pro se ipso, deinde publice pro toto populo petens, vt sacrificium acceptum Deo sit, & proficiat nobis in salutem, & remedium sempiternum. Quando autem liber deuoluitur ad locum epistolæ, fortasse significatur Iudæos aliquando suscepturos euangelium, verbumque Dei, quod repulerunt. De quo est insignis propheta apud Osea. Orationes autem istæ in principio missæ in medio, & in fine fiunt: quoniam eo numero ternario semper significatur perfectio, & quia in omni re perfecta principium, & finis coniunguntur. Oblatione ergo facta, & peracto sacrificio, diaconus dimittit populum dicens: *Ite missa est.* Inclinat se tunc sacerdos ante medium altaris, & dicit: *Placeat tibi sancta Trinitas obsequium seruicij meæ, & præstet hoc sacrificium, quod oculis maiestatis tuæ indignus obtuli, tibi sit acceptabile mihi que omnibus, pro quibus illud obtuli. sit te miserante propitiabile per Christum Dominum nostrum. Amen.* Deinde benedicit populum *Benedicat nos pater, & filius, & Spiritus sanctus* Legit euangelium secundum Ioannem, & discedit ab altari. Reuerso autē in sacramentum, & nudato sacratis illis vestibus ea in illo remanere debet morum, & vultus cõpositio, grauitas, suauitas, venustas, vt clare videatur altissime aliquando Dei maiestati inter Cherubin, & Seraphim, inter Dñationes, & Thronos, atque lucere, & respicere in eo cœlestis illius caritatis pollicita. Si enim facies Moysis ita micauit, vt non possent filij Israel intendere in eum propter gloriam vultus eius, considerare debemus, qua debeat puritate nitere qui inter

æthe-

æthereas Angelorum pulchritudines, alitit patri, offerens ipsi eius unigenitum, & eundem intra viscera sumens ac tenens. Appareat ergo, & versetur inter homines qualis Deum portans in corpore suo.

Laus Deo.

SALMANTICAE.

Ex officina Michaelis Serrani de Vargas,

M. D. LXXXIX.

